LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ՝
17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԼԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
MARDI 2 FÉVRIER 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3335

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

13 ՄԱՀԱՊԱՐՏՆԵՐԸ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԵՑԱՆ

Ամբոխային ցոյց մը՝ Կարմիր Հրապարակին վրայ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն յունուար 31 թուակնով.—

Կեդր. Գործադիր Կոմիտէն մերժեց ներում շնորհել 13 մահապարտներուն: Բոլորն ալ գնդակահարուեցան այս մերժումէն մէկ ժամ վերջը, համաձայն խորհրդային օրէնքի:

Ահա գնդակահարեալներուն ցանկը.— 1. Փիաթաքով, փոխ-գործավար ծանր ճարտարարուեստի.—2. Սերեբրիաքով, նախկին վերատեսուչ արեւելեան Սիբերիոյ երկաթուղիներու.— 3. Մուրալով, հողագործական գործավար 1930 — 1934.— 4. Լիվշից, փոխ-գործավար երկաթուղիներու.— 5. Տրոպնիս, տնօրէն Քուզպասի մետաղագործական ճարտարարուեստից.— 6. Գոկոււ-լավսքի, տնտեսագէտ.— 7. Քնեազեւ, վերատեսուչ Հարաւային Ուրալի երկաթուղիներու.—8. Ռաթայչաք, վերատեսուչ խորհրդային քիմիական ճարտարարուեստից.— 9. Նորքին, քիմիագէտ եւ անդամ արեւելեան Սիպերիոյ Գերագոյն Խորհուրդին.— 10. Շէսթով, գեր-նախագահ Քուզպասի հանքածուխի ճարտարարուեստից.—11. Տուրոք, տնօրէն խորհրդային քիմիական ճարտարարուեստից ներքին վարչութեան.— 12. Կրաչէ, տնտեսագէտ, որ կը ծառայէր քիմիական ճարտարարուեստից վարչութեան մէջ.— 13. Փուշին, քիմիագէտ:

*** Դատավճիռէն անմիջապէս վերջը թափօր մը կազմուեցաւ Մոսկուայի Կարմիր Հրապարակին վրայ, մասնակցութեամբ 200.000 բանուորներու, որոնք մահ կը պահանջէին «Փաշական կառոյցի շունեուն», «Յուդայ» Թրոցքիի, Զուխարինի եւ Ռիքովի համար: Այս առթիւ ճառ մը խօսեցաւ Կրուշեւ, Մոսկուայի շրջանին կուսակցապետը, որ բարձրանալով Լէնինի դամբարանին վրայ, բացագանչեց մօտաւորապէս.

— «Յուդայ Թրոցքի եւ իր հրոսախումբը կը յուսային Ուկրայնան եւ մեր Ծայր. Արեւելքի նահանգը տալ գերման եւ ճափոնցի աշխարհակալներուն: Անոնք կ'ուզէին որ Ռուսերը նորէն Գերմանացիներուն ստրուկները դառնան: Այդ մարդասպանները համարձակեցան իրենց աղտոտ ձեռքերը բարձրացնել ընկեր Սթալինի դէմ: Այդպէս ընելով, անոնք կը հարուածէին ինչ որ լաւագոյն է մարդկութեան մէջ, որովհետեւ Սթալին մարդկութեան յոյսն է, փառքն է, մեր դրօշն է, մեր յաղթանակն է: Եթէ բանուոր դասակարգին թշնամիները պատերազմ կ'ուզեն, իրենց խելքէն միայն չանցած բան մը պիտի տեսնեն»:

Քամարով, գիտութեանց Ակադեմիային նոր նախագահն ալ ճառ մը խօսելով, յայտարարեց.

— «Արդարութիւնը գործադրուեցաւ: Դաւաճանները պատժուեցան համաձայն իրենց գործած ոճիրներուն: Անօթի գայլը, Թրոցքի, կը շարունակէ դաւել սարքել Փաշականներուն հետ, սակայն խորհրդային ժողովուրդը արթուն է եւ մեր մարտակոչը ճիշդ այն է ինչ որ ուզանիական ժողովուրդին կուշը.— «Զիք անցք. մա՛յ անոնցժ:

Խորհրդային մամուլը, գլուխն բլլալով «Փրավտա» եւ «Իզվեստիա», կը պահանջէ Թասէքի հաչիւն ալ փակել:

*** Թրոցքի հեռագիր մը ուղղելով Մեքսիկայէն, յանձն կառնէ իր հագարաւոր փաստաթուղթերը դնել միջազգային ատեանի մը տրամադրութեան տակ, ապացուցանելու համար Մոսկուայի երկու դատավարութեանց անարդարութիւնը: «Այն ատեն պիտի ապացուցուի որ ոչ թէ իմ վերջս եկած է, այլ Մոսկուայի շինծու դատավարութեանց կազմակերպիչներուն վերջը»:

Ծի՞չդ է այս պատմութիւնը

Բոլորն ալ կը զարմանան թէ ինչպէս այնքան հին յեղափոխականներ մէկ օրէն միւսը կը թուլնան եւ իրարու հետ մրցումի կ'ելլեն կարելի եղածին չափ շատ բան խոստովանելու, իրենք զիրենք սեւցնելու եւ ուրիշները մատնելու համար:

Զինովիեւ - Քամէնեւի դատավարութեան ատեն ալ այս հարցումը կ'ը-նէին եւ կարելի չեղաւ բանաւոր լուսաբանութիւն մը գտնել: Չեկային ապառնալի՞քը, չարչարա՞նքը,— բայց չէ՞ որ գնդակահարումը անխուսափելի է, մահէն անդին ի՞նչ կը մնայ: Գոնէ քանի մը հոգի չէի՞ն կրնար ըմբոստանալ, վերջին պահուն:

«Մաթէն» կիրակի օր պատմութիւն մը հրատարակած էր, որուն համաձայն Չեկային աղամերէ երկու հոգի 1935 նոյեմբերին Ամերիկա գացած է եւ Տավիտ Սուրօզ կոչուա Լիթուանացիէ մը գնած են քիմիական բաղադրութեան մը գաղտնիքը: Այս դեղը ներարկուած ատեն, ենթակային ջիղերը կը քայքայուին եւ մանաւորապէս կամքը թուլնալով, բերնէն եկածը դուրս կուտայ: Երկար բանակցութիւններէ եւ «առուգումներէ» վերջ, Չեկան գաղտնիքը փորձելով, սկսած է գործադրել ամբաստանեալներուն վրայ ...

Գործազրկութեան նպաստը պիտի աւելնա՞յ

Արմատական, ընկերվարական եւ համայնավար ներկայացուցիչներէ բաղկացած պատուիրակութիւն մը վարչապետին ներկայանալով, բացատրեց գործազուրկ ընտանիքներու ծանր վիճակը, իբրեւ հետեւանք ապրուստի սղութեան: Պատուիրակութիւնը խնդրեց հրամանագրով մը օրական երկու ֆրանք աւելցնել գործազուրկ ընտանիքի պետին, մէկ ֆրանք՝ կնոջը եւ 50 սանթիմ իրեն հետ կապուած անձերու համար: Վարչապետը յայտնեց թէ արդարեւ «այսպէս չի կրնար շարունակուիլ» եւ թէ ինք սկզբունքով համաձայն է նպաստի յաւելման: Այս առթիւ պիտի խորհրդակցի աշխատանքի եւ ելմտական նախարարներուն հետ:

Երկրորդ տեսակցութիւն մը տեղի պիտի ունենայ այս շաբթուան ընթացքին եւ յոյս կայ որ գոհացում տրուի:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ ԽԵՆԴԵՑԱՒ.— Ինչպէս կը յիշուի, անցեալ տարի ելեկտրական աթոռին վրայ վառեցաւ գերմանացի Հաուփթման, իբրեւ առեւանգիչն ու սպանիչը Լինտպէրկի զաւկին: Այդ դատապարտութենէն ի վեր, փաստաբանը, Խաուըրտ Րէյլի, ջղային վիճակի մը մատնուած էր: Կացութիւնը ծանրացած ըլլալով, փաստաբանը յիմարանոց մը փոխադրուեցաւ կիրակի օր:

ՀԻԹԼԷՐ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՊԱՏՌԷ ՎԷՐՍԱՅԼԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

Ցուսախաբութիւն Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ

Գերմանիոյ վարչապետը շաբաթ օր խօսեցաւ իր ճառը, ազգային-ընկերվարական իշխանութեան հաստատման 4րդ տարեդարձին լրացման առթիւ: Հանդիսաւոր նիստ մը հրաւիրելով Րայխսթակը: Ընտրուած՝ 1936 մարտ 29-ին, առաջին անգամ էր որ նիստ կը գումարէր խորհրդարանը, պարզապէս վերանորոգելու համար «Առաջնորդ»ին լիազօրութիւնները, յառաջիկայ չորս տարիներու համար:

Սովորական արարողութիւններէն վերջը, Հիթլէր խօսեցաւ այնքան անհամբերութեամբ սպասուած ճառը, բաւական ուշագրաւ խօսքեր արտասանելով, բայց առանց որոշ յանձնառութեանց տակ մտնելու:

Փառաբանելէ վերջ իր հաստատած կարգ ու սարքը, «Առաջնորդ»ը անցաւ արտաքին քաղաքականութեան եւ յայտարարեց.

— «Այսօր, վերջացնելով գերմանական պատիւին վերահաստատման գործը, կը յայտարարեմ.— Առաջին՝ իրաւունքներու հաւասարութեան վերահաստատումը կապ ունէր միայն եւ միայն Գերմանիոյ հետ: Մենք առով բան մը չառինք որ եւ է ժողովուրդէ, վնաս չպատճառեցինք որ եւ է ժողովուրդի: Երկրորդ՝ իրաւունքներու գերմանական հաւասարութեան շրջանակին մէջ, կը վերցնեմ գերմանական երկաթուղիներու եւ կայսերական դրամատան ներկայ հանգամանքը եւ զանոնք կը դնեմ կառավարութեան գերիշխանութեան տակ: Երրորդ՝ կը յայտարարեմ թէ այս տնօրինութիւններով, իր բնական վախճանը կը գտնէ Վէրսայլի դաշնագրին մէկ մասը,— այն որ մեր ժողովուրդէն կը խլէր իրաւունքներու հաւասարութիւնը եւ ստորադաս վիճակի մը մէջ կը դնէր զայն: Չորրորդ՝ ամէն բանէ առաջ եւ հանդիսաւորապէս կը ցանեմ որ Գերմանիոյ ստորագրութիւնը գրուած է Վէրսայլի դաշնագրին այն յայտարարութեան տակ որով Գերմանիա կ'ընդունի պատերազմին պատասխանատուութիւնը, յայտարարութիւն մը որ կորզուած է այդ օրերուն տկար կառավարութենէ մը, հակառակ նոյն այդ կառավարութեան համոզումին:

Մեր ժողովուրդի պատիւին վերահաստատումը արտայայտուեցաւ աւելի տեսանելի եղանակով մը, պարտաւորիչ զինուորութեան հաստատումով, նոր օդատորմիղի մը ստեղծումով, նաւատորմի մը վերահաստատումով, Հռենոսի շրջանին վերագրաւումով: Իմ կեանքիս ամէնէն դժուարին եւ ամէնէն յանդուգն գործը եղաւ այս: Ժողովուրդի մը պատիւը չի կրնար նիւթ կազմել բանակցութեանց: Ան միայն կ'առնուի: Այս առթիւ կ'աւելցնեմ թէ զանակծնկութներու ժամանակաշրջանը գոցուած է: Իբրեւ հաւասարազօր պետութիւն, Գերմանիա պիտի ուզէ՝ իր եւրոպական պարտականութեան, ուղղամտօրէն պիտի գործակցի, լուծելու համար մեզի ինչպէս եւ միւս պետութեանց վերաբերող հարցերը:

Գերմանիա չուզեր կղզիանալ: Ժողովուրդ մը չի կրնար անտարբեր գտնուիլ աշխարհի հանդէպ: Հետեւաբար կը յայտարարեմ Գ. Իտընի թէ մենք չենք ուզեր կղզիանալ եւ մենք մեզ կղզիացած չենք սեպեր: Եւրոպայի հետ մեր յարաբերութիւնները բնականոն են: Մենք արդէն նպաստած ենք խաղաղութեան: Օրինակ՝ մեր յարաբերութիւնները Լեհաստանի, Իտալիոյ, Աւստրիոյ, Հունգարիոյ, Ճափոնի հետ: Մանաւանդ մեր կարգադրութիւնը այս վերջին երկրին հետ կ'ապացուցանէ թէ մենք երբեք տրամադիր չենք կղզիանալու: Մեր եւ Ֆրանսայի միջեւ այլեւս չկայ մարդկօրէն կարելի վէճի նիւթ մը: Միւս կողմէ, գերմանական կառավարութիւնը կը հաւաստէ Պելճիոյ եւ Հոլանտայի թէ պատրաստ է միշտ ճանչնալու եւ երաշխաւորելու այդ երկու պետութիւնները իբրեւ չէզոք եւ անհպելի երկիրներ: Ես աշխատանք եւ հաց կ'ուզեմ իմ ժողովուրդիս համար: Ոչ թէ վարկեր ապահովելով, այլ արտադրելով եւ դուրսը ծախելով: Ես չեմ ուզեր գերման ժողովուրդին ապագան հաստատել օտար օժանդակութեան մը խոստումներուն վրայ: Գ. Իտընի համար համայնավարութիւնը թերեւս Մոսկուայի մէջ հաստատուած բան մըն է: Մեզի համար ան ժանտախտ մըն է որուն դէմ պաշտպանուելու հարկադրուեցանք մեր տան մէջ, ժանտախտ մը որ փորձեց անապատի վերածել մեր երկիրը ինչպէս Սպանիան: Ազգային-ընկերվարութիւնը չէ որ փորձեց շփում հաստատել Ռուսաստանի պոլշեւիկութեան հետ. մոսկովեան հրեայ միջազգային պոլշեւիկութիւնն է որ փորձեց Գերմանիա մտնել եւ կը փորձէ դեռ: Բոլշեւիկութիւնը համաշխարհային յեղափոխութեան, այսինքն աշխարհի կործանման վարդապետութիւն մըն է: Այդ վարդապետութիւնն ընդունիլ իբրեւ կենսական եւ հաւասարազօր ազդակ մը Եւրոպայի մէջ, կը նշանակէ անոր յանձնել Եւրոպան: Եթէ ուրիշ ժողովուրդներ կ'ուզեն յանձնուիլ այդ վտանգին, Գերմանիոյ չէինար խառնուիլ, բայց Գերմանիա կ'ուզէ որ բոլորն ալ համոզուին թէ մենք բոլշեւիկութիւնը կը նկատենք համաշխարհային վտանգ մը եւ կը ջանանք բոլոր միջոցներով այդ վտանգը հեռացնել մեր ժողովուրդէն: ՈՐԵՒԷ ԴԱՇՆԱԳՐԱՑԻՆ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԱՐԴԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ ԲԱՑԱՐՁԱԿԱՊԷՍ ԱՆԱՐԺԷՔ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ՄԵԶԻ ՀԱՄԱՐ»:

Հիթլէր չօշափեց նաեւ ապառագինութեանց խնդիրը, դիտել տալով թէ ինք երեք անգամ որոշ առաջարկներ ներկայացուց, բայց մերժուեցան: Սպանիոյ մասինըսաւ թէ «մենք պատրաստ ենք ամէն ինչ կատարելու, որպէսզի բարեկարգութիւնը վերահաստատուի Սպանիոյ մէջ»:

Խօսելով գաղթային քաղաքականութեան մասին, «Առաջնորդ»ը յայտարարեց.

— «Գերմանիա գաղթավայր չի պահանջեր այն երկիրներէն որոնք գաղթավայր առած չեն իրմէ: Գերմանիա երբեք գաղթավայր պահանջած չէ զինուորական նպատակներով, այլ միայն տնտեսական նպատակներով: ԳԱՂԹԱՎԱՅՐԵՐՈՒ ՊԱՀԱՆՋԸ ԲԱՑԱՐՁԱԿԱՊԷՍ ԲՆԱԿԱՆ Է ՄԵՐ ԱՅՆՔԱՆ ԽՃՈՂՈՒԱԾ ԵՐԿՐԻՆ ՄԷՋ ԵՒ ՄԻՇՏ ՊԻՏԻ ԲԱՐՁՐԱՆԱՅ»:

Այս ճառը յուսախաբութիւն պատճառեց թէ Փարիզի եւ թէ Լոնտոնի մէջ, ուր որոշ առաջարկներ կը սպասուէին, իբրեւ պատասխան Գ. Գ. Լէոն Պլումի եւ Իտընի վերջին ճառերուն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Գ. Իվօն Տէլպօս, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, կիրակի օր պատասխանեց Հիթլէրի ճառին, պատերազմական յիշատակարանի մը բացման առթիւ, Շաթոռուի մէջ:

Նախարարը ուժգնօրէն շեշտեց թէ Ֆրանսա միշտ պատրաստ է ամէն բան փորձելու, մեղմացում եւ մերձեցում յառաջ բերելու համար, այն միակ պայ-

(ԼՈՒՐԵՐՈՒ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ ՄԸ

Հայ երիտասարդներու զինուորագրութեան մասին

Շաբաթ իրիկուն, 30 յունուար, Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կեդրոնին մէջ տեղի ունեցաւ խորհրդակցական ժողով մը՝ նախաձեռնութեամբ Հայ Գաղթ. Կեդր. Ցանձնախումբի: Կը մասնակցէին Հայ Գաղ. Կեդր. Ցանձնախումբի կողմէ Գ. Գ. Բաշալեան, Զօպանեան, Ա. Թէրզիպաշեան, Լեւոն քհյ. Ասլանեան: Հ. Հ. Գաղթ. գրասենեակէն՝ ընկերներ Ա. Խատիսեան, Ս. Տէր Թովմասեան եւ Լ. Գեւոնեան, Հայ Սպայից Միութիւնը՝ (Գ. Ռ. Թադէոսեան, Բժ. Գէորգեան), Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւնը (Տ. Բաղտասարեան), Ֆրանսական նախկին կամաւորներու միութիւնը (Մարմարեան), երեք յարանուանութեանց ներկայացուցիչները, Փարիզի հայ եկեղեցւոյ վարչութենէն՝ (Գ. Գ. Նալպանտեան, Սրապեան, Սադրեան Փարիզի հայ երիտասարդաց միութիւնը (Գ. Գալայճեան եւն.), եւ մէկ շաբաթ առաջ Սօսիէթէ Սավանթի մէջ սարքուած խմբակցութեան ներկայացուցիչները, Գ. Գ. Խաչիկ Դաւիթեան եւ Աստուրեան: Զ. Ռ. Միութիւնը չէր կրցած ղրկել իր ներկայացուցիչը, ուշ ստացած ըլլալով հրաւէրը: Գէլվիլի զինուորցուներու առժամեայ նոր վարչութիւնը նամակով մը կը բողոքէր Սօսիէթէ Սավանթի զինուորցուներու ներկայացուցիչներու դէմ, ըսելով թէ անոնք կը ներկայացնեն փոքրիկ խմբակ մը եւ իրաւունք չունին խօսելու հայ զինուորցուներու անունով:

Գ. Բաշալեան յայտարարեց թէ իրենք պատրաստ են սիրով հրաւիրելու զինուորցուներու բոլոր խմբակներու ներկայացուցիչները, լսելու համար իրենց բաղձանքները եւ իրենց տալու պէտք եղած լուսաբանութիւնները: Երկու Օֆիսներու ներկայացուցիչները՝ Գ. Գ. Բաշալեան, Զօպանեան, Խատիսեան կարգով մանրամասն տեղեկութիւն տուին զինուորագրութեան եւ յարակից խնդիրներու շուրջ իրենց կատարած աշխատանքներու, դիմումներու եւ ձեռք բերուած արդիւնքներու մասին: Ահա ընդհանուր գծերը:—

1. Որոշուած է որ մինչեւ 1937ի վերջ զինուոր պիտի երթան 20 եւ 21 տարեկանները, 20 տարեկանները երկու տարի, 21 տարեկանները մէկ տարի, ծառայելու համար ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ:

2.— Հայ զինուորներու ընտանիքները պիտի վայելեն Ֆրանսացի զինուորներու ընտանիքներու իրաւունքները:

3.— Այն հայ զինուորները որոնք կը փափաքին ֆրանսական հպատակ դառնալ, իրենց դիմումները նկատի պիտի առնուին մինչեւ իրենց զինուոր երթալը:

4.— 22 — 33 տարեկաններուն համար իրենց պարտաւորիչ արձանագրութենէն դատ-ուելիք որոշում չկայ:

5.— Դիմում կատարուած է նաեւ որ հայ զինուորները ազատ մնան ինքնութեան թուղթի պարտադրութենէն:

Արտաքին գործերու նախարարութիւնը պաշտօնապէս երկու օֆիսներէն պահանջած է ցանկը անոնց որ ֆրանսահպատակ դառնալու համար դիմում կատարած են եւ կամ կը փափաքին կատարել, արագացնելու համար անոնց օրինական ձեւակերպութիւնները:

Երկու օֆիսներու ներկայացուցիչները ցաւով հաղորդեցին թէ հայ զինուորներու հրապարակային ժողովներու աղմուկը արձագանգ գտած է կառավարական շրջանակներու մէջ եւ թէ այդ աղմուկներու շարունակութիւնը կրնայ անախորժ հետեւանքներ ունենալ: Օֆիսները իրենց կարելին պիտի ընեն, առաւելագոյն շահերը ապահովելու համար:

Գ. Գէորգեան (Հայ Սպայից Միութիւն), Գ. Տ. Բաղտասարեան (Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու միութիւն) քննադատեցին մաս մը հայ զինուորցուներու ընթացքը: Ըսին թէ պահանջները պէտք է ներկայացուին օֆիսներու միջոցաւ եւ անիմաստ գտան զինուորցուներու կեդր. մարմին մը ստեղծելու փութկոտութիւնը:

Սօսիէթէ Սավանթի զինուորցուներու ներկայացուցիչները ոչ մէկ նոր պահանջ ներկայացուցին, իրենց յայտնած բաղձանքները արդէն ներկայացուած ըլլալով:

Գ. Մարմարեան չփոթելով խորհրդակցական ժողովի օրակարգը, առաջարկեց որ գումարուած ժողովը նախաձեռնութիւնը վերցնէ Ազգային Խորհուրդի մը կազմութեան:

Ընկեր Գեւոնեան պատասխանեց թէ այս ժողովը իրաւունք չունի այդպիսի հարցով զբաղելու: Քաղաքական կուսակցութիւնները համախորհուրդ կրնան այդ աշխատանքին ձեռնարկել: Զինուորական խնդիրը կը պատկանի Ֆրանսա գտնուող բոլոր Հայերուն: Զինուոր համարուած 20—33 դասերը իրաւունք չունին իրենց մենաշնորհը նկատելու զայն: Ընկերը բուռն ըսուվին անտեղի գտաւ կարգ մը զինուորցուներու նախաձեռնութեամբ կեդր. Մարմին մը ստեղծելու փորձը: Իրականին մէջ անոնք որ եւ է բաղձանք չունին, քանի որ իրենց պահանջները ներկայացուած են արդէն, ինչպէս հիմա իսկ հաստատեցին Սօսիէթէ Սավանթի խումբին երկու ներկայացուցիչները:

Գ.Գ. Նալպանտեան, Սրապեան, Լեւոն քհյ. եւս արտայայտուեցան նոյն իմաստով եւ հրաւիրեցին հայ զինուորցուները ըլլալ հեռատես եւ զգոյշ:

Ժողովը իր գոհունակութիւնը յայտնեց երկու օֆիսներուն՝ իրենց կատարած աշխատանքներու մասին: Ուրախալի է որ հայ զինուորցուներու խմբակին երկու ներկայացուցիչները՝ Գ. Գ. Դաւիթեան եւ Աստուրեան լսելով տրուած բացատրութիւնները, յայտնեցին թէ իրենք ալ համաձայն են որ բոլոր դիմումները կատարուին երկու օֆիսներու միջոցաւ եւ խոստացան այս ուղղութեամբ ալ գործի լծել իրենց ընկերները.— Լ. Գ.

ՆՈՊԷԼԻ ՄՐՑԱՆԱԿԸ ԱՐԳԻԼՈՒԵՑԱՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ. Հիթլէր իր շաբաթ օրուան ճառին մէջ հաղորդեց այս որոշումը, յայտարարելով թէ «ընդ միշտ վերջ տալու համար ամօթալի նախընթացներուն», այսօր իսկ կը հաստատէ գերման ազգային մրցանակ մը արուեստի եւ գիտութեան համար: Այս մրցանակը ամէն տարի պիտի բաժնուի երեք արժանաւոր Գերմանացիներու, որոնց իւրաքանչիւրը պիտի ստանայ 100,000 մարք:

Ինչպէս կը յիշուի, այս տարի Նոպէլի խաղաղութեան մրցանակը, 8000 անգլ. ոսկի յատկացուեցաւ Գերմանացի Օսիէցքիի, որ արգելափակուած է կեդրոնացման բանակավայրի մը մէջ եւ իրաւունք չունի ստանալու պարգեւը:

ԻՏԱԼԻՈՅ վերջին մարդահամարին համաձայն, 1936 դեկտ. 31ին ժողովուրդին թիւն էր 43,286,000, ինչ որ 8.7 առ հազարի յաւելում կը նշանակէ 1935ի վրայ:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՄԵԾՑԱՆՔ

Ճի՞շդ է որ մեր սերունդը ամէնէն աւելի գուրգուրանք վայելեց, բայց ամէնէն շուտ մոլորեցաւ, ինչպէս դիտել կուտան յաճախ։

Կ'ուզէի նախ այս հարցը շօշափել, խօսելու համար երիտասարդական համատարած կազմակերպութեան մը մասին։

Խօսք չունիմ, եւ ոչ ալ կարծիք որբանոցներէ դուրս մեծցողներու մասին։ Խօսինք ուրեմն, որբանոցներու կեանքէն, քանի որ այս սերունդին 80 առ հարիւրը այդ յարկերուն տակ մեծցաւ, անոնց «գուրգուրանք»ը վայելեց, եւ այնտեղ կազմաւորուեցաւ։

Նախ արիւնի ճանապարհը, կոտորած ու թշուառութիւն, յետոյ Թուրքի, Քիւրտի, Արաբի յարկերէն ժառանգած անտաշ եւ յոռի ունակութիւնները ու աւելի յետոյ որբանոցը «վարժապետներով», «վարժուհիներով» եւ «փրոֆէսէօրներով»։ Օ՜, դժուարին է նկարագրել այդ յարկերը, վասնզի անոնք եղան առաջին աղբիւրները որ մեր մատղաշ երակներէն ներս ներարկեցին անհամերաշխութեան թոյնին կաթիլները... Այնտեղ էր որ անհաշտ հակառակորդներու եւ բազմաթիւ ճակատներու բաժնեցին մեզ...

Եթէ իւրաքանչիւր շրջան առանձին փորձէր նկարագրել այդ կեանքը, առանց չափազանցութեան ընկ. Մալխասի «Զարթօնք»ին չափ հատորներ կը լեցուէին։

Առնենք, օրինակ, Խարբերդի որբանոցները իր մօտ 35 բաժիններով եւ հինգ հազար համրանքով։

Ի՞նչ էր այնտեղ կեանքը։ Ոչինչ։ Ազգի, հայրենիքի, ցեղային ըմբռնումի խօսք չկար այնտեղ։ Մեր գործն էր առաւօտէն մինչեւ իրիկուն աղօթել, «Յիսուսի եկ»ը երգել եւ կամ խաշած լուբիայի համ առնող քարոզիչներու «մասալ»ները մտիկ ընել։ Հայ լեզուով, հայերէն գրերով օտար ազգերու կրօնք ու պատմութիւնը կը սորվէինք, առանց գիտնալու թէ մենք ուրտեղէն եկած ենք։

Թուրքին ու Քիւրտին դարհուրանքէն հազար նեղութիւններով ազատագրուած որբը, այս անգամ ենթակայ էր կրօնական յեղյեղուկ բռնադատութեան մը։ Ով որ լաւ կ'աղօթէր, ով որ աղօթած ժամանակը աչքերը կը խփէր, ով որ շատ սաղմոսներ գոց ընէր կամ ոսկեղէն համարներ սորվէր եւ կամ գիտնար թէ «Պօրտ» ընկերութիւնը տարեկան քանի՞ հազար օրինակ Ս. Գիրք կը ցրուէր հեթանոսներու մէջ, անիկա յարգ ու պատիւ ունէր եւ բոլորին գուրգուրանքը կը վայելէր։ Իսկ անոնք որ քիչ մը ըմբոստ էին, կ'ենթարկուէին տմարդի նախատինքներու։

Քանի՛, քանի տղաքներ ծեծ կ'ուտէին պարզ այն պատճառաւ որ աղօթած ժամանակ իրենց աչքերը չէին փակեր։ Կօշիկէ, մաքուր հագուստէ կը զրկէին այն բոլոր տղաքը որ անհատնում ժողովներէ կը բացակայէին։ Օրական խղճուկ ճաշէն կը զրկէին բոլոր անոնք որ պարտադրուած սաղմոսը կամ «ոսկեղէն համարներ»ը չէին կրնար գոց ընել։

Աւելի հասկնալի դառնալու համար այդ օրերու վիճակը՝ փոքր բայց խօսուն դրուագ մը։ 1921ին, շարք մը որբանոցներու մէջ յատկապէս որբուհիներուն արգիլուած էր հայկական եկեղեցի յաճախել։ Իսկ այն որբանոցները որ երեւութապէս արգելք չէին դրած, անոնք ալ իրենց աղօթքի պահերը յարմարցուցած էին եկեղեցին պահերուն, այնպէս որ մէկին ներկայ գտնուողը միւսին պիտի բացակայէր։ Խնդիրը հոն հասաւ որ չափահաս որբուհիները գաղտնի տեղեկագիր մը ղրկեցին առաջնորդ Գիւտ եպ. Մխիթարեանին եւ ան սիրով ընթացք տուաւ որբուհիներու խնդրանքին եւ բողոքեց հարկ եղած տեղերը։ Խիստ բանակռիւ մը յետոյ, թոյլ տուին որ իւրաքանչիւրը իր ցանկացած աղօթատեղին երթայ։

Լատին միսիոնարներու որբանոց մը կար։ Շիլ աչքով կ'ընայէին, լաւ հոգածութիւն չէին ցուցներ, շատ բաներէ կը զրկէին, եթէ որբին մէկը քառասուն մտնելէ խուսափէր կամ ուրիշ կրօնքի համակրութիւն ցոյց տար։

Այս տմարդի կեանքին պատկերը չփոխուեցաւ, երբ մութ, խաւար արեւելքին ալիքները մեզ նետեցին աւելի լուսաւոր հորիզոններ ...

Ի՞նչ էր կեանքը այնտեղ Հելլադայի ափերուն վրայ։ Աւելի քան վատթար եւ տխուր։

1922 — 23 — 24 — 25 թուականներ որ պէտք է խոշոր տառերով արձանագրուին որբերու պատմութեան մէջ։

Հազիւ հոն հասած, արդէն որոշ «չափ»ի մը վրայ հաւուեյարդարի ենթարկեցին ուսուցչական կազմը։ Ամբու դրուեցան այն ուսուցիչները որ հոգիով եւ սրտով կը գուրգուրային որբերուն վրայ։ Այսպէս ճամբու կը դրուէին Թէոդիկ, Ն. Պէշիկթաշլեան, Կիւլպէնկեան, Բէշիրեան, Սուրէնեան եւ ուրիշ բազմաթիւ սիրուած ուժեր, եւ անոնց տեղ կը լեցնէին իրենց մարդիկը ... Եւ եթէ քանի մը ընտրելիներ ալ պահեցին, անոնք ալ ենթարկուած էին խեղճուկ կացութեան մը եւ ստիպուած էին համակերպիլ ամէն բանի։ Օրինակ Գ. Վահան Գոռյաժճեանի պէս կարող, սիրուած ուժ մը նետեցին մինչեւ մանկապարտէզի դասարանները։

Այս Քորֆուի մէջ էր, հապա Սիրա՞ ... Ո՞վ չի գիտեր, ո՞վ չի ճանչնար Ցանիկեանները եւ Կէօքճեանները։ Ինչքա՞ն թոյն սրսկեցին, ինչքան աւերներ գործեցին այս թշուառները որբերու առողջ եւ հայրենասէր ըմբռնումն ու մտածումը խաթարելու համար ... Ինչեր չըրին «մոլորեալ ոչխարներ»ը փարախ վերադարձնելու համար ...

Ահա այս էր պատկերը իմ պտտած ճամբաներուս վրայ։ Իսկ միւս տեղերը՞ — Սուրիա, Լիբանան եւն.։ Հաւանաբար նոյնը եթէ ոչ աւելի տխուր։ «Վարժապետներու» բանակ մը կար այդ յարկերէն ներս որ փոխանակ հայրենասէր, հայեցի կրթութիւն մը տալու (հոգ չէ թէ համեստ), իւրաքանչիւրը իր կողմը քաշեց, ամէն մէկը իր հասկցած ձեւով սորվեցուց։ Մէկը Հռոմի լուսաւոր ճամբաները ցուցուց, միւսը «Պօրտ» ընկերութեան հասցէն տուաւ ... Այս կրօնականին քով կար եւ կուսակցականը։ Այս ճակատին վրայ պատկերը աւելի կը թանձրանայ։ Մենք Դաշնակցականներուն «ոճրագործ» ըլլալը հիմա չիմացանք, ոչ ալ Հնչակեաններու կատաղած հոյակա՜պ աշխատանքները, եւ ոչ ալ ռամկավարներու «բարեհէր», «ազգասէր» ըլլալը։ Այդ բոլորը սորվեցանք հոն, սորվեցանք «վարժապետներու» կողմէ, մեր անմեղ, մատղաշ տարիքին մէջ ...

Ու ահա, այսօրուան տխուր վիճակը։

Ո՞վ է պատասխանատուն այս բոլորին, սերո՞ւնդը, թէ զայն դաստիարակողները ... Եւ ո՞ւր է այս սերունդին տեսած «գուրգուրանք»ը։ Միակ կազմակերպութեան մը ցուցուցած անկեղծ, հարազատ գուրգուրանքը բաւակա՞ն է որպէսզի բանաձեւենք թէ «այս սերունդը ամէնէն շատ գուրգուրանք վայելեց» ... Չէ՞ք յիշեր, տակաւին քանի մը տարիներ առաջ, դաստիարակներ կային որ կասկածի տակ դրին ոչ միայն մեր սերունդը, այլ եւ ծնունդը։ Դժբախտ թուականի մը ծնունդն է բան եւ «Հայ օղլի Թուրք թէ Թուրք օղլի Հայ» նախատինքը չպրտեցին մեր երեսին, միւս կողմէ կեղծաւոր չէտով մը «որբերը» վերնագրով բանաստեղծութիւններ գրելու համար։

Եզրակացութիւն ... Հիմա որ սերունդը իր հասուն տարիքին մէջն է, հիմա որ ամէն մէկը իր ժամը ունի եւ խունկը իր ուզած ձեւով կը ծխէ, կը կարծեմ որ աւելորդ յոգնութիւն է երկար բարակ առաջարկներ ներկայացնել կամ բանաձեւեր փնտռել։

Ըսի արդէն, սերունդ մը կայ պայքարի ճակատներուն վրայ։ Այդ սերունդը բաժնուած է քանի մը ճակատներու։ Կրնա՞նք այդ ճակատները մէկ դրօշի տակ համախմբել։ Զ. Ա. Մ., Հ. Մ. Ը. Մ., Պատ. Միութիւններ եւ շարք մը երիտասարդաց ու մշակութային միութիւններ կան որ զատ զատ միեւնոյն նպատակին համար կը գործեն։ Միացնել այդ բոլորը, կազմել օրինակելի եւ բոլորին մատչելի ծրագիր մը, ընտրել որոշ ուղի եւ գործի լծել։

Կրնա՞նք ընել այս։ Եթէ կրնանք մեծագոյն աշխատանքը կատարած կ'ըլլանք, եւ լաւագոյն արդիւնքը ձեռք բերելով։

Այլապէս՝ ժամավաճառութիւն է եղածը։

ՄԻՍԱՔ - ՄԻՐՁԷ

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՄԸ
(Հ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԷՐ ՍԱՀԱԿԵԱՆ)

(Գ. եւ վերջին մաս)

Ֆրիպուրկէն վերադարձին իր միտքը նոր գաղափարներով օժտած, թռիչները գեղարուեստի շնորհք ըղեցած հետզհետէ կ'արտադրէ աւելի հասուն գործեր։ Պահելով հանդերձ երեւակայութեան թափը, աւելի իմաստուն, խորհող դարձած է քան թէ անդուսպ սրտի երգիչ, այժմ կը վերլուծէ կեանքը, կը քննէ իրերը իրենց փիլիսոփայական պատճառներուն մէջ, կը խորհրդակցի տիեզերքին հետ։ Արդէն 31 տարեկան, ապրած լաւագոյն կեդրոններու մէջ, տեսած եւ իւրացուցած իտալական կամ հելլենական հրաշալիքներն արուեստի եւ բնութեան։ Այս շրջանին իր «Արտասուաց Գ»ի երգերովն հայ գրականութեան կը բերէր դիւցազներգական կատարեալ նմոյշ մը։

Այդ երգերը նախ արձակ հրատարակեց, բայց տեսնելով որ իր գաղափարները չէին թարգմաներ, վերածեց ոտանաւորի չափականցուածքով, վսեմ ընթացքով եւ հզօրագիծ պատկերներով, չեմ վարանիր ըսելու թէ արդի դարու մեր Հոմերոսը պիտի ըլլար. աւա՜ղ, այս հոյակապ գործէն քանի մը էջեր կան, որովհետեւ Թուրքերը զայն ալ մորթեցին։

Գողթան երգերու շունչով եւ արդիական հոգիով կը ներբողէ մեր պատմութեան այն փառաւոր էջը, ուր Մեծն Տիգրան Նինուէն կը գրաւէ։

Հայ բանակին արշաւանքը, Նինուէի երեւումը, յարձակումն ու գրաւումը, Նինուէի հրդեհումը լայն վրձինով կուռ եւ մարմնեղ պատկերներով շարժանկարի պէս կ'անցնին։

Նինուէն հեռուն կը բարձրանայ լոյսէ լոյս
Կ'ասպատակէ հորիզոնէ հորիզոն,
Այլող օդի բիւրեղին մէջ կրկնուած՝
Կը տարածուի երկրիս վրան եւ երկնի։
Վէրը տեսիլք եւ վարն հսկայ մի զանգուած
Իբր օթեւան մարդկանց եւ դից արժանի,
Ամբոխներով կ'ուզէ լեցնել լռութիւնն
Աւազներուն եւ աստղամերկ կապոյտին։
Իր պարիսպներ գորգի նման ճկաբուն՝
Հին փառքերով կը սպառնան նոր բռնութեան
Ու կը կոչեն թէ՝ կրանիտէն ալ հզօր
Նինուէն պիտի պաշտպանէ իր պատմութիւնն։
Կէս գիշեր է. աստղերու մէջ աստուածներ
Խոր կը ննջեն յոգնած օրուան զբօսանքէն։
Ընդոստ կ'ելլեն կարծես երկինք կը փչի
Կրակի մէջ է Նինուէն, դիք,
Ձիղու տեսիլ մ'ահելի վեհ ու մեծղի,
Անապատին վերեւ ժողված միասին
Դիքն ամպեղէն նաւերու մէջ կը շրջին
Շատեր միայն բեհեզ զգեստով ծածկուած
Այնքան ճեպով վար սլացան դիտելու
Ամբողջ Նինուէն հրդեհուած ...
Բայց Նինուէի յաղթողն անոր արիւնոտէն
Կը զգայ իր ցեղը պարտուած,
Կ'ուզէ զէնքին հետ հանճարի յաղթանակ,
Իր բշնամիէն եւ արքաներ քանդակուած
Սաղմանասարի գահոյքին վրայ փղոսկրէ
Ուր պալատանց եւ հեշտերու վեհ ցնորքն
Իր գլխուն շուրջ կը պտտէ.
Մարդագլուխ առիւծներու թեւին յեց
Արքայն ժպտուն Տիգրանակերտն երազեց։

Տէր Սահակեանի տեսիլները մեծղի են, որոտացող, բամբառային. իր նիւթը կը պահանջէ վսեմութիւն գաղափարներու, ճոխութիւն բառերու, եւ արեւելեան փարթամ գոյները։ Տեսէք թէ ինչպէս կը նկարագրէ Նինուէն պարփակող սիրահար Տիգրիսը. —

Հոն՝ ուր Նինուէն կ'ալկոծի օդին մէջ
Նման խանդի շունչէն զարթնած հոգիին,
Մարգարէին պէս՝ որ կ'հլնէ կրկնելու
Անապատի հողմերուն՝ խօսքն անմահին
Նման պալատանց հեռանկարի մը մէջէն
Կ'անցնի Տիգրիս, եւ կամուրջներ բիւր բիւրն կ'ըլլան կամար յաղթական.
Ամբողջացած հայելոյն մէջ ալիքի
Կը թուին հեռու մատունիներ արծաթի.
Տիգրիսն է հոն մեծ բազուկի մը ընդման
Բուրաստանի թափերուն մէջ կարկառուն,
Ու պճնուած մանեակներով զեղազան
Թափոր կ'ընէ արքայան
Արմաւենեաց կղզւոյ մը շուրջը հեշտաւէտ
Անոր զոհի՝ տալով բեկոր մ'երկնքի։

Կարապի վերջին երգերէն էր աս։ 1913ին դեռ պիտի կազմակերպէր գրոց գիւտի 1500ամեակը, պիտի երգէր Թարգմանչաց քայլերգը.

Ձերն է նաւդան արեւի՝
Հայաստանի արծիւներ,
Արշալոյսին ծարաւի
Բանանք մեր թեւ դէպ երեր։

Պիտի հաշտէր այդ տօնին՝ բազմանդակ աշխարհին, հեղձ քաղաքագէտներէն, եւ մեր ոստիկներուն թէ «յոյսն է մեր ազգային գրոշակը», այն լոյսը որ այս ժողովուրդը ջահի մը պէս բարձր բռնեց խաւար երկիրներուն մէջ պատմութեան ճանապարհին վրայ։

Անիմանալի պիտի ըլլայ մէկիկ մէկիկ վերլուծել Հ. Կարապետի լաւագոյն քերթուածներն իսկ, անոնք գրեթէ 100ի կը հասնին, եւ դժբախտաբար դեռ առանձին հատորով լոյս չեն տեսած։

Կ'ուզեմ տեսութիւնս փակել իր օրհնաւորականի առնեղ կանչովը մեր ազգային գաղափարականին յաւիտենական Արարատին։ Ես տեսած եմ այդ լեռը Աստուծոյ պէս ահաւոր, զարհուրելօրէն գեղեցիկ, ժամերով Տէր Սահակեան կրցած է զայն պատկերել իր մտքին բոցեղէն վրձինով։

Ալեւոր անմահ, հսկայ մենաւէր,
Աստուածութեան պէս պատուած ամպերէն.
Նախահայր լերանց երկինքի ընկեր,
Վկայ մեր նախնեաց փառքին հաւօրէն.
Կախուած կապոյտէն վրան մ'ես օդային
Ամպ՝ հողմէն անշարժ, երկինքի ծմեռ,
Մեր ցաւը ձիւնիդ մէջ կը տանիս վեհին.
Դու ազատութեան շունչ են քու հողմեր։
Այգուն վարդերով սարերդ կը ծաղկին,
Կ'այրին իրիկուան բոցովն անարատ
Բիւր արեւներու բիւրեղ հայելին
Յաւերժակա՛ն Արարատ։
Երբեմն ամպերէն՝ թումբեր պատնէշով
Խուժեցին ջըրվէժ, ավկէաններ ընկան,
Ըմբոստ ամբոխի նման եւս ծով
Կազմեց թեւաւոր շղթայ մը լերան։
Մահուան գիշեր մ'էր, խեղդուած արեւ ...
Կեանքն էր նաւաբեկ, բնութիւնն անտառ
Դու լոկ ժպտէիր կոհակաց վերեւ
Յաւերժակա՛ն Արարատ։
Թեւերեւ եւ աչքն ուղղած յոյսերուն
Պիտ' անցնին պարով սերունդներ Հայկին,
Նախնեաց յիշատակ՝ տեսիլքով[illegible] քոյթ՝
Սիրտն անոնց յոյսով պիտի ներշնչուին։
Թող մեր կեանքին դէմ դառնան [illegible]ներ,
Կարմի՛ր երազին գետերդ յորդառատ
Ժպտիս պիտ' ամէն ջրհեղեղէ վեր,
Յաւերժակա՛ն Արարատ։

Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ
ՕՐՈՒԱՆ ՎԷՃԻՆ ԱՌԹԻ

Երբ Մեծն Աղեքսանդր Իսոսի ա ջեւ իր մեծ յաղթանակէն վերջ (33 հակա.) Հայկական Մոցին շուրջ հի նեց Աղեքսանդրէթ քաղաքը, երբե չենթադրեց, անշուշտ, որ այսօր հա մաշխարհային մամուլը պիտի զբա ղի այսքան եռանդով։

Մեծ ռազմավարը, սակայն, ըմբռ նած էր այն մեծ նշանակութիւնը, զ ունի Աղեքսանդրէթը եւ Միջերկրա կանի հիւսիս-արեւելեան անկիւնը, իբրեւ յարմարագոյն խարիսխ դ դէպի Հնդկաստան իր արշաւ անքին համար։

Եթէ ան իր խարիսխը հաստատ ըլլար միայն հարիւր քիլոմեթր գէ հարաւ, սուրիական անապատը ան նելով դէպի Պաղտատ երթալու յոյր փորձերը ապարդիւն պի անցնէին։

Ան, իր արշաւին ակիզբ տալ Տաւրոսի հարաւային կողմը, իր զ գէնները դիւրութեամբ կրնար առաջնորդել Եփրատի հովիտը ու անկ հեռուն՝ Հարաւի հոսանքով անդին նոյնքան դիւրութեամբ կարե է հասնիլ Պաղտատ, որ միայն 400 քիլոմեթր հեռու է Իրանեան ծոցէն, Հնդկաստանի դռնէն։

Այսօր, Աղեքսանդրէթ սանճա խնդիրը արդիւնք չէ նման աշխար հակայական նպատակներու, իսկ Մե Բրիտանիոյ գանձը — Հնդկաստանը այսօր այնքան լաւ պաշտպանուած անտառ բերդերով, օդանաւային յաններով, ծովային հսկաներով զինակից ազգերով, որ ոչ ոք կրն մրցիլ Անգլիոյ հետ։

Թուրքիոյ կառավարութիւնը, ս կայն, խորհելով որ յաջողութեա կրցաւ լուծել իր ներքին ու արտաք խնդիրները, նոր նպատակ մը կը տապնդէ, — իր երկրին կցել այն գիւղ եւս, որոնք իրեն համար կը սական հարստութիւններ եւ «Թրք կան մեծամասնութիւն» մը ունին։

Այսպէս, Թուրքիա իրը կը նկա Միջերկրականեան այդ փոքր սանճա քը, ինչպէս նաեւ Մուսուլի նահան գը, որ ծանօթ է քարիւղի իր հա րուստ հանքերով։ Այդ նահանգը բարի թողուեցաւ, թուրք հանրապե տութեան կողմէ, 99 տարուան պայ մանաժամով, համաձայն դաշնագրի էնկիւրի կը ստանայ հինգ առ հա րիւրը արտադրուած քարիւղին։ աշխարհի դէպքերը ընթանան խաղ

ՊՈՂՈՑԱՆԵՐՈՒ ԾԱՂԻԿԸ
(ԱՐՄԱՏԱԽԻԼ ՈՐԲՈՒՀԻՆ)

— Այդքան փութաջան մի ըլլար, Սարգիս։ Աճապարանքն ու վճռականութիւնը ամէն պարագայի չեն պատշաճիր։ Սպասենք եւ ուսումներ չըգործենք։

— Իսկապէս որ, ես քեզ չեմ հասկնար։ Միամիտները միայն կրնան հաւատալ որ մոլութիւնները եւ առաքինութիւնները հագնինք կամ հանենք, ինչպէս վերարկու մը։

— Բարեփոխութիւններ մտցուցինք Պայծառի կեանքին պայմաններուն մէջ, ինչ որ պէտք է բարեփոխէ ենթական անխուսափելիօրէն։ Սակայն, դեռ կանուխ է ատոր համար։ Վախնամ թէ՝ օր մը դուն ընդդիմանաս ինծի, երբոր փորձարկութեան բոլոր միջոցները սպառելէ վերջ, ընդմիշտ զինքը ճամբու դնելու որոշում տամ։

X

— Ալօ՛, ալօ՛։

— Ալօ՛։

— Նոյն ինքն։

— Հոս, Փարիզ։ Օր. Ժաքըլին։ Հասէք։ Փօլէթի սենեակը գող է մտած։ Ձեզի կը սպասենք անկիւնի սրճարանը։

Ի՞նչ խաղ է դարձեալ։ Գողերը Պայծառի՞ կարօտն են մնացեր։

Ու Գառնիկ կը դարձնէ ինքնաշարժին կոթը։

Եւ սրճարանէն առաջ, Պայծառի պանդոկապետուհին կ'երթայ։

— Ի՞նչ է պատահեր, Տիկին, մեր աղջկան։

— Ձեր աղջկա՞ն։ Սա հայ աղջկա՞ն է որ կ'ակնարկէք։ Բայց, Պարոն, ան ձգած է մեր պանդոկը։ Հոն, սա փողոցը կը բնակի, երեք շաբաթէ ի վեր, իր [illegible] հետ։

— Ի՞նչ կ'ըսէք, Տիկին։

— Լաւ որ հեռացաւ։ Աղտոտութիւն մը պակաս։ Այդ աղջկան ուղեղի մեքենան խախտած բան մը ունէր անպայման։ Այո, պարոն, հաւատացէք որ անհաւասարակշիռ էր ան։ Իրիկունը, ամուսնոյս եւ ինծի կուգար, կ'ըսէր որ արգիլենք իր տղուն մուտքը։ Լաւ։ Պարոնը առտուն կանուխ, ժամը հինգէն առաջ, պատուհանին տակ կը սուլէր։ Վար կ'իջնէր անմօթը եւ ներս կ'առնէր իր սիրականը։

Ի՞նչ կ'ըսէք ասոր։

Եւ իրաւ, Գառնիկ Պայծառի սենեակին դրան վրայ չգտաւ «Փօլէթ Բուրժիւրիէր» մետաղեայ տառերը։

— Խօսեցէք, ձեզի եմ, օրիորդներ։

Բնակարանը, պիտի լսէր Պայծառ։ Իրեն յանձնուած գիրն էր ունկնդիր ըլլալ։

— Շուկայ գացեր էինք։ Վերադարձին՝ ամէն ինչ տակն ու վրայ էր սենեակին մէջ։ Փօլէթի 250 ֆրանքի խնայողութիւնը չկար։ Եւ ջարդ ու փշուր եղած էին բոլոր տիփերը։

— Կատուն կոտրած չըլլա՞յ։

— Ի՞նչ կը խորհիք, Պ. Գառնիկ։ Որո՞ւ գործը կրնայ ըլլալ։

— Դուք աւելի լաւ պէտք է գիտնաք, Օր. Ժաքըլին։

— Փիէռի վրայ կը կասկածինք։

— Ի՞նչ տուեալներով կը հիմնուիք ձեր կասկածը։

— Ինչպէս գիտէք, Պ. Գառնիկ, Փօլէթ երես չի տար Փիէռի։ Կ'երեւի թէ մեր բացակայութեան տեղեակ՝ սենեակ եկաւ եւ վրէժ լուծեց։

— Եւ անշուշտ, դրամն ալ տարաւ, շարունակեց Գառնիկ։ Լա՛ւ, Օր. Ժաքըլին, ի՞նչ եզրակացութեան կ'ուզէք յանգիլ։ Կամ ի վերջոյ, ի՞նչ է ձեր առաջարկը։

Օրիորդները պահ մը իրարու կը նային։ Ու Ժաքըլին քիչ մը աւելի կպելով Գառնիկի, եւ ձայնի աւելի անուշ արտայայտութեամբ մը՝

— Պ. Գառնիկ, ահա թէ ինչ խորհեցանք Փօլէթ եւ ես։ Միանգամ ընդմիշտ ազատելու համար Փիէռի տաղտկալի հետապնդումներէն, պէտք է որ Փօլէթ Անկէն փոխադրուի։ Ուրիշ լուծում չկայ։

— Ամէն պարագայի սակայն, ձեր այդ լուծումը ամենայետինը պէտք էր ըլլար բոլոր լուծումներուն։ Ահաւոր սխալ մը գործած կ'ըլլաք այդպիսի կարգադրութեան մը դիմելով։ Փոխանակ կրակը մարելու, աւելի եւս կ'արծարծէք զայն, աւելի եւս կը բորբոքէք զայն։ Ընդհակառակն, օրիորդ Ժաքըլին, պէտք չէ փախչիլ։ Մի մոռնաք սիրոյ աս ճշմարտութիւնը թէ՝ իսկական սիրահարներն ու սիրուհիներն են որ փախուստ կուտան։ Օր. Փօլէթ իր փախուստով ինքզինք կը հակասէ։

Եւ սակայն, պէտք չէր որ աւելի երկարէր Գառնիկի ամուլ այս խօսակցութիւնը։ Պէտք էր որ դանակի մէկ հարուածով յստակէր կեղծիքի վարագոյրը եւ վեր առնէր ու ատեկոփ ընէր երկու դերասանուհիներուն խարդախ դիմակը։

— Ոչ, օրիորդ Ժաքըլին, բովանդակ կամքովս դէմ եմ ձեր ծրագրին։ Մանաւանդ որ, Օր. Փօլէթ շատ երջանիկ պէտք է զգայ ինքզինքը Պ. Փիէռի մօտ, Պ. Փիէռի բնակարանին մէջ։ Օ՛, հարկ չկայ այլայլելու։ Կեանքի սովորական երեւոյթներ, ամենօրեայ պատմութիւններ են ասոնք։

Ամբողջ շաբաթ մը փողոցէ փողոց եւ տունէ տուն թափառելէ վերջ, Պայծառ վերջապէս սենեակ մը վարձեց Անկէնէն դուրս, աւելի Սէն-Կրպանին մօտերը։ Ու առտու մըն ալ փոխադրուեցաւ։

Նոյն օրը, երբ այլ եւս դադրած էր առեւտուրը եւ ամէն ոք ապրանքները ժողվրտուքին սկսած՝ հեւասպառ վաճառատեղի կը հասնի Փիէռ, կրակի գոյն դէմքով եւ ինքնիրմէ ելած։ Ու կանգ կ'առնէ Գառնիկի առջեւ։

Պայծառ կառքին ետեւ ապաստանած՝ դողահար եւ անձկագին պատահնիքին կը սպասէ։

— Պ. Գառնիկ, լաւ չէ ինչ որ կ նէք։ Կինս կ'ուզեմ։ Փօլէթ իմ կի է, կ'ըսէ Փիէռ եւ կը փորձէ դէ վաճառորդին յառաջանալ։

— Օ՛, ներողութիւն, Պ. Փիէռ, թոյլ չեմ տար որ այդքան առաջ երթաք։ Ձեր սեփական իրաւունքը պաշտպանելու տեղն, մի մոռնաք որ պարտական էք յարգել ուրիշներու իրաւունքներն ալ։ Թոյլ չեմ տար որ, իրաւացի կամ անիրաւ, գայթակղութիւն յարուցանելու գործ տեղիս մէջ։

— Կինս կը պահանջեմ, պարոն։

— Այսօրուան ձեր վրդովման պատճառին բացարձակապէս անտեղեակ եմ, Պ. Փիէռ։ Սակայն, ինչ կը նկատեմ, արտակարգ բան մը պատահած ըլլալու է ձեր երկուքին մէջ։

— Ի՞նչպէս, ի՞նչպէս։ Ձեր ա կը փոխադրէք կինս եւ բան մը չունեցող կը ձեւանաք հիմա։

Գառնիկ ապշահար Պայծառի դառնայ։

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՑԵԱՆ

(10)

կերպով եւ նոր պատերազմ մը չփոխէ պետութիւններու սահմանները, 99 տարի վերջ Իրաք Թուրքիոյ պիտի վերադարձնէ Մուսուլի նահանգը։ Բայց, մինչեւ այն ատեն, ըստ գիտական տուեալներու, քարիւղի ակերը սպառած պիտի ըլլան ու Թուրքիա պիտի վերստանայ կիսամայրի նահանգ մը որուն բնակիչները պիտի կազմեն իրեն թշնամի ցեղերը։

Ուրիշ է սանճաքի խնդիրը։ Պատերազմէ վերջ Թուրքիա ստիպուեցաւ համաձայնիլ որ ան մնայ, իբրեւ առանձին իշխանութիւն, Սուրիոյ սահմաններուն մէջ, ֆրանսական հոգատարութեան տակ։

Ֆրանսան երբեք չի կրնար ըլլալ Անգլիոյ նման գաղթային պետութիւն մը, որ նուազագոյն միջոցներով առաւելագոյն արդիւնքներ ձեռք կը ձգէ։

Ֆրանսան հսկայ ծախքեր կ՚ընէ, կը պահէ մեծաթիւ պաշտօնէութիւն ու բանակ։ Անգլիա, ընդհակառակն, փոքրաթիւ պաշտօնէութիւն կը գործածէ, աւելի քիչ զինուոր, չի հետաքրքրուիր իր կողմէ կառավարուած ժողովուրդներու հոգեւոր կեանքով, ու կը պահէ միայն ճամբաները, հանքերը, քարիւղի ակերը եւ հում նիւթերը։

Ֆրանսան, համոզուած ըլլալով գրաւումի մանդատի արդիւնքին, որոշեց անկախութիւն շնորհել Սուրիացիներուն, իրեն պահելով Տրիպոլսոյ քարիւղի խողովակը, զինուորական վերահսկողութիւնը եւ Սուրիացի ազգայնականներու բարեկամութիւնը, որուն կրնայ պէտք ունենալ ամէն ատեն։

Թուրք կառավարութիւնը շատ լաւ էր ընտրած վայրկեանը. մանաւանդ որ Միլլի շարժումէն ասդին ոչ եւ է անյաջողութիւն չէր ունեցած դիւանագիտական կեանքի մէջ։

Թողունք դիւանագէտներուն՝ այդ խնդիրը լուծելու հոգը։

Ու մտնենք Ալեքսանդրէթ սանճաքէն ներս ու դիտենք զայն։

Սրբազան կղզին, ուր ծնաւ Աստղիկը (Աֆրոդիտէ) ծովային ալիքներու փրփուրներէն, կը գտնուի Միջերկրականի հիւսիս-արեւելեան անկիւնը։ Անոր Անդրէաս առաք.ի հրուանդանէն պարզ աչքով կ՚երեւի Մերսինի հարաւային ծովափը, քիչ մը աւելի վեր՝ Տաւրոսի բարձունքները, իսկ արեւելեան կողմը վիճելի սանճաքին ծովափունքը։

Կիպրոս կղզիին արեւելեան ծայրն է «Անդրէաս Առաքեալի վանքը, որուն ներքեւ կը գտնուի այն քարայրը, ուր կը հանգչի Փրկիչին ամէնէն երիտասարդ առաքեալին աճիւնը, ըստ աւանդութեան։

Երեկոյեան, երբ թանձր մշուշը կը ծածկէ ծովը, վանքէն կ՚երեւին ասիական եղերքի կրակները, զոր հովիւները կը վառեն Պուլկար-Տաղի լանջերուն վրայ։ Աւելի աջ կը փայլին ելեկտրական լոյսերը Մերսինի, Ալեքսանդրէթի եւ Անտիոքի, իսկ եթէ օդը մեղմ է՝ կը լսուին նաեւ գամփռներու հաչոցները...

Փակեցէք ձեր աչքերը ու ջանացէք վերյիշել պատմութիւնը։ Անկէ են անցած ցեղերու եւ ազգերու հոսանքները։ Այդ ճամբան [illegible] էր հելլենական դիցաբանութեան։ Հոսկէ անցան Կղէոպատրայի նաւերը՝ ուղղուելու համար դէպի Տիւրոս, ուր իրեն կը սպասէր Հռոմի երբեմնի ախոյեանը՝ Անտոնիոս։ Անկէ անցաւ Աղեքսանդր Մակեդոնացին՝ իր լեգէոններով՝ երթալու համար Հնդկաստան։ Հոս էր որ առաջին անգամ Քրիստոսի աշակերտները կրեցին «քրիստոնեաներ» անունը ու աւելի վերջ, 252—308, Անտիոքի շուրջ սարքեցին մօտ տասը եկեղեցական ժողովներ։ Հոս էր որ խաչակիրները հիմնեցին առաջին բերդերը՝ Աստուածային գերեզմանի պաշտպանութեան համար։ Թուրքերը այդ ծովափը հաստատուեցան այդ բերդի հողամասին վրայ։

Ս.

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՔՈՒՐՔԸ Կ՚ՈՒԶԷՐ ՄՈՌՆԱԼ ԱՆՑԵԱԼԸ»

— o —

Երեսփոխան Խամայիլ Միւշթաք Մայաքօն այս վերնագրով առաջնորդող մը ստորագրած է Ճիւմհուրիէթի մէջ։ Ըսելէ յետոյ որ Թուրքը ուզեց եւ կ՚ուզէ մոռնալ անցեալի քէնը, ոճրագործութիւններն ու անիրաւութիւնները, բայց մի՞դք որ տակաւին արգելք եղողներ կան, յօդուածագիրը կը շեշտէ.

— «Թուրքը արտօրաց եւ խղճամիտ է, բայց չի հանդուրժեր խաբուելուն։ Թուրքը պարզապէս կը խնդայ անոնց վրայ, որ ստախօսութիւնը ճարտարութիւն կը սեպեն իրենց։ Որովհետեւ անկարելի է որ Թուրքը խաբուի։

Անցեալի զօսացած գլուխով դիւանագէտները կրնան շարունակել իրենց վազքը ցնորքներու ետեւէն, բայց իրականին մէջ իրենք է որ կը խաբուին։ Վերջ ի վերջոյ Թուրքերը կը ցաւին ոչ թէ այդ խաբուած դիւանագէտներուն, այլ անոնց ետեւէն քալող միամիտ ազգերուն։

Թուրքերը այսօր ոչ եւ է քէն ալ չեն սնուցաներ այդպէս քալող ազգերուն դէմ։ Եթէ սնուցանէին, ազգային անմոռանալի երգ մը կը դարձնէին Թուրք բանաստեղծ Էմին Պիւլէնտի կողմէ 1910ին գրուած Քին (Քէն) վերնագրով բանաստեղծութիւնը, որ բողոք մըն է Արեւմուտքի եւ Արեւմուտքցիներուն դէմ։

Թուրքը այլ եւս ընդհանուր առումով Արեւմուտքի եւ Արեւմուտքցիներու մասին չի խորհիր, բայց եթէ հաստատուի որ Արեւմուտքի մէջ տակաւին կան մարդիկ որ չեն հասկնար Թուրքը եւ առ ոչինչ կը համարին անոր ազնուականութիւնը եւ կորովը, այն ատեն հարկ պիտի ըլլայ կրկնել Էմին Պիւլէնտի հետ.

Արեւմուտքի վայսկոտ թշնամին, չնեբ-
բեցի քեզի
Եթէ մէկ հոգի իսկ մնամ՝ Թուրք եմ
եւ թշնամի եմ քեզի։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ՊԵՐԼԻՆԻ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

— —

ՊԵՐԼԻՆ.— Շաբաթ, 23 յունուար, մինչեւ առաւօտեան ժամը 5, տեղի ունեցաւ մեր գաղութին տարեկան պարահանդէսը։

Միջազգային հասարակութիւն մը լեցուցած էր սրահը։ Բեմին վրայ տեղաւորուած էր ռուսական նուագախումբ մը, որուն կարգադրիչը կը ջանար ոգեւորել ներկաները գերմաներէն եւ ռուսերէն բացագանչութիւններով եւ կատակներով։

Գեղարուեստական բաժինը կը վարէր գերմանացի կատակաբան Պ. Քունեթման, որուն ինքնագիր զաւեշտական մենախօսութիւններէն արտասանեց արուեստով Օր. Մ. Դաւիթխանեան։

Մէջ ընդ մէջ եւրոպական պարեր, լէզգինքա, երգ եւ նուագ ուրախ ժամանց մը կը պարգեւէին ներկաներուն։ Թաւ ջութակի վրայ յաջողապէս նուագեց Օր. Ե. Մարտիրոսեան եւրոպական երկու եղանակ։ Տիկին Զաքարեան (Գերմանուհի) երգեց Ֆրայշիցէն դժուար մաս մը շատ յաջող եւ ի պատիւ իրեն պէտք է ըսել որ իր «Հայաստանը» — միակ հայերէն երգը այդ իրիկուան — հայկական փայլը եղաւ հանդէսին։ Օր. Փոփով (Հայուհի) որ պետական օփերայի պարուհի է, պարեց երկու գեղարուեստական պարեր։ Օր. Մնացականեան (Համպուրկէն) քանի մը անգամ պարեց արեւելեան պարեր, իսկ պատանի Ռուբիկ Տէր Յարութիւնեան վարժ նուագեց եւրոպական կտոր մը դաշնակի վրայ։ Եղան նաեւ կովկասեան պարեր Պ. Պ. Օրտուխանեանի եւ Վանիւշի կողմէ, որոնք իրենց տարազով եւ սուրերու խաղերով կ՚ոգեւորէին հանդիսականները։ Անոնց մասնակցեցան նաեւ շատեր ներկաներուն մէջէն, համակերպելով խնդրանքի, ինչպէս սովորութիւն է լէզգինկայի ոգեւորութեան ատեն։

Գեղարուեստական բաժնին մասնակցողները ամէնքն ալ արժանացան ընդհանուր գնահատանքի եւ ծափերու։

Պերլինի Հայ տիկիններն ու օրիորդները, ինչպէս նաեւ շատ մը աշխատական հայրենակիցներ յօժարակամ բերած էին իրենց մասնակցութիւնը հանդէսին յաջողութեան համար՝ ձեռագործներով, տոմպոլայով եւ հայկական անուշեղէններով կամ այլ նուէրներով։ Թէ վիճակահանը եւ թէ ուտելիքները լաւ սպառած ըլլալով, կ՚ենթադրեմ թէ հասոյթ մըն ալ եղած է։

Փակագիծ մը.— Գաղթային Միութեան կողմէ կարդացուած գրութեան մէջ գաղութին մէկ մասին կարծիքին դէմ ուղղուած խօսքը տեղին չէր։

Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ՊԵՐԼԻՆ.— Իրանէն Պ. Մարտիրոս Յարութիւնեան աւարտեց Արհեստագիտական Բարձրագոյն վարժարանը, իբրեւ ելեկտրագէտ-ճարտարագէտ։ Պսակաւոր հիմնադիրներէն մէկն է «Երիտասարդ» Միութեան, եւ անոր մրաջան փոխ-վարիչն ու քարտուղարը։

ԿԻՊՐՈՍ ԿԱՄ ԵՐԿՐՈՐԴ ՋԻՊՐԱԼԹԱՐԸ

— o —

Սթէֆան Լօզան, «Մաթէն»ի խմբագրապետը կը գրէ.—

Անգլիա գիտէ՞ր թէ ինչ կ՚ընէր, երբ, 1878ին, ձեռք կը դառնար Կիպրոս կղզին, Հնդկաստանի կիսամայր, որ փոխն ի փոխ անցաւ Ճենովայի յետոյ, Վենետիկի հանրապետութեան եւ օսմ. կայսրութեան ձեռքը։ Ամէն պարագայի, Անգլիա այժմ գիտէ թէ ինչ կ՚ուզէ ընել,— կ՚ուզէ Կիպրոսը վերածել երկրորդ Ջիպրալթարի մը։

Ռազմագիտական տեսակէտով, արեւելեան Միջերկրականի մէջ Կիպրոս կը գրաւէ առաջնակարգ դիրք մը։ Գտնուելով Ալեքսանդրէթի ծոցին մօտիկ, ուղիղ Սուրիոյ դիմաց, Կիպրոս կը տիրապետէ եւ կը հսկէ ամբողջ ծովեզրերուն վրայ։ Ցամաքային իր պաշտպանութեան տակ կ՚առնէր Հայֆան, որ բերանն է Մուսուլի քարիւղի խողովակներուն, ինչպէս նաեւ մեկնակէտը օդանաւային գծի մը եւ ինքնաշարժի ճամբու մը, դէպի Պարսից ծոց եւ Հնդկաստան։ Շատ հեռու չէ Տարտանէլի բերանէն, հազիւ 300 մղոն հեռու Սուէզի ջրանցքէն։ Մէկ խօսքով, Կիպրոս կը տիրապետէ ամբողջ արեւելեան Միջերկրականին վրայ։

Աշխարհագրական տեսակէտով, Կիպրոս ամէն բաղձալի յարմարութիւն ունի դառնալու համար ահարկու բերդ մը ծովային եւ օդային պատերազմի։ Ունի հրաշալի ծոց մը, լաւ պաշտպանուած,— Ֆամակուսթայի ծոցը։ Ունի ներքին լիճ մը, Աքրոթիրիի լիճը, որ կրնայ վերածուիլ ջրօդանաւերու հրաշալի խարիսխի մը։ Ունի նոյնպէս ամրանիստ լեռնաշղթայ մը, որուն վրայ կը տիրապետէ Թրօօդոսի գագաթը, մօտ 2000 մեթր բարձրութեամբ, որուն տակ, առանց պէթոնի, կարելի է շինել հսկայ ապաստաններ։ Վերջապէս ունի այլազան, հաճելի եւ քաղցր կլիմայ մը, ինչ որ մեծ արժէք կը ներկայացնէ, երբ նաւազները եւ զինուորականները անգլիացի են մանաւանդ։

Այս պայմաններուն մէջ, ի՞նչպէս չհասկնալ որոշումը, զոր առաւ Սըր Ս. Հօր, ուսումնասիրական ճամբորդութիւն մը կատարած ժամանակ, անցեալ ամառ, Միջերկրականի մէջ։
— Այստեղ, ըսաւ ան յատկանշական խօսքով մը, պէտք է շինենք երկրորդ Ջիպրալթար մը։

Արդէն 300 միլիոն ֆրանք յատկացուած է, որպէսզի կղզին վերածուի զինուորական մեծ կայանի մը,— օդանաւային կայան մը, որ պիտի շինուի Նիկոսիոյ մէջ (կղզիին մայրաքաղաքը), օժտուած ստորերկրեայ օդանաւային կայաններով, ուր պիտի կրնան ապաստան գտնել 50 օդանաւեր, վիթխարի շտեմարաններ, վառելանիւթի համար, լերան ընդերքին մէջ, Աքրոթիրիի լիճը պիտի վերածուի ընդարձակ խարիսխ մը ջրօդանաւերու, զօրանոցներ եւ զօրակայաններ ապահով եւ ընտրուած վայրերու մէջ, շինութիւններ Ֆամակուսթայի ծոցին մէջ, մէկ խօսքով՝ ոչինչ պիտի խնայուի, որպէսզի Կիպրոսը դառնայ բերդ մը արդիական եւ առաջնակարգ։

Այսպէս կը հիմնուի երկրորդ եւ ահարկու պահակ մը Միջերկրականի ճամբաներուն վրայ,— այդ ճամբաները կը կազմեն, Անգլիոյ համար, մահու-կենաց խնդիր մը։

ՄԱՄՈՒԼ

„ԹՈՒՐՔ ՀԱՅՈՒ ՄԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ”

— · —

«Արեւ», Եգիպտոսի ռամկավարներուն օրկանը, դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ.

— «Ճիւմհուրիէթ»ի մէջ պատասխան մը հրատարակուած է Արեւին, Եգիպտաբնակ ... «Թուրք Հայու» մը կողմէ։ Այդ գրութիւնը Պոլսահայ մամուլէն արտատպելով կը հրատարակենք մենք ալ, այսօր (տե՛ս Գ. էջի վրայ Գ. սիւնակ)։ Չենք գիտեր թէ իրապէս այդ գրութիւնը Եգիպտոսէ՞ն ղրկուած է, թէ ոչ Կ. Պոլսոյ մէջ յօրինուած։ Բայց կ՚ուզենք հաւատալ Ճիւմհուրիէթին եւ անոր Եգիպտաբնակ «հայրենակից»ին, ու այդ հաւատքով ալ պատասխանել մեր «նախկին հայրենակից»ին։

Այս սիւնակին մէջ ըսած էինք թէ վերջերս Թուրք մամուլին մէջ Հայոց մասին երեւցած գրութիւնները ոչինչ կը փոխեն այն իրականութենէն որ այժմ կայ Թուրքիոյ մէջ, Հայոց վերաբերմամբ, ոչ ալ այդ գրութիւնները փաստը կը բերեն փոփոխութեան մը, որ Թուրք կառավարութեան ընթացքին մէջ երեւցած ըլլայ հանդէպ արտասահմանի իրաւատէր եւ ուրիշ պահանջատէր հայութեան։ Ալեքսանդրէթի սանճաքին հարցը, որ առիթ տուած էր այդ «սրտառուչ» արտայայտութեանց, քաղաքական խնդիր մըն է, որ պիտի վճռուի,— ինչպէս կը վճռուի — մեծ զօրութ։ Ալեքսանդրէթի հայութիւնը, ինչպէս Սուրիոյ հայութիւնը պիտի կատարէ եւ կը կատարէ իր սուրիացի քաղաքացիի պարտականութիւնը, սուրիական ժողովուրդին հետ ըլլալով, ինչպէս կատարած են եւ կը կատարեն, այժմ Թուրքիոյ մէջ բնակող Հայերը՝ իրենց պարտականութիւնը՝ թուրք ժողովուրդին հետ ըլլալով։ Եգիպտաբնակ «Թուրք Հայ»ուն այն խօսքը թէ ընդհանուր պատերազմին բոլոր Հայերը մէկ մարդու նման թրքական դրօշին տակ կատարած չեն իրենց պարտականութիւնը, զզուելի սուտ մըն է եւ անպատկառ հայհոյանք յիշատակին դէմ այն բոլոր հայ զինուորներուն, որոնք ինկան այդ դրօշին տակ եւ որոնց ընտանիքները տարագրուեցան ու ջարդուեցան անապատներու մէջ։ Եթէ Թուրքիոյ հայութեան կողմէ իր հայրենիքին հանդէպ ցոյց տրուած պարտաճանաչութեան այդ ձեւով «վարձատրութիւնը» մեր «նախկին հայրենակից»ը կը նկատէ «հօրմէն տղուն եղած յանդիմանութիւն մը», կը ցաւինք պարզապէս որ մեր «նախկին հայրենակից»ը զերծ մնացած է այդ «յանդիմանութենէն»։ Կ՚երեւի թէ այս «Թուրք Հայ»ը չէր կատարած «իրեն ինկած պարտականութիւնը», երբ կ՚ապրէր «Դարի Ալիթմալ»ի մէջ, այլապէս իր ոսկորներն ալ այսօր նետուած պիտի ըլլային Անատոլուի ափերուն վրայ։ Որով այդպիսի «անպարտաճանաչ» մէկը չենք կարծեր որ այսօր «պարտաճանաչութեան» խրատներ տալու իրաւունք ունենայ մեզի Եգիպտոսէն Կ. Պոլիս եւ Կ. Պոլսէն Եգիպտոս։ Ուրեմն այս չափը բաւական կը նկատենք իրեն իբրեւ պատասխան, բան մը որուն արժանի չէր սակայն մեր «անծանօթ» ընդդիմախօսը։

ԳՆՉՈՒՆԵՐՈՒՆ ԹԱԳԱՒՈՐԸ...

— o —

Նորէն սկսած է իր վրայ խօսեցնել Միքայէլ Քրիք, Թրանսիլվանացի այն գնչուն, որ կը փափաքի «Գնչուական պետութեան» մը թագաւոր ըլլալ զինքը։ Արդէն յարաբերութեան մէջ մտած էր իր ժամանակին Թիթուլէսքուի հետ, այդ ռումէն պետական մարդու աջակցութիւնը խնդրելու համար։ Բայց Թիթուլէսքու կարեւորութիւն չտուաւ այս ցնորային ծրագրին եւ Քրիք ալ յուսահատ դարձաւ Լեհաստանի կողմը։ Հոն կարողացաւ ինքզինքը թագաւոր ձեւացնել սակաւաթիւ բայց խանդավառ գնչուական ժողովի մը մէջ։ Միայն թէ արարողութեան միջոցին դէպք մը պատահեցաւ... [illegible] ոստիկանութիւնը գնչուներն ու իրենց նորապսակ թագաւորը խարազանի հարուածներով անտառէն դուրս քշեց, ուր հաւաքուած էին, այնպէս որ կէս մնացած թագաւորութեան հանդէսը հարկ եղաւ բաց դաշտի վրայ լրացնել։ Անոր վրայ շատ ատեն չանցած Ն. Վեհափառութիւնը, Գնչուներու արքան, ընկերակցութեամբ երկու քարտուղարներու եւ արարողապետի մը, մուտ գործեց Անգլիա, Անգլիացիներուն միջամտութեան դիմում ընելու համար։ Յայտարարեց թէ Գնչուները (Բոշա, Ջինկեանէ, Ցիկօյնէր) ինչպէս հնդկական ծագում ունին եւ Մեծն Բրիտանիա, իր բոլոր հողերը մէկտեղ դրած, պարտաւոր է Հնդկաստանի մէջ օջախ մը ապահովել թափառական Գնչուներուն։ Գնչու մեծ ցեղին երազն է տէր ըլլալ հողամասի մը, թէկուզ ոչ-ընդարձակ, ուր կարելի ըլլայ ապրիլ ազատ եւ ինքնիշխան, յայտարարեց վեհափառը։ Բայց դժբախտաբար Անգլիոյ մէջ եւս հարկ եղած ականջները չգտաւ Միքայէլ Քրիք եւ սկսաւ նայիլ Մաճառաստանի կողմը։ Բայց հոն ալ իր գտած միակ ունկնդիրները եղան Գնչուներու նուագախումբի մը անդամները գրօսարանի մը մէջ։ Մինչ այս, սակայն, մաճառ ոստիկանութիւնը, գոնէ առժամապէս, լռեցուց Քրիքի փառամոլութեան ջութակը, եւ կը պարտաւորէ զայն հիմա ուրիշ տեղ փորձել իր բախտը։ Լաւ կ՚ընէ Աթաթիւրքին հետ խորհրդակցելով...

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԻՆ ՈՒ ՆՈՐ ԵՐԳԵՐ, Ա. պրակ։ Գրեց Սեբովբէ Մխիթարեան։ Փարիզ 1937։ Գին 15 ֆրանք։ Imprimerie du Globe, 14 Fb. St. Denis.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (190)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

— Կը հասկնամ բանդ։ Աստուած տար, առանց նկատուելու մինչեւ քաղաք հասնէինք։ Հիմա ժամանակ է ճամբայ ելլելու։ Շուտով լուսաստղը կը բարձրանայ։ Տղոցը ձէն տամ...

Մեծ դժուարութեամբ յաջողեցան ոտքի հանել յոգնած հայդուկները։ Այս անգամ արդէն խառն ի խուռն, խումբը ցրուած սկսաւ բարձրանալ սարն ի վեր, որ կարծես թէ երբեք վերջ պիտի չունենար։

Երբ արեւելքը սկսաւ շառագունիլ, խումբը վերջապէս լերան կատարը հասաւ։ Այդ դիրքը կը տիրապետէր շրջակայ գագաթները։ Պահակներ նշանակուեցան, յարմարագոյն դիրքերու մէջ, անտեսանելի ըլլալու համար։ Գէորգն ու խումբի տղաքը դիրքերու կեդրոնը հաւաքուած՝ երկնցան հանգստանալու համար, եթէ երբեք կարելի էր այդ ցուրտին քնանալու մասին մտածել։

Ցակոբը պահակներուն հետ արթուն մնաց հսկելու համար։

Կամաց կամաց արեւը բարձրացաւ սահմանագլխի լեռնաշղթայի ետեւէն։ Քամին դադրեցաւ ու մինչեւ այդ ցրտէն սրսփացող տղաքը իրարու սեղմուած՝ քնացան։

Աքանչելի համայնապատկեր մը կը բացուէր այդ դիրքէն։ Արեւմտեան կողմի վրայ կ՚երեւէր հսկայ Սիփանը, մէկը՝ Հայաստանի ամենաբարձր լեռներէն, որու երկարած փէշերը մեղմ զառիվայրով մը կը թաղէին Վանայ ծովու կապուտակ ջրերուն մէջ։ Բերկրի, ինչպէս եւ Ապաղայի դաշտը հայելիի նման փռուած էին աջ ու ձախ։ Հեռուն կ՚երեւէր Գործոթի սարը, որ Փիր-Թաշխա լերան մէկ թեւն է, իսկ աւելի հեռուն, Վարագայ սարի գագաթը։ Հիւսիս-արեւելեան կողմը կը բարձրանար լայնանիստ խարիսխով Թանտուրեկ սարը, որու թեւերէն մէկը կ՚երկարէր դէպի հարաւ, կազմելով սահմանի երկարաւուն լեռնաշղթան, որ ծանօթ է Ալակեան անունով։

Կէս օրուան մօտ, քնացող տղաքը սկսան հետզհետէ արթննալ։ Խմբակներ կազմելով՝ ոմանք իրենց զէնքերը կը մաքրէին, ոմանք իրարու քով նստած կը խօսէին, իսկ անոնք որ առջի գիշեր խելօք շարժած էին, պահած հացերնին մէջտեղ կը հանէին եւ ախորժակով կ՚ուտէին՝ չունեցողներու նախանձը շարժելով։

— Ջանս ու ցաւս ուտեմ,— ինքնիրեն կը խօսէր մեր վաղածանօթ Քանաքեռցի Ցակոբը, երբ թէ հրացանը մաքրելով զբաղած, բայց աչքի պոչով կը դիտէր Նիկոլի շարժումները, որ կէս լաւաշ հաց մը ու կտոր մը պանիր առջեւը դրած, կարծես դիտմամբ բերանը չփչփացնելով կ՚ուտէր։

— Հը՞, Ցակոբ ջան, չլինի՞ թէ սոված ես,— հեգնօրէն հարցուց Նիկոլը,— վախ, վախ, քոռանամ ես...

— Տօ, ձէնդ է,— բարկացաւ Ցակոբը, որ, եթէ ընթերցողը կը յիշէ երկու բանի չէր կրնար դիմանալ՝ մէկ անօթութեան, մէկ ալ լուռ մնալու։

— Խօսէս էլ համով հաց, կարծես գաթայ լինի, բահ, բահ, բահ, պանիր չէ, կարագ է,— ուզէս թէ ինքնիրեն, կը խօսէր Նիկոլը, առանց Ցակոբին նայելու։

— Տօ, ձէնդ բաց է,— գոռաց Ցակոբը՝ ձեռքի հրացանը կուշտը դնելով, ու անմիջապէս մեղմանալով խնդրական ձայնով մը դարձաւ Նիկոլին,— Տօ անիրաւ, սոված մեռայ, վալլահ մեռայ։ Որ մեռնիմ, յետոյ կը փոշմանես... Էլ Ցակոբ չի լինիր։

— Վայ, վայ, վայ, սօ մի քաշր, հիմա կուլամ,— կեղծ լացի ձայնով մը ըսաւ Նիկոլը, հազիւ խնդուքը բռնած.— Ցակոբ ջան, քու մէրը չմեռնի, էս ի՞նչ օրերու հասար, դու մի Քանաքեռցի աղան ...

Նիկոլը ունեցած հացի կէսը Ցակոբին տուաւ, որ վայրկեանի մը մէջ լափեց, աչքը անկած ուրիշ զինուորի մը հացին, որ քովը նստած կ՚ուտէր։

Երկու ընկերները, իրարմէ չէին բաժնուած, անցած երեք տարիներու ընթացքին։ Վարդանին պատահած դժբախտութենէն վերջ, երբ վանք հասան՝ հոն ամիս մը մնալէ եւ կ՚ազդուրուելէ վերջ, երկիր մտան Գէորգի հետ։ Կարճ ժամանակին մէջ, Նիկոլը գրաւեց Վահէի եւ Գիծայի վստահութիւնը։ Բծախնդիր էր, կարգապահ, տոկուն զինուոր մը, կարծես թէ՝ ստեղծուած յեղափոխական կեանքի համար։ Իսկ Ցակոբը, իր աղմկարար բնաւորութեամբ, անսպառ կատակներով շատ շուտով զինուորներու սիրելին դարձաւ։

Թէեւ երկու ընկերները բնաւորութեամբ հակապատկերներ, բայց սերտօրէն կապուած էին իրարու հետ։ Անոնց Երկիր մտնելէն քանի մը ամիս վերջ Լեւոնն ալ եկաւ, որու անցեալի մասին ոչ ոք բան մը լսած էր։ Լեւոնի թելադրանքով յեղափոխական ղեկավարները առաջ քաշեցին Նիկոլը՝ տասնեակի մը խմբապետ նշանակելով զայն։ Այդ տասնեակի մէջ էր անբաժանելի Ցակոբը։

Երբ Գէորգը, ամիս մը առաջ, փոքր խմբով մը Վանէն Թադէոս Առաքեալի Վանքը գնաց, հոն հաւաքուած զինուորները առաջնորդելու համար, հետը միասին վերցուց փորձառու զինուորներու խումբ մը։ Այդ խմբին մէջ էին Ուրանցի Ցակոբը, Ախալքալաքցի Նիկոլը, Քանաքեռցի Ցակոբը, Թոփալ Սասունեան, որ ոչ թոփալ էր եւ ոչ սասունցի մը, բայց այդ անունը վաստկած էր իր ծայրայեղ խորամանկութեան եւ ճարպիկութեան շնորհիւ, Մոկացի Ցակոբը, Առիւծ Գեւօն եւ անոր անբաժան կէսը՝ Կարսեցի Համբոն։ Երբ Գէորգը վաթսունչորս զինուորներով վանքէն ճամբայ ելաւ, տասնեակներու ղեկավարութիւնը յանձնեց իր հետ տարած զինուորներուն. միայն Ցակոբը չուզեց տասնապետ ըլլալ, Նիկոլէն չբաժնուելու համար։

— Ես տասնապե՞տ,— խնդացեր էր ան Գէորգի երեսին,— վազ անցիր, Պ. Գէորգ, ես հազիւ միապետ մը կրնամ լինել։

Երկրի յեղափոխական չարքաշ կեանքի մէջ, Ցակոբը ամէն տեսակ նեղութիւններու վարժուեցաւ. ոչ մէկ զինուորէ վար կը մնար։ Բայց շարունակ շրթներուն վրայ գանգատ մը ունէր։ Ամենայն լրջութեամբ կ՚երդնուր որ քանի Հայաստան եկած էր՝ օր մը օրանց կարգին չէր կշտացած։

Այդ օրն ալ, Նիկոլի տուած կտոր մը հացն ու պանիրը կլլեց եւ յուսահատ կերպով գլուխը շարժեց՝ գանգատելով որ անօթութենէն պիտի նըւաղի շուտով. Թէեւ նուաղելու ոչ մէկ նշան կ՚երեւար դէմքին։

— Հը՞, Նիկոլ, հացը ե՞րբ պիտի բերեն... Մեր քաշածն ալ կեա՞նք է։

— Որ երէկ գիշեր ամբողջ պաշարդ կերած չլինէիր, ժպտալով ըսաւ Նիկոլը,— դեռ բան մը կ՚ունենայիր ուտելու։

— Տօ ձէնդ,— բարկացաւ Ցակոբը,— կտոր մը բան կուտաս, հալա կ՚ուզէք որ միւս օրուան ալ պահեմ։ Ես ծծմա՞կ եմ թէ ճնճղուկ,— ու որպէս թէ խռոված փորին վրայ պառկելով՝ գլուխը դրաւ թեւերուն վրայ ու աչքերը գոցեց։

Ամբողջ օրը խաղաղ անցաւ։ Ոչ հովիւ մը երեւցաւ այդ կողմերը եւ ոչ ալ անցորդ մը։ Արդէն գլխաւոր ճանապարհը ձորի մէջէն կ՚անցնէր, շատ հեռու տղոց դիրքերէն։ Միայն շատ աճապարող ճամբորդ մը, Բերկրիէն Ապաղա անցնելու համար, լեռնային ճամբան կը նախընտրէր, որ թէեւ աւելի կարճ, բայց սաստիկ յոգնեցուցիչ էր։

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

մանաւ որ համաձայնութիւնը ուղղուած չըլլայ ո եւ է մէկուն դէմ»։ Գոհունակութիւն յայտնելով հանդերձ որ Հիթլէր ալ կ՚ընդունի թէ վէճի նիւթ չի կրնար ըլլալ Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ, «ինչ որ մեր ալ մտածումն ու բաղձանքն է», Պ. Իվոն Տէլպոս շեշտեց — «Զերմապէս կապուած՝ Ազգերու Դաշնակցութեան, մենք պիտի շարունակենք պաշտպանել եւ զօրացնել անոր ապահովութեան մեթոտը»։ Նախարարը ուժգնօրէն ընդդիմացաւ Ա. Միութիւնը միջազգային ընտանիքէ դուրս ձգելու գաղափարին, որուն կը ձգտի Հիթլէր։

— «Կամայական է եւ վտանգաւոր միջազգային համարակութենէ դուրս ձգել երբ 200.000.000նոց ժողովուրդ մը, որ միեւնոյն վերապահումները չի յայտներ եւ որ բոլորին հետ պահանջ ու բաղձանքն ունի խաղաղութեան։ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ եղած մեթոտներու տարբերութիւնը այն է որ, Ֆրանսա կը պահանջէ յարգել դաշնագիրները, իսկ վարչապետ Հիթլէր կը յայտարարէ թէ Ազգաժողովը պէտք է դառնայ «բարեչրջական յղացման օրկան մը»։ «Ցօժարակամ կ՚արձանագրեմ երկու երկիրներուն միջեւ համաձայնութիւն մը կնքելու բաղձանքը։ Բայց մենք մինակ չենք աշխարհի մէջ եւ խաղաղութեան պահպանումը պայմանաւորուած է ընդհանուր կանոններով։ Այդ կանոններէն մէկն է դաշնագիրներու պահպանումը։ Մենք Գերմանիայէն չենք պահանջեր բան մը որ չենք պահանջեր բոլորէն, մենք ալ մէջն ըլլալով։ Որպէսզի խաղաղութիւնը տիրապետէ, պատերազմական ճարտարարուեստութիւնները պէտք է վերածուին խաղաղութեան ճարտարարուեստութեանց»։

*** Նոյն օրը Տալատիէ եւս ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ «Ֆրանսայի ժողովուրդը կ՚ուզէ հեռացնել պատերազմը, եւ իր ձեռքը կ՚երկարէ ազատօրէն եւ ուղղամտօրէն»։ «Յաճախ անշարժ նստած երեսփ. ժողովին մէջ, կը լսեմ ճառախօսներ որ կը հարցնեն թէ ապահովուա՞ծ է մեր ազգային պաշտպանութիւնը։ Կրնամ պատասխանել ձեզի — ամուր են մեր մարտկոցները»։

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Մոսկուայի դատավճիռի մասին

Վճռագիրը պարզելով ամբաստանեալներուն գործակցութիւնը՝ Թրոցքիի, Գերմանիոյ եւ Ճափոնի գործակալներուն հետ. հետ, անոնց կատարած լրտեսութիւնները եւ քափանարար գործերը, որ կը ձգտէին տկարացնել Խ. Միութեան պաշտպանութիւնը, վերջին մասին մէջ կ՚ըսէ —

«Ժողովուրդի թշնամի Թրոցքիի ուղղակի հրահանգներուն վրայ, հակաբոլշեւիկ թրոցքիական կեդրոնը Մոսկուայի, Լէնինկրատի, Քիեւի, Թոսսովի, Նովոսիպիրսկի, Սոչիի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ կազմեց ահաբեկչական խումբեր, որոնք ահաբեկումներ կը պատրաստէին կուսակցութեան եւ կառավարութեան վարիչներուն, — Սթալինի, Մոլոթովի, Քականովիչի, Վորոշիլովի, Օրժոնիկիձէի, Էժովի, Ժտանովի, Քոսիորի, Էյխէի, Բերիայի եւ այլոց դէմ։ Կարգ մը ահաբեկչական խմբակներ (Մոսկուայի, Ուկրանիայի եւ Անդրկովկասի մէջ) կը գտնուէին Փիաթաքովի եւ Սերէբրիաքովի անմիջական ղեկավարութեան տակ։ 1934ի աշնան Շէսթով Մուրալովի հրամանով փորձեց ահաբեկում կատարել Մոլոթովի դէմ, երբ այն կը գտնուէր Քուզնեցքի ածխահանքին մէջ։ Այս նպատակով տեղական ահաբեկչական խումբին մէկ անդամը՝ Արնոլտ փորձեց աղէտ մը կազմակերպել Մոլոթովի զարծած ինքնաշարժով։ Ասկէ զատ Շէսթով Փիաթաքովի եւ Մուրալովի հրահանգներով ահաբեկում մը պատրաստէր արեւմտեան Սիպերիոյ երկրային կոմիտէի քարտուղարին Էյխէի դէմ։ Իսկ Արնոլտ, նոյն Շէսթովի հրահանգով ահաբեկում կը պատրաստէր Օրժոնիկիձէի դէմ։

Դատավճիռը հաստատելով իրաքանչիւրին կատարած ոճիրը, կը յիշէ օրէնքին համապատասխան յօդուածները եւ կը դատապարտէ գնդակահարման՝ Փիաթաքովը եւ Սերէբրիաքովը, իբրեւ անդամ հակախորհրդային թրոցքիական կեդրոնին որոնք կազմակերպեցին եւ անձամբ վարեցին դաւաճանութիւնը, լրտեսութիւնը, քանդումը, խափանումը եւ ահաբեկումը։

Նոյն դերպ...ն պատիժին՝ գնդակահարման կը դատապարտէ Մուրալովը, Տրոյնիսը, Լիվշիցը, Պօկուլավսքին, Քնեազէվը, Ռաթայչաքը, Նորքինը, Շէսթովը, Տուրոքը, Փուշինը, Քրաշէն, իբրեւ ուղղակի կազմակերպիչները ու գործադրիչները վերը յիշուած ոճիրներուն։

Տասնական տարի բանտարկութեան՝ Սոքոլնիքովը եւ Ռատէքը իբրեւ անդամ հակախորհրդային թրոցքիական խմբակին, որոնք պատասխանատու են անոր եղեռնական գործունէութեան համար, բայց ուղղակի չեն մասնակցած քանդումի, լրտեսութեան եւ ահաբեկման արարքներու կազմակերպման եւ գործադրութեան։ Ամբաստանեալներէն Արնոլտ կը դատապարտուի տասը տարի բանտարկութեան, իսկ Սթրոյլով ութ տարուան։

Սոքոլնիքով, Ռատէք, Արնոլտ եւ Սթրոյլով իրենց քաղաքական իրաւունքներէն կը զրկուին հինգ տարուան համար։

Ժողովուրդի թշնամի Թրոցքի եւ իր որդին Սետով, որոնք Խորհրդային Միութենէն արտաքսուած են 1929ին եւ զրկուած խորհրդային քաղաքացիութենէ, համաձայն Կեդր. Գործադիր կոմիտէի 1932 փետրուար 20ի հրամանագրին, Փիաթաքովի, Ռատէքի, Շէստովի, Մուրալովի եւ ուրիշներու վկայութիւններով եւ ներկայ դատին տուեալներով ամբաստանուած ըլլալով թէ անձամբ վարած են հակախորհրդային թրոցքիական կեդրոնին գործունէութիւնը եւ դաւաճանութիւնը, պէտք է անմիջապէս ձերբակալուին եւ դատարանին յանձնուին, եթէ գտնուին Խորհրդային Միութեան հողին վրայ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԾԱՆՕԹ ՎԻՊԱԳԻՐ ԵՒ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ Անրի Տիւվէռնուա, որ չափազանց յողնութենէն տկարացած էր վերջերս, յանկարծամահ եղաւ շաբաթ օր։ Ծնած էր 1875ին։ Ասպարէզը սկսած է օրագրութեամբ։ Կը թողու հարուստ հունձ մը։

ԿԱԹՆԵՂԷՆԻ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ՝ Մաժիի բանուորները նորէն գործադուլ հռչակեցին։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ առեւտրական վիճակագրութեան համաձայն, 1936ին արտածումները 45.800.000 անգլ. ոսկի աւելի եղած են ներածումներէն։ 1935ին յաւելումը 9.250.000 ոսկի էր միայն։ Ահաւասիկ 1936ի թիւերը — արտածում՝ 397.300.000, ներածում՝ 351.500.000 ոսկի։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Վասպուրականի հերոսամարտի ներկայացումը տեղի պիտի ունենար 30 յունուար շաբաթ երեկոյ, կամքէ անկախ պատճառներով յետաձգուած է։ Օրը եւ վայրը կը տեղեկացնենք մօտ ատենէն։

Վասպուրականի հայրենակցական Միութեան վարչութիւն

«Նախերգանք»

Երիտասարդ գրող Թէօլէօլեան հրատարակած է իր արձակ եւ քերթուած բանաստեղծութիւններու հատորը՝ «ՆԱԽԵՐԳԱՆՔ», 100 էջ, գեղատիպ եւ մաքուր հրատարակութիւն։

Գիրքի ծախուի միայն 100 օրինակ։ Ունենալ փափաքողները կրնան 6 Ֆր.ի դրոշմաթուղթ ներփակել եւ գրել հեղինակին՝

M. TEULEULIAN, B. P. 444 SOFIA (Bulgraie).

Տէր եւ Տիկին Մ. Համբարձումեան, Այրի Տիկին Տիրուհի Մաղաքեան, Պ. Գաբրիէլ Համբարձումեան, Օր. Մարի Մաղաքեան, Այրի Տիկին Աղաւնի Սամուէլեան, Այրի Տիկին Ա. Քէօսէեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Վ. Սամուէլեան, ինչպէս նաեւ Գաբրիէլեան, Գազազեան, Թէրզեան, Ոսկերիչեան, Սիմոնեան, Թորոսեան, Տէր Պետրոսեան, Մինասեան եւ Սինանեան ընտանիքները կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր, քրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ՆԵՄԶԱՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ յունուար 29ին, իր բնակարանին մէջ, Rosny sous Bois:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ այսօր երեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 1.45ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցին, 15, Rue Jean Goujon, Փարիզ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի իր ընտանեկան դամբարանը, Rosny sous Boisի գերեզմանատունը։

ԿԸ ՎԱՃԱՌՈՒԻՆ

Հ. Յ. Դ. Մատենադարանէն, ցպատուոր պայմաններով, կը վաճառուին հետեւեալ գիրքերը —

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ՝ Հ. Յ. Դ. Պատմութիւն I հատ.	30 ֆրանք
» Հոսանքներ	10 »
» Հայկական շարժման նախապատմութիւն I և II հատ. միասին	20 »
» Բողոքը նորագոյն պատմութեան մէջ I հատ.	10 »
» Համաժողովրդական բանակ	3 »
» Աւգուստ Բեբել	3 »
ԶՈՄԲԱՐՏ՝ Սոցիալիզմը եւ Սոց. շարժումը 19րդ դարում	5 »
Ե. ՖՐԱՆԿԵԱՆ՝ Մեր փիլիսոփայական Աշխարհայեացքը	12 »
Ն. ՀԱՆԴՈԵՑ՝ Մտածումներ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին	4 »
ԼԻՎԻՆՍԿԻ (Թարգ. Կ. Ս.) Ընկ. Միջազգ. եւ Ճնշ. ժողովուրդները	4 »
ԴՈՒՄԱՆ՝ Նախազիծ Ժողովրդ. Ինքնապաշտպանութեան	2 »
Դ. ԳԻՐՋԱԼԵԱՆ՝ Հայ քաղաք. մտքի զարգ. եւ Հ. Յ. Դ.ը	5 »
ՉԷՑԹՈՒՆՑԻ՝ Զէյթունի անցեալին եւ ներկային	4 »
ՊՐԱԿ. ՌՈՒՍ. ՄԻՈՒԹ. Փետրուարի 18	4 »
Լ. ՊԼՈՒՄ (Թարգ. Լ. Զ.) Պոլշեւիզմը եւ ընկերվարութիւնը	2 »
ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Հոգեվարքի եւ Յոյսի ջահեր	3 »
ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Հայ որդիները	2 »
ՔՐ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ՝ Յեղափոխականի մտքերը	4 »
Դ. ԲՐԱՆԴԷՍ՝ Հայաստանը եւ Եւրոպան	1 »
Հ. Յ. Դ. (Հրատ.) Յեղափոխականներ (Վ. Գօլոյեան և Յ. Ազրիպասեան)	2 »
Հ. Յ. Դ. (Հրատ) Մայիսի 28	4 »
Հ. Յ. Դ. (Հրատ.) Եւրոպացիների կարծիքը Հայկ. Դատի մասին	3 »
ՄԱՐ՝ Թիւրքական բանտերը	2 »
Վ. ԱՐԱՐԱՏՍԿԻ՝ Քաղաքական կուսակց. Թուսաստանում	2 »
ՔՐԻՏ. ԷՆԳԵԼՍ՝ Գիտական Սոցիալիզմ	2 »
Ա. Զ.՝ Մեծ առաւօտ	1 »

Դիմել հետեւեալ հասցէին — «ՅԱՌԱՋ», ԱՐՑԱԽԵԱՆԻՆ։

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԼՈՅՍՆ Ի ՀԱՅՍ, Գարեգին եպիսկ. Տրապիզոնի, պատկ. եւ գեղատիպ 25 ֆր., ԱՇՈՏ ԵՐԿԱԹ, Բ. Այվազեան, 12, ԱՆԻՆ ԾԱԽՈՒԵՑԱՒ 10, ՐԱՖՖԻԻ ԳՈՐԾԵՐԸ — ԿԱՅԾԵՐ, Պէյրութ, 2 հատորը միասին 50 ֆր., ՍԱՄՈՒԷԼ, Աթէնք 40, ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ, Աթէնք 40, ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ, Գահիրէ 20 ֆր., ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ, Ֆր. Վէրֆէլ 2 հատոր 70 ֆր., ՀՌՈՄԻ ՊԱՊԻՆ ՋԱԽԱԿՆԵՐԸ, Մ. Զէվաքօ 35, ՀՐԱՇՔՆԵՐՈՒ ՊԱԼԱՏԸ 35, ՌԱԿԱՄԲՕԼԻ ԱՄՊԵՏԸ 35, ԽԵԼԱԳԱՐ ՀԱՅՈՒՀԻՆ, Տր. Ճէլալեան, 20, ՀԱՐՑԱԿԱՆԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ, վէպ, Տիկին Լաս 2 հատոր 20 ֆր., ՎԻՇԱՊՆԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ, Տիկին Հայաստան Գէորգեան 15, ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ, Ն. Պէշիկթաշլեան 15, ՀԱՅ - ԹԱԹԱՐԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐ-, Ա. Գիւլխանտանեան 15, ՖԻՐՏՈՒՍԻ ԵՒ ԻՐ ՇԱՀՆԱՄԷՆ, Ա. Կոթիկեան 7.50, ՀԻՆ ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ, Գեղարքունի 6, ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄԻ ՔԱՌԵԱԿՆԵՐԸ, Արամ Զարըզ 15, ԴՈՒ ԵՒ ԵՍ, Թաթ. Զարդարեան 10, ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ հրատարակութիւնները, հատորը 20 ֆրանք, ԳՈՑԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ 1937, ՈՒԽՏԱՒՈՐՆԵՐԸ ՀԱՅ ԱԶԱՏԱԳՐ. ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ, Ա. Քէչեան, 20 Ֆր.։

25 ՖՐԱՆՔԻ ԳԻՐՔ ԳՆՈՂԻՆ ՄԷԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՅՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՔԱՐՏԷՍ ՆՈՒԷՐ։ 50 ՖՐ.Ի ԳՆՈՂԻՆ՝ ՄԷԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՆՈՒԷՐ, 100 ՖՐ.Ի ԳԻՐՔ ԳՆՈՂԻՆ ՄԷԿ ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ ՏԱՐԵԳԻՐՔ ՆՈՒԷՐ։

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ,

գաւառէն եւ արտասահմանէն թղթատարի ծախք աւելցնել 100ին 10։

51. Rue Mr. le Prince. Paris(6). Chèque postal Paris 1278-35. Tél. Danton: 88-65

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ-ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Պանթէօ—Քաշանի Կ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ

7 փետր. կիրակի. Bourg la Reineի սրահին մէջ

Դասախօս՝ Ա. ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

Թատերական ներկայացում

Ֆ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի Մանուց Միութեան կողմէ

6 փետր շաբաթ երեկոյ ժամը 8.45ին. Հայ Ակումբին մէջ։

կը ներկայացուի ԱՆԻԾԵԱԼԻՆ ՓԱՌՔԸ

եւ Պարոնեանի ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԸ.

գիներ՝ մեծերու 5 Ֆր., փոքրիկներու 1 Ֆր.։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ այս հինգշաբթի 4 Փետր. ժամը 21ին, Ecole des Langues Orientalesի մէջ, 2 rue de Lille, Paris.

Դասախօս՝ Պ. ԶՕՊԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ Յուիկ (Շաւրէ)։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Բնիկ Մարալցի Վարդան Գավաֆեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Հանը Յարութիւն Գավաֆեանը (28—29 տարեկան) եւ քեռայրը՝ Յովհաննէս Թորոսեանը, որոնք ասկէ տարիներ առաջ կը գտնուէին Ֆրանսա, Վիէն (Իզէրի շրջան)։

Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իրեն հետեւեալ հասցէով — Ղազարոս Պետրոսեան, քաֆէքօփթիս, Քալամարիա, Սելանիկ

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՓԱՐԻԶԻ ԵՆԹ.Ի ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

28 Փետրուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 14.30ին,

Théâtre Renée Maubel, 10 Rue de l'Orient. Par…

ԿԸ ԲԵՄԱԴՐՈՒԻ ՎԱՐԴԱՆԱՆՔԸ

(5 արար եւ 9 պատկեր)

Ցիրոյօժար մասնակցութեամբ եւ ղեկավարութեամբ

Դերասան Պ. ՌԻԶՈՒՆԵԱՆԻ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆ՝ 10, 7.50 եւ 5 Ֆր.։

Տոմսերուն համար դիմել Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներուն մօտ եւ Պ. Փիւր… 258 rue St. Honoré, Գրատուն Հրանտ Սամուէլ 51 rue Mr. le Prince… Վաքան Carlo, 34 rue St. Lazare:

Հաղորդ. միջոցներ. — Métro Place Blanche, օթօպիւս 30 եւլն.։

ՐԻԹՄԻՔԻ ԴԱՍԵՐ

Ժաք Տալքրոզի մեթոտով

ՏԻԿԻՆ ԼԻԱ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը ժամը 5 — 6։ 91, Rue Olivier de Paris (15), մեթրօ՝ Porte Versailles:

Կ՚ընդունի աշակերտներ 4 տարեկանէն սկսեալ։ Ինչպէս նաեւ երկսեռ… փաւհասներ։ Պայմաններու մասին դիմել տեղւոյն վրայ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Գուլվար Ռոստոմի վռամեան ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկերներ Անդրանիկ եւ Բարսեղ Հայրապետեաններուն՝ իրենց հօրեղբօր եւ անոր որդւոյն կսկծալի մահուան առթիւ։

×

Տէր եւ Տիկին Ստեփան Յ. Մարկոսեան (Մարսէյլ) իրենց վաստակաւոր ուսուցիչ ՏԷՐ ԱՆԱՆԻԱ Ծ. ՎՐԴ. ՀԱԲԵԼԵԱՆի մահուան առթիւ, խոր ցաւակցութիւններ կը յայտնեն իր զաւակներուն Արշաւիրի, Յովհաննէսի եւ Տէր եւ Տիկին Գարեգին Հաբէլեանի։

×

Զ. Ռ. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Գարեգին Հաբէլեանի, Արշաւիր եւ Յովհաննէս Հաբէլեաններու եւ պարագաներուն՝ իրենց հօր՝ ՏԷՐ ԱՆԱՆԻԱ Ծ. ՎՐԴ. ՀԱԲԵԼԵԱՆի մահուան առթիւ։

×

Սրտի խոր կսկիծով մեր ցաւակցութիւնները կը յայտնենք Տէր եւ Տիկին Գարեգին Հաբէլեանի, Արշաւիր եւ Յովհաննէս Հաբէլեաններու եւ պարագաներուն, իրենց հօր՝ ՏԷՐ ԱՆԱՆԻԱ Ծ. ՎՐԴ. ՀԱԲԵԼԵԱՆի մահուան առթիւ.

Կէլեճեան ընտանիք

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հալէպի Քիս եկիրի հաստատութեան տնօրէնութիւնը իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Պ. Յակոբեանի (Քասապլանքա) որ տարիներէ ի վեր «Յառաջ» կը նուիրէ իր վարժարանին։

Հալէպ, 15 Յուն. 937

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԸ

Մարսէյլ—Փրատոյի Մայր—… ցիի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ փետր. 4, հինգշաբթի, … ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ տօնին առիթով … սաւոր Ս. պատարագ կը մատուցանէ … եւ կը քարոզէ Յ. ԳԱՐԵԳԻՆ … ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ։ Ցերեկ կ՚ունենայ … ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՂԹԱՆՔ, … տօնախմբութիւնն ըլլալով … Հայոց Ծնորհազարդ Տ. Տ. … ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ։ Այս առթիւ … կը յաջորդէ հանդիսակատար… մը՝ երգով եւ արտասանութեամբ … կեդրոնին գ. երգախումբին … նուիրուած ազգային—եկեղեց… մեծ տօնին։

Ցերեկ կը հրաւիրուի ամբողջ … միաբանութիւնը ներկայ ըլլալ… վայելելու մեծապանծ յիշատա… կազդուրիչ ներշնչումները։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՐՄԵՆՈՒՇ

(Տօսմ ծայկ. եղեռնի դրուագ…)

La Société des Amis de l'Ins…tionի ծիմեալ գրական մրց… մասնակցող եօթանասուն … ներու մէջ ԱՌԱՋԻՆ ՄՐՑԱՆԱԿ … ժանացած է այս երկին ֆրա… բնագիրը։ ՀԱՅ ԲԵՄԻ ՀԱՄԱՐ … ԹԵԱԿՈՒԱԾ ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ԿՈՂՄԷ … թին արժանի շքեղ տպագրու… հատոր մը։ Գին 7.50 ֆրանք … տպարան Ն. Արմէն եւ ընկ. … Saint-Savournin, Marseille, եւ … տուն Հրանտ—Սամուէլ, 51 rue … le Prince, Paris (6)։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ՝
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	36 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 3 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
MERCREDI 3 FÉVRIER 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3336
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՉԱՐԱՇՈՒՔ ՀԵՌԱՆԿԱՐԸ

Հիթլէրի վերջին ճառը անգամ մը եւս կ'ապացուցանէ թէ Եւրոպան բաժնուած է երկու հզօր ճակատներու, որոնց ընդհարումը չարաշուք հեռանկարներ կը ներկայացնէ :

Հակառակ բոլոր ակնկալութեանց, Գերմանիոյ «Առաջնորդ»ը այս անգամ աւելի ուժգնօրէն ծառացաւ խորհրդային կարգուսարքին դէմ, համայնավարութիւնը կոչելով ժանտախտ:

— « Մեզի համար բոլշեւիկութիւնը ժանտախտ մըն է որուն դէմ պաշտպանուելու հարկադրուեցանք մեր տան մէջ. ժանտախտ մը որ փորձեց անապատի վերածել մեր երկիրը, ինչպէս Սպանիան... Մոսկովեան հրեայ միջազգային բոլշեւիկութիւնը համաշխարհային յեղափոխութեան, այսինքն աշխարհի կործանման վարդապետութիւն մըն է: Այդ վարդապետութիւնը ընդունիլ իբրեւ կենսական եւ հաւասարազօր ազդակ մը Եւրոպայի մէջ՝ կը նշանակէ անոր յանձնել Եւրոպան... Մենք բոլշեւիկութիւնը կը նկատենք համաշխարհային վտանգ մը եւ կը ջանանք բոլոր միջոցներով այդ վտանգը հեռացնել մեր ժողովուրդէն»:

Այս տեսական գնահատման անմիջապէս կը յաջորդէ գործնականը.

— « Որ եւ է դաշնագրային կապակցութիւն արդի խորհրդային Ռուսաստանի հետ՝ բացարձակապէս անարժէք պիտի ըլլայ մեզի համար »:

Եւ արդէն այս է բուն հարցը, այսինքն խաղաղութեան սպառնացող վտանգը :

Որովհետեւ հիթլէրական Գերմանիան երբեք տրամադիր չէ լսելու որ եւ է ձայն, որ կը փորձէ զինքը միջազգային յանձնառութեամբ կապել խորհրդային իշխանութեան հետ: Հետեւաբար, մերժելով կը մերժէ նաեւ հաւաքական ապահովութեան որ եւ է ծրագիր, ուր կ'երեւայ կարմիր դրօշը: Այդ պատճառով ալ, Ֆրանսայի հետ լեզու գտնելու համար, բոլոր ձեւերով, ուղղակի թէ անուղղակի կը թելադրէ որ խզեն Մոսկուայի հետ կնքուած դաշինքը:

Այս անգամ աւելի բացորոշ էր պահանջումը: Այն աստիճան որ, Պ. Իվոն Տէլպոս, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, հարկադրուեցաւ գիտել տալ, յաջորդ օրն իսկ.

— «Կամայական եւ վտանգաւոր է միջազգային հասարակութենէ դուրս ձգել իբր 200,000,000նոց ժողովուրդ մը, որ միեւնոյն պահանջն ու բաղձանքն ունի խաղաղութեան »:

Փարիզի քաղաքական շրջանակներուն մէջ այն կարծիքն ունին թէ՝ Հիթլէր միշտ ընդդիմանալով խորհրդային իշխանութեան, պարզապէս կը խուսափի հաւաքական ապահովութեան ծրագրէն, որ հիմը կը կազմէ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ արտաքին քաղաքականութեան: Երկուքն ալ կը կարծեն թէ կարելի է աշխարհի խաղաղութիւնը փրկել, յարգելով դաշնագիրներու նուիրականութիւնը եւ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը: Իսկ մինչ այդ, երկուքն ալ կը բազմապատկեն իրենց սպառազինութիւնները:

Արդ, հիթլէրական Գերմանիան չատոնց ճչցած է իր գիրքը, Ժընեւի հաստատութեան հանդէպ: Թաչուեցաւ Ազգաժողովէն, ինքն իր գլխուն իրագործելու համար հաւասարութեան պահանջը: Եւ իր ծրագիրը ամբողջութեամբ գործադրելէ վերջն ալ, տակաւին դուրս կը մնայ, որպէսզի կարենայ պահել իր գործելու ազատութիւնը:

Օրինակ, միւսները սպառազինութեանց կրճատում կ'առաջարկեն. եւ ատոր համար անհրաժեշտ է որ Գերմանիա վերադառնայ Ժընեւ:

Հիթլէր միշտ կը դժկամակի, նկատի ունենալով նաեւ ուրիշ պարագայ մը,— Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ կը գտնուի իր աչքին փուշը՝ կարմիր Մոսկուան:

Յատկանշանական է, այս առթիւ, իր ճառին այն մասը որ կը վերաբերի սպառազինութեանց կրճատման.

— «Պ. Իտըն կը խօսի գերմանական սպառազինութեանց մասին եւ կը սպասէ որ կրճատուին: Այդ կրճատումը մենք առաջարկեցինք ժամանակին, սակայն ձախողեցաւ, որովհետեւ մարդիկ փորձեցին թումբերու ցանցով մը, դաշնագիրներու միջոցաւ Եւրոպայի կեդրոնը բերել աշխարհի ամենամեծ զինուորական պետութիւնը: Երբ սպառազինութեանց մասին կը խօսին, արդար է նախ այդ պետութեան սպառազինութեանց մասին խօսիլ: Անո՛նց վրայ հիմնուած են միւս բոլոր պետութեանց սպառազինութիւնները »:

Ուրեմն այստեղ ալ խորհրդային իշխանութիւնը անջրպետ մը կը բանայ Գերմանիոյ եւ արեւմտեան Եւրոպայի միջեւ:

Ուրիշ խօսքով, Հիթլէր չուզեր մօտենալ եւ յանձնառութեանց տակ մտնել, քանի Եւրոպան երբեք չէ դարձուցած «ժանտախտ»ին, «համաշխարհային անհանդուրժելի վտանգին», որ կը կազմէ «ամենամեծ թոյնը»: Ինք արդէն դաշինք մը կնքած է, այս ճակատին վրայ, Հեռաւոր Ճափոնի հետ, եւ Իտալիան ալ հետզհետէ կը քաշէ նոյն ճամբուն վրայ: Իր հիմնական ծրագիրն է կռնակը ապահովել արեւմուտքէն, աւելի վճռական դիրք մը բռնելու համար արեւելքի հանդէպ: Ուստի, միշտ ալ կը յիշեցնէ թէ խնդիր չունի Ֆրանսայի հետ, եւ պատրաստ է նոր համաձայնութիւն մը կնքելու, պայմանաւ որ չեղեալ համարուի Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը:

Ո՛ր կողմէն ալ քննենք հարցը, չարաշուք հեռանկար մըն է որ կը պարզուի:

Միամիտները միայն կրնան հաւատալ թէ կարելի է փրկել Եւրոպայի խաղաղութիւնը, քանի վերջնապէս չեն չտկուած Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ յարաբերութիւնները:

Կացութիւնը մռայլ է նաեւ ուրիշ տեսակէտով մը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԵՑԱՆ 13 ՄԱՀԱՊԱՐՏՆԵՐԸ

Ընդհ. դատախազը կը մռլնչէ, Սթալին կը պնդէ

Ռիկայէն կը հեռագրեն փետրուար 1 թուականով (Փարի – Սուար)—

Մոսկուայի Գերագոյն Ատեանին կողմէ մահուան դատապարտուած 13 ամբաստանեալները այս գիշեր գնդակահարուեցան Չեկայի բանտին մէջ, 16 Չինացիներէ բաղկացած դահճախումբի մը կողմէ, որուն կը հրամայէր Լեթոնիացի «Յորուստոր դահիճը», Փէթէրսըն :

Կեդր. Գործադիր Կոմիտէն, որ հրաւիրուած էր քննելու համար մահապարտներուն ներման խնդիրը, ժողով գումարեց լման երեք ժամ : Ժողովականներէն մէկ մասը համաձայն էր ներում շնորհելու եւ ընդհ. դատախազ Վիշինսքի, որ սպառնալից կանչուած էր իր կարծիքը յայտնելու համար, բացատրեց թէ քանի որ Ռատէք եւ Սոքոլնիքով, երկու գլխաւոր յանցաւորները եւ ամէնէն վտանգաւոր թշնամիները փրկեցին իրենց կեանքը, պատճառ չի տեսներ գնդակահարելու միւսները: Բայց եւ այնպէս Սթալին անդրդուելի մնաց եւ Կեդր. Գործադիր Կոմիտէն մերժեց ներման բոլոր դիմումները :

Մահապարտները մեռան քաջաբար, բացի Փիաթաքովէ որ կը հեծկլտար եւ Գոկուսյամսքիէ որ տագնապ մը ունեցաւ եւ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԵՑԱՒ ՊԱՌԿԱԾ ՎԻՃԱԿԻ ՄԷՋ, որովհետեւ բանտին ներքին բակին մէջ ցից չկար զինքը կապելու համար :

Ընդհ. դատախազ Վիշինսքի ներկայ ըլլալով, մերժեց ներկայ ըլլալ գնդակահարման, եւ, խորաքանչիւր դատապարտեալի վերջին կամքը լսելէ վերջ, մեկնեցաւ բանտէն :

Փիաթաքով ուզեց տեսնուիլ կնոջը հետ, բայց ըսին թէ Մոսկուա չի գտնուիր: Միւս դատապարտեալները պարզապէս իրարու ձեռք սեղմեցին եւ մէկը բացագանչեց .

— « Ըսէք Ռատէքի եւ Սոքոլնիքովի թէ դաւաճաններ են »:

Մահապարտներուն դիակները փոխադրուեցան բեռնակառքով մը եւ թաղուեցան հասարակաց փոսի մը մէջ:

Կը հաստատուի թէ ձերբակալուած է Տիկ. Քրուփսքայա, Լէնինի այրին :

Թրոցքիականներու երրորդ շարքին դատավարութիւնը պիտի կատարուի ապրիլին :

*** Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, 13 մահապարտները գնդակահարուած են փետրուար 1ի արշալոյսին: Խորհրդային իշխանութիւնը որ եւ է մանրամասնութիւն չի հաղորդեր գնդակահարման պարագաներու մասին: Թերթերը քանի մը տողով հաղորդած են լուրը :

Վարչութեան կը հաղորդեն թէ Փիաթաքով իմանալով որ իր կինը կը մերժէ՞ մնալ - բարովի գալ, փղձկեցաւ: Միեւնոյն խցիկին մէջ կը գտնուէին Մուրալով, Սերեբրիաքով եւ Լիվշից, որոնք պատին վրայ գրեր էին.— «Մնաք բարով բոլորին»: Տակաւին գիշեր էր երբ գնդակահարիչ խումբը եկաւ դատապարտեալներուն քով: Բոլորն ալ ողորմելի տեսարան մը կը ներկայացնէին եւ հազիւ եղաւ քշել դէպի Չեկային տխրահռչակ պատը զոր Մոսկուայի բնակիչները կը կոչեն «Լացի պատ»: Վերջին պահուն Փիաթաքով չուկուելով մռնչեց.— «Ես անմեղ եմ, կեցցէ՛ Լէնին»:

Կարճ հրաման մը՞ արձակուեցաւ եւ 13 մահապարտները փռուեցան հրացաններու համազարկի մը տակ, ծակ ծակ եղած :

Որովհետեւ պաշտօնական տեղեկութիւններ կը պակսին, կարծողներ ալ կան թէ դատապարտեալները զատ – զատ գնդակահարուած են կռնակէն, առանձին խցիկներու մէջ, համաձայն Չեկայի սովորութեան: Այդ պարագային գնդակները արձակուած կ'ըլլան ատրճանակով, եւ կռնակէն :

Ի՞նչպէս փրկուեցան Ռատէք եւ Սոքոլնիքով

Ռիկայէն հասած հեռագրի մը համաձայն, հարկիք հոգի պիտի դառնուին յառաջիկայ դատավարութեան ընթացքին :

Վարշաւայէն կը հեռագրեն թէ ձերբակալուած է Պալթիկ ծովու խորհրդային տորմիղին նախորդ հրամանատարը Սօֆ և պիտի դատուի մօտերս: Ձերբակալուած է, նաեւ, Թրոցքիի ազգականներէն մէկը, Պրոնշթայն, որ հին բոլշեւիկ մըն է: Խորհրդային թերթերը կը գրեն թէ գտնուած խափանարարները եւ մասնաւորապէս Ուրալի երկաթուղիներուն մէջ ստեղծուած քանդումներու հեղինակները շատ աւելի մեծ թիւ մը կը կազմեն քան կը կարծուի:

*** Իրազեկներու կարծիքով, Ռատէք եւ Սոքոլնիքով մահապատիժէ փրկուեցան ոչ թէ անոր համար որ մեղմացուցիչ պարագաներ կը ներկայացնէին, այլ որովհետեւ երկուքն ալ օգտակար պիտի ըլլան յառաջիկայ դատավարութեան ընթացքին: Գերագոյն Ատեանը կը կարծէ թէ Ռատէք ամէն բան խոստովանած չէ: Երեք զինուորական դատաւորներուն համոզումով, ան ամէն բան չէ ըսած իր գիտցածներու մասին: Իր քօղարկեալ խօսքերէն կը հետեւի թէ ուրիշ «հակայեղափոխական» (աւելի ճիշդ՝ հակասթալինեան) կեդրոն մը կը գործէ Խ. Միութեան մէջ եւ թէ Զինովիեւի հետ գնդակահարուած դատապարտեալներէն Տրոյցքի շատ մը գաղտնիքներ միասին գերեզման տարած է: Ուրեմն Ռատէք ըսել ուզած է — «Ողջ պահեցէք զիս, որովհետեւ տակաւին կրնամ օգտակար ըլլալ ձեզի »:

Արդարեւ, Ռատէք շատ օգտակար պիտի կրնայ ըլլալ Գ. դատավարութեան առէն, որուն մէջ գլխաւոր ամբաստանեալները պիտի ըլլան Պուխարին՝ «Իզվեստիա»ի խմբագրապետը եւ իր մեծաւորը եւ Ռիքով, նախորդ վարչապետը: Ռատէք քանի մը անգամ յիշեց իր մտերմութիւնը՝ Պուխարինի հետ եւ ըսաւ թէ ան ալ իր բնակարանը կը գտնուէր, երբ, 1935ի ամառը տեսնուեցաւ գերման դիւանագէտի մը հետ: Ուրեմն շատ շահեկան յայտնութիւններ պիտի լսենք, երբ դէմ դիմաց հանուին Ռատէք եւ Պուխարին: Անշուշտ վերջինը պիտի ամբաստանէ իր աշխատակիցը, եւ հետեւանքը պիտի ըլլայ ... երկուքին ալ գնդակահարումը, քանի որ դաւադրած են ամենազօր Սթալինի դէմ :

Նմանօրինակ պատճառներու կը վերագրուի Սոքոլնիքովի փրկութիւնը:

(ԼՈՒՐԵՐՈՒ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՓՍՈ՜Ս ՈՐ ՈՒՇ ՄՆԱՑԵՐ ԵՆՔ

Երանի՜ թէ 40 – 50 տարի առաջ փարիզ եկած ըլլայինք:

Ոչ միայն անհատապէս, այլեւ ազգովին փրկուած կ'ըլլայինք, առանց զանազան «հայասէրներու» դուռը զարնելու, կամ կարթիլ մը արիւն թափելու :

Չէ՞ք հաւատար: Հրամմեցէք.

— « Պայքար Պարահանդէսներ»ը որ ամէն տարի ընդարձակ, մեծ հայկական բնանկարի մը նման կը համախմբեն Հաղարաւոր երկսեռ Հայեր, խառնելով նոր երիտասարդութիւնը հիներուն, ստեղծելով ընկերային կեանք եւ ուրախ ու խանդավառ մթնոլորտ,— ամերիկեան կեանքի մէջ անգամ հազուադէպ երեւոյթ մը պիտի նկատուէին: Ամէն տարի այս պարահանդէսներուն ժամանակոյն Ամերիկացիները զարմանքով եւ աչքանշացումով կը դիտեն այս երեւոյթը, Հայոց մասին կազմելով գերազանց կարծիք մը, զոր ցարդ անկարելի եղած էր ստեղծել ուրիշ միջոցներով»:

Ուրեմն, Ամերիկայի ռամկավար-ներու պաշտօնաթերթը, «Պայքար», ամէն տարի չե՞ն եւ անշուշտ անմոռանալի պարահանդէսներ սարքելով, յաջողեր է ձեռք բերել երկու շօշափելի եւ շօշափելի արդիւնքներ.—

1. «Ամերիկացիները զարմանքով եւ աչքանշացումով կը դիտեն այս երեւոյթը »:

2. Այդ պարահանդէսներուն շնորհիւ, Ամերիկացիները Հայոց մասին կը կազմեն «գերազանց կարծիք մը զոր ցարդ անկարելի եղած էր ստեղծել ուրիշ միջոցներով»:

Չէ՞ք ազդակեր, ի խորոց սրտի.
— Ափսո՜ս որ ուշ նենք մնացեր:

Ճիշդ է, 40 — 50 տարի առաջ հազիւ կրնայինք երգել, հայերէն կամ թուրքերէն.

Փոլքա - փոլքա, մազուրքա,
Վերի տունը հարսնիք կայ,
Հինգ փարայի հաց չկայ ...

Աղջիկը կ'երթայ թժիշկին,
Կ'ըսէ՝ սրտի ցաւ ունիմ,
Բժիշկը պատասխանէ.
— Աղջիկ այդ սրտի ցաւ չէ ...

Եւ սակայն, չէի կարծեր որ Եանքիները ալ մեզմէ աւելի բան գիտցած ըլլային, այս ճակատին վրայ, այսինքն հոյանի թեւերու եւ կրակուրաց կուրծքերու մասին:

Մտածեցէք որ, այն ատեն զբաղած էին աւելի շատ «Ցիրուսի եկ» երգելով, եւ մինչեւ Թուրքիոյ խորերը կուգային, մօտ երկու հազար տարուան քրիստոնեաներու դարձի բերելու համար :

Ամէն պարագայի մէջ, կ'արժէ լուրջ ուսումնասիրութեան մը ենթարկել այս հարցը, եւ գայն ճանել հոգեբանախօսական տեսակէտով, ինչպէս պիտի ըսէր Արազ:

Քանի որ, վարժապետ - փրոֆէսէօրները կարգին, ունինք նաեւ պարի փրոֆէսէօրներ, ես կ'առաջարկեմ ականաւորներ մը կազմել, ուսումնասիրելու համար հետեւեալ կենսական խնդիրները.—

1. Արդի պարերէն ո՞րոնք աւելի կը նպաստեն «գերազանց կարծիք մը» կազմել տալու մեր մասին, Ֆրանսայի, Պալքաններու, Իտալիոյ եւ մանաւանդ Խ. Միութեան մէջ:

2. «Ռումպա՞»ն աւելի կը զօրէ բանալու դիւանագէտներու սիրտը, թէ «պիկին»ը :

3. Ժամանակը եկած չէ՞ հաստատելու վաշտեր կազմելու մեր «չարլսթոն»ները, եւ փոխադրելու Ժընեւ:

Անշուշտ միայն « փոքս – թրոթ »ը բաւական է սթափեցնելու եւ գործի մղելու Ազգերու Դաշնակցութեան անդամները, ի խնդիր Հայկական Դատի:

ՎԱՀԷ

ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐՈՒ ԼՈՒՐՋ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արձանագրուած զինուորցու հայ երիտասարդները, 20էն 33 տարեկան, փետրուար 1էն ի վեր սկսած են կանչուիլ բժշկական քննութեան: (Այս զօրծողութիւնը պիտի աւարտի մայիս 5ին):

Արդ, բժշկական քննութիւնը կը կատարուի ՄՕՐԷ ՄԵՐԿ: Հետեւաբար, պարտականութիւն կը սեպենք յանձնարարել հայ երիտասարդներուն որ քննութեան ներկայանան ՄԱՔՈՒՐ ՄԱՐՄՆՈՎ, լաւ լոգանք մը լնալ, որպէսզի անախորժ տպաւորութիւն չձգեն :

Պոլսոյ պատրիարքը եւ Վարչութիւնը կը շնորհաւորեն...

«Ազգարարբ»ի մէջ կը կարդանք (28 յունուար).—

Ազգ. ամէն շրջանակներու մէջ անկեղծ ուրախութիւն պատճառած է Հաթայի ազատագրումը եւ Սանճաքի խնդրին տրուած բարեյաջող լուծումը, շնորհիւ Թուրք Հանրապետութեան մեծ Առաջնորդին եւ իմաստուն կառավարութեան ուժեղ կամքին ու կորովին :

Պատրիարք Հայրը՝ յանուն հոգեւորականութեան, եւ վարչութիւնը՝ յանուն համայնքին, Թարգմանը եղած են այս յաղթանակին առաջ բերած ցնծութեան եւ հետեւեալ հեռագիրները ուղղած են:

Վարչութեան հեռագիրը՝ Մեծ Ազատարարին.—

« Ինչպէս ամէն ազգային եւ միջազգային խնդիրներու մէջ, նոյնպէս Հաթայի ազատագրման համար ալ, Ձեր ազգասիրութեան անսասանելի հաւատքէն ներշնչուող մեր ազգին տարած այսօրուան յաղթութիւնը, Ձեր նուիրական գոյութեան արձանագրած անհամար յաջողութիւններով լի ոսկեմատեանին մէջ փառաւոր էջ մըն ալ կը բանայ, որով Թրքահայութեան ալ իր Մեծ Առաջնորդին հանդէպ սնուցած երախտագիտական զգացումները կրկին կ'ոգեւորուին, եւ այս գեղեցիկ առթէն օգտուելով մեր խորին գոհունակութիւնը եւ յարգանքը մատուցանելով, արտանց կը մաղթենք որ շատ երկար ապրիք»:

Վարչութեան հեռագիրը՝ Վարչապետին.—

Հաթայի ազատագրման առերը՝ կ'արձանագրէ քաղաքական մարզի մէջ նոր մէկ յաջողութիւնը մեր կառավարութեան, որուն գլուխը կը գտնուիք, որով, այս առթիւ Թրքահայութեան ուրախութեան խանդաւառ զգացմանց արձագանգը ըլլալով՝ մեր արժէքաւոր վարչապետը կը շնորհաւորենք եւ կը խնդրենք որ ընդունիք մեր երախտագիտութիւնը եւ ձեր առողջութեան ու արեւշատութեան մասին մեր անկեղծ մաղթանքները:

Պատրիարքին հեռագիրը՝ Մեծ Առաջնորդին.—

« Սանճաքի ազատագրման բերկրառիթ աւետիսը երջանկութիւն պատճառած է ինձ, եւ Մեծ Ազատարարին հանճարին երախտապարտ ըլլալով, կը մաղթեմ Աստուծմէ՝ ձեր թանկագին առողջութեան եւ նուիրական սեպուհ գոյութեան համար »:

Պատրիարքին հեռագիրը՝ վարչապետին.—

« Շնորհիւ մեր հեռատես կառավարութեան, որուն գլուխը կը գտնուիք, Հաթայի ազատագրման համար ձեռք բերուած մեծ յաջողութեան առթիւ զգացած ուրախութիւնս յայտնելով ձեզ, կը շնորհաւորեմ սրտագինս եւ երկար կեանք կը մաղթեմ »:

ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԸ՝ ՌԱԶՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ

Ա.

Վանայ լճի աւազանը եւ անոր կեդրոնը՝ Վան, առաջնակարգ դեր մը խաղացին Ուրարտական շրջանին, ծառայելով իբրեւ մայրաքաղաք եւ միեւնոյն ժամանակ իբրեւ աշխարհագրական, տնտեսական եւ ռազմական կորիզ ուրարտական անընկճելի թագաւորներուն։

Երբոր Մեծ Հայքի պատմական քարտէսի մը վրայ ակնարկ մը նետենք, պիտի տեսնենք, որ Փայտակարանէն Մելիտինէ (Մալաթիա) եւ Տայքէն Ամատէ, Հայաստանի սիրտն ու աշխարհագրական կեդրոնն է Վանայ լճի աւազանը։ Անիկա հսկայ բերդաքաղաքի մը կը նմանի, շուրջ 28.000 ք. քլ. տարածութեամբ (Շատախով, Մոկսով եւ Վերին Աղբակով միասին)։ Իր բնական սահմաններն հիւսիսէն Թանտուրէք, Ծորի, Գէր-տաղէօլ, Ալա եւ Սիփան լեռները, Արեւելքէն Պարսկահայաստանի սահմանին վրայ միջակ բարձրութեամբ շղթայ մը որ կ'երկարի Արարատէն մինչեւ Ջուլֆի լեռնանցքը, հարաւէն Հայկական Տաւրոսը։ Մինչ արեւմուտքէն Վասպուրականի կողին մէջ կը խրի Վանայ լիճը, որ հաղորդակցութեան աքանչելի ճանապարհ մըն է, լճափին հաստատուած վաղեմի բերդաքաղաքներուն (Վան, Բերկրի, Արճէշ, Արծկէ, Ախլաթ, Դատուան եւ Ոստան) համար, որոնց շատերը նախկին ուրարտական ամրոցներ են։ Բոլոր այս բնական պատուարները Վասպուրականը կը մեկուսացնեն Հայաստանի միւս մասերէն, որոնց հետ հաղորդակցութիւնները կը կատարուին Վանայ լճին եւ լեռներու միջեւ սեղմուած դաշտային ճամբաներէ եւ կամ 6— 10.000 ոտք բարձրութիւն ունեցող լեռնանցքներէ։ Այս բնական ամրոցը կը հսկէ բովանդակ Հայաստանի ճակատագրին վրայ, երբ թշնամի բանակ մը Արաքսի հովիտը օգտագործելով արշաւէ Հայաստանի վրայ, կարելի է Թափարէզի վրայով իջնել Բայազիտ եւ հոնկէց Մակու – Շահթախթ ուղղութեամբ, յարձակիլ եւ կողէն հարուածել թշնամին։ Երբ արշաւանքը տեղի ունենայ Երզնկա - Էրզրում – Հասան-Գալէ — Գարաուրկան - Սարըղամիշ – Նովօ Սէլիմ - Կարս — Լէնինական — Թիֆլիզ ռազմավարական ճանապարհով Ալա Կէտիկը Բաղնոցի եւ Տիատինի վրայով կ'առաջնորդէ Ալաշկերտի դաշտը ուրկէց կարելի է Տէլիպաբա - Քէօփրիւ Քէօյ ուղղութեամբ կտրել վերոյիշեալ զինուորական ճանապարհը։ Զիրիքլի անցքը եւ Ախլաթի ճանապարհը կ'առաջնորդեն Մուշ եւ Մանազկերտ, այսինքն Արածանիի հովտով Հայաստանի վրայ արշաւող թշնամիին թիկունքը։ Հայաստանի դէմ հիւսիսէն հարաւ արշաւանքի մը պարագային կարելի է Գէորտալիօլ եւ Ջինիկիլ Կէտիկներու շնորհիւ օգնական ուժեր հասցնել Այրարատեան դաշտին մէջ նեղը մնացած զօրամասերուն։ Միջագետքէն Սղերդի եւ Պիթլիսի վրայով Հայաստան արշաւող թշնամիի մը կողին մէջ խրած են Կարճկանի, Կարկառի եւ Մոկսի լեռնադաւառները, աւելորդ է խօսիլ Բայազիտ – Տրապիզոն ճամբու մասին, որ կ'անցնի Թափարէզի մօտ։ Վասպուրականը Պարսկաստանի կապուած է միմիայն երեք ճամբաներով, որոնք կ'անցնին Սուլտանի, Սարայ – Կոթուրի, եւ Խանասօրի վրայով։ Հէքեարիի հետ հաղորդակցութեան գործածելի ճամբան է Զուխը եւ Կիւզէլտէրէն որոնք Գաւաշալէյի, Զապի հովտին վրայով կ'առաջնորդեն Ճուլամերկ, Ամատիէ եւ Մուսուլ, այս ճամբուն երկու կողմերը կը բարձրանային Մուսասիրի եւ Խուբուշկիայի լեռնականներու ամրոցները, արծուեբոյններու նման թառած լեռներու կատարը։ Կայ նաեւ երկրորդական ճանապարհ մը որ Վանէ կը մեկնի եւ Բերդակի, Կասրիկի, Աքիւնսի մօտ Հայոց Ձորը, Շատախը եւ Նորդուզը կտրելով կը յանգի Ճուլամերկ։ Այս պատկերը կը ցուցնէ որ Վասպուրականը ապահով յենարան մըն է Հայաստանի վրայ արշաւող թշնամի բանակները կողէն հարուածելու համար, որքան ատեն որ անիկա բռնուած է զօրեղ զօրամասերով, դիւրին չէ Երզրումէն մեկնիլ Կարսի, Թաւրիզէն մեկնիլ Երեւանի եւ Էրզրումի, Սղերդէն մեկնիլ Պիթլիսի եւ Բալուէն մեկնիլ Մուշի ու Մանազկերտի վրայ արշաւելու համար։ Վասպուրականը Հայաստանի միւս գաւառներուն միացնող անցքերը կարելի է լաւ զինուած փոքրաթիւ զինուորներով պաշտպանել։ Բայց անոնց գրաւումով ալ թշնամի բանակին գործը չի վերջանար Ալա Կէտիկէն, Զիրիքլիէն եւ Ախլաթէն անցնող թշնամին, Վանի վրայ քալելու համար, պէտք է անպայման գրաւէ Առնիսը, որ սեղմուած է Վանայ լճին եւ Սուփան լեռան միջեւ ռազմական կարեւոր դիրք մըն է, միեւնոյն ժամանակ ալ նաւային խարիսխ մը։ Թափարէզի վրայով արշաւող բանակ մը պէտք է անցնի Արադայի եւ Բերկրիի դաշտերը միացնող նեղ ձորի մը մէջէն։ Առնիսի եւ Բերկրիի գրաւումով գործը չի վերջանար, ձեր առջեւ կը գտնէք Թիմարը իր լեռներով եւ ձորերով։ Պիթլիսէն Վանի վրայ քալող բանակ մը, պէտք է բռնէ Սորբ - Գինդրանց – Բէլու – Ոստան ուղղութիւնը, միջա Նեմրութ?, Մոկսի եւ Շատախի լեռներուն մէջ ամրացած ուժերու կողային յարձակումներուն, իսկ Ոստանի շուրջ 1918ի հայ – թրքական կռիւներուն մէջ, տեսանք Սուրբ Խաչ անուն բարձունք մը, որ լեւոն Շաղոյեանի Վանի ճամբան փակող, պաշտպանողական գծին ամուր յենարաններէն մին էր։ Կոթուր – Սարայ - Արճակ — Վան ուղղութեամբ եկող թշնամին պէտք է անցնի Արճակի լճը հարաւէն եւ արեւմուտքէն շրջապատող լեռներու մէջէն, մենք գիտենք որ այդ լեռներէն Կզլճա, Զորան օղլի եւ Դըմաքար 1915ին օգտագործուեցան Տիրին Ցակոբեանի, Քեարաթիկ գիւղացի քեռոտ Ղազարի, իր տղուն Ալոյի եւ Արամ Եղիազարեանի կողմէ, Արճակ իր հարաւային Թիմարի եւ Վան - Տոսպի գիւղերուն ժողովուրդին կողմէ՝ ինքնապաշտպանութեան կռիւներուն համար։ Ցիմարութիւն է խօսիլ Նորդուզի եւ Շատախի լեռներուն մէջէն անցնող յարձակման մը վրայ։ Մինչ Խանասորէ եւ Գաւաշալէէն եկող ուժերը իրենց դէմ կը գտնեն Ջուխի լեռները եւ Հայոց Ձորի նեղ հովիտը։ Եւ ահա Վանի մօտ նոր արգելք մը կը ցցուի արշաւող թշնամիին դէմ, Վարագը որ կը փակէ Հայոց Ձորի եւ Արճակի ճամբաները, կ'իշխէ Բերկրիէն եւ Ոստանէն Վան տանող արահետներուն վրայ։ Առանց Վարագի կողերը իր պաշտպաններէն մաքրելու, որոնք մշտական սպառնալիք մըն են Վանը պաշարող ուժերուն կողերուն եւ թիկունքին ուղղուած, Վանի վրայ ընդհ. յարձակում մը խոհեմ բան մը չէ։

Վան քաղաքը հաստատուած համանուն լճին արեւելեան կողմը, հաղորդակցութեան կարեւոր հանգոյց մըն է, ուրկէց կը մեկնին դէպի Ախլաթ, Մանազկերտ, Բայազիտ, Կոթուր, Դիլման, Գաւաշալէ, Ճուլամերկ, Պիթլիս, Մուշ, Էրզրում եւ Երեւան տանող ուղիները։ Ուրարտացիները զայն կը կոչէին Տուշպա, հիմնուած Նըման բաղկացած էր երկու մասէ, քաղաքամէջը փռուած միջնաբերդին ստորոտքերուն տակ, եւ Այգեստաններ՝ որոնք Վանայ լիճէն մինչեւ Թոփրաք Գալէ կը տարածուէին։ Այս վերջինը որ բարձր եւ ամուր դիրք մըն է, կը մտնէր Վանի սահմաններուն մէջ։ Ուրարտացիները միջնաբերդը եւ Թոփրաք Գալէն վերածած էին երկու անխորտակելի մարտկոցներու, որոնք շուրջ երեք դար հանդիսացան Ասորի ահարկու աշխարհակալներու կամքին դէմ ծառացող Հայաստանաբնակ լեռնականին դիմադրութեան խորհրդանիշը։

ԱՐԱՄՈՐԴԻ

ՀԱՅՐԵՆԱԲԱՂՁ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ՄՐՏԻ ՄԸ ՄԵԿ ԷՋԸ ՄԻԱՅՆ

Հերու այս ատենն էր, սիրելի Վահէ, որ ընդհատեցի «Հայրենաբաղձ Նամակներուս» շարքը։ Ու այդ օրուընէ ասդին, տնհատական տագնապներու լուծին տակ, ցուրտէն մըսած թռչունի մը պէս թեւերս ու ոտքերս ինծի քաշած՝ կծկուեցայ մնացի։ Ներողութիւն։

Հայրենիքի շահուն աշխատելու պարտականութիւնը որ ամէն բանէ վեր կը սեպեմ, ըսի, կամքէ անկախ պատճառներով ընդհատեցի։ Ա՜խ, այդ պատճառը, ձգէ՛ սիրելիս, մի հարցներ։

Երէկ առաւօտ, երբ վառարանիս առջեւ նստած գիրք մը կը կարդայի, յանկարծ, սրտի դառն կսկիծ մը ունեցայ։ Աչքերս մթնեցան։ Մտքի զարհուրելի յեղաշրջում մը տապալեց սիրտս։ Լացի՞ արդեօք։ Չեմ յիշեր։ Բայց երբ սթափեցայ, տեսայ որ թրջուեր են կոպերս, ու աչքերս կարմիր։ Զգացի որ լացեր եմ։ Ալ երկար չսպասեցի։ Ծծիք ու փողկապ, ու վերարկուիս մէջ լաւ մը փաթթուած՝ խցիկէս դուրս ելայ։ Գիտե՞ս ինչ տեսայ։ Մտիկ ըրէ որ պատմեմ։

Երբ այն ատեն զգացի ցուրտին սաստութը, մտայ սրճարան մը ու նստայ։ Քովս նոյնպէս, սեւ սուրճի մը առջեւ կը նստէին տարեց այր մը եւ կին մը։ Առանց խօսքերը հետզհետէ տարբեր ձեւ ու բնոյթ առնել սկսան։ Հիմա, խօսակցութիւններուն ամէնէն անուշ ատենը, ես ձախ արմուկս սեղանին, ու ժամերս գանգուր մազերուս մէջ, գրքիս գիրերը համբելու պատրուակով կը հետեւիմ բառ առ բառ։ Գոհ պիտի ըլլա՞ս արդեօք, եթէ այդ ամէնը թղթիկի մը վրայ շարելով նետեմ «Յառաջ»ի խմբագրատունը։

Համբերանքդ չհատցնեմ։

— Գիտե՞ք, տիկին, իմ տղուս զինուորութեան թուղթն ալ եկաւ, ան ալ կաղանդին երթալու է։

— Վնաս չունի, այդ ալ նուէր մը հաշուեցէք։

— Գետինն անցնի այդ տեսակ նուէրը, եթէ աղէկ բան մը ըլլար, մեզի չէին ղրկեր։

— Աղէկ աւելի ի՞նչ նուէր կ'ուզէք որ ըլլար։ Մանաւանդ մենք Հայերս այդ կարգի նուէրներուն շատ պէտք ունինք։ Զինուորութիւնը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ դպրոց մը, ուր պիտի դաստիարակուին մեր տղաքը նոր օրերու, նոր արեւներու համար։

Այստեղ, տիկնոջ հակառակորդը, իբրեւ պատասխան բան մը գտնելու մարմաջով՝ լուռ, ձեռքը գրպանին տարաւ, ու կամացուկ մը գլանիկ մը վառելով.

— Տիկին պէտք է գիտնաք որ, այս անպամուսն պատերազմը մինչեւ հիմա եղածներէն զարհուրելին պիտի ըլլայ։ Արդէն, այնքան բազմաթիւ ընտանիքէ մը միայն այս մանչը մնացեր է, եթէ ան ալ թառամի, վա՜յ իմ գլխուն։

— Ես ի՞նչ ըսեմ հապա, հրաշքով մը ազատուած այն երեք կորիւններս, ուր այլ եւս անոնց շունչը նստելու կը պատրաստուէի, մէկը միւսին ետեւէն գացին անդարձ։ Բայց չեմ ցաւեր։ Մտիկ ըրէք թէ ինչո՞ւ։ Մէկը՝ իբրեւ կամաւոր Կիլիկիոյ դաշտը կը հանգչի։ Միւսը՝ Մայիս 28ին մէջ անթառամ յիշատակ մը ունի։ Իսկ երրորդը՝ հօրը վրէժը լուծելէ ետք, քաջօրար ինկաւ պատնէշի վրայ։ Ու ես, մայրը այս երեք վարդերուն, դեռ երազ մը ունիմ, երազը մեր վաղուան կարմիր արեւին, որուն տաքուկ ցոլքերուն տակ, ուրախ պիտի ուզէի փակել այս յոգնած, այս անծպիտ աչքերս։

Մարդը քիչ մը լռեց, յետոյ, կռնակը փափուկ թիկնաթոռին եւ աչքերը դիմացի մերկ արձանին գամեց ու մընաց։ Հասկցայ որ բառ մը կը փնտռէ տիկնոջ պատասխանելու համար։ Անցան քանի մը խուլ վայրկեաններ, ու տիկինը ի զուր կը սպասէր որ շարժին հակառակորդին շրթները։ Ու չշարժեցան։ Ցանկարծ նուագի ձայն մը խզեց այս քար լռութիւնը։ Աչքերն ու ականջները դարձան այն կողմը։

Տիկինը կարծես վիրաւորուած մարդուն անտարբերութենէն, բացաւ պայուսակը եւ դառնալով հաշիւը հարցուց։ Ապա իր համեստ, ոզաւորի գլխարկին տակէն, որ հայելիի պէս յստակ կը տեսնուէր ժպիտը դէմքին, կամացուկ մը հինգ ֆրանքնոց մը դընելով սեղանին վրայ՝ ձեռքը երկարեց մարդուն.

— Ցտեսութիւն, պարոն, թոռանս դասին ժամանակն է, երթամ։ Բայց, պէտք է դուք ... եւ ամէն մարդ գիտնայ թէ առանց արիւնի եւ զոհողութեան՝ հանգիստ եւ հայրենիք չի ստեղծուիր ...

Կինը սեւ վերարկուին մէջ փաթթըւած՝ անուշ ժպիտով մը դուրս ելաւ դռնէն։ Լուռ, սրտանց ծափահարեցի։

Հիմա հասկցա՞ր, սիրելի Վահէ, այս տակաւին սրտին մէկ էջն է։ Ու այսպէս քանի՜ քանի՜ սիրտեր տակաւին անծանօթ կը մնան հանրութեան։ Սիրտեր սէրերով, երազներով լեցուն։

Զե՞ս հաւատար, այս կարգի հայ մայրերու սրտին էջերը կարդալով։

Վաղը առաւօտ, աղուոր թղթիկ մը կուցին՝ «Յառաջ»ի խմբագրատան պատուհանը պիտի թառի։

ԳԱՐՄԱՆԻ

Ի ՊԷՏՍ ՉԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Սեռական հոլովը, ինչ կերպով որ բացատրուեցաւ, «յատկացուցիչ» ըլլալէ տարբեր պաշտօն ալ ունի։ Նախ՝ տեսակ մը ածական է, այս իմաստով շատ աւելի գործածուած գրաբարի մէջ։ Սեռական հոլովին ածական ըլլալու այս պարագան ամէնէն աւելի կը տեսնուի Ֆրանսերէնի մէջ, որ յատուկ անուններու սեռական հոլովին նախդիրը, de, կը գործածէ ածական չինելու համար։ Ինչ որ ծանօթ է արդէն Ֆրանսերէն գիտցողներուն, եւ աւելորդ կը համարինք օրինակներով խճողել։ Այր քաջութեան, գրաբարի մէջ, կը թարգմանուի այր քաջ, արեգակն արդարութեան, արեգակն արդար. այր անիրաւութեան, այր անիրաւ. այլովքն հանդերձ։ Սեռականը կը գործածուի նաեւ իբրեւ տիտղոս, մակդիր, ինչ որ ամէնուն գիտցածն է, ամէն լեզուներու մէջ ալ հասարակ։

Այս առթիւ փոքր ու անվնաս առարկութիւն մըն ալ, պահապանին աչքէն խուսափուկ.— Սեռականը գրաբարի մէջ տէր բայի ալ կ'ըլլայ, երբ բայը դիմաւոր չէ, այլ անդէմ, անցեալ դերբայ (որ կը վերջաւորի եալ)։ Սթա՛փ եւ զգոյշ, սիրելի Արազ, պատուիրէ ըլլալ մեր զարգացեալոց։ Հայ լեզուին ապագան իրենցն է այսուհետեւ, իրենց անկ է կերտել, յօրել, նորոգել, յապաւել։ Պայմանաւ սակայն, որ գիտնան գոնէ իսկութիւնը հինին, նորը գգաստութեամբ դատակարգելու համար։ Այո՛, հասկցայ դէմքէդ, կը բաւէ։ Մեր գործին դառնանք։ Սեռական հոլովը տէր բայի կամ ենթակայ, շա՛տ շա՛տ գործածական գրաբարի մէջ, եւ այնքան ալ դիւրին է։ Այսօր դասը չաւարտած՝ դուք արդէն գիտցած պիտի ըլլաք այս կանոնը։— Տեսեալ նորա զաշակերտսն իւր.-հոս սեռականն է նորա (նա), չէ՞։ Տեսեալ անցեալ դերբայ, ուստի նորա կ'ըլլայ տէր բայի։ Այսինքն փոխանակ տեսեալ նա ըսելու, եղեր է տեսեալ նորա (ան տեսնելով)։ Գտեալ քո զանձ։ Քո սեռական հոլով (դու), դուն գանձ գտնելով, եւն.։ Կարճ կը կապեմ, որպէսզի յանցանքի վրայ չբռնուիմ, եւ կուգամ բուն նիւթին՝ յոր կոչեցայ (որուն հրաւիրուեցայ)։

** Շաբաթաթերթի մը մէջ այս քանիերորդ անգամը ըլլալով կը հանդիպիմ սա սեռական կամ տրական ձեւին— կանգնման, վերազարթման, ձգենք միւս ... խամաններրը։ Ամէնքդ ալ կարծեմ համամիտ պիտի ըլլաք ինծի, թէ հոս ներդաշնակութեան չմեղանքն ալ գոյութիւն չի կրնար ունենալ։ Ընթցէք, տեսնեմ, վերի երկու բառերը եւ եզրակացուցէք, թէ գէթ, կարգ մը ում վերջաւորուած բառերուն համար սեռական եւ տրական գործածելու է սովորական հոլովը — կանգնումի, վերազարթնումի (եթէ կը նախընտրէք պահել ն գիրը, ինչպէս պահած էր յօդուածագիրը) կը դիտէք անշուշտ թէ այդ երկու բառերուն մէջ կան ցնմ եւ րթնմ բաղաձայնները, առանց որ եւ է ձայնաւորի։ Բայց նորէն ձեր գիտնալիք բանն է, մենք կը նշենք ու կ'անցնինք։

Անշուշտ գիտած էք որ սեռական եւ տրական միեւնոյն մասնիկը ունին իբրեւ հոլովակերտ։ Բայց տարակոյս չկայ թէ ամէնքդ ալ կ'ուզէք տարբերութիւնը հասկնալ։ — Ուշադրութիւն ըրէք որ սեռականը կը կապուի ուրիշ իրեն պէս գոյականի մը հետ, իսկ տրականը կը պատկանի նախադասութեան մէջ գտնուած բային։ Այսպէս՝ Աղքատին ձեռք կարկառելը մեծուս պարտականութիւնն է։ Հիմա կը տեսնենք որ այս նախադասութեան մէջ երկու նոյն ձեւով հոլովներ կան, այսինքն՝ աղքատին եւ ամէնուս։ Առաջինը սեռական է եւ միւսը տրական։ Ձեզի կ'իյնայ սակայն ճշդել հոլովները։ Ես կ'օգնեմ ձեզի. այսպէս՝ աղքատին կը պատկանի կարկառել բային, որո՞ւ ձեռք կարկառել, աղքատին. ուրեմն տրական հոլով։ Ամէնուս պարտականութիւնն։ Ամէնուս կապուած է պարտականութիւն գոյականին. ուրեմն՝ սեռական է, յատկացուցիչ, իսկ պարտականութիւն՝ յատկացեալ։ Այս կերպ վերլուծումով կարելի է ճշդել բոլոր սեռականները եւ տրականները։ Ինչ է թէ վերի օրինակին մէջ սեռական եւ տրականը միեւնոյն հոլովակերտ մասնիկով չէին, որպէսզի աւելի դիւրանար բացատրութիւնը։ Աղքատը տալը հարուստին պարտքն է. նոյն ձեւով այս անգամ։ Աղքատին՝ տրական, որովհետեւ բային (տալ) կապուած է։ Հարուստին՝ սեռական, որովհետեւ պարտքին կապուած է։ Նոյնը նաեւ անշուշտ յոգնակիներուն համար։

Թոյլտուութեամբ սիրելի Արազի գրաբարին հետ առնչութիւն ունեցող անխուսափելի կէտ մըն ալ եւ վերջացնենք ... սեռականաբանութիւնը։

— Գրաբարի մէջ էական բային հետ կապուած կ'ըլլայ յաճախ սեռական հոլովը եւ ունենալ նշանակութիւն կուտայ անոր, եւ այդ պարագային սեռական հոլով յատկացուցիչ չըլլար, այլ՝ սեռական հոլով «ընութեան խնդիր», ինչպէս կ'ըլլայ մեր տրական հոլովը։ Այսպէս՝ Երկու որդիք են նորա, կը թարգմանենք՝ ան ունի երկու զաւակ, եւ նորա սեռական ընութեան խնդիր կ'ըլլայ են բային։ Իմ է մեղ (մեղքը, յանցանքը իմն է). Իմ (ես) սեռական ընութեան խնդիր է բային։ Միւս բոլոր օրինակներուն մէջ ալ այսպէս՝ եթէ ուշիմութեամբ եւ լրջութեամբ մօտենանք անոնց։

** Քառասնօրեայ երկարատեւ խստամբեր պահեցողութենէ վերջ կուգայ կը ժամանէ նախընծայ պատ... ուտիքին։ Այդ պահը տօնի նախօրեակն է, աւելի՝ նախօրեակին ... մասը, «երեկոյացեալ» մասը, ուր ... ընել է թեթեւակի «ուտել» ... մինչեւ վաղորդայն, ձուկ ուտել ... ոչ միս, հաւկիթ եւ ուլական ... ոչ ճարպ, այլ մանաւանդ միրգ ... չառտնալ (մրգովք շառաւացին)։ Այս պահը խթումն է, Առաւօտին ... Տարակոյս չկայ թէ երկրորդ բառ... արմատը Նոյին աւանդական նաւն է, Այրարատի կատարը թխած ... Քառասօրեայ ջրհեղեղ պատուհանէն վեր... քառասնօրեայ պահեցողութեան ... ւարտումը նոր կեանքին, ...

ՊՈՂՈՏԱՆԵՐՈՒ ԾԱՂԻԿԸ

(ԱՐՄԱՏԱԽԻԼ ՈՐԲՈՒՀԻՆ)

— Ոչ, Գ. Փիէռ, օրհարդը մեր տունը չէ փոխադրուած։ Ու այդպիսի բան չի կրնար ըլլալ։ Մեր ազգին մէջ, անթոյլատրելի է որ չամուսնացած՝ միասին բնակին երիտասարդ երկսեռ զոյգ մը։ Հանդարտեցէք, վստահեցէք ինծի, ձեր կինը կը վերադառնայ ձեզի։

Եւ սակայն, Փիէռ յօժար չէ որսին օձիքը թողուլ։ Ու փողոցին անկիւնը Գայծառի կը սպասէ։

Գայծառ, որ ինչպէս գիտէք, պարթակցութիւններու ամօթին անպարտ է, գլուխը վեր, անմեկնելի անհոգութեամբ եւ Ֆոլէթի վզկապը ձեռքին մէջ՝ տուն կը դառնայ։

Փիէռ կը փակի ու նախ՝ պաղատագին՝

— Երթանք, Ֆոլէթ։

— Չգէ՛ զիս։

Ու փողոցին անցորդներու հետաքրքիր խումբը կ'ուղեկցի մինչեւ դուռը Ֆոլէթի բնակարանին։

— Գանձանակս պարպեր փախեր ես։ Ի՞նչ ըրիր դրամներս։

— Գործիդ գնա՛, լուր չունիմ։

— Տուր չունա։ Ափսոս որ հարիւր ֆրանք վճարեցի անոր, տարեդարձդ շնորհաւորելու համար։

— Մի քաշեր, հանգիստ թող Ֆոլէթը։ Անկէ ի՞նչ կ'ուզես։

Ու ամբոխը կը դիտէ։

— Ոստիկանատուն կ'երթամ։ Ու քեզ կը մատնեմ, կը յայտարարէ Գայծառ եւ այնքան ուժգին կը փակէ դուռը որ, ապակին ամբողջութեամբ կը փշրուի։

Ոստիկանական ծառայութենէ փախստական եւ դասալիք Փիէռը անհետացած էր։

Ու չկայ Գայծառ։

Հասեր է վերջապէս Գայծառի երգին արձագանգը մինչեւ Սարսէլ, մինչեւ ականջները անոր կեսրոջ եւ ամուսնոյն։

Ամուսինը ամուսնալուծումի հետամուտ, խնդիրն ալ փաստաբանի յանձնած արդէն, չորս տարիէ ի վեր, Գայծառի հասցէն կը փնտռէր։

— Չըլլայ թէ՝ ուրիշ մը իրեն նըմանցուցած՝ զիս ալ պարապ տեղը մինչեւ Անկէն տանիս, Շողակաթ։

— Ի՞նչ կ'ըսես, կնիկ։ Կարելի բան չէ։ Ծիլդ ու ճիլդ ան էր։ Վար անցնելիքը ինչ ալ սխրժակով կ'երգէր, մինչեւ կէս մէջքը պատուհանէն կախուած։

— Աստուծմէն գտնէ որդնոտածը։ Մեր գլխուն բերած ձիւնները օր մը Աստուծով իր գլխուն իջնեն։ Կէս մարդ ըրաւ անուշիկ տղաս։

— Օղուլ, ձեր գլխո՞ւն ուրկէ փաթթուեր է այդ Աստուծոյ փորձանքը։

— Ճակատագիր, մայրիկ, կը պատասխանէ Գառնիկ, յարմարելու համար խօսակցին։

— Տունս թալանեց, գնաց։ Ասեղ չթողուց։ Առանք ինչ որ է։ Տղուս եւ իմ փաշափորթէ՞ն ինչ կ'ուզէր։ Աղջիկներս կարօտցեր կը մրկիմ, չեմ կրնար Ցունաստան երթալ։ Տղաս պիտի կարդուի։ Հեռո՜ւ, հեռու, թշնամիիս տունէն հեռու սատանիները։

— Այո, մայրիկ, կը հաստատէ Սարգիս։

— Է՜հ, տղաքս, ես ալ այն յոյսով եկայ թէ չլթիկը հոս կը գտնեմ։ Ըսել է չէք գիտեր ո՞ւր ըլլալը։

— Մայրիկ, դուք անհոգ եղէք։ Մենք անմիջապէս որ իր հետքը գտնենք, իմաց կուտանք ձեզի։ Ձեր հասցէն ձգեցէք։ Կը գրենք։

×

Սարգիս ընդոստ՝

— Ո՞վ եւ ի՞նչ կրնայ ըլլալ, առտուան այս պահուն։ Ժամը հինգ չէ եղած տակաւին։

— Աճապարեցէք, մարդ մը ձեզի կը սպասէ վարը։ Ձեր աղջիկը թոյն է առեր, կ'ըսէ դռնապանուհին, յուզուած շեշտով, քնատ դէմքով եւ գիշերանոցով։

Ու Գառնիկ եւ Սարգիս կ'ընկերանան վիթխարի մարդու մը, բարբարոգոյն տանտէրը Գայծառի։

— Մայրի՛կ, մայրի՛կ ...

Կօշիկները ոտքերուն, հագուած վերնակով, աչքերը փակ, բերանը փրփրալից ու ձեռքին մէջ փնջիկ մը մազ իր գլուխէն յափշտակուած՝ կը դալարի Գայծառ, չյացուած անկողնի մը վրայ երկարած։

— Մամա՛, մամա՛ ...

Գետինը սփռոցին վրայ՝ կանանչ հեղուկ եւ մազեր։

— Սարգի՛ս, շուտով բժիշկ մը։

Ու Գայծառ մաղձին վերջին մնացորդը կը փսխէ Գառնիկի դէմքը։

— Պարոններ, թերեւս փրկուի։ Անյապաղ հիւանդանոց պէտք է փոխադրել։ Ու բժիշկը կը մեկնի՝ իր այցեգինով։

Հիւանդանոցին կառքը կը սպասէ վարը։ Մինչ տակաւին՝ ոստիկանը տեղեկագիր կը պատրաստէ, Գայծառի ինքնութեան թուղթը ձեռքին եւ հարցումները տանտէրին ուղղած։

— Ո՞ւր է ամուսինը։

Տանտէրը կը ծռի եւ ինքնութեան թուղթին կը նայի։

— Ո՞վքեր են պարոնները։

— Իր հայրենակիցները։

Հիւանդանոցին դուռնէն գործի կ'երթան Սարգիս եւ Գառնիկ։

Անկէնի Հայուհիները առին լուրը։ Բերանները զբաղած են։

— Հաւատացի՞ր։ Անձնասպանութիւն չէ։

— Ուրիշ բան է ասիկա։

— Ո՞վ գիտէ։ Գուցէ «փիճ» մը փորձեց անցընել։

— Ես անանկ կը կարծեմ թէ, ցոյց մըն է ըրածը, երկուքին գութը շարժելու համար։

— Խեղճ որբուհիին արիւնը մտան։

— Ինչ մեղք ունին տղաքը։

— Օ՛, այդ աղջիկը անձնասպանութեան այդպիսի փորձեր շատ ըրած ըլլալու է։ Կը տեսնէք, այսօր վաղը կ'ելլէ կը սլքտայ նորէն։

Գործէն դարձած, դեռ նոր էին ... ւարտած ճաշը, երբ որ դռնապանուհին նամակ մը երկարեց Գառնիկին ... Սարգիսի։

— Հիւանդանոցէն է, պարոննե՛ր։ Հասցէն ճիշդ՝ ձերը չէ մականունը։ Բայց անկասկած ձեր պաշտպանութեան ... լուհիին համար ըլլալու է։

Տպագիր տողերու մէջ, քանի մը բառեր ձեռագիր. «Մահու է հիւանդին վիճակը, ստիպողական այց ...»։

Տրտում տխուր՝ Սարգիս եւ Գառնիկ կը համակերպին։

— Ցաւակ է։ Չկայ այլ ... կանչեն որ վերցնենք։

— Այո, կատարենք վերջին պարտականութիւնն ալ։

— Պէտք է իմացնել Ժան Կուժան ... Եւ կը փութան հիւանդանոց։

ԱՐՇԱԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

(11)

համար։ Ինչպէս խրախճանքի սեղա-նին վրայ բաժակ մըն զբաժակ, յա-ւակնութիւն չունիմ ենթադրելը, թէ պահեցողութեան ժամանակաւոր եւ ժուժկալ ուտեստէն վերջ պնակը կը խթէ (կը մղէ) ուրիշ պնակ, այսպէս խրարու եռեւէ ... Si non e vero, ben trovato։ Այս առթիւ, թոյլ տուէք, սիրելի Արազ, աւելցնել թէ խթում, նաւակատիք, ուտիք եւ նման բառեր շատ հին, ժողովրդական բացատրու-թիւններ են, որոնց չէ համարձակած հպիլ գրականին նշդրակը։

ՏԱՐԱԶ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

100 ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՖՈՆՏԻՆ ՀԱՄԱՐ

Եգիպտոսի առաջն. փոխանորդ Մամբրէ եպ. իբրեւ իր մասնակցու-թիւնը Եգիպտոսի պաշտպանութեան միջոցներու ֆոնտին, 100 ոսկիի չէք մը ղրկած է Մուսթաֆա էլ Նահաս փաշայի, վարչապետ։

** Այս առթիւ առաջն. փոխանորդը հետեւեալ կոչը ուղղած է գաղութին.

«Ծանօթ է ձեր սիրելութեանց որ 1936 դեկտեմբերին Եգիպտոսի եւ Անգլիական կառավարութեան միջեւ դաշնագիրներու փոխանակութենէն վերջ Եգիպտոս ձեռք բերաւ իր բա-ցարձակ անկախութիւնը եւ ազատու-թիւնը։

Հայրենիքի զաւակները խանդավառ պատմական այս մեծ եղելութեան ա-ռիթով՝ առնդեցին գեղեցիկ շար-ժում մը նուիրուած՝ ազատ եւ ան-կախ հայրենիքի պաշտպանութեան նուիրական գործին։

Օրինակը տրուեցաւ բարձրէն։ Մեծ հայրենասէրը Ն. Վ. վարչապետը Նա-հաս փաշա նիւթական նուիրատուու-թեամբ մը հիմը դրաւ Հայրենիքի պաշտպանութեան հիմնադրամին։

Ժողովուրդը հետեւեցաւ իր սիրե-լի պետին օրինակին եւ ամէն ոք ան-ձամբ կառավարութեան կը յանձնէ նիւթական նուէրը միեւնոյն նպատա-կին համար։

Կը հաւատամ թէ մեր ժողովուրդը որ երկար տարիներէ ի վեր բնակած այս երկրին հարազատ զաւակը, աշ-խատած եւ ապրած է Եգիպտոսի բար-գաւաճման եւ յառաջդիմութեան հա-մար եւ ամէն առիթով ապացոյցը տուած է դէպի Եգիպտոսի արքայա-կան գահն ու գահակալը եւ կառավա-րութիւնը տածած անայլայլ սիրոյն եւ հաւատարմական զգացումներուն՝ այս գեղեցիկ պատեհութեամբ եւս սիրով պիտի կատարէ իր պարտակա-նութիւնը եւ պիտի ապահովէ իրեն համար պատուաւոր տեղ մը նուիրա-բերութեան այս գործին մէջ։

Այս նպատակով սրտագին կոչ կ'ուղ-ղենք Գահիրէի, Աղեքսանդրիոյ եւ գաւառներու մէջ հաստատուած մեր սիրելի ազգայնոց, որ փութան կառա-վարութեան յանձնել իրենց նուէրնե-րը պարտաճանաչ քաղաքացիի կա-տարեալ գիտակցութեամբ եւ սիրով։

Տէրը թող անփորձ պահէ Թանկա-գին կեանքը մեր սիրեցեալ վեհափա-ռին եւ պարգեւէ առողջութիւն, կար եւ կարողութիւն Ն. Վեհափառու-թեան՝ առաջնորդելու համար հայրե-նիքը դէպի իրեն վերապահուած փա-ռաւոր ապագան։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ

Երկրաբան Կարապետեան, վարիչ Հայաստանի Գիտութեան Ակադեմի-այի երկրաբանական բաժնին, այսպէս կը ներկայացնէ Երեւանի վերջին եր-կրաշարժը — Երեւանի վերջին եր-կրաշարժը թէքթոնիք նկարագիր ու-նէր, այսինքն կապուած՝ Երեւանի շրջանի հողային խաւերու յարաբե-րութեանց փոփոխութեան։

Մեզի յայտնի երկրաշարժներէն ա-մէնէն ուժեղը Երեւանի մէջ տեղի ու-նեցած է 1679ին, երբ քաղաքը մեծ ա-ւերներու ենթարկուեցաւ։ Այդ օրէն ասդին երկրաշարժները պարբերաբար կրկնուած են 10 անգամ։ Վերջին եր-կրաշարժը իր նկարագրով եւ ուժ-գնութեամբ նման է 1910ի երկրա-շարժին։

Այս անգամ տեղի ունեցաւ ընդա-մէնը 8 ցնցում։ Առաջին ցնցումը, որ զգացուեցաւ յունուար 7ին երեկոյ-եան, աւելի էր, հարաւ-արեւելքէն դէպի հիւսիս-արեւմուտք ուղղու-թեամբ։ Առաջին ցնցումէն վերջ տե-ղի ունեցան երեք նոր ցնցումներ, — երկրորդը ուղղահայեաց էր եւ աւելի զօրաւոր քան առաջինը։ Երրորդ եւ չորրորդ ցնցումները եւս ուղղահայ-եաց էին, բայց համեմատաբար թե-թեւ։

Յունուար 8ին գիշերը կրկնուեցան ցնցումները։ Այս անգամ եւս առաջին ցնցումը աւելի էր, ուղղութիւնը նոյնն էր, եւ բաւական ուժեղ։ Յետոյ մինչեւ առաւօտեան ժամը 7 ցնցումները կրկնուեցան դարձեալ երեք անգամ, բայց թեթեւ։

Բոլոր աւելի ցնցումներուն կ'ըն-կերանային ստորերկրեայ դղրդիւն-ներ, որոնք ուժգին կը լսուէին գիշերուան ժամը 1ին։

Այս ամէնէն կը հասկցուի, որ եր-կրաշարժը աւերիչ նկարագիր չու-նէր, սակայն բազմաթիւ շէնքերու մէջ ճեղքուածքներ առնցուեցան, հարաւէն հիւսիս ուղղութեամբ։

Թիֆլիզի շարժագրական կայանին արձանագրութեան համաձայն, երկ-րաշարժը տեղի ունեցած էր Թիֆլի-զէն դէպի հարաւ, Երեւանի ուղղու-թեամբ, 180 քիլոմեթր հեռաւորու-թեան վրայ։ Որով կ'ենթադրուէր թէ շարժի կիզը կ'անցնի Արարատէն Ա-բաղան։ Երկրաշարժին օջախը կը գտնուի Վաղարշապատի եւ Մարգա-րայի միջեւ ինկած տարածութեան վրայ։

Երկրաշարժի նուազ զօրաւոր ցն-ցումներ տեղի ունեցան Ղամարլուի, Վեդիի, Ախտայի, Աշտարակի եւ Լէ-նինականի մէջ։ Երկրաշարժը աւելի ուժգին զգալի եղաւ Մարգարա գիւ-ղին եւ Վաղարշապատի մէջ։

Պատահած երկրաշարժը առիթ տը-ւաւ որոշ մարդոց, որ անհիմն լուրեր տարածեն տեղի ունենալիք նորանոր ցնցումներու մասին։ Պէտք է յայտա-րարել որ ոչ մէկ գիտնական, ոչ մէկ մեքենայ կրնայ նախապէս գուշակել պատահելիք երկրաշարժ մը։ Մեկնե-լով 1840էն սկսեալ մինչեւ այժմ պա-տահած երկրաշարժներու նկարագրէն պէտք է ենթադրել որ յունուար 7ին եւ 8ին Երեւանի մէջ պատահած եր-կրաշարժը տեղական նկարագիր ու-նէր, եւ մեծ վտանգ չի սպառնիր յա-ռաջիկային համար։

2 ՄԻԼԻՈՆ 28 ՀԱԶԱՐ ՌՈՒԲԼԻ ԲԱԶՄԱԾԻՆ ՄԱՅՐԵՐՈՒՆ

Հայաստանի ելմտական գործավա-րութեան հրատարակած վիճակա-գրութեան համաձայն, 1936 տարուան ընթացքին բազմածին 1010 մայրեր ստացած են 2 միլիոն 28 հազար ռուբ-լի միանուագ նպաստ։

Դիլիջանի շրջանի Հին-Բաշքենդ գիւղի բնակիչ Թագուհի Յովսէփեան, որ ունի 11 զաւակ, ստացած է միան-ւագ 5000 ռուբլի։ Նոյն շրջանի Կար-միր գիւղի բնակիչ Աղաֆի Տոլմասով, որ ունէր 14 երեխայ, ստացած է միա-նուագ 5000 ռուբլի։

Նպաստները կը բաշխուին հանդի-սաւոր կերպով, տեղական կառավա-րութեանց մասնաւոր հաւաքոյթնե-րուն մէջ։ Նպաստ ստացող մայրերը շնորհակալութիւն յայտնելով կառա-վարութեան՝ կը խոստանան աւելի հոգատարութիւն ցոյց տալ իրենց ե-րեխաներուն հանդէպ, ընկերվարու-թեան մարտիկներ պատրաստելու համար։

1937ին, այս տարի, Հայաստանի բազմածին մայրերուն պիտի բաշխը-ւի վեց միլիոն ռուբլի։ Միաժամանակ կը շարունակուի մայրերու արձանա-գրութիւնը։

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Այս տարի, Հայաստանի մէջ, ա-ռողջապահական ճակատին վրայ կա-տարուելիք շինարարութեանց յատ-կացուած է 14 միլիոն 150 հազար ռուբլի։

Այս գումարէն 6 միլիոն ռուբլի պի-տի յատկացուի նոր մանկատուներ եւ մայրանոցներ շինելու քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ։ Այսպէս 36—54 մահճակալով մանկատուներ պիտի շինուին Երեւանի, Լէնինականի, Կի-րովականի, Դիլիջանի, Մեղրիի, Ստեփանաւանի, Վաղարշապատի, Թալինի, Նոր-Բայազիտի, Ապարա-նի, Շամշատինի, Ամասիայի մէջ։ Այս շինուելիք մանկատուներուն մէջ պի-տի ընդունուին աւելի քան 1700 երե-խաներ։

Մեծ չափով պիտի ընդարձակուի մայրանոցներու ցանցը եւ անոնց մահճակալներուն թիւը։ Երեւանի մէջ շուտով կ'աւարտի 100 մահճակալով մայրանոցին շինութիւնը, Լէնինակա-նի մէջ՝ 50 մահճակալով մայրանոցին շինութիւնը, կ'աւարտին նաեւ Ապա-րանի, Վեդիի, Կրազիւսի գործարա-նին, Կիրովականի, Կալինինոյի, Հոկ-տեմբերեանի, Ղամարլուի, Սիսիանի մայրանոցները։

Այսպէսով մայրանոցներուն մահ-ճակալներուն ընդհանուր թիւը կ'ա-ւելնայ 257ով։

Հիւանդանոցներու շինութեանց հա-մար եւս նոր ծրագիրներ պատրաս-տուած են։ Այս տարի վերջնապէս կ'աւարտի Դիլիջանի 60 մահճակալ ունեցող հիւանդանոցը, Երեւանի 80 մահճակալ ունեցող մանկական հի-ւանդանոցը, Լէնինականի վարակիչ ախտերու հիւանդանոցը։ Իսկ Ազիզ-բեկովի, Ախտայի, Միկոյեանի, Սի-սիանի, Ամասիայի եւ Արթիկի մէջ պիտի շինուին գիւղական հիւանդա-նոցներ, ընդամէնը 195 մահճակալով։

Երեւանի Կիրովեան թաղամասին մէջ պիտի հիմնուի նոր բազմարու-ժարան մը (փոլիքլինիք), ինչպէս նա-եւ հակաճենխական կայան մը, վարա-կիչ հիւանդութեանց դէմ պայքարե-լու համար յատուկ մեկուսարաններ։

2 միլիոն 442 հազար ռուբլի յատ-կացուած է ուսումնական հաստատու-թեանց շինութեան։ Այդ գումարով կ'աւարտի բժշկական համալսարանի կենսա-քիմիական բաժնի շէնքը, եւ 120 ուսանողներու բնակարանը։ Այս տարի Երեւանի մէջ պիտի հիմնուի մանկաբարձական նոր վարժարան մը ուր պիտի յաճախեն 250 ուսանող։ Բժշկական համալսարանի դասախօս-ներուն համար պիտի շինուի մեծ բը-նակարան մը։

Բնաբուժական — կլիմայաբուժա-կան շինութեանց յատկացուած է 1 միլիոն 900 հազար ռուբլի, որ պիտի ծախսուի Արզնիի հիւանդանոց-ա-ռողջարանին շէնքին վրայ։

Մասնաւոր գումարներ յատկաց-ուած են նաեւ դեղարաններու շինու-թեանց։ Երեւանի մէջ այս տարի պի-տի բացուին 2 տիպար դեղարաններ, Լէնինականի մէջ՝ 1, այլ շրջաննե-րու մէջ՝ 4։ Որով այս տարուան վեր-ջը ամբողջ Հայաստանի մէջ կ'ունե-նանք 64 դեղարան։

Վարակիչ հիւանդութեանց եւ ջեր-մախտի դէմ պայքարելու համար յատկացուած է երեք միլիոն ռուբլի։ Այս գումարով պիտի բարեկարգուին նաեւ մայրերու եւ երեխաներու խը-նամքի եւ օգնութեան հաստատու-թիւնները, անոնց սննդի, ճերմա-կեղէնի պահանջները, եւն.։

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ԱՇԽԱՐՀ ԹՈՂ ԳԻՏՆԱՅ ՈՐ...»

Թուրք նախկին նախարար մը, Մահ-մուտ Էսատ Պոզգուրթ յունուար 25ին կարեւոր բանախօսութիւն մը ըրաւ Էնկիւրիի Միւլքիէի վարժարանի սը-րահին մէջ, Հաթայի խնդրին շուրջ (սանճաք)։ Բացատրելէ յետոյ թէ Հաթայ Թրքական եղած է 5000 տա-րիէ ի վեր, բանախօսը ըսաւ.— «Ա-թաթիւրքի գլխաւորութեամբ՝ Թուրք ազգը կրանիթէ ժայռի մը նման ցցը-ուեցաւ ամբողջ աշխարհի առջեւ։ Ով-կիանոսներէն փրթած ալիքներ զար-նուեցան այդ ժայռին եւ փշրուեցան։ Պահ մը ենթադրեցէք որ այդ ալիք-ները տապալէին ժայռը։ Այն ատեն աշխարհ կը մնար առանց Թուրքի եւ որբ կը դառնար»։

Շեշտելէ յետոյ թէ Թուրքիա վերա-քննական չէ, բանախօսը շեշտեց.

— «Եթէ ամբողջ աշխարհը տան, չենք ուզեր որ ատոր համար Թուրքին քիթը արիւնի. բայց եթէ մեր հողէն հրահանի քար մը անգամ ուզեն՝ ա-մէն Թուրք պատրաստ է իր արիւնը տալու։ Ամբողջ աշխարհ գիտնալու է թէ ամէն տանէն աւելի առողջ եւ ա-ռոյգ է (տիփոփիփ) մեր մեծաւոր Ա-թաթիւրքը, որ Թուրք ազգին տեղ մը գրաւել տուաւ 20րդ դարու քաղաքա-կրթութեան գլուխը»։

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՊԱՅՔԱՐԸ ՀԱԹԱՅԻ ՀԱՄԱՐ (ՍԱՆՃԱՔ)

Ամբողջ Թուրք մամուլը ցնծու-թեամբ կ'ողջունէ Աղեքսանտրէթի հարցին կարգադրութիւնը։ Ստորեւ կ'ամփոփենք երեք կարեւոր թերթե-րու խմբագրականները.—

ՃՈՒՄ ՀՈՒՐԻԷԹ.— «Մենք Թուր-քերս իրաւամբ կը պարծենանք որ, Մոնթրէօյի մէջ Նեղուցներու պայ-մանագրութենէն յետոյ, Հաթայի խնդրին մէջ ալ Թուրք հանրապետու-թիւնը նոր առիթ մը տուաւ Ազգաժո-ղովին ցուցնելու իր կարողութիւնը այսպիսի գործերու մէջ։ Նեղուցնե-րու նոր վարչաձեւը կենսական կա-րեւորութիւն մը ունի մեզի համար, իսկ Հաթայի հարցն ալ բարոյական շատ բարձր եւ քաղաքական կարե-ւորութիւն կը ներկայացնէր։ Երկու խնդիրներուն մէջ ալ ձեռք բերուած յաջողութիւնները, անշուշտ փառա-ւոր յաղթանակներ են Ազգաժողովին համար։

Հաթայի խնդրին առթիւ շահուած փառքը կը պատկանի Խորհուրդի ան-դամ այն պետութեանց որ կորովի եւ լուրջ շահագրգռութիւն մը ցու-ցուցին։ Այս պետութեանց գլուխը կուգայ մեր մեծ բարեկամներէն Անգ-լիա։ Միւս բարեկամ պետութիւններն ալ ունեցան իրենց արժէքաւոր հա-գածութիւնը, այս կամ այն չափով։ Մեզի Թուրքերուս համար մեծ հա-ճոյք մըն է այս կէտը երեւան բերել իր ամբողջ կարեւորութեամբ»։

ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿ

Գուրունի խմբագրապետ Ասըմ Ուս կը գրէ այս վերնագրով.—

«Հաթայի խնդիրը որ չարաճճիէք, նոյն իսկ ամիսներէ ի վեր միջազգա-յին վտանգի մը ձեւն առած էր, այ-սօրուընէ ի վեր լուծուած է։ Այս ձեւով մէկ կողմէ կ'ազատուին 300.000 Թուրքերու կեանքը եւ շահերը, միւս կողմէ կը կտրուին այն դաւադիր զէնքերը որ պատրաստուած էին հա-րաւային սահմանին վրայ մեր երկ-րին սիրտը խոցելու համար։ Այս ձեւով, կարգադրուած կ'ըլլայ կեն-սական խնդիր մը որ կը վերաբերէր ոչ միայն քանի մը հարիւր հազար Թուրքերու կեանքին եւ իրաւունքնե-րուն, այլ ամբողջ Թուրք ազգի գո-յութեան եւ ապահովութեան։

Ինչպէս վեց ամիս առաջ Մոնթրէօ-յի մէջ, Թուրք դիւանագիտութիւնը այս անգամ ալ Ժընեւի մէջ մեծ յաղ-թանակ մը շահեցաւ։ Նեղուցները կը-նայինք զինել կատարուած իրողու-թեամբ, բայց չըրինք եւ Լօզանի դաշ-նագիրները ժողովի հրաւիրելով ձեռք բերինք յաղթանակը։ Այս ան-գամ ալ դիւանագիտական միջոցնե-րով եւ իր բարեկամ ու դաշնակից մեծ պետութիւններու օգնութեամբ, ստիպեցինք Ֆրանսան որ խոստովանի իր անիրաւութիւնը։ Եւ այս ձեւով շահեցանք Ժընեւի յաղթանակը, որ թերեւս Մոնթրէօյի յաղթանակէն ա-ւելի մեծ է։ Հետեւաբար Թուրք ազ-գը կրնայ Պայրամ ընել ատոր համար։ Այս պայրամը միաժամանակ երախ-տագիտութեան արտայայտութիւնն է հանդէպ Աթաթիւրքին, որ մեզի շա-հեցուց այդ յաղթանակը»։

«ՄԷԾ ԱԻՆՏԻՍ»

Թուրքերէն Թանի խմբագրապետ Ահմէտ Էմին Եալման այս խորագրով դիտել կուտայ.—

— «Որքան ուրախանանք եւ պար-ծենանք քիչ է, տեսնելով որ հասանք մեր բոլոր նպատակներուն։ Առանձ-նապէս կը հրճուինք որ այս նպատակ-ներուն հասանք խաղաղութեան ճամ-բով, համաձայնութեամբ ու բարեկա-մութեամբ։

Այդ արդիւնքը կը պարտինք ղեկա-վարութեանը Աթաթիւրքին, որ շատ հեռատես է եւ ազգին գոյութեան սպառնացող վտանգները կը նշմարէ շատ հեռուէն, ինչպէս նաեւ կառա-վարութեան որ ամուր բռնեց դատը եւ կորովով ու կատարեալ վստահու-թեամբ հետեւեցաւ Մեծ Պետին։ Ե-րախտագիտութիւն կը յայտնենք մեր պետերուն եւ կը շնորհաւորենք Թուրք ազգը իր ապահոված մեծ յաջողու-թեան համար։ Կը շնորհաւորենք նաեւ Թուրք պատուիրակութիւնը որ գիշեր ցերեկ աշխատեցաւ այնքան դժուար պայմաններու մէջ»։

Գալով համաձայնագրին պայման-ներուն, Ահմէտ Էմին կ'ըսէ. «Մեծ գոհունակութիւն մը կատարեցինք, ըն-դունելով որ դրամի, մաքսի եւ ար-տաքին քաղաքականութեան տեսակէ-տով կապ մը գտնուի Սանճաքին եւ Սուրիոյ միջեւ։ Ասոնցմէ դուրս, սանճաքը կատարելապէս անկախ է եւ ներքին կազմութեան մէջ միայն Ազգաժողովը ունի իրեն դիմաց, այն ալ որոշ պարագաներու համար։

«Պէտք չէ պարզ նկատել փուլերը որոնցմէ պիտի անցնի համաձայնա-գրին գործադրութիւնը. բայց եթէ բոլոր շահակիցները բարեացակամու-թիւն յայտնեն, չկայ անյաղթելի դժ-ուարութիւն մը։ Այդ պարագային, սիրոյ եւ ներդաշնակութեան օրեր կը սկսին Մերձ. Արեւելքի պատմութեան մէջ, եւ բոլոր շահագրգռուողները հնարաւորութիւն կը գտնեն գրական գործերու եւ ներքին զարգացման յատկացնելու իրենց ուժերը, փոխա-դարձ կատարեալ վստահութեամբ։

Եթէ այս գործին մէջ յաղթանակ մը եւ յաջողութիւն մը կայ, յանուն մարդկութեան եւ խաղաղութեան շահուած հաւաքական յաղթանակ մըն է անի»։

ՅԱԿՈԲ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ
ԵՒ
ՆԻԳԱՐԻՍ ԽԱՐՄԱՑԵԱՆ
Ամուսնացած

Փարիզ 24 Յունուար 1937

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (191)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Գէորգը, Յակոբը եւ Կորթկանցի երկու վալաները, խմբէն քիչ մը հե-ռու նստած, կը ծրագրէին գիշերուան ճամբան։

Արեւը կը մօտենար հորիզոնին։ Դեռ կարոյի խոստացած մարդիկը չէին երեւցած, որոնք խմբի համար հացի պաշար պիտի բերէին։ Այս պա-րագան չափազանց կը մտահոգէր Գէ-որգը։ Առանց հացի, սոված փորով խումբը ինչպէ՞ս շարժէր տեղէն։ Եւ, սակայն, կուշտ կամ սոված, պէտք էր ճամբայ ելլէին։ Երբ արեւը հան-գարտօրէն վար սահեցաւ Սիփանի աջ կողմի փէշերու ետին եւ հազիւ զգալի մթնշաղ մը պատեց երկիրը, Կորթ-կանի կողմէն առաջ շարժուող քանի մը կէտեր երեւցան։ Ամբողջ խումբը ուրախացած՝ իրար անցաւ. անշուշտ հաց բերող գիւղացիներն էին։

Դժբախտաբար, կարճատեւ կեանք մը ունեցաւ խումբի ցնծութիւնը։ Ա-նորոշ կէտերը, արագօրէն մօտեցան։ Գէորգը, որ դիտակով կը հետեւէր անոնց, դարձաւ քովը նստող Յակո-բին ու կամաց մը փսփսաց ականջին.

— Ձիաւոր Քիւրտեր են եկողները եւ ուղիղ այս կողմը կը գան։ Գեշանի կողմէն ալ ձիաւորներ կ'երեւին... Ի՞նչ կ'ըսես, Յակոբ ...

Յակոբը առանց պատասխանելու, դիտակն ուղղեց Գէորգի մատնանշած կողմը։ Առեն մը դիտելէ վերջ, դար-ձաւ ընկերոջը.

— Կորթկանի մէջ անակնկալ բան մը պատահած ըլլալու է ... չեմ գի-տեր ի՞նչ... Բայց աս Քիւրտերը մեզ փնտռելու ելած են... Իրիկուան դէմ, առանց պատճառի, Քիւրտը տեղէն չի շարժիր... Թէեւ գիշերով չեն կըռ-ուիր, բայց կ'ուզեն իմանալ մեր տե-ղը... ճամբաները կտրել, հաւաք փրցնել... գործ ունինք ...

— Լաւ, կարծես թէ... — ու Գէորգը ամբողջովին լսողութիւն դարձած՝ մտիկ ըրաւ։

Ջեր սխալած։ Ապաղայի դաշտի կողմէն շատ թոյլ, բայց որոշակի կերպով կը լսուէր թմբուկի միօրի-նակ ամբոցը, որոշ ընդմիջումով։ Քրտական հաւաքի ազդանշանն էր։

Յակոբ ունքը թօթվեց։ Շուտով կը մթնար։ Փառք Աստուծոյ, իրենց ար-դէն ճանապարհով չէին երթար։ Ամէն կողմ ճանապարհ էր իրենց համար։

— Եթէ միայն հացի պաշար ունե-նայինք,— ինքնիրեն խօսեցաւ Գէոր-գը, որ կարծես հասկցած էր Յակոբի մտքէն անցածը,— առանց Գործոթ հանդիպելու կ'անցնէինք Աղպուլաղի սարը...

— Անկարելի է, քրտական շրջան է, հաց պիտի չկրնանք ճարել։ Եթէ կռ-ուի ալ բռնուինք... Երեք օր սոված զինուորը ի՞նչ կրնայ ընել... Նորէն Գործոթ երթալը ամէնէն լաւ է, թէեւ մինչեւ տասը, հաւաքի լուրը արդէն Բերկրիի փոսը հասած կը լինի։

Կամաց կամաց սկսաւ մթնել։ Քիւրտ ձիաւորները, որոնք հազիւ կ'երեւէին, սարի գագաթին բաւական մը մօտե-նալէ վերջ, սկսան աջ ու ձախ հրացան պարպել։ Խումբը, Գէորգի կարգա-դրութեամբ, գետին պառկեցաւ եւ անշարժ մնաց, մինչեւ որ կարգին մթնեց, ու սուլիչի մեղմ ձայն մը ոտ-քի հանեց զիրենք։

Նախկին կարգով տասնեակներու բաժնուեցան։ Գէորգը առանձին ա-ռանձին մօտեցաւ ամէն տասնեակի, բացատրեց կացութիւնը, կռուի բըռ-նուելու հաւանականութիւնը։

Ուրանցի Յակոբը վալաներէն մէկուն հետ առաջ ինկաւ։ Գէորգը երկրորդ վալայի ընկերակցութեամբ տասնեւհինգ քայլի վրայ հետեւեցաւ անոնց, իսկ խումբը տասնեակներու բաժնուած՝ իրենց տասնապետներու զգուշաւորութեամբ առաջ շարժեցաւ։

Այլեւս ոչ խօսիլ, ոչ ծխել, ոչ հազալ եւ ոչ իսկ յոգնիլ թոյլատրելի էր։ Պէտք էր մեքենաներու նման անվերջ քալէին մինչեւ նոր դիրք մը հասնե-նին։

Խումբի հայդուկները մեծ դժուա-րութեամբ կ'իջնէին սարէն, որու Բերկրիի կողմի լանջը սաստիկ զառի-վայր էր, քարքարուտ եւ ապառաժ-ներով ծածկուած։ Խաւարի մէջ, զին-ուորները հազիւ ոտքերուն տակը կը տեսնէին։ Վար գլտորուողներ, բարձր ժայռերէ ինկողներ անպակաս էին։ Բայց եւ այնպէս առանց աղմուկի, ձայներնին փորերնին ձգած, կը հե-տեւէին Ուրանցի Յակոբին։

Մեծ դժուարութեամբ, բայց վեր-ջապէս Կորթկանի սարէն իջան, հա-սան Բերկրիի դաշտը, ուր թէեւ ճամ-բայ կտրելը հեշտ էր, բայց բազմա-թիւ գիւղեր կային ու դէպի Վան տա-նող երկու խանուկ ճանապարհներ։ Խումբը Անձաւի մօտով, փոքր տեղ մը ճանապարհին քալելէ վերջ, բացուե-ցաւ դէպի Փիր Ուշիւս սարի փէշերը։ Պատիկ Գեղի առուն վրայ, կէս ժամի չափ հանգստացան։

Որքան ալ որ Պատիկ Գեղ հայկական գիւղը մօտ էր եւ վստահելի ընկերներ ունէին հոն, բայց չհամարձակեցան վալաներէն մէկը ճամբել, քիչ մը հաց ճարելու համար։ Անցանկալի հե-տեւանքներ կրնար ունենալ այդ քայ-լը։ Մանաւանդ որ բոլոր հայկական գիւղերը, Թուրք կառավարութեան ստիպումով, քիւրտ պահակներ ունէ-ին, որոնք որպէս թէ գիւղի ապահո-վութեանը պիտի հսկէին, բայց իրա-պէս լրտեսներ էին, կառավարութեան «աչքերը»։

Ամբողջ ճանապարհի ընթացքին ոչ ոքի հանդիպեցան։ Միայն երբ Գոր-ծոթ գիւղին մօտեցան, նկատեցին ե-րեք ստուերներ, որոնք ճամբայով կ'անցնէին։ Ամբողջ խումբը գետին տափեցաւ։ Ճամբորդ Քիւրտերը, ա-ռանց զիրենք նկատելու, շարունակե-ցին իրենց ճանապարհը դէպի Բերկ-րի։

Երբ ճամբորդները հեռացան, հայ-դուկները նորէն ոտքի ցատկեցին ու շարունակեցին ճանապարհը կրկնա-պատկուած եռանդով։ Լուսաստղը բարձրացեր էր։ Թէեւ իրենք մօտեցած էին Գործոթ գիւղին, բայց դեռ բա-ւական ճանապարհ ունէին քալելիք։ Ետ մնացողներու զէնքերը վերցու-ցին դիմացկուն ընկերները։ Գէորգը ետ ու առաջ կը վազէր՝ քաջալերելով, խնդրելով որ ճիգ մըն ալ թափեն, շատ չէր մնացեր տեղ հասնելու։

Եւ, իրօք, Յակոբը եւ վալան ա-րօշուած ձորի մօտ հասած՝ կը սպա-սէին խումբի հաւաքուելուն։ Վարը, բաւական լայնկեկ ձորին մէջ, գետա-կի կողքին կ'երեւար կիսաքանդ գոմի փլփլած շէնքը։

Խումբը հաւաքուելով՝ իջաւ ձորը, կուշտ ու կուռ յագեցուց պապակը, ու մտաւ գոմը, որ տասնեակ մը տա-րիներ առաջ կը գործածուէր որպէս ոչխարի հօտերու ձմերանոց, բայց երբ Գործոթի գիւղացիները անապա-հովութեան պատճառով անասնապա-հութենէն ձեռք քաշեցին, լքուած գո-մը խարխլելով, տանիքը կիսովին փուլ եկաւ։

Գէորգը պառկեցաւ գոմի մէջ պա-հակներ կարգելով։ Գիւղին շատ մօ-տիկ էին, ինչպէս եւ ճանապարհին։ Անշուշտ եթէ վտանգի հաւանականու-թիւն մը լինէր, գիւղի ընկերները լուր մը կուտային։

×

Այդ առտու, Մուղսին ըստ սովո-րութեան լուսաբացին անկողնէն ե-լաւ։ Անցաւ ախոռի սաքուն, ձայն տուաւ Սագոյին եւ երկու մշակներուն ու տունէն դուրս եկաւ։ Աղայավայել ծանրութեամբ գնաց գիւղի աղբիւրը, սառը ջրով երեսը թրջեց, խոշոր կար-միր գոյնի թաշկինակով մը ձեռքերն ու երեսը չորցուց, դէպի արեւելք դարձաւ, երեսը խաչակնքեց ու յօ-րանջելով առաւօտեան աղօթքն ըսաւ։

Մուղսին, որու աւազանի անունը Արիստոմ էր, քառասունեւհինգնոց մարդ մըն էր, մեծ կազմով, բարձրա-հասակ եւ ոսկրոտ։

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

Լոնտոնի նախկին դեսպանը դատավարութեան վերջին օրը ծանր մեղադրանքներ ուղղած էր Պուխարինի եւ Ռիքովի դէմ։

Կարճ խօսքով, Թրոցքիական չարժումը հաշուեյարդարի ենթարկուած չէ տակաւին, ոչ 1936 օգոստոսի 16, ոչ ալ ներկայ տարուան 13 գնդակահարումներով ։

*** Լեհական թերթերը հետեւեալ ձեւով կը բացատրեն Ռատէքի եւ Սոքոլնիքովի ազատումը.— Կառավարական օրկանը կը կարծէ թէ ազատումը հետեւանք է միջազգային ազատ-որմնադրութեան մէկ ձեռնարկին, քանի որ Ռատէք չադկապն է այդ կազմակերպութեան եւ համայնավարութեան։ Ուրիշ թերթ մը կ'ըսէ թէ Ռատէք մահուան չդատապարտուեցաւ, զի արտասահմանի մէջ ունի վտանգելի մարդիկ որոնք շատ կարեւոր փաստաթուղթեր կը պահեն։ Այդ թուղթերը չափազանց վտանգաւոր են խորհրդային կառավարութեան եւ Քրեմլինի վարիչներուն համար։ Արդ, դատավարութենէն առաջ Ռատէք հասկցուցեր է Սթալինի թէ այդ փաստաթուղթերը պիտի հրատարակուին, եթէ զինքը մահուան դատապարտեն։ Վերջապէս երրորդ թերթ մը Ռատէքի ազատումը կը վերագրէ օտար կառավարութեան մը վարիչին միջամտութեան ։

Այս ալ ուրիշ պատմութիւն

«Մաթէնշէն առնելով, երէկ հաղորդած էինք թէ Ձեկան մասնաւոր բաղադրութիւն մը գտած է Ամերիկայի մէջ, եւ զայն դատապարտեալներուն խմցնելով, խոստովանիլ կուտայ իր ուզածին պէս։

Երէկ նոյն թերթը հետեւեալ պատմութիւնը հրատարակած էր, քաղելով լեհական թերթէ մը.— Ամբաստանեալները կը հաւաքուին սրահի մը մէջ, եւ մասնագէտ բժիշկ մը, որուն գլխուն վերեւ լուսարձակ մը կանաչորակ լոյս մը կը հեղու, կը սկսի միօրինակ շեշտով մը արտասանել այն խոստովանութիւնները զոր դահերը պիտի ընեն դատաւորներուն առջեւ։ Ցետոյ, ամբաստանեալները կը բաժնուին առանձին խցիկներու մէջ և նոյն գործողութիւնները կրկնուի։ Վերջապէս, բարձրախօս գործիքներով օժտուած ռատիօներ կը տեղաւորուին իւրաքանչիւր խցիկի մէջ, գիշեր ցերեկ անդադար կրկնելու համար ամբաստանեալներուն դասը։ Ձեղճերը հարկադրուած են այս մտային չարչարանքը կրել երկու հարիւր ժամ եւ նոյնիսկ աւելի, մինչեւ որ վերջնապէս խորտակուի իրենց կամքը։

Լեհական թերթին կարծիքով, այս է պատճառը որ ամբաստանեալները յաճախ աւելի քան հինգ ամիս կը մնան իրենց խցիկներուն մէջ, դատաւորներուն առջեւ հանուելէ առաջ։

Իտալիա զոհունակութիւնը Սանճագի վէճին լուծման առթիւ

Անգլիոյ երեսփ. ժողովի փետր. 1ի նիստին մէջ, արտաքին նախարար Պ. Իտըն հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ, պարզելով Ալէքսանտրէթի հարցին լուծման մանրամասնութիւնները.

— «Այս կարգադրութիւնը, որ կը մտնէ շահակից կողմերու միջազգային պարտաւորութեանց շարքին մէջ, որ եւ է փոփոխութիւն չենթադրեր հողային կացութեան մէջ եւ շատ գոհացուցիչ կը թուի։ Այս յաջողութիւնը մեծ մասով կը պարտինք երկու կողմերու հաշտարար տրամադրութեան եւ իմաստութեան, ինչպէս եւ տեղեկաբեր Պ. Սանտլէրի կորովամտութեան։ Նկատի առնելով հարցին դժուարութիւնները, կը կարծեմ թէ կրնանք շատ քաջալերական համարել այն պարագան որ, Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեամբ եւ համաձայն անոր ոգիին, կարելի եղաւ գտնել երկու կողմերուն համար ալ ընդունելի լուծում մը»։

Թուրքերու ցնծութիւնը նոր յաղթանակին առթիւ

Պոլսէն կը հեռագրեն.— Անսահման խանդավառութիւն կը տիրէ Պոլսոյ մէջ, Ալէքսանտրէթի հարցին կարգադրութենէն ի վեր։ Աւելի քան 100.000 երիտասարդներ կիրակի օր մասնակցեցան այն հանդէսներուն որ սարքուած էին տօնելու համար նոր յաղթանակը։ Զմիւռնիոյ, Իզմիրի եւ գրեթէ բովանդակ Թուրքիոյ մէջ ալ հանդէսներ կատարուեցան, ի պատիւ Աթաթիւրքի եւ վարչապետին։ Անատոլուի մէջ, Սուրիոյ սահմանին մօտ, մասնաւորապէս պատկառելի էին արարողութիւնները, որոնց կը մասնակցէին հայրենասիրական եւ զինուորական ընկերութիւններ։ Աթաթիւրքի նուիրուած յիշատակարանները ծաղկազարդուեցան ամէն տեղ ։

Կողոպուտը կը շարունակուի Պոլսոյ մէջ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ Վաքֆի տեսչութենէն եկած պաշտօնագրով մը 11.000 ոսկի վաքֆի ինչքէ կը պահանջուի խասեան վարժարանէն։ Ինչպէս յայտնի է, 4500 ոսկի ալ կալուածատուրք պահանջուած է։

Կալուածոց Հոգաբարձութիւնը տեղեկացուցած ըլլալով վարչութեան, ժողովը որոշեց գրել Թաղ. Խորհուրդին թէ այս մասին ինչ միջոցներ ձեռք առած է ։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՑԻՆ ԳԻՆՈՆ 2.30ի պիտի ծախուի հինգշաբթի օրուընէ սկսեալ (վաղը), փոխանակ 2.20ի։

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆԸ որոշեց օդանաւային վաշտ մը կազմել, հսկողութիւն կատարելու համար ամբողջ Ֆրանսայի տարածութեան վրայ։ Այս կարգադրութեամբ, կարելի պիտի ըլլայ նաեւ հետապնդել օդանաւային մաքսանենգութիւնները, որոնց դէմ մինչեւ հիմա անզօր էր ոստիկանութիւնը ։

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ գործողութիւնները գրեթէ ընդհատուած են, իբրեւ հետեւանք անձրեւներու եւ փոթորիկներու։ Կառավարական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ հանրապետական զօրքը նոր յաջողութիւններ շահած է Մատրիտի եւ Մալակայի շրջանին մէջ։

ՀԻԹԼԷՐԻ ՃԱՌԻՆ ԱՌԹԻՒ, անգլիական կառավարութիւնը որոշեց կարգ մը լուսաբանութիւններ խնդրել, նոր բանակցութեանց դուռ բանալու համար։ Լոնտոնի մէջ այնքան յոռետես չեն Գերմանիոյ հանդէպ, իսկ Հռոմի մէջ ջերմապէս կը գնահատեն Հիթլէրի տեսակէտները։

ՍԱՍՏԻԿ ՑՈՒՐՏ կը տիրէ Պուլկարիոյ մէջ։ Վերջին քանի մը օրերու միջոցին ցուրտէն սառած են աւելի քան 15 հոգի։ Գիւղի մը մէջ, ձիւնին տակ թաղուած գտնուեցան երեք հովիւներ եւ 100 ոչխարներ ։

ՃԱՓՈՆԻ ԴԱՀԼԻՃԸ կազմուեցաւ մեծ դժուարութիւններով, վարչապետութեամբ Զօր. Հայաշիի։ Կը կարծուի թէ դահլիճին առաջին գործը պիտի ըլլայ լուծել խորհրդարանը ։

ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐԸ կը շարունակուին Մ. Նահանգներուն մէջ։ Միսիսիփի գետին յորդումը սաստկացած ըլլալով, 5000 բնակիչներ վտանգուած են Օհայոյի հովիտին մէջ։ Ուրիշ քաղաքի մը 34.000 բնակիչները ամբողջովին պարպուեցան։

ՕՍՏՐԱԼԻԱՅԻՆ ԹՂԹԱՏԱՐԸ շուտով ամբողջ երկրին մէջ նամակներ պիտի փոխադրէ առանց յաւելուածական վճարումի, այնպէս որ իւրաքանչիւր ձգուած նամակ մը առտուն իր հասցէին պիտի հասնի, ո՛ւր որ ալ գտնուի ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆՏԻՐ-ՊՈՒԱ-ԳՈԼՈՆԳԻ Արամ ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 5 փետր. ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, նոյն ճաշարանին։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ-ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Գանձէօ-Քաշանի կ. խաչի Մասնաճիւղին կողմէ
7 փետր. կիրակի, Bourg la Reineի սրահին մէջ
Դասախօս՝ Ա. ԽԱՆՃԵԱՆԵԱՆ

Թատերական ներկայացում

Ֆ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի Մանուց Միութեան կողմէ
6 փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.45ին, Հայ Եկեղեցին մէջ։
կը ներկայացուի ԱՆԻՄԵԱԼԻՆ ՓԵՐԱԾԸ
եւ Պարոնեանի ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԸ։
Գիներ՝ մեծերու 5 ֆր., փոքրիկներու 1 ֆր.։

Միծաղի մեծ երեկոյթ

երիտասարդ Թատերագիր Արամ Գեւորգեանի
մասնակցութեամբ փարիզահայ բեմական լաւագոյն ուժերու
21 փետր. կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին
Սոսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ, 8 Rue Danton, մէթրօ Odéon
Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացնէ
ՎԵՂԱՐԱՒՈՐ ՅՈՆ ԺՈՒԱՆԸ
(պատկերազրութիւն 4 արար)
երեք ժամ անընդհատ քրքիջ
Մուտք՝ 5, 10 եւ 15 ֆր.։
Տոմսերը կարելի է հայթայթել Հ. Ծամուէլ գրատունէն, 51 rue Mr. le Prince:

"ՎԷՄ,,

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «Վէմ»ի ԺԶ. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Գ. ԳԻՒՋԱԼԵԱՆ՝ «Մ. Փորթուգալեան».— Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ «Արհաւիրքի Օրեր».— ՊՐՈՖ. Ն. ԱԴՈՆՑ՝ «Նոր հայերէն քերականութիւններ».— ՏՈՔԹ. Վ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ՝ «Յուշատետրէս».— Հ. ՍՅԵՓԱՆԵԱՆ՝ «Մոգրանիկը Սիւնեաց աշխարհում».— Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ՝ «Համաշխարհային պատերազմը եւ Տարօնի աշխարհը» (վերջ).— «Հայ-Հայկական բանակցութիւններ».— ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ՝ Ռոստոմի նամակները.— ԱՆՑԵԱԼԷ.— ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ.— ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ.— ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ.— Վ. ԵՊ. ՄԱՆԿՈՒՆԻ՝ «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը».— Նկարներ։

Խմբագրութիւնը շատ կը խնդրէ բաժանորդներէն փութացնել բաժնեգիներու վճարումը։ Մասնաւորապէս կը խնդրուի Ֆրանսայի բաժանորդներէն ջանալ շուտով փակել իրենց հաշիւները, որով մեծ աջակցութիւն ցոյց տուած կը լինին խմբագրութեան։ Փարիզի բաժանորդները կարող են բաժնեգինը ուղարկել Լ. Գեւոնեանի հասցէով «Յառաջ»ի խմբագրատուն, Մարսէյլինը՝ Ն. Կակոսեանին՝ 49 rue Nationale: կամ ուղղակի խմբագրութեան՝ S. Vratzian. 13 Rue des Platanes Plessis-Robinson. (Seine).

ՌԻԹՄԻՔԻ ԴԱՍԵՐ

ժաք Տալքրոզի մեթոտով
ՏԻԿԻՆ ԼԻԱ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը ժամը 5 — 6։ 91, Rue Olivier de Serres, Paris (15), մէթրօ՝ Porte Versailles:

Կ'ընդունի աշակերտներ 4 տարեկանէն սկսեալ։ Ինչպէս նաեւ երկսեռ չափահասներ։ Պայմաններու մասին դիմել տեղւոյն վրայ ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Յարօն Յուրուբերանի Հայր. Միութեան Ամերիկայի կ. վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակիցներ՝ Կարօ եւ Երմէն Սասունիններուն եւ պարագաներուն, ինչպէս նաեւ Յ. Յ. Ֆրանսայի Շրջանի Կ. Վարչութեան, հայրենակից ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի տիկին Փառանձեմ Պօղեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Արուսեակ Թաղաֆճեան եւ զաւակունք, ինչպէս նաեւ իրենց ազգականները եւ բարեկամները խորին շնորհակալութիւններ կը յայտնեն կազմակերպութիւններու, միութիւններու եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, մամուլով եւ ծաղկեպսակներով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի որդւոյն, եղբօր, մօրեղբօր եւ ազգականին՝ ԳԷՈՐԳ ՊՕՂԵԱՆի, դառնակսկիծ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ յունուար 19ին եւ թաղումը կատարուեցաւ յունուար 21ին ։

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ վաղը հինգշաբթի 4 փետր. ժամը 21ին, Ecole des Langues Orientalesի մէջ, 2 rue de Lille, Paris.
Դասախօս՝ Պ. ԶՕՊԱՆԵԱՆ
Նիւթ՝ Ցուիկ (Եւայի)։

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»
Փարիզի եւ Եգիպտոսի Յառաջի գրատուն
ՊԱՐՏԻԶԻՈՆԷՆ։

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԸ

Մարսէյլ—Փրատոյի Մայր—եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ փետր. 4, հինգշաբթի, ՍՐԲՈՑ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ տօնին առիթով հանդիսաւոր Ս. պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ Յ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ։ Տեղի կ'ունենայ նաեւ ՀԱՑՐԱԳԵՏԱԿԱՆ ՄԱՂԹԱՆՔ, անուանատօնախմբութիւնն ըլլալով Ամենայն Հայոց Ծ. Պատրիարք Տ. Տ. ԽՈՐԷՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ։ Այս արարողութեանց կը յաջորդէ հանդիսակատարութիւն մը՝ երգով եւ արտասանութեամբ՝ եկեղեցիին դպրախումբին կողմէ, նուիրուած ազգային—եկեղեցական մեծ տօնին։

Սիրով կը հրաւիրուի ամբողջ Մարսիլահայութիւնը ներկայ ըլլալու եւ վայելելու մեծապանծ յիշատակի մը կազդուրիչ ներշնչումները։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Բնիկ Մարաշցի Վարդան Գալֆաեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Հանը Ցարութիւն Գալֆաեանը (28—29 տարեկան) եւ քեռայրը՝ Յովհաննէս Թորոսեանը, որոնք աւելի տարիներ առաջ կը գտնուէին Ֆրանսա, Վիէն (Իզէրի շրջան)։

Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իրեն հետեւեալ հասցէով.— Ղազարոս Գէորգեան, քաֆէ քօֆիթիս, Քալամարիա, Սելանիկ

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Journaux R. CHIMCHI
29, Aghiou Marcou, ATHENES

Journaux R. CHIMCHI
56, Akti Miaouli, PIRÉE

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՀԱՅՈՒՀԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԱՌՋԵՒ

Գրեց՝ Հ. Վ. Վ. Հացունի

Շատեր փորձեցին գրել այս կարեւոր նիւթիս վրայ. բայց քանի մը ցիր ու ցան ծանօթութիւններէն աւելի չկրցան 'բերել իրարու քով եւ եղած փորձերէն ոչ մին կրնայ ընդունիլ իր վրայ եւ արդարացնել՝ «Հայուհին պատմութեան առջեւ» տիտղոսը։ Եւ սակայն անհրաժեշտ էր այդ անուան արժանի աշխատութիւն մը որ պիտի ծառայէր մեր անցեալ քաղաքակրթութեան լաւագոյն լուսաբանութեանը ։

Մեր այս աշխատութիւնը պատմութեան մէջ ծանօթ հայուհեաց անհատական կենսագրութիւնը չէ. այլ հայ կնոջ ամբողջ կեանքը, պարզուած 18 առանձին գլխոց մէջ. այսինքն է՝ անոր անունը ու դաստիարակութիւնը, եւ ունեցած դերն առանձին կենաց, ամուսնութեան, մայրութեան, ընկերութեան, վարչաշխութեան, եկեղեցւոյ, առաքինութեան, չարութեան, բարեգործութեան, չինարարութեան, ուսումնասիրութեան, արուեստներու, քաղաքականութեան, քաջութեան, տառապանաց ու սգոյ մէջ. եւ իւրաքանչիւր նիւթ մանրամասնօրէն նկարագրուած ու ճոխացած բազմաթիւ օրինակներով. բոլորն հաւաքուած մեր տպագիր եւ անտիպ բազմախուռն աղբիւրներէն, որոց մտենալ դիւրին չէր ամէն ուսումնասիրաց։ Իսկ վերջին գլուխը կը նկարագրէ օտար արքունական կամ իշխանական տներու հարսնութեան դացած 52 հայուհեաց կեանքը, հաւաքուած մասամբ տոհմային եւ մասամբ արտաքին դժուարամատչելի աղբիւրներէ, ինչ որ մեծապէս հետաքրքրական է ։

Կը հետեւի՝ որ մեր ընթերցողներ իրենց ձեռքը պիտի ունենան [illegible] հատոր մը, զարդարուած նաեւ [illegible] նրբամիտ նկարներով։ Զուտ պատմական ու գեղեցիկ գործ մըն է ուրեմն մեր այս հրատարակութիւնը, զոր [illegible] մէն հայ ընտանիք ունենալու է [illegible] սեղանին վրայ, լաւագոյն կերպով ճանչնալու համար իւր ազգին անցեալը, իրական՝ ոչ երեւակայական գոյներով, եւ կարեւոր դասեր [illegible] համար անկից ։

Այս աշխատութիւնն մամուլի [illegible] է տակաւին. եւ անոր գին նշանակուած է 5 գ. Ֆրանք անոնց համար՝ [illegible] կը կանխեն յղել գինը, որ յետ տպագրութեան աւարտման պիտի բարձրանայ 8 կամ 9 գ. Ֆրանքի։ [illegible] լոյս կը տեսնէ այս յունիսին։

Որ եւ է յանձնարարութեան համար դիմել՝ Imprimerie Arménienne. St Lazare, Venise (Italie):

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 4 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1937 — 4 FÉVRIER 1937

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3337

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱԶԳ. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Վստահութեան քուէ 186ի դէմ 405ով

19 ՄԻԼԻԱՐ ՖՐ. ՊԻՏԻ ԾԱԽՍՈՒԻ, ԼԻԹԽԱՐԻ ՕԴԱՏՈՐՄԻՂ ՄԸ ԿԱԶՄԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Երեսփ. ժողովը երեքշաբթի օր վերջացուց ազգ. պաշտպանութեան մասին եղած հարցադրումներն ու վիճաբանութիւնները, որոնք կը շարունակուէին անցեալ շաբթուընէ ի վեր: Ժողովը լսելով ազգ. պաշտպանութեան նախարար Պ. Տալատիէի, օդանաւային նախարար Պ. Քոյի եւ վարչապետին բացատրութիւնները, վստահութիւն յայտնեց կառավարութեան, 186ի դէմ 405 քուէով:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, Պ. Տալատիէ յայտարարեց.—

1. Մաժինոյի ամրութեանց գիծը կ'երկարաձգուի մինչեւ ծովեզերք՝ Տէնքէրք, Պելժիոյ սահմանագլուխին երկայնքէն:

2. Համագումար 19,000,000,000 ֆրանք (181 միլիոն անգլ. ոսկի) պիտի խնդրուի, աւելի զօրացնելու համար զինուորական ամրութիւնները եւ մեքենայացած կազմակերպումը՝ յաջորդ չորս տարիներու ընթացքին:

3. Ծանօթ պիտի հաստատուին թեթեւ մեքենայացած զօրաբաժինները, եւ փորձեր կը կատարուին ծանր մեքենայացած զօրաբաժիններ հաստատելու համար:

4. Մարզանքի կեդրոններ կը կազմակերպուին, այնպէս որ ազգին ամբողջ երիտասարդութիւնը կրնայ մասնակցիլ մարմնակրթութեան դասընթացներու:

Իսկ օդանաւային նախարարը իր կարգին յայտարարեց.

— «Մեր ռմբաձիգ օդանաւերու տորմիղը պիտի քառապատկուի 1938ին եւ պիտի հնգապատկուի 1939ին: Մենք երբեք միտք չունինք յարձակելու, սակայն պէտք է պատրաստ ըլլանք ամէնէն ջախջախիչ պատասխանը տալու որ եւ է յարձակման: Անցեալ յունիսէն ի վեր մեր կազմ եւ պատրաստ առաջնակարգ օդանաւերուն թիւը 37 առ հարիւրէն 67ի բարձրացած է: Օդանաւային սպառազինութեանց արտադրութիւնն ալ 50 առ հարիւրէն բարձրացած է 70 առ հարիւրի:»

Նախարարը չուզեց յայտնել Ֆրանսայի օդանաւային ուժին բուն թիւը, բայց յայտարարեց թէ ամենազօրաւորն է աշխարհի մէջ, իսկ որակով գերազանց բոլորէն, բացի Խ. Միութեան օդատորմիղէն:

Պ. Տալատիէ պարզելով միւս պետութեանց սպառազինութիւնները, հետեւեալ կերպով ամփոփեց ընդհանուր պատկերը.—

ԳԵՐՄԱՆԻԱ.— Երկամեայ զինուորութեան շնորհիւ, Գերմանիա կազմած է աւելի քան մէկ միլիոնոց մնայուն բանակ մը, մէջն ըլլալով ոստիկանական եւ պարտաւորիչ աշխատանքի ուժերը: Զինուորական ինքնաշարժներու համար շինուած են յատուկ ճամբաներ՝ 4500 մղոն երկայնութեամբ, դիւրացնելու համար զօրքին փոխադրութիւնը:

ԻՏԱԼԻԱ.— Թէեւ զինուորական պատրաստութիւնները այն թափը չունին ինչ որ Գերմանիոյ մէջ, բայց կարեւոր են եւ սպառազինութեանց ճարտարագործութիւնը շատ բանուկ վիճակ մը ունի:

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ.— Գործօն բանակի 1,300,000 զինուորներուն վրայ պէտք է աւելցնել 150,000 հեծ., ինչպէս եւ Չեկայի 150,000 զինուորները, հազարաւոր արընթաց հրասայլեր եւ նաւատորմիղ մը որ երբեք սահմանափակուած չէ որ եւ է պայմանագրով: Յայտնի չէ օդային ուժերուն չափը:

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻԱ.— Ամէնէն աւելի զինաթափութիւն քարոզեց եւ ամէնէն աւելի զինաթափ եղաւ. բայց հիմա կը կազմէ օդանաւային մեծ ուժ մը եւ կ'աւելցնէ զինուորագրութեան դիւրութիւնները, իսկ իր նաւատորմը առաջինն է ամբողջ աշխարհի մէջ:

Նոյն իսկ ԶՈՒԻՑԵՐԻԱՆ զինուորական մնայուն ուժ մը կ'աւելցնէ քաղաքապահ զօրքին վրայ, իսկ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ եւ ԱՍԻԱ արագօրէն յառաջ կը տանին վերազինումը: «Արդ, Ֆրանսա ի՞նչպէս կրնայ անշարժ մնալ այսպիսի ճիգերու հանդէպ»:

Եզրակացնելով, Պ. Տալատիէ շեշտեց թէ զինուորական ճարտարարուեստութեան բոլոր ճիւղերուն մէջ 1937ի արտադրութիւնը 1936ի կրկնապատիկը պիտի ըլլայ: Բանակին թիւը 700.000էն շատ վեր չէ:

Երկու նախարարներն ալ բացատրեցին թէ բանակը երբեք խառնուած չէ քաղաքականութեան եւ թէ սպաներու փոփոխութիւնը կատարուած է պարզապէս շարքերը երիտասարդացնելու համար:

Չորս հայրենակիցներու արկածը Պերլինի մէջ

Պերլինի մեր աշխատակիցը, Պ. Գ. Ֆրունճեան, մեզի կը հաղորդէ հետեւեալ ցաւալի արկածը.—

Պ. Պ. Երուանդ Տէր Մինասեանը, Վանիկուշը, Արամ Տէր Մինասեանը եւ ես ինքնաշարժով դերեզմանատուն կ'երթայինք, հայրենակցի մը մեռելին: Յանկարծ մեծ բեռնատար մը զարնուեցաւ մեր ինքնաշարժին եւ հոն մնացինք երէկ (յունուար 29): Հիւանդանոց փոխադրուելով, զիս եւ Արամը ձգեցին: Մենք երկուքս քանի մը վէրքեր եւ ցնցումներ միայն կրած էինք, իսկ Պ. Եր. Տէր Մինասեան, որ 63 տարեկան է, կը դարմանուի հիւանդանոցին մէջ: Վանիկուշն ալ դարմանի կը կարօտի:

«Յառաջ» շուտափոյթ ապաքինում կը մաղթէ բոլորին ալ:

*** Այս առթիւ մեր թղթակիցը կը գրէ թէ նախորդ օրը, «Երիտասարդ Միութեան» վարիչին բանախօսութենէն վերջը, Պ. Եր. Տէր Մինասեանի առաջարկով, 141 մարք հաւաքուած է, օգնելու համար կարօտ գաղութներու դպրոցական պէտքերուն:

ՆՈՐ ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ ՏԱՐԱԳԻՐ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Արտաքին նախարարութեան յանձնարարութիւնը

Երէկ ստացանք հետեւեալ պաշտօնական զեկոյցը (երրորդ).—

Հայ Գաղթականաց Կեդրոնական Յանձնաժողովը, ինչպէս յայտնած էր իր երկրորդ զեկոյցին մէջ, Արտաքին գործերու Նախարարութենէն ստացած է ծանուցագիր մը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

«Կը խնդրուի 20 եւ 21 տարեկան հայ երիտասարդներէն, որոնք զինուորական ծառայութեան պիտի կոչուին 1937ի վերջերը, իրենց անունը յայտնել Հայ Գաղթականաց Կեդր. Յանձնաժողովին կամ Ավընիւ Քլէպէրի Օֆիսին, եթէ ֆրանսական քաղաքացիութեան խնդրագիր ներկայացուցած են թէ իրենք անհատապէս, թէ իրենց ընտանիքներու ստորագրած խնդրագիրներով միասին:

Վերոյիշեալ մարմինները արտօնուած են այդ ցանկը ներկայացնելու ձեռնհաս իշխանութեան, որ ամէն ջանք պիտի ընէ փութացնելու հարկ եղած ձեւակերպութիւնները, որպէսզի այդ խնդրանքները, կարելի եղած չափով, նպաստաւոր լուծում մը ստանան երիտասարդներուն զինուոր երթալէն առաջ»:

Հայ Գաղթականաց Կեդր. Յանձնաժողովը, որ Արտաքին գործերու նախարարութեան ներկայացուցած էր, ի միջի այլոց, հայ զինուորցուներէն Ֆրանսական հպատակութեան խնդրագիր ներկայացնողներուն բաղձանքը որ իրենք եւ իրենց ընտանիքները Ֆրանսական քաղաքացի ընդունուին՝ իրենց զինուոր երթալէն առաջ, վերոյիշեալ ազդը իբր առաջին քայլ մը կը նկատէ դէպի կարգադրութիւն հպատակութեան բարդ հարցին: Յանձնաժողովը պիտի շարունակէ իր ջանքերը՝ այդ գետնին վրայ արտայայտուած բաղձանքներուն գոհացում ձեռք բերելու համար աւելի լայն չափերով: Մինչ այդ, պէտք է փութացնել թեկնածուներու ցանկերուն պատրաստութիւնը:

Հետեւաբար, 20 եւ 21 տարեկան զինուորցուները, որոնք արդէն հպատակութեան խնդրագիր ներկայացուցած են, կը հրաւիրուին նամակով հաղորդելու իրենց անունը, հասցէն, իրենց տուած խնդրագրին թուականը եւ ուր եւ որու ներկայացուած ըլլալը, կամ Հայ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովին, 15, Րիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ (8), եւ կամ 71 Ավընիւ Քլէպէրի Օֆիսին, Փարիզ (16): Պէտք է նոյնպէս նամակով յիշեալ հասցէներէն մէկուն կամ միւսին հաղորդեն նոյն տեղեկութիւնները իրենց ընտանիքին այն անդամներուն համար որոնք նմանապէս հպատակութեան խնդրագիր տուած են:

Անոնք որ իրենց անձին համար միայն այդպիսի խնդրագիր ներկայացուցած են, պէտք է փութան իրենց ընտանիքին անդամներուն համար ալ (եթէ ունին) նոյն դիմումը կատարելու, եւ զանոնք արձանագրութեանց ցանկին մէջ մտցնելու:

Իսկ անոնք որ մինչեւ հիմա ոչ իրենց անձին եւ ոչ իրենց ընտանիքին համար խնդրագիր տուած չեն եւ կ'ուզեն Ֆրանսական հպատակութիւն ընդունիլ, պէտք է ժամ առաջ կատարեն այդ գործողութիւնը եւ նամակով հաղորդեն խնդրուած տեղեկութիւնները, իրենց եւ իրենց ընտանիքին համար, Հայ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովին մօտ, ամէն օր, (բացի կիրակիէն) կէս օրէն յետոյ ժամը 2 — 6, կամ Ավընիւ Քլէպէրի Օֆիսին մօտ (ամէն օր առաւօտեան ժամը 10 — 12):

Այս հրաւէրը կ'ուղղուի նոյնպէս գաւառներու մէջ ապրող 20 կամ 21 տարեկան զինուորցուներուն որոնք նոյն պայմաններուն մէջ կը գտնուին եւ որոնք նամակով դիմելու են վերոյիշեալ հասցէներուն մէկուն կամ միւսին:

Ֆրանսական հպատակութեան թեկնածու հայ զինուորցուները իրենց բնակավայրի Մէրիներուն (Թաղապետարան) մօտ կրնան գտնել խնդրագրի բանաձեւը:

Հաւաքուած արձանագրութեանց ցանկերը պիտի կեդրոնացուին Հայ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովին մօտ եւ հետզհետէ պիտի ներկայացուին պատկան իշխանութեան:

Թուրք-իտալական բանակցութիւններ սկսան

Երէկ, չորեքշաբթի, Միլանի մէջ իրար գտան Թ. Ր. Արաս եւ կոմս Չիանօ, Թուրքիոյ եւ Իտալիոյ արտաքին նախարարները: Օրակարգի առաջին խնդիրը կը կազմէ Տարտանէլի հարցը: Ինչպէս կը յիշուի, Իտալիա չմասնակցեցաւ Մոնթրէօյի խորհրդաժողովին, հետեւաբար չէ ստորագրած պայմանագիրը: Ժողովը տեղի ունեցաւ այնպիսի ատեն մը երբ ի զօրու էին պատժական անօրինութիւնները: Այժմ Թուրքիա կ'ուզէ որ Ֆաշական պետութիւնն ալ ստորագրէ պայմանագիրը: Բայց երկու պետութեանց բանակցութիւնները ունին աւելի կարեւոր խնդիր մը: Այսպէս, պիտի քննուի Միջերկրականի ընդհանուր կացութիւնը, ինչպէս եւ Թուրքիոյ եւ Իտալիոյ ընդհանուր յարաբերութիւնները, հիմնուելով 1928ին կնքուած դաշնագրին վրայ: «Իւմանիթէ» կը կարծէ թէ Իտալիա աւելի հեռաւոր նպատակ մը ունի,— իր ազդեցութիւնը հաստատել արեւելեան Միջերկրականի մէջ, ուր Երկոտասան կղզիները գործողութեանց խարիսխ մը կը կազմեն արդէն: (Իտալիա սպառազինութիւններ կը կատարէ Լերօս կղզիին մէջ):

Ենկիւրիի մէջ զրոյց կը շրջի թէ Կոմս Չիանօ Թուրքիա պիտի երթայ յառաջիկայ մարտին: Այս առթիւ անգլիական գործակալութեան մը Հռոմի թղթակիցը կը գրէ.— Մուսոլինիի կողմէ թելադրուած քառանդամ դաշինքը ձախողած ըլլալով, իտալական դիւանագիտութիւնը կը փորձէ քաղաքական բանակցութիւններ կատարել Թուրքիոյ, Յունաստանի, Եուկոսլավիոյ, Ռումանիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ հետ: Գերմանիան ալ իր կողմէ յանձն առած է ձեռնարկներ կատարել Պելժիոյ, Հոլանտայի, Լեհաստանի, Սքանտինաւեան եւ Պալթեան երկիրներու մէջ: «Այս բոլոր բանակցութիւնները կը ձգտին երկու նպատակի.— խաղաղութեան երաշխաւորութիւններ ստանալ եւ չէզոքացնել համայնավարութիւնը:

Երկու դիւանագէտները պիտի քննեն նաեւ երկրորդական խնդիրներ.— Իտալական շահերը Թուրքիոյ մէջ, կրօնական հաստատութիւններ, բանտարկուած գոյքեր, առեւտրական ազատութիւն, գաղթական հարցեր եւն.:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՇՈՒՆԸ ԵՒ ԽՄԲԱԳԻՐԸ

*Մաթէն*ի խմբագրապետը, Սթէփան Լօզան, պահապան շունի կը նմանցնէր հրապարակագիրները,— ինչու որ հեւասպառ աշխատող այս գրագէտները պարտաւոր են աղմուկ բարձրացնել՝ երբ կը վտանգուին հանրային շահերը:

Սթէփան Լօզանի փոխաբերաբար ըսած խօսքը նորութիւն մը չէ հայ մամուլին մէջ,— երկար ատենէ ի վեր սովորութիւն դարձած է կարգ մը գրչակներու համար,— որոնց մտաւորական ամբողջ պաշարը իրենց անունն ու մականունը գրել գիտնալն է,— դիմահամ սրամտութիւն մը փորձել շուն անուանելով *Յառաջ*ի խմբագիրները, անոր համար որ անոնց անուան սկզբնատառն է Շ., բայց անոնք զարմացան անշուշտ՝ երբ ֆրանսացի հրապարակագիրները չգայթակղեցան Սթէփան Լօզանի բաղդատութենէն:

Արդարեւ, ոչինչ կայ զարմանալի,— շուներ կան, ազնուական ցեղէ, որոնց վրայ կը հիանայ համաշխարհային գրականութիւնը, սկիզբէն ի վեր: Ռուբէն Զարդարեան, սքանչելի էջով մը, կը պանծացնէ զամբռը, անոր պատկերին մէջ դնելով խորունկ մտածումներու հանգոյցը:

Սակայն սկսինք դիցաբանութենէն.— Կերբերոս կը կոչուէր այն շունը, զոր Աստուածները կարգած էին դժոխոց պահապան: Եգիպտական աստուածներէն մին, Անուբիս, շունի գլուխ ունէր: Վերջապէս Հելլէնները հրաշալի գծագրութիւններ թողուցած են միջի ազնուական շուներու կեանքէն: Ո՞րքան սուղ կը ծախուէին այդ շուները հին Աթէնքի մէջ,— Ալկիբիադէսի շունը աւելի արժէք ունէր քան նոյն պարմանի գերուհիներ:

Բոլոր ազգերու լեզուներուն մէջ հազարումէկ բացատրութիւններ կան, ուր շուն բառը կը գործածուի գովագան իմաստներով:

Եւ երբ Սթէփան Լօզան շունի նմանցուց ֆրանսացի խմբագիրները եւ ինքզինք, ոչ ոք գայթակղեցաւ, ոչ իսկ ինք:

Ներողութի՛ւն,— խօսքը ազնուական շուներու մասին է միշտ: Կան նաեւ փողոցի շուներ,— քսուտ եւ անօթի, որ կը սքօղեն դրանց տակ, կը հաչեն քու հաշուոյդ՝ իբրեւ թէ քեզ պաշտպանելու համար, բայց կը հաչեն նաեւ քեզի դէմ՝ երբ դրացին աւելի տայ հացը:

Կա՞ն այսպիսի շուներ մամուլին, մասնաւորաբար հայ հրապարակագրութեան մէջ,— չեմ գիտեր:

Սակայն երբ տեսնէք խմբագիր մը, որ թերթի մը մէջ կ'աշխատի եւ արդի Հայաստանի թերթերէն լուր քաղուած ատեն կը բարկանայ ու կ'ընդվզի, նոյնիսկ յօդուած կը գրէ արդի Հայաստանի դէմ՝ խմբագրապետին տեսակէտներուն հակառակ, կը թելադրէ չզբաղի՛լ Հայաստանով եւ հետաքրքրուիլ միայն արտասահմանով, «թերթին քաղաքական ըմբռնում» տեսնելով Հայաստանի բոլշեւիկներուն վերաբերումին մէջ հանդէպ արտասահմանի, այլ տեսած՝ հայ գաղթաշխարհի «գրատառային աշխատանքի վատութիւն», ճիշդ ու ճիշդ «վաշխառու Հրեայի նկունութեամբ», որ ուրիշ նպատակ չունի բայց եթէ պարպել արտասահմանի հայ բանուորական քսակը վերաշինութեան խոստումներով, .. եւ յանկարծ օրին մէկին ալ նոր հացատէր գտած՝ երբ Հայաստան կը գովէ, Հայաստանը պաշտպանելու ձեւեր կ'առնէ իր նախկին տէրոջ դրանը դէմ կանգնած,— Հայաստանի գանձմանէն բաժին առնելէ վերջ,— երբ տեսնէք այդպիսի խմբագիր մը, չըսէ՞ք թէ շուն անուանէք զայն կամ անասուն,— ներողութի՛ւն — պարզապէս աղբասուն, եւ ոչ ուրիշ բան:

ԱՐԱՋ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ՎԵՐՋԸ

«Մաքրագործում»ը կը շարունակուի

Մոսկուայէն կը հեռագրեն Լոնտոնի թերթերուն.— *Անցեալ շաբթուան դատավարութեան ընթացքին երբ հարիւր հին ու նոր բոլշեւիկներ, ճարտարագէտներ եւն. մեղադրանքի տակ ինկան 17 ամբաստանեալներու խոստովանութիւններով: Կրնանք ենթադրել թէ բոլորն ալ բանտարկուած են արդէն, բայց թէ հրապարակաւ պիտի դատուի՞ն,— ուրիշ խնդիր է: Անոնք միայն մէկ մասը կը կազմեն այն բազմութեան որ կը կարծուի թէ ձերբակալուած է, վերջին «մաքրագործում»ներու հետեւանքով: Միեւնոյն ատեն, լուրեր կը հասնին գաւառներու քիմիական եւ ռազմանիւթի հաստատութեանց մէջ կատարուած մաքրագործումներու մասին: Այսպէս, Եէյսով, Կորլովքայի քիմիական հաստատութեան նոր վերատեսուչը կը տեղեկացնէ թէ Ստալին Տօնի այս հիմնական գործարանը «բոլորովին մաքրուած է թրոցքիական աւազակներէ որոնք մեր մեծ գործարանները պատուած էին իրենց մասնաւոր ուշադրութեամբ: Մեր շինարար աշխատանքին սկիզբէն ի վեր եւ երկար տարիներու ընթացքին խափանարարներու եւ քանդիչներու ստորին խմբակ մը կը գործէր այստեղ, իբրեւ գլուխ ունենալով Փուչինը (13 գնդակահարեալներէն մէկը): Այս գործարանին վերջին տնօրէնը, Ուլանով, գլխաւոր ճարտարագէտը՝ Թամ — որ բանտարկուած է մէկ տարիէ ի վեր —, Աւինովսքի, որ նշանակուած էր Թամի ձերբակալութենէն վերջը եւ ստորադաս ծառայողներու ամբողջ խումբ մը դաւաճանական գործեր կը կատարէին»:*

Վերատեսուչը յետոյ կը յիշէ շարք մը արկածներ եւ խառնակութիւններ, բոլորն ալ հետեւանք՝ «խափանարարներու» գործունէութեան: Օրինակ, երկու պայթիւններ տեղի ունեցած են «ամօնեաք»ի բաժնին մէջ, մարդկային ծանր կորուստներ եւ 50,000,000 ռուբլի վնաս պատճառելով: Յետոյ, գործարանը կառուցուած էր «եղեռնականօրէն դէշ», խափանարարները դիտումով դժգոհութիւն կը տարածէին, բանուորներուն համար շինելով փտած տաղաւարներ, որոնք արդէն փլչելու վրայ են, բայց դեռ կը պատսպարեն հաստատութեան աշխատաւորներուն 70 առ հարիւրը: Աւելի գէշ, մեր 10,000 բնակչութիւնը բոլորովին զրկուած է բաղնիքներէ եւ լուացարաններէ: Խափանարարները տակնուվրայ կ'ընէին կարգապահութիւնը, ոչնչացնելով ճարտարագէտներու եւ արհեստագէտներու որ եւ է նախաձեռնութիւնը: Ամէնօրեայ խարդախումներ իբրեւ բնական օրէնք կ'ընդունուէին: Ամբողջ անցեալ տարուան ընթացքին յառաջ կը տարուէր մեր հաստատութեան մաքրագործումը, բայց չէ վերջացած տակաւին: Սակայն եւ այնպէս գործը աւելի լաւ կ'ընթանայ այժմ եւ մեր Սթախանովեան բանուորները կը թքնեն Ֆաշական խափանարարներուն երեսը»:

*** *Վերջին օրերս կուսակցութենէն վտարուեցաւ Քուտրավցեւ, Լէնինկրատ — Վարշաւա երկաթուղիի քաղաքական բաժնին վարիչը, իբրեւ գործակից Թրոցքի - Զինովիեւ խմբակին:*

*** *Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը պաշտօնապէս կը հերքէ այրի տիկին Լէնինի ձերբակալութիւնը: Տիկինը գործօն կեանքէ քաշուած է 1930էն ի վեր:*

*** *Նոր հեռագիր մը համաձայն հաւանական է որ Ռատէք եւ Սոքոլնիքով նորէն դատի քաշուին, «ամէն բան խոստովանած չըլլալու յանցանքով»:*

ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԸ՝ ՌԱԶՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ

Բ.

Տնտեսական տեսակէտով Վասպուրականը ինքնուրոյն աշխարհ մըն է, կ'արտադրէ առատ ցորեն, արմտիք, որթատունկ, մետաքս, ծխախոտ, պըտուղ, բանջարեղէն, բրինձ, փուշ, կանեփ, գետնախնձոր եւ ճակնդեղ: Ճանիկի աղահանքը կը բաւարարէ տեղական պէտքերուն: Ուրարտացիներու շրջանին Վասպուրականի լեռները ծածկուած էին գեղեցիկ անտառներով, որոնց մնացորդները տակաւին կ'երեւան Շատախի, Կարճկանի եւ Գիւաշի գաւառներուն մէջ: Վասպուրականի արօտատեղիները հինէն ի վեր սնուցած են խոշոր եւ մանր եղջիւրաւոր անասուններու անհամար հօտեր եւ ձիերու ազնիւ եւ ընտիր երամակներ: Ներքնահողը հարուստ է ամէն տեսակ հանքերով,— պղինձ (Ջիլան Տէրէ), քարիւղ (Գործոթ), արսէնիք (Թոչապ), հանքածուխ (Ջուխ, Սիփան Մաուէն), երկաթ (Կարճկան, Մոկս), բորակ (Վան, Պաչքալէ), կապար (Շատախ, Ջուխ) մինչ Ուրարտացիներու դաշնակից Հէքեարիի ձորապետները կը տրամադրէին Ուրմարի եւ Շէմտինանի անագը, որպէսզի Ջիլանայ ձորի պըղինձը պրօնզի վերածուի: Ուրարտացիները ճարպիկ մետաղագործներ էին, այս բոլոր հանքերը կը շահագործէին: Հաւանական է որ անոնք ծանօթ էին կուպրի եւ քարիւղի գործածութեան, որովհետեւ Վանի մէջ — Նարեքդին մէջ կայ կուպրի հոր մը եւ սեպաձեւ արձանագրութեանց մէջ յաճախ կը հանդիպինք «կրակ թափեցի անոնց ամրոցին վրայ» բացատրութեան:

« Պատերազմի ժամանակ իւրաքանչիւր Ուրարտացի ու Նաիրցի զինուոր էր, իւրաքանչիւր իշխան ունէր իր զօրամասը, որ կը միանար արքայական պահակազօրքին: Բանակը բաղկացած էր հետեւակազօրքէ, հեծելազօրքէ եւ մարտակառքերէ: Թեթեւազէն հեծելազօրքը կ'ասպատակէր թշնամու հողամասերը, կը ծառայէր իբր յառաջապահ, կ'անցնէր թշնամի բանակին թիկունքը անոր պաշտպանութիւնը խանգարելու եւ հաղորդակցութիւնները վտանգելու համար: Ուրարտական զէնքերն էին աղեղ, վահան, նիզակ, սուր եւ բերդերու դէմ քարեր արձակող գործիքներ. Իւրաքանչիւր զինուոր ունէր տիկեր, որոնք օդով կ'ուռեցնէր, մէջքը կը կապէր եւ ջուրին վրայ ծփալով կ'անցնէր հանդիպակաց գետափը» (Հ. Ս. Տ. Մովսէսեան): Այս ձեւը վերջերս սկսած է օգտագործուիլ եւրոպական բանակներու կողմէ: Գերմանական եւ Ֆրանսական վերջին ռազմափորձերուն տեսնուեցան ձըգախէժէ շինուած եւ օդով լեցուած ծփանաւեր, որոնց վրայ նստած, թիակով մը թիավարելով զինուորները կ'անցնին դիմաց:

Ուրարտացիները գիտէին կառուցանել ամուր բերդեր, Ասորացի զինուորականները չէին կրնար հասկնալ թէ ինչպէս Ուրարտացի վարպետը Վանի կարծր քարաժայռին մէջ փորած է սենեակներ, դահլիճներ եւ զանոնք իրարու միացնող սանդուղներ:

Ուրարտական քաղաքները շրջապատուած էին երկու, երեք եւ երբեմն ալ չորս շարք կիկլոպեան պարիսպներով: Լինչ կը զարմանայ թէ ինչպէս այդ խոշոր քարի կտորները իրարու վրայ կը կը դիզէին: Ուրարտական բերդերը ունէին գետնափոր գաղտնի անցքեր պաշարման համար: Վասպուրականի բնութիւնը իբր կորիզ, արդէն կ'ապացուցանէ որ Ուրարտացիները քաջ աշխարհագէտներ էին: Իրենց բերդաքաղաքները կը հսկէին ռազմագիտական ուղիներու վրայ, օրինակի համար Արճէշ հանգոյցն է Ախլաթէն, Մուշէն, Մանազկերտէն եւ Տիատինէն դէպի Բերկրի եւ Վան տանող արահետներուն:

Պատերազմի ժամանակ Ասորի եւ Ուրարտացի արքաները շարժման մէջ կը դնէին 100.000նոց բանակներ, անոնց ռազմավարութիւնը շատ բարձր էր միջնադարեան զինուորական մեթոտներէն, միջին դարու կռիւները ըմբշամարտի կամ սուսերամարտի կը նմանին, մինչ ասորա-ուրարտական ռազմագիտութիւնը կը համապատասխանէր ներկայ պատերազմական հասկացողութեան: Ուրարտացիները գիտէին բնական դիրքերը խրամներ եւ ամբարտակներ բանալով ամրացնել: Պաշտպանողականի ժամանակ հիմնական պէս ուրարտական իւրաքանչիւր բերդը, աւանը, հովիտը եւ լեռը կ'օգտագործուէր, թշնամի յարձակողականը դանդաղեցնելու համար, մինչեւ որ Դաշնակցային ուժերը խմբուէին որոշեալ տեղ մը, թշնամիին վճռական հարուած մը տալու համար: Արձանագրութիւններէ կ'իմանանք որ կռիւ մղուած է միաժամանակ բազմաթիւ վայրերու մէջ, ինչ որ կ'ապացուցանէ թէ մեծ ճակատամարտները տեղի կ'ունենային 40—50 քիլմ. երկարութիւն ունեցող ռազմաճակատներուն վրայ: Ուրարտացիները չէին սիրեր բերդերու մէջ փակուիլ: Ուրարտական բերդաքաղաքներու մէջ դիրք բռնուած զինուորներու թիւը երբեք 1000ը չանցներ: Անոնք գիտէին որ շրջապատուած ամրոցի մը մէջ պաշարուած բանակը դատապարտուած է, կը սիրէին կռուիլ բաց դաշտի մէջ եւ կամ թէ լեռնաշարքերու վրայ դիրք բռնելով: Այդպէսով կրնային նաեւ բերդերը պաշարող ասորի զօրքերը կողքէն հարուածել, բան մը որ բերդաքաղաքի մը պաշտպանութեան լաւագոյն մեթոտն է. իսկ երբ վճռական ճակատամարտին մէջ պարտուէին, լեռնային մանր կռիւներով թշնամին ուժաթափ կ'ընէին, կ'անցնէին անոր թիկունքը, պարենաւորումը կը վտանգէին, եւ զայն կը ստիպէին երկիրը ձգել եւ ձեռնունայն ետ վերադառնալ:

Յարձակողական կռիւի մէջ երկու ոսոխները կը գործադրէին հսկայ տարողութեամբ պաշարողական շարժումներ, որոնք ներկայ ռազմավարութեան հիմը կը կազմեն, փոխանակ Զապի ու Տիգրիսի լեռնոտ ակլթային եւ Հէքեարիի լեռներուն մէջը մխրճուելու, եւ մեծաքանակ զոհերու գնով քայլ առ քայլ, դժնդակ պարագաներու մէջ յառաջանալու, մանաւանդ որ պարենաւորումը գրեթէ անկարելի էր այդ շրջաններուն մէջ, անոնք իրարու հանդիպելու համար կ'ընտրէին Աղբակի, Ուրմիոյ լճին աւազանին եւ Ռէվանդուզի վրայով եւ կամ թէ Մարտինի, Տիարպէքիրի, Սուփինար գետի ակնաղբիւրին եւ Արածանիի հովտով Նինուէէն Վան եւ Վանէն Նինուէ տանող ճամբաները, ուր իրենց ամբարձենները յաճախ պարտաւոր էին բահերով եւ բրիչներով ճամբայ հարթել ու գետերու վրայ նետել խոշոր ծառի կոճղեր, մարտակառքերը անցընելու համար: Երբ նկատի առնենք այն պարագան որ ճամբաները յաճախ կ'անցնէին լեռնային շրջաններէ, պարենաւորումը կ'ապահովուէր նահապետական ջորիներով, էշերով ու ուղտերով, չենք կրնար չհիանալ Արգիշտիի մը եւ Սարտուրիի մը վրայ, որ կը համարձակէին խոշոր շրջանիկ շարժումներ կատարելով Արածանիի եւ Եփրատի հովիտէն իջնել, եւ անոր մէջէն անցնելով փորձել Նինուէն թիկունքէն հարուածել:

Հակառակ օդանաւերու եւ հակառակ ինքնաշարժերու, որոնք այնքան կը դիւրացնեն պարենաւորումները եւ կապը զինուորական խարիսխին հետ, շատ քիչերն հիմակուան զօրավարներէն պիտի համարձակէին մտածել եւ գործադրել այդպիսի խիզախ յատակագծեր: Մէկ բան միայն ռազմական նժարը կը հակեցնէր Ասորիներու կողմը,— անոնց բանակը միապաղաղ զանգուած մըն էր, բաղկացած մշտնջենական զինուորներէ, կեդրոնացած Ասորի արքային միահեծան հրամանատարութեան տակ: Մինչ Ուրարտական բանակը, խաղաղ քաղաքացիներէ կազմուած ազգային փաղանգ մըն էր միայն: Անիկա ներկայ ժողովրդական բանակներու նախատիպարն էր: Ն. Ք. 1355ին Վանայ, Ուրմիոյ եւ Սեւանայ լճերուն միջեւ գտնուած երկիրը կը կոչուէր Հայասա. իրենց թագաւորն էր Հուկկանա, որ պատերազմեցաւ Հիթիթներու դէմ, այս վերջինները մինչեւ Վանայ լճը երկիրը ասպատակելէ յետոյ վերադարձան իրենց երկիրը: Փրոֆ. Ա. Խաչատրեան Հայաստանի մէջ Հայասայի եւ Հուկկանայի մէջ Հայկի մէկ նախնական ձեւը կը տեսնէ:

Ն. Ք. ԺԲ. դարէն սկսեալ ասորական արձանագրութեանց մէջ կը հանդիպինք Նայիրի անուանակոչութեան գործածուած Տիարպէքիրի, Գիթլիսի եւ Վանի նահանգներուն համար: Միտաննիներու պետութիւնը կործանելէ յետոյ Ասորիները որոշեցին ամէն գնով ձեռք ձգել հայկական բարձրաւանդակը, որ զիրենք վերջնական կերպով հիւսիսի ռազմունակ ցեղերու ասպատակութեանց դէմ պիտի ապահովէր, մինչ իրենք պիտի կրնային հանգիստ սրտով տարածուիլ Սուրիոյ, Փոքր Ասիոյ եւ Եգիպտոսի շահաստաններուն վրայ:

Նախ՝ Սալմանասար Ա. եւ ապա Թկլաթ Պալասար Ա. (Ն. Ք. 1108 — 1080) Մարտինի, Տիարպէքիրի, Սուփինար գետի նեղ ձորին եւ Արածանիի հովտին վրայով կեցան Նայիրիի վրայ, իրենց արձանագրութիւնները լեցուն են արիւնլեան սնապարծութիւններով, քաղաքներ գրաւեր, մարդիկ ցցահան ըրեր, սարեր արիւնով ներկեր են, ասորական գաղութներ հաստատեր, 23 եւ 60 թագաւորի միացեալ ուժեր խորտակեր են, բայց ամէն անգամուն ալ հետերնին քանի մը հազար գերի եւ 8—9000 անասուն քշելով վերադարձեր են Ասորեստան, առանց երկրին մէջ կարենալ հաստատուելու:

Ասուր Նազիրպալ (Ն. Ք. 885—860) չորս անգամ արշաւեց Նայիրիի վրայ եւ յաջողեցաւ ներկայ Տիարպէքիրի վիլայէթին համապատասխանող հողամասը կցել Ասորեստանի: Նայիրին ժամանակաւոր կերպով դրուեցաւ անվնաս դրութեան մը մէջ, մինչեւ Ն. Ք. 860 թուականը:

Այդ թուականին Հայաստանի մէջ վաղուց հաստատուած եկւոր տարրի մը Ուրարտացիներուն՝ Արամէ թագաւորը ընտրուեցաւ ղեկավար նայիրեան համադաշնակցութեան: Կազմակերպեց նայիրեան այլացեղ եւ այլալեզու ցեղերը եւ հիմը դրաւ հսկայ ուժի մը, որ Ասորիներու արժանաւոր ոսոխը պիտի հանդիսանար:

ԱՐԱՄՈՐԴԻ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՐԺԱՆԻ՞ ԵՆՔ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ...

Մէկ ամիսէ ի վեր փակուած է «Ազատ արուեստագէտներու ցուցահանդէսը»:

Ամիս մը շարունակ ան բաց մնաց այցելուներուն առջեւ:

Ամիս մը զանազան միութիւններ իրենց խնճոյքը եւ պարահանդէսները սարքեցին, ցուցադրող սրահներուն մէջ, դատապարտեալներու պէս փակուած նկարներուն առջեւ:

Ոչ ոք, սակայն, մտածեց որ եւ է միջոցաւ այդ տաղանդի պտուղներէն մէկը վար իջեցնելով տանիլ իր տունը, անկիւն մը լուսաւորելու համար:

Քանի մը արուեստագէտներ իրենց 54 գործերը ծրարած, վերադարձան իրենց մենատուներուն, անտրտունջ, տեսակ մը անզգայութեան դատապարտուած ...

Եւ սակայն մինչեւ ե՞րբ այս դատապարտելի անզգայութիւնը, եւ մեղադրելի, երբեմն ոճրապարտ անտարբերութիւնը անոնց հանդէպ, որոնք կը ճգնին ցեղին ճակատին փակցուած չարչին սրբել, անոր տեղը արուեստին փառապսակը դնելու համար:

Արդէն երկար կեանքի մը ընթացքին քանիներ տեսայ որ կը տապլտկէին կարիքի եւ զրկանքի ճանկերուն մէջ, հրաժարած որ եւ է փառքի եւ արժանաւոր գնահատանքի երազներէն միմիայն մտածելով վաղուան չոր հացը,— քանինե՜ր, դերասան նկարիչ, գրագէտ, արձանագործ ...

Յիշե՞լ ողբացեալ եւ տաղանդաւոր բարեկամս՝ Ֆասուլեաճեանը, Կովկասի մէջ Ադամեանի փառակիցը, որ ստիպուած էր Պուլկարիոյ մէկ քաղաքին մէջ գիւղը թափառիլ, քանի մը սիրողներով, անօթի, չմեռնելու չափ լէվաներ հաւաքելով, անտանելի պայմաններով, կազմակերպուած ներկայացումներու ընթացքին:

Անուննե՞ր ...

Շատերը ողջ են դեռ: Կենդանի մեռելներ:

Փարիզի մէկ մայթին վրայ անշնչացած, կամ մութ սենեակի մը մէջ ծիւրած երկու տաղանդաւոր նկարիչ ընկերներուս անունը չեմ ուզեր տալ... Եւ սակայն, ի՞նչպէս չյիշել անոնց նահատակի անունները:

Փիւրքճեան ... Շատյեան ...

Իսկ կենդանինե՞րը:

Գիտցա՞նք գնահատել բոլոր անոնք որ օտարացան՝ իրենց փթթումի շրջանին՝ ամենադոյզն զուրգուրանք մը չգտնելով մեր մէջ:

Գիտեմ տաղանդներ դեռ կենդանի՝ որոնք անհաւոր քաջութիւնը ունեցան իրենց վրձինները կոտրելու, իրենց արուեստի մտապատկերներուն հրաժեշտ տալու, իրենց մտածումը կեդրոնացնելով աւելի շահաւոր, շուկայիկ աշխատանքներու վրայ ...

Անկո՛ւմ:

Եւ այս բոլորը չոր աչքերով, անտարբերութեամբ դիտուեցաւ բոլոր անոնց կողմէ, որոնք միացնելով զարգացած, քաղաքակրթուած Հայու անունին նաեւ նիւթական լայն միջոցներ, նախասիրեցին օտար արուեստագէտները գնահատել շահախնդրութեամբ, չարչիական մտադրութիւններով, քան թէ քաջալերել հայ արուեստագէտը:

Այդ պարտականութիւնը մասամբ օտարը կատարեց, եւ կը կատարէ մեռելներուն հանդէպ:

Խոկալ Շահինի նման վարպետ մը ֆրանսացի եւ օտար լայն ու արժանաւոր գնահատութեան կը պարտի իր միջազգային անունը եւ դիրքը:

Մախոխեան մը հիացումի կ'արժանանայ, պարբերաբար, միջազգային արուեստագէտներու կողմէ:

Ֆիլիբ Աղազարեան մը կը ծափահարուի երաժշտասրահը լեցնող ֆըրանսացի հաւատարիմ հասարակութեան մը կողմէ՝ որոնց մէջ հազիւ տասնեակ մը հայ մտաւորականներու դէմքեր կ'երեւան:

Այսպէս եւ Ֆրանսայէն դուրս:

Եւ սակայն, առիթը չենք փախցներ այդ անուններով հպարտանալու ... երբ այդ պարագան մեր մեծատուններուն քսակին չի դպչիր:

Եւ հայ արուեստագէտը, մասնաւորաբար դեռ չի յուսահատիր, յամառ, աննկուն, սառնօրէն յաճախ պարապ՝ բայց գանկը լեցուն արուեստի մտապատկերներով:

Ու կը յիշեմ Հիւկոյի տողերը,—

«Հովը իր հագուստներուն ծակերէն կ'անցնէր, իսկ աստղերը իր հոգիէն» ...

Այդպէս է նաեւ հայ արուեստագէտը:

Խորթ զաւակը ազգի մը, որու ընտանին կամաւոր կոյր կը ձեւանայ իր հարազատներուն, իր ցեղին հարազատութիւնը եւ քաղաքակրթական արժէքը կազմողներուն ներկայացուցած տառապանքի ընդվզեցուցիչ տեսարանին առջեւ:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ ԲՆԱԿՈՂ ՕՏԱՐՆԵՐ. — Աւստրիական վիճակագրական մանրամասն տախտակներու համաձայն, բովանդակ աշխարհի բնակչութենէն 28 միլիոն հոգի զանազան երկիրներու մէջ իբրեւ օտարահպատակ կ'ապրին իրենց երկիրներուն հովանաւորութիւնը վայելելով ըստ ամենայնի: Կը հետեւի թէ այս 28 միլիոնը կը պատկանի ուեւէ ազգութեան, որ պետութիւն ունի: Այս թիւէն դուրս կը մնան այն օտարականները, որոնք ազգանուն միայն ունին, բայց ոչ յայտնի իրաւական հպատակութիւն որ եւ է երկրի, ինչպէս՝ Հայերը:

ՓՈԽԱՆ ԱՐՑՈՒՆՔԻ

Ցաւէտ ողբացեալ Ս. Սաատ

ՎԱՌՆԱ.— Ձեզ գրեր ինչո՞ւ այս երեկոյ, ինծ համար երկար եւ տաղտկալի գիշեր մը եղաւ: Արդեօք անո՞ր համար որ դեկտեմբերի ցուրտը շատ խիստ եւ հովն ալ անհանգիստ էր. գուցէ. բայց ուրիշ անգամներ ալ տեսած եմ սաստիկ ցուրտը. մանաւանդ ժամերով, երկար ատեն դիտած, աչքերս պաղ ջուր կտրած են, ի տես այն ալիքներուն, որոնք անհաղորդ ուժով յարձակումով մը գրոհ կու տան քարափին վրայ եւ ջարդ ու փշուր կ'ըլլան առանց դոյզն հետք մը ձգելու իրենց խրոխտ վազքէն:

Բայց այս գիշեր տրամութեան եւ թախծութեան վերարկուն է որ կը կրեմ. ի՞նչ ալ երկար ձմրան գիշեր չի լուսնար. աչքերս պատուհանէն հեռուն շատ հեռուն, հորիզոնին, բայց ոչ, ծովուն վրայ գիշեր ատեն հորիզոն չկայ. գիտա՞ծ էք, ամպերով կուտակուած լեռ ու անդունդ կայ: Ես շատ դիտեցի այս գիշեր. հոկումի մէջ տեսայ թէ ինչպէս լուսինը կաշկանդուած, պատանքուած լուսինը, ցանցառ ամպերու մէջ անփոյթ հակումէն, գլուխը դուրս ցցած, խոյս կուտայ ու քիչ անդին կրկին բանուելով մութին եւ անհունին մէջ կը կէր:

Ջէ, պէտք է հեռանամ այստեղէն, հոս սոսկում կայ. երթամ շատ հեռուն, հոն ուր սիրելիներ կան, հոն ուր կեանքն ու մահը, դրախտն ու դժոխքը թեւանցուկ հաշտ եւ ներդաշնակ մահ կուգան բոլորին վրայ եւ ամէնուն սրտին կը խօսին:

Փարի՞զ, ո՛վ չի ցանկար, ո՛վ չերազեր գէթ հեղ մը տեսնել: Հմայիչ քաղաք: Խարկանք, թերեւս: Յոյս մը գուցէ: Կրկին փորձել, յիմարութիւն. Բայց ի՞նչ արած, սիրելիներ կան չէ՛, երթամ ... երթամ ...

Որքա՞ն ուշ մնացի:

Ա՜յ, հոս ալ թաղո՞ւմ կայ. ինչպէս ալ կաւը կը կոչէ. մեռել կայ, յուղարկաւոր չկայ: Ղարի՞բ է թերեւս:

Բայց ի՞նչ ամայութիւն է այս. հոգիիս պէս պարապ են փողոցները, մարմինս կը մսի, իսկ ես կը դողամ. սուգ կայ ամէն դի: Երա՞զ մըն է արդեօք, գուցէ: Աճապարեմ ուշ մնացի:

— Այո՛, ես եմ:

Արի Մանան ջան, գնանք մեր տունը. Գիշեր ցերեկ կորաւ աչերիս քունը, Եա՞ր Մանան ջան, եա՞ր սանամ ջան...

Այ տղայ, չես լսեր ... բայց ի՞նչ լռութիւն է այս: Այո, դէհ դուռդ բաց քամբախ, ես եմ, ես: Հեռուէն կու գամ, յոգնած ուժասպառ: Ձե՞ս լսեր իրպիս ձայնը. քեզի ծաղիկ մը բերած եմ, էտելվայս մը. փունջ չկրցայ շինել. շատ ցուրտ էր. ուրիշ ադէկներ չկար ... գիտեմ որ քրիզանթէմը չես սիրեր. չէ որ անոնց ժպիտը կը նմանի չպարուած կնոջ մը դէմքին, որ մինչեւ իրիկուն չի տեւեր:

Բայց ես, այո՛, հեռու տեղէ կու գամ, շատ հէքեաթներ ունիմ պատմելիք. ա՜հ թէ գիտնայիր ո՞րքան ... Սամուէլէն, կը յիշե՞ս, չէ՞ այն դեղեցիկ օրերը, երբ երեխաներու նման մեր ոտքերուն տակ կը թնդային Մօն Պլանը, Մէր տը Կլասը, Մօն Պէրվանը, ո՞րը ըսեմ: Բայց դուն ինչո՞ւ լուռ կը մնաս, այ տղայ: խոլ-

ՊՈՂՈՏԱՆԵՐՈՒ ԾԱՂԻԿԸ

(ԱՐՄԱՏԱԽԻԼ ՈՐԲՈՒՀԻՆ)

Երկարաձիգ ներանցքին մէջ, կապոյտ տաբատներով եւ կապոյտ բաճկոններով ծերերէն ոմանք քար կը լըւան, ոմանք ջուր կը կրեն, իսկ միւսներն ալ փայտ կը ջարդեն կամ ծխախոտ կը ծամեն ու թքնեն:

Գառնիկ եւ Սարգիս թղթախաղորդներու սրահը կը ճեղքէին, ոտքի մատներուն վրայ, երբ որ ճանչցան Գայծառի ձայնը սուր եւ երկար կանչի մը մէջէն:

Գառանքի նման ճերմակ, աւելի ճիշդ՝ կարաղի գոյնով գիշերանոցի մը մէջ՝ կը պոռար Գայծառ եւ ոտքերով կը դիմադրէր չորս պառաւ հիւանդապահուհիներուն, որոնք ջերմաչափ դնել կը փորձէին:

— Օրիորդ, օրիորդ, ահաւասիկ «եղբայրներդ»:

Գառնուկի մը նման խելօք Գայծառ կիսարաց աչքերով գործակիցներուն դարձաւ: Ժպիտ մը սողաց դէմքին վրայ: Հիւանդապահուհիները ուրախացան:

Սարգիս եւ Գառնիկ բառ մը իսկ չկրցան կարդալ տալ Գայծառի: Անորոշ վանկեր կը թոթովէր: Կը դիտէր միայն: Եւ իր արտայայտութիւնը յաղթականի մը հպարտութիւնը կը ցոլացնէր:

Գառնիկ հիւանդապահուհիի մը հետ մեկուսացած եւ մեղմաձայն՝

— Տիկին, հիւանդանոցին վարչութիւնը ո՞ւրկէ ձեռք ձգեց մեր հասցէն:

— Գարոն, ձեր քոյրը առաւօտէն մինչեւ ժամը երկու՝ «Մամա՛, մամա՛» կանչելէն վերջ, «Եղբայրներս կ'ուզեմ, եղբայրներս» սկսաւ գոչել: Ու միաժամանակ ժամացոյցին սլաքներուն կը հետեւէր: Վանկ առ վանկ մեզի տուաւ ձեր հասցէն:

— Հապա՞ մականունը որով ուղղուած էին մեզի:

— Ջէ՞ որ Վարպետեան կը կոչուի օրիորդը: Դուք ալ իր եղբայրները, բնականաբար եւ նոյն մականունը կը կրէք:

Գառնիկ ծիծաղեցաւ եւ Գայծառի կազմակերպած խաղը յաջող գտաւ:

Անցան հիւանդանոցին երկու շաբաթները: Ելաւ Գայծառ:

Անցան տասը օրերն ալ ապաքինումի, բարեկամ հայ ընտանիքի մը երդիքին տակ:

Ու Գայծառ վերսկսաւ վաճառել՝ շնորհիւ բարեկամներու միջամտութեան:

Փօլէթ կը ծախէր: Ու Քօլէթ կը գնէր եւ կը հսկէր:

— Օրիո՛րդ, հիմա հոս էք, ի՞նչ եղաւ:

Գայծառ անայլայլ՝

— Հովը տարած չըլլայ:

— Նոյն հովը այս վայրկեանէն բակսել թող ձեզ ալ տանի, ապերախտ, անուղղայ եւ ինկա՛ծ աղջիկ: Այլեւս աններելի է անուղղայութեան ձեր այդ երրորդ արարքը: Օ՜, կ'աղաչեմ, աւելորդ են ձեր ինքնապաշտպանութեան փորձերը: Վերադարձի ոչ մէկ յոյս այլ եւս: Գացէք եւ ջանացէք ձեզի տրուած մեքենայով ձեր ու Փօլէթի ապրուստը ճարել: Կապուեցէ՛ք, մէյ մըն ալ չտեսնեմ ձեզ:

Անցեր էր ամիս մը:

Իրաւարարաց ատեանի ատենական բաժինէն կոչնագիր մը կը ստանայ Գառնիկ: Օրիորդ Գայծառ Վարպետեան չորս մը պահանջներ կը ներկայացնէ: Շաբաթավարձ մը՝ 200 Ֆ.: Շաբաթավարձ մըն ալ 180 ֆրանքի՝ ճամբու դրուիլը կանխաւ յայտնըւած չըլլալուն պատճառով: Աշխատութեան կանոնաւոր վկայագիր մը կամ փոխարէնը 500 ֆրանք:

Ոչ: Ալ այս անգամ տեղի տալ չըկայ: Ոչ դրամ, ոչ վկայագիր: Ու փաստաբանի ալ պէտք չկայ: Գառնիկ տասնեակ մը թուղթերով եւ ի հարկին շնչաւոր վկաներով հակառութեան մէջ պիտի դնէ լպիրշը, հաստատելով որ վարձկան աշխատաւորուհի մը չէր ան, այլ գթախառաբար, պողոտաներու լքեալ թափառաշրջիկ մը՝ իրենց պաշտպանութեան տակ առնուած:

Դատի այս լուրը Գայծառի ամուսնոյն, Պ. Կարապետեանի ականջին կը հասնի:

— Սկիզբները երբ նշանուած էինք, դէշ աղջիկ չէր, Պ. Գառնիկ: Ջէր ճանչնար Փարիզը: Ու աշխարհի բաներուն՝ գոց էին աչքերը: Օրէ օր, սակայն, փոխուեցաւ՝ անտանելի դառնալու աստիճան:

— Իրիկուն մը ծանրապէս հիւանդ էի, կը շարունակէ Պ. Կարապետեանի քեռայրը, կարելի չէր մկրատ խաղցնել կամ ասեղ մը դարձնել, այդ հարս ըլլալիքը զիս հիւանդ հիւանդ ամբողջ գիշերը աշխատցուց, պնդելով թէ առտուն ութին գործը պէտք է հասնի: Կինս ետեւէն ճամբայ հանեցի: Հիմա, հոս ըլլար՝ բզիկ բզիկ ընէի զինքը: Լղրճուկը Ֆրանսացի տղու մը հետ ժամադրութիւն ունի եղեր: Ի՞նչ կար, ի՞նչ գործ: Որքա՜ն յոգներ ենք եւ ինչքան զոհողութիւններ ըրեր այդ անարժան աղջկան համար:

—Գործարանի մէջ աշխատող մարդ, բնականաբար յոգնած եւ հետեւեալ առտու գործի երթալու ստիպուած՝ չէի կրնար ամէն իրիկուն դուրս ելլելու իր քմայքները մտիկ ընել: Ինք իր գլխուն՝ կ'առնէր կը քալէր: Երբեմն ալ, կէս գիշերին, երբ ամէն ոք քնացած կ'ըլլար, անձայն անշշուկ կելլէր, մութին մէջ կը հագուէր եւ դուռները բաց ձգած՝ պարելու կը վազէր: Եկաւ ատեն մը ուր այլ եւս զզուած՝ կատարեալ անտարբերութեան տուի ինքզինքս:

— Պ. Գառնիկ, ձեր ետեւն ենք: Կրնաք հաշուել մեր վրայ: Այս անգամ օձիքը ձգելու չէ:

Լեցուն է սրահը: Աւելի քան երեքհարիւր գործատէրեր եւ գործաւորներ խնդիր ունին իրարու հետ, ինչպէս կ'երեւի:

Հոն են, դրան ետին, Քօլէթ, Փիջօ եւ Փօլէթ:

Ահա շարուեցան իրաւարարները [illegible]: Ու նախագահը լռութիւն ազդարարեց:

— Օր. Վարպետեան Գայծառ:

— Ներկայ:

— Պ. Աստուածատրեան Գառնիկ

— Ներկայ:

Ու՝ իրաւարար մը, Գայծառ եւ Գառնիկ խուցի մը մէջ: Ուրիշ ոչ ոք: Ոստիկանը սեմին վրայ է:

Նախկին Գայծառը վերածուած էր [illegible]: Այլանդակ օղերը ականջներուն: Մազերուն օղակաւոր պոչերը աւելի երկարած: Սեւն ու կարմիրը չափազանցօրէն: Վանդակէն ազատ արձակուած էր ան:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆՑԱՆԵԱՆ

(11)

վայրը դուն շատ կը սիրէիր, չէ՛ : Գիտե՞ս Թելեֆէրիկով կրկին ձիւնապատ եղեւիններու խիտ եւ լուռ անտառներու մէջէն բարձրացայ Մօն Գրէվանի ձիւնադաշտը ձիւն ծաղիկ փնտռելու. օդը ցուրտ էր սակայն գգլխիչ, հաւատա՛, այսօրուան պէս գլխիս. ես դարձայ հաշտուեցայ ու եղայ ընկեր լեռներու բարձրութեան եւ անդունդին հետ :

Ամէն բան գեղեցիկ կ'երեւար աչքիս. հապա ճիմացի սպիտակ լի՞ռը՝ Մօն Գլանը իր փառքի ու մեծութեան մէջ հպարտ ու խրոխտ ճերմակ սաւանին տակ, այնպէս ինչպէս մեր գեղին հանին ու մանին սպիտակ հագած. ամպերը մէջքին փաթթած ու արեւն ալ ականակուռ սաղաւարտի պէս գլխին դրած ինչպէս Հայկ. Վահագնը անխօսիվ դեռ կ'աղօթէ ինծի եւ քեզի համար.

Այո, ի՛նչ, հոս մա՞հը . . անջրպե՞տ մը գրուած. չեմ հաւատար : Տ'Արքուր, Քաֆէ տ'Արքուր ...

Ձէ՞ ըսած Գօսուէն թէ առողջութիւնը միայն բառ մըն է, կեանքը երազ մը. յաղթանակը երեւոյթ մը, ճեղուն ու հաճոյքը վնասակար գըրաւանք ու այս բոլորը պարապ բան մեր ամէնուս :

Այո, երէկ ամպիոնին վրայ մեծ էր, իսկ այսօր իր գերեզմանը ցոյց կուտայ կեանքի ոչնչութիւնը. անդունդ մըն է յեցուած, չէ, մի ծիծաղիր, կարդացէք, առիւծի մը պէս մեր դէմը ցցուած.

Ունայնութիւն ունայնութեանց .. . Խաղաղութիւն քաղ հոգիդ, Սեդօ ջան.

ՍԵԴՐԱԿ ՌՍԿԵԱՆ
(Աստամպօլ)

ՀԱՅ ՎՐԱՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ

Ստացանք Հայ – Վրացական Միութեան 1937 Յունուարի «Տեղեկատու»ն որուն խմբագրականը ներածական կոչուած կը պարզէ կազմակերպութեան «Նպատակները եւ ուղին».

— «Այսօր այս համագործակցութիւնը կը կոչուի «Հայ – Վրացական Միութիւն», սակայն վաղը նախապատրաստական որոշ ջանքերէ վերջ նա պէտք է դառնայ «Համակովկասեան Միութիւն» նոյն հիմունքներով, որովհետեւ ներկայ «Միութեան» վերջնական նպատակն է ստեղծել իրական եւ հաստատուն համակովկասեան միութիւն :

Կովկասը իր աշխարհագրական կարեւոր դիրքով եւ իր պատմական ու քաղաքական անցեալով, բնական հարստութիւններով միշտ ձգողական ուժ մը հանդիսացած է ոչ միայն իրեն սահմանակից, այլ եւ աւելի հեռաւոր երկիրներու համար :

Նա նոյն դիրքին մէջ է եւ այսօր, իսկ մօտաւոր ապագային անկասկած կոչուած է խոշոր դեր կատարելու միջազգային կեանքին մէջ : «Միութիւն»ը լաւ ըմբռնած է այս պարագան եւ հետեւաբար մեծ կարեւորութիւն կուտայ կովկասեան բոլոր ազգերու միութեան, նկատելով զայն միակ միջոցը ապահովելու կովկասեան ժողովուրդներու ազգային ու քաղաքական անկախութիւնը, օգտագործելով Կովկասի ընձեռած առաւելութիւնները. «Միութիւնը համոզուած է, որ միահամուռ ուժերով առաջ եկած համակովկասեան Միութիւնը իր կշիռով, իր պոտենսիալ ուժով հաւասարակշռող դեր կրնայ կատարել, Կովկասի սահմանակից հիւսիսի եւ հարաւի ուժերու միջեւ, հաստատելով նրանց հետ բարի դրացիական յարաբերութիւններ :

Ցարդ եղած միացման փորձերը անյաջողութեան յանգած են, շնորհիւ գոյութիւն ունեցող արտաքին տարբեր օրիէնտասիոններու : Մինչեւ օրս, կովկասեան ժողովուրդներու քաղաքական ղեկավարութիւնը անխուսափելի նկատած է յենուլ Կովկասի սահմանակից հիւսիսային ու հարաւային պետութեանց վրայ :

Օրիէնտասիոնի այս պարագան միշտ խանգարած է եւ կը խանգարէ անկեղծ եւ պարկեշտ գործակցութիւնը՝ ընդհանուր կովկասեան կազմակերպութիւններու մէջ : Ասոր հետեւանքով ստեղծուած է տարբեր ըմբռնում «սեփական ազգային շահերու», որ Կովկասցիները «քաղաքական խաղերու» ժամանակ ջանացած են թաքցնել իրարմէ : «Միութեան» գլխաւոր ջանքը կը տարուի այն ուղղութեամբ, որպէսզի մէջտեղէն վերցուի կովկասեան ուժերու կազմակերպման եւ նրանց անկեղծ գործակցութեան խանգարիչ հանդիսացող այս գայթակղութիւնը

«Միութիւնը կը ձգտի վերջ տալ այդ անբնական կացութեան, որի շնորհիւ «արտաքին ճնշումները» իրենց եսական մտադրութիւններով կը բաժանեն իրարմէ կովկասեան ժողովուրդները :

«Հայ - Վրացական Միութեան» բոլոր հետեւորդները վճռականապէս կը հրաժարին երբեւիցէ Կովկասը զննելու հարաւի եւ հիւսիսի «պաշտպանութեան» կամ «հովանաւորութեան» տակ, որու հետեւանքներուն քաջ ծանօթ են Կովկասցիները, հիմնուած անցեալ պատմական փաստերու վրայ : Մէկ խօսքով, Կովկասի անհրաժեշտ է սեփական միացեալ, անկախ քաղաքական կազմակերպութիւն : Եւ յենելով իր աշխարհագրական նպաստաւոր դիրքին, Կովկասը պէտք է դառնայ զօրաւոր, ապա եւ բոլորի կողմէ յարգուած երկիր՝ անկախ հզօրութիւն մը, որ կը չէզոքացնէ իր շուրջ իրար բախող միջազգային շահերը

Միութիւնը համոզուած է, որ Հայրենիքի մէջ գտնուող կովկասեան ժողովուրդները, յանուն վերոյիշեալ նպատակներու, միանգամայն կողմնակից կ'ըլլան կովկասեան այս իրատես քաղաքականութեան :

Ասոնց մեծ յատկութիւններու մեր «Միութիւն»ը կը յառաջանայ դանդաղ եւ շրջահայեաց, սակայն վճռական կամքով մենք կ'ուզենք հաւաքել ուժերը, ստեղծագործելու եւ ոչ թէ վիճելու համար : Մենք կը հաւատանք, որ բոլոր ազնիւ եւ ճշմարիտ հայրենասէր կովկասեան տարրերը պիտի ըմբռնեն առաջադրուած նպատակներու կարեւորութիւնը եւ հետզհետէ ալ աւելի վստահելով «Միութեան» ստեղծած շարժման, պիտի կանգնին եղբայրական համագործակցութեան սրբազան ուղիի վրայ, աշխատելով ի նպաստ մէկ ընդհանուր հայրենիքի» :

ՀԱՅ ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻՆ ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆՆԱ, 29 յունուար (Յառաջ) . — Այս տարի եւս բախտն ունեցանք մեր մէջ գտնելու Օր. Նինա Շէրիմճեանը, որ Ժընեւէն հոս եկած է նուագահանդէսներ տալու :

Յունուար 17ին մասնակցեցաւ մեծ նուագախումբի մը Ehrbar-ի մեծ սրահին մէջ։ Յայտագրին երրորդ մասը, որ գրեթէ կէս ժամ տեւեց, յատկացուած էր հայ դաշնակահար օրիորդին. Ֆրանքի «Variation»ները որուն անդրանիկ նուագումը իր կողմէ պիտի ըլլար, հետաքրքրութեամբ ու անհամբերութեամբ համակած էր հոգիները : Եւ հայ օրիորդը խորապէս տպաւորեց ունկնդիրները, հանդիսանալով Ֆրանքի զգացումներուն ճշգրիտ թարգմանը : Ներկաներու ծափերն ու մամուլին գնահատանքները ջերմ գնահատութիւնը կը կազմէին հայ օրիորդի տաղանդին

Երկրորդ եւ բուն նուագահանդէսը, յունուար 20ին Քոնսէրհաուզի մէջ, Նինա Շէրիմճեանի ձիրքերուն ամբողջ տարողութիւնն ու հմայքը երեւան բերաւ : Նուագակից էր Տիկին Մարսել Շէրիմճեան, Նինայի մայրը, որ Ժընեւի երաժշտանոցին մէջ կը պաշտօնավարէ իբրեւ Professeur supérieur de virtuosité du conservatoire: Տիկ. Շէրիմճեան հպարտ կրնայ ըլլալ Օր. Շէրիմճեանի նման տաղանդաւոր աղջիկ մը ունենալուն, իսկ այս վերջինս պարծանք թող համարի իրեն, այդպիսի մօր մը աշակերտած ըլլալուն. [illegible] ինծի թոյլ չեն տար ամբողջ յայտագիրը մանրամասն յիշելու :

Նինա Շէրիմճեան նուագեց առանձին Շումանի, Շոփէնի գործերը, միշտ իր տաղանդին համապատասխանով : Մ. Ռավէլի Jeux d'eaux երաժշտական գոհարիկ մըն է, բաւական դժուար յայտնաբերող նուագածուին ըմբռնէ զայն : Օր. Շէրիմճեան անհասանելի էր այս տեսակէտով : Երեւակայեցէք մոգական լոյսերով ողողուած շատրուան մը, որուն իւրաքանչիւր ցայտք երաժշտութիւն է, որուն մէջ մի շիթը արծաթի հնչիւններով աւազանին մէջ կ'իյնայ :

Քանի մը գնահատականներ Վիէննայի մամուլէն.— «Ն. Շէրիմճեան, որ արդէն առէջ հռչակուած է, շատ յաջող նուագածութիւն մը երեւան բերաւ» (Abendstatt) : «Ն. Շէրիմճեան պատուաբեր յաջողութիւն մը ունեցաւ» (Stunde) : Վիէննայի «Սէնֆօնի Օրքեստր»ը Ն. Շէրիմճեանին առաջարկեց՝ աշնան մեծ նուագահանդէսի մը մասնակցիլ, պատիւ մը, որ միայն virtuoseներուն յատկացուած է :

Այս գարնան օրիորդը պիտի մասնակցի նաեւ Փարիզի Concert de la revue musicale նուագահանդէսին եւ պիտի լսուի Ռատիօ Փարի կայանէն :

** Փետրուար 2ին Պատէն (Աւստրիա) Փինկ – Փօնկի համաշխարհային ախոյեանութեան մրցումին Աւստրիոյ կողմէ չորս թեկնածուներ կան, որոնց մին է Հայկ Փափազեան, 18 տարեկան Հայորդի մը : Հայկ Փափազեան մինչեւ հիմա ամէն մրցումի մէջ առաջին եկած է :

Արփիար

ԱՆԹԵԼ ԱԼԻՔՆԵՐՈՒՆ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անթել ալիքներու միջոցաւ գիտական եւ հետաքրքրական յանդգնութիւններ փորձելու համար, այս միջոցիս շահեկան քննութիւններ կը կատարուին Ամերիկայի մէջ : Առաջին խնդիրն է՝ լեռնոտ գետիններու մըրայէն ալիքները ընդունելու դժուարութիւնները յաղթել . Կարգ մը անթելի փարոսներ պիտի հաստատուին Ապառաժ Լեռներուն մէջ, գոնէ այն վայրերը, որոնց վրայ կը թեւածեն օդանաւակներ, որոնք զանազան արկածներու եւ աղէտներու կ'ենթարկուին մթութեան եւ յաճախակի մըռուցին եւ փոթորիկներուն պատճառաւ : Նորակերտ բարձրագիր կայանները կարելի եղածին չափ այս թերին պիտի դարմանեն ապագային : Բայց ռատիոյի արհեստագիտութեան մէջ ծանօթ է թէ ինչ ինչ մարզերու մըրայէն անթել հեռագրութեան առաքումն ու ընդունումը մեծամեծ դժուարութիւններու կը պատահին : Տակաւին չէ գիտցուած թէ այս դժուարութիւններուն պատճառը գետիններու մակերե՞սն է արդեօք, թէ պէտք է զանոնք վերագրել մետաղային նիւթերու գոյութեան : Ամերիկայի Թղթատարութեան վարիչ Ֆարլի արշաւախումբ մը ճամբայ հանած է, որ պաշտօն ունի ճշգրիտ եւ մանրամասն քննութիւններ կատարելու Ապառաժ Լեռներուն մէջ : Շատ մը բնականքերու մէջ հաստատուած բազմաթիւ մասնագէտներ այս միջոցին Ապառաժ Լեռները կը կտրեն ահագին դժուարութիւններու ենթարկուելով, որովհետեւ ոչ միայն մարդ մարդասանք չկայ, այլ ոեւէ ճամբայ ալ չկայ, կը գիշերեն վրաններու տակ եւ զանազան տեղեր կայաններ կը կանգնեն : Այս գիտնականներուն վերէն միայն կ'օժանդակեն օդանաւորդներ : Զննական յոյժ թանկագին իրեղէններով կարելի եղած է ցարդ աննախնթաց ծանօթութիւններ ձեռք բերել : Բայց արշաւախումբը դեռ երկար ատեն պիտի պըտտի այն կողմերը : Ամերիկացիք միտքերնին դրած են անթելի միջոցաւ յաղթել Ապառաժ Լեռներուն անել անուղի բաւիղներուն

ՏԻՏԱՂ

ԲԺԻՇԿ.— Ձեր հիւանդութիւնը հասկցայ, նոր գրութեամբ ծովի ջուրէ կազմուած դեղով պիտի դարմանեմ :

ՀԻՒԱՆԴԸ.— Ուշադրութիւն, պարոն բժիշկ, լողալ չեմ գիտեր :

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆՆԵՐԸ

«Հայրենիք» գտնել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (15 յունուար) .

— «Համայնավարները ,աւելի ճիշդը՝ Մոսկուայի գործակալները Ամերիկայի մէջ անգլիերէն լեզուով կը հրատարակեն թերթ մը, որ Իւթհ անունը կը կրէ եւ որ անամօթ կերպով ինքզինքը կը ներկայացնէ իբրեւ օրկանը Ամերիկայի հայ երիտասարդութեան :

Աւելորդ է ըսել, թէ Ամերիկայի հայ երիտասարդութեան հազիւ մէկ չնչին մասը կը հետաքրքրուի այդ ինքնակոչ թերթով, որ արտասահմանի մէջ հրատարակուող ուրիշ համայնավար թերթերու նման պառակտիչ, խռովարար եւ ազգադաւ նպատակներու կը ծառայէ : Հակառակ անոր որ «Իւթհ» կը հրատարակուի Ամերիկայի մէջ, ան ոչ միայն այդ տխուր դերը կը կատարէ այս երկրին մէջ, այլ եւ կը ձգտի նոյն իսկ երկրին մէջ, այլ Սուրիոյ նման հեռաւոր երկիրներու մէջ ապրող ժողովուրդներու դէմ

Այդպիսի փորձ մըն է, օրինակ, «Իւթհ»ի մէկ խմբագրականը Սուրիոյ Հայերու մասին,— խմբագրական մը, որ ամենավատ տեսակի փրովոքասիոն մըն է Սուրիոյ Հայերու եւ մասնաւորապէս Դաշնակցականներու եւ ռամկավարներու դէմ. «Իւթհ» կը մեղադրէ զանոնք Սուրիոյ մէջ Ֆրանսական փրոփականտ ընելու եւ «Ֆրանսական իմպերիալիզմին» ուժ տալու մէջ՝ ընդդէմ արաբ ժողովուրդին :

Աւելորդ է ըսել, թէ սոփեստ բացարձակ զրպարտութիւն մըն է : Ոչ Դաշնակցութիւնը, եւ ոչ ալ, վստահ ենք, ռամկավարները կը ծառայեն ֆրանսական «իմպերիալիզմին», այլ, ընդհակառակն, ամէն ճիգ կը թափեն լաւագոյն բարեկամական յարաբերութիւններ մշակելու Սուրիոյ արաբ ժողովուրդին թէ քրիստոնեայ եւ թէ մահմետական հատուածներուն հետ : Ասոր ապացոյց՝ Սուրիոյ խորհրդարանի վերջին ընտրութիւնները, որոնց ընթացքին թէ Դաշնակցականները եւ թէ ռամկավարները գործակցեցան Արաբներուն հետ :

Հարկաւ սոփեստ պատճառ մը չէ, որ Սուրիոյ Հայերը, ըլլան անոնք Դաշնակցական թէ ռամկավար, թշնամական որ եւ է դիրք բռնեն Ֆրանսացիներու դէմ, որոնց հովանիին տակ կը գտնուի Սուրիա եւ որոնք լաւագոյն բարեկամներն ու պաշտպաններն են Սուրիոյ ժողովուրդին, անոր ազատութեան եւ անկախութեան :

Այսպէսով, համայնավարներու եւ, մասնաւորաբար «Իւթհ»ի վրդովումին եւ փրովոքասիոնին բուն պատճառը ոչ թէ այն է, որ Սուրիոյ Հայերը Ֆրանսացիներու կողմն են բռնած կամ Արաբներու հակառակ կը շարժին, այլ այն, որ Դաշնակցականները եւ ռամկավարները Սուրիոյ մէջ ուժ չեն տար Մոսկուայի գործակալներն եղող խումբ մը բախտախնդիր Հնչակեաններու կամ համայնավարներու, որոնք, ինչպէս յայտնի է, միացեալ ճակատ են կազմած Թուրքերուն հետ եւ անոնց հաշւոյն կ'աշխատին անջատել Ալեքսանտրէթ - Անտիոքի շրջանը Սուրիայէն :

Ուրիշ խօսքով՝ Սուրիոյ Հայերու եւ մասնաւորապէս Դաշնակցականներու ու ռամկավարներու իրական «յանցանքը» ոչ թէ Արաբներուն դէմ ըլլալն է, այլ Արաբներուն հետ ըլլալը ընդդէմ համայնավարներու դաշնակից Թուրքերուն :

Ամերիկայի հայ երիտասարդութիւնը մոլորեցնելու կոչուած համայնավար «Իւթհ» թերթը հասկնալի պատճառներով չէր կրնար բացէ ի բաց ըսել, թէ Սուրիոյ Հայերը պէտք է բռնեն Թուրքերուն կողմը, որպէսզի Էնկիւրի աւելի դիւրութեամբ կարողանայ Սուրիայէն անջատել Ալեքսանտրէթ - Անտիոքի շրջանը : Ուստի իր բուն չարամտութը ծածկելու համար՝ ան կը մեղադրէ Սուրիոյ Հայերը ֆրանսական «իմպերիալիզմ»ի կողմը բռնելու մէջ :

Համայնավար «Իւթհ» պարզապէս Թուրքերու դատը կը պաշտպանէ Սուրիոյ մէջ, ինչպէս որ խումբ մը այլասերած Հնչակեաններ կ'ընեն Ալեքսանտրէթ - Անտիոքի մէջ : Բնական է որ ան Թուրքերու չափ զայրացած է ֆրանսական «իմպերիալիզմ»ին դէմ, որ առանց այլեւայլի չուզեր Թուրքերուն նուիրել Ալեքսանտրէթ - Անտիոքի շրջանը» :

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Կ'իմանանք որ Սեւրի Մխիթարեան Հայրերը պաշտօնի հրաւիրած են վաղեմի դերասան Գ. Բաղրատունին, իրենց աշակերտներուն դասաւանդելու համար հայերէն եւ ֆրանսերէն արտասանութիւնը :

Կը լսենք նաեւ թէ Գ. Բաղրատունի կանչուելով Գ. Գ. Մօնքա եւ Քէրուլի կողմէ՝ պայմանաւորուած է խաղալու համար իրենց Le choc en retour ֆիլմին մէջ ճարպիկ ադամանդավաճառ Թրիփաթօսքիի դերը :

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով :

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅԿ ՕՐԱՑՈՅՑ (Նախկին Մասիս) ազգային եւ ժողովրդական (հայերէն, իրանէրէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւ ռուսերէն) : 15րդ տարի : Կազմեց՝ Հայկ Աճէմեան : 4 Հրատարակութիւն 15ամեակի : 46 մեծադիր էջ, բազմաթիւ օգտակար գիտելիքներով, պատմական տեղեկութիւններով եւ զուարճալիքներով : Գին՝ 6 ֆրանք : Դիմել H. Adjemian, Tauris (Iran).

ԾԻԾԱՂ

— Երբ ինծմէ փոխառութիւն բրիք, ըսիք թէ կարճ ժամանակի համար է :

— Այո, ճշմարիտ է, ձեր առած դրամը քանի մը ժամէն ծախսեցի :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (192)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Վերջին տարիներու ընթացքին ճարպակալած էր ու պատկառելի փոր մը ձգած՝ աղայական շուք մը առանալով, որմէ ընդհանրապէս զուրկ կը մնան, նիհար, տանձի կոթի նման բարակ վիզ ունեցող մարդիկ : Քալուածքը ծանր ու մեծ, արտաքին երեւոյթին համապատասխան էր, կոկորդային հաղ մըն ալ աւելի տպաւորիչ կը դարձնէր Մուղսին :

Մուղսին կը համարուէր գիւղի ունեւորներէն մէկը, եթէ ոչ ամէնէն ունեւորը : Հօրմէն ստացած ժառանգութիւնը՝ տարիներու ընթացքին կրկնապատկած էր, երեք կտոր արտեր բարդելով եղածին վրայ. իսկ երկու տարի առաջ ալ Բերկրիի փոսին մէջ տասնըհինգ չափնոց ջրարբի արտ մը գրաւեց Քէօշկ գիւղացի Քիւրտէ մը, որուն տարիներ առաջ առկտով հինգ դեղին ոսկի տուած էր : Այդ գումարը դարմանալի կերպով աճած ու այնպիսի համեմատութիւն մը ստացած էր, որ պարտատէր Քիւրտը իր լաւագոյն արտը վրայ տալով՝ դեռ չորս ոսկի ալ պարտական մնացած էր Մուղսիին :

Մուղսիի զոմը, ինչպէս գիւղացիք կ'ըսէին, բերնէ բերան լեցուն էր : Գութանի բանելու չափ լծկան եզներ ունէր, կովերն ու հորթերը չհաշուած : Աղէկ զատ Մուղսին հինգ հարիւրէ աւելի ոչխարի հօտ մը ունէր, Աղպուլաղի քիւրտ աղայի հետ ընկերովի : Բայց ինչ որ ամէնէն շատ խօսակցութեան առարկայ էր, Մուղսիի երկու ձիերն էին : Հայկական գիւղերու մէջ հազուադէպ էին ձիերը, իսկ մանաւորապէս հեծնելու յատկացուած ձիեր գրեթէ ոչ մէկ գիւղացի ունէր :

Մուղսին հացով տանտէր մըն էր, եկող գացողը անպակաս : Մանաւանդ գիւղի րէսը դառնալէ վերջ, անցւոր զապթիէն, հարկահաւաքը, կառավարական պաշտօնեան, զօրքը, իր սենեկի սաքուի մէջ կը հիւրասիրուէին, որ սենեակն անջատ ընդարձակ սենեակ մըն էր, հաստ թաղիքներով ծածկուած : Սաքուի մէկ անկիւնը բրարու վրայ շարուած էր վերմակներու, ներքնակներու եւ բարձերու դէզ մը : Գիւղացիք հպարտանալով կը պատմէին օտարականներու, որ Մուղսիի սաքուին մէջ, հիւրերու համար տասներկու ձեռք անկողին կը փռուէր :

Թերեւս աւելորդ չըլլի երկու խօսք ալ ըսել Մուղսիի անուան ծագումի մասին : Ինչպէս նախօրոք յիշեցինք, անոր մկրտութեան անունը Արիստոմ էր, որ թէեւ աստուածաշնչական՝ բայց այնքան ալ յարմարաւոր անուն մը չէր գիւղի, հարստութեան տէր մէկու մը համար : Մարդու մը անունը, ինչպէս եւ հագած զգեստը ենթակայ են փոփոխութեան : Այսպէս է աշխարհի օրէնքը, թէկուզ Գործոթի նման ետ ինկած գիւղի մը մէջ : Հարստութեան հետ, ջերմաչափի անդիկի նման կը բարձրանայ մարդու դիրքը, հագած զգեստը, խելքը : Յակոբ մը Պարոն Յակոբ կը դառնայ, յետոյ յարգելի Պարոն Յակոբ, հագած չարուխը չուստի կը փոխուի, վերջէն կօշիկի, ու այդպէս շարունակաբար՝ ետ ու առաջ :

Արիստոմը, երբ դեռ հայրը ողջ էր, Թիմարի Ալիւր գեղացի խումբ մը երիտասարդներու հետ Պոլիս գնաց դրամ վաստկելու համար : Երկու տարի Պոլիս հայ վաճառականի մը մօտ համալութիւն ընելէ վերջ, Ռումանիա անցաւ ու խնայած դրամներով Քոստանցայի մէջ սրճարան մը բացաւ : Պարզ մշակի մը եւ սրճարանատէր ըլլալու միջեւ բաւական զգալի տարբերութիւն մը կար եւ բնականաբար Արիստոմը պարոն Արիստոմ դարձած էր :

1880 թուականին Արիստոմը, պանդխտութեան տարիները բաւական համարելով, քէմէրի մէջ հարիւր հինգ հատ ոսկի տեղաւորած՝ քսանեւվեց տարեկան հասակին վերադարձաւ երկիր, հօրենական տունը : Հայրը ծերացած էր, այլեւս անկարող աշխատելու, ու որպէսզի տղու ոտքը պինդ մը կապէ օճախին հետ, անմիջապէս կարգեց Արիստոմը Եղիշէ քահանայի մէկ հատիկ աղջկանը հետ :

Գործոթի, ինչպէս առհասարակ բոլոր հայկական գիւղերու մէջ «պարոն»ը նորամուտ բառ մըն է, քիչ մը արհամարհական իմաստով : Գիւղացին իր հօր անունով կը ճանչցուէր : Պարոն Արիստոմը գիւղ վերադառնալով՝ դարձաւ Ուստա Սեդրակենց Արիստոմը :

Երկու տարի չանցած՝ Ուստա Սեդրակը մեռաւ : Արիստոմի ոտքը եւ ձեռքը բոլորովին կապուեցան. Այլեւս ան չմտածեց պանդխտելու մասին, այլ գլուխը ծռած՝ սկսաւ հօրենական հողերը մշակել : Խելքը գլխին մարդ էր Արիստոմը : Հետը բերած ոսկիները տոկոսով տուաւ գիւղացիներուն, ժամանակի ընթացքին հօրմէն մնացած հողերուն վրայ նորերը աւելցուց, երկու մշակ վարձեց : Եւ, ինչպէս ինք կը սիրէր ըսել, «հալալ աշխատանքով եւ Աստծու օրհնութեամբ ունեցածը կրկնապատկուեցաւ, ու շատ չանցած՝ Բերկրիի փոսին մէջ ան դէմք մը դարձաւ :

Երբ Արիստոմի հայրը մեռաւ, ան այնքան մը տարէց չէր, որ գիւղացիք զինք աղա կոչէին, իսկ Ուստա Սեդրակենց Արիստոմ ալ չէին կրնար ըսել . ոչ անոր դիրքին եւ ոչ ալ ունեցած հարստութեանը կը վայելէր այդ : Սակայն, բան մը հնարելու էին. Անգամ մը քաղաքէն վերադարձին՝ Արիստոմը փոխանակ սովորական չթէ գօտիի պարսկական շալ մը փաթթած էր մէջքին : Այդ շալը ճշմարիտ ներշնչարան մը եղաւ գիւղացիներու համար : Մղոսի բառը կրճատելով՝ Մուղսի Արիստոմ անունով վերամկրտեցին զայն :

Այդ անուանակոչումը արդարացնելու երկու զօրաւոր պատճառներ կային, մէկը որ՝ քահանայի մը փեսան էր Արիստոմը, երկրորդ որ ծովերէ անդին շատ մը երկիրներ տեսած էր : Այս հիմնաւոր պատճառներէն զատ, գիւղացիներու հաճոյակատարութիւնը վերջ կուտար անել վիճակի մը :

Արիստոմը այդ նոր անուանակոչումը ընդունեց մէկու մը նման, որ իր բարձր արժանիքի կատարեալ գիտակցութիւնն ունի : Տարիներու ընթացքին Արիստոմ անունն ալ, որ հակառակ հին անուն մը ըլլալուն, մարդու շուքէն բան մը կը պակսեցնէ, մէկդի նետուեցաւ ու մնաց միմիայն Մուղսին : Պարզ ու վսեմ :

Բերկրիի փոսին մէջ Մուղսին հռչակուած անուն մըն էր, պատկառելի եւ ազդեցիկ : Եւ պատճառ մը չկար, որ այդպէս չըլլէր . Տունով տեղով, մալ ու միւլքով հարուստ, դեռ առասպելական թասերով ոսկիներու պատմութիւն մըն ալ վրան բարդած, Մուղսին իսկական դէմք մըն էր, գիւղի առաջաւոր մարդը . Վերջին տարիները գիւղացիք զինքը րէս նշանակեցին, հակառակ իր կամքին : Շնորհիւ կառավարական պաշտօնեաներու հետ ունեցած կապերուն, Գործոթը շունչ առաւ, մանաւանդ որ շրջակայքի քրտական գիւղերու աղաներուն հետ լաւ յարաբերութեան մէջ էր Մուղսին ու անոնք իր խաթրը կը պահէին :

Ամուսնութեան առաջին տարին չըբոլորած՝ Մուղսին մանչ զաւակ մը ունեցաւ : Երեխան Սուրբ Սարգսի պասին ծնած ըլլալուն, ի պատիւ Սուրբին, որ ըստ ժողովրդական աւանդութեան սրբացած էր յոյնի աղջիկ մը փախցնելուն համար, Սուրբ Սարգսի տօնի օրը մկրտուեցաւ եւ կոչուեցաւ Սարգիս : Սարգիսը, գիւղացիներու սովորութեան համաձայն փոխուեցաւ Սաքօ :

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

Լիթվինո՞վն ալ կասկածելի

Գերմանական թերթերը չմտաւոր մանրամասնութիւններով կը հրատարակեն Վարշաւայէն հասած տեղեկութեան մը, որուն համաձայն Լիթվինով, Ռ. Միութեան արտաքին գործոց նախարարը, ծածկաբար Մոսկուա կանչուած է, իբրեւ կասկածելի (Թրոցքիական) ։ Պ. Լիթվինով, որ կիրակի օր Վարշաւայի մէջ երկար տեսակցութիւն մը ունեցած էր դեսպան Պ. Դաւիթեանի եւ Գերլինի դեսպան Պ. Սուրիցի հետ, Մոսկուա վերադարձած է երեքշաբթի օր ։ Միւս կողմէ կ՚ըսեն թէ իր կինը կը գտնուի Ջեկային խիստ հսկողութեան տակ ։ Կը թուի թէ Տիկին Լիթվինով շատ սերտ յարաբերութիւններ ունէր Փիաթաքովի եւ Սոքոլնիքովի հետ ։ Զրոյցի մը համաձայն, Ջեկան բռնած է շատ վտանգաւոր փաստաթուղթ մը որ կը հաստատէ այս պարագան ։ Կ՚ըսուի թէ Լիթվինով պիտի հրաժարի, եւ իրեն պիտի յաջորդէ Պ. Թայիրով ։

Գերմանիա պաշտօնապէս կը դնէ Գաղթավայրերու խնդիրը

Ֆոն Ռիպպէնթրոփ, Լոնտոնի գերմանական դեսպանը, վերադարձաւ իր պաշտօնատեղին, ուրկէ հեռացած էր դեկտեմբեր 19էն ի վեր ։ Բոլոր թերթերը կը հաստատեն թէ դեսպանը պաշտօն ստացած է անգլիական կառավարութեան ներկայացնելու գաղթավայրերու խնդիրը ։ Դեսպանին յանձնուած է յուշագիր մը, ուր ձեւակերպուած են Գերմանիոյ տեսակէտները ։ Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ Ֆրանսա պատրաստ է Գերմանիոյ վերադարձնելու անոր արեւելեան գաղթավայրերէն ստացած բաժինը ։ Այդ հողերն են — Թոկօլէնտ, որ ունի 21,893 քառ. մղոն տարածութիւն եւ Քամէրուն (166,489 քառ. մղոն) ։ Անգլիոյ մէջ երբեք տրամադիր չեն այսպիսի քաղաքականութեան մը հետեւելու ։ Գերմանիա ժխտած ըլլալով պատերազմին պատասխանատու եղած ըլլալու տեսակէտը, այսօրէն կը նկատէ իր գաղթավայրերուն գրաւումը ։

Թերթերու գինը պիտի սղի՞

Օրաթերթներու ազգ. սէնտիքային վարչական խորհուրդը ժողով գումարելով, որակարգ մը քուէարկեց որ անհրաժեշտ կը գտնէ բարձրացնել թերթերու գինը ։ Այս առթիւ բանաձեւը կը չարէ հետեւեալ պատճառաբանութիւնները — « Նկատելով որ գործադրութիւնը կ՚աւելնայ ասպարէզին մէջ, որ լրագիրներ կ՚անհետանան Փարիզի եւ գաւառի մէջ, որ ուրիշներ կրճատելով իրենց ծախքերը, կը ճամբեն իրենց խմբագիրներուն մէկ մասը, որ բոլորն ալ ծանրօրէն ազդուած են եւ շատերը վտանգուած են, անհրաժեշտ կը գտնէ թերթերու «վաճառման գինը յարմարցնել որ եւ ճարտարարուեստական ձեռնարկի պարտադրած ընդհանուր պայմաններուն եւ հաստատել միօրինակ գին մը » ։

*** Ֆրանսական մամուլի ընկերակցութեանց ընդհ. կոմիտէն գիր մը ուղղելով վարչապետին, Ներքին գործերու, աշխատանքի, առեւտրական եւ ազգ. տնտեսութեան նախարարներուն, ինչպէս եւ ժողովի եւ ծերակոյտի նախագահներուն, սախպոզաբար անոնց ուշադրութեան կը յանձնէ թերթերու վաճառման գինը աւելցնելու անհրաժեշտութիւնը, նկատի առնելով աշխատավարձքի յաւելումը ։

ԵՐԵՒԱՆԷՆ կը հեռագրեն թէ Արտէն Ետոյեան, Հօկի գլխաւոր վարչութեան նախագահը, որ դեռ նոր պաշտօնի ձեռնարկած էր եւ անցեալ նոյեմբերին Փարիզ պիտի գար համագումար մը սարքելու համար, պաշտօնէ արձակուած է ։ Իրեն յաջորդած է Արամ Մանուկեան ։

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆԱՑ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

71, Avenue Kleber, Paris (16), կը հաղորդէ միայն թէ գիւրացնելու համար զինուորցուներու վերաբերեալ հարցերու կեդրոնացումը եւ մասնաւորապէս արագացնելու համար 21 եւ 22 տարեկան զինուորցուներու հպատակութեան խնդիրը, ցուցով ցոյց պիտի տայ անուններ եւ հասցէներ Փարիզի արուարձաններու եւ գաւառի մէջ ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼԵՌՆԷ. ԱՐՈՒՍԱՐ

Ամսագրին 7րդ տարուան Ա. թիւը (Յունուար) հետեւեալ բովանդակութեամբ ։

Խմբագրին Ցուցատետրը ,— Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ՝ Մեռնող գիւղին պատմութիւնը ,— Յ. ՕՇԱԿԱՆ՝ Քաղուած նամակէ մը ,— ՍՕՒՐԷՆ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ՝ Անափ նամակ մը ,— Բ. ԹՕՓԱԼԵԱՆ՝ Քերթողի մը համար ,— ՀՄ. ԽՕՍՐՈՎԵԱՆ՝ Գրիգոր Զօհրապի հետ ,— Մ. ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ՝ Ես եւ գրականութեան մեծերը ,— Մեր արուեստագէտները ,— Գեղատիպ նոր կողքով եւ պատկերազարդ ։ Ամէն մէկ բաժանորդ իրաւունք ունի ստանալու Ֆրանսերէն կամ հայերէն գիրք մը, նուէր ։

Բաժանորդագրութիւնն է ,— Ֆրանսայի համար տարեկան 30 Ֆրանք , Արտասահմանի համար 40 Ֆրանք ։ Դիմել՝ M et M. BARSAMIAN

30, Rue Drouot, Paris (9) ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Աբրահամեան կոմիտէի ընկերաբժշկական ծանրդիպումը այսշաբաթ իրիկուն, ժամը ճիշդ 9ին, Հայ Ակումբին մէջ, 52 rue Isidore-Neujahr, Պանթէօ.

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Ջաւաքեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, իր Ակումբին մէջ ։

ԱՆԻԷՐ-ԿՈԼԱ-ԳՈԼՈՆՊԻ Արամ ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 5 փետր. ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, նոյն հաւաքատեղին ։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 7 փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 181 Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանը, պարտաւորիչ ներկայութիւն ։

ՕԼՆԹ-ԷԹԻԷՆԻ Անտօք ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս կիրակի, 7 փետր., կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Գուրեան գրադարանին մէջ, կը հրաւիրուին նաեւ Թալօթիէռի ընկերները ։ Ներկայութիւնը անդամատետրով ։

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ (Մարսէյլ) Ակնունի ենթակոմիտէի անդամական ընդհանուր ժողովը փաղը, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, իր Ակումբին մէջ ։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ-ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Պանթէօ—Քաշանի Կ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ

7 փետր. կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին.

Bourg la Reine, Place Condorcet, Salle des Banquetsի մէջ

կը նախագահէ ՕՐ. ՖԼՕՐԱ ՄՆԱՑԻՍ

կը դասախօսէ՝ Ա. ԽԱՆԷՅԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Տունը եւ դպրոցը»

Պար, երգ, արտասանութիւն, թատ եւ հաճելի անակնկալներ սանուհիներու կողմէ ։

Մուտք 3 Ֆր., փոքրերու համար 1 Ֆր. ։

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑ. — Առնել Porte d'Orléansէն 86 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Place Condorcet, Bourg la Reine.

ՀԱՆԴԷՍ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

S. F. I. O.ի Արնուվիլ լէ Կոնէսի Մ.ճիւղի 10րդ. տարեդարձին առթիւ կազմակերպուած Արնուվիլ լէ Կոնէսի S. F. I. O.ի մասնաճիւղի եւ Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի քոյր կազմակերպութեանց կողմէ

ցեղի կ՚ունենայ 7 փետր., կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին,

Salle Gallemantի մէջ, կայարանին դիմաց,

Նախագահութեամբ ընկ. **GERMAIN DU GOUROND**ի

Երգ եւ արտասանութիւն ֆրանսացի արդիստներու կողմէ,

Կ՚երգեն նաեւ ՕՐ. Հ. ԳՆԵԱԶԵԱՆ եւ Պ. Գ. ՄԻՐՏԻՆԵԱՆ,

Կը նուագէ ԵՓՐԱՏ նուագախումբը ։

Մուտք 5 Ֆր., անգործներու 3 Ֆր. ։

ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ ԱՄԵՆԷՆ ՃՈԽ ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

կիրակի, 14 Փետր., կէսօրէ վերջ ժամը 3.30էն մինչեւ կէսգիշեր,

Aéro-Club de Franceի սրահին մէջ,

6 Rue Galilée, Métro Boissière

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԸՆՏԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ, **JAZZ** ԵՒ **TANGO**

ՄՈՒՏՔ՝ այրերու 10 եւ կիներու 7.50 Ֆր. ։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Յ. Կ. Խաչի Կրընոպլի Մասնաճիւղին կողմէ

6 փետր. շաբաթ երեկոյ, ժամը 7.30ին,

Քուա Րուժի հայկական գալրոցին մէջ,

Արտասանութիւն, երգ, դասախօսութիւն եւլն. ։

ԹՈՒՂԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն — Տուրուբերան Նահանգային Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 52 Rue Isidore Neujahr, Կ. Խաչի Ակումբին մէջ ։

Խիստ կարեւոր օրակարգ ։ Ոչ անդամներուն մուտքը արգիլուած է ։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԿԼԷՕՊԱՏՐԱ

Մէկ մասն է անիկա պատմութեանը աշխարհի ամէնէն գիւթիչ սիրուհիին, որ բարձրացուցած ըլլայ մարդոց սրտեան ճնշումը ։ Կլէօպատրան է ան, Եգիպտոսի Թագուհի ստուածուհի Կլէօպատրան — Նեղոսի կախարդուհին ։

Մեռած է մեզմէ 2000 տարի առաջ, բայց անոր համբաւը կը շարունակէ տակաւին իր պայծառ լոյսը արձակել տարիներու մէջէն ։ Անձնապաշտ եղաւ իր երեսուն ինը տարիկանին, բայց իր կարճ, խռովայոյզ կեանքին մէջ ան շահեցաւ եւ պահեց հրամայող սէրը երկու ամէնէն համբաւաւոր մարդոց, որոնք երբ եւ իցէ ապրած ըլլային երկրի վրայ — սէրը Մարկոս Անտոնիոսի եւ Յուլիոս Կեսարի ։ Վերջինը մենք կը պատմենք, երբ կը յիշենք յուլիս ամիսը, որ ստացած է այդ անունը ի յիշատակ անոր ։

Կեսար իրապէս ամբողջ աշխարհին տէրն էր. բայց փոքրիկ Կլէօպատրան ալ անոր տէրն էր ։ Թէ ինչպէս տէրն էր, անիկա մէկն է հին ժամանակներու ամէնէն եղերական դիպուածներէն ։

Երբ Քրիստոսի ծնունդէն քառասուն ութ տարի առաջ Կեսար Աղեքսանդրիա գնաց, Կլէօպատրան շատ գէշ վիճակի էր ։ Անոր գահը խլուած էր իրմէն, չունէր դրամ. ան կրնար կորսնցնել իր գլուխը եւս ։ Ամուսնացած էր իր եղբօր հետ. ունեցած էր բնտանեկան վէճ անոր հետ. ամուսինը պատերազմ յայտարարեց իր դէմ. Կլէօպատրա իր կեանքը ազատելու համար փախաւ Եգիպտոսէն ։

Կեսար լուր ղրկեց անոր որ իրեն ներկայանայ ։ Բայց ինչպէս ներկայանար. դժուարին խնդիր մըն էր անիկա ։ Աղեքսանդրիան լեցուած էր իր եղբօր յրտեններով։ Ձերբակալումը պիտի նշանակէր վայրկենական մահ ։ Ան կրցաւ սակայն մուծ, անթափանց գիշեր մը, ձկնորսի նաւակով մը քաղաք մտնել ։ Իր սպասաւորը կապերտի մը մէջ ծածկելով, զինքը բարձրացուց դէպի պատուհանը պալատին, ուր ան յանկարծ յայտնուեցաւ ամենակարող Կեսարին աչքերուն առջեւ ։

Երբ Կլէօպատրա կապերտի փաթոյթէն դուրս գալով ոտքի մը բռաւ եւ սկսաւ ծիծաղիլ ու պարել սենեակին մէջ, անոր բնտիր մարմնի գիւթական տեսքը տակն ու վրայ ըրաւ աշխարհակալ Կեսարի խռովայոյզ արիւնը ։ Պարծենալով որ ինքն ալ սիրոյ աստուածուհիին՝ Վեներայի սերունդէն է, Կեսար ինքզինքը հպարտ զգաց որ այս կերպով դատաւորը կը դառնար իգական հրաշալի գեղեցկութեան մը… Օ, ըսաւ ան թերեւս ինքն իրեն, օ, ինչո՞ւ մենք ալ այսպիսի աղջիկներ չունինք Հռոմի մէջ ։

Կեսար այդ ատեն 54 տարեկան էր, ճաղատ, իսկ Կլէօպատրա յոգն ու գեղուն քսան եւ մէկ տարուան երիտասարդուհիի մը կեանքով ։ Երբ Կեսար անոր կը նայէր, ծովու ամէհի ալիքի մը նման կը բարձրանար դէպի սիրոյ եւ զմայլումի փրփրալից կատարները ։ Իսկ Կլէօպատրա իր սիրոյ ջերմութեամբ եւ փայլուն իմացականութեամբ կրցաւ զայն, մինչեւ անոր կեանքին վերջին շունչը, դարձնել իր հլու հպատակը

Բայց Կլէօպատրայի եղբայրը կը փորձէր զանել զինքը եւ սպաննել ։ Կրնա՞ր սակայն ։ Կեսար երդում ըրաւ որ դաս մը տայ այդ երիտասարդ սկնակին ։ Ուստի իր հռոմէական լեգէոններով յառաջ քալեց եւ ոչնչացուց անոր եգիպտական բանակը, զինքն ալ հալածեց դէպի Նեղոսի ջուրերը, ուր ինկաւ եւ խեղդուեցաւ ։ Այդ օրուընէն Կլէօպատրան դարձաւ անվիճելի Թագուհին Եգիպտոսի, տէրը դառնալով փարաւոններու ամբողջ ստացուածքին ։

Անցան ամիսներ եւ, Կլէօպատրա ներկայացաւ Կեսարին զաւակով մը, միակ զաւակը զոր ան ունեցաւ ։ Կեսար Հռոմի մէջ կին մը ունեցած ըլլալով, բնականաբար չէր կրնար ամուսնանալ Կլէօպատրայի հետ ։ Մարդիկ որքան պիտի բամբասէին զինքը ։ Ուստի դայեակցութիւնը ծածկուեցաւ եւ իր զաւակը օրինականացնելու համար Կլէօպատրա ի գործ դրաւ փայլուն ռազմավարութիւն մը ։ Ան հրամայեց քուրմերուն ծանուցանել թէ՝ Յուլիոս Կեսար մահկանացու մը չէր, այլ Աստուած մը. անիկա մարմնացումն էր Ամմոնին — Արեւ-Աստուծոյ, որ աշխարհ եկած էր Կեսարի մարմնով՝ Թագուհիին զաւակ մը տալու ։

Նման պատմութիւն մը անհաւատալի է այս օրերուն ։ Բայց Եգիպտոսի մէջ, երկու հազար տարի առաջ, մարդիկ չէին կրնար չհաւատալ ատոր ։ Կլէօպատրա եթէ այժմ ապրէր, կը կարծեմ շատ նեղ վիճակի մը պիտի մատնուէր այսպիսի պատմութիւն մը յօրինելու պարագային ։

Քիչ յետոյ Կեսար սպաննուեցաւ եւ ազդեցիկ Մարկոս Անտոնիոս, որ միշտ գինով էր եւ պարտքերու մէջ, դարձաւ Հռոմի ամէնէն զօրաւոր մարդը ։ Յաղթանակներու գինովը արբած, Մարկոս Անտոնիոս իր բանակները Արեւելք առաջնորդեց՝ որոշած ըլլալով ամէն ինչ թալլել ու մսխել ։

Արեւելքի մէջ Եգիպտոսը ամէնէն հարուստ երկիրն էր ։ Երբ օր մը Անտոնիոս շատ տխուր էր, անոր քանի մը հետեւորդները ըսին իրեն՝ երթանք Աղեքսանդրիա, կարենք Կլէօպատրայի գլուխը եւ Եգիպտոսի հողին վրայ խրախճանքներ սարքենք ։

Երբ այս լուրը իմացաւ՝ դողաց Կլէօպատրան ։ Ի՞նչպէս արդեօք կանգնեցնել Անտոնիոսը, իր ռազմանաւերով եւ սուրերով ։ Այդ անկարելի էր ։ Իր սիրով եւ գգուանքներո՞վ ։ Թերեւս ։ Երկար մտածեց եւ կատարեց թատերական ճամբորդութիւն մը ։

(Մնացեալը յաջորդով)

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Ստացանք 28 յունվ. - 2 փետր.

ՍԷՆ ՓՐԻՍԹ, Ս. Ճ.— 70 ։
ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, Խաչ.— 100 ։
ՓԱՎԻՅԵՕՆ ՍՈՒ ԳՈՒԱ, Տէր Մ.— 70
ԳՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕ, Գործ.— 354.50 ։
ՊՈՄՌՆ, Գործ.— 223.65 ։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Գ.— 70 ։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գ. Կարօ.— 70 ։
ՊԷՅՐՈՒԹ, Մ. Թ.— 140 ։
ԼԸ ԿՐԷՕԶԷ, Տէմ.— 70 ։
ՌՕՄԱՆ, Պօյ.— 120 ։
ՎԻԷՐԶՈՆ, Սահ. Եղբ.— 70 ։
ԳԷԼՄՈՆ, Ա. Մ.— 70 ։
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԵՑԷՔ
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ի
Սկսանք դրկել
ՓԱՐԻԶ, Օր. Ա. Սէֆ.— Յունվ. 29էն
ՓԱՐԻԶ (19), Ժ. Գուլ.— Յունվ. 30
ԷԼԳԷՕՖ ԱՆ ՊՐԷՅ, Գրիգ. Փետր. 1
ՊՕՄՊԷՅ, Արշ.— Յունվ. 31 ։

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ
Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»
Փարիզի եւ Երզնկայի Յառաջի գրասենեակներու
Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆԷ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ՆԵՐԿԱՅԻՍ ՀԱՍՑԷ) Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ .... 140 ֆրանք 70 ֆրանք 35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա ...... 250 » 130 ֆրանք —
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ .... 200 » 100 ֆրանք —

ՈՒՐԲԱԹ 5 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
VENDREDI 5 FÉVRIER 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3338

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹԷ ԿԸ ՇՈՅԵՆ, ԹԷ ԿԸ ՃՆՇԵՆ...

Անուշ նայուածքներու մրցումը կը շարունակուի Թուրքիոյ գլխուն վերեւ, Եւրոպայի ցամաքային թէ ծովային պետութեանց կողմէ։ Իսկ Թուրքիան ապերախտ չէ։ Օրինակ, իր վարչապետը մասնաւոր գոհունակութեամբ չյայտնեց թէ «եւրոպական պետութիւնները առ հասարակ օժանդակեցին մեր դատին»։

Հարցը կը վերաբերի Ալէքսանտրէթի վէճին կարգադրութեան, որու մասին մանրամասն զեկուցում մը կը տրուէր յունուար 29ին, Ազգ. ժողովին մէջ։

Այս առթիւ Զօր. Ըսմէթ մասնաւորապէս յիշեց Թուրքիոյ կարմիր զինակիցը, Ռուսաստան, եւ նոր խնամակալը՝ Մեծն Բրիտանիա։ Զմոռցաւ, նաեւ, պալքանեան պետութիւնները, անոնց գլուխը դնելով Ռումանիան։

Առաջինը, Մոսկուա, Թուրքիոյ կողքին կանգնած էր այս հարցին մէջ ալ, եւ Լիթվինովի միջոցաւ անգամ մը եւս չնչեց քուրքեւխորհրդային բարեկամութեան ամրէքը։

Միեւնոյն առեն զինակիցն ըլլալով Ֆրանսայի, Մոսկուայի ներկայացուցիչը հարկադրուած էր սիրաշահել երկուքն ալ, Ալէքսանտրէթի վէճին մէջ։ Բայց անշուշտ Լիթվինով աւելի շատ կը ժպտէր Թուրքիոյ, որուն վարիչները շատ լաւ կ՚ըմբռնեն այսպիսի նայուածքներու իմաստը։

Երկրորդը, Մեծն Բրիտանիա, թէեւ «պարկեշտ միջնորդ»ի դեր մըն էր որ կատարեց, բայց կը թուի թէ աւելի շատ ջանաց կացութիւնը յարմարցնել Թուրքիոյ բաղձանքներուն։ Եւ Ըսմէթ բաւական բան կը հասկցնէ, իր կարճ յայտարարութեամբ.

— «Անգլիա որքան գոհ է որ երկու կողմերը հաշտեցնելու համար իր թափած ջանքերը դրական արդիւնքի մը յանգեցան, ի բաւ ունք ունի նոյնչափ գոհ ըլլալու, տեսնելով որ Անգլիոյ քաղաքականութեան հանդէպ Թուրք հանրային կարծիքին սնուցած վստահութիւնը զօրացաւ առանձնապէս»։

Խորհրդային աջակցութիւնը՝ Թուրքիոյ հանդէպ, արտայայտութիւնն է հիմնական քաղաքականութեան մը որ կը շարունակուի 1918էն ի վեր։ Կարմիր Մոսկուան միշտ ներկայ է, ամէն անգամ որ ուղղակի կամ անուղղակի հարուած մը կը նշմարէ Թուրքիոյ դէմ։

Անգերազանցելի՜ տխրեան ժողովուրդներու ազատագրութեան, խորհրդային իշխանութիւնը նոյն դիւրութեամբ զոհեց Սուրիոյ արաբ ժողովուրդին շահերը, ինչպէս մոռցած, գիտակցօրէն եւ գործնապէս խորտակած էր հայ ժողովուրդին կամ Քիւրտերուն դատը։

Իսկ բրիտանական համակրանքն ու օժանդակութիւնը բաղդատաբար նոր են, եւ կը զարգանան Տարտանէլի համաձայնութեան կնքումէն ի վեր։ Կը զարգանան ըկկզակ ճամբաներով, բայց միշտ նոյն ուղղութեամբ,— թոյլ չտալ որ Թուրքիա բոլորովին սահի իր ձեռքէն, մասնաւորապէս Միջերկրականի վերաբերեալ հարցերու մէջ։

Այս քաղաքականութեան ճամբուն վրայ, Լոնտոն աչքի առջեւ ունի ոչ միայն տնտեսական եւ քաղաքական շահեր, այլեւ զինուորական մտահոգութիւններ։

Այդ իսկ առաջադրութեամբ, իր վարիչները ջանք չեն խնայեր, կարելի եղածին չափ լայնօրէն ծանօթացնելու համար Նոր Թուրքիան, իր բոլոր երեսներով։

Իբրեւ թէ անծանօթ երկիր մը գտած ըլլային, անգլիական գեղին մամուլի ներկայացուցիչներն ալ ներկայիս աւելի շատ կը խօսին Թուրքիոյ մասին, անշուշտ ճոխացնելով եւ գունաւորելով դրական երեսոյթները։

«Ֆինէնշըլ Թայմզ», Լոնտոնի սեղանաւորական մեծ օրկանը, փետրուար 1ին հրատարակեց բացառիկ թիւ մը, ամբողջովին նուիրուած «Թուրքիոյ հանրապետութեան»։

Հրատարակութիւնը կը բաղկանայ 48 մեծադիր եւ պատկերազարդ էջերէ, իսկ յօդուածագիրներուն մէջ կը գտնուին Թուրքիոյ վարչապետ, գործավարները, գեսպանները, ինչպէս եւ անգլիացի խորհրդականներ, մասնագէտներ եւ թղթակիցներ։

Թերեւս առաջին անգամ է որ այսքան բազմակողմանի եւ փառաւոր հրատարակութիւն մը կ՚երեւայ Լոնտոնի մէջ, վերջին տարիներու ընթացքին։ Եւ տարակոյս չկայ թէ նպատակը միայն տնտեսական-առեւտրական չէ, այլ եւ քաղաքական։

Արդ, այս հրատարակութիւնը տեղի կ՚ունենայ ճիշդ այն միջոցին երբ Էնկիւրի ծրագիրներ կ՚որոճայ, Իտալիոյ հետ եւս լեզու գտնելու համար։

Առաջին փորձը կատարուեցաւ արդէն, չորեքշաբթի օր, 3 փետրուար, եւ կը թուի թէ աւելի շատ Իտալիան յուսախաբ եղած է, քան Թուրքիան։

Ճիշդ է որ զանազան թիւրիմացութիւններ հարթուած եւ փոխադարձ վստահութեան հաւաստիքներ շռայլուած են, երկու կողմէն ալ, բայց խօսակցութիւնը տեսակէտներու պարզաբանութենէն անդին չէ անցած։ Գոնէ այդ եզրակացութեան կը տանին վերջին տեղեկութիւնները։

Իտալեկներու կարծիքով, Հռոմ չէ կրցած իր սայլին կապել Թուրքիան, Յունաստանի հետ ուրոյն քաղաքականութիւն մը վարելու համար արեւելեան Միջերկրականի մէջ։

Մուսոլինիի փեսան թերեւս ուրիշ հեռանկարներ ալ պարզած է Թ. Ր. Արասի առջեւ, Պերլինի թելադրութեամբ։ Սակայն Էնկիւրի արդէն ապահոված ըլլալով իր կռնակը, միշտ կը դժկամակի երթալ այն ճամբով որ կրնայ վշտացնել Մոսկուան կամ Լոնտոնը։

Ապահովաբար այս պարագան եւ ուրիշ պատճառներ թոյլ չեն տուած վերջնական եզրակացութեան մը յանգելու, եւ երկու նախարարները բաժնուած են, պարզապէս ճոխ զեկուցումներ տալու համար, առ որ անկ է։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՋԵԿՈՒՑՈՒՄԸ ԵՐԿՐԻՆ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

—•—

Այս տարուան բացը ոչ թէ 55 միլիառ է, այլ 36,000,000,000

—•—

Ելմտական նախարար Պ. Վէնսան Օրիօլ չորեքշաբթի օր մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդեց երեսփ. ժողովի եւ ծերակոյտի ելմտական յանձնաժողովներուն, միեւնոյն առեն պատասխանելով շարք մը ծանրակշիռ հարցումներու։ Նախարարը հաստատեց թէ ընթացիկ ելմտացոյցին բացն է 36.127.000.000 ֆրանք, եւ ոչ թէ 55.000.000.000, ինչպէս կը տարածայնեն ընդդիմադիր թերթերը։ Այս բացը պիտի գոցուի սովորական վարկերով եւ փոխառութիւններով։ Ոչ արժեզրկում պիտի կատարուի, ոչ ալ պետական հսկողութիւն՝ դրամական փոխանակութեանց վրայ։ Ինք բացարձակապէս հակառակ է երկուքին ալ։

Նախարարը հերքեց այն մեղադրանքը թէ կառավարութիւնը անցած է Պանք տը Ֆրանսէն փոխառութիւն կնքելու համար սահմանուած չափը, որ բաւ օրինի 23 միլիառ ֆրանք է։ Կառավարութիւնը մինչեւ հիմա քաշած է մօտ 13.400.000.000 ֆրանք, որով իրաւունք ունի տակաւին 9 միլիառ վեց հարիւր միլիոն քաշելու։

Հերքեց նաեւ այն լուրերը թէ կառավարութիւնը որոշած է ձգել որ ֆրանքը իջնէ ոսկիի ամէնէն վար սահմանին, որով 23 ֆրանքը պիտի արժէր մէկ տոլար։ Կառավարութիւնը այդպիսի որոշում չէ տուած եւ կրնայ տալ միայն ամերիկեան եւ անգլիական կառավարութեանց հետ խորհրդակցելէ վերջ, համաձայն երեք երկիրներու միջեւ կնքուած պայմանագրութեան։

Առնելի պարզելով կացութիւնը, Պ. Վէնսան Օրիօլ նախատեսուած 36 միլիառ ֆրանքի բացէն զեղչեց 8 միլիառ ֆրանք, որ համարժէքն է վերջին երկու ամիսներու ընթացքին հանուած մասնաւոր գանձատոմսերու եւ անցեալ շաբթու կնքուած բրիտանական փոխառութեան։ Բայց եւ այնպէս, գիտել տըրուեցաւ թէ նոյնիսկ մնացեալ 27 միլիառի բացը աննախընթաց է Ֆրանսայի ելմտական պատմութեան մէջ։

Պատասխանելով այն հարցումներուն թէ ինչպէս պիտի ճարեն այս գումարը, մանաւանդ եթէ վարկի հրապարակը շարունակէ դժկամակութիւն ցուցնել կառավարութեան կոչերուն, նախարարը ըսաւ թէ սեղանաւորական հրապարակը պիտի զարգանայ տնտեսական վերելքի յառաջդիմութեան հետ, մանաւանդ ամրան ամիսներուն, երբ բացուած կ՚ըլլայ Փարիզի ցուցահանդէսը։

Խօսելով Լոնտոնի մէջ կնքուած վերջին փոխառութեան վրայ, նախարարը բացարձակապէս հերքեց այն փափուքը թէ ոսկի փոխադրուած է Լոնտոն, իբրեւ երաշխաւորութիւն։ Միակ երաշխաւորութիւնն եղած է մասնաւոր հաւատացի մը հաստատումը։ Այս առթիւ մերժեց հաստատել կամ հերքել այն լուրերը թէ ուրիշ փոխառութիւններ ալ պիտի կնքուին արտասահմանի մէջ։

Ահաւասիկ նախատեսուած բացին մանրամասնութիւնները.—

1. Սովորական ելմտացոյցին բացը՝ 4.600.000.000 ֆրանք.— 2. Արտակարգ ծախքեր պատրաստութեանց եւ հանրօգուտ շինութեանց համար՝ 13.685.000.000 ֆրանք.—3. Պետութեան բաժինը հանգստեան սնտուկի համար՝ 2.200.000.000 ֆրանք.— 4. Այս տարի վճարելի պետական պարտաթուղթեր՝ 3.370.000.000 ֆրանք.— 5. Մասնաւոր վարկեր՝ քաղաքապետութեանց, երկաթուղիներու եւն. համաձայն անցեալին մէջ կնքուած պայմանագրութեանց՝ 12.272.000.000 ֆրանք։ Համագումար՝ 36.127.000.000 ֆրանք, որ պիտի ճարուի հրապարակէն, համաձայն նախարարին յայտարարութեանց։ Պ. Վէնսան Օրիօլ խոստովանեցաւ թէ որ դժուարութիւններ պիտի ծագին տարուան առաջին երեք կամ չորս ամիսներու ընթացքին, բայց յոյս յայտնեց թէ զեղչի տակը 2 առ հարիւրէն 4ի բարձրացած եւ վերջին փոխառութիւնը Փարիզի փոխարէն Լոնտոնի մէջ կնքուած ըլլալով, գանձատոմսերը մղում պիտի ստանան։

Նախարարին լուսաբանութիւնները լսելէ վերջ, ծերակոյտին ելմտական յանձնաժողովը բանաձեւ մը քուէարկեց, որ կ՚ըսէ.— «Գանձային խնդիրները մասնաւոր կարեւորութիւն ունին ներկայիս եւ կը պահանջեն ամենամեծ ուշադրութիւն»։

Երէկ երեսփ. ժողովին մէջ վիճաբանութիւն մը բացուեցաւ ելմտական կացութեան մասին։

Նորէն լուրեր Լիթվինովի մասին

—•—

«Մաթէն» զարմանազան բաներ կը պատմէ Լիթվինովի մասին, քաղելով զանազան աղբիւրներէ։ Հեռագիր մը համաձայն, արտաքին գործավարը ամէնօրէն բողոքած է իր կնոջը վրայ կատարուած հսկողութեան դէմ։ Կ՚ըսուի թէ Լիթվինով պիտի հրաժարի եւ իրեն պիտի յաջորդէ օգնականը, Քրէսթինսքի. իսկ ինք դեսպան պիտի նշանակուի Փարիզի կամ Ուաշինկթընի։ Ուրիշ հեռագիր մը համաձայն, որ քաղուած է Վարշաւայէն, Մոսկուայի մէջ շատ կը խօսին Լիթվինովի մասին եւ կ՚ըսեն թէ պիտի հրաժարի։ Իբրեւ թէ իրեն յաջորդ նշանակուած է Թայիրով։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, եթէ Լիթվինով քաշուի, պիտի խնդրէ որ արտօնեն Անգլիա բնակելու։

Լիթվինովի եւ կնոջը մասին շրջած զրոյցները կը հերքուին Մոսկուայի գործակալութեան կողմէ։ Տիկին Լիթվինովի ձերբակալման լուրերը հեռեւանք են իր երկարատեւ բացակայութեան։

*** Զօր. Տիպէնքօ, Թաշքէնդի կարմիր բանակին հրամանատարը, ձերբակալուելով Մոսկուա փոխադրուեցաւ, իբրեւ Թրոցքիական։

—•—

ԱՆԳԼԻՈՅ ԴԱՀԼԻՃԸ երկու անգամ նիստ գումարեց չորեքշաբթի օր, զբաղելու համար միջազգային խնդիրներով, որոնց ամէնէն կարեւորներն են գերմանականը եւ սպանիականը։ Նոյն օրը, երեսփ. ժողովին մէջ, պատասխանելով Գերմանիոյ գաղթային պահանջներու մասին եղած հարցումի մը, Պ. Իտըն յայտարարեց թէ աւելցնելիք բան մը չունի դեկտ. 18ին տուած պատասխանին վրայ։ Ուրիշ խօսքով, Անգլիա երբեք տրամադիր չէ Գերմանիոյ փոխանցելու իր հոգատարութեան յանձնուած գաղթավայրեր։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲԱԲԵԼՈՆ

—.—

Հաստափոր պահարան մը լեցուած է արդէն, զինուորցուներու վերաբերեալ կոչերով, ժողովներով եւ զեկոյցներով։

Ահա նոր նամակ մը Պէլվիլէն, որ կ՚ըսէ թէ «բողոքող զինուորցուներ»ը առաջին անգամ ժողով գումարեցին 26, ապա 60 հոգիով եւ կազմեցին իրենց վարչութիւնը, կանոնաւոր ընտրութեամբ։

Ահա ուրիշ մը՝ Վիէննէն, որ կը ներկայացնէ յունուար 30ին գումարուած զինուորցուներու ժողովը, ուր ունկնդիրները ափ ի բերան կը մնան, լսելով յունուար 24ին Լիոնի մէջ սարքուած խառնիճաղանճի մը պատկերազարդ զեկուցումը։

Ահա երրորդ մը, «Փարիզի զինուորցուներու վարչութենէն» (ծնեալ ի Սօսիէթէ Սավանթ), որ խօսելով Դաղթ. Յանձնաժողովին նախաձեռնութեամբ կազմուած ժողովի մասին (30 յունուար), «յատկապէս եւ վճռականօրէն կը յանձնարարէ զինուորցու բոլոր ընկերներուն՝ զգուշանալ եւ չպատասխանել Օփիսներու կողմէ ըլլալիք արձանագրութիւններուն»։

Ահա երկրորդ մը՝ Գուլվառ Օտտոյէն (Մարսէյլ), որ կը պատմէ Սալօն էսփանեօլի ինքնակոչ Յանձնախումբին սարքած ժողովը՝ պայապ աթոռներու առջեւ։

— Ուրեմն առնուազն մէկ շաբթուան «ընթերցուածս առաքելոց» ունինք։

— Եթէ ամէն թիւի մէջ մէկ հատ հրատարակենք, նկատ շաբաթ ալ կը տեւէ։ Որոշեցինք ընդհատել, ցնոր տօօրինութիւն։ Արդէն բոլոր տեսակէտները պարզուած, բաղձանքները յայտնուած, փամփուշտները պարպուած, ճամբաները ալ ընտրուած են։ Մնացեալը խմալուր աղմուկ մըն է որ պիտի մարի ժամանակի ընթացքին, եթէ նոր անակնկալ մը չպատահի։ Եւ յետոյ, մի՛ մոռնաք որ առաջին զօրակոչը պիտի կատարուի աշնան, ինչպէս կը հաստատեն մինչեւ հիմա քաղուած տեղեկութիւնները։

— Բայց ներելի չէ անտարբեր մնալ այս երիտասարդական շարժման հանդէպ։ Հակառակ բոլոր անփորձութեանց կամ խեղկատակութեանց, կրնան բարիքի մը յանգիլ։

— Նախ հարկ է զատել որոմն ու ցորենը։ Կախարդական բանաձեւ մը, «երիտասարդական»ը, չի կրնար պարտկել տասն անգամ կրկնուած խաղեր որոնց բուն ղպանակը «ապաերիտասարդական» է, եւ խո՛րթ, խորթ։ Տեսէք, մարդիկ մասնաւոր նշանակութիւն կուտան ապօրինական խմբակի մը որ կը կոչուի «Ֆրանսահայ կամաւորներ» եւ որ ոչ իսկ երեսուն անդամ կը հաշուէ, բայց չեն մտներ բուն երիտասարդներու — Մարտիկներու Միութեան, որուն անդամներուն թիւը արդէն անցած է 300ը։ Կարելի է ուրիշ աւելի պերճախօս օրինակներ յիշել, ապացուցանելու համար թէ լոյս չէ որ պիտի ծագի այս նոր բաբելոնէն։

— Ուրեմն կը կարծէք թէ լաւագոյն է կարճ կապել, միջնորդութ թեթեւցնելու համար։

— Այո, գոնէ առայժմ։

ՎԱՀԷ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՃԱՌԸ

Ալէքսանտրէթի հարցին լուծման առթիւ

—•—

Թուրքիոյ ազգ. ժողովի յունուար 29ի նիստին մէջ, վարչապետ Ըսմէթ Ինէօնիւ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ, Ալէքսանտրէթի հարցին կարգադրութեան առթիւ։ Կ՚ամփոփենք հիմնական մասերը.

— «Դժուար էր խնդիրը։ Հարկ էր որոշ, գործնական գարձնել այսքան տարի առաջ հիւսուած կարգ մը իրաւունքներ, որոնց շատ մը կէտիններու վրայ իմաստը ընդհանուր եւ անորոշ կը կարծուէր։ Առաջին իսկ օրէն, դեռ 1921ին երբ դաշնագիր կը կնքուէր Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ, ինչպէս նաեւ Ֆրանսացիներուն հետ, յայտնեցինք մեր համոզումը թէ իբրեւ հիմ նկատի ունեցած ենք կարգ մը մասնաւոր պայմաններու իրագործումը՝ Իսքէնտէրունի եւ Անթաքիոյ շրջանին մէջ։ Անկեղծ էր մեր այս համոզումը եւ հարկ էր աշխարհի ցուցնել թէ անկեղծ եւ լուրջ էինք։ Վերջնական յաջողութիւնը կարելի էր միայն այն ատեն, երբ ամբողջ աշխարհ համոզուէր այս անկեղծութեան։

Այս խնդրին արդիւնաւորումը իրական յաղթանակ մըն է Ազգաժողովին համար, եւ այդ հաստատութեան յաղթանակը բարեբաստիկ արդիւնք մըն է նաեւ մեր միջազգային քաղաքականութեան մէջ։ Մենք մեր կրցածին չափ պիտի աշխատինք որ Ազգաժողովը օրէ օր աւելի զօրանայ։

Ազգաժողովին մէջ շահակիցները այս առթիւ խօսեցան ղեղեցիկ խօսքեր, զոր Թուրքերը զգածուելով լսեցին։ Հաթայի խնդրին մէջ, Լիթվինով պերճախօս կերպով պարզեց Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի հետ Խ. Միութեան ունեցած մասնաւոր կացութիւնը եւ թէ Թուրքիոյ հետ ունեցած բարեկամութիւնը եւ թէ Ֆրանսայի հետ ունեցած կապը այնպիսի ձեւով մը երեւան հանեց որ գոհ թողուց մեզ։ Լիթվինով զգացուց թէ առաջին օրէն Խ. Միութեան եւ մեր միջեւ հաստատուած բարեկամութիւնը կը շարունակուի նոյն ուժով։ Մենք ալ կը շարունակենք պահել այն ոգին թէ մեր յարաբերութիւնները առաջին օրերը եղածին չափ անկեղծ եւ լուրջ են։

Իրական գոհունակութեամբ ընդունեցինք նաեւ այն խօսքերը, զոր ըսաւ Ռումանիոյ ներկայացուցիչը, յանուն մեր դաշնակիցներուն։ Մեր դատը լաւ — լու մասին պալքանեան հարեւաններուն եւ դաշնակիցներուն երեւան բերած ուշադրութիւնը եղաւ ցոյց մը զոր միշտ շնորհակալութեամբ պիտի յիշենք։

Ընկերներ, Անգլիոյ արտաքին նախարարը այս խնդրին առթիւ թափեց մեծ ջանքեր, որոնց առջեւ զգածուեցաւ ամբողջ Թուրքիան։ Անգլիա սկիզբէն ի վեր լրջօրէն կ՚աշխատէր գտնել ձեւ մը որ գոհացնէր երկու բարեկամ կողմերը։ Թերթերու մէջ յաճախ պարզուած տեսարանները, որով Անգլիան երբեմն ցոյց կը տրուէր մէկ կողմին աւելի հակած, երբեմն ալ՝ միւս կողմին, առեն առեն մեզի խորհիլ տուին այն արդիւնքին մասին որու պիտի յանգէր Անգլիա՝ իր հաշտարար քաղաքականութեան մէջ։ Միայն թէ Անգլիա որչափ գոհ է որ երկու կողմերը հաշտեցնելու համար իր թափած ջանքերը դրական արդիւնքի մը յանգեցան, իրաւունք ունի նոյնչափ ալ գոհ ըլլալու՝ տեսնելով որ Անգլիոյ քաղաքականութեան հանդէպ Թուրք հանրային կարծիքին սնուցած վստահութիւնը զօրացաւ առանձնապէս։

«Գոհունակութեամբ կը յիշեմ թէ եւրոպական պետութիւններ որոնք քաղաքական տեսակէտով հակադիր բեւեռներու վրայ կը գտնուին, ընդհանուր առումով օժանդակեցին մեր դատին։ Թերեւս շատ գտնէք «օժանդակութիւն» բառը, բայց գրեթէ չեմ յիշեր երկիր մը, որ համակրանքով չընդունէր մեր դատը։ Գերմանական մամուլն ալ լաւ ընդունելութիւն ըրաւ։ Իտալիոյ հանրային կարծիքը շահագրգռութեամբ լսեց մեր տեսակէտը եւ լաւ ընդունեց»

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՆԵՐԳԱՂԹԸ ԵՒ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ԵՐԿՈՒ ՄԻԼԻՈՆԸ

Թուրքիա ներգաղթի քաղաքականութեան կապած է նաեւ ուրիշ առաջադրութիւններ:

Ան դժգոհ է Պալքաններու մէջ Թուրք տարրին անտեսական վիճակէն.

Համաձայն Թուրք մամուլին, իբրեւ թէ Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ, Սերպիոյ եւ Յունաստանի մէջ բնակող Թուրք զանգուածները անտեսապէս թշուառ կեանք մը կ'ապրին:

Ասիկա ճիշդ չէ անշուշտ: Այդ չորս երկիրներուն մէջ ալ, Թուրք տարրը, գիւղացի ըլլայ թէ քաղաքաբնակ, կը վայելէ այն իրաւունքները, զորս կը վայելեն բնիկ կամ իշխող տարրերը: Օրէնքը հոն քմահաճոյք չէ, ոչ ալ նախասիրութիւններով կ'առաջնորդուի:

Ասկէ զատ, ճիշդ չէ այն վերագրումը թէ անոնք թշուառ են: Թուրք գիւղացին ունի արտ, արօր, կենդանի ու սեփական հունձք՝ Պալքանեան բոլոր երկիրներուն մէջ:

Էնկիւրի, անոնց մէջ կը տեսնէ ուրիշ անպատեհութիւն մը:

Հակառակ իր բազմակողմանի ճիգերուն, ան չյաջողեցաւ Պուլկարիոյ, Յունաստանի, Ռումանիոյ եւ Եուկոսլավիոյ մէջ բնակող Թուրք տարրերուն պարտադրել տալ քեմալական նախասիրութիւններն ու բարեփոխումները.

Գործակալներ ուղարկեց. թերթեր հրատարակեց եւ կը հրատարակէ, քարոզիչներ պատրաստեց, պատական կառավարութեանց մօտ դիմումներ ըրաւ,— իր դեսպանատուներուն ու հիւպատոսարաններուն միջոցաւ շարժում ստեղծեց, բայց մինչեւ այսօր ալ անկարող եղաւ չորս երկիրներու մէջ բնակող երկու միլիոն Թուրքերը քեմալականութեամբ վարակել:

Ստեղծեց, անշուշտ, հոսանք մը: Զանազան անուններու ներքեւ եւ մշակութային դիմակին տակ կազմակերպութիւններ յառաջ բերաւ, զանոնք կապեց Թուրքիոյ. բայց, այդ ուղղութեամբ թէ տեղական կառավարական քօղարկուած ընդդիմութիւններու հանդիպեցաւ եւ թէ լայն զանգուածը մնաց իրեն անհաղորդ: Թուրքիայէն Պալքան անցնող մը, եթէ այցելէ այդ երկիրներու Թրքաբնակ վայրերը, ինքզինքը պիտի կարծէ օսմանեան կայսրութեան շրջանի Անատոլուին մէջ:

Ուրեմն, պահելով համեմատութիւնները, Էնկիւրին ու Պալքանեան Թուրքերը ունին այն փոխադարձ դիրքը, ինչ որ ունին մեր սփիւռքն ու Երեւանը՝ իրարու հանդէպ:

Աւելին: Պալքանաբնակ Թուրքերը իրենք զիրենք կապուած կը զգան այդ հողերուն: Ընտելացած են այդ միջավայրին: Հպատակներն են այդ երկիրներուն:

Որով, Էնկիւրի անհրաժեշտ կը նկատէ Ֆիզիքապէս ու էապէս Թրքացնել, նախ, այդ Թուրք տարրը եւ յետոյ՝ քեմալականացնել զայն:

Էնկիւրիի այդ ձգտումը երեւան կուգայ հետեւեալ տողերէն, զորս, այս խնդրի մասին կը հրատարակէր, քանի մը տարի առաջ, Թան (Միլլիյէթ):

—«... Միլիոնաւոր Թուրքեր զրկուած են մայր երկրի մշակութային բարգաւաճումէն: Հեռու՝ մեր Թուրքիոյ դատին լոյսերէն, անոնք շրջապատուած են օտար մշակոյթէն, որ, քափիթիւլասիոնի մը պէս օղակած է զանոնք ու կը ձգտի սպաննել անոնց բուն ազգային յոյզերը»:

Մենք տեսանք, սակէ առաջ, թէ Անատոլուն ինչքան օգտուած է, անցնող 15 տարիներու ընթացքին, «նոր Թուրքիոյ մշակութային բարգաւաճումէն»: Հետեւաբար, Պալքանները եղողներու «զրկանքը» կրնայ միայն ծիծաղ շարժել:

Մէջբերենք, սակայն, ուրիշ պարբերութիւն մը, Թանի նոյն գրութենէն.

— «Մոլեռանդ կրօնականներ, տեղական-կառավարութիւններու թոյլտուութեամբ, թուրք զանգուածներուն վնասակար եւ վտանգաւոր քարոզութիւններ կ'ընեն»:

Հասկնալի է, չէ՞: Էնկիւրի մտահոգ է հակաքեմալական մտայնութենէն որ շատ զգալի է պալքանեան երկիրներու Թուրք զանգուածներուն քով: Օգտուելով տեղական օրէնքներու ընծայած ազատութենէն եւ զերծ՝ Թուրքիոյ պարտադրանքներէն, Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ, Յունաստանի եւ Եուկոսլավիոյ Թուրքերուն մեծ մասը կը պահէ ու կը շարունակէ պաշտպանել այն բոլորը ինչ որ փոխանցուած է իրեն— իբրեւ բարք, սովորոյթ ու հաւատք,— իր նախորդներէն: Այդ երկիրներուն մէջ չափազանց շեշտուած պայքար կայ «հիններուն» ու «նորերուն» միջեւ:

Էնկիւրի, ուրեմն, փորձելով ներս առնել այդ զանգուածը, կ'ուզէ իր մականին տակ հողերախել ու կաղապարել զանոնք, եւ, այդ կերպով, վերցնել հինին գոյութիւնը որ իր սահմաններուն մօտ այնքան շեշտուած ու ազատ կերպով կ'ընդդիմանայ իրեն կամ կը պայքարի իր դէմ:

Թուրքիա ներգաղթէն կ'ակնկալէ նաեւ պաշտպանութեան յաւելեալ միջոց մը:

Ան կը խորհի թէ հայրենիքէն հեռու ապրած երկու միլիոնոց այդ զանգուածը առաւելապէս կը զգայ սեփական երկրին արժէքը ու Թուրք բանակին վրայ, եթէ, անշուշտ, յաջողի որոնք. նախորդին, բոլորն ալ պիտի պաշտպանեն իրենց սեփական երկիրը, ճաշակած ըլլալով օտարին գերիշխանութեան դառնութիւնները: Այսպէս, ան կը խորհի "նուազագոյն 200.000ի յաւելում մը ունենալ իր բանակի նկրայ, եթէ, անշուշտ, յաջողի երկու միլիոնը ամբողջապէս ներածել Թուրքիա:

Իսկ այդ երկու միլիոնը պիտի բերէ նաեւ տնտեսական առաւելութիւն մը, — միշտ ըստ Էնկիւրիի: (Նախորդով շեշտեցինք թէ՝ չափազանց էական է գիտնալ թէ՝ եկող զանգուածը ի՞նչ պիտի ըլլայ, թէ արտադրող — սպառող): Էնկիւրի վերջին պարագան նկատի ունի, ու մղուած է այն ենթադրութենէն թէ երկու միլիոնոց տեղափոխուող զանգուած մը զարկ պիտի տայ երկրի տնտեսութեան ու այն փոխադրական միջոցներուն, որոնք շինուեցան վերջին տարիներուն եւ որ, իրենց նուազ հասոյթներով, սնանկական բեռ մը եղած են պետական ինքնակառուցման վրայ (Էնկիւրիէն դէպի արեւելք շինուած երկաթուղիները):

Անկարելի է ժխտել, որ Պալքաններէն փոխադրուած եւ փոխադրուելիք Թուրք զանգուածը, իբրեւ երկրագործ կամ խանութպան, աւելի նախընտրելի է, քան Թուրքիոյ Թուրքը: Պուլկարիոյ թէ Ռումանիոյ մէջ, ուր գիտական երկրագործութիւնը իր որոշ տեղը ունի, Թուրք գիւղացին եւս ձեռք ձգած է որոշ փորձառութիւններ, որոնցմէ զուրկ են Թուրքիոյ Թուրքերը: Ան աւելի աշխատասէր է, աւելի արդիւնաբերող:

Ու կ'երեւի թէ այս ուշադրաւ պարագան խուսափած չէ նաեւ Էնկիւրիի տեսողութենէն որ ներգաղթին մէջ կը գտնէ, ապահովաբար ազդակներէն մին այն առաջադրութեան զոր Ըսմէթ Ինէօնիւ թելադրեց երկրին՝ անցնիլ տարուան խնայողական շաբաթի առթիւ իր խօսած ճառով, յանձնարարելով,— «աւելի արտադրութիւն»:

Պուլկարի Թրքական գծապան է — կուսպի Համտուլլահ Թանրրվէրտի, որ «ներգաղթի գործին կամաւորը» կը նկատուի, անցեալ տարի հետեւեալը կը գրէր «Պալքանցի Թուրքի մասին».

— «... Պալքանցի Թուրքը արձանային մարմին ունի: Երկայնահասակ է, լայն ուսերով, շատ հիւրասէր, միշտ ճշմարտախօս, կարող, ճուագի, ընթերցասէր, արիւնոտի՝ ի բնէ ընդունակ, բնութեան եւ երկրին ուժգնօրէն կապուած, ԹՈՒՄԱՐ խաղաղութեան մոլութենէն բոլորովին զերծ ու ըմպելիի անընտել»:

Նաեւ պատուաւոր առաջադրութիւն մը, ուրեմն, «առողջ միտք ու առողջ մարմին» խառնելով Անատոլուի հէլլէտ ու հարազատ տղուն մարմնին հետ, ստեղծելու համար գեղեցիկ ու տիպար Թուրքը, որ ներկայ վարչաձեւին նպատակներէն մին կը կազմէ»...

Ահա ծրագիր մը որ չափազանց նպաստաւոր կողմեր ունի եւ որուն այնքան կարեւորութիւն կ'ընծայէ Էնկիւրի

Ան կը փափաքի փոխադրութեան միջոցը կարելի եղածին չափ նուազեցնել:

Բայց, ինչպէս կ'ըսէինք սակէ առաջ, այդ արագացումը կը կարօտի նիւթին ու արտաքին դժուարութիւններու բարձումին:

Այսպէս, ան յաջողած է Ռումանիոյ հետ համաձայնութեան գալ Տոպրուճայի Թուրքերու փոխադրութեան մասին, ապահովելով ներգաղթողներուն համար նպաստաւոր արտօնութիւններ՝ ռումէն կառավարութենէն: Այդ էր պատճառը, որ վերջին ներգաղթը համեմատաբար նուազ անհանոն եւ այդ կարաւաններով Թուրքիա գացող Թուրքերը իրենց հետ կրցան տանիլ շօշափելի առաւելութիւններ, ինչ որ կը նշանակէ նուազ բեռ եղան կառավարութեան:

Թուրքիա, սակայն, դեռ չյաջողեցաւ այդպիսի համաձայնութիւններ կնքել Պուլկարիոյ եւ Եուկոսլավիոյ հետ, որոնք ներգաղթող Թուրքերու մասին կը շարունակեն խստօրէն գործադրել իրենց օրէնքները, — դրամ չփոխադրել, ամբողջովին վճարել յանձնել թէ նոր տուրքերը: Եւ որովհետեւ Թուրք գիւղացին կամ քաղաքացին, ներգաղթելու առթին, այդ վճարումները պիտի ընէ ծախելով իր շարժուն թէ անշարժ ինչքերը, կարելի է երեւակայել թէ ինչքան փոքրիկ բան մը կը մնայ իր ձեռքը, իսկ այդ փոքրիկն ալ ստիպուած է փախցնել, քանի որ օրէնքը, կ'րսէ—ինք, չարտօներ դրամի արտածումը:

Ներգաղթի գործը, միւս կողմէ, ունի ներքին դժուարութիւն մը: Իսկ ատիկա հողային խնդիրն է, որ կը կարօտի առանձին ուսումնասիրութեան:

Ասկէ զատ, կայ նաեւ տեղաւորման ծանր գործը, որ կը պահանջէ շատ լայն ու աշխոյժ կազմակերպութիւն մը: Պատերազմի առթին Հայկ. նահանգներէ Թուրք բնակչութեան տեղափոխումը այնքան աղետաբեր եղաւ փախողներուն համար, որքան՝ հայ կամաւորներու ժամանումը՝ մնացողներուն համար: Ես անձնապէս — իբրեւ Ուրֆայի շրջանի Թուրք գաղթականներու փոխ–տնօրէն — ստիպուած էի ամէն օր մեռելներու անվերջ ցանկեր յղել պետական իշխանութեան, կազմակերպութեան պակասի պատճառաւ:

Ներգաղթը փախուստ չէ, ի հարկէ: Բայց, զանգուածային տեղափոխում մըն է, որ մեծ դժուարութիւններ ունի եւ մեծ պահանջներ:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԻ ՅԱՋՈՂԻՐ

Երիտասարդական համարուած կազմակերպութեան մը հարցը անընդհատ կ'արծարծուի մամուլի մէկ որոշ մասին, բայց յատկապէս «Յառաջ»ի կողմէ, որուն խմբագիրը խանդավառ քարոզիչն է այս ձեռնարկին.

Շատ մելան սպառեցաւ, շատ գրիչներ շարժեցան այս ուղղութեամբ, մերթ ռազմաշունչ, մերթ տխուր, յաճախ երաժշտակա՛ն, ժամանակէն առաջ, ծերացած երիտասարդներու մրափած խիղճը արթնցնելու համար, բայց արդի՞ւնք ... ոչինչ եւ ոչինչ.. Ինչո՞ւ:

Հարցը բարդ է եւ կը կարօտի լուրջ ուսումնասիրութեան:

Գրողները եւ նոյն իսկ «Յառաջ»ի սիրելի խմբագրապետը գրեցին ու խօսեցան միայն ու միայն այդ շարժման օգուտներու մասին, բայց ոչ մէկը քննութեան մը ենթարկեց մեր արդի վիճակը, այս սերունդին հոգեբանական կազմութիւնը, ներկայ պայմանները — չարն ու բարին — եւ անցեալէն մեզի փոխանցուած դրական կամ ժխտական յատկութիւնները:

Իմ այս քանի մը տողերս ալ, անշուշտ, ուսումնասիրութիւն մը չեն կազմեր, այլ տարրական փորձ մը, քիչ մը աւելի լայն դաշտի վրայ:

Հնարաւո՞ր է կազմել համահայկ. Երիտ. Միութիւն մը: Կազմելէն յետոյ ամուր եւ յարատեւ դարձնել անոր գոյութիւնը:

Տարիներ առաջ «Յառաջ»ի էջերէն թելադրած էի խուսափիլ յախուռն կամ շողշողուն ծրագիրներէ, եւ փնտռել որակը, ոչ թէ քանակը: Այսօր ալ կարծիքս կը մնայ նոյնը, եւ աւելի շեշտուած:

Բոլոր ազգերու մէջ ալ երկու գլխաւոր ազդակներ կան որ ընդունակ են խանդավառելու երիտասարդութիւնը եւ զայն համախմբելով գործի լծելու: Այդ երկու ազդակներէն մեծագոյնը հայրենիքն է, ազատ եւ անկախ հայրենիքը:

Ունի՞նք այդ հայրենիքը:

Դժբախտաբար ոչ: Ինչ որ ունինք, չի համապատասխաներ մեր զգացումներուն, չի բաւարարեր մեզ, եւ անզօր է մոգական գաւազանի դերը կատարելու: Ան չի խանդավառեր մանաւանդ երիտասարդութիւնը:

Ոգեւորիչ ազդակներէն այն միւսը դրօշն է— արտայայտիչը ժողովուրդի մը հարազատ ձգտումներուն եւ խորհրդանշանը մղուած պայքարին:

Ունի՞նք այդ խորհրդանշանը: Անշուշտ: Եռագոյնը: Բայց, հայ երիտասարդութիւնը իր ամբողջութեամբ երկփեղկած համակրանք ունի՛. այդ խորհրդանշանին հանդէպ, կը հաւատա՞յ անոր, կ'ըմբռնէ՞ անոր մեծութիւնը, կը հպարտանա՞յ, կը ներշնչուի՞ անով.

Ոչ, դժբախտաբար... ուրեմն, երկու գլխաւոր ազդակներ,— հայրենիք եւ դրօշ— եւ ունինք եւ չունինք: Այսինքն, ինծի համար կայ, քեզի համար չկայ:

Այժմ, փորձենք առանձին դասերու բաժնել մեր արդի երիտասարդութիւնը.

Կայ դաս մը, որ իր համոզումով չոր ու ցամաք իրապաշտ է, եւ, որոշ մտայնութեան մը կը հետեւի: Այսպէս կարելի է բանաձեւել անոր տեսակէտը, — պայքարեցանք, կռուեցանք, անսպառ արիւն թափեցինք, աւելի քան մէկ միլիոն զոհ տուինք, բայց ոչինչ չշահեցանք: Մեր այսօրուան ու վաղուան աշխատանքները եւ պայքարներն ալ ուրիշ արդիւնք չեն կրնար տալ, քանի մեր ճամբուն վրայ կանգնած են հիւսիսի սպիտակ արջը, եւ հարաւի գորշ գայլը, ձեռք ձեռքի տուած: Այս տեսակէտէն մեկնելով, այս դասուն թելադրանքն է աշխատիլ միայն ու միայն օրուան համար եւ իւրաքանչիւրը իրեն համար:

Դաս մըն ալ ունինք որ, տարուած զանազան ցնորքներէ, քանի մը ծանօթ անուններ հոլովելով, ծայրայեղ գաղափարներու բովէն կը յուսան իրենց փրկութիւնը կամ երազներու իրականացումը, ու առջով գլխով մխրճուած են անոր մէջ: Մարքս, Էնգէլս, Լէնին եւ Ստալին — ահա իրենց իմացականութեան զարդը եւ հաւատքին կայանը: Անոնցմէ դուրս ոչ մէկ բանով կը խանդավառուին:

Ուրիշ դաս մըն ալ կայ որ ամէն ինչ մէկ կողմ դրած՝ կարմիր հեղուկին գոլորշիներու մէջէն կը դիտէ դրախտի ճամբան, «խմէ գինին, այս աշխարհի վերջը չկայ» երգելով: Այս դասին համար, ամէնէն երջանիկ պահն այն է երբ քանի մը շարք «պլօթ» իրարու վրայ շահելով, արդիւնքով լաւ մը կը տաքցնէ գլուխը եւ փողոցներէն կ'անցնի «հպարտութեամբ» բացագանչելով աջ ու ձախ — «Վա՞ր մը պանա եան պաղան». Դեռ չեմ յիշեր «սանտիւիչ»ի հոտը.

Դաս մը կայ միայն, որ իր կրած տառապանքէն եւ տեսած ու ապրած զարհուրանքներէն կարծես աւելի զօրացած՝ յամառ ու յանդուգն տոկունութեամբ մը կանգնած է պատնէշին վրայ, եւ կը գործէ համաձայն միջավայրին եւ իր կարողութեան: Այս դասը մտած է իր աւազանը եւ այժմ կը քալէ պայքարի ուղիներու վրայ:

Այս դասին վրայ է որ պէտք է դնենք մեր յոյսերը ու այս դասին վրայ է որ պէտք է գուրգուրանք հարազատ գուրգուրանքով մը:

ՄԻՍԱՔ – ՄԻՐՁԷ

կուտայ, լռութիւնը կը տիրէ, շատերու գլուխը կախ է:

Անկիւնէ մը ոտքի կ'ելլէ տարիքոտ ու փորձառու մէկը ու խօսքը ուղղելով տղուն կ'ըսէ.

— Տղաս, Թուրքերը զգալով իրենց զարեւու սխալը, ամօթէն «շարքի-ները» պատմութեան յանձնեցին. Այդպէս պէտք է ըլլար: Անոնք գիտէին որ «շարքիներ» թրքական ստեղծագործութիւն չեն եղած եւ անոնց եղանակներէն շատերը թրքական բուրաստանէն չեն եկած, այլ օտարէն, լաւ է որ ըսեմ Հայերէն: Մի զարմանար եթէ ըսեմ թէ շարքիներու շատ մը եղանակներ, նոյն իսկ մերիններուն ձեռքով գողցուած են մեր շարականներէն ու մեղեդիներէն.

Մտիկ ըրէք ձեզի երգ մը երգեմ եւ դուք եզրակացուցէք.—

Ստեղծող որ ստեղծեց զարարած,
Քէնար պէզգա սարսար օլսուն,
Ջուրն առաւ երկինք կամար կապեց,
Իւթունմագա չամբար օլսուն,
Ձգրախտն ի արեւելք ստեղծեց,
Տէօրթ եանը պաղչապան օլսուն,
Ձկդամ ափ մը հողէն ստեղծեց,
Օ ձէննէթէ իմտար օլսուն,
Ջնուան ձախսակողմէն քաշեց
Գիր պիրինա օ եար օլսուն:
Անոնք դրախտ սէյրան կ'ընեն,
Գու նէձա իլ նէձա սէնա.
Ձար սատանան օձու եմամ՝
Կէլսի տուրսուն չու մէյտանա,
Ասաց, ի՞նչ չէք ուտեր զէս պտուղ,
Նէ՞ տուրմուշսուզ պու զընտանայ.
Աստուածութիւն զէզ է խաբեր,
Թաւուշ օլըրըզ եարատանա.
Նուան ձեռք ձգեց պտուղը բերաւ.
Գալատ պիր զուլումաթ օլսուն.
Դնաց փաքթաւ ի թզենին
Էյիփլերին օրտա օթուրտի,
Կուլամ գիշեր կուլամ ցերեկ
Հաւիթեան պիր մուսիպաթ աչէիմ,
Իմ սրտի դիլակ տեղ բերէ
Ալլան աթանայ սալէ իմ:

Հանդիսականները չկրցան մէջէն ելլել, միաձայնութեամբ անոր եզրակացութիւնը ձայնին նշան Պէչիք-Թաշլըեանին:

Մ. ԲԱՐԽԵԱՆ

ԷՆԿԻՒՐԻՆ՝ ՊԱՏՄԱԿԱՆՕՐԷՆ

Թուրք հանրապետութեան մայրաքաղաքին՝ Էնկիւրիի պատմութիւնը դեռ մշուշի մէջ է:

Բիւզանդական տարիսահմանը, ուր հաստատուած է այս քաղաքը, բնակավայր մըն է՝ ռազմագիտական տեսակէտէ: Հոն. կանգ առած են շատ մը զինուորական ղեկավարներ, զայն գործածելով իրենց զինուորական գործողութիւններուն խարիսխ: Այժմ պատմագէտներ եւ հնախոյզներ պրպտումներ կը կատարեն այդ վայրին մէջ, գտնելու համար բազմաթիւ ազգերու հետքերը: Թուրքերը կը ցանկան անցեալի վարագոյրը վերցնել ու ապացուցանել թէ իրենք Հիթիթներու սերունդէն են եւ թէ իրենց մշակոյթը աւելի հին է քան Եւրոպացիներունը եւ Ասիացիներունը:

Թուրք երիտասարդ պատմաբան Քոշայ կը պնդէ թէ այդ տեղերը տոգավարդներ բնակած են Քրիստոսէ առաջ: Նոյն իսկ մինչեւ 4 – 5 հազար տարի առաջ: Հետախոյզները Էնկիւրիի շուրջ երեւան են հանած զանազան առարկաներ ու հետքեր քարի ու պղնձի դարաշրջաններուն յատուկ. Կ'երեւի թէ այս քաղաքին ամենահին անունն է եղած Անքուվա, յետոյ՝ Անքուր (Միտասի շրջանին) ու աւելի վերջ ստացած է իր այժմու անունը:

Այս քաղաքը բնակելի եղած է Փրիւգիկ առեն. բայց անոր իրական հիմնադիրը կը նկատուի աւելի շատ, Միտաս: Գափլագոնիայի գրաւումէն վերջ, Մեծն Աղեքսանդր ձեռք զարկած է նաեւ Էնկիւրիին: Աւելի վերջ Օգոստոս կայսր այդ քաղաքը վերածած է կեդրոնավայրի Հռոմէական զինուորներուն համար: Բարձրացուցած է մեծ շէնքեր, տաճարներ ու յիշատակարաններ:

Կառուցած է հսկայ հորեր՝ քաղաքը ջուրով օժտելու համար: Աւելի վերջ, Օգոստոսեան տաճարը վերածուած է եկեղեցիի, բայց քանի մը ներքին ու արտաքին փոփոխումներու պատճառաւ, շատ բան կորսնցուցած է իր գեղեցկութենէն: Ամենալաւ կերպով պահպանուած է բարձր սիւն մը որ շինուած է Ինէճի Պէյլքին մզկիթին առջեւ. իսկ այժմ փոխադրուած է նախարարական խորհուրդին առջեւ գտնուող հրապարակը:

Ամենաշատ յիշատակարաններ թողած, սակայն, Էնկիւրիի շուրջ, Հռոմայեցիները: Գտնուած են մեծ...

ՊՈՂՈՏԱՆԵՐՈՒ ԾԱՂԻԿԸ

(ԱՐՄԱՏԱՒԻԼ ՈՐԲՈՒՀԻՆ)

Այս արտաքինը սակայն, անկարելի էր որ ի նպաստ Գայծառի կարծիք մը թելադրէր իրաւարարին: Արդարեւ, խիստ այդ մարդը չախորժեցաւ Գայծառի ձեւերէն եւ մանաւանդ անոր աչքի խաղերէն.

· Այսպէս, ուրեմն, օրիորդ, կը յանդգնիք դրաւոր կերպով ներկայացուցած ձեր պահանջներուն վրայ: Սա — չափ գումար եւ վկայագիր կամ դրամ:

Գայծառ նահանջողի մը դիրքին մէջ՝ · վկայագիր կ'ուզեմ

— Ոչ, ոչ, օրիորդ, հակասութեան մէջ էք բացարձակապէս: Կրնա՞ք ինծի ցոյց տալ, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, որ եւ է վաճառատեղիի վաճառորդուհի մը, որ առաւուն երեք ժամերու աշխատանքին փոխարէն ստանայ երեսուն ֆրանք եւ կէսօր երեկուն իր գործատիրոջ հետ ճաշէ: Այդպիսի գործատէր եւ այդպիսի վաճառորդուհի գոյութիւն չունին Ֆրանսայի մէջ:

— Խօսքը ձերն է Գ. Աստուածատուրեան:

— Թոյլ տուէք, Գ. Նախագահ, որ կարեւոր կէտ մը ձեր ուշադրութեան յանձնեմ: Դուք գիտէ՞ք կը կանչէք Օր. Վարպետեան Գայծառի կողմէ: Ես այդ անձը չեմ ճանչնար եւ գործ չեմ ունեցած այդ անունով անձի մը հետ: Ես ճանչցած եմ Տիկ. Կարապետեան Գայծառը որ տհասաւոր հաճեցէք, խնդրեմ, աչքէ անցընել իր ինքնութեան թուղթը.

Իրաւարարը իր տեղեկագրին մէջ արձանագրութենէ անցուց մականունը:

— Գ. Նախագահ, քիչ առաջ օրիորդին, ներողութիւն, Տիկինին պիտի ըսէի, խոստովանութիւնը զարմանք պատճառեց ձեզի: Խնդրեմ, ի՞նչ պիտի ըսէիք, եթէ հիմա ձեզի մի առ մի թուէի բոլոր այն զոհողութիւնները զորս ըրած ենք իրեն համար գործակիցս եւ ես: Ահաւասիկ ձեզի արդարացուցիչ թուղթեր: Հաճեցէք հարցնել տիկինին թէ կը համարձակի՞ ուրանալ այդ բոլորը:

— Վարոն, ինչպէս կը տեսնեմ, խաբուած էք: Ես ալ անցած եմ նման յուսախաբութիւններէ, երբ երիտասարդ էի: Բնականաբար, պէտք չէ զղջալ, զգո՞յշ ապագային համար: Պէտք է գիտնալ թէ որո՞ւ հետ գործ կ'ունենանք: Դուք ազգային, հայրենակցական համերաշխութեան զգացումէն մղուած՝ ձեր պաշտպանութեան տակ առեր էք տիկինը: Չէ գիտցեր գնահատել: Ու իր վարմունքը զինքը պատժեր է: Այսօր, այսքան կրնաք հանգիստ մեկնիլ: Բայց, շաբաթէ մը դարձեալ պիտի կանչուիք, իւրաքանչիւրդ երկու վկաներով:

— Ես ուրկէ՞ վկայ պիտի ճարեմ, կը բացագանչէ Գայծառ: Վարոնը համր վկայ կրնայ բերել: բուսա է, դրամին ուժով առանձնակ

—Տիկին, այդ տեսակ յայտարարութիւններ մի ընէք, տեղեկագիրը անպատճառ կ'ըլլայ ձեզի:

Ու անմիջապէս՝

— Գ. Նախագահ, երկու «Փիլէ» կրնա՞մ բերել իբր վկայ:

Իրաւարարը խնդուքէն կ'ընկէրացնէ գլխու հաստատական պատասխանը:

Շաբաթ մը վերջ:

— Տիկին Կարապետեան Գայծառ:

—

— Գ. Աստուածատուրեան Գառնիկ:

Ներկայ

Նախագահը երկու հեղ եւս կը կանչէ Գայծառը ու կը յայտարարէ.

— Խնդիրը ջնջուած է: Կրնաք մեկնիլ, Վարոն:

×

— Իմացա՞ր, սիրելիս, զրոյցը որ կը շրջի, հարցուց Սարգիս իր գործակցին, հպարտութեամբը զինուորականին որ յաղթանակէ մը կը վերադառնայ:

— Ի՞նչ կայ որ:

— Փիլէ վարձու է հաներ Գայծառի մարմինը փարիզեան մայթերուն վրայ: Ցաւում թէ, այսուհետեւ, քու ասա վերադառնալիութիւնդ կը ծալլես եւ պահարանին մէկ անկիւնը կը նետես: Արիւնին մէջ էր ... այդ աղջկան արիւնը ազատ էր, ազատ, բարեկամ: Ոչ մէկ ճար այդպիսի ժառանգաւորներու համար:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

(Վերջ)

Կրկի՞ն լուծել այս հանելուկը

Մաքուր ու կոկիկ սենեակ մըն էր: Գացեր էինք հայրենակցի մը անունը տօնելու: Ընտրեալ բազմութիւն մը, բարեկամները եւ մտերիմները, բոլորն ալ ժպտադէմ: Երգերը, կատակները, եւ թէ խօսակցութիւնը բոլորն ալ հայերէն: Ֆոնոն ալ հայերէն կը կանչէ

Երթալով մթնոլորտը կ'ելեկտրականանայ, խմ փառք ու երանութիւնը՝ հայերէնը կամաց կամաց տեղի կուտայ եւ Ֆոնոն կը սկսի Թուրքերէն շարքիներ: Արդէն կը լսուին «Օ՜խ, պապամ, օ՜խ» բացագանչութիւններ

Ահա մէջտեղ կը ցատկէ տաքարիւն երիտասարդ մը, զանգուր մազերով, սեւ ու լայն աչքերով, գեղեցկական ձայնով մը կը պոռայ.

— Ամօ՛թ է, ամօթ, Թուրքերը շարքիները յանձնեցին պատմութեան, դուք պաչէն բռնած ո՞ւր կ'երթաք ...

Իրաւունք ունի այս երիտասարդը, կ'ըսեմ մաքովս: Սիրեմ այն աչքերը, կատարեալ Հայ մըն է: Ֆոնոն ատեղի

ցորդները չէնքերու եւ հորերու, ա-
րանք ծածկուած էին աւազով:

Քրիստոնէութիւնը եւս թողած է ո-
րոշ հետքեր, որովհետեւ գտնուած են
նման գերեզմաններ՝ քաղաքին մօտ:
Հնախոյզները կը պնդեն թէ այս
գերեզմանները կը պատկանին 18 քա-
հանաներու, զորս Սինոդը 314—315
թուականին դատապարտած է, որով-
հետեւ չէին հանչցած իր որոշումը:
Գտնուած են նաեւ հիմերն ու սարքեր-
կրկայ մասը Կղեմէսեան եկեղեցիին,
որ աւելի հին է քան Պոլսոյ Այա Սո-
ֆիան

Էնկիւրին, որ կը քանդուի նաեւ
այսօր, շատ անգամներ քանդուած է
ու կրկին վերաշինուած: Որոշ տեղե-
կութիւններ չկան թէ քաղաքը գոյու-
թիւն ունեցած է Միտաէն առաջ.
բայց, ըստ հնախոյզներուն, այդ
ամրութիւնները պէտք է հիմնականօ-
րէն պեղպատուին, գիտական մարդոց
գնահատման նկրգեւ, որպէսզի անոնց
հիմերուն ու պատերուն տակ կարելի
ըլլայ երեւան հանել հին հետքերը,
զորս Թուրքերը կառուցած են, որ-
պէսզի կարելի ըլլայ ստեղծել մօտա-
ւորապէս այն, որ գոյութիւն ունեցած
է աւելի առաջ: Եանուէնի նոր Էնկիւ-
րիի համար պատրաստած յատակա-
գիծը կը նախատեսէ այդ բոլորը,
բայց անոր պատրաստութիւնը կը
կարօտի բաւական ժամանակի, մին-
չեւ որ քանդուին այն փոքր տուները,
որոնք կը պատկանին Էնկիւրիի աղ-
քատ բնակիչներուն, անոնց մէջէն
կան նաեւ խրճիթները Գոմայի
գաղթականներուն, որոնք մինչեւ այ-
սօր հոն կը բնակին:

Այդ քաղաքէն են անցած առաջին
խալտիկները, Ֆրանսացիները, Սել-
ճուքները, Մոնկոլները, Արաբներն ու
Թուրքերը: Այդ վայրը ծառայած է
իբրեւ ռազմագիտական կէտ մը եւ ի-
րենց զինուորական գործողութեանց
խարիսխ մը:

709ին անոր տիրած են Արաբները,
երբ քաղաքին կառավարիչն է եղած
Հայ մը, որ իշխած է իբրեւ բիւզան-
դական փոխանորդ: Իսկ 837ին Թուրք
զօրավար Աֆշին 90,000 Թուրքերով
առաջին անգամ ըլլալով գրաւած է
Էնկիւրին բայց՝ կարճ ատենի հա-
մար: Ու կ'երեւի թէ ատիկա ամէնէն
հին թուականն է, երբ Թուրքերը ա-
ռաջին անգամ երեւցուցած են այդ
քաղաքը:

Հայոց ԺԱ. դարուն Թրքական ցե-
ղերը, Օկուզները, հաստատուած են
հոն աւելի տեւական կերպով, իբ-
րեւ առաջին վայրն կը յիշուի ամն Թէք-
թիւ Կայի խանը, որ ընդդիմացած է
Խաչակիրներուն, բայց չէ յաջողած
պահել զայն: Խաչակիրները քաղաքը
իրենց ձեռքին տակ են պահած մին-
չեւ ԺԲ. դարու սկիզբը:

ԺԲ. դարուն Օկուզները կրկին մը-
տած են հոն, բայց միջնադարին կը-
ռիւներու պատճառաւ քաղաքը յաճախ
փոխած է իր տէրերը՝ մինչեւ որ իշ-
խանութեան են եկած օսմանեան գեր-
դաստանի զաւակները:

1402ին տեղի ունեցած է մեծ պա-
խումը Թիմուրլէնկի եւ Պայազիտի
միջեւ: Պայազիտ զարհուրելի պար-
տութիւն մըն է կրած ու իր զաւկին՝
Մուսայի հետ գերի է ինկած, գերի

ինկած են նաեւ իր զօրապետներէն
շատեր: Այդ պարտութեան հետեւան-
քով քիչ էր մնացեր որ Թուրքերը
կորսնցնեն իրենց ամբողջ գերիշխա-
նութիւնը Ասիոյ եւ Պալքանեան թե-
րակղզիին մէջ:

Որոշ ատեն Էնկիւրի եղած է կեդրո-
նավայր, բայց ժամանակի ընթացքին
կորսնցուցած է իր արժէքը: Մեր դա-
րու սկիզբը ան ինկած է աւազակնե-
րու ձեռքը որոնք աւարի տուած են
զայն: Այդ քաղաքը իր արժէքը կոր-
սնցուցած է մասնաւորապէս այն ա-
տեն երբ զինուորական գունդերն ու
քաղաքացիները որոշած են փոխադր-
ուիլ Քէօթահիա: Օր օրի քաղաքը
անկում է ունեցած ու իր բնակիչները
տեղափոխուած են ուրիշ վայրեր:
Էնկիւրի ինկած է Թրքական յետոյ
քաղաքի մը վիճակին մէջ, զուրկ որ
եւ է ապահովութենէ: Դարձած է
ջերմի բոյն մը: Թրքական իշխանու-
թիւնը աքսորած է անհանդարտ բը-
նակիչները, ինչպէս նաեւ Գոնայի
գաղթականներէն մաս մը՝ կլիմայա-
կան պատճառներով

Քամալական իշխանութեան հաս-
տատումով, Էնկիւրի սկսաւ ապրիլ
նոր կեանք մը եւ ստանալ նոր երե-
ւոյթ մը:

Մ.

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Կ. ԽԱՉԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

— . —

ԱՆԻԷՌ.— Շաբաթ երեկոյ, ընկեր-
վարականներու սրահին մէջ տեղի ու-
նեցաւ Հ. Կ. Խաչի Գուռ Քոլոմպ—
Անիէռի մասնաճիւղին պարահանդէ-
սը: Սրահը ջատ նեղ կուգար, այն-
պէս որ շատերը ետ դարձան, իսկ ու-
րիշները ոտքի վրայ մնացին: Մօտ 300
հոգի կը հաշուէին բազմութիւնը: Նա-
խագահ Գ. Ն. Ճանկէօզեան երեկոյթը
բանալով, բացատրեց Հ. Կ. Խաչին
դերը ի սփիւռս աշխարհի: Հ. Կ. Խա-
չը միշտ եղած է նեցուկ թշուառներու,
ինչպէս եւ մանուկներու: Ապա կոչ
ուղղեց լայն աջակցութիւն ընծայել,
անոր զարգացման համար: Բացման
խօսքէն վերջ սկսաւ գեղարուեստա-
կան բաժինը: Դերասան Գ. Ալթուն-
եան արտասանեց Զարենցի «Ես իմ ա-
նուշ», Գ. Զ. Ղարիպեան՝ Սիաման-
թոյի «Պարը», Գ. Ս. Միսաքեան՝ Ա.
Ահարոնեանի «Սեւ Խաւարը», խոր
տպաւորութիւն ձգելով բոլորին վը-
րայ: Թառիստ Գարեգինի պզտիկ աղ-
ջիկը՝ Ռեժինան պարեց ռուսական
պարեր, ընկերակցութեամբ հայրի-
կին: Գ. Պալապանեան արտասանեց
«Օգաէնի նամակը» ,խնդացնելով
ներկաները Ցեւոյ ներկայացուցած
«Անմեռը եւ «Վերի ճաշարանի սպա-
սաւորը» բոլոր դերասանները յաջո-
ղութեամբ կատարեցին իրենց դերե-
րը, ղեկավարութեամբ Գ. Ալթունեա-
նի: Գեղարուեստական բաժինը լրա-
նալէն վերջ, զարթուցիչ ժամացոյց
մը աճուրդի դրուելով քառորդ ժամ-
ուան մէջ գոյացաւ 550 Ֆր.ի գումար
մը: Շահեցաւ Գ. Հ. Գէտօեան: Ցե-
տոյ սկսան եւրոպական պարերը, ո-
րոնք կերուխումով եւ երգերով տեւե-
ցին մինչ եւ առաւօտեան ժամը 6: Մէջ
ընդ մէջ տեղի ունեցան անակնկալներ
Գ. Ճանկէօզեանի կողմէ:

Ապրին Հ. Կ. Խաչի Անիէռ Գուռ —
Քոլոմպի մասնաճիւղի անդամ - ան-
դամուհիները որոնք ջանք չէին խը-
նայած հանդէսին յաջողութեան հա-
մար եւ ժրաջան մեղուի պէս կը
սպասարկէին հանդիսականներուն:

** Վերջերս խումբ խումբ դիմում-
ներ կը կատարուին համակիրներու
եւ նախկին ընկերներու կողմէ, Դաշ-
նակցութեան շարքերուն մէջ մտնելու
համար: Առաջին անթիւ արձանագր-
ուեցան 12 թեկնածուներ, որոնց ըն-
դունելութեան առթիւ ընկերա — հա-
մակրական խնջոյք մը սարքուած էր
յունուար 17ին, որ անցաւ շատ յա-
ջող: Ընկերներ եկած էին նաեւ Ալ-
ֆորվիլէն եւ Քաշանէն: Սեղանապե-
տըն էր Լ. Զորմիսեան, իսկ օր-
ուան առթիւ խօսեցաւ Շ. Միսաքեան,
բացատրելով Դաշնակցութեան հիմ-
նական գիծերը:

Սեւ Հովիւ

1,400,000 ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ
ՇՆՈՐՀԻՒ ՊԵՏԱԿԱՆ ՎԱՐԿԵՐՈՒ

— . —

Պերլինի թերթերը կը գրեն թէ շը-
նորհիւ Հիթլէրի հաստատած «ամուս-
նական փոխառութեանց» 1933 օգոս-
տոսէն 1936 դեկտ. 31 գերման նորա-
պսակ ամոլներու տրամադրուած է
700.000 վարկ, համագումար 35 մի-
լիոն անգլ. ոսկի: Այդ ժամանակաշըր-
ջանին ծնած են 500.000 զաւակներ,
փոխառութեամբ կազմուած ընտա-
նիքներու մէջ: Ամէն անգամ որ զա-
ւակ մը կը ծնէր, փոխառութեան գու-
մարէն 25 առ հարիւր կը զեղչուէր:
Ելմտական նախարարութիւնը կը
յայտարարէ թէ այս քաղաքականու-
թիւնը պիտի շարունակուի, ցորչափ
հարմնցու Գերմանուհիներ կան որ
ապրուստ կը ճարեն: Ամիսը միջին
հաշուով 15.000 ամուսնական փո-
խառութիւն պիտի տրամադրուի:

Այս փոխառութիւնները առաջին
անգամ հաստատուեցան 1933 Յունի-
սին: Կը տրուին միայն այն ատեն երբ
հարսը իր ապրուստը կը ճարէ եւ
յանձն կ'առնէ վճարել պաշտօն չըն-
դունիլ, ցորչափ իր ամուսինը առ նը-
ւազն 10 ոսկի կը շահի ամսական: Հե-
տեւանքը եղած է 700.000 աշխատա-
ւոր աղջիկներ եւ կիներ հեռացնել աշ-
խատանքի հրապարակէն, դնել տա-
ժամարար, ինչպէս եւ դիւրացնել ա-
մուսնութիւնները: Անուղղակի մէկ
արդիւնքն ալ եղած է 150.000 հոգի
աւելցնել կահկարասիներու եւ առար-
նին առարկաներու շինութեան բան-
ուորներուն թիւը: Փոխառութեան
գումարը կը ճարուի տուրք հաստա-
տելով ամուրիներուն վրայ: Մասնա-
ւոր նպաստներ յատկացուած են նաեւ
այն ընտանիքներուն որոնք կամ աւելի
զաւակներ ունին: 1935 հոկտեմբերէն
մինչեւ 1936 դեկտ. 31 աւելի քան 10
միլիոն անգլ. ոսկի վճարուած է 350
հազար այսպիսի ընտանիքներու:

— o —

ԱՆՍՈՎՈՐ ԱՆՁՐԵՒՆԵՐ անանցա-
նելի դարձուցած են ճամբաները
ամբողջ Պաղեստինի մէջ: Ցամաքային
եւ օդանաւային հաղորդակցութիւն-
ներն ալ խանգարուած են:

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ՔՆՆԻՉՆԵՐԸ ԵՒ ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՀԱՅ ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐԸ

— • —

Հեռագիրը ժամանակին հաղորդած
էր թէ Ազգերու Դաշնակցութեան դի-
տողները այցելած են Ալէքսանտրէթի
շրջանին հայկական գիւղերը: Այս
մասին հետեւեալ տեղեկութիւնները
կը հաղորդէ «Ազդակ».—

Յունուար 20ին ընդհ. ապահովու-
թեան չէնքին մէջ քննիչներուն ներ-
կայացան Գէյլանի, Աթըզի եւ Սօուգ
Օլուգի հայութեան կողմէ երկու հո-
գի: Քսան վայրկեան տեւող խօսակ-
ցութեան մը ընթացքին քննիչները
մանրամասն հարցեր տուին յիշեալ ե-
րեք գիւղերու (որոնց վերջին երկու-
քը զուտ հայաբնակ) հայութեան, ա-
նոր կեանքին, եկեղեցիին, դպրոցնե-
րուն կամ թուի մասին, երբէ՞ն ի վեր
հաստատուած են, ի՞նչ հարստութիւն
ունին, իրենց արդի վիճակը եւ փոխ-
յարաբերութիւնները տեղւոյն Թուրք
բնակչութեան հետ: Կամ ի՞նչ է ի-
րենց կարծիքը սանճաքի ճակատագրի
մասին, եւ որո՞ւ մաս կազմելը կը
ցանկան իրենք:

Հայ ներկայացուցիչները մանրա-
մասնօրէն ու պէտք եղած կերպով
պատասխանեցին քննիչներու հարցե-
րու տալով կարգ մը արժէքաւոր տե-
ղեկութիւններ իրենց կեանքին ու ար-
դի նեղ կացութեան մասին. ու չել-
տեցին թէ կը ցանկան որ սանճաքը
Սուրիոյ մաս կազմէ: Քննիչները մե-
ծապէս բաւարարուած անոնց բացա-
տրութիւններէն, յայտնեցին իրենց
անկեղծ գոհունակութիւնն ու շը-
նորհակալութիւնը:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ հանրապետութեան նա-
խագահին մասնաւոր հրամանագրով,
տարաբախտ ընկեր Փօթուքեանի մահ-
ուամբ թափուր մնացած Քաղաք.
Խորհուրդի պաշտօնին նշանակուած է
Տոքթ. Անդրանիկ Զավուշեան, որ
լայն ժողովրդականութիւն կը վայելէ
հայ եւ օտար շրջանակներու մէջ:

ԲԱՆՈՒՈՐ ԿԸ ՄՈՒՐԱՆ Պաղեստինի
հողագործական գաղութներուն մէջ,
մասնաւորապէս նարինջի եւ կիտրոնի
քաղին համար: Հրէական Աշխատան-
քի Դաշնակցութիւնը քաղաքի բան-
ուորներուն դիմած է, յայտնելով թէ
անմիջական պէտք ունի հազարաւոր
յաւելուածական ձեռքերու:

ՕԴԱՆԱՒԱՑԻՆ ՔՂԹԱՏԱՐԻՆ հա-
մար, որ շուտով պիտի հաստատուի
ամբողջ Ֆրանսայի մէջ եւ նամակնե-
րը իրենց հասցէներուն պիտի փոխա-
դրէ 24 ժամէն, առանց յաւելուածա-
կան վարձքի ,պիտի հաստատուին 5
տարբեր գիծեր.— 1. Փարիզ - Թու-
լուզ — Փէրփինեան.— 2. Փարիզ -
Պորտօ — Մոն տը Մարսան.— 3. Փա-
րիզ — Սէնթ — Էթիէն — Լիոն —
Կրընոպլ 4. Փարիզ - Քլէրմոն -
Ֆէռան — Ավինեօն.— 5. Փարիզ — Լի-
ոն - Մարսէյլ — Նիս: Սաւառնակնե-
րուն արագութիւնը պիտի ըլլայ ժա-
մական 150 մղոն:

ՄԱՄՈՒԼ

ՔԻՉ ՄԸՆ ԱԼ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

— . —

Աթէնքի Նոր Օրը կրկին արծարծե-
լով տարագիր երիտասարդութեան
խնդիրը, հետեւեալ խորհրդածու-
թիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմ-
բագրականի մը մէջ (22 յունուար).

— «Մենք ծրագիրը կը պատրաս-
տենք ոչ թէ երիտասարդութեան, այլ
ծրագիր պատրաստելու համար: Ու
կը զարմանանք որ երիտասարդութիւ-
նը չի խանդավառուիր, հանրային
շարժումներու հանդէպ անտարբեր կը
մնայ

Զոր են մեր ծրագիրները: Գաղա-
ութիւրական՝ եթէ կ'ուզէք: Անոնց մէջ
թանձրացեալ բարոյականութիւն կայ,
որ կը խրտչեցնէ երիտասարդը: Ա-
նոնց մէջ անմարսելի գաղափարաբա-
նութիւն կայ, որ չի մագնիսացներ ե-
րիտասարդը:

Պէտք է արդիականացնել ծրագիր-
ները, օրուան շունչով օծել զանոնք,
օրուան պահանջներուն յարմարցը-
նել:

Երիտասարդը վայելք ու զբօսանք
կ'ուզէ ,թեթեւ հաճոյքներ կը փնտռէ,
նոր ընկերականութեան կարօտը կը
քաշէ: Այս բոլորին պէտք է գոհա-
ցում տալ ,երիտասարդը կապելու
համար մեր առաջադրած նպատակին:

Պարասրահները եւ տանսինկները
կը քաշեն երիտասարդը: Պէտք է ու-
րեմն պարահանդէսներ կազմակեր-
պել, շինել մթնոլորտով:

Այս կերպով, պարը կապ կը դառ-
նայ երիտասարդը պահելու մեր մի-
ջավայրին մէջ եւ աստիճանաբար ա-
նոր ներարկումներ ընելու:

Արդի երիտասարդութիւնը երաժշ-
տութիւնը կը սիրէ: Ու կ'երթայ քա-
պարէները՝ ծարաւին գոհացում տա-
լու համար: Ի վիճակի ենք սարքելու
երաժշտական երեկոներ, նուագածու-
ներու խումբեր, որոնք օտար սրահ-
ներու հոգեկան վայելքին պիտի փո-
խարինեն:

Այս կերպով, օտարին երգին զու-
գընթաց, աստիճանաբար հայ երգին
ճաշակը պիտի պատրաստենք երիտա-
սարդին մէջ, պիտի մշակենք անոր
հոգին, զայն բանալով հայկական հո-
րիզոններուն եւ հայրենի աշխարհին:

Կարելի է դեռ ուրիշ միջոցներ ալ
թուել, սակայն վերի երկուքը կը բա-
ւեն, հասկնալու համար թէ մեր պատ-
րաստած ծրագիրները քիչ մը վար-
պետական են եւ մաքրակրօնութեան
դրոշմ կը կրեն:

Հաւատք ունինք որ մեր փնտռտուք-
ները օր մը արդիւնքի պիտի յանգին,
քանի որ ընդհանուր տրամադրութիւն
կայ երիտասարդութիւնը իր կոչման
բարձրութեան վրայ դնելու եւ դայն
դարձնելու արի եւ անձնուէր պահա-
կը իր ցեղին»:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

— o —

Ստորագրեալներս նախագահ եւ
անդամ Ներգաղթի Ֆոնտի Կեդր.
Յանձնաժողովի, ցաւ ի սիրտ հարկա-
դրուած ենք հրապարակաւ ճչդում
մը կատարել լրագրական բանակռիւ
մը առթիւ, զոր այդ Յանձնաժողովի
անդամներէն Գ. Ա. Զօպանեան եւ
Տոքթ. Հ. Գալճեան ունեցան, անձ-
նական խնդրոյ մը հրապարակային
բնոյթ տալով, Յանձնաժողովի շր-
ջափակէն դուրս գալով:

Փարիզահայ թերթ մը գիտումնա-
ւոր լուր մը հրատարակած ըլլալով
թէ այդ Յանձնաժողովի վերջին նիս-
տին Գ. Զօպանեան վտարուած է ան-
դամակցութենէ, Յանձնաժողովի դի-
ւանը յարմար դատեց հերքմնագիր մը
հրատարակել թէ՝ այդ թերթին «հը-
րատարակած տեղեկութիւնները բնաւ
չեն համապատասխաներ իրականու-
թեան»: Աւելորդ է շեշտել թէ Յանձ-
նաժողովին ատենագրութիւնը եւ գե-
կուցումը միայն վաւերական բնոյթ
ունին:

Տոքթ. Գալճեանի լուսաբանութեան
առթիւ պարտաւոր ենք յայտնել թէ՝
յատենի ժողովի ինք չէ ըրած այն
ընդարձակ փաստարկութիւնը զոր իր
բացատրագրին մէջ հարկ տեսած է
ընդլայնել: Ստոյգ է որ ան յայտա-
րարեց քանի մը խօսքով միայն թէ՝
նկատելով որ Գ. Զօպանեան ներկայիս
Հայաստանի մէջ «մօվէզ փրէս» ունի,
այսինքն թէ խստօրէն զատափետուած
է, լաւ պիտի ըլլար որ քաշուէր
Յանձնաժողովէն: Բայց իրեն պա-
տասխանուեցաւ թէ արդէն Յանձնա-
ժողովին բոլոր անդամները հրաժա-
րած կը նկատուին, քանի որ այդ
մարմնոյ պաշտօնը վաղուց լրացած է
եւ հաւաքական հրաժարականը պիտի
ներկայացուի քաղ.Արսէն Եաղյեանի:

Յանձնաժողովին նախագահը կը
փափաքի անձնապէս յայտարարել նա-
եւ թէ Տոքթ. Գալճեանի կողմէ իրեն
վերագրուած խօսքերը Գ. Զօպանեա-
նի մասին անճիշդ են, մանաւանդ որ
ինք բնաւ չի գրաղիր քաղաքականու-
թեամբ եւ Գ. Զօպանեանի նկատմամբ
կը սածէ անկեղծ յարգանք մը:

Զարեհ Նուպար՝ նախագահ, Մա-
լէզեան՝ անդամ:

ՄԻՄԱԳ

— Ըսենք թէ մէկը 1889 ծնած է,
քանի՞ տարեկան կ'ըլլայ այսօր:

— Եթէ ծնողը կին է, խնդիրը կը
տարբերի:

— Այսինքն ամուսնոյս ծննդեան
թուականն է:

— Եթէ դուք ալ այդ թուականին
ծնած էք, տասը տարուան տարբերու-
թիւն մը կ'ունենաք:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ
թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները
գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ըն-
թեռնլի եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (194)

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Վրայ հասան 1896 թուականի հայ-
կական կոտորածները: Ամբողջ Թուր-
քիոյ մէկ ծայրէն մինչեւ միւսը,
Պոլսէն սրուած աղդանշանի մը վը-
րայ. Թուրքերն ու Քիւրտերը յան-
կարծ յարձակեցան հայ ժողովուրդի
վրայ: Հարիւրաւոր քաղաքներ ու
գիւղեր կործանուեցան, թալանուե-
ցան: Թրքական եաթաղանը նորէն
մէջտեղ ելաւ, ու արիւնը ծովացաւ
Հայաստանի մէջ, ինչպէս երբեմն ե-
ղած էր Յունաստանի, Պուլկարիոյ,
Ալպանիոյ, Սուրիոյ մէջ:

Գործութն ալ, ինչպէս Վասպուրա-
կանի բոլոր գիւղերն ու քաղաքները,
հիմնովին թալանուեցաւ: Փողոցնե-
րու մէջ չարաթներով երեսունէն ա-
ւելի անթաղ դիակներ մնացին, իսկ
անոնք որ ժամանակին փախեր էին ու
լեռները ապաստաներ, տաւարի նը-
ման խոտ ուտելով՝ ապրեցան:

Մուղսին, երբ համագիւղացինե-
րով վերադարձաւ գիւղ, իր ունեցած
հարստութեան հետքն իսկ չկար:
Գիւղն աւերակ էր: Գիւղացիք տեն-
դագին հապճեպով լծուեցան վերա-
շինութեան գործին. Ուշինչէն պէտք

էր կեանքը ստեղծել, Աստուծոյ նը-
ման, որ քաոսէն երկինքն ու երկիրը
ստեղծեց: Երեք չորս տարի անցած՝
հայ գիւղացին տնտեսութիւնը վերա-
կանգնեց, գրեթէ մոռցաւ ահաւոր ա-
ղէտը, բայց մաքին մէջ հաստատուն
գաղափար մը մնաց՝ «96 թուականը
կրնար կրկնուիլ»:

Մուղսին ալ մէկ երկու տարիէն
նիւթապէս ոտքի կանգնեցաւ: Հիմա
սխոսը աւելի ընդարձակ էր, տանը
ուտող խմողը աւելի շատ: Բայց Մուղ-
սին երբեք չկրցաւ մոռնալ Գործու-
թի կոտորածը, լերան ծերպերու մէջ
ապրած սարսափելի օրերը: 96 թը-
ւականը մշտական մղձաւանջ մը դար-
ձաւ, այն օրերը կրկին ապրելու գա-
ղափարը՝ ահաւոր տառապանք մը:

Կատարուած սարսափները, թալա-
նը, կոտորածը՝ Մուղսին յեղափո-
խական շարժման հետեւանք համա-
րեց եւ ատոր համար կանեկ դար-
ձուց «Սուրբ Գործին», որու երկը-
պաղուներէն մէկն էր Ուանմնիոյ
մէջ: Ազատութիւն պէտք չէր, եթէ
ատոր հետ կապուած էր կեանքի, մա-
լի, միւլքի ոչնչացումը, կը մտածէր

ան:

Մուղսին իր իրաւունքն ու պարտա-
կանութիւնը կը համարէր յեղափո-
խութեան վտանգէն հեռու պահել
գիւղը, ինչպէս նաեւ իր եւ իրեննե-
րուն կեանքը, տարիներու աշխատան-
քով վաստակած հարստութիւնը: Ա-
տոր համար ալ չձգեց որ Գործութի
մէջ դպրոց մը բացուի՝ դպրոցը հա-
մարելով նախապատճառ յեղափո-
խութեան: Մուղսիի կարծիքով, ի-
րենց հայրերն ու պապերը, որոնք ա-
ռանց դպրոցի երես տեսնելու ապ-
րած էին, ի՞նչ պակաս էին որ իրենք
անպատճառ դպրոց պիտի ունենային:

Սակայն, վերջին երկու երեք տա-
րին, Մուղսին կը զգար, որ խլրտում
մը կար գիւղին մէջ, ու իր խօսքը
նախկին արժէքը չունէր: Գիւղական
հաւաքոյթներու ժամանակ, երիտա-
սարդներ, որոնց Մուղսին բանի տեղ
իսկ չէր դներ, կը համարձակէին իր
ներկայութեան հակառակ կարծիքներ
յայտնել, իր կարգադրութիւններուն
դէմ բողոքել: Նոյն իսկ կը կասկա-
ծէր, որ գիւղի երիտասարդութիւնը
կը զինուէր, քաղաքի յեղափոխա-
կաններուն հետ կապ կը պահէր, ան-
ծանօթ մարդիկ կուգային կ'երթային:
Այս բոլորը կը մտահոգէր եւ կը զայ-
րացնէր Մուղսին:

Փառք Աստուծոյ, իր զաւակը՝ Սա-
քօն այդ յիմարներուն հետ կապ չու-
նէր, որոնք խելքերնին կորսնցուցած՝

կրակի հետ կը խաղային

Այդ առտու Մուղսին լաւ տրամա-
դրութեան մէջ էր: Աղբիւրի գլու-
խը կանգնած՝ աղօթքը մրմնջեց եւ,
ինչպէս կը վայելէր իր դիրքին, ծանր
ու մեծ քայլերով անցաւ գիւղի փո-
ղոցէն, աջ ու ձախ բարեւելով գիւ-
ղացիները: Երբ տուն հասաւ, դէմ
դիմաց ելաւ Սաքոյին, որ դռնէն նոր
դուրս կուգար:

— Հը, պալամ, եզները դուրս հա-
նեցի՞ք,— հարցուց Մուղսին.

— Հա, մշակները քշեցին դէպի
արտը:

— Էս օր ո՞ր արտը պիտի երթաս:

— Զաղացքի փոքր արտը:

— Հապա երէկ առտու կ'ըսէիր թէ
փոսի մեծ արտը պիտի հերկես...

Սաքօն չփոթեցաւ: Ճիշդ է որ առջի
օր այդպէս որոշած էր, բայց փոսի
արտը կը գտնուէր Բերկրիի ճամբուն
մէջ, առնուազն մէկ ժամ հեռու գիւ-
ղէն, իսկ Սաքօն գիշերուան ժողովէն
վերջ, այդքան չէր ուզեր հեռանալ
գիւղէն:

— Հա, էդպէս ըսի,— պատասխա-
նեց Սաքօն կմկմալով,— բայց աւելի
լաւ է մէկ գիւղի մօտիկները վերջա-
ցնել, մեծ արտը թող մնայ ամէնէն
վերջը:

— Չէ, պալամ, մէկ ան վերջացուր,
տեղը հեռու է, քանի օդերը լաւ կ'եր-
թան...

— Վաղը անպատճառ մեծ արտը

կ'երթամ,— Սաքօն աշխատեցաւ հա-
մոզել հայրը:

Մուղսին, որ մէկ ըսած խօսքը չէր
սիրեր կրկնել, յոնքերը վեր քաշեց.
Ինչո՞ւ Սաքօն այդ օր մեծ արտը չէր
ուզեր երթալ: Ու գրեթէ բարկացած՝
խիստ կերպով ըսաւ.

— Մեծ արտը հերկէ, հասկցա՞ր:

Սաքօն գլուխը կախած հեռացաւ:

Մուղսին ոտքի վրայ բրդուճ մը
հաց ու պանիր կերաւ ու բարձրացաւ
տանիքը, ուր սովորաբար առտուները
կը նստէր: Կանակը պատին տուաւ,
ծխամորճը հանեց ու սկսաւ ծխել: Ա-
մէն մարդ իր գործին կ'երթար: Հօ-
տաղները գիւղի տաւարը կը քշէին
հանդը, տանտիկինները տնային գոր-
ծերով զբաղած ներս ու դուրս կու-
գային, ու գրեթէ ամէն երդիկէ ծուխ
կը բարձրանար:

Մուղսին բաւականութեամբ կը
նայէր չորս դին: Գիւղը, շրջապատի
արտերը, եկեղեցիի փայտէ զանգա-
կատունը, կիսովին չորցած ծառի մը
վրայ գտնուող արագիլի դատարկ
բոյնը, հեռուն բարձրացող Փիր-
Թաշիտ սարը, ատոնք բոլորը իր հո-
գուն հարազատ միջավայրը կը ներ-
կայացնէին որու մէջ ապրած էր ման-
կութենէն սկսած:

«Փառք քեզ Աստուած, փառք քեզ,
յաղագս յամենայնի» յօրանջելով՝
մրմռաց Մուղսին, ծխամորճի ծուխը
ներս քաշելով:

Նստած տեղէն յանկարծ բարձրա-
ցաւ, երբ նկատեց, որ իր անկիր,
գիւղի ղառամած քահանան՝ դաւազա-
նին վրայ կքած՝ կը մօտենար:

— Օրհնեա՛ տէր, տէրպապ:

— Աստուած օրհնէ,— պատասխա-
նեց Տէր Եղիշէն, ու տքալով մօտե-
ցաւ Մուղսիին.

— Որդի,հալ չէ մնացեր վրաս...
էս մէջքիս ցաւը... Թալանենց Մա-
րիամի եալխուն ալ օգուտ մը չըրաւ
.. ասղ գիշեր աչքերս չկրցայ փա-
կել.

— Ջանըմ, քանի՞ անգամ ըսի, որ
քաղաք երթանք, մէկ էդ ամերիկացի
բժիշկը նայի:

— Ի՞նչ այդ փրո՞տը,— ու քահա-
նայի մարած աչքերը փայլեցան բար-
կութեամբ,— այդ անհաւա՞տը ..

Մուղսին լռեց՝ աւելորդ համարե-
լով անհրը համոզելու աշխատանքը:
Գիտէր որ Տ. Եղիշէի համար ամերի-
կացի բողոքական միսիոնարները
պարզապէս անհաւատներ էին, ինչ-
պէս մահմետականները, եւ թերեւս
անոնցմէ ալ աւելի ատելի:

Երկուքը լուռ իրարու կողքի նս-
տան: Քահանան երբեմն կը տքար հո-
գոց հանելով, իսկ Մուղսին ծխա-
մորճը կը քաշէր:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

նելութիւն ըրաւ։ Սխալ պիտի ըլլար ըսել թէ Թուրք հանրային կարծիքը չէ զգածուած եւրոպական երկիրներու այս բարեկամական արտայայտութիւններէն։ Թուրքերը զգածուած են այդ արտայայտութիւններէն եւ իւրաքանչիւրին տուած են արժանի գնահատանքը եւ կարեւորութիւնը։

Անգլ. եւ իտալական համաձայնութեամբ ստեղծուած մթնոլորտը կարեւոր բարւոքում մը առաջ բերաւ ի նպաստ Միջերկրականեան երկիրներու ապահովութեան եւ իրարու հետ լաւ յարաբերութեանց։ Այս նոր մթնոլորտին մէջ Իտալիոյ հետ խօսակցած ատեն, Տօքթ. Արաս առիթ պիտի գտնէ շօշափելու նաեւ Նեղուցներու խնդիրը։ Կը յուսանք որ առկախ խնդիրներու գոհացուցիչ լուծումը օգտակար պիտի ըլլայ ոչ միայն իբրեւ երկու երկիրներու բարեկամութիւնը եւ ապահովութիւնը շահագրգռող հարց մը, այլեւ իբրեւ Եւրոպայի խաղաղութիւնը եւ ապահովութիւնը զօրացնող դէպք մըն։

Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները

Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ արտաքին նախարարներուն առաջին տեսակցութիւնը՝ Միլանի մէջ՝ ունէր սիրալիր հանգամանք, ինչպէս կ'ըսեն դիւանագիտական բարբառով։ Վերջին լուրերու համաձայն, կարելի եղած է հիմը գնել օգտակար գործակցութեան մը, որ շուտով վերջնական համաձայնութեան պիտի յանգի, լուծելով Տարտանէլի նոր պայմանագրութեան խնդիրը։ Առաջին խօսակցութենէն վերջը, որուն յաջորդեց փառաւոր ճաշ մը, երկու երկիրներու պատուիրակները յայտարարեցին թէ նախարարները յաջողած են հարթել զանազան խոչընդոտներ։ Երկրորդ տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ իրիկուան ժամը 5ին եւ անմիջապէս մամուլին հաղորդուեցաւ պնկոյց մը որ կ'ըսէ թէ երկու նախարարները զանազան խնդիրներ քննեցին 1928 մայիս 30ի դաշնագրին հիման վրայ եւ մանաւանդ զբաղեցան Տարտանէլի պայմանագրով եւ Միջերկրականի կացութեամբ։ «Այս բարեկամական եւ մանրամասն քննութենէն բացորոշապէս երեւան եկաւ որ Իտալիա եւ Թուրքիա անհամաձայն չեն որ եւ է հարցի մասին եւ թէ երբեք պատճառ չկայ որ փոխադարձ վստահութենէ տարբեր բան տիրէ երկու երկիրներուն միջեւ։ Այս հանդիպումներէն վերջը, երկու նախարարները համաձայն գտնուեցան որ սերտ յարաբերութիւնները շարունակուին սովորական միջոցներով, որպէսզի արդիւնաւոր եւ գործնական դառնայ իրենց կատարած կարծիքներու փոխանակութիւնը»։

Ինչպէս կ'երեւայ, որ եւ է վերջնական որոշում չէ տրուած։ Խօսակցութիւնները ծառայած են մշակելու շարք մը դիւանագիտական եւ քաղաքական ծրագիրներ, որոնք իտալական եւ թրքական կառավարութեանց քննութեան պիտի ենթարկուին եւ որոնց մասին ուրիշ շահակից պետութեանց կարծիքներն ալ պիտի առնուին յառաջիկային.

Թ. Ռ. Արաս երէկ մեկնեցաւ Հռոմէն, Էնկիւրի վերադառնալու համար։

*** Պերլինի թերթերը այլեւս չեն խօսիր այն այցելութեան մասին զոր իբրեւ թէ պիտի տար Թ. Ռ. Արաս, Միլանէն յետոյ Պերլին հանդիպելով։ Թուրք գործավարը կանգ պիտի առնէ միայն Պելկրատի մէջ։ «Լ'Էօվր»ի քաղաքական աշխատակիցը դիտել կուտայ թէ Թ. Ռ. Արաս խորապէս ազդուած է այն իրողութենէն որ Հիթլէր իր շաբաթ օրուան ճառին մէջ շատ մեծ կարեւորութիւն չէր տուած Իտալիոյ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԵՔՍԻԿԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴԵՍՊԱՆԸ իր կառավարութեան յանձնարարութեամբ ծանուցագիր մը ուղղեց Մեքսիկայի կառավարութեան, բողոքելով Թրոցքիի ընծայուած ապաստանութեան համար։ Ծանուցագիրը Մեքսիկայի կառավարութիւնը պատասխանատու կը համարի Թրոցքիի հակախորհրդային գործունէութեան համար եւ կը պահանջէ խիստ հսկողութեան տակ առնել աքսորականը, որպէսզի չկարենայ հաղորդակցիլ արտասահմանի հետ։

ՓԱՐԻԶԻ անգլիական դեսպանը հանգստեան կոչուած ըլլալով, յաջորդ նշանակուեցաւ Սըր Էրիք Ֆիփս, Պերլինի դեսպանը, որ մասնագէտ մըն է գերմանական գործերու։

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐՈՒՆ վրայ հսկելու համար, մասնաւոր գրասենեակ մը հաստատուեցաւ Գերմանիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ։ Այս կարգադրութիւնը հաղորդուեցաւ ձայնասփիւռով։

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ կռիւները կը շարունակուին մեծ դժուարութեամբ, իբրեւ հետեւանք ձմեռնային խստութեանց։ Անգլիական աղբիւր կը հաղորդէ թէ նորէն իտալական զինուորներ ցամաք հանուած են Գատիքս։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

[illegible] ԱՐՈՒԵՍՏ

Ամսագրին 7րդ տարուան Ա. թիւը (Յունուար) հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Խմբագրին Յուշատետր,— Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ՝ Մեռնող գիւղին պատմութիւնը,— Յ. ՕՇԱԿԱՆ՝ Գաղուած նամակ մը,— ՍՈՒՐԷՆ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ՝ Անտիպ նամակ մը,— Բ. ԹՕՓՃԵԱՆ՝ Թերթօղի մը համար,— ՀՄ. ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ՝ Գրիգոր Զոհրապի հետ,— Մ. ԹԷՕԼԷԼԵԱՆ՝ Ես եւ գրականութեան «Ենծ»ը,— Մեր արուեստագէտները,— Գեղատիպ նոր կողքով եւ պատկերազարդ։ Ամէն մէկ բաժանորդ իրաւունք ունի ստանալու ֆրանսերէն կամ հայերէն գիրք մը, նուէր։

Բաժանորդագրութիւնն է.— Ֆրանսայի համար տարեկան 30 ֆրանք, Արտասահմանի համար 40 ֆրանք։ Դիմել՝ M. et M. BARSAMIAN
30, Rue Drouot, Paris (9):

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԹԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ ենթակոմիտէի ընկերական [illegible] հանդիպումը վաղը շաբաթ իրիկուն, ժամը ճիշդ 9ին, Հայ Ակումբին մէջ, 52 rue Isidore-Neujahr, Պանթէօ։

Կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԱՐՄՐՈՒՆԻ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, իր Ակումբին մէջ։

ԱՆԻԷՐ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ Արամ ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 5 փետր. ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, նոյն հաւաքատեղին։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Վաղարշեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 7 փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 181 Cours Lafayette, Զաւարեան գրադարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՍԷՆԹ'ԷԹԻԷՆԻ Անտօք ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս կիրակի, 7 փետր., կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Դուրեան գրադարանին մէջ, կը թախանձուին նաեւ Թալոտիէռի ընկերները։ Ներկայութիւնը անդամատոմսով։

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ (Մարսէյլ) Ակնունի ենթակոմիտէի անդամական ընդհանուր ժողովը այսօր ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, իր Ակումբին մէջ։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԿԼԷՈՊԱՏՐԱ

Նստած ոսկեպատ եւ ծիրանեգոյն առագաստներով զարդարուն նաւ մը, ուր շքեղապատոյց ինքզինքը արեւելեան դիցուհիներու պէս — պէս պերճանքներով ու շքեղութիւններով. առաւ իր հետ փոքրիկ տղաներ, որոնք սնգուրուած ինչպէս Կուպիդոնները, սիրամարգի թեւերու փետուրներով հով կուտային իրեն, մինչ ցանկապէտ ու հեշտաբոյր աղջիկներ, փաթթուած մետաքսներու մէջ, անապատային երաժշտութեան մը ընկերակցութեամբ կը դառնային կարապի պար մը։ Եւ այս արեւելեան կախարդանքներուն մէջ՝ Կլէոպատրա, պառկած մետաքսեայ բարձերու վրայ, դարձած էր խռովիչ ու անդիմադրելի բան մը, դարձած էր սիրոյ աստուածուհի Վէնիւսը։

Այժմ դուք ըսէք թէ ի՞նչ պիտի ընէիք եթէ Մ. Անտոնիոսի տեղը ըլլայիք։ Պիտի ընէիք այն՝ ինչ որ ան պիտի ընէր։ Եթէ Անտոնիոս յօդացաւով, դժուարամարսութեամբ կամ ո եւ է այլ հիւանդութեամբ բռնուած ալ ըլլար, պիտի չկրնար դիմադրել այդպիսի կնոջ մը։ Եւ ան արդէն չփորձեց ալ դիմադրել։ Բիրտ, անտաշ, հաստաբակ զինուոր մըն էր ան։ Մինչ այդ՝ սովոր էր վայրենի խընջոյքներ տալ կառապի ու շաղակրատ կիներու, զայթակղեցնելով նոյնիսկ Հռոմը, իսկ այժմ Կլէոպատրան, ծընունդով ազնուական կին մը, կըրթուած եւ նուրբ արարած մը, կին մը՝ որ կրնար բանաստեղծութիւններ արտասանել, դարձած էր իր հոմանուհին։ Անոր հանդէպ իր զգացած սէրը իր ալեկոծ կեանքը միացուց գեղեցկութեան եւ փափկութեան մը, զոր երբեք ճանչցած չըլլար. ան ներշնչեց իրեն այնպիսի նուիրում մը եւ հաւատարմութիւն մը, որոնք մեզի հետաքրքրութիւն կը պատճառեն քսան դարեր վերջն ալ...

Կլէոպատրան գիտէր մարդոց հետ վարուելու եղանակը։ Իր վարուելակերպով ան չէր ձանձրացներ, կ'ընէր ամէն ինչ որ կ'ուզէր Անտոնիոս։ Անոր հետ նարտ կը խաղար, որսորդութեան եւ ձկնորսութեան կ'երթար, երբեմն նոյնիսկ կը ծպտուէր իբրեւ դեղուհի մը եւ գիշերները կը թափառէր անոր հետ քաղաքի փողոցներուն մէջ՝ շարժելով մարդոց նըստած աթոռները եւ զուարճացնելով ներկաները։ Անգամ մը երբ ձուկ որսալու ժամանակ Անտոնիոս գանգատեցաւ թէ չէր կրցած բան մը որսալ, Կլէոպատրայի սպասուհիներէն մին նաւին տակէն լողալով տառեխ ձուկ մը անցուց Անտոնիոսի կարթին վրայ։

Կլէոպատրան միշտ հոգ տարաւ Անտոնիոսի առողջութեան. իրենց պարտականութեան վրայ պահեց խոհարարապետներ, որոնք գիշեր — ցերեկ անոր համար պատրաստեցին տաք կերակուրներ, այնպէս որ մեծածախս խնջոյքներ միշտ ալ կրնային պատրաստուիլ՝ Անտոնիոսի ուզած ժամանակ։

Այնքան գրաւուեցաւ Անտոնիոս Կլէոպատրայով, որ կորսնցուց իր ողջմտութեան զգացողութիւնն իսկ։ Իբրեւ նուէր ան Կլէոպատրային տըւաւ Փիւնիկէի ամբողջ ծովեզերքը, Եգիպտոսի նահանգը եւ Կրետէ կղզին, իսկ իր շռայլութեանց իբր գլուխ գործոց՝ ան նուիրեց ամբողջ հռոմէական Ասիան։

Այս նուիրատուութիւններու լուրը տակն ու վրայ ըրաւ ամբողջ Հռոմը։ Ի՞նչ, այն ընդարձակ երկիրները, որոնք շահուած էին հարիւրաւոր ճակատամարտներով եւ վճարուած հռոմէական զինուորներու արիւնով, խաղալիկի նման մէկ կո՞ղմ պիտի նետուէին՝ գոհացնելու համար եգիպտացի սիրուհիի մը քմահաճոյքները։ Այս հարցման պատասխանը պատերազմ մըն էր։ Այլեւս վճռուած էր Կլէոպատրայի ճակատագիրը. ան չափէն աւելի առաջ գացած էր. այլեւս եկած էր անհաւասար հաշուեյարդարութեան օրը։ Հռոմ ունեցաւ ամենազօր կառավարութեամբ մը, խորտակեց Անտոնիոսի եւ Կլէոպատրայի ռազմանաւերը եւ պարտութեան մատնեց անոնց բանակները։

Հասած էր նաեւ իրենց վախճանը, եւ այդ զգացին երկուքն ալ։ Անտոնիոս գիտէր որ պիտի ձերբակալուէր եւ գլխատուէր, ուստի դաշոյնի հարուածներ տուաւ իրեն եւ, ինչպէս իր կեանքի երկար տարիները, հոգեվարքի վայրկեանները ալ ան անցուց Կլէոպատրայի բազուկներուն մէջ։

Կրկին ու կրկին Կլէոպատրա երդում ըրաւ Անտոնիոսին, թէ պիտի թոյլ չտար որ կալանաւորէին եւ շղթաներու զարկած տանէին զինքը Հռոմ՝ փողոցներու մէջ խռնուած ամբոխի ծաղրանքներուն եւ հայհոյանքներուն առարկայ դարձնելու համար։ Անտոնիոսի մահուընէն վերջ՝ Կլէոպատրա ինք թոյն առաւ եւ անձնասպան եղաւ։

Բայց ի՞նչպէս անձնասպան եղաւ, տակաւին ոչ ոք գիտցաւ. այս հանելուկը չկրցան լուծել նոյնիսկ անոնք որոնք անոր դիակը գտան մահուընէն քանի վայրկեան վերջ։ Ոմանք ըսին որ վէրք մը բացած է ան իր մարմնին վրայ եւ օձի թոյն լեցուցած այնտեղ։ Ուրիշներ ըսին որ ծաղիկներու կողովի մը մէջ իժ մըն էր պահած, որուն թոյլ տուած էր որ խայթէ իր կուրծքը։

Ան թաղուեցաւ տեղ մը՝ Եգիպտոսի մէջ, Մարկոս Անտոնիոսի կողքին, բայց ստուգապէս ո՞ւր թաղուեցաւ՝ մինչեւ այսօր ալ այդ կը մնայ անյայտ։ Եթէ դուք օր մը Աղեքսանդրիա երթաք եւ գտնէք անոր գերեզմանը, կասկած չկայ որ ձեր բախտը պիտի շինէք եւ ձեր անունը պիտի երեւայ աշխարհի բոլոր կարեւոր թերթերու առաջին էջերուն վրայ։

Թարգմ. ՕՄԷՆ

(Վերջ)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն — Տուրուբերան Նահանգային Հայր. Միութեան ընդհանուր անդամական ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 52 Rue Isidore Neujahr, Կ. Խաչի Ակումբին մէջ։

Ներկայ կարեւոր օրակարգ։ Ոչ անդամներուն մուտքը արգիլուած է

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՐՄԵՆՈՒՇ
(Տռամ հայկ. եղեռնի դրուագներէն)
ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆԻ

La Société des Amis de l'Instruction-ի հիմնած գրական մրցումին ժամանակոր եօթանասուն հեղինակներու մէջ ԱՌԱՋԻՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻ արժանացած է այս երկին ֆրանսերէն բնագիրը. ՀԱՅ ԲԵՄԻ ՀԱՄԱՐ ՎԵՐԱՇԱԿՈՒԱԾ ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ԿՈՂՄԷ. Նիւթին արժանի շքեղ տպագրութեամբ հատոր մը։ Գին 7.50 ֆրանք, գտնել տպարան Ե. Արմէն եւ ընկ. 88 rue Saint-Savournin, Marseille. եւ գրատուն Հրանտ — Սամուէլ, 51 rue Mr le Prince, Paris (6)։

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 6 ՓԵՏՐՈՒԱՐ SAMEDI 6 FÉVRIER 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3339 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՄԻՇՏ ԱԼԵԿՈԾ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԸ

Միլանի տեսակցութեան առթիւ, որ հազիւ մէկ օր տեւեց, աչքի կը զարնէ նոր երեւոյթ մը.— դժգո՞հ են Փարիզի մէջ։ Եւ մանաւանդ՝ ձախակողմեան հոսանքները։

Նախ առնենք ամէնէն կարմիրը, «Իւմանիթէ»ն։ Երէկուան թիւին մէջ, համայնավար պաշտօնաթերթը գիտել կու տայ քաղաքական բաժնի խմբագրին բերնով.

— «Տասներհինգ օր առաջ, Ժընեւի մէջ, երբ լսուեցաւ թէ Էնկիւրիի կառավարութեան ներկայացուցիչը Միլան պիտի երթայ, մենք չծածկեցինք մեր մտահոգութիւնները։ Մանաւանդ որ Թուրքիան ալ շատ աղմկալի կերպով ծանուցած էր այս այցելութիւնը։ Ֆրանքեւթուրք բանակցութեանց ամէնէն տաք շրջանն էր։ Հաւանական է որ եթէ համաձայնութիւն մը գոյացած չըլլար Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ, Միլանի այցելութիւնը պիտի կազմէր թուրքական քաղաքականութեան աճարկա՞ շրջադարձին (փոփոխման) առաջին արարը։ Եւ մէկ հարուածով վերջն վար պիտի կազմալուծուէր արեւելեան Միջերկրականի ապահովութեան գրութիւնը։ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները Ժընեւի մէջ ունեցան մեծ արժանիք մը,— կանխել այս վտանգը, եւ մենք խաղաղութեան բոլոր բարեկամներուն հետ շնորհաւորեցինք զանոնք։ Թ. Ր. Արասի դէպի Միլան այցելութիւնը ետ չառնուեցաւ, բայց շատ բան կորսնցուց իր արժէքէն։ Համոզուելու համար կը բաւէ կարդալ խօսակցութեանց տժգոյն զեկոյցները եւ հաստատել թէ որեւէ ատենագրութիւն չէ կազմուած։ Իտալիա պիտի յարէր Մոնթրէօյի պայմանագրին։ Իրականին մէջ, յետաձգուած է այդ գործողութիւնը եւ ըստ էութեան բան չէ փոխուած իտալեւթուրք յարաբերութեանց մէջ։

Ատոր հակառակ, զինուորական համաձայնութիւն մը կը յօրինուի Փարիզի եւ Էնկիւրիի միջեւ։ Պ. Իվօն Տէլպոս իրաւամբ կը նկատէ թէ այդ համաձայնութիւնը պէտք է ըլլայ արտայայտութիւնը փոխադարձ աջակցութեան զօրացման՝ Ֆրանսայի եւ իր բոլոր բարեկամներուն միջեւ։ Այս քաղաքականութիւնն է որ յառաջ յանձնարարած ենք մենք, հակառակ արտաքին գործերու պաշտօնատան յետադիմական դիւանակալութեան» (պիւրօքրասի)։

Ամբողջ քաղաքական ծրագիր մը կը մատնէն այս տողերը, ներկայացնելով համայնավար կուսակցութեան տեսակէտը, ատանց որ եւ է վերապահութեան

Կը նշանակէ թէ Ֆրանսայի կամ Խորհրդային կարմիրները երբեք պիտի չհանդուրժեն, որ Իտալիա լծուի գոնէ Թուրքիոյ հետ, գոնէ Միջերկրականի հարցին մէջ։

Իտալիան, իբրեւ անւ չափիկաւոր կամ ֆաշական, միջամուտ մը կը կազմէ խորհրդային իշխանութեան եւ անոր հետեւորդներուն համար, ինչպէս նաեւ Գերմանիան։ Մանաւանդ հիմա որ Սպանիան կրակի մէջ ինկած է, իբրեւ հետեւանք համայնավարութեան եւ ֆաշականութեան միջեւ բացուած պայքարին։

Արդ, ինչպէս Մոսկուայի, նոյնպէս Փարիզի կարմիր շրջանակներուն մէջ կը վախնան որ, եթէ Հռոմ իր ազդեցութեան տակ առնէ Թուրքիան, կրնայ Ցունաստանը եւ ուրիշ հարեւան պետութիւններ ալ ցանցին մէջ ձգել եւ նեղը դնել խորհրդային իշխանութիւնը։ (Միեւնոյն ծրագիրը կը վերագրուի Գերմանիոյ, ցամաքի վրայ, հիւսիսէն մինչեւ Պալքանեան երկիրները)։

Քննելով այս միեւնոյն հարցը, «Փօփիւլէռ», ընկերվարական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, իր կարգին կը ջանայ նսեմացնել Միլանի տեսակցութեանց արժէքը։ Ան ալ կը բացատրէ թէ որ եւ է դրական արդիւնք չեն ունեցած խօսակցութիւնները, եւ թէ՝ հակառակ իտալական թերթերու լաւատեսութեան, հարկ է սպասել ժամանակ մը, կարենալ հաստատելու համար թէ Իտալիա եւ Թուրքիա այժմ պիտի աշխատին 1928 մայիսի համաձայնութեանց ոգիով»։

Նոյն աղբիւրին համաձայն, Անգլիա տրամադիր է եղեր փոփոխելու Տարտանէլի պայմանագրին կարգ մը հատուածները։ Թերթը չի հաւաստեր այս լուրերուն, եւ գիտել կու տայ թէ Տարտանէլի պայմանագիրը արդէն վաւերացուած է Փարիզի մէջ, անցեալ նոյեմբերէն ի վեր.

Ժողովրդական ճակատի երկրորդ օրկանը, «Լ'Էօվր» (արմատական), աւելի լայնօրէն վերլուծելով հարցը, կ'եզրակացնէ թէ Իտալիա ռազմախաղ մը կը փորձէ, նախ Թուրքերը եւ Ռուսերը իրար ձգելու, յետոյ պժտեցնելու համար Փոքր Համաձայնութիւնն ու Ֆրանսան։ Անշուշտ այդ խաղին մէկ հետեւանքը պիտի ըլլայ կցկցել Ջեխոսլովաքիան։

Թերթը միեւնոյն ատեն անկարելի չի գտներ որ Ֆրանսա «աւելի լայն եւ աւելի խոր համաձայնութիւն մը» առաջարկէ Թուրքիոյ, անոր կցելով Ժընեւի մէջ գոյացած համաձայնութիւնը։ (Կ'ակնարկէ Ալէքսանտրէթի հարցին)։ Ամէն պարագայի մէջ, Ֆրանսա կ'ուզէ գլուխ հանել ընդհանուր համաձայնութիւն մը՝ Միջերկրականի պետութեանց միջեւ, եթէ սակայն Իտալիա չխանգարէ։

Պատկերը լրացնելու համար, վկայութիւն մը եւս՝ այս անգամ Թունդ աջակողմեան ճակատէն։

«Լը Ժուռ»ի Հռոմի թղթակիցը շատ կարեւոր գտնելով Միլանի խօսակցութիւնները, կը գրէ թէ Մուսոլինիի փեսան լուրջ փորձ մը կատարած է, «հակախորհրդային քաղաքականութեան մը ճամբուն վրայ առաջնորդելու համար Թուրքիան»։ Թղթակիցը կ'աւելցնէ թէ խօսուած է «Ուկրայնայի, Վրաստանի, Ազրբէջանի մասին, որպէսզի Թուրքիա անմիջապէս չահագրգռուի ցեղային եւ ապահովութեան տեսակէտներով»։

Կ'արժէ առանձին քննել այս խնդիրը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Բուռն վիճաբանութիւններ Երեսփ. Ժողովին մէջ

ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ «ՓՈԽԵԼ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ»

Հինգշաբթի օր բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան երեսփ. ժողովին մէջ, յունուարի վարկերուն քուէարկութեան առթիւ։ Երեք ընդդիմադիր երեսփոխաններ իրարու ետեւէ խօսք առնելով, ծանր մեղադրանքներ ուղղեցին կառավարութեան դէմ։ Պ. Ֆէրնան Լօրան գիտել տուաւ թէ Անգլիոյ հանրային կարծիքը շատ ալ նպաստաւոր չէ Ֆրանսայի համար։ Վեց ամիսէ ի վեր կ'աւելնայ հանրային պարտքը, մեծ կորուստներ ունեցած է Գանք տը Ֆրանսը, աւելցած է թղթադրամի շրջաբերութիւնը եւն.։ «Կառավարութիւնը պէտք է 35 միլիառ ճարէ, հոգալու համար գանձին պէտքերը՝ մինչեւ դեկտեմբեր»։

Այս տեղ ելմտական նախարարը ընդհատելով, գիտել տուաւ թէ հակառակորդները կը յամառին սխալ թուանշաններ ներկայացնել, հակառակ մէկ օր առաջ տուած բացատրութեանց։ «Ի՞նչ կ'առաջարկէ պարոնը, հոգալու համար ազգային պաշտպանութեան համար պահանջուած 20 միլիառը»։

— Շատ պարզ է, պատասխանեց ընդդիմադիր երեսփոխանը, կ'առաջարկեմ փոխել կառավարութիւնը։ Փոխառութեան համար անհրաժեշտ է վստահութիւն, իսկ վստահութիւն կրնայ շահիլ միայն ուրիշ կառավարութիւն մը։ Ինչպէս Պ. Ֆլանտէն ալ հաստատեց վերջերս, 10000 պետական պաշտօնեաներ աւելցած են, երկաթուղիներու բացը հասած է վեց միլիարի,— առանց որ Պ. Վէնսան Օրիօլ կը կոչէ խոհեմութեամբ չարժել եւ սահմանափակել գանձին պէտքերը։

Ցետոյ խօսք առաւ Պ. Փօլ Ռէյնօ, նախկին նախարար մը եւ բացատրեց թէ ինչո՛ւ համար Ֆրանսա այլեւս չի կրնար ներքին փոխառութիւն կնքել։ «Ճահագիտութեան մասին եղած ակնարկը պարզապէս ահազանգ մըն է։ Երկիրը [illegible] է։ Եթէ կառավարութիւնը փոխառութիւն կը կնքէ Լոնտոնի մէջ, [illegible] այն է որ դրամ փոխ առնելու ինչպէս ամուսնանալու համար երկու հոգի պէտք է ըլլալ։ Արդ, Փարիզի մէջ պետական թուղթը յաճախորդ չի գտներ այլեւս։ Կառավարութիւնը արդէն տակ առած էր ոսկիի արտածումը։ Հիմա ինքն է որ կը կազմակերպէ անոր արտահոսումը։

Գանք տը Ֆրանսի ոսկի պահեստին չորս միլիառը Անգլիոյ գրամատան կը պատկանի արդէն։ Կառավարութիւնը կը խորհի հակողութեան տա՞կ առնել դրամական փոխանակութիւնները (չանժ)։ Այդ պիտի նշանակէր խզել երեքեակ համաձայնութիւնը եւ ռճիր գործել երկրին դէմ։

— Բոլորովին համաձայն եմ, պատասխանեց ելմտական նախարարը։

Ընդդիմադիր երեսփոխանը շարունակելով, բացատրեց թէ տագնապին բուն պատճառը կառավարութեան տնտեսական քաղաքականութիւնն է եւ գիներու բարձրացումը։ Անհրաժեշտ է կրճատել ծախքերը։ «Ֆրանսա ժամանակ չունի սպասելու։ Ոչ իսկ մէկ վայրկեան կրնանք կորսնցնել։ Ֆրանսայի կառավարութիւն էք, գործեցէք եւ շո՛ւտ»։

Ելմտական նախարարը երէկ պատասխանեց այս քննադատութիւններուն։

*** «Գանք տը Ֆրանսի շաբաթական տեղեկագրին համաձայն, կառավարութիւնը երեք միլիառ ֆրանքի ոսկի քաշած է դրամատունէն, որպէսզի կարենայ պահել ֆրանքին գինը։ Իբրեւ հետեւանք այս գործողութեան, դրամատան ոսկի պահեստը իջած է 57.358.000.000 ֆրանքի։ Ելմտական նախարարութիւնը պաշտօնական զեկոյցով մը հաստատեց թէ արդարեւ երեք միլիառ ֆր. է քաշած, համաձայն 1936 հոկտեմբերի օրէնքին։ Նախարարութիւնը 7 միլիառ ֆրանք վճարած էր դրամատան, անցեալ հոկտեմբերին, եւ պարզապէս երեք միլիառ ետ առած է, զօրացնելու համար ֆրանքի արժէքին երաշխաւորութեան գումարը։ Կը նշանակէ թէ կառավարութիւնը կ'ուզէ խուսափիլ նոր արժեզրկումէ։*

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՑ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆ ԶՐՈՅՑՆԵՐ ՈՐ ՍՏՈՒԳՄԱՆ ԿԸ ԿԱՐՕՏԻՆ

«Մաթէն» շարք մը ծանրակշիռ լուրեր հրատարակած էր երէկ, Խ. Միութեան մասին, քաղելով սահմանամերձ երկիրներու թերթերէն։ Կ'ամփոփենք զանոնք, առանց երաշխաւորելու ստուգութիւնը.—

Լեհական «Զէրվոնի Քուրիէր» լրագիրը կը գրէ թէ վէճ մը ծագած ըլլալով Սթալինի եւ Մարաջախտ Վորոշիլովի միջեւ, Մոսկուայի պահակազօրքին տասը սպաներ ձերբակալուած են, կարմիր դիկտատորին հրամանով եւ թէ կալանաւորներուն մէջ կը գտնուի մարաջախտ Թուխաչեւսկին։ Վորոշիլով ուժգնօրէն պահանջած է ազատ արձակել այդ սպաները, սպառնալով հրաժարիլ, հակառակ պարագային։ Այս վերջնագրին վրայ, կալանաւորները ազատ արձակուած են։ Կ'ըսուի թէ այս կռիւները մեծ ջղագրգռութիւն պատճառած են Մոսկուայի քաղաքական շրջանակներուն մէջ, որոնք կը կարծեն թէ Վորոշիլով կրնայ յոյս դնել կարմիր բանակին աջակցութեան վրայ, մինչ Սթալին որ եւ է համակրանք չի վայելեր զօրքին մէջ։

Լեհական «Ա. Բ. Գ.» թերթը Մոսկուայէն կ'իմանայ թէ Չեկան կը գործէ տենդագին արագութեամբ, վերջնապէս խափանելու համար Թրոցքիական շարժումը։ Նոյն թերթին համաձայն, տասը հազար հոգի ձերբակալուած են վերջին շաբաթներու ընթացքին։

Մոսկուայէն կը հաղորդեն թէ ձերբակալուած է Վորոնքին, անդամ Չեկայի եւ պաշտօնեայ Լուպիանքայի հռչակաւոր բանտին մէջ, ուր կ'արգելափակուին քաղաքական յանցաւորները։ Կ'ըսեն թէ Վորոնքին փորձած է փախցնել Փիաթաքովը, սակայն մատնուած ըլլալով ձախողած է։ (Փիաթաքով գնդակահարուեցաւ միւս 12 մահապարտներուն հետ)։

**** Պերլինի թերթերը կը գրեն թէ հակառակ Սթալինի եւ Վորոշիլովի միջեւ տիրող անհամաձայնութեան, երկու վարիչները համաձայնած են փետր. 16ին լիագումար նիստի հրաւիրելու կեդր. կոմիտէն, քննելու համար ներքին*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԵՐՔԵԼՈՒ ՓՈՐՁ ՄԸ ՈՐ ԿԸ ԾԱՌԱՅԷ ՀԱՍՏԱՏԵԼՈՒ

Թղթատարը մեզի յանձնեց հետեւեալ նամակը, փետրուար 4 թուակիր.—

«Յառաջ»ի փետրուար 2 թիւին մէջ, Գաղթ. Կեդր. Ցանձնաժողովի խորհրդակցական ժողովին ձեռնարկութեան առթիւ, յօդուածագիր Պ. Լ. Գ. կը գրէ.— «Պ. Պ. Դաւիթեան եւ Ասատուրեան լսելով տրուած բացատրութիւնները, յայտնեցին թէ իրենք ալ համաձայն են որ բոլոր դիմումները կատարուին՝ երկու Օֆիսներու միջոցաւ եւ խոստացան այս ուղղութեամբ ալ գործի մղել իրենց ընկերները»։

Ստորագրեալներս, խաչիկ Մովսէսեան (ոչ թէ Դաւիթեան) եւ Մեսրոպ Ասատուրեան, ներկայացուցիչները Փարիզի հայ զինուորցուներու, այդ մտքով ոչ մէկ արտայայտութիւն ունեցանք, ժողովին ներկայ եղող միութիւններու նկատմամբ ալ ատ նախարակ եւ մտանաւորաբար Օֆիսներու, այլ առաջարկեցինք կազմել ֆրանսահայութիւնը ներկայացնող Ազգային խորհուրդ մը, որուն միայն խոստացանք աջակցիլ եւ գործակցիլ,— ընդունեցէք մեր յարգալիր բարեւները» (Ստորագրութիւններ)։

Կասկած չունենալով հանդերձ հրատարակուած լուրին ստուգութեան մասին, նամակը յանձնեցինք ընկեր Լ. Գ.ի ուշադրութեան, եւ ստացանք հետեւեալ պատասխանը, որ ամբողջովին կը լուսաբանէ հարցը.—

Գաղթ. Կեդր. Ցանձնաժողովի կողմէ հրաւիրուած խորհրդակցական ժողովին մէջ լսելով Պ. Պ. Զօպանեանի, Բաշալեանի եւ Խատիսեանի զեկուցումները՝ հայ զինուորցուներու համար կատարուած դիմումներու մասին, առաջարկուեցաւ մասնակցող կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներուն՝ յայտնել իրենց տեսակէտները եւ գնահատութեան ենթարկել կատարուած աշխատանքները։ Մասնաւորապէս խնդրուեցաւ արտայայտուիլ յստակօրէն թէ կա՞ն ուրիշ միջոցներ, որ անտեսուած ըլլան Օֆիսներու կողմէ, ինչպէս եւ նոր միջոցներ որ անհրաժեշտ համարուին։

Միտքերու լայն փոխանակութեան ընթացքին, «հայ զինուորցուներու ներկայացուցիչները» ամէնէն առաջ ծանրացան Ազգ. Միութեան մը կազմակերպութեան անհրաժեշտութեան վրայ։ Ըստ էութեան ոչ ոք հակառակ ըլլալով այս պահանջին, որ կրկնուեցաւ գրեթէ բոլոր խօսողներու կողմէ, ընդհանուր ցանկութիւն յայտնուեցաւ կեդրոնանալ բուն օրակարգի հարցին վրայ։

Վերոյիշեալ ներկայացուցիչները, որոնք նախապէս անկախօրէն գործելու եւ ամբողջ գործը իրենց ձեռքին մէջ կեդրոնացնելու տրամադրութիւններ ցոյց կու տային, ընդհ. եզրակացութեան ընթացքին իրենց ներկայացուցիչ Պ. Ասատուրեանի բերնով յայտարարեցին գրեթէ բառացի.

— «Կ'ընդունինք որ ներկայիս երկու Օֆիսները փոխարինող ոչ մէկ կազմակերպութիւն գոյութիւն ունի։ Կ'ընդունինք նոյնպէս թէ անհրաժեշտ է որ դիմումները կեդրոնանան եւ ամէն կողմէ իրար խաչաձեւող ձեռնարկներ չըլլան։ Այս իմաստով ալ հրահանգներ ուղղած ենք մեր գաւառի ներկայացուցիչներուն։ Մեր կողմէ կը խոստանանք առ այժմ ոչ մէկ դիմում կատարել, ձգելով Օֆիսները ազատ իրենց աշխատանքներուն մէջ։ Մեր կողմէ կը խնդրենք նկատի ունենալ իրենց թուղթերու նորոգութեան ժամանակաշրջանը եւ եթէ հնարաւոր է հայ զինուորցուները ազատել օրինական տուրքէն։ Կը կրկնենք սակայն մեր հիմնական պահանջը՝ Ազգ. Միութեան կազմութեան մասին»։

Ամբողջ անցուդարձը ճիշդ այս ձեւով կը ներկայացնէ նաեւ խորհրդակցութեան մասնակցող մեր միւս ընկերը, Ս. Տէր Թովմասեան։

Ուրեմն, 20 — 25 ժողովականներու առջեւ արտասանուած խօսքերը հերքելու փորձն իսկ ծառայեց աւելի պարզելու պատկերը։ Միակ «սխալը» մականունի մը շփոթութիւնն է։

Երանի՜ թէ այսպէս լուսաբանուէին միւս բոլոր «թիւրիմացութիւններն» ալ։

ՑԱՌԱՋ

ՀԱԿԱՏԱԿԱՆ ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ

Թուրքիւիտալական խօսակցութեանց մասին

Մինչ իտալական թերթերը գոհ կ'երեւան Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ արտաքին նախարարներուն տեսակցութեան արդիւնքէն, Փարիզի եւ Լոնտոնի թերթերը շատ մեծ արժէք չեն տար եղածին. մանաւանդ որ խօսակցութիւնները որոշ եզրակացութեան մը չյանգեցան «Մէսաճէռօ» մանաւորապէս ծանրանալով Տարտանէլի պայմանագրին վրայ, գիտել կու տայ թէ Իտալիա չի կրնար առանց այլեւ այլի ստորագրել այդ պայմանագիրը, որովհետեւ Իտալիոյ շահը կը պահանջէ որ Խ. Միութիւնը չկարենայ Միջերկրական հասնիլ Տարտանէլի ճամբով։ Իտալական թերթը կը բացատրէ թէ Թուրքիոյ շահն ալ այդ կը պահանջէ։ Միւս իտալական թերթերն ալ նոյնիմաստ կարծիքներ կը յայտնեն, չէշտելով թէ խորհրդային աշխարհակալութիւնը նուազ վտանգաւոր չէ ներկայ Թուրքիոյ համար, քան ցարականը՝ պատերազմէն առաջ, պիտի ուզէ թէ Իտալիա Տարտանէլի նոր պայմանագիրը ստորագրելէ առաջ, պիտի ուզէ դրական ապահովութիւններ ստանալ։ Միւս կողմէ, Իտալիա չուզեր Տարտանէլի պայմանագիրը զատել այն միւս խնդիրներէն որ կապուած են Թուրքիոյ հետ, այլ բոլորը մէկ կարգադրել։

**** «Պէրլինէր Թակպլաթ» խօսելով Միլանի տեսակցութեան վրայ, գիտել կու տայ թէ ծանր տարակարծութիւններ չկան Հռոմի եւ Էնկիւրիի միջեւ, Տարտանէլի պայմանագրութեան մասին։ Միակ վէճը խորհրդային մարտանաւերու անցքին հետ կապ ունի, մանաւանդ նկատի առնելով սպանիական պատերազմը։*

Ամէն պարագայի մէջ, տակաւին յայտնի չէ թէ Իտալիա երբ եւ ի՛նչպէս պիտի հաւանի ստորագրել Մոնթրէօյի պայմանագիրը։ Կարգ մը թերթեր կը կարծեն թէ Միլանի տեսակցութիւնը հակաֆրանսական ցոյց մը եղած է, բայց միւս կողմէ նպաստած՝ Իտալիոյ եւ Եուկոսլավիոյ մերձեցման։

Փարիզեան շրջանի սէնտիքաներու համագումարը

Երէկ, ուրբաթ, բացուեցաւ Փարիզեան շրջանի սէնտիքաներու ընդհ. ժողովը։ Երկու սէնտիքաներու միացումէն առաջ (1936 յունուար 18-19) այս շրջանի սէնտիքաներու անդամներուն թիւն էր 200,000, այժմ բարձրացած է մէկ միլիոնի, այսինքն մէկ հինգերորդը Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհանուր անդամներուն։

20,000 ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ *պահանջեց Նորվեկիոյ կառավարութիւնը՝ Մատրիտի կառավարութենէն, որուն օդանաւերը ռմբակոծեր էին իր մէկ շոգենաւը։ Այս ռմբակոծութեան հետեւանքով մեռան չորս նաւաստիներ։*

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Անցեալ տարի առիթն ունեցանք ներկայացնելու Համայնավար կուսակցութեան ներքին պայքարներու պատմութիւնը սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը («Յառաջ», 1936, սեպտ. 8, 10, 15, 18, 23, 25 եւ 26)։ Ներկուսակցական պայքարը սկսաւ գաղափարական գետնի վրայ եւ ապա աւելի ու աւելի խորանալով, վերջ ի վերջոյ յանգաւ արիւնի։ «Պլատֆորմը փոխարինուած է ատրճանակով», — այս էր բնորոշումը այդ պայքարի վերջին հանգրուանը։

Անցեալ տարուան օգոստոսին Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցաւ 16րդ չոնդալից դատավարութիւնը։ Գլխաւոր ամբաստանեալներն էին Զինովիեւ, Քամենեւ եւ Սմիրնով։ Ինչպէս յայտնի է, օգոստ. 24ին բոլոր ամբաստանեալները գնդակահարուեցան, որոնց կարգին նաեւ հայազգի համայնավար Վաղան Տէր Վահանեանը։ Հինգ ամիս ետքը Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցաւ երկրորդ դատավարութիւն մը, ուր ամբաստանեալները 17 հոգի էին եւ որոնց 13ը դատապարտուեցան գնդակահարութեան։ Բոլոր նշաններէն կ'երեւայ, որ «շիկացած երկաթով» մաքրագործումը դեռ պիտի շարունակուի եւ Լէնինի ողջ մնացած զինակիցները կը սպասեն հերթական հարուածի (Բուխարին, Ռիկով, եւ ուրիշներ)։

Քանի մը խօսքով պարզենք այդ ողբերգութեանց պատկերը։

1923էն սկսեալ Համայնավար կուսակցութեան ծոցին մէջ բոյն դրաւ Թրոցկիական շարժումը։ Անոր յաջորդեց զինովիեւական պայքարը եւ ապա այդ երկուքը միանալով ընդհ. միասնական ճակատ ստեղծեցին Ստալինի ղեկավարութեան դէմ։ 1927 նոյեմբեր 7ին, հոկտեմբերեան յեղափոխութեան տասներորդ տարեդարձին օրը, Թրոցքիականները եւ զինովիեւականները փողոց ելան՝ փորձելով «անարիւն» յեղաշրջում յառաջ բերել։ Այդ «խաղաղ» ցոյցերը որ եւ է դրական արդիւնք չունեցան։ Ստալին վճռական միջոցներով խեղդեց ըմբոստութիւնը եւ ձախ ընդդիմադիր բոլոր ղեկավարները կուսակցութենէն վտարուեցան ու ապա ձերբակալուելով աքսորուեցան Միջին Ասիա եւ Սիպերիա (Թրոցքի, Զինովիեւ, Քամենեւ, Սմիրնով, Փիաթակով, Ռատէկ, Սմիլկա, Սերեբրեակով, Պրէոբրաժենսկի, Մուրալով եւն.)։ Որոշ ժամանակ անցնելէ վերջ, աքսորականներէն շատեր մեղայագիր ստորագրեցին, ներման արժանացան ու վերընդունուեցան կուսակցութեան մէջ։ Ոմանք կարեւոր պաշտօններ ստանալով, հաստատուեցան Մոսկուա։ Իսկ Թրոցքի երկրէն արտաքսուեցաւ։

Ինչպէս յետագայ դէպքերը ցոյց տուին, ընդդիմադիրներու համակերպումը եղած էր երեւութական։ Անոնք պայքարի զէնքը վար չէին դրած։ Կեղծ մեղայագիրներ ստորագրելով իրենց համար հնարաւորութիւններ էին ստեղծած իրագործելու Թրոցքիական-զինովիեւական գաղտնի ծրագիրները։ Պայքարի նոր միջոցներ խորհելով, անոնք սկսան գործել գաղտնի դաւադիր եղանակներով։ Իրենց նպատակ դրած ըլլալով երկրի իշխանութիւնը ձեռք անցնել, ընդդիմադիրները կ'որոշեն նախ եւ առաջ մէջտեղէն վերցնել օրուան իշխանաւորները։ Այդ նպատակով կը կազմակերպեն ահաբեկչական խմբակներ եւ կը յաջողին սպաննել համայնավար յայտնի ղեկավարներէն Կիրովը (1 դեկտ. 1934)։ Կիրովի ահաբեկումը առիթ ծառայեց որպէսզի Ստալին վերջնապէս մաքրէ իր հաշիւները վաղեմի հակառակորդներուն հետ։

Կիրով սպաննուեցաւ Զինովիեւի կողմնակիցներէն մէկուն ձեռքով (Նիկոլայեւ)։ Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան եւ 1935 յունուարին գնդակահարուեցան 18 հոգի։ Բանտարկութեան դատապարտուեցան նաեւ Զինովիեւ եւ Քամենեւ իբրեւ Կիրովի մահուան «բարոյական պատասխանատուներ»։ Սակայն Չեկան շարունակեց իր պրպտումները եւ վերջ ի վերջոյ երեւան հանեց բուն դաւադրութիւնը, որ եւ հիմ ծառայեց առաջին դատավարութեան (օգոստ. 1936)։

Դատավարութեան ընթացքին պարզուեցաւ որ 1932ին Թրոցքիականները եւ զինովիեւականները միանալով կազմակերպած են կեդրոնական մարմին մը, որ կը ղեկավարէր հակաստալինեան ընդհանուր պայքարը։ Այդ կեդր. մարմնին զինովիեւականներու կողմէն կ'անդամակցէին Զինովիեւ, Քամենեւ, Եւդոկիմով եւ Բակայեւ, իսկ Թրոցքիականներու կողմէ՝ Սմիրնով, Մրաչկովսկի եւ Տէր-Վահանեան։ Ասոնք Մոսկուայի եւ Լէնինկրատի մէջ կազմակերպած էին ահաբեկչական խմբակներ, որոնց յանձնարարուած էր սպաննել Ստալինը, Քականովիչը, Մոլոտովը, Օրժոնիկիձէն, Ժդանովը, Վորոշիլովը, Կոսիորը, Փոստիշեւը եւ Կիրովը։ Միաժամանակ զանազան բանտարկութիւններով ու չինծու լուրեր տարածելով կը ջանային վարկաբեկել օրուան իշխանաւորները եւ անոնց վարած քաղաքականութիւնը։ Անմիջական հրահանգներ կը ստանային Թրոցքիէն եւ հակայեղափոխական գործունէութեան ընդհանուր ղեկավարութիւնը կը գտնուէր «մեծ» աքսորականին ձեռքը։ Անվիճելի գտնելով այս վերջին իրողութիւնը, դատավարութեան ընթացքին դատաւորները եւ դատախազը կը ջանային հաստատել թէ Թրոցքին կապ ունի գերմանական Կէսթափոյի հետ եւ հակախորհրդային իր պայքարի ընթացքին օգտուած է հիթլէրականներու աջակցութենէն։ Իբրեւ ապացոյց կը յիշուէր թէ ահաբեկիչներէն մէկը ուղարկուած է Կէստափոյի կողմէ, իսկ մէկ ուրիշն ալ՝ անցագիր տրամադրած է նոյն հաստատութեան գործակալներէն մէկը։ Ինչպէս յայտնի է, ամբողջ դատավարութիւնը հիմնուած էր ամբաստանեալներու խոստովանութեանց վրայ եւ որ է փաստաթուղթ մէջտեղ չելաւ։ Միակ ապացուցուած կէտը մնաց Կիրովի ահաբեկումը եւ դատարանը արձակեց իր անողոք վճիռը. — 16 ամբաստանեալները գնդակահարուեցան դաժանօրէն։

Առաջին դատավարութեան կեդրոնական խնդիրն էր ընդդիմադիր տարրերու ահաբեկչական գործունէութիւնը եւ Կիրովի սպանութիւնը։ Դատարանին առջեւ Զինովիեւ-Սմիրնով խմբակը քաղաքական որ եւ է ծրագիր չպարզեց եւ անոնք խորհրդային հանրութեան ներկայացան իբրեւ հասարակ ոճրագործներ։ Դատավարութիւնը կազմակերպողներու նպատակն ալ այդ էր, — ցոյց տալ Թրոցքիի քրէական յանցագործութիւնը եւ ապացուցանել անոր գործակցութիւնը Հիթլէրի գաղտնի ոստիկանութեան հետ։ Քրէմլինի կարծիքով իրենք այդ նպատակին հասան.

Առաջին դատավարութենէն այն տպաւորութիւնը գոյացաւ թէ 16 ամբաստանեալներն ամէն ինչ խոստովանեցան եւ գաղտնի դաւադրութեանց բոլոր ծալքերը բացուած երեւան հանուեցան։ Սակայն, ներկայիս կը պարզուի, որ անոնք «ամէն» խոստովանութիւն ըրած էին բուն ճշմարտութիւնը ծածկելու համար։

Առաջին դատավարութեան ընթացքին 16 ամբաստանեալներէն Բայնկոլտը — Մոսկուայի ահաբեկչական խմբակի ղեկավարը — կարեւոր յայտնութիւն ըրաւ, պատմելով թէ իրենց հակաստալինեան դաւադրական աշխատանքներուն իրազեկ եւ նոյն իսկ գործակից են եղած Սոկոլնիկովը, Սերեբրեակովը, Բուխարինը, Ռիկովը եւ Թոմսկին։ Առաջին երկուքը իսկոյն ձերբակալուեցան, իսկ վերջինը՝ Թոմսկի անձնասպան եղաւ։ Ահաւոր դաւադրութեան մը կծիկը քակուեցաւ։ Բայնկոլտի այդ խոստովանութենէն հինգ ամիս ետքը տեղի ունեցաւ Մոսկուայի երկրորդ դատավարութիւնը՝ այս անգամ մեղադրական աթոռին վրայ նստեցնելով 17 կարեւոր դէմքեր։

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԸ՝ ՌԱԶՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԵՏՈՎ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Սանտալճեան Ուրարտացիներու աւատական կալուածը կը գտնէր Պայազիտի գաւառին մէջ, Սէյս եւ Լէօ աւելի նպատակայարմար կը գտնեն Ադրակը՝ իբր առաջին հանգրուան ուրարտական զօրութեան։ Այս վերջին կարծիքը աւելի հիմնաւոր կարելի է նկատել, որովհետեւ Ուրարտացւոց ամէնէն հաւատարիմ դաշնակիցները Հէքեարիի եւ Ուրմիոյ լճի շրջանի իշխաններն էին, եւ յետոյ Լինչ տարտամ կերպով կը կարծէ որ, Հէքեարիի Ջէլօները կրնան Ուրարտացիներու շառաւիղներէն ըլլալ։

Սալմանասար Բ. (Ն. Ք. 860—825) պարտաւորուեցաւ երեք անգամ արշաւել Ուրարտուի վրայ, իր երեք արշաւանքներն ալ շրջանիկ շարժումներ են, որոնց նպատակակէտն է Վանայ լճի աւազանը թիկունքէն հարուածել։

Ա.ը Ռէվանդուզի, Ուրմիոյ լճի աւազանին վրայով, իրենց թիկունքը ապահովելու համար Շէմտինանը Ուրարտացիներէն։ Բ.ը Մարտինի — Տիարպէքիրի — Խարբերդի — Բալուի եւ Արածանիի հովտով։ Գ.ը Մարտինի — Տիարպէքիրի Սուփնար գետի ակնաղբիւրին եւ Արածանիի հովտով։ Արամէ խուսափեցաւ վճռական ճակատամարտէ, լեռնային փոքրիկ կռիւներով ուժաթափ ըրաւ Ասորիները, որոնք երբեք Վանայ լճի հարաւային ափերուն մօտէն անցնելով, Գիթլիս Չայի եզերքէն եւ Զուտի լեռանց ստորոտէն նահանջեցին Նինուէ։ Լեռնոտ եւ թշնամի երկրի մը մէջէն, այս նահանջները ինքնին ըմբոստական գլուխ գործոց մըն են։ Ասորիներուն Դ.-րդ շրջանիկ շարժում մը բրին կրկին Մարտին — Տիարպէքիր - Սուփնար գետի ակնաղբիւր — Արածանիի հովիտ ճամբով, բայց Տարօնի դաշտին մէջ Սարդուրիս Ա.ի բանակներէն պարտուեցան։ Սարդուրիս իր մայրաքաղաքը փոխադրեց Խայասա երկրի Բիանա գաւառի Վան քաղաքը։ Տեսանք թէ անիկա ապահով մեկնակէտ մըն էր, ուրկէց Ուրարտացիները կրնային ատաճանաբար տիրապետել բովանդակ Մեծ Հայքին։ Շամսի-Ռաման Իզպուինիսի օրով յարձակեցաւ կրկին Տիարպէքիրի ճամբով, այս անգամ Սուփնար գետի ակնաղբիւրէն ալ չկրցաւ անցնիլ, պարտուած ետ քաշուեցաւ։ Իզպուինիս իր կարգին Ուրմիոյ լճի աւազանին եւ Ռէվանդուզի վրայով արշաւեց Ասորեստան, հարաւային Հէքեարի Ուրարտացի իշխանները ազատագրեց ասորական լուծէ. եւ ռազմագիտական ճամբուն վրայ, Ռէվանդուզի մօտ յաղթական կոթող մը բարձրացուց։

Մինուաս (Ն. Ք. 800—780) Բալուէն եւ Խարբերդը մաքրեց Հիթիթներէն։ Պատժիչ արշաւանքի մը ձեռնարկեց հիւսիսային Խայասայի իշխաններուն դէմ, որոնք չէին ճանչնար ուրարտական հեղինակութիւնը, Տիարոնի եւ Հասան Գալէի վրայէն մտաւ Արաքսի հովիտը ու գրաւեց Սուրմալուն։

Ուրարտական զօրութիւնը իր գագաթնակէտին հասաւ Արգիշտիս Ա.ի օրով (Ն. Ք. 780—755)։ Անիկա Հասան Գալէ - Կարս — Լէնինական — Արմաւիր ուղղութեամբ յառաջանալով ամրապնդեց ուրարտական տիրապետութիւնը Խայասա երկրի վրայ։ Ասորիները վտարեց Ուրմիոյ լճի աւազանէն, գրաւեց Մելիտինէն եւ Սուրիոյ Հիթիթները ասորական լուծէ ազատագրելով մտցուց ուրարտական համադաշնակցութեան մէջ։ Արգիշտիս յղացաւ պաշարողական հսկայ ծրագիր մը Ասորեստանի գոյութեան վերջ տալու համար։ Հիթիթ-ուրարտական բանակները պիտի գրաւէին Բաբելոնը։

Եփրատի հովիտէն յառաջանալով (Եփրատը պարենաւորման ապահով ուղի մըն էր, անոր հոսանքն ի վար ծփաթիկերով կարելի էր պաշար հասցնել բանակին)։ Ապա Տիգրիսի հովիտէն պիտի յառաջանային հարաւէն հիւսիս դէպի Նինուէ։ Ուրարտական Բ. բանակ մը պիտի բռնէր Կարկեմիշ — Ուրֆա - Մծբին - Նինուէ ուղղութիւնը, մինչ Գ. բանակ մը պիտի յարձակէր Ռէվանդուզի վրայով։ Այս կերպով Ասորի առիւծը իր որջին մէջ պիտի որսացուէր։ Իր յաջորդին Սարդուրիս Բ.ի վիճակուած էր փորձել այս ծրագիրը, բայց Թիգլաթ Պալասար Բ. (Ն. Ք. 743) կանխեց Ուրարտացիները, անցաւ Եփրատը եւ պաշարեց Արպատ բերդը, անիկա գիտէր որ Ուրարտացիները բաւ սովորութեան պիտի գային զինքը կողէն հարուածելու, Սարդուրիս ահագին բանակով մը եկաւ չափուելու Ասորիներուն հետ։ Ճակատամարտը տեղի ունեցաւ Կումմուխի մէջ, ուրարտական բանակը չարաչար պարտուեցաւ, կորսնցուց 73.000 հոգի, Սարդուրիս մատակ ձիու մը վրայ հեծած հազիւ կրցաւ իր օձիքը ազատել։ Ութը տարի յետոյ ասորական բանակը կը մտնէր Ուրարտու եւ կը պաշարէր Վանը, սակայն Ուրարտացին այս անգամ ալ ի յայտ բերաւ բերդապահ զօրքի յատկութիւն, Վանը դիմադրեց ասորական զօրքին, ինչպէս 2665 տարի յետոյ պիտի դիմադրէր Ճէվտէթ պէյի ատճիկ ասկարներուն։

Ասորիները ձեռնունայն Նինուէ վերադարձան իրենց ճանապարհին վրայ գտնուած գիւղերը թալանելով։

Ռուսաս Ա. փորձեց լուծել հօրը վրէժը, նախ գալեց Խայասա երկրի իշխանիկները որոնք գլուխ բարձրացուցած էին, գրաւեց Սեւանայ լճի շրջակայ երկիրները։ Ուրմիոյ շրջանի աւատապետները գրգռեց Ասորիներու դէմ, զինակցեցաւ Մոսքերու, Հիթիթներու եւ Թապալներու հետ։ Սարգոն նախ գալեց Ուրմիոյ լճի աւազանի իշխանները, ապա Կարկեմիշի մօտ յաղթեց Հիթիթներուն եւ Մոսքերուն, Կիլիկիան մաքրեց Թապալներէ, մինչ Ռուսաս կրկին մտած էր Ուրմիոյ լճի աւազանը, Սարգոն իր զէնքը դարձուց անոր դէմ, Ուրարտացիները պարտուեցան, Ռուսաս իր հօրը նման մատակ ձիու մը վրայ հեծած փախաւ Վան, Հէքեարիի անկախ լեռնականները իրենց կարգին նուաճուեցան, Ասորիները Մուսասիրի տաճարը քանդեցին եւ Խալդի աստուածը գերի տարին Նինուէ։ Ռուսաս այս գոյժը լսելով դաշոյնով մը ինքնասպան եղաւ։

Ռուսասի մահով կը բացուի անկման շրջան մը Ուրարտուի համար, հիւսիսի թափառաշրջիկները եւ Մարերը ասպի կանգնած դէպի հարաւ կ'արշաւէին, հասարակաց վտանգին առջեւ պահ մը Նինուէ եւ Վան դաշնակցեցան, բայց շատ ուշ, ոչ մէկ բան պիտի կրնար կասեցնել հիւսիսային հոսանքը, բայց գրուած էր որ անկման մէջ եւս Ուրարտացիները աւելի տոկունութիւն պիտի ցուցնէին, քան Ասորիները։ Նինուէն կործանեցաւ Ն. Ք. 606ին Մարերու եւ Բաբելացիներու կողմէ։ Մինչ Ուրարտացիները իրենց գոյութիւնը շարունակեցին տակաւին 30 տարի եւս։ Մարերը Թոփրաք Գալէն եւ Վանը գրաւելով Հայաստանը աշխարհակալեցին։

Ն. Ք. Զ. դարու կիսուն, ուրիշ ցեղ մը, Հայերը, իրենց ափին մէջը պիտի առնէին Հայաստանի ճակատագիրը։ Ուրարտացիները եւ Նայիրիի այլացեղ ժողովուրդները յամրաբար ձուլուեցան հայկական զանգուածին մէջ, թերեւս քրիստոնէութիւնը հայկական բարձրաւանդակի ժողովուրդները կրօնակից դարձնելով ամենազօրաւոր ազդակը եղաւ հայ ազգի բաղկացուցիչ տարրերու միաձուլման։ Ուրարտացիները մնացին հայութեան լրացուցիչ եւ գլխաւոր մէկ տարրը, մեծ թիւով նախարարութիւններ ունէին ուրարտական ծագումով։ Որովհետեւ հայ ռազմիկ հոգին տակաւին կը վերապրի Սասունցիներով եւ Վասպուրականցիներով։ Հայերու օրով Վասպուրականը կորսնցուց իր կարեւորութիւնը, Մեծն Տիգրան Տիգրանակերտի աղէտէն ետք, պահ մը ուշադրութիւնը դարձուց Վասպուրականի վրայ, զոր իրեն ապահով խարիսխ մը դարձուց, հայկ. բանակը վերակազմելու համար։ Արաբական շրջանին (914) Ուրարտացիներու շառաւիղներէն Արծրունիները հայկ. թագաւորութիւն մը հիմնեցին Վասպուրականի մէջ, բայց 1022ին Սենեքերիմ չատկալով Սելճուքներու արշաւանքին ծախեց երկիրը Բիւզանդացիներու, փոխարէն ստանալով Սեբաստիան։

Թրքական շրջանին Վասպուրականը եղաւ ազգ. վերազարթման հնոց մը, 1896ին եւ 1915ին դիմադրեց Թրքական կոտորածներուն։ 1915ի փառաւոր դիմադրութեան հետեւանքով Ռուսերը հոն հայկ. ինքնավար վարչութիւն մը հիմնեցին։ Բայց իրենց քաղաքական նահանջները Վասպուրականի 200 հազար հայութիւնը տեղափոխեցին Կովկասահայաստան 1918ի ռուսական փլուզումէն յետոյ, զնդ. Տիգրան Բաղդասարեան եւ Կոստի Համբարձումեան գերմարդկային ճիգեր թափեցին Վասպուրականը պահելու համար, բայց իրենց ուժերը հազիւ 2500, անբաւական էին Գեղմիոյ մեծութեան հաւասարող այս հողամասը բռնելու համար։ Առնիսի Ռաանի մօտ կատաղի կռիւներէ յետոյ, Հայերը պարտաւորուեցան նահանջել մէկ մասը Բերկրի — Թափարիզ - Չինկիլ — Իգտիր գծով, մինչ երկրորդ մասի նահանջը Վան — Արճակ — Սարայ — Կոթուր — Միջագետք ուղղութեամբ, Ատրպատականի եւ Քիրմանշահի Քիւրտերուն մէջէն անցնելով հայ զինուորական փայլուն էջերէն մին է։ Տեսանք որ Վանը ինկաւ, Ուրարտուն ալ ինկաւ։ 1918ի Վանը չկրցանք պահել եւ Թուրքերը երկիցս 1918ին եւ 1920ին խուժեցին Հայաստան, ապահով կերպով օգտագործելով Կարին — Կարս — Լէնինական զինուորական ուղեգիծը։ Ներկայիս որ Վասպուրականը կը գտնուի անոնց ձեռքը, ոչ մէկ բան կ'արգիլէ զիրենք, իրենց թիկունքը ապահով ընդհ. խառնաշփոթութեան մը պարագային Կարս — Լէնինական առաջնակարգ եւ Իգտիր - Մարգարա եւ Իգտիր — Դավալու երկրորդական գիծերէն սպառնալ Խորհ. Հայաստանի հողային ամբողջութեան։

ԱՐԱՄ ՈՐԴԻ

ԾԻԾԱՂ

ԴԱՏԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

— Տիկին, ի՞նչ է պատճառը ձեր անհամաձայնութեան, որ ամուսնալուծութիւն կը պահանջէք։

— Ամուսինս անհաւատ է, իսկ ես հաւատացեալ, որով չեմ ուզեր անոր հետ կենակցիլ։

— Ձեր ամուսնութիւնը անհաւատի մը հետ պատճառ չէ որ դուք արքայութիւն չերթաք ձեր հաւատքով։

— Բայց զինքը սիրած ըլլալուս կ'ուզէի որ ամէն տեղ միասին ըլլա

ՀԱՅՐԵՆԻ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

«ՕՍԹԸ ՓՈՐ ՉԱՃՈՒՄ»…

Էլլէն Բիւզանդին

— Ո՞ւր տեղացի էք։

— Զամչրխցի, աղա …

— Անցէք։

— Դո՞ւք որտեղացի էք։

— Զընակցի, էֆէնտի …

— Դուք ալ անցէք …

— Իսկ դո՞ւք, խաթուններ …

— Ցուռնավիլցի։

— Սպասեցէք դուք …

— Մենք վարձուած ենք արդէն, աղա։

— Ձեզի համար ինը ղրուշ օրական։

— Մենք տասը ղրուշի պայմանաւորուած ենք, էֆէնտի …

— Ես ալ կուտամ տասը, կեցէք, մի երթաք։

— . .

— Այս «խրճիթը» կեավուրներուն պէս մանգաղ զարնող չկայ … Այստեղ ժամ մը սպասելէս ապարդիւն անցաւ։ Անոնք կ'երթան իրենց ծանօթ չունեւորներուն … — կը լսուէր մեր ետեւէն, երբ մենք բաւական բացուած էինք արդէն իրենցմէ։

Ցանեխի վերջերը, երբ տակաւին լոջանի գիւղերուն ցորենները հազիւ քէչ մը կարմրելու դի դարձած կ'ըլլային, քաղաքին մէջ մանգաղը ինկած կ'ըլլար արդէն։

Գիւղացիները կուգային քաղաք, տասնըհինգ քսան օրուան համար, քաղքին արտերը քաղելու, օրական ութ — տասը ղրուշով։

Ես ու Աշոտը, երկուքս ալ պատանիներ դեռ, մեր գիւղացի երկվեցեակ մը կ'ըլլար մեզ հետ առած, քաղաք կ'երթայինք, ծանօթի մը՝ Սէմէթենց Մուստաֆային արտերը քաղելու։

Ժամանակին պայմանաւորուած եւ խոստացած էինք արդէն, այդ տարին ամէնէն առաջ իրենց քաղն ընելու։

Մենք երկու պատանիներս՝ իբրեւ խուրձ կապող պիտի ստանայինք տասներկուական դահեկան օրական, իսկ քաղուորներն ալ տասնական, մեր հացն ալ՝ երեք ժամի իրենց վրայ։

Այդ օրը երբ քաղաք մտանք, արեւը դեռ նոր կարմիր թաշկինակ մը նետած էր, Ախլըխու գագաթներէն ամենաբարձր տեղը։

Մենք դիմաւորուեցանք խումբ մը Թուրքերէ, որոնք եկած կը սպասէին ձիկիչէն․ շրջաններէն եկող գիւղացիներէն իրենց համար քաղուորներ ճարելու։

Անոնք բոլորն ալ մեր գիւղացիները կը փնտռէին, որովհետեւ անուն ձգած էինք, իբրեւ ամենավարպետ մանգաղ զարնող։ Մեր գիւղացիներուն օրական երկու երեք դահեկան միշտ աւելի կը տրուէր, մնացած բոլոր գիւղացիներուն վրայ։

Մենք մինչեւ որ Սէմէթենց դուռը հասանք, արեւն ալ արդէն կամաց կամաց Ախլըխու սարերը նարնջագոյն հագցնելէ վերջ, եկած հասած էր դիմացը՝ «Գոմշու վանք»։

Զոյգ մը եզ լծուած սայլը պատրաստ էր արդէն, դրան առջեւ, ու մեզ մէջը տեղաւորելով ճամբայ ելաւ։ Ճռճռան ու դանդաղաքայլ սայլը կէս ժամ վերջ, մեզ հասցուց Աւագ Առուի կողքին արտը, որ ամէնէն կանուխ հասածն էր։

— Աղջիկներ, ըս դիէն, ըս դիէն պէտք է առնենք վաներ(1)։

Կորեկն էր, Զարմանենց հարսը, որ ձայն տուաւ արտին աջ կողմէն, ամէն կողմերը քննութեան ենթարկելէ վերջ թէ ո՞ր կողմէն պէտք էր սկսուէր։

Առանց գիտի, «Թոփիկ» ցորենի արտ մըն էր, հասկերը լեցուն, լեցուն ու ծռած գլուխներով, կաս կարմիր տարածութեան մը վրայ։

Հնձուորներուն համար դէմքերը միշտ դարվեր հանգիստ կ'ըլլայ քաղելու առեն։ Բայց, նկատի ունենալով որ հասկերը իրենց գլուխները ծռած էին ու թէ դէպի վեր՝ ուղղութեան, այլ շեղակի, իսկ տեղ տեղ ալ պառկած նոյն ուղղութեամբ, ստիպուած էինք սկսիլ շեղակի։ Ու երկվեցեակ մը քաղուորներն ալ հաւաքուեցան կորեկին քով։

Մանգաղներն արդէն սրուած էին օրեր առաջ, երկաթագործին խանութը։ Բայց, սկսելու առեն թեթեւ կերպով մըն ալ սրեցինք, իրենց յատուկ սեւ քարով, ու անոնք սկսան իրենց բոները լեցնել ու պարպել։

Արեւը բաւական մը հասակ երկնցուցած էր, ամէն դի կարմրցնելով, եւ իր տաք բեւեռները խրած դաշտերուն մէջ գտնուած բոլոր աշխատաւորներուն մարմնին մէջ ․․

— Տրուստ քաշես, հա՛ Կորեկ, տըրուստ վանը, չէնաթը, տեղդ ուրիշին տուր, դիտել տուաւ Քոչիկ հարսան, գրեթէ ամէնէն տարեցը իրենց մէջ։

— Հա, Քոչիկ հարսայ, հա, զայիթ միներ, նէյչէ ինտոր տրուստ, տրուստ հանիմ, ղալէմի պէս, վրատահեցուց Կորեկը։

Անոնք սկսան յառաջանալ, խուրձերն ամբողջ առանց կապի գետին թափելով խիտ, խիտ։

Մենք ալ Աշոտին հետ անմիջապէս մեր գործին անցանք։

Արտին ամենաբարձր տեղացը երկու գերկ փռելով, խոթեցինք Աւագ Առուին մէջ, թրջեցինք ու նետեցինք կապերտին տակ, կակուղնալու համար։

Տասը վայրկեան եւ ահա կապերը պատրաստ էին ու բոլոր առանց կապի ձգուած խուրձերը կապուած։

Առաջին օրն էր ու բաւական ուշ սկսած ըլլալով, երկու վան հանելէ վերջ արդէն կէս օր եղած էր։

Ճռճռան եկան սայլը մեր ճաշը բերած ու քիչ անդին Աւագ Առուին եզերքը, լայն ուռիներու զով շուքը թափած էր։

Արեւը ճիշդ մեր վրայ հասած, եւ կարծես աւելի մօտեցած իր մեզի. Ուղղակի վերէն վար իր սուր աղեղները մեր կռնակին կը խոթէր շարունակ։

Հրաման արձակեցինք Աշոտին հետ (հրամանատարը խուրձ կապողը կ'ըլլայ) թէ օրաբաշ է, պէտք է մէջքերը շտկել ու ուղղուիլ դէպի ճաշարան, Աւագ Առուի եզերքը, ուռիներուն ու բարտիներուն տակ։

Եւ ահա «ճաշարանն» ենք արդէն ու գետին փռուած կապերտէ սեղանին շուրջ բոլորուած։ Ոմանք ծունկի վար, ոմանք ծալապատիկ սկսաւ ճաշը, ուրտեղ տասներչորս գդալներ, ներդաշնակ ու կարգով սկսան ելլել իջնել ..

Կշտացած էինք արդէն, ու կարգը եկած էր հանգստանալու։ Հնձուորները նուազագոյն մէկ ժամ պէտք է քնանան ամէն կէս օր, իրենց մէջքը լաւ մը թեթեւցնելու համար։

ՆԵՐՍԷՍ ԽԱՉԻԿԵԱՆ

(Շար.)

(1) Բաժին մը, ուր իւրաքանչիւր հնձւոր մէկ երկու քայլ հեռաւորութեամբ, ամբողջը կարգով կը տանին մինչեւ վերջաւորութեան։

Լ. ԷՍԱՃԱՆԵԱՆԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

Միջահասակ ու պարարտ մարմինին վրայ երկայն մազերով խոշոր գլուխ մը ունէր, կլոր ու կարգապահ գիծագիծ մուգ աչքերով։ Եթէ քիչ մը լաւ հագուած ու դոտով ըլլար, կարելի էր անգլիացի ճէնթլմէնի մը նմանցնել Լեւոն Էսաճանեանը։

Ցածախ մենախօսելով, երբեմն ու մտազբաղ կ'անցնէր փողոցներէն իր մօտիկ պաւազանով մերթ խառնելով մազերը։ Կը քալէր կամաց, երբեմն գլխու աջ ու ձախ թեթեւ շարժումներով, բարակ ծիծաղ մը կամ մտայլ տխրութիւն մը քիթէն առկախ։

Ժողովուրդին մէջ իմաստունի եւ միամիտի համբաւ ունէր հաւասարապէս։ Իր իմաստութիւնը կը վերագրէին իր բնական ուշիմութեան, իսկ միամտութիւնը՝ Մեծ Եղեռնի ժամանակ տեսած չարիքներուն։

Իր համեստութեան չափ բարի ու անփոյթ նկարագիրով՝ կը խանդավառուէր անմնջան բաներով։ Աչքիս առջեւ տակաւին յստակօրէն կը պատկերանայ գիրք գործածելու եւ գեղեցիկ գիր գրելու «արուեստին» (իր բառով) մասին խօսած ատեն բրած շարժումներն ու ձեւերը։

Զինքը ճանչցայ 1927ին։ Այն ատեն Գալֆայեան Ազգ. վարժարանին տնօրէն-ուսուցիչն էր։ Մեզի կը դասախօսէր հայերէն ու գեղագրութիւն։ Երկու պայծառ պատկերներ իր կեանքէն։

Յուրտ օր մը, գեղագրութեան դասի ժամանակ կ'ընդօրինակէինք իր սեւ տախտակին վրայ գրած «Մաղկաւէտ ճամբաներ երջանկութեան չեն տանիր» օրինակը, առանձնական լռութեան մէջ։ Ցանկարծ երկու աշակերտներու բարձրաձայն խնդուքին վրայ բարկանալով, ու զանոնք պատժելու համար սեղանին վրայ դրուած երկաթ վերցնելով մօտեցաւ անոնց գրասեղանին որ կպած էր պատին, իսկ չար աշակերտները նստած էին պատին կողմը։ Տղաքը մէջտեղ կանչեց, անոնք ծիծաղելով մնացին անշարժ, անոնց հասնելու համար բարձրացուած ոտքը նստարանին վրայ դրաւ ու ծռեցաւ զարնելու։ Իր այդ շարժումէն կրկնոցը ծալլուեցաւ կոնակին վրայ եւ իր տարատը պատռեցաւ․․ Եւ որովհետեւ նման օրինակներ յաճախադէպ էին, քանի մը ամիս վերջ ինք պարզ ուսուցիչ էր, իսկ յաջորդ տարի չկար ուսուցչական ցանկին մէջ։

Երկու տարի յետոյ, օր մը դպրոցի արձակուրդէն վերջ խաղալէն յոգնած, մեր կօշիկները հողին քսելով տուն կը վերադառնայինք, երբ դիմացէն զինք նշմարեցի։ Մօտենալով բարեւեցի, կը շարունակէի ճամբաս, երբ ետեւէս կանչեց.

— Դպրոցէ՞ն կուգաս։

— Այո, Պարոն։

Քանի մը հարցումներէ վերջ.

— Այս տարի Միհրան Ձերազի նուիրուած գիրք մը գրեցի, գինը տասը դրամի է, չե՞ս ուզեր հատ մը գնել։

Գիտէի որ քովս 10 դրամի չունիմ, գրպանս նայեցայ ու մանրուկ դրամներս հանելէ վերջ, ըսի — «Այո, Պարոն, բայց քովս տասը դրամի չունիմ»։

— Որքա՞ն ունիս։

— Չորս դրամ (70 սանթիմ)։

— Ուրեմն քեզի չորս դրամի կուտամ։

Մանրուքներս տուի ու գիրքը տանելով շատ հպարտ եղայ։ Անշուշտ այդ օրն ալ ուրիշ դրամ չունէր։

Անցեալ տարի, երբ «Յառաջ»ի մէջ կարդացի իր մեռնիլը, զարմացայ, ոչ թէ անօթութենէ մեռնելուն համար, այլ վեց տարի եւս անօթութեան տոկալուն համար։

Դժբախտ ուսուցիչ, գիտէ՞ր արդեօք թէ հակառակ քու տարօրինակութիւններուդ կը սիրէինք քեզ։

Օ. ԵՐԱՆԳՈՒՆԻ

ՓՈՔՐԻԿ ԱՐՄԱՆ ԽԱՐԲՈՒԹԵԱՆ LE COUPABLE ՖԻԼՄԻՆ ՄԷՋ

ԻՆՉ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ԵՆ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Սոլանիկի մեր թղթակիցը տեղական թերթերէն քաղելով կը գրէ թէ տնտեսական կարեւոր փոփոխութիւններ տեղի ունեցած են երկրին մէջ, վերջին հինգ ամիսներու ընթացքին, իբրեւ հետեւանք նոր կարգուսարքին։

Գործազրկութիւնը հասած է նուազագոյն աստիճանին։ Աշխատական կեանքը ստացած է զգալի աշխուժութիւն։ Երկրի արտադրումները դրուած են ապահով հիմերու վրայ։ Մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ դարձած ըլլալով գիւղերու կացութիւնը, բազմաթիւ նոր ճամբաներ սկսած են գործել անոնց համար եւ դեռ նորեր ալ ծրագրի մէջ կը կազմեն։ Վերջերս Պ. Մեթաքսաս կոչ մը ուղղեց դրամատէրներու եւ ընկերութեանց, որպէսզի տօնական օրերու առթիւ յիշեն գիւղերը։ Այս կոչին իբր արձագանգ մէկ շաբթուան ընթացքին 14 միլիոն դրախմի հաւաքուեցաւ այդ նպատակին համար։

Երկրի վարչական մեքենան բարեկարգուած է գործել աւելի կանոնաւոր։ Նախարարները ժրաջանութեամբ փարած են իրենց վստահուած գործին եւ շատ անգամներ անձամբ կը հսկեն տրուած հրահանգներու գործադրութեան վրայ։

Մեծ հոգածութեան առարկայ դարձած են նաեւ երկրագործները։ Հայի աշխատաւորներու բեռը թեթեւցնելու եւ անոնց օգնելու համար կազմուած է մասնաւոր յանձնախումբ մը որ իր կազմած ծրագիրները գործադրութեան դնել սկսած է։ Ըստ այդ գործադրութեան դրուած ծրագիրներու կարեւորագոյնին՝ երկրագործներու եղած փոխառութեանց տոկոսները զգալապէս զեղչուած են ու 15 տարուան պայմանաժամ մը տրուած է անոնց պարտքերու վճարման համար։ Այս առթիւ կառավարութիւնը կը մտածէ երկրագործներու յատկացուցած ընդհանուր փոխառութեան քանակը մէկուկէս միլիառ դրախմիէն բարձրացնել երեք միլիառ դրախմի։ Շնորհիւ այս կրկնուած վարկին, հողամշակ բազմութիւնները լայն միջոցներ պիտի ունենան իրենց աշխատանքները անկախօրէն կատարելու եւ հողի յատուկ նախնական գործիքները նոր պահանջներու յարմարցնելու համար։

Այսպէսով աւելի պիտի զարգանայ հողային արդիւնաբերութիւնը եւ առոր զուգընթաց՝ պիտի բարձրանայ Յունաստանի արտադրութեանց որակն ու քանակը, մեծապէս նպաստելով ազգային տնտեսութեան՝ հաւթելով նաեւ այն ճամբան՝ որ երկիրը կը տանի դէպի ինքնաբաւութիւն։

Յունաստանի արտաքին յարաբերութեանց մէջ, կառավարութիւնը կը հետեւի յստակ քաղաքականութեան մը, ձգտելով հայրենիքի գերագոյն շահերը ներդաշնակել դրացի պետութեանց շահերուն հետ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԴԱՏԻՆ ԱՌԹԻՒ

Լէօվրի ընթերցողներէն մին դիտել կուտայ թէ հանելուկ մըն է Մոսկուայի դատը, բայց իրական հանելուկը այն է, որ Ֆրանսական քաղքենի մամուլը կը պաշտպանէ Մոսկուայի գնդակահարեալները եւ կը դատապարտէ դատաւորները։

Եւ բաղդատութիւն մը կը կատարէ Թրոցքիի եւ Ստալինի բոլշեւիկութեան միջեւ,— Թրոցքի կը յարձակի Ստալինի վրայ՝ զայն ամբաստանելով իբրեւ «յեղափոխութեան դաւաճան», բան մ'ըսել թէ Ստալին նահանջեց Լէնինեան յեղափոխութեան ռազմաճակատէն, վերահաստատելով ընտանիքը եւ հայրենիքի սիրոյ աւանդութիւնները, անհատական սեփականութեան իրաւունքը, աշխատավարձի բաշխումը ըստ ընդունակութեանց եւ կարողութեանց, ժառանգութեան իրաւունքը, եւն.։ Մէկ խօսքով, Թրոցքի կ'ամբաստանէ Ստալինը, պատճառաբանելով որ Ստալին «քաղքենիացուց» երկիրը զոր կ'ուզէին կոչել «կատարեալ ընկերվարութեան հայրենիքը»։

«Լէօվր»ի յօդուածագիրը յետոյ տեղեկութիւններ կուտայ Թրոցքիի մասին,— տարագիր այս յեղափոխականը կը պահանջէ հարստութեանց լիակատար բաշխում, եւ վերջնական յեղափոխութեան հասնելու համար՝ կանգ չառներ որ եւ է միջոցի առջեւ, ինչպէս ամենայն անգթութեամբ գնդակահարել տուաւ ռուսական բանակին սպաները, նոյն իսկ վերին հրամանատարները՝ կասեցնելու համար նահանջը,— Ֆրանսական բանակին անյաջողութիւններուն ժամանակ, կ'աւելցնէ «Լէօվր»ի աշխատակիցը, տեսա՞ք որ գնդակահարուին հրամանատարները, ու պաշտպանելով Թրոցքին՝ անոր այդ անգթութի՞ւնն է, անոր այդ յեղափոխականութի՞ւնն է որ կը պաշտպանէք, պարոնայք քաղքենի հրապարակագիրներ։

Իրենց քաղքենի հրապարակագիրները պատասխանեն թէ չեն հետաքրքրուիր բոլշեւիզմին աջ ու ձախ թեւերով, իրենց ուզածը այն է որ բոլշեւիզմը դուրս չելլէ կարմիր գծէն, չհասնի իրենց երկրին սահմաններուն, եւ վերջ դրուին հակամարդկային մայրապետութիւններուն,— զանգուածային գնդակահարութեանց։

Գլուխ է դիտել տալ, կը շարունակէ «Լէօվր»ի աշխատակիցը, թէ Ֆրանսական քաղքենի մամուլին պաշտպանած Թրոցքին է որ կը քարոզէ համաշխարհային յեղափոխութիւն, մինչ Ստալին կը պնդէ հաշտարար տարազով մը թէ «ընկերվարութիւնը կրնայ իրականանալ եւ պէտք է իրականանայ միայն մէկ երկրի մէջ»։

Համաշխարհային կամ «յարատեւ» յեղափոխութեան առաքեալին, ինչպէս նաեւ «Թէրմիտորեան» Ստալինին մասին խօսուած ատեն, անոնց մասին քննադատութիւններ արձանագրուած ատեն՝ մենք ոչ մէկ համակրանք կը նուիրենք այս կամ այն կողմին,— Հայոց ժամանակակից պատմութիւնը պատճառ մը չունի համակրանք կապելու անոնց մէկուն կամ միւսին։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

«Մանուկներու Օր»

ՊՈՐՏՕ, 2 փետր. — Ֆրանսահայ Կ. Խաչի մասնաճիւղը «Մանուկներու Օր»ը տօնեց կիրակի (31 յունուար), Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Բարսեղ Շահպազ» ակումբի մէջ, Սրահը որոշուած ժամէն առաջ ժողովուրդը փութացած էր արաւ, լսելու եւ տեսնելու համար հանդէս մը որուն յայտագիրը միայն մանուկներուն սեփականութիւնն էր։

Տիկին Սիրուն Հալաճեան իր բացման խօսքով բացատրեց Կ. Խաչի անհրաժեշտութիւնը մեր այս թափառական կեանքին մէջ։ Ցետոյ սկսաւ շարքը փոքրերու արտասանութեան։

Ինչ գեղեցիկ է տեսնել 7—9 տարեկան մանուկներ բեմին վրայ հայկական տարազով, հայկական պարեր պարելու համար։ Երբ սկսան «Օրից օր մածուն կերանքը», «Լէփօ լէլէ», «Աղջկան հայ կամաւոր» պարերը,— ներկաները լարուած ուշադրութեամբ կը դիտէին եւ միայն դաշնակին (Ա. Մելքոնեան) եւ մանուկներուն պարի երգին ձայները կը լսուէին։ Տղաքը այնքան եռանդով կը խաղային, որ կարծես թէ հայրենի հողի վրայ գտնուէին եւ բնութիւնը, արեւը, հովը հայկական դրոշմ կուտար իրենց պարերուն։ Բայց... «Աղբիւր երեխէք, բայց մեզ պէս չապրիք»։

Մասնաճիւղին կողմէ Տիկ. Սաթենիկ Հալաճեան գրաւոր ճառով մը շեշտեց հայ կնոջ դերը, մանաւանդ պայքարելու համար այլասերման դէմ։ Նուագարաններու տարազով մանուկները դարձեալ պարեցին։ Ամէնէն վերջը կատար մը ներկայացուցին՝ «Թիքօնա» որ վերջացաւ հուրիներու պարով։ Պարերը լաւ սորվեցնելու համար ջանք չէին խնայած Տիկիններ Սիրուն Հալաճեան ու Տօնէքեան եւն.։ Ցետոյ մանուկները շարուեցան սեղաններու շուրջ եւ բոլորին ալ կարկանդակ եւ օշարակ բաժնուեցաւ։

Ցարատեւեցէք, խաչուհի քոյրեր։ Պատմութիւնը ձեզի ալ էջ մը պիտի յատկացնէ ձեր այս նուիրական գործին համար։

Զալկարացի

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ՓՈՔՐԻԿ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ

Բուէնոս Այրէսի Արմենիան կը պարզէ Հարաւ. Ամերիկայի գաղութներուն ներկայ վիճակը, այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (29 դեկտ.)։

— «Ընդհանրապէս կը ճանչցուինք Հարաւ. Ամերիկայի անունով իբրեւ մէկ եւ ամբողջական գաղութ մը, հակառակ անոր որ կը բաղկանանք երեք գլխաւոր գաղութներէ, որոնք տարածութեամբ այնքան հեռու են իրարմէ, որքան հին Աշխարհի հայ գաղութները։

Ու նաեւ տարբեր մշակոյթի եւ քաղաքակրթութեան ազդեցութեան տակ եւ զանազան քաղաքական ու ընկերային պայմաններու մէջ։ Թէեւ մեր անհատ եւ հաւաքական ժամանները ցրուած են Ռիօ տէ Ժանէյրոյէն մինչեւ Չիլէ եւ հեռաւոր Ջաքօ, բայց կրցած ենք հոգեւոր կամուրջ մը նետել այդ անսահման տարածութեանց վրայ։ Սակայն մեր ազգային եւ մշակութային կեդրոնները կը մնան Ս. Փաւլօ, Մոնթէվիտէօ եւ Պուէնոս Այրէս։

Այս քաղաքներէն իւրաքանչիւրը կը մնայ իբրեւ կեդրոն նոյն երկրի բազմաթիւ մանր-մունր կեդրոններու։

ՊՐԱԶԻԼԻ մէջ հայութիւնը տնտեսապէս բաւական վիճակ ունի եւ հետզհետէ կը շէնցնէ ինքզինքը։ Ընդհանրապէս առեւտուրով եւ արհեստով կը զբաղին, ազգային-պաշտօնական ժառանգութեամբ։ Երկրի ժողովուրդին եւ իշխանութեան առջեւ կը ճանչցուին ազգամիտ, աշխատասէր, առեղծագործող եւ քաղաքակիր օտարներ։

Ներքին քանի մը խռովութիւններու եւ մրցումներու ընթացքին հայութիւնը արժանաւոր կեցուածք ունեցաւ միանգամ ընդ միշտ հաստատելով, որ հայութիւնը հիւրընկալ երկիրներու ներքին գործերուն չի խառնուիր եւ «կողմ» չունի։

Մշակութային կեանքը առաւելապէս դպրոցներուն մէջն է, թէեւ Պրազիլ կրթական գործը օտարներու համար աւելի նեղ շրջանակ ունի եւ խիստ հսկողութեան տակ է։ Այնուամենայնիւ Պրազիլիոյ հայութիւնը կրցած է իր կրթական հաստատութիւնները պահել եւ տարուէ տարի նոր ու հաստատ հիմերու վրայ դնել։

Եկեղեցի մը շինելու հարց կար, որ կը ձգձգուէր երկար տարիներ, այս տարի այդ կնճռոտ խնդիրը լուծուած է դրականապէս։

Ազգային գետնի վրայ համագործակցութիւնը եւ համերաշխութիւնը Ս. Փաւլոյի մէջ գործնականացած է, հոն՝ ապազգայնացած տարրերու բոլոր փորձերը, գաղութը երկպառակելու, անյաջող անցան եւ հայութիւնը կ'ապրի իր բնականոն կեանքը, վարակիչ օրինակ տալով միւս գաղութներուն։

ՈՒՐՈՒԿՈՒԱՅԻ մէջ հայութիւնը տնտեսապէս միջակ է, համաչափ երկրի պայմաններուն։ Իննսուն եւ հինգ առ հարիւր նպարավաճառ է, մնացածը առեւտրական եւ արհեստաւոր։ Սակայն որոշապէս կը նկատուի որ մեր հայրենակիցները, որոշ դրամագլուխ շահելով՝ դանդաղօրէն կը շարժին դէպի առեւտրական շուկան, քիչ մը տանելի դարձնելով իրենց աշխատանքի ձեւը, թէեւ իբր աշխատասէր եւ խղճամիտ նպարավաճառներ մրցակից չունին։

Քաղաքականապէս բարեյոյս եւ աշխատասէր տարր մը կը նկատուին եւ այլ կերպ չէր կրնար ըլլալ։ Այստեղ ալ պակաս չեղան յիմար թմբկահարները սովետական իշխանութեան, երբ վերջիններս ազատօրէն կը գործէին։ Սակայն այս փոքրիկ եւ արի պետութեան հաստ. հարուածը սովետներուն, վերջ տուաւ ամէն տեսակ մանկլաւիկներու աշխատանքին ու գործունէութեան»։

ԾԻԾԱՂ

ՕՐԻՈՐԴԸ.— Կ'ըսես թէ գիս կը սիրես, ապացոյց մը տուր տեսնեմ։

ԻՐԻՏԱՍԱՐԴ.— Կ'երդնում պատուոյս վրայ։

ՕՐԻՈՐԴԸ.— Երդում ըրէ լուրջ բանի մը վրայ, որմէ չես ուզեր բաժնուիլ։

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԸ.— Կ'երդնում ամսաթոշակիս վրայ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (195)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Տէր պապ, էս օր ճամբայով շատ մարդ կ'երթայ կուգայ,— բան մը բաած ըլլալու համար խօսեցաւ Մուշեղն, որ աչքը դէպի Աղպուլաղի կողմը յառած՝ մօտեցող բազմութեան կը նայէր։

Իրօք, այդ առտու, զարմանալի կերպով կենդանացած կը թուէր Բերկրի տանող ճանապարհը, բան մը, որ անսովոր երեւոյթ էր։ Մէկով, երկուքով, երբեմն փոքր խմբերով, ձիաւոր Քիւրտեր հապճեպով կ'անցնէին Գործոթի կողքով դէպի Բերկրի։ Ոմանք կը բարեւէին Մուշեղն, որ, ինչպէս բոլորը, այդ շրջանի մէջ յայտնի դէմք էր ու ծանօթ շատերուն, բայց առանց կանգ առնելու կը շարունակէին իրենց ճանապարհը, աչքի զարնող աճապարանքով մը։

Քանի արեւը կը բարձրանար, այնքան երթեւեկը կը շատնար, ու գրեթէ մէկ ուղղութեամբ։ Անկասկած, բոլորն ալ դէպի Բերկրի կը դիմէին։

Մուշեղն սկիզբը անուշադիր կերպով կը նայէր այդ անսովոր շարժման. Բայց երբ Քէօշկի ճանապարհի վրայ ալ նկատեց ձիաւորներու դէպի Բերկրի արշաւելը, գլխի ինկաւ, որ անպատճառ բան մը կար։ Այդ միտքը անորոշ սարսափով լեցուց սիրտը։ Ի՞նչ էր պատահած, ինչո՞ւ Քիւրտերը կը հաւաքուէին Բերկրիի մէջ։

Աղպուլաղի կողմէն եկող ձիաւորներու բազմութիւնը Գործոթ մօտած էր արդէն։ Անոնց առջեւէն կը ձիավարէր Ռաշիտ բէկը, այդ շրջանի աղան, որ Մուշեղի բարեկամն էր եւ որուն քով կը պահուէր Մուշեղի ոչխարի հօտը։

— Բարով եկար, հազար բարով եկար,— եւ Մուշեղն աճապարեց տանիքէն վար իջնել, դիմաւորելու համար Ռաշիտ բէկը,— խէր ըլնի, ատուն էսպէս կանուխ ո՞ւր բարով։

Ռաշիտ բէկը ձիէն վար ցատկեց, ձիուն սանձը նետեց իր ջոլամներէն մէկուն ու Մուշեղի հետ միասին ներս մտաւ, մինչ իր հետեւորդները դուրսը կը սպասէին առանց ձիերէն իջնելու։

Բարեկամի մռայլ դէմքէն վրդովուած էր Մուշեղն, երբ մտան թոնրատունը, բռնեց Ռաշիտ բէկի թեւէն ու հարցուց.

— Խէր լինի, բէկ.

— Շառ է... շատ վատ,— ու ծռելով՝ Մուշեղի ականջին փսփսաց.— երէկ Փէտայիներ երեւցեր են Կորթկանի սարը... Բերկրիի միւտիրը բոլոր Համիտէ ալայները կանչեր է ... կռիւ պիտի լինի ...

Մուշեղի սիրտը դող եկաւ։ Ա՜խ, նորէն այդ յեղափոխականները։ Ի՞նչ կ'ուզէին իրենցմէ ... ո՞վ էր զիրենք կանչողը։ Շատ ալ որ կառավարութիւնը կը նեղէր, Քիւրտերը երբեմն կը սպաննէին, կը թալնէին Հայերը։ Բայց չէ՞ որ այդպէս եղած էր հարիւրաւոր տարիներէ ի վեր։ Հիմա այդ խումբ մը խելա՞ռները պիտի փոխէին աշխարհի կարգը, գերութենէ՞ պիտի ազատէին հայ ժողովուրդը։ Մուշեղն ատամները իրարու սեղմած՝ կը մտածէր, որ ինք ուրախ պիտի ըլլար, եթէ Քիւրտերն ու կառավարական զօրքը շրջապատէին եւ մինչեւ յետին մարդը սպաննէին այդ ֆէտայիներէն, բայց միայն այդ պատահէր Գործոթէն շատ հեռու, հեռաւոր շրջանի մը մէջ։

— Որտե՞ղ թաքնուած են այդ փորձանքները,— հարցուց Մուշեղն։

— Ո՞վ գիտէ,— ուսերը թօթվելով պատասխանեց Ռաշիտ բէկը,— սարերը, հայկական գիւղ մը, թերեւս հոս, Գործոթի մէջ։

— Չէ՛, հա՛,— սարսափած այդ մտքէն՝ Մուշեղն բոլորովին գունաթափուած նայեցաւ բարեկամին,— աման բէկ, ինչեր կ'ըսես։

— Կատակ ըրի,— ծիծաղեցաւ բէկը,— ո՞վ գիտէ որտեղ թաքնուած են այդ անիծածները։ Սակայն, բոլոր ճամբաները բռնուած են։ Ապաղան ոտքի կանգնած, էս կողմէն ալ՝ մենք։ Թռչուն լինի, էս անգամ չեն պրծնի մեր ձեռքէն։ Տէ՛, ես կ'երթամ ...

— Բէկ, նստի՛ր, բրդուճ մը բան կեր.

— Չէ, խիստ հրաման կայ, շուտով Բերկրի պիտի ըլլինք։ Քաղաքէն ալ զօրքը ճամբայ ելած է .. Հանդիպեցայ քեզի զգուշացնելու ... մենք հօրենական բարեկամներ ենք ...

— Սաղ լինիս, բէկ, քու բարեկամութիւնդ մեր տնէն անպակաս լինի։

— Աստուծու կը յանձնեմ ինքզինքս։

— Աստուած բարի ճանապարհ եւ ողջ առողջ վերադարձ շնորհէ,— բարեմաղթեց Մուշեղն։

Ռաշիտ բէկը ձիաւորներու գլուխը անցած՝ հեռացաւ։ Դրան սեմին վրայ քարացածի նման մնաց Մուշեղն, դէմքը ամպոտած, թեւ յօնքերը կիտած։ Ռաշիտ բէկի խումբը վերջինը չէր գացողներուն, ճամբու վրայ ցան ու ցրիւ կ'երեւէին շատ մը եկողներ, ոմանք ձիաւոր, ոմանք հետիոտն ու դեռ լեռնանցքի կողմէն կ'երեւէին նորանոր եկողներ ալ։

Զինուած Քրտերու այդ արշաւավոր անցքը չարաշուք ձեռքի մը նման ծանրացաւ Գործոթի վրայ։ Տուներու դռները փակուեցան։ Տղամարդիկ, կիներ փսփսուքով կը խօսէին։ Մօտաւոր արտերէն գիւղացիք տուն վերադարձան։ Հեռուները գտնուողներու ետեւէն կիներ գացին կանչելու։ Գործոթը կ'ամփոփուէր, կը կծկուէր ինքն իր մէջ՝ գալիք արհաւիրքը սպասելով։

Մուշեղն գլուխը կրծքին կախած՝ կը մտածէր։ Անգամ մը միայն անցնող գիւղացի մը ձայնեց, որ լուր հասցնէն հօտաղներուն, գիւղէն շատ չհեռանալու համար, եւ նորէն թաղուեցաւ իր մտածումներուն մէջ։ Ո՞ւր կրնային ըլլալ այդ ֆէտայիները, որտե՞ղ թաքնուած էին։ Անշուշտ Պարսկաստանէն եկած՝ քաղաք կ'երթային, ինչպէս բոլոր խմբերը։ Եթէ միայն Գործոթէն հեռու գտնուէին, Մուշեղն ի հարկէ ոչինչ ունէր ըսելիք. բարով գան, բարով երթան, իր ի՞նչ գործը։ Բայց Բերկրիի շրջանին մէջ, անոնք մեծ վտանգ մըն էին հայկական գիւղերու համար։ Աստուած մի արասցէ, եթէ լուրջ կռիւ մը տեղի ունենար, զօրքն ու Քրտերը կորուստներ ունենային, այդ պարագային կատաղած ամբոխը կրնար զարնել ճամբու վրայ գտնուող հայ գիւղերը։ Ու ո՞ր գիւղը այնպէս սպառնալիքի տակ կը գտնուէր, ինչպէս Գործոթն էր, Արճակի ու Բերկրի մէջտեղը ինկած։

— Բարով, Մուշեղ։

Մուշեղն յանկարծակի եկած՝ ցնցուեցաւ.

— Հա՛, ծօ Ցարօ, դո՞ւն ես ...

Ցարօն Գործոթի գզիրն էր, գիւղի ամէնէն աղքատը։ Կին մը ունէր, երեք աղջիկ, երկու մանչ, զաւակները բոլորն ալ մանր երեխաներ։ Ախոռին մէջ ունէր ծիծը ցամքած կով մը, եւ երկու անճրղի արտեր, որոնք հազիւ թէ տան հացը ապահովէին։ Ցարօն, փոր մը հացի եւ հինգ չափ ցորենի սիրոյն գզիր եղած էր։

Գզիրը հայ գիւղի մէջ բէսի նպաստցի փէհլիվանն է. տեսակ մը ծառայ, երբեմն յանձնարարող, դիւր բռնող մանաւանդ երբ զապթիէ կանգնած լինի քովը. ընդհանրապէս խեղճ ու կրակ, սոսր անոր գործն է՝ ետեւէն վազող, տնէ տուն մտնելով՝ ալիւր, իւղ, հաւկիթ, խոտ, գարի հաւաքող, երբ զօրք կամ Քրտեր կուգան գիւղին մէջ գիշերելու համար։ Գզիրը իր տան պէս ամէն տան մէջ ալ իր տեղն ունի եւ ոչ մէկ տեղ հիւր կը համարուի։ Կնունք, հարսնիք, մեռել՝ գզիրը ներկայ է, աշնան անխուսափելի ճանճի նման։

Ցարօ պպզեցաւ բէսի կուշտը։ Գօտիի արանքէն դուրս քաշեց ծխամորճը, ծխախոտի պարապ քսակը ծոցէն դուրս բերաւ, ներս ու դուրս ըրաւ եւ կարծես թէ դեռ վստահ չըլլալով դատարկ ըլլալուն՝ թօթվեց։

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

եւ արտաքին խնդիրներ։

Միւս կողմէ կը հաւաստեն թէ Լէնինկրատի պահակազօրքը աչքէ անցուցած ատեն, զինուորական նախարար Վորոշիլով կարգ մը յայտարարութիւններ ըրած է խորհրդային օդատորմիղներու մասին, որոնք դեռ չեն լրացած։ Վորոշիլով աւելցուցած է թէ անհրաժեշտ է որ Խ. Միութիւնը պատրաստ ըլլայ, ոչ թէ մէկ ժողովուրդի դէմ, այլ մէկէ աւելի ճակատներու վրայ պատերազմելու համար։

*** Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ փետրուար 14ին բողոքի ցոյց մը պիտի կատարուի Թրոցքիականներու կողմէ, վերջին դատավարութեանց առթիւ։ Լէօն Թրոցքի ձայնասփիւռով երկու ճառ պիտի խօսի Մեքսիկայէն, մէկը անգլերէն, միւսը ռուսերէն, իւրաքանչիւրը 45 վայրկեան տեւողութեամբ։

ԿՌՈՒՆԵՐԸ ՎԵՐՍԿՍԱՆ ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Վերջին լուրերու համաձայն, Զօր. Ֆրանքոյի զօրքը կատաղի յարձակողականի մը ձեռնարկած է Մալականի դէմ, թէ ցամաքէն եւ թէ ծովէն։ Առայժմ ամէնէն կարեւորը ծովային ճակատամարտն է, որուն ուժ կուտայ օդանաւային ռմբակոծութիւնը։ Հինգ ապստամբ մարտանաւեր կը ռմբակոծեն կառավարական նաւահանգիստը։ Սուզանաւ մը կրակ բացաւ կառավարական զօրքի դիրքերուն վրայ, իսկ հազարաւոր ապստամբներ գրոհ տուին ցամաքէն։ Օդանաւեր ճամբայ ելած են սպանիական Մարոքէն, օգնելու համար ընդհանուր յարձակման։ Բազմաթիւ բռնակալքեր բռնագրաւուած են, զօրք փոխադրելու համար Մալակա։ Մասնաւոր ինքնաշարժներ ալ ճամբայ ելած են, զէնքերով եւ հիւանդապահներով։ Ճակատամարտին արդիւնքը անորոշ է տակաւին։

Ընդհանուր յարձակման կը սպասուի նաեւ Մատրիտի ճակատին վրայ։

Առաջարկ մը՝ եկամուտի տուրքի մասին

«Իւմանիթէ» կը գրէ թէ համայնավար երեսփոխան Ժաք Տիւքլօ հեռեւեալ առաջարկը ներկայացուցած է ելմտական նախարարութեան, մասնաւոր նամակով մը — Հիմնուելով Անգլիոյ եկամուտի տուրքին վրայ, երեսփոխանը կ'առաջարկէ եկամուտի միօրինակ տուրք մը հաստատել, միեւնոյն ատեն յաւելուածական տուրք մը դնելով հարիւր հազար ֆրանքէն վեր եկամուտներու վրայ։ Այս ծրագրին համաձայն, տուրքէ ազատ պիտի ըլլայ 15,000 ֆրանքը, 20000 պիտի զեղչուի՝ ամուսնացած հարկատուներու համար, իսկ 6000 ֆրանք ալ՝ իւրաքանչիւր զաւկի համար։ Ցետոյ 1)5 ալ պիտի կրճատուի, աշխատանքով չահուած եկամուտներու համար, համաձայն անգլիական դրութեան։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ կառավարութիւնը չորեքշաբթի օր շրջաբերական մը ուղղեց բոլոր շահակից դեսպանատուներուն, ճշդելով այն սկզբունքները որոնց համաձայն պիտի վարուին գործերը, փոխանցման շրջանի ընթացքին, երբ ջնջուին օտարներու առանձնաշնորհները (քափիթիւլասիոն)։

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ՀՐԵԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ ընդունելու տրամադրութիւն յայտնած է Տոմինիքայի հանրապետութիւնը, համաձայն Լեհաստանի հեռագրական գործակալութեան մէկ զեկոյցին։

ՄԱՏՐԻՏ անընդհատ կը ռմբակոծուի, ամիսներէ ի վեր։ Եւ սակայն օտար թղթակիցներ կը գրեն թէ տասը թատրոններ բաց են միշտ եւ կը ներկայացնեն զանազան խաղեր, ինչպէս եւ Օփէրա։ Բաց են նաեւ 33 սինէմաներ։ Թէ թատրոնները եւ թէ սինէմաները կը գտնուին բանուորական կամ քաղաքական կազմակերպութեանց հսկողութեան տակ եւ յատերուն անունները փոխուած են։

ՓԱՐԻԶԻ ԻՐԱՆԵԱՆ ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆԸ, Ալի Ճէվատ խան, իր յանձնարարականները ներկայացնելով արտաքին նախարարութեան, անմիջապէս գործի ձեռնարկեց։

ԱՆԳԼԻՈՅ արտաքին նախարարը Միջերկրականի ափերը պիտի երթայ, հանգստանալու համար։ Մեկնած ատեն պիտի տեսակցի Ֆրանսայի վարիչներուն հետ։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՆԱՒԱՏՈՐՄԻՆ տարողութիւնը 850,000 թոնի պիտի հասնի մօտերս։ Մասնագէտներ կ'ըսեն թէ այսօր իսկ իր ուժը աւելի է իտալական եւ գերմանական տորմիղներու միացեալ ուժէն։

ԱՂՋԻԿ ՄԸ 15 ՏԱՐԵԿԱՆ, զաւակ մը ունեցած էր, տարաւ պետք ունեցող, Օչի մէջ։ Հաստատուեցաւ թէ երախային հայրն է աղջկան եղբայրը, 23 տարեկան։ Այս վերջինը իմանալով դէպքը, թոյն խմեց եւ անձնասպան եղաւ։

ՏԻԿԻՆ ՍՈՔՈԼՆԻՔՈՎ անհետացած է, կ'ըսեն Մոսկուայէն հասած լուրեր։ Կը փնտռուի, նաեւ, Թաոէքի աղջիկը։

ՐԻԹՄԻՔԻ ԴԱՍԵՐ

Ժաք Տալքրոզի մեթոտով

ՏԻԿԻՆ ԼԻԱ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը ժամը 5 — 6։ 91. Rue Olivier de Serres, Paris (15), մէթրօ՝ Porte Versailles:

Կ'ընդունի աշակերտներ 4 տարեկանէն սկսեալ։ Ինչպէս նաեւ երկսեռ չափահասներ։ Պայմաններու մասին դիմել տեղւոյն վրայ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԳԱՆՆԷՕ-ՓԱՇԱՆԻ Երիտ. Ենթակոմիտէի ընկերաֆամիլիական ճաշկերոյթը այսօր շաբաթ իրիկուն, ժամը ճիշդ 9ին, Հայ Ակումբին մէջ, 59 rue Isidore-Neujahr, Պանեօ։

Կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՅ ԱՐԾՐՈՒՆԻ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, իր Ակումբին մէջ։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէին ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 7 փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 181 Cours Lafayette, Զաւարեան գրադարանը, պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՍԷՆԹ'ԷԹԻԷՆԻ Անտօք Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի, 7 փետր., կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Դուրեան գրադարանին մէջ, կը հրաւիրուին նաեւ Ցալօտիէրի ընկերները։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆԱՑ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

71, Avenue Kleber, Paris (16), կը հաղորդէ մեզի թէ դիւրացնելու համար զինուորագրութեան վերաբերեալ հարցերու կեդրոնացումը եւ մասնաւորապէս արագացնելու համար 21 եւ 22 տարեկան զինուորագրեալներու հպատակութեան խնդիրը, շուտով ցոյց պիտի տայ անուններ եւ հասցէներ Փարիզի արուարձաններու եւ գաւառի մէջ։

ՑԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է Անիէռ—Գոլ.-Փալոմպի Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներու հանդէսը, որ տեղի պիտի ունենար վաղը կէսօրէ վերջ։

ՀԱՆԴԷՍ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

S. F. I. O.ի Արնուվիլ լէ կոնէսի Մ.ճիւղի 10րդ տարեդարձին առթիւ կազմակերպուած Արնուվիլ լէ Կոնէսի S. F. I. O.ի մասնաճիւղի եւ Հ. Յ. Դ. Վարդան Ենթակոմիտէի քոյր կազմակերպութեանց կողմէ

տեղի կ'ունենայ 7 փետր., կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին,

Salle Gallemantի մէջ, կայարանին դիմաց,

Նախագահութեամբ ընկ. **GERMAIN DU GOUROND**ի

Երգ եւ արտասանութիւն ֆրանսացի արգիստներու կողմէ,

կ'երգեն նաեւ ՕՐ. Հ. ՊՆՏԱՋԵԱՆ եւ Պ. Փ. ՄԻՐՏԻԿԵԱՆ։

Կը նուագէ ԵՓՐԱՏ նուագախումբը։

Մուտք 5 ֆր., անգործներու 3 ֆր.։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ-ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Պանեօ—Բաշանի Կ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ

7 փետր. կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին,

Bourg la Reine, Place Condorcet, Salle des Banquetsի մէջ

Կը նախագահէ ՕՐ. ՖԼՕՐԱ ԱՆԱՀԻՏ

Կը դասախօսէ՝ Ա. ԽԱՆԷՍԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Մինոք եւ դպրոց»

Պար, երգ, արտասանութիւն, թոմ եւ հաճելի անակնկալներ սանուհիներու կողմէ։

Մուտք 3 ֆր., փոքրերու համար 1 ֆր.։

ՀԱՂՈՐԴ. ՈՒՂԻՆ. — Առնել Porte d'Orléansէն 85 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Place Condorcet, Bourg la Reine։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme. PARIS (13)

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՄԵԾ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

7 ՄԱՐՏ. ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ԻՆ

Sociétés Savantesի սրահին մէջ.

ԴԵՐԱՍԵՆ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

Գ. ՍԱՆԴՈՒԿԵԱՆԻ ԳԼՈՒԽ ԳՈՐԾՈՑԸ

ՊԵՊՕ

Կը մասնակցին՝ ԳՄԲԷԹԵԱՆ, ՏԻԿ. ՄԱՔՍՕՆԱԼՏ, ՕՐ. ՌՕԶ ՄԱՔՍՕՆԱԼՏ, Պ.Պ. Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Ե. ԱՐՓԱՐ եւ Կ. ՔԱՆԹԱՐ:

Գիները՝ 5, 7.50, 10 եւ 15 ֆր.։

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Սամուէլ 51 rue Mr. le Prince, լաթարան Տէօրիա 61 rue Mr, le Prince, Select Pressing 10 rue Boutebrie, Paris (5) եւ ներկայացման օրը կիշէն:

Ընդհ. Ցասցէ՝ A. Kempétian, 21 Ave. d'Alembert, Livry-Gargan (S. et O.)

Տարեկան Թատերական Ներկայացում

կազմակերպուած Սամուէլ Մուրատեան Վարժարանի աշակերտներէն, կիրակի, 7 փետր. ժամը ճիշդ 15ին, Պէշիկթաշլեան Թատերասրահին մէջ 26 rue Troyon, Sèvres. Métro: Pont de Sèvres.

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻՆ **ԹՈՐՈՍ Բ.** ողբերգութիւն երգախաղն 4 արար, ծնողինակ՝ Հ. Վահան Վ. Ցովհաննէսեան, երաժշտութիւն՝ Գ. Ա. Աճէմեան, **La Patrouille de Fourchepinte** ֆրանս. երգախաղն զաւեշտ երգախաղն պատկերներ իտալերէն լեզուով։

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ ԱՆԿՈՒՏԻՆԵՐԸ (զաւեշտ 1 արար)։

Տոմսերու գինն է՝ 10 եւ 7 ֆր.։

Թատերական Ներկայացում

Ֆ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի Սանուց Միութեան կողմէ

6 փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.45ին. Հայ Ակումբին մէջ:

Կը ներկայացուի ԾԻԾԵՌՆ ՓԱՐՈՍԸ

եւ Պարոնեանի ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԸ

Գիներ՝ մեծերու 5 ֆր., փոքրիկներու 1 ֆր.։

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Նորթհ Քէրոլայնայի ծերակուտական Ռէյնոլտս եւ Ալապամայի ներկայացուցչական Սթարնս Մ. Նահանգներու Քոնկրէսին մաներացնելու տալու համար պատրաստած են նոր օրինագիծ մը, որուն նպատակն է ոչ միայն օտարականներու ներգաղթը աւելի խստացնել, այլեւ կորսնել այն շատ մը առանձնաշնորհները, զորս կը վայելեն այս երկրին մէջ օրինաւոր կերպով հաստատուած օտարականները։

Այս ծրագիրը կ'առաջարկէ ի միջի այլոց.

1.— Անմիջապէս արձանագրել այս երկրին մէջ գտնուող բոլոր օտարականները. եւ երկրէն դուրս վտարել ոչ միայն բոլոր անոնք, որ օրինազանցներ են, այլեւ անոնք որ նպաստ կը ստանան։

2.— Կրճատել ներգաղթողներու ներկայ տարեչափը 90 առ հարիւր։

3.— Իրաւունք տալ նախագահ Ռուզվէլթին, որ պաշտօնապէս բանակցութեանց մտնէ Արեւմտեան կիսագունդի բոլոր պետութեանց հետ, անոնց գաղթականական տարեչափերը կրճատելու համար։

4.— Արգիլել դնել օտարներու գործելու պատեհութեանց վրայ, ինչ միջոցով որ Դաշնակցային կառավարութիւնը կրնայ գործածել։

Հիմնաւորելու համար իրենց այս օրինագիծը, երկու օրէնսդիրները միասնաբար կը յայտարարեն.—

«Ժամանակն հասած է որ Մ. Նահանգները պաշտպանէ՝ ինքզինք ընդդէմ իր ներքին թշնամիներուն։ Մեր երկրին մէջ ունինք եօթը միլիոն օտարականներ։ Անոնց ամէն մէկը հաւանական լրտես մը եւ թշնամի մըն է պատերազմի ժամանակ։ Երբ այս երկիրը պատերազմի մը բռնուի՝ մենք անմիջապէս պէտք է գիտնանք թէ մեր մարդը որ մէկ օտարականի վրայ դնելու ենք։

«Անիմաստ է մէկ երկիլիոն տոլար յատկացնել ազգային պաշտպանութեան համար, եւ անտեսել օտարականները, որոնք կրնան ներսէն փորել այդ պաշտպանութիւնը, երբ մենք պատերազմի մէջ մտնենք։

«Ներկայ օրէնքին համաձայն ամէն տարի այս երկիրը բնակելու համար կուգան 152,000 օտարականներ։ Այս թիւը անմիջապէս պէտք է իջեցուի 15,000ի։

«Հարիւր հազարներով օտարականներ միլիոններով տոլարներ կը ստանան իբրեւ աշխատանքի վարձք, որոնք, սակայն, օրինաւորապէս կը պատկանին ամերիկեան քաղաքացիներու։

«Օտարական ոճրագործներ, որոնք ազատ արձակ կը թափառին եւ կը յարձակին ամերիկեան քաղաքացիներու վրայ, պէտք է որ վտարուին երկրէն, եւ ոճիրներու զսպումին համար մեր տրամադրած ահաւոր գումարները մեծ չափերով կրճատուին։

Ուրիշ երկիրներ կը գործադրեն այն չիտակ եւ բանաւոր տեսակէտը թէ՝ իրենց քաղաքացիները արժանի են առաջին ուշադրութեան։

«Ամերիկեան այլեւս անապատ մը ամայութիւն մը չէ, որ խուզարկուի եւ նուաճուի։ Ան մեր երկիրն է այժմ, զոր պէտք է պահենք, պահպանենք ու պաշտպանենք»։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ

Ապաքինարանի մը մէջ տառապող հիւանդ երիտասարդի մը համար պարծածուած առօրական ջուլթակի մը պէտք կայ։ Նուիրել փափաքողները բարի ըլլան տրամադրելու Ֆր. Կ. Խաչին։

Գրել՝ Շրջ. Վարչութեան հասցէով. 6 Rue d'Alsace, Asnières (Seine)։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն — Տուրուբերան Նահանգային Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 52 Rue Isidore Neujahr, Bagneux. Կ. Խաչի Ակումբին մէջ։

Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ոչ անդամներուն մուտքը արգիլուած է։

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ 9 փետր. երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, մէթրօ Քատէի դիմացը գտնուող Cadet սրճարանին վերնայարկը։ Օրակարգ՝ Հաշուետուութիւն, վարչութեան ընտրութիւն եւ զանազան հարցեր։

ՀԱՅՈՒՀԻՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԱՌՋԵՒ

Գրեց՝ Հ. Վ. Վ. Հացունի

Շատեր փորձեցին գրել այս կարեւոր նիւթիս վրայ. բայց քանի մը ցիր ու ցան ծանօթութիւններէն աւելի չկրցան բերել իրարու քով եւ եղած փորձերէն ոչ մին կրնա, ընդունիլ իր վրայ եւ արդարացնել՝ «Հայուհին պատմութեան առջեւ» տիտղոսը։ Եւ սակայն անհրաժեշտ էր այդ անուան արժանի աշխատութիւն մը որ պիտի ծառայէր մեր անցեալ քաղաքակրթութեան լուսաւոր լուսաբանութեանը։

Մեր այս աշխատութիւնը պատմութեան մէջ ծանօթ հայուհեաց անհատական կենսագրութիւնը չէ. այլ հայ կնոջ ամբողջ կեանքը, պարզուած 18 առանձին գլխոց մէջ. այսինքն է՝ անոր անունը ու դաստիարակութիւնը, եւ ունեցած դերն առտնին կենաց, ամուսնութեան, մայրութեան, ընկերութեան, վաղեմի-արութեան, եկեղեցւոյ, առաքինութեան, չարութեան, բարեգործութեան, շինարարութեան, ուսումնասիրութեան, արուեստներու, քաղաքականութեան, քաջութեան, տառապանաց ու աղօթ մէջ. եւ իւրաքանչիւր նիւթ մանրամասնօրէն նկարագրուած ու ճոխացած բազմաթիւ օրինակներով. բոլորն հաւաքուած մեր ազգային եւ անօտար բազմախուռն աղբիւրներէ, որոց մտնելն դիւրին չէր ամէն ուսումնասիրաց։ Իսկ վերջին գլուխը կը նկարագրէ օտար արքունական ... իշխանական տներու հարսնութեան գացած 52 հայուհեաց կեանքը ... եւ մասամբ արտաքին գծուարամատ աղբիւրներէ, ինչ որ միապէս հետաքրքրական է։

Կը հետեւի՝ որ մեր ընթերցողք իրենց ձեռքը պիտի ունենան ... հատոր մը, զարդարուած նաեւ ... նրբամիտ նկարներով։ Ջուտ ... կան ու գեղեցիկ գործ մըն է ... մեր այս հրատարակութիւնը, ... ամէն հայ ընտանիք ունենալու է ... ծղանին վրայ, լաւագոյն ... հանչնալու համար իւր ազգին ... ը, իրական՝ ոչ երեւակայական ... ներով, եւ կարեւոր դասեր ... համար անկից։

Այս աշխատութիւնն ժամուլ ... է տակաւին. եւ անոր գին ... ուած է 5 զ. ֆրանք անոնց համար ... կը կանխեն յղել գինը, որ յետ ... ութեան աւարտման պիտի բար... անայ 8 կամ 9 զ. ֆրանքի։ ... Գիրք կը տեսնէ այս յունիսին։

Որ եւ է յանձնարարութեան համար դիմել՝ Imprimerie Arménienne. St Lazare, Venise (Italie):

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ' Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆ ՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ
7
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
DIMANCHE
7 FÉVRIER
1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3340

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԷՆ ԿՈՎԿԱՍ

Վաւերական տեղեկութիւններ կը պակսին Միլանոյի խօսակցութեանց մասին: Եւ սակայն, միջազգային մամուլին մէջ երեւցած զարմանազան լուրերն ու մեկնութիւնները անգամ մը եւս կը հաստատեն թէ Մուսոլինիի փեսան շարք մը նեղացուցիչ, ու նուազն փափուկ հարցեր դրած է Թուրքիոյ արտաքին գործավարին առջեւ:

Հարցեր, որ չեն ամփոփուիր միայն Միջերկրականի եւ Պալքաններու մէջ, այլ կ'անցնին Սեւ ծովէն ալ անդին, մինչեւ Թուրքաստան եւ Կովկաս:

Երէկ յիշեր էինք թէ աջակողմեան թերթի մը, «Էը Ժուռ»ի Հռոմի թղթակիցը շատ կարեւոր կը գտնէ Միլանոյի տեսակցութիւնը:

Իր տեղեկութեանց համաձայն, խօսակցութեան առարկայ եղած են հետեւեալ չորս գլխաւոր կէտերը.—

1. Ազատութիւն եւ ապահովութիւն բոլորին համար՝ Միջերկրականի արեւելեան աւազանին մէջ:

2. Իտալիա Տարտանէլի նոր պայմանագիրը ընդունելու համար, «չուզեր որ գոյացած համաձայնութիւնները ծառայեն խորհրդային աշխարհակալութեան հաշիւներուն»:

3. «Ցանում մարդկութեան եւ արդարութեան հետաքրքրութեամբ Խրիմի, Ուկրայնայի, Վրաստանի եւ Ատրպէյճանի ճակատագրով, Իտալիա կը դրդէ Թուրքիան որ շահագրգռուի այս երկրամասով, «ցեղի եւ ապահովութեան պատճառներով», ինչ որ ընդդիմութիւն մը յառաջ պիտի բերէ իրեն եւ Խ. Միութեան միջեւ»: (Աւելորդ է բացատրել թէ թղթակիցը կ'ակնարկէ Ատրպէյճանի):

4. Թ. Ռ. Արաս Պալքանեան Միութեան նախագահն ըլլալով, Իտալիա պարզած է իր դիտաւորութիւնները՝ Պալքաններու մէջ:

Թղթակցին եզրակացութիւնն այն է թէ Իտալիա մասնաւորապէս գործօն քաղաքականութիւն մը կը մշակէ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, «անշուշտ համախորհուրդ Պերլինի հետ», ապա ուրեմն ուղղուած խորհրդային իշխանութեան դէմ:

Ինչպէս կը տեսնէք, հարցը միայն Միջերկրականի շուրջը չի դառնար եւ «Էը Ժուռ»ի թղթակիցը պարզապէս իր երեւակայութեան թեւ տալով չէ որ Միլանի խօսակցութեանց մէջ կարեւոր բաժին մը կը հանէ Կովկասի համար:

Եթէ ուրիշ աղբիւր ալ չունենայինք, միայն Հռոմի եւ Պերլինի սերտ գործակցութիւնը բաւական էր շատ մը բաներ յուսադրելու, այս ճակատին վրայ:

Ամէն օր կը լսէք բուռն կանչեր եւ թշնամական սպառնալիքներ՝ Պերլինէն դէպի Մոսկուա: Հիթլէր եւ իր գործակիցները միշտ կը յիշեցնեն թէ իրենք սրբազան պատերազմ հռչակած են համայնավարութեան դէմ, «փրկելու համար արեւմտեան քաղաքակրթութիւնը»:

Տեսականէն գործնականի անցնելով, հիթլէրական Գերմանիան չկամութեամբ կը նայի այն կառավարութեանց որոնք դաշնակցութիւններ կնքած են Խ. Միութեան հետ: Այս է գլխաւոր պատճառը, եթէ միշտ խուսափողական դիրք մը կը բռնէ Ֆրանսայի առաջարկներուն հանդէպ, իսկ յատկապէս ակռայ կը կճռէ Չեխական Հանրապետութեան դէմ:

Արդ, այս քաղաքականութիւնը կ'ընդգրկէ բազմաթիւ յայտնի կամ գաղտնի ծրագիրներ, որոնց գլխաւորն է կղզիացնել Խ. Միութիւնը եւ ի հարկին անդամատել:

Շատ հեռուները չերթալու համար, յիշենք մէկ-երկու յատկանշական պարագաներ:

«Լ'Էօվր», արմատական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, իր քաղաքական բաժնի աշխատակցին բերնով կը պատմէ թէ հիթլէրական մամուլը վերջերս տօներ է «Ուկրայնայի անկախութիւնը եւ թէ քարոզութեանց նախարարը հրահանգներ տուած է, որպէսզի «Ուկրայնայի ազգային տօնին առթիւ, յունուար 27ին, մամուլը պահանջէ նաեւ Վրաստանի անկախութիւնը: Այդպէս ալ եղած է»:

Նոյն առթիւ, «Վոլքիշէր Պէօպախթէր», Հիթլէրի պաշտօնական թերթը, կը հրատարակէր հետեւեալ տողերը.

— «Պայքարը Կովկասի այս Լեռնականին որ Գերմանիոյ կապուած է սիրալիր բարեկամութեամբ », — «Վրացի ժողովուրդը, նկատի առնելով իր ցեղային կազմութիւնը, անշուշտ սերած է հնդիրոպական զարթարարենցէ »:

Էնկիւրի փութաց հերքել այն ենթադրութիւնները թէ Իտալիա փորձեր է Թուրքիան անջատել Խ. Միութենէն:

Կրնա՞ր ուրիշ կերպ շարժիլ, երբ միջազգային մամուլը այնքան գունաւորեց ամբողջ պատմութիւնը:

Երբ Էնկիւրի կը սպասէ որ Իտալիա ստորագրէ Տարտանէլի պայմանագիրը, բնականաբար ստիպուած է լսել անոր պայմաններն ալ: Այդ կէտն է որ մութ կը մնայ: Աւելի ճիշդ, առով կը բացատրուի պայմանագրին ստորագրութեան եւ բոլոր բանակցութեանց յետաձգումը:

Այս ամբողջ անցուդարձին մէջ, անշուշտ ամէնէն կարեւորը Կովկասի պարագան է:

Ներկայ պայմաններուն մէջ, Թուրքիան դժուար թէ մօտէն անցրնէ անջատուիլ իր զինակիցէն՝ Խ. Միութենէն: Մանաւանդ որ, Ֆրանսա տրամադիր կ'երեւայ փոխադարձ աջակցութեան դաշինք մը կնքելու, համաձայն Մոսկուայի եւ Էնկիւրիի ծրագրին:

Բայց եւ այնպէս, կարելի՞ է նախատեսել այն բոլոր վտանգները որ կրնան ծագիլ Պերլինի եւ Հռոմի մէջ մշակուած կովկասեան ծրագիրներէն ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՈՉ ՆՈՐ ՏՈՒՐՔ, ՈՉ ԱԼ ԱՐԺԵԶՐԿՈՒՄ

Նոր յայտարարութիւններ ելմտական կացութեան մասին

Ինչպէս հաղորդած էինք, ելմտական նախարար Պ. Վէնսան Օրիօլ ուրբաթ օր պատասխանեց երկու ընդդիմադիր երեսփոխաններու քննադատութեանց: Նախարարը կրկին հաւաստեց թէ գանձին բոլոր պէտքերը, 28.000.000.000 ֆր., կարելի պիտի ըլլայ ճարել սովորական փոխառութիւններով եւ վարկային գործողութիւններով: Յետոյ կրկին եւ կրկին յայտարարեց թէ կառավարութիւնը հաստատապէս վճռած է այլեւս չկտրել ֆրանքին գինը, ոչ ալ նոր տուրքեր պիտի հաստատուին կամ դրամական հրապարակը հակազդեցութեան տակ պիտի առնուի: Մերժեց այն կարծիքը թէ դրամը արտասահման կը հոսի կամ երկրին մէջ կը դիզուի, երբեւ հետեւանք անվստահութեան: Իր համոզումով, պատճառը այն է որ «աւելորդական խմբակցութիւն մը» կազմուած է ներկայ դահլիճին դէմ, ինչ որ անթոյլատրելի է: «Ուրիշ ճար չունինք դիմաւորելու սպառազինութեանց ծանր ծախքերը, բացի փոխառութենէն: Ոսկի ունեցողները իրենց եսասիրութիւնը դերադասած են հայրենասիրութենէն: Իրենց գիտնալիք բանն է, բայց մի մոռնաք որ խնայողական սնտուկներու մէջ դրուած աւանդներու գումարը կ'աւելնայ արագօրէն: Եթէ վստահութեան ապացոյց մը կը փնտռէք, ահաւասիկ»: Նախարարը հաւաստեց թէ գանձային նախարարութիւնը արդէն կարգադրութիւններ ըրած է, հոգալու իր պէտքերը՝ այսօրուան առաջին եռամսեային համար: Գործերու վերաբացումը աններեւ է այլեւս, իսկ Փարիզի ցուցահանդէսին առթիւ մեծապէս օտար դրամ պիտի հոսի:

Պատասխանելով անոնց որ ներկայ կառավարութիւնը պատասխանատու կը նկատեն ելմտացոյցի բացին համար, Պ. Օրիօլ յայտարարեց թէ ներկայ ելմտացոյցին բացն է միայն 4.000.000.000 ֆրանք, մինչ իր նախորդները աւելի քան վեց միլիառ ֆրանքի բաց մը կը ցուցնէին: Յետոյ բացատրեց թէ այս չորս միլիառի բացին 2.2000.000.000ին համար պատասխանատու չի կրնար համարուիլ ներկայ կառավարութիւնը: «Ներկայ միջազգային կացութեան մէջ ոչ մէկ Ֆրանսացի պիտի ընդդիմանար սպառազինութեանց յաւելուածական ծախքին, իսկ ազգային պաշտպանութեան համար դրամ ճարելու տարբեր միջոց չունինք, բացի փոխառութենէն »:

Նախարարը խոստովանեցաւ թէ գիները արագօրէն կը բարձրանան Ֆրանսայի մէջ: Սակայն բացատրեց թէ «աժբախտաբար մեծաքանակ գիները կը բարձրանան ուրիշ ամէն երկրի մէջ, ճիշդ այս միջոցին»: Միեւնոյն ատեն յիշեցուց թէ յաւելումներէն շատերը չեն կրնար արդարանալ եւ թէ շատ միջին Ֆրանսացիներ հարստութիւն դիզած են վերջին քանի մը ամիսներու ընթացքին: Կառավարութիւնը վերջ պիտի դնէ այս վիճակին: Եզրակացնելով, նախարարը կոչ մը ուղղեց բոլոր Ֆրանսացիներու ողջմտութեան, շեշտելով թէ «Ֆրանսայի նիւթական ապահովութիւնը՝ անքակտելի կերպով կապուած է անոր ելմտական ապահովութեան հետ»: Եւ բացագանչեց.—«Ցիմարներ են անոնք որ կը ջանան քաղաքական տագնապ մը առաջ բերել, օգտուելով ելմտական տագնապէ մը, ճիշդ այն պահուն երբ մենք պիտի քաղենք տաժանելի գործունէութեան մը պտուղները եւ երբ պիտի բացուի 1937ի ցուցահանդէսը»:

Ընդդիմադիր երեսփոխանները եւ մասնաւորապէս նախկին նախարար Փօլ Ռէյնօ եւ նախկին վարչապետ Ֆլանտէն նորէն քննադատեցին կառավարութեան ելմտական քաղաքականութիւնը: Առաջինը դիտել տուաւ որ եթէ աւանդ գումարները աւելցած են խնայողական դրամատուններու մէջ, այդ հետեւանք է եղանակի սովորութեանց եւ չի կրնար ապացոյց համարուիլ վստահութեան վերահաստատման. ճիշդ է որ բանուոր դասակարգին գնելու կարողութիւնը աւելցած է մայիսէն ասդին, սակայն այդ օրէն ի վեր գիները բարձրացած ըլլալով, կացութիւնը վեր ի վայր շրջած է: Եզրակացուց թէ անհիմն է ելմտական նախարարին լաւատեսութիւնը եւ պահանջեց փոխել քաղաքականութիւնը: «Ելմտական նախարարը կը նմանի այն մարդուն որ սան մը կը դնէ կրակին վրայ, յետոյ ամուր մը կը փակէ կափարիչը եւ կ'ըսէ թէ չպիտի քակէ պտուտակը »:

— Այո, բացագանչեց ելմտական նախարարը, պայմանաւ որ իւղ չլեցնէք կրակին վրայ:

Վիճաբանութիւններէն վերջ երեսփ. ժողովը քուէարկեց յունուարի վարկերը

Ֆրանսայի անհրկու սպառազինութիւնը

« Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի զինուորական աշխատակիցը, Զօր. Թէմփըլի, քննելով Ֆրանսայի սպառազինութեանց նոր ծրագիրը, կը գրէ թէ Մաժինոյի գիծը դէպի Տէօնքէրք եւ Զուիցերիոյ սահմանագլուխը երկարաձգելու համար ծախք կը նախատեսուի 190.000.000 անգլ. ոսկի: Եւ կը շարունակէ.— Այսքան ընդարձակ սահմանի մը վրայ ամրութիւն փորձուած չէ մինչեւ հիմա: Ծրագիրը ամբողջ Ֆրանսական սահմանագլուխը կ'ամփոփէ պողպատեայ օղակի մը մէջ: Բայց եւ այնպէս բոլորովին անառիկ չէ այս շղթան, որովհետեւ ոչ մէկ ամրութիւն կրնայ անվերջ դիմանալ, կը բաւէ որ նախայարձակը պատրաստ ըլլայ արիւնով վճարելու անհրաժեշտ գինը եւ առատօրէն սպառազինուած՝ ծանր թնդանօթներով, հրասայլերով եւ ռմբաձիգ օդանաւերով: Այդ ամրութիւնը չի կրնար, նաեւ, կեցնել օդանաւային յարձակում մը: Բայց կը ներկայացնէ կարգ մը զինուորական մեծ առաւելութիւններ: Բարոյապէս մեծ վստահութիւն կը ներշնչէ ժողովուրդին եւ բանակին, իսկ նիւթապէս՝ կրնայ բաւական երկար կեցնել թշնամին, որպէսզի ան չկարենայ խանգարել զօրաշարժը եւ բանակին կեդրոնացումը:

Անկէ զատ, որքան զօրաւոր ըլլան ամրութիւնները, այնքան աւելի զինուորներ ազատ պիտի ըլլան յարձակողական գործողութեանց համար, ուրիշ ճակատներու վրայ: Անիկա շատ կարեւոր պարագայ մըն է Ֆրանսացիներուն համար, որոնք թիւով պակաս են Գերմանացիներէն: Պ. Տալատիէ, Ֆրանսայի ազգ. պաշտպանութեան նախարարը, կը մերժէ հզօրապէս մարզուած արհեստով բանակի մը գաղափարը: Ֆրանսացիները միշտ մերժած են այս գաղափարը, որովհետեւ կը յիշեցնէ պետական հարուածներու եւ բանակը քաղաքական

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

— « Տարի մըն ալ լրացաւ մեր կամքէր, կարելին եւ անկարելին փորձեցինք, հայ գրականութեան բերկան, մեր աշխատակիցներուն հետ, քիչ մը կենդանութիւն, քիչ մը արեւ ու շող, քիչ մը ետաքրքրութեան ու զուարճութեան ճաշ մը վայրկեաններ: Մնացածը ձգելով դէպքերու յորձանքին ու տրամաբանական վախճանին»:

Այս հատուածը կը քաղեմ «Կեանք եւ Արուեստ» ամսագրի վերջին թիւէն (1937 յունուար):

Խմբագրական խորհրդածութիւն՝ նոր տարեշրջանի առթիւ:

Աւելի գունաւոր նախադասութիւն մը.

— « Ցխուր է հաստատել որ, մեր ունեցած քիչ մը լաւատեսութիւնն ալ փճացաւ եղաւ: Եօթը հարիւր հազարի հասնող գաղթահայութենէ մը եօթը հարիւր բաժանորդ ունենալու մեր համեստ ակնկալութիւնը չիրականացաւ »:

Տագնապը այս չէ միայն:

— « Մէկը միւսին ետեւէն իրենց հոգերուն մէջ կը մեկնուտան եւ իրապարակէն կը քաշուին մտաւորականները: Հանրային գործունէութեան համար խանդավառութիւնը կը պակսի երթալով ... »

Կը դարձնեմ էջերը: Անտիպ նամակ մը՝ Սուրէն Պարթեւեանէն. գրուած՝ 1919 նոյեմբեր 22ին, Իզմիրէն Պոլիս:

— « Առ այժմ ես հոս «Ցարեցոյց»ի մը եռեւէն եմ, քիչ մը դրամ շահելու կամ աւելի շահուած քիչ մը դրամ արդարացնելու պատմութիւն մը: Կինըս ալ, քիչ օրէն, Փարիզ կ'անցնի իր քրոջ ու փեսին հետ ապրանք բերելու եւ կոկիկ շահ մը իրագործելու առաջադրութեամբ:

« Մինչեւ Յունուար այսպէս կ'անցընենք: Եթէ ամիսուկէսէն Պոլիս վերադարձս չվճռուի, մտադիր եմ գրականութենէ ի սպառ քաշուիլ եւ Մանչէսթր անցնելով փառչի գործի ձեռնարկել »:

Եթէ ողբացեալ գրագէտը ողջ ըլլար, բուն «Ջայքայումը» այսօր պիտի գրէր, առ նուազն սաստ հատոր:

Եւ բախտաւո՞ր պիտի սեպէր իր ապրած օրերը:

Այն ատեն, գոնէ հող ունէր՝ ոտքին տակ: Ու սերունդներ կը հասէին գաւառներէն, իրենց կարգին արտադրելով «ընթերցող հասարակութիւն»:

Հիմա գլուխը վերցնէք եւ տեսնէ՞ք:

Տեսնէ՞ք շարանը վրայէ «փարչանէրներուն եւ «փարչաներու վերածուած մտաւորականութեան...

Տեսնէ՞ք սերունդը չարչրթոն տափաններով եւ տափակ ուսերով, որ օտար թերթեր թխած գրպանը կամ սփին մէջ, քալելով կ'անցնի հայկական շրջանակներէն:

Տեսնէ՞ք սա միւսները, որ կը բարեհաճին հարցնել, երբեմն.

— Ի՞նչ կ'ընեն սա մեր Հայերը...

ՎԱՀԷ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թրքական զեկոյց՝ Միլանի տեսակցութեան առթիւ

ԷՆԿԻՒՐԻԷՆ կը հեռագրեն.— Թուրքիոյ կառավարական շրջանակները կը բողոքեն այն ենթադրութեանց դէմ որոնց համաձայն Իտալիա փորձեր է Թուրքիան անջատել Խ. Միութենէն: Էնկիւրիի մէջ կը յայտարարեն թէ Թ. Ռ. Արասի եւ Չիանոյի տեսակցութեան ատեն, երկու նախարարները միայն կարծիքներ փոխանակած են Տարտանէլի պայմանագրի մասին, եւ, ընդհանուր տեսակէտով մը, քննած են արեւելեան Միջերկրականի ապահովութեան խաղաղութեան խնդիրները: Բայց նաեւ այնպէս դիւանագիտական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ երբեք մէկդի դրուած չէ Իտալիոյ, Թուրքիոյ, Յունաստանի եւ Եուկոսլաւիոյ միջեւ փոխադարձ աջակցութեան եւ ոչ-յարձակման դաշինք մը կնքելու գաղափարը: Այս առթիւ կը հաւաստեն թէ մօտերս տեսակցութիւն մը տեղի պիտի ունենայ Իտալիոյ, Յունաստանի եւ Եուկոսլաւիոյ արտաքին նախարարներուն միջեւ:

*** Յունական թերթերը գոհունակութիւն կը յայտնեն Միլանի տեսակցութեան առթիւ, շեշտելով թէ Յունաստան բացարձակապէս սիրալիր յարաբերութիւններ կը պահէ Թուրքիոյ հետ, իսկ Իտալիոյ հետ ալ կապուած է աւանդական բարեկամութեամբ: Աթէնքի մամուլին կարծիքով, իտալեւ-թուրք մերձեցումը, անգլեւ-իտալական համաձայնութենէն յետոյ, վերջնապէս պիտի ամրապնդէ խաղաղութիւնը Միջերկրականի արեւելեան աւազանին մէջ:

*** Թ. Ռ. Արաս Պելկրատ հանդիպած ըլլալով, տեսակցութիւն մը ունեցաւ Եուկոսլաւիոյ արտաքին նախարարին հետ: Այս առթիւ իր գոհունակութիւնը յայտնեց Միլանի տեսակցութեան համար եւ շեշտեց.— « Պատեհութիւն ունեցայ հաստատելու Իտալիոյ բարեկամական դիրքը Եուկոսլաւիոյ եւ Յունաստանի հանդէպ, որոնց հետ քաղաքական շատ կարեւոր յարաբերութիւններ ունի, ինչպէս եւ Ռումանիոյ հանդէպ, որուն հետ առեւտրական կարեւոր յարաբերութիւններ ունի»: Ինչ կը վերաբերի Տարտանէլի պայմանագրին, Թ. Ռ. Արաս ըսաւ թէ խնդիրը լուծուած է գործնապէս, իսկ վերջնական կարգադրութիւնը ժամանակի խնդիր է: Թուրքիոյ արտաքին գործավարը հերքեց այն լուրը թէ Իտալիա Տարտանէլի դաշինքը ստորագրելու համար պայման դրած է որ իտալական դպրոցներ բացուին Թուրքիոյ մէջ, վերադարձուին գրաւուած իտալական գոյքերը եւն.

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ԿՌՒԻՆԵՐ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ ?

Ցեղական թերթերը երէկ հրատարակեր էին հետեւեալ հեռագիրը, Պերլինէն, փետրուար 5 թուականով.— «Անկրիֆ» (հիթլէրական օրկան) կ'իմանայ թէ ծանր ըմբոստութիւններ ծագած են Մոսկուայի մէջ: Վիթխարի ցոյցերու ընթացքին, որ սարքուած էին քաղաքին բանուորական թաղերու մէջ, արիւնալի ընդհարումներ պատահած են խորհրդային ոստիկանութեան եւ ուժերու միջեւ ... (Ճիշդ է որ բանուոր դասակարգին դնելու կարողութիւնը նուազեր է Ստալինին): Ներքին գործավար Եէժով շարժման մէջ դրած է Չեկայի «մասնաւոր զօրքը» որ կրակ բացած է բազմութեան վրայ: Տասնըհինգ հոգի սպաննուած եւ մօտ 40 հոգի ծանրապէս վիրաւորուած են: Միւս կողմէ, նոյն թերթը դարձեալ Մոսկուայէն կ'իմանայ թէ Պուխարինի, Ռիքովի, Ուգլանովի եւ միւս թրոցքիականներու հարցաքննութիւնը կը շարունակուի: Երէկ ընդհ. դատախազ Վիշինսքի կը հրամայէ դէմ դիմաց հանել Ռատէքը եւ Պուխարինը: Ռատէք իր նախկին բարեկամին առջեւ կրկնած ըլլալով իր մեղադրանքները, Պուխարին, որ արդէն հիւանդութենէ կը տառապի երկար ատենէ ի վեր, տագնապ մը կ'ունենայ եւ հիւանդանոց կը փոխադրուի:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՊՈՒՇԿԻՆ

(ՄԱՀՈՒԱՆ 100ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Ա.

Բովանդակ ռուս ժողովուրդը փետրուար 10ին կը տօնէ իր մեծագոյն բանաստեղծին՝ Ալեքսանդր Պուշկինի մահուան հարիւրամեակը: Կարմիր գիծէն ներս թէ դուրս աննախընթաց պատրաստութիւններ կը տեսնեն, կարելի եղածին չափ շուքով նշելու այդ օրը: Խորհրդային աշխարհին մէջ վեց տարիէ ի վեր կը նախապատրաստուին այդ օրուան համար: Իսկ ռուս տարագրութիւնը կարծես բոլոր հոգերը մէկդի դրած, ամիսներէ ի վեր կ'ապրի «Պուշկինեան օրեր»:

Սակայն, միայն Ռուսերը չեն, որ կը պանծացնեն իրենց ազգին հանճարը: Պուշկինի մահուան հարիւրամեայ տարեդարձը լայն արձագանգ գտաւ նաեւ կարգ մը երկիրներու մէջ (Ֆրանսա, Հիւս. Ամերիկա, Չեխոսլովակիա, Պուլկարիա, Չինաստան, Իրան, Աֆղանիստան եւն.), ուր հանդէսներ եւ դասախօսութիւններ կը կազմակերպուին ու բանաստեղծին երկերը կը հրատարակուին: Ցատոնց է որ Պուշկին իբրեւ բանաստեղծ համաշխարհային համբաւ կը վայելէ:

Անկարելի է լրագրական քանի մը սիւնակներով ներկայացնել Պուշկինի ամբողջական պատկերը: Ռուս գրականութեան համար Պուշկինը նոր դարաշրջան մը բացաւ եւ հարիւր տարիէ ի վեր ռուս գրականութիւնը կ'ապրի ու կը սնանի անոր շունչովը ու ոգիով: Հարիւրաւոր հատորներ են գրուած Պուշկինի կեանքի եւ ստեղծագործութեան մասին եւ դեռ հարիւրներ ալ պիտի գրուին: Չեմ կարծեր որ ուրիշ ո՛ եւ է հեղինակ այնքան մանրակրկիտ ուսումնասիրութեան ենթարկուած ըլլայ, որքան Պուշկինը Ռուսաստանի մէջ (թերեւս միայն Շէյքսփիրը մրցի այս տեսակէտէն): Աւելի քան 130 ռուս երաժիշտներ իրենց ստեղծագործութեան նիւթ են դարձուցած բանաստեղծին գործերը: Բոլոր նշանաւոր ռուս նկարիչներն այս կամ այն ձեւով զբաղած են Պուշկինով (ինչպէս եւ հայազգի նկարիչ Այվազովսքին):

Ռուսիոյ մէջ գրեթէ բոլոր քաղաքները կը զարդարուին Պուշկինի արձաններով, կիսանդրիներով, փողոցները եւ հանրային պարտէզները կը կրեն անոր անունը: Պուշկինին յատկացուած են բազմաթիւ թանգարաններ եւ գրադարաններ: Բանաստեղծին երկերը Ռուսիոյ մէջ թարգմանուած են 50 ազգութեանց լեզուներով: Իր հայրենիքին մէջ վերջին 40 տարիներու ընթացքին բանաստեղծին երկերը հրատարակուած են 30 միլիոն օրինակ:

Ո՞վ էր Պուշկին, եւ ի՞նչ է տուած ան ռուս ժողովուրդին:

Ալեքսանդր Պուշկին ծնած է Մոսկուա 1799ին: Հայրը զինուորական էր, իսկ մայրը հապէշի մը թոռը: Մայրը շատ չէր զբաղեր իր զաւակներով եւ փոքրիկ Ալեքսանդր մանկութիւնը անցուցած է մեծ մայրիկին (հապէշ Հաննիպալի կինը) եւ դայեակին քով (զոր անմահացուցած է իր երկերուն մէջ): 12 տարեկանին կը մտնէ Ցարսկոյէ Սելոյի լիսէն, զոր կ'աւարտէ 1817ին: Իր աշակերտական տարիներուն դասերով շատ չէր հետաքրքրուեր: Ճարպիկ, ժիր, չարաճճի եւ սրամիտ պատանի մը եղած է եւ ամբողջովին կլանուած ընթերցանութեամբ. Բանաստեղծութիւններ սկսած է գրել դպրոցին մէջ եւ 16 տարեկան հասակին արդէն իբրեւ բանաստեղծ համբաւ կը վայելէ:

Դպրոցը աւարտելէ վերջ, պետական պաշտօնի կ'անցնի եւ ամբողջովին կը նուիրուի աշխարհիկ կեանքի: 1820ին լոյս կ'ընծայէ իր առաջին քերթուածը՝ «Ռուսլան եւ Լիւդմիլա», որ յեղաշրջում յառաջ բերաւ ռուս գրականութեան մէջ. Յետոյ իր տաղանդաւոր գրիչը ուղղեց ցարական կառավարական կարգերուն դէմ, որ եւ պատճառ դարձաւ իր աքսորուելուն: Ալեքսանդր Ա. կայսրը կ'ուզէր Սիպերիա աքսորել, սակայն ռուս անուանի բանաստեղծներ Կարամզինի եւ Ժուքովսկիի միջնորդութեան շնորհիւ Պուշկին աքսորուեցաւ Եկատերինոսլաւ քաղաքը՝ նահանգապետ Ինզովի հսկողութեան տակ: Հոն ծանր հիւանդութիւն կրեց եւ ապաքինման համար անցաւ Կովկաս, ուր մնաց երկու ամիս: Այստեղէն կ'անցնի Ղրիմ եւ ապա Քիշնեւ, ուր փոխադրուած էր պաշտօնով նահանգապետ Ինզովը: Կովկասի եւ Ղրիմի բնութեան գեղեցկութիւնները մեծ տպաւորութիւն կը գործեն Պուշկինի վրայ, որ շքեղ երգեր կը նուիրէ անոնց:

Քիշնեւի մէջ Պուշկինը կը շարունակէր իր անհոգ եւ սիրային արկածներով լի կեանքը: Ինզով կը սիրէր բանաստեղծը եւ բարեացակամ վերաբերում կը ցուցնէր: 1823ին նահանգապետ կը նշանակուի կոմս Վորոնցով, որ խիստ կը վարուի բանաստեղծին հետ: Պուշկին կը խնդրէ փոխադրուիլ Օտեսա: Հոս լուրեր կը տարածուին թէ բանաստեղծը սիրահարուած է կոմսուհի Վորոնցովայի: Նահանգապետի պահանջով Պուշկին կը հեռացուի Օտեսայէն եւ կ'աքսորուի Միխայլովսկի գիւղը, իր մօր կալուածին մէջ: Այդ շրջանին բանաստեղծը կ'արտադրէ շարք մը գեղեցիկ գործեր («Կովկասեան գերին», «Պախչէսարայի շատրուանը», «Ցիգանները» եւն.):

Միխայլովսկի գիւղին մէջ Պուշկին կը մնայ երկու տարի: Իր կեանքի ամէնէն խաղաղ եւ արդիւնաւէտ շրջանն է եղած այդ: Հոն գրած է «Բորիս Գոդունով», «Գնչուները», «Օնեգինի» ամէնէն սիրուն գլուխները եւ ուրիշ մեծ ու փոքր բանաստեղծութիւններ:

1825ին կը մեռնի Ալեքսանդր Ա. եւ գահ կը բարձրանայ Նիկոլա Ա. բռնակալ կայսրը: Իր թագադրութենէն վերջ, ցարը Պուշկինին ներում կը շնորհէ եւ կը կանչէ Մոսկուա (1826 սեպտ.): 1825 դեկտ. 14ին մայրաքաղաքին մէջ կը ծագի Դեկտեմբերեաններու հռչակաւոր ըմբոստութիւնը: Պուշկին կը պատրաստուի մեկնիլ հոն: Սակայն նապաստակ մը ճամբան երեք անգամ կը կտրէ եւ նախապաշարումներով համակուած բանաստեղծը կը վերադառնայ գիւղ: Այդ պարագան իր կեանքը փրկեց: Երբ Մոսկուայի մէջ բանաստեղծը կը ներկայանայ ցարին, վերջինս կը հարցնէ որ եթէ Փեթերպուրկ գտնուէր, պիտի մասնակցէ՞ր Դեկտ. 14ի ըմբոստութեան: «Անպայման», կը պատասխանէ Պուշկին: Նիկոլա Ա. յայտնեց թէ բանաստեղծը այլ եւս յիմարութիւններով պիտի չզբաղի, թէ այսուհետեւ պիտի չգժտուին եւ ինքը ցարը պիտի դառնայ Պուշկինի գրաքննիչը:

Մոսկուայի մէջ Պուշկին միշտ շրջապատուած էր գրագէտներով եւ յառաջադէմ մտաւորականներով, որոնց շրջանակին մէջ կը կարդար իր բանաստեղծութիւնները: Ամէն տեղ ցանկալի հիւր էր եւ ամբողջ Մոսկուան իր մասին կը խօսէր: Այդ ցոյցերը, բնականաբար, հաճելի չէին կառավարութեան եւ Պէնկէնտորֆ պահանջեց, որ իր գրուածքները ուրիշներուն կարդալէ առաջ, ցոյց տայ կայսեր: Պուշկինին շատ ծանր կուգար այդ պահանջը, սակայն ստիպուած էր համակերպիլ: 1827ի գարնանը Պուշկինին թոյլատրուեցաւ վերադառնալ Փեթերպուրկ:

Սակայն բանաստեղծին բուռն խառնուածքը ոչ մէկ տեղ հանգիստ չի գտներ: Անվերջ կ'երթեւեկէ Մոսկուա եւ Փեթերպուրկ, ապա առանց կառավարութեան լուր տալու կը ճամբորդէ Կովկաս, որուն համար խիստ դիտողութիւն կը ստանայ: Յոգնած ամէն ինչէ, բանաստեղծը կ'որոշէ ամուսնանալ:

Իր ապագայ կնոջը՝ Նաթալիա Գոնչարովային Պուշկին առաջին անգամ կը հանդիպի 1828ին Մոսկուա: Վերջին աստիճան գեղեցիկ եւ երիտասարդ աղջիկը առաջին իսկ վայրկեանին կը հմայէ բանաստեղծը: Յաջորդ տարին Պուշկին կը խնդրէ օրիորդին ձեռքը, սակայն մերժում կը ստանայ: Միայն երրորդ առաջարկին վրայ (1830, ապրիլին) աղջկան ծնողքը իրենց հաւանութիւնը կուտան եւ երկար քաշքշուկներէ վերջ, 1831 փետր. 18ին կ'ամուսնանան: Բանաստեղծին զոքանչը ծանր բնաւորութեան տէր մէկն ըլլալով, մեծ անախորժութիւններու դուռ կը բանայ: Այս ամուսնութիւնը Պուշկինի համար եղաւ ճակատագրական:

Ցարդ ստուգուած չէ, թէ արդեօք կինը կը սիրէ՞ր Պուշկինը: Բանաստեղծը սիրահարած էր ծայր աստիճան եւ մեծ գուրգուրանքով կը վարուէր իր կնոջ հետ, (երբ ամուսնացան Պուշկին 32 տարեկան էր, կինը՝ 18): Կինը իր հերթին պարտաճանաչ եւ բարեացակամ էր դէպի ամուսինը: Ունեցան չորս զաւակներ, եւ Պուշկինի շառաւիղէն շատերը ողջ են: (Բանաստեղծի փոքր աղջկան տղան ամուսնացաւ Աղեքսանդր Բ.ի աղջկան հետ: Այս վերջինին աղջիկը՝ Օլկան ամուսնացած է Լորտ Մէյլքովի թոռան հետ եւ ներկայիս կը բնակին Փարիզ):

Ամուսնութեան առաջին տարիները կ'անցնին խաղաղ: Մոսկուայէն կը փոխադրուին Ցարսկոյէ Սելօ: Պուշկին կը նուիրուի գրական աշխատանքի: 1833ին կ'ընտրուի Կաճառի անդամ եւ Նիկոլա Ա. բանաստեղծին կուտայ պալատական աստիճան: Աշխարհիկ կեանքը մեծ ծախքերու կը կարօտի եւ Պուշկին նիւթապէս շատ կը նեղուի: Նորէն կը սկսի իր անհանգիստ կեանքը: Պարտքերու տակ կ'իյնայ, ճամբորդութիւններ կը կատարէ, անհիմն կերպով կինը կը նախանձի եւ բազմաթիւ շրջապատին կողմէ քամահրանքի կ'ենթարկուին: 1834ին կինը կը մեկնի իր մեծ հայրիկին կալուածը: Նոյն տարուան աշնան կը վերադառնայ իր մեծ եւ փոքր քոյրերուն հետ:

Իր գեղեցկութեան շնորհիւ Պուշկինի կինը մեծ յաջողութիւն կը գտնէ պալատական շրջանակներու մէջ: Հոն կը ծանօթանայ հոլանտական դեսպանի հոգեզաւակին՝ Ֆրանսացի սպայ Տանթէսին հետ: Շշուկներ կը պտտին թէ Տանթէս կը սիրէ բանաստեղծին կինը եւ փոխադարձաբար անոր համակրանքը կը վայելէ: Կը սկսին պատմել նաեւ թէ տիկին Պուշկինի մեծ քոյրը սիրահարած է Տանթէսին, իսկ բանաստեղծն ալ կը սիրէ փոքր քոյրը: Կը ստեղծուի կախարդական շրջանակ մը,— Պուշկին կը սիրէ իր փոքր քենին, Տանթէսը՝ իր կինը եւ մեծ քենին ալ Տանթէսը: Այս բանսարկութիւններ երթալով աւելի կը տարածուին եւ 1836ին Պուշկին անստորագիր նամակներ կը ստանայ, որոնց մէջ զինքը կը ծաղրեն իբրեւ խաբուած ամուսին: Շշուկներ կը տարածուին թէ բանաստեղծին կինը սիրային կապ ունի կայսեր հետ:

Այս ստոր հալածանքը կը վերջանայ մենամարտով՝ Պուշկինի եւ Տանթէսի միջեւ, որ տեղի կ'ունենայ 1837 յունուար 27ին (Հ. Տ.): Պուշկին ծանրապէս կը վիրաւորուի եւ երկու օր վերջը՝ յունուար 29ին (փետր. 10) կը մահանայ:

Այն ատենուան թերթերէն մէկը կը գրէ.— «Մարեցաւ մեր բանաստեղծութեան արեւը»: Սակայն Նիկոլա Ա. կ'արգիլէ որ եւ է բան գրել բանաստեղծի մահուան պարագաներու մասին եւ միայն տասը տարի վերջը ռուս հանրութիւնը կ'իմանայ բուն ճշմարտութիւնը:

Ռուս մեծագոյն բանաստեղծը զոհն էր իր հանճարեղ գրչին:

ԱՇՈՏ - ԱՐՄԲՈՒՆԻ

ԹՈՒԹ ԱՆ ԽԱՄՈՆԻ ԱՂԱԽԻՆԸ

Պէն Ֆանամ ութ օրէ ի վեր Գահիրէ էր: Քիչ ատենուան մէջ ան հաւաքած էր բաւական թիւով թանկագին քարեր ու հնութիւններ, որոնց մէկն էր նաեւ մեծ միջատ մը՝ մասնաւոր նիւթէ մը պատրաստուած: Միջատին փորին վրայ կային սեպագիրներ: Պէն Ֆանամի հետաքրքրութիւնը կ'անհանգստացնէր զինքը, ու ան դիմեց գիտունի մը, որ իրեն թարգմանեց գրուածքը,— «Ով որ դարձնէ միջատին գլուխը դէպի աջ, իրեն պիտի յայտնուի կէս գիշերին»:

Այս չափազանց հետաքրքրական պարագան զարմացուց Պէն Ֆանամը: Նոյն գիշերը, պառկելէ առաջ, ան դարձուց միջատին գլուխը դէպի աջ ու խնդաց ինքն իր վրայ,— Ի՞նչ պիտի տեսնեմ արդեօք:

Այնքան յոգնած էր, որ չկրցաւ սպասել գիշերային հիւրին: Քիչ յետոյ ինկաւ Մորփէոսի գիրկը:

Պէն Ֆանամ երկար չքնացաւ: Աղմուկ մը զինքը արթնցուց: Երբ աչքերը բացաւ, անսովոր բան մը տեսաւ, — աթոռին վրայ, որ կը գտնուէր սենեակին խորը— նստած էր կին մը, հին եգիպտական հագուստ հագած, ո՞վ է աս: Պէն Ֆանամ ջանաց ոտքի ելլել, բայց իր հիւրը իրեն նշան ըրաւ ոտքի չելլել: Կինը ըսաւ մեղմ ձայնով

— Խնդրեմ, մի՛ շարժիք: Ձեր սենեակին մէջ կին կայ, որ ձեզի թոյլ չի տար ձեր անկողինէն ելլել . .

— Բան մը պիտի ըրէ՞ք ինծի, հարցուց Պէն Ֆանամ:

Կինը ընդհատեց զայն.

— Ոչինչ պիտի ընեմ ձեզի, բայց ըսէք շուտով թէ ի՞նչ կ'ուզէք ինձմէ...

— Ո՞վ կանչեց ձեզ

— Անշուշտ: Չէ՞ որ աջ դարձուցիք միջատին գլուխը:

— Ա՜ . . . ուրեմն . . . դուք

— Այո, ես . . . Շուտ ըսէք թէ ինչ կ'ուզէք: Եկած եմ ձեր մօտ՝ ձեր փափաքը կատարելու համար: Կը զգուշացնեմ,— ձեր միայն մէկ փափաքը պիտի կատարուի . . .

— Տեսէք, տեսէք . . . Ուրեմն, դուք մէկն էք՝ այն բարի ոգիներէն, որոնք կուգան կէս գիշերին՝ բարի առաջադրութիւններով: Ու դուք պիտի կատարէք իմ ցանկութիւնս: Ձեր այս վերաբերումը որքան գեղեցիկ է . . Ես բոլորովին տարբեր երեւակայած եմ այդ ոգիները, որոնք կը յայտնուին կէս գիշերին, ու մեծ ցանկութիւն ունէի հանդիպիլ անոնցմէ մէկուն: Բայց ինչո՞ւ այդքան հեռու նստած էք . . . Եկէք նստեցէք այս աթոռին վրայ:

Կինը յանկարծ ոտքի ելաւ ու նստաւ անոր քով:

— Ես արդէն կատարեցի ձեր ցանկութիւնը: Կը ցաւիմ բայց . . .

Ինչո՞ւ ցաւիք . .

— Ես ուզեցի ընել ձեզի բան մը, զոր դուք անձամբ չէք կրնար ընել . . . Այլ եւս ոչինչ կրնաք ցանկալ ինծմէ:

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք:

— Այսպէս է,— սկիզբէն իսկ ձեզի յանձնարարեցի ուշադիր ըլլալ, որովհետեւ միայն մէկ բան կրնաք ցանկալ

— Բայց, խնդրեմ . . . ատիկա բոլորովին անարդար բան է . . . Իմ ցանկութիւնս այդ չէր . . . ո՞վ էք դուք: Ի՞նչ է ձեր անունը:

— Անունս հետաքրքրական չէ: Դուք չէք կրնար նոյն իսկ արտասանել զայն:

— Օտարուհի կը թուիք, բայց կը տիրէք մեր լեզուին . . .

— Ահա . . . Ատիկա իմ ամենազօրաւոր պարտականութիւններէս մին է: Անպայման պէտք է որ սորվիմ լեզուն անոր, որ կը դարձնէ միջատին գլուխը:

— Կ'երեւի թէ շատ լաւ մեթոտ մը ունիք լեզուներ սորվելու:

— Երբեմն բաւական դժուարութեան կը հանդիպիմ:

— Բայց ձեր մէջ ո՞րկէ ծագում առաւ ուրուականի նման թափառելու գաղափարը:

— Ատիկա մտքէս իսկ անցած չէ. բայց, պարտադրեցին ինծի . . . բանով մը օգտակար չկրցայ ըլլալ ձեզի . . զոնէ պատմեմ պատմութիւնս ձեզի: Ես աղախինն էի անուանի փարաւոն Թութ Ան Խամոնի: Ան շատ լաւ մարդ մըն էր: Բայց, երկար ատեն չկրցայ ծառայել իր մօտ: Իմ աշխատանքս շատ ծանր չէր, իմ պաշտօն էր փարաւոնին արդուզարդովը զբաղիլ: Ան շատ գոհ էր ինծմէ: Ամէն... կը սիրէին զինքը: Կը սիրէի եւ զինքը: Գիտնայի՜ր միայն թէ որքա արտասուեցի, երբ Անգլիացիները կըտան անոր գերեզմանը: Հազար տարներէ ի վեր անոր գերեզմանը ինծի կ ծառայէր իբրեւ ապաստանարան: Ե կը դարձնէին միջատին գլուխը, դուրս կ'ելլէի գերեզմանէս, կը շրջէի աշխարհը ու յետոյ կը վերադառնայի կրկին գերեզման: Անիկա ինծի համա հայրենի ու մայրենի օճախ մըն էր: Երբ Թութ Ան Խամոն կենդանի էր քուրմերուն մեծ իրաւասութիւններ էր շնորհած: Ատիկա մեծ սխալ եղաւ իր կողմէ: Անոնց խօսքը կ'անցնէր ամէն տեղ, ու ատիկա ճակատագրական եղաւ ինծի համար . . . Օր մը նստեր էի փարաւոնի ծունկերուն վրայ: Քրմապետը մտաւ սենեակ: Երբ տեսաւ մեզ, խստօրէն յանդիմանեց զիս: Ես, բարկացած իջայ ծունկերէն վար եւ ուղղուեցայ դէպի դուռ: Դուրս ելլելէ առաջ, դարձայ ետեւ եւ հեգնօրէն լեզուս ցոյց տուի: Ու իմ այդ վերաբերումս պատճառ եղաւ դժբախտութեանս: Անէծք ա... ինծի հազարաւոր տարիներ գի... բուհին ըլլալու անոնց, որոնք դարձնեն միջատին գլուխը: Անկէ ի վեր ես կը կատարեմ զանազան ցանկութիւններ: Եթէ կը խորհիք թէ դիւրին բան է այդ, կը սխալիք: Գիտէ՞ք ինչ ցանկութիւններ ունին մարդիկ . . . Ամէնքը ձեզի պէս չեն

— Շատ յիմար չեն, այնպէս չէ՞

— Ոչ, պարոն, այդ ըսել չուզեցի: Ընդհակառակն, շատ ողջախոհ են: Սկիզբը ատիկա դժուարին կը թու ինծի: Բայց ժամանակի ընթացքի վարժուեցայ: Ինչե՞ր կը ցանկան մարդիկ . . . Ոմանք կ'ուզեն որ մեռցնեմ մէկը ու իրենք ժառանգեն անոր հարստութիւնը: Ուրիշներ կը փափաք որ զիրենք հարստացնեմ, ու այսպէս զանազան ձեւի ցանկութիւններ: Ա... տոնք դիւրին գործեր են ու մէկ վայրկեանի մէջ կարելի է կատարել: Բայց ոմանք բացառիկ ցանկութիւններ ունին . . . ընդհանրապէս . տեսակ մը

— Այո, տարբեր մարդիկ՝ տարբեր ցանկութիւն մը որուն համար կ'ա... ցանկութիւն մ բարուն համար կ'ուզ... խնդրել ձեզմէ, բայց . . . Այսուհե... դերձ, ես կը խորհիմ թէ ինծի համար բացառութիւն մը պիտի ընէ... Այն ատենուան կիները, կը խորհի... այժմու կիներուն նման նուրբ չէին: Բայց, աւելի քաղցր էին: Անշուշտ դառնալով ձեզմէ . . . պիտի չմերժ... զիս, չէ՞ . . .

Պէն Ֆանամ դարձուց գլուխը դէ... կինը: Բայց մեծ եղաւ զարմացք մր, երբ տեսաւ թէ ոչ ոք կար . . կին չքացած էր:

ԼԷՅԳԻԹ ԻԹՆԻ ԷԹԻԼ

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՑ ՏԻԱՆ

** Լէյպիթ Իպքի էպիա եգիպտական ժամանակակից երիտասարդ տաղանդաւոր գրագէտներէն մէկն է, որուն անունը յաճախ կ'երեւի եգիպտական մամուլին մէջ եւ որուն վէպերն ու պատմուածքները մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելեն:

ՈՒՂԵՐՁ ԵՐԳԻ. ՆՈՒԱԳԻ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼՔԻ

Քեամանչահար, Հոգի Ռուբէն,

Լսեցի ոսկի մատներուդ տակ խայտացող եւ հեծկլտացող ոսկերեան քեամանչայիդ թրթռական երջանկութիւններն ու վիշտերը: Ու հիմա կը յուզի հոգիս խինդերով, ցաւերով: Արդ առլցուն է հոգի իմ՝ իբրեւ սկիհ երգի, նուագի, տեսիլքի, Արեւելքի:

Պահ մը դուն ալ ինծի ունկնդիր:

Ես լսած էի քեամանչան երբ դեռ ան «ռապապա» անունով նախնական նուագարան մըն էր միայն ու կը հեծեծէր արաբական ովասիսի մը արմաւենիներուն տակ կ'ընկողմանէր ջուրին կարկաչին մօտ ու ծերունի աճուղ մը հոգի կուտար ռապապային: Անոր շուրջը կ'օրօրուէին թաշնախումբեր եւ կոյս մը կը պարէր ջուրին վրայ, ձեռքին մէջ ունենալով արմաւենիի ու ճառագայթի ճիւղեր: Ինչպէս Եղատտի այգիները կը փոխուէին անմահաշիթ գինիի՝ այնպէս ալ դրախտին յորդառատ լոյսն էր որ կը վերածուէր երաժշտութեան, ընկերակցութեամբ հոգիիս զարկերուն:

Անգամ մը, կը ճամբորդէր մեր կարաւանը, գիշերով, անապատին մէջէն դէպի Բեթրա: Յանկարծ ուղտերը անշարժացան աւազաշխարհին անսահմանութեան մէջ:

Ռապապան կը հեծեծէր քաղցրօրէն:

Իջայ ուղտէս ու կռնակի վրայ պառկեցայ՝ աչքերս անհուն երկինքին մէջ վազող աստղերուն: Արթնցաւ մէջս ննջող գարուն մը եւ շարժեցաւ այն լճակը որուն իւրաքանչիւր կաթիլը ծորած է սրտին ամպերէն:

Երկինքը կը դառնար լուսաշիթերու մէջ, իր շրջագիծին վրայ: Ալլահը կը ճամբորդէր, մէլէքներու շքախումբով, մօտենալու համար մեզի եւ լսելու ռապապան:

Ջերմութիւնը կը ծանրանար ուտին վրայ եւ բանաստեղծութեան ծաղկաճոխ ոստ մը կ'երկարէր վրաս:

Երգը կը տեղար նման հոգեկան մանանայի, նման սիրուհիի մը մարմինէն վիժող անուշահոտութեան:

Քովս ծունկի վրայ էր Ծամիլէն, գեղեցիկ Արարուհին, որուն աչքերուն մէջ կը շրջէին աստղեր: Ռապապան կը հիմնէր ովասիս մը, օրօրուող երազի մը գողը: Արարուհիին աչքերուն մէջ կ'ընկղմէին աստղերը՝ արցունքներու մէջ:

Ծամիլէի հոգին թողած իր մարմինը աւազներուն վրայ՝ պարեց լուսնին շողերուն մէջ:

Օ՛, հոգիներու ալեկոծումները անապատական գիշերին ներքեւ:

Մեղմ էր, արտախուռ քաղցրութեամբ, ձայնը ռապապային՝ նման զեփիւռին որ խառն է սիրային խօսքերու հետ, ու մերթ թաւ էր, խռովքով թրթռուն, նման տատապողի մը կրակէ աղաղակին:

Վիրաւոր սոխակներ կ'ապաստանէին կրակէ սիւներու վրայ եւ կ'որոնէին ապաստան:

Ծամիլէն կը պարէր հոգեւին՝ փաթթուած բոցերու:

Խուլ համերգով մը անապատը կը հոսէր անհունին մէջ:

Ձիաւոր հերոսներ կը փախչէին, գրկած գեղուհիներ: Հեռուն տեսի կ'անցնէին նայուածքներու պատերազմներն ու պարտութիւնները:

Աչքերուս մէջ կ'իյնային Արարուհիին արցունքները՝

Լռեց ռապապան: Երբ սկսանք ճամբորդել՝ մեզի կը թուէր թէ ճէննէթ մը կը լքէինք աւազներուն վրայ: Գլուխս լեցուն էր ռապապային պատերգով:

Երբ բաժնուեցայ՝ հոգիիս մէջ կը տանէի ոսկի ճամբաներ, գոհարներով լեցուն կարաւաններ եւ շքեղութիւնը հէքեաթներուն:

Ռապապան էր որ ինծի նուիրած էր այդ բոլորը:

Ու տարիներ վերջ, արեւելեան քաղաքի մը մէկ ըմպարանին մէջ, հանդիպեցայ աշուղին որ կը նուագէր երկլար ռապապա մը, զայն զետեղած իր մօրուքին վրայ:

Մօտեցայ իրեն ու հարցուցի Ծամիլէն. Ըսաւ.

— Ալլահը թող արժանի ընէ անոր հոգին ճէննէթի . . .

— Ի՞նչէ մեռաւ Ծամիլէն . . .

— Ցաւը անծանօթ մնաց մարդերուն . . .

— Իրա՞ւ մեռաւ . . .

— Գիտցիր սակայն որ ողջ է անոր հոգին ու հոգիին ձայնը . .

Ո՞ւր է . . .

— Ռապապայիս մէջ: Իր քովն էի վերջին վայրկեաններուն ռապապան ձեռքերուս մէջ կուլար: Ծամիլէ կիսովին կանգնեցաւ եւ աչքերը մահով լեցուն՝ ըսաւ «Կ'արձակեմ հոգիս ռապապայիդ մէջ . . .»: Հիմա լսէ՛ . .

Ու սկսաւ նուագել:

Եւ իրաւ էր, ճշմարիտ կ'ըսեմ որ իրաւ էր ծերունին: Ծամիլէն ռապապային մէջն էր եւ անհուն քաղցրութեամբ կը բացատրէր՝ մարդերուն անծանօթ մնացած իր մեծ ցաւը:

Գինի ուզեցի եւ ըմպեցի ողբականօրէն՝ արտասուքներս խառնելով իր մէջ:

X

Եւ այն օրէն մինչեւ այս օրը՝ ո՞րքան Ծամիլէներ, մարմինով ու հոգիով գոզալներ մեռան իրենց հոգիները ննջելով այդ ճախրացող նուագարանին մէջ:

Որքան պերճացաւ գործիքը հազարան վարդերով, հազարան բլբուլներով:

Թելեր աւելցան ու հոգիներ եւ հէքեաթները օղերու պէս կախուեցան իր ականջներէն:

Ի՜նչ կրակէ մէջլիսներու մէջէն անցաւ ան, ի՜նչ սէրերու սուրբ սեղաններու, սկիհներու մէջէն:

Ու հասաւ ընծան Ռուբէնի ոսկի մատներուն մէջ եւ հոգեճիզ մատներուն մօտ դաշնակահարուհի տիկին Ռուբէնի.

Ցեղեր իրենց յորդող հոգիէն փերթեր նետեցին:

Ու ցեղ մը, որուն մէջքերուն մէջէն անցաւ արիւնէ վերջալոյս մը, իր հոգիէն շատ բան տուաւ քեամանչային:

Ու հիմակ մենք, տարագիրներս, մենք յիշատակներ որոճացող անօթիներս երգի, նուագի, տեսիլքի, Արեւելքի եւ հայրենիքի, հայրենիքի...

Մենք խմնթեցած բոլորուեր ենք քեամանչային շուրջը, կրակէ կարօտով ըմպելու մեր բանաստեղծութիւնը, երաժշտութիւնը, մեր տեսլանկարչութիւնը, փիլիսոփայութիւնը

Քեամանչա, խօսող խաչ, խաչեալներու համերգ, տառապելոց մխիթարութիւն, քեամանչա:

Քեամանչա, կարօտեալոց թաշնաւոր պարտէզ, խռովեալոց հաշտութիւն, դառնացեալներու երանութիւն, քեամանչա.

Քեամանչա, ժարդման անձայն... ծեծողաց, աւերակաց վարդենի, ... ւոց հրձիգ, քեամանչա:

Քեամանչա, ձայնահոյլ պարիսպ... բարի եկար, յիշեցնելով մեզի մեր ... րիտասարդութիւնը, մեր վարդա... օրերը որոնք կորան անվերադարձ... տարութեան անդունդներուն մէջ

Քեամանչա, դուն մեզի կը ... մեկնածներու սիրելի ձայները

Զայնէ, քեամանչա ու թող որ ... հոգիս խլէ իր արմատներէն եւ ... բուռ նետեմ երգիդ մէջ, ... չպաղի ձայնդ այս անստուած ար... մութքին մէջ:

Սրտի ու մեղեդիի օր է. գինի ... ցուցէք Ռուբէնեանց կենացը, ... ու քեամանչա սիրողներ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

— Կարգիս չէր կրցած պատաս... նել քննիչի հարցումներուն:

ՔՆՆԻՉԸ.— Տեսնես աղբար, ... մը խօսք թէր որ ուտէ, ոչխարի ... լեզու չունի:

ԿԱՐԳԻՍ, (տեսնելով որ իր ... նապաստութեան դպած էր) — ... տես աղբար, երկու տարի թէր որ ... րոնին հետ միասին ուտենք:

ՄՌՈՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

— · —

«ՀԱՑԱՐ ԵՒ ՄԻ ԱՌԱԿԱՒՈՐ ԲԱՆՔ»

Թրքահայ մեր տպագրիչը, Ճանիկ Արամեան, 1874ին այս վերնագրով գիրք մը հրատարակեց Կ. Պոլսոյ մէջ: Հեղինակն էր Մխիթարեան նախ-կին միաբան Գաբրիէլ արք. Այվա-զովսքի, եղբայրը նոյն անունը կրող յայտնի նկարիչին, ու հայ եկեղեցին վերադարձած ուրիշ անուանի կար-գավիճներու եւ անձնաւորութեանց հետ. Այս գիրքը, էապէս ժողովրդա-կան գործ մը ըլլալով, շատ արագ սպառում մը ունեցաւ եւ կարելի չե-ղաւ նոր տպագրութիւն մը ընել, ո-րովհետեւ գրաքննական խստութիւն-ները գրեթէ նոյն առեններ սկսան ի-րենց խափանարար դերը:

Այվազովսքիի հատորը այս պատ-ճառաւ դարձաւ շատ հազուագիւտ: Իր անկէ ասդին, նոյն իսկ ազատու-թեան շրջաններու մէջ, բոլորովին մոռցուեցաւ ու ոչ ոք խորհեցաւ վերս-տին տպել զայն:

Մեր ընթերցողներուն հաճոյք մը պատճառելու հաւատքովն է որ այդ գիրքը կազմող 1001 քառեակներէն յատկանշականները կը հրատարակենք այսօրուընէ սկսեալ: Հեղինակը, որ իր ժամանակին մեծագոյն իմացականու-թիւններէն մէկն է եղած եւ թողած է գրական ու պատմական նշանակելի գործեր, մասնաւորաբար Քաջոյի առակներու թարգմանութիւն մը որ իր ժամանակակից գրականութեան գմայլելի գոհարներէն մէկն է, իր յառաջաբանին մէջ բացատրած է այս աշխատութեան էութիւնը:

Յաջորդ կիրակի՝ քաղուածք մը այդ յառաջաբանէն, որ նոյն ատեն պէտք չի թողուր մեզի բացատրել թէ ինչո՞ւ կ'ընենք այս վերատպութիւնը:

ԱՌԱԿՆԵՐ

Ապրիշում է՝ չի փրթիր,
Պողպատ է՝ չի՛ կըտրըւիր,
Ոսկի է՝ չի ժանգոտիր,
Հայ է՝ չի յուսահատիր:

Գողը գողէն գողացաւ,
Դատաւորն վըրայ հասաւ,
Իւր բաժինն ընդունեցաւ,
Աստուած տեսաւ՝ զարմացաւ:

Ադուխտակին հայցուցին,
Խօսքդ վըկայ մի ունի՞ս,
Ագուէսը նայեց պոչին,
Ասաց, սա՛ վըկայ խօսքիս:

Ձըգնաւոր է՝ միս չուտեր,
Միայն լոպի՝ սոխ ու սըխտոր,
— Բայց թէ յաւ օրս մի գըտնէր,
Նա չէր թողներ միսն ու ոսկոր:

Մէկին խաչիկ կ'ասէինք,
Խան — Ճամիէն հանեցին,
Միւսին տանիկ կարծեցինք,
Խաչը ծոցէն հանեցին:

Ագուէսը խաբուսիկ է,
Թող երթայ գայ հաւտուեր.
Նորա վերջին երթալիքն է
Մուշտակ կարողի տունը:

Որ գընացիր մի երկիր՝
Տեսար ամէնքը կոյր են,
Դուն էլ մէկ աչքդ խփիր,
Թէ չես ուզեր դուրս վարեն:

Սար ու ձոր
Տէրտէրի փոր,
Որքան որ տաս,
Կ'ասէ՝ տո՛ւր տո՛ւր:

Տուր քուկին ունեցածըդ՝
Քանի որ բանը քո՛ն է,
Մահուընէդ վերջ թողածըդ
Ուրիշին է՝ քոնը չէ:

Տուր սիրով, թէ կուտաս,
Փոխարէնը սէր կ'առնուս.
Փողըդ փոխ թէ կուտաս,
Փոխարէնը ոխ կ'առնուս:

Լաւ է Հային պարտք ունենաս
Հոր մի հաց,
Քան թէ Թուրքին պարտք ունենաս
Փոր մի հաց:

Եթէ մարդաւս ձեռքէն գար
Իրեն յեզուէն եկածը,
Ամէն բոշա փաշա կ'ըլլար,
Վա՛յ էր մեր հայրենեացը:

Խօսք կայ որ եթէ ասես
Օրն անգամ մի՝ սակաւ է.
Խօսք ալ կայ՝ որ եթէ ասես
Տարին անգամ մի՝ քա՛ւ է:

Ամէն բան տեղը կուգայ,
Հոգ մի՛ աներ գուն տղրար.
Միայն «քոսաչն մնայ «քոսա»
Ու մեռածը չողջընար:

Անհաստատ մարդուն համար
Ամէն տեղ գարծ կը պակասի.
Մի՛ լինիր գըլորուող քար,
Ձես լինիր հիմ դարպասի:

Ջուկըն գըլխէն կը հոտի,
Ջուրըն գըլխէն կը կըտրի,
Ի՞նչ ասեմ այն խեղճ ազգին
Որ գիծ գըլխու հանդիպի.

Ուղտըն եղաւ՝ փիղը նըստաւ,
Փիղն եղաւ՝ ուղտը նըստաւ,
Ինչ որ եղաւ՝
Խեղճ Հայաստանին եղաւ:

Թմբուկին ձայնը հեռուէր
Ականջի անոյշ կուգայ.
Հեռուէր սուրբը զօրաւոր
Կ'ասեն, վախեմ ուշ կուգայ:

Դըրացւոյն հաւն հաւսարակ
Դըրկիցին սագ կ'երեւայ.
Մեր Հայուն իւր բաղն ու սագ
Ջըրընկղկի ճագ կ'երեւայ:

Միթէ քու հա՞րդ է ամէն միրուքւոր.
Միթէ սուրբ մա՞րդ է ամէն կարգա-ւոր.
Ջե՞ս տեսեր, եղբայր, թառոռնի մի-ջուէ
Մէկ երկու ժամուան սըտլիկ թագա-ւոր:

Ամէն խաղիկ մարգարէ չէ,
Ամէն խայրիկ նըշմարիտ չէ,
Ամէն վար հայեցող մարդն
Կարծածիդ պէս միամիտ չէ:

Բուխերիկը ծուռ լինի,
Բարձրը լինի՝ ցած լինի.
Հոգ չէ եղբայր, զէն չունի,
Թող մուխը շիտակ ելնի:

Գ. ԱՐՔ. ԱՅՎԱԶՈՎՍՔԻ

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

— • —

(ՍԵՒԱՄՈՐԹ ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐԸ ԵՒ ԱԶԳՈՒԹԵԱՄԲ ԿԱԹՈԼԻԿԸ)

Տեղատարափ անձրեւը կ'իջնէ ան-դադար, եւ բազմութիւններ այլա-գան,ապաւինած հովանոցի մը պաշտ-պանութեան՝ կը վազեն,կարծես անհա-մբեր անձանօթ ու չար զօրութենէ մը:

Մինչ ուրիշներ ալ, առանց որ եւ է պաշտպանողականի, ապաստանած են խանութներու եւ ՚ որճարաններու ցուցափեղկերուն առջեւ, երբեւ տա-րագիր թռչուններ: Ջուրէն ՚խեղդ-ղարձած մարդոց քրքիջները կը լե-ցնեն մթնոլորտը: Հետաքրքիր նայ-ուածքներ աջ ու ձախ,մանաւանդ ցու-ցափեղկերէն ներս՝ մարդոց վրայ:

Բարեկամի մը խանութն եմ: Դուր-սը ցուցափեղկին առջեւ կեցողներու կարգին սեւամորթ մը կայ, եւրոպա-կան տարազով, մաքուր եւ ներկայա-նալի: Ածուխի պէս սեւ երեսին վրայ, երկու փայլող աչքեր կը պլպլան եւ կարծես չարութիւնն է որ կը հոսի:

Խանութին մէջ կեցողները եւ ես, ուզեցինք խօսքի բռնուիլ սեւամորթին հետ, համարձակութիւն առնելով իր այնքան հետաքրքիր նայուածքէն ու շարժումներէն դէպի ՚խանութէն ներս:

Դուրս կ'ելլեմ, ցուցափեղկին առ-ջեւ, եւ պատշաճ ձեւով մը կ'ըսեմ.

— Ի՞նչ կը փափաքիք, պարոն:

— Քեզի՞ ինչ, քու պէտքնալիք բա՞-նըդ է:

— Ոչ, ներողութիւն, սակայն կ'ու-զէի գիտնալ թէ օգտակար կրնա՞մ ըլ-լալ ձեզի, խանութ է վերջապէս, կր-նայ ձեր պահանջքին գոհացում տալ:

— Դուն փաթրո՞նն ես:

— Այո

— Ես, դուրսը խանութէն՝ փաթրոն չեմ ճանչնար, փաթրօնը ներսը կը կե-նայ, հասկցա՞ր ..

Ապշահար ներս կը խոյանամ խա-նութէն, եւ կը հրաւիրեմ բարկաճայթ սեւամորթը ներս... Կուգայ յօժա-րութեամբ չնչտելով.

— Մոն շէր, մոն շէր, հիմա փաթ-րոն ես, խանութէդ ներս, ըսէ ինծի, կարելի չէ՞ ինծի զոյգ մը չափի վրայ կօշիկ շինել ..

— Այո, այո ինչո՞ւ չէ...

Եւ սակայն, հասակը մինչեւ խա-նութին ցած առաստաղէն հասնող սե-ւամորթը, որ կը դողդղայ ճպատի պէս բարակ ու երկար սրունքներուն վրայ, կատղած է, եւ անբացատրելի ծամածռութեամբ մը խօսքի տեղա-տարափ մը կ'իջեցնէ մեր վրայ.

— Ի՞նչ, ինծի Սենեկալցի՞ կը կար-ծէք, պարոններ, Թնդանօթի մի՞ս, ճո՞րտ, վայրենի՞ ու ծախուա՞ծ ...

— Ոչ, հազար անգամ ոչ, կ'ընդմի-ջեմ, մինչ ընկերակիցներս կը սար-սափին: Մենք ալ օտարականներ ենք, առանց հայրենիքի կը թափառինք: Եւ մենք բոլորս ալ եղբայրներ ենք ա-ռանց ազգի խտրութեան, չէ՞ որ Սե-նեկալցին ալ, Հրեան կամ Ռուսը զատնութեան բաժակը կը պարպեն մեզի պէս ...

— Սակայն ի՞նչ էք դուք, ինչ ազ-գութեան կը պատկանիք:

— Մեզ կը կոչեն Արմէն եւ մեր եր-կիրն ալ Արմէնիա ...

— Արմէ՞ն, Արմէնիա՞ ... Ես ալ Եթովպացի եմ, Տիբէ Տավացի... կը ճանչնամ ձեզ, ձեր պատմութիւնը, ձեր ողբերգութիւնը .. եղբայրներ ենք մենք Հապէշներս ձեզի հետ. հին է մեր եւ ձեր ազգին կապակցութիւ-նը անցեալին մէջ: Գիտէ՞ք որ պա-ղատագին, մեր Նէկիւսները դիմում կատարեցին Հայ կաթողիկոսներուն, որպէսզի Լուսաւորիչի կրօնքը ընդու-նինք, սակայն աւաղ չոր մերժում ըս-տացանք: Ըսինք ձեզ նախ, եկէք մեր երկիրը, սակայն հոն ալ մերժում ստացանք: Ի՞նչ եղաւ արդիւնքը ձեր մերժումներուն. եղաւ այն՝ ինչ որ պատմութիւնը գրեց, արիւն եւ ողբեր-գութիւն ... Եւ վերջապէս այս օտար երկիրներու մէջ տառապիլ հայրենիքի կարօտով ..

Ֆրանսերէն լեզուն այնքան սահուն եւ կատարեալ դուրս կը թափէր ան-ծանօթ սեւամորթին բերնէն, որ զար-մանքով հարց տուի.

— Սիրելիս, Ֆրանսացիի մը բեր-նէն չեմ լսած այսպիսի առոգանու-թիւն, կը կարծեմ թէ մտաւորականի մը առջեւ եմ:

— Այո, այո, կ'իմանաս օր մը թէ ով եմ ես, պիտի հանդիպիմ ձեզի ան-պայման. կրնաք խօսիլ հետս անգլի-քէն, արաբերէն եւ ... Թուրքերէն:

Եւ իրապէս այս վերջինները ալ կա-տարեալ գեղեցկութեամբ դուրս կը թափէին Հապէշին բերնէն:

Սակայն ո՞վ էր այս մարդը, ծանօթ պատմութեան եւ գիտակ աշխարհի չարին ու բարիին, մանաւանդ միջազ-գային դիւանագիտութեան, կանանչ սեղաններու ապականութեան ...

Ոչ ոք գիտէ, եւ այսօր ալ տակա-ւին հարց կուտամ ինքս ինծի թէ ո՞վ կրնար ըլլալ

— Հարցուցէք բոլոր այն Հայերուն որ Հապէշիստան կը բնակէին. օր մը օրանց անոնց քիթը արիւնեցա՞ւ, ոչ կարծեմ, անոնք իրական տէրն ու ախ-թականն էին մեր երկրին, իսկ հի՞մա

— Այո, գիտենք եւ երախտագիտու-թեամբ կը յիշենք ձեր Նէկիւսը ... :

Հազիւ արտասանած էի այս վերջին բառը, սեւամորթը սկսաւ բարձրա-ձայնակ լալ: Արցունքները կ'իջնէին այտերէն վար: Եւ խոյանալով վրաս, ձեռքս առաւ եւ .. համբուրեց:

— Բարեկամ, լսա՛, այսօր մենք գաղթականներ ենք: Մեր երկիրը կը տքայ Հռոմի կրունկներուն տակ: Ա-տիս — Ապէպայի կայարանին առջեւ անկուած Թագաւոր Ատիսի Հռոմ տա-նելով, անոր տեղ բերած են վայրագ էգ գայլ մը: Մեծ է մեր վրէժը հան-դէպ-մեղ ճնշողներու: Այսօր թափա-ռական եւ անտուն, մէկ մխիթարու-թիւն ունինք,— վրէժ, եւ այդ ուղ-ղութեամբ ալ մեր դաշոյնը միշտ կան-գուն է, եւ կանգուն պէտք է մնայ նա-եւ ձեր դաշոյնը: Նայեցէք սա ձեր քով կեցող մարդոց դիմագիծերուն, շատ բան կորսնցուցած են իրենց ար-մենական յատկանիշներէն, ձեր ... քիթը, մանաւանդ սա պարոնին քիթը.. հայկական է, հայկական:

Հասկցանք որ մարդը քիչ մը երկր-պագած էր Բաքոսին: Եւ որպէսզի չտարուէինք մտածելու թէ այս Մար-գը զառանցագոր մըն էր, գրպա-նէն հանեց հազարնոցներու տրցակ մը եւ դուրս խոյացաւ ըսելով.

— Ներողամիտ կ'ըլլաք որ ձեզ ան-հանգիստ ըրի, եւ մանաւանդ լացի: Ձեր քով լացի, օտարներ չէք, լացի հայրենիքիս համար, ընտանիքիս հա-մար, օտարը չտեսնէ մեր լացը: Մնաք բարով, սակայն մէկ բան գիտ-ցէք, մենք վայրենիներ չենք, այլ չար, այո՛, չար թշնամիին դէմ:

Ապշահար իրարու երես նայեցանք: Լռութիւնը խզելով ըսի քովս կեցող ընկերոջս մարդուն, որուն հայկա-կան քիթին վրայ հիացած էր սե-ւամորթ հայրենասէրը:

— Գիտե՞ս, մարդը հիացաւ քիթիդ վրայ եւ ըսաւ թէ իրական Հայ է այս մարդը.

Ի՞նչ կ'ուզէիք որ պատասխանէր մեր այս հայրենակիցը.

— Իսկէն, ինչո՞ւ չըսիր թէ անիկա Հայ չէ, այլ կաթոլիկ ...

... Ընթերցող, հիմա համոզուելէ վերջ թէ իրականութիւն է ինչ որ գրի առի, հարց տուր դուն քեզի,— ո՞րը բարձր է իբրեւ մարդ, սա սեւամոր-թը՞ թէ ազգութեամբ կաթոլիկը» ..

ՀՐԱՉԵԱՅ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Հայ թատրոնը արտասահմանի մէջ

—•—

«Հայրենիքի» աշխատակիցներէն ընկ. Մ. Վերածին երկար տեսակցու-թիւն մը ունեցած է դերասանապետ Յովհ. Զարիֆեանի հետ, որ վերջերս վերադարձաւ Հարաւ. Ամերիկայէն: Արուեստագէտը պարզելէ յետոյ իր թատերական աշխատանքները՝ այդ գաղութին մէջ, խօսած է նաեւ արտա-սահմանի հայկական թատրոնի մա-սին:

Ահաւասիկ իր տեսութիւնները, ո-րոնք նոյնութեամբ կը պատշաճին Եւրոպայի գաղութներուն.—

Հ.— Ձեզի ուղղակի հարցում մը, Գ. Զարիֆեան: Դուք կը կարծէ՞ք որ արտասահմանի մէջ հայ թատրոն մը կրնայ իր գոյութիւնը պահպանել, զարգանալ եւ մնալ:

Պ.— Թատրոնը միայն մայր հայրե-նիքի մէջ կարելի է կատարելութեան հասցնել, արուեստի մարդուն եւ հա-սարակութեան գոհացումը ապահո-վել: Արտասահմանի մէջ մենք հար-կադրուած ենք ցնցոտիներ հագցնել գեղուհիի մը: Եւ ի՞նչպէս կ'ուզէք որ այդպիսի տարազով ան գոհացում տայ ճաշակի տէր եւ տեսած մար-դուն:

Եւ տխրութեամբ եւ յուզումով Պ. Զարիֆեան պահ մը կանգ առնելէ եւ խոկալէ ետք, շարունակեց.

— Գաղթաշխարհի մէջ անտէր է գեղուհին, որուն վրայ չեն սեւեռիր համակրական հայեացքներ, գոյն եր-ջանիկ ու ներկայանալի ընծայելու:

Արտասահմանի հայ բեմը ապագայ չունի: Մեր թատրոնը հնակարկատի աստիճանին հասած է: Մեր ժողո-վուրդը կտորներ կուտայ որ ես կար-կտեմ ու բեմադրեմ:

Եւ չնչտեմ ծանօթ ճշմարտութիւ-նը. գեղեցկութիւնը կը պահանջէ ճո-խութիւն, հարստութիւն, շռայլանք եւ ապարանք: Մենք ո՞րը կրնանք ար-բամադրել առնըմէ Ապարանքին տեղ... խրճիթ մը:

Հ.— Բայց թատրոնի տաղնապը ընդհանուր է, նոյն իսկ մեծ ժողո-վուրդներու մօտ: Եւ չէ՞ք խորհիր որ սինէման, շարժապատկերը մահացու թշնամին է թատրոնին:

Պ.— Այո, գիտեմ որ սինէման ա-ւերներ գործեց ոչ միայն մեր խեղ-ճուկ գաղթաշխարհին, այլ ընդհան-րապէս թատրոնին վրայ, վասնզի ան ըմբռնեց գեղուհիին պահանջները — ճոխութիւն, շռայլանք, պալատ:

Այսօր ամէն տեղ կը փլչին թատրո-նի սիւները, իսկ դերասանները ա-պաստան կ'որոնեն սթուտիօներու մէջ՝ փլչող սիւներու ներքեւ չճզմը-ւելու համար:

Այսպէս ալ պիտի ըլլար, վասնզի արուեստը ընտրեալներու համար է եւ ոչ ամբոխին:

Սինէման մանրամասնութիւններ կուտայ, մատչելի է ամբոխին, մինչ թատրոնը կուտայ հոգեբանականը:

Հ.— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք մանրամաս-նութիւններ բառով:

Պ.— Բեմին վրայ դերասանին յուզ-խաղերը, ապրումները, արտայայ-տութիւնները կը հասկցուին՝ միայն ընտրեալներէն: Սինէման կուտայ այդ բոլորին մանրամասնութիւնները ու տեսանելի եւ լսելի պատկերները — երազներ, երեւակայութիւններ, յա-ճախանք, խոկում, երկուութեան պայքար, հոգեկան յուզումներ: Ա-սոնք կը տեսնէ, կը լսէ եւ կ'արծես կը շօշափէ ամբոխը եւ ուստի կը հասկը-նայ ու կ'ըմբռնէ:

Հ.— Բայց արտասահմանի մէջ կերպ մը կա՞յ պահելու հայ թատ-րոնը:

Պ.— Ռուսիոյ եւ Կովկասի մէջ հայ թատրոնը պահուած է շնորհիւ մեկե-նասներու: Թիֆլիսի մէջ մեր խումբը այդ մեկենասներէն կը ստանար տա-րեկան 12,000էն մինչեւ 15,000 ռուբ-լի: Ա. Մանթաշեան, առանձինն, տա-րեկան կուտար 5000 րուբլի: Հոս կա՞յ մէկը, ունեւոր մը, որ նոյն իսկ քառ-նի մը հարիւր տոլարի չնչին գումարը յօժարի յատկացնել այսպիսի նպատա-կի մը:

Ըսեմ ձեզի առելի չոր ճշմարտու-թիւնը: Գաղթաշխարհի հայ թատրո-նի գոյութիւնը կախում ունի մէկ եր-կու արուեստագէտներէ եւ քանակ մը արուեստասէրներէ: Ասոնք է որ պիտի պահեն հայ թատրոնը կամ ... Մինչ մեր ունեւորները կը փախնան թատրոնէն, ինչպէս պիտի փախնային տարափոխիկ հիւանդութիւններէն:

Հ.— Թատրոնը ազգային սեփա-կանութիւն չէ՞ր մեր մէջ:

Պ.— Դժբախտաբար անհատական սեփականութիւն է: Դարձուցէք թատ-րոնը ազգային սեփականութիւն: Ա-սոր համար մեծամեծ գումարներ պէտք չեն:

Հ.— Ուրեմն կարելի՞ է կազմել Ամերիկահայ թատրոն մը:

Պ.— Իմ կարծիքով կարելի է Մ. Նահանգներուն մէջ կազմել փրոֆէ-սիոնալ թատերախումբ եւ տալ դե-ղարուեստական ներկայացումներ բո-լոր հայաբնակ նահանգներուն մէջ:

Հոգւովս կը ցաւիմ, տեսնելով այս արուեստը ներկայ ողբալի վիճա-կին մէջ, բայց մինակս ուժ չունիմ զայն փրկելու:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19ο)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— ο —

Ցարոյի այդ ձեւերու իմաստը գի-տէր Մուղսին, գօտիի արանքէն ծը-խախոտի քսակը հանեց, ներսէն գլ-գիրին: Ցարօն լռու, ծխամորճը լե-ցուց, կայծքարը զարկաւ, վառած ա-բեթը ծխախոտի վրայ դրած՝ բթա-մատովը սեղմեց ու սկսաւ ագահօ-րէն ծխել:

— Գեղին մէջ բան մը կը դառնայ,— առանց Մուղսիին նայելու խօսե-ցաւ գզիրը:

— Ի՞նչ բան ,— գրեթէ անտարբե-րութեամբ հարցուց Մուղսին, որ իր մօքերով տարուած էր:

— Տղաքը մեր գեղն են ..

— Ես, սարաֆս, ի՞նչ տղաք:

Մուղսիի յօնքերը վեր փախան, երեսի գոյնը թռաւ: Ցարոյի թեւէն բռնած՝ ցնցեց:

— Ճանըմ, ո՞վ պիտի լինին որս մեր տղաքը ... կ'ըսեն մեծ խումբ է....

— Մե՞ր գեղին մէջ ..

— Գեղը չէ, ձորի խարապա գոմը..

Մուղսին չչմած՝ չէր ուզեր, չէր կրնար հաւատալ այդ լուրին: Ի՞նչ, գրեթէ փէշի սահմանին մէջ, հազիւ կէս ժամ հեռու, Փէտայիները եկած տեղաւորուած էին, իսկ կառավարու-թիւնն ու քրտութիւնը մէկ երկու ժա-մէն սար ու ձոր -իրար պիտի խառ-նէին, աշխարհ տակն ու վրայ պիտի ընէին՝ խումբի հետքը գտնելու հա-մար, եւ անշուշտ պիտի գտնէին ..

Մուղսիի ուղեղը սեւցաւ, բան չէր տեսներ, չէր կրնար մտածել: Գզիրի տուած լուրը կայծակի նման զարկեր էր առջին, ու Մուղսին կը տեսնէր անյատակ անդունդ մը ոտքերուն տակ բացուած, որուն աղեխարշ ձայ-ներ կը լսէր. Հիւեր, օգնութեան կան-չեր, հեկեկոց, լաց ու իրարու վրայ դարձող կարմիր, կարմիր ամպեր, կարծես թէ արիւնով թրջուած: Մուղ-սին շրթունքը կը շարժէր, բայց ձայ-նը կոկորդին կպած՝ դուրս չէր գար բերնէն: Վերջապէս ինքզինքին տիրա-պետելով՝ հազիւ լսելի ձայնով մը հարցուց.

— Ցարօ, իրա՞ւ կ'ըսես.

— Ժամ պատարագը քոցնէ գես .. Առտու կանուխ տունէն ելայ, ըսի մէկ հանդիպիմ դրկից Աւոյենցը ... Աւօն արտը գացած էր, կինն ու մեծ աղջի-կը երկու մեծ տաշտ հաց կը թխէին: «Էս ինչքա՞ն խմոր է, քուրիկ», — հարցուցի. «Հարսնի՞ք ունիք թէ մե-ռելահաց է»: Մեծ աղջիկը թէ՝ «հիչ մի հարցներ, Ցարօ, մեր տղոց համար է՝ Փէտայիներուն. եւ անոնց հոգուն զուրպան լինիմ»: Լսածիս չէի կրնար հաւատալ: «Աղջիկ», ըսի, «ի՞նչ սար-սախ սարսախ դուրս կուտաս, մեր գեղին մէջ Փէտային ի՞նչ գործ ու-նի» ...

Մուղսիի չփոխը անցեր էր, աչքերը չարութեամբ կը պսպղային, ու վիզը առաջ ծռած՝ կարծես բառերը Ցարոյի բերնէն քաշել կ'ուզէր.

— Է՛, վերջի՞ն.

Ցանկարծ Ցարօն վախէն ինքն իր մէջ կծկուեցաւ: Այդ ի՞նչպէս փոխ-ուեցաւ Մուղսիի դէմքի արտայայ-տութիւնը, աչքերը ինչո՞ւ այնպէս բարկութեամբ վառեցան: Երանի բե-րանը բացած չլինէր, սեր իր ի՞նչ գործն էր ամէն լսածն ու տեսածը բե-սին պատմելը ..

— Հա՛, վերջէն, ծօ չխօսի՞ս, շան որդի,— եւ Մուղսիի ծանր բռունցքը իջաւ Ցարոյի մերկ կուրծքին:

— Էլ ի՞նչ ըսեմ ..

— Ծօ, հայվան, աղջիկը ի՞նչ ը-սաւ ... խօսէ՛, թէ չէ...,— ու Մուղսիի բռունցքը բարձրացաւ օդին մէջ:

— Աման, Մուղսի՛, տաքդ պաղնեմ, մի զարներ ... աղջիկը ըսաւ ...ըսաւ որ ... լուսաբացին մեծ խումբ մը ե-կեր է ... որ հէրը հացը թխել կու-տայ անոնց համար ...

Այդքանը բաւական էր: Մուղսին ոտքի ելաւ, վայրկեան մը դրան վրայ կանգնեցաւ եւ բռունցքները սեղմած, յօնքերը կիտած մտածեց: Ապաւ.վն-ւական չարժումով մը ետ դարձաւ ու մտաւ Թոնրատունը՝ ներսէն դառա-լով.

— Ցարօ՛, չուտ, ձիս թամբէ ..

— Հրամանք ես, Մուղսի:

Ցարօն հնազանդելու վարժուած վազեց ախոռը, ձին թամբեց ու դուրս բերելով՝ բակի մէջ կանգնեցաւ, ձի-ու սանձէն բռնած: Երբ Մուղսին անէն դուրս ելաւ ու ձին նստաւ, Ցարօն վախվխելով հարցուց.

- Մուղսի, ո՞ւր բարով ...

— Սարսախ, Սաքոյի խանէն կ'եր-թամ: Մեծ արտը հերկելու գնաց մը-շակներուն հետ: Ճամբու վրայ է, Բերկրիի մօտ, ո՞վ գիտէ ի՞նչ կրնայ պատահիլ: Լաւ է, ես գամ,— եւ Մուղսին ձին մտրակելով՝ քշեց Բեր-կրիի ուղղութեամբ, ուր կը գտնուէր իր մեծ արտը:

Մուղսիի խօսքերուն վրայ, կարծես թէ մեծ քար մը վերցուցին Ցարոյի կուրծքի վրայէն: Ինչե՞ր ալ մտածեց Ցարօն, ի՞նչ անպատեհ բաներ ... Տէր Աստուած, մարդ ալ այդպիսի սոսր բանե՞ր մտածէր ... ան ալ Մուղսիի մասին ... մէկ Գործոյթ, մէկ Մուղսի:

Ցարօն ծեծ կերած լան նման գլուխը կախած՝ Մուղսիի բակէն դուրս ելաւ եւ քայլերը ուղղեց իր տան կողմը, որ գիւղի ծայրը կը գտնուէր, Բեր-կրիի ճամբուն վրայ: Տանը պատին առջեւ կեցաւ Ցարօն, կռնակը պը-ւաւ պատին, հակտեմբերեան արեւի մեղմ ճառագայթներով ջերմացնելու համար ցնցոտիներով ծածկուած մար-մինը:

Բերկրիի ճամբան կ'երկննար դաշ-տի մէջով, բարակ չուանի մը նման: Ցարօն ակամայ նայեցաւ այն կողմը ու անմիջապէս նկատեց Մուղսին, որ հեռդհետէ կը հեռանար: Մուղսիի տեսքը ծանր ապտակի նման իջաւ Ցարոյի երեսին: «Մեղայ քեզ Աստ-ուած, մեղայ քեզ»,—մրմնջեց Ցարօն, որ չէր կրնար մոռնալ քիչ առաջուան մտածումը ու յանցաւորի նման ինք-զինքը կը դատապարտէր, Մուղսիի մասին այդքան վատ բան մտածած լինելուն համար:

Առանց թափը կտրելու, Մուղսին չափարի պէս կը քշէր Բերկրիի ուղ-ղութեամբ, որ, ինչպէս ըսինք, դա-ւառի կեդրոնն էր: Մուղսին, որքան որ սարսափած էր Ցարոյի յայտնու-թենէն եւ տառը հաւանական հետե-ւանքէն, հիմա սակայն միայն մէկ մտածում ունէր՝ ժամանակին հասնիլ Բերկրի, առաջինը լինելով կառավա-րութեան յայտնել խմբի մասին,ցուց-նել իր հաւատարմութիւնը եւ տարով փրկել տունն ու տեղը, իրեններու կեանքը, դրկից բարեկամ, իր գիւղը, Գործոյթը:

Ձիու սանձը բաց ձգած՝ Մուղսին արագ կը կարէր ճամբան, խթանուած իր մտածումէն: Ցանկարծ ձիու սան-ձը քաշեց: Հասած էր մեծ արտի կուշ-տը: Սաքօն եւ երկու մշակները արտի վերի ծայրէն հերկելով կուգային: Վեց զոյգ եզներով լծուած գութանը, կէս արշինաչափ խորութեամբ որհ-նուած հողի ակօսներ ուղիղ գծով ի-րարու վրայ կը պառկեցնէր: Վայր-կեան մը դիտելով՝ Մուղսին ձայն տը-ւաւ.

— Հէ՜յ, Սաքօ:

— Հէ՜յ, հէ՜յ, պապօ՛:

Սաքօն մաճը տալով երիտասարդ մշակին ձեռքը՝ վազեց դէպի ճամբան, ուր հայրը կը սպասէր իրեն:

— Հը՞, պապօ, ի՞նչ կայ:

— Ոչինչ, էս օր էսքանը բաւական է, եզները արձակեցէք ու անմիջապէս գիւղ գացէք ...

Սաքօն զարմացած հօրը նայեցաւ. դեռ կէս օր իսկ չէր եղած, գութանը մինչեւ արեւմտոց պէտք էր աշխա-տէր. արդեօք ի՞նչ էր պատահած .. Ցանկարծ սարսափելի յայտնութեան նման կասկած մը լուսաւորեց Սաքոյի միտքը. չլինի՞ որ խումբի մասին բան մը լսուած էր գիւղին մէջ ..

— Ինչո՞ւ համար, պապօ, դեռ նոր գործի սկսանք ...

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

նպատակներու ծառայեցնելու յիշատակները: Հանրային կարծիքը հաստատապէս կապուած կը մնայ ընդհանուր զինուորագրութեան եւ հաւասարութեան սկզբունքին:

Գ. Տալատիէ կը հաշուէ թէ Ֆրանսացիները կրնան ռազմադաշտ հանել 700,000 զինուոր, մինչդեռ Գերմանացիները ունին աւելի քան մէկ միլիոն, առաջին պահեստիներով: Ֆրանսան ալ կրնայ ի հարկին մէջտեղ հանել 5,000-000 պահեստի զինուորներ:

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ՄԱՑՆՈՒԹԵԱՆ ԱՐՇԱՒԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն Լոնտոնի թերթերուն.— Հակաթրոցքիական կատաղի արշաւը վերսկսաւ այսօր, հինգշաբթի, Մոսկուայի պաշտօնական մամուլին մէջ: «Փրաւտա» գրգռելով երկաթուղիի աշխատաւորները, կը բացագանչէ.

— «Կատաղած թշնամիներ տակաւին կը սլքտան երկաթուղիներուն երկայնքը, պահուըտելով մութ անկիւններու մէջ, ինչպէս չղջիկները: Անոնք տակաւին կը ջանան քանդել: Բոլոր ծառայողներուն համար պատուոյ խնդիր է դուրս չպրտել ամբողջ ֆաշական աղտը մեր փոխադրութեան ցանցերէն եւ խնամել մեր երկաթ ձողերը, ճիշդ այնպէս ինչպէս մեր հերոսական սահմանապահները կը պաշտպանեն խորհրդային սահմանները: Քիչ մը պակաս վըստահեցէք, ընկերներ»:

Մոսկուայի եւ Թուլայի երկաթուղիներու աշխատաւորները կոչ մը քուէարկած են, որ «միաձայնութեամբ վաւերացնելով» Թառէքի եւ ընկերներուն դէմ արձակուած վճիռները, կը յայտարարէ.

— «Անշուշտ տակաւին կան եւ կը գործեն ֆաշականութեան գաղտնի գործակալները: Դասակարգային թշնամին տակաւին կը շարունակէ իր քանդիչ գործունէութիւնը: Հետեւաբար մեր նպատակը պէտք է ըլլայ կրկնապատկել բոլշեւիկեան արթնութիւնը եւ Աթախանովեան ճիգերով նոր յառաջդիմութիւն մը ապահովել մեր երկաթուղիներու փոխադրութեան մէջ: Մենք ամէն միջոց ձեռք կ'առնենք երեւան հանելու եւ մեր մէջէն վտարելու համար մեր աշխատանքին նենգամիտ կազմալուծիչները,— Թրոցքիական խափանարարներուն ուղղակի մեղսակիցները»:

Կոչը կը վերջանայ խոստանալով Աթալինի եւ Քականովիչի թէ երկաթուղիներու աշխատաւորները պիտի պատեն աջակողմեան խմբակցութեան ինչպէս եւ Թրոցքիականներու դիմակները: Եւ արդէն բոլոր թերթերը կը հրատարակեն նոյնիմաստ կոչեր դանդուածային մերկացումներու մասին, բանուոր բանուորի, ճարտարապէտ ճարտարապէտի, պաշտօնեայ պաշտօնեայի դէմ: Համատարած արշաւ մը սարքուած է փոխադարձ մատնութեան համար: Նոյնիսկ հասարակ ոճրագործներ եւ սրահակներ գատի կը քաշուին իբրեւ Թրոցքիական ահաբեկիչներ: Նախկին ձախակողմեան կուսակցութեանց անդամներ, նախկին Հրեայ ընկերվարականներ, նախկին մենշեւիկներ, նախկին Սոց. յեղափոխականները իրարու ետեւէ կը մատնուին ձախակողմեան կամ կեդրոնի համայնավարներու հետ, իրենց բոլոր ներկայ եւ անցեալ ընկերակիցներով եւ ատորադասներով:

Գերմանիոյ պատերազմը կարմիրներուն դէմ

Տոքթ. Կէօպէլս, Գերմանիոյ քարոզչութեանց նախարարը, Ուրբաթ օր ճառ մը խօսեցաւ 30,000 ուսանողներու առջեւ, եւ նորէն ազդարարեց թէ ամբողջ [illegible] համայնավարութեան կողմէ: Բացատրելով միջազգային կացութիւնը, հաստատեց թէ պատերազմ պիտի չըլլայ: «Պատերազմ պիտի չըլլայ ոչ թէ անոր համար որ մենք պիտի ընդունինք ինչ որ կը պահանջեն մեր հակառակորդները, այլ անոր համար որ ոչ ոք պիտի համարձակի յարձակիլ մեր վրայ»:

Իսկ համայնավարական վտանգի մասին յայտարարեց.

— «Ես այստեղ չեմ խօսիր իբրեւ գերման նախարար, այլ իբրեւ Եւրոպացի: Ինծի համար չկայ Սպանիա կամ Ֆրանսա, այլ ամբողջ արեւմտեան մշակոյթին գոյութիւնը, որ վտանգուած է բոլշեւիկեան հոսանքին կողմէ: Մեզի համար կ'ըսեն թէ կ'ուզենք տակնու վրայ ընել Պալքանները: Կ'ըսեն թէ մենք պատճառ եղանք Թիթուլէսքուի անկումին և թէ կը ջանանք թարթափահարել Փոքր Համաձայնութիւնը: Կ'ըսեն թէ կ'ուզենք հովանաւորել Ուքրանիոյ եւ Ուրալ-Ալթայի անկախութիւնը: Այս բոլորէն ոչ մէկը ճիշդ է: Ժողովուրդները իրենք են որ կ'արթննան յամրաբար եւ կ'ըմբռնեն խաղցուած խաղը: Մեզ կը մեղադրեն թէ լաւ բաներ չենք խօսիր Չեխոսլովաքիոյ հանդէպ: Պատճառը շատ պարզ է,— մենք այդ երկրին զինակցութիւնը խորհրդային Ռուսաստանի հետ կը նկատենք ծանր վտանգ մը արեւմտեան Եւրոպայի համար: Չեխոսլովաքիան այսօր օդանաւեր փոխադրող նաւ մըն է Խորհրդային Ռուսաստանի համար: Խորհրդային իշխանութիւնը պատերազմ կ'ուզէ, որովհետեւ գիտէ որ համաշխարհային պատերազմ մը կրնայ յառաջ տանիլ իրենց տիեզերական յեղափոխութիւնը: Ահա թէ ինչու պէտք է զգոյշ ըլլանք: Մոսկուա բոլշեւիկեան կուսակցութիւններ կը պահէ բոլոր ժողովրդավար երկիրներու մէջ: Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնը իր հրահանգները կը ստանայ ոչ թէ փարիզեան կեդրոնէ մը, այլ Մոսկուայի կեդրոնէն: Որոշ ազդանշանի մը վրայ, Ֆրանսայի համայնավարները պիտի ոչնչացնեն արմատական-ընկերվարականները եւ այն ատեն համայնավարութիւնը Սպանիայէն պիտի փոխադրուի Ֆրանսա, իր բոլոր ճիգերը թափելու համար գերմանական ճակատին դէմ»:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՊԱԼԻԱՅԷՆ հասած տեղեկութեանց համաձայն, կը գրէ «Մաթէն», անիշխանականները դաւ մը սարքեր էին, սպաննելու համար Վալենցիոյ խորհրդային գեսպանը եւ Պարսելոնայի խորհրդային հիւպատոսը...

Մալակայի դէմ կատարուած ընդհանուր յարձակումը վճռական եղբ մը չէ յանգած տակաւին: Կառավարական զօրքը ուժգնօրէն կը դիմադրէ:

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆԻ Ֆրանսական ափին վրայ դիակներ կը նետուին քանի մը օրէ ի վեր: Երկու օրուան մէջ վեց դիակներ գտնուեցան: Կը կարծուի թէ սպանիացի զեբրիներու մարմիններն են, գնդակահարուած եւ ծովը նետուած:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 6ի արիւնահեղութեանց տարեդարձին առթիւ, այսօր ցոյց մը պիտի կատարուի Փլաս Թէփիւալիւթի վրայ, ժամը 1ին:

ՏԵՂԱՏԱՐԱՓ ԱՆՁՐԵՒՆԵՐԸ կը շարունակուին Պաղեստինի մէջ: Շատ մը տուներ փլան Երուսաղէմի մօտ: Երեք հոգի մեռան: Քաղաքապետութիւնը հրամայեց փլցնել ուրիշ տուներ, որպէսզի նոր արկածներ չպատահին:

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Յուշարձանի կեդրոնական յանձնախումբս՝ շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները:

«Անդրանիկի յուշարձանի օրծուան հանդէսէն գոյացած զուտ հասոյթ տոմսակներու, ծախուած լուսանկարներու փոխարժէք եւ այլ առթիւ գանձուած նուէրներ) 2496.55:

Պ. Մկրտիչ Գազանճեանի միջոցաւ՝ Պ. Դանիէլ Նշանեան (Վիշիէն) 50, Պ. Ստեփան Այտրնեան 50, Պ. Զ. Խոչեան 30, Պ. Մինաս Լարեան 15, Օր. Գումրուեան, Պ. Մ. Ապուժեյիքեան, Տիկ. Ունանեան, Մի ոմն 10ական, Տիկին Թաղէոսեան, Պ. Ն. Շահպազեան, Պ. Բ. Այնաճեան, Մի ոմն, Պ. Ֆէրմանեան, Պ. Հ. Իփէքեան, Պ. Կ. Էքսէր-ճեան, մի ոմն, Պ. Մ. Սարգիսեան, Պ. Մ. Ապրոեան, Պ. Ա. Աչճեան, Պ. Մ. Մխճեան, մի ոմն 5ական ֆրանք, գումար 250, Պ. Երուանդ Օդանեանի միջոցաւ գանձուածներէ 15, ընդհ. գումար 2761.55: Նախորդ գումար 20156, ընդհ. գումար 22917.55:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Բալու քաղաքի վերաշինաց Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ծայրենակից Պ. ԳԷՈՐԳ ՊՕՂԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ իր պարագաներուն:

Վարչութիւն

×

Մեր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնենք ծայրենակիցներ Տիգրան Գալուստեանի եւ Մարտիրոս Քնտիճեանի իրենց զաւակներուն կսկծալի մահուան առթիւ:

Ի դիմաց Բալուի Հայր. Միութեան Գոմնի Մ.Ճիւղի վարչութիւն

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ

Ասպաքինարանի մը մէջ տառապող հիւանդ երիտասարդի մը համար փորձառուած սովորական ջութակի մը պէտք կայ: Նուիրել փափաքողները բարի ըլլան արամադրելու Տր Հ. Խաչին:

Գրել՝ Շրջ. Վարչութեան հասցէով. 6 Rue d'Alsace, Asnières (Seine):

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ 9 փետր. երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, մէթրօ քատէի դիմացը գտնուող Cadet սրճարանին վերնայարկը: Օրակարգ՝ Հաշուետուութիւն, վարչութեան ընտրութիւն եւ զանազան հարցեր:

Ց. Հ. ԿԱՊՈՅՑ ԽԱՉԻ Անկէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ 10 փետր. չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, Café des Sportsի մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Անհրաժեշտ է անդամներու ներկայութիւնը: Մասնաւոր հրաւէր չէ ղրկուած:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameсme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՆՐԹԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
MARDI 9 FÉVRIER 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No 3341

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԷՆ ԵՒ ՆՈՐԷՆ ԼՌՋՈՒԹԻՒՆ

Այսօր պիտի կարդաք պաշտօնական նամակ մը՝ հայ երիտասարդներու զինուորագրութեան մասին։

Պատասխանելով Առնուվիլի քաղաքապետ - երեսփոխանին հարցումներուն, պատերազմական նախարարութեան դիւանապետը կը հաղորդէ կարգ մը տեղեկութիւններ՝ որոնք բաւական կը տարբերին մեր լսածներէն։

Պատասխանին մէջ կան ե՛ւ նպաստաւոր ե՛ւ աննպաստ պարագաներ։

Դժուար է ըսել թէ վերջնակա՞ն են դիւանապետին հաղորդած կարգադրութիւնները։

Ամէն պարագայի մէջ, անշուշտ նամակը գրուած է ազգ. պաշտպանութեան նախարարին գիտութեամբ։ Ուրիշ խնդիր, եթէ նախարարական Խորհուրդը աւելի նպաստաւոր պայմաններ թելադրէ, նկատի առնելով զանազան դիմումներ։

Դիւանապետին պատասխանէն կ'երեւայ որ հպատակութեան հարցին մէջ ալ որ եւ է բարեփոխում չէ կատարուած։

Հպատակութեան խնդրանքները պիտի ընդունուին այնպէս ինչպէս կը տրամադրէ օրէնքը եւ ինչպէս ծանուցուած էր առաջին անգամ,— զինուորութեան շրջանը լրացնելէ վերջ։ Եւ հպատակ պիտի կրնան ըլլալ միայն զինուորները իրենք, իսկ իրենց ընտանիքին համար պէտք է կատարուին ծանօթ ձեւակերպութիւնները։

Տրուած պատասխանին համաձայն, զօրամասի ընտրութիւնը եւ զինուորութեան վայրն ալ կախում ունին պարագաներէն։

Ի՞նչ կը հետեւի այս տեղեկութիւններէն։

Առաջին՝ պատերազմական նախարարութիւնը ամփոփուած կը մնայ սեղմ օրէնքներու սահմանին մէջ, եւ երեւի դեռ նկատի չէ առած արտաքին եւ գաղութային նախարարութեանց թելադրութիւնները, եւ կամ պարզապէս արձանագրած է զանոնք։

Երկրորդ՝ նամակին բովանդակութիւնն իսկ լռջութեան հրաւէր մըն է բոլորին համար, երեւսուն օրկաններէն մինչեւ «զինուորցեալներու միութիւնները»։ Արթնութիւն, լռջութիւն եւ համախորհուրդ աշխատանք, եթէ կ'ուզենք բան մը փոխել կամ շահիլ։

Ըսեր էինք առաջին օրէն եւ անգամ մը եւս կը կրկնենք,— բանի չեն կրնար ծառայել խուժանավարական կանչերն ու վայրերան համարտակութիւնները, ո՛ր կողմէն ալ արձակուին։

Գոնէ այս հարցը երբեք չի կրնար լուծուիլ բանգիտութեան մարզանքներով եւ կուսակցական կամ խմբակցական քննախնդութեան չարժումներով, որոնք չափազանց երկար տեւեցին։

ՆՈՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ
(ՈՒՂՂԱԿԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱՏՈՒՆԷՆ)

Առնուվիլ - լէ - Կոնէսի երեսփոխան - քաղաքապետ Պ. Տէժիպուա (Համայնավար), տարագիրներու զինուորագրութեան մասին տեղեկութիւններ հարցուցած ըլլալով ուղղակի պատերազմական նախարարութեան, հետեւեալ պատասխանը ստացած է նախարարութեան դիւանապետէն.—

«1937 յունուար 2 թուակիր նամակով հանած էիք հարցնել թէ ի՛նչ պայմաններով դրօշի տակ պիտի առնուին Ֆրանսա բնակող կարգ մը հայ երիտասարդներ, թէ ինչ առաւելութիւններ պիտի վայելեն անոնք՝ հպատակութիւն առնելու համար։

Պատիւ ունիմ ստորեւ ձեզի հաղորդելու ձեր խնդրած ճշդումները.—

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՐՏԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՅՆ ԱՆՀԱՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ՉԵՆ ԿՐՆԱՐ ԱՊԱՑՈՒՑԱՆԵԼ ԻՐԵՆՑ ԱԶԳՈՒԹԻՒՆԸ (ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ).—

Այն անհատներէն անոնք որ ծնած ըլլալով 1903 դեկտեմբեր 31էն ետքը, իրենց տարիքով կը պատկանին 1937 հոկտեմբերին կամ աւելի առաջ արձակուած դասերուն, պիտի չենթարկուին զինուորական գործօն ծառայութեան պարտաւորութեանց, բացի այն պարագայէն երբ իրենք կ'ուզեն։ Բայց պիտի ենթարկուին պահեստի բանակի զինուորական պարտաւորութեանց։

Անոնք որ կը պատկանին յետագայ դասերու, դրօշի տակ պիտի առնուին 1937 հոկտեմբերէն սկսեալ, այն պայմաններով ինչպէս իրենց տարեկից Ֆրանսացիները։

ԾԱՆՕԹ.— Սակայն 1915 յունուար 1ի եւ 1916 փետրուար 28ի միջեւ ծնած երիտասարդները, որոնք կանչուած պէտք է ըլլային 1936 հոկտեմբերին, երկու տարի ծառայելու համար, պիտի կանչուին 1937 հոկտեմբերին, միայն մէկ տարուան համար։

Բոլոր անոնք որ իրենց գործօն ծառայութիւնը կը կատարեն, պիտի կրցուին Ֆրանսայի կամ հիւսիսային Ափրիկէի մէջ հաստատուած զօրամասերուն, ճիշդ այն պայմաններով ինչ որ Ֆրանսացիները։ Սակայն անոնք որ կ'ուզեն, պիտի արտօնուին իրենց գործօն ծառայութիւնը կատարել Օտար Լեգէոնի մէջ։

Այն երիտասարդները որոնք դրօշի տակ կանչուելու տարիք չունին, կրնան արձանագրուիլ կարգ մը զօրամասերու մէջ։ Այս զօրամասերուն ցանկը շուտով պիտի ղրկուի զինուորագրութեանց գրասենեակներուն, որոնք բոլոր անհրաժեշտ լուսաբանութիւնները պիտի հաղորդեն շահակիցներուն։

ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ (ՆԱԹԻՒՐԱԼԻԶԱՍԻՈՆ) ԱՌԱՒԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Զինուորական գործօն ծառայութիւն կատարելու իրողութիւնը իրաւունք չի տար մեքենաբար հպատակ դառնալու։ Սակայն թոյլ կուտայ փութացնելու անհրաժեշտ ձեւակերպութիւնը եւ սկզբունքով հպատակութիւնը պիտի տրուի է միայն հպատակ դարձած անձին համար։ Ինչ կը վերաբերի իր ընտանիքին

Անկէ զատ, հարկ է նկատել որ Յոյսպէս տուացուած հպատակութիւնը ի զօրու է միայն հպատակ դարձած անձին համար։ Ինչ կը վերաբերի իր ընտանիքին հպատակութեան, ներկայիս գործադրուած օրէնքը կը մնայ միշտ ի զօրու։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

Լոնտոնի դեսպանը Անգլիոյ պիտի ներկայացնէ խնդիրը

Գերմանիոյ Տեղեկատու Դիւանը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակեց.— Կը լսուի թէ Լոնտոնի դեսպան Ֆոն Ռիպէնթրոփ այս օրերս բանակցութեանց պիտի ձեռնարկէ բրիտանական կառավարութեան հետ, գերմանական նախկին գաղթավայրերու վերադարձի մասին։ Դեսպանը նախ պիտի ջանայ անգլիական կառավարութեան ընդունիլ տալ Գերմանիոյ գաղթային պահանջներուն օրինաւորութիւնը։

Միւս կողմէ Պերլինի մէջ կը հաւաստեն թէ գերմանական դեսպանը նոր հրահանգներ ստացած է արեւմտեան դաշինքի մը հարցի մասին։ Գերման Տեղեկատու Դիւանը այս առթիւ կը յիշեցնէ թէ դեռ Մնունդէն առաջ Պ. Իտընի ուշադրութիւնը հրաւիրած էր այն դժուարութեանց մասին զոր կը պատճառէ ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը՝ այս հարցին կարգադրութեան համար

Անգլիական մամուլը մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւի գերմանական նոր ձեռնարկին։ Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ հակառակ Անգլիոյ ցոյց տուած ընդդիմութեան, Գերմանացիները չեն կորսնցուցած նպաստաւոր կարգադրութեան մը յոյսը։ Կարգ մը թղթակիցներու տեղեկութեանց համաձայն, վերջերս բարեփոխում մը յառաջ եկած է Անգլիոյ հանրային կարծիքին մէջ։ Նոյնիսկ կ'ըսուի թէ Լոնտոնի գերմանական դեսպանը պիտի օգտուի Պ. Իտընի բացակայութենէն, նամբան հարթելու համար անոր փոխանորդին հետ, (Պ. Իտըն Մ'նթէ Քարլօ գացած է առողջական պատճառներով)։

Պերլինի մէջ օրուան գլխաւոր հարցը կը կազմէ գաղթային խնդիրը։ Մամուլը կը շարունակէ հակաճառել Անգլիոյ առարկութեանց դէմ։ Գլխաւոր թերթերը դիտել կուտան թէ Անգլիա պարզապէս պատրուակներ կը փնտռէ, ապաստանելով Ազգերու Դաշնակցութեան ետին եւ կ'ըսեն թէ իրականին մէջ միայն եւ միայն իրեն կ'իյնայ որոշում տալ։ Գահիրէ Քէյփթաուն հաղորդակցութեան գիծը պահելու ծրագիրը ցնորք մըն է այլեւս։ Այդ գիծին երկու ծայրերը արդէն կը խուսափին բրիտանական հակողութենէն, քանի որ անկախութիւն կը վայելեն այսպէս կամ այնպէս։ Անոր կողին վրայ ահա բուսաւ Եթովպական կայսրութիւնը, որ շատ աւելի ծանր վտանգ մը կը սպառնայ քան գերմանական գաղթավայրերը։

Վերջին լուրերու համաձայն, Լոնտոնի գերմանական դեսպանը առ այժմ պիտի գոհանայ Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան հետ խօսելով ընդհանրապէս, եւ մանրամասն առաջարկներ պիտի չներկայացնէ։

Կիրակնօրեայ թերթ մը, «Սընտէյ Տայմզ» խօսելով Պ. Իտընի բացակայութեան վրայ, նախ փառաբանող կը գտնէ անոր ջղային դրութիւնը եւ յետոյ խստօրէն կը քննադատէ զայն։ Կ'ըսէ թէ ան շատ աւելի ձախողանքներ կրեց արտաքին քաղաքականութեան մէջ, քան ո եւ է անգլիացի քաղաքագէտ։ «Ձենք ուզեր վերստին յիշել միօրինակ պատմութիւնը իր պատժական քաղաքականութեան խայտառակ արդիւնքին, ոչ ալ ուրիշ պետութիւններէ ստացած հարուածները։ Այժմ կ'երեւայ որ նոր ձախողանք մը կրած է։

Հիթլէրի վերջին ճառէն կը հետեւի թէ իր կոչը՝ առեւտրական երաշխաւոր համաձայնութիւններ կնքելու Գերմանիոյ հետ, պայմանաւ որ զինաթափ ըլլայ — Գերմանիոյ վարչապետին կողմէ ընդունուած է արհամարհական եւ կատաղեալ լռութեամբ։ Հանրութիւնը պէտք է հարցնէ թէ արտաքին նախարար մը որ այսքան ձախողանքներ ու սխալներ ունի իր կռնակը, կրնա՞յ մնալ պաշտօնի վրայ, ներկայացնելու համար իր երկիրը ամէնէն ծանր եւ ամէնէն փափուկ շրջանի մը մէջ»։

Միջերկրականի խնդիրը եւ Թուրքիա

Լոնտոնի թերթերը նոր սկսան կարեւոր մեկնութիւններ հրատարակել Թ. Ռ. Արասի եւ Կոմս Չիանոյի խօսակցութեանց եւ Պելկրատի տեսակցութեան մասին։ Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան մէջ կը կարծեն թէ խօսակցութիւնները կարծուածէն շատ աւելի լայն հորիզոն ունեցած են եւ կրնան դուռ բանալ նոր ձեռնարկներու՝ Միջերկրականի աւազանին մէջ։ Այսպէս՝ Լոնտոնի թերթերը կը կարծեն թէ Պալքանեան յառաջիկայ խորհրդաժողովին մէջ, որ պիտի գումարուի Աթէնք, նախագահը՝ Թ. Ռ. Արաս, պիտի առաջարկէ Յունաստանի, Ռումանիոյ, Եուկոսլավիոյ եւ Թուրքիոյ՝ իրենց միջեւ եւ Իտալիոյ հետ կնքել համաձայնութիւն մը՝ նման անգլօ-իտալականին, կամ առնուազն առաջարկել յայտարարութիւն մը՝ արեւելեան Միջերկրականի պետութեանց գոյավիճակի պահպանման համար։ Այս յայտարարութիւնը նախ պէտք է ընդունին իրենք, ապա՝ Միջերկրականի մեծ պետութիւնները։ Հաւանական է որ Յունաստան ամէնէն վաւերական թարգմանը հանդիսանայ այս ծրագրին, քանի որ միշտ կը կասկածի թէ Պուլկարիա պահանջներ կը սնուցանէ Եգէականի մասին (ըսել կ'ուզէ թէ աչք ունի Տէտէ Աղաճի եւ Գաւալայի վրայ)։

*** Թուրքիոյ արտաքին գործավարը Պելկրատի մէջ երկար տեսակցութիւններ ունեցաւ Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարարին հետ եւ յետոյ ընկերի վերադարձաւ։ Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը գոհունակութեամբ կը յիշէ «Թուրքիոյ եւ Եուկոսլավիոյ յարաբերութեանց նպաստաւոր զարգացումը Անգլիոյ հետ», ինչպէս եւ «Իտալիոյ, Թուրքիոյ եւ Եուկոսլավիոյ բարեկամական մերձեցումը»։

Ցուցահանդէսը պիտի բացուի Մայիս 1ին

Որոշուած կարելի ըլլայ Փարիզի ցուցահանդէսը ճիշդ մայիս 1ին հասցնել, որոշուեցաւ որ յառաջիկայ փետրուար 13էն սկսեալ բանուորները աշխատին շաբաթ եւ կիրակի օրերն ալ։ Այս առթիւ նոր բանուորներ պիտի վարձուին եւ հերթապահ խումբերը պիտի կրկնապատկուին։ Արդէն մեծապէս աւելցած է բանուորներուն թիւը։ Դեկտ. 15ին կ'աշխատէին 4300 հոգի, դեկտեմբեր 31ին 4800, յունուար 10ին 5200, փետրուար 5ին՝ 8200 եւ դեռ նոր բանուորներ պիտի վարձուին։

Միեւնոյն ատեն արտօնութիւն տրուեցաւ որպէսզի բանուորները աշխատին նաեւ Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Պելճիքայի տաղաւարներուն մէջ։

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՑ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Պերլինի թերթերը կը գրեն թէ Մոսկուայի քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ ուշադրութիւն գրաւած է Պ. Լիթվինովի բացակայութիւնը՝ ի պատիւ ամերիկեան նոր դեսպանին սարքուած ընդունելութեան մէջ։ Ըստ սովորութեան արտաքին գործավարը կը սարքէ այս կարգի ընդունելութիւնները, մինչդեռ այս անգամ կազմակերպած էր արտաքին առեւտուրի գործավարը։ «Մաթէն» հաղորդելով այս լուրը, կը կարծէ թէ ասով կը հաստատուի Լիթվինովի շնորհազրկութիւնը

Նոյն աղբիւրին համաձայն, Մոսկուայի արտաքին գործավարութիւնը կը մերժէ հաստատել կամ հերքել նախկին դեսպան Ռաքովսքիի ձերբակալման լուրը։

«Պէրլինէր Թակէպլաթ» կը յիշէ «Իզվեստիա»յի մէկ յօդուածը, որուն համաձայն Մոսկուայի ձեռնհաս շրջանակները չափազանց դժգոհ են Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ արտաքին նախարարներուն վերջին խօսակցութենէն։

Կը կարծուի թէ Մոսկուա Թուրքիան պիտի զգուշացնէ Իտալիայէն։ Հաշտ մի եւ Էնկիւրիի միջեւ անվստահութիւն սերմանելու համար, Մոսկուայի կառավարական օրկանը կը յիշէ «Իտալական կարեւոր զինուորական պատրաստութիւններ Հռոդոսի եւ շրջակայ կղզիներուն մէջ»։

*** Պերլինի մէջ գրոյց կը շրջի թէ Սթալին մասնաւոր գործակալներ ղրկած է Մեքսիկա, ոչնչացնելու համար Թրոցքին։ Այս լուրերուն վրայ, Մեքսիկայի ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է եւ Թրոցքիի վրայ կը հսկէ այնպէս ինչպէս օտար վեհապետի մը վրայ։

*** Տիկին Նաթալիա Սէտով, Թրոցքիի կինը, կոչ մը ուղղեց քաղաքակիրթ աշխարհի խղճին, փրկելու համար իր որդին՝ Սերկէյը որ ձերբակալուեցաւ վերջերս Սիպերիոյ մէջ, իբրեւ թէ ամբողջ գործարանի մը բանուորները թունաւորելու փորձ մը կատարած ըլլալով։ «Բանուորներու զանգուածային թունաւոր բում, ի՞նչ կը նշանակէ այս։ Այլանդակ եւ անկարելի ոճիր մը պիտի ըլլար այդ։ Իմ տղաս խնդ չէ. ան զոհն է սուտ ամբաստանութեան մը, անոր միջոցով ամբաստանողները կ'ուզեն իր հայրը եւ մայրը զարնել, բայց անպաշտպան եւ անմիջական զոհը կը մնայ Սերկէյը։ Ամբաստանութեան նպատակն է գրգռել յետամնաց զանգուածներու ատելութիւնը։ Ցարական իշխանութեան օրով սեւ հարիւրակները լուր կը տարածէին թէ յեղափոխական ուսանողները քոլէրա կը տարածեն ժողովուրդին մէջ։ Այսպիսի ամբաստանութիւններ կը նշանակեն վերադարձ դէպի մառայլ յետաշրջութիւն»։

*** Թրոցքիի անունը փորձանք դարձած ըլլալով, Խ. Միութեան մէջ իբրեւ անուն կը փոխեն անոնք որ Թրոցքի կը կոչուէին։ Աքսորականին բուն անունը Պրոնշթայն է, բայց այդ անունը կրողները իրար անցած չեն տակաւին։

Ուրիշ պատմութիւններ եւ հերքում մը

Լոնտոնի թերթերը Վարշաւայէն կ'իմանան թէ մարաջախտ Թուխաչեւսքի, պատերազմական գործավարին օգնականը, աչքէ ինկած է առ այժմ, մինչեւ որ վերջանայ բանակին մէջ կատարուած քննութիւնը։ Կ'ըսուի թէ իր թեկնածուին՝ Հարիւրապետ Սմուրնիի եւ ուրիշ ենթասպաներու ձերբակալութիւնը վինքը կասկածելի դարձուցած են Քրէմլինի աչքին։ Այս պարագան կը հաստատուի նաեւ այն իրողութեամբ որ վերջերս պատերազմական նախարար Լէնինկրատ գացած ատեն, Թուխաչեւսկին չէր որ փոխանորդ նշանակուեցաւ, այլ ծովակալ Օրլով։

*** Կը հաստատուի թէ Մոսկուայի յառաջիկայ դատավարութեան պիտի ներկայանան հարիւրի չափ ամբաստանեալներ, որոնց մէջ ամէնէն կարեւորներն են Ռիքով, Պուխարին, նախկին դեսպան Ռաքովսքի, Թրոցքիի զաւակը եւն.։ Առաջին երեքը հին պոլշեւիկներ են, Լէնինի առաջին խումբէն։ «Մաքրագործումները կը շարունակուին անխնայ։ Ամէն օր խմբաձեւ կը հրատարակուին յանուն հազարաւոր բանուորներու, որոնք մահապատիժ կը պահանջեն «Թրոցքիական ոճիրներուն համար»։

*** Լոնտոնի «Սընտէյ Փիքչըրբըլ» թերթը կը գրէ ծանր խլրտումներ կը տիրեն կարմիր բանակին մէջ, թէ 9 հոգի սպաննուած եւ 60 հոգի վիրաւորուած են Ուկրայնայի մէջ, թէ երկու հրամանատարներ ատրճանակահարուած են եւն.։ «Սընտէյ Էքսփրէս» ալ իր կարգին զարմանազան լուրեր կը հրատարակէ, որոնց համաձայն կարգ մը խորհրդաւոր հրդեհներ ծագած են Թուրքեստանի մէջ, Լուպիանքայի բանտին տնօրէնը եւ 30 բանտապահներ ձերբակալուած են եւն.։ Այս թերթը հեռաձայնով խօսակցութիւն մը ունեցած է Մոսկուայի անգլիական դեսպանատան հետ, իր իմացած լուրերու մասին եւ հետեւեալ պատասխանը ստացեր է.— «Ոչ կրնանք հաստատել, ոչ ալ հերքել այդ լուրերը»։ Թերթը կողմնակի աղբիւրէ մը իմացեր է թէ Երեւան հանուած է ընդարձակ դաւադրութիւն մը, որուն նպատակն էր տապալել Սթալինի դիկտատուրան

*** «Փրավտա», Մոսկուայի կուսակցական պաշտօնաթերթը, ուժգնօրէն կը հերքէ գերմանական մամուլին եւ անթելին կողմէ տարածուած լուրերը՝ Մոսկուայի մէջ պատահած անկարգութեանց մասին։ «Իրենց հակախորհրդային յիմար յերիւրանքներով գերմանական մամուլը եւ անթելը ծիծաղելի կը դառնան ամբողջ աշխարհի առջեւ»։

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Ապստամբները Մալակա մտա՞ծ են

Զօր. Ֆրանքոյի բանակը ուժգին յարձակողականի մը ձեռնարկելով, Մալակայի դուռներուն առջեւ հասաւ։ Նոյնիսկ բոզներ կան թէ քաղաք մտած է եւ կատաղի կռիւներ կը մղուին փողոցներուն մէջ։ Ապստամբները միեւնոյն ատեն կը ռմբէին ծովէն եւ օդէն, մարտանաւերով եւ օդանաւերով։ Մալակայի գրաւումը, եթէ ճիշդ է, շատ ծանր պարտութիւն մը կը կազմէ Մատրիտի կառավարութեան համար, Իրունի գրաւումէն ի վեր։

Զօր. Ֆրանքոյի յարձակումը կատարուեցաւ քանի մը թեւերով, այնպէս որ քաղաքը վտանգուած էր թէ արեւմուտքէն, թէ արեւելքէն եւ թէ հիւսիսէն։ Կառավարական օդանաւերն ալ իրենց կարգին մեծ վնաս պատճառեցին ապստամբներուն։

Ազգայնականները յարձակումի ձեռնարկած են նաեւ Մատրիտի դէմ։ Կռիւները կը շարունակուին կատաղօրէն։ Ապստամբներուն ձեռքը անցած են

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՍՈՒԼԹԱՆ ԵԱՎՈՒԶ՝ ՍՏԱԼԻՆ
(ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ «ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ» ԱՌԻԹՈՎ)

Ի՞նչ է կատարւում արդեօք Ռուսաստանում.

Հարցումը չի վերաբերւում խնդրի էութեան, այլ միայն նրա ձեւին։ Կարող էին եւ չընդդիմանալ այն 17 մեղադրեալներին, որոնք դատուեցին Մոսկուայում. էականը բնաւ գնդակահարութիւնը չէ. մենք վարժուեցինք այլ եւս, որ բողոքը մահապատիժների դէմ — «բուրժուական նախապաշարում է»։ Յատկորոշը ամէնից առաջ այն բարոյական մահն է, որին ամբաստանեալները յօժարակամ ենթարկւում են իրենց՝ նախ քան իրենց ֆիզիքական մահը. երկրորդ՝ այն հունձքը, որ վարիչների շարքերում կատարում է Ստալինը, չխնայելով գրեթէ ոչ ոքի։

Ճի՞շդ է արդեօք, թէ Տրոցկիները, Զինովիեւները եւ Պեատակովները գործակալներն են օտար պետութեանց, վարձու թէ անվարձ սրիկաներ, որոնք Ռուսաստանը անդամահատելու գնով երազում են իշխանութեան տիրանալ։

Եթէ այո՛, զարհուրելի կարելի է, խորհելով թէ ի՛նչ մարդիկ վարեցին ռուս երկրի ճակատագիրը մինչեւ այսօր։

Սո՞ւտ են, շինծո՞ւ են դատապարտեալներին ուղղած բոլոր մեղադրանքները.

Եթէ այո, կրկնապէս կարելի է սահմռկել խորհելով, թէ ի՛նչ հրէշներ նստած են այսօր Մոսկուայում։

Երկու կէտերը տարբեր լինելով՝ երկու դէպքում էլ եզրակացութիւնը նոյնն է — Իր բարոյական զարհուրանքներով Ռուսաստանը, ըստ երեւոյթին, սուտերի մէջ պիտի թողնի մարդկային պատմութեան բոլոր ահաւոր դրուագները։

Դէպքերից դէպք * արտատպուում են գրեթէ բոլոր ականաւոր բոլշեւիկները։

Տրոցկի, Զինովիեւ, Կամենեւ, Տոմսկի, Սմիրնով, Ենուկիձէ, Սմիլգա, Պեատակով, Ռադեկ, Բուխարին, Ռակովսկի, Սոկոլնիկով, Սերեբրեակով, եւն. եւն.։

Նրանցից ոմանք գնդակահարուած են, ոմանք՝ անձնասպան եղած, ուրիշներ՝ տարագրուած, աքսորի մէջ եւ կամ քշուած բոլոր գիրքերից եւ դարձած երկրի «յետնեալ Ասորին»։

Ստալինի ձեռքով մէկիկ մէկիկ հնձւում է այն փաղանգը, որ Լէնինի ղեկավարութեամբ կատարեց Հոկտեմբերեան յեղաշրջումը եւ վարեց աշխարհի մէկ վեցերորդի ճակատագիրը 1917ից այս կողմ։

Առանց սխալուելու վախին ունենալու կարելի է յայտարարել, որ եթէ բոլշեւիկեան կարգերը մի տասը տարի եւս յարատեւեն Ռուսաստանում եւ այդ տասնամեակին ռուսական գահին շարունակէ բազմած մնալ Ստալինը, ապա բոլշեւիկեան հին փաղանգից ոչ ոք չի փրկուի ոչ ֆիզիքապէս եւ ոչ բարոյապէս։ Ստոյգ է, որ Ստալինը հերթով նրանց բոլորին կ'ոչնչացնի, նախ նրանց բարոյապէս սպանելով եւ ապա ֆիզիքապէս։

Ինչո՞ւ։ Զուր է այս հարցին պատասխանը որոնել։ Մարդկային հոգին անդունդ է, նա յատակ չունի։ Ո՞վ գիտէ, ո՞վ կարող է ասել, թէ ինչ է կատարւում Կրեմլի մէջ բազմած բռնակալի հոգում։

Այս հարցը շատ է բարդ, նրան դժուար է պատասխանել. ահա ձեզ մէկ աւելի դիւրինը, պատասխանեցէք, եթէ կարող էք.

Իր հոգու բոլոր թելերով Կրեմլի բռնակալը կապուած էր այն դատարանին, ուր դատւում էին 17 ամբաստանեալները։

— «Դուք 1935 դեկտեմբերին սաւառնակով եւ կեղծ անցագրով Օսլօ գնացի՞ք եւ գաղտնաբար տեսնուեցի՞ք Տրոցկու հետ»,— հարցնում են ականաւոր բոլշեւիկ Պեատակովին։

— «Այո, սաւառնակով եւ կեղծ անցագրով գնացի եւ գաղտնաբար տեսնուեցի»,— պատասխանում է ամբաստանեալը։

Մինչ Օսլոյից հեռագրում են, որ 1935 դեկտեմբերին, ամբողջ ամսուան ընթացքին, ոչ մէկ մասնաւոր սաւառնակ եկած է Գերմանիայից Օսլօ, իսկ Տրոցկին յայտարարում է, որ իր տարագրութիւնից յետոյ երբեք տեսած չէ Պեատակովի երեսը։

— «Դուք Տրոցկուց գաղտնի նամակ առի՞ք, որով նա հրահանգում է աշխատել որ առաջ գլուխ հանել զինաբախումը Ռուսիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ, յետագային Ուկրայնան՝ Գերմանիոյ, իսկ Ծայր. Արեւելքի մերձծովեան շրջանը Ճապոնիային զիջելու պայմանով»,— հարցնում են Ռադեկին։

— «Այո՛, առի» — պատասխանում է ամբաստանեալը, որ տակաւին երէկ խորհրդային երկրի առաջին հրապարակագրի համբաւ ունէր,— «բոցեղէն գրիչը խորհրդային բոցեղէն հոգի», այս էր իր տիտղոսը։

Մինչ Տրոցկին վճռաբար յայտարարում է, որ երբեք որ եւ է նամակ գրած չէ, յատկապէս այս նամակի պատմութիւնը հրէշային սուտերից ամենահրէշայինն համարելով։

Եւ այսպէս — ամբաստանութեանց ամբողջ շարքը։

Ստալինը դատարանում չկար, սակայն ո՞վ չգիտէր, որ նա էր բուն դատախազը, նա հիւսեց եւ պատրաստեց ամբաստանութեանց այս ամբողջ ցանցը։

Հաւատա՞լ իր բոլոր խօսքերին։ Անհնար է այս, անմարդկային է։ Նա այդ բարոյական մարդը չէ։ Նա ընդունակ է ամէն նենգութեան եւ ամէն ստոր արարքի։

Տակաւին երէկ, Նոյ Ժորդանիա — Ստալինի նկարագրին լաւածանօթ մարդկանցից մէկը — իր յուշերի մէջ գրում էր այս խորհրդաւոր բռնակալի մասին.

— «Բաքուի մէջ Ստալինը սկսած էր հերթական պայքար մղել Ստեփան Շահումեանի դէմ, որ շիտակ, առաք եւ անկեղծ մարդ էր ... Այդ պայքարի բորբոքման շրջանին Շահումեանը ձերբակալուեց։ Կասկած ծագեց, որ մատնողը եղած է Ստալինը։ Մի առժամանակ անց ես ինքս հանդիպեցի Շահումեանին եւ հարցրի նրան այս մասին։ Նա պատասխանեց.— «Ես համոզուած եմ որ Ստալինը լուր տուած է ոստիկանութեան, ունեմ փաստեր ... Ես գաղտնի բնակարան ունէի, ուր երբեմնապէս կը գիշերէի։ Հասցէս միայն Կոբան (Ստալին) գիտէր, ուրիշ ոչ ոք։ Երբ ինձ ձերբակալեցին, ամէնից առաջ հարցրին բնակարանիս մասին ... Ո՞վ կարող էր նրանց այս մասին յայտնել»։ Այսպէս էին մտածում Ստալինի մասին նաեւ իր մերձաւոր ընկերները բոլշեւիկեան ֆրակցիայից»(*)։

Զրպարտո՞ւմ էր Շահումեանը, եւ կամ սո՞ւտ է խօսում Ժորդանիան։ Ոչ, ներելի չէ խորհել, թէ ստում են բոլորը եւ միակ ճշմարտախօսը Ստալինն է։ Ներելի չէ մանաւանդ այն պատճառով, որ բոլշեւիկեան հիմնական առաքինութիւնը — ստախօսութիւնն է։ Սա է — ՍՍՌՄը իր բոլոր ձեւերի մէջ — այն հիմնական բարիքը, որ խոշոր չափերով «արդիւնաբերացման» ենթարկուեց խորհրդային երկրում։

Եւ ինչո՞ւ հեռուները գնալ։ Ահա «Պրաւտա»յի այս տարուան յունուար 21ի թիւը, ուր լոյս ընծայուած է Լէնինից անտիպ մնացած մի բնորոշ փաստաթուղթ։ Փրժապետը՝ Լէնին 1922ին գրում է Ժ. Միութեան դատախազ Կուրսկուն, որ պատրաստում էր քրէական պատժագրքի ներածական մասը.—

«Ընկեր Կուրսկի, ըստ իս՝ գնդակահարութեան գործադրութիւնը պիտի աւելի ընդլայնել (փոխարինութեամբ վտարումով դէպի արտասահման ...) եւ կիրառել մենշեւիկների, սոցիալիստ յեղափոխականների եւ այլոց ամէն կարգի գործունէութեան նկատմամբ։

«Պիտի գտնել արտայայտման մի այնպիսի ձեւ, որով կարելի լինի նրանց այդ կարգի արարքները կապել միջազգային բուրժուազիային եւ նրա մղած պայքարին մեր դէմ (կաշառում մամուլի եւ գործակալների, նախապատրաստութիւն պատերազմի եւն.)»(*)։

Փրժապետը — այլ խօսքով՝ բարոյապէս ամէնից բարձրը բոլորի մէջ — տակաւին 1922ին, եւ դեռ շա՜տ աւելի առաջ, այսպէս էր սովորեցնում հաւատարիմ Ստալիններին.

— Գնդակահարութիւնները աւելի լայն չափերով գործադրեցէք սոցիալիստների նկատմամբ, եւ այս անելու համար գտէք մի յաջող ձեւակերպում նրանց իւրաքանչիւր արարքը, մինչեւ իսկ ամէնից անմեղն ու ամէնից պարկեշտը, ներկայացնելու այնպէս, իբրեւ թէ նրանք գործակալներ են օտար պետութեանց, կաշառուած են նրանցից, նրանց դրդումով պատերազմ են պատրաստում մեր դէմ եւն.։

Այդինքն ճիշդ ու ճիշդ այն ամբաստանագիրը, ինչ որ Մոսկուայում ներկայացուած էր 17 մեղադրեալներին։

Այս բոլորը գիտնալուց յետոյ բարի եղէք ասել, ո՛վ է Ստալինը եւ ի՛նչ էր կատարւում Մոսկուայի դատարանում։

Անուրանալի է, որ մի ինքնատիպ Աղեֆ կայ այս բոլոր եղեռնագործութեանց մէջ, մի ճշմարիտ հրէշ մարդկային կերպարանքով. ո՞վ է նա, 17ից մէկն ու մէկը, օրինակ՝ մի Պեատակո՞վ, Տրոցկի՞ն, թէ Ստալի՞նը։

Մի պահ ենթադրենք, թէ այդ Աղեֆը 17ից Պեատակովն է եւ կամ մէկ ուրիշը։

Սակայն ո՞վ էր երէկ, երբ գնդակի բռնեցին 16 ուրիշ ականաւոր բոլշեւիկների։

Եւ ի՞նչպէս է որ այս Աղեֆը ամէն ինչ լոյսին հանելուց յետոյ դարձեալ գնդակահարւում են։

Ջի՞ն գնդակահարւում, սո՞ւտ են ասում։ Բայց ինչո՞ւ. մի՞թէ նրա համար, որ նորից ու նորանոր մարդիկ դէպի մահ տանեն։

Ո՞վ է Ստալինը, ո՞վ կարող է ասել։

Այս ամէն պղծութիւնները, այս դաժան ու ստորնաքարշ գործերը ի՞նչպէս է կարողանում այս մարդը մարսել։

— Ամէն համայնավար եթէ չեկիստ չէ, համայնավար չէ,— պատգամում էր Լէնինը։

Եւ համայնավարների մէջ առաջինը՝ «Մեծ հայր Ստալինը»՝ եղաւ առաջինը նաեւ չեկիստների մէջ։

Մարդկային եղեռնագործութեանց պատմութեան մէջ յաճախ պիտի այրբեն այն դասերը, որ դէպքից դէպք կազմակերպում է Կրեմլի բռնակալը՝ իր բոլոր գործակիցներին նախ բարոյապէս եւ ապա ֆիզիքապէս ոչնչացնելով։ Ոչ, աւելին։ Հարկադրելով, որ նրանք զանազան «յօժարակամ» խոստովանութիւններով իրենք իրենց բարոյապէս սպանեն, որպէսզի յետոյ ինքը աւելի դիւրութեամբ, իբրեւ «ընկած շներին», նրանց ֆիզիքապէս ոչնչացնի։

Ստալինի նկարագիրը տալով Նոյ Ժորդանիան գրում է.

«Ստալինը վրէժխնդիր է, աններող, անգութ ... Իշխանութեան համար նա ընդունակ է ամէն արարքի։ Նրա մէջ ապրում է հին ժամանակների բռնակալների ոգին. Երբ, ըստ աւանդութեան, Կորնթոսի բռնապետ Պերեանդրի մօտ գալիս են Միլետոսի բռնապետի դեսպանները, խնդրելով նրանից, որ սովորեցնի իրենց, թէ ի՞նչպէս է պահում իշխանութիւնը, Պերեանդրը դեսպաններին առաջնորդում է արտ եւ նրանց աչքերի առջեւ կտրում գլուխները այն հասկերի, որոնք միւսներից վեր էին ցցուել։ Դեսպանները հասկանում են, շնորհակալութիւն յայտնում եւ մեկնում։

«Սա ինքը Ստալինն է։ Նա իրեն ծախում է իբրեւ Մարքսի աշակերտ, մինչդեռ իրականին մէջ նա Պերեանդրի աշակերտ է»։

Սակայն թւում է, որ գծուած է պատկերը ոչ բոլորովին լրիւ։ Որովհետեւ մեր օրերի Պերեանդրեան կտրում է գլուխները ոչ միայն այն հասկերի՝ որ իրենից բարձր են ցցուած, այլ եւ այն միւսները՝ որ իրենից խոնարհ են մնացած։ Իսկ որ ամէնից էականն է՝ մեր օրերի Պերեանդրեան չի գոհանում մէկ մահով, նա իր զոհերին հարկադրում է անձնասպան լինել նախ բարոյապէս։

Դիւրին չէ այս բռնակալի պատկերը գծել, որովհետեւ իրեն նմանող մէկ ուրիշը չկայ. յետագային նա ինքը օրինակ պիտի հանդիսանայ ուրիշներին պատկերը գծելու համար։ Իսկ եթէ պատմութիւնից անպայման օրինակներ պիտի բերել այս բռնակալի հոգին հասկանալու համար, ապա նա աւելի շուտ Սուլթան Եաւուզն է՝ Սուլթան Մուհամմէտ Բ. Ֆաթիհի բարոյականի խառնուրդով։

«Օրէնսդէտները, որ իւլէմաներն են,— ասում էր Բիւզանդիոնի յաղթական Մուհամմէտ Բ.ը (1451—1481),— եղբայրասպանութիւնը թոյլատրելի են համարում։ Ով իմ քաջանուն զաւակներից եւ թոռներից գերագոյն իշխանութեան հասնի, նա կարող է մեռցնել իր եղբայրներին՝ աշխարհի խաղաղութիւնը ապահովելու համար»։

Կրեմլի բռնակալը Սուլթան Սելիմ Եաւուզն է ահա՝ սուլթան Մուհէմմէտի այս բարոյականով։ Իսկ մեղմասող սիւննի Եաւուզի (արիւնարբու) չխաների այս անուանի ջարդարարի պատկերը ծանօթ է բոլորին։ Այս արիւնարբուն սովորոյթ էր դարձրած գլխատել նրան, ով իր իշխանութեան տակ պետութեան առաջին պաշտօնեան, նրա եպարքոսը կը դառնար։ Նախարարները ապրում էին մահուան դողի մէջ, միշտ սպասելով թէ երեցից սրան կամ նրան կարող է նշանակել իրեն մեծ վեզիր։ Մահ էր սպասում եւ դէպ ծառայողին, սակայն մահ էր սպասում եւ նրան, որ ի սպաս կը դնէր իր բոլոր կարողութիւնները եւ կ'արժանանար ստորադասութեան։ Դրա համար Եաւուզի (1512—1520) եպարքոսները միշտ իրենց ծոցի մէջ էին պահում իրենց պատրաստի կտակները։ Անէծքի կարգ էր անցած թշնամուն ասել.

—«Ի՞նչ կը լինէր դու Եաւուզի մեծ վեզիրը լինէիր»։

Այս արիւնարբուն, որ գահ բարձրացաւ քառասուն եւ հինգ տարեկանին եւ թագաւորեց հազիւ ութ տարի, իր աչքերի առջեւ մորթոտել տուաւ իր հօրը, իր եղբայրներին, իր թոռներին, իր եօթը մեծ վեզիրներին եւ ուրիշ անհամար բազմութիւններ ամէն դասակարգի եւ ամէն աստիճանի.

Կրեմլի բռնակալը Մուհամմէտի Բ.ի սերած այս Եաւուզն է ահա, առանց սակայն, այս վերջինի մտաւոր ձիրքերի։ Պոլսոյ բռնակալը մեկենաս էր գիտնականների, նշանաւոր բանաստեղծ եւ հեղինակ պարսկերէն, թուրքերէն եւ արաբերէն գործերի։ Կրեմլի Եաւուզը այս շնորհքն էլ չունի.

- Մի օր, տարիներ առաջ, — պատմում է աքսորական Տրոցկին, - Մոսկուա, մի չիչ գինու առջեւ, նստած էինք ես, Կամենեւը եւ Ստալինը։ Հարց եղաւ այն մասին, թէ մեզնից իւրաքանչիւրին ի՞նչն է ամէնից հաճելին այս աշխարհում։ Երբ հերթը Ստալինին եկաւ, նա դարձաւ եւ ասաւ.— Ամէնից հաճելին այն է, որ զոհը մտադրանշում ես տարիներ առաջ եւ գաղտնաբար, իրեն ժպտելով, քայլ առ քայլ, պատրաստուում այն ժամին, երբ հաշիւը պիտի փակես իրեն հետ։

Եղեռնագործներ շատ է տեսել մեր աշխարհը, սակայն աւելի անբարոյական հրէշ քան այս Եաւուզն՝ չենք կարծում թէ նա տեսած լինի։

Վ. Ն.

(*) Տես «Ստալին» խորագրով Ն. Ժորդանիայի տեսակցութիւնը, «Պ. Նովոստի» Փարիզ, 16 դեկտ. 1936, թիւ 5745։

(*) «Պ. Նովոստի», 26 յունուար 1937։

ՔԷՄԱՆՉԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆԻ ՀԱՄԵՐԳԸ

— o —

Աշխարհի շրջանը ընելէ վերջ — ամէն անկիւն ուր բուռ մը հայութիւն կայ — անցեալ կիրակի բեմին վրայ տեսայ զինքը. մշտատեւ բարի ժպիտը չքացած՝ մելամաղձոտ հայեացքը սեւեռած էր իր սիրուհի - քեմանչէին ու իրար ետեւէ ամէնքս երազ - հայրենիքը փոխադրուեցանք, հարազատ ու անոյշ եղանակներու ուղեկցութեամբ

Ռուբէնը ազգային մեծ գործ կատարեց — նա հայ երգը տարաւ ըսփիւռքի հայութեան մօտ եւ տեղաւորեց ընդմիշտ անոնց հոգիին մէջ։ Հայը Հայ պահելու ի՞նչ աւելի մեծ գործօն կայ։

«Կռունկ, ուստի՞ կուգաս, ծառայ եմ ձայնիդ» ...

Իր թէքնիքը հայկական մեղեդիներու եւ ժողովրդական եղանակներու մէջ անմրցելի է. աքանչելի էին «Դլէ եամանը», եւ մանաւանդ «Լուր դա լուրը»։

Քրտական է իբրեւ թէ այս հեքեաթը, բայց պէտք է որ հայկական ծագում ունենայ. «Լուր դա լուրի» առանձնութիւնը մեր հին եւ նորագոյն պատմութեան այլաբանական պատկերացում է կարծես։

Հովիւ մը կը սիրահարի թագաւորի աղջկան ու աղջիկը անոր սրինգին եւ հովիւին։ Թագաւորը դաժան՝ զայն մոռցնելու ապարդիւն փորձեր ընելէ վերջ, կը կանչէ հովիւը ու պայման կը դնէ։ Բազմաստիճան սանդուղ մը պիտի դրուի անդունդի եզերին, հովիւը լեռան գլխէն սրինգի գայլայլիկներով իր հօտը ոչխարներու՝ այդ սանդուղի աստիճաններէն իր քով պիտի ժողվէ. եթէ յաջողի, աղջիկը անորն է։ Եւ հովիւը լեռան կատարէն կը սկսի նուագը «Լուր դա լուրի». ու ոչխարները դանդաղ եւ անվճռական կը սկսին մագլցիլ աստիճաններէն, բայց սանդուղին կէսը չհասած բոլորն իրար ետեւէ անդունդ կ'իյնան։ Թագաւորը խարդախած էր աստիճաններէն մէկ քանին ... Հովիւը հօտին վերջին մնացորդին հետ, նոյնպէս կը գահավիժէ անդունդը։

Հայ ժողովուրդն է որ անոյշ մեղեդիներու խոստումներով բարձրացած է լերը զօրաւորին կողմէ խարդախուած սանդուղը ...

Եւ քէմանչէի լարերէն մերթ քաղցրութիւն եւ կախարդանք, անհուն թախիծ ու դառնութիւն կ'ալեկոծէին կը խոցեն սիրտը։ Աքանչելի է «Լուր դա լուրը» Ռուբէնի քէմանչէի մէջ։

Տպաւորութիւններս մէկ երկու դիտողութիւն ունիմ սակայն, եւ կ'ուզէի հաղորդել բարեկամիս։

Քէմանչէն գերազանցօրէն արեւելեան գործիք է. երբեք հարկ չկայ ջանալ ջութակի վերածելու զայն։ Արեւելքի անմրցելի ջութակն է եւ կը մնայ Ռուբէնի ոսկի ձեռքերուն մէջ, որուն վրայ միայն ու միայն պէտք է որ հնչէ արեւելեան եղանակներ եւ Ռուբէնի միջոցաւ հայ մեղեդիներ ու ժողովրդական եղանակներ։ Այդպէս է որ Ռուբէնը իր քէմանչայով պիտի անուն եւ հետք թողու։ Եւրոպական եւ այլ բազմալեզուեան եղանակներ կը նսեմացնեն անոր արժէքը։

Իսկ դաշնակը կը թուի թէ չի կրնար անոր ընկերանալ. այլ աւելի հարազատ ընկեր պիտի գտնել քէմանչէի համար։ Դաշնակը, Տիկին Ռուբէնի վարժ ու ճկուն մատներուն տակ կրնայ առանձին մաս կազմել համերգին, ի հարկէ։

Քէմանչիստ Ռուբէնի համերգը խոր հետք մը կը թողու ունկնդիրին վրայ, հայրենաբաղձութիւն եւ ուժգին կարօտ մը մեր երազ աշխարհին համար։

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԻ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

«ՕԽԹԸ ՓՈՐ ՉՕՃՈՒԽ»...

Ուռեններու անմահական զով շուքին մէջ, բոլոր հնձւորներն ալ երկնցան, մէկ մէկ խուրձ որայ իբրեւ բարձ գլուխնուն տակ, իւրաքանչիւրն իր մանգաղը մեզ յանձնելէ վերջ, սրելու համար։

Բոլորը պառկած էին, երբ ամէնէն վերջ Քոչիկ Հարօան իր մանգաղն յանձնելով Աչոյին, աւելցուց.

— Արցող դարա, մանգաղս աղուոր սրէ, որ թեւս շատ չի մնայ հա՛, դուրպան ըլլայ Հարօան քեզի։

— Հա, հարսաս, զայիթ մի ըներ, ուզածէդ աղուոր կու սրեմ։

Այս միջոցին, Աչոյը բան մըն ալ պիտի աւելցնէր Քոչիկ Հարօային, որովհետեւ այդպէս որոշած էինք.

— Երբ մանգաղը յանձնէ սրելու համար, պիտի ընենք անպայման. Բայց, Աչոյը «կու սրեմ»ով վերջացուց, առանց մեր որոշումը գործադրելու։

Քոչիկ Հարօան երբ մեզմէ բաժնըւելով հասած էր տեղը ու պիտի երկննար, ահա նորէն ձայն տուաւ Աչոյը.

— Քոչիկ հարսա՛յ ..

— Ի՞նչ է տղաս։

— Հարսայ, ըդ Սէմէթենց աղան պիտե՞ս իւ կ'ըսէ կու քեզի համար

— Ի՞չ կ'ըսէ կու, եավրուս։

— Կ'ըսէ թը, ձեր մէջ երկու հոգի կան, շատ պզտիկ ըն, ընոնց օրական երկուական դրուշ պակաս պիտի տամ։ Մէկը քեզի համար է. մէկն ալ Արուսեակին։

Այս անակնկալ ու չսպասուած շար լուրին վրայ, յանկարծակիի եկաւ Քոչիկ Հարօան։ Դէմքը լեցուեցաւ երկնքի գոյն առաւ, եւ վայրկեան մը լուռ մնաց վերջ պոռթկաց.

— Ծօ, երկան անէծուիդ ... ծօ, չի կըցի՞ր պատասխան տալ ըդ շանը, թէ ան իմ ամիս կնիկն է, ան պզտիկ չէ ... քառասուն տարու կնիկ է, օխտը փոր չօճուխի տէր ... հասկցա՞ր, ըսէ ըդ շանը, որ ես օխտը փոր չօճուխ իմ բերեր, օխտը փոր չօճո՜ւխ ...

Փրփրած էր Քոչիկ Հարօան, ու մեքենայի պէս կը թափէր խօսքերը շատ կծու կերպով։ Եւ անոնց մէջ ամենաշատը կ'արտասանէր՝ «Օխտը փոր չօճուխը» ։

Այդ միջոցին, ինծի թուեցաւ թէ Քոչիկ Հարօային մէջ երեք տեսակ ներքին ձայներ իրեն կ'ըսէին.

— «Տասնըչորս տարեկան աղջիկ կարծեր է քեզ, ալ ի՞նչ կ'ուզես .. հոգ չէ թէ օրական երկու դրուշ պակաս առնես»։

Այս առաջին ձայնը քիչ մը ուրախալից էր, ու ժպիտ ցանող իր ամպամած դէմքին վրայ։

Երկրորդ ձայնին քիչ մը բարի նախանձ խառնուած էր.

— «Ինչո՞ւ համար միւսները երկու դրուշ աւելի պիտի առնեն, քանի որ դուն ալ անոնցմէ պակաս չես քաղելու մէջ։ Թէեւ քիչ մը հասակդ կարճ է, եւ արտաքնապէս տասներենք տարեկան աղջկան մը տեսքով» ...

Երրորդ ձայնը շատ տխուր էր աչքերը կաթկթեցնելու աստիճան.

— «Իրաւ որ ես եօթն անգամ երկունք կրած, եւ եօթը փոր երեխայ ծնած, բայց անոնք բոլորը ո՞ւր են այժմ» ..

Այս վերջին ձայնը, ինչպէս ըսինք, ամէնէն տխուրն էր, ու Քոչիկ Հարօային աչքերը լճացուց անմիջապէս։ Ո՞ւր էին իր եօթը երեխաները,— մէկ երկուքը, սարսափի թուականներէն առաջ իրենց բնական մահով մեռած էին, իսկ մեծ մասը կուլ գնացած էին իր բոլոր պարագաներուն հետ, սարսափի արիւնոտ մեծ ծովուն մէջ ..

— Զի ժմնէ, ուտելու նախ չըլլայ բս արտին ցորենը,— եղաւ վերջին խօսքը անէծքով խառն, ու հեռացաւ տխուր։ Եւ գիրկ մը որայ գլխուն բարձ ընելով պառկեցաւ մեզմէ քիչ անդին։

Հնձւորներէն ոմանք, որ արթնցած էին այս խօսակցութեան միջոցին ու մեզ մտիկ կ'ընէին, սկսան ծիծաղիլ իրենց քթին տակէն, Քոչիկ Հարօային «օխտը փոր չօճուխ իմ բերեր»ի յայտարարութեան համար։

Ու Քոչիկ Հարօան տեսնելով որ կը ծիծաղին հնձւորները իր այդ վիճակին վրայ, փոխանակ մեղքնալու, այս անգամ աւելի լեցուած, չակուեցաւ ու քարէ կարկուտ մը թափեց անոնց գլխուն.

— Ցաւչաներ ... ի՞չ կը գռուլայք. ճաթեցէք, ինչը տասնըչորս տարու աղջիկ կ'ըսէք է խա, դուք տըհա երէկի հարսներն ըք, բմմը, երեխոնից ժանգոտէր է ...

Ալ աւելի ջղայնացած կ'երեւար, ու կը գոռգռար ամբողջ մարմնով։

Զզջացած էինք մեր ըրածին վրայ, բայց ի՞նչ օգուտ, այլ եւս անցած էր, ու Աչոյին հետ անմիջապէս իր կողմն անցանք։ Իրաւունք տուինք իրեն, ու յորդորեցինք որ հանդիստ ըլլայ ու պառկի։ Խոստացանք անպայման կարգադրել խնդիրը Սէմէթենց շանը հետ, որ ինքն ալ միւսներուն հաւասար օրական առնէ։

Քոչիկ Հարօան, թէեւ քառասունհինգ մը կար, բայց իսկապէս, իր արտաքին տեսքը տասնըհինգ տարու աղջկան մը կը նմանէր։ Կարճահասակ, մտոււ ու նրբակն մազերուն մէջ ոչ մէկ թել սպիտակ կար դեռ։ Դէմքը նոյնպէս կլոր ու աչքերը քիչ մը մանտրիկ. Միայն քիթը քիչ մը աններդաշնակ էր կլոր դէմքին վրայ, երկար ու ծայրամասը լայն ..

Աչոյը ճիշդ էր, որ Սէմէթենց աղան այդ տարիքութիւնը ըրած էր երկու հոգիի համար, որուն մէկը ինքն էր, բայց մեր տուած բացատրութեան վրայ ընդունած էր, Քոչիկ Հարօան ալ տասը դրուշ պիտի ստանայ օրական։ Նոյն իսկ Արուսեակին համար ալ ընդունած էր, թէեւ անիկա տասնըչորս տարու աղջնակ մըն էր։

Մենք շատ կը սիրէինք Քոչիկ Հարօան, մանաւանդ քիչ մըն ալ արամբութիւններ ունէր եւ երբեմն մեզ կը խնդացնէր։ Եւ այս պատճառաւ ալ յայտնեցինք իրեն իր տուած պատասխանով քիչ մը զուարճանալու համար ... Ու դժբախտաբար, մեր հաճոյքին համար խեղճ կնկանը ցաւցուցինք ... ու հիմա կը մտածէինք անոր վեր եկած սիրտը հանդարտեցնելու մասին։

Ան հազիւ քիչ մը հանդարտած պառկելու վրայ էր, դարձեալ ձայն կանչեցինք։

Մենք գիտէինք որ Քոչիկ Հարօան եփած ու դիմացկուն կին է, եւ չէր թէ առաջին օրը չքնանար, դարձեալ սովորականին պէս իր բաժինը եա պիտի չթողուր միւսներէն։ Այս խորհուրդէն վերջ, Աչոյը ձայն տուաւ.

— Քոչիկ Հարսա՛յ ...

— . . . . .

ՆԵՐՍԷՍ ԽԱՉԻԿԵԱՆ

(Շար.) (2)

ՀԱՅՐԵՆԱԲԱՂՁ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ԿԱՆՉԵՐ

Երբ այլ եւս հայրենիքի սէրը մարդ կը զգայ իր երակներուն մէջ, կը մոռնայ ամէն բան, նոյն իսկ, օրուան բնական պահանջները:

Կեանքի տաղտուկն ու վիշտը երբեմն գլուխ կը բռնեն ուրախութեան ու հաճոյքի դէմ, երբ այն կը սկսի վառիլ այլխացած սրտի մը մէջ, ինչպէս հրադ մը արեւելեան գիւղերու:

Ցաճախ, խցիկիս չորս պատերուն մէջ մինակ, գիտած եմ կռիւը այն երկու հակառակորդ ուժերուն: Աստուած չցուցնէ: Դժուար է: Ու պարտուողը միշտ այս վերջինը կ'ըլլայ:

Երէկ կիրակի էր: Հանգստի եւ ուրախութեան օր: Բայց հաճոյքը քնացած մէկու մը պէս երեսը պահեր է ինծմէ, ինչպէս պիտի ընէր աղջիկ մը իր նշանածին: Հացին պատառ նոյն իսկ, ըմբոստացաւ դէմս: Ու ես, ի զուր կը փորձէի խելքի կանչել: Զինքը ու չեղաւ: Պարտուեցայ:

Սիրելիդ իմ Վահէ, արդեօք կրնա՞ս գուշակել ինծ պատճառը: Անցեալ օր բարեկամներէս մէկը կ'ըսէր թէ՝ «Հայրենասէր է»: Իսկ ես պիտի պատասխանեմ,— հպարտ եմ Հայ ծնելուս:

Ասոր համար, հանգստի ժամերս յատկացուցեր եմ ցեղիս: Ուխտեր եմ մտնել բոլոր այն հիւղակներուն, տուներուն, խանութներուն, արհեստանոցներուն, մեծ ու փոքր գործարաններուն, մահճակալներուն, հանքերուն գոյներէն ներս ուր՝ Հայ կայ: Կը սիրեմ խօսիլ անոնց հետ, մտերմանալ անոնց կեանքին, գործերուն, եւ անհատնում ցաւերուն:

Ձեմ գիտեր թէ գոհ պիտի ըլլա՞ս, եթէ այսօրուան տեսածներէս ծրար մը գրկեմ «Յառաջ»ին:

Համեստ երիտասարդ մը, այս անարեւ քաղաքներու կեանքէն ձանձրացած, երկու օր առաջ կը դիմէ Ներգաղթի Կեդր. Վարչութեան: Իրեն հետ նաեւ երկու կորիճ եղբայրները: Ու կը յայտնէ իր ցաւը:

— Պարոն նախագահ, երեք եղբայրներ ենք առողջ եւ գործելու պատրաստ: Երկար ատենէ ի վեր, անհատական եւ ընտանեկան տագնապներու մատնուած ըլլալով՝ այլ եւս տոկալու միջոց չունինք: Նախ քան Հարաւ. Ամերիկա մեկնելու որոշում տալս ձեզմէ կ'ընդունեմ որ մեզ Հայաստան ղրկէք: Մեր ճամբու ծախքին դատ, 15.000 Ֆր. ալ կը նուիրեմ կառավարութեան շինարարական ձեռնարկներու: Զինուորական տարիք ունինք, մենք հոն կ'ուզենք ծառայել:

— Անկարելի է:

Այս չոր ու ստոյգ «անկարելի»ն, որ հայ նախագահի մը շրթներէն թռելով՝ թունաւոր նետի մը պէս մխուեր է այս անձնուէր հայ երիտասարդին սիրտը, կտրուած նուռի մը պէս կը քամէ անոր արիւնը: Կը ցաւի՞ր արդեօք: Անտարակոյս: Ու երբ հարցուցի, պատասխանեց

— Ցաւը կ'անցնի, բայց սպին կը մնայ:

Ի՞նչ կ'ըսես այս սրտակեղէք պատմութեան Ի՞նչ ընելու են անատոյց կեանքէն ձանձրացած այս տառապ, գործազուրկ տղաքները: Երբ Ռ. Հայաստան չեն ճանչնար իր զաւակները, հապա ո՞վ տէր պիտի ըլլայ անոնց, որոնք օրէ օր այս լքրճուկ պողոտաներուն վրայ մաշում մը արեւի եւ հայրենիքի կարօտէն կը հալին:

Հիմա այս տղաքը, եւ անոնց պէս շատեր Հարաւ. Ամերիկա մեկնելու որոշում տուած են: Ու պիտի երթան քանի մը օրէն: Ալ ո՞վ գիտէ ինչ կ'ըլլան: Դժուար չէ երեւակայել հայ բնազդուրկ, անտէր տղու մը կեանքը: Որքան լաւ պիտի ըլլար, որ այսքան յոգնութիւն, ծախք, յատկացուէր գէշ երկիրը գաղափարին:

Ի՞նչ կ'ըսես, սիրելի Վահէ, Թողուլ որ մեր այս ծիլերը երթան խամրիլ այն հեռաւոր արեւակէզ տափաստաններուն մէջ:

ՊԱՐՄԱՆԻ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Գահիրէի «Ալ Մօքաթթամ» թերթը, Եգիպտահայերու նուիրած է խմբագրական մը, զոր «Յուսաբեր» Էժիփսիէնն ալ համառօտաբար հրատարակած է իր մամուլի բաժնին մէջ:

«Մօքաթթամ», ըսելէ ետք թէ Հայերը Եգիպտոսի ամէնէն գործունեայ եւ բարգաւաճ համայնքներէն մէկը կը կազմեն, կը շարունակէ.—

«Անոնք որ ծանօթ են այս երկրին պատմութեան, գիտեն թէ Հայոց հետ յարաբերութիւնները որքան հին թուական ունին: Անոնցմէ շատեր նոյնիսկ ամէնէն բարձր զինուորական պաշտօնները վարած են Մէմլուք սուլթաններու օրով: Գովաբանուած է այդ համայնքին չքեղ դէմքերուն քաջութիւնն ու ճարտարութիւնը: Այդ յարաբերութիւնները վերանորոգուած են Մոհամմէտ Ալիի իշխանութեան օրով. Եգիպտոսի ծառայութեան մէջ տեսնուած են բազմաթիւ Հայեր, Նուպար փաշա, Տիգրան փաշա, Արթին փաշա եւ բազմաթիւ տանուտէրներ կամ վարչական պաշտօնատարներ, որոնք իրենց երկրորդ հայրենիքին ծառայած են մեծ արժանիքով:

Յայտնի է թէ այդ Հայերը չեն զբաղիր քաղաքականութեամբը այն երկիրներուն, ուր կը գաղթեն: Իրենք առաջիններն են որ քաղաքականութիւն ընել ուզողներուն կը թելադրեն երթալ Խորհրդային Միութիւն, այդ քաղաքականութիւնն ընելու համար:

Այն երկիրներուն մէջ, ուր կը բնակին, Հայերը յաջողութեամբ կը հետապնդեն իրենց ճարտարարուեստական եւ առեւտրական գործունէութիւններ, նախաձեռնողութեամբ մը եւ պարկեշտութեամբ մը, որ Եգիպտոսի հայկական տուներուն մեծութիւնը կը կազմէ:»

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ Թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել Թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

Վիէն, 2 փետրուար (Յառաջ).— Նկատելով որ ներկայիս ամէնէն կենսական խնդիրը զինուորագրութեան հարցն է, պարտականութիւն կը զգամ համառօտակի պարզել այն ինչ որ տեղի ունեցաւ Վիէնի մէջ, վերջին մէկ ամսուան ընթացքին:

Զինուորագրութեան լուրը հազիւ տարածուած, անմիջապէս հրապարակ նետուեցան արհեստով խառնակիչները եւ անճոռնի վայնասուն մը փրցուցին. Ինչպէս կարգ մը գաղութներու, Վիէնի մէջ ալ հայ զինուորցներու անունով առաջին ժողովը սարքողները եղան այս խառնակիչները: Մեր քաղաքին ժողովը տեղի ունեցաւ յունուարի առաջին շաբթուն, ռամկավարներուն սրահին մէջ: Թէեւ Վիէնի ողջամիտ երիտասարդութիւնը շատոնց կը ճանչնար ժողովին կազմակերպիչները, բայց եւ այնպէս առանց որ եւ է յատուկ նպատակի մասնակցեցաւ, նկատի ունենալով որ խնդիրը բոլորը կը շահագրգռէ: Այդ սկզբնական ժողովին մէջ երկար բարակ վիճաբանելէն վերջ, գրեթէ միաձայնութեամբ քուէարկուեցան քանի մը բաղձանքներ եւ առանց խտրութեան ընտրուեցաւ 7 հոգինոց յանձնախումբ մը.— Երկու ռամկավար, մէկ դաշնակցական, երկու չէզոք եւ երկու հատ ալ Հօկ - Հնչակ կարմիր: Ժողովը յանձնարարեց քուէարկուած բանաձեւերը ներկայացնել ուր որ հարկ է:

Յանձնախումբի անդամները իրենց գլուխը կախելէ վերջ, նպատակայարմար կը դատեն միջին Ֆրանսայի գաղութներու մէջ, նոյն նպատակով կազմուած յանձնախումբերը Լիոնի մէջ խորհրդակցական ժողովի մը հրաւիրել: Այդ նպատակով իրենց անձամբ կ'այցելեն չրջակայ չրջանները եւ կը բացատրեն իրենց նպատակը ու թերթերու միջոցաւ ալ կոչեր կ'ուղղուին, որպէսզի յունուար 24ին առաւօտեան ժամը 10ին ներկայ ըլլան: Մինչ այդ երկրորդ ժողով մը եւս գումարեցին յունուար 16ին շաբաթ իրիկուն, դարձեալ ռամկավարներուն սրահին մէջ, ուր յանձնախումբը յայտնեց իր կարգադրութիւնները եւ որոշուեցաւ նախնական ծախքերու համար իւրաքանչիւր զինուորցուէն գանձել 3ական ֆրանք ամսավճար: Նոյն ժողովին մէջ որոշուեցաւ նաեւ երեք պատգամաւորներ ղրկել Լիոն դարձեալ առանց խտրութեան: Բայց այս անգամ այլեւս խառնակիչները չկրցան համբերել, տեսնելով որ երկու ժողովներն ալ առանց պառակտումի տեղի կ'ունենան: Անմիջապէս խնդիր յարուցին, հարցնելով թէ երբ մեր պատգամաւորները Լիոն երթան, յունուար 24ին, խորհրդակցական ժողովին մասնակցելու, եթէ հոն օֆիսներու խնդիր ծագի, ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր պատգամաւորներու դիրքը: Ներկայ երիտասարդները հոն եւս առիթ չունին այս խառնակիչներուն, բուռն կերպով բողոքելին թէ մենք Օֆիսներու խնդիր չունինք, մեր բաղձանքն է զինուորցներու մարմին մը կազմել մեր բոլորին համերաշխութեամբ, եւ օրինաւոր միջոցներով դիմումներ կատարել համաձայն մեր բաղձանքներուն:

Վիէնի ողջամիտ երիտասարդներու այս միահամուռ կեցուածքը հաճելի չէր խառնակիչներուն: Հանրածանօթ գըդած մը որ յատկութիւնն ունի մինչեւ ծերեր երթալու եւ հայ զինուորցներու դատը պաշտպանելու, յայտարարեց թէ ինք բոլորովին հակառակ է Օֆիսներու, եւ Լիոնի խորհրդակցական ժողովին մէջ ալ անոնց հակառակ պիտի խօսի: Այս առթիւ վիճաբանութիւնները աւելի տաքցան եւ ժամանակն ալ ուշ ըլլալով ժողովը ցրուեցաւ առանց վերջնական եզրակացութեան մը յանգելու:

Յաջորդ շաբթուն Վիէնէն ընտրուած երեք պատգամաւորներէն երկուքը երբ Լիոնի խորհրդակցական ժողովին ներկայ կ'ըլլան, առաջին պատեհութեամբ իսկ կը զգան թէ ժողովը բոլորովին հատուածական է եւ հոն հաւաքուած են Լիոնի եւ չրջանի նշանաւոր խառնակիչները, որոնց նպատակը ոչ թէ հայ զինուորցներուն իրաւունքները պաշտպանել է, այլ բոլորովին ուրիշ բան: Հազիւ թէ ժողովը կը բացուի, կը սկսին լուտանքներ տեղալ զանազան կազմակերպութիւններու եւ անհատներու հասցէին: Վիէնի պատգամաւորները անմիջապէս ոտքի կ'ելլեն եւ կը յայտարարեն թէ իրենց չրջանի զինուորցուները իրաւասութիւն չեն տուած այդպիսի խայտառակ ժողովի մը մասնակցելու եւ գլխարկները գնելով դուրս կ'ելլեն: Ո՜վ զարմանք, այս հատուածական ժողովին ներկայ չըլլար Վիէնին երրորդ պատգամաւորը, մինչդեռ ճիշդ իր տեղն էր: Ցետոյ երեւան ելաւ որ երեք յունիսին եղեր ներկայ ըլլալու, որովհետեւ նախապէս այցելելով զանազան չրջաններ եւ իրեն նման խառնակիչները, վստահացուցեր էր թէ Վիէնէն ալ միայն իրենք ներկայ պիտի ըլլան Լիոնի ժողովին ...

Վիէնի ողջամիտ զինուորցուները միանգամ ընդ միշտ դիմակազերծ ընելու համար այս խառնակիչները, վերջին ժողով մը եւս գումարեցին յունուար 30ին, այս անգամ Յաժակ ակումբին մէջ: Թէր ու դէմ վիճաբանելէ վերջ, երբ լաւ մը պատռուեցան իրենց դիմակները, վճռապէս յայտարարուեցաւ թէ երիտասարդութիւնը քանի մը խառնակիչներու ձեռքը խաղալիկ չի կրնար ըլլալ, քանի որ տարիներէ ի վեր տեղական իշխանութեան կողմէ օրինաւոր ճանչցուած մարմիններ կան: Այս յայտարարութիւնը արդէն ճամբայ տուաւ այս խառնակիչներուն որոնք կամացուկ մը հեռացան սրահէն: Ապա մնացեալ զինուորցուները անմիջապէս կազմեցին իրենց նոր յանձնախումբը՝ 5 հոգի: Անոնց վրայ պարտականութիւն դրուեցաւ արձանագրել Վիէնի զինուորցներուն անունները, եւ յարաբերութեան մէջ մտնելով պաշտօնապէս ճանչցուած մարմիններուն հետ, անոնց յայտնել զինուորցներուն բաղձանքները:

Ահա ամփոփ պատկերը վերջին մէկ ամսուան անցուդարձին: Ողջամիտ երիտասարդութիւնը ամէն գնով պէտք է խուսափի խառնակիչներէն, որոնց նպատակը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ կազմալուծել գաղութները:

Գաբունի

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՐԱԲԵՒՀԱՅ ԵՂԲԱՅՐՈՒԹԻՒՆԸ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 փետրուար).

— «Ժընեւի մէջ Գ. Բիւշտի Արաս առաջարկները իջեցուց եւ դիմեց Գ. Խարնի միջնորդութեան, պարտութեան խայտառակութիւնը կանխելու համար: Անգլիա եւ Ֆրանսա, համախորհուրդ, Թուրքիոյ համաձայնեցին թէ խնդիրը գէշ ճամբու մէջ դրուած էր ու թէ պատուաւոր նահանջ մը պիտի բարձրացնէր Էնգիւրիի ոտնակոխուած արժանապատուութիւնը:

Գ. Արաս նոր սխալներու մէջ չիյնալու եւ խաղը բոլորովին չկորսնցնելու համար, տեղի տուաւ, մօտեցաւ Գ. Վիէնոյի, շոյեց անոր զգացումները, Թուրքիոյ Ֆրանսասէր քաղաքականութեան մասին խօսեցաւ եւ ուզեց բան մը շահիլ սանճաքի հարցին մէջ:

Ու այդ լեզուի խնդիրն էր: Ֆրանսա տեղի տուաւ ու համաձայնութիւն գոյացաւ. սանճաքի լեզուն հռչակուեցաւ թուրքերէնը, պայմանաւ որ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը իրաւունք ունենայ յետագային թուրքերէնին զուգընթաց պաշտօնական լեզու հռչակելու արաբերէնն ալ:

Վերջացաւ այս խնդիրն ալ, որ պահ մը սպառնաց ջուրերը պղտորել եւ քաղաքական բարդութիւններու դուռ բանալ Միջերկրականի Արեւելքի մէջ:

Այս հարցին մէջ, պզտիկ ու համեստ դեր մըն ալ կատարեց հայ ժողովուրդը, այսինքն սուրիահայութիւնը, որ արաբական դատին ջերմ պաշտպան եւ ջատագով հանդիսացաւ:

Սուրիահայութիւնը գործնականապէս ցոյց տուաւ թէ ամուր կապերով կապուած է Սուրիոյ հետ, իր հայրենիքին եւ արաբ ժողովուրդին հետ: Այս կերպով, բազմաթիւ թիւրիմացութիւններ փարատեցան, հայ ժողովուրդին վստահելիութեան ապացոյցը տրուեցաւ եւ հիմ դրուեցաւ արաբահայ եղբայրութեան, որ [illegible] ծանր ու դժուար պայքարի մը մէջ.

Սուրիացիները նոր հասկցան թէ հայ տարրը ուժեղ եւ անձնուէր ազդակ մըն է Սուրիոյ համար, հաւատարիմ ու անշահախնդիր բարեկամութիւն մը, որ նեղ օրերուն, անձնուրացօրէն փարեցաւ Սուրիոյ դատին, [illegible] թրքական տեսակէտը.

Վստահ ենք որ Դամասկոսի կառավարութիւնը պիտի գնահատէ Հայերուն այս ընթացքը եւ պիտի աշխատի երկու ժողովուրդներու եղբայրութիւնը աւելի ամրապնդելու եւ գործակցութիւնը աւելի սերտացնելու:

Սուրիոյ մէջ մենք ոչ մէկ նպատակ չենք հետապնդեր, ոչ մէկ քաղաքական նկատում չունինք: Մեր միակ փափաքն է հայը հայ պահել իր մշակոյթով, իր աւանդութիւններով, իր նահապետական բարքերով եւ [illegible]:

Սուրիա միշտ կրնայ վստահիլ հայ ժողովուրդին վրայ, իբր հաւատարիմ եւ եղբայր տարրի, որ կը ձգտի օգտակար ըլլալ երկրին իր ձեռներէցութիւնով եւ առեւտրական կեանքի մէջ ունեցած ճարպիկութիւնով:

Արաբահայ եղբայրութիւնը Սուրիոյ խաղաղ ու տնտեսական զարգացման խարսխաքարը պիտի ըլլայ»:

Ի ՊԱՏԻՒ ԹՈՒՐԷՆԻ

Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը անցեալ հինգշաբթի երեկոյ սեղան մը սարքած էր ի պատիւ քեմանչիստ Թուրէնի: Տաղանդաւոր երաժիշտը յարգելու համար հաւաքուած էին խումբ մը մտաւորականներ՝ առանց կուսակցական խտրութեան:

Սեղանապետ ընտրուեցաւ Գ. Մ. Պարսամեան: Ապա կարգով խօսեցան Գ. Գ. Շահխաթունի (Նախագահ Հ. Գ. Ընկերակցութեան), Յոնդկարեան, Մ. Օսկերչեան, Գ. Վահէ, Տոքթ. Գալճեան, Հր. Զարդարեան (Հ. Գ. Վարչութեան կողմէ), Հրանտ Սամուէլ եւ Ստ. Քոչարեան: Բոլորն ալ իրենց խօսքին մէջ վեր հանեցին Թուրէնի երաժշտական տաղանդը, անոր մատուցած ծառայութիւնները հայ աշուղական արուեստին եւ յատկապէս [illegible] ճիգերը՝ հայ երաժշտութիւնը տարածելու համար բոլոր գաղութներուն մէջ եւ ծանօթացնելու օտարներուն.

Ճաշը անցաւ շատ ուրախ եւ բարձր տրամադրութեան մէջ: Երգեցին Տիկ. Յոնդկարեան եւ Գ. Գ. Քոչարեան ու Մանուչեան: Ֆիզիկի անմխիթար մըն էր «Քէմանչիստո»ին երեւումը իր թրթռուն լարերով: Կէս գիշերը անցած էր, երբ Գ. Թուրէն իր եւ տիկնոջ կողմէ յուզուած չնչառով մը շնորհակալութիւն յայտնեց, խոստանալով միշտ բարձր պահել հայ արուեստին կոչումը եւ ուժերը ներածին չափ ծառայել մեր ազգային մշակոյթին:

Շրջուն Թղթակից

ԱՑՑ ԸՆԿ. ԱԿԻՆԵԱՆԻ ՇԻՐԻՄԻՆ

Երկու տարի առաջ Փանթէնի գերեզմանատան մէջ հողին յանձնեցինք մեր երիտասարդ անձնուէր եւ խոստմնալից ընկերը՝ Յովհաննէս Ակինեան: Մահուան երկրորդ տարեդարձին օրը խումբ մը ընկերներ այցելեցին տարաբախտ ընկերոջ գերեզմանը, որուն վրայ իր ընկերներուն եւ բարեկամներուն ջանքերով շինուած է գեղեցիկ շիրիմ մը: Ընկ. Կարօ Երամեան խոր յուզումով խօսեցաւ վաղամեռ ընկերոջ մասին ոգեկոչելով անոր յիշատակը ե շնորհակալութիւն յայտնելով բոլոր անոնց որ նախաձեռնած եւ աջակցած են շիրիմին շինութեան համար: Ներկաներու տպաւորիչ լռութիւնը եւ միշտ ցոյց կուտային թէ որքան ծանր կորուստ է եղած ամէնուս համար դժբախտ Ակինեանի մահը:

Ա.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (196)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Երկար մի ըներ, եզները արձակեցէք ու շուտով տուն, հայտէ ...

— Բայց, պապօ, դուն ըսիր որ էս օր հերկենք վերջացնենք

— Հա, ըսի, հիմա ալ կ'ըսեմ տուն գացէք, հասկցա՞ր,— արտնեղած պատասխանեց Մուշեղին ու ձայնը ցածցնելով՝ շարունակեց.— ձորի քանդուած գոմը Քէմալիստներու խումբ մը նեղեր է ...

— Հա՞,— որպէս թէ զարմացած՝ Սաքօն հօրը նայեցաւ,— է՞, ի՞նչ կայ որ, մինչեւ մթնելը կը մնան, գիշերով իրենց ճամբան կ'երթան ...

Մուշեղին խոժոռած նայեցաւ տղու երեսին: Էղպէս էլ յիմար տղայ, կարծես կոյր ըլլայ, աշխարհը տակն ու վրայ էր եղած, ու դեռ կը սպասէր որ մինչեւ իրիկուն անոնց տեղը չգտնուէր: Մուշեղին ձիու գլուխը ուզեց դարձնել՝ ճամբան շարունակելու համար:

— Պապօ', ո՞ւր,— քայլ մը աւելի մօտենալով հարցուց Սաքօն:

— Ո՞ւր,— Մուշեղի աչքերը չարաչուք փայլ մը առացան,— Բերկրի, միտիւրը պիտի տեսնեմ ..

— Պապօ', — սարսափած առաջ նետուեցաւ Սաքօն՝ ձիու սանձը բռնելով, պապօ. Աստուծու սիրուն, պապօ' ..

— Ձգէ',— գոռաց Մուշեղին՝ արդէն բոլորովին բարկացած,— Թողում որ տունս տե՞ղս քանդուի, Գործո՞թը վերան դառնայ: Ձգէ' սանձը:

— Պապօ', հոգիդ մի սեւցներ, պապօ ջան, ղուրպան ըլլիմ քեզ ... պապօ,— ու խոշոր խոշոր արցունքի կաթիլներ Սաքօյի երեսն ի վար կախուեցան:

— Լակո՛տ, ձգէ կ'ըսեմ ..

— Պապօ ջան ...

Մուշեղի ձեռքի մտրակը բարձրացաւ ու թափով իջաւ Սաքօյի թեւին, որ ցաւէն սանձը ձգելով ձեռքը ետ քաշեց: Մուշեղին ձին մտրակեց ու աշխոյժ ձին քառասմբակ սուրաց Բերկրիի ուղղութեամբ, փոշիի գիծ մը ձգելով ետեւէն:

Սաքօն սրտաճմլիկ աղաղակ մը արձակելով՝ ինկաւ արար եղբօրը թումբին վրայ: Գլուխը ձեռքերուն մէջ առած՝ հոնդուր հոնդուր արտասուել, երեխայի մը նման: Ի՛ր, ի՛ր հայրը ... կուրծքին բարձրացող հեկեկանքը խեղդուեցաւ կոկորդին մէջ:

Ձեռք մը ծանրացաւ Սաքօյի ուսին.

— Սաքօ', ես լսեցի:

Միքօն, Մուշեղի տան երիտասարդ մշակն էր. Փոր Կարիւզի աղքատ տղայ մը: Միքօն ալ յեղափոխական էր, ու Գործոթի զինուորական խմբի անդամներէն:

Սաքօն գլուխը վերցուց ու պղտոր աչքերով նայեցաւ Միքոյին.

— Ախ Միքօ ...

Սաքօն զգացած ամօթէն երեսը ծածկեց ձեռքերով. ինչո՞ւ աշխարհը չէր կործանէր, ալ ի՞նչպէս գլուխը վեր վերցնէր, ալ ի՞նչպէս մարդու երես նայէր ..

— Սաքօ, ե՛լ,— գրեթէ խիստ ձայնով խօսեցաւ Միքօն,— տնաքանդ, ի՞նչ նստելու ժամանակ է, երբ անդին տղաքը միամիտ ..

Սաքօն չթողուց, որ Միքօն խօսքը վերջացնէ, ցատկեց ոտքի, կարծես նոր զգալով թէ ինչ սարսափելի վտանգ մը կը սպառնար Ֆէտայիներուն: Ու Միքոյի ձեռքէն քաշելով՝ բաւ.

— Երթանք, Միքօ:

— Երթանք, Սաքօ ջան, վազելով երթանք ...

Ցարօն տանը պատին տակ կեցած մնացեր էր, հայեացքը սեւեռած Մուշեղի վրայ, որ շատ հեռու, կէտի մը մեծութեամբ կ'երեւէր աչքին:

Երբ Մուշեղին մեծ արտի մօտ ձին կանգնեցուց, Սաքօյի հետ խօսքի բռնուած, Ցարօն բոլորովին մխիթարուեցաւ: Եթէ Ցարօյի սրտին մէջ կասկած ծագեր էր, պատճառը Մուշեղի տեսքի արտայայտութիւնն էր, անօթի գայլի տեսքի նման պաղ ու գիշատիչ: Ի՞նչ լաւ որ իր կասկածը փարատեցաւ. Մուշեղին Սաքօյի հետ կը խօսէր, հիմա հայր ու տղայ եւ պիտի վերադառնային:

Մէկ ալ կարծես Ցարօյի սիրտը պիտի ճաթէր, տեղէն դուրս թռէր: Արդեօք ճի՞շդ տեսաւ: Ցարօն աչքերը ճմռթեց: Ձէ', չէր սխալած, Մուշեղին ձին դէպի Բերկրի կը քշէր: Ցարօն մղկտալով ծնկութները ծեծեց: «Ջո՛ւն, չո՛ւն, չո՛ւն», կը սուլէր որբ մնացած երեք չորս տարուներու առանցքէն «քեզի չո՛ւն, Վարոսկ, ազգուրաց ... Բերկրի կ'երթաս հա՞ .. Բերկրի կ'երթաս»...

Ցարօն թռաւ տեղէն, նոյն իսկ տուն չմտաւ ոտքերը հագնելու համար, բոպիկ ոտքերով սկսաւ վազել ձորն ի վեր շիտակ դէպի քանդուած գոմը: Անսովոր կերպով ձեռքերը շարժելով, ան երբեմն կանգ կ'առնէր չունչ առնելու համար եւ բռունցքը բարձրացուցած՝ օդը կը ծեծէր կրկնելով. «չո՛ւն, չո՛ւն, չո՛ւն ...»: Վազած ժամանակ յանկարծ ոտքը սուր քարի մը զարկաւ, մեծ մատի եղունգը ջախջախուեցաւ ու արիւնը առատօրէն հոսիլ սկսաւ: Ցարօն կտոր մը փրցուց գլխտէն, դէշ աղէկ վէրքը փաթթեց ու կաղալով շարունակեց ձորն ի վեր վազել:

Ինչպէս ըսինք, Գէորգը ախոռի մէջ պահակներ նշանակելով գոհացեր էր: Ձորի կողերուն վրայ կամ քիչ մը աւելի վերեւ մարդիկ չէր դրած աւելի անոր համար, որ այդտեղը՝ գիւղին եւ բանուկ ճամբարհի մօտիկ ըլլալով՝ պահակները կրնային նշմարուիլ:

Կորթիկանի սարէն մինչեւ այդ գոմը հասնելնին, խմբի տղաքը քալած էին այնպէս, ինչպէս միայն Ֆիտայիները կրնան քալել, առանց սրտնջալու, առանց յոգնելու: Բայց մէկ մը գոմը մտած՝ տղաքը իրարու վրայ թափեցան, յոգնած, ջարդուած, մանաւանդ սոված: Գոմը այնքա՜ն ընդարձակ էր, որ տասնեակները առանձին խմբակներ կազմած՝ տեղաւորուեցան զանազան անկիւններ:

Նիկոլը իր տասնեակով տեղաւորուեցաւ ուղիղ ախոռի դիմաց, որ ատենօք ոչխարի տեղ ծառայած էր հովիւներուն: Տղաք զէնքերնին կարգով շարեցին պատի երկայնքին: Ոմանք կօշիկնին հանած՝ բայց փամփշտակալները վրանին, երկնցան գետնի վրայ: Զանթանին որպէս բարձ գլուխներուն տակ դրին ու փորձեցին քնանալ:

— Ծօ, Համբօ, կօշիկներս քաշէ':

Առիւծ Գեւօն էր խօսողը, ոտքը երկնցուցած Համբարի կողմը: Ընթերցողը, որ Առիւծ Գեւոյին հանդիպած է Ալեքսանդրապոլի մէջ, հազիւ թէ ներկայ վիճակին մէջ կարենար ճանչնալ մեր հերոսը: Այն ժամանակ, այնքան կոկիկ հագուած, սահաթ քչօստէկը կուրծքին կախ, կը սիրէր բարեկամներով շրջապատուած նստիլ Ալպաքեար Ցարութի գինետունը, իր հերոսական կեանքէն դրուագներ պատմել ու վայելել բերանբաց ունկնդիրներու հրամցուցած բաժակները, որոնք այնքան առատութեամբ իրարու կը յաջորդէին: Հիմա սակայն, ամառուան աղուէսի նման քրտնած՝ Առիւծ Գեւօն խղճալի կերպարանք մը առեր էր: Գաւակաւոր փորը ծակած տիկի նման իջեր, այտերու կարմիրը գունաթափուեր եւ դէմքը երկարած էր: Շատ մեծ, բրդոտ փափախ մը մինչեւ ականջները իջած՝ ղարդանդ տպաւորութիւն մը կը ձգէր, իսկ չքեղ պեխերը, որոնց վրայ առաջ այնքան խնամք կը թափէր հոտաւէտ օծանելիքով իւղելով օրը քանի մը անգամ, աւաղ, հիմա արդէն ձիու պոչի նման վար կը կախուէին Թաթարի մը կերպարանքը տալով իր դէմքին:

— Ծօ, Համբօ, չանթայիդ մէջ ուտելիք բան մը ունի՞ս,— գրեթէ աղաչաւոր ձայնով հարցուց Առիւծը, որու առիւծութենէն շատ բան չէր մնացեր:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

կարգ մը գիւղեր։ Հանրապետական զօրքը ուժգնօրէն կը դիմադրէ այս ճակատին վրայ եւ կարգ մը յաջողութիւններ շահած է ։

*** Եօթներորդ դիակ մը գտնուեցաւ Անգլանտանի ֆրանսական ափերուն վրայ, Վանտէի մէջ։ Ինչպէս նախորդներուն, ասոր ալ ոտքերն ու ձեռքերը կապուած են։ Կառավարութիւնը հրամայեց մանրակրկիտ դիտողութեան ենթարկել այս դիակները։ Կը կարծուի թէ սպանիական նաւի մը մէջ կախելով, յաղթականները ծով նետած են իրենց զոհերը։

Նախագահ Բուզվէլթի վճռական պայքարը

Մ. Նահանգներու նախագահը նոր պայքարի մը ձեռնարկած է, իր վեր – իշխանութենէն ի վեր, երկրատարբացնելու համար դատական կազմը։ Պայքարը ուղղուած է Գերագոյն Ատեանին դէմ, որ իրաւունք ունի չեղեալ հռչակելու հակասահմանադրական համարուած օրէնքները։ Այսպէս, Ատեանը վերջին երկու տարիներու ընթացքին ոչնչացուց կարգ մը բարենորոգումներ որ կատարուած էին նախագահին նախաձեռնութեամբ։ Հաւանական է որ այսուհետեւ ալ նոր վճիռներ արձակուին, ոչնչացնելով Գ. Բուզվէլթի շարք մը անօրէնութիւնները.

Նախագահը նոր ծրագիր մը յղացած է, խոնարհեցնելու համար Գերագոյն Ատեանը։ Երեսփ. ժողովին եւ Ծերակոյտին յանձնած է օրինագիծ մը, որով արտօնութիւն կը խնդրէ նոր դատաւոր մը աւելցնելու Գերագոյն Ատեանին մէջ, ամէն անգամ որ ինը անշարժ անդամներէն մէկը կ'անցնի 70 տարեկանը։ Արդ, ներկայ ինը դատաւորներուն վրայ վեցը եօթանասուն տարեկան են։ Ուրեմն նախագահը պիտի կրնայ անմիջապէս 15ի բարձրացնել Ատեանին անդամներուն թիւը, որով անզօրութեան կը դատապարտուին վեց պահպանողական դատաւորները։

Թերթերը կը գրեն թէ Գերագոյն Ատեանին անդամներէն Բէյնօլտս, որը իրիկուն կ'ընէ իր անկողնին մէջ, միայն կաթ եւ պիսքիւի ուտելով։ Բայց եւ այնպէս, այս ծերակուտականներն ալ իրենց կարգին պայքարի ձեռնարկած են, լուրջ դիմադրութիւն մը կազմակերպելով նախագահին դէմ։

ՁԱԽԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏ Ֆրանսուա Մարսալ դատապարտուեցաւ երկ – երկու տարի բանտարկութեան եւ 10,000 ֆրանք տուգանքի, խարդախութեան համար, երկու տարբեր պարագաներու մէջ։ Իր հովանաւորած ընկերութեան տնօրէնն ալ դատապարտուեցաւ 11 ամիս բանտարկութեան։ Գ. Մարսալ վարչապետ եղած է հինգ օր, 1924ին, իսկ երկու անգամ ալ ելմտական նախարար։

ՕՓԵՐԱՆ, որ կը նորոգուէր եօթը ամիսէ ի վեր, 700 բանուորներու միջոցաւ, պիտի վերաբացուի փետրուար 21ին։ Կատարուած աշխատանքներուն շնորհիւ Օփերան կը դառնայ աշխարհի ամենագեղեցիկ թատրոնը, օժտուած՝ աննախընթաց հրաշալիքներով ։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ Երեսփ. ժողովին մէջ, պատասխանելով հարցումի մը, արտաքին նախարար Գ. Անտոնէսքու յայտարարեց.— «Գ. Թիթուլէսքու ձեզի պիտի ըսէր անցեալին համար, ես կը յայտարարեմ ներկային համար,— մենք փոխադարձ աջակցութեան դաշինք չունինք Խ. Միութեան հետ, ոչ ալ մտադրութիւն՝ բանակցելու այդպիսի դաշինքի մը համար »։

ԷՆԿԻՒՐԻէՆ կը հեռագրեն թէ ազգ. մեծ ժողովը ուրբաթ օր վարչապետին առաջարկութեամբ եւ 153 երեսփոխաններու մասնակցութեամբ սահմանադրութեան մէջ անցուց «Թալքա»ի վեց հիմնական սկզբունքները,—հանրապետական, ազգայնական, ժողովրդավար, պետական, աշխարհական եւ յեղափոխական։ Ասով կատարելապէս կը ձուլուին կուսակցութիւնը եւ պետութիւնը։ Միեւնոյն ատեն ժողովը որոշեց խորհրդականներ նշանակել իւրաքանչիւր նախարարութեան համար։ Վերջապէս քննեց օրինագիծ մը որ կը տրամադրէ մանր հողագործներու բաժնել մեծ հողերը, հատուցում տալով կալուածատէրերուն ։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 6Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ առթիւ, պատկառելի ցոյց մը տեղի ունեցաւ կիրակի օր, Փլաս Թը լա Ռէփիւպլիքի վրայ։ Հակառակ տեղացող անձրեւին, աւելի քան հարիւր հազարնոց բազմութիւն մը խռնուած էր։ Անհամար ծաղկեպսակներ դրուեցան Հանրապետութեան յիշատակարանին վրայ ։ Ներկայ էին նաեւ վարչապետ Գ. Լէօն Պլում եւ ներքին նախարարը։ Թափօրը կազմակերպած էին ընկերվարականներն ու համայնավարները։ Ցոյցը տեւեց չորս ժամ ։

13 ԳՆԴԱՑԻՐ, 13 հրացան եւ բազմաթիւ առրճանակներ գողցուեցան Սոմիւրի հեծելազօրքի վարժարանէն ։ Քննութիւն բացուեցաւ, հասկնալու համար այս գողութեան պարագաները։

Թ. Բ. ԱՐԱՄ ԱԹէնքի մէջ Գալքանեան խորհրդաժողովին նախագահելէ վերջ, Գաղտառ եւ Թէհրան պիտի երթայ, քաղաքական կարեւոր խնդիրներ լուծելու համար։

16,000 ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐ ցամաք ելած են Քատիքս, համաձայն անգլիական հաղատակի մը պատմութեան ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԵՆԴՔ. ԱՐՈՒԵՍՏ

Ամսագրին 7րդ տարուան Ա. թիւը (Յունուար) հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Խմբագրին Ցուցատախտը,— Մ. ԳԱՐՍԱՄԵԱՆ՝ Մեռնող գիւղին պատմութիւնը,— Ե. ՕՇԱԿԱՆ՝ Քաղուած նամակէ մը,— ՍՈՒՐԷՆ ՓԱՐԹԵՒԵԱՆ՝ Անտիպ նամակ մը,— Բ. ԹՕՓԱԼԵԱՆ՝ Քերթողի մը համար,— ՀՄ. ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ՝ Գրիգոր Զօհրապի հետ,— Մ. ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ՝ Ես եւ գրականութեան «Ես»ը,— Մեր աշուղապէտները,— Գեղատիպ նոր կողքով եւ պատկերազարդ։ Ամէն մէկ բաժանորդ իրաւունք ունի ստանալու ֆրանսերէն կամ հայերէն գիրք մը, նուէր։

Բաժանորդագրութիւնն է.— Ֆրանսայի համար տարեկան 30 ֆրանք, Արտասահմանի համար 40 ֆրանք ։ Դիմել՝ M. et M. BARSAMIAN

30, Rue Drouot, Paris (9):

Հ. Յ. Դ.

Գուլիստ

ԳՈՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Ձաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, սովորական ճաշարանին։

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆԱՑ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

71, Avenue Kleber, Paris (16), կը հաղորդէ մեզի թէ դիւրացնելու համար գինուորցուներու վերաբերեալ հարցերու կեդրոնացումը եւ մանուորապէս արագացնելու համար 21 եւ 22 տարեկան զինուորցուներու հպատակութեան խնդիրը, շուտով ցոյց պիտի տայ անուններ եւ հասցէներ Փարիզի արուարձաններու եւ գաւառի մէջ ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սրտի կսկիծով իմացանք մահը ԴԷՈՐԴ ԳՕՋԵԱՆԻ։ Ներկայիւս կուգանք մեր խորին ցաւակցութիւնները յայտնելու իր մօրը, քրոջը, եղբօրը, սանահօրը եւ իր բոլոր ազգականներուն եւ բարեկամներուն։ Հողը թեթեւ գայ սիրելի Հաճիին վրայ։

Սգակից բարեկամներ
Տէր եւ Տիկ. Ե. Տէմիրճեան
ՍԷՆԹ'ԷԹԻԷՆ, 4 փետր.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Աղքատախնամ ընկերութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 ֆրանք Գ. Ե. Ճիւմպիւշեանէ փոխան ծաղկեպսակի ողբացեալ Տիկ. Ն. Համբարձումեանի յուղարկաւորութեան առթիւ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ

Ապաքինարանի մը մէջ տառապող հիւանդ երիտասարդի մը համար գործածուած սովորական ջութակի մը պէտք կայ։ Նուիրել փափաքողները բարի ըլլան արամադրելու Տր Կ. Թաշճին։

Գրել՝ Տրշ. Վարչութեան հասցէով, 6 Rue d'Alsace, Asnières (Seine)։

ԿԸ ՎԱՃԱՌՈՒԻՆ

Հ. Յ. Դ. Մատենադարանէն, նպաստաւոր պայմաններով, կը վաճառուին հետեւեալ գիրքերը.—

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ՝ Հ. Յ. Դ. Պատմութիւն I հատ.	30 ֆր.
» Հոսանքներ	10
» Հայկական շարժման նախապատմութիւն I և II հատ. միասին	20
» Բողոքը նորագոյն պատմութեան մէջ I հատ.	10
» Համաժողովրդական բանակ	3
» Աւգուստ Բեբել	3
ԶՕՄԲԱՐՏ՝ Սոցիալիզմը եւ Սոց. շարժումը 19րդ դարում	5
Ե. ՖՐԱՆԿԵԱՆ՝ Մեր փիլիսոփայական Աշխարհայեացքը	12
Ն. ՀԱՆԳՈՅՑ՝ Մտածումներ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին	4
ԼԷՎԻՆՍԿԻ (Թարգ. Կ. Ս.) Ընկ. Միջազգ. եւ Ճնշ. ժողովուրդները	4
ԴՈՒՄԱՆ՝ Նախագիծ ժողովրդ. ինքնապաշտպանութեան	2
Գ. ԳԻՒՋԱԼԵԱՆ՝ Հայ քաղաք. մտքի զարգ. եւ Հ. Յ. Դ.ը	5
ՋԷՅԹՈՒՆՑԻ՝ Զէյթունի անցեալէն եւ ներկայէն	4
ԳՐԱԿ. ՈՒՍ. ՄԻՈՒԹ. Փետրուարի 18	4
Լ. ԳԼՈՒՄ (Թարգ. Լ. Զ.) Գոլշեւիզմը եւ ընկերվարութիւնը	2
ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Հոգեվարքի եւ Յոյսի ջահեր	3
ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Հայորդիները	2
ՔՐ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ՝ Յեղափոխականի մտքերը	4
Դ. ԲՐԱՆԴԷՍ՝ Հայաստանը եւ Եւրոպան	[illegible]
Հ.Յ.Դ.(հրատ.) Յեղափոխականներ (Վ. Գոլոշեան եւ Յ. Ագրիպասեան	2
Հ. Յ. Դ. (հրատ) Մայիսի 28	4
Հ. Յ. Դ. (հրատ.) Եւրոպացիների կարծիքը Հայկ. Դատի մասին	3
ՄԱՐ՝ Թիւրքական բանտերը	2
Վ. ԱՐԱՐԱՏՍԿԻ՝ Քաղաքական կուսակց. Ռուսաստանում	2
ՖՐԻՏ. ԷՆԳԵԼՍ՝ Գիտական Սոցիալիզմ	2
Ա. Զ.՝ Մեծ առաւօտ	1

Դիմել հետեւեալ հասցէին.— «ՅԱՌԱՋ», ԱՐՑԱԽԵԱՆԻՆ ։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, մէթրօ Քատէի դիմացը գտնուող Cadet սրճարանին վերնայարկը։ Օրակարգ՝ Հաշուետուութիւն, վարչութեան ընտրութիւն եւ զանազան հարցեր։

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անկէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ 10 փետր. չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, Café Sportsի մէջ։ Կարեւոր օրակարգ, անհրաժեշտ է անդամներու ներկայութիւնը։ Մասնաւոր ծրաւէր դրկուած։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԻՐԻԿՈՒՆ ԵԿԻՐ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 10 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
MERCREDI 10 FÉVRIER 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3342

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՄԻԱՁՈՅԼ ԵՒ ՄԻԱԿԱՄ ԹՈՒՐՔԻԱՆ...

Էնկիւրիէն հեռագիր մը կը հաղորդէր երէկ.— Ազգ. Ժողովը ուրբաթ օր սահմանադրութեան մէջ մտցուց «Խալք»ի վեց հիմնական սկզբունքները,— հանրապետական, ազգայնական, ժողովրդավար, պետական, աշխարհական եւ յեղափոխական։ Աւով կատարեալապէս կը ձուլուին կուսակցութիւնը եւ պետութիւնը։

Նոր չէ որ կը ձուլուին այդ երկուքը, Մ. Քէմալի ձեւակերպածպետութիւնն ու անոր հովանաւորած կուսակցութիւնը Խալք։

Իրականին մէջ, կուսակցութիւնն է որ կը վարէ երկիրը, թէ իբրեւ օրէնսդիր եւ թէ իբրեւ գործադիր իշխանութիւն։ Ան է որ շէնք եւ գոյն կուտայ օրուան քաղաքականութեան։ Ան կը թելադրէ ինչպէս օրինագիծները, նոյնպէս վարչական տնօրինութիւնները։

Ցաճախ կը կարդանք թերթերու մէջ,— «Խալքի խորհրդարանական խմբակցութիւնը որոշեց ...»։

Ի՞նչ «խորհրդարանական խմբակցութիւն», երբ գիտենք որ ամբողջ Ազգ. Ժողովը կը բաղկանայ «Խալք»ի ներկայացուցիչներէն, եւ հազիւ 15 - 20 «անկախներ» կրցած են կծկուիլ անոնց շուքին տակ, նոյն ինքն Աթաթիւրքի բարեհաճութեամբ

Արդ, ի՞նչ բան կը փոխեն այժմ, յօդուած մը աւելցնելով սահմանադրութեան մէջ։

Միշտ հետամուտ՝ միահեծան իշխանութեան, Մ. Քէմալ — Ըսմէթ — Քեազիմ երրորդութիւնը այս ճակատին վրայ ևս «արդիացում» կը փորձէ, հետեւելով Մոսկուայի եւ Հռոմի օրինակներուն։

Գիտենք որ խորհրդային նոր սահմանադրութիւնը պաշտօնապէս կ'ընդունի միայն մէկ քաղաքական կուսակցութիւն,— համայնավարութիւնը։ Առաջինը եւ վերջինը։

Վերջերս Մուսոլինի եւս մի եւ անբաժան հռչակեց պետութիւնն եւ կուսակցութիւնը։

Սկիզբէն ի վեր ենթակայ՝ դիկտատուրայի, այդ երկու երկիրներն ալ, Խ. Միութիւնը (Ռուսաստան) եւ Իտալիա, նոյնպէս նորութիւն մը չէր որ կը հաստատէին, այլ կատարուած իրողութիւնը, գործնական փաստը օրէնքի կը վերածէին։

Ուրեմն «Խալք»ը մէկ մարմին կազմելով պետութեան հետ, անխափար պիտի վարէ Թուրքիան ինչպէս մինչեւ հիմա, սատիճան մըն ալ աւելի խտացնելով գոյները։

Էնկիւրիի հեռագրին մէջ աչքի կը զարնէր նաեւ ուրիշ լուր մը,— Ազգ. Ժողովը քննեց օրինագիծ մը որ կը տրամադրէ մանր հողագործներու բաժնել մեծ հողերը, անշուշտ փոխարժէքը հատուցանելով կալուածատէրերուն

Խալքի ծրագրին մէջ կան շարք մը տրամադրութիւններ՝ ընկերային բարենորոգումներու եւ աշխատանքի պաշտպանութեան մասին։

Որոշ կէտեր քուէարկուած են արդէն, եւ աշխատանքի կանոնագիր մըն ալ մշակուած է, քանի որ հետզհետէ նոր գործարաններ կը բացուին եւ բանուորական բազմութիւններ կը հասնին։

Կը թուի թէ Ըսմէթ Ինէօնիւ հանդիսաւորապէս նուիրագործելով կուսակցութեան եւ պետութեան ձուլումը, կը ձգտի քիչ մըն ալ ընկերվարութիւն փորձել,— ունեւորներուն հողերը բաժնել չունեւորներուն։

Տարակոյս չկայ թէ Մոսկուայի հետ հաստատուած երկարատեւ խնամութիւնը որոշ հետքեր ձգած է արդի Թուրքիոյ ընկերային եւ տնտեսական կեանքին մէջ։

Աւելի քան տասը տարիէ ի վեր, միշտ համայնավարական դատեր երեւան կը հանուին Թուրքիոյ մէջ, եւ մէկ տարիէն միւսը կ'աւելնայ կալանաւորներու կամ կասկածելիներու թիւը։

Ինչպէս ամէն տեղ, քամալապետութեան մէջ գլխաւոր քաղաքներն են որ բոյն կը դառնան ընկերային խլրտումներու,— Պոլիս, Իզմիր, Ատանա եւն.։

Միւս կողմէ, Թուրքիոյ ճարտարարուեստական գործունէութեան մէջ տիրական դեր կը կատարեն ռուս մասնագէտներն ու խորհրդային մեթոտները։ Էնկիւրի եւս կը գործէ «պլան»ներով, եւ լայնօրէն կ'օգտուի խորհրդային փարձերէն։

Այս բոլորը եւ ուրիշ պարագաներ կը հարկադրեն ժամանակին հետ քալել, միեւնոյն ատեն միշտ պրկելով օղակները,— միաձոյլ Թուրքիոյ եւ կեդրոնացեալ իշխանութեան պտուտակները։

Քամալականութիւնը ծնաւ Իթթիհատէն, բայց տասնապատկեց զայն, թէ բովանդակութեամբ եւ թէ ուժգնութեամբ։

Ուզելով պահել նոյն թափը, գոնէ պահպանել կատարուած նուաճումները, ան կը ձգտի թէ խարխուլը ամրացնել եւ թէ սեղմութիւն արտադրել։ Ատոր համար էր որ, «Թուրք օճաղը»ները վերածեց «Խալք էվի»ներու, եւ հիմա միակ ու անբաժան կուսակցութիւնն ալ կը նոյնացնէ պետութեան հետ։ Կ'ուզէ զայն դարձնել ե՛ւ առաջնորդ ե՛ւ պատուանդան։

Շատ է խօսուած Խալքի հիմնական սկզբունքներու մասին.— հանրապետական, ազգայնական, ժողովրդավար, պետական, աշխարհական եւ յեղափոխական։

Եթէ ճիշդ է որ ամէն միջավայր իր դրոշմը կը դնէ յանազան սկզբունքներու, տարազներու եւ բանաձեւերու վրայ, պէտք է ըսել որ այս վեց բառերն ալ խիստ «տաճկցած են»։

Հանրապետականը, գիտենք արդէն։ Երեւութապէս հանրապետութիւն է Թուրքիան, իսկ անոր նախագահը՝ իսկական եւ ամենակալ միապետ մը։

Ազգայնականը՝ իսկ եւ իսկ թրքական է, աւելի քան թթու։

Ժողովրդավարը,— կրնաք եզրակացնել, երբ գիտէք որ միայն մէկ կուսակցութիւն բազմած է ազգ. ժողովին մէջ, իբրեւ տէր տիրական։

Այսպէս եւ միւսները ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐԸ ՄԱԼԱԿԱ ՄՏԱՆ

Մատրիտի կացութիւնն ալ ծանրացած

Սպանիոյ ապստամբները Մալակա մտան երկուշաբթի, 9 փետրուար, արիւնուշտ ճակատամարտէ մը վերջը։ Միջերկրականի այս պատմական նաւահանգիստը ինկաւ առաւօտ, չորս զօրագունդերու գրոհին տակ, եւ հրամանատարը՝ Զօր. Քուէյփօ քաղաք մտաւ կէս օրին։ Քաղաքին անկումէն վերջը, կառավարական զօրքը փախաւ դէպի Ալմերիա, մինչ ազգայնական մարտանաւերը կը շարունակէին ռմբակոծել արեւելեան ծովափը։

Միեւնոյն օրը, Զօր. Մոլա կը քալէր Մատրիտի վրայ, գրեթէ հասնելով քաղաքին եւ Վալենցիայի գլխաւոր ճամբուն վրայ։ Նկատի առնելով ուտեստի անբաւականութիւնը եւ հաղորդակցութեանց խզման վտանգը, Մատրիտի իշխանութիւնները կը փութացնեն ոչ — ռազմիկներուն տեղափոխութիւնը։ Դարձեալ նոյն օրը կատաղի կռիւներ տեղի ունեցան Օվիէտոյի մօտ, ուր պաշարուած ապստամբները դէպի դուրս ելք մը փորձեցին։

Մալակայի գրաւումը վճռական դէպք մը կը կազմէ Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմին մէջ, ինչպէս Պատախոզի, Իրունի եւ Թոլէտոյի գրաւումը։ Այդ յաջողութեան շնորհիւ, ապստամբները պիտի կրնան յառաջանալ Սպանիոյ արեւելեան ծովափն ի վեր, դէպի Ալմերիա, Ալիքանթէ եւ Վալենցիա (նոր մայրաքաղաքը)։ Դարձեալ անոր շնորհիւ ապստամբները պիտի կրնան գործել Մարոքի Մէլիլա եւ Սէութա նաւահանգիստներէն։

Ցայթական հրամանատարութիւնը կը ծանուցանէ թէ Մալակայի ժողովուրդը «աննկարագրելի խանդավառութեամբ եւ երախտագիտութեամբ ընդունեց ապստամբ բանակը»։ Քաղաքին վերջին պաշտպանները խուճապահար փախան դէպի Սիէրրա Նէվատայի լեռները, որոնք 6000 ոտք բարձրութիւն ունին, մինչ նաւատորմը կը շարունակէր ռմբակոծութիւնը։ Տիրանալով Մալակայի, Զօր. Ֆրանքօ այլեւս ապահով կը նկատէ իր հաղորդակցութիւնները՝ սպանիական Մարոքի հետ։ Ճակատամարտին կը մասնակցէին մօտ 60 հազար զինուորներ (քաղաքապահ զօրքին թիւն էր 30,000)։ Յարձակող բանակին մէջ կը գտնուէր Օտար Լեգէոնը, որ մեծ մասով կը բաղկանայ Իտալացիներէ եւ Գերմանացիներէ։

Մալակա ունի 350,000 բնակիչ, որոնց վրայ վերջերս աւելցած էին 150 հազար փախստականներ։ Ապստամբներու զեկոյցները կ'ըսեն թէ կառավարական զօրքը փախչելէ առաջ զնդակահարած է պատանդներուն մեծ մասը։ «Տէյլի Մէյլ»ի թղթակիցը, «Մաթէն» եւ ուրիշ թերթեր կը գրեն թէ կարմիր զօրքը փախչելէ առաջ աւարի տուած, ջարդած, հրկիզած էր կրցածին չափ։ Այդ աղբիւրներուն համաձայն, 13,000 դիակներ գտնուած են քաղաքին փողոցներուն մէջ։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԳԱՂԹԱՅԻՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

Լոնտոնի գերմանական դեսպանը ժամադրութիւն առնցած է Անգլիոյ արտաքին պաշտօնատունէն երթալու եւ գաղթային պահանջները ներկայացնելու համար։ Ինչպէս յայտնի է, Ֆ. Իտըն արձակուրդ առած ըլլալով, արտաքին գործերը փոխանորդաբար կը վարէ լորտ Հըլիֆաքս, որուն համար կ'ըսեն թէ աւելի բարեկամական տրամադրութիւններ ունի Գերմանիոյ հանդէպ։

Լոնտոնի թերթերը չեն կարծեր որ արդիւնքի մը յանգի այս տեսակցութիւնը։ Անշուշտ գերման դեսպանը պիտի հարցնէ թէ ժամանակը եկած է որ Անգլիա նախաձեռնութիւն մը ստանձնէ, վերադարձնելու համար Գերմանիոյ նախկին գաղթավայրերը։ Իսկ Անգլիոյ ներկայացուցիչը պիտի բացատրէ թէ ներկայ պարագաներուն մէջ հանրային կարծիքը հակառակ է գաղթավայրերը մասամբ կամ ամբողջութեամբ վերադարձնելու գաղափարին։ Այս առթիւ անշուշտ պիտի յիշեցնէ թէ կարելի չէ որ եւ է փոփոխութիւն յուսալ այս ճակատին վրայ, մինչեւ որ Գերմանիա յանձն չառնէ չափաւորել իր սպառազինութիւնները, վերադառնալ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, դադրեցնել իր յարձակումները Չեխոսլովաքիոյ եւ Խ. Միութեան դէմ։

Տրամադրի բանուորները եւ կարմիր «դրախտը»

Ուշագրաւ տեսարաններ պարզուեցան փարիզեան շրջանի արհեստակցական միութեանց համագումարի վերջին նիստին մէջ, որ տեղի ունեցաւ կիրակի օր։ Ժողովին ներկայացուած էր բանաձեւ մը, որ կ'ըսէր թէ Խ. Միութիւնը այժմ օժտուած է «աշխարհի ամէնէն ժողովրդավար սահմանադրութեամբ»։ Տարրական դպրոցներու ուսուցչական հզօր եւ ձախակողմեան կազմակերպութեան ներկայացուցիչը «վերապահութիւն եւ ցաւ» յայտնեց այս բանաձեւին առթիւ, իսկ կարգ բանուորներուն «էնթերնասյոնալ» քարտուղարը յայտարարեց թէ խորհրդային սահմանադրութիւնը չի կրնար ամէնէն ժողովրդավարը ըլլալ, քանի որ «միայն մէկ կուսակցութիւն գոյութիւն ունի եւ որ եւ է ընդդիմադիր հոսանք արգիլուած է»։ Տպագրիչներու պատուիրակը հարցուց թէ ուսկուրն կարելի՞ է յեղափոխական մեծ երկիր մը նկատել Ռուսաստանը։ Այս առթիւ գիտել տուաւ թէ տարօրինակ է տեսնել երկիր մը ուր նախարարներ, նախարարական խորհրդականներ, դեսպաններ եւ առաջնակարգ հրապարակագիրներ սպանութեան դատեր կը նիւթեն, չոքեկարգի արկածներ եւ խափանարար արարքներ կը սարքեն գործարաններու մէջ։

Ուրիշ ատենախօս մը փոթորիկ յարոյց, յայտարարելով թէ խորհրդային կարգուսարքին բոլոր հիմնադիրները կա՛մ սպաննուած եւ կամ բանտարկուած են։

— «Մեքսիկա գացէք», կը մռնչէին Սթալինի կուսակիցները։

— «Մեքսիկան արժանի է մեր երախտագիտութեան», պատասխանեց ատենախօսը, քանի որ ապաստան տուաւ աշխարհի ամենամեծ յեղափոխականին։

Ի վերջոյ բանաձեւը եա առնուեցաւ, «ի սէր միաձայնութեան»։

Ռումանիոյ մտահոգութիւնները

Պուլկարիոյ եւ Եուկոսլավիոյ միջեւ կնքուած համաձայնութիւնը մեծ մտահոգութիւն պատճառած էր Ռումանիոյ մէջ, թէ պալքանեան միութեան եւ թէ իր յարաբերութեանց տեսակէտով։ Այժմ ծանուցուած ըլլալով թէ Պուլկարիա եւ Եուկոսլավիա մաքսային միութիւն մըն ալ պիտի կազմեն, աւելի անհանգստութեան մատնուեցաւ Ռումանիա եւ իր արտաքին նախարարը, որ Էնկիւրի պիտի երթար փետրուար 8ին, եա կեցաւ այդ ծրագրէն։ Փետր. 13ին ուղղակի Աթէնք պիտի երթայ, մասնակցելու համար Պալքանեան խորհրդաժողովին։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՏՈՂԱՇԱՐԻՆ ՓՈՐՁԱՆՔՆԵՐԸ

Անոնք որ տպարանէ մը ներս մտած չեն, անշուշտ գաղափար չունին ոչ տողաշարին, ոչ ալ գրաշարին վրայ։

Երբ տողաշարը (լինօթիփ) չկար, գրաշարը տառ կը շարէր հատ - հատ, ամէն մէկ տողին տակն ալ գիծ մը տեղաւորելով։

Տպրքերութի՞ւնը,— առաջ եօթը գրաշար օրական 8 — 9 ժամ աշխատելով հազիւ կրնային շարել եւ սրբագրել «Յառաջ»ի մէկ թիւը։

Այսօր, կանոնաւոր տողաշարի մը վրայ, երկու աշխատաւորներ կրնան տասը ժամէն շարել եւ սրբագրել նոյն «Յառաջ»ը, աւելի խիտ բովանդակութեամբ։

Եւ սակայն, տողաշար մեքենան ալ իր անհամութիւններն ունի։

Իր քմայքները յաճախ կը յիշեցնեն խարուստ աղջկան մը «ջիլվէ»ները։ Իսկ փորձանքները նոյնքան յաճախադէպ են, որքան թէքնաշարժի արկածները, այս քաղաքին մէջ։

Մանաւանդ որ, գամով պաշտպանուած արահետներ ալ չկան։

Կը շարեն կը բերեն, լուր կամ յօդուած։ Կը կարդաս եւ կը սրբագրես։

Կը տանին մեքենային վրայ, կը սրբագրեն, սխալ տողը կը նետեն, նորը կը տեղաւորեն, կը բերեն որ բաղդատես։

Երբ ձեռքով կը շարէին, միայն սրբագրուած բառը կամ տառը կը բաղդատէիր, մինչդեռ հիմա պարտաւոր ես նորէն կարդալ ամբողջ տողը, ոռովհետեւ, հինը նետուած, բոլորովին նորը շարուած է, եթէ նոյն իսկ մէկ ստորակէտ ըլլայ սրբագրուածը։

Ուրեմն, կ'առնես կը բաղդատես, ինչ որ եղած չէ, նորէն կը սրբագրես։

Առաջին փորձին, եթէ մէկ էջի վրայ 20 — 30 կամ 50 սխալ կար, բաղդատութեան ատեն կամ բնաւ չես գտներ, կամ քանի մը հատ կը գտնես, եւ կամ կը տեսնես որ սխալ մը շտկուած, ուրիշ մը ծնած է, նոր շարուած ատեն, մանաւանդ եթէ մեքենան կլիշի բռնուած է։

Այս բաղդատութենէն, յաճախ երրորդ բաղդատութենէ մը վերջն է որ էջերը կը նետուին տպագրական մեքենային տակ, ձեր ամէն օր տեսած թերթը մէջտեղ հանելու համար։

Արդ, ինչո՞ւ նորէն արկածներ կը պատահին, այսքան ուշադրութենէ վերջ։

Ահա կիրակի օրուան թիւը,— Ա. էջ, վերջին սիւնակ — բոլորովին անհասկնալի դարձած են Մոսկուայի յուրին 6 եւ 7 տողերը։ Սրբագրիչը սխալ մը նշմարած է վերջին պահուն, տողաշարը նորէն շարեր է, գրաշարը փոխանակ սխալ տողը նետելու, առողջ տող մը նետեր, եւ անոր տեղ դրեր է ուրիշ տող մը, անմիջապէս թերթը յանձնելով տպագրութեան։

Նոյնպէս, երէկուան թիւին մէջ, Ա. էջ, Ա. սիւնակին տակը (Նոր տեղեկութիւններ Ջինուորագրութեան մասին)։

Բաղդատութեան ատեն, սրբագրիչը կը նշմարէ որ չէ կատարուած նախապէս նշուած սխալ մը (Բ. տող, վարէն վեր)։ Եւ կը կրկնէ։ Ցետոյ երեւան կուգայ որ, տողաշարը կատարած է սրբագրութիւնը, բայց սրբագրուած տողը փոխանակ իր տեղը դնելու, գացեր տեղաւորուեր է չորրորդ տողին վրայ, անտէր վարձակալի մը պէս տեղէն հանելով նոյն տողին բուն տէրը։

— Կարելի չէ՞ երրորդ անգամ վերէն վար կարդալ ամբողջ էջը, եւ բաղդատել տպագրական մեքենային վրայ։

— Այո, երբ կ'ունենաս երէ ոչ տասը, գոնէ վեց խմբագիր, որոնց երկուքը յատկացուած ըլլան միայն եւ միայն սրբագրութեան։

Նոյն սխալները ամէն օր կը պատահին ոչ միայն «Ժուռնալ»ի, «Մաթէն»ի կամ «Փարի - Սուար»ի, այլ եւ «Թան»ի մէջ, որոնք չեմ գիտեր քանի տասնեակ սրբագրիչներ ունին, խըրաքանչիւրը առանձին բաժիններով։

Կարծեմ Բալզէքն էր որ անգամ մը զանգատած է թէ՝ «Իգնիկաիկաւոն ՔԱՌԱՍՈՒՆ սրբագրիչ ունենալով հանդերձ, միշտ սխալներ կը պատահին»։

Խմբագրական փո՞րձ Ընդհակառակն, պարզապէս ... Հին ազգաց պատմութիւն։

ՎԱՀԷ

ԿԱՐԵՒՈՐ ՃՇԴՈՒՄ ՄԸ՝ ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Երէկ հրատարակեր էինք թարգմանութիւնը նամակի մը, որ պատերազմական նախարարութեան դիւանապետին կողմէ ուղղուած էր Առնուվիլի եւ-րեսփոխան – քաղաքապետին, ի պատասխան անոր հարցումներուն։

Թերթը մեքենան դրուած ատեն տող մը նետուած եւ ուրիշ մը կրկնուած ըլլալով, անհասկնալի դարձած էր վերջին մասը (ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ)։ Ուստի այդ մասը կրկին կ'արտատպենք ամբողջովին.—

Զինուորական գործօն ծառայութիւն կատարելու իրողութիւնը իրաւունք չի տար մեքենաբար հպատակ դառնալու։ Սակայն թոյլ կուտայ փութացնելու անհրաժեշտ ձեւակերպութիւնը եւ սկզբունքով ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ՏՐՈՒԻ ԳՈՐԾՕՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹԵՆԷ ԱՐՁԱԿՈՒՄԷՆ ՎԵՐՋ։ (Այս է փախած տողը)։

Աւելի զատ, հարկ է նկատել որ այսպէս ստացուած հպատակութիւնը ի զօրու է միայն հպատակ դարձած անձին համար։ Ինչ կը վերաբերի իր ընտանիքին հպատակութեան, ներկայիս գործադրուած օրէնքը կը մնայ միշտ ի զօրու։

Նոր դիմումներ Հայ գործազուրկներուն համար

Մարսէյլի մեր թղթակիցը կը գրէ.— Ինչպէս հաղորդած էի, Աշխատանքի նախարարութեան աշխատանքի տնօրէնը նամակ մը գրելով Լաւիոթայի Ժողովրդական Համախմբումի կոմիտէին, կը յիշեցնէր Ժընեւի 1933 նոյեմբեր 28ի պայմանագրին տրամադրութիւնները՝ հայրենազուրկ բազմութիւններուն համար։

Այս առթիւ, նահանգին համայնավար երեսփոխանները դիմած էին նահանգապետին, որպէսզի կարճ ժամանակի մէջ ընթացք տար Աշխատանքի Նախարարութեան պաշտօնական զեկոյցին, վերահաստատելով նպաստը։

Արդ, Պ. Նահանգապետը յիշեալ երեսփոխաններուն ուղղուած նամակով կը հաղորդէ թէ դիմած է Աշխատանքի Նախարարութեան, պէտք եղած լուսաբանութիւնները ստանալու համար։

Իսկ անգործներու կեդր. մարմինը իր կարգին նամակ գրելով նահանգապետին, կը խնդրէ որ միջամտէ նպաստի վերահաստատման համար։ Այդ նամակին մէջ, անգործներու կեդր. մարմինը կը յիշեցնէ թէ մեր հայ ընկերներու մեծ մասը կռուած է Ֆրանսացիներու հետ, մեծ պատերազմի ընթացքին։ Եւ յիշելէ յետոյ նահանգային ժողովի անարդար որոշումը, կ'ըսէ թէ, անկեղծօրէն կը ցաւինք որ 1936 դեկտեմբեր 3էն ի վեր ոչ մէկ բան եղաւ գործադրելու համար Ժընեւի պայմանագիրը Պուշ տիւ Ռոնի նահանգին մէջ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՀԱՅԵՐ

Ա.

Այս գրութիւնը քաղած ենք Cornelio di Marzioի «Ճէմալի Թուրքիան» հատորէն, զոր մի քանի օր առաջ պատահմամբ ձեռք ձգեցինք եւ որ տպուած է 1926ին:

Կարգ մը գաղափարներ վրդովուած կը պատճառեն, ուրիշներ ալ մտածել կուտան:

Բայց մի՛ կարծէք որ Թուրքերուն հանդէպ վարդագոյն տեսակէտներ ունի, ո՛չ. գրիչ կամ խիղճ ծախել յատուկ է Լոթիի, Ֆարէրի եւ արբանեակներուն:

Ճիշդ այդ պատճառով կ'արժէ քննել եւ խորհրդածութեան նիւթ ընել Cornelio di Marzioի յօդուածը: Ստուգելու թէ ուրկէ՞ կը բխին մեր մասին իր բացասական գաղափարները, շատ բան վերագրելով հանդերձ անիրազեկութեան եւ ոչ թէ չարութեան:

Ի վերջոյ, մեր բազմաթիւ առաքինութիւններով, չենք կրնար ըսել թէ թերութիւններէ զերծ ենք:

Աւելի իրազեկ եւ ձեռնհաս մեր հայրենակիցներուն կը թողունք ի վեր հանել այս յօդուածին չարն ու բարին:

Հ. ՔԱՋԱՐԵՆՑ

Հայաստան, ինչպէս ըսած է Կլատսթօն, պէտք չունի օրէնքներու, այլ մարդոց: Հայաստան պէտք չունի դաշնագիրներու եւ դիւանագիտական զիջումներու, ոչ յետահայեաց արցունքներու, ոչ այսպէս կոչուած «ազգային հարցին», որ հանդիսութեան անթիւ եղեր ունի հրէականին հետ, այլ պէտք ունի մարդոց եւ գաղափարներու.

Շատ աղաղակեցին հայկական օճախի մը համար, ինչպէս շատ ձայն բարձրացուցին հրէական օճախի մը համար, սակայն մինչդեռ Հրեաները յաջողեցան կորզել, ի հեճուկս Արաբներուն եւ քրիստոնէութեան, անհեթեթ «Ազգային Տունը», Հայերը ոչինչ ստացան, հակառակ անոր որ Թուրքիա քայքայման մէջ էր եւ Ռուսիա չէր հակառակեր: Ցանցանքը որո՞ւն է:

Քանի մը հին պատմաբաններ, հիւլէականներու տեսութեան հետեւողներ, նոյնացուցին պարապը Հայաստանին հետ, եւ այս «Flatus vocis»ը իրենց միակ հաստատումն եղաւ, հակառակ անոր որ Եւրոպան քանիցս յանձն առած էր փրկել այս շատ դժբախտ ժողովուրդին ամբողջականութիւնն ու ապահովութիւնը, Պերլինի հին դաշնագրէն ի վեր: Բայց դաշնագիրներն ու գրաւոր յանձնառութիւնները չեն որ կը փրկեն ժողովուրդ մը: Ժողովուրդները կը փրկուին իրենք իրենց ուժով, դրամով՝ ինչպէս ըրին Հրեաները, արիւնով՝ ինչպէս ըրին բոլոր միւսները:

Կարեւոր է այս բաժանումը հայկական պատմութեան մէջ: 1918ին ոչ ոք կը ստանձնէր Իսրայէլացիները, ոչ մէկ պետութիւն զանոնք կը հալածէր գործնապէս: Հակառակ այս բացայայտ ճշմարտութեան, Անգլիացիները յաջողեցան անոնց համար ստեղծել ապաժամանակ պետութիւն մը, խառնուրդ աստուածապետականի եւ հովանաւորեալի: Պէտք չկար անշուշտ արաբական Թերակղզին եւ Արեւելքի անթիւ ազգային հաստատութեանց կողքին նոր մը հիմնել Հրեաներուն համար, որոնք արդէն տէրն ու տիրականն էին աշխարհի: Պէտք չկար, եւ նորագոյն պատմութիւնն ապացուցած է թէ Պաղեստին աւելի քան անօգուտ է Հրեաներուն: Մինչդեռ ընդհակառակն, ցիրուցան ձգուեցան թափառական Հայերու բազմութիւններ, կենսունակ՝ բայց առանց փրկութեան յոյսի եւ առանց ապագայ հնարաւորութեան: Ինչո՞ւ:

Այս երկու ժողովուրդներէն ո՞րն է որ աւելի իրաւունք ունէր անկախութեան:

Հայերը, գուցէ, արժանի չեն հայրենիքի մը, գուցէ իրենք զիրենք արժանի չեն ըրած ոչ մէկ հայրենիքի:

Ցրուած եւ տոկուն, համակերպող եւ տարածական, կը թուի թէ մեր կեանքը չեն ապրիր: Անոնք հեռու են մեր բարքերէն, դուրս են մեր ճաշակներէն, եւ բացակայ մեր ըմբռնումներէն: Անոնք հրեայ-քրիստոնեաներ են առանց ուղղութեան, առանց գիտակցութեան:

Ցրուած ի սփիւռս աշխարհի, չեն յաջողած տալու կազմակերպութեան մը շուրջ խմբուիլ, ո՛յնքան դարերու ստրկութենէն ետք, չեն յաջողած իրենք զիրենք պարտադրել եւ յանուն իրենց հայրենիքին երբեք վճռապէս չեն ճակատամարտած:

Կիպրոսի հայկական լեգէոնը շատ աննշան բան էր էական արդիւնք տալու համար: Քրիստոսի ջերմ հաւատքը շատ քիչ ներգործական է, ո՞րպէս զի անով Հայերը կարենան փրկուիլ: Իրենց շահերը շատ անհատական եւ նաւափրական են, որպէսզի անոնցմով կարելի ըլլայ հաստատուն ելեւմուտք մը եւ ազգային անտեսութիւն մը ընտեղծել:

Հայաստանի հողը, դաժան եւ դժուարամատոյց, դարերէ ի վեր եղերական եւ լքեալ բան մը ունի: Ջրհեղեղը հոն ձգած է երկրաբանական անջնջելի արձանագրութիւններ: Նոյն ապաւէր կը չըջի տակաւին ամայի տարածութիւններու վերեւ միշտ նոր զիակներ փնտռելու համար: Արարատ լեռան վրայ, բայց շատ աւելի բարձրութեան մէջ, ամպերուն եւ կապոյտին միջեւ, գաղափարական կերպով կը փայլի հաշտութեան տապանը: Բայց ո՞վ կը բնակի անոր մէջ:

Դաժան անմատոյց վայրենակար, որ կը թուի թէ Աստուծմէ մասնաւոր կերպով ստեղծուած ըլլայ դարաններու եւ մատնութեանց համար: Քիւրտերը, արդարեւ ինչ որ ուզէին, կ'ընէին անպատիժ: Մանուկներու յօշոտիչները, կիներու առեւանգիչները կ'ապրէին եւ կ'ապաստանէին իրենց քմահաճոյքին համաձայն եւ Աստուծոյ երեսը չէր երեւիր անոնց՝ խղճմտանքի դաղարներու մէջ: Մարդկային բազմութիւններ, քրիստոնեայ՝ մինչեւ մարտիրոսութիւն, անասնօրէն հլու՝ մինչեւ ծառայութիւն, կարգի մտած սակաւաթիւ թուրք զինուորներու ձեռքով, կը քալէին որ զիրենք առաջնորդեն դէպի ապահով մահ, դէպի Քիւրտերու երկիրը կամ դէպի Կալիֆիա:

Նզովուած երկիր, ուրեմն, անիմանալի ցեղ:

Հայերը շատ աւելի բարձր իմացականութիւն ունին Արեւելքի բոլոր միւս ժողովուրդներէն:

Պատշաճելու եւ իւրացնելու մէջ գոբաւորագոյն են Հրեաներէն, բայց միատարր չեն եւ դիմացկունութիւն չունին:

Շատ հարուստ եւ խելացի, կրնային ընկերութիւններ հիմնել, կրնային Հրեաներուն պէս, խմբուիլ առեւտրական հաստատութեանց շուրջ եւ տէր ըլլալ ամբողջ Արեւելքին: Քիչ սիրահար պատերազմի, կրնային խաղաղութեան ուժեր ստեղծել կամ մը հայրենիք կամ առանձնակի բոյն մը ձեռք ձգելու համար՝ անով:

Հայերը, մինչդեռ, չեն զգահատեր իրար եւ չեն միանար իրարու: Կ'ապրին իրարմէ հեռու, կղզիացած կամ խառնուած Մերձ-Արեւելքի ուրիշ խմբաւորումներու մէջ:

Միութիւն ի՞նչ ըսել է չեն գիտեր: Զուրկ են հայրենիքի եւ նուիրապետութեան զգացումէն: Քրիստոնէական կրօնքն իր բարոյական միջազգայնութեամբ, աւելի զօրացուցած է Հայոց մէջ փոխադարձ անհասկացողութիւնը:

Գերազանցապէս օգտապաշտ, կը յարմարին ամէն դէպքի եւ կարելի է ըսել թէ նոյնիսկ զուրկ են երախտագիտութենէ: Ոչ մէկ բանի սէր չեն կապեր:

Ամերիկայի մէջ բողոքական կ'ըլլան եւ Y. M. C. A. զիրենք կը հրապուրէ ընչին նուէրներով կամ բարեկեցութեան խոստումներով:

Անիմանալի ցեղ կոչեցի եւ պիտի ուզէի աւելցնել դատապարտուած ցեղ եթէ դուրսի ջերմ զգացում մը չզգայի սրտիս խորութեան մէջ այդ դաժան բացատրութիւնը: Հաւատացեալ մը՝ երբ կը խօսի Հայոց մասին, խորապէս կը յուզուի: Եթէ այդ հաւատացեալը Իտալացի է, երբ կը լսէ սպանութեանց եւ ջարդերու պատմութիւնները, իր խորին յուզման կը միացնէ ասպետական օգնութեան եւ ինքնամատուցման իր պատրաստակամութիւնը

Հազար անգամ լսած եմ.— «Ինչէ՜ երեք զաւակներ, բոլորն ալ խողխողուեցան: Ամուսինս ալ սպաննուեցաւ»: Բիւր անգամ լսած եմ միավանկ բառերու եւ արցունքներու մէջէն — «Փախեցինք երեսուն օր, եւ ամէն օր պակսելով: Ի վերջոյ քիչ վերապրողներ մնացինք: Զաւակ մը դաշտ սպաննուած փոսի մը մօտ: Բոլոր կիները պղծուեցան: Տղաքը տարուեցան: Դիակներն ու մահամերձները լքուեցան ուր որ էին: Ո՛վ կրնար թաղել մեռելները»:

Հայաստան, նզովուած երկիր: Առանց ուժի ապստամբ ժողովուրդ: Առանց արժանապատուութեան՝ անկազմակերպ ցեղ: Շուքի մէջ ապրելով սորված է մեռնիլ, ընդվզիլ եւ ինքզինք ջարդել տալ:

Կը հնազանդի առանց համոզման, կը պայքարի առանց յոյսի, կը կռուի առանց զօրութեան:

Հրեայի եւ քրիստոնեայի միջեւ՝ երկուքին թերութիւններն ալ ունի, բայց ոչ առաքինութիւնները: Ցաւ կը պատճառէ:

Երբ մարդ կը մտածէ բոլոր մեռած Հայերու մասին, սպաննուածներուն, չարչարուածներուն, խեղդուածներուն, բոլոր որբերուն, այրիներուն, այս տխուր փոթորիկին զոհ բոլոր մարդկային բեկորներուն, սակայն կը զգայ եւ կը փափաքի կոչում ընել ապառարար խօսակցութեան մը:

*Բայց երբոր այդ խանդավառ զգացմանց կը խառնուի բռնակալութեան սկեպտիկ զգայնութիւնը, եւ այն մը*տածումը թէ Հայերը քիչ կը ճանչնան իրենց եղեռը, քիչ ի հաշուի կ'առնեն դէպքերու քաղաքական իրականութիւնը, քիչ կը կռուին իրենց նպատակներուն մէջ իսկապէս յաջողելու համար, ուրիշ բան չի մնար եթէ ոչ անկազմնակալ հանդիսատես ըլլալ զարհուրելի եւ անօգուտ ողբերգութեան:

ՀԱՄԱՍՓԻՒՌ

—•—

ԽՄԲ.— Քանի մը ամիս առաջ, Պոլսոյ մէջ մեռաւ վաստակաւոր ուսուցչուհի մը, Օր. Համասփիւռ Միրզոյեան, որ մեր ազատագրական պայքարին մէջ ալ ունեցած է գործօն աշխատանք: Ընկեր Գալուստ Էլէնթեան յօդուածով մը կը ներկայացնէ իր կեանքն ու գործը. Հայրենիքի մէջ.—

Համասփիւռ Միրզոյեան այն բացառիկ հայ կիներէն էր, որ իր երկար տարիներու ազգային հանրային գործունէութեամբ, մեծ ծառայութիւններ մատուցած է եւ ունի բազմաթիւ գաղափարակից ընկերուհիներ այնտեղ: Դժբախտաբար Պոլսոյ մամուլը հնարաւորութիւն չունի իր մահուանէն վերջ անոր անցեալ գործունէութեան մասին խօսիլ: Արտասահմանի ազատ մամուլի պարտականութիւնն է այդպիսիներու յիշատակը յաւերժացնել հասարակութեան ներկայացնելով անոնց անցեալ գործունէութիւնը:

Համասփիւռ ծնած է Վան-Այգեստան: Համեստ ընտանիքի մը զաւակ էր: Իր միջնակարգ կրթութիւնը ստացած էր Սանդխտեան Օրիորդաց վարժարանը: Իր ուսանողութեան շրջանը եղած է չափազանց փոթորկալից: Ունէր պայքարող ոգի, ըմբոստ եւ ուժեղ նկարագիր: Շատ յաճախ կ'ըմբոստանար դպրոցի կաշկանդող պայմաններու դէմ:

Ունէր հրաշալի կազմակերպչական ընդունակութիւն: Իր համեստ եւ յուրջ բնաւորութեան պատճառաւ իր հետ կապուած էին իր դասընկերներէն շատերը, որոնց կը ներշնչէր ազատական գաղափարներ: Մասէն յարաբերութեան մէջ էր Հ. Յ. Դ. գործիչներու հետ: Իր շուրջ համախմբած էր գաղափարական օրիորդներ, որոնք իրենց բաժին աշխատանքները կը կատարէին:

Դաւոր դաւաճանութեան շրջանին, երբ Վանի երիտասարդութեան մեծ մասը ծեծի ու բանութեան տակ բանտերը լեցուած էր, իսկ զինեալ ուժերը լեռ ապաստանած էին, Համասփիւռ եւ իր ընկերուհիներն էին միակ կապ ու յարաբերութիւն պահողը՝ քաղաքի մէջ պատսպարուած գործիչներու եւ լեռ ապաստանած խումբերու միջեւ:

Օսմանեան սահմանադրութեան հռչակումէն յետոյ, Համասփիւռ նուիրուեցաւ ուսուցչական ասպարէզին եւ հրաւիրուեցաւ պաշտօնի Թաղաքամէջի աղջկանց վարժարանին մէջ, ուր կը պաշտօնավարէին նաեւ Ալէքսանեան քոյրեր: Անոնց հետ միասին կազմակերպեց եւ իր շուրջ համախմբեց գիտակից ու գաղափարական օրիորդներ: Կազմեց Օրիորդաց Միութիւն մը, որ իր շուրջ մեծ ազդեց հանեց, որովհետեւ Վանի մէջ նորութիւն էր:

1908ի սահմանադրութեան հռչակումով Վանի երիտասարդութեան համար նոր ասպարէզ բացուած էր:

Օգտուելով երթեւեկութեան ազատութենէն, ուսումնատենչ երիտասարդներ խումբ խումբ դէպի Պոլիս կը մեկնէին՝ աւելի բարձր ուսում ստանալու համար:

Մեր կարաւանին, որ կը բաղկանար 7—8 երիտասարդներէ, ընկերացաւ նաեւ Համասփիւռ իր երկու ընկերուհիներուն հետ: Պոլիս հասնելով 1910-ին Համասփիւռ եւ իր մէկ ընկերուհին իբրեւ ազգային ուսանող ընդունուեցան Դպրոցասիրաց Տիկնանց վարժարանը: Շնորհիւ իր ընդունակութեան եւ արտակարգ ուշիմութեան, ան շատ շուտով ամբողջ դպրոցի ուսուցչութեան եւ խնամակալութեան ուշադրութիւնն իր վրայ հրաւիրեց.

Իր խառնուածքին ու ստացած դաստիարակութեան անհարազատ ու խորթ էին Դպրոցասիրացի խնամակալ տիկիններու կաշկանդումները եւ այն խիստ րէժիմը, որով կը ջանային ուսանողուհիները հեռու պահել ազգային-քաղաքական կեանքէ եւ այդ պատճառաւ ամենախիստ արգելք էր ըրած էին, դպրոցէն դուրս որ եւ է ազգային ու կուսակցական բնոյթ կրող աշխատանքի մասնակցելու: Համասփիւռ իր հետ կապուած գաղափարակից օրիորդներու հետ միասին պայքարեցաւ այդ կաշկանդումներուն դէմ. Խնամակալութիւնը ստիպուած արտաքսել զայն դպրոցէն, բայց չյաջողեցաւ, որովհետեւ Համասփիւռ մինակ չէր. անոր հետ կապուած էր դպրոցի բարձրագոյն կարգի ուսանողուհիներէն մեծ մասը.

Հակառակ իր դէմ եղած այդ հալածանքներուն, Համասփիւռ յաջողօրէն եւ մեծ գովեստներով նուիրուեցաւ իր ուսման եւ փայլուն կերպով աւարտեց դպրոցական շրջանը, 1913-ին:

Առաջին տարին Համասփիւռ հրաւիրուեցաւ պաշտօնավարելու իբրեւ ուսուցչուհի Թումանեան, Գուքէչի ազգային վարժարանին մէջ, ուր մնաց մէկ տարի: 1914ին վերադարձաւ Պոլիս եւ մասնակցեցաւ Զօնդ սանուհիի կոտակի համար բացուած մրցման եւ ընդունուեցաւ իբրեւ երկրորդ սան: 1914ին հրաւիրուեցաւ Խսկիւղ-հիրի ազգային վարժարանը:

Համաշխարհային պատերազմի հետեւանքով դպրոցը փակուեցաւ, եւ Համասփիւռ վերադարձաւ Պոլիս: Խումբ մը օրիորդներու հետ ան անցաւ Պուլկարիա ապա Թիֆլիս, ուր մնաց պատերազմի ամբողջ շրջանին:

Թիֆլիսի մէջ Համասփիւռ անդամ էր: Տիկ. Խաթունի Երզնկեանի հետ գործակցաբար բացին արհեստանոց-որբանոց մը, ուր հաստատեցին գուլպայի մեքենաներ՝ որբերու գուլպայագործութիւն սորվեցնելու համար:

Հայաստանի Հանրապետութեան հռչակումէն վերջ, Համասփիւռ անցաւ Հայաստան՝ [illegible] հոն փոխադրելու նախապատրաստական աշխատանքներ կատարելու համար: Դժբախտաբար վերահաս հայ–թրքական կռիւներու եւ բոլշեւիկներու Հայաստան մտնելու հետեւանքով՝ ան չկրցաւ իրագործել իր այդ ծրագիրը:

Փետրուարեան ապստամբութեան յաջորդող նահանջին, Համասփիւռ խումբ մը օրիորդներու հետ Զանգեզուրի վրայով անցաւ Թաւրիզ, ուր մնաց մօտ վեց ամիս, ապա Երեւանի վրայով անցաւ Պոլիս, ուր նուիրուեցաւ իր սիրած ասպարէզին ու պաշտօնավարեց Պոլսոյ ազգային վարժարաններու մէջ:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԳՈՐԾԷ ԿԷՓԷՈՒՆ (ՉԷԿԱ)

—.—

Մաքէնի Թղթակիցը խօսելով Կէֆէուին մասին, կ'ըսէ թէ կատարելագործուած ձեւն է ցարական Օխրանային, ինչպէս ստալինեան դիկտատուրան կատարելագործուած ձեւն է ցարական բռնապետութեան:

Ամէն բան է Կէֆէուն, — Ընդ. Ապահովութեան Տեսչութիւն, դատական ոստիկանութիւն, լրտեսական կազմակերպութիւն, վերջապէս ան է որ կը լրտեսէ, կը ձերբակալէ, կը դատէ, կ'աքսորէ, կը դատապարտէ կը գնդակահարէ: Ունի ամէն իրաւասութիւն, զոր իրեն շնորհած է դիկտատորը: Ամենակարող իշխանութիւնն է ան, որ կը գործէ առանց անունի, կը հարուածէ կուրաբար, ընական եւ վայրագ, անխնայ եւ անգութ, ոչ թէ խիղճով, այլ իշխանութեան չարաչար գործածութեամբ, ո[...] թէ արդարութեամբ, այլ ահաբեկումով.

Ռուսիոյ մէջ Կէֆէուին ներկայութիւնը կը զգաս ամէն բանի մէջ,— ան է որ կը հետեւի ձեր քայլերուն ձեր խօսակցութիւններուն, կը բանայ ձեր նամակները, մտիկ կ'ընէ հեռաձայնով խօսակցութիւններուն, ա[...]կանջներ կը դնէ բանակին մէջ, եկեղեցական իշխանութիւնը կը ջնջէ [...] կը հաստատէ՝ ուղղակի [...] ձեռնադրել տալով, երեխաները լրտեսութեան կը մղէ իրենց հօրը դէմ իսկ կինը՝ էրկանը դէմ: Վերջապէս կը հսկէ օտար դեսպանատուններու վրայ, կը բանայ անոնց նամակները եւ հեռագիրները, ի հարկին անոնց ծառայութեան տալով դիզանի աղջիկներ, պարտադրելով որ բողանան՝ տեղեկութիւն մը աւելի կորզելու համար:

Սովետիստանի մէջ Կէֆէուն կ'աշխատի ծպտուած իբրեւ վաճառական, ճարտարագէտ, ուսուցիչ, ռամիկ. Այս կազմակերպութիւնն է, որ կը գրաւէ քարիւղի արտածումներուն շահը,— որպէսզի միշտ տրամադրելի ունենայ օտար դրամի պահեստ մը,— գործարաններ կը բանեցնէ անկախ մնալու համար այլ գործադրութիւններէ, ճամբաներ կը շինէ, ջրանցքներ կը բանայ՝ տարագրեալ աշխատաւորներով [...]ցնելով թեյարանները, որոնց թեյ[...] միշտ բարձր կը պահէ որպէսզի [...] պակսի բանուորը իր գործերուն համար:

Կէֆէուն է դարձեալ, որ առանձնած է երկրին վարիչներուն կեանքի ապահովութեան հոգը, զանոնք մեկուսացած կը պահէ լրտեսներով, ժամանակ առ ժամանակ կեղծ-մահափորձեր կը կազմակերպէ՝ ցոյց տալու համար իր ուժը թէ պէտք ծախսցնելու մահափորձերը, եւ ահաբեկելու համար նման փորձի մը ծրագիր ունեցողները:

Հազար միջոց ունի սարսափ տածելու, ձերբակալութիւն «վարչական հրամանով», բանտարկութիւն առանձնարաններու մէջ, աքսոր անհատական կամ հաւաքական դէպի ասուցեալ տափաստանները Սիպերիոյ կամ անապատները Կեդր. Ասիոյ (1934ին վերջը եւ 1935ի սկիզբը, Լենինկրատի բնակչութենէն 80.000 հոգի, անասուն փոխադրելու վակոններով, տարագրուեցան Կեդր. Ասիա Կիրովի սպանութեան առիթով, իսկ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

«ՕԽԹԸ ՓՈՐ ՉԱՃԱԽ»...

Առաջին կանչը անպատասխան մնաց:

— Քոչիկ հարսա՛յ, երկրորդ անգամ մը եւս ձայնեց Աչոյը, աւելի ուժով:

— Ի՞նչ է մօնչ խնիթեր ... ի՞չ կ'ուզէք ինծէ ... ձգեցէք որ քիչ մը մէջքս հանգչեցնեմ:

— Անուշիկ հարսաս, հոս եկուր, բան մըն ալ պիտի ըսենք .. ընկէց վերջ զնա պառկէ, ալ չենք խօսիր:

Ելաւ տեղէն ու քայլերն ուղղեց դէպի մեր կողմը: Երբ մօտեցաւ ու տեսաւ որ մենք կը ծիծաղէինք, այս անգամ ինքն ալ սկսաւ խնդալ, ու տեղաւորուեցաւ մեր քով:

— Ըսէք տեսնիմ, ի՞նչ ունիք նորէն

— Քոչիկ հարսայ, բան մը պիտի հարցնեմ ... ըմմը, տրուստ պիտի խօսիս .. Սեթմանա ինչո՞ւ Սոռմզօյէն գալէ վերջ ընծնկ եղեր էր, քեզի շատ կը սիրէր ընծնկ չէ՞ ..

— Վայ, ես քու երկան անէծումիդ .. մօնչ հիմա ըսոր սրա՞ն է ... ես ի՞չ գիտնամ թը ...

Խօսքը կիսատ ձգեց եւ ուզեց փախիլ, բայց Աչոյը քաշեց անոր փարպցաւ ու դարձեալ նստեցուց մեր քով: Մեր նպատակն էր, քիչ մը ուրախացնել, խնդալու միջոց մը գտնելով:

— Ի՞չ գիտնամ զառս, պիլիրզաններ բռնեցին Սոռմզօյ ճամբեցին, մէկ տարի ետքը եկաւ որ ընծնկ եղեր էր ..

— Տրուստ չես խօսիր ... Սեզմէ կը պահես ... հըշը կ'ըսէին թը քու սիրուդ չէ դիմացեր ..

— Վայ, քեզի չի խղճամ ... Թոյլ չտուաւ որ Աչոյը շարունակէր,—ա՞ս ի՞չ խօսք է ... ու փախցաւ Աչոյին երկայն ականջներուն: Քիչ մը քաշկռտելէ վերջ, թեթեւ մըն ալ խածաւ ու ձգեց հեռացաւ դարձեալ պառկելու:

Բաւական ուրախացուցած ու խնդացուցած էինք զինք, ու կը մտածէինք, թէ տրամադրութիւնը թեթեւցած էր անպայման: Թէ մեր գործը շարունակեցինք ուռենիներու պաղուկ շուքին մէջ, եւ թէ մեր շատ բարեսիրտ ու բարեմիտ հարսային սիրտը շինեցինք ու հանգստացուցինք, խոստանալով որ եթէ Սէմէթենց տղան յանդգնի պակաս տալ օրականը, իր մանգաղը անոր վիզը պիտի փաթթէինք ..

Իսկապէս ալ Քոչիկ հարսային ամուսինը մէկ տարի Պոլիս մնալէ վերջ երբ գիւղ վերադարձաւ, քիչ մը խելքը թեթեւցած էր ... Ու գիւղացիները կը պատմէին բերնէ բերան թէ «կնկանը սիրուն չէ դիմացեր», ու խելքը թռցուցած է Սեթմանոն»:

Մեր հայրենիքին ժամերը աւելի երկար տեւողութիւն ունէին, քան այս երկիրներու ժամերը ...

Այդտեղ մենք մէկ ժամ կը հաշուէինք ամենաբարձր ուռենիին շուքը, երբ նուազագոյն հինգ վեց քայլ յառաջանար ու արեւն ալ ուղիղ հորիզոնէն քանի մը հասակ դէպի մայրամուտ կը թեքէր:

Այսպէս էին հայրենի ժամերը, ու նոյնպէս երկար էր անոր աշխատանքի ժամանակամիջոցը, առաւօտեան արեւածագէն մինչեւ իրիկուան մայրամուտ:

Հնձուորները պէտք եղածին պէս հանգստացուցած էին իրենց ամէն մէկ ոսկորը: Մեր հրամանին վրայ վեր կացան, իրենց թմրութիւնը անհետացնելու համար, Անոյ առուին պաղուկ ջուրով դէմքերնին լոգանք մը առին վերջ, ուղղուեցան դէպի աշխատանք:

Անոնց առաջ, ձեռքերուն մէջ մանգաղները ինքնաշարժ մեքենայի մը նման կը ջարդէին, ու մէկ վայրկեանի մէջ, գրեթէ, վեց-եօթը խուրձ կը գոյանար գետնին վրայ:

Կէս օրուան հանգստի միջոցին, Աչոյին հետ առատ կապ պատրաստած էինք, որ մինչեւ իրիկուան կը բաւէր այդ օրուան համար:

Հնձուորներու մէկ վեցեակին ես կը հետեւէի, արագ-արագ կապելով եւ մէկդի նետելով ծանր խուրձերը, ու մէկ վեցեակին ալ Աչոյը կը հետեւէր միեւնոյն պաշտօնով եւ միեւնոյն արագութեամբ:

Քոչիկ հարսան Աչոյի վեցեակին շարքին կը գտնուէր:

— Շան ցեղեր, ցան ետ թողած ...

— Խօսքը Սէմէթենց բացակայ տղուն ուղղած կը խօսէր Քոչիկ հարսան, միեւնոյն ժամանակ անուղղակի զգացնելով մեզի, թէ՝ «ես անոնցմէ վա՞ր կնիկ եմ, անոնցմէ պակա՞ս կը քաղեմ, որ այդ չաւոր ինծի կ'ուզէ պակաս տալ ...)

Մանգաղը ամէնէն արագ կը նետէր, ու բոլորէն շատ՝ մէջքը կը չոկէր բուռը լեցուն: Երբ բուռը լեցուն կը չոկուէր, խօսքին թելը կը գտնէր անմիջապէս, ուր որ ձգած էր, — եկոր, եկոր տես թը՝ ես ինտոր բողատ (քաղուոր) ըմ ... հէմտէ, օխթը փոր չոճուխ ըմ բերեր, չուն քեզի

Ան, թէեւ միշտ ջղայնոտ ու ինքնիրեն այդպէս կը խօսակցէր, բայց դէմքին գիծերը ցոյց կուտային, որ ներքնապէս հանդիսա էր եւ ուրախ: Որովհետեւ, վստահ էր որ մենք բոլորս ալ զինքը կը սիրէինք ու կը յարգէինք, ու երբեք թոյլ չէինք տար Սէմէթենց շանը, որ իր օրականը պակաս վճարուէր:

Ու մենք՝ բոլորս, մոռցած պահ մը մեր մօտիկ անցեալը ... մեր սեփական արտին նման, վանքը արագ արագ կը հանէինք. Կարծես, «Թոփիկ» հասկերով ծանր ցորենի արտը մեր առջեւէն կ'անհետանար խաղաղ գտնելով: Շարք շարք դէզեր կը գոյանային բարձրագագաթ, ամէն մէկ՝ քսան քայլի վրայ:

Արեւուն տաք բեւեռները սկսած էին թուլնալ, կակուղնալ, ու մեր մարմինը չայրել այլեւս:

Ամառուան այդ երկար օրուան հասակը պզտիկցած էր հետզհետէ, ու իրիկուան զովութեան նշանը սկսած էր դէմքերնուս մօտենալ յամրաքայլ:

Անոյ առուին երկայնքին գտնուած բազմաթիւ ուռենիներու եւ բարտիներու ստուերները այնքան թանձրացած ու երկնցած էին, որ քիչ կը մնար մեր Վանին ոտքը հասնէին:

Իրիկուան այս զովութիւնը աւելի թարմացուցած էր հնձուորները, ու անոնք աւելի արագ կը յառաջանային, ցերեկուընէ նուազ յոգնութիւն զգալով

Ու բոլորս ուրախ տրամադրութեամբ, խաղով ու խնդութեամբ, կ'աճապարէինք կարծես, շուտով մտցնել եւ թաղել առաջին օրը:

Այս տաքուկ մթնոլորտին մէջ, ու ուրախ տրամադրութեան տակ, ան նոր առաջարկ մը Աչոյին կողմէ՝ Քոչիկ հարսային:

ՆԵՐՍԷՍ ԽԱՉԻԿԵԱՆ

(Շար.) (2)

1936ի աշնան՝ Ուկրայնայէն նոյն ձեւով աքսորուեցան 7000 հոգի՝ կամենալի դատավարութեան առիթով), աշխատանքի գաղութ» զերոյէն վար 30 աստիճան ցուրտ երկիրներու մէջ՝ ճամբայ փորելու, ծառ կտրելու համար այնտեղ, ցնցոտիներ հագած, երբեմն անօթի ունենալով միայն սեւ հաց եւ ջուր, իսկ երբեմն բնակարան՝ տախտակէ հիւղակներ: Բայց աշխատանքի ամէնէն սարսափելի միջոցն է ատրճանակի հարուածը՝ չեկիստի պրով ուղեղին, «մարդկային մարմնոյն վրայ միակ տեղը, որ կը ծառայէ անվրէպ սպանութեան՝ գործին անվարժ գաւիճներուն իսկ ձեռքով»:

Հարցաքննութեան եղանակնե՞րը,— բնաւ վար չեն մնար երբեմնի ամերիկեան բանտերու հռչակաւոր երրորդ աստիճանէն. Յիշատակենք մէկ քանին, որոնք նուազ բարբարոսական են. Ահա «Արքիմիդէսի պրուէնը», — անընդհատ հարցաքննութիւն, մինչեւ որ խոստովանի, ոչ քուն կայ, ոչ հանգիստ կամ բանտարկուեալ մութ խցիկի մը մէջ, ուր անտեսանելի բարձրախօս մը, գիշեր ցերեկ եւ անընդհատ, կը կրկնէ նոյն խօսքերը. «Խոստովանէ գործած ոճիրդ». «Դուն ոճիր գործած ես կուսակցութեան դէմ, սովետական հայրենիքին դէմ»: «Խոստովանէ թէ յանցաւոր ես»: Եւ ժամանակ մը վերջ, երբ ենթական տկարացած է այլ եւս, բարձրախօսը կը սկսի կրկնել սա խօսքերը. «Ես ոճրագործ եմ»: Հասկնալի է որ ինքնաթելադրութեան եւ զառանցանքի կը մղեն այս կրկնուած խօսքերը, այնպէս որ ենթական ի վերջոյ կը կրկնէ այդ խօսքերը, արդէն ուժասպառ, քնատ, անօտուաղ, անհարեն:

Խոստովանցնելու եղանակ մը եւս, որ կը յիշեցնէ արեւելեան հռչակաւոր տանջանքը,— կաթիլ կաթիլ բանտարկեալին ճակատին վրայ կաթեցնել պաղ ջուրը, մինչեւ որ դատապարտեալը խենթենայ:

Եղանակ մըն ալ,— բանտարկեալին դէրքէն քիչ հեռու զետեղել ելեկտրական լամբար մը, որ սաստիկ լոյս կ'արձակէ: Այդ լոյսէն շլացած, յոգնած, սպառած, կուրացած, կը ստորագրէ ինչ յայտարարութիւն որ կը ներկայացուի իրեն:

Ոմանք թերեւս կարծեն թէ Կէփէուն կը դարձնէ միայն «իր տանը մէջ»: Բայց արտասահմանի մէջ եւս, Կէփէուն ունի բազմաթիւ գործակալներ, տեսանելի եւ անտեսանելի, որոնք կ'աշխատին սովետական դեսպանատուններու յարկին տակ կամ նոյն իսկ դեսպանատուններէն անկախ: Առաջիններուն մէջ նոյնիսկ են դեսպաններուն, անոնք են որ կը պահեն թղթակցութիւնը, կը փոխադրեն ստորհանդակը արտասահմանէն Մոսկուա, Մոսկուայէն արտասահման, բայց դեսպանները որ եւ է տեղեկութիւն չունին այդ ստորհանդակին բովանդակութենէն, թէեւ կը կատարուի իրենց անունով:

Դեսպանատուններու մէջ կ'ապրի «Մոսկուայի աչքը», որ կը հետեւի զանազան պաշտօնեաներու գործունէութեան, ինչպէս եւ իրաւունք ունի «մաքրագործելու» Այդ պարագային, երբ յաջողի, կը նշանակուի բարձր պաշտօնի մը, այլապէս չնորհազուրկ կ'ըլլայ:

Արտասահմանի մէջ, Կէփէուի գործակալները իրենց առաջնութեան թանկագին լծակիցները կ'առնեն տեղական համայնավարական բջիջներէն: Ահա թէ ինչու Ֆրանսայի մէջ անցած դարձած շատ մը բաներ, որոնց գաղտնի կը կարծուէին, յայտնի են Մոսկուայի կեդրոնին:

Այս ամէնը ոստիկանական վէպի մը կը նմանի, բայց եւ այնպէս իրրոզովին իրական է եւ կը կատարուի մեր օրով:

Կէփէուն կ'աշխատի առանց հանգիստի: Ան իր հրամանները կը ստանայ միայն Քաղբիւրոյէն կամ ուղղակի Ստալինէն: Երբեմն, սակայն, իրար կ'ուտեն, ինչպէս խեչեփառները՝ սափորի մը մէջ: Այն ատեն Ստալին կ'որոշէ, ինչպէս Արամազդ, «մաքրագործում» մը կը կատարուի եւ ժամանակի մը համար կը խափանի Լուբիանկայի տունը, ուր է Կէփէուի կեդրոնը: Նորէն կը սկսին դերանի կոմսաւօններու առեւանգումները, գիշերային գնդաձիգները, եւն, չէ՞ որ ատոր է գրամը Կէփէուի գործակալին ձեռքին մէջ, ան է որ կը հայթայթէ դեզարժեբ, ան է որ կրնայ արտասահմանէն բերել լաւագոյն հագուստ ու կօշիկը,— դժբա՞խտ երկիր, ուր մասնութիւնը հացէն առաջ է, յղութիւնը բոլշեւիկեան ճարտարարուեստ կամ ընկերվարական շինարարութիւն:

Երջանիկ Ստալին, իր ձեռքին մէջ պահելու համար երկիրը, պետութեան մէջ պետութիւն է հիմնած իր Կէփէուով, որուն գործակալները կը նմանին սիֆիլիզի,—կը փարակեն ու կ'աւերեն, մինչեւ որ օր մը նոյն սիֆիլիզը փարակէ եւ սպանէ չէֆը:

Ընդոզաց գոնռզաց:

ՈՒՍՈՒՑԱՊԵՏ Բ. ՀՐՕԶՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

ՓՐԱԿԱ (Յառաջ) — Հանրածանօթ հիթիթագէտ փրոֆ. Բ. Հրօզնին վերադարձած ըլլալով իր ճամբորդութենէն, յունուար 30ին Փրակայի Արեւելագիտական ընկերութեան անդամական ժողովին կարդաց իր զեկուցումը, որ ամբողջութեամբ պիտի հրատարակուի աւելի ուշ: Այժմ միայն կարճ ամփոփում մը Երեւսա կիսապաշտօնական «Փրակէր փրէսսէ» մէջ (31 յունուար):

Իր զեկուցման մէջ ամէնէն կարեւոր տեղը կը բռնէ խորհ. արեւելագիտութեան զարգացումը, որու կեդրոնն է Լէնինկրատը, աւելի քիչ Մոսկուան: Լէնինկրատի մէջ կեդրոնացած են պատմական եւ լեզուաբանական բաժինները: Փրոֆ.ը մոգական լապտերով ցոյց տուաւ Մոսկուայի եւ Լէնինկրատի հսկայ գրադարանները, (Մոսկուայինը՝ 7 միլիոն հատոր), ուր ի հարկէ արեւմտեան Եւրոպայի գրականութիւնը ցանկալի չափով ներկայացուած չէ: Շատ փոքր դեր կը կատարէ արեւելագիտութիւնը Ուկրայնայի մէջ, ընդհակառակն Հայաստանի, Ազրբէյճանի եւ Վրաստանի մէջ լայնօրէն կ'ուսումնասիրուի: Բագուի մէջ, որուն բնակչութիւնը մէկ միլիոնի հասած է հազարաւոր ուսանողներ կը հետեւին արեւելագիտութեան, իսկ Թիֆլիսի մէջ ուզած են Հրօզնիի հետ սլաժամաւորուիլ դասախօսութեանց շրջանի մը համար: Փրոֆէսորը մասնաւոր գոհունակութեան է զգացեր իր դասախօսութիւններով Երեւան, Արարատի ստորոտը, մօտ հին հիթիթական մշակութային շրջանին, ուր հարմենոիտ մեծամասնական ցեղը ամէնէն մաքուրն է մնացեր: Յատկապէս Հայաստանի մէջ փրոֆէսորը կրցեր է ուսումնասիրել հնութիւններ, ինչպէս եւ հայկական գրաւոր յիշատակարանները. Առաջին դարերուն Հայաստանը ունեցած է սաստկապէս զարգացած մշակութային աշխատանք, որ դժա շատ քիչ ծանօթ է աշխարհին: Շահեկան էր զեկուցումը ցիրուցան հայ ազգի կեդրոնացման մասին Հայաստանի մէջ, ուր Հայեր կ'երթան նաեւ արտասահմանէն: Պետի մանրամասն նկարագրութենէն վերջ, փրոֆէսորը եզրակացուց թէ ազրուսաւ մակարդակը նաեւ գրական ասպարէզի աշխատաւորներուն նիւթական վիճակը շատ գած է եւ միայն ընտանիքի բոլոր անդամներու եկամուտներուն միացումով է, որ տանելի կը դառնայ:

Թղթակից

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՈՒՍՈՒՑՈՒԹԻՒՆԸ

Կրթական գործավարութիւնը ուսուցչութեան տագնապ մը ունի, զոր մերթ ընդ մերթ կը դնէ սեղանի վրայ: Մեծ գումարներ կը յատկացնէ, ուսուցիչ պատրաստելու համար դպրոցներուն, որոնց թիւը կ'աճի օրէ օր, եւ ուսուցչական տագնապը կը մնայ միշտ նոյնը:

«Թ. Հայաստանի վիճակագրութիւններուն համաձայն, 1933ին 400 հազար րուբլի յատկացուած է ուսուցիչներու վերապատրաստութեան համար, 1936ին՝ 1.090.000 րուբլի, իսկ այս տարուան համար կը նախատեսուի 2.194.000 րուբլի ծախք մը:

Հայաստան ներկայիս ունի 5197 ուսուցիչ, որոնց կրթական արժէքին պատկերը կարելի է ներկայացնել հետեւեալ դասաւորումով.—

1. Տարրական կամ թերի միջնակարգ կրթութիւն ունին 950 ուսուցիչներ:

2. Միջնակարգ կրթութիւն ունին 3405 ուսուցիչներ:

Վերջին թիւէն՝ 2907 հոգի միջնակարգ մանկավարժական կրթութիւն ունին, եւ 395 հոգի՝ բարձրագոյն կրթութիւն, իսկ վերջիններէն բարձրագոյն մանկավարժական կրթութիւն 363 հոգի:

Թերի բարձրագոյն կրթութիւն ունին 44 հոգի:

Այս պատկերին դիմաց, երկիրը պէտք ունի բարձրագոյն կրթութեան տէր 2000 ուսուցիչի, մինչ բարձրագոյն կրթութեան տէր ուսուցիչներու թիւը 400ը չանցնիր:

Ահա թէ ինչու անհրաժեշտ է

1. Տարրական կամ թերի միջնակարգ կրթութեան տէր ուսուցիչներուն տալ միջնակարգ մանկավարժական կրթութիւն.

2. Ոչ լրիւ միջնակարգ կամ լրիւ միջնակարգ դպրոց աւարտած ուսուցիչներուն տալ բարձրագոյն մանկավարժական կրթութիւն:

3. Պարբերաբար կազմակերպել կատարելագործումի յատուկ դասընթացներ:

Այս ուղղութեամբ ուսուցիչներու վերապատրաստութեան ձեռնարկը արձանագրած է արդէն 2143 ուսուցիչ, որոնք թղթակցութեամբ պիտի հետեւին դասընթացքներուն: Այս դասընթացքներուն հետեւիլ ուզողներուն թիւը շատ մեծ է, բայց կարելի չէ ընդունիլ բոլորը:

Անցեալ ամառ ուսուցիչներու վերապատրաստութեան դասընթացքներուն հետեւած են 653 հոգի, 300ը ընդհանուր եւ մանկավարժական միջնակարգ կրթութեամբ, որոնց մէջ ռուսերէն լեզուին կը տիրապետէին 26 հոգի, ռուսական թերթ կը կարդային 19 հոգի, ռուսերէն մանկավարժական ամսաթերթի կը հետեւէին 15 հոգի: Այս տարի մասնաւոր դասընթացքներ պիտի բացուին ռուսերէնի եւ ռուսական գրականութեան դասաւանդութեան համար:

ԴԱՂԲԱՇԵԱՆԻ ԲԱՌԱՐԱՆԸ

Պետ. Հրատ.ը ձեռնարկեց վերհրատարակելու լեզուաբանութեան տոքթէօր Ա. Ս. Դաղբաշեանի ռուսերէնէ հայերէն բառարանը, որ առաջին անգամ լոյս տեսած է 1907ին եւ այժմ գրեթէ հազուագիւտ է դարձած:

Պիտի վերհրատարակուի 10.000 օրինակով եւ մատչելի գնով:

Նոր տպագրութեան մէջ պիտի մտցուին այն բոլոր նոր բառերը, որոնք գործածութեան մէջ մտած են վերջին տարիներու ընթացքին: Բառարանը պիտի բովանդակէ մօտ 150.000 բառ, եւ պիտի գերազանցէ բոլոր նման բառարանները:

Որոշուած է վերհրատարակել նաեւ նոյն հեղինակին հայերէնէ ռուսերէն բառարանը:

ԵՐԱԺԻՇՏ Ն. ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ

Գրեցինք թէ վերջերս Երեւանի մէջ տօնուեցաւ երաժիշտ Նիկ. Տիգրանեանի ծննդեան 80ամեակը:

Այս առթիւ կառավարութիւնը, որոշեց Լէնինականի երաժշտանոցը անուանել Տիգրանեանի անունով, Երեւանի Երաժշտանոցին մէջ պահել երկու սաներ Տիգրանեանի անունով, այս տարի հրատարակել Տիգրանեանի գործերուն ժողովածուն, վաստակաւոր երաժշտին տալ 5000 րուբլի պարգեւ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երեւանի մէջ հրատարակուած թերթերն ու գիրքերը սկսան փոխել «Հայաստանի Խ. Ս. Հ.» տարազը եւ բռնել «Հայկական ԽՍՀ»: Այս ... Նուաճումին ինչ կ'ըսեն Հայաստանասէրները, որ եւ է մտահոգութիւն չի՞ ծագիր իրենց միտքին մէջ, չե՞ն կարծեր որ, օր մըն ալ, ռուսական (ճերմակ թէ կարմիր) աշխարհակալութիւնը աւելորդ պիտի համարի սա Հայկականն ալ,— այն ատեն ինչո՞վ պիտի պարծենան Հայաստանասէրները:

*** Մինչեւ հիմա Արագած լերան բարձունքին թառած օդերեւութաբանական կայանը չունէր ելեկտրական լոյս: Այժմ Արագածի 5—6 կէտերուն վրայ գիշերը կը շողան լերան աչքերը,— զորս հայկական հէքիաթ մը վաղուց էր տեսեր եւ անուանէր՝ Լուսաւորչի կանթեղը:

** Ծաղկախտը, որ այնքան աւերներ կը գործէր Հայաստանի մէջ, գրեթէ բոլորովին անհետացած է շնորհիւ կատարուած պատուաստներուն: Այս տարի կեղծծաղկի, ժանտախտի եւ կարմրուկի դէպքեր ալ չարձանագրուեցան

** Բացուեցաւ Երեւան - Նուպարաշէն խճուղին, 9 քիլոմեթր երկար եւ հէկար խայծդամով պատած:

ՄԱՄՈՒԼ

Սթափումը

«Յուսաբեր» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (25 յունուար).

— «Անդրէ Ժիտ մինակ չմնաց: Ցակաւին դադրած չէ այն աղմուկը, զոր ան յարոյց ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհի մէջ խորհրդային իրականութեան նուիրած իր գրքով, եւ ահա ալ ուրիշ զգայացունց մերկացումներով ապացուցից կ'ինչէ մէկ ուրիշը եւ անդունդ վրդովումով նշաւակութեան սիւնին կը գամէ բռնութեան, կեղծիքի եւ ննչութեան անգերազանցելի ախոյեանները՝ Մոսկուայի իշխանաւորները

Լուի Ֆերտինանտ Սելին — ան է հեղինակը «Mea Culpa» (Իմ մեղքը) խորագրով կրող եւ բոլշեւիկներու դէմ ուղղուած նոր գրքին, որ լոյս տեսաւ քիչ ատեն առաջ:Սելին, որուն «Voyage au bout de la nuit» վէպը 1935ին գրական մրցանակի արժանացաւ, մէկն է ամէնէն զօրեղ երիտասարդ տաղանդներէն Ֆրանսայի արդի գրականութեան մէջ: Ինչպէս շատ ուրիշ ժամանակակից գրագէտներ՝ ան, ելք փնտռելով ներկայ փտած քաղքենի գրամատիրական կարգերէն, կը խորհէր գտած ըլլալ զայն բոլշեւիկութեան մէջ: Այդ տրամադրութեամբ ալ ան ճամբորդեց իր յոյսերու երկիրը՝ Ռուսիա

Հոն Սելին տեսաւ, հարկաւ, լոկ այն, ինչ որ իրեն ցուցուցին. Եւ սակայն այդքանն ալ բաւական էր, որ քօղը իյնար իր աչքերէն, եւ բոլշեւիկութեան հանդէպ իր տածած հաւատքը եղերականօրէն կործանէր: Ու վերադառնալով հայրենիք՝ ան փութաց հրատարակել «Իմ մեղքը», որ անսեթեւեթ խոստովանութիւնն է իր ողբերգական սխալին, եւ, միեւնոյն ատեն, անհեղ ամբաստանագիր մը բոլշեւիկներու դէմ:

Գարշանքով կը խօսի Սելին «խորհրդային բուրժուազիին» մասին, զոր ինք կրցած է տեսնել գործի վրայ, եւ անողոք կերպով կը ծաղրէ ինչպէս անոր գիշատիչ ընչաքաղցութիւնը, այնպէս ալ ամբողջ կառոյցը բոլշեւիկեան հսկայ ստուին:

«Պրոլետարը աղտոտ է ... իրենն են գեղեցիկ գործարանները, հանքերը, գրամատուններ ... իրենն են բոլոր այգիները, կարկանդակները եւ անուշեղէնները... Այդպէս խաբած ու շլացուցած են բանուորները, որոնք, իրականութեան մէջ, զուրկ են անգամ կուշտ ուտելու հնարաւորութենէ, մինչ իրենց համար միշտ պատրաստ է աքսորը: «Ժողովուրդը թագաւոր է: Այդ թագաւորը ունի այն ամէնը, ինչ որ իր սիրտը կ'ուզէ: Միայն ... շապիկ չունի իր մարմնին վրայ»:

Սելինի ցասումը սահման * չունի, երբ ինք կը խօսի բոլշեւիկ իշխանաւորներու մասին. «Կինովինդիր, Մաղձոտ, ուրիշներու պատւին մէջը նայող անհրեւակայելի եսամոլութիւն մը կը համակէ ամէն ինչ, կը չափագործէ, կ'ապականէ սոսկալի թշուառութիւնը եւ աւելի պարշահոտ կը դարձնէ զայն»: Նիւթ — ա՛ն է այսօր տիրականը Ռ. Ռուսիոյ մէջ, եւ անոր շուրջն է որ կը դառնայ ամէն ինչ: Իսկ հոն, ուր խնդիրը հոգեկուրկ նիւթի մասին է, միշտ ալ յաղթական կը հանդիսանայ ոչ թէ ամէնէն պարկեշտն ու կարողը, այլ ամէնէն անխիղճը, ամէնէն վարպետորդին ու վայրագը: «Տեսէք թէ ինչպէս Ռ. Միութեան մէջ դրամագլուխը վերստին պատուոյ սաարկայ կը դառնայ, թէ ինչպէս ան իր հին բռնակալութիւնը կը գործադրէ ... Սակայն պրոլետարը ամէն խօսում հալած իւղի տեղ կ'առնէ, երբ զինքը կը շողոքորթեն. հոգ չէ թէ բոզը կը ձգեն, որ ամէն բանի տէրը ըլլալու իր անսփաառութեան մէջ՝ թշուառութենէ սատկի»:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ, ԻՆՉՊԷՍ ՊԷՏՔ Է ԽԱՂԱԼ. Գրեց՝ Մկրտիչ Եանըգեան, նախկին իրաւարար հայկական, անգլիական եւ ամերիկեան խումբերու: Օրէնքները կը բացատրուին մատչելի լեզուով եւ պատկերներով: Գինը՝ 50 սէնթ: Դիմել M. Yanekian, 2464, Grand Concourse, New York. U. S. A.:

ԾԻԾԱՂ

Ծուժուաղէմ մարդ մը գեղարան ներկայանալով կ'ըսէ.—Սա շիշիս մէջ «յուռութօ» լեցուցէք

— Պարոն, առանց դեղագրի անկարելի է:

— Պարոն, ինծի նայեցէք, ինքնասպան ըլլալու դէմք ունի՞մ:

— Եթէ ես ձեր դէմքը ունենայի, վայրկեան մը իսկ չէի սպասեր, անձնասպան ըլլալու համար:

X

ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

— Նորէն ինքնաշարժ մը գողցեր ես:

— Ոչ, պարոն, ինքնաշարժին քանի ձիու ուժ ունենալը քննելու ժամանակ ճամբայ ելաւ, երբ յաջողեցայ կեցնել, ոստիկաններու յանձնեցի:

— Առանց տիրոջը հաւանութեան ինքնաշարժ մը ոստիկաններու յանձնելուդ համար վեց ամիս բանտարկութիւն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (198)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Ցրէ,— ու գլուխը բացասաբար շարժեց մեր Համբարը:

Առիւծ Գեւօն, փափախը գլխուն տակ դրաւ ու հառաչելով երկնցաւ գետնի վրայ:

— Խորոված գառան կողիկ մը, ծիծմիշով ու թրխնձով մէջը լեցուած, երկու շիշ Արարատի կարմիր գինի, թոնիրէն նոր ելած թազայ լաւաշ, կանաչով պանիր, ձագու մեղր, խընոցէն ելած թազա կարագ, Երեւանի դուշմա ... Օֆ հարայ ... տօ՛, Նիկոլ, էդ հացը ե՞րբ պիտի գայ ... Անաստուած, տօ անօրէն, մեռայ է՛, մեռա՛յ ...

Աւելորդ է ըսել որ խօսողը մեր բարեկամ Քանաքեռցի Ցակոբն էր: Պառկած գետնի վրայ, ոտքերը պատն ի վեր տնկած, ինքն իրեն կը խօսէր, աւելի շատ ստամոքսը կը գրգռէր՝ ճոխ սեղան մը երեւակայելով, մինչդեռ չոր հացի պատառ մը լիուլի պիտի գոհացնէր զինք

Անշուշտ ոչ ոք ուշադրութիւնը կը դարձնէր Ցակոբի զառանցանքներուն: Ամէն մէկը իր ցաւն ունէր, ոմանց ոտքերը արբուած էին, ոմանց մէջքը ցուցած, ու բոլորն ալ անչափ սոված:

— Հէ, Նիկոլ, չլսեցի՞ր ինչ .. էդ հացը ..

— Համբերէ, Ցակոբ, սիրելիս ..

— Սիրելի՛ս,— հեգնեց Ցակոբը,— չէ մի զուռնա, դու հացէն լուր մը տուր ...

— Մէկ երկու ժամէն, այնքան հաց ունենանք, որ ուտես ու չկշտանաս:

— Տօ՛, Թոփալ սատանայ, դու բան մը կ'ունենաս չանթայիդ մէջ,—պաշտոր ձայնով դարձաւ Ցակոբը քովը երկնցող ընկերոջը

Բոլորը հռհռալ սկսան:

Երկրորդ օրն էր որ խումբի տղաքը ծոմերնին չէին աւրած: Գոմի մէջ հաւաքուած տղոց խօսակցութեան նիւթը գրեթէ հացի շուրջ կը դառնար: Կը քրթմնջէին, կը բողոքէին, կը պահանջէին: Եւ, սակայն, հետզհետէ ձայները մարեցան, եւ ամէն մէկը ինկած տեղը քնացաւ, մինչ պահակները աչալուրջ կը հսկէին:

Գէորգն ու Ուրանցի Ցակոբը քանդուած դրան կողքին իրարու քով նստած, մեղմաձայն կը խօսէին:

— Ցակոբ, մինչեւ Ղզլճայի սարը չա՞տ ճամբայ է ...

— Ուրիշ տեղ չունինք սթրուելու, այս տեղէն մինչեւ Արճակու լիճը քըտանոց է ..

— Ըսէր, ճամբայով չենք կրնար անցնիլ ... մինչեւ այդ սարը տասնէն տասներկու ժամ է ... Հը՞, Ցակոբ, ի՞նչ կ'ըսես ...

— Ի՞նչ պիտի ըսեմ ... բան է, եթէ չհասանք, Խասակոնիս կը մնանք:

— Դաշտի մէջ գիւղ մը ... թակարդի պէս բան մը մեզի համար, եթէ կռիւ մը պատահելու ըլլայ ...

Ցակոբը ուսերը թօթվեց, եթէ մինչեւ Ղզլճայի սարը չհասնէին, Խասակոնիսէն աւելի յարմար տեղ մը չէր կար՝ ցերեկը անցընելու համար:

Գոմի քանդուած պատի դուրսի կողմը, քարերու ետեւ դիրք բռնած պահակը յանկարծ ձայն տուաւ.

— Մէկը վազելով կուգայ,— կրկնեց գոմի մէջէն ուրիշ պահակ մը:

Գէորգն ու Ցակոբը ոտքի ցատկելով մօտեցան պատի վրայ բացուած ծակի մը: Իրօք, մէկը կաղալով ձորամիջէն կը վազէր դէպի գոմը: Զգեստէն յայտնի էր, որ հայ մըն էր, թերեւս Գործոթցի մը: Երբ վազելով եկող մարդը բաւական մը մօտեցաւ, Ցակոբը հանդարտօրէն դառնալով դէպի Գէորգ՝ ըսաւ.

— Կը ճանչնամ, Ցարօն է, Գործոթի գզիրը, ձայն մի տար տղոց, թող քնեն:

Ցարօն շնչասպառ ախոռէն ներս ինկաւ ու յանկարծ գոմի մէջ այնքան բազմութիւն մը տեսնելով՝ աչքերը չռած շուարած մնաց: Ընդհանրապէս յեղափոխական խմբերը փոքրաթիւ կը լինէին, տասը կամ տասներկու զինուորներէ բաղկացած: Ցարօն մէկ երկու անգամներ այդպիսի խմբերու հանդիպած էր, բայց հիմա տեսածը բանակի մը տպաւորութիւնը ըրաւ վրան. այդքա՞ն ալ բազմաթիւ զինուած մարդիկ ...

— Հը, Ցարօ,— Ցակոբը մօտեցաւ գզիրին,— տնաքանդ, զիս չճանչցա՞ր . .

— Վայ քու մէրդ չմեռնի, Ցակոբ, լուսը քեզ տեսնողին ... ամման, ոտքերդ պագնեմ, Ցակոբ, շուտով շարժեցէք ... սա՛րը, սա՛րը ...

— Ի՞նչ կայ բարեկամս, ի՞նչ է պատահեր,— ծանր դժգոհութիւն մը կռահելով հարցուց Գէորգը:

— Ա՛խ, պարոն, սեւ իջնէ Գործոթի վրայ ... ձեր խաբրը հասաւ Բերկրի ... չուռը, չուռը ... մեռոն չկայ երեսին ... աղղուրըց .. Վասակ Քրտերը հազարներով ..

Այդքանը բաւական էր: Գէորգն ու Ցակոբը իրարու նայեցան: Մտահոգուած էին:

— Ցարօ՛, մեզ ո՞վ մատնեց,— հարցուց Ցակոբը, որ Ցարոյի կցկտուր խօսքերէն ամէն ինչ հասկցեր էր:

— Ի՛ն, է՛ն չունէր .. Մուղսին:

— Ո՞րը, Ցարօ:

— Ժամ մը եղաւ, հիմա Բերկրիի մէջ պիտեն ...

— Գեղին մէջ զօրք, Քիւրտ կա՞յ:

— Չէ, բայց ... ճամբաներու վրայ լեցուն ձիաւոր եւ հետեւակ Քրտեր .. Բերկրի կ'երթան ...

Գէորգն ու Ցակոբը խորհրդաւոր կերպով իրարու նայեցան: Անշուշտ այդ հաւաքումը կապ ունէր առջի իրիկուն Կորթկանի սարը բարձրացող Քրտերու հետ, որոնք իրենց հոտը առած՝ փնտռտուքի ելած էին:

— Շատ ապրիս, Ցարօ ... շուտով վերադարձիր գիւղ, քեզ տեսնող չըլնի ... մեզ հա ... Ալօն գի՞ղն է ...

— Առտու արտ գացեր էր, հիմա չեմ գիտեր ... գեղը իրար անցած է, շատեր վերադարձան արտերէն ..

— Լաւ, եթէ Ալօն տեսնես, կ'ըսես ճար մը գտնէ մեզի հաց հասցնելու...

— Հասկցայ, Ցակոբ ... լաւ: Աստուած քեզ յաջողութիւն տայ ... Աստուած պահէ բոլորիդ, ձեր ոտաց ճամբաներուն զուրպան ըլլիմ ...

— Երթաս բարով, ախպեր,— ու Գէորգը զգածուած սեղմեց Ցարոյի կոշտացած ձեռքը,— խումբը քեզի պարտական է ...

Ցարօն դուրս ելաւ եւ հանդարտ քալուածքով ուղղուեցաւ դէպի Գործոթ:

Գոմի մէջ լռեցաւ Գէորգի սուլիչի ձայնը: Վայրկեան մը չանցած՝ բոլորը արթնցան:

— Տղաք, պատրաստուեցէ՛ք ... շուտ,— կարճ ու կտրուկ հրահանգեց Գէորգը:

Դեռ կէս օր իսկ չեղած՝ այդ կացգաղրութեան իմաստը պարզ էր տղոց համար: Հապճեպով կօշիկներն կամ տրեխնին ամրացուցին, չանթաները կապեցին եւ հրացանները պատրաստ բռնած՝ սպասեցին հրամանի, բոլորովին մոռնալով անօթութիւնն ու յոգնութիւնը

— Պարոն խմբապետ,— Կորթկանցի վալաները մօտեցան Գէորգին,— մեզի հրաման, ասկէ անդին մենք ճամբաներուն անծանօթ ենք ..

Գէորգը շփոթած նայեցաւ Ցակոբին: Առանց վալաւի խումբը ի՞նչպէս կրնար տեղէն շարժիլ, ան ալ գիշերով: Բայց եւ այնպէս վալաներու տարակուսանքը իրաւացի էր, անոնք եթէ մնային, այլ եւս միայն բեռ պիտի լինէին խմբի համար. իսկ Գործոթէն գալիք վալաները, ինչպէս կարգադրուած էր, երեկոյեան կողմ հացի պաշարի հետ պիտի գային, եթէ միայն խմբի մասնուելէն վերջ կարողանային գալ: Վալաները ճամբուեցան:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

Լեհաստան 100,000,000 անգլ. ոսկի կը ծախսէ զինարաններու կեդրոնացման համար

Վարշաւայի մէջ հրատարակուեցան մանրամասնութիւնները նոր ծրագրի մը, որուն համաձայն ազգային պաշտպանութեան ճարտարարուեստութիւնները պիտի կեդրոնացուին միջին Լեհաստանի ռազմագիտական եռանկիւնին մէջ։ Այժմ այս ճարտարարուեստութիւնները տարածուած են ամբողջ երկրին վրայ, իսկ ամէնէն կարեւոր ձեռնարկները կը գտնուին գերմանական սահմանագլուխին մօտ, Վերին Շլեզիոյ մէջ։

Ընդհ. սպայակոյտը կը կարծէ թէ Վերին Շլեզիոյ զինագործական ճարտարարուեստական նահանգը յարձակման առաջին կէտը պիտի կազմէ արեւմուտքէն։ Հետեւաբար սպառազինութեանց ճարտարարուեստութիւնը պիտի քլյառուի սկիզբէն իսկ։ Վերին Շլեզիա չունի բնական պաշտպանութիւններ կամ ամրութիւններ։ Սպառազինութեանց ճարտարարուեստութիւնները կեդրոնացնելով ռազմագիտական եռանկիւնին մէջ, լեհական բանակը պիտի կրնայ [illegible] գործել, եթէ յարձակում կրէ արեւելքէն կամ արեւմուտքէն։ Բաւարար քանակութեամբ ջրային ուժ, բնական կազ եւ քարիւղ տրամադրելի են ռազմագիտական եռանկիւնին մէջ, բայց անհրաժեշտ է շինել նոր ճամբաներ, երկաթուղիներ, նաւթուղիներ եւ ելեկտրական կայաններ։ Ծրագիրը կազմած է ելմտական նախարարը, Քվիաթքովսքի, աշխատակցութեամբ ընդհանուր սպայակոյտին եւ ճարտարարուեստական - առեւտրական նախարարութեան։ Ծրագրին գործադրութիւնը կրնայ տեւել տասը տարի, արժելով աւելի քան 100,000,000 անգլ. ոսկի, որուն 30 միլիոնը պիտի ծախսուի այս տարի։ Վերջերս Ֆրանսայի մէջ կնքուած 25 միլիոն անգլ. ոսկիին մէկ մասը պիտի գործածուի այս նպատակին եւ կը յուսացուի ուրիշ օտար փոխառութիւններ ալ ճարել, հաւանաբար եւ Անգլիոյ մէջ։

Ելմտական նախարարը ստեղծողն է Պալթիկ ծովու լեհական նաւահանգիստին՝ Կտինիայի, որ կրցաւ 12 տարիէն, մասամբ ֆրանսական դրամագլուխով։

ՍԹԱԼԻՆ ՏԵՂԻ՞ ԿՈՒՏԱՅ

Վարշաւայէն կը հեռագրեն թէ Սթալին տեղի տուած ըլլալով կարմիր մարաջախտներուն պահանջին, համաձայնութիւն գոյացած է որ այսուհետեւ գործօն բանակէն ո եւ է սպայ չձերբակալուի, առանց սպարապետին հաւանութեան։ Միայն այն սպաները որ արտասահման կը ղրկուին քաղաքական պաշտօններով, կրնան դրուիլ Ջեկային հսկողութեան տակ եւ ի հարկին ձերբակալուիլ։

ՑՐՈՒԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ մը Լոնտոն պիտի երթայ նախագահութեամբ Զօր. Ըմէթի, ներկայ ըլլալու համար Անգլիոյ թագաւորին թագադրութեան։ Պատուիրակութեան միւս անդամներն են Զօր. Ֆախրէտտին՝ բանակին ընդհ. քննիչը եւ ծովակալ Շիւքրի Օքան, նաւատորմին ընդհ. հրամանատարը։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ Ամերիկայի Հրեաները 419,000 անգլ. ոսկի հաւաքած են վերջին 12 ամիսներու ընթացքին։

ԵՐԿՈՒ ԴԻԱԿՆԵՐ ԱԼ գտնուեցան Ատլանտեանի ֆրանսական ծովեզերքը, ամբողջ թիւը հասցնելով 18ի։ Քննութիւնները արդիւնքի մը չեն յանգած տակաւին։ Ինչպէս նախորդներուն, նոյնպէս այս դիակներուն թեւերը եւ ոտքերը կապուած են։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՊԱՏԱՆԻ ԹԱԳԱՒՈՐԸ, Ֆարուք, որ 17 տարեկան պիտի ըլլայ մայիս, Եւրոպա պիտի գայ այս ամառ. վերջը, պտոյտ մը կատարելու համար մանաւորապէս Անգլիոյ մէջ։ Իրեն պիտի ընկերանան մայրը եւ քոյրերը։ Գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ ուսումնասիրութիւններ կատարել։ Թագաւորը կ՚ուսանէր Անգլիոյ մէջ, երբ մեռաւ հայրը, անցեալ տարի ապրիլին։

ՍՈՒՐԻԱՅ ԵՒ ԻՐԱՔԻ միջեւ առեւտրական դաշնագիր մը պիտի կնքուի մօտերս։ Բանակցութիւնները կը շարունակուին անցեալ տարուան սկիզբէն ի վեր։

ԱՐԱԲՆԵՐԸ հրէական ինքնաշարժի մը վրայ յարձակեցան Ճէնինի մօտ (Լիբանան) եւ վիրաւորեցին ուղեւորներէն մէկը։

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ հարցի քննութեան համար ղրկուած երեք «չէզոքները» Պէյրութ գացին, մարզպանին այցելելու համար։ Մարզպանը ընդունելութիւն մը սարքեց ի պատիւ Ազգաժողովի պատուիրակներուն որոնք յետոյ Դամասկոս գացին, այցելելու համար Սուրիոյ հանրապետութեան նախագահին։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՊՈՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի դասախօսական ժողովը 13 փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Հ. Յ. Դ. Ցիամանթօ Ակումբին մէջ։ Նիւթ՝ Հ. Յ. Դ. ծրագիր կանոնագրի մեկնաբանում։ Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է կարգ մը արտակարգ դժուարութիւններու պատճառաւ «Վեղարաւոր Տօն Ժուանի» ներկայացումը, որ տեղի պիտի ունենար փետր. 21ին։

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Բացուած ըլլալով Հ. Յ. Դ. Թանգարանը, կը խնդրենք բոլոր անոնց մէ, որոնց քով յիշատակ մը կայ հայ ազատագրական շարժման պատմութենէն — նամակ, նկար, իր, ձեռագիր գրուածք մը, մասունք մը հայրենիքէն, վաւերական յիշողութիւններ եւն. եւն. — տրամադրել Վարչութեան՝ Թանգարանի մէջ պահելու համար։

Հ. Յ. Դ. Թանգարանի Վարչութիւն

Դիմել «Յառաջ»ի հասցէին, Արշախեանի։

ՇԱՎԻԼԻ եւ շրջականներու եկեղեցական ընկերակցութեան վարչութիւնը ի գիտութիւն յարգոյ հասարակութեան կը ծանուցանէ թէ՝ յառաջիկայ «Տեառնընդառաջի» տօնին առթիւ 13 փետրուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 4ին, տեղւոյն Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մատրան մէջ, յուսավառութեան արարողութիւն տեղի պիտի ունենայ եւ 14 փետրուար կիրակի օր Շավիլի եւ շրջականներու նորընտիր հոգեւոր հովիւ Գեր. Տ. Հմայեակ վարդապետ [illegible] պիտի պատարագէ եւ իր հոգեշունչ քարոզով պիտի մխիթարէ հաւատացեալները։

Երգեցողութիւնը պիտի կատարուի ղեկավարութեամբ գլխաւոր Գ. Կրպ. Փաշոեանի եւ մասնակցութեամբ տեղական կարգ ուժերու։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Զուարթնոց

ՏԱՐԵԳԻՐՔ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏՆԵՐՈՒ
Մեծադիր շքեղ հատոր մը
ՀԱՄԱԿ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

(Նախկին «Զուարթնոց»ի էջերուն մեծութեամբ եւ 240 էջ)

Ունի հետեւեալ բաժինները.— 1) Հայ գրականութիւն, 2) Օտար գրական էջեր, 3) Գրական ուսումնասիրութիւններ, 4) Գեղար. փիլիսոփայութիւն, 5) Ճարտարապետութիւն, 6) Նկարչութիւն, 7) Քանդակ., 8) Երաժշտութիւն. Չափազանց ճոխ գրաֆիկի մաս մը ուր մանրատառ 40 էջերով տրուած են Արուեստի նշմարներ, գրախօսականներ, միջազգային գրակ. շարժում, Հայաստանի եւ արտասահմանեան հայ մշակ. տարին, յոբելեաններ, գրական հանգիստներ, մեր կորուստները եւլն. եւլն.

Երկարաշունչ աշխատութիւններով իրենց մասնակցութիւնն են բերած — Գ. Արք. Յովսէփեան, Յ. Օշական, Շահան Պէրպէրեան, Կ. Զարեան, Գ. Մխ..., Թաւրիա..., Ե. Նարդունի, Հրաչ Զարդարեան, Ռուտենիկ, Վ. Ճէվունի, Եղիշէ Ա..., Վագեան, Ն. Յարութիւնեան, Վ. Ղանեան, Առ. Սրապեան, Որբունի, Թ. Ազատ..., եան եւլն.։ Անտիպ էջեր՝ Մ. Վարանդեանէն, Սիպիլէն, Կոմիտաս վարդապետէն, Թէոդիկէն, Մատթ. Զարիֆեանէն։ Թարգմանաբար՝ Փոլ Վալերի, Փրոֆ. ..., Թօր Պոչ, Անտրէ Միւսեքս, Լ. Անդրէեւ։

Հատորն կ՚արժէ Ֆրանսա, Սուրիա եւ Պալքաններ 30 ֆր., արտասահման՝ թղթատարական կէս սակ ունեցող երկիրներ 35, իսկ լրիւ սակագին 40 ֆր.։ Դիմել Հ. ՔԱԼՈՒՆՏԻ, 1 rue de l'Aqueduc, Paris (10)։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Տ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Վալանսի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը տեղի կ՚ունենայ վաղը, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատետրով։

Տ. Հ. ԿԱՊՈՅՑ ԽԱՉԻ Անկէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ այսօր, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, Café des Sportsի մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Անհրաժեշտ է անդամներու ներկայութիւնը։ Մասնաւոր հրաւէր չէ ղրկուած։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի կ՚ունենայ վաղը, հինգշաբթի, ժամը 21ին, Sociétés Savantesի մէջ, 28 rue Serpente, (Դ. յարկ)։ Դասախօս՝ Գ. ՎՐԱՑԵԱՆ։

ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մայիս 1են Նոյեմբեր 15

— o —

«Յառաջ»ի ընթերցողներուն հետաքրքրութեանը գոհացում տալու համար, պարտականութիւն կը համարիմ անհրաժեշտ ծանօթութիւններ հաղորդել 1937ի ցուցահանդէսի մասին։

Թէեւ տակաւին 3ուկէս ամիսներ կան բացման համար, բայց ժամանակն է որ անհրաժեշտ տեղեկութիւններ տանք անոր կազմակերպութեան մասին։

Այս ցուցահանդէսին կազմակերպութեան առաջին գաղափարը երկար վարանումներու եւ վիճաբանութիւններու դուռ բացաւ, մերթ մոլեգնեցիչ, երբեմն ալ արդարացուցիչ տարակուսութիւններով։

Եւ հակառակ տիրող տնտեսական անլուծելի տագնապին, Փարիզի քաղաքապետութեան անդամները յանդուգն ձեռներէցութեամբ՝ հարկ եղած գումարը ժամանակին քուէարկեցին, այնպէս որ ցուցահանդէսին յաջողութիւնը շատոնց ապահովուած է։

Սակայն, յետագային ցուցադրութեան վայրը ընտրելու առթիւ անհամաձայնութիւն մը ծագեցաւ, պայքարի մղելով երկու տարբեր հոսանքներ։ Հակառակորդներուն մէկ մասը կը կազմէին քաղաքաշինութեան կողմնակիցները, իսկ միւսը կը բաղկանար չափաւորներէ։

Առաջինները, լայնածաւալ քաղաքականութեան հոյակապ գործ մը ստեղծելու փառասիրութենէն մղուած, կ՚ուզէին ցուցահանդէսը դնել Փարիզի դուռներէն մէկուն մօտ։ Այսպէսով կարգ մը նոր թաղամասեր պիտի հաստատուէին, որոնք ապագայ սերունդին համար արդի քաղաքաշինութեան կորիզը պիտի կազմէին։ Բայց ցուցադրողներու բանաւոր պատճառաբանութիւններուն անսալով, կանխապէս պատրաստուած ծրագիրը լքուեցաւ։

Իսկ չափաւորները աւելի գործնական սկզբունքի մը տէր եւ միանգամայն նիւթական խոշոր շահեր ապահովելու ակնկալութեամբ առաջնորդուած, զօրաւոր ճակատ մը կազմեցին, պնդելով որ ցուցահանդէսը Փարիզի մէջ տեղաւորուի։

Տրամաբանօրէն ալ, այս անձուկ տնտեսական շրջանին, նախընտրելի էր համակերպիլ ցուցադրողներու բանաւոր կամքին։ Անոնք կ՚ուզէին ընտրել այնպիսի վայր մը, որ ապահովէր այցելուներու առաւելագոյն մուտքը, մանաւանդ որ շատերը [illegible] թաղամասերէն հեռու ալ պիտի գային։

Այս նկատումներով, միայն Փարիզն էր որ կրնար մէջ բերուած պայմաններուն գոհացում տալ։

Սակայն, այս վերջին պարագային իսկ կը ծագէին շատ մը խոչընդոտներ, որոնց լուծումը կը բարդանար, նկատի առնելով ծրագրուած ցուցահանդէսին քառապատիկ մեծութիւնը նախորդներէն։ Պէտք չէր խաթարել յատուկ մայրաքաղաքին ներքին յօրինուածքը։

Ցարդ եւ ուսումնասիրութիւններէ եւ քննութիւններէ յետոյ, ղեկավարները իրենց ընտրութիւնը կեդրոնացուցին նախորդ ցուցադրութիւններու վայրին շուրջը, որ կը ներկայացնէր կրկնակի յաջողութիւններու ասպարէզը։

Այս ծրագիրը կատարելապէս արդիւնաւորելու համար, հարկ էր նախկին ցուցահանդէսներու եւ ներկային միջեւ գտնուած միօրինակութեան ու նմանութեան դրոշմները բոլորովին անհետացնել, նոյնիսկ իբրեւ յատակագիծ։ Ինչ որ գլուխ հանեցին, մօտաւորապէս 250 գիտնական արուեստագէտներու եւ 90 ճարտարապետներու անխոնջ հետազօտութիւններէն եւ պրպտումներէ վերջ։

Այն կարեւոր ցուցահանդէսին պատրաստութեան ընթացքին, անհամեմատ չափերու տարբերութենէն յանկարծակիի չգալու համար, կանխապէս ուսումնասիրուած են իւրաքանչիւր շէնքի նախաձեւերը ընդհանուր ցուցադրութեան կրուած յատակագիծին վրայ, որպէսզի միահամուռ եւ անթերի համախումբ մը կազմուի շրջապատող տեսարաններուն հետ։

Այնպէս որ, կրնանք արդէն իսկ գուշակել թէ՝ հակառակ կրկնուած շրջանակին, բոլորովին տարբեր ու հաճելի մթնոլորտի մը մէջ պիտի բացուի Փարիզի միջազգային ցուցահանդէսը։

×

Ցուցահանդէսը մէկն է այն արդիւնական հզօր ազդակներէն որոնցմով երեւան կուգան՝ քաղաքակիրթ ազգի մը իրագործած ամենավերջին կատարելագործութիւններն ու բարեկարգումները, ինչպէս նաեւ իր ինքնայատուկ ոգին ու կեանքը։

Երբ անոր միջազգային մակդիրը կուտանք, կը նշանակէ թէ անոր շուրջը համախմբուած են բազմաթիւ ազգեր։

Ուրեմն, Փարիզի ցուցահանդէսը, որ միեւնոյն ատեն միջազգային է, տաւելապէս պիտի ցոլացնէ մարդկային ստեղծագործող միտքերու կիրարկումը բոլոր ասպարէզներու մէջ. գիտական, արհեստագիտական, գեղեցկագիտական, ընկերաբանական, դեղարուեստական եւն.։

Անտարակոյս, այսպէսով ան նոր թափ մը պիտի տայ կենսունակ արտադրութիւններու ծաւալումին, ինչպէս նաեւ ճարտարարուեստական եւ տնտեսական նախաձեռնութիւններուն, որոնց ծանօթանալու փափաքը անշուշտ շատ մը օտարազգի զբօսաշրջիկներ պիտի յանկուցանէ Փարիզի մէջ։

Ցուցահանդէսը թէ բարոյապէս թէ իմացականօրէն այցելուներուն շատ օգտակար պիտի ըլլայ, երբ տեսակ մը դպրոց ծառայելով դաստիարակիչ ըլլալէ զատ նմանապէս զօրաւոր ազդակ մը պիտի հանդիսանայ միտքերը զարգացնելու շփման մէջ դնելու համար։ Միայն ... ժողովրդային գեղեցկագիտական ճաշակներն ալ պիտի բարձրացնէ ու գիտութիւնները պիտի ժողովրդականացնէ։

Մէկ խօսքով, ամէն ինչ որ, մարդկային իմացական մակարդակը ու նոր արդիական կենցաղը արժանապէս զարգացնելու եւ աւելի բարձրացնելու կը սատարէ։

ԿՐՕՆ ՁԱԼԸԳԵԱՆ

(Շար.)

(1)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆՔ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	280 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 11 ՓԵՏՐՈՒԱՐ JEUDI 11 FÉVRIER 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3343

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱՐՄԻՐ ՄԱՆԳԱՂԸ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Բացատրութիւնը այլաբանական չէ, այլ իրական։

Կարմիր մանգաղը շատոնց կ'իշխէ Կովկասի, ինչպէս ամբողջ Խ. Միութեան մէջ, իբրեւ խորհրդանշան, մուրճին հետ միասին։ Այս անգամ՝ իբրեւ դրօշ չէ որ պիտի շողայ, այլ իբրեւ պողպատ կամ երկաթ։

Կարդացէք «Վերջին ժամը».— Ձեռնարկուած է նոր դատավարութիւն մը սարքելու, այս անգամ Թբիլիսիի մէջ (Թիֆլիս)։

Ոչ մէկ տարակոյս՝ լուրին վաւերականութեան մասին, քանի որ բուն աղբիւրը «Զարիա Վոստոկա»ն է, Անդրկովկասի կարմիր պաշտօնաթերթը։

Այս դատավարութեան գերակատարներն ալ «Թրոցքիականներ» են, եւ անշուշտ ահաբեկիչներ, որոնք որոշեր են եղեր սպաննել Անդրկովկասի կարմիր փոխարքան, Բերիա,— ան որ կերաւ Աղասի Խանջեանի գլուխը։

Հեռագիրը կարգ մը տեղեկութիւններ կը հաղորդէ դատագրութեան ծալքերու մասին։

Մենք ի վիճակի ենք աւելին պատմելու, իբրեւ աղբիւր ունենալով Մոսկուայի կուսակցական պաշտօնաթերթը, «Փրաւտա»ն (1937 յունուար 26)։

Ներկայացնելով Մոսկուայի դատավարութեան մանրամասնութիւնները, կոմկուսի պաշտօնաթերթը կը հրատարակէ հետեւեալ վկայութիւնը, ամբաստանեալ Սերեբրիակովի բերնով (գնդակահարուած).

— « 1934ին Մոսկուա եկաւ Մտիվանին եւ ուզեց տեսակցիլ ինծի եւ Փիաթաքովի հետ։ Օր մը միասին գացինք ճաշարան։ Մտիվանին յայտնեց թէ իրենց գործունէութիւնը կը ծաւալի (Վրաստանի մէջ), արդէն նկատի են առած կեդրոնին անդամակցող թեկնածուներ եւ հրահանգներ կ'ուզէ։ Երեք հոգի կը ճանչնայինք (թեկնածուներէն) ,— Մտիվանի, Քութաթաձէ եւ Միշա Օքուճաւա, իսկ միւս երկուքը՝ Ձխխաձէ եւ Նիքօ Քիքնաձէ ինծի եւ Փիաթաքովին անծանօթ էին։ Մտիվանին պարզեց անոնց նկարագիրը եւ ներկայացուց իբրեւ հին թրոցկիականներ եւ մարտական ընկերներ, խնդրելով որոշ վստահութիւն։ Մենք չընդդիմացանք եւ այդ ձեւով հաստատած եղանք իրենց կեդրոնը։ Անոնք որոշած էին ահաբեկել Բերիան։ Ես եւ Փիաթաքով խորհուրդ տուինք այդպիսի քայլ չառնել, գտնելով, որ Բերիայի սպանութիւնը կրնայ արգելք հանդիսանալ Սթալինի դէմ ծրագրուած ահաբեկումին։ Մենք առաջարկեցինք, եթէ անոնք իրենց տրամադրութեան տակ ուժեր ունին, նախապատրաստել Սթալինի սպանութիւնը, միեւնոյն ատեն չդադրեցնելով հետապնդել Բերիայի ահաբեկումը»։

Մեր ռուսագէտ աշխատակիցը պիտի պարզէ այս հարցին միւս երեսները, որոնք նոյնպէս Արաբական Գիշերներու տպաւորութիւնը կը ձգեն։

Հատուած մը եւս, այս համով - հոտով պատմութենէն։ Վկան՝ միշտ նոյն մահապարտ Սերեբրիակովն է, Լէնինի օրով՝ հեղինակաւոր գործիչ, վերջին պահուն՝ դաւաճա՞ն.

— « Երբ 1935ին տեսնուեցայ Փիաթաքովի հետ, խնդիր ծագեցաւ ահաբեկելու նաեւ Եէժովը (Ներքին գործավար)։ ՄՏԻՎԱՆԻԻՆ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐՈՒԵՑԱՒ ՀՆԱՐԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍՏԵՂԾԵԼ ՄԻԱՆԱԼՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԴԱՇՆԱԿՆԵՐՈՒ, ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՄԷՋ ՄՈՒՍԱՎԱԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ, ԻՍԿ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ՄԵՆՇԵՒԻԿՆԵՐՈՒ ՀԵՏ »։

Կը բաւէ, առ այժմ։ Անշուշտ այս պատմութիւնը աւելի ճոխացած եւ գունաւորուած է այժմ, Մտիվանիներու եւ միւս ամբաստանեալներու հարցաքննութիւններով եւ վկայութիւններով, որոնք պիտի հրատարակուին յառաջիկային։

Ուրեմն, մանգաղը պիտի գործէ Կովկասի մէջ, թերեւս աւելի անխնայ քան Մոսկուայի մէջ։

Ինչպէս Թուրքիոյ, նմանապէս դեղին կամ կարմիր Ռուսաստանի մէջ ծայրագաւառները միշտ աւելի տուժած են եւ կը տուժեն, քան կեդրոնները։ Աչքէ հեռու տարածութիւններ, ո՞վ կը հետաքրքրուի, ո՞վ կ'իմանայ ...

Տեսէք, եւրոպական մամուլին մէջ անգամ, տասը թերթէն երկուքը հազիւ բաւականացած են արձանագրել Կովկասեան դատավարութեան լուրը, այն ալ քանի մը տողով։ Եւ միշտ կանգ առնելով Թիֆլիսի մէջ։ Երբեմն քարիւղի հոտէն ազդուած՝ ակնարկ մը կը նետեն նաեւ մինչեւ Բագու։ Իսկ Երեւանի մասին,— վերը Աստուած, վարը Բերիա ...

Բայց կ'ուզենք թէ՝ նորէն սեւ – մութ ամպեր կուտակուած են նաեւ մեր հայրենիքին վերեւ, Թիֆլիսի դատավարութեան առթիւ։ Եւ քանի որ դժուար է վաւերական տեղեկութիւններ ստանալ օրը օրին, այդ անստուգութիւնն իսկ աւելի կը մթագնէ հորիզոնը։

Օրինակ, լուր ունի՞ք թէ ի՛նչ եղած են այն երիտասարդ գրագէտները որ հրապարակաւ խարազանուեցան իբրեւ «դաւաճաններ եւ սրիկաներ», հակառակ իրենց 15 տարուան հաւատարմութեան եւ «Սթալինեան» գործունէութեան ...

Բոլոր երեւոյթները եւ անցեալ փորձերը կը հաստատեն թէ՝ Թիֆլիսի դատավարութիւնն ալ պատրուակ պիտի ծառայէ, համատարած «աւլոտուք» մը սարքելու ամբողջ Կովկասի մէջ։

Ո՞վ կ'ըսէ թէ արդէն գործի չեն ձեռնարկած՝ սանձարձակ ասպարէզ տալով փոխադարձ մատնութեանց, քինախնդրութեանց եւ «յեղափոխական մերկացումներու »։

« Արթուն պահակնե՞ր» կը պակսին, հարիւրաւորներ կրակը նետելու համար, իբրեւ Թրոցքիականներ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԵԾ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԷՋ

ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԲԵՐԻԱՆ ՍՊԱՆՆԵԼՈՒ ԵՒ ՎՐԱՍՏԱՆԸ ԱՆՋԱՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ...

Մոսկուայէն կը հեռագրեն «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի.— *Ուրիշ մեծ դատավարութիւն մը արագօրէն կը պատրաստուի Թբիլիսիի (Թիֆլիս) մէջ, մայրաքաղաքը Սթալինի ծննդավայրին։ Ջերմ ողջոյն մը ուղղելով Սթալինի անդրկովկասեան փոխանորդին՝ Բերիայի, Թիֆլիզի կեդր. կոմիտէն բանաձեւ մը քուէարկեց որ կ'ըսէ.— « Վրաստանի Թրոցքիական կեդրոնը, գլխաւորութեամբ Պոտու Մտիվանիի, ստեղծուած էր Ֆաշական գաղտնի կազմակերպութեանց հրամանով։ Ան ահաբեկչական խումբեր կազմեց սպաննելու համար վրացի ժողովուրդին սիրեցեալ առաջնորդը՝ ընկեր Բերիան եւ պայմանաւորեցաւ Մենշեւիկներու եւ ուրիշ հայրենադաւ հակախորհրդային տարրերու հետ, տապալելու համար խորհ. իշխանութիւնը, անջատելու Վրաստանը Խորհրդային Միութենէն եւ դարձնելու զայն գաղթավայր մը օտար աշխարհակալ պետութեանց համար։ Այս դաւաճանները ժողովուրդի ամենաստոր թշնամիներն են որոնք դիմակազերծ եղած են եւ դատի յանձնուած»։*

Տարակոյս չկայ թէ Թիֆլիսի դատը սերտօրէն պիտի հետեւի Մոսկուայի վերջին դատավարութեան։ Արդէն իսկ նոյն ձուլածոյ բանաձեւերը կը քուէարկուին բանուորներու կողմէ, պահանջելով պատժել Մտիվանին եւ իր ահաբեկչական խումբը, այս անգամ «հայրենիքի դաւաճաններ» Պուխարինի, Ռիքովի, Ռեկլանովի եւ Սթալինի միւս աջակողմեան ընդդիմադիրներուն հետ։ Պոտու Մտիվանի կը պատկանի վրացի իշխանական գերդաստանի մը որուն միւս անդամները արտասահման կը գտնուին։ (ՅԱՌԱՋ.— Այս այն բոլշեւիկն է որ 1921ին Կարսի դաշնագրին բանակցութեանց ատեն զոհեց Հայաստանի իրաւունքները, նոյնիսկ Անիի աւերակները)։

« Թան »ի թղթակիցը եւս հաստատելով նոր դատավարութիւնը կը հեռագրէ Մոսկուայէն փետրուար 9 թուականով.— Մոսկուայի դատավարութեան ատեն Ռատէք եւ Փիաթաքով կարգ մը ակնարկներ ըրին Վրաստանի *մէջ կազմուած ահաբեկչական խումբի մը մասին որ կը գտնուէր Մտիվանիի ղեկավարութեան տակ։ Այս խումբը համաձայն Սերեբրիաքովի յայտարարութեանց, ծրագրած էր սպաննել Չեկայի նախագահ Եէժովը (այժմ Ներքին գործավար)։ Մտիվանի կ'ուզէր նաեւ մահափորձ մը կազմակերպել Անդրկովկասի վարիչին՝ Բերիայի դէմ։ Վրաստանի Թրոցքիական խմբակը յարաբերութեան մէջ էր Մենշեւիկներու, տեղացի ազգայնականներու եւ ուրիշ հակախորհրդային տարրերու հետ։ Թիֆլիսի «Զարիա Վոստոկա» թերթը կը գրէ թէ այս Թրոցքիականները կը գործէին կարգ մը օտար պետութեանց լրտեսական կազմակերպութեանց հրահանգներուն համաձայն։ Անոնք կ'ուզէին տապալել խորհրդային իշխանութիւնը, անջատել Վրաստանը եւ դարձնել գաղթավայր մը օտար աշխարհակալներու համար։ Համաձայն Ռատէքի յայտարարութեանց՝ այս խմբակը կազմուած էր արդէն 1935ին եւ Մտիվանի յարաբերութիւն ունէր ուրիշ Թրոցքիական կեդրոններու հետ։*

**** Վարշաւայէն կը հեռագրեն թէ Մոսկուայէն հասած վերջին լուրերու համաձայն, նորէն զրոյց կը շրջի թէ մարաջախտ Թուխաչեւսքի ձերբակալուած է, ընդդիմացած ըլլալով Սթալինի։ Այս լուրը չէ հաստատուած պաշտօնապէս, բայց դիտել կը տրուի թէ մարաջախտը հրապարակաւ չերեւար մէկ շաբաթէ ի վեր, մինչդեռ սովորաբար կը տեսնուէր բազմաթիւ պաշտօնական արարողութեանց մէջ։*

Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, ձերբակալուած են չորս ճարտարագէտներ, իբրեւ պատասխանատու երկու ահռելի արկածներու որ տեղի ունեցան Նիքոլայեւի եւ Մէթրոմէրի գործարաններուն մէջ։ Առաջին արկածին զոհ գացած են 9 բանուորներ, երկրորդին հետեւանքը չէ ծանուցուած։

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Մատրիտ պաշարուա՞ծ է

Զինուորական մասնագէտներու կարծիքով, Մատրիտ պաշարուած է ամէն կողմէ եւ նահանջի համար կը մնայ միայն մէկ ճամբայ որ շատ ալ բանուկ չէ։ Վերջին լուրերու համաձայն, ապստամբները յաջողած են կտրել Մատրիտի ճամբան դէպի Վալենսիա (նոր մայրաքաղաքը)։ Զօր. Ֆրանքօ կրակի տակ առնելով այս գիծը, կտրած կ'ըլլայ Մատրիտի ութ գլխաւոր ճամբաներէն եօթը։ Մատրիտ - Վալենսիա գծին գրաւումը աւելի պիտի ծանրացնէ պատմական մայրաքաղաքը պարենաւորման խնդիրը, մանաւանդ որ քաղաքին անմիջապէս մօտերը եղած պաշարները սպառած են։ Միեւնոյն ատեն պիտի դժուարացնէ ոչ - պատերազմիկներու տեղափոխութեան գործը։ Այս տեղեկութեանց վրայ հիմնուելով, շատեր կը կարծեն թէ Մատրիտի անձնատուութիւնը մօտալուտ է։

Միւս կողմէ Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ բանակցութիւններ կը կատարուին ապստամբ կառավարութեան եւ Քաթալոնիոյ ներկայացուցիչներու միջեւ, ելք մը գտնելու եւ աւելորդ արիւնահեղութիւններէ խուսափելու համար Քաթալոնիոյ վարիչները կը կարծեն թէ Զօր. Ֆրանքօ արդէն շահած է պատերազմը եւ եթէ դիմադրեն, իրենց շրջանն ալ աւերածութեան պիտի մատնուի։ Կ'ըսուի նաեւ թէ այս վարիչները շատ կը վախնան անիշխանական տարրերու յարաճուն ազդեցութենէն, որ աչքի կը զարնէ մանաւանդ Պարսելոնայի մէջ։

**** Խումբ մը Ֆրանսացի արմատական երեսփոխաններ, որոնք Պարսելոնա գացեր էին վերջերս, երեքշաբթի օր շատ աննպաստ լուրեր հաղորդեցին իրենց խմբակցութեան առջեւ։ Ըսին թէ թոյլ չտրուեցաւ որ Վալենսիա երթան եւ թէ Պարսելոնայի մէջ ալ շատ ազատ չէին։ Իրենց տպաւորութիւնը այն է թէ Քաթալոնիոյ կառավարութիւնը շատ քիչ ազդեցութիւն ունի եւ բուն իշխանութիւնը կը գտնուի անիշխանականներուն ձեռքը։ Բազմաթիւ անկարգութիւններ կը տիրեն Պարսելոնայի մէջ եւ նոյն իսկ մանր խանութպանները հարկադրուած են տեղական փրկանք մը վճարել, որպէսզի կարենան գործ ընել։*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՆԹԱՐԳՄԱՆԵԼԻ՛ ,
ԱՆԹԱՐԳՄԱՆԵԼԻ՛ ...

Երբ մեր Տարագը կը լռէ, դասի կ'երթամ Լանսըլոյին (*Թան*) կամ Մօրիս Նօէին (*Էօվր*)։

Այս շաբթու Լանսըլօ կը խօսէր անթարգմանելի բառերու եւ բացատրութիւններու մասին ու կը ծիծաղէր Գերմանացիներուն վրայ, որոնք *թէլէֆոնի* փոխարէն կ'ըսեն *ֆէռնշփրէխէր*, ինչպէս Հայերս՝ հեռախօս։ Ֆրանսացիներուն խելքով՝ ծիծաղելի է իրենց *թէլէֆոնին* թարգմանութիւնը,— կարծես հարազատ ֆրանսերէն ըլլար, մինչ կցովի բառ մըն է յունարէնէ առնուած։ Ու Լանսըլօ, աւելի քաջալերուած, կը պնդէ թէ ամէն ժողովուրդ իրեն յատուկ արտայայտութիւններ ունի, որոնք թարգմանուելով կը կորսնցնեն իրենց գեղեցկութիւնը, ուժը եւ վայելչութիւնը։

Օրինակ.—

Ֆրանսերէն. — **Comment allez - vous?**

Անգլերէն — **How do you do?**

Եթէ փորձենք թարգմանել, յիմար բան մը դուրս կու գայ.

Ֆրանսերէն — *Ի՞նչպէս կ'երթաք։*

Անգլերէնն ալ՝ իր արտասանական ձեւին պէս բան մը, նոյնքան ծիծաղելի — *Հաու տու եու տու։*

Ու Լանսըլօ կ'եզրակացնէ թէ բառեր ու բացատրութիւններ կան, որոնք անթարգմանելի են.— *Ճէնթըլմէնին* ոչ ֆրանսերէնը կայ, ոչ ալ հայերէնը, *Նէչէլվոլին* ոչ անգլերէնը կայ, ոչ ալ ֆրանսերէնը։

Ողբացեալ Միքայէլ Վարանդեանն ալ, իր մէկ գրքին մէջ, երկար քրտներ է հաստատելու համար թէ կարելի չէ հայերէնի թարգմանել **évolution**ը, **Culture**ը, **sociologie**ն եւայլն։

Եւ առեր քալեր էր թրքահայ մտաւորականներուն վրայ, որոնք, *սոցիօլոգիայէ* անտեղեակ, *պսիխոլոգիային* անծանօթ, կ'աշխատին հայերէնի թարգմանել այդ *թանկ* բառերը։

Ընդունինք պահ մը, որ **évolution**ը անթարգմանելի է. մեր երջանիկ ընկերվարականը չըսեր սակայն մեզի թէ ինչո՞ւ աս անուշիկ **évolution**ը յանկարծ կը չէյրքէզանայ եւ կ'ըլլայ *էվօլիւցիա*.

Լանսըլօ կը պնդէ թէ անթարգմանելի բառեր կան, բայց անոնց չի հացցներ լեզգինկա պարողին չուստն ու չուխը։

Լանսըլոյին հետ մենք եւս կ'ընդունինք առածը, որ կ'ըսէ.— **Traduttore, traditore** (թարգմանիչը դաւաճանել է)։

Արդարեւ բաներ կան, որ անթարգմանելի կը մնան։ Փարիզի մէջ, այս օրերուս, հայ ժողովուրդին որոշ մէկ մասը անանկ արտայայտութիւն մը առած է, որ ոչ Տանթէի գրիչով կը թարգմանուի, ոչ Մոլիէրի երգիծըէնով.

Երեւակայեցէք.— ժամանակակից կայսրութիւններէն մին, որ կը կոչուի ֆրանսական կայսրութիւն, հրահանգ կուտայ զինուորագրել բոլոր այն երիտասարդները, որոնք տարագիր՝ ապաստանութիւն գտած են այս երկրին մէջ։ Եւ հայ ժողովուրդը (հայրենազուրկներու կայսրութիւնը) ոտքի կը կանգնի եւ կ'ըսէ.— Ի՞նչ են պայմաններդ, նախ համաձայնութիւն մը կնքէ հետս։

Ֆրանս. Կայսրութիւնը.— Կը ներես, պատրաստ եմ համաձայնութեան գալու։

Հայկ. Կայսրութիւն.— Ահա պայմաններս,— աս կ'ուզեմ, ան կ'ուզեմ, իրիկունս ժողով ունինք, այնտեղ պիտի ճշդենք մնացեալ ուզելիքներս։

Ֆրանս. Կայսրութիւն.— Գլխուս վրայ։

Հայկ. Կայսրութիւն.— Աս կ'ուզեմ, ան կ'ուզեմ ...

Ֆրանս. Կայսրութիւն.— Ուրի՞շ, ամէն բան տալու համաձայն եմ, կը բաւէ որ մեր բանակին 2 — 3 զինուոր տաք, ծա՞նր է մեր վիճակը, Գերմանացին կը սպառնայ, առանց Հայուն ...

Հայկ. Կայսրութիւն.— Աս կ'ուզեմ, ան կ'ուզեմ ...

Տարա՛գ, մեր հին գրոց լեզուին մէջ ունի՞նք ասացուածք մը, որով կարելի ըլլար թարգմանել այս կեցուածքը։

Հայկական այս արտայայտութեան բուն իմաստը բացատրելու համար, յաջորդով ցոյց կու տամ թէ «ո՞վ կայ դէզին ետեւ», ինչպէս կ'ըսէին մեր կողմերը։

ԱՐԱՋ

Ծերակոյտը կը պահանջէ կրճատել ծախսերը

Ծերակոյտին երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, լուրջ ազդարարութիւններ ուղղուեցան կառավարութեան, որպէսզի կրճատէ ծախքերը։ Տեղեկաբերը եւ նախկին նախարար Քայեօ իրենց ճառերով յանձնարարեցին որ կառավարութիւնը քիչ մը շունչ առնել տայ ժողովուրդին, այլապէս անխուսափելի է ելմտական փլուզումը։ Տեղեկաբերը դիտել տուաւ թէ անցեալ տարուան ելմտացոյցին բացն էր 7.000,000,000 ֆրանք, իսկ ներկայ տարեշրջանին գանձը պէտք ունի 38 — 39 միլիառ ֆրանքի, թէեւ ելմտական նախարարը 36 միլիառ կը հաշուէ։ Այս գումարէն 25.000.000,000 պիտի ճարուի փոխառութեամբ, «իսկ փոխառութիւն կարելի է առնել միայն վստահութեամբ»։ Իր կարծիքով, անհրաժեշտ են երեք պայմաններ՝ վստահութիւն ներշնչելու համար.— Զսպել գիներու բարձրացումը, կեցնել ծախքերը, եւ աւելի համեստ ծրագիր մը կազմել ընկերային բարենորոգումներու համար։ «Վտանգի տակ են մեր դրամը, մեր ազգային պաշտպանութիւնը եւ մեր ազատութիւնը։ Ծերակոյտին ելմտական յանձնաժողովը, գիտակից՝ իր պատասխանատուութեանց, պարտականութիւն կը համարի հայրենասիրական ազդարարութիւն մը ուղղել երկրին »։

Ժ. Քայեօ եւս բացատրելով կացութեան ծանրութիւնը, յայտարարեց.— « Այլեւս մեր առջեւ մի բերէք ծախքի նոր առաջարկներ, առանց համապատասխան եկամուտը ցուցնելու։ Մենք բացարձակապէս պիտի մերժենք այդպիսի առաջարկները։ Առանց խնայողական քաղաքականութեան մը դուք չէք կրնար վերահաստատել վստահութիւնը, իսկ առանց վստահութեան չէք կրնար դրամ գտնել փոխառութեամբ »։

Գերմանիա կը սպառնայ...

Լոնտոնի գերման դեսպանը այսօր պիտի ներկայանայ Անգլիոյ արտաքին նախարարի փոխանորդին, ներկայացնելու համար գաղթավայրերու խնդիրը։ Պերլինի թերթերը, որոնք ամէն օր կ'արծարծեն այս հարցը, դիտել կուտան թէ Գերմանիա չի կրնար սակարկութիւններ ընդունիլ այս մասին, եւ եթէ շատ նեղեն, կրնայ ուրիշ պահանջներ դնել։ Թերթ մը կը գրէ.— « Առաջնորդը ջնջեց Վերսայլի դաշնագրին 231րդ յօդուածը, որ կը վերաբերէր Գերմանիոյ պատասխանատուութեան։ Հետեւաբար Գերմանիոյ գաղթային պահանջները այսուհետեւ պիտի հիմնուին միջազգային օրէնքի վրայ»։

Մամուլը առհասարակ յոռետես է բանակցութեանց ելքի մասին.

ՊԵՐԼԻՆԻ մէջ ճեմարան մը պիտի բացուի, մասնագէտներ հասցնելու համար ռուսական հարցերու մասին։ Հիմնադիրները նախատեսելով թէ խորհրդային իշխանութիւնը չի կրնար յաւիտենապէս տեւել, կ'ուզեն « երիտասարդ ուժեր, գերմանական մշակոյթի յառաջապահներ հասցնել, իբրեւ միջնորդ հայրենիքին եւ արեւելքի միջեւ »։

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ոչ միայն իր կազմով, այլ եւ բովանդակութեամբ Մոսկուայի երկրորդ դատավարութիւնը շատ աւելի հետաքրքրական էր։

Նախ, մինչեւ ձերբակալութիւն, ամբաստանեալներէն մեծ մասը պետական կարեւոր պաշտօններու վրայ էին։ Այսպէս, Փիաթաքով ծանր արդիւնաբերութեան փոխ-գործավար էր, Սոքոլնիքով՝ անտառային արդիւնաբերութեան փոխ-գործավար, Լիվշից՝ հաղորդակցութեան փոխ-գործավար, Ռատեկ՝ համայնավար պաշտօնաթերթերու տաղանդաւոր աշխատակից, Ռաթայչակ՝ քիմիական արդիւնաբերութեան ընդհ. վարիչ, իսկ մնացածները ղեկավար պաշտօններ ունէին երկաթուղիներու, ճանապարհներու, արդիւնաբերական տարբեր ճիւղերու եւ շինարարութեան մէջ։ Ատկէ զատ ամբաստանեալներէն ոմանք անցեալին մէջ կարեւոր դեր են կատարած եւ հանդիսացած են Լէնինի մտերիմ գործակիցները (Փիաթաքով, Սոքոլնիքով, Ռատեկ, Սերեբրեակով եւ Մուրալով)։

Երկրորդ, վերջին դատավարութեան ընթացքին գլխաւոր ամբաստանեալները պարզեցին իրենց քաղաքական ծրագիրը եւ դատարանին ներկայացան ոչ թէ իբրեւ քրէական յանցագործներ, այլ ինչպէս կազմակերպուած քաղաքական – յեղափոխական կուսակցութիւն մը։ Այդ իսկ պատճառով կ՚արժէ մօտէն ծանօթանալ անոնց գործունէութեան ծրագրին, մեր տեղեկութիւնները քաղելով միշտ «Պրաւդա»էն.

Նախկին ձախ ընդդիմադիրները որոշած ըլլալով առանց միջոցներու մէջ խտրութիւն դնելու տապալել ստալինեան ղեկավարութիւնը, 1931էն սկսեալ կը կազմակերպուէին եւ կ՚անցնէին գաղտնի գործունէութեան։ Այդ շրջանին Ստալին ձեռնարկած էր լայն ճարտարարուեստացման եւ գիւղական անտեսութեան համայնացման քաղաքականութեան։ Ստալինի որդեգրած այդ նոր ուղեգիծը մեծ դժուարութիւններու հանդիպեցաւ եւ ժողովրդական զանգուածներուն մէջ դժգոհութիւն յառաջ բերաւ։ Ընդդիմադիր տարրերը վայրկեանը պատեհ սեպեցին վերսկսելու հակաստալինեան գործունէութեան

1932ին Թրոցքիականներն ու զինովիեւականները միացան ընդհանուր կեդրոնական մարմին ստեղծելով եւ անցան դաւադրական – ահաբեկչական աշխատանքի։ Սակայն, կասկածելով, որ միացեալ կեդրոնի անդամները կրնան օր մը ձերբակալուիլ, անոնք կը ստեղծեն «պահեստի» կեդրոն մը, որ հարկ եղած պարագային զիրենք պիտի փոխարինէր։ Այդ երկրորդ կեդրոնական մարմնին կ՚անդամակցին Փիաթաքով, Ռատեկ, Սոքոլնիքով եւ Սերեբրեակով՝ բոլորն ալ նախկին Թրոցքիականներ. Այդ բոլոր աշխատանքները կը կատարուէին Թրոցքիի անմիջական ղեկավարութեամբ եւ թելադրանքներով։ Ամբաստանեալներէն ոմանք, իրենց պաշտօնի բերումով, յաճախ կ՚երթեւեկէին արտասահման եւ հնարաւորութիւնը կ՚ունենան շփման մէջ մտնելու Թրոցքիի ներկայացուցիչներուն հետ եւ Թրոցքիէն կը ստանան հրահանգներ։ Իսկ Փիաթաքով, որ 1935ի վերջերը Պերլին կը գտնուէր, առիթը կ՚ունենայ օդանաւով Նորվեկիա թռչելու եւ անձամբ այցելելու Թրոցքիին.

Կեդրոնական այս երկրորդ մարմինը կազմուած օրէն իսկ գործօն աշխատանքի կը լծուի եւ տառացի կը գործադրէ Թրոցքիի բոլոր հրահանգները։ Առաջին դատավարութեան ընթացքին Զինովիեւ եւ ընկերները դատարանէն ծածկեցին այդ երկրորդ կեդրոնի գոյութիւնը։ Միայն ամբաստանեալ Րայնգոլդի մատնութեան շնորհիւ էր, որ Ձեկան կրցաւ երեւան հանել դաւադիրներու այս խմբակը։ Սակայն, ինչի՞ մէջ կը կայանար անոնց քաղաքական ծրագիրը եւ բուն գործունէութիւնը

Թրոցքիականներու եւ ստալինականներու միջեւ եղած պայքարը հիմնականին մէջ կը դառնայ մեր երկրի մէջ ընկերվարութիւն կառուցանելու հարցին շուրջ։ Թրոցքին կը գտնէ, որ խորհրդային յեղափոխութիւնը իր մեկուսացած վիճակով հնարաւորութիւնը պիտի չունենայ պահպանելու իր գոյութիւնը իբրեւ ընկերվարական յեղափոխութիւն։ Մանաւանդ, որ ներկայիս, դրամատիրութիւնը առաջնորդութեամբ ֆաշականութեան նորանոր նուաճումներ կը կատարէ եւ անխորտակելի ուժ մըն է դարձած։ Բախումը Խորհուրդներու եւ ֆաշականութեան միջեւ անխուսափելի կը նկատուի եւ անվիճելիօրէն Խ. Միութիւնը պիտի պարտուի։ Այդ պարագային յաղթանակող ֆաշականութիւնը պիտի ջնջէ հոկտեմբերեան յեղափոխութեան բոլոր նուաճումները եւ պիտի վերցնէ խորհ. իրաւակարգը

Նկատի առնելով այդ տխուր հեռանկարը, Թրոցքին անհրաժեշտ կը գտնէ հիմակուընէ իսկ ապահովել հոկտեմբերեան յեղափոխութեան գոյութիւնը եւ որոշ զիջումներով համաձայնութեան գալ Խորհ. Միութեան սպառնացող ֆաշական պետութեանց հետ,— Գերմանիոյ եւ Ճափոնի։

Այդ զիջումներն են՝ Ուկրայնան յանձնել Գերմանիոյ եւ արեւելեան Սիպերիան Ճափոնի։ Որովհետեւ խորհրդային ընկերվարական տնտեսակարգը խոչընդոտ կը հանդիսանայ ֆաշական երկիրներու հետ համաձայնութեան գալու, հետեւաբար երկրին ներսը որոշ չափով պէտք է նահանջ կատարել դէպի դրամատիրական կարգերը։ Առաջին հերթին ֆաշական երկիրներու դրամագլուխը մուտք պէտք է գործէ խորհ. երկրին ներսը եւ շահագործէ արդիւնաբերական կարեւոր ձեռնարկներ։ Երկրորդ, երկրին ներսը պէտք է վերահաստատել մասնաւոր սեփականութեան սկզբունքը եւ մասնաւոր դրամագլխին շահագործման լայն ասպարէզ տալ։ Եւ երրորդ, մեծ չափերով վերացնել հաւաքական տնտեսութիւններու դրութիւնը։ Տանի որ այդ ծրագրի իրագործումը կրնայ ժողովուրդի մէջ դժգոհութիւն յառաջ բերել, Թրոցքին կը նախատեսէր պահպանել դիկտատորական վարչաձեւը եւ ուժեղ կեդրոնացած կառավարութիւն հաստատել։

Արտաքին քաղաքականութեան մէջ խորհ. պետութիւնը պէտք չէ որ դաշնակցի այն երկիրներուն հետ, որոնց դէմ է ֆաշականութիւնը եւ հրաժարի պաշտպանել այն պետութիւնները, որոնց վրայ աչք ունին Ճափոնն ու հիթլէրական Գերմանիան (Չեխոսլովաքիա եւ Չինաստան)։

Բնականաբար, Թրոցքիի այս ծրագրին իրականացման արգելք կը հանդիսանայ ստալինեան ղեկավարութիւնը։ Հետեւաբար, ահաբեկումներու միջոցով, առաջին հերթին վերացնել այդ ղեկավարութիւնը։ Կիրովի սպանութիւնը այդ ուղղութեամբ առաջին քայլն էր։

Այդ բոլորէն զատ, Թրոցքի եւ իր կողմնակիցները կեցած են «պարտուողական» տեսակէտին վրայ։ Այսինքն, իրենց նպատակին հասնելու եւ իշխանութիւնը ձեռք անցընելու համար, պէտք է որ պատերազմի պարագային Խորհ. Միութիւնը պարտուած կողմ հանդիսանայ։ Իսկ այդ պարտութիւնը նախապատրաստելու համար, անհրաժեշտ է հիմակուց կապեր հաստատել Գերմանիոյ եւ Ճափոնի ներկայացուցիչներուն հետ և գործօն քայլերու դիմել։ Այն է քայքայել երկրի արդիւնաբերութիւնը, խախտել երկաթուղիներու հաղորդակցութիւնը, խորտակել կառախումբեր եւ օդը հանել քիմիական եւ արդիւնաբերական այլ ձեռնարկներ ու ժողովուրդը յարատեւ ջղագրգռուած եւ կառավարութենէն դժգոհ վիճակի մէջ պահել. Այդ բոլոր խափանարար միջոցներուն աւելի ուժ տալ պատերազմի պարագային։

Աւելորդ չէ հոս յիշել որ ընդհանուր պատերազմի առեն Լէնին նոյնպէս «պարտուողական» տեսակէտի վրայ էր կեցած եւ ամէն ջանք կը թափէր պարտութեան մատնելու իր հայրենիքը՝ Ռուսիան։ Իսկ երբ իշխանութեան գլուխ անցաւ, Պրեսթ–Լիտովսկի մէջ Լէնին նոյն քաղաքականութեան հետեւեցաւ, ինչ որ ներկայիս կը փորձէ Թրոցքի։ Այնպէս որ տուեալ շրջանին Փիաթակով, Սոքոլնիքով եւ Ռատէք, որոնք պարզեցին Թրոցքիի այդ ծրագիրը, կը հանդիսանան իրենց մեծ ուսուցչին արժանաւոր աշակերտները.

Իսկ թէ դատարան քաշուած 17 դաւադիրներու խմբակը ի՞նչպէս կը գործադրէր Թրոցքիի խափանարարութեան ծրագիրը, արդէն մեր թերթը օրը օրին հաղորդած է կարեւոր մանրամասնութիւնները։ Միայն պէտք է ըսել որ դաւադիրներու այդ գործունէութիւնը հարիւրի չափ անմեղ զոհեր է խլած եւ տնտեսական մարզին մէջ հսկայական վնասներ հասցուցած։

Աւելի կարեւոր է ծանօթանալ դատարանին մէջ պարզուած այն խնդիրներուն, որոնք առնչութիւն ունին Անդրկովկասի, Հայաստանի եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ։ Այդ մասին առանձին յօդուածով։

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄԻՍԱԼ

— Այս տարի ջրաչափ տեղեր գիւղ պիտի երթանք։

— Անպատճառ ձուկ որսալու եւ լողանալու համար։

— Ոչ, պարոն, աղջկանս համար որ ջրաներկով կը դրագի։

— Ցաւօղութիւն կը մաղթեմ, օրիորդը առատ ջուրերով մեծ յաջողութիւն կրնայ ունենալ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՀԱՅԵՐ

Բ.

Նման ժողովուրդի մը եղեռնապատումը վերջաբան չունի, չի փակուիր երբեք, զայն կարելի է լուծել միայն հին «Deus ex machina»յի մը միջնորդութեամբ։

Ժամանակին Անգլիացիներն էին որ կը պաշտպանէին Հայերը։ 1895—96ի ջարդերէն ետք այս պետութիւնը կորսուած ըրաւ քրիստոնեայ ժողովուրդներու օգնութեան եւ քաջալերեց եւրոպական միջամտութիւնը

Ցեռապատերազմին՝ դարձեալ անգլիական կառավարութիւնն էր որ դարձ տուաւ Կ. Պոլիսը գրաւելու տեսակէտին, արգիլելու համար ջարդերու կրկնութիւնը։

Ֆրանսան էր որ կարճ ժամանակի մը համար ենթադրել տուաւ թէ կ՚ուզէ նոյնացնել սուրիական իր քաղաքականութիւնը Դամասկոսի եւ Պէյրութի Հայոց պաշտպանութեան հետ։ Ամերիկան էր որ զայն պաշտպանեց խաղաղութեան խորհրդաժողովին մէջ՝ մինչեւ հոգատարութենէ հրաժարումը

Իտալիան էր որ Ուիլսընի մերժումէն ետք պաշտօնապէս հրաւիրուեցաւ Հայաստանի պաշտպանութեան եւ շնորհիւ Լուծծաթիի փրոփականտին՝ պահ մը ժողովրդականութիւն վայելեց։ Գերմանիան էր որ Թուրքիոյ դէմ ատելութեամբ չէ, «Կէօպէն»ը Միրսին դրկեց, ապահովելու համար բոլոր անոնց՝ որոնք կ՚ուզէին արեամբ յագնալ նոր ջարդեր սարքելով։

Ռուսիան էր որ այս տարաբախտ ժողովուրդին վրայ խաղաց իր արեւելեան քաղաքականութեան խաղերը, եւ զայն հալածեց երբ Անգլիացիները կը պաշտպանէին, պաշտպանեց՝ երբ ուրիշներ զայն լքեցին։

Միայն Ռուսիան է, սակայն, որ այսօր կրնայ իր բախտը միախառնել Հայաստանի բախտին հետ։

Այլ եւս չի խօսուիր Մեծ Հայաստանի մասին, ազատ եւ անկախ, Սեւ ծովէն մինչեւ Միջերկրական։ Խորտակուած գաղափարաբանութեանց չեն պատշաճիր այլ եւս թիթեռնիկներ՝ Տիտոսի կամարին տակ։

Հայաստան Աղեքսանդրապոլի դաշնագրով փոքրացաւ, մնաց առանց զէնքի և առանց նաւահանգիստի։ Ոչ ալ օգուտ ունեցաւ իր ընդվզումը ընդդէմ քէմալականներուն՝ որոնք զինք պարտութեան մատնեցին, ոչ ալ օգնութիւնը Ռուսերուն՝ որոնք Թուրքերուն դէմ անոր օգնելէ ետք՝ իրենց բռնութեան տակ առին զայն։

Անկախ Հայաստանը կը մնայ [illegible] Սեւրի դաշնագրին, այն խեղճ դաշնագրին որմէ (հակառակ Պօղոս Նուպարի թախանձանքներուն, որպէսզի գործադրուի) չի մնար եւ ոչ իսկ մեծ ու հերոսական կեղծիքի մը [illegible]։

Հայաստանի մասին, իբրեւ քրիստոնեայ երկիր, խօսք չըլլար այլ եւս։ Արեւելեան վիլայէթները, Տրապիզոնէն մինչեւ Վան Թուրքերուն յանձնուած են, եւ ամէն կերպով, մանաւանդ գէշ կերպերով թրքացուցած են զանոնք, որպէսզի հոն ազգայնականութեան հայրենի օճախի կազմութեան մասին չմտածուի։ Էրզրում, «Հռոմայեցիներու քաղաքը», երկրաշարժներու եւ լքումի անձնատուր, ծաղկեալ հին քաղաքին ցանուցիր մնացորդներն ունի միայն։ «Հայաստանն առանց Հայերու» ռուսական բացագանչութիւնը խանդավառօրէն կիրարկուած է Թուրքերուն կողմէ, որոնք իրենց այս դարաւոր թշնամիները Կարսէն անդին քշելէ ետք, կոտորած են ինչ որ կայ իբրեւ քրիստոնեայ կամ Հայ, Պայազիտէն, Վանէն, Պիթլիսէն մինչեւ Կինճ, Երզնկա, Սամսոն։

Նզովահար երկրին մէջ, ջարդերէն եւ յուսահատութենէն ետք, տեղի ունեցաւ նաեւ երկրաշարժ, իբրեւ Աստուծոյ վերջին պատիժը, եւ Կինճի մէջ Քիւրտերը, սովորութեամբ ապստամբ, մոլեռանդներու ընդվզում մը կազմակերպած էին Տիարպէքիրի եւ Արղնիի վրայ քալելով։ Ամայութիւն ուրեմն, եւ միշտ ջարդ։ Ռուսիա, որ երկաթուղիներու կամ ճամբաներու շինութիւնը երբեք չուզեց թոյլատրել Հայաստանի մէջ, որովհետեւ համոզուած էր որ առանց ճամբաներու՝ դէպի հարաւ թրքական զօրաշարժի լուրջ վտանգ մը երբեք գոյութիւն պիտի չունենար, Ռուսիա, որ կը թաքչի Կովկասի ամուր պատուարներուն ետեւ եւ իր ծեր արծիւներուն ճիրանները կ՚երկարէ՝ դէպի Վրաստան եւ Հայաստան, շատ վստահ է ու չի վախնար որ կրնայ դէպի հիւսիս քշուիլ։ Սակայն ժամանակ չկորսնցնելու համար, կը շարունակէ Հայաստանի մէջ իր հակաթուրք քաղաքականութիւնը եւ կը խորհի որ երբ թրքական ուժերը յարուին Մարիցայի շուրջ, դէպի Էրզրում ճամբան բաց պիտի մնայ, ճամբան՝ մեծ արշաւներու Թիմուրլէնկէն մինչեւ Նիքոլա, Մանկըլներէն մինչեւ վերջին մեծ-դուքսը։

Ռուսիա, այս կացութեան գիտակից, կը պատրաստէ պատմական կլիման ու ազգայնական գետինը, Երեւանէն Գ[illegible], դէպի հարաւ տարածուելու համար։ Լօզանի խորհրդաժողովին մէջ արդարեւ, ակադեմական կերպով բողոքելէ ետք ի վնաս իրեն գործադրուած անարդարութեանց համար, ռուսական, վրացական եւ ուկրայնական կառավարութիւնները հաղորդեցին թէ «Les gouvernements de la Russie et de l'Ukraine se proposent d'installer sur leurs territoires respectifs un nombre considérable d'émigrés arméniens, dont le chiffre est encore à établir»։

Բայց Կովկասի խորհրդային Հանրապետութեան 28.000 քառ. քիլոմեթր տարածութիւնը բաւական չէր պարունակելու համար բոլոր հայ տարագիրները եւ բոլոր միւս 700.000 ցրուածներն ի սփիւռս աշխարհի։ Ուրիշ հողեր հարկ էր գտնել եւ Ռուսիա՝ փախուստներով եւ տատանումներով հանդերձ՝ միշտ նոյն քաղաքականութեան հետեւեցաւ Թուրքիոյ հանդէպ, շահ ունէր հայկական թափանցման առժամեայ ընդարձակել եւ թուլցնել առ այժմ Տրապիզոնի եւ Կարսի շուրջ պաշարման գօտին։

Լաւագոյն եւս՝ եթէ Հայերը փոխանակ Կովկասի շուրջ խմբուելու, տարածուին Սեւ ծովուն վրայ։ Աւելի բազմածին եւ աւելի գործունեայ կ՚ըլլան։ Իրարու դէմ նուազ կը կռուին եւ կարօտաբաղձութեան երեկոներուն մէջ կը նային ծովէն անդին, Սինոպէն Խոփէ, Ալեքսանդրէթ եւ Հէքքարի։

Ռուսիա իր դարաւոր քաղաքականութիւնը կը կրկնէ եւ երկիրն ալ կը յարմարի։ Քիւրտերու եւ Քաղդէացիներու միջեւ, ասորա-քաղդէացիներու եւ Սուրիացիներու միջեւ, Պարսիկներու եւ Արաբներու միջեւ ազգային հարցը միշտ պատրուակ մը կը մնայ։ Օր մը հարկադրուելով վճռել, իրար պիտի անցնի ընտրութեան առթին, եւ ուրիշ ոչինչ։

Իւրաքանչիւրն այս ազգային խմբաւորումներէն՝ յուշագիրներ ներկայացուցած է Արեւելքի խաղաղութեան նուիրուած անհամանուն վեհաժողովներուն, իւրաքանչիւրն ալ իրաւունքներ ունի պահանջելիք, իւրաքանչիւրն ալ տեղ մը կը փնտռէ՝ ծառայելու համար անոր։

Մուսուլի Անգլիա՞ն պիտի ըլլայ, Ինկիլիզի Թուրքիա՞ն պիտի ըլլայ, Խորհրդային Ռուսիա՞ն պիտի ըլլայ.

Հարցն աւելի ընդարձակ տեսարաններ կը պարզէ եւ աւելի ծանր պատասխանատուութիւններ։ Կը նոյնանայ (որքան կը վերաբերի Հայաստանի եւ Թուրքիոյ յարաբերութեանց), Թուրքիոյ եւ ռուս յարաբերութեանց հետ, որոնց կ՚արժէ անդրադառնալ համառօտակի

Թուրքեւռուս յարաբերութիւնները վերաւորուած են փոխադարձ անհաւանելի անվստահութեամբ մը։

Ռուսերը, զօրաւոր եւ անհամբեր, պիտի ուզէին իրենց գործունէութեան շրջանակին մէջ կլլել Թուրքերը, պիտի ուզէին զանոնք լուծել ասիական աւելի ընդարձակ քաղաքականութեան մը մէջ, որուն համար անոնք երկար ժամանակէ ի վեր կը կռուին եւ որուն համար նոյն իսկ մասնաւոր սակագին մը սահմանած են։

Միմիայն Թուրքիոյ համար, արդարեւ, Ռուսերը խորտակած են ներածման սուրբ կանոնը, իբրեւ պետական մենաշնորհ, ընդունելով որ թրքական շուրջ 15 տեսակ ապրանքներ Ռուսիա ներածուին առանց բոլշեւիկեան վաճառականութեան յատուկ սեղմումներու։ Բայց Թուրքիա, եւրոպական երկդիմի պետութիւն, չի կրնար արեւելեան քաղաքականութիւն վարել։ Մէկ անգամ եւ կը պահէ, հազար բոլոր ներքով եւ անհամակերպութիւններով հանդերձ, իր յարաբերութիւնները քաղցենի եւ կռուաղան արեւմուտքի հետ։

Բոլշեւիկ Ռուսիան քէմալական շարժման չօգնեց միայն անոր հակեւրոպական, հականգլիական կամ հակասահմանադրական նկարագրին համար, հապա բանաստեղծական անսովոր զեղումով մը խմացուց [illegible] պետութեան հաստատումը եւ [illegible] փաշայութեան ջնջումը, եւ ճիշդ [illegible] պատճառով [illegible] անհաւասարիմ ինկիլիզի [illegible] թեան՝ Լեհերուն եւ Ռումէններուն հետ, [illegible] փորձի եւ Քրէօզոյի։

Ցարաբերութիւններն իրարու [illegible] կը վազեն՝ ինչպէս սահողները [illegible] սոյցի տարածութեան մը վրայ, մինչ գետ խորխորատ մը կայ իրենց ոտքերուն տակ։

Ծովերուն համաձայն [illegible] աւելի հոծ եւ խիտ կը դառնայ։ Հողերուն եւ պատահարներուն համաձայն

ՀԱՅՐԵՆԻ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

«ՕԽԹԸ ՓՈՐ ՉՕՃՈՒԽ»...

— Քոչիկ հարսայ, ըսօր օրը իրկուն ըրինք, առանց «ջուխտ» երթալ մը տեսնելու . . Կ՚ուզենք որ Հէրիքքային հետ ջուխտ մը երթաս, տեսնենք պիտի կանա՞ս ընոր հետ հաւասար երթալ։ Որ Հէրիքքային հետ հաւասար ելլես, ըն ատեն մէկ դուրուշ ալ աւելի պիտի փրցնենք Սէմէթենց լուծէն, քեզի համար։

— Հը, ան ով է որ քրոջս հետ ջուխտ պիտի երթայ . . . Քուրս ան կէս ճամբան կու թողու

Կարէկն էր. Հէրիքքային քոյրը կէս կատակով ու խնդուն դէմքով կը հեգնէր Քոչիկ հարսան, բայց պատասխանը շուտ առաւ.

— Վայն ի վրաս . . . Քուրդ ալ քեզ ալ առուխս կու պլլեմ, հասկցա՞ր, Կարեկի աչուխս . . . Ես քառսուն տարու կնիկ ըմ, ու օխտը փոր չօճուխ տէր, ըմմը, քա՞ւրդ . . ալ թող դայ տեսնիմ, նէչինք որս՝ որը կէս ճամբան կը թողու։

Ուրեմն Աչոտին առաջարկը ընդունուած էր Քոչիկ հարսային կողմէ, ու Կորեկին նետած ձեռնոցն ալ վերցուած. կը մնար գործի անցնիլ անմիջապէս։

Որոշուեցաւ մօտաւորապէս քանի-հինգ քայլ հեռաւորութիւն իբրեւ մրցման կէտ։

Երկուքն ալ սկսան մէկ աջ մէկ ձախ արագօրէն զարնել մանգաղները ու յառաջանալ։

Աչոտը Քոչիկ հարսային կողքին միշտ կը քաջալերէր.

— Հա, քեզ տեսնիմ իմ անուշիկ հարսաս. Հը ըսպէս, բռնէ պըտտիկ պըտտիկ գետին նետէ, ու մանգաղդ շուլըս շուլըս (շուտ) զարկ։ Կորեկի քուր, դուն ո՞վ որ հարսային հետ ջուխտ պիտ երթաս . . .

Ես կեցած էի որոշուած կէտին վըրայ, ու անոնք երկուքը միասին մէկ գծի վրայ ինծի պէտք էր հասնէին.

— Հարսայ, առանց խաղի ջուխտ կ՚երթուի՞, ինչո՞ւ խաղ ալ չէք ըսեր..

Աչոտն էր դարձեալ։ Երկրորդ բեռ մըն ալ կ՚աւելցնէր անոր։ Խեղճ կինը արդէն սկսած էր քրտնիլ, հակառակ օդին զովութեան, ու կաթիլները ուլունքի նման շարուած դէմքէն ի վար, դէպի ծոցը կը գլտորուէին։

Բայց եւ այնպէս դարձեալ չմերժեց։ Համաձայնեցան, որ Քոչիկ հարսան սկսի առաջ.

Եկոր աղուոր աղջի՛կ ննորդ ջուխտ
երթանք.

Հէրիքքան կրկնեց անմիջապէս իր [illegible] կոկորդը բանալով։ Քոչիկ հարսան ալ կարելի էր ձայնաւոր համարել, որովհետեւ անոր ալ ձայնը լաւագոյններէն էր ճանչցուած։ Տարունակից երկրորդ տողը.

Տրդատ խարչուէ եղե՛ր
Բերանն ուխտ երթանք։

Մանգաղները հեւզհեւոց աւելի արագացուցած, հաւասար կուգային ու քանի մը քայլ մնացած էր հասնելու։ Սկսաւ երկրորդ տուն մը.

Եկանք բարիկենդան
Կ՚երթանք ի Ջատիկ.
Ահա եկանք Ջատիկ,
Ա՛լ կ՚երթանք [illegible]։

Երկուքն ալ միասին հասան, ու ոտքերուս տակէն վերջին բուռը վերցուցին իրենց մէջքը շտկելով։

— Կեցցէ՛, Քոչիկ հարսան, ապրի՛ Քոչիկ հարսան .

Աչոտին հետ կը փառաբանէինք եւ ուժ կուտայինք, Կորեկին լաւ պատասխան մը տալու համար, զոր հեգնած էր քիչ առաջ.

— Դուն ո՞վ ըս որ քրոջս հետ ջուխտ պիտ երթաս .

— Կորեկի աչուիդ . . . առի՞ր հիմա . . . տեսա՞ր թը ես ո՞վ ըմ, ես Քոչիկն ըմ, Քոչիկը։ Մեծ դէպքին (1895) հացս ըմ եղած, երբ տասնըօխթը տարու աղջիկ էի . . . ըմմը, քուրդ երէկի աղջիկն է, վայն ի վրան զարմանք է . . .

Այլ եւս Կորեկը պատասխան չունէր տալիք, ու կը ծծմղէր մեզի հետ։

Բայց այսքանով չգոհացաւ Քոչիկ հարսան.

— Աղջի Մարա՜ն։

— Ի՞նչ է Քոչիկ հարսայ։

— Աղջի Խաչիկենց հարսո, ըսէ բդ ներոյդ որ լեզուն փորը քաշէ . . . չէնթըը ինծի ալ [illegible] կու պլլեմ, կ՚ուզէ նը թող դայ .

Այս անգամ խնդուքը ալ աւելի շատցած էր, մանգաղներու շաչիւնին հետ միախառնուելով, ու տարածուելով աւելի հեռուները . .

Մէկ խօսքով, Քոչիկ հարսան յաղթական էր ու հպարտ, եւ տրամադրութիւնը բոլորովին փոխուած դէպի լաւը։

Եւ այսպէս, մեր առաջին օրը շատով խոյս տուած ու արեւը մարը մտած էր։

Իրիկուան հացը մեզի կը սպասէր, կէս օրուան տեղը, ուռենիներուն տակ։

Ծասը վերջանալէ ետք, որոշուեցաւ Վան մը եւս զարնել մինչեւ որ մութն իջնէ։ Առտու քիչ մը ուշ ըսկսած էինք, եւ ուզեցինք անոր տեղը լեցնել։

Հակառակ յունիսի երկար օրուան քրտնաթոր աշխատանքին, կարծես, հնձուորները նոր էր որ կը սկսէին, ու երբեք յոգնած չէին երեւար։

Հնձուորին համար, մարամուտէն վերջ կամ լուսնի լոյսին տակ հանոյք է մանգաղ զարնելը։ Որովհետեւ զով կ՚ըլլայ, ու մարդ աւելի կ՚աշխատի—նայ։

'Վանը քերած' տարած վերջաւորութեան հասցուցած էինք գրեթէ, ու մութը դանդաղօրէն մեզի մօտեցած, երբ յանկարծ Սէմէթենց աղան իր ձիուն վրայ մէջտեղ ելաւ. Աւագ Առուի երկայնքէն։ Դէպի մեր քով կու գար։ Աչոտին հետ առջեւը ելանք։ Զարմացաւ, որ տակաւին քանը [illegible] դադրեցուցած, թէեւ արեւմուտէն մէկ ժամ անցած էր։

— Հոգ չէ, առտուն բաւական [illegible] սկսանք, ու անոր համար, [illegible] վերջ, մէկ վանով ուզէինք առտուան [illegible] բացը գոցել։

Մեր այս պատասխանին վրայ, [illegible] շնորհակալութիւն յայտնելէ վերջ, [illegible] աւելցուց.

— Աչքը քոռնայ մեր կառավարութեան . . . այսպիսի աշխատասէր ազնիւ ու հաւատարիմ ցեղը [illegible] ցուց . . .

Քանի մը վայրկեան խօսակցելէ վերջ, երբ ձիուն վրայ նետուեցաւ ու պիտի մեկնէր, ահա մեր Քոչիկ հարսան մանգաղը ձեռքին, դէպի կուգար արագ, արագ, միեւնոյն ժամանակ ձայն տալով.

— Մուսթաֆա աղա . . . Մուսթաֆա աղա . . .

ՆԵՐՍԷՍ ԽԱՉԻԿԵԱՆ

(Շար.)

կը ճեղքուի եւ ձայն կը հանէ, բայց միշտ անկայուն է եւ անվստահելի։

Այդ պատճառով քիչ ժամերու մէջ ականատես կ'ըլլանք յարաբերութեանց ճգնաժամին եւ նոյն ատեն ժպտուն յուսատեսութեան։ Հակայեղափոխական Թուրքերը կ'արտաքսուին Վրաստանէն, եւ Թուրքերու ձեռքով կը սպաննուի Սուպի պէյ, պետ Անատոլուի՝ համայնավարներուն։ «Գրավտուր» Մուսթաֆա Քէմալը կը կոչէ ժամանէ աշխական հարցերին եւ էնժամանէ մեծ աղմուկով դատի կը քաշէ Թուրք համայնավարները։ Քանի մը բոլոր առանց կամուրջի կամ ասատ՝ անական յառաջացման, կ'անցնին ակոտնեայ քաղաքականութեան։ Կը գովաբանուի, արդարեւ, ինկերութիւնը, օգտակար՝ Անգլիացիները տապալելու որպէսզի ճանչնան սովետական իրաւակարգը, կարմին ու բէզրումը կը ձգուին Թուրքերուն որպէսզի զանոնք ... «բարեկամ» ըլլան...։

ՔՕԹՆԷԼԻՕ ՏԻ ՄԱՐՑԻՕ

ՄՂԱՍՈՒՆՔ ՄԸ ԵԳԻՊՏՈՍԷՆ

(Հ. Յ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ)

—•—

ՆԻՍ — Եգիպտացիէն մնացած ատկէ օրակ մը, իր խակ ձեռքովը շինուած եւ նուիրուած իր գաղափարի ընկերոջն էլպիս Սուճեանին։ Անա այդ նուիրական նշխարն է որ կը փափաքիմ նուիրել Հ. Յ. Դ. անստգիտս թանգարանին եւ վստահ եմ որ մօրաքոյրս ալ այսպէս պիտի կարգադրէր եթէ ողջ ըլլար։

Այս սափրը գրուած մը 1895էն։

Այդ թուականին մեր տունն ալ յեղափոխականներուն ու պատսպարանն եղած է յեղափոխականներու եւ յեղափոխական գործունէութեան։

Այդ տունը պատիւն ու բախտը ունեցած է ճանչնալու յայտնի յեղափոխականներ ինչպէս Բաբիկէն Սիւնի, Արմէն Գարօ, Եգիպտացի (կամ Հայկ) Թորգոմ, զոր պատերազմին Պօղոս Արտզեան մատնեց եւ տարին անհետացուցին եւ տակաւին շատ շատեր։

Գիշեր մը, որոշուած ժամով դուռը կը զարնուի։ Մօրաքոյրս քաջ յեղափոխական կին, կը վազէ դուռը բանալու։ Եգիպտացին հեւալով, քրտինքի մէջ թաթխուած ներս կը նետուի։

Տնեցիները յուզուած կը հարցնեն թէ ինչ է պատահած։ Կը սկսի պատմել։

— «Սամաթիա գացած էի Գնունին տեսնելու։ Վերադարձիս երբ Խմինճոնի հասայ, նկատեցի որ երկու զապտիէ ռատիկաններ կը հետապնդէին զիս։ Բնաւ յայտնի չըրի զգացած ըլլալս եւ նոյն քալուածքով հասայ Պանք Օթոմանին առջեւ եւ սկսայ զիմացի փողոցի սանդուղներէն վեր ելլել։ Տեսայ որ ազատում չկայ եւ քայլ առ քայլ ինծի կը հետեւին։ Ցանկարծ կայծակի արագութեամբ եռեւս դարձայ եւ հազիւ թէ տարտամ եռեւի գրպանէն դուրս քաշեցի ... ռատիկները յանկարծակիի եկած սկսան փախչիլ։ Քանի մը քայլ զիրենք հալածել վերջ, սկսայ ես ալ փախչիլ, վերջի վայրկեանին զգար կատարելէք յանցանքին ահաւորութիւնը։

ԳԱՐՏԻՆԷ ԱՂԱՊԳԵԱՆ

ԽՄԲ. — Ոսկի զօծը բարեկամի մը միջոցաւ մեզի յանձնուած ըլլալով, փոխադրեցինք Հ. Յ. Դ. թանգարանը։

ՃԱՐԺԱՆԿԱՐ

«ԴՈՒՊՐՈՎՍՔԻ»

—o—

Ալեքսանդր Պուշկին, իր մահուան հարիւրամեակին առթիւ, անգամ մը եւս վերակենդանացաւ։

Մոսկուայէն (Երեւանն ալ միասին) մինչեւ արտասահման մեծ շուքով եւ հանդիսաւորութեամբ տօնեցին իր մահուան հարիւրամեակը։

«Ցառսկոյ» ժամանակին արդէն նկարագրեց իր կեանքը, եւ թերեւս կը գրէ տակաւին իր մասին։

Փարիզն ալ իր կարգին, իր յարգանքի ցոյցը կատարեց այդ մեծ բանաստեղծին, եւ տեղական թերթերն ալ աւելի կամ պակաս չափով, սիւնակներ նուիրեցին իրեն։ Ու փետրուարի այս երկրորդ շաբաթը գրեթէ ամենուրեք ժամանոր գրական եւ գեղարուեստական երեկոյթներ կը սարքուին, Սորպոնէն սկսեալ մինչեւ Սալ Փլէյէլ, պանծացնելով այդ բացառիկ դէմքը։ Ռուս որբոտոզս եկեղեցին իսկ, իրենց հոգեհանգստեան տօնակատարութեամբ, կը մասնակցի այդ յարգանքի ցոյցին։

Խորհրդային իշխանութիւնը, իր հրապարակային հանդիսաւոր տօնակատարութեանց մէջ, չէր կրնար անտարբեր թողուլ նոյնպէս յարժանկարը։

Եւ այդ հարիւրամեակին առթիւ մասնաւոր պատրաստած են՝ «Տուպրովսքի»ն։

Ժապաւէնը ընդհանրապէս յաջող է, մանաւանդ դերակատարները մասնայատուկ տիպարներ ստեղծած են, կենդանի տպաւորութիւն մը ձգելով դիտողին վրայ։ Ամէն դերակատար իր դերին պահանջած բնական անձնաւորութիւնը կը ներկայացնէ։

Գառակներն ալ բաւական յատակ կ'երեւին, ինչ որ կ'ապացուցանէ արհեստագիտական յաջողութիւն։

Պուշկինի ծանօթ գրուածքէն ներշնչուած է այս ժապաւէնը, թերեւս առանց ամբողջութեամբ յարգելու հեղինակի հարազատութիւնը։

«Տուպրովսքի» գրուած ըլլալով 1832ին՝ ուրեմն իր կենդանութեան վերջին տարիներուն, յատակօրէն կ'ապացուցանէ հեղինակին բմբոստ ոգին, պայքարը անարդարութեան դէմ։ Ու կը նկարագրէ ցարական օրերուն եղած անիրաւութիւնները։

Երկու դրացիներու յարաբերութեանց խզումի մը պատճառաւ, մին նախկին զօրավար մը՝ Թրոյեքուրով ամէն գնով կը ջանայ եւ կը յաջողի անարդարութեամբ տիրանալ իր դրացիին՝ Տուպրովսքիի հողերուն։

Այս վերջինին տղան՝ Վլատիմիր, վայելուչ եւ երիտասարդ սպայ մը, Սէն Փեթերպուրկէն կը կանչուի իր հայրենական տունը։ Երիտասարդը հազիւ սակայն կը դիմաւորուի իր ընկճուած եւ տառապած ծեր հօր կողմէ, որ անկարող ոտքի իսկ կանգնելու, կը փչէ իր տղուն բազուկներուն մէջ, արտասանելով իր թշնամիին անունը՝ Թրոյեքուրով։

Հետեւեալ օրն իսկ նոտարներն ու գործակատարները կուգան տէր կանգնիլ Տուպրովսքիի հողերուն։

Տուպրովսքիի հլու գիւղացիները բմբոստութեան նշաններ ցոյց կուտան եւ մինչեւ իսկ կը համարձակին ձեռք վերցնել կառավարական պաշտօնեաներուն վրայ։ Այս վերջինները վախնալով գիշերանց ճամբորդել՝ կը նախընտրեն գիշերել այդ նոր բնակարանին մէջ։

Ուշ գիշերին Տուպրովսքիի գիւղացիները Արքիպի առաջնորդութեամբ կ'ուզեն վրէժ լուծել։ Իրենց մխանալով նոյնպէս իրենց երիտասարդ տէրը, դռները ամուր կղպելէ յետոյ, իր հայրենական տունը կրակ ձգելով, գիւղացիներուն հետ կը հեռանան, մինչ գինով պաշտօնեաները ի զուր կը փորձեն դուրս փախչիլ եւ կը կորսուին բոցերուն մէջ...

Իր նախկին գիւղացիներու առաջնորդը դառնալով, Վլատիմիր Տուպրովսքիի անունը ահ ու սարսափ կ'ազդէ ամենուրեք։ Ուխտած է վրէժ լուծել եւ իր բմբոստ ոգին կարծէք աւելի կը շէշտէ իր մէջ այդ վրէժը։

Կեղծելով իր ինքնութիւնը՝ Վլատիմիր կը յաջողի իբրեւ Ֆրանսերէնի դասատու, ընդունուիլ իր թշնամիին կողմէ՝ որպէս աղջկան դաստիարակիչ։

Վլատիմիր ի վերջոյ կը զգայ թէ հակառակորդին աղջկան հանդէպ ունեցած համակրանքը սիրոյ կը փոխուի, սակայն հասկնալով որ իր ալ ինքնութիւնը երեւան եկած է, կը փախչի, իր սրտին մէջ տպաւորելով սակայն Թրոյեքուրովի գեղանի աղջկան սէրը։

Վրէժի եւ սիրոյ պայքարն է այժմ, իր հոգիին խորը։ Հակառակ իր կամքին կ'ուզէ խնայել իր հակառակորդին գզեակը եւ արգիլէ կը հանդիմանայ իր գիւղացի զինուորներուն խուժել այդ սահմանէն ներս։

Թրոյեքուրով որոշած է իր դեռանի աղջիկը՝ Մաշան ամուսնացնել հասակոտ իշխանի մը հետ, հակառակ աղջկան կամքին։

Մաշայի գրած մէկ երկտողը կը բաւէ Թուղթ հանելու երիտասարդ ըմբոստը, որ կը ջանայ ամէն գնով ազատել իր սիրուհին։

Հարսանեկան կառքը քառասմբակ կ'արշաւէ ծառերու մէջէն, մինչ Վլատիմիր իր քանի մը ընկերներով կը հալածէ անընդհատ։ Հոն է ընկղմանած կառքին խորը, քանի մը վայրկեան առաջ ամուսնացած ամոլը։ Վերջապէս կը կեցնեն հարսանեկան կառքը։ Վլատիմիր անհամբերութեամբ կառքի դուռը կը բանայ։ Հոն բազմած է իր սիրուհին որ փոխանակ իր վիզը փաթթուելու կամ իրեն հետեւելու, վճռապէս կը յայտարարէ թէ շատ ուշ է, իշխանը այլ եւս իր ամուսինն է...

Իշխանը օգտուելով Վլատիմիրի այդ ապշած վիճակէն, գնդակի հարուածով մը ծանրապէս կը վիրաւորէ զայն։

Կառավարութիւնը ոչնչացնելու համար Տուպրովսքիի հրոսախումբը՝ ղրկած էր ջոկատ մը եւ կռիւը կը սկսի։ Քաջարար դիմադրելէ յետոյ, յարձակողականի դիմելով Տուպրովսքիի զինուորները պարտութեան կը դատապարտեն իրենց թշնամիները։ Այդ վայրկեանին սակայն, Տուպրովսքի կառուելու տենչով ներշնչուած, սուրը ձեռքին, հազիւ քանի մը քայլ առած, չդիմանալով իր վէրքին ծանրութեան ինկած էր անշունչ, դաշտին մէջ։

Ու մինչ կը փոխադրէին Վլատիմիր Տուպրովսքիի դիակը, իր ընկերները Արքիպի ղեկավարութեամբ, արդէն իրենց վրէժը կը լուծէին։

Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԹԱՏԵՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

— • —

Մխիթարեան հայրերը, աւանդաբար, ամէն Բարեկենդանի, իրենց վարժարաններուն մէջ կը սարքեն ճոխ թատերահանդէսներ, աշակերտական ուժերով, «խանդելով օգտակարը հաճելիին»։

Կիրակի օր, Պէշիկթաշլեան թատերասրահին մէջ հանդիսատես եղանք երկարաշունչ յայտագիրի մը որ կը բաղկանար չորս մասերէ։

Հակառակ անձրեւոտ օդին, բազմութիւնը կը յորդէր դահլիճներուն մէջ։

Հանդէսը յայտարարուած էր ժամը երեքին։ Մենք հասանք (իբրեւ հարազատ Հայեր) քառորդ ժամ ուշ։ Զարմէ՞ք նշել այս ճշդապահութիւնը։

Ցանկալի մեր դրացումները չէն որ արգիլէ կ'ըլլան մեզի հանդէսի մը ժամանակին ներկայ ըլլալու՝ այլ այն արմատացած ու կոչտացած մտածումը թէ «ժամը որ երեքին յայտարարուած է՝ պիտի սկսի առնուազն չորսին, ուրեմն հարկ չկայ աճապարելու»։

Անցնինք յայտագրին։ Դպրոցին բարձրագոյն կարգերու աշակերտութեան կողմէ ներկայացուեցաւ, նախ մը քաղուած Հայոց պատմութենէն, «Թորոս Բ.», «Ողբերգութիւն երգախառն չորս արար», հեղինակութիւն Հ. Վահան Ցովհաննէսեանի, երաժշտութիւն Գուրգէն Ալէմշահի։

Այս, ինչպէս նաեւ ներկայացուած միւս թատերգութիւններուն ղեկավարութիւնը յանձնուած էր ծանօթ դերասան Բաղդասարեանի, որ վերջերս պաշտօնի կոչուած է վարժարանին մէջ, իբր ուսուցիչ առոգանութեան։

Թատերգութիւնը մեր մէջ հազիւ ունեցած է երկու երեք տաղանդաւոր ներկայացուցիչ։ Գրականութեան այս ճիւղը, նման երգիծաբանութեան ճիւղին, խիստ զգուշաւոր է. կը պահանջէ բազում յատկութիւններ հեղինակէն...

ՄԱՄՈՒԼ

ՁԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

—.—

«Ռազմիկ» Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան օրկանը, խնտեսայ խորհրդածութիւնները կ'ընէ վերջին խմբագրականով (31 յունուար)։

— «Բոլորովին անտեղի եւ անժամանակ իրարանցում մը ծայր տուած է Ֆրանսահայ գաղութին մէջ տարագիրներու զինուորագրութեան առթիւ։ Բազմազան ժողովներ, հասաքոյթներ, նորանոր մարմիններու ընտրութիւն ու կազմալուծում, մէկ խօսքով չփոթ ու քաոս։

Բայց իրականին մէջ ի՞նչ է պատահածը։

Իր դրացիներուն նման, Ֆրանսա ստուերապէս մտահոգուած է իր պաշտպանութեան հարցով։ Պատերազմական ճարտարարուեստի հետ միաժամանակ, ան սախպուած է արուեստանքի վրայ պահել եւ իր խաղաղութեան բանակը։ Արդ, այս շրջանի նորակոչները 916ի եւ 917ի ծնունդներն կը կազմեն, մինչդեռ պատերազմի այդ երկու ահաւոր տարիներու ընթացքին, անճշգրտութիւնը սաստիկ նուազած եւ մօտ երկու հարիւր հազարի բաց մը կը ներկայացնէ։ Բնական է որ վերին պաշտպանողը այդ «պակասութիւնները» լեցնելու միջոցներուն մասին մտածէր, որոնցմէ մին կը կազմէր տարագիրներու զինուորագրութիւնը։

Շատ պարզ է թէ միայն տարագիրներով անհնար է այդ բացը գոցել, սակայն եթէ նոյն իսկ ուժեղ զօրաբաժին (տիվիզիոն) մը կարելի ըլլայ ապահովել, նորէն առաւելութիւն մըն է պաշտպանողին համար։ Եւ ահա խնդրին իրաւական հարցը կը ծագի։

Արդեօք Ֆրանսան իրաւունք ունի իր սահմանական հիւրընկալութեան ապաւինած տարագիրները պարտադիր ծառայութեան ենթարկելու կը նակէն։ Խօր ծանօթութիւն ըմէի, պատմախօսութիւններ հիւսելու հոգ կարողութիւն, քանի մը բառով կամ խօսքով նկարագիրներ կերտելու ընդունակութիւն, նուէթին ճարտարապետական ձեւաւորումը, անակնկալներու հոգեխաղը, թանատեղծութեան դեռ մը որ շրջի կալուածին մէջ սրամտութեան սառոյններ եւ բազմաճիւղ երեւակայութիւն։ Հեղինակը հարկ է իր տիրապետութեան ներքեւ առնէ հանդիսականները, դերակատարներուն օգնութեամբ, յուզելու, խնդացնելու կամ սարսափեցնելու համար՝ առնելով շրջան մը համապատիկը ու ոգին, կամ տիպարի մը մերկութիւնը բնձայելով։

Հ. Վահան, կարծենք, առաջին անգամն էր որ մտած էր թատերգութեան կալուածին մէջ։ Ուրեմն փորձ մըն էր իրենը։ Անհրաժեշտ է մշակել այդ փորձը եւ աւելի արդիւնաւորութեամբ, թօթափելով ձեւերուն հնութիւնը։

Կը շնորհաւորենք, սակայն, իր փորձը, մաղթելով յաջողութիւն։

փափաքած մեր դիտողները։ Առոր կը պատասխանենք.— Մենք կ'ապրինք «կատարուած իրողութիւններու» շրջանի մը մէջ, ուր միջազգային յանձնառութիւններ եւ դաշնագիրներ շեղելով կը նկատուին, նոր երկիրներ եւ ապագինելով գօտիներ կը վերագրաւուին, ապա ուրեմն շատ չտեսնենք Ֆրանսայի այս ձեռնարկը, որ պարզապէս զինուորական հարկադրանքի մը հետեւանքն է։

Ի՞նչ կ'ըսեն։ Կ'ուզե՞ն զինուոր երթալ թէ ոչ։ «Ոչ» չեն կրնար ըսել, որովհետեւ իրենց կամքէն կախում չէ այլ իշխանութեան պարտադրութիւն։ Եթէ երթալ կ'ուզեն, ալ ի՞նչու այսքան ժամանակի ու ջիղերու վատնում, ուժերու պատռատում։ Սա ոչ սովետ է, ոչ կոմիտ։ Սա զինուորական գործ է։ Հետեւաբար բոլոր այդ ժողովները բացարձակապէս անտեղի եւ վնասակար են։ Սա մեր ներքին կեանքին մէկ երեւոյթը չէ, որպէսզի ներքին ճշգրտութիւն պահել։ Սա արտաքին ճնշում մըն է, մեր կամքէն անկախ, զոր պիտի յաղթահարենք մեծագոյն սառնասրտութեամբ ձեռք բերելով։ Իսկ այդ ատակութիւնները, իրենց զինուորցնելիքը չեն որ պիտի ապահովեն ամէն պարագայի։

Ո՞վ պիտի արտօնայ, ուրեմն, զինուորներու բժշկութիւններ։ Մեր կարծիքով երկու ճանապարհ կայ։ Առաջինը, դրել Օֆիսներն են, որոնք 15 տարիներէ ի վեր որոշ ... ճանապարհ կորած եւ իւրացուցած են բարեկամական ու քաղաքական լայն ծանօթութիւններ ու փորձառութիւն։ Երկրորդը, հայ զինուորական կազմակերպութիւններն են, որոնք անցեալի մէջ ոչ մէկ դժգոհութեան չհանդիպելով, այսօր փոքրիկ իրաւունք մը կրնան վայելել, իրենց հայրենակիցներուն դասը պաշտպանելու համար։

Այդ իսկ պատճառով է որ, բոլորովին անազմուկ, ճիշդ ժամանակին Միութիւնը կատարած է կարգ մը կարեւոր դիմումներ որոնց մասին մենք կ'անդրադառնանք յաջորդ անգամին»։

Բազդասարեանի, որ անժխտելի կարողութիւն մըն է իբրեւ դերասաց, նըշանաւոր մանաւանդ իր մոնոլոգային սահմանութեանց իսկ բնձայուած կարեւորութեամբ ու խնճմութեան ներով, կարճ ժամանակ միայն ունեցած էր մարզելու համար դերակատարները։ Վստահ ենք որ յաջորդ բեմադրութիւններուն մէջ աւելի պիտի չեշտուի իր անձնական կնիքը։ Հ. Գայեան, հասատատութեան սանուցաման եւ վաղեմի աշխատաւոր, իր մըտածան օժանդակութիւնը բերած էր բեմադրութիւններուն։

Պուրզէն Աւէտիսեան եղա ակամ ե ... կառքերը Ջերմօրէն շնորհաւորելի են։ Արուեստագէտը յաջողած էր իր երգերուն մէջ դնել հայ շունչ եւ քաղցրութիւն։ Փոքրիկ ղոհարներ էին իր երգերը, որոնք ունէին բնաւ խորին հաճոյքով։

Դերակատար աշակերտները շնորհաւորելի են։ Մասնաւոր յիշատակութեան արժանի են Թորոս Ա.ը անձնաւորող Հ. Սորզանճեան, ինչպէս

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (199)

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—o—

Կարճ խորհրդակցութենէ մը վերջ նախ Ցակորը երկու զինուորներով դուրս եկաւ գոմէն, իսկ խմբի մնացած մասը, տանտէրներու բաժնուած հետեւեցաւ անոր։ Ճումբը ձորամիջով սկսաւ բարձրանալ Գործոթի սարը, որ Փիր Թաշիսի երկարած թեւերէն մէկն էր, ոչ այնքան բարձր գագաթ մը։

Սաքօն ու Մկօն մէկ շնչով կը վազէին դէպի գիւղ։ Եթէ միայն ժամանակին կարենային հասնիլ, լուր զրկել խմբին, թերեւս փորձանքը անցնէր, խումբը կարողանար վեր բարձրանալ սարը, ապահով դիրքի մը հասնիլ։ Անընդհատ վազելով հանդերձ, Սաքօն տեւ գլուխը ետ կը դարձնէր Բերկրիի կողմը նայելու։

Ձանիկի եւ Գործոթի ճանապարհներով գացող ձիաւոր եւ հետեւակ Քրտերը կը շարունակէին դէպի Բերկրի երթալ, իսկ այդ կը նշանակէր, որ դեռ լուրը չէր հասած ... Թերեւս, ով գիտէ, վերջին հրաշք մը կատարուէր, Մուղսին ետ կենար իր մըտադրութենէն։ Ա՜խ, ինչպէս սրտանց, սրտանց կ'աղօթէր Սաքօն, որ հայրը վերջի վայրկեանին զգար կատարելիք յանցանքին ահաւորութիւնը։

— Մկօ, վայրկեան մը հանգստանանք, ... խնդրեց Սաքօն։

— Հա, քիչ մը նստինք, — համաձայնեցաւ Մկօն։

Ու երկու ընկերները ճամբու եզրը, քարի մը վրայ նստան։

Ճամբու կէսէն աւելին կտրած էին։ Հազիւ քսան քայլ ճամբայ կը մընար՝ գիւղ հասնելու համար։ Քանի մը քայլ հազիւ նստած էին, երբ հեռուէն թմբուկի մը ձայնը տարածուեցաւ Բերկրիի դաշտին վրայ։ Երկու ընկերները, կարծես զսպանակէ մը մղուած, միաժամանակ ոտքի ցատկեցին։ Զարգացուչակ ամփոփը կը շարունակէր ընդհատ կանոնաւորութեամբ։ Սաքոյի վերջին յոյսն ալ կորաւ այդ ամփոփի ձայնին հետ, հայրը մատնիչ մըն էր այլ եւս, ու ինքը՝ մատնիչի մը տղան։ Մկօն, աւելի պաղարիւն, մեծ ուշադրութեամբ մըտիկ կ'ընէր։ Անձաւի՝ նոյն իսկ Քէօչկի կողմէն հեռաւոր խուլ ամփոփ մը արձագանգ կուտար։ Ուրեմն ամէն կողմի վրայ հաւաք էր։ Հաւա՞ք։ Այդ կը նշանակէր, թէ զէնք կրելու կարողութիւն ունեցող բոլոր Քրտերը պիտի հաւաքուէին՝ թշնամիի դէմ կռուելու համար։ Քիչ մըն ալ պապանեցին երկու ընկերները, աչքերնին յառած Բերկրիի ուղղութեամբ։ Մէկ ալ տեսան հարիւրաւոր ձիաւորներու բազմութիւն մը, որ դուրս կը թափէր գիւղաքաղաքի մէջէն զարնան հեղեղի թափով։ Կուղայրն։

— Տէ, Սաքօ, քեզ մատաղ։

— Վազենք, Մկօ ջան։

Ու գնդակի արագութեամբ սկսան վազել երկու ընկերները, առանց առջեւնին նայելու, միայն թէ շուտ, շուտ հասնէին գիւղ։ Կարծես թէ գիւղը ընդառաջ կը վազէր իրենց։ Ահա մարագները, ահա եւ գիւղի ծայրը գտնուող Ցարոյի տունը։ Գիւղի փողոցը ամայացած էր։ Ամէն մարդ քաշուած տունը՝ դռները պինդ փակած էր։ Սաքօն ու Մկօն տուն հասան, առանց ոչ ոքի հանդիպելու։ Ուրեմն, գիւղացիք գիտէին վերահաս փոթորիկի մասին։ Ո՞վ պիտի ճամբէին խումբի մօտ։ Ո՞վ պիտի համաձայնէր կեանքը վտանգի ենթարկելով լուր հասցնելու եւ իմացնելու անոնց վերահաս վտանգը։

Հազիւ թոնրատունէն ներս մտած էին, երբ Սաքոյի մայրը, արցունքը աչքերուն, վազեց ու փաթթուեցաւ զաւկին։

— Ամման, պալէս ... կռիւ կայ, կ'ըսեն Փէտայիները սարը բռնած են

Սաքօ՛, հէրդ տունը չէ, եթէ փորձանք մը պատահի անոր ... Ու յուսահատ կինը ծնկուրները կը ծեծէր։

Հօր յիշատակութիւնը կարծես թէ սթափեցուց Սաքօն։ Դէմքը կնճռոտեցաւ։ Այլ եւս դիտէր ընելիքը։ Մկոյի հետ անցաւ մառանը, ու պատի մէջ գետեղուած պահարանի յատակի շարժական տախտակը դուրս քաշեց։ Իր եւ Մկոյի զէնքերու զաղտնարանն էր այդ։ Հապճեպով դուրս բերաւ Մոսինի հրացանն ու փամփշտակալները։

— Մկօ՛, ես պիտի երթամ ..

— Հա, Սաքօ, լաւ կ'ընես ..

Փամփշտակալին կապերը եռեւս ամրացուց ... հա, էզպէս ... մօրս մօտ կը մնաս, Մկօ ջան, էվէլ պակաս չըլլայ բրէ ..

Մկօն, առանց պատասխանելու, մօտեցաւ զաղտնարանին ու իր հրացանն ալ դուրս բերաւ։

— Մկօ՛ ... էդ ինչո՞ւ համար։

Մկօն չպատասխանեց. փամփշտակալներ կ'անցընէր ուսերուն։

— Մկօ, ախպերս, դու ... դու ինչո՞ւ համար ...

— Ազգն ապրած մնայ, քեզի հետ կուգամ ...

— Մկօ՛։

— Երթանք, Սաքօ ջան.

Երկու երիտասարդները պահարանը գոցելով անցան թոնրատունը, որու դրան առջեւ կանգնած էր Սաքոյի մայրը եւ մոխմխելով դուրս կը նայէր, Մուղսիի զալուն սպասելով։ Ոտքի ձայն առնելով ետ դարձաւ։ Ցանկարծ տեսնելով զինուած զաւակն ու Մկօն, որոնք փողոց ելլելու կը պատրաստուէին, աղեխարշ աղաղակ մը բարձրացուց։ Վաղեց փաթթուեցաւ Սաքոյին։

— Ամման, պալէս ... է՛ս, էս զէնքերը ո՞րտեղէն ... դուրս մի գար, դուրս մի գար ... դուրսը կռիւ, արիւն ... իմ աղիզ մանչս, մէրդ քեզ մատաղ.

Սաքօն վզին փաթթուած մօր թեւերը մեղմութեամբ արձակեց եւ ուղղուեցաւ դէպի կիսաբաց դուռը։

— Սաքօ, Սաքօ,— ու խելագար ճիչով մը մայրը Սաքոյի ճամբան կտրեց,— Սաքօ, պալէս ... իմ աղիզ պալէս ... դուրսը Քրտեր ... արիւն, կոտորած ... հէրդ որ իմանայ.

— Մարէ, ա՛խ, մարէ ..

Բայց Սաքոյի շրթները վրայ չգացին, չկարողացաւ մօրը յայտնել, թէ այդ զուլումի պատճառը հօր մատնութիւնն էր, թէ թափուելիք արիւնը իրենց տան վրայ պիտի ծանրանար, թէ իրենց տան նամուսը աղբանոց ինկած էր եւ թէ ինքը հազար անգամ կը նախընտրէր մեռնիլ, քան թէ անգամ մըն ալ դէմ դիմաց գալ հօրը հետ։ Զսպուած հեկեկանքով մը, որ կարծես կրծքի վանդակը պիտի խորտակէր, գրկեց համբուրեց մայրը ու ընկերոջը հետ դուրս թռաւ դանէն։

— Սաքօ՛, Սաքօ՛, Սաքօ։

Սաքօն չլսեց մօր յուսահատ աղաղակը։ Մկոյի հետ քանի մը ոստումով անցան գիւղամէջէն, ձորը իջան եւ, որքան որ հնարաւոր էր, սկսան արագօրէն վեր բարձրանալ դէպի քանդուած գոմը։ Երկուքն ալ առոյգ երիտասարդներ, թէեւ ծանրաբեռնուած փամփշտակալներով եւ հրացանով, գրեթէ վազելով կ'ելլէին՝ ժամանակին հասնելու համար խմբի մօտ։ Առանց կանգ առնելու, կէս ճամբան անցան։ Ջորը հող նեղնալով դէպի աջ կը ծռէր։ Աղէկ շատ անդին չէր գոմը, հազիւ քսան վայրկեանի մը ճամբայ։

— Մէկը կուգայ,— Սաքոյի թեւէն բռնած կանգնեցուց Մկօն։

— Ցարոն է,— ուրախացած բացագանչեց Սաքօն։

Իրօք, Ցարոն էր։ Խմբէն զատուելէ վերջ, Ցարոն կաղալով գիւղ կ'իջնէր, հակառակ ոտքի վէրքի սաստիկ ցաւերուն, բոլորովին ուրախ ու երջանիկ։ Ամբողջ կեանքին մէջ Ցարոն նման զգացում մը չէր ունեցած. Զարմանալի կերպով աշխարհը պայծառ կ'երեւար, եւ նոր միայն իր գոյութիւնը մասնաւոր իմաստ կը ստանար իրեն համար։

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

*** Մալաքայի գրաւման առթիւ, ապստամբները կ'ըսեն թէ կառավարական զօրքը կը բաղկանար 40,000 քաղաքապահներէ եւ 6000 ընտիր զինուորներէ որոնք Թիկունքէն կը հակէին։ Գրոհը տեղի ունեցաւ կիրակի օր, հինգ Թեւերով եւ շատ չանցած գերկընդիւտան կռիւի մը բռնուեցան երկու բանակները։ Ֆրանկներու գրաւումէն վերջը, բազմաթիւ կարմիրներ դէբք բռնեցին տուներու մէջ, բայց յետոյ անձնատուր եղան։ Քաղաքին գրաւումէն վերջը, երեւան հանուեցան հարիւրի չափ ազգայնականներ, որոնք ամբողջ վեց ամիս պահուած էին Թաքստոցներու մէջ։Շատ մը երխտասարդներու մազերը ճերմկած էին իրենց կրած տառապանքէն։ Քաղաքին բնակիչներէն շատերը տակաւին ահուսարսափի մէջ են եւ չեն կրնար խօսիլ։ Կ'ըսուի թէ քաղաքին գրաւումէն մէկ օր առաջ, կառավարական զօրքը գիշերանց գերեզմանատուն փոխադրած է շատ մը քաղաքացիներ, գնդակահարելու համար ։

Քառամեայ ծրագիր՝ պատերազմի համար

Ցայտնի է Թէ Գերմանիա քառամեայ ծրագիր մը յօրինած է, ինքն իրեն բաւելու համար։ Տոքթ. Լէյ, Աշխատանքի ճակատին առաջնորդը, տեսակցութեան մը միջոցին խոստովանեցաւ Թէ ծրագիրը զինուորական հանգամանք ունի։ Ահա իր խօսքերը՝ «Լօքալ Անցայկըրը»ի Թղթակցին ․

— « Գլխաւոր կէտը այն է որ, եթէ․ճակատագիրը օր մը պատերազմի բռնադատէ մեզ, գերման բանուորները նորէն չտեսնեն պաշարման տարաւմները,— սովամահութեան այդ պատերազմը կիներու եւ մանուկներու դէմ, որուն հետեւանքով կորսնցուցինք 1914ի կռիւը։ Քառամեայ ծրագրին շնորհիւ, այն միջազգային ուժերը որոնք պատերազմի պատասխանատուութեան տակ, պաշարումը եւ պատժական տնօրինութիւնները հնարեցին, զինուած պիտի գտնեն մեզ »։

Աւստրիան ալ կը պատրաստուի...

— o —

Աւստրիոյ վարչապետը պարզեց չորս մը տնտեսական եւ զինուորական ծրագիրներ, յայտնեց Թէ 10 միլիոն անգլ․ ոսկիի փոխառութիւն մը պիտի կնքուի, երկու մասով։ Առաջինը, 7 միլիոն ոսկի, ներքին պիտի ըլլայ եւ սահմանուած՝ աշխատանք հայթելու գործադրութիւններուն։ Այս փոխառութենէն մէկ միլիոն ոսկի պիտի յատկացուի պաշտպանողականութեանց, մէկ միլիոն՝ ճամբաներու շինութեան, որ պիտի տեւէ երկու տարի, 400,000 ոսկի՝ նոր կամուրջներու եւ երկաթուղիներու շինութեան, 600,000 ոսկի՝ նոր նամակատուններու շինութեան, Վիէննայի մէջ։ Փոխառութիւնը պիտի կնքուի 30 տարուան համար, 4ուկէս առ հարիւր տոկոսով։ Երկրորդ փոխառութիւնը, մօտ 3,000,000 ոսկի, պիտի յատկացուի Սալցպուրկ-Լինց երկաթուղին ելեկտրականացնելու ։

ՑՐՈՒԱԾ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐԸ արդէն իսկ մեծ աւերներ գործած են Ֆրանսայի հիւսիսային շրջաններուն մէջ։ Հարիւրաւոր քաղաքացիներ անպատսպար մնացած են եւ կարգ մը գործարաններ փակուած։ Ընդարձակ տարածութիւններ ողողուած են քանի մը ոտք խորութեամբ։ Փարիզի շրջանին մէջ, Սէն Տըրիի մէկ Թումբին խորտակումը մեծ վնասներ պատճառեց ։ Ցիսուն բնտանիքներ այլուր փոխադրուեցան։ Հարաւային Ֆրանսայի մէջ ալ լուրջ վախեր կը տիրեն ։ Սէնն ալ բարձրանալ սկսած է․ բայց վտանգ չի սպառնար ցուցահանդէսին շինութեանց ։

ԱՆԳԼԻՈՅ ՀՐԱԺԱՐԵԱԼ ԹԱԳԱՒՈՐԸ, որ այժմ Ուինզըրի դուքս կը կոչուի, որ եւ է վճարում պիտի չստանայ պետական գանձէն, զատելով երեւոյթներէն։ Ընկերվարական երեսփոխանները բոլորովին հակառակ են արդէն, եւ միւս խմբակցութիւններն ալ տրամադիր չեն կարեւոր որ եւ է գումար յատկացնելու ։

ՀԱԿԱՐՈՒՇԵՒԻԿ ՑԱՑՔԱՐԸ նոր Թափ առած է Իտալիոյ մէջ եւ կր կատարուի բոլոր ձեւերով։ Եպիսկոպոսներն ալ իրենց վերջին հովուական Թուղթերը նուիրած էին համայնավարական վտանգին։ Կիրակի օր, Նափոլիի մէջ, հակաբոլշեւիկ ճշմարիտ ցոյց մը կատարուեցաւ մայր եկեղեցին, ի ներկայութեան արքեպիսկոպոսին եւ Ֆրանչիսկեան կրօնաւոր մը խօսք առաւ Մոսկուայի «Անաստուածներու» համագումարին առթիւ։ Միեւնոյն նիւթի մասին խօսուեցաւ Վենետիկ, Ս․ Մարկոսի տաճարին մէջ։ Ամբողջ Իտալիոյ մէջ մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւին խորհրդային աշխարհի դէպքերուն ։

ԲՈՒՌՆ ԿՌԻՒՆԵՐ ՄԸ տեղի ունեցաւ Պելճիոյ երեսփ․ ժողովին մէջ, ընկերվարականներու եւ Ռէքսի կուսակիցներուն միջեւ։ Քանի երեսփոխաններ խառնուեցան, կռուիններ տեղացնելով աջ ու ձախ։ Շատ մը երեսփոխաններու վրայ օձիք եւ փողկապ մնացած չէր, երկու երեք հոգի ալ գետին փռուեցան ...

ՅՈՒՐԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ եւ ներքին նախարարը Փարիզ եկած են, բողոքելու համար Ալէքսանտրէթի մասին կոյացած համաձայնութեան դէմ։ Երկու նախարարները աջին օր իրենց տեսակէտները պարզեցին արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ, ի ներկայութեան խորհրդական Գ․ Վիէնոյի։ Մասնագէտներու ժողովը պիտի գումարուի փետրուար 25ին, Ժընեւի մէջ, մշակելու համար համաձայնութեան մանրամասնութիւնները։

ՓԱՐԻԶԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻ շինութեանց առթիւ լաստափայտ մը տապալելով, 23 բանուորներ գետին ինկան եւ վիրաւորուեցան ։

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ վերակազմութեան համար, Գահիրէ կը գտնուի անգլ․ զինուորական պատուիրակութիւն մը, որ արդէն մշակած եւ վարչապետին ներկայացուցած է իր ծրագիրը ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՎԱՆ ԵԿԵ—ՔՈԵԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերահամակրական շաբաթօրեայ ծանդիպումը այս շաբաթ երեկոյ, Ակումբին մէջ, 52 rue Isidor Neujahr, Վանեկօ:

Կը խօսի՝ ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ Ներկայ քաղաքական կացութիւնը:

Գաւառ

ԳՐԻՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը վաղը, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, սովորական ծաւաքատեղին:

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի գասախօսական ժողովը 13 փետ. շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Հ. Յ. Դ. Ցիամանթօ Ակումբին մէջ, Նիւթ՝ Հ. Յ. Դ. Ծրագիր-կանոնագրի մեկնաբանում: կը ծրաւիրուին ընկերներն ու ծամակիրները:

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի կողմէ
13 փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Եաֆրիկեան սրահին մէջ,
5 rue de l'Eclipse, Մարսէյլ
Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Զաւարեան կոմիտէի կողմէ
վաղը, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Գարակէօզեանի սրահին մէջ,
45 rue de la Défense, Իսի լէ Մուլինօ
կը ցուցադրուի վերջին ներգաղթի կարաւանը Մարսէյլի մէջ,
Ընկ. Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը, Թրատօի (Մարսէյլ) եկեղեցիին օծման հանդէսը եւ երկու ֆրանսերէն գաւեշտ (Շարլօ)։
Մուտք մեծերու 4 ֆր., մինչեւ 10 տարեկան փոքրիկներու 2, անգործներու 2 ֆր.։

ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ ԱՄԵՆԷՆ ՇՔԵՂ ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

կիրակի. 14 փետր., կէսօրէ վերջ ժամը 3.30էն մինչեւ կէսգիշեր,
Aéro-Club de Franceի սրահին մէջ.
6 Rue Gallilée, Métro Boissière

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Թատրական եւ երաժշտական բաժինով

ԸՆՏԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ, **JAZZ** ԵՒ **TANGO**

Պարերը կը սկսին ժամը ճիշդ 3.30ին եւ կը տեւեն մինչեւ 12
ժամը 5ին անդամներու կողմէ կը ներկայացուի

ԽԵՆԴԵՐՈՒ ԲԺԻՇԿԸ

Մոլիէռի խիստ ծիծաղաշարժ կատակերգութիւնը,
ժամը 6ին տեղի կ'ունենայ համերգ եւ զանազան անակնկալներ։
ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՊՈՒՖԷ
ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ

ՄՈՒՏՔ՝ այրերու 10 եւ կիներու 7.50 ֆր.։

Երեկոյթ

Ալֆորվիլի Զէնկիլէքցիներու Հայր. Միութեան կողմէ
13 փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հայ Ակումբին մէջ,
1 Bld. Carnot, Ալֆորվիլ
Երգ. արտասանութիւն, պար, վիճակախաղ եւ գաւեշտ (մէկ արար)։
Մուտք 0,ֆր 95

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

28 Մարտ, Զատկի կիրակի իրիկունը ժամը 9էն մինչեւ լոյս,
84 Rue de Grenelle, մէթրօ **Rue du Bac**
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին հայ եւ օտար արուեստագէտներ. ՕՐ. ՆԻԶԱՄԵԱՆ (երգ․ 8 տարեկան գաշնակահարուհի ԱՆԺԷԼ—ԱԼԻՍ։
A. LEVALIER իր exhebitionներով. Գ. ԳՐԻԳՈՐ իր ծիծաղաշարժ երգերով եւ խաղերով, հանրածանօթ պարուհի HUGUETTE O'BIA։ կանանց մազերու վերջին նորաձեւութիւններու ցուցադրութիւն հայ եւ օտար արհեստակիցներու կողմէ։
Մուտք՝ 8 ֆր. կիներու 6 ֆր.։

Le Gérant. H STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme, PARIS (13)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Գ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Վալանսի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական ծաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու ժողովը 13 փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Պ. Գարակէօզեանի սրահը, 45, րիւ տը Լա Տէֆանս ։

Կը հրաւիրուին անդամները եւ համակիրները։ Կը խօսի Գնդ. Կ. Պաղ — տասարեան, միութեան նպատակներու մասին ։

ՍԵԲԱՍՏԱՀԱՅԵՐՈՒ Նահանգ. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ 14 փետրուար Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին Գարակէօզեանի սրահին մէջ, 45, րիւ տը լա Տէֆանս, Իսի լէ Մուլինօ մէթրօ՝ Մէրի Իսի ։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը ... կ'ունենայ այսօր, հինգշաբթի ... 21ին, Sociétés Savantes ... 28 rue Serpente, (Դ. յարկ ...
Դասախօս Գ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նաեւ «վանահայրն»ի մասը սահմանուող։

Դպրոցին փոքրիկները ներկայացուցին Ֆրանսերէն լեզուով երգախառն գաւեշտ մը,իրապէս շնորհքով եւ ջերմութեամբ, արժանանալով բուռն ծափերու ․

Իբրեւ երրորդ մաս երեք երգախառն պատկերներ, իտալերէն լեզուով

Հանդէսը վերջացաւ, աւուր պատշաճի գաւեշտով մը — «Բարեկենդանի Անկուտները» ։

Հանդէսին փակումէն վերջ ծնողներ ու Մխիթարեաններու գրական եւ կրթական գործին հիացողներ ներկայացուցին իրենց շնորհաւորութիւնները տեսուչ Հ. Սահակ Տէր Մովսէսեանի։

Խումբ մը ծնողքներ պարտք գրին վրաստառագի միջոցով յայտնել իրենց գոհունակութիւնը Մուրատեան վարժարանէն։ Անոնց մին, յայտնապէս յուզուած, կ'ըսէր․

— Հաւատացէք, հիմա կը զգամ Թէ զաւակը իմս է։ Անիկա հայացաւ հոս յաճախելէն ի վեր ։

Ծնողքի մը այս գնահատութեան վրայ աւելորդ է խորհրդածել, բան մը աւելցնել։ Ն. Պ.

ԱԶԴ

Փետր. 6 շաբաթ երեկոյեան, Գրէպան Մարսէյլի սրահին մէջ տեղի ունեցած հարսանեկան հանդէսին ... պարանոցան մը կորսուած է, որ կը պատկանի ՀԱՐՍԻՆ։ Գտնողէն կը խնդրուի բերել եւ յանձնել մինչեւ փետր 15, Տէր եւ Տիկ. Անէմեանին, 1 Bld. Ararad, St. Jérome, Մարսէյլ։ Այլապէս պիտի դիմենք օրինաւոր միջոցներու, քանի որ պարանոցն ը գտնել վերցնող տեսնողներ կան։

Երաժշտահանդէս

Կազմակերպուած Les Jeunes Amitiés Internationales ի կողմէ, վաղը, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Salle du Foyer Int. des Etudiants ի մէջ, 93 Bld. St. Michel.

Կը մասնակցին երաժշտագէտներ քարժինակի եւ Տ. Ալիքսանեան, Էգէրժըրոն (Թաւջութակ), Օր. Բաբայեան, Ի. Պիւլպիւլեան, Ա. Ալպան եւ Լ. Գուայեէ (ջութակ)։

Մասնակցութեան համար 6 ֆր.

ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մայիս 1էն Նոյեմբեր 15

— • —

Ցուցադրութեան արդիական քաղաքը պիտի գրաւէ աւելի քան 80 հէքթար մակերես։ Ան երկայնութեամբ պիտի տարածուի դէպի Սէն գետի ափունքները, Քօնքորտի կամուրջէն մինչեւ Կրընէլի կամուրջը, այսինքն, մօտաւորապէս չորս քիլոմեթր գետագնաց նաւարկութեան հաճելի ճամբայ մը։

Կանխապէս քուէարկուած վարկը 400,000,000 ֆրանք էր, յետոյ տարածութիւնը ընդարձակուելով, այս գումարը բարձրացաւ 472,000,000 ֆրանքի, որուն 200,000,000 ֆրանքը պիտի տրամադրուէր ցուցահանդէսին շրջակաները գտնուած վայրերու հանրօգուտ շինութեանց եւ ճամբաներու բարելաւման։ Մասնաւորաբար, Սէնի ձախ զետեզրը, այս առթիւ, առաւելապէս պիտի նպաստաւորուի ։

Աշխատավարձքերու բարձրացման եւ դրամին անկման պատճառաւ, նախատեսուած վարկը արդէն իսկ անբաւարար է ։

Քաղաքապետական անտուկը այս ազգային ձեռնարկին դրամական անտուութիւնը պիտի ամբողջութեամբ պիտի ապահովէ։ Սակայն ի հարկին պետական անտուկն ալ պիտի օգնէ, Ազգ. վիճակահանութեան տոմսերուն հասոյթէն 17 առ հարիւր գումար մը տրամադրելով ։

×

Ցուցահանդէսը պիտի պարունակէ 75 դասակարգեր, բաշխուած 14 խումբերու, որոնց կազմութիւնը հետեւեալն է :—

1.— Միտքի արտայայտութիւն :

2.— Ընկերային հարցեր:

3.— Գեղարուեստական եւ արհեստագիտական բաժին :

4.— Ճարտարապետական բաժին :

5.— Քաղաքաշինութիւն եւ ճարտարապետութիւն :

6.— Պատկերագրական եւ ձեռակերտական արուեստներ :

7.— Շինարարութիւն :

8.— Ներքին շքեղազարդութիւն եւ կարասի :

9.— Ձեռնարուեստներ :

10.— Տպագրութիւն, մամուլ, գիրք եւ գրական հանդէսներ :

11.— Զարդարանք :

12.— Շրջագայութիւն եւ փոխադրութիւն ։

13.— Հանդէսներ, հրապուրանքներ, շքախումբ Թափորներ, մարմնամարզ :

14.— Ծանուցումներ :

Այս խտացուած ցանկէն կարելի է գուշակել Թէ ցուցադրութիւնը որ աստիճանի ճոխ պիտի ըլլայ ։

ԹՐՈՔԱՏԷՐՕՅԻ ՆՈՐ ՊԱԼԱՏԸ

Ըստ ներկայ յատակագիծին, փորձենք ներկայացնել ցուցահանդէսին կարեւոր մասերուն նկարագրութիւնը, կարգ մը հետաքրքրական երեւոյթներ ալ կանխապէս պատկերացնելով ։

Սկսինք Թրոքատէրոյի պալատէն ։

Ներկայ Թրոքատէրոյի բլուրը, նախապէս Շայոյի բլուր կը կոչուէր, տեսակ մը բնական ամփիթատրոն որ իր առջեւը կը պարզէ Սէն գետին հովիտը իր յորդառատ ջուրերով, իսկ քիչ անդին Էյֆէլի աշտարակը եւ Շան տը Մարսի պարտէզներու տարածուն կանանչութիւնները։

Երբ պատմական դիւանաթուղթերը պրպտենք, կը տեսնենք որ՝ հակառակ շատ մը մեծ անձնաւորութեանց ... կութիւնը գրգռելուն, Շայոյի բլուրին շինութիւնները Լուդովիկոս ԺԴ.ի մինչեւ Նափոլէոն Ա. ... ճակատագիր մը ունեցած են

Առաջին Թագաւորէն մինչեւ վերջին կայսրը ուրիշներ եւս եկան ու ... մալէս հաստատուած են։

Փառամոլ տենչերէ գրգռուած՝ ... նաւորապար Նափոլէոն Ա. ուզած ... մեծագիր դղեակ մը կառուցանել ... հանդէսներ կայսեր համար։ Բայց ... ոչ մին եւ ոչ ալ միւսները կրցան իրենց ծրագիրները կատարել իրագործել ։

ԿՐՕՆ ՋԱԼԸՖ...

(Շար.)
(2)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

VENDREDI 12 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ՈՒՐԲԱԹ 12 FÉVRIER 1937

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3344

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԴԱՐՁ ԴԷՊԻ Ա՞ՅՍ ԹԷ ՄԱՐԶԱՆՔ

Վերջերս Գահիրէի ռամկավար օրկանը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէր խմբագրականի մը մէջ.

— «Գաղութահայութեան խնդիրներուն շուրջն ալ թիւրիմացութիւնները եւ խարխափումները վերջ չեն գտած: Եթէ Հայաստանի մասին ընդհանուր հասկացողութիւն մը անհրաժեշտ է մեր գաղութներու համար, գաղութահայութեան խնդիրներուն շուրջ ընդհ. հասկացողութիւն եւ գործակցութիւն մը անյետաձգելի է. Ինչ ալ ըլլայ մեր վերաբերմունքը հանդէպ Հայաստանի, չենք կրնար անտեսել անհրաժեշտութիւնը գաղութահայ հարցերու շուրջ նոյնանման գործունէութեան մը որ մեր ներքին տկարութիւնները դարմանէ եւ մեր դիրքը արտաքին ճակատին վրայ՝ ամրացնէ» : (*Արեւ*, 4 դեկտեմբեր 1936) :

Խնդիրը կապ ունէր Ալէքսանտրէթի տագնապին հետ, որ պահ մը լուրջ մտահոգութեան մատնեց բոլոր գաղութները: Եւ ռամկավար թերթը կ'աւելցնէր.

— «Գաղութահայ քաղաքականութիւն մը եթէ մշակուած ըլլար, եթէ հետեւողական կերպով գործադրած ըլլայինք մեր իրաւազուրկ ու վայրավատին ժողովուրդին նիւթական եւ բարոյական բարօրութեան համար՝ նախատեսութեամբ եւ շրջահայեցողութեամբ ալ — ու ազգասիրութեամբ — պատրաստուած ծրագիր մը, այսօր եւ ամէն օր անակնկալներու առջեւ պիտի չգտնուէինք»:

Ուրիշ ռամկավար օրկան մը, Ամերիկայի «Պայքար»ը, ամիսներէ ի վեր կ'արծարծէ «ազգային ճակատ»ի մը հարցը, անոր պարտաւորութեանց մէջ դնելով հետեւեալ կէտերը.

— «Հայոց ազգային հաստատութիւնները պահպանել եւ արդիականացնել, երիտասարդութեան համար մշակութային գործունէութիւն ստեղծել եւ զայն հայ պահել, գաղութներու ապահովութեան եւ զարգացման համար աշխատիլ, հայ գրականութիւն եւ գեղարուեստ մշակել արտասահմանի մէջ եւ ընկերային ծառայութեան գործն աւելի լաւ կազմակերպել»:

Այս առթիւ, ռամկավար թերթը մենամարտի մը բռնուած է կարմրուկ «Բանուոր»ին հետ, որուն համար այս կարգի ազգային ճակատները սահմանուած են դառնալու «հակախորհրդային եւ հակաշխատաւորական», ուրիշ խօսքով՝ «հակահայաստանեան»։

«Պայքար» խօսքի տակ չի մնար անշուշտ. բայց վախնալով որ կրնայ խկայէս «Հակահայաստանեան» համարուիլ, երկուքը մէկ բուռ ալաքներ կ'արձակէ նաեւ Դաշնակցութեան դէմ:

Այսպէս, իրեն համար նոյնքան անվստահելի են «հակահայաստանեան խմբակը» — իմա՝ Դաշնակցութիւնը — որքան միւսները, հայ բոլշեւիկները, ազգային ճակատ կազմելու համար:

Նիւթը չխճողելու համար, զանց կ'առնենք արտայայտումները:

Ուրեմն, ռամկավարներու երկու գլխաւոր օրկաններն ալ համոզուած են այն եզրակացութեան, թէ կարելի չէ աւելի երկար շարունակել այս անտէր եւ անիշխանական վիճակը: Ուրիշ խօսքով՝ հարկ է կազմակերպել գաղութները:

Բացատրութեան ձեւերը բան մը չեն փոխեր իրականութենէն: Ինչ որ մենք, տարիներէ ի վեր, կոչենք ինքնապաշտպանութիւն, ռամկավար մամուլը կը վերածէ հետեւեալ բանաձեւին.— «Գաղութահայ հարցերու շուրջ նոյնանման գործունէութիւն»: Իսկ այսպիսի գործունէութեան մը նպատակը պիտի ըլլար, բնականաբար, «դարմանել ներքին տկարութիւնները» եւ «ամրացնել մեր դիրքը՝ արտաքին ճակատի վրայ»:

Ո՞րքան անկեղծ են այս արտայայտութիւնները:

Կարելի է գաղափար կազմել, կարդալով նոյն թերթերուն ամենօրեայ խմբագրականները, կամ նոյն այս հարցերուն քննութեան առթիւ աջ ու ձախ ցանուած գոհարները:

Աւելի բաց խօսինք:

Ռամկավար մամուլը գաղութներու «ազգային ճակատ» կամ «նոյնանման գործունէութիւն» առաջարկած առեն, կը շարունակէ նորէն ինքն իրեն տալ դատաւորի դեր, ամէն անգամ որ հարցը կը վերաբերի Դաշնակցութեան: Ան կը սպասէ, տակաւին, — կը յաւակնի պահանջե՛լ, — որ Դաշնակցութիւնը ձգէ իր դիրքը Երեւանի հանդէպ, եւ դադրեցնէ «հակահայաստանեան գործունէութիւնը»....

Ժանգոտ զամերը ամուր մխուած են գլուխներու մէջ: Մարդիկ տակաւին չեն թօթափած կանխակալ կարծիքները:

Եթէ այդպէս չըլլար, անոնք երբեք նեղութիւն պիտի չկրէին, հաստատելու համար թէ ինչ որ Դաշնակցութիւնը կը կատարէ, տարիներէ ի վեր, իբրեւ քննադատական պայքար, աւելի օգտակար է մեր հայրենիքին համար, քան լորձնաշուրթն փառաբանութիւնը՝ անամէջ սազմոսերգութիւններով:

Բայց նկատեցէք.— ռամկավար խղճմտանքն ալ արթնցեր է, Մոսկուայի գնդակահարութեանց առթիւ.

— «Ահա այդ «դրախտ»ը կը կերտուի քսան տարիէ ի վեր, ու չի վերջանար: Դիակներ կը դիզուին դիակներու վրայ, որոնք այլեւս իրենց մէջ կը հաշուեն նոյնինքն այդ «դրախտ»ին առաջին օրերու եւ ամենանուանդուն գործաւորները, եթէ ոչ հիմնադիրները: Լենինն իսկ հաւանաբար ձերբակալուէր եթէ ողջ ըլլար...:

Անիկա գո՛նէ մեզի նման մահկանացուներու համար անիմանալի խորհուրդ մըն է...» (*Արեւ*, 2 փետրուար):

Եթէ այսքանը հասկցեր են, դիւրին է բացատրել մնացեալը, — Հայաստանի վերաբերեալ մասը:

Եւ այն առեն, կը դիւրանայ նաեւ «բարեկամութիւն»ն ու «թշնամութիւն»ը զանազանելու գործը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՐԳԸ ԵԿԱՒ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒՆ

Մաքրագործում Կոմսոմոլի շարքերուն մէջ

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Մոսկուայէն, փետրուար 9 թուականով.—

Նախկին Թրոցքիականներու եւ աջակողմեան վարիչներու հետ միասնակ, Երիտասարդ Համայնավարներու Դաշնակցութիւնն ալ խստօրէն կը մաքրագործուի «խափանարարներէ եւ դաւաճաններէ»:

Այս կազմակերպութիւնը պաշտօնական «Թխաարանն» է ապագայ հասուն բոլշեւիկներու համար: Ունի իբր 4,000,000 անդամ, բոլորն ալ 25 տարեկանէն վար, բացի մնայուն վարիչներէն, որոնք նշանակուած են Քրէմլինի կողմէ.

Արդէն ամբողջ Քիէվի շրջանին, արեւմտեան Սիպերիոյ, Քուիպիշեւի շրջանին (Վոլկա), Տոնի աւազանին, մանաւանդ Սեւ Ծովու եւ Ազովի ծովու վարչական ընդարձակ շրջանին կոմսոմոլներու գլխաւոր քարտուղարները պատասխանատուութեան կանչուած են, իբրեւ «Թշնամիներ կուսակցութեան եւ ժողովուրդի»: Քասարեւ, Ստալինի փոխանորդը՝ կոմսոմոլներու կազմակերպութեան մէջ, անձամբ գացած է «մաքրագործելու» Սեւ ծովու բոլշեւիկեան երիտասարդութիւնը: Այս գլխաւոր շրջանը կը պարունակէ Ռոստովի ճարտարարուեստական ահագին կեդրոնը, զանազան ճարտարագործական եւ հանքային շրջաններ եւ Քուպանի ու Թագանրոկի ցորենաշատ տափաստանները: Այս շրջանը կը համարուի «ամենաառեւ կէտը բոլորին մէջ»: Ժողովի հրաւիրելով Ռոստովի կոմսոմոլները, Քասարեւ ձաղկեց զանոնք ըսելով թէ թոյլ տուած են որ «Թրոցքիական ասորին գործակալ եւ ֆաշական վարձկան էրոֆիէֆի գործէ իբրեւ իրենց պետը»: Յետոյ ամբաստանեց զանոնք որ շարունակած են իրենց նախկին քաղաքական գործունէութիւնը, հակառակ Ստալինի հրամանին.

Ապրուստի սղութիւնը Ֆրանսայի մէջ

Միայն անգլիական թերթերը չեն որ կ'արձանագրեն ապրուստի սղութեան մանրամասնութիւնները: Այս արտասովոր կացութիւնը ուշադրութիւն գրաւած է նաեւ Լոնտոնի մէջ: Կարեւոր թերթ մը խօսելով յաւելեալ սղութեան մասին, կը գրէ թէ անցեալ յունիսէն ի վեր գիներու բարձրացումը կը հաշուէն 13 — 15 առ հարիւր եւ իբրեւ պատճառ կը ցուցնէ առաջին՝ շաբաթական 40 ժամուան աշխատանքը, երկրորդ՝ Ֆրանքին արժեզրկումը: Հանդերձեղէնի ճիւղին մէջ բարձրացումը հասած է 40 առ հարիւրի, առանձին տարիներու մէջ՝ 24 առ հարիւրի հեւ: Յաւելում չկայ միայն վարձքերու, փոխադրութեան ծախքերու, թղթատարական սպասարկութեանց եւ լուսավառութեան մէջ: Փոքրաքանակ վաճառման գիները կը շարունակեն աւելնալ: Գործարանատէրներու կարծիքով շաբաթական 40 ժամուան դրութիւնը աւելի քան 30 առ հարիւր յաւելում պատճառած է աշխատանքի գիներուն մէջ: Շատ մը պարագաներու մէջ, սակայն, գնումներու յաւելումը պատճառ եղած է գիները չափէն աւելի բարձրացնելու: Արհեստաւորները եւ մանր առեւտրականները, որոնք կը յուսային օգտուիլ Ժողովրդական Ճակատի կառավարութենէն, անտանելի վիճակի մը մատնուած են: Իբրեւ օրինակ յիշենք ատաղձագործի մը պարագան: Այս մարդը ունի իրեք բանուոր: «Շատ լաւ յաճախորդներ ունէի, կ'ըսէ, բայց հիմա ամենամեծ դժուարութիւնը կը քաշեմ ապսպրանք ճարելու համար, եւ հարկադրուած եմ 60 առ հարիւր աւելի բարձր գին քան անցեալ յունիսին: Հիւսիսային երկիրներէ ներածուած տախտակները որոնք ընդհարապէս 900 — 950 Ֆրանք կ'արժէին, այժմ կը նստին 2000 Ֆր.ի: Ֆրանսական տախտակին գինն ալ աւելցած է միեւնոյն համեմատութեամբ: Անկէ զատ պարտաւոր եմ 30 առ հարիւր յաւելում հաշուել աշխատավարձքի վրայ»:

**** Ազգ. տնտեսութեան Նախարար Գ. Սփինաս մասնաւոր զեկոյցով մը յայտարարեց.— «Ներկայ օրէնքները միշտ բաւական չեն վերջ տալու զեղծումներու որոնք չեն կրնար թոյլատրուիլ: Աւելի ազդու միջոցներ պէտք են կանխելու համար յաւելումները»: Այս յայտարարութիւնը կ'ըլլայ ճիշդ այն պահուն երբ աշխատավարձքի յաւելման պահանջները կը սպառնան նոր դժուարութիւններ յարուցանել: Փարիզի 200,000 մետաղագործական բանուորներու ներկայացուցիչները միջոցներ կը խորհին մտնելու համար իրաւարարներու որոշումը որ եղաւ կառավարութեան միջամտութեամբ: Պետական պաշտօնեաները, երկաթուղիներու ծառայողները եւ ուրիշ հանրային սպասարկութեանց աշխատաւորները 10 առ հարիւր յաւելում կը պահանջեն:*

Թրոցքի ապացոյց կը կարդայ

Թրոցքի երեքշաբթի օր ճառ մը պիտի խօսէր, որ Մեքսիկայէն հեռաձայնով պիտի հաղորդուէր Նիւ Եորք, յետոյ պիտի տարածուէր ձայնասփիւռով: Շատ խիստ միջոցներ ձեռք առնուած էին: Վեց հարիւր ոստիկաններ հսկողութեան տակ առած էին միթինկին վայրը: Թրոցքիի բնակարանին շուրջը պահակները աւելցած էին եւ հեռախօսաւորդներ հսկողութիւն կը կատարէին: Նոյնիսկ հեռաձայնի գիծը պաշտպանութեան տակ առած էին: Եւ սակայն բոլոր զգուշութիւնները անօգուտ անցան: Ոչ միայն հաղորդակցութիւնը խզուեցաւ, այլեւ կարելի չեղաւ վերահաստատել: Այս պայմաններուն մէջ, երկար սպասելէ վերջ, «Թրոցքի պաշտպանութեան ամերիկեան կոմիտէ»ին ներկայացուցիչը կարդաց Թրոցքիի խօսելիք ճառը, 6000 ունկնդիրներու առջեւ: Այս ճառով, Թրոցքի կը հրաւիրէր Մոսկուան միջազգային յանձնաժողովի մը յանձնել իրեն դէմ հաւաքուած բոլոր վկայութիւնները: Եւ կ'աւելցնէր.— «Եթէ յանձնաժողովը որոշէ յանցաւոր հաշուել զիս, նոյնիսկ թեթեւ սատիճանով մը, Ստալինի վերագրած ոճիրներով, կանխաւ յանձն կ'առնեմ յօժարակամ յանձնուիլ Մոսկուայի դահիճներուն ձեռքը: Այս յանձնառութիւնը կը յայտարարեմ ի լուր աշխարհի: Քրէմլինի ամբաստանողները կը լսե՞ն զիս: Ես իրենց ապացոյց կը կարդամ հրապարակաւ եւ պատասխանի կը սպասեմ»:

Աքսորականը յետոյ խօսեցաւ Սպանիոյ կացութեան մասին:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ ահաբեկչական շարժումը կ'անի եւ կը տարածուի Պաղեստինի մէջ: Վերջերս կազմուած է ընկերակցութիւն մը Իսլամներէ եւ Քրիստոնեաներէ, «Քրիստոս եւ Մուհամմէտ» նշանախօսքով, պայքարելու համար յուդայականութեան եւ սիոնական քաղաքականութեան դէմ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԻՒՐԱԶԳԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Անցեալ կիրակի Մարսէյլի մեր թղթակիցը տեսարան մը նկարագրած էր, ուր հողէշ տարագիր մը դիտել կուտայ, խօսակցութեան ընթացքին.

— Ձեր... քիթը, մանաւանդ ատ պարոնին քիթը հայկական է:

Թղթակիցը այս պարագան կը բացատրէ իր բարեկամին,— «քովս եկող ընկլիւրիցի մարդուն»:

— Գիտե՞ս, մարդը խիացաւ քիթիդ վրայ, ըսաւ թէ իրական Հայ է այս մարդը:

Մարդը փոխանակ ուրախանալու, կը բացագանչէ բարկանալով.

— Իւրէն, ինչո՞ւ չըսիր թէ անիկա Հայ չէ, այլ կաթոլիկ...

Եւ ահա բողոք մը Նիմէն.

— «Սիրելի ՅԱՌԱՋ, պարտք կը համարիմ քանի մը տողով հասկցնել ձեր սիրելի աշխատակցին թէ երբ կը բաղդատէ Սեւամորթը — կաթոլիկի հետ, կրնար զանց առնել այդ կաթոլիկին ընկլիւրիցի ըլլալը. Հոն ալ, ինչպէս ուրիշ քաղաքներու մէջ, լուսաւորչականներ եւս գոյութիւն ունեցած են, որով անոնց արժանապատուութեան դպած չէր ըլլալ: Գիտակից ընկլիւրիցիներն ալ իբրեւ տարագիրներ կը թափառին իրենց հետ, գոհ տալէ վերջ հազարներ:

«Ես, անոնց ծագած որբերէն մէն, կը խնդրեմ Գ. Հրաչեայէն որ հանդիստ ձգէ ընկլիւրիցի անթաղ դահերուն յիշատակը, ուր որ ալ գտնուին անոնք»:— Ն. Փ.

Ինչպէս կը տեսնէք, լրջօրէն վրդովուած է մեր երիտասարդ հայրենակիցը, վիրաւորական համարելով մատնանշումը,— «ընկլիւրիցի»:

Արձանագրելով հանդերձ իր նամակը, կը խորհիմ թէ արդար չէ իր դառնութիւնը:

Եթէ մեր թղթակիցը պատահաբար յիշեր է «ընկլիւրիցին», այդ չի նշանակեր թէ մատնանշուած արատը յատուկ է միայն ընկլիւրիցիներուն:

Ճիշդ ինչպէս որ, եթէ ըսենք «Պոլսեցի զէվզէկ մը», չի հետեւիր թէ բոլոր Պոլսեցիները «զէվզէկ»ներ են:

Ինչո՞ւ այնքան դիւրազգած ըլլալ, երբ որ եւ է առնի կը յիշուի ծննդավայրի մը անունը:

Տարիներ առաջ, թղթակից մը հետեւեալ բացատրութիւնը գրած էր,— «դաւանան Տարօնացին...»:

Յաջորդ օրը նամակ մը՝ գաւառէն.

— «Սիրելի ՅԱՌԱՋ, կը խնդրենք որ դարմանէք այս վիրաւորանքը: Տարօնացին երբեք դաւաճան չէ եղած եւ չի կրնար ըլլալ»:

Ի՞նչ էր եղածը,— թղթակիցը դէպք մը պատմելով, կը ծաղկէր ոչ թէ Տարօնի պատուականժողովուրդը, այլ... ոմն Յակոբ, այլ անուամբ «Տարօնացի», — քաջածանօթ պչէնա մը, որ Երեւան գնաց երկու տարի առաջ եւ չեմ գիտեր ո՛ւր կը գտնուի հիմա:

Գիտած եմ որ յանախ սխալ պգտոբած է նաեւ ուրիշ բացատրութիւն մը,— «Թրքախօս»:

Ինչո՞ւ վիրաւորական գտնել այս բացատրութիւնը, երբ կը գործածուի յայտնելու համար մասնաւոր պարագայ մը, իրողութիւն մը, կամ է անկախ դժբախտութիւն մը:

Որո՞ւ համար գաղտնիք է թէ յաճախ ակամայ թրքախօսներ են որ հայրենասիրութեան դասեր կուտան կոկոզավիզ հայախօսներու:

ՎԱՀԷ

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ԽՆԴԻՐԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ

Գրած էինք թէ Սուրիոյ վարչապետը եւ ներքին նախարարը Փարիզ եկած են, բոլորովին դժգոհ մնացած ըլլալով Ժընեւի մէջ կնքուած համաձայնութենէն: Իրենց մեկնումէն առաջ, սուրիական կառավարութիւնը բողոքագիր մը ուղղած էր Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան, բացարձակապէս անընդունելի գտնելով Ժընեւի համաձայնութիւնը: Այս հեռագիրը ղրկուած էր մարզպանին միջոցաւ որ գոհ չէր մնացած անոր խիստ ոճէն:

Սուրիոյ վարչապետը եւ ներքին նախարարը ուղղակի Ժընեւ պիտի երթային, բայց հարկ զատեցին նախ Փարիզ հանդիպիլ: Սէն - Գոթի, «Ժուռնալ»ի քաղաքական բաժնի վարիչը, քննելով այս խնդիրը, գիտել կուտայ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան կ'իյնայ լուծել նոր վէճը: «Ժընեւի մէջ էր որ ճըշդուեցան Ալէքսանտրէթի իրաւակարգին գլխաւոր գիծերը եւ միայն Ազգերու Դաշնակցութեան կ'իյնայ լրացնել մշակուած յատակագիծը: Հարկ է Սանճաքին տալ անկախութիւն ներքին գործերու մէջ, կազմակերպել անոր ապահովումը, ճշդել ընտրական դրութիւնը, կարգադրել լեզուներու հարցը եւ երաշխաւորութիւններ ապահովել փոքրամասնութեանց. բայց, ամէն բանէ առաջ, հարկ է ճշդել Սանճաքին եւ Սուրիոյ պետութեան յարաբերութիւնները. քանի որ Ժընեւի համաձայնութեամբ այդ երկրին իրաւասութիւնները կը սահմանափակուին միայն արտաքին գործերով: Ստոյգ է որ Սուրիացիները բոլորովին չեն ընդունիր այն փոփոխութիւնները որ կատարուած են Ժընեւի մէջ, Սեպտեմբեր 9ի դաշնագրով հաստատուած հիմնական սկզբունքներուն մէջ: Եւ շարք մը պահանջներ կը ներկայացնեն: Այդ պահանջներէն ո՛ եւ է մէկը հակառակ չէ Ա. Դ. Խորհուրդին կողմէ յունուար 28ին ընդունուած ինքնօրինութեան սկզբունքին: Արդ, միայն Ազգաժողովը կրնայ արժեցնել ընդունուած կարգադրութեան հիմերը, կապուած չըլլալով սեպտեմբեր 9ի ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրով: Եթէ մենք հետեւինք Սուրիացիներու սարքած ռազմախաղին, բոլորն ալ դժգոհ ձգելու վտանգին պիտի ենթարկուինք»:

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Իտալացինե՞րը գրաւած են Մալականը

Սպանիոյ ապստամբները Մալակայի գրաւումէն անմիջապէս վերջը ձեռնարկեցին նոր արշաւանքի մը, յառաջ խաղալով դէպի հիւսիս, Ալմերիա: Այս առթիւ գրաւեցին Մոթրիլ քաղաքը, կէս ճամբուն վրայ, գերի բռնելով 1500 կարմիրներ, իրենց զրահապատ կառախումբին հետ: Իրենց մարտանաւերը կը շարունակեն ռմբակոծել ծովեզերքը: Միւս կողմէ պատրաստութիւններ կը տեսնուին Զօր. Ֆրանքոյի այցելութեան համար: Ապստամբ հրամանատարութեան զեկոյցը կ'ըսէ թէ Մալակայի մայր եկեղեցին գրեթէ ամբողջովին աւերուած է ներսէն, ինչպէս եղած են միւս եկեղեցիներն ու վանքերն ալ, մեծ մասով:

Հռոմի թերթերը կը գրեն թէ Մալական գրաւած են իտալական զինուորներ: Այս լուրը առաջին անգամ հաղորդեց անգլիական թերթ մը, գրելով թէ 6000 իտալական զինուորներ ցամաք հանուած էին Քատիքս, Մալակայի դէմ գործելու համար եւ թէ յարձակման օգնած են 60 գերմանական օդանաւեր: Հեռագիրը կ'աւելցնէր թէ «Իտալացիները հատընտիր զինուորներ են, կռուած ըլլալով Եթովպիոյ մէջ եւ թէ անոնք աւելի կը յարմարին Սպանիացիներու հետ քան Գերմանները. Անոնք էին որ գրաւեցին քաղաքը»: Հռոմի հեռագրական գործակալութիւնը նոյնութեամբ արտատպեց այս հեռագիրը, առանց հերքում տալու: Հռոմի իրաւասու շրջանակները չեն ծածկեր թէ զրագմաթիւ իտալացի երիտասարդներ, քաջութեամբ տոգորուած, կ'ուզեն միա—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԵՑ ՌԱԴԷԿԸ
(ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՑՈՒԴԻԱՆ)

Մոսկուայի դատավարութիւնը մի կատարեալ անակնկալ էր մեզ համար: Հանրային կարծիքը նախապատրաստուած չէր այդ դատին: Առաջին հեռագիրը դատի մասին մեզ հասաւ յունուար 20ին, երեք օր վերջ, յունուար 23ին, սկսաւ բուն դատավարութիւնը, իսկ դատը վերջացաւ յունուար 30ին՝ իրեն հետ 13 գլուխներ տանելով:

Ցետագային միայն կարելի պիտի լինի պարզել այս ջղային շտապողականութեան բուն պատճառները: Այսօր պիտի ուզէինք կանգ առնել մի-այն մի մասնակի երեւոյթի վրայ:

Ի՞նչպէս եղաւ, որ Ռատէկի եւ Սոկոլնիկովի գլուխները մնացին իրենց ուսերին, մանաւանդ Ռատէկինը, այն մարդուն, որ 1920 սեպտ.ին Զինովիեւի եւ Էնվէրի հետ գլխաւորում էր արեւելեան ազգերի համագումարը Բագւում: Մեզ թւում է, որ այս կէտը ամէնից խորհրդաւորն է ամբողջ դատավարութեան մէջ: Տասնօրեայ շրջանին, յունուար 20ից մինչեւ յունուար 30, խորհրդային դատախազները մեզ նախապատրաստած էին յատկապէս այս երկու ականաւոր բոլշեւիկների, եւ առանձնապէս սրանցից Ռատէկի գնդակահարման: Համաձայն ընդունուած բարքի՝ դատավարութիւնը տեղի էր ունենում երեք ուղղութեամբ — բուն դատարանում, մամուլի մէջ եւ համաժողովրդական բողոքի միթինկներում: Բոլշեւիկեան այս «ֆորումների» մէջ բոլոր դատախազները — պաշտօնական եւ անպաշտօն — դատաւորներից պահանջում էին 17 «վարձկան սրիկաների» գլուխները: Մի յատկորոշ տարբերութեամբ սակայն: Իրենց պահանջների մէջ նրանք կարիք էին զգում յականէ — յանուանէ միշտ յիշատակելու յատկապէս երկուսի անունները՝ Ռատէկի եւ Սոկոլնիկովի: Եւ եթէ սրանցից մէկի՝ Սոկոլնիկովի անունը երբեմնապէս մոռացւում էր, ապա միւսինը՝ Ռատէկինը՝ երբեք չէր վրիպում դատախազների յիշողութիւնից:

Կասկածանքների մատնուած մարդկային միտքը ակամայ կանգ է առնում հետեւեալ հարցումների առջեւ.

Եթէ իրաւամբ այդքան յանցաւոր էին՝ ինչո՞ւ չգնդակահարուեցան:

Եթէ յանցաւոր չէին եւ եթէ պիտի չգնդակահարուէին՝ ինչո՞ւ իրենց քաղաքական եւ բարոյական վարկի մէջ այս զոյգ ամբաստանեալները պաշտօնապէս չվերահաստատուեցին: Որովհետեւ Ռատէկի եւ Սոկոլնիկովի նկատմամբ միայն դատավճիռն է փոխուած, բայց ոչ նաեւ ամբաստանութիւնը: Դատախազների բոլոր մեղադրանքները այս զոյգ «սրիկաների», «վարձկան շների», «հայրենիքի դաւաճանների» եւ «լրտեսների» նկատմամբ մնում են իրենց ուժի մէջ:

Եւրոպական մամուլը այս երկուսից յատկապէս Ռատէկի փրկութիւնը ձիգ է անում վերագրելու երեք հաւանականութեանց

Ա.— Մասոնների միջամտութեան.

Բ.— Գլխի անձնական միջնորդութեան Ստալինի առջեւ.

Գ.— Ռատէկի սպառնալիքին՝ գնդակահարման դէպքում հրատարակելու արտասահման պահուած մի շարք վաւերաթղթեր, որոնք սպանիչ հանգամանք ունին Ստալինի վարկի տեսակէտով

Մենք դժուարանում ենք հաւատ ընծայել այս վարկածներին: Որովհետեւ եթէ միջամտութիւնները կարող են դեր խաղացած լինել, ապա չենք կարծում, թէ այդ միջամտութիւնները եղած լինեն միայն Ռատէկի (ու նաեւ Սոկոլնիկովի) համար: Իսկ ինչ վերաբերում է սպառնալիքին, ապա դժուար է նախ նման վաւերաթղթերի գոյութեան հաւատալ, երկրորդ՝ դժուար է հաշտուել այն ենթադրութեան հետ, թէ Ռատէկը աւելի ուժեղ է քան Չեկան, այսինքն՝ որ նա կարող է միաժամանակ ներսը իր գլուխը պահել, իսկ դուրսը՝ իր վաւերաթղթերը,— մի լարուած ատրճանակ Ստալինի դէմ: Մարդկային բանականութիւնը չի կարողանում հաշտուել նման վարկածների հետ: Աւելի հաւանական է դառնում այն միւս ենթադրութիւնը, թէ այս երկու գլուխները ողջ մնացին ոչ թէ սպանելու, այլ յետագային եւս ծառայելու Ստալինին, ինչպէս ծառայեցին դատի ժամանակ (ու թերեւս նաեւ մինչեւ դատավարութիւն):

«Տէյլի Էքսպրէսի» Մոսկուայի թղթակիցը հեռագրում էր իր թերթին, որ Պեատակովը գնդակահարուելուց առաջ երկու խնդրանք է յայտնել,— առաջին՝ տեսնուել իր կնոջ հետ, երկրորդ՝ յայտնել Սոկոլնիկովին, որ նա իրեն մատնիչ է համարում:

Իսկ «Փարի Սուառ»ի թղթակիցը հեռագրում էր Ռիկայից, որ մահապարտներից մէկը գնդակահարուելուց առաջ խնդրել է յայտնել, որ նա Ռատէկին եւ Սոկոլնիկովին համարում է մատնիչներ:

Այս զոյգ յայտարարութիւնները՝ վերաբերում են սակայն անցեալին, այսինքն վերաբերում են նրանց, որոնք գնդակահարուեցին արդէն: Կայ մատնութեան աւելի չարկան մասը, այսինքն այն, որ վերաբերում է ապագային եւ վերապահուած է գալիք նոր դահերի համար: Այս մատնութիւնն է, մեր համոզումով, որ ազատամարար Ռատէկի եւ Սոկոլնիկովի գլուխները պահեց իրենց ուսերին:

«Պրաւդա»ի եւ «Իզվեստիա»ի յունուար 26ի թիւերի մէջ ուշագրաւ յայտնութիւններ կան մի ինչ որ նոր, տակաւին գաղտնի եւ անծանօթ «երրորդ կենտրոնի» մասին: Մենք ցարդ միայն երկու «կենտրոնի» մասին գիտէինք,— «հիմնական», որի գլուխը կեցած էին Զինովիեւն ու Կամենեւը, եւ «զուգահեռ», որի պարագլուխները էին վերջին դատի կարկառուն դէմքերը: Սոկոլնիկովի մէկ խորհրդաւոր ակնարկից, որ տեղ գտած է պաշտօնական օրգանների յունուար 26ի թիւի մէջ, պարզւում է, որ զուգահեռ այս երկու «կենտրոններին» կար եւ մի երրորդը՝ «աջ կենտրոն» կոչուած որի վարիչներն էին Ռիկովն ու Բուխարինը: Այս «կենտրոնի» եւ նրա պարագլուխների մասին ամբաստանեալներից լրացուցիչ տեղեկութիւններ են տուել Մուրալովը (արդէն գնդակահարուած) եւ յատկապէս Ռատէկն ու Սոկոլնիկովը: Նշական է այստեղ յիշատակել, որ դատի ընթացքը ամբաստանեալներից չէր պահանջում այս խոստովանութիւնները: Դատախազութիւնը ձգտում չունէր ամբաստանեալների բերնից Ռիկովի եւ Բուխարինի անունները խլելու. բոլորովին անակնկալաբար—եւ առանց գէթ մեզ համար տեսանելի արտաքին հարկադրանքի— Սոկոլնիկովն ու Բուխարինը խօսում են «երրորդ կենտրոնի» մասին եւ ծանրակշիռ յայտնութիւններ անում Ռիկովի եւ Բուխարինի նկատմամբ

Զգալով թէ բացայայտ մատնութեան ծանր մթնոլորտ է ստեղծուած դատարանում իր անուան շուրջ, Ռատէկ իր վերջին խօսքին մէջ, դառնալով դէպի այն օթեակները, ուր նստած են օտար դիւանագէտներն ու եւրոպական մամուլի ներկայացուցիչները, յայտարարում է հետեւեալը. (Քաղում ենք ԹԱՍՍ գործակալութեան յունուար 29ի հաղորդագրութիւնից).

— «Խնդրում եմ հաւատալ ինձ, որ ես նպատակ չունէի Բուխարինին մատնելու, նա միշտ իմ բարեկամը եղած է. սակայն ես պարտաւոր էի յայտնել, որ Բուխարինը տեղեակ էր զաւադրութեան բոլոր մանրամասնութեանց»:

Այս ամբողջ յայտարարութեան մէջ անտեղի գործածուած է յատկապէս մէկ բառ — «բարեկամ»: Բուխարինը աւելի մօտ չէր Ռատէկին, քան Յիսուս Յուդային: Մինչ մենք գիտենք, որ Ռատէկի «համբոյր»ը իրեն պիտի բերէր ոչ թէ մի երեսուն արծաթ, այլ մէկ ամբողջ գլուխ:

Դատավճիռը աւշանքի մատնած է ոչ միայն մեզ, «Թանի» Մոսկուայի թղթակիցը յունուար 31ին հեռագրում է իր թերթին.

— «Ռատէկի ճակատագրի մէջ վճռական դեր խաղացած է, ի հարկէ, իր վերջին ճառը, յատկապէս իր ակնարկները գոյութեան մասին տրոցկիստների մի խորհրդաւոր, «երրորդ կենտրոնի», որի գաղտնիքը իրեն հետ գերեզման տարաւ օգոստոսին գնդակահարուած Դրէյցէր ... Ռատէկի այս ակնարկները՝ խոր տպաւորութիւն գործեցին դատարանի վրայ: Հնարաւոր է, որ Ռատէկը խոստում տուած լինի անհրաժեշտ տեղեկութիւններ հաղորդելու, որպէսզի այս նոր դաւադրութիւնը բացուի, որի թելերը իբրեւ թէ գտնւում են Տրոցկու ձեռքում»:

17 ամբաստանեալների դատավարութեան ընթացքում մենք տեսանք արդէն, որ Ռատէկը ընդունակ է այս կարգի տեղեկութիւններ հաղորդելու, — շատերին նա ինքը մատնեց հէնց դատարանում

Մի քանի ամիս առաջ մենք տեսանք, թէ ինչպէս այս անհոգի հրէշը, Էնվէրի այս երբեմնի գործակիցը գնդակ էր պահանջում իր հին ընկերների՝ Զինովիեւների եւ Կամենեւների համար:

Նորանոր մատնութեանց գնով նա վերստին կարողացաւ փրկել իր գլուխը՝ վաղը իր «բարեկամ» Բուխարինների եւ Ռիկովների գերեզմանը փորելու համար: Յունուար 25ին, դատավարութեան ժամանակ, հետեւեալ արամախօսութիւնն է տեղի ունենում դատախազ Վիշինսկու եւ Ռատէկի միջեւ.

Վիշինսկի.— Երբ տեղեկացաք դաւադրութեան մանրամասնութեանց, ի՞նչ որոշեցիք:

Ռատէկ.— Ինձ մնում էր ներկայանալ Նեզը-Կոմիսէին, պատմել ամէն ինչ եւ անուանել բոլորին: Բայց ես այդ չարի: Ես ԳՊՈՒ (Չեկա) չգացի, այլ ԳՊՈՒն եկաւ ինձ:

Եւ ինչպէս երեւում է, ԳՊՈՒն եկաւ եւ անվտանգ չվերադարձաւ Ռատէկից. նա նրա մէջ գտաւ իր լաւագոյն գործակցին ու տեղեկատուին:

Ճիշդ նոյն ձեւով փրկուեց Ազմի պէյը Էնկիւրիի մէջ, երբ աքաղաղի նման կախաղանների կատարներից կանչեր էին արձակում Տօքթ. Նաղըմներն ու Ճավիտները:

Այս մեծ «շնորհն» է որ բոլշեւիզմն արաւ մարդկութեան. նա Ռատէկներին իջեցրեց Ազմիների աստիճանին:

Դատերի ոգին ցոյց է տալիս, որ նրանք այլ եւս վերջ պիտի չունենան, իւրաքանչիւր նոր դատավարութիւն իր հերթին նոր անուններ պիտի յայտնաբերի՝ վարիչների փոխադարձ ջարդը կատարեալ դարձնելու համար:

Կարծես կրկնւում է պատմութիւնը. իւրաքանչիւր յեղափոխութիւն ի վերջոյ սկսում է խժել իրենց իսկ յեղափոխականների արիւնը: Ռուսաստանում տեղի է ունենում այս նոյն երեւոյթը, միայն մի կարեւոր յաւելումով.— Երբեմնի յեղափոխականները գլխատւում են, նախապէս իրենց իրենց սրիկայ, մատնիչ, լրտես եւ դաւաճան հռչակելով:

Ասիան չի ուզում բոլորովին նմանուել Արեւմուտքին

Եւ բոլշեւիկեան «յեղափոխութիւն» չի ուզում կրկնութիւնը լինել արեւմտեան յեղափոխութեանց

Վ. Ն.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՀԱՅԵՐ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Չիչերին զանոնք կը պաշտպանէ Լօզանի մէջ աւելի քան անոնք չէին յանդգներ փորձել, եւ պիտի ուզէր Սվազի «ազգային ուխտին» կցել շատ կարեւոր պայման մը, զոր ոչ մէկ քէմալական երազել գործադրել:

Թուրքերէն աւելի Թուրք, արդարեւ, Ռուսերը Լօզանէն խնդրեցին Նեղուցներու փակումը: Բայց փակագիծը քիչ տեւողութիւն ունի: Եղանակը շուտով կը փոխուի: Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ սահմանագլուխը միշտ բաց է, եւ Երեւանի մէջ, Թրքական ներկայացուցչութեան կեդրոնը մի ոմն կ'անարգէ Թրքական դրօշը: Հայե՞ր են, կամ Ցոյնե՞ր կամ Ռուսե՞ր, — փոթորիկ կը պայթի, Պաթում եւ Աճարիա Թուրքիոյ կողմէ կը պահանջուին: Հայերուն խորհուրդ կը տրուի հանդարտ մնալ՝ եթէ չեն ուզեր որիշ անգամ մըն ալ տեսնել «այն հարուածները զորս իջեցուցին նախ Ապտիւլ Համիտ, յետոյ Իթթիհատը, իսկ աւելի վերջը Գարապէքիր փաշան»:

«Ի՞նչ կ'ուզեն, կը գրուի, այս հայ շուները՝ որոնք վարժուած են արիւնի վայրագութիւններով, բարբարոսութիւններով, յարձակումներով եւ նախայարձակութիւններով»:

— Եւ ի՞նչ արժէք ունի Ազգերու Դաշնակցութիւնն այս հարցին մէջ: Թող գիտնայ Ազգերու Դաշնակցութիւնը որ թափ մը հող իսկ չի կրնար տրուիլ Թուրքիոյ Հայերուն»:

Թող գիտնայ եւ թող յիշէ:

Ի՞նչպէս, հակառակ անցեալին, Հայերը կը համարձակին շարժիլ Երեւանի մէջ:

Թուրք մամուլն երբեք կարեւորութիւն չի տար հետեւանքներուն եւ պետութիւնը չունի չափաւորութեան եւ պատշաճութեան զգացում: Նկատի ունենալով Երեւանի դէպքը, վաղն իսկ կրնայ պատերազմ ծագիլ, եւ նախատեսելով զայն՝ յարմար կը գտնուի Քէազիմ Գարապէքիրը, ընդ- [illegible] Ա. զօրաբանակի, դրկել Բաբերդ, եւ մինչ այդ տեղափոխել չորս զօրաբանակներ Սարըղամիշի եւ Տիարպէքիրի միջեւ:

Ռուսերն ալ, իրենց կարգին պատեհութիւնը չկորսնցնելու համար նոյնը կ'ընեն, նաւատորմիղը կը ղրկեն Պաթում, կը փոխադրեն հրետանին, ամէնէն աւելի կասկածելի միւսիւլմաններուն ստացուածքին հաշիւը կը մաքրեն եւ կը սպասեն զինուած:

Պատերա՞զմ կայ:

Ոչ, պատրուակն է ծպիտ եւ խաղաղութեան

Կը հաշուի քէմալական հանրապետութիւնը եւ ռուսական հետապնդումները բարեկամութեան խանդավառ նախադասութիւններ կը տանին:

Մոսկուայէն դեսպան մը կը մեկնի Էնկիւրի, հաւատարմագիր ներկայացնելու համար, իր այս շարժումով, իր առաջինն, արժեւորելով նոր մայրաքաղաքն ու նոր կառավարութիւնը: Բարձրաձայն եւ յստակ ան կ'ըսէ. «Կը շնորհաւորեմ ձեր նոր վարչաձեւը» եւ ձիթենիի ճիւղը կ'երկարէ ծագկած խաղաղութեան առթիւ: Երեւանի դէպքը կը փակուի երկու գործակալներու պաշտօնանկութեամբ, գոհացուցիչ բացատրութիւններով եւ սապէս յայտարարութիւններով. — «Ոչ մէկ անարգանք կատարուած է Թուրք դրօշին դէմ եւ ոչ ոք մտած է դուրսէն, Երեւանի Թուրք դիւանագիտական կեդրոնէն ներս»:

Ուրեմն ի՞նչ պատահած էր Երեւանի մէջ: Լա՞ւ բան մը, գէ՞շ բան մը:

Կեղծիքը չի տեւեր: Անդրկովկասի հանրապետութեանց դեսպանները կանչուած են «առողջական պատճառներու համար», քէմալական ձեռագիրները կը դրաւուին Չեկայի կողմէ եւ բազմաթիւ քէմալականներ կ'արտաքսուին: Դարձեալ անհանգստութիւն, եւ նմանօրինակ դէպք չի պատահիր: Ան մէջտեղ կ'ելլէ, այդպէս մաքսատան պաշտօնեայի մը կերպարանքով: Մի ոմն Թուրք դիւանագէտի պայուսակներուն մէջէն Թու- կ'ելլեն ապրանքներ՝ ոչ բոլորովին անձնական, ոչ ալ դիւանագիտական

Վաւերական մաքսանենգութի՞ւն, թէ Ռուսիա կը նախատէ համեստ քաղաքացի մը, արտօնուած մաքսային ազատութիւն վայելելու: Ցայտնի- բայց դէպքը մէջտեղն է. կը բա- ծայրէն սկսելու համար:

Փուանքարէի Ֆրանսան առիթէն կ'օգտուի Թուրքերը Ռուսերուն դէ- գրգռելու եւ մրմնջելու անոնց ականջին թէ իտալեւսոս առեւտրական դաշինքին մէջ գաղտնի կերպով զին- ուորական պայմաններ կցուած են եր- կու պետութեանց միջեւ Անատոլու- հաւանական բաժանման մը շուրջ

Լեզուները կը խառնակէն, Ֆրանսա ինքզինք կը յայտարարէ ազատարար Թուրքերու, Իզմիրի մէջ ... հանդէսներ կը սարքուին ի պատիւ ռումանական կարգ մը նաւերու, ... չափելի բան մը ձեռք ձգելու համար Լէհերը, առանց պատճառի, առօրեա- թենէ դուրս, ցուցահանդէս մը կը կազմակերպեն Կ. Պոլսոյ մէջ:

Փորձառու ձայներ կը հաստատեն թէ Իտալիա ոյժ կը հաւաքէ Հռոդոսի եւ Արշիպեղագոսի մէջ: Ճի՞շդ է ... իտալեւսոս դաշինքը:

Հորիզոնը դարձեալ կը պայծառանայ եւ մարդերը նորէն կը ծաղկին քիչ ժամանակի համար: Տրապիզոնի մէջ, սակայն, անարգանք մը կը կատարուի Ռուսիոյ հիւպատոսութեան դէմ, Թուրք իշխանութիւնը գոհացում չի տար, բոլշեւիկ հիւպատոսը կը սպառնայ:

Ֆրանսա կը ճանչնայ սովետներու անոնց կը թողու Վրանկէլի տորմիղը որ Պիզերթայի մէջ կը յածէր անպատակ: Սեւ ծովը, ի վնաս Թուրքիոյ, նորէն ռուսական լիճ կը դառնայ, ինչո՞ւ. Ֆրանսան այսպէս կը մատնէ ընկերները:

Կացութիւնը կը պղտորի, նորէն կը դառնայ յստակ, կը մթագնի, եւ է պատրուակով, որ եւ է ակնարկութեամբ, յաւիտենապէս: Առիթ մը պակսիր Արեւելքի մէջ եթէ Հայերը ընտրէինք եղած են, Էջմիածինի մէջ կայ միշտ կաթողիկոսը եւ միշտ գոյութիւն ունի Հայաստան մը, իբրեւ խորհրդարանական բացատրութիւն: Տ- բազմիցս յունարէն անունը կը ... դեռ եւ շրջակայ վիլայէթներուն մէջ Հայոց պատմական իրաւունքին ... խանդը կը կանչին ճերմակ Ռուսերը, անոնք՝ որոնք Պոլիս ապաստանած էին: Ի զուր չէ որ ժողովուրդ մը նոյն իսկ մուրացկան, կը զիմէ դէպի քաղաք մը, որուն կը ձգտի գարերէ վեր: Եթէ նոյն իսկ սարկաւագ ըլլայ, կը սողոսկի Թուրքիոյ վիլայէթներուն մէջ, դժգոհ՝ Էնկիւրիի դէմ այնքան, որ յիմարութիւն պիտի ըլլար Ռուսերուն կողմէ նկատի չառ-

---

ՀԱՅՐԵՆԻ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

«ՕԽԹԸ ՓՈՐ ՉՈՃՈՒԽ»...

— Ձանդ կըլէ ու զործիդ գնա. նորէն մի ցըցընէր սա կուտուլ պօյըդ բարկացաւ Աշոտը ու անմիջապէս ետ դարձաւ առանց այլ եւ այլի:

— Ի՞նչ կ'ուզէր խաթունը, ինչո՞ւ չձգեցիք որ գար,— հարցուց Մուսթաֆան.

— Գալ եւ ձեզ շնորհաւորել այս արտին համար ... մաշալլահ. Աստուած տուեր է, թէ հասկերուն, որ երկար ու ծանր են, եւ թէ հասակին, որ մէջը մարդ կը թաղուի արդէն,— եղաւ մեր անպատրաստ պատասխանը Մուսթաֆային.

Երկրորդ անգամ մըն ալ շնորհակալութիւն յայտնելէ վերջ, մէկ ակնթարթի մէջ անյայտացաւ Աւագ Առուի երկայնքին գտնուած ուռիներուն եւ բարտիներուն մէջէն երկարող ճամբուն վէրի քալար

Վանք սրբելէ վերջ հաւաքուած էինք ուռիներէն քիչ մը հեռու գիշերելու վայրը:: Իրիկուան ճաշէն վերջ, քանի մը վայրկեանի մէջ, ամէն մարդ իր պառկելու տեղը դուրսած էր մանգաղին կռնակովը:

— Քեզի ըսած էինք թէ, կու չինենք օրականիդ խնդիրը, ալ ի՞նչ գործ ունէիր որ կու վազէիր Սէմէթենց տըղին քով: Թող գայիր, թող գայիր, որ բա հէզուն տըհա մօտիկէն տեսնէր կուտուլ պօյդ, ու դրուշ մըն ալ պակսեցնէր օրականէդ,— գիտել տուաւ Աշոտը խնդում երեսով

Քոչիկ Հարոան երբ Աշոտին խնդում-երես խօսելը տեսաւ, քիչ մը ոյժ առաւ ու պատասխանեց.

— Ուզեցի գալ, որ շանը հասկցնեմ թը, ես պըտիկ չեմ, ես քառսուն տարու կնիկ ըմ, ու օխթը փոր չոճուխ ըմ բերեր ...

Խօսքը կտրելով անմիջապէս աւելցուցի որ խնդիրը կարգադրած ենք արդէն ու ինքն ալ միւսներուն չափ օրական պիտի առնէր:

Այժմ ան շատ ուրախ էր, տեղը փոխեց ու մեզ օրհնելով սկսաւ տեղաւորուիլ պառկելու:

Զանազան դըռըյցներէ վերջ, որ հազիւ կէս ժամ մը տեւած էր, ամէն մարդ պառկեցաւ:

Դաշտերը պառկելու առեն, միայն գօտիները կը քակուէին ու մէկ ալ տրնամանները կը հանուէին: Այդ օրը եւ ուրիշ առթիւ ալ, մեր անկողինները կը բաղկանային կապերտներէ, իսկ բարձերն ալ մէկ մէկ գիրկ որայէ: Հնձւորները մեր մէջտեղը, ես ու Աշոտն ալ երկու կողմերը իբրեւ «պահնորդ», պառկեցանք մէկ գծի վրայ կարգով ու կողք կողքի:

Լազուարթ ու ջինջ երկինքին վըրայ, աստղերն այնքան խիտ էին, եւ երբեմն տեղեր ալ կը նմանէին ձագուած մեղուախումբերու, բուռ բուռ: Եւ, կարծես լուսնի մը չափ կը լուսաւորէին գիշերը, հոգ չէր թէ լուսինը ուշանար ...

Պահիկ մը ամէն մարդ իր աստղը գիտէր «արարեւուրքի նշաններուն» տակ արէնիքուն (կէս քուն, կէս արթուն), եւ ընդհատ ընդհատ խօսակցելէ վերջ, բոլորն ալ քուն մտան: Իսկ Քոչիկ Հարոան, պառկելէ քանի մը վայրկեան վերջ արդէն մարած էր: Ու թերեւս ան հիմակ ալ երազին մէջ Սէմէթենց տղին հետ էր:

— «Շուն քեզի ... ես պըտի՞ կնիկ ըմ ... աըւոր նայէ, իս պըտի աղջկան տեղ դրեր է ... Աչքդ քոռնայ, չէ՞ս գիտեր որ ես օխթը փոր չոճուխ ըմ բերեր,, օխթը փոր չոճուխ»:

Գիշերուան խաղաղ լռութիւն ամէն կողմ: Ամէն ոք, դաշտերուն մէջ թէ լեռներուն վրայ, մարդ, թռչուն թէ կենդանի բոլորը քաշուած էին իրենց հանգիստի վայրերը:

Մինակ քիչ անդին Աւագ Առուին հոսանքը մեղմօրէն կարծես կը սուլէր ու երբեմն զոզարիկ ձայնով մը կը գլգլար, խորունկ տեղերէն անցնելու առեն ոլորուն պտոյտ տալով:

Տումմուճա լճանէն ծանծաղ քամի մը կ'իջնէր դէպի դաշտ, ու մեր մօտիկը գտնուած ուռենիները շատ դանդաղօրէն կը ճօճօրային, իրենց կանաչ տերեւները խշշացնելով: Ու ամէն ղի, ներդաշնակօրէն խաղաղութիւն կը տիրէր:

Պահ մը այս ներդաշնակ խաղաղութիւնը խանգարուեցաւ. հաճայի մը «եաթոո էլէնի» հաթառած ձայնէն, որ կուգար «Ալըւ ճամբէն», կէս ժամ հեռաւորութեան վրայ:

Մեր բնութիւնի անդամներուն ամենավերջին քնացողները՝ ես ու Աշոտն եղանք այդ օրը:

Եւ այսպէս Սէմէթենց արտերուն քաղը տեւեց տասը օր, երկո՞ւ թէ երեք վայրի վրայ:

Տասներորդ իրիկուան «արտի բուռ», խոր բուռը երգելէ վերջ, Մուսթաֆա մեր հաշիւները բերաւ ինձ ու Աշոտին յանձնեց, ու շնորհակալութիւն յայտնելէ վերջ մեկնեցաւ:

Մենք ալ մեր կարգին, իւրաքանչիւր հնձւորի հաշիւը իրեն յանձնեցինք, հինգական մէճիտ:

Ամէնէն վերջ, Աշոտը իր ձեռքով յանձնեց Քոչիկ Հարոային հաշիւը: Տասը հատ տասնոց զատած էինք մասնաւոր անոր հաշւոյն համար ...

— Տասը օրական է չէ՞, հարցաւ:

— Հա, անուշ գանէսիս ...

— Ահա քեզի տասը հատ կէս մէճիտանոց, (համրեց մէկ մէկ), ահա քեզի մէկ հատ կէս մէճիտանոց ալ աւելի ... մենք քեզի չըսի՞նք թը, քեզի համար օրական մէկ մէկ դրուշ ալ աւելի պիտի փրցնենք Սէմէթենց շըտէն ...

Բայց, անհամբեր Կորեկը խնդիրը մէջտեղ հանեց անմիջապէս.

— Սուտ ըն Քոչիկ հարոայ, ըդ խենթերուն մի հաւտար ... Սէմէթենց ադան տասը փարա աւելի չըտւաւ քեզի համար ... իրենց տասնական դրուշ «պախշիշ» տուաւ, իրենք ալ հինգ հինգ դրուշը քեզի կուտան, ընոր համար որ խօսացեր էին ...

Ճիշդ էր Կորեկը, բայց մենք չէինք ուզած յայտնել:

— Լուս իլնի մեռելներուդ գերեզմաններ ... Քար բռնէք ոսկի կըլլի մէկերնիդ հազար ըլլայ ... Աստուած օրերնիդ շատցնէ,— Անվերջ էր մաղթանքներուն տեղատարափը, որ կը թափուէր մեր գլխուն:

Քոչիկ Հարոան հաշիւը ստանալէ վերջ, հանեց շալէ գօտին, ու անոր ծալքերուն մէջ շատ ապահով կերպով կարեց, հինգուկէս մէճիտի գնդիկը:

Սէմէթենց արտերը լմննալէն վերջ, հինգ օր եւս Այանենց արտերը քաղեցինք Տումմուճայի ստորոտը:

Գեղը մեր արտերն ալ հասած էին ու մանգաղը ինկած, հետեւաբար այլ եւս չպառաւեցինք ու գիւղ մեկնեցանք:

Այդ օրէն ի վեր, տասներեք երկար տարիներ անցած էին, երբ անցեալ տարի լուր առինք որ մեր բարի Քոչիկ Հարոան յաւիտենական քուն մտած էր: Ու Օվկանեց Մաքրուհը կը գրէր գիւղէն.

— «... Միրեկի Ներսիկ, Քոչիկ Հարոան ալ որ հարցնէք, մեռաւ քանի մը ամիս առաջ: Խեղճուան Քոչիկ Հարոան չէր մնացեր ... Ամէն օր կուլար, ու կու դէմնար Արապկերի աւերակներուն մէջ ... Գիտես թէ կը փնտռէր զաւակները, Լորիկը, ... բերը, տալերը ու բոլորը, բոլորը բայց ոչ մէկը չէր գտներ ... Երբեմն լով երթալով անտիրութիւնը գիտցաւ ինչ ըլլալը ... գիտցաւ որ մարդ չկայ իրենցներէն, մինակ ինքն է մը- նացեր աւերակներուն մէջ: Ու գիտես թը, բուն պէս կու կանչէր կու- ճմէն օր: Ի՞չ որ խօսեցանք, ի՞չ որ ըրանք օգուտ չըրաւ, ու օր մըն ալ աչքերը կուրացաւ ... ալ չէր տեսներ ու ընկէց վերջ քանի մը ամիս, չարչարուեցաւ, մեռաւ: Թաղեցինք մեր հողվըրտուն մէջ, նէ տէրտէր ունէինք նէ բուրվառ. Անթառան նէ- նէն աղօթեց, ես ալ քիչ մը խունկ վառեցի ու քովը դրի, դարձանք ... Աստուած օրերը ձեզի տայ»:

Երանի քեզ մեր բարի Քոչիկ Հարոայ, որ կը հանգչիս մեր պապերու գերեզմաններուն մէջ ...

Այս քանի մը էջ համեստ գրութիւնը իբրեւ փունջ մը ծաղիկ մեր Աշխոյ- խու սարքէն, կը զետեղեմ անշուք ղթումբիդ վրայ ...

ՆԵՐՍԷՍ ԽԱՉԻԿԵԱՆ

(Վերջ)

նել այս կէտը։

Լազիստանի ժողովուրդները, Քրտերուն պէս, մոլեռանդ իսլամներ են։ Էնկիւրիի աշխարհիկ եւ հակախալիֆայական քաղաքականութիւնը Լազերուն կողմէ չէ ընդունուած. Մետրեսէները գոցել անոնց համար ամօթ մը եղած է։ Յանուն Ալլահին՝ աւազական բազմաթիւ ընդհարումներու մասնակցելէ, Անատոլուի քրիստոնեաներուն դէմ կատաղօրէն կռուելէ ետք, Լազերը գոհ չեն Քէմալի աշխարհիկ Էնկիւրիէն, եւ հօճա մը, արդարեւ, շատ արխաւիրտ հօճա մը, բոլոր հաւատացեալ ժողովուրդին համար դէպի այդ գաւառները իր յաղթական ճամբորդութեան ընթացքին համարձակած է Մուսթաֆա Քէմալին յղել խօսքեր, որոնք բոլորովին կրօնաբարոյական չեն։

Նման շարժումներ մը դէշ ախտանշան է, եթէ ապստամբութիւն չի նշանակեր, յարգանքի պակաս ցոյց կուտայ, Թուրքիոյ սահմաններուն մօտ։

Գէշ քաղաքականութիւն է մահմետականներու ամէնէն մոլեռանդ եւ ամէնէն կատաղի բնակիչները տէրութեան անհաճութիւն պատճառել։ Գէշ նշան է Մեծ Հայքի ամէն ու ամայի գաւառներուն մէջ կրօնական եւ քաղաքական տարակարծութիւններ առնել։

Եթէ դժբախտութիւնը Հայաստանի ճակատագիրն է, Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ ճակատագիրն ալ թշնամութիւնն է։

ՔՈՌՆԷԼԻՕ ՏԻ ՄԱՐՑԻՕ

Իտալերէն բնագրէն հայացուց՝

ՀՐԱՉ ՔԱՋԱՐԵՆՑ

ԽՄԲ. - Ինչպէս յիշուած էր յառաջաբանին մէջ, իտալացի հեղինակին այս գրութիւնը տպուած է 1926ին, և կը մատնէ այդ շրջանի հոգեբանութիւնը։ Թերեւս առիթ ունենանք վերադառնալ իր տեսութիւններով։

ՓԱՐԻԶԻ ՓՈՇԻՆ

Յաճախ գրած ենք Փարիզի փոշիին մասին, որ կը նստի շէնքերուն, արձաններուն եւ հանրային յիշատակարաններուն վրայ՝ սեւցնելով զանոնք։ Գործարաններու ծուխը փոշիի կը վերածուի ու կը ծփայ Փարիզի վրայ, — թաշկինակով շփեց որ սրբես, փողոցի փոշիներուն մէջ մէկ ժամ պտտելէ վերջ, թաշկինակը կը սեւնայ։

Նոր չէ որ մարդիկ կը տրտնջան Փարիզի փոշիէն, Տիկ. Սէվինեէն կատաղութիւն կը զգար քանի կը տեսնէր որ փոշին կը նստի, հակառակ փետրազարդ հովահարներու։

Փարիզի Թունաբանական աշխատանոցին տնօրէնը, Տոքթ. Ալլէ, պատասխանելով «Մաթէն»ի հարցումներուն, կ՚ըսէ թէ Փարիզի փոշին ամէնօրեայ արտադրութիւն մըն է, — գործարանները, ինքնաշարժները, շոգեկառքերը, շոգենաւերը, ծխնելոյզները անընդհատ փոշի կը շինեն։ 1932էն ի վեր գործարանները իրենց ծխնելոյզներուն անցուցած են մասնաւոր գործիք մը, որ կ՚արգիլէ ծուխին տարածումը եւ փոշիի վերածումը։ Փարիզի ծուխին մէկ մեծ մասը կը բաղկանայ ածուխէ, մէկ մասը աւազէ, մետաղային տարրերէ, կապարէ, գաճէ ու կաւէ։ Այս ամէնը անոր համար որովհետեւ կ՚ապրինք արագութեան դարուն մէջ, — շարժումը, յարատեւ շարժումը կ՚ուտէ, կը մաշեցնէ փայտը, քարը, մարմարը, զգեստները, կապարը։ Եւ ամէն ինչ կը վերածէ փոշիի. Չէ՞ որ այս աշխարհը փոշի է, — ամէն ինչ կ՚անցնի եւ փոշիի կը վերածուի։

Մէկդի փիլիսոփայութիւնը։ Մխիթարուինք սակայն խորհելով որ Փարիզը նուազ փոշոտ է քան այլ մայրաքաղաքներ։ Հովը կը ցրուէ փոշին։

Քլիշիի թաղը, որ ամէնէն աւելի ճարտարարուեստական թաղը կը համարուի, 24 ժամուան մէջ մէկ քառակուսի մեթրի վրայ 0.25 կրամ փոշի կը նստի, մինչդեռ, ընդհակառակն, Փարիզէն հեռու այլ քաղաքներու մէջ 0.65 կրամ փոշի կը նստի։

Տոքթ. Ալլէի հաշիւով, իւրաքանչիւր Փարիզցի կը ծծէ 24 ժամուան մէջ 22 միլիկրամ փոշի։ Չափ մը որ վտանգաւոր չէ։ Կապարի փոշին, որ 24 ժամուան մէջ 2 միլիկրամ ծծեն իսկ վնասակար կը համարուի (փորձը կը տեսնուի գրաշարներուն վրայ), Փարիզցիին ծծած օդին մէջ հազիւ 0.055 միլիկրամ կը գտնուի, 24 ժամուան մէջ։

Ընդհակառակն, Փարիզի փոշին առաւելութիւն մը ունի, — կը պարունակէ չնչին քանակութեամբ զառիկ (արսէնիք), եւ ատոր կը պարտին Փարիզցիները իրենց աշխուժութիւնը, կորովը եւ յաւիտենական երիտասարդութիւնը

Առիկա պատճառ մը չէ որ, տիկիններ, աւելի ուժգին փարատէք ձեր գորգերը պատուհանէն ի վար։ Գորգերու տասուօթեան փոշիի անձրեւին տակ ազօթք չէ որ պիտի լսէք, մանաւանդ բնակարաններու խոնաւ ու ցածլիկ յարկերէն։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 5 փետր. (Յառաջ ...). — Անցեալ կիրակի տեղի ունեցաւ ընտարանական յանձնախումբի վիճաբանական ժողովը տոպլինեան «Նոր սահմանադրութեան մասին», որ անգամ մը եւս նախրագործեց մեր անբախտ հայրենիքին դէմ եղած ահաւոր անարդարութիւնը

Շահրիկեան սրահը լեցուած էր կոկիկ բազմութեամբ։ Պ. Հայկ Սէրէնկիւլեան բանալով ժողովը ծանօթացուց նիւթը եւ յետոյ խօսքը տուաւ Պ. Վահան Գույումճեանին։

Պ. Գույումճեան մատնանշելով խորհ. սահմանադրութեան անպատեհութիւնները, ոչինչ դտաւ լաւագոյնը ի նպաստ Հայաստանի. «Եթէ Հայաստանի ժողովուրդը լաւ է, այդ չի նշմարեր թէ գոհ է։ Այդ լռութիւնը երեւութական է, որովհետեւ հայրենիքի ժողովուրդը չունի ոչ միայն այն ազատութիւնը խօսքի եւ գրչի, ինչ որ ունի արտասահման։ Ականակեց Զօպանեան - Բաշալեան եղոյթին, որ դժբախտաբար ձախողեցաւ։»

Դժբախտաբար մեր ժողովուրդը երեք մասի բաժնուած է, առաջին այն որ ջերմ հայրենասիրութեամբ կը մտածէ հայրենիքին ապառնացող վտանգներով, երկրորդ՝ այն մասը որ տարուած միջազգային հովերով խոչընդոտներ կը յարուցանէ միւսին առջեւ, իսկ երրորդ մասը մեծամասնութիւնը — չէզոք է բառին բուն նշանակութեամբ։

Սահմանադրութեան այն տրամադրութիւնը թէ իւրաքանչիւր ինքնավար հանրապետութիւն ազատ է հրաժարելու Խ. Միութենէն, պարզապէս ձեւակերպութիւն մըն է, ժողովուրդին տրամադրութիւնները շոյելու համար։

Երկրորդ խօսողը պիտի ըլլար Պ. Կարօ Ոսկանեան, սակայն բացակայ ըլլալով խօսքը տրուեցաւ լսարանի յանձնախումբի անդամ Պ. Տիգրան Թադոյեանի, որ փաստերով հաստատեց թէ նոր սահմանադրութիւնը կը ծառայէ քաղաքական նպատակներու։

Այնուհետեւ խօսք առին ունկնդիրները։ Ոմանք ուզեցին ապացուցանել թէ ներկայ սահմանադրութիւնը կատարելագործած ու հաստատած է բոլշեւիկեան քաղաքականութեան մինչ այժմեան դրութիւնը։ Իսկ ուրիշներ յոյս յայտնեցին թէ սահմանադրութիւնը հետզհետէ փոփոխութեան կ՚ենթարկուի եւ պէտք չէ յուսահատիլ

Ընդհանուր եզրակացութիւնը սա էր — Անուրանալի է գործուած անիրաւութիւնը, որ կողմէն ալ դիտենք, սակայն, քանի որ ներկայ պայմաններու մէջ չենք կրնար հակազդել, մեզի կը մնայ վերաշինել եւ զարկ տալ հայրենիքին

Ուշագրաւ էր սրահին մէջ տիրող լըջութիւնը, ինչ որ Պ. Սէրէնկիւլեան ուրախութեամբ մատնանշեց

Կ. Գօլինեան

ԱՓՍՈՍԻ ՆՈՐ ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ..

ԹՈՒՐ, 7 փետր. (Յառաջ) — Փետրուար 3ին ցուրտ հողին յանձնեցինք Ափինէր Սարգիսեանի մարմինը։

Որբ ընկեր մը, Եոզկատցի, 28 տարեկան։ Կուգար Ճիպէյլի որբանոցէն, 1926ին, որբերու կարաւանին հետ, զոր ցրուեցին Ֆրանսայի արեւմտեան-Հարաւային գաւառները, ագարակներու մէջ։

Թրքական դժոխքին դիմադրելէ վերջ, արտարական անապատներու մէջ անօթութեան եւ անպատմելի թշուառութեան տակալէ ետք, Սարգիսեանի նման հարիւրաւոր որբեր նոր տարագրութիւն մը կրեցին, եկան ինկան Ֆրանսայի խուլ անկիւնները, մարդկութենէ եւ հայութենէ կտրուած։

Շատեր կցցան կապ պահել Փարիզի հետ, Յառաջը եղաւ հաղորդակցութեան կապ մը։ Ափինէր Սարգիսեան եւս կանոնաւորաբար թերթ կը կարդար, կը հետեւէր ազգային անցուդարձերուն։ Աշխատասէր էր եւ խոնարհ. Բայց տառապանքին չդիմացան իր ջիղերը, եւ օր մըն ալ խելագարութեան նշաններ ցոյց տուաւ, Թուրի յիմարանոցը ինկաւ։

Փետրուարի սկիզբը անձնասպանութեամբ վերջ տուաւ իր կեանքին.

Թուրի Զօմականները, իր բախտակից ընկերները, խումբ մը հայ երիտասարդներ եւ երկու Ֆրանսացիներ հետեւեցան դագաղին եւ դժբախտ Սարգիսեանը հողին յանձնեցին։

Թող չմոռցուի յիշատակը, սիրելի ընկեր, որ տառապանքով ենք միացած։

** Թուրը գեղեցիկ քաղաք մըն է, ջրառատ եւ ծաղկազարդ։ Տեսակ մը թանգարան արքայական աւանդութիւններու։ Թուր կը համարուի նաեւ Ֆրանսայի երկրագործական արդիւնաբերութեան կեդրոններէն մին։ Այստեղ բերուած էին 1926ին, աւելի քան 500 հայ որբեր, աշխատցնելու համար երկրագործութեան մէջ։ Ի՞նչ դառն պատմութիւններ ունեցան անոնք այդ ագարակներուն մէջ։

Ոմանք փախան չկարենալով տոկալ տարապարհակ աշխատանքներուն, ու լեզու չգիտնալով՝ առաջին օրերուն դատապարտուեցան բանտարկութեան։ Շատեր անօթի ծարաւ իրենց օրը կ՚անցընէին աշխատանքի գրասենեակներու առջեւ, ու կը գիշերէին Լուարի կամուրջներուն տակ։ Հետզհետէ վարժուեցան կլիմային, պայմաններուն ու լեզուին, աւելի բախտաւորներ ամուսնացան Ֆրանսուհիներու հետ, իսկ դժբախտները ինկան հիւանդանոցներու անկիւնը։ Ոմանք խելագարեցան, ուրիշներ թոքախտին զոհ դացին, եւ դեռ քանիներ ալքոլին ու պարապաշրջներուն։ Ո՞վ է հետաքրքրուեր այս մնացորդացով։ Խոստովանինք որ շատեր, ճնշումի տակ, չկրցան կապուիլ հայութեան ու Զոմին։

Եւ հիմա ունինք այլասերածներ ալ, որ կը հայհոյեն իրենց ազգութիւնը յիշեցնողին։ Կը գանգատին որ հայ աղջիկները իրենց չեն հաւնիր, — հայ աղջիկը գեղեցիկ երիտասարդ կ՚ուզէ, մինչ մենք տառապանքէն խանձած ու խորշոմած դիմագիծ մը ունինք, հայ աղջիկը հարուստ աղայ կ՚ուզէ, օթոմոպիլ ու մուշտակ, վաղն ալ թերեւս սաւառնակ։ Ֆրանսացի աղջիկը մեզմէ ոչ սաւառնակ կ՚ուզէ, ոչ ալ օթոմոպիլ։ Եւ կը կտրեն իրենց վերջին կապն ալ, իրենց թեւն անցընելով Ֆրանսուհիին։

Վերջապէս Թուրի հայ որբերը այսպէս հասան, անձայն անաղմուկ։ Անապատներէն ճողոպրած սերունդը չկրցաւ դիմադրել այլ եւս։ Հիմա այդ խեղճերէն երեք հոգի կը հեւան Թուրի հիւանդանոցներուն մէջ, մէկուն վիճակը բաւական ծանր։

Ահա ցաւեր, կսկծուն ցաւեր, այնպէս որ եթէ ոմանք այլասերեցան, շատ մի քննադատէք, ցաւն այնքան սաստիկ էր, որ ոմանք ալ խանդարեցան։ Դժուար է գտնել ջիղեր, որ տոկան։

Շ. Գարախսարցի

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ — Երիտասարդ նկարիչ Գ. Տէր Վարդանեան յունուար 23էն մինչեւ փետր. 7, Սուրէն Տիւրան լուսանկարչատան մէջ ցուցադրեց քսան կտորի չափ նկարներ։ «Յառաջ»ին ալ մասնաւոր հրաւիրագիր եկած ըլլալով, գացի եւ տեսայ» երիտասարդ տաղանդի մը գործերը։

Երիտասարդ նկարիչին գլխաւոր յատկանիշը կը կազմեն գոյներու ներդաշնակութիւնը եւ լոյսերու անխարդախ ցուցադրութիւնը։ Կարելի է ըսել թէ, Տէր Վարդանեան լոյսի վարպետ մըն է։

Ներկայացուած գործերուն մէջ, իր գլուխ գործոցը կարելի է նկատել Աղթամարը։ Լուսնի լոյսը կը մաղուի երկինքէն, հեռուն լեռներու ստորոտ թառած տնակներու մէջէն կը պլպլան ճրագները։ Վերջապէս յուզիչ, դրաւիչ եւ արուեստի բոլոր ստորոգելիներով լի գործ մը որուն վրայ հիանալով Ֆրանսացի մը գնած է բարձր գինով։

Երկու ծովանկարներ, Արարատ եւ Տրապիզոնի նաւահանգիստը կը մատնեն նուրբ արուեստագէտի մը սարսուռը։

Ըսենք վերջապէս թէ շատ մըլատ ենք մեր արուեստագէտները քաջալերելու գործին մէջ։ Քանի՜ հոգի գնաց, դէթ չոր հիացում մը յայտնելու համար։ Շատ քիչեր։

Վերջացնելով կարելի է ըսել թէ Տէր Վարդանեանի ցուցադրած նկարները կ՚ապացուցանեն որ իրը պիտի գտնայ մեր ժողովուրդին պատիւ բերող արուեստագէտներէն մէկը։

Հրաչեայ

ՄԻՆԱԴ

Ֆրանսացի թագաւորներէն մէկը ճամբորդութեան միջոցին գիւղի մը պանդոկը կ՚իջնէ ճաշելու համար եւ հաւկիթ կ՚ուզէ։

Պանդոկապետը հաւկիթ չունենալով կ՚երթայ փնտռել գիւղին մէջ

— Պարոն պանդոկապետ, կ՚ըսէ թագաւորը, այստեղ հաւկիթները հազուագիւտ են։

— Վեհափառ Տէր, ոչ թէ հաւկիթները, այլ թագաւորները հազուագիւտ են։

Թուրքիոյ մնայուն վարչապետը

«Տէյլի Թէլէկրաֆ» խօսելով Զօրավար Իսմէթի Լոնտոն այցելութեան առթիւ, որ տեղի պիտի ունենայ թագաւորին թագադրութեան առթիւ, կը գրէ թէ ան Թուրքիոյ մնայուն վարչապետն է։ «Աթաթիւրքին պէս ան ալ արհեստով զինուոր էր, բայց Լօզանի դաշնագրէն ի վեր ամբողջովին խրեցաւ քաղաքականութեան մէջ։ Հասակը միջինէն վար, քիչ մը խուլ, աւելի շատ լռակեաց, բայց եւ այնպէս տէր որոշ հմայքի, Իսմէթ երեւոյթով կը կազմէ Նէվիլ Չէմպըլէնի մանրանկարը։ Իր տաղանդը երբեւ վարիչ կը շարունակէ զինքը անհրաժեշտ գործակից մը դարձնել Աթաթիւրքի նոր Թուրքիային մէջ։ Տակաւին յիսունին մէջն է եւ կը թուի թէ իր պաշտօնավարութիւնը պիտի տեւէ անսահման ժամանակ մը։ Իսմէթ երբեք Անգլիա չէ գտնուած, բայց երկու անգամ տաղնապի առեն բանակցած է Անգլիոյ ներկայացուցիչներուն հետ։ Մուտանիայի մէջ քիչ մը կարճ կապելով, ինքզինք Սըր Չարլզ Հարինկթընի հետ այն համաձայնութիւնը որ կանխեց պատերազմը մեր եւ Թուրքիոյ ազգայնականներուն միջեւ։ 1922ին ծանր փորձի մը ենթարկեց Լորտ Քըրզընի համբերութիւնը՝ Լօզանի բանակցութեանց առեն։ Թէեւ հաւասար ընկեր չէր Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ, խորհրդաժողովին սեղանին վրայ, բայց իր նուրբ յամառութիւնը արդիւնք եղաւ վերջնական համաձայնութեան, եւ այս՝ հակառակ այն իրողութեան որ անելի մը յանգելէ առաջ Լորտ Քըրզըն բոլորովին խորտակեց Իսմէթի խնամով պատրաստուած եւ [illegible] կարգադրուած թրքական վերջին յայտարարութիւնը։ Լորտ Քըրզըն այս գործը կատարեց մէկուկէս ժամուան յանկարծակի ճառով մը։ Ամերիկեան պատուիրակ Պ. Չայլտ, որ չէր սիրեր Լորտ Քըրզընը, կը գրէ թէ Իսմէթ փաշայի յայտարարութեան եւ Լորտ Քըրզընի պատասխանին տարբերութիւնը կը նմանէր «յունական մեհեանի մը եւ սինակ մը իրար խառնուած հաւկիթներու տարբերութեան»։

ՅԱԿՈԲ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

Փետրուարի սկիզբը Փարիզի հին եւ բարեկեցիկ գաղութը կորսնցուց իր մէկ անդամը, — Յակոբ Պօյաճեան։

Երկար ատեն ի վեր կը տառապէր սիրտի հիւանդութեամբ, տարիքն ալ յառաջացած ըլլալով՝ չկրցաւ դիմադրել եւ կնքեց իր մահկանացուն։

Բնիկ Պոլսեցի էր, արհեստով գեղագործ։ Փարիզ հաստատուելէն վերջ մտած էր գործի ասպարէզը, կը զբաղէր հնավաճառութեամբ։ Այս վերջին տարիներուն կ՚աշխատէր Պ. Թէլէկեան խանի գրասենեակին մէջ։ Դէմքով շատ կը նմանէր Թէլէկեան խանի, այնպէս որ շատեր կը շփոթէին եւ ինք կը խնդար։ [illegible] մէջ ծանօթ էր «պապա» համակրական մակդիրով։ Արդարեւ պապայի սիրտ ունէր, զուտ եւ բարի։

Տիկնանց Միութեան Կ. Յանձ. մասնաճիւղին վարչութեան անդամ էր, յաճախ եկեղեցւոյ բաժարանը կը հանդիպէր, եւ նիւթապէս ու բարոյապէս կ՚օժանդակէր հիւանդներուն։

Ցաւակից ենք իր յիշատակին։

Ն.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԶՈՒԱՐԹՆՈՑ, Տարեգիրք գրականութեան եւ Արուեստներու։ 1937. պատկերազարդ հրատարակութիւն մը 224 մեծադիր էջերով եւ չորս գլխաւոր գլուխներով. — Ա. Մաս. — Հայ գրականութիւն, օտար գրականութիւն, գրական ուսումնասիրութիւններ. Բ. — Գեղարուեստական խնդիրներ, ճարտարապետութիւն, փիլիսոփայութիւն, քանդակ, երաժշտութիւն. Գ. — քրոնիկ. Դ. — «Զուարթնոց»ի ծրագիրը։ Խմբագրութեամբ՝ Հր. Բալուեանի, 1, Rue de l'Aqueduc, Paris (10). Գին 30 ֆրանք (Ֆրանսա, Սուրիա, Պալքաններ)։ Ուրիշ երկիրներ՝ 35 եւ 40 ֆրանք (համաձայն թղթատարի ծախքի)։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (200)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Երբ ձորի դարձուածքը անցնելով, Ցարօն յանկարծ տեսաւ Սաքօն, դէմքը կնճռոտ կանգ առաւ, ծունկերը բարկութեամբ կխաց, ու ինքնիրեն փնթփնթալով քարի մը վրայ տեղաւորուեցաւ։ Սաքօն ու Մկօն հասան քովը։

— Բարեւ, Ցարօ, — ծանր հեւալով խօսեցաւ Սաքօն, — ո՞ր տեղէն կուգաս ...

Ցարօն որքան ալ որ դժգոհ էր էն «չունը» զաւկին հանդիպելուն համար, բայց իր մէջ արիւն ու միս դարձած գիրը կ՚ապրէր։

— Հը, բարեւ, բարեւ Սաքօ, — ու կարծես թէ նոր միայն նկատելով երկուքի զինուած ըլլալը, վախցած շարունակեց, — սալո՞ր . էդ ի՞նչ բան է ... որ Քիւրտ մը հանդիպի ... խենթեցե՞ր էք ...

Ցարօն մտահոգուած նայեցաւ այդ ճահիճներուն, բայց եւ այնպէս չուզեց յայտնել, թէ ո՞ր տեղէ կուգար։

— Զըւեր, թէ ո՞ր տեղէն կուգաս, — կասկածելով հարցուց Մկօն։

— Հէհէ, էնպէս, վեր գացեր էի ... Երկու ընկերները խորհրդաւոր կերպով իրարու նայեցան։

— Ցարօ, քանդուած գոմը հանդիպեցա՞ր ... հարցուց Սաքօն

— Ի՞նչ, գո՞մը ... քանդուա՞ծ գոմը, — յայտնապէս շփոթած կմկմաց Ցարօն ինչ պատասխանելը չիմանալով, — հա, պատարագ ... տղոցս խէրը չտեսնեմ ... Ցիսուս Քրիստոս, էս վեց ամիս է հոն չեմ եղած ... հոն ի՞նչ գործ ունիմ ... Ես քեասիպ խեղճ մարդ մը, ի՞նչ գործ ունիմ անոնց հետ ...

— Որո՞նց հետ, — ժպտելով Ցարոյի խօսքը կտրեց Սաքօն։

Ցարօն փոխն պապանձեցաւ, աղաչաւոր աչքերը յառած Սաքոյին։

— Ցարօ՛, մի՛ վախնար, մենք անոնց միանալու կ՚երթանք, — հանդատացնող ձայնով մը խօսեցաւ Մկօն։

— Ես Սաքօ՞ն ալ, — կասկածելով հարցուց Ցարօն՝ ականջներուն լաւծին չուզելով հաւատալ. — Սաքօ՞ն ալ ...

Սաքօն շատազգած գլուխը կախեց կրծքին։ Ցարօն, խեղճ, ազորմելի Ցարօն, Գործօթի գզիրը, որ գիւղի մէջ մարդու կարգ իսկ չէր հաշուըւեր, առաջին ապտակը կը հասցնէր։

— Հա՛, Ցարօ, ես ալ, Սաքօն ալ կ՚երթանք անոնց միանալու։

— Տէ, շուտով գացէք, — Ցարօն տեղէն ցատկելով արագ արագ սկսաւ խօսիլ, — քանդուած գոմի մէջ են խապար տուրի ... Աստուած քէօմէկ հասնի անոնց ... էնքան մարդ են ... էնքա՛ն մարդ ... Օսմանլիի ղօշունի չափ ..

Սաքօն ու Մկօն այլ եւս առանց ժամանակ կորսնցնելու վազեցին քանդուած գոմը, ուրկէ հեռու չէին արդէն։

Ցարօն զարմանքէն բերանը բաց մնաց։ Երկա՛ր նայեցաւ անոնց ետեւէն, տարակուսանքով գլուխը շարժեց մարդու մը նման, որ ոչ տեսածէն եւ ոչ ալ լսածէն բան մը կը հասկնայ։ Մուղսիի աղան կ՚երթար Ֆէտայիներու մօտ, որոնց հայրը մեռնած էր. կ՚երթար անոնց մօտ՝ անոնց հետ միասին կռուելու, եւ ո՛վ գիտէ, թերեւս սպաննուելու համար։ Չէ, Ցարոյի հասկացողութեան սահմանէն դուրս էր այդ։ Ինչո՞ւ ի զուր գլուխը ցաւցնէր այդ մասին մտածելով։ Ցարօն պարզապէս ուսերը ցնցեց, մօտեցաւ ձորամէջէն անցնող առուակին սառը ջրով մըմռացող վէրքը լուաց, միեւնոյն ազատ չորի կտորով նորէն փաթթեց զայն եւ նստաւ եզրը, քիչ մը հանգստանալու համար։

Այդ օրը իրօք տարօրինակ օր մը եղաւ Ցարոյի համար։ Սակայն, ամէն բանէ աւելի ան ինքնիրեն վրայ կը զարմանար։ Ամբողջ կեանքին երգած ըլլալը չէր յիշեր Ցարօն։ Որքա՜ն մեծ եղաւ ապշութիւնը, երբ իր սեփական անախորժ ձայնը դիպաւ ականջին։ Լաւ որ մարդ չկար զինք լսող։ Առեն մը լռելէ վերջ, Ցարօն անգիտակցաբար սկսաւ նորէն երգել՝ կրկնելով միեւնոյն երգի միեւնոյն տողերը։

Մէկ ալ Ցարօն նստած տեղը ամբողջ մարմնով ցնցուեցաւ, կարծես սխալմամբ ասեղի մը վրայ նստած ըլլար։ Հեռուէն, շատ հեռուէն պայթիւն մը լսուեցաւ ու քանի մը վայրկեան անց, տա՛նկ, տա՛նկ, տանկ, խառնիխուռն իրարու յաջորդեցին ուրիշներ ալ։ Ուրեմն, կռիւը սկսած էր։ Ցարոյի մարմնէն սարսուռ մը անցաւ։ Ա՜խ այդ հրացանի ձայները ... Մեծ կոտորածին ալ, երբ Քրտերը յանկարծ կոխեցին Գործօթ՝ աջ ու ձախ կրակելով, Ցարօն մարագի խոտի դէզերու տակ պահուած՝ ամէն անգամ որ հրացանի մը պայթիւնը կը լսէր, թըպչալի մը տեղէն վեր կը նետուէր, սարսափէն աչքերը դուրս ինկած։

Ցարօն ձորամիջով սկսաւ դէպի գիւղ վազել, որքան որ թոյլ կուտար վիրաւոր ոտքը։ Հրացաններու ձայները կը շարունակուէին անվերջ գռոցի մը նման։ Կարծես վերջին դատաստանի օրը հասած ըլլար, ու երկինքը յանկարծ փուլ եկած։ Ապրած սարսափէն Ցարոյի մարմինը կը փշաքաղուէր ու ջերմէ բռնուողի նման կը դողար։ Ի՞նչ լաւ որ ձորամէջը ապահով էր ու անվտանգ։

Առով մէկտեղ Ցարօն որքա՛ն կը ցանկար քիչ մը վեր բարձրանալ, տեսնել կռիւը, թէկուզ փոքր, շատ փոքր ճեղքուածքի մը արանքէն։ Իսկ եթէ պատահական գնդակ մը հանդիպէր իրեն, մտածեց Ցարօն, ու կ՚երեւի բոլորովին չախորժելով այդ հեռանկարէն ձորամիջով շարունակեց ճամբան, միայն թէ, ալ աւելի բարձր ձայնով սկսաւ երգել՝ շարունակ կրկնելով.

Ահեղ կռուի մէջ մի փոքրիկ հերոս՝
Անմոռանալի կտրիճ Մարտիրոս

Ձորը քանի կը մօտենար Գործօթին, այնքան կը լայնանար եւ երկու բարձր եզերքները հետզհետէ կը ցածնային, վերջ ի վերջոյ հաւասարելով դաշտին։ Ցարօն ինքն ալ հաստատ չէր գիտեր, թէ ինչպէս, անգիտակցաբար բարձրացած էր ձորի եզերքն ի վեր, ու խոշոր քարի մը ետին ապաստանած. Ըսենք, Ցարօն այդ մասին մտածելու ժամանակ իսկ չունեցաւ։ Այն ինչ որ հոն պարզուեցաւ իր աչքին առջեւ, սարսափելի եւ միաժամանակ գրաւիչ էր։

Դաշտի մէջ ցրուած, ինչպէս նաեւ սարի փէշերուն վրայ՝ խումբ խումբ ձիաւոր ու հետեւակ Քրտեր հոս ու հոն կը շարժէին յարմարաւոր դիրքեր բռնելու համար, ուրիշներ անընդհատ կրակելով կ՚աշխատէին մօտենալ բլրակի մը, որ լերան փէշին վրայ կոնաձեւ կը բարձրանար։ Անձաւ գիւղի կողմէն դէպի սարը կը բարձրանային բազմաթիւ ձիաւորներ, որոնք, ինչպէս կ՚երեւէր, կ՚աշխատէին Ֆէտայիներու դիրքերէն աւելի բարձր դիրքեր գրաւել Փիր Ռաշիտ սարի բարձունքներուն։ Նոյն մտադրութեամբ Ալպուլախի լեռնանցքէն իջնող Քրտերը, առանց Գործօթ մտնելու, ճամբայէն կը շեղէին եւ դէպի սարը կը բարձրանային՝ ամէն կողմէ խումբը շրջապատելու համար։ Ինչ որ մեծապէս կը զարմացնէր Ցարօն, Ֆէտայիներու չգոյութիւնն էր. կարծես անոնք այդ ընդհանուր իրարանցումին մէջ դեր մը չունենային։

Քրտերու կազմած շատ լայն օղակի ձեւէն, Ցարօն հասկցաւ, որ տղաքը բռնած ըլլալու էին Կաքաւի Քարեր անունով բարձրութիւնը, որ Գործօթի սարի անանցանելի գագաթներէն մէկն էր, սաստիկ քարքարոտ բլուր մը։ Որքան ալ որ Ցարօն ուշադրութեամբ կը դիտէր, սակայն այդ բլուրի վրայ ոչ շարժում եւ ոչ ալ մարդու նմանող բան մը աչքին կը զարնէր. Եւ սակայն այդ բլուրի շուրջը քրտական ձիաւորներու եւ հետեւակներու կազմած օղակը կամաց կամաց կը նեղնար։ Հրացաններու գոռոցը սեւական կը դառնար։

ՄԱՆԱՍ

(Շար.)

նալ Ջօր. Ֆրանքոյի բանակին, կռուելու համար համայնավարութեան դէմ »:

Կարգ մը լուրերու համաձայն, վերջին շաբաթներու ժամանումներն ալ հաշուելով, Սպանիա հասած իտալական զինուորներու թիւն է 50.000: Գերմանացիներու թիւը կը հաշուեն 20.000:

*** Գործողութիւնները կը սաստկանան նաեւ Մատրիտի ճակատին վրայ: Կառավարական զօրքը գերագոյն փորձ մը կը կատարէ, պահելու համար Մատրիտ – Վալենսիա ճամբան:

*** «Իւմանիթէ» եւ «Փօփիւլէռ» զրոյց մը կ'արձանագրեն, որուն համաձայն 5000 հանրապետականներ դաժանօրէն քաշուած են, իբրեւ դաւաճաններ եւ պիտի գնդակահարուին... Նոյն աղբիւրին համաձայն, 8000 հոգի կոտորուած են Մալակայի նահանգին մէջ, ապստամբներու կողմէ:

«Վերադարձուցէք մեր գաղթավայրերը»

Լոնտոնի գերմանական դեսպանը երէկ ներկայացաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան, արծարծելու համար գաղթավայրերու խնդիրը: Միեւնոյն առեն պիտի խօսէր Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքի մասին, որ գլխաւոր խոչընդոտը կը համարուի Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի գործակցութեան:

Չորեքշաբթի օր Միւնիխի անթելի կայանը ճառ մը հաղորդեց այս մասին, ի լուր աշխարհի: Ճառը կ'ըսէր.— «Ո՞ւր եղան մեր գաղթավայրերը: Մեր ձեռքէն առին, գողցան, փոխանակ բաց ի բաց, հրապարակաւ խոստովանելու այս պարագան, կը փորձեն արդարանալ հոգատարութեանց կեղծ դրութեամբ: Հարկ է ամբողջ ժողովուրդին մէջ կրկնապատկել պայքարը՝ ի նպաստ մեր գաղթավայրերու վերստացման: Անհրաժեշտ է որ ամէն մէկը կրկնէ միեւնոյնը.— Գերմանիա պէտք ունի գաղթավայրերու, թող ամբողջ աշխարհ իմանայ թէ գերմանական գաղթավայրերը վերադարձնելով նպաստած կ'ըլլան խաղաղութեան: Այսուհետեւ գերման ժողովուրդը միայն մէկ նշանախօսք պիտի ունենայ — «Վերադարձուցէք ինչ որ գողցաք վերադարձուցէք մեր սեփականութիւնը: Մենք կ'ուզենք որ վերադարձնեն մեր գաղթավայրերը »

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ մը երկու գիւղեր կործանեց Քոնսթանթինի նահանգին մէջ (Ալժերիա): Երկու հոգի մեռան, չորս հոգի վիրաւորուեցան:

ՄԻԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ լուրջ պայքար կը մղուի Աւստրիոյ մէջ: Շարժումին միացած է նաեւ կառավարութիւնը: Վերջին շաբաթներու միջոցին այս հարցը լրջօրէն կ'արծարծեն կաթոլիկ թերթերը, իրենց ներշնչումը առնելով վարչապետէն. Կառավարական շրջանակները միապետութիւնը կը նկատեն ազդու միջոց մը՝ հիթլէրական թափանցումը խափանելու:

«ՓԱՐԻԶԻ ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ԴԺՈԽՔԻՆ».— Այս յորջորջը կ'ուզեն Սպանիայէն փախած 14 ֆրանսացի զինուորներ, իրենց ազգակից կամաւորներուն ուղղուած նամակով մը, որ հրատարակուեցաւ երէկ, «Իթինէլ» մը վերջը: Փախստականները կ'ըսեն թէ «կռուեցանք առիւծներու պէս, բայց մեզ չունի տեղ գրին»: Այս շարժումին գլուխը անցած է Տօրիօ:

ՊՈՒՇԿԻՆԻ մահուան հարիւրամեակին առթիւ, Խ. Միութեան Կեդր. Գործադիր Կոմիտէն որոշեց բանաստեղծին անունով կոչել Մոսկուայի կերպարուեստի թանգարանը եւ Լէնինկրատի պետական թատրոնը: Մոսկուայի եւ Լէնինկրատի մէջ փողոցներ եւ հրապարակներ ալ Պուշկինի անունով պիտի կոչուին:

Այրի Տիկին Մարիամ Սերոբեան, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Սերոբեան եւ զաւակները (Նիւ-Եորք), Օննիկ Սերոբեան, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոսեան (Սոֆիա), Այրի Տիկին Սերոբեան (Գահիրէ), ինչպէս նաեւ Ճըրքեայեան ընտանիքները (Փարիզ), Տոպաճեան ընտանիքները (Ռումանիա), Օր. Դաւիթեան, Տէր եւ Տիկին Գօշնաքեան (Փարիզ) խորունկ ցաւով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի թոռան, եղբօր եւ ազգականին՝

ԲԻՒՐՍԵՂ ՍԵՐՈԲԵԱՆԻ

դառնակսկիծ մահը, որ տեղի ունեցաւ իր երիտասարդ հասակին ու խոստմնալից տարիքին մէջ, 10 փետրուար, չորեքշաբթի առաւօտ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ, այսօր, Ուրբաթ ժամը 9ին, իր բնակարանէն, 26, Rue du Caire, Paris (2). ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը:

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ չընդունողներէն կը խնդրուի Ներկայս նկատել իբրեւ այդ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԳԱՆՆԷՕ—ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերահամակրական ցաթ-օրեայ հանդիպումը վաղը, շաբաթ երեկոյ, Ակումբին մէջ, 52 rue Isidor Neujahr. Գաննէօ:

Կը խօսի՝ ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Նիւթ՝ Ներկայ քաղաքական կացութիւնը:

Գաւառ

ԳՈՐՈՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը այսօր, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի դասախօսական ժողովը 13 փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին. Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ Ակումբին մէջ: Նիւթ՝ Հ. Յ. Դ. Ծրագիր-կանոնագրի մեկնաբանում: կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ-ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ցր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին երկրորդ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 21 Փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին,
Café Cadetի վերնայարկը. 17 rue Cadet, Métro Cadet
Դասախօս՝ Տիկ. ՀԷԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ
Նիւթ՝ Նոր օրերու հայ հերոսը (ըստ ռազմական երգերու)
Մուտք 3 ֆր. սուրճը եւ խմորեղէնը միասին:

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի կողմէ
13 փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Եաճըճեան սրահին մէջ,
5 rue de l'Eclipse, Մարսէյլ:
Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Հ.Յ.Դ. Զաւարեան կոմիտէի կողմէ վաղը, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Գարակէօզեանի սրահին մէջ,
45 rue de la Défense, Իսի լէ Մուլինօ:
Կը ցուցադրուի վերջին ներգաղթի կարաւանը Մարսէյլի մէջ, Ընկ. Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը, Բրասօի Մարսէյլ) եկեղեցիին օծման հանդէսը եւ երկու ֆրանսերէն գաւեշտ (Շարլօ):
Մուտք մեծերու 4 ֆր., մինչեւ 10 տարեկան փոքրիկներու 2, անգործներու 2 ֆր.:

Տարեկան Հանդէս

Ց. Կ. Խաչի Իսի-լէ-Մուլինոյի Մասնաճիւղի դպրոցին տարեկան հանդէսը 21 փետրուար կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ: 26, Rue Troyon, Sèvres, Մէթրօ Pont de Sèvres.

Գիները՝ 5, 3 եւ 1 ֆրանք:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կրէնոպլի ենթակոմիտէն ցաւակցութիւն կը յայտնէ իր բոլոր ընկերներու կողմէ ընկ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱՆՏՈՆԵԱՆի եւ պարագաներուն իրենց փոքրիկ աղջկան դառնաղէտ մահուան առթիւ:

×

Ալֆորվիլի Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. ՊՕՂՈՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆի իր մեծ մօր մահուան առթիւ:

ՇԱՎԻԼԻ եւ շրջականներու եկեղեցակ. ընկերակցութեան վարչութիւնը ի գիտութիւն յարգոյ հասարակութեան կը ծանուցանէ թէ՝ յառաջիկայ «Տեառնընդառաջի» տօնին առթիւ 13 փետրուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 4ին, տեղւոյն Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մատրան մէջ, լուսավառութեան արարողութիւն տեղի պիտի ունենայ եւ 14 փետրուար կիրակի օր Շավիլի եւ շրջականներու Նորնոտեր հոգեւոր հովիւ Գեր. Տ. Հմայեակ վարդապետ Գալստանեան պիտի պատարագէ եւ իր հոգեշունչ քարոզով պիտի մխիթարէ հաւատացեալները:

Երգեցողութիւնք պիտի կատարուին ղեկավարութեամբ դպրապետ Պ. Կրպ. Փաքրաեանի եւ ժամանակցութեամբ տեղական կարող ուժերու:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու ժողովը 13 փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Գ. Գարակէօզեանի սրահը, 45. րիւ տը Լա Տէֆանս:

Կը հրաւիրուին անդամները եւ համակիրները: Կը խօսի Գնդ. Պաղտասարեան, միութեան նպատակներու մասին:

ՍԵԲԱՍՏԱՀԱՅԵՐՈՒ Նահանգային Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ 14 փետրուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին Գարակէօզեանի սրահին մէջ, 45, րիւ տը լա Տէֆանս, Իսի լէ Մուլինօ: Իջնել մէթրօ՝ Մէրի Իսի

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մայիս 1էն Նոյեմբեր 15

1826ին, Շայեօի բլուրը իր այժմու Թրոքատէրօ անունը կը ստանայ, ի պատիւ այն ֆրանսական բանակներուն որոնք 1823ին գրաւեցին Գատիքսի ծովախորշին Թրոքատէրօ ամրոցը:

Իսկ 1877ին, Թրոքատէրօ անունը տրուեցաւ այն պալատին որ 1878ի ցուցահանդէսին դուարճալիքներու եւ տօնակատարութիւններու կորիզը կազմեց: Ան յաջորդ ցուցահանդէսներուն մէջ եւս օգտագործուեցաւ իբրեւ կարեւոր շէնք: Եւ ահա 1935ին այս հսկայ պալատին մեծ մասը որմնադիրներու քանդիչ մուրճին եւ բրիչին յանձնուեցաւ, տեղի տալու համար նորակառոյց եւ աւելի արդիական պալատի մը:

Թրոքատէրոյի պալատը, վերաշինուած, արդիացուած եւ բոլորովին կերպարանափոխուած նորագոյն ճարտարապետական ոճով կառուցուածքով մը, Շան տը Մարսի պարտէզներուն եւ Էյֆէլի աշտարակին ճիշդ առանցքին վրայ հիմնուած՝ ցուցահանդէսին յատակագիծին մէջ առաւելագոյն եւ ամենալաւ վայրը պիտի գրաւէ:

Նորակառոյց պալատին երկու թեւերը, գետնեղուած նախկին անքակտելի մնացած մասերուն առջեւ, 6 մէթր աւելի բարձր պիտի ըլլան քան երկուորդները: Իսկ հին թեւերը նոր զարդերով պիտի ծածկուին, ներդաշնակելու համար որդեգրուած միահամուռ ոճին հետ.

Նոր պալատը պիտի ունենայ երկու մեծ թանգարան ճեմավայրեր, ընտեղուած հնագոյն ճեմավայրերուն առջեւ որոնց ծաւալը եւ տարածութիւնը կրկնապատկուած պիտի ըլլայ:

Իսկ այն թեւերու անկիւնածայրերու պորտերը (քէօշկ), որոնք աւելի կեդրոնացած պիտի ըլլան Թրոքատէրոյի հրապարակին առանցքին վրայ, նմանապէս աւելի բարձր պիտի ըլլան քան նախորդները, 35 մեթր փոխանակ 22 մէթրի:

Այս երկու պորտերուն միջեւ 60 մէթր լայնք ունեցող թափուր մաս մը պիտի պահուի, դիմացէն զմայլելի հեռանկար մը ստեղծելու համար, ինչ որ Շան տը Մարսէն դիտողին համար պիտի ներկայացնէ անծայրածիր երկրամաս մը:

Ցուցահանդէսին տնօրէնութեան վերջնական ծրագիր մասին մէջտեղը պիտի գրաւէ ուղղահայեաց ցցուածքով բարձրաբերձ փարոս մը դետեղուած Թրոքատէրոյի հրապարակին կեդրոնը, այսինքն պատուոյ մուտքին առջեւը:

Այս մեծադիր լուսաշտարակը, որ ցուցահանդէսին ազդանշանը պիտի տայ — նոր լուսատիպեր առաջ մը Փարիզի երկնակամարին տակ — աշխարհի զանազան կողմերէն եկող խուռներամ բազմութեան իբր ուղեցոյց պիտի ծառայէ:

Թրոքատէրոյի պալատին առջեւը, դէպի Շան տը Մարս, ընդարձակ [illegible] մը պիտի տարածուի 140 մեթր լայնութեամբ, երկու փոքր շատրուաններով, իսկ աւելի վարը ընդարձակ աւազան մը շատրուաններով զերծուն՝ շրջապատուած մշտադալար կանաչութիւններով ու ծաղիկներով:

Այս դարատափէն դիտողը, երբ դէպի Էյֆէլի աշտարակին կողմը նայի կը նշմարէ Սէնի հովիտը եւ Շան տը Մարսի գեղեցիկ պարտէզներուն համայնապատկերը, մինչդեռ աւելի հեռուն հանդիպակաց հորիզոնին վրայ, Զինուորական վարժարանի հեռանկարը կ'ամբողջացնէ համայնապատկերը:

Ուրեմն, դիտողներուն համար հրաշապատում հեռանկար մը, Շան տը Մարսէն դէպի Թրոքատէրոյի բարձունքը եւ փոխադարձաբար: Կրկնակի գոհացուցիչ արդիւնք մը որ աւելի քան հմայիչ պիտի ըլլայ:

ԿԻՐՕՆ ՉԱԼԸԳԵԱՆ

(Շար.) (3)

ՏԵԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋ

Մարսէյլ – Փրատոյի Մայր - Եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ յառաջիկայ Կիրակի, 14 փետր. ՏԵԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋ, կը կատարուի հանդիսաւոր Ս. Պատարագ: Ներկայ կ'ըլլայ եւ կը քարոզէ ԳԵՐ. Տ. ԳԱԲՐԻԷԼ ԵՊԻՍԿ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ:

Շաբաթ երեկոյ, 13 փետրուար, ժամը 6ին, ՆԱԽԱՏՕՆԱԿ: Կ'երգուի «Լոյս Զուարթ», կը կատարուի Անդաստան եւ կը տաղերգուի «Քրիստոս փառաց»:

Յարգանքի Երեկոյթ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՏՈՔԹ. Մ. ՔԷՇԻՇԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Կազմակերպուած Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Գետ. Հայ 4 ... Օգն. Մասնաճիւղի, Ֆր. Բանակի Հայ Կամ. Միութեան, Փարիզի Հայ Բժշ... կան Միութեան, Մալաթիոյ Կրթասիրաց Ընկերութեան եւ Փարիզի Համախարբերդցիական Միութեան:

13 Փետրուար, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Րիւ Գօսիւէ թիւ 8 սրահին մէջ:

Խօսք պիտի առնեն նախաձեռնող կազմակերպութիւններուն ներկայացուցիչները:

Նուագ, երգ, արտասանութիւն:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՆՐԹԵՒԵԼԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ [redacted] ՓԵՏՐՈՒԱՐ [redacted]
13 FÉVRIER 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3345

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿԱԹԻ ԽՕՍՔ

«ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒՑԷ՛Ք ՄԵՐ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐԵՐԸ»

Այժմ այս եղանակն է որ կը հնչէ ամբողջ Գերմանիոյ մէջ, ի լուր աշխարհի:

Այլեւս մէկդի դրուած են նախկին վերապահումները, և պետական, լրագրական, քարոզչական բոլոր մեքենաները լարուած են, կարելի եղածին չափ ուժգին հնչեցնելու համար նոր աղաղակը:

Դեռ երկու օր առաջ էր որ Գերմանիոյ ամենամեծ կայաններէն մէկը՝ Միւնիխի ռատիօն կը յանձնարարէր բոլորին

— Այսուհետեւ գերման ժողովուրդը միայն մէկ նշանախօսք պիտի ունենայ,— «Վերադարձուցէ՛ք մեր գաղթավայրերը, վերադարձուցէ՛ք ինչ որ գողցաք, վերադարձուցէ՛ք մեր սեփականութիւնը»:

Արդէն իսկ յօրինուած է երգ մըն ալ, «Գաղթավայրերու երգը», մարտաչունչ եղանակով մը: Այդ երգին չորրորդ տունը կ'աղաղակէ.

Գերմանիա պէտք ունի տարածութեան,
Անոր ուժը չի գիտեր հանգստանալ:
Թռի՛ր, արծիւդ Գերմանիոյ,
Ինչ որ օր մը սեղմեցին քու ճիրաններդ
Գերմանական հող է:
Գերմանական սիրտերը կը վառին
Գաղթավայրերու համար
Այսօր եւ ընդ միշտ:

Նոյն պայքարին համար կ'օգտագործուին և՛ գրականութիւնը, և՛ բանաստեղծութիւնը, և՛ թատրոնը, ինչպէս արդէն արհեստագիտութեան նորութիւնները: Յօրինուած են մասնաւոր թատերախաղեր, իսկ պատկերազարդ գրքոյկներու եւ հատորներու թիւը կարելի չէ հաշուել: Ամէն օր նոր հրատարակութիւն մը լոյս կը տեսնէ, յիշեցնելու համար «գերմանական անմոռանալի հողերը»:

Թերեւս մենք, արմատախիլ բազմութիւններս այնքան զբաղած չենք մեր սեփական հայրենիքով, մանաւանդ «կորուսեալ»ով, որքան արդէն Գերմանիոյ զաւակները՝ հեռաւոր Ափրիկէի երբեմնի գաղթավայրերով,— Քամէրուն, Թոկօ եւն.:

Իսկ հարցը արդէն պաշտօնապէս ալ դրուած է սեղանի վրայ:

Հինգշաբթի օր, Լոնտոնի գերմանական դեսպանը ներկայանալով Անգլիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատունը, ամբողջ մէկ ու կէս ժամ խօսեցաւ այդ մասին:

Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին: Թերթերը կը գրեն թէ երկու ներկայացուցիչները խօսեցան գլուխ գլխի, դուրս հանելով նոյնիսկ թարգմանիչներն ու քարտուղարները:

Բայց եւ այնպէս, երկար չեն կրնար տեւել այսպիսի գաղտնիքները: Ուշ կանուխ կը պարզուի ամէն բան: Մանաւանդ որ, հարցը աւելի ուժգնօրէն պիտի արծարծուի այսուհետեւ, պաշտօնապէս դրուած ըլլալով սեղանի վրայ:

Եւ, հակառակ բոլոր չկամութեանց, կը թուի թէ Լոնտոն ինք պիտի փորձէ ելք մը գտնել, որպէսզի աւելի չբարդանայ միջազգային կացութիւնը:

Մեծն Բրիտանիա մինչեւ հիմա զանազան ծրագիրներ մշակեց, Գերմանիան նորէն ծիրէն մտնելու, գոնէ կարգ մը միջազգային յանձնառութեանց հետ կապելու համար:

Բոլոր փորձերը ձախողեցան: Հիթլէր նախընտրեց գործել այնպէս ինչպէս ծրագրած էր առաջին օրէն:

Աստիճանաբար թօթափելով զանազան կաշկանդումներ, ան վերահաստատեց պարտաւորիչ զինուորութիւնը (1934 մարտ 16), վերակազմեց օդատորմիղը, կը վերաշինէ նաւատորմը, վերադրաւեց Հռենոսեան շրջանը (1935 մարտ 7) եւն.: Մէկ խօսքով, հրապարակաւ պատռեց Վերսայլի դաշնագիրը:

Նախապէս իր ուզածն էր իրաւունքներու հաւասարութիւն եւ պատիւ:

Այժմ ուրիշ բան մըն ալ կ'ըսէ.— Բացարձակապէս կը մերժէ որ եւ է պատասխանատուութիւն՝ Մեծ Պատերազմին մէջ:

Այս ժխտումը շատոնց կը լսուէր, իսկ այս տարի անգամ մը եւս պաշտօնապէս յայտարարուեցաւ Հիթլէրի բերնով, յունուար 30ին, ազգային - ընկերվարական իշխանութեան 4րդ տարեդարձին լրացման առթիւ.

— «Ամէն բանէ առաջ եւ հանդիսաւորապէս կը ցաւիմ որ Գերմանիոյ ստորագրութիւնը դրուած է Վերսայլի դաշնագրին այն յայտարարութեան տակ որով Գերմանիա կ'ընդունի պատերազմին պատասխանատուութիւնը»:

Այդ նոյն ճառին մէջ էր որ, «Առաջնորդ»ը պաշտօնապէս մէջտեղ կը դնէր գաղթավայրերու խնդիրը: «Գաղթավայրերու պահանջը բացարձակապէս բնական է մեր այնքան խճողուած երկրին համար եւ միշտ պիտի յուզուի»:

Այսքան բացորոշ յայտարարութենէ մը վերջ, Հիթլէրի ներկայացուցիչը ինչո՞ւ կը դիմէ ուղղակի Անգլիոյ, քանի որ անոր իշխանութեան տակ անցած է իր գաղթավայրերուն մեծ մասը, «հոգատարութեամբ եւ մասամբ նորին»:

Հակառակ իր բոլոր յուսախաբութեանց, հիթլէրական Գերմանիան երբեք չուզեր պաղեցնել Մեծն Բրիտանիան: Գիտնալով հանդերձ անոր չկամութիւնը, նորէն կը դիմէ անոր, որովհետեւ գիտէ թէ դարձեալ անոր կ'իյնայ վճռական դերը, եթէ որ եւ է զիջում պիտի կատարուի ի հաշիւ ուրիշներու: (Կ'ըսեն թէ Ֆրանսա պատրաստ է վերադարձնելու իր հոգատարութեան յանձնուած գերմանական գաղթավայրերը, եթէ ...):

Մնաց որ, Լոնտոնի մէջ ալ հոսանք մը կազմուած է արդէն, որ թէր կ'ելլէ Գերմանիոյ,— «Իր դրացիները գաղթավայրեր ունին, ինչո՞ւ Գերմանիան ալ չունենայ»:

Կը գտնուինք նոր սակարկութեանց առջեւ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼՈՆՏՈՆԻ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԸ ԿԸ ՊԱՐԶԷ ԻՐ ԵՐԿՐԻՆ ԳԱՂԹԱՅԻՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

Դիտողութիւններ Ֆրանքեւխորհրդային դաշինքին դէմ

Լոնտոնի գերմանական դեսպանը հինգշաբթի օր Անգլիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատունը գնաց բեռնաւորուած ծանր թղթածրարով մը: Արտաքին նախարար Պ. Իտըն արձակուրդի գացած ըլլալով, դեսպանը ընդունուեցաւ անոր փոխանորդին, Լորտ Հալիֆաքսի կողմէ: Տեսակցութիւնը տեւեց երկու ժամ, բացարձակապէս գաղտնի: Նոյնիսկ թարգմանիչներն ու քարտուղարները դուրս հանուած էին: Այնպէս որ, մամուլը չկրցաւ իմանալ խօսակցութեանց բոլոր մանրամասնութիւնները: Հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը պարզապէս կ'ըսէ թէ «կարծիքներու փոխանակութիւն մը տեղի ունեցաւ Անգլիան եւ Գերմանիան շահագրգռող շարք մը հարցերու մասին եւ թէ Ֆոն Ռիպպէնթրոփ վերջերս Պերլին գացած ըլլալով, կրցաւ իր կառավարութեան տեսակէտները յայտնել այս հարցերու մասին»:

Լաւատեղեակ շրջանակներու տեղեկութեանց համաձայն, գերմանական դեսպանը յայտնած է թէ իր երկիրը նախկին գաղթավայրերուն պէտք ունի ոչ թէ ներգաղթի, այլ հում նիւթերու համար: Ապա խօսելով Ֆրանքեւխորհրդային դաշինքի մասին, դեսպանը բացատրած է թէ իր կառավարութիւնը կը սպասէ որ կա՛մ չեղեալ հռչակուի դաշնագիրը, եւ կամ հիմնովին փոխուի, զինուորական հանգամանքը վերածելով անվնաս ձեւի մը: Հակառակ պարագային, Գերմանիա միշտ պիտի մերժէ արեւմտեան դաշինքը եւ պիտի չգործակցի եւրոպական ընդհանուր կարգադրութեան մը որուն կը մասնակցի Խ. Միութիւնը:

**** Ուրիշ աղբիւրէ մը կը հաւաստեն թէ գերմանական դեսպանը պնդած է որ վերադարձուին նախկին գաղթավայրերը, որովհետեւ Գերմանիոյ ժողովուրդը միշտ կ'աճի եւ երկիրը նեղ կուգայ: Լորտ Հալիֆաքս պատասխանած է թէ այս խնդիրը միայն Անգլիոյ չի վերաբերիր, այլ եւ ուրիշ պետութեանց եւ թէ Ժընեւի մէջ յանձնախումբ մը արդէն կը զբաղի հում նիւթերու հարցով: Այս առթիւ լորտը բացատրած է թէ Անգլիա գաղտնիք չունի Ֆրանսայի համար, միջազգային քաղաքականութեան մէջ:*

Տեսակցութեան ատեն, նախ գերմանական դեսպանը խօսած է աւելի քան մէկուկէս ժամ, պարզելով իր կառավարութեան տեսակէտները: Ապա լորտ Հալիֆաքս իր պատասխանին մէջ շեշտեր է թէ Լոնտոնի եւ Փարիզի միջեւ համաձայնութիւնը այնքան ամուր է որ ամէն բան անմիջապէս կը հաղորդուի Ֆրանսայի: Ապա ակնարկելով Հիթլէրի ճառին, հարցուցեր է թէ ի՞նչ են Գերմանիոյ բուն դիտումները Չեխոսլովաքիոյ հանդէպ

Վարչապետին ստիպողական կոչը Փարիզի Ցուցահանդէսի բանուորներուն

Վարչապետ Պ. Լէօն Պլում հինգշաբթի օր Փարիզի միջազգային ցուցահանդէսի շինութեանց վայրը երթալով, ճառ մը խօսեցաւ 10.000 բանուորներու առջեւ: Վարչապետը ներկայացաւ իբրեւ «ընկեր» եւ խօսեցաւ մտերմօրէն, յորդորելով կարելին ի գործ դնել, ճիշդ մայիս 1ին հասցնելու համար ցուցահանդէսը: «Մենք կ'ուզենք որ Ֆրանսայի միտքին, Ֆրանսայի արուեստին, Ֆրանսայի բանուորական աշխատանքին ցուցահանդէսը ճիշդ ժամանակին բացուելով ժողովրդական Ճակատի կառավարութեան կողմէ, բովանդակ աշխարհի առջեւ ապացուցանէ թէ ի՛նչ էք դուք, ինչ ենք մենք, ինչ է այս երկրին հանրապետական, ընկերվարական եւ համայնավար ժողովուրդը»:

Մենք բոլորս հարկադրուած, դատապարտուած ենք յաջողութեան: Այսօր փետրուար 11 է, շատ ժամանակ չունինք մեր առջեւ: Ահագին գործ կայ տակաւին: Երկու ամիս առաջ 5000 բանուորներ կ'աշխատէին, այսօր աւելի քան 10,000են: Դեռ նոր բանուորներ պիտի առնուին: Հարկ է կրկնապատկել, եթէ կարելի է եռապատկել հերթապահ խումբերը (էքիփ): Այժմ, ընկերներ, անհրաժեշտ է աշխատիլ նաեւ շաբաթ եւ կիրակի: Պէտք է ամէն տեղ կազմակերպել շաբաթ եւ կիրակի օրերու աշխատանքը: Հարկ է աշխատիլ գիշեր ցերեկ, մինչեւ մայիս 1: Մասնաւոր վճարումներ պիտի ըլլան գիշերային եւ յաւելուածական աշխատանքի համար»:

Թէ ճառին ատեն եւ թէ վերջը, բանուորներու ծափերուն եւ խանդավառութեան կանչերուն մէջ կը լսուէին հետեւեալ բացագանչութիւնները,— «Պէտք է օգնել եւ թնդանօթ ղրկել Սպանիա»,— «Իսկ մեր աշխատավարձքի 5 առ հարիւր յաւելո՞ւմը» եւն.:

Վարչապետին կ'ընկերանային երկու նախարարներ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը եւ համայնավար կուսակցութեան քարտուղարը, որոնք նոյնպէս խօսեցան, միեւնոյն յորդորներն ուղղելով:

Պատրաստութիւններ նոր պատերազմի համար

Գնդ. Թոմաս, Գերմանիոյ պատերազմական նախարարութեան զինուորական - տնտեսական բաժնին վարիչը, ուշագրաւ դասախօսութիւն մը կարդաց Գերմանիոյ քառամեայ ծրագրի մասին, զայն կապելով ապագայ պատերազմի մը պահանջներուն հետ: Այդ ծրագրին շնորհիւ, այլեւս պիտի չկրկնուին այն կազմակերպական սխալները որոնց հետեւանքով Գերմանիա կորսնցուց վերջին պատերազմը: Բանախօսը յատկապէս ծանրանալով այս կէտին վրայ, շարունակեց.

— «Յիշեցէք որ, բացի ռազմաճակատին վրայ ինկած զինուորներէն, 800 հազար հոգի մեռան սնունդի պակասէն: Յիշեցէք նաեւ որ հում նիւթերու պակաս խանգարեց կամ ուշացուց զինուորական գործողութիւնները, օրինակ Վէրտէօնի դէմ եւ թէ մեր բանակները հարկադրուեցան յառաջանալ մինչեւ Ռումանիա եւ Ուքրայնա, քիչ - շատ կազմակերպուած պարենաւորում ապահովելու համար: Մէկ խօսքով, մենք պատերազմը կորսնցուցինք, որովհետեւ չէինք ըմբռնած զինուորական գործողութեանց եւ տնտեսական ռազմավարութեան սերտ առնչութիւնը, որովհետեւ ստորագնահատեր էինք մեր հակառակորդներուն տնտեսական աղբիւրները, գերագնահատելով մեր հնարաւո-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ո՞Վ ԿԱՅ ԴԷՊԻՆ ԵՏԵՒ

Զինուորցու խաղցողներուն մէջ են գլխաւորաբար Հօկերը, իրենց թերթով, փերթով ու ճառերով:

Արդ. Հօկ կը նշանակէ Հայաստանի Օգնութեան կոմիտէ, որ ուրիշ գործ չունի, բայց եթէ օժանդակել Հայաստանի տնտեսական վերելքին, ներգաղթ կատարել s'il vous plait, Հայաստան սիրցնել, ոչ թէ մեզի, այլ լը-վանթէններուն:

Սակայն եկուր տես, որ մեր Հօկը ուրիշ հոգ չունի, բայց եթէ այսօր զինուորցուներու կռնակով, (երէկ խանգարեանի կռնակով) զանգուածային ֆրանսահպատակութիւն պահանջել … վասն փրկութեան ազգիս Հայոց:

Կը տեսնէ՞ք կոմեդիան,— ներգաղթի այս առանձնաշնորհեալ առաքեալները կը պահանջեն հայ երիտասարդները փոխադրել ոչ թէ մայր - հայրենիք, այլ օտարութեան ծոցը: Ինչո՞ւ,— հոս է թաղուած շան գլուխը:

Մոսկուա շատ կը հետաքրքրուի ինչպէս ճերմակ Ռուսերով, նոյնպէս հայկական արտասահմանով: Երբ օրին մէկը եւրոպական թերթերը վերստին հոլովեցին հայկական օջախը, Մոսկուա ներգաղթի լուր մը նետեց հրապարակ: Չըլլայ թէ Հայերը, արտասահմանի մէջ, կազմակերպուին ու ծրագրի մը կայունին: Երեւի Մոսկուա հասկցաւ որ ներգաղթի փշրանքներով չի խաբուիր այլեւս հայկական արտասահմանը, բայց ուզեց յամառիլ նաեւ իր ծրագրին մէջ՝ քայքայել հայաձայն սփիւռքը: Պէտք չէ որ գոյութիւն ունենայ թրքահայ դատին ժառանգորդը, որպէսզի եւրոպական ոչ մէկ պետութիւն փորձէ կենդանացնել այդ դատը՝ աշխուժութիւն պարգեւելով Սփիւռքի հայութեան:

Եւ եթէ Հայերը կարելի չէ ամբողջովին փոխադրել Հայաստան, որպէսզի չգործեն արտասահմանի մէջ, գէթ կարելի է հայութենէ հանել զանոնք՝ հպատակ դարձնելով որ եւ է երկրի:

Այն օրը որ մեռաւ Սփիւռքի հայութիւնը,— հպատակ դարձաւ այս կամ այն պետութեան,— ալ ո՞վ իրաւունք ունի զբաղելու հայկական դատով:

Թուրքիոյ մէջ միլիոնաւոր Հայեր մեռան,— հողը թեթեւ վրանին, մեզի ի՞նչ: Հայոց պատմութիւնը, հողային դարաւոր իրաւունքի մը անունով, բացվառեր է սերունդներ,— մեզի ի՞նչ: Ազատագրութեան ճամբուն վրայ, արաբական անապատներուն մէջ մորթոտուեցան հայ երիտասարդներ, հարսներ, մայրեր, պառաւներ, որբեր,— մեզի ի՞նչ, մենք շատո՞նց մոռցանք զանոնք, հիմա *չարչիի* մը յաջողութիւններուն համար հպատակութիւն է անհրաժեշտ:

Եւ Հօկը այսպիսի տրամադրութիւններ կը շինէ կամ կ'օգտագործէ, հիմա, զինուորցուներու կռնակին վրայ:

Սրիկանե՛ր:

Զ. Ռ. Միութիւնը, միակ կազմակերպութիւնը, որուն անդամներուն մեծամասնութիւնը զինուորցու է, բարեբախտաբար գործիք չդարձաւ այս Ազգային Հոգին (Հօկին): Որովհետեւ Զօմը գիտէ թէ զինուոր երթալը ուրիշ բան է, պատերազմի երթալը ուրիշ բան: Գիտէ թէ կուգայ ատեն, երբ պիտի պահանջէ մեծ փոխարինութիւնը: Զօմը, շատ կանուխ, երբ դեռ զինուոր չէին ուզեր մեզմէ, մարդ կը փնտռէր, որպէսզի զինուորական կրթութիւն տան իրեն, առանց բան մը ուզելու փոխարէն: Այո, հայ զինուորցուն իրաւունք ունի սրտով փոխարինութիւն պահանջելու իր ծառայութեան համար, սակայն չենք ուզեր որ Հօկի կամ *չարչիի* հաշիւներով՝ արատ քսէ հայ երիտասարդութեան ճակատը, ուրանալով ազգային դատ մը:

Զինուորցու խաղցողները ունին նաեւ ուրիշ ցաւ մը,— պայքար Օփիսներու դէմ: Այդ պայքարը, սակայն, ոչ մէկ կապ ունի երիտասարդութեան հետ,— ընդհակառակն, ես պիտի ուզէի որ Օփիսները մնան, պատժելու համար զանոնք: Այլապէս, ես ի՞նչպէս պիտի կարենայի հաստատել թէ նախապատերազմեան սերունդը ի՛նչպէս կը վարէր ազգը, երբ պնդէի թէ նոր եւ հասած սերունդը բոլորովին տարբեր ճամբով պիտի առաջնորդէր այս դժբախտ ժողովուրդը:

ԱՐԱՁ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՎԱՂՈՒԱՆ ԹԻՒԸ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Է ՊՈՒՇԿԻՆԻ, ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԵՐԷՆ ՔԱՂՈՒԱԾ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ :

Պուշկինի հարիւրամեակը Խ. Միութեան մէջ

Մեծ բանաստեղծին մահուան հարիւրամեակը ամբողջ Խ. Միութեան մէջ տօնուեցաւ արտակարգ շքեղութեամբ: Այս առթիւ հանդիսաւոր ժողով մը գումարուեցաւ Մոսկուայի մեծ թատրոնին մէջ. Ներկայ էին Սթալին, Մոլոթով, Քականովիչ, Վորոշիլով, Օրժոնիկիձէ, Միկոյեան, Եժով եւայլն, ինչպէս եւ դեսպանները: Սրահը կը յորդէր գրագէտներով, բանաստեղծներով, բանուորներով, ուսանողներով եւ արուեստագէտներով: Կեդր. Գործադիր Կոմիտէին քարտուղարը՝ Պուպնով, որ նախագահն է Պուշկինի կոմիտէին, բացման ճառը արտասանեց: Ճառեր խօսեցան նաեւ համաշխարհային գրականութեան կաճառին տնօրէնը՝ Լուփոլ եւ փրոֆ. Օրլով (յանուն գիտութեանց ակադեմիային): Ապա տեղի ունեցաւ նուագահանդէս մը:

Ամբողջ Խ. Միութեան մէջ, քաղաքներու, հաւաքական տնտեսութեանց, գործարաններու, նաւերու, դպրոցներու, թատրոններու մէջ տեղի ունեցան ժողովներ եւ եղան ճառախօսութիւններ՝ Պուշկինի մասին: Ներկայացումներու եւ նուագահանդէսներու մէջ արտասանուեցան բանաստեղծին քերթուածները: Բոլոր թերթերը բացառիկ թիւեր նուիրեցին Պուշկինի: «Փրավտա» իր խմբագրականին մէջ բացատրելով տօնակատարութեան տրուած արտակարգ նշանակութիւնը, կը գրէ.

— «Պուշկին ամբողջովին մեզի կը պատկանի եւ մեր ժամանակին. ան կ'ապրի եւ դեռ երկար պիտի ապրի ապագայ սերունդներուն մէջ: Պուշկին, փառքը եւ հպարտութիւնը ռուս մեծ ժողովուրդին, երբեք պիտի չմեռնի: Ռուս ժողովուրդը աշխարհի տուաւ հանճարեղ Պուշկին մը. Ռուս ժողովուրդը իրաւունք ունի հպարտանալու իր դերով՝ պատմութեան մէջ, իր գրագէտներով եւ բանաստեղծներով: Պուշկին փառքն է մեր ժողովուրդին եւ ժողովուրդը իր գործունէութեամբ կը բազմապատկէ այդ փառքը»:

ՁԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ Պերլինի վրայ սաւառնած ատեն, վառելանիւթի շտեմարանը պայթեցաւ: Օդանաւը ինկաւ քաղաքին ամէնէն բանուկ փողոցներէն մէկուն մէջ եւ ելեկտրական հոսանքի մը զարնուելով, վայրկենապէս մեռցուց հինգ հոգի: Հանրակառքի պաշտօնեաներ եւ շատ մը անցորդներ ծանրապէս այրեցան բռնկած վառելանիւթէն. Բեռնատար կառք մը մոխիր դարձաւ:

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻՒՏԷՆ ՆԵՐՍ

ՄԾԽԿԹԱՑԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԸ

Մոսկուայի երկրորդ դատավարութեան պատմական արժէքը կը կայանայ անոր մէջ, որ այդ դատավարութեան ընթացքին Հակաստալինեան բանակը լայն լուսաբանութիւններով յստակօրէն պարզեց իր գործելակերպը եւ, մանաւանդ, քաղաքական ծրագիրները: Գլխաւոր ամբաստանեալներ Փիաթաքովը, Սոքոլնիքովը Թառէկը եւ Սերեբրեակովը ոչ միայն դատարանին ներկայացուցին իրենց ծրագիրը, այլ եւ մատնանշեցին այն գործնական միջոցները, որ ձեռք էին առած այդ ծրագիրը գլուխ հանելու համար:

Հակաստալինեան Թեւին գործնական քայլերէն մէկը եղած է դաւադրական խմբակներ կազմակերպել Անդրկովկասի մէջ: Ամբաստանեալներէն Սերեբրեակով, որ Լէնինի օրով եղած է Համայնավար կուսակցութեան կեդր. Կոմիտէի քարտուղարներէն մէկը, իսկ Ստալինի առեն Թրոցկիական կեդրոնի անդամ, եւ որուն այդ կեդրոնը յանձնարարած է եղեր ստալինեան ղեկավարութեան դէմ դաւադրական կազմակերպութիւն յառաջ բերել Անդրկովկասի մէջ, դատարանին առջեւ տուած իր ցուցմունքներուն մէջ կը պատմէ.—

«1934ին Մոսկուա եկաւ Մտիվանին եւ ուզեց տեսակցիլ ինծի եւ Փիաթաքովի հետ: Օր մը միասին գացինք ճաշարան: Մտիվանին յայտնեց թէ իրենց գործունէութիւնը կը ծաւալի (Վրաստանի մէջ), արդէն նկատի են առած կեդրոնին անդամակցող թեկնածուներ եւ հրահանգներ կ'ուզէ: Երեք հոգի կը ճանչնայինք (թեկնածուներէն),— Մտիվանի, Քաւթարաձէ եւ Միշա Օքուճաւա, իսկ միւս երկուքը՝ Չիխլաձէ եւ Նիքօ Քիքնաձէ ինծի եւ Փիաթաքովին անծանօթ էին: Մտիվանին պարզեց անոնց նկարագիրը եւ ներկայացուց իբրեւ հին Թրոցկիականներ եւ մարտական ընկերներ խնդրելով որոշ վստահութիւն: Մենք չընդդիմացանք եւ այդ ձեւով հաստատեցինք իրենց կեդրոնը: Անոնք որոշած էին ահաբեկել Բերիան: Ես եւ Փիաթաքով խորհուրդ տուինք այդպիսի քայլ չառնել, դնելով որ Բերիայի սպանութիւնը կրնայ արգելք հանդիսանալ Ստալինի դէմ ծրագրուած ահաբեկումին: Մենք առաջարկեցինք, եթէ անոնք իրենց տրամադրութեան տակ ուժեր ունին, նախապատրաստել Ստալինի սպանութիւնը, մինչեւ այն առեն չդադրեցնելով հետապնդել Բերիայի ահաբեկումը:

Դատախազ.— Ձգձգելով

Սերեբրեակով.— Ձգձգելով: Մենք որ եւ է պարագայի տակ չէինք յանձնարարեր ահաբեկում կատարել Բերիայի դէմ՝ մինչեւ Ստալինի սպանութեան իրագործումը:

Դատախազ.— Հետեւաբար, եթէ ճիշդ եմ հասկցած, Մտիվանիի առաջարկած մէկ ահաբեկումի փոխարէն դուք ծրագրած էիք երկո՞ւ ահաբեկում:

Սերեբրեակով.— Այո: Երբ 1935ին տեսնուեցայ Փիաթաքովին հետ, խնդիր ծագեցաւ ահաբեկել նաեւ Եժովը:

Մտիվանին յանձնարարուեցաւ երկրաչափական [illegible] միանալու Հայաստանի մէջ Դաշնակներու, Ադրբէջանի մէջ Մուսավաթականներու եւ Վրաստանի մէջ վրաց մենշեւիկներուն հետ:

Դատախազ.— Իրական ի՞նչ էր եղած այդ որոշումը գործադրելու համար:

Սերեբրեակով.— 1935ին Մտիվանին ինծի յայտնեց թէ Դաշնակներու եւ Մուսավաթականներու հետ կապ հաստատելու տրամադրութիւններ է շօշափած, իսկ մենշեւիկներուն հետ համաձայնութիւն էր կնքուած: Մտիվանի մենշեւիկներուն հետ կապ էր հաստատած այն հիմունքով, որ Անդրկովկասի մէջ Վրաստանին կը վերապահուի գերակշռող ազդեցութիւն:

Դատախազ.— Վրաստան իր ազդեցութեա՞ն կ'ենթարկէ Հայաստանը եւ Ադրբէջանը:

Սերեբրեակով.— Այո: Իբրեւ անկախ պետութիւն Անդրկովկասի մէջ ան կ'ունենայ վարիչ դեր («Պրաւդա», 1937, յունուար 26: Բոլոր ընդգծումները մենք կատարած ենք: Ա.)

Այսպիսի ցցուն փաստի մը առջեւ մեկնութիւններն աւելորդ են: Սակայն անհրաժեշտ կը նկատենք տալ քանի մը լուսաբանութիւններ:

Մտիվանի հին համայնավարներէ մէկն է եւ Անդրկովկասի խորհրդայնացման շրջանին մեծ դեր կը խաղայ:

1920ին Լեւոնդի հետ միասին Հայաստան եկաւ բանակցելու Հանրապետական կառավարութեան հետ: Նոյն տարուան նոյեմբերին, իբրեւ Ռուսաստ. Խորհ. Ռուսիոյ ներկայացուցիչ, Թաւրիզեանի պատուիրակութեան հետ Մտիվանի մեկնեցաւ Ալեքսանդրապոլ՝ մասնակցելու հաշտութեան բանակցութիւններուն. Թուրքերը մերժեցին անոր մասնակցութիւնը եւ Մտիվանի մնաց Ալեքսանդրապոլ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ միթինկներ կազմակերպելով եւ Հայաստանի պատուիրակութեան դէմ դաւեր լարելով: Վրաստանի խորհրդայնացումէն վերջ Անդրկովկասի մէջ պետական կարեւոր պաշտօններ վարեց եւ առեն մը եղաւ խորհրդային առեւտրական ներկայացուցիչ Ֆրանսայի մէջ:

Օքուճաւա 1921—22ին Վրաստանի համայնավար կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարն էր: Իսկ Քաւթարաձէ որքան կը յիշեմ՝ եղած է Վրաստանի խորհ. կառավարութեան նախագահ:

Իր առենին այս երեք վրացի համայնավար պարագլուխները հակառակ էին Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան կազմութեան եւ յամառօրէն ընդդիմացան Մոսկուային: Անոնք կը հանդիսանան յայտնի «ուկլոնիստական» (անջատողական) շարժման հիմնադիրները եւ ամէն ջանք կը թափէին պահպանելու խորհ. Վրաստանի անկախ գոյութիւնը: Այս երեքը նոյնպէս յայտնի են իրենց ՀԱԿԱՀԱՅ տրամադրութիւններով: Վրաց «ուկլոնիստ» համայնավարները, 1922ին չյաջողելով վիժեցնել Անդրկովկասի Դաշնակցութեան գաղափարին իրագործումը, յանուն խորհ. Վրաստանի անկախութեան լծուեցան յարատեւ պայքարի: Գործն կերպով մասնակցեցան համայնավար բոլոր ընդդիմադիր շարժումներուն եւ իրենց նպատակին հասնելու համար որ եւ է միջոցի առաջ կանգ չառին: Ինչպէս կը վկայէ Սերեբրեակով, անոնք որոշած էին ոչ միայն սպաննել Բերիան, այլ եւ առանձնած էին Ստալինի ահաբեկումը: Եւ աս առաջին լուրը չէ: Անցեալ տարի օգոստոսին Վրաստանի համայնավար կազմակերպութենէն վտարուեցան քանի մը համայնավարներ, որոնք 1927ին մասնակցեր են Դուիմբաձէի բնակարանում տեղի ունեցած ժողովին, ուր խօսուեր է Ստալինը ահաբեկելու մասին»...

Անցեալ տարուան սեպտեմբերին եւրոպական հեռագրական գործակալութիւններ հաղորդեցին թէ Գաթումի մէջ երեւան է հանուած դաւադիր համայնավարներու կեդրոն մը, որ որոշած է եղեր ահաբեկել Բերիան: Ծրագիրը կ'աւելցնէր թէ այս առթիւ ձերբակալուած են 40 հոգի, որոնց մէջ նաեւ Ստալինի մէկ ազգականը՝ Նոյ Ջուղաշվիլի:

Իսկ թէ որքան ճիշդ են Մտիվանիի կեդրոնի կապերը հայ համայնավարներու հետ, առ այժմ կը մնան մութին մէջ: Միայն յայտնի է, որ խորհ. ժամուլը Ներսիկ Ստեփանեանի ընդդիմադիր խմբակը կը մեղադրէր թէ կապ են ունեցած Մտիվանիի հետ եւ ահաբեկչական նպատակներ են հետապնդած: Իսկ չէ՞ որ Ներսիկ Ստեփանեանը ցոյց կը տրուի իբրեւ Դաշնակցութեան գործակալ ... Այս է հիմք ծառայած Սերեբրեակովին յայտնելու որ իբր թէ Մտիվանին Դաշնակներու հետ կապ հաստատելու տրամադրութիւններ է շօշափած»: Այս վկայութիւնը կուգայ հաստատել որ Հայաստանի ընդդիմադիր համայնավարները Դաշնակցութեան հետ որ եւ է կապ չեն ունեցած եւ Բերիան ու Ամատունին հասարակ բանսարկուներ են:

Ինչ կը վերաբերի Մտիվանիի եւ վրաց մենշեւիկներուն յարաբերութեանց, համաձայն Սերեբրեակովի ցուցմունքին՝ կատարուած իրողութիւն է: Այդ այնքան ալ ցնցող յայտնութիւն մը չէր ըլլար, եթէ մեր աչքին առջեւ չունենայինք վրաց համայնավար — մենշեւիկներուն համաձայնագիրը: Երբ դատախազը կը հարցնէ, թէ համաձայն այդ դաշինքի՝ Վրաստան իր՞ն պիտի ենթարկէր Ադրբէջանը եւ Հայաստանը, Սերեբրեակով առանց վարանումի կը պատասխանէ — Այո:

Այս վճռական «այո»ն է, որ կը մերկացնէ Վրացիներու իրական դէմքը: Ստալինական Բերիան արդէն իսկ ապահոված էր Վրաստանի գերակշիռ դերը Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան մէջ: «Թրոցկիական – ուկլոնիստ» Մտիվանին եւ մենշեւիկները միջոցներ են ձեռք առած պահպանելու Վրաստանի գերակշռութիւնը այն պարագային, երբ տապալի Ստալինի իշխանութիւնը եւ լուծուի Անդրկովկասի Դաշնակցութիւնը:

Ստալին ամուր կեցած է իր գահին վրայ, սակայն, համաձայն խորհր. նոր սահմանադրութեան, լուծուեցաւ Անդրկովկասի Դաշնակցութիւնը: Հակառակ ասոր, Վրաստան կը պահէ իր «գերակշիռ ազդեցութիւնը» Անդրկովկասի մէջ:

Որովհետեւ լուծուեցաւ Անդրկովկասի Դաշնակցութիւնը, սակայն չը լուծուեցաւ Անդրկովկասի Երկրային Կոմիտէն, որուն վարիչ քարտուղարը կը մնայ Բերիան, որ միաժամանակ քարտուղարն է Վրաստանի համայնավար կուսակցութեան:

Իսկ որո՞ւն յայտնի չէ, որ անդրկովկասեան անջատ խորհրդային հանրապետութիւններուն տնտեսական եւ վարչական կեանքը կը վարեն ոչ թէ այդ երկիրներու կառավարութիւնները, այլ կուսակցութեան անդրկովկասեան վերին մարմինը, որ տիրաբար նստած է Թբիլիսի (Թիֆլիս):

ԱՇՈՏ - ԱՐՓՐՈՒՆԻ

Ը. Դ.— Բերիան եւ Ամատունին ամէն կերպ կը ջանան Աղասի Խանջեանները, Ներսիկ Ստեփանեանները, Դ. Սիմոնեանները եւ Աքսէլ Բակունցները լծել Թրոցկիի կառքին՝ նոյնացնելով Հայաստանի մէջ յառաջ եկած ընդդիմադիր տրամադրութիւնները Թրոցկիական տեսակէտներուն հետ: Միւս կողմէ Բերիա - Ամատունին այդ նոյն մարդիկը կը մեղադրեն իբրեւ «ազգայնական - դաշնակցական»: Եւ երբորդ, հայ ընդդիմադիր համայնավարներու գլխաւոր յանցանքներէն մէկն ալ կը նկատուի այն, որ անոնք արծարծած են հակավրացական տրամադրութիւններ:

Հարց է այժմ, -ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ «ազգայնական եւ հակավրացի» Խանջեան մը կամ Բակունց մը եւ ուրիշներ գործակցին Թրոցկիստ Մտիվանիներուն հետ, որոնք տապալելով Բերիան, կը ձգտէին ալ աւելի իրենց մականին տակ առնել Խորհ. Հայաստանը:

Ա. Ա.

ԲԱՄԲԱԿԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

Այն օրէն ի վեր որ խորհրդային դարձաւ Ռուսիան, բամպակն ալ արժանացաւ պատիւի: Որովհետեւ, խորհրդային Հանրապետութեանց Միութիւնը, ինչպէս ուրիշ յարգերու մէջ, նմանապէս բամպակի տեսակէտով ալ, ընդդէմեց ինքնաբաւ դառնալու դրութիւնը: Եւ Ռուսիան ալ խարհի մէկ վեցերորդ հաժեմատութեամբ՝ ըլլալով ընդարձակ երկիր մը եւ ունենալով կլիմայական զանազանութիւն՝ մշակութեանց պէտքերը լրացնող, ամէն տեսակ յարմարութիւն կ'ընծայէ բազմամշակութեան: Եւ այն օրէն ի վեր որ Թուրքեստան դարձաւ ռուսական սեփականութիւն, բամպակի մշակութիւնը ունեցաւ հակայաքայլ յառաջդիմութիւն, այս ուղղութեամբ Անդրկովկասը ձգելով շուքի մէջ: Մանենք պահ մը Թուանչաններու պերճախօս ցանցին մէջ:

Թուական յեղափոխութենէն առաջ, բամպակի արտադրութիւնը իջաւ եւ 1922էն սկսեալ, նորէն վերելք մը ունեցաւ եւ 1932ին հասաւ մօտ 5.400.000 արտավարի (էկըր): Բայց 1934ին իջաւ 4.800.000 արտավարի: Արտադրութիւնը՝ մշակուած տարածութեան անձուկ հետ համեմատական չէ եղած: 1933ին բամպակ մշակուած տարածութիւնը 1927էն երկուքուկէս անգամ աւելի ըլլալուն հակառակ, արտադրութիւնը հազիւ 70 առ հարիւր եղած է: 1924—25էն 1933—34, տասը տարիներու միջինը՝ իւրաքանչիւր 479 քաշնոց (փաունտ) 1.274.900 հակ եղած է, այսինքն համաշխարհային արտադրութեան 4.85 առ հարիւրը:

Խորհրդային կառավարութիւնը մեծ ջանքեր ըրած է բամպակի բերքը շատցնելու եւ իր տեսակները ազնուացնելու համար, բայց այս ջանքերուն մեծագոյն մասը ապարդիւն անցած է, բամպակի մշակութեան անյարմար վայրերու մէջ վատնուած ըլլալով: Առով մէկտեղ, այս նոր տարածութիւններուն համար ալ, որոնց բամպակի հին գօտիին հիւսիսային մասին մէջ կը գտնուէին եւ աւելի կարճ եղանակ մը եւ ամառնային աւելի նուազ տաքութիւն մը ունէին, բուծանողները՝ աւելի շուտ աճող եւ աւելի կանուխ պտղաբերող տեսակներ գտած են: Հին աշխարհի տեսակները՝ գրեթէ ամբողջութեամբ նոր աշխարհի տեսակներով փոխանակուած են: Բամպակի սիւայլընտ երկայնաթել եւ ազնիւ տեսակները առաջին անգամ 1870ին է որ Մ. Նահանգներէն Թուրքեստան ներմուծուած են, բայց չեն յաջողած: 19րդ դարու մէջերը Թուրքեստան մաս կազմեց Ռուսիոյ: Ամերիկայի քաղաքական պատերազմին հետեւանքով առաջ եկած բամպակի սովը, Ռուսիան մղեց բամպակ մշակելու իր նոր գրաւած Թուրքեստանի մէջ եւ մասամբ ալ Անդրկովկասի մէջ: Բայց թէ Թուրքեստան եւ թէ Անդրկովկաս «առեւտրական արժէք» ներկայացնող բամպակներ միայն սկսան արտադրել 19րդ դարու վերջին քառորդին, երբ հին աշխարհի բամպակի կարճաթել տեսակները, ամերիկեան ըփլէնտ դաշտակարգի բամպակի տեսակներով փոխանակուեցան: Այս շրջանին, երկաթուղին ալ բամպակաբեր շրջանները կապելով եւրոպական Ռուսիոյ հետ եւ աւելի ետքը մաքրարաններու հաստատումն ալ, զարկ տուաւ բամպակի մշակութեան: Ընդհ. պատերազմէն առաջ կառավարութիւնն ալ հարկ եղած օգնութիւնը ըրաւ բամպակամշակներուն, որով այս ազնիւ բերքին մշակութիւնը աւելի թափ առաւ: Ցեղային շրջանին, բուծարաններն ալ գործի լծուեցան, բամպակի տարբեր տեսակները ազնուացնելու եւ իւրաքանչիւր շրջանի յատուկ բամպակի յարմարագոյն տեսակը զատորոշելու համար:

1915ին 2.000.000 արտավար բամպակ մշակուած էր՝ որուն 88ը Թուրքեստանի եւ 12ը՝ Անդրկովկասի մէջ: Արտադրութիւնն ալ եղած էր մէկուկէս միլիոն հակ (իւրաքանչիւր հակը 478 քաշ):

Այժմ Ռուսիոյ մէջ մշակուած բամպակի տեսակները կը պատկանին ամերիկեան ըփլէնտ դասակարգին: Ռուսական բամպակներուն թելերուն երկայնութիւնը 7/8էն 1 3/32 ինչէշի մէջ կը տարուբերի: Էն երկայն տեսակը կը պատկանի եգիպտական սաքալլըտիտս տեսակին: Ցեղափոխութենէն յետոյ, ռուս բուծարաններ եւ բնագէտներ հանդուցեալ Զէյթէյէվ եւ Նավրոցքի, բամպակի նոր տեսակներ ստեղծեցին, որոնք ունենալով առեւտրական որոշ արժանիք, լուսով ընդհանրացան: Նավրոցքի անուն բամպակի տեսակը, որ համանուն բուծարանին կողմէ ամերիկեան ըփլէնտ դասակարգի որսէլ տեսակէն ստացուած է, այսօր ռուսական արտադրութեան 70 առ հարիւրը կը կազմէ: Ամերիկեան Քինկ եւ Մըլլէյն Թըրմփ տեսակներն ալ բաւական կը մշակուին բամպակաբեր նոր գօտիներուն մէջ: Այժմ խորհրդային կառավարութիւնը հզօր ճիգեր կ'ընէ իւրաքանչիւր յարմարագոյն տեսակը յատկացնելու եւ լաւագոյն սերմնցուն հայթայթելու համար: 1926էն սկսեալ Թուրքեստանի մէջ սկսան փորձել Եգիպտոսի վերոյիշեալ բամպակի երկայնաթել եւ ազնիւ տեսակը, որուն արտադրութիւնը այսօր հասած է առեւտրական արժէք ներկայացնող կարեւոր քանակութեան մը: 1933ին՝ 160.000 եւ 1934ին ալ 250.000 արտավար եգիպտական բամպակ մշակուած է: Խ. Միութեան մէջ, եգիպտական բամպակ արտադրող կարեւոր վայրերն են Անդրկովկասի մէջ Ադրբէջան եւ Կեդր. Ասիոյ մէջ Տաճիկ եւ Թուրքեստանի հանրապետութիւնները: Ուզպէքի հանրապետութիւնը, որ Ռուսիոյ մէջ էն կարեւոր բամպակ արտադրող հանրապետութիւնն է, բաղդատաբար քիչ եգիպտական բամպակ կ'արտադրէ:

Մեր Հայաստան աշխարհն ալ, արտակարգ ճիգեր կը թափէ տարուէ տարի աւելի բամպակ արտադրելու համար: Հնդիկ առած մը կ'ըսէ թէ՝ բամպակ ունեցողը աղքատ չըլլար: Մաղթենք որ ամերիկեան ազեղ որակուող, «ռովսաշխարհ» անուանուած Հայոց աշխարհն ալ, մօտ ժամանակի մէջ դառնայ լի աշխարհ մը:

Հայ գիւղացին արժանի է այդպիսի վերելքի մը:

ՍԵԳՈՒՇ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՏԻՍԱՂ

— Օրիորդ, երազիս մէջ ամենագեղեցիկ աղջկան մը ձեռքը կը խնդրէի:

Օրիորդը (ինքզինքը գեղեցիկ համարելով)— Ի՞նչ պատասխանեցի ձեզի:

— Օրիորդ, դուք ձեր բացակայութեամբ կը փայլէիք հոն:

ՍՈՒՐԻԱՑԻՆԵՐՈՒ ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆԸ

ՖՐԱՆՔԵԻԹՈՒՐՔ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Վերջերս Ժընեւի մէջ հացկերոյթ մը տրուեցաւ, ի պատիւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան խորհրդականին՝ Վիէնոյի, Ալեքսանտրէթի մասին գոյացած համաձայնութեան առթիւ: Այս հացկերոյթին ներկայ էր նաեւ Սուրիոյ ազատագրական պայքարի ղեկավարներէն Էմիր Շէքիպ Արսլան: Գահիէրի «Ահրամ» թերթին Թղթակիցը հետեւեալ թղթակցութիւնը կը հրատարակէ այդ առթիւ եղած խօսակցութեանց մասին.—

«Առաջին անգամն էր որ հանդիպած տեղի կ'ունենար Էմիր Շէքիպ Արսլանի եւ Ֆրանսացի պետական անձնաւորութիւններու միջեւ: Նախ խօսք եղաւ այլազան նիւթերու շուրջ բայց էմիր Շէքիպ լուռ կը մնար եւ բառ մը իսկ չէր արտասաներ: Սեղանէն ելլելէ առաջ Պ. Վիէնօ համառօտ վերլուծումը ըրաւ Իսքէնտէրունի սանճաքին շուրջ գոյացած համաձայնութեան եւ էմիրին հարցուց թէ արդեօք գոհացուցիչ կը գտնէ՞ զայն:

Ասոր վրայ խօսքի սկսելով Էմիր Շէքիպ այնքան դառնօրէն քննադատեց գոյացած համաձայնութիւնը, որ Պ. Վիէնօ ստիպուեցաւ հետեւեալ խօսքն ուղղելու իրեն.— «Շատ խստասիրտ եք, Էմիր»: Արդարեւ, այնքան խիստ էր քննադատութիւնը, որ ներկաներն ալ նեղուեցան: Ապա մեղմանալով՝ Էմիր Շէքիպ հետեւեալը խօսեցաւ.

— «Գիտենք որ դուք ամէն կարելին ի գործ դրիք, գիտենք որ ալ ուրիշ բան չունէիք ընելու, այլ խօսքը ձեզի թողունք, գիտենք որ ամէն կերպով ստիպուած էիք խաղաղութիւնը պահպանելու եւ թէ խաղաղութեան սիրոյն չափազանց տառապեցաք: Գիտենք նոյնպէս թէ պատմութեան մէջ առաջին անգամն ըլլալով Անգլիա խաղաղութեան սեղանին վրայ դրաւ մատոյց իր արժանապատուութիւնը, բայց թոյլ տուէք, որ գոնէ մենք ալ մեր զգացումները արտայայտենք Սուրիոյ երկրատարած պետութեան դէմ գործուած քէմալական թշնամանքին առթիւ Քէմալականները ուզեցին, որ ցաւով աշխարհ պայ սուրիական անկախութիւնը: Անոնք ուզեցին որ այսօր Սուրիոյ մասնացուած Թրքական առաջին նուէրը ըլլայ՝ սուրիական միութիւնը կամ սուրիական միութիւնը քայքայելու փորձը: Անոնք համաշխարհային փափուկ կացութենէն օգտուելով պատերազմի սպառնալիքը հրապարակ նետեցին գիտամամբ:

Կը յուսանք թէ բոլոր երկիրներու Արաբները այս պարագան երբեք պիտի չմոռնան:

«Դուք Սուրիոյ ամբողջական վեհապետութեան սկզբունքը պաշտպանեցիք եւ Ֆրանսայի, Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ կնքուելիք եռակողմանի դաշնագրութեամբ մը սուրիական սահմաններուն բռնաբարման կամ ապագային մէջ Սուրիոյ բռնագրաւման արգիլումը ապահովեցիք, եւ սակայն քէմալականները ճարպիկ դիւանագէտներ են: Ուստի կը խնդրենք որ յառաջիկայ գործողութիւններու առեն աւելի ուշադրութիւն դարձնէք տրամադրութիւններու յատակութեան վրայ, որպէսզի Թրքական յարձակումը արգիլուի ապագային: Պ. Ֆրանքլէն Պույեոն հակառութեամբ եւ մը թութեամբ լեցուն ծանր ժառանգութիւն մը ձգեց անոնց»:

Էմիրը հանդարտեցնելու աշխատելով՝ Պ. Վիէնօ ըսաւ, թէ ինք բանակցութիւնները խզելու մօտեցած էր քանիցս, թէ Արաբներու իրաւունքը պաշտպանելու պատասխանատուութիւնը ունենալով հանդերձ՝ ինք միեւնոյն առեն ստիպուած էր նկատողութեան առնել ազգամօղովի անդամներուն կարծիքները: Ապա ըսաւ, թէ Թուրքիոյ շահերուն միայն պիտի ծառայէր բանակցութեանց խզումը, որ կրնայ մեծ վտանգի ենթարկել Սուրիոյ եւ Լիբանանի վարչակարգերը՝ քննութեան եւ վիճաբանութեան սեղանին վրայ բերելով վերստին Ֆրանսայի հետ կնքուած դաշնագիրները: Միւս կողմէ, այս խզումը կրնար նաեւ վտանգել խաղաղութիւնը, քանի որ սանճաքի խնդիրը միջազգային տեսակէտով չատ մը փուլերէ անցած էր: Տեսանք, որ ամէն կողմէ միաձայն գաղափար մը կը յայտնուի, որպէսզի սանճաքի համար պատերազմ տեղի չունենայ եւ ամէն գոհողութեամբ պահպանուի խաղաղութիւնը

Ապա ակնարկութիւն ըրաւ Թուրքերու հետ լաւ յարաբերութիւն մշակելու պէտքին եւ մտերմական խորհուրդներ տուաւ յիշեալ գօտիին արաբ տարրերը կազմակերպելու վերաբերութեամբ Հաւատարիմներ [illegible] թէ ինք Սուրիոյ եւ Լիբանանի շահերուն նախանձախնդիր բարեկամ է եւ հետեւաբար յառաջիկայ բանակցութիւններու մէջ Արաբները կրնան վստահիլ իր անկեղծութեան վրայ: Ըսաւ, թէ պարագ կը դգայ վեր [illegible] գործը Պ. Շովէյի, որու Սուրիոյ եւ Լիբանանի մասին տածած համակրանքը գնահատելու պատեհութիւն ունեցած է Փարիզի եւ Ժընեւի մէջ:

Էմիր Շէքիպ հետեւեալ կերպով պատասխանեց.

— «Կ'արժանագրեմ ձեր յայտարարութիւնները՝ քաջ գիտնալով դուք համակրանք կը տածէք այն Սուրիոյ եւ Լիբանանի, [illegible] լոր արաբական երկիրներու նկատմամբ: Վստահ ենք, թէ աւելի չըլլալ հայեաց պիտի ըլլաք յառաջիկայ վիճաբանութիւններու պահուն, [illegible] կը բաղձանք որ իր թանկագին աջակցութիւնը բերէ Պ. Շովէյ:

Կրկնումենք, թէ փափուկ էր [illegible] կացութիւնը եւ թէ Սուրիոյ ամբողջականութեան եւ վեհապետութեան սկզբունքը փրկելու համար փութ[illegible] եւ եռանդով աշխատեցաք: Մնաց [illegible] դեռ ամէն բան վերջացած չէ: Պ[illegible] է ուրեմն կարեւորը ի գործ դն[illegible] որպէսզի սանճաքի Արաբները հա[illegible] նան ձեր իրական կարողութիւնն[illegible] ուժ: Թիւլքահները, որ Թուրքիո[illegible] վրիժառութեան ենթակայ էին մ[illegible] պէս, պէտք է հասկնան թէ այդ [illegible] խը չունին այլ եւս: Պէտք է [illegible] հրաւիրել իրենց քաղաքական իր[illegible] ւունքները բանաձեւելու եւ այդ իր[illegible] ւունքները համարձակօրէն եւ անվա[illegible] կիրարկելու»:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ

(ՄԻԼԱՆՈՅԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՄՍԻԿ)

Հանդիպումը որ տեղի ունեցաւ Իտալիոյ արտաքին նախարար կոմս Չիանոյի եւ իր Թուրք պաշտօնակից Թէւֆիք Արասի միջեւ, նպատակ ունի իտալօ-թուրք յարաբերութիւնները յստակ դարձնել եւ պատրաստել Իտալիոյ միացումը Մոնթրէօյի համաձայնութեան, որ առորապգրուեցաւ [illegible] Այդ հանդիպումին առաջին արդիւնքները ծանօթ են,— անոնց նպատակն [illegible] բառ հրատարակուած զեկոյցին, գրուեցնել Իտալիոյ միացումը Նեղուցներու մասին վերոյիշեալ համաձայնութեան եւ երկու պետութեանց կացութիւնը աւելի յստակօրէն ճշդել Արեւելեան Միջերկրականի մէջ: [illegible] խօսքով՝ այդ հանդիպումը կը [illegible] մերձեցում մը ստեղծել Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ:

Այդ երկու պետութեանց մերձեցումը եթէ իրապէս կարենայ իրականանալ ու ամրանալ, պիտի ըլլայ մեծարժէք փաստ մը, որովհետեւ երեք տասնամեակներէ ի վեր անոնց յարաբերութիւնները շատ քիչ բարեկամական են եղած: Ահա, [illegible] կերպով, այդ յարաբերութեանց պատմութիւնը:

Իտալական կառավարութիւնը, [illegible] դարու սկզբնաւորութեան, ուզեց ընդարձակուիլ Ափրիկէի մէջ, [illegible] հեցաւ գրաւել Տրիպոլիան ու Քիր[illegible] նէյիքան, որոնք Թրքական իշխանութեան տակ էին այն առեն: [illegible] դաշնագիր բոլոր գաղթնի դաշնագիր[illegible] րու մէջ զոր կնքած էր պետութեան[illegible] բայց մասնաւորապէս Եռեակ համաձայնութեան պետութեանց հետ, [illegible] կը պահէր իր իրաւունքները այդ [illegible] ջանի մասին: Իտալիա ամէնէն առա[illegible] այդպիսի համաձայնութիւններ կնքե[illegible] Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ հետ (1904 [illegible]) իսկ անկէ վերջ նոյն խնդրի [illegible] բանակցեցաւ 1910ին, Ռուսիոյ [illegible] երբ հանդիպում մը ունեցան Նիկո[illegible] Բ. եւ Վիքթոր Էմմանուէլ Բ. Ռաք[illegible] քոնիճիի մէջ: Գերմանիոյ եւ [illegible] տրիոյ հետ Իտալիա պէտք [illegible] բանակցելու, որովհետեւ անոնք [illegible] դինակիցներն էին:

Ասիկա դիւանագիտական [illegible] րաստութիւնն էր իտալօ-թուրք [illegible] պատերազմին, որ ի նպաստ Իտալ[illegible] վերջացաւ, 1912ին. Պալքանեան [illegible] պատերազմը ծագած ըլլալով [illegible] խորհրդաժողովին (Զուիցերիա) [illegible] Թանը հարկադրուեցաւ զիջելու Տր[illegible] պոլիան ու Կիւրենեան Իտալիոյ:

Համաշխարհային պատերազմ[illegible] Թուրքիոյ մասնակցութիւնը [illegible] կրկին բարդացուց [illegible] կայսրութեան բաժանման [illegible] Իտալիա անձայարեց պահել [illegible] մաս մը՝ իրեն համար Թրքական [illegible]

ահական ժառանգութեննէն, եւ որպէս փոխարինութիւն իր մասնակցութեան ընդհ. պատերազմին՝ ի նպաստ Համաձայնութեան, ուզեց որ Փոքր Ասիոյ նկատելի մէկ մասին վրայ ճանչցուի իր իրաւունքը: Համաձայնութիւնը, յանձին Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ, խոստացաւ, 1915 ապրիլ 28ի խորհրդաժողովով Անատոլուի գրեթէ ամբողջ հարաւային մասը, նոյն իսկ Իզմիրը՝ Իտալիոյ թողուլ:

Բայց Իտալիա պատերազմէն դուրս ելաւ առանց որ եւ է կցումի Ափրիկէէն եւ Ասիայէն: Լօյտ Ճորճ, իբրեւ անգլիական առաջին պատուիրակը Փարիզի խորհրդաժողովին, Յունաստանի կողմը բռնեց՝ ընդդէմ Իտալիոյ եւ վերջինը հոն գրեթէ պարտուածի մը վերաբերումին արժանացաւ:

Բայց, քիչ յետոյ, Անգլիան կրկին շփարանեցաւ օգտագործել Իտալիան: Առիթը տեղի ունեցաւ 1927ին, երբ ծագեցաւ անգլօ-թրքական վէճը՝ Մուսուլի քարիւղի հորերու տիրապետութեան մասին: Արդարեւ Թուրքիա տեղի չէր տար, երբ Օսթին Չէմպըրլէն իբրեւ Մեծն Բրիտանիոյ արտաքին նախարարը, հանդիպում մը ունեցաւ, Լիվոռնոյի մէջ, Մուսոլինիի հետ՝ Թուրքիոյ դէմ իտալական ու անգլիական միացեալ գործունէութեան մը մասին: Անգլիական կառավարութիւնը կրկին խոստացաւ Իտալիոյ Հարաւային Փոքր Ասիան.

Էնկիւրիի մէջ հասկցան վտանգը եւ Մուսթաֆա Քէմալ անմիջապէս հրամայեց Լոնտոնի թուրք դեսպան Ֆէթհի պէյին յայտարարել որ Չէմպըրլէնին թէ Թուրքիա պատրաստ է համաձայնութեան գալու Անգլիոյ հետ: Իտալիա կրկին խաղի ելաւ:

Այն ատեն Մուսոլինի փորձեց մօտենալ Թուրքիոյ: 1928 մայիս 30ին տեղի ունեցաւ իր ու Ր. Արասի միջեւ ու Միլանոյի մէջ հանդիպումը:

Մերձեցումը տեւական չեղաւ: Իտալիա դաշնակիցներ կը փնտռէր եւ չէր լքեր Փոքր Ասիան: Երբեք դինքը կը քաշքշէր Անգլիան, կանխելու համար հարուածը Եթովպիոյ դէմ, ուր Լոնտոն մեծ շահեր ունենալ կը խորհէր: Այդ մասին խօսակցութիւններ եղան Հռոմի մէջ, 1932ին, երբ Մաքտօնըլտ եւ Սայմըն հոն այցելեցին: Իտալիա սկսաւ արագօրէն ամրացնել Տոտեքանեան կղզիները: Էնկիւրիի մէջ խաթարանք շատ կը մտահոգուէին:

Բայց Իտալիա կեդրոնացաւ Եթովպիոյ վրայ եւ առաւ նուազեցուց իր ճնշումը Թուրքիոյ վրայ: Այդ ուղղութեամբ իրեն օգնեց Ֆրանսան, որ իբրեւ նոր զինակիցը Թ. Ռուսիոյ չէր կրնար չօգնել այս վերջինին զինակցին, Թուրքիոյ: Լաւալ — Մուսոլինի համաձայնութիւնը, 1935 յունուար 7ին, դիւանագիտական պատրաստութիւնն էր խոչընդոտելէ պատերազմին.

Բայց Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները չլաւացան եւ Մուսոլինի մերժեց ստորագրել Նեղուցներու համաձայնութիւնը՝ ծածկուելով պատժական անօրինութեանց ետին զոր Ազգերու Դաշնակցութիւնը կը կիրարկէր Իտալիոյ դէմ եւ որոնց կը մասնակցէր Թուրքիան: Ասիկա մի․․․ այն պատրուակ մըն էր, որովհետեւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ոչ մէկ կապ ունէր Մոնթրէօյի հետ եւ որովհետեւ Մոնթրէօն ստորագրուած էր միայն 20 յուլիսին, երբ պատիժները արդէն իսկ վերցեր էին.

Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ մերձեցման շրջանը սկսաւ հազիւ վերջերս ու ատոր պատճառները հետեւեալներն են.

Նախ՝ պայքարը բոլշեւիզմին դէմ: Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ կողմէ վերջերս խրացուած քաղաքականութեան մաս կը կազմէ կղզիացումը Ռուսիոյ, եւ հետեւաբար նաեւ ամբողջ Ֆրանքօ-սովետական զինակցութեան, եթէ Ֆրանսա չարունակէ հաւատարիմ մնալ անոր: Թուրքիա էր ու կը մնայ սովետներու զինակիցը: Այժմ փորձ կը կատարուի զայն հեռացնելու սովետներէն: Ու ոչ միայն զայն, այլ եւ եթէ կարելի է, աւելի մեծ կամ աւելի փոքր մասերը՝ Փոքր Համաձայնութեան եւ Պալքանեան ուխտին. Ասով կարելի է բացատրել գերմանական պայքարը Չեխօսլովաքիոյ դէմ եւ իտալական ու գերմանական յարաճուն դիւանագիտական գործունէութիւնը, որ այս զարնան պիտի ծաւալի Միջին Եւրոպայի եւ Պալքաններու մէջ.

Երկրորդ,— այն ընթացքը, զոր կը բռնեն Անգլիա եւ Ֆրանսա, բայց մանաւանդ Ֆրանսա՝ գերմանեւիտալական նոր զինակցութեան հանդէպ, Հռոմի եւ Պերլինի դիւանագէտները կը մղէ չէզոքացնելու այն զինակիցները որոնց կը յենու Փարիզը.

Երրորդ,— այն որոշ փոփոխութիւնները, որոնք երեւան եկան Պալքանեան եւ Միջին Եւրոպայի պետութեանց միջեւ, կը ստեղծեն ցանկութիւն մը՝ Էնկիւրիի, Աթէնքի եւ Հռոմի միջեւ՝ փոխադարձ հասկացողութիւն: Թէ նոր մերձեցումը Հռոմի եւ Էնկիւրիի միջեւ՝ որքա՞ն տեւական պիտի ըլլայ,— ատիկա կախում պիտի ունենայ այն ազդեցութենէն զոր Մոսկուա ու մասամբ Փարիզ ունին Էնկիւրիի վրայ.

Կ. Փ. Կ.

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Պ. Կ. ԽԱՉԻ ՅՈՐԵԼԵԱՆԸ

ՔԱՇԱՆ.— Գանեքօ - Քաշանի Պր. Կ. Խաչի մասնաճիւղի թէյասեղանցերեկոյթը տեղի ունեցաւ կիրակի օր, Գուր լա Ռէնի սրահին մէջ: Սեղաններու շուրջ բոլորուած է կոկիկ եւ ընտրուած բազմութիւն մը շրջանէս եւ Փարիզէն: Նախագահը, Օր. Ֆլօրա Անահիտ բանալով հանդէսը, մի առ մի կը թուէ Կ. Խաչի կատարած դերը մեր կեանքին մէջ, կը պարզէ հայ մշակոյթի պահպանման համար թափուած աշխատանքները, սան - սանուհիներու կազմութեան հարցը կը նկատէ անհրաժեշտ պահանջ, կը գնահատէ Գանեքօ - Քաշանի Կ. Խաչի վարչութիւնը՝ որ գիտակցելով իր դերին համախմբած է 15է աւելի սան սանուհիներ իր շուրջ, կանոնաւոր դասընթացք հաստատած է ամէն կիրակի ժամը 9էն մինչեւ 12 իր ակումբին մէջ: Կը թելադրէ որ մեր կուրծք աւելի զօրանայ այս ճամբուն վրայ, խարուսիկ չպարնիկ եւ արտասին վայելքները երբեք չյատուած չպատ — ճառէն մեր այս գնացքին՝ որ ապահովաբար մեզ պիտի առաջնորդէ մեր երազած հայրենիքին:Եհատոյ բեմ ելաւ օրուան բանախօսը, Պ. Արշաւիր Խանէտանեան: Նիւթը այժմէական եւ չափազանց հետաքրքրական էր «Դաստիարակութիւն բնաւորիքի կողմէ»: Մօրը դերը կենսական է այս հարցին մէջ, 19րդ դարը կը կազմէ մանկութեան արժեւորումի շրջանը, այսօր մանչերն ու աղջիկները միայն պարտականութիւն չունին, ունին նաեւ իրաւունքներ, իրաւունք կեանքի, իրաւունք յարգանքի: 19րդ դարէն սկսեալ ամէն ոք համաձայն է ընդունելու թէ որ եւ է մեծ տեւական գործ անկարելի է առանց դաստիարակութեան, ահա թէ ինչու ամէն ոք տղուն կը գառնայ, անոր կը հակի, կը հակէ անոր վրայ, ինչպէս երկրագործը իր հասկերուն վրայ, որոնք վաղուան հունձքերը պիտի ապահովեն: Այս նախաբանէն ետք դասախօսը հոգեբանի վերլուծումով կը քննադատէ ծնողքներու վերաբերումը իրենց զաւակներու դաստիարակութեան զործին հանդէպ: «Աղջնակ մը ինչպէս պչրասէր չդառնայ երբ օրը քանի անգամ մայրը կը տեսնէ հայելիին առջեւ»: Ծնողքներ կան որ կը հրամայեն փոխանակ թելադրելու, կը խղճեն փոխանակ հրահանգելու, կը զովեն փոխանակ պատժելու եւ կը պատժեն փոխանակ զովելու: Բազմաթիւ են ծնողքներ որ չեն ճանչնար իրենց զաւակներու հոգին մէջ թաղուած թաքուն կարողութիւնները: Դասախօսը երկարօրէն կանգ առաւ կամքի մշակումի շատ կարեւոր հարցին վրայ: Ներկաներու ջերմ գնահատումին արժանացաւ այս շատ ամփոփ եւ օգտակար դասախօսութիւնը.

Արտասանութիւնները կը սկսին, սանիկէն Սարգիս Կարապետեանի «Հայ տղուն երգը», Սամուէլ Նորիկեան՝ «Մէրոպիկ Հիւր», սանուհիներէն Տիկին Արամ՝ «Թոյլը» արտասանեցին շատ յաջող: Ցասաչկովմասպրացի ալ աշակերտներէն Տարօն Տօնիկեան արտասանեց «Հայրենի տունը» շատ լաւ եւ յուզուած, Օր. Անահիտ Խաչէգեան ինչպէս միշտ այս անգամ ալ խելք ծափեր իր երեք երգերուն համար այնքան յաջող կերպով երգուած: Շարլ Թէմիննեան երկու խօսք կ'ընէ սան - սանուհիներու կողմէ. Փաշանելով ինչ որ հայութեան կը պատկանի, անոնք կը փափաքին Կ. Խաչին փարիլ, որովհետեւ ան կը ճղնի վառ պահել ցեղին հոգին: Կ. Խաչի վարչութեան անդամներէն Օր. Ալիս Թէմինեան կ'առաջնորդէ սանուհիներու խումբը հայկական տարազներով: Պարերը ․․․ [illegible] արդիւնաւոր էր եւ գնահատելի: Պ. Գարեգինի թառը սովորականին պէս սրահի ոգեւորութիւնը կը բազմապատկէր, ներկաներէն խօսք կը տրուի Պ. Լեւոն Զարմիսեանի՝ որ հայ մշակոյթի հանդէպ ցոյց տրուած քանքերը երեւան կը հանէ եւ կը թելադրէ քաջալերանք այս միութեան գործունէութեան: Ծնողքներէն Պ. Վարդան Նորիկեան գոհ է իր զաւկին համար՝ որուն մէջ հայ գրականութեան ճաշակը կը ձեւաւորուի: Կ'արտասանէ Օր. Ցոփնեան, կ'երգեն Պ. Հայկ Զրուանդեան, Օր. Մ. Նիզամեան, Պ. Ա. Խանէտանեան, իսկ տիկին Ս. Սէբթեկեան իր «Աղբիւր Սերոբի երգովը կը յուզէ բոլորս ալ: Պ. Միհրան Խավէգեան միշտ պարտականութեան գլուխն է: Ներկաներու թէյը կը հաշցնէ առանց դադարի: Հանդէսը իր վախճանին կը մօտենայ ոգեւորութեան արտասովոր մթնոլորտի մը մէջ: Փակման խօսքը Օր. Ֆլօրային է. Քաշան - Գանեքօյի շրջանէն կը տանի գեղեցիկ յիշատակներ եւ տպաւորութիւններ. գոհէ զպրոցի շուրջին, սան սանուհիներու խանդավառութենէն, ծողովուրդի գիտակցութենէն որ կրնայ գնահատել Կ. Խաչի կատարած դերը հայ ոգիի պահպանման ծանր աշխատանքին մէջ, կը փակէ այս հանդէսը հպարտ եւ կազդուրիչ տպաւորութեամբ:

Թղթակից

[illegible]

ՄԱԼԱԹԻԱՑԻՆԵՐՈՒ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

— o —

ՎԱԼԱՆՍ.— Մալաթիոյ Կրթ. Ընկերութեան Հարաւային մասնաճիւղի կողմէ կիրակի կէսօրէն վերջ տեղի ունեցաւ ընտանեկան թէյասեղան մը Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Միհման-թօ» ակումբին մէջ: Ժամանակէն առաջ սրահը լեցուած էր: Օրուան նախագահ Պ. Խ. Տէմիրճեան հանդէսին բացումը կատարելով, բանախօսութեամբ մը վեր հանեց Կրթ. Միութեան 50 տարուան գործունէութիւնը Երկրի եւ արտասահմանի մէջ: Պատերազմէն վերջ ալ Միութիւնը ողջ մնացած թշուառ հայրենակիցներու համար նիւթական մեծ օժանդակութիւն կը հասցնէր, ու մինչեւ հիմա Տէր — Զօր աքսորուած եւ ապաստան Մալաթիոյ ․․․ [illegible] հալէպ կը փոխադրէ: Բանախօսը պարտք դրաւ բոլոր Մալաթիացիներու վրայ օրակարգ ունենալ տան հարազատ մթնոլորտ, որ կը ջանայ իր նախնին բոլոր արդարութիւնները պահել, պաշտելով միացեալ եւ անկախ Հայաստանի իրականացման: «Հայրենակիցներ, սատարութեան մէջ պէտք է ձեռք ձեռքի տանք եւ պահենք մեր լեզուն եւ Հայոց պատմութիւնը, ինչպէս անկար ու թշուառ հայրենակիցներուն, ապագային դառնալ Հայաստան փոխադրելու առաջադրութեամբ:

Բացման խօսքէն վերջ, երգուեցաւ Քեռիի երգը, Ջութակահար Պ. Զադոյեանեանի ընկերակցութեամբ: Վարչութիւնը հանդիսականներուն կը բաժնէր խնձոր, թէյ եւ պիսքիթ առատօրէն: Ներկաներ շատ գոհ մնացին եւ մաղթեցին որ պակաս չըլլան այս կարգի հաւաքոյթները: Ետոյ սկսաւ գեղարուեստական բաժինը: Հինգէն ութ տարեկան փոքրիկներու կողմէ եղան երգ, արտասանութիւն եւ պար: Իսկ սրահը կը թնդար երախտաւորներու հայրենասիրական եւ յեղափոխական երգերով: Պ. Գրիգոր Պատասանեց Դանիէլ Վարուժանի «Սուգը», Տիկ. Գասեան մեներգեց «Ղարիպ աղբարը», ընկ. Գասեան երգեց «Հայրենիքդ մոռցիր կ'ըսեն օ-տարներ», որ մեծ յուզում պատճառեց ներկաներուն: Նուէրներէ գոյացաւ 240 ֆրանք: Այս առթիւ քաշուեցաւ կր-թասիրացի վիճակախաղը: Զրահող թիւերը առանձին պիտի յայտարարուին տեղին վրայ: Հանդէսը փակուեցաւ ուշ ատեն, բոլոր ներկաները ուրախ տրամադրութեամբ մեկնեցան:

Ներկայ մը

ՄԱՄՈՒԼ

ՍԱՆՃԱՔԻ ՀԱՇՈՒԵՑԱՐԴԱՐԷՆ ՎԵՐՋ

— o —

Պէյրութի Ազդակը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (30 յունուար).

—«Առանց լրիւ մանրամասնութիւններ ունենալ բլլալու կայացած համաձայնութեան մասին, եւ հետեւցնելով ամէն ինչ հեռագրական գործակալութեանց ․․․ [illegible], կրնանք ըսել, թէ Սուրիացիներու բաղձանքին համաձայն կարգադրութիւն մը չեղաւ բնաւ Սանճաքին նկատմամբ: Ընդհակառակն Թուրքիա ստացաւ երկկողմանի աւելի լայն իրաւասութիւններ, իր սահմանները դարձան աւելի անխոցելի եւ շրջանի մէջ թուրք լեզուն արաբականին հաւասար արժէք ունեցաւ: Ինչ որ ալ ըլլայ եղածը, կարելի է անվարան յայտարարել, թէ արմատական դարման մը ըլլալէ հեռի է ծրնեւ կարկտանք մը, որ, յառաջիկային, կրնայ նոր փոփոխութիւններու եւ նոր բարդութիւններու դուռ բանալ.

Ու այդ յառաջիկան, ընդունինք, ըլլայ Սանճաքի շրջանի հայութիւնը պէտք է շարունակէ իրենց խաղաղ աշխատանքը, ապաւինելով Սուրիոյ նոր պետութեան հզօրացման՝ վերջնապէս անոր անբաժանելի մասը դառնալու համար:

Մնաց որ, պիտի ընդունինք ի յառաջագունէ, եւ մեզի հետ նաեւ ամբողջ Սուրիան ու Լիբանանը նոյն իսկ, որ այս հոգամասերուն վերջնական ճակատագիրը կախուած է անոնց վրայ սաւառող այլատար ․․․ [illegible] չութեանց համերաշխ, գիտակից եւ օրերու խմաստութեան հարկադրած յանձնառութեամբ ապրելակերպին հետ:

Նախ՝ շատ կարեւոր է եւ էական, որ այս երկիրները ունենան յատուկ իրենց սեփական անկախութիւնը, մշակոյթը, բանակը մանաւանդ, որուն շնորհիւ պիտի կարողանան պաշտպանել իրենց սահմանները:

Ծնունդ է այժմէն գուշակել ապագան, ճիշդ է, բայց անհրաժեշտ է որ պահ մը յիշենք յաւէտ, եւ ընդունինք որ կրնան նոր փոթորիկներ պայթիլ Եւրոպայի մէջ, ու հակառակ իր բուռն ցանկութեան Ֆրանսա, որուն կը պարտի Սուրիան Սանճաքի մասնակի փրկութիւնը, կրնայ կլանուիլ ծանր մտահոգութիւններով եւ հարցերով, ահա այդ պարագային այս երկիրները իրենց անկախութիւնը մեծ մասամբ պիտի պաշտպանեն տեղական ուժերով եւ իրենց սեփական միջոցներով:

Սանճաքի մասին եղած ժամանակի կարգադրութիւնները այս ուղղութեամբ լուրջ եւ արմատական կարգադրութեանց պէտք է մղեն նախ երկրին ղեկավար արաբ շրջանակները, եւ երկրորդ՝ բոլոր եկւոր տարրերը, որոնք, ի դէպ, ոչ մէկ աշխատանք պէտք չէ խնայեն երկրին յառաջդիմութեան եւ զօրացման տեսակէտով:

Մեր Սուրիացի արաբ հայրենակիցները որոնք Սանճաքի հարցին առթիւ փաստական ․․․ [illegible] մեր ․․․ [illegible] ու խորութիւնը երկրին ու անոր աղնիւ բնիկ տարրին հանդէպ, կրնան վստահ ըլլալ, որ այսուհետեւ ալ Հայերը, ամէն պատեհութեամբ եւ ամէն առիթով, պիտի ըլլան իրենց կողքին եւ իրենց հետ:

Իբրեւ նոյն լուծին, անարդ ու անողոք նոյն մականին ենթարկուած ժողովուրդ, հայութիւնը կը զգայ հաւասար չափով ցնցումը զոր կ'ապրի ամբողջ Սուրիոյ արաբ ազգաբնակչութիւնը այս պահուս:

Այս իմաստով, վաղը, Սուրիոյ քաղաքական իրաւունքներ վերելքն ու յաղթանակը պիտի դառնայ մեզի համար նոյնպէս ուրախ, նոյնպէս ․․․ [illegible]

Ժրնեւի վերջին կարգադրութիւնը ինքնորինակ պայմանաւորութիւն մըն է. մէկը անոնցմէ, որոնց ակնյայտնի դարձանք բոլորս վերջին տարիներս:

Ու նորէն պէտք է փառք տալ, որ Ֆրանսա յաջեց երբեք նահանջել Սուրիոյ հանդէպ իր ստանձնած յանձնառութեանց էական կէտերէն:

Սանճաքը զարշափ պիտի կառավարուի ֆրանսացի մարդասնի մը ձեռքով, մենք կը խորհինք թէ փոքրամասնութիւնները հոն ուրախանալու շատ առիթներ պիտի չունենան, այլ ինչ որ է, թէ ինչ կրնայ ըլլալ ճակատագիրը այս շրջանին, երբ քաղաքական փոթորիկներ պայթին հոս հոն:

Այս հարցը, բառ չութեան նոր չէ սակայն, ան կար երէկ եւ կը մնայ այսօր ալ, ինչպէս բաինք, մեզի չափ ու աւելի Սուրիոյ նոր կառավարութիւնն է որ պարտի խորհիլ լրջօրէն՝ այժմ»:

ԾԻԾԱՂ

— Պարոն, ի՞նչպէս գտաք այսօրուան բանախօսութիւնը:

— Աչկանջներէս մասն եւ ձեզի առջեւէն ալ սկսեալ գիտ սրահէն դուրս հանելին կէս ժամուան:

X

— Տիկին, ձեր նոր գնած պարտէզը այս տարի հասութաբեր եղա՞ւ:

— Բաւական, ամուլինա որիմս զալիկ եղաւ եւ հիւանդ պառկեցաւ, որով պատահմադրութենէն երկու հազար ֆրանք տարինք:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (201)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Ցարոյի սիրտը կոտրած էր: Ան այլեւս տրամադրութիւն չունէր երգելու: Տղաքը, դոմի մէջ տեսած ատյան տըղաքը ի՞նչ եղան, հարսը, մի՞թէ բոլորն ալ սպաննուած էին: Մէկ ալ Ցարօն վնկալով ծնկները սկսաւ ծեծել:

— Աղա՛բ, իմ տունս, աւերաւ․․

Ցարոյի սարսափը հիմք ունէր: Զօրս կողմէն ձիաւոր եւ հետեւակ Քրտերը գոռում գոչումով, սալապար պոռալով դէպի բլուրը սկսան արշաւել՝ անընդհատ կրակելով: Իսկ բլուրը առաջուան նման լուռ կը մընար, առանց կենդանութեան նշան մը ցոյց տալու: «Տէր Աստուած» մռմռաց Ցարօն չունէր բռնած, «եթէ աղաքներէն ողջ մնացողներ ալ կան, անոնք ալ հիմա պիտի կոտորուին լըմննան»:

Մէկ ալ Ցարօն, ուրախութենէն ինքնիրմէն դուրս ելաւ եւ վիզը առաջ երկարած, չիփ չիտակ նստաւ քարի վրայ: Քիւրտ ձիաւորներու խմբերը, որոնք յանդգնութեամբ խոյացեր էին դէպի բլուրը, ձիերու գլուխները դարձուցած կը փախչէին անհնարին արագութեամբ, ցրուեր հատիկներու նման ցրուած վիճակի մէջ: Տարածութիւնը լեցուեցաւ հրացաններու անօրինակ չոր ձայնով մը, որ սուլոցի նման երկարող եւ անախորժ էր, բոլորովին տարբեր մինչ այդ լսուածներէն: Անշուշտ Քէմալականներու հրացաններն էին այդ ձայները հանողները: Ցարօն հրճուանքով մտիկ կ'ընէր այդ ձայներուն:

— Հէ՜յ, ջան տղաք, աղան տղաք, մեր խուզուն մաման, ոգեւորուած բացագանչեց Ցարօն, զարկէք ը, զարկէք էդ շներն, թող խառ մըն ալ չմնայ:

Առանց ինքնիրեն հաշիւ տալու Ցարօն բարձրացաւ քարին վրայ, ու ձայնը գլուխը ձգած՝ սկսաւ երգել, թեւերը ալ ու ձախ փորտելով.

Անեղ կռուի մէջ մի փոքրիկ ներսս
Անմոռանալին ․․

Ցարօն չկրցաւ վերջացնել երգի վերջին տողը: Ցանկարծ ականջի մօտէն վզզոց մը թռաւ: Էդ ի՞նչ բան էր: Ցարօն մտածեց կուճ գալ քարի ետեւը:

Քրտերը իրար կոխոտելով կը շարունակէին փախչիլ: Փոխանակ քարի ետին ծածկուելու Ցարօն իր ոսկրացած իրանը վեր առնեց, ու թեւերը շարժելով առաջի տողէն սկսաւ երգել իր սիրած երգը.

Անեղ կռուի մէջ մի փոքրիկ

Ցանկարծ ամբողջ մարմնով ցնցուեցաւ Ցարօն, ձեռքերով կուրծքը սեղմեց, երերաց ու երեսն ի վար ինկաւ քարէն: Գնդակ մը ծակեր էր Ցարոյի կուրծքը

ԳՈՐԾՈՂԹԻ ԿՌԻՒԸ

Ուրանցի Ցակոբը, գոմէն դուրս ելած, առաջնորդեց խումբը. Բաւական տեղ ձորամէջէն քալելէ վերջ, ան կանգ առաւ, սողոսկելով բարձրացաւ ձորի ձախ եզերքով, ու չորս կողմը բննեց

Ինչպէս բաինք, Ցակոբը հին զինուոր մըն էր, բազմաթիւ անգամներ կռուի բռնուած Քրտերու հետ, ծանօթ անոնց ռազմական ձեւերուն, կռուելու կերպին: Երբ նկատեց Անձաւի եւ Աղպուլախի կողմերէն ձիաւոր Քրտերու դէպի սար բարձրանալը, այլեւս պարզ էր իրեն համար որ, խումբը հնարաւորութիւն պիտի չունենար Քիւրտերէն առաջ սարի գագաթը բարձրանալու: Ուրեմն կը մնար, որ յարմարաւոր դիրք մը գտնէին այդ տեղ, մինչ մթնելը կռուէին ու յետոյ աշխատէին հեռքերնին կորսնցնել:

Դժբախտաբար յարմար դիրք մը չկար: Եղածը փոքր քարքարոտ բլուր մըն էր:

Ցակոբ վար իջաւ խմբի մօտ:

— Է՛, հիմա ի՞նչ,— հարցուց Գէորգը:

Ցակոբ երկու խօսքով բացատրեց կացութիւնը, գէչ աղէկ այդ քարքարոտ բլուրը բռնելու էին: Նիկոլի տանեակը հետեւեցաւ Ցակոբին,մինչ Գէորգ խմբի մնացեալ տղոց հետ, քանի երեւուն քայլ ետ մնաց՝ ձորի եզերքը բարձրանալով ու հոն տափելով գետին:

Ցակոբը եւ իր տղաքները բաւական մը տեղ աննկատելի կերպով յառաջացան: Երբ հասան այն տեղը, ուր թշնամին արդէն կրնար նշմարել զիրենք, հրացանները պատրաստ բռնած որքան որ կրնային, արագ սկսան վազել դէպի բլուրը: Ամէն կողմէ միաժամանակ հրացանաձգութիւնը սկսաւ: Տըղաք, առանց պատասխանելու վազեցին եւ բլուրի ստորոտը հասան, ինչպէս նախօրօք որոշուած էր, ու մինչ Նիկոլն ու հինգ ուրիշներ բլուրի ստորոտը դիրք մտնելով սկսան աջ ու ձախ մօտեցող Քրտերու վրայ կրակել, Ցակոբը մնացեալ տղոց հետ յաջողութեամբ բարձրանալով բլուրի գագաթը, իր կարգին սկսաւ իրարու յաջորդող համազարկերով ետ մղել ամենամօտ գտնուող քիւրտ ձիաւորները:

Գէորգի խմբէն քիչ առաջ անցած երկնցեր էր գետնի վրայ ու արտասորով կը հետեւէր Ցակոբի շարժումներուն: Երբ Ցակոբէն վերջ Նիկոլն ալ ընկերներով բարձրացաւ բլուրը առանց դժուարութեան, Գէորգը ձեռքով նշան ըրաւ խմբին, որ պատրաստ գտնուին: Անմիջապէս ոտքի ցատկեց ու վազեց դէպի բլուրը, որ հարիւր քայլ հեռաւորութիւն մը ունէր: Խումբի տղաքը առանձին տասնեակներով կրնկակոխ հետեւեցան անոր:

Դժոխային հրացանաձգութիւն մը սկսաւ Քրտերու կողմէն, բայց Ցակոբն ու իր ընկերները այնպիսի կանոնաւոր համազարկեր բացին թշնամիին վրայ, որ Քրտերը վնդակի հաւասարութեան սահմանէն դուրս փախած պարզապէս ազմկելու կամ իրար քաջալերելու համար հրացան կը պարպէին.

Ամբողջ խումբը մէկտեղուած էր: Բլուրի վրայի քարերը պատսպարուելու յարմարաւոր դիրքեր էին: Գէորգը վերցուց բլուրի դէպի Գործող Նաւյոյ կողմը, իսկ Ուրանցի Ցակոբը դիրք բռնեց հակառակ ուղղութեամբ: Ամէն զինուոր իր դիրքը չոկեց, քարերով ամրացուց առջեւը, ու պատկած վիճակի մէջ, համբերութեամբ սպասեց իրերու ընթացքին: Արդէն շատ բան ալ չկար ընելիք, պիտի սպասէին մթնելուն: Խօսեւ արգիլուած էր առանց հրամանի կրակելը, իսկ կրակելու պարագային Քրտերու վնասելէ աւելի պիտի աշխատէին զանոնք հեռու պահել: Գէորգը վճռականապէս հակառակ էր իրական կռիւ մը ունենալու գաղափարին, կ'ուզէր բաւականանալ ինքնապաշտպանութեամբ, մինչեւ որ հնարաւոր լինէր աննկատ կերպով հեռանալ.

Քրտերը երեք կողմով շրջապատած էին բլուրը, շատ խոյս մահիկի մը նըման, միայն ձորի կողմը ազատ կը մընար, որ ռազմական կարեւորութիւն չունէր: Ըստ իրենց ռազմական սովորութեան, անոնք անընդհատ կը կրակէին, դիրքէ դիրք կ'անցնէին եւ հետզհետէ կը սեղմէին բլուրի շուրջ կազմուած օղակը: Իսկ բլուրը կենդանութեան նշան մը իսկ չէր ցոյց տար, կարծես մարդ չկինէր հոն:

— Պարոն Գէորգ, ՝ - ձայն տուաւ առաջաւոր դիրքերէն զինուոր մը,— ձորի կողմէն երկու զինուած մարդիկ կ'երեւան:

Գէորգը դիտակը չակեց դէպի եկողները, որոնք ձորէն նոր դուրս կուգային. Զինուած մարդիկ էին, զգեստներէն դատելով՝ Հայեր: Իրենց փնտռտուքի ձեւէն Գէորգը եզրակացուց, որ խմբին միանալու եկած էին: Կարգադրեց, որ տղաքը Քրտերը զբաղած պահեն՝ պատեհութիւն տալու այդ մարդոց անվնաս բլուրը բարձրանալու:

Ցանկարծ, մինչեւ այդ անկենդան, գրեթէ մեռած բլուրը կենդանացաւ: Կանոնաւոր համազարկեր արագօրէն իրարու սկսան յաջորդել: Մօտաւոր դիրքերու Քրտերը գետին տափեցան, իսկ ձիաւորները ձիերու գլուխը դարձուցած՝ արագօրէն հեռացան:

Մկօն ու Սաքօն էին ձորէն դուրս եկողները:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

բութիւնները։ Արդարեւ, պատերազմը արդէն կորսուած էր, երբ Գերմանիա դիմաւորեց 1916 - 17ի ձմեռը եւ շողգամը դարձաւ գլխաւոր ուտելիքը ժողովուրդին։ Անհերքելի զանցառութիւն մը պիտի ըլլայ, եթէ ապագայ պատերազմի մը մէջ ալ չըմբռնենք թէ ռազմագիտութիւնը կախում ունի ազգին տնտեսական կացութենէն։ Ապագայ պատերազմը պիտի ըլլայ պատերազմ բոլոր ժողովուրդներու միջեւ եւ ոչ թէ առաջնորդներու խմբակցութեանց միջեւ։ Զինուորական իշխանութիւնները պէտք է ի վիճակի ըլլան ճարտարագործութիւնը կազմակերպելու այնպէս ինչպէս կը կազմակերպէին բանակները։ Հակառակ պարագայի երկիրը պատրաստ պիտի չըլլայ պատերազմի համար։ Բոլորն ալ պէտք է գիտնան թէ ճիշդ նոյն խստութիւնը եւ անողոքութիւնը պիտի գործադրուի ներքին ճակատին վրայ, ինչպէս գործադրուեցաւ զինուորական ճակատին վրայ, անցեալ պատերազմին մէջ։ Ճարտարագործութիւնը եւ հողագործութիւնը, եւ անոնց հետ մարդկային բանուորութեան մեքենան նոյնքան դեր պիտի ունենան ապագայ պատերազմին մէջ որքան զինուորները։

Իտալիոյ պայմանները Տարտանէլի մասին

Հռոմէն կիսապաշտօնական զեկոյց մը կը հերքէ այն լուրերը թէ Միջերկրականի մասին դաշինք մը կը պատրաստուի Իտալիոյ, Եուկոսլաւիոյ, Յունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ։ Իտալական շրջանակներու մէջ կը հաւատեն թէ Իտալիա պիտի հետեւի պետութենէ պետութիւն կնքուած դաշնագիրներու մեթոտին, եւ ոչ թէ հաւաքական դաշինքներու։

Գալով Մոնթրէօյի պայմանագրին (Տարտանէլ), գիտել կը տրուի թէ Իտալիա զայն պիտի ստորագրէ երկու պայմաններով.— 1. Որ եւ է խտրութիւն պէտք չէ դրուի Իտալիոյ եւ միւս պետութեանց միջեւ, այն պատրուակով թէ իտալական կառավարութիւնը ուշ ստորագրած է պայմանագիրը.— 2. Իտալիա կը պահանջէ որ իրեն ալ խորհուրդ հարցնեն ի հարկին, թէեւ ինք փաստօրէն բացակայ է Ա. Դ. Խորհուրդէն որ պիտի որոշէ խորհրդային կամ ուրիշ տորմիղներու անցքը Տարտանէլէն։

Իտալիա կը շոյէ Եթովպիոյ իսլամները

Մարաշալ Կրացիանի, Եթովպիոյ փոխարքան, այս միջոցին քննական պտոյտ մը կը կատարէ իտալական կայսրութեան զանազան շրջաններուն մէջ։ Զորեքշաբթի օր Հարրարի մէջ խօսելով, բացատրեց այդ շրջանին գերազանցապէս իսլամական հանգամանքը եւ աւելցուց թէ կառավարութիւնը աւելի պիտի զօրացնէ այդ հանգամանքը։ Իսլամական դպրոցներ եւ մզկիթներ պիտի շինուին Հարրարի մէջ եւ քաղաքը պիտի դառնայ մեծ վառարան մը իսլամական մշակոյթի։ Իսլամական կրօնը, որ կ'արհամարհուէր Նէկիւսին օրով, հաւասար պիտի համարուի ուրիշ որ եւ է կրօնի։

Հեռագիրները կրեն թէ փոխարքային այս ճառը մեծ խանդավառութիւն պատճառած է։ Կը հետեւի թէ կրօններու կատարեալ հաւասարութեան քաղաքականութիւնը իրերու զօրութեամբ պիտի նպաստէ իսլամ տարրին։ Այս իրողութիւնը անշուշտ մեծ ազդեցութիւն պիտի ունենայ Եթովպիոյ իտալական կայսրութեան եւ Կարմիր Ծովու միւս իսլամական երկիրներու՝ Հիճազի, Եէմէնի, Սուտանի, նոյնիսկ Եգիպտոսի յարաբերութեանց վրայ։

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Վերջին լուրերու համաձայն, ապստամբները կը շարունակեն իրենց յառաջխաղացութիւնը Մալակայէն դէպի Ալմերիա։ Զօր. Ֆրանքօ կը պատրաստուի պաշտպանողական գործողութիւն մը կատարել նոր մայրաքաղաքին՝ Վալենցիայի դէմ։ Ապստամբները յաջողութիւններ շահած են նաեւ Մատրիտի առջեւ։ Միւս կողմէ կառավարական զօրքը կը ճնշէ Քորտովայի վրայ, որ պէտք անձնատուր ըլլան։ Զօր. Ֆրանքօ Մալակայի ճակատէն 30.000 զինուոր ջոկելով ղրկած է Քորտովա, օգնելու համար պաշարեալներուն։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

40 ՄԻԼԻՈՆ ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻԻ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ ՄԸ պիտի կնքէ անգլիական կառավարութիւնը, հոգալու համար ազգ. պաշտպանութեան յաւելուածական ծախսերը։ Կառավարութիւնը ամէն ջանք պիտի թափէ, անյապաղ դլուխ հանելու համար երկրին վերազինումը։

ԱՎԻՆԵՈՆԻ մէջ պայթիւն մը տեղի ունենալով, երեք բնակարաններ փըլան։ Մէկ հոգի մեռաւ եւ հինգ հոգի վիրաւորուեցան։ Զախակողմեան թերթերը կ'ըսեն թէ արկածին պատասխանատուն է զինավաճառ մը, անդամ Հրէզին Խաչի։

ՓԱՐԻԶ – ՄԱՐՍԷՅԼ ՃԵՄԲԸՆԹԱՑԻՆ մէջ Արաբ մը խենդենալով, կէս գիշերին մէկ ձեռքը ածելի մը, միւս ձեռքը դանակ մը բռնած, յարձակեցաւ ճամբորդներուն վրայ։ Երբ կառախումբը Վիէն հասաւ, խելագարը վար ցատկեց, սպաննեց ալ ու ձախ, յետոյ մտաւ փապուղին (թիւնէլ)։ Մէկ ժամ վերջը ջարդուփշուր եղած էր նոյն կառախումբին տակ։

ՊԱՆՔ ՏԸ ՖՐԱՆՍԻ վերատեսուչը պիտի հրաժարի, գրած էին քանի մը թերթեր։ Երէկ պաշտօնապէս հերքուեցաւ այս լուրը։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ կորսուեցաւ Գուաժէի օդակայանէն, շատ խորհրդաւոր պարագաներու մէջ։ Ծարպիէ օդանաւորդ մը թռցուցած է զայն անծանօթ ուղղութեամբ։

ՏԻԹՐՈՅԹԻ (Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ) «Ճէնըրըլ Մօթըրս» ինքնաշարժի ընկերութեան 200,000 բանուորները, որոնք աշխատանքը դադրեցուցած էին 44 օրէ ի վեր, գոհացում ստացած ըլլալով, գործարանները վերաբացուեցան։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵԼՕ—ՔԱՆԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերահամակրական շաբաթօրեայ հանդիպումը այսօր, շաբաթ երեկոյ, Ակումբին մէջ, 52 rue Isidor Neujahr. Պանելօ։

Կը խօսի՝ ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ Ներկայ քաղաքական կացութիւնը։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Վարդան ենթակոմիտէի ընդհ. դասախօսական ժողովը 14 փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ, ընկ. Ճիհանեանի բնակարանին մէջ։

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի կողմէ

Այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Շաֆրիկեան սրահին մէջ,

5 rue de l'Eclipse, Մարսէյլ։

Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է։

ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ ԱՄԵՆԷՆ ՇՔԵՂ ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

Կիրակի, 14 փետր., կէսօրէ վերջ ժամը 3.30էն մինչեւ կէսգիշեր,

Aéro-Club de Franceի սրահին մէջ,

6 Rue Galilée, Métro Boissière

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Թատերական եւ երաժշտական բաժինով

ԸՆՏԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ, **JAZZ** ԵՒ **TANGO**

Պարերը կը սկսին ժամը ճիշդ 3.30ին եւ կը տեւեն մինչեւ 12

Ժամը 5ին անդամներու կողմէ կը ներկայացուի

ԽԵՆԴԵՐՈՒ ԲԺԻՇԿԸ

Մոլիէռի խիստ ծիծաղաշարժ կատակերգութիւնը։

Ժամը 6ին տեղի կ'ունենայ համերգ եւ զանազան անակնկալներ։

ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՊՈՒՖԷ

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ

ՄՈՒՏՔ՝ այրերու 10 եւ կիներու 7.50 ֆր.։

Երեկոյթ

Ալֆորվիլի Զէնկիլէրցիներու Հայր. Միութեան կողմէ

Այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հայ Ակումբին մէջ,

1 Bld. Carnot, Ալֆորվիլ։

Երգ, արտասանութիւն, պար, վիճակահանութիւն եւ պուֆէ (մէկ սրահ)։

Մուտք ազատ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հրաչեան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի առաւօտ ժամը 11ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ Աստուր Հրաչեանի մահուան քառասունքին առթիւ։ Կը հրաւիրուին բարեկամներն ու ազգականները։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՐՄԵՆՈՒՇ

(Ցուած հայկ. հղեոնի դրուագներէն)

ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆԻ

*La Société des Amis de l'Instruction*ի հիմնած գրական մրցումին մասնակցող հօթանասուն հեղինակներու մէջ ԱՌԱՋԻՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻ արժանացած է այս երկին ֆրանսերէն բնագիրը՝ ՀԱՑ ԲՆՄԻ ՀԱՄԱՐ Վ. ՆԵՐ ՄՇԱԿՈՒԱԾ ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ԿՈՂՄԷ։ Նիւթին արժանի շքեղ տպագրութեամբ հատոր մը։ Գին 7.50 ֆրանք։ Դիմել տպարան Ա. Արմէն եւ ընկ. 39 *rue Saint-Savournin, Marseille*, եւ գրատուն Հրանտ—Սամուէլ. *51 rue Mr le Prince, Paris (6)*։

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

Փարիզի եւ Եւրոպայի Ցաւաքի թերթ։

Գ ԼԻՒԼԻԼ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON

12 — 18 Փետր.

Ամէն օր 2.30ին, երեկոյեան 8.30ին

Fernand Cravey, Jacqueline Francell dans

Le grand refrain

Գիներ 5 եւ 7 ֆր. location gratuite.

Dancing Cigale avec five Boy's ehrcoart Jazz-Cigale, պարահանդէս ամէն շաբաթ գիշեր ժամը 8,30ին եւ կիրակի գիշերները ժամը 3ին, իսկ գիշերները ժամը 8,30ին

REXY CINEMA (Lyon)

Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi

12 — 18 Փետր

Երեկոյթներ ժամը 8.30

Իսկ Հինգ եւ Կիր ցերեկ եւ գիշեր

Fernandel

dans

Un de la Légion

Գիներ 3, 5 եւ 6 ֆրանք.

Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին 4 սրահի 2 ...

Docteur KOGINSKY

Փարիզեան մասնագէտ

Կը դարմանէ ընդհանուր հիւանդութիւններ, աչք, սրտի եւ ջղային հիւանդութիւններ։ Կ'ընդունի սկսեալ Փետր. 18էն ամէն հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 4—6։ 16 rue de la Défense Issy-les-Moulineaux, Seine

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մայիս 1էն Նոյեմբեր 15

ԹՐՈՔԱՏԷՐՈՅԻ ՊԱԼԱՏԷՆ ՆԵՐՍ

Թրոքատէրոյի ներսի մասը եւս պիտի կրնայ պարփակել, նորագոյն եւ աւելի ընդարձակ տարածութեան մը վրայ, նախորդին հաւաքածոն, Ազգագրական Թանգարանը որ վերջին տարիները, Փարիզի ամենահրապուրիչ ու մշտատեւ ցուցադրութիւնն էր՝ Բաղդատական քանդակագործութեան Թանգարանն ալ պիտի կրկնապատկուի։

Արդ, Թրոքատէրոյի նորակառոյց Թանգարանը պիտի ամփոփէ ժամանակին սքանչելի հաւաքածոները։

Իսկ Նաւային Թանգարանը, որ ներկայիս առժամապէս Լուվրի Թանգարանին մէջ տեղաւորուած է, պիտի տեղաւորուի Թրոքատէրոյի Թեւերէն մէկուն մէջ, վերակազմուած եւ նորոգուած հիմերու վրայ, ստեղծելով գեղեցիկ միջավայր մը։

Իսկ նկարահանութեան, շարժանկարի եւ ձայնասփիւռի Թանգարանները, նոյնպէս իրենց միահամուռ ամբողջութեամբ հոն պիտի պարփակուին։

ԹՐՈՔԱՏԷՐՈՅԻ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԸ

Քանդուած նախկին Ժողովրդական Թատերասրահը — Ազգ. վիճակահանութեան նախկին ամփիթատրոնը — պիտի տեղաւորուի Թրոքատէրոյի երկու թեւամասերուն առջեւ գտնուած դարատափին տակ։ Աւելի մեծ քան փլցուածը եւ լաւագոյն հնչականութեամբ օժտուած սրահի մը մէջ, որուն ներքնահողի աշխատութիւններուն գործադրութիւնը արագութեամբ կ'ընթանայ։

Փոխանակ մակերեսային դլանաձեւ սրահի մը ստորերկեայ 3600 հոգի պարունակող թատերասրահ մը պիտի կազմէ։ Սակայն թէեւ ան հողին մէջը մխրճուած պիտի ըլլայ, դարձեալ մէկ կողմէ Թրոքատէրոյի պարտէզներուն վրայ պիտի բացուի։ Իսկ գուռանոցը (foyer) միանգամայն հանդիսասրահ, նմանապէս ծաղկազարդ դաշտերուն վրայ պիտի նայի, իր առջեւն ալ ունենալով մեծադիր աւազանը որուն երկարութիւնը 110 մէթր պիտի ըլլայ եւ լայնութիւնը 30 մէթր։

Ցուցահանդէսի տեւողութեան, նորակառոյց պալատը իր ամբողջութեամբ մօտի արտայայտութեան մը գոյատեւելին պիտի ըլլայ։

Բլուրին պարապ մասերուն վրայ, առժամապէս պիտի հաստատուին Ցրդ դասու պատկանող այլեւայլ ճիւղերու տաղաւարները։ Ընկերային հարցեր, ազնուութեան գործեր։ Նոյն պարտէզներուն մէջ պիտի գետեղուին նաեւ շատ մը մեկուսացած տաղաւարներ, որոնք պիտի ամփոփեն թէ ֆրանսական եւ թէ օտար մենաշնորհները։

Հակառակ այս խճողումներուն ամէն ինչ չափուած ու ձեւուած է, որպէսզի Թրոքատէրոյի շատրուաններով, պարտէզներով եւ զանազան աւազաններով սքանչելի ներդաշնակուի ընդգրկուած ճարտարապետական ոճին հետ։

ԹՐՈՔԱՏԷՐՈՅԻ ԲԼՈՒՐԻՆ ԱՌԱՋԱԿԸ

Թրոքատէրոյի հակայ աւազանին վիրերը, համաչափութեամբ պիտի գետեղուին չորս շարք ջրաբաշխ խողովակներ, որոնց ջուրերու տարածուն ցանցերը զուգորդական շաւիղներ պիտի գծեն օդին մէջ։ Անոնց ամէնէն մեծը 50 մէթր հեռաւորութեան մը վրայ պիտի ցայտէ, մինչդեռ միւսները աստիճանաբար նուազ երկարութեամբ նկարուն ծաւալ մը պիտի կազմեն։

Մինչ, նոյն պահուն, աւազանին երկու կողմերու բարձր փոսերուն շարքերը ինչպէս նաեւ կեդրոնական հզօր շատրուանը իր բարձրաբերձ ջուրերով պիտի ամբողջացնեն այս ամփիթատերաձեւ տեսարանը։

Զանազան բարձրութեամբ երկարող վէտվէտուն եւ փրփրալից շիթերը, շառաչուն տեղատարափով մը լայնատարած աւազանին մէջ պիտի գլորին ուսկից ջրաբուխ սանդուխներուն վրայէն սահելով մշտահոս տեսարաններ պիտի պարզեն, միացած ջրվէժներու նման հրաշապատում լուսասփիւռ մեքենաներու գունաւոր ապակիներուն։

ԿՐՕՆ ՉԱԼԸՔԵԱՆ

(Շար.) (4)

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու ժողովը 13 փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Գ. Գարակէօզեանի սրահը, 45, բիւ տը լա Տէֆանս։

Կը հրաւիրուին անդամները եւ համակիրները։ Կը խօսի Գնդ. Վաղ — տասարեան, միութեան նպատակներուն մասին։

ԼԻՈՆԻ Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղի վարչութիւնը, իր բոլոր անդամուհիները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ, վաղը, կիրակի, 14 փետրուար, կէսօրէ վերջ, ժամը ճիշդ 3ին, 181, Քուռ Լաֆայէթի օրհնարանին սրահը։ Կարեւոր օրակարգ։

ՏԵԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋ

Մարսէյլ — Փրատոյի Մայր - Եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ յառաջիկայ Կիրակի, 14 փետր. ՏԵԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋ, կը կատարուի հանդիսաւոր Ս. Պատարագ։ Ներկայ կ'ըլլայ եւ կը քարոզէ ԳԵՐ. Տ. ԳԱԲՐԻԷԼ ԵՊԻՍԿ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ։

Շաբաթ երեկոյ, 13 փետրուար, ժամը 5ին, ՆԱԽԱՏՕՆԱԿ։ Կ'երգուի «Լոյս Զուարթ», կը կատարուի Անդաստան եւ կը աղերգուի «Քրիստոս փառաց»։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԹԻՒ 5 ԽԵԼԱԳԱՐԸ

Կատակերգութիւն 3 արար եւ 1 պատկեր

ԳԻՆ 5 ՖՐԱՆՔ

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

51, Rue Mr. le Prince, Paris - VI

Փոխարժէքը կարելի է ղրկել նամականիշով։

ՇԱՎԻԼԻ եւ շրջականերու եկեղեցական ընկերակցութեան վարչութիւնը ... ծանուցանէ թէ՝ յառաջիկայ «Տեառնընդառաջ»ի տօնին առթիւ 13 փետրուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 4ին, տեղի ... Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մատրան ... լուսավառութեան արարողութիւն ... ղի պիտի ունենայ եւ 14 փետրուար կիրակի օր Շավիլի եւ շրջականերու ... Նորընտիր հոգեւոր հովիւ ... Հմայեակ վարդապետ Պաղտասարեան պիտի պատարագէ եւ իր քարոզով պիտի մխիթարէ հաւատացեալները։

Երգեցողութիւնը պիտի կատարուի ղեկավարութեամբ ... Գ. Կրպ. Փաշաեանի եւ մասնակցութեամբ տեղական կարող ուժերու ...

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 14 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
DIMANCHE 14 FÉVRIER 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3346

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԵՐԳԻՉ ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ

Ո՞ւր ես դուն, պատուհաս արքայից,
Անհղ աստուածուհին Ազատութեան.
Եկո՛ւր, խլէ՛ պսակը իմ գլուխէս,
Խորտակէ՛ այս իգացած քնարը.
Ես կ'ուզեմ ազատութիւնը երգել աշխարհին,
Կ'ուզեմ զարնել մեղքը գահուն վրայ։

Լսեցէք եւ զարմացէք,— Մոսկուայի թղթակիցները նկարագրելով ի պատիւ Պուշկինի սարքուած հանդիսութիւնները, արտասանուած ճառերն ու փառաբանութիւնները, դիտել կուտան թէ այս քերթուածին թէեւ ըմբոստ բանաստեղծն ալ դասուեցաւ Մարքսի, Էնգէլսի, Լէնինի եւ ... Սթալինի կարգը։

Ամէն պարագայի մէջ, պաշտօնական ճառախօսները կարելի եղածին չափ կարմրցուցած են Պուշկինը, զայն հռչակելով համայնավարութեան խորհրդանշանը կամ կուռքը՝ Ֆաշականութեան դէմ։ Բայց, այս աօթիւ ալ, բանաստեղծին չափ, եթէ ոչ աւելի՝ փառաբանուած է հանճարաւո՛ր Սթալինը։

— «Թէ պաշտօնական ճառախօսները եւ թէ թերթերը շռայլօրէն գործածեցին «հանճար» բառը Պուշկինի համար. բառ մը որ այսօր գրեթէ տարամերժօրէն վերապահուած է «Մեծ Սթալին»ի։ Կրթական գործավարը իր բացման ճառին մէջ աշխատեցաւ ապացուցանել թէ Պուշկին էապէս «ժողովրդական բանաստեղծ» մըն էր, որովհետեւ կ'ատէր ռուսական յետադիմութիւնը եւ գրաքննութիւնը։ Միայն մեծ երկիր մը ուր ընկերվարութիւնը յաղթանակած է, կրնայ իրապէս գնահատել Պուշկինը եւ արժանապէս պատուել անոր հռչակն ու հանճարը։ Պուշկին կը պատկանի անոնց որոնք անողոք պայքարներ կը մղեն Լէնինի եւ Սթալինի դրօշին տակ։ Մենք հաստատօրէն դէպի համայնավարութիւն կ'երթանք առաջնորդութեամբ Սթալինի»։

Կը թուի թէ՝ կրթական գործավարին այս ուղղափառ ճառատանութենէն աւելի, սրտի խօսած է կուսակցական պաշտօնատարութեան խմբագրականը, ուր կ'երեւան հետեւեալ նախադասութիւնները.

— «Պուշկին, փառքը եւ հպարտութիւնը ռուս մեծ ժողովուրդին, երբեք պիտի չմեռնի։ Ռուս ժողովուրդը աշխարհի տուաւ հանճարեղ Պուշկին մը։ Ռուս ժողովուրդը իրաւունք ունի հպարտանալու իր դերով՝ պատմութեան մէջ, իր գրագէտներով եւ բանաստեղծներով»։

×

Մէկդի դնելով բոլոր չոնգալից արտայայտութիւնները, կարելի չէ ժխտել թէ Պուշկին եղաւ փոթորկաշունչ երգիչը ըմբոստութեան եւ ազատութեան։ Ըմբոստ ոգի մը, որ հզօր չանթի մը պէս փայլատակեց խաւարին մէջ, հնչեցուց ապստամբութեան չափածոյ՝ աննախընթաց բռնակալութեան մը սարսափներուն դէմ։

— «Բռնակալներ աշխարհի, դողացէ՛ք,— եւ դո՛ւք, անկեալ գերիներ,— լսեցէ՛ք ինծի, ապստամբեցէ՛ք»։ *(Ազատութիւն)։*

Այս մարտակոչը հնչեցնել Ռուսաստանի մէջ, 1817 - 1819ին, անշուշտ չէր նշանակեր ուղեցիկ դառնալ Մարքսի, Լէնինի կամ Սթալինի։ Ան կը խտացնէ արժանիք մը, որ վեր կը մնայ բոլոր ժամանակ ձուլածոյ գովեստներէն։

Նոյն ապստամբ ոգին է որ կը գալարուի ամբողջ բանաստեղծութեան մէջ, տեղ մը խռովք եւ սարսուռ ցանելով, տեղ մը պայթելով ինչպէս ռումբ.

Դուն, իշխանական անզգամ,
Ես կ'ատեմ քեզ, քեզ եւ քու արմատը,
Ես անգութ հրճուանքով մը կը նախատեսեմ
Քու կործանումդ եւ մահը զաւակներուդ։
Քու ճակտիդ վրայ ժողովուրդները կը տեսնեն
Նշանը անէծքին.
Դուն զարհուրանքն ես երկնքի, ամօթը Բնութեան։

Իր զայրոյթը նոյնքան բուռն է, նաեւ, հլու հնազանդ սորուկներուն հանդէպ.

Արածեցէ՛ք, հրաժարեալ ազգեր.— Պատիւի կանչը պիտի չարթնցնէ ձեզ.— Հօտերը պէտք ունի՞ն ազատութեան,— Պէտք է զանոնք խուզել կամ մորթել,— Դարէ դար, անոնք ժառանգորդներն են.— Բոժոժաւոր խարազանին եւ լուծին։

Տակաւին կարելի էր խօսիլ իր սանձարձակ արտայայտութեանց մասին, որոնք թուղթին չեն յանձնուած տարբեր լեզուներով, կամ յանձնուած են կրճատ ...

Պուշկինի ցանած սերմերն էին որ, սերունդէ սերունդ փոխանցուելով, ալեկոծեցին ռուս աշխարհը։ Պուշկին մրրկահաւն էր գալիքին,— անշուշտ ոչ անոր որ կը տեսնենք այսօր, իբրեւ համաշխարհային յեղափոխութիւն։

Ճառերը եւ փառաբանական տաղերը չեն որ պիտի լեցնեն անջրպետը՝ Պուշկինի երգած ազատութեան եւ Սթալիններու հաստատած կարգուսարքին միջեւ։

Մոսկուան կրնայ բանաստեղծը պանծացնել իբրեւ ռուսական ժառանգութիւն, բայց ոչ իբրեւ աւետաբեր կամ ուղեկից խորհրդային իշխանութեան։

Ընդհակառակն, բանաստեղծին երգերը այնքան հարազատութեամբ կրնային պատշաճիլ, նաեւ, այսօրուան իշխանաւորներուն։

Բանաստեղծը, իբրեւ «սերմնացան ազատութեան», այսօր ալ բոլորովին մինակ պիտի գտնէր ինքզինքը, եթէ յանկարծ արթննար։ Ու պիտի չճանչնար իր երգած ժողովուրդը, ոչ ալ այն երկիրները որոնց փառքը հիւսեց։ Ու պիտի մռնչէր, անգամ մը եւս.

— Արածեցէ՛ք, հրաժարեալ ազգեր ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

400.000.000 ՈՍԿԻ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ

1,200,000,000 ոսկի՝ հինգ տարուան համար

Անգլիոյ ելեւմ. ժողովին ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, ելմտական նախարար Պ. Չէմպըրլէն յայտնեց թէ կառավարութիւնը լիազօրութիւն պիտի խնդրէ մինչեւ 400.000.000 (չորս հարիւր միլիոն) ոսկի փոխառութիւն կնքելու, յառաջիկայ հինգ տարիներու ընթացքին, որպէսզի կարենայ լրացնել ազգային պաշտպանութեան ծրագիրը։ Այս յայտնութիւնը անակնկալ մը եղաւ երեսփոխաններուն համար։ Ամէնքն ալ գիտէին թէ սպառազինութեան ծախքին մէկ մասը պիտի ճարուի փոխառութեամբ, բայց չէին կարծեր թէ պահանջուած գումարը 250 միլիոնէն աւելի պիտի ըլլայ։ Կառավարութիւնը կ'ուզէ համոզել թէ այսքան ծանր բեռ մը տակ մտնելով, ամբողջովին ապահոված պիտի ըլլայ եւ կրկին պաշտպանութեան պահանջները։ Ելմտական նախարարը հետեւեալ բացատրութիւնները տուաւ, ապացուցանելու համար այդքան վիթխարի փոխառութեան մը անհրաժեշտութիւնը.

«Ազգ. պաշտպանութեան ծախքը այնպիսի համեմատութեամբ կ'աճի որ անկարելի է ամբողջովին սովորական եկամուտներով ճարել զայն։ Հետեւաբար կառավարութիւնը կ'առաջարկէ անմիջապէս օրինագիծ մը ներկայացնել, որպէսզի լիազօրութիւն տրուի կամ փոխառութիւն կնքելու եւ կամ եկամտացոյցին յաւելուածական հասոյթը ազգ. պաշտպանութեան յատկացնելու որոշ տարենի մը համար»։

Նախարարը դիտել տուաւ թէ կարելի չէ այժմէն ճշդել ոչ փոխառութեան գումարը, ոչ ալ անոր գործածման պայմանաժամը. բայց առ առաւելն 400 միլիոն ոսկի հաշուեց գումարը, հինգ տարին չանցնելու պայմանով։

Աշխատաւորական խմբակցութեան առաջնորդը, Պ. Էթլի, որ առաջին հարցումը ուղղած էր այս մասին, նախարարին յայտարարութիւնը լսելէ վերջ յայտարարեց.

— Շատ ծանրակշիռ յայտարարութիւն մը լսեցինք ելմտական նախարարէն։ Ան լիազօրութիւն պիտի խնդրէ 400 միլիոն ոսկի ճարելու փոխառութեամբ, ազգ. պաշտպանութեան ծախքերուն համար։ Երբ 100,000,000 ոսկի փոխ առնուեցաւ գործազուրկներուն համար, պետական սնանկութիւն հռչակուեցաւ։ Կ'ուզէի հարցնել թէ այս առաջարկը քննելէ առաջ, որ բոլորովին աննախընթաց է խաղաղութեան շրջանին, ժողովին պատեհութիւն պիտի տրուի՞ լսելու կառավարութեան առաջարկներուն ամբողջ մանրամասնութիւնները։ Մեզի խոստացած են Սպիտակ Տետրակ մը հրատարակել ազգ. պաշտպանութեան ծրագրի գործադրութեան մասին։ Ելմտական նախարարը պատրա՞ստ է լիովին պարզելու միջազգային կացութիւնը եւ ազգ. պաշտպանութեան վիճակը։

ՉԷՄՊԸՐԼԷՆ.— Աւելի լաւ կ'ըլլայ որ այդ հարցումը վարչապետին ուղղէք։

Հարցապնդող երեսփոխանը դիմեց Պ. Պոլտուինի, որ բացատրեց թէ ընդհանուր վիճաբանութիւն մը պիտի կատարուի, օրինագիծը ներկայացուած ատեն եւ ի հարկին Սպիտակ Տետրակ մըն ալ պիտի հրատարակուի։

*** Մասնագէտներ կը հաշուեն թէ մինչեւ ներկայ ելմտական տարեշրջանին վերջը (մարտ 31) ազգ. պաշտպանութեան գումարը պիտի չանցնի 170 միլիոն ոսկին. Հիմ բռնելով այս գումարը, զայն հինգով բազմապատկելով եւ վրան 400 միլիոնի փոխառութիւնը աւելցնելով, կը հետեւի թէ Անգլիա 1,200,000,000 ոսկի պիտի ծախսէ սպառազինութեանց համար, հինգ տարուան ընթացքին։*

*** Աջակողմեան մամուլը ջերմապէս կը շնորհաւորէ կառավարութիւնը, իր որոշման համար։ Ամէնէն մոլեռանդը, «Տէյլ Մէյլ», քիչ կը գտնէ պահանջուած գումարը եւ կ'առաջարկէ փոխ առնել առ նուազն մէկ միլիար ոսկի, փոխանակ 400.000.000ի։ Իսկ ձախակողմեան մամուլը եթէ ջերմ շնորհաւորութիւններ չուղղեր, բացասական դիրք ալ չի բռներ եւ միայն դրամ ճարելու մեթոտը կը քննադատէ։ Անոր կարծիքով, «փոխառութիւնը պիտի բարձրացնէ ապրուստը եւ նեղութիւն պիտի պատճառէ աշխատաւորներուն»։ «Թայմզ» անգամ մը եւս կ'արդարացնէ Անգլիոյ վերազինումը, իբրեւ հետեւանք միւս պետութեանց սպառազինութեանց։

*** Գերլինի թերթերը խօսելով այս մեծագումար փոխառութեան վրայ, կ'ըսեն.— «Մենք չենք քննադատեր Մեծն Բրիտանիոյ այս ընթացքը, Հիթլէր ըսաւ թէ ամէն երկիր ինքնիշխան է իր պաշտպանողական միջոցները կառուցանելու համար։ Ուրեմն կարձանագրենք Անգլիոյ ձեռնարկը առանց քննադատելու, բայց պիտի յիշենք, երբ ուրիշներ քննադատեն մեզ»։

Իտալական թերթերն ալ նոյն լեզուն կը գործածեն.— «Ժողովրդապետութիւնը, որ արգելք եղաւ զինաթափութեան, այժմ կը բազմապատկէ իր սեփական զէնքերը։ Կ'արձանագրենք այս պարագան»։

Ֆրանսայի մէջ գոհունակութիւն պատճառեց Անգլիոյ որոշումը, իբրեւ լաւագոյն միջոցը խաղաղութիւն պահպանելու։

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Օտարներ կը հեռացնեն Մատրիտէն

Վերջին լուրերու համաձայն, Սպանիոյ ապստամբները շարունակելով իրենց յառաջխաղացութիւնը Մալակայէն դէպի արեւելք, բազմաթիւ գիւղեր գրաւած են ծովեզերքին վրայ։ Բանակը յառաջ կը խաղայ դէպի Ալմերիա, գրաւած ըլլալով ծովափին եւ Սիէրրա Նէվատայի միջեւ ինկած հողամասը, որ Կրընատայի նահանգին ամէնէն բարեբեր շրջանն է։

Ապստամբները կը շարունակեն ռմբակոծել Վալէնսիան, ուր կը գտնուի հանրապետական կառավարութեան մայրաքաղաքը։ Այս ռմբակոծութիւնը նախանշանը կը համարուի յարձակողականի մը՝ այդ քաղաքին վրայ։ Զօր. Մոլայի բանակը միայն քանի մը մղոն հեռու կը գտնուի Վալէնսիոյ ճամբէն եւ կը սպառնայ վերջնապէս կտրել Մատրիտի պարենաւորման գիծը։

Մատրիտի կառավարութիւնը հրամայեց բոլոր օտարականներուն՝ անմիջապէս հեռանալ քաղաքէն։

Իտալական մարտանաւ մը հազար իտալացի կամաւորներ ցամաք հանած է Մալակա, համաձայն Ռիւթէրի մէկ հեռագրին։

Ապստամբները յարձակողականի ձեռնարկած են նաեւ Գիլպաոյի դէմ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Դ.

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՊՈՒՇԿԻՆ

ՌՈՒՍ ՄԵԾ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ, ՈՐՈՒՆ ՄԱՀՈՒԱՆ 100ԱՄԵԱԿԸ ՏՕՆՈՒԵՑԱՒ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 10ԻՆ. (Տես Բ. եւ Գ. էջ, գրութիւններ՝ իր մասին եւ քաղուածներ՝ իր գործերէն).

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱԽՈԽԵԱՆ

Պատահաբար կ'իմանանք թէ հռչակաւոր ծովանկարիչը երեք օր առաջ մեռած է Նիսի մէջ... Տեղեկատուն մեզի ծանօթ ըլլալով, պատճառ չունինք վերապահութեամբ հաղորդելու այս գոյժը, եւ կը սպասենք մանրամասնութեանց։

Ողբացեալ նկարիչը, որ միջազգային համբաւ կը վայելէր, բնիկ Տրապիզոնցի էր, երկար ատենէ ի վեր Եւրոպա հաստատուած։ Թէեւ ամբողջովին նուիրուած՝ իր արուեստին, ուշադրութեամբ կը հետեւէր նաեւ հանրային կեանքի եւեւէջներուն, միշտ պղուշանալով ցուցադրել իր հայրենասիրութիւնը։ Քանի մը տարի առաջ, բարեկամներ ուզեր էին իր յոբելեանը տօնել, ծննդեան 60ամեակին առթիւ, բայց ինք մերժած էր, եւ դոհ պիտի մնար, եթէ բացառիկ հրատարակութիւն մը նուիրուէր իր նկարչական գործունէութեան։

Շուտով առիթ կ'ունենանք խօսելու իր կեանքի եւ գեղարուեստական վաստակի մասին։

ՀԱՅ ԸՆՏԱՆԻՔ ՄԸ ԺԱՅՌԵՐԷՆ ՎԱՐ

Օթոմոպիլ ջախջախուած, մեռեալներ վիրաւոր

Երէկ Նիսէն ստացանք հետեւեալ նամակը, Կ. Խաչի մասնաճիւղին ցաւակցութիւններով. Մեզի ալ ծանօթ ըլլալով արկածահար ընտանիքը, մեր վշտակցութեան հետ, արագ ապաքինում կը մաղթենք.— Սարսափելի արկած մը, մեծ յուզումի մատնեց Մայէնի գաղութը։ Տասնեակ տարիներէ ի վեր, Նիս հաստատուած են Անդրիկեանները, բազմանդամ եւ նահապետական ընտանիք մը։ Իրենց աշխատասիրութեան եւ ճարպիկութեան շնորհիւ, բաւական կոկիկ դիրքի մը հասած են։ Մասնաւորապէս առատաձեռն եւ բարի են։ Իրենց եղած որ եւ է դիմում, հիւանդի եւ կամ աղքատի համար, չեն մերժեր եւ անվարան կ'օժանդակեն նիւթապէս թէ բարոյապէս։

Պ. Կ. Անդրիկեան նշանուեցաւ, Լիոն, Օր. Կէյվէջեանի հետ։

Փետրուար 5ի Պ. Անդրիկեան, իր անձնական օթոյով Լիոն կ'երթայ, նշանածը եւ ընտանիքը Նիս բերելու համար։ Լիոնէն ճամբայ կ'ելլեն, Օրիորդին մայրը եւ երկու եղբայրները։ Երբ էզա կը հասնին, եղբայրներէն մէկը կ'ուզէ ինք վարել օթօն. Բոլորն ալ կ'ընդդիմանան, բայց ի վերջոյ տեղի կուտան։ Հազիւ քիչ մը յառաջացած, կառքը կը շեղի ճամբէն եւ 25 — 30 մեթր բարձրութենէ մը ժայռերուն վրայ գլորելով կը գլորի անդունդը։ Պ. Անդրիկեան արթնամտութիւնը կ'ունենայ իր գլուխը թեւերուն մէջ պատսպարելու եւ անվտանգ կառքէն դուրս ելլելով, կը սկսի սպասել արկածեալները։ Կը տեսնէ նշանածը 10 — 15 մեթր հեռուն ժայռերուն վրայ փռուած եւ գլուխը ջախջախուած։ Աննկարագրելի յուզումով եւ գերմարդկային ճիգով, կը գրկէ եւ ճամբուն վրայ կը հանէ, ուր դժբախտ օրիորդը կը մեռնի քանի մը վայրկեանէն։ Նորէն վար կը վազէ եւ եղբայրները օթոյէն դուրս կը քաշէ մարած վիճակի մէջ։ Մէկուն գլխուն վրայ խոշոր վէրք մը բացուած էր եւ արիւն կը հոսէր։ Թաշկինակը թխելով վէրքին մէջ անոնք ալ ճամբուն վրայ կը փոխադրէ։ Կրկին վար կ'իջնէ մայրը փնտռելու եւ օթոյին հետեւը կապուած պայուսակներու յատուկ սնտուկին մէջէն կը գտնէ, բայց հազիւ մէկ կողմ քաշած օթօն կրակ կ'առնէ։

Ի զուր օգնութիւն կ'աղաղակէ եւ խելայարի պէս հոս հոն կը վազէ։ Հազիւ մէկ ժամ վերջը մօթօով մէկը կ'անցնի եւ էզա իմաց տալով, դժբախտ օրիորդին մարմինը եւ բոլոր արկածեալները հիւանդանոց կը փոխադրեն, իսկ Պ. Անդրիկեանը Նիս։ Թէեւ ինք լաւ է, բայց այդ ահռելի տեսարանը սոսկալի ազդած է ջիղերուն վրայ։ Մայրը եւ երկու տղաքը առայժմ ազատ են վտանգէ։

ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մոսկուայի, Խարքովի, Թիֆլիսի, Բագուի եւ Երեւանի մէջ

Պրիւսէլի «Լը Սուառ» թերթը (12 փետր.) Մոսկուայէն կ'իմանայ թէ բազմաթիւ նոր ձերբակալութիւններ կատարուած են Ուկրայնայի, Մոսկուայի, Թիֆլիսի, Բագուի եւ Երեւանի մէջ։ Մանրամասնութիւններ կը պակսին։

ՍՈՒՐ ՄԸ ԹԵՒԱՒՈՐ...

Les idées sont des épées vivantes, qui une fois forgées, prennent des ailes et combattent toutes seules et sans avoir besoin d'une main qui les tienne.

VICTOR HUGO

Ա.

Ամէն անգամ երբ Պուշկինի անունը կը լսեմ, աչքիս առջեւ կը պատկե — րանան պատանեկան այն օրերը, երբ Գէորգեան Ճեմարանի նստարաններուն վրայ, մեր սիրելի ուսուցիչ բանաստեղծ Յովհաննէս Յովհաննիսեան իրբեւ չափազանց բնական անձնաւորութեան մը՝ Պուշկինի տողերը կը բացատրէր իրեն յատուկ նրբութեամբ ու բանաստեղծին արժանի աքանչացումով.

— Գալուպչիկ, կ'անուանէր թարգմանող աշակերտը, — ու կը մեկնաբանէր անոր սխալները։

Եւ այդ բառին հետ, կը թուէր թէ դասարանը կը լեցուէր իրաւցնէ ա — ղաւնիներով ու ռուս արտասանութեան հնչիւնները խառնուէին հայկականին, կը պայքարէին, կը հաշտուէին, կը ճախրէին, կը թռէին, ու մեր պատանի հոգիներուն մէջ «Ռուսլան եւ Լուտմիլայի» կամ «Կովկասեան բանտարկեալի» հերոսներուն կեանքի զարկը կը խմորէին։

Հակայ է Պուշկինի ազդեցութիւնը մեր արեւելահայ գրականութեան բոլոր ռոմանտիկ թէ արձակ գրողներու վրայ, Նալբանդեանէն մինչեւ Թումանեան, մինչեւ Յ. Յակոբեան, որովհետեւ Պուշկին, մանաւանդ հայկական ժողովուրդներու մէջ, եր — բեմն ցարական օրերուն բնազդաբար, յաճախ անգիտակցաբար, դուռ բանաստեղծական ոլորտներէն աւելի կը մարմնացնէր նաեւ քաղաքական տենչանքներու բոլորած մը ...

Թէեւ 80ական թուականին կանգնած արձանին տակը արձանագրուած էր միայն երկու տող.

Ու ես երկար ատեն սիրելի պիտի բլլամ ժողովուրդին,
Որովհետեւ իմ քնարս երգեր է լաւ զգացումներ:

Բայց եւ ամէնքն ալ կը դղային, կը կռահէին նաեւ այն ատեն ցարական հրամանով ջնջուած երկու տողերը.
Որովհետեւ իմ այս դաժան դարուս,
Ես փառաբանիր իմ ազատութիւնը,
Եւ խոր։ տուտ իմ տուեր գթութիւն
դէպի ինկածը:

×

Տարիներ յետոյ, ուսանողական օրերուն, երբ Փրանսերէն արտայայտուելու վարժութեան համար քանի մը ռուսահայ ուսանողներս ծերունի փրոֆէսէօրի մը առաջնորդութեամբ համալսարանի սեղաններու վրայ մեր մտածումները կ'արտայայտէինք գրբաւոր թէ բանաւոր, Ռուսաստանէն եկած հրեայ ուսանողուհի մը չա — րագրութիւն մը ներկայացուց Պուշ — կինի վրայ, վերլուծելով անոր մէկ վէպը, «Կապիտանի աղջիկը»։ Ռցե — ւորուած էր աղջիկը, Ռուսաստանի դպրոցէն բերած ոգեւորութեամբ եւ — րոպայի համալսարանի մէջ կը ներկայացնէր Պուշկինի գործը իբրեւ համաշխարհային գրականութեան գլուխ — գործոց մը։ Նիւթը նոր էր ու շահեկան եւ գործը կարդացուեցաւ ամբողջութեամբ։

Ծերունի փրոֆէսէօրը որ միեւնոյն ատեն յոյն գրականութեան դասախօս էր, որու համար գրադարանի գաղտնիք չկար, ամէնքը լսելէ յետոյ իր կարծիքը յայտնեց շատ համեստօրէն։

Բայց այդ համեստութեան մէջ այնքան գիտութիւն կար, այնքան ծանօթութիւն, հմտութիւն ու լրջութիւն, մտաւոր հորիզոնի այնքան ընդարձակութիւն, որ երբ վերջացուց իր կարծիքը, տալով Պուշկինին այն տեղը, ուր որ անոր կ'իյնար համաշխարհային գրականութեան մէջ — կարծես պաղ ջուր թափեց հրէուհիի վառ ոգեւորութեան վրայ.

×

Եւ այսօր, ամբողջ ռուսական աշ — խարհը, չըսելու համար սլաւականը, երկու հակառակ թեւերով միեւնոյն անձնաւորութեան հարիւրամեայ փառքը կը տօնէ, յանուն անձնաւորութեան գաղափարներո՞ւն: Նպատակները տարբեր են, բայց իրողութիւնը մէկ է, եւ այդ իրականութեան մէջ զարմանալի համերաշխութեամբ ռուս հանճարի բոցն է որ կը ցոլայ:

Զարմանալի պատմութիւն՝ ռուս ռուսական իւրաքանչիւր արտայայտութիւնը։

Համաշխարհային պատերազմէն յետոյ պէտք էր որ տեղի ունենար այն անհաշտելի զանգուածային տեղահանութիւնը, որպէսզի իրենց երկրէն բոնի արտաքսուած բազմութիւններ ի սփիւռս աշխարհի ռուսական հանճարի գովքը չփորեն երկրագունդի բոլոր լայնութեան ու երկայնութեան վրայ.

×

Համաշխարհային պատերազմէն յետոյ ժամանակի պէտք ունի, որպէսզի իւրաքանչիւր մեծութիւն ճանչցը — ուած հեղինակի տուրքը փնտռէ իր միջավայրի ինչպէս արտաքին ազգակներու օժանդակութեան մէջ:

— Պուշկին, ռուս մեծագոյն հանճա՞ր:

Աֆրիկեան ղուկի այս թոռը կուգայ իր հայրերուն տաք արիւնով ջերմացնելու հիւսիսի սառոյցը, որու կազմած լայնահոս գետակի ափերը կը հեղեղեն ամբողջ կայսրութեան տարածուն սահմանները հեռո՜ւն, հեռո՜ւն, մինչեւ Հարաւ, մինչեւ Կովկաս, մինչեւ Մասիս:

Եւ, բնական օրէնքը պաղպաղման ու զարգացման, հարիւրաւոր ժողովուրդներու հետ շփումով — տարբեր, շատ աւելի առաջ մինչեւ իսկ բարձր քաղաքակրթութեան աւազանի մէջ մկրտուած, քան սլաւ ցեղն էր, թէեւ հանգամանքներու բերմամբ աւելի փոքր մնացած, բայց հարուստ իրենց մշակոյթով նաեւ գեղարուեստական արդէն նստած բնազդներով ու ձիրքերով կ'ուռճացնեն եկող հիւրը եւ նոր աւիշ կը սրսկեն անոր արիւնին:

Մինակ Պուշկի՞նն է որ օգտուեր է բազմազան ժողովուրդներու հարուստ ժառանգութեամբ հայկա Լերմոնտո՞վ, հապա Թոլսթո՞յ, եւ ուրիշնե՞ր, ձշ — գրտա՞ծ է թէ ինչ է կատարեր հարաւը, մանաւանդ Կովկասը իր չքնաղ բնութեամբ հիւսիսային տափաստաններու միայն վարժուած հոգիներուն վրայ — յանքի սարսուռ ազդելով։

Պէ՞տք է յիշել նաեւ երաժշտութիւնը: Ամէն անգամ երբ ռուս յայտնի երաժշտութեան անունով կը լսեմ այս կամ այն գործը, չեմ կրնար խռովքս պահել, երբ իւրացուցած կը տեսնեմ մեր կամ մեր հարեւան ժողովուրդներու ստեղծած մեղեդիները:

Եւ Պուշկին զգացած է այդ իրողութիւնը:

Եւ ան ի զուր չէ որ կ'երգէ.

— «Եւ իմ անունը պիտի արտասանուի բոլոր լեզուներով այս երկրի .
Հպարտ ժառանգները Սլաւներու:
Ան չըսեր «իմ ժառանգներըս» եւ կ'աւելցնէ .
«Եւ Ֆիններու եւ Թունգուզներու
այսօր վայրենի, եւ Քալմուքներու
այսօր բարեկամ տափաստաններուն».

Ու ահա բանալին Պուշկինի տաղանդին կամ հանճարին, եթէ օր մը գուցէ հարիւր տարի յետոյ, անոր անունը հնչէ նաեւ իր սահմաններէն դուրս:

Բայց ինչո՞ւ մինչեւ այժմ այդ անունը իր երկրի սահմաններու մէջ է միայն մնացեր: Որովհետեւ անոր ստեղծագործ էութեան իրական մասը սլաւական արտադրութիւն չէ ի — զեր, այլ ներածուած է դուրսէն, ո — րով եւ այն գաղափարները, որոնք, Վ. Հիւկոյի տողերուն համաձայն թեւ կ'առնեն ու կը պայքարին մեն մինակ ինչպէս հրաղէնէն արձակուած գնդակ, իրենց մայր խողովակին մէջ չեն գտներ, կամ եթէ գտնեն ալ՝ պաղած են:

×

Իր ժամանակի ոգին է որ թեւատարած կը սուրայ Պուշկինի բանաստեղծութիւններուն մէջ:

Ֆրանսական յեղափոխութեան ա — լիքները անցեր էին արդէն Ալպեան լեռներուն կատարներէն եւ Վոլկայի ափին կամ Ադրիականի եզերքներուն, Պալքաններու կողերուն կը մոնչէր ազատութեան շունչը:

Ա՜հ, այն ատենները, զեռ ազատութիւն բառը իր կրօնական ներշնչումով անձնազոհութեան խարոյկներ կը վառէր, ոչ միայն ազատութեան կարօտով վառած հոգիներու մէջ, այլ եւ ազատութեան մէջ մեծցած վճիտ հոգիներու նոր թեւ կուտար արեան գնով, իրենց մահով ուրիշներուն ազատութիւն նուիրելու փառաւոր տենչը գոհացնելու, լորտ Պայրըն մը 1824ին, իր ստեղծագործական բոցեղ օրերուն կ'իյնար արիւնլուայ Միսոլոնկի, խառնելով իր արիւնը յոյն ազատատենչ ապստամբներուն արիւնին, ընդդէմ թուրք բռնակալութեան:

Այդ օրերուն է որ Պուշկին արդէն վտանգուած իր ազատութեան նուիրած տաղով, յարաբերութեան մէջ այն ժամանակի առաջադէմ մտաւորականներու հետ, ան ալ չատերուն հետ պիտի աքսորուի դէպի Ճերմակ ծովի ափերը, բայց բարեկամներու միջնորդութեան շնորհիւ կ'աքսորուի դէպի հարաւ, եւ այդ աքսորին մէջ է որ կը գրէ Կովկասեան բանտարկեալը, Արագակ եզրայրները եւն. տարի մը յետոյ էր որ կը սկսէր գրել նշանաւոր «Պորիս Կոտունով», «Եւգինէ Օնեկին» եւն. եւն.:

Ահա թէ ինչու Պուշկին չի նմանիր ոչ Թոլսթոյին, որ իր ինքնամերժման բնազդով արտաքին բարոյախօսութեան քարոզներ կը կարդայ, հակառակ իր անձնական ճոխ ու շռայլ կեանքին, բարոյախօս որու համար գրագէտի մը թոնիր նորոգելը շատ աւելի արժէք ունի, քան ամբողջ հայկական ջարդը Համիտի ձեռքով։ Ոչ ալ կը նմանի Տոսթոյեւսկիին, որ առելութեամբ կ'ատէ արեւմտեան միտքը, միամտամտաւ կ'ողբայ.

Դ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

ՊՈՒՇԿԻՆ

Ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհը վերյիշում եւ մեծարում է Պուշկինին՝ նրա մահուան հարիւրամեակի առթիւ: Փարիզում տեղի ունեցան մի քանի հանդիսաւոր հաւաքոյթներ, որոնց մէկը հանրային կրթութեան նախարար Ժ. Զէյի նախագահութեամբ, նուիրուած մեծ բանաստեղծին, նոյնը Լոնտոն, Պրակա, Պուքրէշ, Պելկրատ, Սոֆիա եւ այլուր:

Խորհրդային Միութեան մէջ Պուշկինի տօնակատարութիւնը վերածուեցաւ մի աննախընթաց համազգային ցոյցի՝ ի փառս ռուսական ազգային մշակոյթի, որին խանդավառութեամբ մասնակցում են Միութեան մաս կազմող բոլոր ժողովուրդները.

Թւում է թէ որ եւ է բանաստեղծ չի ունեցել այնպիսի յարատեւ եւ խոր ազդեցութիւն իր ցեղակիցների վրայ, որպիսին ունեցել է Պուշկինը ռուս ժողովրդի վրայ եւ կ'ունենայ ապագայում. աւելի քան արդարացի է նրան յատկացնել նոյն դերը ռուս գրականութեան եւ ընդհանուր մշակոյթի մէջ, ինչ որ դեր որ յատկացուում է Պետրոս Մեծին կայսրութեան հիմնաւորման ու ուղեգծման մէջ.

Դժուար է գտնել համաշխարհային գրականութեան մէջ մէկ ուրիշ բանաստեղծ, որ կարդացուած լինի այնքան, որքան Պուշկինը: Տարիները ոչ միայն չեն թուլացրել նրա հանճարի հմայքը, այլ ընդհակառակն աւելի ընդհանրացրել են ու զօրացրել: Ահա մի դար է, ինչ ռուսերէն լեզուի դասաւանդութիւնը կատարւում է մեծագոյն չափով նրա գրուածքների վրայ: Ուրեմն չկայ մի գրագէտ ռուս, որ կարդացած չլինի Պուշկինը: Դեռ վերջերս խորհրդային Պետհրատը բաց թողեց նրա հեղինակութիւնները ութ միլիոն օրինակով, իսկ թէ որքան է քանակը մինչեւ այժմ հրատարակուածների՝ դժուար է ասել, բայց հաւանաբար հասնում է մի քանի միլիոնի:

Ինչո՞ւմն է Պուշկինի, իբրեւ մեծ բանաստեղծի, թերեւս եւ ամենամեծ բանաստեղծի հմայքին գաղտնիքը.

Նախ եւ առաջ այն պարզութեան եւ կատարեալ մատչելիութեան մէջ բոլոր նրանց համար, որոնք հասկանում են ռուսերէն լեզուն: Նա գերազանցօրէն զանգուածների բանաստեղծ է. Բայց միաժամանակ հեռու է գռեհկութիւնից, թէեւ մեծապէս ներշնչուել է ու օգտուել ժողովրդական բանահիւսութիւնից, բայց իր հարուստ ու ընտիր պատկերացումներով, իր բանաստեղծական արուեստի ճոխութեամբ մնում է Պառնասի բարձունքի վրայ, նրա խօսքը հնչում է հեշտ, բնականօրէն եւ մանաւանդ անկեղծ, ընթերցողը համակւում է մի հոգեկան մտերմութեամբ ու մտերմութեամբ հեղինակի հետ: Պուշկինի բանաստեղծութիւնների քերականութիւնն ու բառակազմութիւնը ոչ մի տեղ զոհ չեն գնում չափածոյ կառուցուածքի պահանջներին, ընդհակառակն նրանք կարծես գեղեցիկ արձակներ են չափածոյի հմայիչ երաժշտութեամբ պճնուած: Այդ պատճառով էլ վճռական է եղել նրա ազդեցութիւնը ռուս լեզուի եւ ոճի զարգացման գործում ու Պուշկինը մնում է յաւերժապէս կենդանի ու — սուցիչ պարզ, բայց եւ գեղեցիկ գրելու արուեստի մէջ:

Այս էջերում արդէն տրուեցին հատուկ տեղեկութիւններ նրա կեանքից: Պուշկինի կեանքն ու գործը այնքան ընդարձակօրէն ուսումնասիրուած ու վերլուծուած են թէ Ռուսաստանում եւ թէ նրանից դուրս, որ ստեղծուած է գիտութեան յատուկ ճիւղ պուշկինագիտութիւն անունով: Նա համեմատաբար ծաղիկ հասակում սպանուեց, 38 տարեկան, զոհ գնալով Նիկոլայ Ա.ի բռնապետական կարգերին: Բանաստեղծը չլինելով քաղաքական գործիչ իր մի քանի անմեղ գրական սլաքների համար երկու անգամ աքսորուեց. ապա միապետութեան կոյր սարուկների՝ ազնուականների ու փաշտօնեաների կողմից շարունակաբար ենթարկուեց զաւագրութիւնների ու մատնութիւնների, որոնք զզւալուն բանաստեղծին մղեցին յուսահատական որոշման — մենամարտի հրաւիրել իրեն անպատուողներից մէկին: Նա իր կեանքի գինով ուզեց պաշտպանել միապետութիւնը չըջապատող շողոքորթութիւնն ու ստորնութիւնը: Իր եղերական մահը ցնցեց իր ժամանակակիցներին, բայց եւ զրկեց ռուս ազգը այն աւելի մեծ գրական գանձերից, որ դեռ պիտի ստեղծէր Պուշկինի հանճարը: Հայ ժողովուրդը ոչ պակաս ուրիշներից լցուած է դնահատանքով հանդէպ ռուս մեծ բանաստեղծի: Անուրանալի է նրա ազդեցութիւնն արեւելահայ գրականութեան եւ ընդհանրապէս մտաւոր կեանքի վրայ: Եթէ չխօսենք բացառաբար ռուսական դաստիարակութեան ենթակայ մեր ունեւոր դասակարգի մասին, պիտի յիշենք, որ հայ գիւղացու եւ արհեստաւորի զաւակները նոյնպէս ճանաչել ու սիրել են Պուշկինը, որովհետեւ ծխական ու թեմական դպրոցներում ռուսերէնը սովորում էր Պուշկինի Կապիտանի աղջիկը, Եւգենի Օնեգին, կամ Բորիս Գոդունով գրուածքներից կտորներ անգիր անելով:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՀԱՅ ՊՐԵՄԷՐ ՍԱՌ ԽԱՒՈՐ ԲԱՆՏ

Գայլին անունն է եկած,
Ազուէս կայ որ մարդ կ'ուտէ.
Քըրտին անունն է եկած.
Ազգէն մարդ կայ՝ մա՛րդ կ'ուտէ:

Աժան մրսի արգանակ
Ի հարկէ համ մը չունի,
Առանց մոմի աշտանակ
Ի հարկէ համ մի չունի ,

Քանի որ մեր Հայը չունի բազաւոր,
Ամէն մարդ աղա, բէկ. խա՛ն է դարձեր.
Թէ յանկարծ կանգնէր մէկը բազաւոր
Չը գիտեմ քանի՞ զինուոր կը զանէր:

Ոսկի բեռցուր իշուն վերայ,
Նա դարձեալ նոյնպէս կը զռայ.
Ազատին եազցուր կապայ,
Նա դարձեալ կը կռկռայ:

Քանց պատը կարմիր չըկայ,
Որ երգես՝ սիրտը սեւ է.
Դրրսէն հրեշտակ կ'երեւայ,
Ներսէն անիծած դեւ է:

Վ,ախկատին մայրը չէ լացեր,
Ցանդուգին հայրը չէ լացեր,
Խոհեմ քաջին հայրն ու մայրը
Հաւասար են ողբալ, ացեր:

ԳԱԲՐԻԷԼ ԱՐՔ. ԱՅՎԱԶՕՎՍԿԻ

ԽՄԲ.— Գրքին յառաջաբանը՝ յաջորդ կիրակի:

ՈՍԿԻ ՁԿՆԻԿԸ

Եզերքին մօտիկ կապոյտակ ծովին,
Երեսուն տարի,ծեր մարդ մ'ու իր կին,
Տնակի մը մէջ հինուկ գետնափոր
Կ'ապրէին միանկ, աղքատ բայց անգորր

Ծերուկը ծովէն միշտ կ'որսար ձուկեր
Պառաւն ալ տան մէջ կանեփ կը մանէր:

Օր մը ցանցը ծով նետեց ծերունին
Ու տիղմով լեցուն դուրս քաշեց կրկին,
Եւ երբ որ նորէն վարմը ձգեց ծով,
Ամբողջ լեցուեցաւ ջրաբոյս խոտով
Բայց դարձեալ նետեց ձկնորսն իր արձայ

Ու բանեց սիրուն ձկնիկ մ'ոսկեձոյլ,
Որ ձայն հանելով բսաւ ծերունին,
Ճիշդ մարդու մը պէս խօսելով մեղմին
— Թող զիս որ երթամ ծով մանեմ նորէն.

Ի՞նչ ուզես կուտամ քեզի փոխարէն
Ու խեղճ ծերունին զարմացած մնաց
Այսպիսի հրաշք երբեք չէր տեսած
Հանեց ձկնիկը վարմէն ընտապիւ
Եւ ջուրին խորը նետելով ըսաւ.
— Աստուած հետդ ըլլայ, խեղճ ամենաշնորհ մեղ ձկնիկ
Գնա ծովուն մէջ յաղա՛ հանդարտորեն
Կոհակներուն հետ խաղա մեղմօրէն
Փրկանք չեմ ուզեր կեանքիդ փոխարէն

Բ.

Ըսաւ, ու գնաց իր պառաւ կնկան
Պատմեց կէտ առ կէտ հրաշքն այն օրուան:

Բայց չար պառաւը վայրացաւ այնքան
Որ բիրտ նախատինք տեղացուց վրան
— Դո՛ւն, անմիտ ծերուկ, դուն ծեր բուկ յիմար.
Ինչո՞ւ վարձք չառիր փրկանքի համար ...!
Խնդրէիր գոնէ տաշտ մը յուացքի
Կոտրած տաշտին մէջ հոգիս եք քակ. ...ուի:

Ծերուկը նելու. ծովափը գնաց,
Մինչ ալիքները կը ծփային գաւ ,
Ձկնիկը ոսկի կանչեց իրեն քով.
Որ խոկոյն եկաւ ու հարցուց փութով
— Ի՞նչ կ'ուզես ինձմէ, ծերուկ պառաւ ...

Ձկնորսը անոր տուաւ պատասխան
— Կընիկս ինծի դէմ զայրացած է շատ,
Ու կը պահանջէ յուացքի մը տաշտ:
— Մի՛ տրտմիր, բսաւ ձկնիկը խոհեմ,
Տաշտ մը կ'ունենայ կինդ այս իրիկուն:

Գ.

Ծերուկը դարձաւ տուն գնաց բերելու
Նոր տաշտ մը գտաւ կնկանը առջեւ
Բայց ան զոհութիւն տալու փոխարէն
Նոր նոր զանգատներ կ'ընէր շարունակ.
— Ծերուկ դուն անմիտ, ծերուկ յիմար
Մեծ բա՞խտ կը կարծես այս տաշտ ինծի համար
Շուտ բրէ', գնա քու ձուկէդ ուզէ
Աղուոր խրճիթ մը շինուած ...
Ծերն ելաւ գնաց նորէն ձուկին քով
Ու բսաւ անոր ալի արցունքով
— Կընիկս իր հիւղէն ձանձրացած ...
Եւ կը փափաքի խրճիթ մ'ունենալ
— Հոգ մ'ըներ, բսաւ ձուկն ...
Խրճիթ կ'ունենայ կինդ ուզածին պէս
Ծերն ելաւ գնաց, եւ հիւղի փոխարէն
Խրճիթ մը գտաւ իր հողի վրան

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՊՈՒՇԿԻՆ

(ՄԱՀՈՒԱՆ 100ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ).

Պուշկին ռուս ժողովրդի մեծագոյն բանաստեղծն է: Սակայն Պուշկին յայտնի է ոչ միայն իբրեւ հանճարեղ քերթող, այլ եւ անոր կատարած դերը ռուս գրականութեան պատմութեան մէջ ազգային գերակշիռ արժէք կը ներկայացնէ: Ցատկապէս մենք ոչ — ռուսերս ըմբռնելու համար այս իրողութիւնը, անհրաժեշտ է որ թռուցիկ ակնարկ մը նետենք այն ժամանակաշրջանին վրայ, որուն ծնունդն էր Ռուսիոյ ազգային հանճարը:

18րդ դարուն վերջը եւ 19րդ դարուն սկիզբը ամբողջ քաղաքակիրթ մարդկութիւնը կ'ապրէր Ֆրանսական մեծ յեղափոխութեան շունչին տակ: Նափոլէոնի յաղթանակներուն յաջորդեց ընդհանուր եւրոպական յետաշրջում մը՝ Ռուսիոյ Աղեքսանդր Ա.ցարին գլխաւորութեամբ: Յեղափոխական գաղափարներու տիրապետութիւնը յատկապէս չնչուած հանգամանք ունէր Ռուսիոյ մէջ, ուր իր սաղմին մէջ կը խեղդուէր ոչ միայն յեղափոխական կայծ մը, այլ եւ որ եւ է ազատամիտ տեսակէտ ու խաղաղ բարենորոգչական ձգտում: Ճորտատիրական կարգերը աւելի դժնդակ սեղմումներ կը բեցին եւ յառաջդիմական միտքը վայրագօրէն կաշկանդուեցաւ: Պալատական շրջանակները եւ ժողովուրդի վերին խաւերը ամբողջովին նուիրուած քաղքենի — շուայտ կեանքի՝ կը խաթարէին բարոյական ամէն ըմբռնում եւ կը խարխլէին ազգային գոյութեան հիմերը: «Ժողովուրդ» հասկացողութիւնը անծանօթ էր այդ մարդոց եւ բազմամիլիոն ռուս ժողովուրդը աշխատող անասուններու բանակ մըն էր անոնց համար՝ առանց իրաւունքի եւ իրաւասութեան:

Ահա այդ շրջանին էր, որ Ռուսիոյ մէջ կազմակերպուեցաւ եւ բռնկեցաւ «Դեկտեմբերականներու յայտնի շարժումը: Երկրի մը մէջ, ուր ժողովուրդի գոյութիւնն իսկ կ'անտեսուէր եւ որ կաշկանդուած է ստրկական շղթաներով, բռնապետութիւն մը, որ ժողովուրդը մտածելու իրաւունքէն իսկ զրկած է եւ անոր միտքը կը խարխափէ տգիտութեան մէջ.— բնականաբար չէր կրնար գրոշակիրը հանդիսանալ յառաջդիմական գաղափարներու: Մարդկային մտքի եւ լոյսին բարիքները տրուած էին միայն ազնուական դասին եւ ռուս ազնուականութեան յառաջադէմ տարրերն էին, որ բողոքի դրօշ պարզեցին ցարական բռնակալութեան դէմ: Մանաւանդ, որ այդ ազնուականներէն շատերը մասնակցած Նափոլէոնի դէմ եղած արշաւանքներուն եւ, մինչեւ Փարիզ հասնելով, հաղորդակից դարձած Եւրոպայի ազատամիտ եւ յեղափոխական մտքի կատարած նուաճումներուն:

«Դեկտեմբերականներուն մէջ կը բացակայէր ընդհանուր - միասնական տեսակէտ: Ոմանք կը հետապնդէին զուտ խաղաղ - բարենորոգչական նպատակներ, ոմանք կը պահանջէին միապետական - սահմանադրական կարգեր, իսկ ոմանք ալ կ'ուզէին յեղափոխական ճանապարհով Ռուսաստանի մէջ հաստատել հանրապետական իրաւակարգ: Սակայն, բոլորին ծրագիրն ալ կը նոյնանար մէկ կէտի շուրջ՝ առաջին առթիւ ջնջել ճորտատիրութիւնը: 1825 դեկտ. 14ի զինուորական յեղաշրջման փորձը անյաջող անցաւ եւ «Դեկտեմբերականներու ղեկավարներուն մէկ մասը կախաղանի արժանացաւ, մէկ մասը աքսորուեցաւ Սիպերիոյ խորերը, իսկ մնացածն ալ ստորինանալով կովկասեան բանակին մէջ՝ թշնամիի գնդակներու տարափին տակ: Ռուսաստան ամբողջ մէկ քառորդ դար հեծեց Նիկոլայ Ա. կայսեր բռնակալ մականին տակ (1825 - 1855):

Երբ աշխարհ եկաւ Պուշկին, փայլուն չէր նաեւ ռուսական գրականութեան վիճակը: Նախապուշկինեան շրջանին ռուս գրականութիւնը նոր էր ոտքի կանգներ եւ ամբողջ 18րդ դարու — րը այդ գրականութիւնը պարուրուած էր կեղծ դասական երեւոյթով: Անհատը, մարդը եւ հանրութիւնը տեղ չունէին այդ ատենուան ռուս գրականութեան մէջ եւ անոր մէջ կը բացակայէր իրական կեանքը:

Գրելու արտաքին ձեւերուն երկրպագու եւ անդիմագիծ ռուս գրականութիւնը կը մեացնէր ամէն տաղանդ եւ կը ներկայանար սահմանափակ եւ տժգոյն: Արեւմտեան հեղինակներուն հետեւող եւ ինքնուրոյնութենէ զուրկ, ռուս գրողները սահմանափակ մտածողութիւն եւ զգացումներ կ'արտայայտէին, անկարող՝ իրենց անձի եւ անհատականութեան դրոշմով կնքել ստեղծագործութիւնը: Անհատի ազատագրումը եւ մարդ էակի անհատականութեան արտայայտութիւնը 18րդ դարավերջը ռուս գրականութեան հրատապ խնդիրը կը դառնայ: Իրական կեանքը սատիրանմարար ձգողական ուժ կ'ունենայ:

Ռուս գրականութեան այս թարթափումներու շրջանին էր, որ հասակ նետեց Պուշկին:

Լիսէն Պուշկինի ստեղծագործութեան ուղիները գծեց: Դպրոցին մէջ Պուշկին մտերմացաւ ապագայ «Դեկտեմբերականներուն հետ եւ անոնց գաղափարական մթնոլորտին ազդեցութիւնը կրեց: Պուշկին չէր անդամակցէր գաղտնի խմբակներուն, թէեւ իր կապերը չխզեց անոնց հետ եւ, երբ 1929ին երկրորդ անգամ այցելեց Կովկաս եւ մինչեւ Կարին գնաց, տեսնուեցաւ շարք մը աքսորական «Դեկտեմբերականներուն հետ: Գործնապէս չմասնակցելով դեկտ. 14ի յեղափոխական ձեռնարկին, Պուշկին հոգիով շարժման հետ էր եւ իր բանաստեղծութիւններով կը նպաստէր յեղափոխական գաղափարներու տարածման ինչ որ պատճառ դարձաւ իր աքսորուելուն:

Սակայն, քաղաքական պայքարէն շատ աւելի, Պուշկինի ամբողջ տաղանդը ուղղուած էր կեղծ դասական գրական ուղղութեան եւ յառաջադէմ կեանքին այն ատենուան ախոյեան, կեղծ շրջանի դէմ: Դեռ աշակերտ եղած Պուշկին գործօն անդամներէն մէկն էր «Արզամաս» գրական խմբակին որ իրեն նպատակ էր դրած պայքարիլ անխնայաբար խամրող կեղծ դասականութեան դէմ: Սակայն մանկութեան հարուածը հասցուց Պուշկինի հանճարեղ գրիչը:

Պուշկին ոչ միայն խորացուց մինչ այդ եղած ռուս գրական նուաճումներուն, այլեւ հանդիսացաւ կուռքը ապագայ գրականութեան

Նախ եւ առաջ Պուշկին ռուս բանաստեղծութիւնը հասցուց բարձր կատարեալ մը, ապահովելով անոր պատուաւոր տեղ մը գրականութեան մէջ: Բանաստեղծութիւնը մարդկային ոգիի ամէնէն վսեմ արտայայտութիւնն է եւ անոր բարգաւաճումը

Ձիւնի պէս ճերմակ զոյգ վարագոյր – ներ
Պատուհանէն վար ուղիղ են կախուեր:
Բայց պառաւ կինը բարկութեամբ պո - ռաց.
— Ծերուկ դուն անմիտ, ծերուկ դուն ցնդած,
Արժանի չէի՞ յաւագոյն կեանքի
Ու խեղճ խրճիթ մը կամեցար ինծի.
Գնա՛ ծովէն ծով, ու ըսէ ձուկին
Թէ ալ չի բաւեր ինծ այսպէս խրճիթ.
Չի բաւեր այս կեանքն ինծի պէս կը - նկան,
Կ'ուզեմ որ ըլլամ ես ազնուական:

Դ.

Երբ ծով գնաց տրտում գլխիկոր,
Ալիքներն էին յուզուած ու պղտոր.
Կանչեց ձուկն եռին, խեղճ սիրտը կոտրած:
Ձուկն խոկոյն իր քով գալու արտա – բաց.
— Ի՞նչ կ'ուզես, ըսաւ, ծերո՛ւկ պատ - ուական:
Ծերունին կրկնեց խօսքերն իր կնկան,
Ձուկն ըսաւ անոր.— Դուն մի՛ մտածեր,
Նայէն զոհ կ'ըլլամ քու կնկադ ծեր:
Ծերուկ ձկնորսը երբոր տուն դար - ձաւ,
Աչքին տեսածը երազ էր, իրա՛ւ,
Կանգնած էր առջին տուն մը փառա – ւոր,
Տիկինը հագուած զարդերով աղուոր;
Բազմոցին վրայ բազմած յուլաբար,
Իր ծառաներուն հրամաններ կուտար;
Մարդը զարմանքով մօտեցաւ իրեն,
Յուզուած շլացած այդքան զարդերէն.
— Բարե՛ւ ձեզ, տիկի՛ն, ըսաւ դող - դոջուն
Եւ անշուշտ հասաք ձեր փափաքնե - րուն:
Բայց կինը իրեն չտուաւ երես,
Ու ծառաները մուրացկանի պէս
Զինքը դուրս ըրին, ղրկեցին ախոռ,
Ուր յարդին վրայ մնաց երեք օր;

Ե.

Մէյ մըն ալ նայիս, պառաւն անօրէն
Մարդ ղրկեց զինքը կանչելու նորէն.
— Շուտ վազէ՛ պոռաց, եւ ձուկը գը - տի՛ր.
Ես ալ յոգնեցայ այս շուքէն պատիւ:
Ոսկի եւ արծաթ ամէն մարդ ունի:
Ես կ'ուզեմ ինչ որ ուրիշը չունի:
Կ'ուզեմ ծովուն մէջ դղեակ մը աղուոր
Վարդի թերթերով կառուցուած բո - լոր:
Պատուհանները ըլլան արեւէ,
Որպէսզի լոյսը գիշերն ալ տեւէ,
Եւ հոն իմ առջեւ ծառայ ունենամ
Ոսկի ձկնիկը, ծերուկ անզգամ:
— Խելքի՞դ է եկեր, պոռաց ծերու - նին,
Լաւ է որ զքեզ շուտ փրկիչ տանին:
Կոտրուած տաշտդ ի՞նչ շուտով մոռ - ցար
Որ ալ չես հաւնիր այս կեանքին պայ - ծառ:
Պառաւը կատղած խոյացաւ վրան,
Ապտակեց, ծեծեց, ու ըրաւ հրաման
Իր ծառաներուն որ տանին զայն ծով,
Ու եթէ չերթայ, քաշկռտեն ծեծով:
Ծերուկն երբ ծովեզր հասաւ գլխիկոր,
Կը փրփրային ալիքներ խոժոռ
Կանչեց ձկնիկը ձայնով լալագին,
Որ խոկոյն փութաց, հարցուց ծերու - կին:
— Ի՞նչ կուզես, ըսէ՛, ձկնորս պատ - ուական:
Եւ խեղճ մարդուկը տուաւ պատաս - խան,
— Ա՜խ, ե՞րբ պիտի գայ վերջը ցաւե - րուս.
Կինս հազար ձեւն կը տեղայ գլխուս:
Հիմա կ'ուզէ որ ծովուն մէջ ապրի,
Դղեակ մ'ունենայ թերթերով վարդի.
Պատուհանները ըլլան միշտ արեւ,
Եւ դուն իր առջեւ կայնիս ծունկ բա – րեւ:

Ձուկը անխօսուկ դարձաւ ու գնաց
Ալիքներուն մէջ սուզուեցաւ կամաց,
Եւ ծերուկն անոր սպասեց ի զուր.
Ոչ պատասխան մը առաւ եւ ոչ լուր:
Յոգնած երբոր տուն դարձաւ իրիկ - ուան.
Իր փլած հիւղը տեսաւ առաջուան
Եւ պառաւ կինն ալ ծռած մէջքէն վար
Կոտրած տաշտին մէջ միշտ լաթ կը լուար:

ՊՈՒՇԿԻՆ

Թարգմ. Հ. եւ Զ. ԱՍԱՏՈՒՐ

ԳԻՒՂԸ

— o —

Ողջո՜յն քեզ, ամայի, խուլ անկիւն, ողջո՜յն քեզ
Հանգստի, աշխատութեան, ներշնչման ապաստան,
Ուրտեղ իմ օրերի հոսում է գետն անտես՝
Երջանիկ մոռացման գրկի մէջ դուրեկան,
Քո՛նն եմ ես.
Ես թողի թովչուհու ապարանքն ախտաւոր,
Ճոխ - փարթամ խնջոյքներ, պատրանքներ, խաղերգեր,
Ընտրեցի կաղնուտի սօսափիւնն, դաշտերի մեղմ անդորր՝
Ու պարապ. ազատ կեանք՝ խոհերի լաւ ընկեր:
Քոնն եմ ես. սիրում եմ այս այգին սեւաթոյր
Իր անուշ հովերով, ծաղկունքով ալ – ալուան՝
Այս մարգն իր ցաք - ցրիւ դէզերով խոտաբոյր,
Ուրտեղ կան պարզ, զուլալ առուակներ կլկլան:
Իմ առաջ ամենուր պատկերներ շարժական.
Տեսնում եմ մի զոյգ լիճ՝ կապուտակ հարթավայր,
Ուր շողում է մէկ - մէկ ձկնորսի առագաստ.
Այն ափին գոյ — արտեր. բլուրներ չարէշար,
Իսկ հեռւում ցանուցիր խրճիթները նուաստ:
Թաց. խոնաւ ափերին շրջմոլի հօտեր շատ,
Աղացներ թեւաւոր, չորնոցներ ծխապատ,
Ամէն տեղ լիութեան հետք ու ջանք, աշխատանք:
Ազատուած անցաւոր կապանքից, այստեղ ես
Սիրում եմ սովորել ճշմարտի վայելչանք,
Օրէնքը մեծարել իմ ազատ հոգով վեհ,
Չլսել խուլ տրտունջն ամբոխի խաւար, մութ,
Կարեկցել անվստահ աղերսին անօգուտ
Եւ նախանձ ցոյց չտալ չարագործ կամ տխմար
Անհատի սին փառքին, վեհութեան անարդար:
Դարերի գուշակներ, այստեղ ես հարց տամ ձեզ,
Սփոփիչ ձայնը ձեր մենութեան մէջ լսեմ,
Անկասկած, աւելի պարզորոշ կը լսեմ.
Նա վանում է մռայլ քունն անպէտ ծուլութեան,
Բորբոքում իմ մէջ հուրն աշխատանք - տքնութեան.
Եւ անում, հասնում են ձեր խոհերն ստեղծարար
Իմ հոգու խորքում յար:
Բայց մի միտք ահռելի՝ տանջում է իմ հոգին.
Այս ծաղկած արտերում, լեռներում խնդագին
Մարդկութեան բարեկամս ամէն տեղ. օ՛, երկինք.
Տեսնում եմ տգիտութեան սոսկալի նախատինք:
Չանսալով ո՛չ հառաչ, ո՛չ արցունք մշտակայ,
Այստեղ մեր բախտորոշ ազնուերն անզգայ,
Վայրենի, անօրէն՝ ճիպոտով բռնութեան
Զաւթել են, խլացրել. ի կորուստ մարդկութեան,
Հողուորի ե՛ւ վաստակ, ե՛ւ գոյք, ե՛ւ ժամանակ.
Հենուա՛ծ, կռացած գութանին, գարկի տակ,
Մարդ - ստրուկն է այստեղ ուժասպառ քարշ գալիս
Անողորմ իր տիրոջ արտերում ու լայն.
Այստեղ մինչ գերեզման լո՛ւծ ունի ամէն ոք.
Այստեղ կոյս աղջիկներ, խնդրելով յոյս, հոգում,
Բացւում են ու ծաղկում
Չարագործ ցոփ մարդու վաւաշի համար լոկ:
Ծերացող հայրերի նեցուկներ սիրասուն՝
Դեռահաս որդիներ՝ գործընկեր եռանդուն
Հայրենի խրճիթից գնում են՝ բազմացնեն
Թիւն իրենց աղայի ծառուկների չարատանջ
Օ՛, եթէ իմ ձայնից յուզուէին սիրտ, ականջ.
Եւ ինչո՞ւ է վառվում կրծքիս մէջ հուրն ի զուր,
Ու չունեմ ես ճարտար, շանթառաք լեզու սուր:
Օ՛, արդեօք, կը տեսնե՞մ ժողովուրդն ազատուած,
Ստրկութիւնն էլ՝ ցարի մի խօսքով տապալուած,
Եւ արդեօք կը շողա՞յ իմ երկրում դալկայոյս՝
Անկաշկանդ նո՞ր կեանքի գեղանի արշալոյս:

Ա. ՊՈՒՇԿԻՆ

Թարգմ. Վ. Տ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Պուշկինի մենամարտը

— • —

Գրեցինք թէ Պուշկին մեռաւ մենամարտի մը հետեւանքով, իր գեղանի կնոջ պատիւը պաշտպանելու համար:

Պուշկինի կինը իրապէս հաւատարի՞մ էր թէ ոչ, վկայութիւնները հակասական են: Յայտնի է սակայն, որ չար լեզուները հազարումէկ պատմութիւններ հիւսած էին, Պուշկինի ականջը հասցնելու փափաքով:

Թէ Տիկ. Պուշկին համանուհին էր ցարին, համաձայնութեամբը Պուշկինի:

4 նոյեմբեր 1836ին, Պուշկին նամակ մը ստացաւ, որով իրեն կը հաղորդուէր թէ «Վսեմաշուք Նարիշկինի նախագահութեան տակ, Կռտուշաւորներու Ընկերութիւնը ժողով գումարելով միաձայնութեամբ Ընկերութեան փոխ - նախագահ նշանակած է Պուշկինը, եւ պատմագիրը՝ կռտուշաւորաց»:

Նման նամակներ ղրկուած էին նաեւ Պուշկինի բարեկամներուն՝ առ ի տեղեկութիւն: Այստեղ աւելցնենք որ Նարիշկինը այն ազնուականն է, որուն գեղանի կինը համանուհին էր Ալեքսանդր Ա. ցարին, ամուսնոյն յօժարութեամբ եւ համաձայնութեամբ:

Կրնաք երեւակայել Պուշկինը փրփրած բարկութեամբ: Ժամանակէ մը ի վեր, արդէն, կը տատամէր կնոջ անհաւատարմութեան զրոյցները լսելով: Սակայն անհանդուրժելի էր այլ եւս այս խաղը:

Նամակին հեղինակը ծանօթ է այժմ,— Տոլկորուկով: Բայց անոր ետեւ կանգնած էին Պուշկինի թշնամիները, գլխաւորաբար կոմ. Նեսերոդը, Ուվարով, զոր Պուշկին խայտառակած էր երգիծական վէպի մը մէջ, Առ ի վերահաստատութիւն Լուկուլլոսի:

Սակայն, չեւ գիտեր ինչու, Պուշկին կը կասկածի Հոլանտայի դեսպանին վրայ, որ անուն հանած էր իր կնորասութիւններով: Այդ շրջանին Հոլանտայի դեսպան, Հէքէրրն, որդեգրած էր Ֆրանսացի սպայ մը տ'Անթէս, զոր շատ կը սիրէր: Պուշկին մենամարտի հրաւիրեց տ'Անթէսը:

Հէքէրրն սարսափեցաւ, խորհելով որ մենամարտին իբրեւ հետեւանք կը խորտակուի իր ասպարէզը ինչպէս եւ իր որդեգրին կեանքը: Հայր ու տղայ կը խորհին ելք մը գտնել, խուսափելու համար եղերական պատմութենէ մը: Պուշկինի քենին, Քաթէրին, սիրահարած էր տ'Անթէսի, կ'ուզեն օգտուիլ առիթէն, ու լուր կը տարածեն թէ տ'Անթէս կը դարպասէ ոչ թէ Պուշկինի կնոջ, այլ քենիին, եւ վաւերացնելու համար այդ զրոյցները՝ տ'Անթէս կ'առաջարկէ ամուսնանալ Քաթէրինի հետ:

10 յունուար 1837ին կատարուեցաւ ամուսնութիւնը, որով քենեկալ դարձան Պուշկին եւ տ'Անթէս: Ամուսնութեան ձեւակերպութիւններու բերումով, Հոլանտայի դեսպանին որդեգիրը կ'ուզէ այցելութիւն մը տալ Պուշկինի: Բանաստեղծը կը մերժէ:

Այս անարգանքը եւս կը տանի տ'Անթէս, սակայն բարձր դասու սալոններուն մէջ, ուր անխուսափելի էին իրենց հանդիպումները, տ'Անթէս այս անգամ կը դարպասէ Պուշկինի կնոջ, կատղեցնելու համար բանաստեղծը:

Պուշկին խենթեցած էր կատաղութենէն.

26 յունուար 1837ին, Հէքէրրնի կը ղրկէ նամակ մը գայթակղեցուցիչ հայհոյութիւններով հիւսուած: Մենամարտը անխուսափելի էր այլ եւս: Հէքէրրն եւ տ'Անթէս որոշեցին որ այս վերջինը ղրկէ մենամարտի հրաւէրը առաջին անգամ:

Երբ մենամարտի հրաւէրը ստացաւ, Պուշկին խաղաղեցաւ:

Յաջորդ առաւօտ կանուխ ելաւ անկողինէն, բոլորովին զուարթ: Խմեց թէյը եւ սկսաւ գրել:

Որոշեալ ժամուն, իր բարեկամը, Տանզաս, զոր վկայ նշանակած էր, եկաւ: Ու միասին սահնակ նստան, մենամարտի որոշեալ վայրը գացին,— Չէրնայա գետին վրայ, վիլլա մը: Միաժամանակ հասաւ տ'Անթէս իր վկային հետ:

Ձիւնը մէկ մետր վիլլային պարտէզը: Թուփերուն ու ծառերուն եւեւ բացատ մը կար, այդ վայրը յարմար էր մենամարտի, բայց ձիւնի ոչզով ծածկուած: Երկու վկաները բակած ոտքով ծեծել գետինը, ճամբայ բանալ ձիւնին մէջ, մինչ Պուշկին նստեր էր ձիւնի դէզի մը վրայ, արջու մուշտակի մը մէջ փաթթուած: Վկաները ոտքով համրեցին հեռաւորութիւնը, որուն վրայ պիտի կենային երկու հակառակորդները, իրենց վերարկուներով նշան դրին, յետոյ հրացանները լեցուցին:

Պուշկին կը պտտէր շարունակ, անհամբեր.

— Վերջացա՞ւ տակաւին:

Երկու հակառակորդները վերջապէս ուղղուեցան դէպի իրենց դիրքերը, հրացանները առին եւ սպասեցին կրակի հրամանին:

Տանզաս կրակի նշանը տուաւ: Պուշկին արագօրէն յառաջացաւ դէպի կրակի կէտը, կանգնեցաւ եւ նշան առաւ: Այդ պահուն, տ'Անթէս, որ տակաւին քայլ մը եւս պարտաւոր էր յառաջանալ՝ հասնելու համար կրակի կէտին, կանգնեցաւ եւ կրակ բացաւ: Պուշկին երեսն ի վայր ինկաւ մուշտակին վրայ, զոր փռած էր առջեւը:

Երկու վկաները եւ տ'Անթէս վազեցին իր մօտ: Պուշկին, որ նուաղած էր, ուշքի եկաւ, բարձրացուց գլուխը եւ ըսաւ.

— Սպասեցէք, տակաւին բաւական ուժ կը զգամ հրացանս պարպելու համար:

Տ'Անթէս գնաց իր տեղը եւ կանգնեցաւ քովնտի, կուրծքը ծածկած աջ թեւով: Պուշկին մեծ ճիգ մը ըրաւ, փորձեց ծունկի գալ, չյաջողեցաւ, այն ատեն պառկեցաւ եւ նշան առաւ պառկած: Քիչ մը երկար տեւեց նշանառութիւնը, վերջապէս կրակեց: Գլխիվայր ինկաւ տ'Անթէս, մինչ Պուշկին մէկ կողմ կը նետէր հրացանը, ուրախ բացագանչութեամբ մը.

— Պրաւօ՛...

Եւ նուաղած երկնցաւ ձիւնին վրայ: Իր հակառակորդը, աւելի բախտաւոր, ոտքի ելաւ այդ պահուն: Ինկած էր փախէն, թէեւ վիրաւորուած: Գնդակը մտած էր թեւին մսուտ մասէն եւ կոճակի մը հանդիպելով՝ վրիպած:

Երբ ուշքի եկաւ, Պուշկին հարցուց իր վկային.

— Սպաննեցի՞:

— Ո՛չ, այլ միայն վիրաւորեցիր:

— Տարօրինա՜կ, մինչեւ, կը կարծէի թէ զայն սպաննած ըլլալու հաճոյքը պիտի ունենամ, բայց սխալեր եմ: Հոգ չէ, անմիջապէս որ վէրքս դարմանեմ, նորէն պիտի մենամարտիմ:

Վկաները զայն փոխադրեցին սահնակին վրայ:

Նաթալիա, որ քրոջը հետ նոր էր դարձեր իր պտոյտէն, ճաշի համար ամուսնոյն կը սպասէր այդ պահուն: Յանկարծ ներս մտաւ Տանզաս եւ անվրդով երեւնալու ճիգով մը, յայտնեց թէ տ'Անթէս մենամարտեցաւ Պուշկինի հետ. Նաթալիա բակի սանդուխը վազեց. Այդ վայրկեանին ներս կը մտնէին անոնք որ Պուշկինը կը փոխադրէին: Կինը նուաղեցաւ ինկաւ:

Դիւանին վրայ երկնցեր պառկեր էր Պուշկին, ուժասպառ բայց գիտակցութեանը տէր: Կինը, ուշքի եկած, ուզեց քովը գալ: Պուշկին պոռաց.

— Մի՛ մտներ ներս:

Չէր ուզեր որ տեսնէ իր վէրքը: Պուշկին վիրաւորուած էր փորէն, գնդակը գացած փշրած էր ողնոսկորը եւ փշրանքներով ծակծկած աղիքները. Անտանելի ցաւեր կը զգար, ցաւէն աչքերը դուրս կ'իյնային, պաղ քրտինք մը կը ծածկէր զինք, նոյ - ուածքը կը պաղէր տառապանքին մէ - րայ: Ցաւէն երբեմն կը պոռար ու կը թնդացնէր տունը: Յաջորդ օրը ծառայէն խնդրեց որ ատրճանակը մօտը բերէ,— կ'ուզէր անձնասպան ըլլալ, այնքան կը յուսահատէր ցաւերէն. Բարեկամը վրայ հասաւ եւ ձեռքէն առաւ ատրճանակը:

29 յունուար 1837ին ցաւերը մեղմացան: Պուշկին կրցաւ այլ եւս պատմել իր ցաւի ապրումները, մարտիրոսի մը պէս տարաւ տառապանքը:

Բնակարանին առջեւ խռնուած էր ամբոխը, ժամէ ժամ լուրեր կը սպասէր:

Պուշկին, կէս օրուան մօտ, հայելի մը ուզեց, մտածկոտ դիտեց ինքզինք, յետոյ ձեռքով շարժում մը ըրաւ, հայելին նետեց: Չարչարանքի սկսաւ արկարանալ, այնքան որ անզգալի էր դարձած կէս օրին: Շնչառութիւնը եւս յամրացաւ, շունչ մըն ալ եւ կանգ առաւ: Եւ գծերին վրայ գծագրուեցաւ վեհափառ խաղաղութիւն մը.

Պուշկին մեռած էր: (Մահը հին տոմարով 29 յունուարին, նոր տոմարով 10 փետրուարին):

Տէր եւ Տիկին Բ. Պասմաճեան ուրախութեամբ կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց երկրորդ զաւկին՝ ՌՈԶԻ:

12 յունուար, 1937

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Պուշկինը Հայերէն

— . —

Պուշկինի մահուան հարիւրամեակին առթիւ, Երեւանի գրողները աշխատանքի լծուած են թարգմանելու համար ռուս բանաստեղծին գործերը.

— Ստ. Զօրեան կը թարգմանէ Պուգաչովի պատմութիւնը. Ա. Վարդանեան՝ Կապիտանի աղջիկը, Ն. Զարեան՝ Պոլտավան, Ե. Չարենց՝ Պղնձէ ասպետը, Գ. Սարեան՝ Կովկասեան գերին, Ս. Տարօնցի՝ Գնչուները, Ս. Վահունի՝ Բախչիսարայի շատրւանը, Հովհաննէս Պողոսեան՝ [illegible], Գ. Մկրտիչեան՝ Բորիս Գոդունով, Մ. Գէորգեան՝ Ճանապարհորդութիւն դէպի Էրզրում:

Ց. Պողոսեան կը պատրաստէ Պուշկինի կենսագրութիւնը: Ն. Դարաղեան՝ Ռուս գրողները Պուշկինի մասին ուսումնասիրութեանց հաւաքածոն.

Բոլոր այս գործերը պիտի պատկերազարդուին Երեւանի նկարիչներուն կողմէ (Ա. Գարիբեան, Տ. Խաչվանքեան եւ Յովհ. Շաւարշ)

Երեւանի Երաժիշտներու Միութիւնը եւս լծուած է աշխատանքի: Երաժիշտ Մ. Աղայեան պատրաստած է ռուս երաժիշտներու կողմէ ձայնագրուած պուշկինեան գործերը, որոնք պիտի թարգմանուին հայերէնի. Երաժիշտ Ա. Մանուկեան իբրեւ մանկական օփերա պիտի ձայնագրէ Ոսկէ ձկնիկը հէքեաթը, թարգմանուած Ղ. Աղայեանի կողմէ: (Թարգմանած է նաեւ Տիկ. Զ. Ասատուր, հարցով քիչ անդին):

Միւս կողմէ Երեւանի ձայնասփիւռի կայանը պարբերաբար կուտայ հաղորդումներ Պուշկինի ստեղծագործութիւններէն,— Եւգենի Օնեգին, Կապիտանի աղջիկը, Ռուսալկա: Նոյնպէս դասախօսութիւններ կուտայ հետեւեալ նիւթերու շուրջ — Պուշկինը եւ դեկտեմբրիստները, Բելինսկի Պուշկինի մասին, Գորկի Պուշկինի մասին, Պուշկինը Թիֆլիսի մէջ:

կը պահանջէ լիակատար անկախութիւն եւ ազատութիւն: Առոր կը ձգտէր Պուշկին եւ այդ դրօշին տակ զարգացաւ 19րդ դարու ռուս գրականութիւնը: Պուշկին կը հանդիսանայ առաջին ռուս բանաստեղծ - արուեստագէտը:

Սակայն Պուշկին ոչ միայն նախահայրն էր ռուսական նոր գրականութեան, այլ եւ ստեղծագործողը ռուս գրական լեզուի: Ազգային լեզուն անոր համար ամէն բանէ վեր էր եւ հակառակ գրականութեան մէջ տիրող բարքի, «ազնուական» ոճին, Պուշկին սկսաւ օգտուիլ ժողովրդական խօսակցական լեզուէն վերամշակման ենթարկելով ռուս գրական լեզուն: Այդ նոր ոճը մատչելի դարձաւ ժողովրդեան բոլոր խաւերուն:

Պուշկին ոչ միայն օգտուեցաւ սամէկ ժողովուրդի բառապաշարէն, այլ եւ գրական նիւթ դարձուց ժողովրդի ստեղծագործութիւնը: Ռուս ժողովուրդի բուն բանահիւսութիւնը առաջին անգամ գեղարուեստական շղարշ հագաւ շնորհիւ Պուշկինի գրչին: Ժողովրդական պարզ խօսակցական ոճը այս գրուածքներուն մէջ կատղեցուց հին ուղղութեան կողմնակիցները եւ Պուշկինի «Ռուսլան եւ Լիւտմիլա» առաջին մեծ քերթուածը երկու հակառակ բանակներու բաժնեց ռուս մտաւորականութիւնը: Բայց եւ այնպէս «մուժիկի» լեզուն իր հաստատուն դիրքը գրաւեց ռուս գրականութեան մէջ:

Գրական սկզբնական շրջանին, Պուշկին իր ստեղծագործութեան մէջ մարմնացուց յեղափոխական պայքարը ընդդէմ տիրող բռնակալ վարչաձեւի եւ գրական նախապաշարումներու:

Երթալով Պուշկին աւելի եւ աւելի կը հասուննար թէ իբրեւ բանաստեղծ եւ թէ իբրեւ մարդ: Աստիճանաբար քաղաքական տարրը կ'անհետանայ իր գրուածքներէն: Սակայն Պուշկին միշտ պահեց պայքարի ոգին ընդդէմ իր շրջապատի յետադէմ մտայնութեան եւ ախտաւոր կենցաղին: Պուշկինի հանճարը կոչուած էր [illegible] իր հայրենիքի բարբարոս իրականութեան դէմ: Եւ քայլ առ քայլ Պուշկին աւելի կը մօտենար ժողովուրդի սրտին, խզելով իր ներքին կապերը վերին խաւերուն հետ: Բարձր դասին յոռի բարքերը եւ ճահճացած կեանքը բանաստեղծի կողմէն ծաղրանքի արժանացան եւ իր գրիչը համարձակօրէն ուղղեց անոնց դէմ, որոնց շրջանակին մէջ ստիպուած էր ապրիլ: Այս վերջինները չէին կրնար ներել Պուշկինի յանդուգն կեցուածքը եւ դաւադրօրէն անոր կուրծքին ուղղեցին Տանթէսի մահացու հարուածը...

Իրապաշտ ուղղութիւնը իր սաղմնային ուժով ռուս գրականութեան մէջ ներմուծեց Պուշկինը: Ան առաջինն եղաւ, որ իր երկերուն մէջ նկարագրեց ռուսական բարձր դասին ներքին կեանքը՝ չքօղարկելով ժողովուրդին ստոր խաւերուն ձայնը եւս լսելի դարձնել: Սովորական մարդոց առօրեայ կեանքը գծեց հիւսուածքով մը կ'արտացոլայ իր երկերուն մէջ: Երկրային կեանքը գրականութեան նիւթ ծառայեց: Եւ Պուշկին զմայլելի գեղեցկութեամբ նկարագրեց ռուսական բնութիւնը, ռուս մարդոց նկարագիրը եւ իր դարաշրջանին մտայնութիւնն ու կենցաղը:

Պուշկինի երկերուն մէջ հերոսներ հանդիսացան ոչ միայն այն մարդիկ, որոնք այն ատենուան ռուս կեանքին մէջ առաջակարգ դեր կը խաղային,— այլ եւ ռուս կիներ: Պուշկինի ապրած շրջանին կինը միայն հարսնցու էր, որ մանկութենէն կը պատրաստուէր ամուսնութեան: Անձնական ապրումները եւ աղջկան սրտին ձայնը դեր չէին խաղար եւ անոր համար «յարմար» ամուսին կ'ընտրէին ծնողքը եւ ազգականները: Տեսակ մը վաճառքի ենթակայ էակ մըն էր կինը: Պուշկին կնոջ տուաւ մարդու կոչում եւ Տատիանայով հաստատեց թէ կինը եւս հոգեկան աշխարհ ունի, անոր սիրտը սիրել եւ տառապիլ գիտէ եւ կրնայ իր անձնական ներքին կեանքով ապրիլ: Սակայն իր այս առանձնայատկութիւններով կնոջ համար կը ստեղծուէր ողբերգական կացութիւն մը: Կանացի մաքուր սէրը ծարաւ չէր կրնար գոհացուցիչ ելք մը գտնել այն ատենուան բարոյական այլանդակ ըմբռնումներու տիրապետութեան տակ եւ վերջ ի վերջոյ պարտութեան կը մատնուէր: Կինը նոյնպէս մարդ է, ամուսնական վաճառքի համար չէ ստեղծուած միայն,— ահա Պուշկինի մատուցած ծառայութիւնը ռուս կնոջ:

Սակայն, միայն Պուշկինի հերոսները չէին, որ իրենց ներքնաշխարհի եւ դուրսի կեանքի հակասութիւններուն զոհ կ'երթային: Այդպիսի ողբերգութիւն ապրեցաւ իր կեանքի ամբողջ տեւողութեան ընթացքին ինքը Պուշկինը: Մէկ կողմէ իր բանաստեղծական համբաւը տարածուած էր ամբողջ Ռուսիոյ մէջ եւ միաժամանակ ինքը հալածանքի եւ ճնշումներու կ'ենթարկուէր տիրող դասին եւ իշխանութեան կողմէ: Թէեւ Պուշկինի առջեւ պայագայի գեղեցիկ հեռանկարներ կը բացուէին, սակայն միաժամանակ իրական կեանքը իր նեղմտութեամբ եւ սահմանափակումներով կը ճմլէր անոր հոգին: Բոլորը կը խոնարհէին իր հանճարին առջեւ, սակայն ոչ ոք ուզեց կամ ի վիճակի եղաւ փրկելու բանաստեղծին կեանքը:

Պուշկինի ստեղծագործութիւնը ծառայեց արուեստի վսեմ գաղափարին՝ միշտ ձգտելով լոյսի, ազատութեան եւ գեղեցիկ ապրումներու: Իր հանճարը ի սպաս դրաւ իր հայրենիքին եւ ժողովուրդին ու որ եւ է մէկէն աւելի ռուս մնաց իր ստեղծագործութեան ամբողջ տեւողութեան ընթացքին: Եւ եթէ հարիւր տարի վերջը կը համարուի Ռուսաստանի ազգային - ժողովրդական մեծագոյն բանաստեղծը, լիովին արժանի է այդ տիտղոսին:

ԱՇՈՏ – ԱՐՄԲՈՒՆԻ

ԽՄԲ.— Այս ուսումնասիրութեան առաջին մասը հրատարակուեցաւ անցեալ կիրակի:

Խորտակելով կառավարութեան տրամադրութիւնը՝ Գատգեան շրջանին, հա - րաւային Սպանիոյ եւ Մատրիտի մէջ, ապստամբները կը յուսան քիչ ատենէն իրենց ամբողջ ուժը թափել Վալենցիոյի եւ Գաթալոնիոյ վրայ ։

*** Ալմերիայէն կը հեռագրեն (Իւմանիթէ) — Փախչելով խաւլեւդերման զօրքին առջեւ, որ Մալակայի գրաւումէն վերջը կը յառաջանայ դէպի արե - ւելք, շրջակայ քաղաքներու եւ գիւղերու բնակիչները Ալմերիա կը հասնին անվերջանալի կարաւաններով ։ Տեղական իշխանութիւնը անկարելին կը փոր - ձէ, պատսպարելու համար փախստականները ։ Կը հաշուեն թէ Ալմերիայի բը - նակչութիւնը, որ 50,000ը չէր անցներ, քանի մը օրուան մէջ բարձրացած է 200,000ի ։ Միջոցներ կը խորհուին, ծովեզերեայ զանազան քաղաքներու մէջ փոխադրելու համար փախստականներու այս ահագին բազմութիւնը ։

Գերմանիոյ պատերազմի կարմիրներուն դէմ

Տոքթ. Կէօպէլս, Գերմանիոյ քարոզութեանց նախարարը, նոր ճառ մը խօսելով բոլշեւիկներուն դէմ, ազդարարեց .

— « Համայնավարութիւնը աւելի վտանգաւոր դարձած է, որովհետեւ կը ջանայ աւելի ճարպիկութեամբ գործել ։ Բայց Եւրոպայի ժողովուրդները արթննալու վրայ են ։ Կարմիր վտանգը ճանչցած են մասնաւորապէս Պելճիոյ, Սպանիոյ, Անգլիոյ եւ նոյնիսկ Ֆրանսայի մէջ ։ Մոսկուան ալ իր կողմէ կը ջանայ զինակիցներ ճարել, ճակատեցնելու համար այն պետութեանց դէմ ուր պարտուած է համայնավարութիւնը » ։

Ետոյ խօսելով միջազգային կացութեան վրայ, Տոքթ. Կէօպէլս պար - ծանքով յայտարարեց .

— « Մենք պատռեցինք այն խայտառակ վաւերաթուղթը որ կը կոչուէր Վերսայլի դաշնագիր ։ Այդ բռնաքաղաքական պաշտօնագիրը հաստատեց թէ կ'ու - զէին Գերմանիոյ շալակը բեռցնել ինչ որ պատահած էր Եւրոպայի մէջ ։ Այսօր Գերմանիան դարձած է հզօր պետութիւն մը ։ Մենք պատերազմ չենք ուզեր ։ Առաջնորդը չուզեր ։ Ոչ ոք պատերազմ կ'ուզէ ։ Եթէ որ եւ է պետութիւն պա - տերազմ ուզէր, պիտի յայտարարէր, երբ մենք նոր կը սկսէինք վերազինուիլ ։ Այժմ ոչ ոք մտքէն կ'անցընէ յարձակիլ մեր վրայ, ոչ ալ մենք կ'ուզենք յարձա - կիլ ուրիշին վրայ ։ Հետեւաբար պատերազմ պիտի չըլլայ » ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՓԱԿԵՑ Պավարիոյ բոլոր հռոմէա - կան դպրոցները, հիմնուելով ժողովրդական քուէարկութեան մը վրայ ։ Նա - խապէս շատ մը դպրոցներ փակուած էին Միւնիխի մէջ եւ կը կառավարուէին իբրեւ նացիական վարժարաններ ։ Հռոմէական եկեղեցին բողոքագիր մը կը պատրաստէ ։

ԱՆՆԿԱՐԱԳՐԵԼԻ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ կը տիրէ Իտալիոյ մէջ, Փիէմոն - թէի իշխանուհին մանչ զաւակ մը ծնած ըլլալով ։ Նորածինը, որ Իտալիոյ գա - հաժառանգն է, կոչուեցաւ դուքս Նափոլիի ։ Անհամար բազմութիւն մը պաշ - արած էր Նափոլիի պալատը, ժամ առաջ լսելու համար աւետիսը ։

ՄԵԾ ՑՈՒՑՈՒՄ կը տիրէ Ալզաս - Լօռէնի մէջ, դպրոցականներու տարի - քին բարձրացման առթիւ ։ Այս երկու գաւառները Ֆրանսայի կցուելէ ի վեր ազատութիւն կը վայելէին կրօնական դասեր տալու իրենց դպրոցներուն մէջ ։ Հիմա կառավարութիւնը կ'ուզէ որ հետեւին ամբողջ երկրին մէջ հաստատ - ուած օրէնքին ։ Ստրազպուրկի արքեպիսկոպոսը բուռն նամակ մը ուղղած ըլ - լալով, գիտողութիւն ստացաւ ։

ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՐՔԻ (6 առհարիւր) յայտարարութեան համար տրուած պայմանաժամը փետրուար 15էն յետաձգուեցաւ փետրուար 28ի, ե - ղած խնդրանքներուն վրայ ։ Պաշտօնաթերթը այսօր, կիրակի, պիտի հրատա - րակէ այս նոր տուրքին գործադրութեան եղանակները ։ Ինչպէս յայտնի է, այս տուրքը հաստատուեցաւ գործառնութեանց տուրքին փոխարէն (2 առ հա - րիւր ալ՝ հողագործութեան համար) ։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆԻՆ ուսանողները երկրորդ անգամ ըլլալով պայքար բացած են հաստատութեան ճաշարանին դէմ եւ կը մերժեն հոն ճաշել ։ Կըսեն թէ կերակուրները անտանելի են եւ թէ պիտի շարունակեն դուրսը ճաշել, մինչեւ որ գոհացում տրուի ։

ՁԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մարսէյլի առաջնորդարանէն ստացած ենք հետեւեալ պաշտօնական յայ - տարարութիւնը, փետրուար 9 թուականով .—

Ի գիտութիւն եւ ի միամտութիւն մեր ժողովուրդին՝ պարտք կը զգանք յայտարարելու թէ Առաջնորդարանս իր Կեդր. Վարչութեամբ եւ անոր նախա - գահով անտարբեր չէ գտնուած երբեք բոլոր այն հարցերուն վերաբերմամբ՝ որոնք կը շահագրգռեն վիճակիս հայ համայնքը, եւ որոնց հնարաւոր լուծման բաւարար միջոցները չեն պակսիր իրեն ։

Ասոնց կարգէն է հայ երիտասարդ տարագիրներու զինուորագրութեան յոյժ կենսական խնդիրը՝ որ ոչ թէ մասնակի — զինուորցուներու յատուկ — այլ ընդհանրական բնոյթ ունի. ուստի եւ առաջին օրէն զբաղեցուցած է նաեւ Առաջնորդարանս, որ չէ դանդաղած հաղորդելու իր տեսութիւններն ու թե - լադրութիւնները ձեռնհաս մարմիններու, եւ ասոնց միջոցով՝ պատկան իշ - խանութեանց ։

Առաջնորդարանիս փափաքն եւ ուղղութիւնն է եղած տեղի չտալ որ հարցը թնճկոտի անհարկի միջամտութիւններով եւ անպատասխանատու եւ անկշիռ ձեռնարկութիւններով՝ յաճախ գիրար խաչաձեւող ու չէզոքացնող, եւ թողուլ որ կեդրոնացած ոյժերու համերաշխ գործակցութեան մը.ողին առաջնորդէ հարցը իր բնական ու տրամաբանական, այլեւ հնարաւորութեան սահմանին մէջ՝ իրաւունքի եւ արդարութեան հետ հաշտ լուծումի մը ։

Այդպիսի կեդրոնացած ոյժի մը արտայայտութիւնը կը նկատենք մենք Փարիզի Հայ Գաղթականաց զոյգ Գրասենեակներու համախորհուրդ նախաձեռ - նով տարուած աշխատանքները, որոնց արդիւնաւորման համար օգտակար է եւ հրամայական դաւապ ու լուրջ կեցուածքը բոլոր հոսանքներուն եւ կազմակեր - պութիւններուն՝ օրինակելի եւ յարգանք պարտադրող կարգապահական ոգիի մը ներշնչումներուն տակ ։

Կը խնդրուի, ուրեմն, եւ կարեւորութեամբ կը յանձնարարուի համբե - րութեամբ եւ հանդարտութեամբ սպասել խնդրին բարւոք ելքին՝ որուն կը սիրենք հաւատալ, վստահ՝ Ֆրանսական կառավարութեան արդարադա - տութեան ։

Այրի տիկին Լուսիկ Զամասանեան, Մնացական եւ Արամ Զամասանեան, Մանուկ Զամասանեան (Ցունաստան), Տէր եւ Տիկին Նազարէթ Քէչիչեան, Գ. Յովհաննէս Մակարեան (Ամերիկա), Այրի Տիկին Արաքսի Շահպազեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Տիրեան (Յունաստան), Սէմէրճեան եղբարք (Յունաս - տան), Տէր եւ Տիկին Գալուստ Զամասաբեան (Փօն տ'Օպնա), սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի որդւոյն, եղբօր, քեռորդւոյն եւ ազ - գականին՝

ԳԱԼՈՒՍՏ ԶԱՄԱՍԱՆԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ փետրուար 12ին երիտասարդ հասակին ։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ իր բնակարանին մէջ, 39, Rue de la Défense, Իսի լէ Մուլինօ, 15 փետրուար երկուշաբթի, կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Իսի լէ Մուլինոյի գերեզմա - նատունը ։

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ ընդունել ։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Daumesnil, PARIS (12)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 16 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
MARDI 16 FÉVRIER 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3347

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԱԶԳԱՅԻՆ ՃԱԿԱՏ» ԱՒԱԶԻ ՎՐԱՅ...

Շարունակելով եւ հետզհետէ աւելի գունաւորելով իր պայքարը «ազգային ճակատ»ի մը համար, ռամկավարներու Ամերիկայի պաշտօնաթերթը մէջտեղ կը դնէ հրաշագան ծրագիր մը։

Կ'արտատպենք նոյն թերթէն, որպէսզի թիւրիմացութիւններ չծագին.

— « Մենք կը բաղձանք *Ազգային Ճակատ*, ազգային նպատակներու, սկզբունքներու եւ իտէալներու հաւատացող ազգային ուժերու հետ, որոնք կը կազմեն մեր գաղութներու հայութեան մեծամասնութիւնը։ Հայ ազգայնականութիւնը քանդող եւ անոր դէմ անխնայ պայքար մղող բոլշեւիկ զանցառելի խմբակը Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի միութեան, համագործակցութեան շահերը կը զոհէ համայնավար փրոփականտին, ինչպէս դաշնակ կուսակցութիւնն այս շահերը կը զոհէ իր կիրքոտ ու անխելք հակահայաստանեան քաղաքականութեան։ Այս երկուքին մէջտեղ կը գտնուի Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւնը։ Անիկա ոչ մէկուն եւ ոչ ալ միւսին հետ գործակցելու պէտք ունի, քանի որ երկուքն ալ տարբեր տեսակ չարիքներ կը ստեղծեն։ Այնքան ատեն որ այս չարիքները կան, մեր կեանքը չի կրնար խաղաղ ու անդորր ըլլալ։ (*Պայքար*, 29 յունուար)։

Հինգ խմբագրականներ նուիրելով այս հարցին — «Մեր Ներքին Ճակատը» — ռամկավար օրկանը չորրորդին մէջ կը յանգի այս եզրակացութեան ։

Իրականին մէջ, իր պայքարը Ամերիկայի կարմրուկներուն դէմ է, նոյն իսկ անոնց Հօկերուն եւ Կ. Խաչերուն դէմ։ Բայց, իր խորխուլ սայլը քշած ատեն, պարտականութիւն կը սեպէ քարերը խօսքեր նետել նաեւ Դաշնակցութեան, մեր կուսակցութիւնն ալ հաւասարապէս թշնամի նկատելով ազգային ճակատի։ Ու յանուն կը փակէ երկուքին առջեւ, արտասուչ բացացանչութեամբ մը (տես նոյն թիւը)։

— « Միթէ՞ անկարելի՞ն կը պահանջենք Դաշնակցութենէն՝ երբ կը պնդենք որ դադրեցնէ իր թշնամութիւնը խորհ. Հայաստանի դէմ, ճանչնայ հայ պետութիւնը եւ հաւատարմութեամբ օժանդակէ ազգաշինութեան եւ ազգահաւաքումի նպատակներուն, հրաժարելով իր դաւադրական գործելակերպէն։Միթէ՞ անբնական ու անիրաւ պահա՞նջ մըն է ըսել հայ բոլշեւիկներուն որ իբրեւ միջազգայնականներ մեր կեանքէն դուրս պահեն իրենց փրոփականտը, եւ Հօկերու կամ Կարմիր Խաչերու տակ ծպտեալ չշարունակեն քոմիւնիզմի տարածումը մեր ժողովուրդին մէջ։ Ի՞նչ կ'ուզեն շահիլ հայ քոմիւնիստներ խորտակելով հայ ազգայնականութիւնը։ Միթէ՞ կարելի՞ է հայ ազգայնականութիւնը խորտակել, առանց խորտակելու հայ ժողովուրդը, հայ եկեղեցին, հայ կրթութիւնը, հայ լրագրութիւնը եւ ազգային, հոգեկան ու իմացական արժէքները »։

Ուրեմն, ռամկավարները իրենց կազմակերպութեան կուսան դատաւորի կամ իրաւարարի դեր։ Կը յաւակնին արտասահմանի կազմակերպել իրենց սեփական ուժերով, ներկայանալով իբրեւ միակ ազգային - հայրենասիրական տարրը։

Այստեղ ալ իրենց տանք խօսքը ․

— « Այսօր, մեր բաղձանքն է շօշափելի եւ դրական գործունէութեան համար հաւաքել եւ գործակցութեան մղել, Դաշնակցութենէն եւ բոլշեւիկներէն դուրս մնացած բոլոր ազգային ուժերը, կազմակերպութիւնները եւ մարմինները, անոնց գործունէութեան համար ունենալ որոշ ծրագիր մը, յստակ ու մեկին նպատակներ՝ ա՛յնքան Հայաստանի, որքան գաղութային ազգային գործունէութեան համար,— գործունէութիւն՝ որուն չեն կրնար մասնակցիլ դաշնակցականը եւ քոմիւնիստը։ Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւնը գիտէ թէ որոնք են ազգի, հայրենիքի, հայ նպատակի եւ իտէալի անշահախնդրաբար ծառայելու յօժար եղող ազգային ուժերը, եւ իր պարտականութիւնն է անոնց հետ կազմել բաղձացուած ազգային ճակատը։ Մենք ըսինք թէ այս ճակատին բաց դուռը՝ բոլորին առջեւ՝ ազգային հայրենասիրութիւնն է։ Այս յատկութիւնները ունի՞ դաշնակ կուսակցութիւնը. այս յատկութիւնները ունի՞ արտասահմանի համայնավար տարրը։ Ներկայիս ոչ»։ (30 յունուար)։

«Պայքար»ի նոյն յունուար 30ի թիւին մէջ, ուր կ'երեւայ հինգերորդ խմբագրականը, առաջին էջն ալ զարդարուած է ծանօթ գործիչի մը յօդուածաշարքով։ Միայն խորագիրը բաւական է լուսաբանելու բոլորդ.— « ԱԶԳԱՍԷՐՆԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ, ՄԻԱՑԷՔ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ »։

Անշուշտ նկատեցիք նրբութիւնը.— պայքարը Հայաստանի բոլշեւիկներուն դէմ չէ, այլ արտասահմանի։ Ռամկավարներու տեսակէտով, լեռ եւ ձոր կայ երկուքին միջեւ ...

Ինչպէս կը տեսնէք, այս «միացեալ»ը բոլորովին տարբեր է այն միւսէն որ սարքուեցաւ 1933-34-35ին, Ամերիկայի մէջ, եւ իր թունաւոր թեւերը տարածեց այլուր, — օրէնքէ դուրս հռչակելու համար Դաշնակցութիւնը ։

Այն ատեն բոլորը միասին էին, — ռամկավար, կղեր, հնչակ, կոմկուս, Հօկ, «Պետական» Կ. Խաչ, Բարեգործական, Վերաշինաց, Կրթասիրաց եւայլն։

Սեւ կատու մը, Դուրեան Թոնոսի կանանչ տոլարներուն հաշիւը եւ ուրիշ պարագաներ պղտորեցին ջուրերը, եւ ահա երկու տարիէ ի վեր իրար կը դղեն Ամերիկայի ռամկավարներն ու կարմրուկները։ Աչքէ անցուցէք «Պայքար»ի կամ «Բանուոր»ի որ եւ է թիւ, եւ պիտի տեսնէք որ մէկը միւսին դէմ փրփուր կը տեղայ, ճիշդ այնպէս, ինչպէս երկուքը մէկ՝ Դաշնակցութեան դէմ...

Բայց անցնինք ռամկավարներու ծրագրած «ազգային ճակատ»ին, ուր աւազն ու կիրը իրար խառնուած են ։ Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԶԱՓԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՄԲԵՐՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԷ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒՆ

Խիստ միջոցներ գիներու բարձրացման դէմ

Պետական պաշտօնեաները յաւելում պահանջած ըլլալով, վարչապետ Գ. Լէոն Պլում շաբաթ գիշեր ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ, որպէսզի համբերեն, քանի որ կառավարութիւնը այլապէս ծանր հոգեր ունի. Յիշելէ յետոյ թէ վերջին շաբաթներու ընթացքին քանիցս տեսնուած է պաշտօնեաներու պատուիրակներուն հետ եւ դեռ պիտի շարունակէ տեսակցիլ, վարչապետը յայտարարեց.

— « Գիտեմ ձեր պահանջները եւ կ'ընդունիմ անոնց օրինաւորութիւնը ։ Ձեր թոշակները յարմարցնելով ապրուստի գիներուն, մենք միայն արդարութեան հնազանդած պիտի ըլլայինք, այլեւ մեր սկզբունքները պիտի գործադրէինք ։ Բայց կառավարութեան մը հրամայական պարտականութիւնն է առեւտրական կարգեր հաստատել եւ անօրինութիւններ կատարել համաձայն իր հանդիպած բարդ դժուարութեանց չափին եւ առեղծուածին։ Դուք ալ գիտէք թէ ինչ են ներկայիս ամէնէն լուրջ եւ ամէնէն առեւտրական դժուարութիւնները։ Կառավարութիւնը չուզեր զանոնք չափազանցել ոչ ձեր, ոչ ալ ուրիշ ո եւ է մէկուն առջեւ։ Բայց չի կրնար թոյլ տալ որ այդ՝ դժուարութիւնները աւելի ծանրանան, առանց վտանգելու այն գործը զոր համարձակօրէն կը կատարէ ութ ամիսէ ի վեր, երկրին մեծամասնութեան յանձնարարութեամբ եւ հաւանութեամբ։ Կառավարութիւնը երբեք չէ խորհած թէ տարնապի պահուն, կամ նոյնիսկ բարելաւման մը առաջին շրջաններուն կարելի է նկատողութեան իրական հաւասարակշռութիւն մը։ Սակայն չի կրնար թոյլ տալ որ անհամեմատ չափերով անի բացը, առանց վտանգելու հանրային վարկը եւ պէտք ունի այդ վարկին, հոգալու համար այն արտակարգ ծախսերը որոնց ծագումը եւ բացերը անծանօթ չեն ձեզի ։ Ահա թէ ինչու անհրաժեշտ է դադարի շրջան մը։ Ահա թէ ինչու պետութիւնը չափաւորութիւն եւ համբերութիւն կը խնդրէ իր աշխատակիցներէն։Անշուշտ ամէն բան պիտի փոխուէր արագօրէն, եթէ գինեգնումները կազմակերպուէին ճիշդ եւ պատասխանատու դրամագլուխները վերադառնային եւ մտնէին ազգային տնտեսութեան շրջանակին մէջ։ Օրուան այս ժամուն այդ դրամագլուխները անշուշտ կը կազմեն եռապատիկը այն գումարին զոր Ֆրանսական պետութիւնը պէտք է փոխ առնէ ներկայ տարուան ընթացքին։ Ես այժմ չեմ ուզեր խօսիլ արտահանուած դրամագլուխի մասին։ Տեղը չէ հիմա։ Բայց գիներու խնդիրը բուն իսկ առանցքն է այս հարցին։ Նախարարական խորհուրդը այս առտու իսկ որոշեց առաջարկել պայքարը եւ յաջորդ շաբթուընէ մենք պիտի խնդրենք խորհրդարանէն օրէնքներ քուէարկել, ընդարձակելու եւ խստացնելու համար մեր ձեռք առած միջոցները ։ Հանրային ծախսերու մէջ դադարը պարզապէս ցնորք մը պիտի ըլլայ, եթէ միաժամանակ դադար չհաստատուի գիներու բարձրացման մէջ։ Մենք շատ լաւ գիտենք թէ բարձրացման տարրեր կան զորս կարելի չէ խափանել, որովհետեւ հետեւանք բուն իսկ իրերու բերման. բայց վճռած ենք սեղմել միւս բոլոր տարրերը։ Մենք պիտի պայքարինք շահու այն եսասիրական եւ կոյր անհամբերութեան դէմ որ կը բխի տարիներու կորուստէն. մենք բոլոր ազդու միջոցներով պիտի պայքարինք, որպէսզի արտադրիչը չարաչար չգործածէ խնդրանքի անբաւականութիւնը մատուցման հետ։ Եւ կասկած չունինք թէ այս գործողութեան մէջ, մեզի հետ պիտի ունենանք ամբողջ երկիրը, առանց կուսակցական կամ դասակարգային խտրութեան ։

« Պետական ղեկավարութիւնը չկայ ճշմարիտ ժողովրդապետութեան մէջ։ Կառավարութիւնը, մեր կարծիքով, ոչ թէ կը տկարանայ, այլ կը զօրանայ այսպէս ձեզի յայտնելով իր ծրագիրները, նոյնիսկ իր մտահոգութիւնները։ Մենք գիտենք թէ դուք կ'ուզէք որ կառավարութիւնը տեւէ եւ յաջողի։ Ուրեմն օգնեցէք մեզի որ փարատենք դժուարութիւնները։ Մենք միասին կը փնտռենք կարելի եւ մօտաւոր լուծումներ։ Ես համոզուած եմ թէ պիտի գտնենք զանոնք եւ պիտի յաջողինք։ Եւ այսպէս յուսախաբութեան պիտի մատնենք մեր հակառակորդները, որոնց երբեք թոյլ պիտի չտանք իբրեւ իրաւարար կանգնիլ մեր միջեւ։ Մենք բոլորովին վստահ ենք ձեզի, եւ կը խնդրենք որ դուք ալ շարունակեցէք ձեր վստահութիւնը՝ մեզի հանդէպ »։

ՋԱՆԳՈՒԱԾԱՅԻՆ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Նոյէ Ֆրայէ Փրէսէ», Վիէննայի մեծ օրաթերթը, տարիներէ ի վեր թղթակից մը կը պահէ Մոսկուայի մէջ, ծանօթ՝ իր լրջութեամբ եւ արտեսութեամբ։ Թղթակիցը իր տեսութիւնները հաղորդելով վերջին դատավարութեան մասին, կը հաստատէ թէ ղանգուածային ձերբակալութիւններ տեղի ունեցան։ Կալանաւորներուն թիւը կը հաշուեն 8—10.000, մինչեւ իսկ 12.000. Կուսակցութեան ղեկավարութիւնը համոզուած է թէ ընդդիմադիր հոսանքը անհամեմատ աւելի զօրաւոր է քան կը կարծուէր, հակառակ զայն հաշուեյարդարի ենթարկելու համար կատարուած ջանքերուն։ «Եթէ պատերազմ ծագած ըլլար կառավարութենէն առաջ, կը գրէ թղթակիցը, զինուորական կարեւոր պաշտօնները, փոխադրութեան միջոցներու, ծանր ճարտարագործութեան, քիմիական ճարտարագործութեան եւ հանքերու ղեկավարութիւնը պիտի անցնէր ընդդիմադիրներուն ձեռքը »։

Մոսկուայի դիւանագիտական շրջանակներուն մէջ կը հաւաստեն թէ ձերբակալուած են երեք զօրավարներ եւ բազմաթիւ սպաներ։ Եթէ կառավարութիւնը շտապեց հանգամանք տալու վերջին դատավարութեան, պատճառը այն է որ հարկ էր ժողովուրդին բացատրել կատարուած անհամար ձերբակալութեանց լուրջ պատճառները եւ սպառնացող վտանգը։

Թղթակցին կարծիքով, թրոցքիականութիւնը այսուհետեւ բոլորովին վարկաբեկուած է Խ. Միութեան մէջ, բայց այս չի նշանակեր թէ ամէն ընդդիմութիւն անկարելի է այսուհետեւ։ Նոր ընդդիմութիւնը, որ անխուսափելի կը համարուի, պիտի արտայայտուի տարբեր ձեւերով եւ աւելի վտանգաւոր պիտի ըլլայ քան հին բոլշեւիկներու սարքածը ։

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱՏՈՒԱՆ 1937ի առաջին շարքին վիճակահանութիւնը տեղի կ'ունենայ այս գիշեր, երեքշաբթի, Սալ Փլէյէլի մէջ ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹԱՏԷՔ «ԲՈՇԱՎԱԼ» ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳԻՐԸ ԵՒ ՍԹԱԼԻՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆԸ, ԵՒ ՍՈՔՈԼՆԻՔՈՎ, ԼՈՆՏՈՆԻ ՆԱԽԿԻՆ ԴԵՍՊԱՆԸ, ՈՐՈՆՔ ՏԱՍՆԱԿԱՆ ՏԱՐԻ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՏԵՆ ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

Բոլորին, բոլորին, բոլորին՝ յանուն խմբագրութեան.—

1. Բարեհաճեցէք ՄՏՈՐԱԳՐԵԼ, ինչ որ բոլորին կը յանձնէք, հրատարակուելու ակնկալութեամբ :

Ստորագրեցէ՛ք բաց նամակը, կոչը, լուսաբանութիւնը, պարսաւը, գնահատութիւնը եւ մանաւանդ մեղադրանքն ու ... սպառնագիրը :

Եթէ բանաւոր պատճառներ ունիք ծածկելու ձեր ստորագրութիւնը, դարձեալ պարտաւոր էք խմբագրութեան յայտնել անուն - մականուն եւ հասցէ :

Հակառակ պարագային, կ'ուրանք չունիք սրտնեղելու, երբ ընթացք չի տրուիր ձեր խնդրանքին :

2. Գրեցէք ՄԱՔՈՒՐ : Գրաշարները տարին 12 ամիս կը յիշեցնեն, սիւնակէ սիւնակ փոխադրելով պատմական կոչը,— մաքուր գրեցէք, մէկ երեսի վրայ գրեցէք, մելանով գրեցէք :

Կը թուի թէ նոյնիսկ թղթակիցներ չեն կարդար այդ կոչը :

Այսպէս, ձեռագիրներ կը ստանանք որոնք ոչ միայն խառնիխուռն լեցուած են առաջին տողէն մինչեւ վերջինը, հազիւ ստորագրութեան տեղ մը ձգելով, այլեւ լուսանցքն ալ թենուկի մը վերածեր են։ Ոչ կրնաս կարդալ, ոչ ալ բառ մը կամ տառ մը շտկել :

Եւ եթէ թղթակիցը պարտ սեպեր է նաեւ անուններ շարել, հանդէսի մը ձեռնարկութեան առթիւ, կամ թուանշաններ յիշել,— առխպուած էք փաքիրի մը ոգնութեան դիմել, հանելուկը լուծելու համար :

Ի՞նչ ընէ խմբագիրը. բառ կամ խօսք չէ որ մօտաւորապէս ճշդէ : Կա՛մ վերէն վար պիտի առնէ, եւ կամ պիտի ձգէ գրաշարին հայեցողութեան,— թող կարդայ ի՛նչպէս որ կ'ուզէ :

Չեմ գիտեր ինչո՞ւ մարդիկ վարժուած են մաքուր գրել իրենց անձնական նամակները, իսկ թերթին ուղղուած գրութիւնները՝ բստ հանոյս :

Այս տողերը գրողն ալ գեղագրութեամբ չի կրնար պարծենալ, բայց… ամէն օր ներկայ է, գրաշարին գլխուն վերեւ :

Կը տեսնէք որ այստեղ ալ բացական իրաւունք չունի, ինչպէս չունի հանրային կեանքին մէջ

3. Գրեցէք ամփոփ, մանաւանդ երբ հանդէս կը նկարագրէք։ Ներկայացուցէք ինչ որ տեղի կ'ունենայ. եւ ոչ թէ ինչ որ կ'անցնի ձեր միտքէն :

4. Կա՛րճ, կարճ գրեցէք կոչերը : Բացատրեցէք ձեր անմիջական նպատակը, ամփոփ եւ յստակ, փոխանակ սարէն - ձորէն խորհրդածութիւններ ընելու : Կը տեսնէք ո՛րքան հեւ ի հեւ կ'ընթանայ կեանքը, այս ափերուն վրայ :

5. Այս մէկն ալ կարգ մը պաշտօնակիցներու.— Մի՛ մոռնաք յիշել աղբիւրը — եւ լման գրել — երբ ամբողջ յօդուածներ կ'արտատպէք «Յառաջ»էն, ծանօթ աշխատակիցներու ստորագրութեամբ :

ՎԱՀԷ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Վարշաւայի «Մալի Տզիէննիք» թերթը կը գրէ թէ Սթալին հրամայած է աւելի լայն գործողութիւն մը կատարել թրոցքիականներու դէմ։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, նորաբաւար անձեր ձերբակալուած են վերջին օրերս։ Կալանաւորներուն մէջ կը գտնուի տիկին Փիաթաքով, որուն համար կ'ըսեն թէ «իր ամուսնին դժգոհութեան վերջը սկսած է տալ Սթալինի». Լեհական թերթը կը շարունակէ.— Այս նոր ձերբակալութիւնները շարաչուք մթնոլորտ մը ստեղծած են Խ. Միութեան մէջ։ Երկու օր առաջ մեծ բազմութիւն մը Մոսկուայի մէջ աւարի տուաւ նպարեղէնի խանութ մը, աղաղակելով.

— «Անկցի՛ Սթալին, անկցի՛ համայնավարութիւնը։ Ա՛լ կը բաւէ։ Մենք կ'ուզենք ապրիլ այնպէս ինչպէս աշխարհի մնացեալ մասը :

**** Կարմիր բանակին սպայակոյտի պետը, մարաջախտ Եէգորով, Լիթուանիա, Լեթոնիա եւ Էսթոնիա պիտի երթայ, զինուորական խորհրդակցութիւն մը կատարելու համար :*

**** Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ թրոցքիականներու նոր խմբակ մը երեւան հանուած է Պիրոպիճանի հրէական գաղութին մէջ, Մանչուրիոյ սահմանագլուխին վրայ։ Ինչպէս կը յիշուի, խորհրդային իշխանութիւնը այս վայրը յատկացուցած էր հրէական հանրապետութիւն մը հաստատելու համար, երբ 50.000 Հրեաներ գաղթած ըլլան հոն։ Ինքնավար շրջանին նախագահը, Լիպերպերկ, ձերբակալուած է իբրեւ թրոցքիական խռովարար :*

**** Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Զօր. Փութնա, խորհրդային դեսպանատան զինուորական խորհրդականը, որ անցեալ տարի հետ կանչուած եւ բանտարկուած էր, մեռած գտնուեր է իր խցիկին մէջ։ Մանրամասնութիւններ կը պակսին :*

ՎԱՏԻԿԱՆ պաշտօնապէս ճանչցաւ Եթովպիոյ գրաւումը, ինչ որ լաւ տպաւորութիւն ձգեց Հռոմի քաղաքական շրջանակներուն մէջ։ Տարակոյս չկայ թէ այս ճանաչումը մեծապէս պիտի ազդէ կաթոլիկ աշխարհին վրայ ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

«ԱՓՌՒ ՄՈՒԱ ԹՈՒԱ ՓԱՌԱՏԻ»

Երբ Նշմարես մէկը, այր կամ կին, որ սեւերու մէջ փաթթուած է, անութին տակ ունի Ս. Գիրք կամ երգարան եւ որ կը տատանի ճամբու երկայնքին ու լայնքին մոմիս դարձած դիմագծով եւ աղուոշ կամ այլայլած երեսով, գիտցիր որ «փրկուածի» մը հետ է գործդ: Վկայի պէտք չկայ փաստելու համար այս պարագան, որովհետեւ կազմախօսական պակասութիւն մը կարծես կը թափի անոնց երեսէն վար:

Ընդհանրապէս շաղակրատ են եւ զէվզէկ: Եւ վա՜յ անոր որ խօսքի կը բռնուի անոնց հետ: Կամ պիտի պայթիս բարկութենէդ եւ կամ պիտի հայհոյես:

Գիտեմ, հիմա՝ լեզու պիտի առնեն անոնք եւ անոնց չուրջ պար բռնողները: Սակայն հանրային բարոյականը մաքրելու աշխատանքը կը պահանջէ ըլլալ անողոք:

Բազմութիւններուն տարապայման թշուառութիւնը եւ հոգեկան տկարութիւնը լաւագոյն աւիթներէն մէկը եղաւ արհեստով «Փրկուածներուն» որպէսզի Մարսէյլի մէջ, մանեն տուներէն ներս եւ աւերներ գործեն հասցնելով ենթակաները այն աստիճանին, ուրկէ կը սկսի ... անբանութիւնը ...

Միջնադարեան վէճեր չէ որ կ'ուզեմ յուզել, այլ մէջտեղ դնել ահաւոր պատկերը այնպէս՝ ինչպէս որ է:

Տունէ տուն, անհատէ անհատ տարուած աշխատանքը երբեւ չի բաւեր մեր «Փրկուածներ»ուն, որոնք այս անգամ ալ պատկերազարդ հրատարակութիւններով փողոցները իջեր են ... «փրկութեան ուղին» ցուցնելու:

Փառք ու պատի՜ւ պատուելիներուն, ալ մենք փրկուած ըլլալով կարգը եկած է Ֆրանսացիներուն: Այսպէս է հանրակառքերու մէջ Ֆրանսերէն հրատարակութիւններ ալ կը բաժնեն, հազար ու մէկ կտոր եղած Ֆրանսերէնով: Հապա հանրային վայրերու մէ՞ջ ... Վրան գլուխը թափթփած, աղտոտ դիմագծով եւ ձեռքերով գաբանական սարդին պէս կը սպասեն ... որսին:

Մարկ բրէջ եթէ կը հաճիք, ճաշակ մը ոսկեղէն Ֆրանսերէնէ.

— Օ՛, փրէր, փրէր, փիրան սա, ափրէ մուա թուա փարատի:

Տան մը մէջ հիւա՞նդ կայ կամ մեռա՞ւ, հոն են անոնք, օգտագործելով ենթականերուն հոգեկան թախիծը: Կիրակի օրերը Թաղերու երեխաները կը գատխարակեն կրկնել տալով. «Տէրը իմ հովիւս է, ես բանի մը կարօտութիւն չեմ զգար» ...

Իսկ կայ ուրիշ դասակարգ մըն ալ «Մուհապպէթճի» լուսաւորչական ներ: Անոնք ալ շաբաթը մէկ անգամ կը հաւաքուին տուներու մէջ: Երեքշաբթի օրերը մեր փողոցի մէջն են, դիմացի տունը: Կը կարդան Աւետարան եւ կ'երգեն շարական, կ'արտասանեն նաեւ ոսկեղէն համարներ, երգեր կը պատմուին ու կը մեկնաբանուին եւ հիւանդներուն համար ալ «Տէր ողորմեա» կ'երգուի:

Ֆրանսայի հասարակութիւնը ընդհանրապէս ճանչցած է մեր գէշ կողմերը: Իսկ այսպիսի «փրկուածներու» պէտք է աւելի ծանրացնեն եղած անախորժ տրամադրութիւնները:

Անցեալները, հանրակառքի գծին վրայ, այս փրկուածներէն մէկը թառած էր Ֆրանսացի ծերունիի մը գլխին եւ Մու թուա փարատիով կը ճռուողէր:

— Տիկին, բայց, չէ՞ս ամչնար, ալ կարգը Ֆրանսացիներո՞ւն եկաւ. տէրտ չունի՞ս, Հայերէն առջեւ անցիր եւ երեսդ նայէ, երիտասարդ եմ, չըլլա՞յ որ ... չափազանց ...

— Հեռու ինծմէ, սատանայ, հեռո՛ւ, ես Յիսուս Քրիստոսի հետ ամուսնացած եմ ...

Մարսէյլ մղուած այս պատկերը Մասրբեցի տեսնուելու պատուելի Ղազարոսեանի հետ, այն համոզումով թէ բան մը պիտի ընէ անպայման այս «փրկուածներուն» համար, որոնք կը վխտան Գամոնի, Սէն Լուի եւ Սէնթ Անթուանի մէջ:

Բայց, ո՛վ զարմանք, զուգադիպութեամբ ձեռքս անցաւ «Բանբեր» մը 1933 Մարտ, թիւ 3: Խմբագրական մը ստորագրութեամբ Ց. Ն. Ղազարոսեանի:

Կարդացէք եւ դատեցէք:

— «Իրաւ ազգային տեսակէտով ջանքեր մը կ'ըլլան պզտիկ դպրոցներու, մանկապարտէզներու, պատանեկան խումբերու, Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ կուսակցութիւններու միջոցաւ, բայց որքան մենք տեսած ենք, այս հաստատութիւններով մանկանց մէջ մեծաւ մասամբ վրէժխնդրական զգացումներ ի յայտ բերուած են, (ընդգծումները իմս են. Հ.), բայց անոնց ամենափափուկ՝ կրօնական եւ առ Աստուած եղած իղձերը երբեք նկատի չեն առնուիր: Ֆրանսահայ մանկութիւնը այս ճամբայով հեթանոսութեան կը դիմէ եւ օր մը պիտի արհամարհէ իրենց հաւատքին համար զոհուող եւ ազգին պարծանքը եղող հայ քրիստոնեայ մարտիրոսները»

Եւ դեռ աւելին.

— «Մեր մտքին մէջ թարմ է դեռ N.E.R.ի որբանոցներու հայ մանկանց հանդէպ ըրած անիրաւութիւնը այս տեսակէտով: Անոնք կրթուեցան, դաստիարակուեցան մեծաւ մասամբ (ընդգծումը իրենն է) անտարբեր ու աթէօրի տարբերուն հովուութեան հովուերապէս նուարեկեալ, նոյն իսկ Աստուծոյ դէմ հայհոյող եւ անհաւատ ուսուցիչներու կողմէ: Կիրակիները լսեցին միայն կրօնական բանախօսութիւններ մը եւ երբեմն ալ պատարագ մը, ու մեծցան հետզհետէ ամրանալով սա գաղափարին վրայ թէ քրիստոնէութիւնը միայն թմրեցուցիչ միջոց մըն է մարդաքիչ մը հանդարտ պահելու եւ թէ եկեղեցին ալ թատրոն մըն է կրօնական արարողութեանց»:

«N. E.R.ը քննադատելու համար չըրեցինք զայս, հապա իրողութիւնը ներկայացուցինք թէ այդ որբանոցներու մէջ մեծցող մանուկներուն սաստիկ մեծամասնութիւնը չկրնալով բռնել Աւետարանի ճշմարիտ պատգամը, այսօր անոնք ոչ թէ պծգանք մը ու նին մասնաւոր յարանուանութեան մը հանդէպ, հապա կորսնցուցած են իրենց իսկ յարանուանութիւնը, եւ մի գուցէ կոչուած են քրիստոնէութեան համար: Անոնք ոչ թէ ճշմարիտ գաղափար մը չունին քրիստոնէական լուսաւոր կեանքի մասին, հապա Քրիստոսն ալ հասարակ հրեայէ մը տարբեր չեն նկատեր եւ թերեւս աւելի վար: Ինչ խոր ողբերգութիւն որ աննօր կորուստին կը տանի զանոնք»:

Պատուելի Ղազարոսեանի այս տողերը կը մատնեն որոշ քաղաքականութիւն մը, որուն մանրամասնութիւնները շատ հեռուները պիտի տանէին մեզ:

Ուրեմն մեր պատուելիները կրօնականին հետ քաղաքական քարոզութիւն ալ կ'ընտարեն,— վրէժխնդրական զգացում մի ունենար, այլ ապաւինէ միայն Տիրոջը:

Հատուած մը եւս.

«Ֆրանսահայ Աւետարանական եկեղեցիները կանչուած են նաեւ միսիոնարելու: Միսիոնարել ոչ միայն մեր ազգի զաւակներուն մէջ, հապա նաեւ օտար ազգերու: Մեր չուրջը կը վխտան ամէն տեսակ օտար ազգեր, որոնք պէտք ունին Աւետարանի քաղցր պատգամին: Կան նոյն իսկ ազգեր, սեւամորթներ, որոնք այս երկիրը գալով քաղաքակիրթ ազգերէ որդեգրեցին այլ եւ այլ սովորութիւններ, բայց ձգեցին նաեւ իրենց կրօնքը: Այդ պարագը չգոցուեցաւ ուրիշ աւելի բարձր կեանքով մը, այնպէս որ խեղճ սեւամորթները իրենց ունեցած կարծածն ալ կորսնցուցին եւ աւելի ապերջանիկ են, փողոցներու եւ իրենց յատուկ արհարաններուն մէջ զանոնք կը տեսնենք յաճախ, ինչ ցաւալի է անոնց վիճակը: Անոնց օգնելու մասին պէտք է մտածել: Քրիստոսի միսիոնարական դաշտը սակայն սահմանափակուած չէ. Տէրը այս կամ այդ ազգէն անձեր առած է եւ զանոնք ղրկած է օտար երկիրներ ու զանոնք մեծ օրհնութիւններով գործածած է: Տէրը չի՞ կրնար մեր եկեղեցիներէն ալ անձեր պատրաստել իր միսիոնին համար: Ի՞նչ, մի՞թէ յանդուգն կը սեպէք զիս թէ որ հաւատամ թէ Տէրը օր մը միսիոնարներ պիտի հանէ մեզմէ, մահմետական ազգերու՝ մանաւանդ Թուրքերուն մէջ գործելու. (ընդգծումները իմս են. Հ.):

Եւ կը վերջացնէ այսպէս.

— «Տէրը կանչած է Ֆրանսահայ Աւետարանական եկեղեցիները միսիոնարական եւ միսիոնարող եկեղեցիներ ըլլալու: կը հաւատամ սաստ, ապացոյցներ ալ ունիմ, Տէրը մեր խորհածէն եւ ակնկալածէն աւելին ալ պիտի ընէ, թէ որ հաւատարիմ ըլլանք իրեն»:

Ներողութի՛ւն, սակայն, սիրելի ընթերցող, որ այսքան լայն մէջբերումներ բրի: Նպատակս էր ցուցնել թէ ինչպէս կ'արտադրուին «փրկուած»ները:

Ինչ կրնանք ընել այս բոլորին դէմ, որպէսզի համայնակուլ այս ովկէանին մէջ ուր այլասերումի վտանգը միշտ կայ, «փրկուածներու» համաճարակն ալ չվարակէ մեր տղաքը, առաջնորդելով մինչեւ անբանութիւն:

Եթէ պետութիւն ունենայինք՝ դիւրին էր. սակայն հիմա ի՞նչ կրնանք ընել:

Գայլերէն Թերթով, պայքարել բեմով եւ բոլոր միջոցներով: Որովհետեւ այս երեւոյթը ըմբոստացուցիչ է, ամօթալի:

«Մուա Թուա փարատի»ի մեզի ծանօթ հերոսներն են Լա Սիոթայի մէջ Գազալեան, Փօն տ'Օպանի մէջ Փափազեան, Վալանսի մէջ՝ Վահան Սահակեան, Լիոնի մէջ՝ Ժ. Գարաժեան, Սէնթ Էթիէնի մէջ Թ... եւ ուրիշներ, ուրիշներ

Այսքանը բաւական պիտի նկատե՞նք փողոցներու մէջ շրջող «փրկիչներ»ը, իրենց գիրենք քիչ մը տրամարանական ճամբու մէջ նետելով:

ՀՐԱՉԵԱՅ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆ

ԱՅՈ՛... ՍԵՐՈՒՆԴԸ

«Յառաջ» տարիներ չարունակ երիտասարդական ընդհ. կազմակերպութեան մը անհրաժեշտութեան մասին խօսելէ վերջ, երկու երեք տարի առաջ մասնաւոր սիւնակ մըն ալ բացաւ «Երիտասարդական լսարան» անունին տակ, եւ բաւական թիւով երիտասարդներ իրենց կարծիքները յայտնեցին:

Այն առեն, ուրիշներու կարգին ես ալ երկու անգամ ձայն առած ու կարծիքս յայտնած եմ, անոր օգտակարութեան, ու նաեւ չյաջողելու պատճառներու մասին:

Այդ թուականէն առաջ, ու անկէ մինչեւ այսօր ալ շատ խօսուեցաւ ու դեռ շատ պիտի խօսուի անկէ վերջ: Բայց մինչեւ այսօր ալ այն մեր ցանկալի գործը չէ իրականացած ու կազմակերպութիւնն ալ մէջտեղ չէ եկած: Եւ տարուէ տարի — ըսենք դժբախտաբար — աւելի աժգոյն պատկեր մը կը պարզուի մեր աչքերուն առջեւ, գալարելով մեր հոգին

Ու պէտք է խոստովանիլ որ անզօր է բան մը ընելու այս միութեան օր առաջ իրականացումը տեսնել ցանկացողներուս փոքրիկ բանակը ..

Թէեւ չարունակ մինչեւ այսօր կը խօսինք, կը վիճաբանինք ու կը մտածենք այս շատ կարեւոր խնդրին չուրջ, բայց սիրտ չունէի անգամ մըն ալ ձայն առնել հրապարակաւ, ոչ թէ յուսահատելուս համար, այլ նկատի ունենալով մեր երիտասարդութեան այսօրուան ողբալի պատկերը

Հակառակ տասնեակէ մը աւելի տարիներու ընթացքին հնչած ձայնին, երիտասարդութեան 80 առ հարիւր հետզհետէ իր անտարբերութիւնը կը խորացնէ, կը քարանայ, սուտ խուլ կը ձեւանայ այս ամէնէն նուիրական գործին հանդէպ: Տակաւին բան մըն ալ աւելի.— մինչեւ անգամ այն փոքրիկ բանակին ալ հոգեվարքին կը սպասէ կամ աւելի ճիշդ, կ'աշխատի ողջունելու անոր հոգեվարքը, իր այս մեռելային վիճակի խանգարողներ չլսելու համար

Վերջերս քանի մը անգամ է դարձեալ երիտասարդ ընկերներ ... նուն սիւնակին տակ խնդիր կ'արծարծեն: Այսպէս, ընկ. Միսաք - Միրզէ՝ «Յառաջ» ի փետր. 2ի թիւին մէջ (Ի՞նչպէս մնացինք) ժամանակին որբանոցներուն մէջ տրուած դաստիարակութեան կը վերագրէ այսօրուան դժբախտ վիճակը: Պէտք է ըսեմ որ, ես բոլորովին հակառակ կարծիք ունիմ եւ կ'ուզեմ ամփոփել այսպէս: Եթէ հարկ ըլլայ ...փաստերով ալ կ'ապացուցանեմ որ այսօրուան այս մեռելային կացութիւնը հետեւանք չէ որբանոցներուն մէջ պաշտօնավարող ոչ «վարժապետներու», ոչ «վարժուհիներու, եւ ոչ ալ ... փրոֆէսէօրներու» գէշ դաստիարակութեան, այլ բուն պատճառը մենք ենք, «սերունդը», ընկ. Միրզէի բառով:

Անշուշտ, Նպատակս չէ արդարացնել կարգ մը տխրահռչակներու գործունէութիւնը: Այլ մատնանշել թէ, այն աւերուած «Ցիւսուի եկեղ» ու «Մատաղներ երգող ու լաց պատանի մը այսօր 12—15 տարի վերջ չի կըրնար ինքզինքը արդարացնել թէ, «զիս Ցիւսուի եկեղով ու «Մատաղներով դաստիարակեցին, ինծմէ ի՞նչ կը սպասէք

Եւ քանի որ միայն որբանոցներու մէջ հասակ նետած «սերունդ»ին մասին պիտի խօսինք, կարելի է նոյնպէս տալ որբանոցներու եւ հայրենասէր պաշտօնեաներու անունները, ու անոնց չունչին տակ մեծցած երիտասարդներու պատկերը, եւ պիտի տեսնուի թէ ինչպէս որ «տխրահռչակներու» չունչին տակ հասակ նետած պատանի մը այսօր ինծ նման կ'աղնծուի մեր այս ծրագիրը չիրականալուն համար, անդին կան երիտասարդներ ալ, որոնք լաւ դաստիարակութիւն տեսած ու հայրենասէրներու չունչին տակ հասակ նետած են, բայց այսօր իմ ու քու հետապնդած նպատակներով չեն հետաքրքրուիր

Անշուշտ, միշտ ալ ու ամէն առթիւ բացառութիւններ կան, բայց այդ բացառութիւնները ոչինչ կրնան ընել, եթէ երբեք մնացեալներու մէկ կարեւոր մասն ալ բացառութիւններու պէս չեն եղած: Հետեւաբար յանցանքը իրենց հոգիին մէջ պէտք է փնտռել եւ ոչ թէ անցեալին: Երբ որբանոցներէն դուրս եկան 16—18 տարեկան պատանիներ: Եկան Եւրոպա, տեսան շատ մը բաներ, կարդացին ու սորվեցին չարն ու բարին զանազանելով ... Վերջապէս հասակ նետեցին ու խելահաս դարձան: Այս բոլորէն վերջ, տակաւին անցեալին մէջ փնտռել այսօրուան տխուր կացութեան պատճառները, ըստ իս, ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ մեր երիտասարդութեան ներկայ անտարբերութիւնը արդարացնելու փորձ մը: Իսկ այդ երբեք ներելի չէ մէկու մը, որ նոյնպէս ժամանակին տխրահռչակ ծանրկեաններու ... յանձնուած ըլլալով, մինակ «Ցիւսուի եկ» կ'երգէր ու «Մատաղներ կը լսէր, բայց այսօր այդ անպէտները մէկ կողմ շպրտելով կայծ մը սրտին մէջ, ինչպէս բաի, ինծի պէս կը խանձուի այս կացութեան առջեւ:

Ես հակառակ չեմ որ այն առեն ուան որբանոցներու կեանքը պատմուի, անարգանքի սիւնին գամելու համար այդպիսիները որոնք աշխատած են մեր հոգիներուն մէջ ապազգայնութեան չունչը լեցնել, այլ դէմ եմ ամբողջ հասակովս, որ այդ պատմութիւնները անզուարուած են այս սիւնակին տակ, իբրեւ ապացոյց կամ պատճառ մեր երիտասարդութեան այսօրուան քար անտարբերութեան:

Մեզմէ շատերը դժուարութեամբ բաժնուած են Թուրքերու քովէն, 4. 5. 6. տարիներ մնալէ վերջ: Ես կրնամ երիտասարդներ ցոյց տալ որ կայծ ունին իրենց սրտին մէջ քեզ նման, թէեւ այն առեն հայ ազգին, ու անոր կրօնքին կը հայհոյէին անդադար, ու բաժնուիլ չուզելով իրենց տէրերէն՝ ոստիկաններով բերուեցան որբանոց կամ իրենց ազգականներու քով:

Ուրեմն, եզրակացնենք,— պատճառները պէտք է փնտռել ուրիշ բաներու մէջ, բայց այսօր շատ երկարեցինք, հետեւաբար ուրիշ առթիւ մըն ալ կը խօսինք այդ պատճառներու մասին

ՉԱՐՄԷՆ

Ի ՊԷՏՍ ՁԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Ո՜րքան իրաւունք ունիս հպարտանալու լեզուական զարգացումով, որ քու ձեռքին տակ կը չարժի նուագարանի մը լարերուն պէս հնչուն ձայնանիշներ արտաբերելով թառի, կիթառի, ջութակի, դաշնակի ճահաւոր եւեւէջներով: Եթէ այս տեսակ մը մօլութիւնը իր անձեռնահասութեան գայլոյգով մաոլ ենթականեր քեզի պէս, ալ գեղանգաւոր ձգէ սարսափ.- ան կ'արշաւէ գեռնապոփ առանց ո եւ է վնաս պատճառելու աստք հասկին եւ զալար դալին: «Գիտե՞ս, աքղեօը որքան գեղեցիկ լայնարձակութիւն է «դեղ զալար», որ կը նշանակէ խոտաւէտ դաշտ, համասփիւռ կանաչութիւն: Ունինք հաւ կամ յաւ բառերու համեմատ բնաանիքի մը ազգանունը — կրնանք սկսիլ հաւէթէն ու վերջացնել հաւանով, հաւանելով, հաւասարով, հաւաքով, հաւատով եւ ինչե՞ւ չէ, թերեւս հաւատքով և ասոնցամէնունաբնթերակայ բառերուն այնպէս որոնք բառեր ու բանակ մը կը կազմեն: Կրնանք սկսիլ յաւերժէն եւ վերջացնել յաւէտով, յաւիտենով, յաւատով եւ ինչե՞ւ չէ թերեւս յաւելուլով, յաւերուածով: Եւ բոլոր այս բառերուն մէջ արթուն պահակ տեսնելով սկզբնական հաւը եւ յաւը, առհաւութիւնը (atavisme): Նոր չէ մեր դասարանին համար մեր լեզուին արմատական բառերուն համրնթաց ընտանեկան մթերքը, պահածոն իր ճոխութեամբ — կծծի, կցիր (խիստ ազահ), առաջին իր արմատը ունի կծել, ճնել, երկրորդը կցել, կցկցել (ծայրը ծայրին բերել): Ք եւ Զ տառերուն այլ եւս մեզի անիմանալի առնչութիւնը չէ՞ս արդեօք տեսներ քնար եւ զնար համանիշ բառերուն մէջ: Վին զավին (violon) նոյնիմաստ բառերուն երկրորդին առաջին մասը զան, այն երաժշտական գործիքին փոխուած մասով, եւ կարելի չէ՞ մի՞թէ ենթադրել վին, (ԽՄԲ. — Վին նոյնն է (ուշ?), ինչպէս մեր Թուրքերը, որ ի՞ր ունկնդիրներուն հոգին կը քաղէ արտաղաղով, յուզումներով, իր լարերուն պաշտօնութեամբ: Թառը արդէն հայաշունչ բառ մը դարձած է հնամենի կիթառով, համայնական կիրառութեամբ նուիրագործուած: — Կրծել, կճել — կարծեմ առաջին անգամ մը չէ որ կ'ըսենք ծ եւ ճ գիրերուն ազերսը: «Մանօթ»ը կուսակ ճանչնալ չէ, եւ արդէն ... բայց ... չէ՞, ... եւ այլն ըստ կարգին:

Դուք չհասաք այն երջանիկ ժամանակին, երբ ճշմարիտ Հայ դաստիարակներ այնքան նախանձախնդիր ... գրով կը չարժէին Հայերէն բառերու գործածել տալու համար ... մեզի: Այսպէս՝ մենք ... չէինք դեռ, երբ ... թրք) օտար բառին տեղ մեր դասատուն ... գործածէինք. հրաւէր, ... (...) ... կան բառեր էին մեզի համար, եւ ... Թուրքերէն գործածողներուն — ... ու ծանակ կ'ըլլային հրապարակաւ Վարուելու այս եղանակը իրօք ... ժամանակներուն յարմարագոյն ... ղափոխութիւնն էր: Եւ գիտե՞ք, սիրելի Արազ, ի՞նչ մեծ պատասխանատուութիւն կը ծանրանայ նոր սերունդին վրայ, ինչ հոգեր ալ ունենայ ան

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԿՈՎԿԱՍԸ ՀԻՒՍԻՍԻ ԵՒ ՀԱՐԱՒԻ ՄԻՋԵՒ

ԽՄԲ.— «Կավկազ», խումբ մը կովկասեան (թրքամէտ) տարագիրներու ռուսերէն օրկանը, իր 1936 դեկտ. 12ի եւ 1937 յունուար 1ի թիւերուն մէջ կը հրատարակէ ուսումնասիրութիւն մը՝ այս խորագրին տակ: Կը թարգմանենք իբրեւ նիւթ պատմութեան համար, վերապահելով մեր տեսակէտները:

Նախորդ յօդուածներու մէջ, Կովկասի գիրքի մասին Հիւսիսի եւ Հարաւի միջեւ, ջանացինք օգտուիլ այն աղքատիկ աղբիւրներէ զորս մեր տրամադրութեան տակ դրած էր մեզ հակառակորդ վրաց խմբակցութեան մէկ ներկայացուցիչը, լոյս սփռելու համար այն յարաբերութեանց վրայ զորս Վրաստանը ունեցեր է անցեալին եւ ներկային մէջ Հարաւի եւ Հիւսիսի հետ: Սոյն պատմական ակնարկը լըրիւ պիտի չըլլար, եթէ չքննէինք նոր գործոններու ազդեցութեան ենթակայ Հայերու վիճակը: Ցայտնի են այդ գործոնները՝ Հիւսիսը եւ Հարաւը, որոնցմէ ընդհանրապէս կախուած է ճակատագիրը ամբողջ Կովկասի: «Կավկազ»ի թիւ 4ի պատասխանատու մէկ յօդուածին մէջ «Կովկասեան համաձայնութիւնը եւ Հայերը», որ հաւանութիւն ստացած էր Կովկասի քաղաքական խմբակցութեան ղեկավարութեան կողմէ, Հայտար Պամմատ մանրամասնօրէն ներկայացնելով մեր վերաբերմունքը հայկական հարցի մասին, կը դիմէր հայկական պատասխանատու գործիչներուն, հրապարակ գալ կովկասեան հանրութեան առջեւ, բացատրելու իրենց ըմբռնումը դրուած քաղաքական նպատակներուն չուրջ: «Մենք կրնանք հաւատացնել Հայերուն, կը գրէր Հ. Պամմատ, թէ քաղաքական այն խմբակցութիւնը որ կապուած է «Կավկազ» թերթին, ուղղութեամբ եւ անկեղծ պատրաստակամութեամբ կ'ուզէ առարկայօրէն եւ անաչառօրէն լսել եւ քննել բոլոր այն հարցերը որ կը դրադեցնեն Հայերը»:

Բաւական երկար սպասեցինք, մինչեւ որ դաշնակցական կուսակցութեան ականաւոր ներկայացուցիչներէն մէկը՝ Ջամալեան անցեալ ամսուան վերջերը հրապարակ եկաւ «Կովկասը ուսումնասիրող ընկերութեան» ժողովին մէջ, հետեւեալ նիւթով՝ «Հայաստանը եւ իր յարաբերութիւնները դրացիներու հետ»: Սոյն զեկոյցը, որուն կ'անդրադառնանք յետոյ, կը լուցնէ մեզ հետաքրքրող նիւթը, կուտայ հնարաւորութիւն պարզելու Հայերու կացութիւնը Հարաւի եւ Հիւսիսի միջեւ, նաեւ անոնց դիրքը կովկասեան ժողովուրդներու ընտանիքին մէջ:

«Կավկազ»ը կ'ուզէ առարկայօրէն եւ արդարօրէն քննել սոյն բարդ եւ Կովկասի համար կարեւորագոյն արժէք ներկայացնող խնդիրը: Սոյն դժուարին խնդիրը առնելով մեզ վրայ՝ լուսաբանել հայկական հարցը, մենք դիւրացած կը տեսնենք մեր աշխատանքը, քանի որ կը պատկանինք Լեռնցիներու ընտանիքին (Տաղստան): Բոլորին յայտնի է, որ Լեռնցիներու եւ Հայերու միջեւ գոյութիւն չունի որ եւ է հաշիւ: Մեր պատմութեան մէջ գոյութիւն չէ ունեցած որ եւ է Հայ - լեռնական անհամաձայնութիւն: Մենք միշտ բաժնած ենք աղ ու հացը հայկական փոքրիկ գաղութներուն հետ որ գոյութիւն ունեցած են Հիւս. Կովկասի մէջ: Կրնանք առանց չափազանցութեան ըսել, թէ ապրած ենք եղբայրաբար: Ասոր վրայ պէտք է աւելցնենք, որ քաղաքական եւ ռազմագիտական վիճակները Լեռնցիներու եւ Հայերու բացարձակապէս նոյնն են եղած: Հիւսիսի մէջ մեզ կ'ոչնչացնէին այնպէս ինչպէս Հարաւի մէջ Հայերը: Ասոր համար ալ ոչ մէկը չի կրնար հասկնալ Հայերու վիճակը այնպէս ինչպէս մենք Լեռնականներս: Այս բոլորը կարծեմ կ'ապահովէն ինծի հնարաւորութիւն՝ առարկայօրէն մօտենալու արծարծուած խնդրին:

Պէտք է ընդունիլ որ հայկական հարցը աւելի բարդ է քան կովկասեան միւս ժողովուրդներու խնդիրները: Հայերու քաղաքական ուղեգիծը, որ մենք հակամէտ ենք հասկնալու, իբրեւ համակովկասեան, կը պահանջէ ուշադիր վերաբերմունք, առանց կանխակալ խիստ դատապարտութեանց: Հայաստանի եւ Թուրքիոյ յարաբերութեանց հիմքին մէջ մէկ կողմէ եւ Հայաստանի եւ Թուրքիոյ միւս կողմէ՝ կան տարբեր պատճառներ, թէեւ իրար հետ անմիջականօրէն կապ ունեցող: Այդ յարաբերութիւնները կը բնորոշեն նաեւ Հայերու դիրքը կովկասեան ժողովուրդներու ընտանիքին մէջ:

Ճիշդ եզրակացութեան յանգելու համար, մենք պիտի քննենք Հայաստանի եւ Թուրքիոյ յարաբերութեանց պատմութիւնը, նաեւ Թուրքիոյ հետ: Ինքնին հասկնալի է, որ մեր տրամադրութեան տակ եղած աղբիւրները լրիւ չեն սպառեր այդ յարաբերութեանց պատմութիւնը: Չգիտնալով Հայերէն, հայկական աղբիւրները կը մնան անհասանելի մեզի համար: Տարագրութեան մէջ, ռուսերէն լեզուով գրուածքներ ալ շատ քիչ կարելի է գտնել: Կան սակայն չափազանց շահեկան փաստաթուղթեր Ռուսաստանի արտաքին գործոց նախարարութեան մէջ՝ հրատարակուած հայ մայնավարներու կողմէ, ուր կը խօսուի Ռուսաստանի ծրագիրներու մասին ասիական Թուրքիոյ բաժանման չուրջ: Սոյն փաստաթուղթերու հիման վրայ, անառարկելիօրէն կարելի է որոշել Ռուսաստանի իրական վերաբերմունքը հանդէպ Թուրքիոյ Հայերու եւ այն դերը զոր կուտայի անոնց Հայերուն:

Սոյն փաստաթուղթերու ուշադիր ուսումնասիրութենէն յետոյ, հասկնալի կը դառնայ պատճառները անգութ թշնամութեան, որ արհեստականօրէն քանի մը տասնեակ տարիներու ընթացքին, կը հրահրուէր Հայերու եւ Թուրքերու, Թուրքերու եւ Ցոյներու միջեւ:

Անհրաժեշտ է սակայն չշփոթել հիմնական այն նախադրեալները որ պատճառ դարձան յայն — թրքական կամ հայ - թրքական թշնամանքի տարբեր են: Այդ պատճառով ալ տարբեր է եղած անոնց հանդէպ Թուրքերու հոգեբանական անդրադարձը մը որ թերեւս եւ դիւրացուցած է ներկայի համաձայնութիւնը Յունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ, հասատելու ոչ միայն բնականոն յարաբերութիւններ, այլ եւ բարեկամութիւն դաշինք ստորագրելու երկուքին մէջ:

ԹԱՄԳԻԲ ԵԼԻԿԱՆՕՎ

(1)

հին նախանձախնդիրային սերունդն ալ ծանրածանր հոգերու տակ ընկճուած էր, բայց կարելին ըրաւ Սահմանադրական շրջանէն (1840) սկսեալ մինչեւ վաթսուն տարի վերջ։ Հիմա, նոր սերունդը, մանաւանդ գրելու, կարդալու, խմբագրելու, երգելու, ճառելու կոչումով դրօշմուած սերունդը, իր կարգին, ինչ անախորժ եւ արհեստաւոր գրութեան մէջ ալ գտնուի, պարտաւոր է աւելցնել լեզուական ոպարկը. քանի որ ան, լեզուն է հիմա մեր Թագաւորութիւնը, մինչեւ որ ծագի ցաթի ցեղին ալ Թագաւորութիւնը. Եւ այս տեսակ մը երկուութիւնը — ի նպաստ ազգապահպանութեան — մեր պատմութեան մէջ առաջին երեւոյթը չէ։ Ցիշեցէք Ե. դարը, եւ յաջորդ անիշխանական շրջանը, ուր լեզուն կը թագաւորէր. Ցիշեցէք Կիլիկեան շրջանը՝ ուր Շնորհալին կը գտնար եւ Լամբրոնացին կը հասնէր. Ցիշեցէք այնուհետեւ վեց դարերուն անկած շրջանը՝ ուր լեզուն է միայն Թագաւորութիւնը։ Այս ճշմարտութեան գիտակցութեամբ ... Ներողութիւն, սիրելի Արամ, չափազանցեցի, տարուեցայ Դիմոսթենէսէն՝ որ իր թոթովումին ի դարման կը պայքարէր ծովուն ալիքներուն դէմ. Ճառը կը թողում ահա, մեր նոր գործին դառը փնտռելու համար։ Պնդերակութիւնը կը թուլցնէ հիններուն լեզուին կապանքը….

Ուշադրութիւն ըրա՞ծ էք — ածելին գրական բառը նոր գրականին մէջ գործածուած է միայն երկու ձեւով. նախ՝ hաւիճ ածելը. որմէ յայտնի կ'ըլլայ նոյն բային հնաբոյր իմաստը — բերել ողջ ողջ, մօտեցնել, մէջտեղ հանել, երկրորդ՝ Ցուաղ ածելը։ Իսկ իբրեւ արմատական, ածու կը տեսնենք շատ բառերու կազմութեան մէջ, ինչպէս՝ փայլածու, ծաղրածու, նուագածու, աւելածու, ձայնածու։ Այս առթիւ հարկ է ճշդել, թէ իրականին մէջ ժողովածոյ պէտք է ըսել, ոչ թէ ժողովածու, որովհետեւ այդ բառին մէջ տեսնուած ածուն ածելին արմատը չէ, այլ ժողոված ձեւին վրայ ոյ մասնիկը աւելցած, ինչ որ շատ գեղեցիկ բառերու ծնունդ տուած է մեր լեզուին մէջ.— Այսպէս՝ բրածոյ, յերիւրածոյ, անկուածոյ (հիւսուած բաներ), հիւսուածոյ, շինածոյ, մանուածոյ, հանածոյ (հանք), հալածոյ (թափծու, տէօքմէ), պահածոյ, աղածոյ. Թամկորէնի մէջ պատահեր է միայն որ «ժողովածոյ» ըլլայ ժողովածու, բայց «հաւաքածոյ» մնացած է — եւ իրաւամբ — հաւաքածոյ։

Սիրելի Արամ, յայտնի է որ h գիրով սկսող մեր շատ մը բառերուն մէջ այդ գիրը աւելի շունչ, շեշտ է քան խըրական բաղաձայն, ինչպէս՝ հրաման, հրեշտակ, հրիտակ, հրէշ, հրաշք, հուր, հեղեղ, հաւ, հատանել, հողի եւ բազմաթիւ ուրիշներ, զոր աւելորդ է շարայարել։ Նոյնն է նաեւ յ գիրին համար. Բոլոր այդ բառերը կրնան ըլլալ իրենց արմատականին մէջ առանց հի. Կարծես, կարելի է ըսել նաեւ որ h գիրով սկսուած բառերուն մեծամասն վեհութեան, բարձրութեան հով մը կուտան իրենց։ Նոյնը չէ՞ միթէ սա hովին համար, որ արմատական ով է, կ'երեւի, քանի որ h գիրը ձգելով, կրնայ ըլլալ զով, նաեւ ծով, ինչպէս ակնարկեցինք տարբեր պատեհութեամբ մը։ Առնենք, գաղափարի այս կարգին մէջ, hաւատ բառը, որ կ'ըլլայ յաւատ, աւատ (աւատականութիւն իր սարօքը)։ Ուրեմն h գիրը հոդ բարձր շեշտ մըն է, շունչ մըն է, որ բառին կուտայ ուժգին կամ վեհ արտաբերում, հնչում։ Նոյնը չէ՞ միթէ սա hեչել, hեչումի պարագան։ Արմատականն է անշուշտ ուեչ, ուեչք (քիթ, շունչ)։ Հոս տեղն է դիտել տալ, թէ շատեր հնչեկին իբրեւ արմատ hուն կը գործածեն, ինչ որ ալ խալ չի կրնար ըլլալ, փոխանակ շունչի։

Բայց աղաս չունի առնելու համար հոս ընդհատենք….

ՏԱՐԱԶ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՁԵՒՈՑ ՄԸ
ՍՊԱՆԻՈՅ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Անկէ առաջ ընկերվարական պատուիրակութիւն մը Սպանիա մեկնած էր, տեղին վրայ ուսումնասիրելու համար Սպանիոյ ներքին կացութիւնը։ Այդ պատուիրակութեան գլուխը կը գտնուէր Պելժիոյ Երեսփ. Ժողովին նախագահ եւ Անվերսի քաղաքապետ Գ. Քամիլ Հիւսմանս, որ ընկերվարական կուսակցութեան ծանօթ վարիչներէն է։ Ցիշեալը վերջերս վերադարձած ըլլալով իր ճամբորդութենէն, Սպանիոյ կացութեան մասին տեղական մամուլին ըրած է յայտարարութիւն մը, որուն ամփոփումը կուտամ ստորեւ։

Ես Սպանիա մեկնեցայ առանց որեւէ պաշտօնական հանգամանքի։ Պատուիրակութեան նախագահ ընտրուեցայ, որովհետեւ լաւ կը ճանչնամ Սպանիան եւ կը խօսիմ սպաներէն։ Մեր ճամբորդութեան նպատակն էր քննել այն միջոցները, որոնցմով կարելի ըլլայ հիւանդանոցներ հիմնել Մատրիտի մէջ, հոն ղրկել բժիշկներ եւ ուտելիքներ։ Իբրեւ նախագահ արտաքին գործերու յանձնաժողովին, ես իրաւունք ունիմ Սպանիա երթալու եւ ստուգելու թէ ճշմարի՞տ են այդ երկրի մասին բոլոր պատմուածները։

Ես նախապէս Երեսփ. Ժողովին մէջ պաշտպանեցի չէզոք մնալու սկզբունքը։ Սակայն անկէ ի վեր երկու մեծ ազգեր խզեցին չէզոքութիւնը, եւ ուղղակի մասնակից հանդիսացան Ֆրանքոյի բանակին, ապստամբներուն ղրկելով կամաւորներ եւ օդանաւեր։ Ճիշդ է թէ Ռուսերն ալ իրենց կարգին օդանաւեր եւ հրասայլեր հայթայթեցին Սպանիոյ օրինաւոր կառավարութեան։ Գալով ռուս զինուորներու մասնակցութեան, ես անոնցմէ հատ մը իսկ չտեսայ ոչ Մատրիտի եւ ոչ ալ Վալենցիայի մէջ։

Մեր վրայ նուիրական պարտականութիւն կը ծանրանայ օգնել Մատրիտի կառավարութեան, որովհետեւ ընդհ. պատերազմին Սպանիացիները օգնեցին մեզի։ Պէտք չէ անտարբեր գտնուինք եւ այն տպաւորութիւնը ձգենք թէ մենք չենք ուզեր հետաքրքրուիլ իրենց կրած զրկանքներով ու տառապանքներով։

Ներկայիս Սպանիոյ մէջ մղուած եղբայրասպան կռիւը իր տեսակին մէջ աննախընթաց է, եւ կը գէշ կ'անցնի ամէն երեւակայութիւն։ Անսահման ատելութիւն ու վրէժխնդրութիւն կը տիրէ երկու հակառակորդ բանակներուն միջեւ։ Անոնք իրար կը ջարդեն եւ կը կոտորեն աներեւակայելի վայրագութեամբ ու կատաղութեամբ։

Ֆրանքօ, երբ պարզեց ապստամբութեան դրօշը, կը յուսար քանի մը շաբաթէն ջախջախել անպաշտպան ժողովուրդին գլուխը, սակայն այդ անօգն զանգուածները վտանգին առջեւ իբրեւ մէկ սիրտ ու մէկ հոգի ծառացան, զինուեցան եւ վեց ամիսներէ ի վեր կը դիմադրեն անկոտրուն կորովով եւ դիւցազնական քաջութեամբ։

Ֆրանքոյի բանակը մէկ օրուան մէջ 600 անմեղ կիներ եւ մանուկներ ըսպաննած է։ Մատրիտի քանդուած ու աւերուած թաղերուն մէջ տեսայ բազմաթիւ մարդոց դիակներ, որոնք խառն ի խուռն դիզուած էին փողոցի մայթերուն վրայ։ Մայրաքաղաքին պաշտպանութիւնը դժուարին է։ Վալենցիայէն մինչեւ Մատրիտ ինքնաշարժը հազիւ 9 ժամէն կրնայ կտրել։ Սակայն, հակառակ այս բոլոր դժուարութեանց, ժողովուրդը կը տոկայ ամէն զրկանքի, եւ կը դիմադրէ արիաբար։ Կիները չեն ուզեր առանձին թողուլ իրենց ամուսինները, եւ անոնց հետ քաջաբար կը կռուին՝ գնդակներու եւ պայթուցիկներու տեղատարափին տակ։ Երբ ապստամբներուն թնդանօթաձգութիւնը կը դադրի պահ մը, Մատրիտի բնակչութիւնը դուրս կ'ելլէ իր թաքստոցէն, եւ թշնամի խրամներէն 200 մեթր հեռու քաղաքին լոյսերը կը վառուին, սինեմաները կը բացուին եւ սրճարանները կը լեցուին զուարթ ու աղմկարար բազմութեամբ։ Կարծես ժողովուրդը կ'ապրի տեսակ մը բանդագուշանքի ու դառանցանքի մէջ։

Ներկայիս Սպանիոյ մէջ գոյութիւն չունի որ եւ է կուսակցութիւն։ Հոն չկան ընկերվարականներ, հանրապետականներ, անիշխանականներ եւ համայնավարներ։ Այս վերջինները ընդհուպ ժողովուրդին հազիւ մէկ հինգերորդը կը կազմեն։

Մօտէն իրազեկ ըլլալով Սպանիոյ կացութեան, ես հաստատ համոզումն ունիմ թէ Ֆրանքոյի բանակը ի վերջոյ պիտի պարտուի։ Անկարելի է որ եւ է համաձայնութիւն կամ իրաւախոհութիւն նախատեսել երկու հակառակորդ բանակներուն միջեւ։ Երկուստեք ոխն ու ատելութիւնը չափ ու սահման չունին։ Սպանեալներուն թիւը անհաշուելի է։

Քանի հազարէ աւելի մարդ սպաննուած է խրամներուն մէջ։ Գարաբանչելի մէջ երկու ժամուան ընթացքին 900 հոգի զոհ գացած են օդանաւային յարձակման։ Ահաւոր ու սոսկալի է փոքր տղոց եւ կիներուն սպանդը Մատրիտի փողոցներուն մէջ։ Տասնեակ հազարաւոր վիրաւորեալներ խըճողուած են մայրաքաղաքին հիւանդանոցներուն մէջ։ Կեանքիս մէջ երբեք տեսած չէի այսքան վայրենի ու դժոխային բան մը։

Հ. ՏԷՐՈՒՆԻ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԵՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ

ԸՆԿ. Յ. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

Դեկտ. 26ին Թոքախտաւորներու բուժարանին մէջ, իր մահկանացուն կնքեց ընկ. Յովհաննէս Մամիկոնեանը, մօտ 50 տարեկան։

Ողբացեալ ընկերոջ ծնողքը ռուս-թրքական պատերազմի հետեւանքով, Կարինէն գաղթած՝ Եկատերինոտար (Ռուսիա) եւ հոն հաստատուած են, ուր եւ ծնած է ընկ. Յ. Մամիկոնեան։ Պատանի հասակէն հօրմէ որբանալով հնարաւորութիւն ունեցած չէ իր ուսումը շարունակել եւ հետեւած է արհեստի, նեցուկ հանդիսանալով այրի մօրը։

Դեռ քսան տարեկան, փոխադրուած է Պոլիս, ուր Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադիրներէն Զաւարեանի, Նահատակ Խաժակի եւ Շահրիկեանի բարոյական շունչին տակ, զինուորագրուած է մեր մարտական հզօր կուսակցութեան։

Ըլլալով պարտաճանաչ ընկեր, հետեւած է վարպետներուն եւ կրցած է բաւական փորձառութիւն ամբարել։

Համաշխարհային պատերազմի նախօրեակին, ընկ. Յ. Մամիկոնեանին կը վիճակուի քանի մը խիզախ ընկերներու հետ անցնիլ Կովկաս եւ մեկնիլ ռուս—գերմանական ճակատ, որմէ յետոյ կը ստանայ գնդացիրի դասակարգի աստիճան։ Ընկ. Մամիկոնեանը երկու տարուան պատերազմի ընթացքին ցոյց կուտայ խիզախութիւն եւ քաջութիւն եւ կը վարձատրուի շքանշանով։ Սուինամարտի մը ընթացքին ծանրապէս կը վիրաւորուի եւ ճակատէն կը փոխադրուի Կովկաս։ Վեց ամիս անկողնի ծառայելէ յետոյ, դարձեալ կը լծուի կուսակցական ներքին աշխատանքի, ըլլալով նոյնիսկ մարմիններու անդամ։

Իր զինուորական գիտելիքները զարգացնելու համար, կը հետեւի մասնաւոր դասընթացքի եւ կը ստանայ ենթասպայի վկայական, զոր մինչեւ վերջ գուրգուրանքով կը պահէր։

Զինադադարին կ'անցնի Պոլիս, ուր դարձեալ մինչեւ 1927 կը ծառայէ մեր կազմակերպութեան, յետոյ, ամուսնանալով կը փոխադրուի Ս. Փաւլօ (Բրազիլիա)։

Տարիներու յոգնածութիւնն ու զինուորի չարքաշութիւնը իր դրոշմը դրած էր մեր ընկերոջ ֆիզիքական կազմուածքին վրայ։

Մինչեւ իր մահուան օրը, ընկ. Մամիկոնեան հաւատարիմ զինուոր մնաց իր դաւանած սուրբ գաղափարին։

ԾԻԾԱՂ

ԿԻՆԸ.— Նորէն պատուհանին վարի յարկի աղջիկը կը դիտես։

ԱՅՐԸ.— Չէ՞ որ կ'ըսեն թէ երջանիկ ըլլալու համար մարդ իրմէ վարին նայելու է։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ՄԱՄՈՒԼ

ՔԱՌՍՈՒՆ ԱՆԳԱՄ …

«Արեւ», Եգիպտոսի ռամկավար օրկանը, որ կը վախենար աչքիդ վերեւ յօնք ունիս ըսել բարեխնամ Մոսկուային, հետեւեալ ինքնակամ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (12 փետրուար)։

— «Լմնցա՞ն Մոսկուայի դատավարութիւնները։ Կ'երեւի թէ ոչ։ Արդարեւ, այսօր Բիկայէն ղրկուած հեռագիր մը «կ'աւետէ» երրորդ խումբի մը մօտալուտ ձերբակալութիւնը։ Այս անգամ ձերբակալուողներու մէջ պիտի ըլլայ հաւանաբար նոյնինքն Լենինի այրին իբրեւ … դաւադիր։ Կարելի չէ ըսել թէ Մոսկուայի մէջ դատարաններ չկան։

Այս բոլորը սակայն, հրէշային բան մը ունին, որ ազատ մարդուն եւ ազատ քաղաքացիին համար ընդվզեցուցիչ է եւ դատապարտելի։ Մոսկուայի դատերն ու մահապատիժները ոչինչ ունին արդարութեան հետ առնչակից։ Զուտ քաղաքական ոճիրներ են, տեսակ մը ջարդ, որուն հանդէպ Փարիզի «Մարդու եւ Քաղաքացիի Իրաւանց Պաշտպանութեան Կոմիտէն» անգամ որ այնքան դիւրազգած է եւ արթուն, իր սարսափէն լռութեան դատապարտուած ըլլալ կը թուի։ Արդարեւ ոչ մէկ բողոքի ձայն, ոչ մէկ ընդվզումի ժէսթ կը բարձրանայ քաղաքակիրթ մարդկութեան մէջէն։ Համայնավարն ու ընկերվարականը, քրիստոնեան եւ հեթանոսը լուռ ու համր կը գտնուին ձայն չհանելու, չմիջամտելու, եւ սակայն մեծագոյն դատապարտութիւնն է այսօրուան մարդկութեան համար։

Այս «դատական ոճիրներուն» համար կրնան գտնուիլ «մեղմացուցիչ պարագաներ» կամ բացատրութիւններ։ Բոլոր անոնք որ Մոսկուայի Չեկայի նկուղներուն մէջ կ'իյնան իբրեւ «շուներ», արիւնի ծարաւի ամբոխի մը ծափերուն տակ (թէեւ կ'ըսուի թէ վերջին դատավարութենէն յետոյ Մոսկուայի փողոցները ամայի էին …) իրենց կարգին խղճերնուն վրայ ունին քաղաքական ոճիրներ եւ ըսպանդներ, որոնք գործուեցան յանուն յեղափոխութեան մը, որ հուրով եւ սուրով կ'ուզէր մաքրել բոլոր անարդարութիւնները եւ հիմնել «մարդկային դրախտը» նիւթական աշխարհի վրայ, անկէ վտարելով գութը եւ ներողամտութիւնը որպէս «պուրժուական նախապաշարում» …

Ահա այդ «դրախտը» կը կերտուի քսան տարիէ ի վեր, ու չի վերջանար։ Դիակներ կը դիզուին դիակներու վրայ, որոնք այլ եւս իրենց մէջ կը հաշուեն նոյնինքն այդ «դրախտին» առաջին օրերու եւ ամենաեռանդուն գործաւորները, եթէ ոչ հիմնադիրները։ Լէնինն իսկ հաւանաբար ձերբակալուէր եթէ ողջ ըլլար … Ասիկա գոնէ մեզի նման մահկանացուներու համար անիմանալի խորհուրդ մըն է …

Ոմանք պիտի բերեն թերեւս օրինակը Ֆրանսական յեղափոխութեան, որ նոյնպէս «կերաւ իր զաւակներուն գլուխը»։ Բայց բան մը պէտք չէ՞ր փոխուէր անկէ ի վեր։ Ուրիշներ պիտի ըսեն թէ յեղափոխութիւնները չեն վերջանար, մինչեւ որ յեղափոխականները չվերջանան։ Եւ Ստալինի պիտի վերագրեն «Մթնոլորտը մաքրելու» առաքինութիւնը, որ ինչպիսի շարժառիթներէ ալ թելադրուած ըլլայ, չի կրնար դատապարտութիւն մը չըլլալ թէ այդ «մաքրագործումի» ընդդիմներուն եւ թէ անոր զոհերուն համար։

Պարզ մարդը պիտի հարցնէ ի՞նչպէս կարելի է որ «մահուան արժանի ոճիրներ» գործած ըլլան բոլոր անոնք, որ կերտեցին համայնավարութեան շէնքը, ուրիշ երկիրներու ալ օրինակ ըլլալու համար որպէս թէ, յետոյ զայն քանդելու, անոր դաւաճանելու համար։ Եթէ այդ գործը կատարողները մահուան արժանի ոճրիներ էին, ինչպէս ուրեմն իրենց ստեղծած գործը կրնար լաւ ըլլալ եւ ուրիշներուն, յետամնացներուն համար օրինակ ծառայել։ Չէ՞ որ գործը գործաւորէն կը դատուի եւ գործաւորն ալ գործէն։ Ո՞ւր մնաց հապա գաղափարապաշտութիւնը, ընկերային արդարութեան հասնելու ճիգին գեղեցկութիւնը, որուն համար «նոր առաքեալները» այնքան ողջակէզներ պահանջած էին եւ ոմանք կարծած թէ այդ ողջակէզները «անհրաժեշտ» տուրքեր էին միայն ..

Մոսկուայի դատերը կրնան շարունակուիլ։ Այլ եւս դատարանին մէջ դատաւորներ, «խոստովանութիւններ» ընողները եւ մահապատիժ «պահանջողները» եւ ընդունողները անհատներ չեն, այլ գաղափարախօսութիւն մըն է եւ իրաւակարգ մը։ Մոսկուայի դատերը եւ գնդակահարութիւնները այդ գաղափարաբանութեան եւ իրաւակարգին սնանկութիւնը կը հռչակեն միայն եւ ուրիշ ոչինչ»։

Հ. Յ. Դ. Թանգարան

Շնորհակալութեամբ ստացած ենք Հ. Յ. Դ. Թանգարանի համար.—

1. Գարեգինէ Աղապապեանէ, ոսկի օղակ մը, որ շինուած է յայտնի կուսակցական գործիչ Եգիպտացիի ձեռքով 1895ին։

2. Տիկին Մէրանգիւլեանի միջոցաւ Տ. Ս. Ֆիլիպեանէ, ուլունքաւոր քսակ մը, որ հիւսուած է 1894ին Պաթումի բանտում, Կուկունեանի արշաւախմբին մասնակցող Ա. Զոլաքեանի ձեռքով։

3. Տիգրան Վարդանեանէ, Դաշնակցութեան զինանշանը՝ կարմիր հողէ շինուած, իր ձեռքով 1931ին։

4. Մ. Առաքելեանէ հազար օրինակ ազգային յիշատակներ ներկայացնող զանազան գունաւոր քարթեր։

Հ. Յ. Դ. Թանգարանի վարչութեան կողմէ՝
Գ. ԱՐՑԱԽԵԱՆ,

12 փետր. 1937

ԾԻԾԱՂ

— Այս մարդը գիս անարգեց, դէնքով պիտի սրբեմ այդ աղտը որ ճակատիս նետեց։

— Պարոն, աւելի լաւ չըլլա՞ր որ ձեր ճակատը սպունգով մաքրէք, աւելի կարճ է։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (202)

ՁԱՐԹՕՆՔ
(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Փոքր տարածութիւնը վաղէ վազ կտրելով՝ անոնք բլուրն ի վեր մագլցեցան ու ապահով հասան տղոց մօտ։

Գէորգը նստած էր մեծ ժայռի մը տակ, որ տիրապետող դիրք մը ունէր բլուրի վրայ։ Երկու երիտասարդները քարէ քար սողալով մօտեցան անոր։ Ֆէտայիներու հրացանաձգութիւնը դադրեցաւ, ու նորէն բլուրը առաջուան նախկին լուռ, գրեթէ անկենդան կերպարանքը։

— Ինչո՞ւ եկաք,— դէմքը խոժոռած հարցուց Գէորգը,— չէի՞ք գիտեր, որ արգիլուած է գիւղի զինական խմբերուն, առանց հրամանի, օգնութեան երթալ կռուող խումբի մը։

Երիտասարդները գլուխնին կախեցին եւ լուռ մնացին։ Անշուշտ Գէորգը աւելի քան ուրախ էր անոնց գալովը. խումբը Կորթկանցի տղոց մեկնելով առանց փամփուշտներու մնացած էր, իսկ այդ երիտասարդները, որպէս տեղացիներ, շրջակայքին լաւ ծանօթ ըլլալու էին։ Եթէ միմիայն գիւղի գործադիր մարմինը ղրկած ըլլար զանոնք, Գէորգը ըսելիք չէր ունենար, բայց իրենք իրենց գլխուն այդպիսի քայլ մը առնելնին հակակարգապահական բան մըն էր, ուստի Գէորգը բարկացած յանդիմանեց երիտասարդները

— Ինչ որ է եղածը, մէկ երկու օրէն պէտք է ետ վերադառնաք։

— Ես այլ եւս երբեք գիւղ չեմ վերադառնալու,— վճռական ձեւով մը յայտարարեց Սաքօն, ու գլուխը բարձրացնելով ուղիղ Գէորգի աչքերուն նայեցաւ.

— Ի՞նչ, ինչո՞ւ համար։

— Ես Մուշոյի տղան եմ,— մայլ հանգարտութեամբ պատասխանեց Սաքօն,— հայրս ձեզ մատնեց, ես ալ եկայ ձեզ հետ միասին կռուելու։

— Օ՛,— ու Գէորգը անմիջապէս գլխի ինկաւ տղու հոգեկան ապրումներուն եւ ուշադրութեամբ նայելով Սաքոյի պայծառ առնական դէմքին, ձեռքը երկնցուց անոր,— իրաւունք ունիս, քու տեղդ մեր մէջն է։ Անո՞ւնդ։

— Սաքօ է։

— Քո՞նը։

— Մկօ.

— Լաւ, Մկօ, դու անցիր Ցակոբի մօտ, իսկ դու, Սաքօ, քովս կը մընաս։

Մինչեւ կէսօրէ վերջ, ժամը երկուքը սովորական հրացանաձգութեամբ մը բաւականացան Քրտերը։ Երբեմն խումբ մը ձիաւորներ յանդուգն կերպով կիսաշրջան մը կը գծէին եւ կ'անցնէին բլուրի քովէն՝ հրացանները պարպելով։ Բայց ժամը երկուքէն վերջը, Քրտերը, ինչպէս կ'երեւի, ուղղակի սկսան մտածել յարձակման դիմելու մասին։

Հազարէ աւելի էին ձիաւոր թէ հետեւակ Քրտերը, ու դեռ ճամբաներուն վրայ կ'երեւային խմբերով զինուած մարդիկ, որոնք կ'աճապարէին կռուի վայրը հասնիլ։ Հեռուէն հեռու կը լսուէր քրտական գիւղերու հաւարը։ Թմբուկները անվերջ կը թմբային, ու թմբոցի խուլ եւ տարածուող ձայնը գիւղէ գիւղ կ'անցնէր հեռագրաթելի մը նման, ոտքի հանելով ռազմիկ քրտութիւնը։ Հազիւ կէս օր եղած՝ արդէն Փողազ — Քէաէնի, Ապազայի, նոյն իսկ Արճէշի կողմերէն ձիաւոր Քրտեր հասած էին կռուի վայրը։ Ժամը երկուքը անցած էր, երբ Քէօշկ գիւղի ճամբուն վրայ երեւցաւ ձիաւորներու խիտ բազմութիւն մը։ Այդ բազմութեան երեւան գալը մեծ ոգեւորութիւն առաջացուց բլուրի շուրջը հաւաքուած քիւրտ ռազմիկներուն մէջ։ Կարծես այդ պայմանադրական նշան մը եղած ըլլար, կռուի աշխուժացած կերպարանքը փոխելու համար։ Ամէն կողմէ ձիաւոր թէ հետեւակ՝ սկսան վրայ տալ իրենց հրացաններու գառում գոչումով օդը թնդացնելով։ Ամէնէն աւելի սարի լանջին դիրք բռնողները կը նեղէին տղաքը։ Անոնց դիրքերը թէեւ բաւական մը հեռու էին, բայց աւելի բարձր, վերէն վար կը խփէին՝ անկարելի դարձնելով բլուրի վրայ որ եւ է ազատ շարժում։

Ֆէտայիները հազիւ երբեմն կը պատասխանէին Քրտերու տեղացող գնդակներուն, այն ալ երբ իրենց լռութենէն երես առած Քրտերը կ'աշխատէին բլուրի մօտ դիրքեր բռնել։ Գէորգը, կկզած ժայռի մը տակ, դիտակով կը հետեւէր Քէօշկի ճամբով եկող բազմութեան շարժումներուն։ Հետաքրքրութեան պատճառով, առաջին երբան, սեւ զանգուածի նման անորոշ բան մը կ'երեւէր, բայց ժամանակ մը վերջը Գէորգի համար արդէն պարզ էր որ ձիաւորներ էին, որոնք կանոնաւոր շարքերով կը յառաջանային։

Նիկոլի աւանեակը Գէորգի աջ կողմը, բլուրի կէս մէջերին դիրք բռնած էր։ Տղաքները փոքր տարածութեան մը վրայ ցրուած էին, ամէն մէկը քարի մը ետեւ դիրք մտած։ Ցակոբը Նիկոլէն չորս հինգ քայլ հեռաւորութեան վրայ կը գտնուէր, մէկ կողմը Թոփալ Սատանան, իսկ միւս կողմը՝ Առիւծ Գիւօն։ Երբ խումբի տղաքը Գէորգի սուլիչին ձայնը առնելով ոգեւորուած կը սկսէին կրակել, առաջ ցատքող թշնամիի վրայ, անմիջապէս Նիկոլի հանդարտ ձայնը կը լսուէր։

— Տղաք, խնայեցէք փամփուշտը։

Նիկոլի ձայնը պաղ ջրի նման կ'իջնար տղոց գլխուն, մանաւանդ Ցակոբը կը սրտնեղէր այդ յիշեցումէն։

— Տօ, համ կռիւ է, համ կռիւ չէ,— ինքնիրեն կը քրթմնջար Ցակոբը,— որ գնդակ կ'արձակես, կ'արձակես խփելու համար, խօմ հարսնիքի չենք եկած …

— Սո՛ւս, կամաց խօսէ, Գ. Գէորգը չլսէ,— քարի տակէն գլուխը վեր բարձրացնելով ըսաւ Թոփալ Սատանան,— պատուիրուած է Քրտերը հեռու պահել, եթէ կարելի ըլլայ, առանց արիւնհեղութեան։

— Հա, կարծես ճանճ լինին, որ հեռու պահենք,— քրթմնջաց Ցակոբը — Տօ, Առիւծ, բրդուճ մը հաց կը գտնուի՞ չանթայիդ մէջ,— խեղճացած հարցուց Ցակոբը, որու դէմքը երկարած, աչքերը դուրս ինկած էին։

— Հայ հօ՛, որ թէքիա մը հաց լինէր … ինչս կ'ուտէի,— թուքը կուլ տալով ըսաւ Առիւծ Գիւօն։

— Զոռ ու ցաւս ուտէիր … տօ, Սատանայ, դու բան մը կ'ունենա՞ս …

Թոփալ Սատանան այդ միամիտ հարցումին պատասխան մը իսկ վայել չըրաւ։ Ցակոբն ալ գիտէր, որ ընկերները իրեն նման անօթի էին երկու օրէ ի վեր, իսկ եթէ կը հարցնէր, այդ աւելի սովորութիւն մը եղած էր իրեն համար։ Սրտնեղած՝ չանթան վեր վար դարձուց, ի հարկէ հացի փշրանք իսկ չէր մնացեր հոն, ու դարձեալ ինքնիրեն մրթմրթաց.

— Հայաստան, հա Հայաստան, քու մէրը չմեռնի … գէթ փոր մը կուշտ հաց ունէինք

Համբօն որ Առիւծ Գիւոյի միւս կողմը դիրք բռնած էր, աչքերը արագ արագ բաց ու խուփ ըրաւ, ձայն մը հանեց, որ աւելի զզուանի մունչիւնի կը նմանէր, բռունցքը խածաւ ու սկսաւ երեխայի նման ծիծաղիլ։

— Հա, ծօ աւանակ, քեզի ի՞նչ գըրողը զարկաւ,— բարկացաւ վրան Ցակոբը։

— Փորս անօթի՞ է,— ծիծաղը շարունակելով ըսաւ Համբօն՝ զարմացկոտ աչքերը խփելով։

— Ծօ, մի՛ ըսեր, վախ քոռնամ ես, կտոր մը զաթա կ'ուզե՞ս,— ու Ցակոբը քարի կտոր մը նետեց անոր կողմը։

Լսուեցաւ Գէորգի սուլիչի ձայնը։

Ուշադրութիւն,— ձայնեց Նիկոլը։

Ամէն մէկը հրացանը ունին՝ պատրաստ սպասեց։ Հարիւրի մօտ ձիաւոր Քրտեր սրարշաւ կը մօտենային. Տանկ, տանկ, տանկ, զոռացին հրացանները։

— Տղաք, փամփուշտը խնայեցէք,— լսուեցաւ Նիկոլի հանդարտ ձայնը։

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

ԲՈՒՌՆ ԿՌՈՒՆԵՐ ՄԱՏՐԻՏԻ ՀԱՄԱՐ

Ֆրանսա պիտի փակէ՞ իր խաղաղականութիւնը

Վերջին լուրերու համաձայն, կատաղի կռիւներ կը մղուին Մատրիտ–Վալենսիա ճամբուն վրայ։ Ապստամբները կը ճգնին գրաւել այս ճամբան, բոլորովին պաշարելու համար Մատրիտը։ Շաբաթ օր լուր կար թէ յաջողած են, սակայն յետոյ հերքուեցաւ։ Մատրիտի պաշտպանները ուժգին յարձակողական մը ձեռնարկելով ետ մղեցին ապստամբները։ Կառավարական հրամանատարութիւնը 25,000 օդնական զինուոր ղրկած էր այս ճակատին վրայ եւ կռիւները շարունակուեցան կիրակի մինչեւ իրիկուն։

Ապստամբները կը շարունակեն յառաջ խաղալ դէպի Ալմերիա։ Կառավարական զօրքը Վալենսիա գնաց։ Ապստամբ մարտանաւերը ռմբակոծեցին Պարսելոնան։

Կ'ըսուի թէ Մալակայի շրջանին մէջ 6000 կառավարական զինուորներ պատրաստակամութիւն յայտնած են ծառայելու Զօր. Ֆրանքոյի բանակին մէջ։ Զինուորական ատեանը մահավճիռ արձակեց 27 զինուորներու դէմ։

*** Ֆրանսայի քաղաքական շրջանակներուն եւ մամուլին մէջ որոշ ջղագրգռութիւն կը պատճառէ Սպանիոյ դէպքերուն ընթացքը։ Հաւանական է որ Ֆրանսա Լոնտոնի չէզոքութեան յանձնախումբի ժողովին մէջ յայտարարէ թէ այլեւս չի կրնար իր սահմանները փակել կամաւորներու կամ պաշարի փոխադրութեան համար։ Փարիզի թերթերը գիտել կուտան թէ Իտալիա հետզհետէ աւելի գործօն դեր կը կատարէ Սպանիոյ մէջ։ Կ'ըսուի թէ Հռոմ եւ Պերլին համաձայնութիւն մը կնքած են, որով Իտալիա իր ազդեցութեան տակ պիտի առնէ Սպանիան, իսկ Գերմանիա ազատութիւն պիտի ստանայ հիւսիսային արեւելեան եւ կեդր. Եւրոպայի մէջ։

Կիրակի օր, 10000 համայնավարներ ժողով մը գումարեցին Փարիզի մէջ։ Օրուան ճառախօսներն էին Մորիս Թորէզ, Մարսէլ Քաշէն եւ Վայեան Քութիւրիէ, որոնք պահանջեցին վերջ տալ կեղծ չէզոքութեան եւ վերահաստատել առեւտրական ազատութիւնը հանրապետական Սպանիոյ համար։

Գերմանիա պիտի զրաւէ՞ Տանցիկը

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ խորհրդակցութիւններ կը կատարուին Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ, վերահաստատելու համար գերմանական վեհապետութիւնը՝ Տանցիկի վրայ, պահելով Լեհաստանի իրաւունքները նաւահանգիստի մասին։

Զօր. Կէօրինկ, Փրուսիոյ վարչապետը, Վարշաւա կը սպասուի այսօր։ Թերթերը չեն ծածկեր թէ այս առթիւ պիտի քննուի նաեւ Տանցիկի խնդիրը։ Տոքթ. Կէօպէլս ալ վերջերս կը յայտարարէր թէ «կը յուսանք որ Տանցիկի խնդիրը կարգադրուի միանգամ ընդ միշտ»։ Կ'ըսուի թէ Լեհաստանի արտաքին նախարարը, որ Քան կը գտնուի Պ. Իտընի հետ, անոր հաղորդած է այս առթիւ կատարուած խորհրդակցութիւնները։

ՅԱՆԱՋԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՈՆՏՈՆԻ գերմանական դեսպանը Անգլիոյ թագաւորին ներկայացած ատեն հիթլէրական բարեւ տուած ըլլալով, խծբծանքներու ենթարկուած էր կարգ մը թերթերու կողմէ։ Նոյնիսկ լուրջ համարուած հրապարակագիր մը գրեց որ եթէ հանդուրժել էութենէ է. ոճ ըլլար, պիտի պահանջէր ետ կանչել դեսպանը։ Գերմանական մամուլը ուժգնօրէն բողոքելով այս քաշքշուքներուն դէմ, գիտել կուտայ թէ Ֆոն Ռիպպէնթրոփ մասնաւոր մեծարանք մը ընծայած եղաւ, այդպէս բարեւելով Անգլիոյ վեհապետը։

ԴԱՂԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ Պ. Մութէ Մարսէյլ գնաց կիրակի օր, եւ ճառ մը խօսեցաւ Աշխատանքի սակարանին առջեւ, 1934 փետրուար 12ի հակաֆաշական ցոյցի տարեդարձին առթիւ։ Մեր բարեկամը մասնաւորապէս յանձնարարեց որ աշխատաւորները ջանան փոխադարձ զիջումներով պահպանել հաստատուած համերաշխութիւնը։ Խօսեցաւ նաեւ գաղթավայրերու մասին, յորդորելով զգուշանալ խռովայոյզ արտայայտութիւններէ, որոնցմէ պիտի փութան օգտուիլ ժողովրդական ճակատին հակառակորդները։ Ճառը վերջացաւ «Էնթէրնասիոնալ»ով եւ «Մարսէյյէզ»ով։

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ հաւանաբար արտակարգ ժողովի մը պիտի հրաւիրուի մայիսի վերջերը, քննելու համար Եգիպտոսի ընդունելութեան խնդիրը։ Իրաքի կառավարութիւնը ծանուցագիր մը ուղղելով Եգիպտոսի կառավարութեան, հրաւիրած է իր թեկնածութիւնը դնել Ազգաժողովին անդամակցութեան համար, քանի որ անկախ պետութիւն է այլեւս։ Այս առթիւ պիտի քննուի նաեւ Իտալիոյ վերադարձի խնդիրը։

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ մասնակցելու համար, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը եւ Եուկոսլաւիոյ վարչապետը միասին ճամբայ ելան միեւնոյն կառախումբով։ Սելանիկի կայարանին մէջ իրենց հանդիպեցաւ Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, Թ. Ռ. Արաս, այնպէս որ երեքը միաժամանակ գիմաւորուեցան Աթէնքի մէջ, զօր. Մէթաքսասի կողմէ։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ գրատուն մը բանալ տուաւ Պուքրէշի պալատին դիմաց, կոչելով զայն «Արքայական Մշակոյթի հաստատութիւն»։ Գրատունը կը հրատարակէ գրական եւ գիտական գործեր եւ երկու պարբերականներ, որոնց աշխատակից են թագաւորը եւ իշխան Միհալ։ Նոր գրատունը ամէնէն արդիականն է ամբողջ Պալքաններու մէջ։

Հ. Յ. Դ.

Գիւլառ

Լիոնի Վարանդեան կոմիտէին ընկերական բաց. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 16 փետր. ցինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՔՈՅՐ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

13 Մարտ, շաբաթ երեկոյ։

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Պանէօ Փաշանի «Արծիւ» ենթակոմիտէի հանդէսը 20 Մարտ, շաբաթ երեկոյ մինչեւ առաւօտ,

25bis Ave. de la République, Montrouge

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ, ՊՈՄՕՆԻ ԵՒ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ

Բեմադրութեամբ ԱՐԵԼԵԱՆ եւ ԱԴԱՄԵԱՆ Թատերախումբերու

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ **ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ**

ՊՈՄՕՆԻ ՄԷՋ.— 20 Փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Վարանդեան սրահին մէջ, 10 Պուլվար Մարկրիթ։

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ՄԷՋ. – 21 Փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Bar Internationalի թատերասրահին մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 21 Փետր. կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse։

Կը մասնակցին՝ ՕՐ. Խ. Պ. Պ. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆ, ՔԷՉԷՃԵԱՆ, ԹԱԴՈՍԵԱՆ, ՅԱԿՈԲԵԱՆ, ԹԻՒԹԵԼԵԱՆ, ԹՈՐՈՍԵԱՆ, ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ, ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ, ՊՕՂՈՍԵԱՆ, Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ, ԱՅՎԵԱՆ, ՍԱՄՍՈՆ եւլն.։

Տոմսերու գիներն են՝ Պոմօն 4 Ֆր., Պուլ. Օտտօ 5 եւ 4 Ֆր., Մարսէյլ 5 եւ 4 Ֆր։

ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ Լիոնի մէջ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի Վարանդեան կոմիտէի

27 փետր. շաբաթ երեկոյ

Սիրայօժար մասնակցութեամբ ծանօթ ուժերու

Մանրամասնութիւնները առանձին յայտագրով։

Առաջին Տարեկան Հանդէս

Ց. Կ. Խաչի Իսի – լէ - Մուլինոյի Մասնաճիւղի դպրոցին տարեկան հանդէսը 21 փետրուար կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ։ 26, Rue Troyon, Sèvres, մէթրօ Pont de Sèvres.

Գիներ՝ 5 Ֆր., անգործներու 3 Ֆր., փոքրերու 1 Ֆր.։

ԵՐԵԿՈՅԹ–ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

Հաւըրտ Գարակէօզեան Հօմի Նախկին Սանուց Միութեան կողմէ

20 Փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս

ՀԱՅ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ՏԱՆ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ.

8 Rue Bossuet, Paris (10e)

Métro Poissonière կամ Gare du Nord

Գեղարուեստական բաժին։ Ձոխ պիւֆէ՝ ժողովրդական գիներով։

ԱՐԺԱՆԹԻՆԵԱՆ ՄԵԾ ՕՐՔԷՍԹՐ

Մուտք՝ կիներու 5 Ֆր., այրերու՝ 7.50 Ֆր.։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Զուարթնոց

ՑԱՐԵԳԻՐՔ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏՆԵՐՈՒ

մեծադիր գեղ հատոր մը

ՀԱՄԱԿ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

(Նախկին «Զուարթնոց»ի էջերու նեծութեամբ եւ 240 էջ)

Մինի հետեւեալ բաժինները.— 1) Հայ գրականութիւն, 2) Օտար գրականութիւն, 3) Գրական ուսումնասիրութիւններ, 4) Գեղար. փիլիսոփայութիւն, 5) Ճարտարապետութիւն, 6) Նկարչութիւն, 7) Քանդակ., 8) Երաժշտութիւն։ Զատ գրանց նոյն քրոնիկի մաս մը ուր մանրատառ 40 էջերով տրուած են Արուեստի նշմարներ, գրախօսականներ, միջազգային գրակ. շարժում, Հայաստանի եւ արտասահմանեան հայ մշակ. տարեգիր, յոբելեաններ, գրական հանդիպումներ, մեր կորուստները եւլն. եւլն.։

Երկարաշունչ աշխատութիւններով իրենց մասնակցութիւնն են բերած Գ. Արք. Յովսէփեան, Յ. Օշական, Նու ճան Պէրպէրեան, Կ. Զարեան, Դ. Սիամանթօեան, Ն. Նարդունի, Հրաչ Զարդարեան, Ռստանիկ, Վէժունի, Նշան Պալագեան, Ն. Ծառաֆեան, Վ. Վանեան, Ար. Սրապեան, Որբունի, Թ. Լևոնեան եւլն.։ Անտիպ էջեր՝ Մ. Վարանդեանէն, Սիպիլէն, Կոմիտաս վարդապետէն, Թէոդիկէն, Մատթ. Զարիֆեանէն։ Թարգմանաբար՝ Փօլ Վալերի, Փրանց Վերֆէլ, Թոր Գաշ, Անտրէ Ժիւտէս, Լ. Անտրէեւ։

Հատորը կ'արժէ Ֆրանսա, Սուրիա եւ Պալքաններ 30 Ֆր., արտասահման՝ Թղթատարական կէս առկ ունեցող երկիրներ 35, իսկ լրիւ սակագին 40 Ֆր.։ Դիմել Հ. ՊԱԼՈՒԵԱՆի, 1 rue de l'Aqueduc, Paris (10e)

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հայ Ազատ Արուեստագէտներու Միութեան կողմէ. 18 Փետր. հինգշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, Café Voltaireի մէջ. Place de l'Odéon, մէթրօ Օտէոն։ Կը խօսի Պ. Zdanevitch, նիւթ՝ Les édifices cruciformes de l'Arménie։ Նկարներու ցուցադրութեամբ չարժանկարով։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՐՄԵՆՈՒՇ

(Ցաւ հայկ. հողերի դրուագներէն)

ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆԻ

La Société des Amis de l'Instructionի հիմնած գրական մրցումին մասնակցող եօթանասուն հեղինակներու մէջ ԱՌԱՋԻՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻ արժանացած է այս երկին ֆրանսերէն բնագիրը՝ ՀԱՅ ԲԵՄԻ ՀԱՄԱՐ ՎԵՐԱՄՇԱԿՈՒԱԾ ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ԿՈՂՄԷ։ Նիւթին արժանի շքեղ տպագրութեամբ թատրոն մը։ Գին 7.50 ֆրանք։ Դիմել տպարան Հ. Արմէն եւ ընկ. 39 rue Saint-Savournin, Marseille, եւ գրատուն Հրանտ–Սամուէլ, 51 rue Mr. Prince, Paris (6)։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ այս հինգշաբթի 18 Փետր. ժամը 21ին, Ecole des Langues Orientalesի մէջ, 2 rue de Lille, Paris.

Դասախօս՝ Պ. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Արփիար Արփիարեան

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme. PARIS (13)

ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մայիս 1էն Նոյեմբեր 15

Այս վերջինները, պարբերական ինքնաշարժութեամբ գոյնզգոյն ապակիներու համաժամանակ լուսաւորութիւնով ցայտուն ջուրերը ներդաշնակօրէն պիտի երգեն։ Ասոնք ամբողջութեամբ պիտի զեկավարուին կեդրոնական գետեղուած ջրանլեկտրական մեքենաներով մը, ծածկուած ջրարձակ խողովակներուն ներքնախոփանիներուն տակը, ուր բոլոր գործողութիւնները ինքնաշարժութեամբ պիտի կատարուին։

Եզական հանդիսութիւններ որոնց վիշնրային խորհրդաւոր լռութեան միացած առանձնաշնորհեալ քաղաքի մը պատրանքը պիտի տան։

Կառքերու վտանգաւոր խաչաձեւումներէն խուսափելու համար — որ սոէպ արկածներու եւ անհաճելի խըճողումներու տեղի կուտար, Եէնայի կամուրջին առջեւէն եւ Թօքիոյի քարափին տակէն ինքնաշարժերու եւ կառքերու յատուկ ստորերկրեայ անցք մը փորուած է։ Ան խորունկ խրամով մը կը մխրճուի հողին տակ, 14 մեթր լայնութեամբ որուն ապաստրկութիւնը այժմէն դիւրացուցած է երթեւեկը։

Եէնայի կամուրջը, Թրոքատէրոյի բլրակին ստորոտէն Սէն գետին վրայ ձգուած է, իսկ իր առնակը կը համապատասխանէ Էյֆէլի աշտարակին առանցքին։

Ցուցահանդէսներուն գլխաւոր շէնքերը, վերոյիշեալ կամուրջին շուրջը կուտակուած ըլլալով, անոր լայնութիւնը անբաւարար նկատուած էր։ Այդ պատճառաւ ալ իր լայնքը 35 մեթրի հասցուցին։ Այնպէս որ, անոր կողմնակի մայթերուն ելաքանչիւրը ներկայիս 6.50 մեթր լայնութիւն ունին, իսկ կեդրոնական խճուղին 22 մեթր կը չափէ։

Քաղաքակիրթութեան կարեւոր գործ մը որ, ցուցադրութիւնէն վերջն ալ մեծապէս պիտի դիւրացնէ փոխադրական եւ առեւտրական պայմանները։

ՕՏԱՐ ԱԶԳԵՐՈՒ ՏԱՂԱՒԱՐՆԵՐԸ

Պատուոյ լաւագոյն եւ կեդրոնական տեղը սահմանուած է օտար պետութիւններու շինութեանց։

Քառասունէ աւելի ազգեր արդէն իրենց մասնակցութիւնը բերած են, որոնց պալատները Սէնի երկու գետափներուն վրայ պիտի տարածուին։ Եէնայի կամուրջին հանդիպակաց կողմն ի վեր։ Մէկ մասը դէպի Թրոքատէրոյի բլրակին ստորոտը, իսկ միւսը Էյֆէլի աշտարակին ոտքերը։

Կանոնաւոր իրենց ծաւալով եւ պէսպիսի իրենց մանրամասնութեանց մէջ՝ այս վաղանցուկ պալատները վեհութեամբ պիտի շրջապատեն Սէն գետը, որուն թումբերուն եւ քարափներուն կարգաւոր տափճանաւորուած մը հեշտալի ելեւէջներ պիտի առնէ համբուրեան։

Բացօթեայ ցուցադրութիւններ սարքելու համար, իւրաքանչիւր շէնք իրեն յարակից պարտէզներ և ինքնայատուկ ծաղիկներով զարդարուած պարտէզները պիտի ունենայ, որոնց գալար այլազանութիւնը ճարտարապետական ոճին միացած՝ անհամեմատ տեսարաններ պիտի պարզէ։

Այս զանազան նիւթերէ շինուած տաղաւարները, ըստ իրենց գրաւած մակերեսին ցած պիտի ըլլան, այսինքն համեմատաբար հորիզոնականացուելով, որպէսզի բաղդատմամբ Էյֆէլի աշտարակին ուղղահայեաց գիծին աւելի ազդեցիկ հակադրութիւն մը ներդաշնէն դիտողին վրայ։

Հոս յիշենք որ ռուսական տաղաւարին մէջ, մենք ալ մեր կարգին մեր երկրի արդիւնաբերութիւնները տեսնելու եւ թերեւս ճաշակելու բախտը պիտի ունենանք։

ԿՐՕՆ ՁԱԼԸԳԵԱՆ

(Շար.) (5)

Ի գիտութիւն Կրընոպլի հայ հասարակութեան կը ծանուցուի թէ նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Կրընոպլի ենթակոմիտէին եւ աջակցութեամբ հայրենակիցներու բացուած է Մուրատ Ակումբ - Գրադարանը, որ նոր կայիս ունի 60 կոտոր գիրքեր։

Շաբաթական ն վարձք 1 Ֆրանք։

Կը խնդրուի կազմակերպութիւններէ, հեղինակներէ եւ անհատներէ օժանդակել Գրադարանիս ճոխացման։ Գիրք ստանալու համար դիմել Պ. Տ. Սողոմոնեանի, 20, rue de la Plaine. St. Martin d'Herès, Isère:

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆ ՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
MERCREDI 17 FÉVRIER 1937

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3348

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍՆԱՄԷՋ ՑՈՒԱԿՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Անոնք որ կարդացին Ամերիկայի ռամկավար օրկանին տեսութիւնները՝ «Ներքին ճակատ»ի մասին, անշուշտ ափ ի բերան մնացին :

Արդարեւ, «Պայքար» իր կուսակցութեան վերապահելով ամէն առաքինութիւն,— թէ՛ հայրենասիրութիւն, թէ՛ գործելու կարողութիւն,— միայն եւ միայն անոր կը վստահի «ազգային ճակատ» կազմելու առաքելութիւնը :

— « Այսօր, մեր քաղձանքն է շօշափելի եւ դրական գործունէութեան համար հաւաքել եւ գործակցութեան մղել, Դաշնակցութենէն եւ պոլշեւիկներէն դուրս մնացած բոլոր ազգային ուժերը, կազմակերպութիւնները եւ մարմինները, անոնց գործունէութեան համար ունենալ որոշ ծրագիր մը, յստակ ու մեկին նպատակներ՝ ա՛յնքան Հայաստանի որքան գաղութային գործունէութեան համար,— գործունէութիւն որուն չեն կրնար մասնակցիլ Դաշնակցականը եւ գոմիւնիստը» : (30 յունուար) :

Այս ծրագիրը աւելի թթու չեչոտ մը կը բանաձեւէ ամենազուկ աշխատակից մը, որուն յօդուածին առաջին մասը միայն ունինք աչքի առջեւ :

Անոր խորագիրն իսկ մարտակոչ մըն է,— «Ազգասէրներ բոլոր գաղութներու, միացէք Դաշնակցութեան եւ արտասահմանի համայնավարութեան դէմ » :

Բրածոյ յօդուածագիրը կարելի կը գտնէ «Սփիւռքի հայկական կեանքէն չէզոքացնել Դաշնակցութիւնը, ինչպէս որ ան չէզոքացուած է գէթ ամերիկահայ ազգային կեանքէն» : Իր կարծիքով, նոյն «խաղաղութիւն եւ համերաշխութիւն» հաստատուած է Ամերիկայի մէջ, պատճառը այս չէզոքացումն է :

— «Դժբախտաբար այս չարիքին հանդէպ վճռական կեցուածք չունեցան Եգիպտոսի, Յունաստանի եւ այլ հայ գաղութները, բէպէտեւ իր գոյութիւնը, այդ գաղութներուն մէջ, այնքա՛ն աղետալի եղած է, որքան Ամերիկայի մէջ» :

« ... Գաղութահայ ժողովուրդին համար խաղաղութիւն չկայ, ցորչափ մեր ժողովուրդը, այլեւ այլ նկատումներով, համերաշխութիւն կը խաղայ Դաշնակցութեան հետ եւ կը բռնէ անոր արիւնոտ ձեռքը» :

Պատկերը պարզութեան բոլորին համար : Դժբախտաբար չափէն աւելի տեղ տուինք արտատպումներուն, որպէսզի պատկերը դառնայ աւելի լուսաւոր եւ խօսուն :

Ինչպէս կը տեսնէք, ռամկավար թերթին խմբագրութիւնն ու աշխատակիցը համաձայն են հիմնական կէտին մէջ : Միայն թէ, մինչ խմբագրութիւնը որոշ հաւասարակշռութիւն կը պահէ, աշխատակիցը, ընդհակառակն, կը ցուցնէ որ միւս գաղութներն ալ Ամերիկայի պէս չեն չարժած :

Հիմա բարեհաճեցէք այս պատկերը բաղդատել միւս գաղութներու ռամկավարներու դիրքին, կամ բուն իրականութեան հետ :

Յունաստանի մէջ Ռամկավարները շատոնց բռնած են համերաշխութեան ճամբան, եւ կը թուի թէ չեն զղջացած :

Եգիպտոսի մէջ դեռ նոր փորձուեցաւ համերաշխութեան ձեռնարկ մը, Գահիրէի թեմական ընտրութեանց առթիւ, եւ յաջողեցաւ : Ռամկավար թերթն իսկ այս երեւոյթը կոչեց «պատմական» :

Այստեղ, Փարիզի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ, եղած - չեղած ռամկավարները ամփոփուած են իրենց պատեանին մէջ, եւ շատ մը հարցերու առթիւ բռնած են համերաշխութեան ճամբան :

Սուրիոյ մասին ստոյգ տեղեկութիւններ չունինք, բայց գիտենք որ ռամկավարութիւնը ի վիճակի չէ շատ ալ գործօն դեր կատարելու եւ չի կրնար ընդդիմանալ ընդհանուր տրամադրութեանց

Արդ, լոյսը Ամերիկայէ՞ն է որ պիտի ծագի : «Շէքեղ եւ աննախընթաց» պարահանդէսներու գոլորշիներուն մէջ, ուրը գտնէին կարած «արանց եւ կանանց ակումբնե՞ր»ն են որ կը վարեն ռամկավար կուսակցութիւնը :

Աւելի բաց խօսելով, այս մարդիկը ուրկէ՞ ստացան այդ բուն փքուն յաւակնութիւններ, «ազգային ճակատ» կազմելու համար իրենց սեփական ուժերով, որոնց քանակն ու որակը գաղտնիք չեն ո եւ է մէկուն համար, եւ որ եւ է գաղութի մէջ :

«Պայքար»ի խմբագիրները անդեկութիւն չունի՞ն իրենց համբոյքի եւ հմայքի մասին, Ամերիկայի մէջ թէ անկէ դուրս :

Չէ՞ն գիտեր թէ, ամէն տեղ ալ, շարքէ աւելի «շէֆ» կը համրեն, այն ալ մէկը միւսին ընդդիմադիր :

Չէ՞ն լսած թէ՝ օրինակ Մարսէյլի մէջ, իրենց ընկերները խուսափելով կը խուսափին ազգային կեանքէն — նոյնիսկ թեմին ճանաչումէն վերջ — եւ պարծանքով կը յայտարարեն այդ պարագան :

Տեղեակ չե՞ն Սուրիոյ եւ Լիբանանի, Ռումանիոյ կամ Իրաքի ազգային գործունէութեան ծալքերուն, անոնց մէջ կատարուած հիմնական աշխատանքներուն, կրթական թէ խնամատարական հաստատութիւններուն վրայ թափուած ճիգերուն,— եւ իրենց մասնակցութեան աստիճանին կամ կարողութեան :

Եթէ բարեհաճէին այսպիսի հարցումներ ուղղել իրենք իրենց պիտի չհամարձակէին տպագրութեան յանձնել այն ցնդաբանութիւնները որոնք սահմանուած են միայն էջերը մրոտելու եւ աչքերը մթագնելու :

Բայց այս բոլորին մէջ, մենք նորէն կը գտնենք մխիթարական պարագայ մը :

— Ռամկավարներն ալ արթնցած են : Անոնք ալ կը խոստովանին թէ գաղութները կը կարօտին լուրջ կազմակերպութեան, թէ «ազգային ճակատ» կազմել՝ չի նշանակեր դաւադրել Հայաստանի դէմ, թէ հայրենիքին բարեկամ չեն կրնար ըլլալ անոնք որ կը ձգտին պառակտել, կազմալուծել գաղութները եւն : Մէկ խօսքով, կը կրկնեն ճշմարտութիւններ որոնք տասը տարիէ ի վեր այնքան ուժգնօրէն կ'արծարծուէին Դաշնակցական մամուլին մէջ :

Մենք սրտանց կ'ողջունենք այդ սթափումը :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԷՊԻ ՍՊԱՆԻԱ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԱՐԳԻԼՈՒՄԸ ՊԻՏԻ ՍԿՍԻ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ

Լոնտոնի չէզոքութեան յանձնախումբը երկուշաբթի օր ժողով գումարելով, որոշեց յանձնարարել պետութեանց որ շաբաթ կէս գիշերէն սկսեալ արգիլեն օտար կամաւորներու առաքումը դէպի Սպանիա : Միեւնոյն ատեն որոշեց որ մարտ 6էն սկսեալ հսկողութիւն կատարուի Սպանիոյ ցամաքային եւ ծովային սահմաններուն վրայ, արգիլելու համար զէնքի եւ ռազմամթերքի փոխադրութիւնը : Երկու որոշումներն ալ երէկ ենթարկուեցան բուն յանձնաժողովին հաւանութեան :

Այսպէս ուրեմն, ամիսներու ձգձգումէն վերջը, գործնական քայլ մը կ'առնուի, սահմանափակելու համար Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմը. հոդ չէ թէ եղբայրասպան կռիւը շարունակուի Սպանիոյ մէջ : Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ չէզոքութեան յանձնախումբը այլեւս չէր կրնար ձգձգել, որովհետեւ ֆրանսական դեսպանը ազդարարած էր թէ իր կառավարութիւնը պիտի հարկադրուի փոխել դիրքը, եթէ գործնական քայլեր չառնուին : Յանձնախումբը ժողով գումարեց լման չորս ժամ, ամէնէն առաջ լսելով ֆրանսական դեսպանին ճառը, որ կը շեշտէր թէ իր կառավարութիւնը ձանձրացած է ձգձգումներէն : Այս ճառը խոր տպաւորութիւն ձգեց : Բոլորը զարմացան երբ իտալական դեսպանն ալ ոտքի ելնելով, պահանջեց անմիջապէս նշանակել արգելքին գործադրութեան թուականը : Գերմանական եւ խորհրդային դեսպանները որեւէ առարկութիւն չըրին : Եւ որոշուեցաւ որ կամաւորներու առաքումը արգիլելու համար նախատեսուած միջոցները գործադրուին Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Խ. Միութեան եւ Իտալիոյ կողմէ՝ փետրուար 20էն (շաբաթ) : Անգլիա արդէն կը գործադրէ : Փորթուկալ որ եւ է յանձնառութիւն չստանձնեց այդ օրը, յայտնելով թէ հրահանգ չունի : Տրուած որոշումը պիտի հաղորդուի 27 պետութեանց :

Կ'ըսուի թէ ֆրանսական դեսպանին ազդարարութեան տակ ծածկուած էր սպառնալիք մը, որուն համաձայն Ֆրանսա ի հարկին երկու զօրաբաժին պիտի ղրկէր Սպանիա, պատերազմը երկու շաբաթէն վերջացնելու համար, եթէ միւս պետութիւնները չդադրեցնէին միջամտութիւնը

*** Վարչապետ Գ. Լէօն Պլում ունկնդրութեան ընդունելով իտալական դեսպանը, ցաւ յայտնեց իտալացի կամաւորներու առաքման համար : Այցելութիւնը կապ ունէր բոլորովին ուրիշ հարցի մը հետ : Իտալիոյ մէջ զարմանք պատճառած էր Գ. Լէօն Պլումի ճառին այն մասը թէ Փարիզի ցուցահանդէսին յաջողութիւնը յաղթանակ մը պիտի ըլլայ ֆաշականութեան վրայ : Բայց եւ այնպէս վարչապետը օգտուեցաւ առիթէն, իր դիտողութիւնները յայտնելու համար :

*** Կռիւները կը շարունակուին Մալակայի եւ Մատրիտի շրջանին մէջ : Երկու կողմերն ալ յաղթանակներ կ'աւետեն.— Սպանիական օդանաւ մը ռմբակոծեց երկու անգլիական մարտանաւեր, որոնք պատասխանեցին կրակ բանալով իրենց կարգին :

Զօր. Ֆրանքոյի թղթադրամներ Գերմանիոյ մէջ

« Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի դիւանագիտական խմբագիրը կը գրէ թէ Զօր. Ֆրանքոյի անունով թղթադրամներ տպուած են Գերմանիոյ մէջ եւ առաջին բեռը Սպանիա հասած է արդէն : Այս թղթադրամները տպուած են Լայփցիկի մէջ, առանց ոսկի երաշխաւորութեան, քանի որ Սպանիոյ դրամատան ոսկին պահեստը գրաւուած է հանրապետական կառավարութեան կողմէ : Թերթին տեղեկութեանց համաձայն Սպանիա փոխադրուած թղթադրամներու արժէքն է մօտ 2,500,000 մարկ : Վճարումները կարգադրուած են «Ռօվակ»ի միջոցաւ,— գերմանական կազմակերպութիւն մը որուն նպատակն է զարկ տալ Գերմանիոյ եւ Սպանիոյ առեւտուրին : Երկու երկիրներուն միջեւ բոլոր գործառնութիւնները տեղի կ'ունենան այս կազմակերպութեան միջոցաւ, որով գերմանական կառավարութիւնը կրնայ մերժել որ եւ է պատասխանատուութիւն :

Ֆրանսայի նյութական վիճակը

Տեղական շաբաթաթերթ մը կը գրէ թէ ոսկի ունեցողներուն ծախուած պարտաթուղթերէն գոյացած է միայն 1,500,000 անգլ. ոսկի (1,500,000,000 ֆրանք) : Տակաւին 6,000,000,000 ֆրանքի ոսկի պահուած կը մնայ երկրին մէջ :

Փրոֆ. Շարլ Ռիսթ, երբեմն տնօրէն Պանք Օթօմանի եւ հեղինակաւոր անտեսագէտ, խստօրէն կը քննադատէ կառավարութեան ելմտական քաղաքականութիւնը՝ «Լ'Էօրօփ Նուվէլ»ի մէջ : Կ'ըսէ թէ ֆրանքին արժեզրկման նպատակն էր Ֆրանսայի ոսկեդրամ գիները իջեցնել արտաքին աշխարհի մակարդակին եւ երկիր վերադարձնել փախած դրամագլուխը : Այս նպատակը խանգարուեցաւ փոքրաքանակ վաճառման գիներու բարձրացումով, «ինչ որ շատ չանցած մեզ պիտի դնէ արժեզրկումէն առաջ եղած վիճակին մէջ : Եթէ ներկայ քաղաքականութիւնը շարունակուի, գիները պիտի շարունակեն բարձրանալ : Նպատակաւոր միջոցներով գնելու կարողութիւն ստեղծելու դրութիւնը իմաստ չունի այլեւս, երբ ինքնաբեր պահանջ մը կայ աշխատանքի համար : Այդ պարագայէն կը ծառայէ աւելցնելու ելմտացոյցին բացը» :

Փրոֆ. Ռիսթ կը կարծէ թէ աշխատանքի ժամերու կրճատումը պարզապէս պիտի յանգի արտադրութեան գիներու բարձրացման եւ բանուորները պիտի զրկէ աշխատավարձքի յաւելման առաւելութիւններէն :

Իրաքի եւ Արաբիոյ զինակցութիւնը

Արաբական մամուլը ջերմապէս կը շնորհաւորէ Իպն Սէուտը, որ անդամ չըլլալով հանդերձ Ազգերու Դաշնակցութեան, յանձն առած է ենթարկուիլ ուխտի տրամադրութեանց՝ միջազգային վէճերու կարգադրութեան համար : Երկու երկիրները Ազգաժողովին մէջ արձանագրելով անցեալ տարի կնքուած պաշտպանողական եւ յարձակողական զինակցութիւնը, յայտարարած են թէ կ'ընդունին նաեւ Փարիզի դաշնագրին տրամադրութիւնները : Թէեւ դաշինքը կը կոչուի «արաբական եղբայրութեան եւ զինակցութեան դաշնագիր», բայց կնքուած համաձայնութիւնը կը կազմէ ոչ միայն զինակցութիւն, այլեւ կ'ապահովէ երկու կառավարութեանց փոխադարձ աջակցութիւնը, ներքին խռովութեանց առեն :

Այս համաձայնութիւնը մեծ յաջողութիւն մը կը համարուի բրիտանական դիւանագիտութեան համար, ճիշդ այն պահուն երբ խռովայոյզ վիճակ մը կը տիրէ Պաղեստինի մէջ : Առանց կարգադրելու կարգ մը ցեղերու բոլոր քաղա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՆԱՍՆԱԿԱՆ

— Ոչնչացնել հայրենիքը վաճառքի հանող սրիկաներին :

— Անխնայ բնաջինջ անել հայրենիքի դաւաճաններին :

— Ոչնչացնել տրոցկիստական վոհմակը :

— Ոչ մի գթութիւն ֆաշիզմի գործակալներին :

— Ամենախիստ պատիժ հայրենիքի դաւաճաններին.

— Վարձկան մարդասպանները պէտք է ոչնչացուին :

— Կտրել սիրելի առաջնորդի դէմ բարձրացող ձեռքը :

— Ճզմել իժերին :

Այս մահաշունչ բացագանչութիւններր կը քաղեմ «Խորհրդային Հայաստան»ի յունուար 28ի առաջին էջէն :

Բոլորն ալ խորագիրներ են, հաղորդելու համար ձուլածոյ բանաձեւերը՝ Հայաստանի մէջ գումարուած ժողովներու :

Հարցը կը վերաբերի Մոսկուայի վերջին դատավարութեան, որուն հետեւանքով 13 հոգի գնդակահարուեցան, չորս հոգի ալ բանտարկութեան դատապարտուեցան, առ այժմ :

Այս բանաձեւերը «քուէարկուած» են դատավարութեան առաջին օրն իսկ, հետեւողութեամբ Մոսկուայի, թեւ տալու համար դատաւորներուն, դատավճիռէն օրեր առաջ :

Բանաձեւ մշակելու համար Երեւանի մէջ երկու օր ժողով գումարած են բանուորները, խորհրդային մտաւորականութիւնը, ուսանող երիտասարդութիւնը եւ Հայաստանի բոլոր աշխատաւորները :

Ցետոյ կարմիր բանակի մարտիկները, հրամանատարները եւայլն :

Ապա կաշեգործարանի բոլոր բանւորներն ու պաշտօնեաները : Այստեղ ունն Վարդանեան կրակ տեղալով կ'ազդարարէ .

— «Պատմութեան մէջ չտեսնուած ստորնութեան եւ զարշելիութեան հասած այս սրիկաները ցանկանում էին մեր երկրում վերականգնել կապիտալիզմը. սակայն այդ նրանց երբեք չի յաջողուի » :

Նոյն շանթահարիչ ազդանշանը՝ հանրակառքի ակումբին մէջ.

— «Գնդակահարել սիրելի առաջնորդի դէմ իրենց սեւ ձեռքը բարձրացնող սրիկաներին, գերման - ճապոնական լրտեսներին » :

Եւ այսպէս ամէն տեղ, Լէնինական, Կիրովական, բոլոր քաղաքներում եւ գիւղերում մէջ :

Բառերու ուժգնութիւնը կ'աճի ժողովէ ժողով եւ ճառախօսէ ճառախօս :

Ահա կարի գործարանի բանւորներուն ներկայացուցիչները, մէկ բերան.

— « Ոչնչացնել, բնաջինջ անել մեր կուսակցութեան, մեր սիրելի առաջնորդի, մեր սոցիալիստական հայրենիքի ու մեր ազատ ժողովուրդների դէմ հրէշաւոր դաւեր նիւթող՝ ֆաշիզմի ստորնաքարշ վարձկաններին» :

— « Թող գիտնան ֆաշիզմի վարձկան շները, տրոցկիստական - զինովիեւական վիժուածքները...

Երբ Մոսկուայի կուսակցական պաշտօնաթերթը՝ *Փրաւտան*, Սթալինի երէկուան խորհրդատուն՝ հռչակաւոր հրապարակագիր Ռատէքը կը կոչէ « արական սեռի պոռնիկ», շատ մի տեսնէք Երեւանի մէջ արտասանուած յիշոցները :

Եթէ «Փրաւտա»ն թղթակից մը ղրկած ըլլար Ապարան կամ Լէնինական, անշուշտ աւելի պատկերալիցը կ'իմանար :

Ոչինչ, երբ վաղը ներկայ խմբագիրը բաւալգլոր իյնայ, իր կարգին, յաջորդը իրեն համար կը գործածէ մնացեալը, ի հարկին թուրքերէնով եւ թաթարական արտասանութեամբ :

ՎԱՀԷ

ՎԱՐԴԱՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ

Նիւէն Գ. Գարեգին Խասրովեան կը գրէ մեզի.—

Հոս ոչ ոք կը սպասէր այս անակնկալ կորուստին : Դեռ քանի մը օր առաջ վարպետը քաջառողջ էր, երբ յանկարծ հիւանդացաւ եւ հակառակ բժշկական բոլոր խնամքներուն, հակառակ իր տաղանդաւոր եղբօր՝ Բժ. Մախոխեանի ջանքերուն, կարելի չեղաւ զայն փրկել անողոք հիւանդութենէն : Եւ, խստօրէն մահրիմ շրջանակի մէջ տարինք հողին յանձնեցինք մեծ ծովանկարիչը, որ գեղարուեստի պատմութեան մէջ իր տեղը պիտի ունենայ Վինչիներու, Գոուէժներու, Տավիտներու եւ Այվազովսքիներու կարգին :

Տեղական մամուլը, ինչպէս միշտ, իր մահուանը առթիւ ալ դիտցաւ յարգանքը մատուցանել անոր մեծ տաղանդին : Կենսագրականներ նուիրուեցան իրեն ուր չմոռցան նկարագրել նաեւ՝ համեստութեան տիպար, վերջին ծայր բարի եւ ազնիւ մարդը :

*** Երէկ ստացանք Նիսի թերթերը, մեր թղթակցին եւ երկու բարեկամներու միջոցաւ : Բոլորն ալ ցաւով կը հաղորդեն հռչակաւոր ծովանկարիչին մահը եւ կ'աւելցնեն թէ ողբացեալ արուեստագէտը կռակ ըրած էր որ իր յուղարկաւորութիւնը կատարուի բացարձակապէս մտերմական շրջանակի մէջ եւ մահուան լուրը հաղորդուի թաղումէն վերջը : «Այս կամքը յարգուեցաւ իր ընտանիքին եւ մեր՝ «Փըթի Նիսուա»ի կողմէ, որ հինգշաբթի օրէն ի վեր գիտէր տխուր լուրը » :

Մախոխեան ծնած էր 1869 մայիս 31ին, Տրապիզոնի մէջ : «Լ'Էկլէռէօռ տը Նիս» Մախոխեանի լուսանկարն ալ հրատարակած է : Մանրամասնութիւնները յաջորդով .

«Խ. Հայաստան»ի խմբագիրը ն՞որէն փոխուած

Երէկ ստացանք ծրար մը «Խորհրդային Հայաստան», յունուար 12էն 30 : Ինչպէս կ'երեւայ, Երեւանի պաշտօնաթերթին խմբագրութիւնն ալ մաքրագործման ենթարկուած է : Եղ. Զուբար, որ պատասխանատու խմբագիր նշանակուած էր Ա. Խանջեանի սպանութենէն վերջը, այլեւս չերեւար յունուար 20էն ասդին, թերթին Դ. էջի տակը : Իր անունին տեղ կ'երեւայ Մ. Դաւթեան, « ի տեղի պատասխանատու խմբագրի » :

Զուբարի խմբագրած վերջին թիւն է յունուար 19, ուր կ'երեւայ «Ֆէլյէտոն» մը, «Չան բիւրոկրատիզմ» : Արդեօք այս երգիծա՞նքը կերաւ իր գլուխը :

ՉԵԿԱՅԻ ՆԱԽՈՐԴ ՊԵՏՆ ԱԼ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Վարշաւայէն կը հեռագրեն թէ ձերբակալուած է Եակոտա, Չեկայի նախորդ պետը, ամբաստանուած ըլլալով իբրեւ մեղսակից հակայեղափոխական դաւադրութեան մը եւ դաւաճանութեան ընդդէմ Սթալինի :

Ինչպէս կը յիշուի, այս մարդն էր որ «երեւան հանեց» Զինովիեւ - Քամենեւի եւ ընկ. դաւադրութիւնը, 16 հոգի գնդակահարել տալով (1936օգոստոս) : Ցետոյ յանկարծ քչուեցաւ, կոչուելով երկրորդական պաշտօնի մը եւ իրեն յաջորդեց Եժով :

500 ՍԱՓՐԻՉՆԵՐ Տուլօ փողոցին մէջ յարձակելով մրցակից սափրիչի մը սրահին վրայ, տակն ու վրայ ըրին զայն եւ կոտրեցին ապակիները : Այս առթիւ ոստիկան մը վիրաւորուեցաւ փորէն : Յարձակողները կը դանդատին թէ իրենց մրցակիցը օրինական սակացոյցէն աժան կը բանեցնէր խանութը, պահելով 20 աշխատաւորներ :

ՊԱՏՐԱՆՔՆԵՐ ԵՒ ՓԱՍՏԵՐ

Ռամկավար խմբագիրները վերջապէս հասկցած կ'երեւին, որ հայանուն համայնավարներու ուզածը ոչ թէ իրական ու անկեղծ համագործակցութիւն է ռամկավարներու հետ, այլ ռամկավար կուսակցութեան քայքայումն ու քանդումը։ Վերջին երեքչորս տարիներու դառն փորձը չէր կրնար չհամոզել զիրենք, որ ռամկավար - համայնավար միացեալ ճակատը աւելի օգուտ կուտայ համայնավարներուն, քան ռամկավարներուն, որոնց մանաւանդ նոր սերունդը իրենց կարճատեսութեան հետեւանքով գրեթէ ամբողջովին կ'ենթարկուի համայնավար ազդեցութեան։

Ասիկա, սակայն, արգելք չեղաւ, որ գէթ երկու ամիս առաջ ռամկավարները համայնավարներու հետ՝ միասին «տօնէին» Հայաստանի «խորհրդայնացման» տխուր տարեդարձը։ Կ'երեւի թէ համայնավարները նորէն խաբած են ռամկավարները եւ գրգռած զանոնք այն աստիճան, որ «Պայքար» խմբագրականի մը մէջ այժմ կը գրէ, թէ իրենց համար «անկարելի է գործակցութիւնը դասակարգային պայքարի նուիրուած ապազգայնացեալ տարրերու հետ», այսինքն՝ համայնավարներու հետ, որովհետեւ անոնք «հայրենիքի եւ ազգի բարեկամներ չեն, այլ թշնամիներ են»։

Ասիկա հարկաւ, արգելք մը չէ, որ ռամկավար խմբագիրները այսուհետեւ եւս չարունակեն յոյսեր կապել համայնավարներուն հետ եւ պատրանքներ ունենան անոնց վերաբերմամբ. «Մի՞թէ անբնական ու անխրատ պահանջ մըն է ընել հայ բոլշեւիկներուն, որ իբրեւ միջազգայնականներ մեր կեանքէն դուրս պահեն իրենց փրոփականտը եւ Հօկերու կամ Կ. Խաչերու տակ ծպտեալ չշարունակեն Քոմունիզմի տարածումը մեր ժողովուրդին մէջ»։

Եթէ ռամկավար խմբագիրները իրապէս ըմբռնած ըլլային համայնավարութեան կամ բոլշեւիզմի էութիւնը, պատրանքներ պիտի չունենային երբեք ոչ միայն Ամերիկայի համայնավարներու, այլ եւ ուրիշ երկիրներու եւ մանաւանդ Խորհ. Միութեան մէջ գործող համայնավարներու մասին ու երբեք թոյլ պիտի չտային իրենց միամտօրէն հաւատալու, թէ խորհրդային իշխանութեան գլուխ կանգնած համայնավարները Ամերիկայի կամ այլուր եղած համայնավարներէն տարբեր տարր մըն են։ Ռամկավար խմբագիրները պէտք է որ մինչեւ այժմ հասկցած ըլլային, որ Ամերիկայի մէջ եւ այլուր գործող համայնավարները Մոսկուայի գործակալներն են, կը շարժին Մոսկուայի պաշտօնի հրահանգներուն համաձայն եւ յաճախ Մոսկուայէն ալ կը վարձատրուին իրենց կատարած աշխատանքներուն համար։

Այդ էր պատճառը, որ Աղասի Խանջեան տարիներ շարունակ եղաւ Ամերիկայի հայանուն համայնավարներու կուռքերէն մէկը, բայց անմիջապէս «հակայեղափոխական ոճիրայ մը» դարձաւ անոնց աչքին, երբ Մոսկուա փոխեց իր վերաբերումը դէպի Ա. Խանջեանը եւ սպաննել տուաւ զայն։ Նոյնը չեղա՞ւ նաեւ Հայաստանի շարք մը համայնավար գրողներու հանդէպ, որոնք շնորհազուրկ եղան վերջերս Չեկայի կողմէ։ Անոնց պատմուածքներն ու յօդուածները երկար ատեն կը զարդարէին նաեւ Նիւ Եորքի համայնավար հայատառ թերթին էջերը։ Բայց բաւական էր որ անոնք «հակայեղափոխական», «թրոցկիստ» կամ «Դաշնակ» հռչակուէին Չեկայի կողմէն, եւ Ամերիկայի հայանուն համայնավարներն ալ անմիջապէս փոխեցին իրենց լեզուն։

Բնորոշելով Ամերիկայի հայանուն համայնավարներու արտառոց մտայնութիւնը՝ Պոսթընի ռամկավար թերթը կ'ըսէ.-

«Ըստ բոլշեւիկ տարրերուն, Հայը պէտք է քոմունիստ ըլլայ Հայաստանը սիրելու համար, եթէ ազգայնական ըլլայ՝ Հայաստանի թշնամի կ'ըլլայ»։

Սակայն, մի՞թէ տարիներ շարունակ ռամկավարները նման մտայնութիւն ու վերաբերում ցոյց չէին տար Դաշնակցականներու հանդէպ.

Մի՞թէ ռամկավարներն ալ համայնավարներու պէս շարունակ չըսին եւ մինչեւ այսօր ալ չեն ըսեր անդադար, թէ Հայաստանը սիրելու համար՝ Հայը պէտք է անպայման խորհրդային կառավարութեան բարեկամ ըլլայ, եւ եթէ կառավարութեան բարեկամ չէ, ուրեմն Հայաստանի թշնամի է։

Ըստ էութեան՝ ոչ մէկ տարբերութիւն կայ համայնավարներու եւ ռամկավարներու տրամաբանութեան միջեւ։ Եթէ պզտիկ տարբերութիւն մը կայ, այդ ալ ձեւական է միայն. համայնավարները Հայաստանը սիրելու իբր պայման կը դնեն անպատճառ քոմունիստ կամ բոլշեւիկ ըլլալը, իսկ ռամկավարներն ալ նոյն բանին համար կը պահանջեն խորհրդային կառավարութեան բարեկամ ըլլալ։ Բան մը, որ փաստօրէն նոյնը կը նշանակէ։ Որովհետեւ, ինչպէս փորձը ցոյց տուաւ, խորհրդային կառավարութեան բարեկամ ըլլալ կարող է միայն ան, որ համայնավարներու բարեկամ է կամ, աւելի ճիշդը, ինքն ալ փաստօրէն համայնավար է, այսինքն՝ համայնավարական փրոփականտ կ'ընէ, համայնավարներու հրահանգները կը կատարէ կամ համայնավարական գործ կ'ընէ։ Այդպէս չընողը, որքան ալ բարձր պոռայ թէ ինք խորհրդային կառավարութեան բարեկամ է, կը նկատուի եւ կը յայտարարուի անոր թշնամի, ինչպէս որ յայտարարուեցան տարիներէ ի վեր խորհրդային կառավարութեան խունկ ծխող Զօպանեանները ու միւս ռամկավարները։

Խորհիլ թէ կարելի է ազգայնական ըլլալ, ազգայնական գաղափարներ սնուցանել ու քարոզել, ազգային շահեր պաշտպանել ու ազգային իտէալներ հետապնդել եւ միաժամանակ ըլլալ խորհրդային կառավարութեան բարեկամ՝ կատարեալ ինքնախաբէութիւն է, որ թերեւս ներելի էր խորհրդային իշխանութեան սկզբի տարիներուն, բայց ոչ այժմ, երբ քաղաքական մանուկներն ալ պէտք է որ հասկցած ըլլան արդէն խորհրդային իշխանութեան էութիւնը։

Պոսթընի ռամկավար թերթը կը հարցնէ երանելի միամտութեամբ մը.-

— «Հայաստանի ազգային իրականութիւնն ի՞նչ պիտի շահի՝ դասակարգային պայքարով հայ ժողովուրդին մէջ պառակտում, կռիւ եւ ատելութիւն սերմանելու քաղաքականութենէն»։

Ռամկավար խմբագիրները ի՞նչպէս մինչեւ այժմ չեն հասկցած, թէ խորհրդային կառավարութիւն ըսուածը, որ այժմ Ստալին կը նշանակէ, հայ ազգով, հայ ազգային շահերով հետաքրքրուած չէ, այլ, ընդհակառակն ենթակայ է այնպիսի (թրքական եւ վրացական) ազդեցութիւններու, որոնք հակահայկական են։ Մի՞թէ Ա. Խանջեանի ինքնասպանութեան եւ ստալինեան նոր սահմանադրութեան շուրջ եղած մեկնաբանութիւններն ալ չկրցին բանալ Պոսթընի ռամկավարներու աչքերը։ Մի՞թէ դեռ պէտք է անոնց բացատրել, թէ «պառակտում, կռիւ եւ ատելութիւն սերմանելու քաղաքականութիւնը» ճիշդ այն օդն է, որով իր ծննդեան օրէն կը շնչէ խորհրդային կառավարութիւնը, թէ ճիշդ այդ նպատակով է որ խորհ. կառավարութիւնը 1919էն ասդին կը պահէ Գ. Միջազգայնականը, թէ ճիշդ խռովութեան ու դաւի համար է որ բիւրաւոր խորհրդային գործակալներ աշխարհի բոլոր անկիւններու մէջ տարիներէ ի վեր համայնավար անուան տակ թէ ուրիշ աւելի անմեղ անուններու տակ պառակտում, կռիւ եւ ատելութիւն կը սերմանեն՝ զարկ տալով «համաշխարհային յեղափոխութեան»։

Կը հարցնենք՝ ի՞նչ եղած է տարիներ շարունակ եւ այժմ ռամկավարներուն ըրածը մեր գաղութներու մէջ, եթէ ոչ ամէն հնարաւոր միջոցներով օգնել խորհրդային գործակալներու պառակտիչ ու դաւադիր աշխատանքին։ Համայնավարներու ընել չկրցածը ըրին ռամկավարները ի նպաստ խորհրդային կամ համայնավար դատին։ Տակաւին մոռցուած չէ ռամկավարներու եւ համայնավարներու միացեալ ճակատը ազատատենչ Հայութեան դէմ։

Որքան ատեն որ ռամկավարները չեն կրնար կամ չեն ուզեր ըմբռնել, թէ խորհրդային կառավարութեան բարեկամ չըլլալը չի նշանակեր Հայաստանի թշնամի ըլլալ, այլ, ընդհակառակն,— կարելի չէ յուսալ, թէ Եգիպտոսի կամ Յունաստանի ազգային համերաշխութեան տեղական ձեռնարկները շուտով պիտի տարածուին նաեւ Ամերիկայի վրայ եւ մանաւանդ խթան պիտի դառնան մեր ազգային բոլոր ուժերու հաւաքական գործունէութեան ազգային քաղաքական ընդհանուր նպատակներու համար։

(Խմբագրական «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»ի)

ԾԻԾԱՂ

— Ուրախ եմ որ նշանածս շատ լաւ տանտիկին մը պիտի ըլլայ, ամէն անգամ որ կ'այցելեմ, կը տեսնեմ որ հօրը գուլպաները կարկտելու վրայ է։

— Մի խաբուիր, բարեկամս, ճիշդ այդ բանը ինծի ալ պատահեցաւ, երբ նշանածիս կ'այցելէի։ Վերջէն հասկցայ թէ միեւնոյն գուլպան է որ ձեռք կ'առնէ եղեր իմ այցելութեանս օրերուն։

×

Կինը շատ ընթերցասէր ամուսնոյն.

— Կ'ուզէի գիրք մը ըլլալ, միշտ քու մօտդ ըլլալու համար։

— Ես ալ կ'ուզեմ, բայց պայմանաւ որ տարեցոյց մը ըլլայիր, ամէն տարի կարենալ փոխելու համար։

ԴԷՊԻ ՌՈՒՍԱՑՈ՞ՒՄ

—.—

«Յառաջ»ի մէջ հրատարակուած յօդուածաշարքով մը, այն կարծիքը կը յայտնէինք թէ Խորհ. Միութեան մէջ կատարուած ուշագրաւ փոփոխութիւնները կը տանին դէպի ռուսացում, կեդրոնացում, դէպի ռուսական միատարր պետութիւն։

Ճիշդ է, դիւրին չէ կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ յաջողցնել այսպիսի հսկայական ծրագիր մը։ Սակայն ուղին այդ է։ Իշխանութեան բոլոր ձեռնարկները նոյնը կ'ապացուցանեն։

Նախ բուն Ռուսիոյ մէջ սկսած է լայն շարժում մը, որու մասին գրած ենք արդէն։ Ռուս դասական գրականութեան ներկայացուցիչները այսօր փառաւոր տեղ են գրաւած խորհրդային կեանքի մէջ։ Երաժշտագէտներ, որոնց գործերը մինչեւ այժմ փականքի տակ էին, այսօր կը փառաբանուին եւ երկինք կը հանուին։ Կատարելով այս բոլորը Ռուսիոյ մէջ, ռուսական մշակոյթի ասպարէզին մէջ, Մոսկուայի իշխանութիւնները խստիւ կ'արգիլեն նոյն բանը ընել «անկախ» հանրապետութիւններու մէջ։ Հայաստանի մէջ եթէ հայ գրագէտները այդպիսի փորձ մը կատարեն, կը յայտարարուին «թրոցքիական» կամ ազգայնականներ եւ կը բանտարկուին։

Մոսկուայի «Պրաւդա»ն ուշագրաւ բացատրութիւն մը կուտայ «թրոցքիստներու» եւ սպիտակ ռուսերու միջեւ եղած գլխաւոր տարբերութեան մասին։ Ըստ համայնավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթին «սպիտակները իրենց գործունէութեան մէջ կ'առաջնորդուին ազգասիրութեամբ, հոգ չէ թէ բառին քաղքենի հասկացողութեամբ։ Սպիտակները, գոնէ երեւութապէս, նախ առաջ կը ճչէին ԱՆԲԱԺԱՆ ՌՈՒՍԻՈՅ ԳԱՂԱՓԱՐԸ։ Թրոցկիականներուն բոլորովին անհարազատ են ազգասիրական եւ Ռուսիա գաղափարները։ Անոնք կը խոստովանին, որ վաճառքի հանած են մեր երկիրը»։

Մինչ կուսակցական պաշտօնաթերթին մէջ այս ձեւի բացատրութիւններ կ'երեւան, Հայաստանի քիչ շատ ազգային տարրերը կ'անուանուին թրոցքիականներ։

Այսպէս ուրեմն «նախկին մշակոյթի ժառանգութեան» ուսումնասիրութիւնը եւ փառաբանումը կը պատկանին գլխաւորաբար Ռուսերուն։

Ուքրայնիոյ մէջ Պետհրատը կը հրատարակէ ռուս գրողներու ամբողջական գործերը, 100,000 օրինակ տպագրելով ամէն հեղինակի գործերէն։ Իսկ, Ուքրայնիոյ հռչակաւոր ազգային գրող Շեւչենկոյի գործերը տպագրած են միայն 3000 օրինակ (?)։ Այսպիսով ռուս գրականութիւնը որ իր ամբողջութեան մէջ կը ներկայացնէ ռուս ժողովրդի աշխարհահայեացքի հիմնական տարրերը, անոր հոգեկան ապրումներու գեղարուեստական արտայայտութիւնը, կը պարտադրուի Ռուսիոյ բոլոր ժողովուրդներուն։ Հայաստան, Վրաստան, Ուքրայնա եւն. այսօր ողողուած են ռուս հեղինակներու թարգմանութիւններով։ Հայ ժողովուրդը հայերէն տառերով եւ հայերէն լեզուով ստիպուած պիտի ըլլայ իւրացնել ռուսական աշխարհահայեացքը, կամաց կամաց կորսնցնելով իր ազգային արմատներէն։ Սակայն այսօր ռուս փրոփականտի այս ձեւն ալ բաւարար չեն գտներ նոր խորհրդային կայսրութեան վարիչները։ Այսպէս թէ այնպէս, առանձին հանրապետութիւնները ազա՞տ էին լեզուի խնդիրին մէջ։ Մոսկուայի կարգադրութեամբ վերջնական հարուած մը կը հասցուի «անկախ» հանրապետութիւններուն։ Հետեւանքները պարզ են եւ չեն կարօտիր մանրամասն մեկնութիւններու։

Ի՞նչ է այդ կարգադրութիւնը։ Գրած էինք թէ առանձին հանրապետութիւնները զրկուած են ազատօրէն վարելու իրենց բարձրագոյն վարժարաններու գործերը։ Մոսկուայի մէջ ստեղծուած էր մասնաւոր կոմիտէ մը, որ կը վարէր բովանդակ Խ. Միութեան բարձրագոյն դպրոցական գործը։ Այդ կոմիտէի որոշումները պարտադիր են բոլոր հանրապետութիւններու լուսժողկոմատներու համար։ Ահաւասիկ այս որոշումի գլխաւոր կէտերը («Պրաւդա», փետր. 1).—

1. Խ. Միութեան որ եւ է բարձրագոյն վարժարան մտնելու համար ՊԱՐՏԱԴԻՐ է ռուսերէն լեզու գիտնալը։

2. Ամէն շրջանաւարտ բարձրագոյն վարժարան մտնելու համար պարտաւոր է քննութիւններ տալ հետեւեալ առարկաներուն վրայ.—

Ա) ՌՈՒՍԵՐԷՆ լեզու,

Բ) Տեղական լեզու (եթէ տուեալ հանրապետութեան մէջ համալսարանի դասաւանդութիւններ կ'ըլլան տեղական լեզուով)։

Գ) Որ եւ է օտար լեզու (ընտրութիւնը կը ձգուի շրջանաւարտին)։

Դ) Քաղաքական ուսմունք.

Ե) Մաթեմաթիք.

Զ) Բնագիտութիւն,

Է) Քիմիագիտութիւն։

Այսպիսով Խ. Հայաստանի գոյութեան 16րդ տարուան մէջ, Հայ մը որ շրջանաւարտ եղած է միջնակարգ դպրոցէն, Երեւանի համալսարանը մտնելու համար պարտաւոր է վարժ գիտնալ ռուսերէն լեզուն։

Չենք ժխտեր ռուսերէնի անհրաժեշտութիւնը, իբրեւ համալսարանական լեզու, բայց կը թուի թէ Մոսկուա կը ձգտի առանձին պետութիւններու մէջ [illegible], մասնաւորական խմբաւորում մը, ընտրանի, որ լաւ գիտնայ ռուսերէն լեզուն եւ դիւրաւ ենթարկուի ռուսացման։

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ» 40 ՕՐԵՐԸ

—.—

Անուանի դերասան Զարիֆեան, որ վերջերս վերադարձաւ Հարաւ. Ամերիկայէն, ուր կը գտնուէր վերջին մէկ քանի տարիները, կը գրէ «Հայրենիք»ին, կը պատրաստուի ներկայացնել Ֆրանց Վերֆէլի հռչակաւոր «Մուսա լերան 40 օրերը» Ռէփըրթըրի թատրոնին մէջ։

Պ. Զարիֆեանի կ'աջակցին Պոսթընի Տրամաթիք խումբը եւ շրջանիս ծանօթ սիրող - դերասաններ։ Միջնարարներուն պիտի նուագէ Պոսթընի Ազգային Նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Օր. Միրանուշ Տէր Մանուէլեանի։

Առաջին անգամն է, որ Պոսթընի եւ շրջանի հայութիւնը բախտաւորութիւն կ'ունենայ տեսնելու թատերական ներկայացումը «Մուսա լերան 40 օրերուն», որ ամբողջ աշխարհի խօսակցութեան նիւթն եղաւ տարիներով։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԶՈՒԻՑԵՐԻԱՅԷՆ

ԶԻՆԱՐՇԱՒ

— Լ —

ԼՕԶԱՆ.— Ձեռքս անցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան տարեգիրքը, յատկացուած զինավաճառութեան. Զարհուրելի գիրք մը, թէեւ միայն թիւեր պարունակէ, որովհետեւ այդ թիւերը կրնան վաղը վերածուիլ նոյնքան խաչերու՝ միլիոնաւոր թշուառներու գերեզմանին վրայ։

Ազգերու Դաշնակցութիւնը, հակառակ իր հազար տեսակ անկարողութեան կը նմանի շատախօս պառաւի մը, որ իմացածը եւ գիտցածը տունէ տուն կը պատմէ ու կը խօսի։

Առանց այս հաստատութեան հրատարակութեանց, ո՞ւրկէ տեղեկութիւն պիտի ունենայինք այս ծաղկեալ ու շահաւոր առեւտուրին մասին։

Գիրքը կուտայ շահեկան տեղեկութիւններ, սպառազինութեանց առեւտուրի մասին։ Կը ներկայացնէ վիճակագրութիւններ՝ ամբողջ աշխարհի մէջ տեղափոխուած ռազմանիւթերուն, վաճառուած թնդանօթներուն յանձնուած զրահաւորներուն մասին։

Մինչեւ քանի մը տարի, աշխարհի զինավաճառութիւնը գրեթէ կեդրոնացած էր Անգլիոյ ձեռքը, անոր արտածումներուն 37 առ հարիւր կազմելով 1930ին։

Թէեւ ան տակաւին ցանկին գլուխը կը մնայ իր 10.731 միլիոն տոլար (ոսկի) զէնքի արտածումով, սակայն Չեխոսլովաքիան շատ մօտէն կը մրցի անոր հետ, տարեկան 10.516 միլիոն ոսկի տոլարի արտածութեամբ մը։

Միայն այս երկու երկիրները չեն որ զէնք կ'արտածեն։ Ֆրանսա տարին կ'արտածէ 6.047 միլիոնի, Մ. Նահանգները 3.353 միլիոնի, Շուէտ 3.299 միլիոնի, Պելճիքան 2.461 միլիոնի եւ առաջին անգամ ըլլալով Գերմանիան 2.470 միլիոն ոսկի տոլարի զէնք։ Նոյն իսկ աս պզտիկ Զուիցերիան, որ իբրեւ թէ չէզոք է, արտածեր է 1936ին 442.000 ոսկի տոլարի զէնք եւ ռազմանիւթ, ինչ կը վերաբերի ռազմանաւերու արտածումին Մեծն Բրիտանիան կը մնայ գրեթէ անմրցելի։ 1935ին ան ծախեց 2.5[illegible] միլիոն ոսկի տոլարի ռազմանաւեր գրեթէ կրկնապատկելով 1934ի թիւը։

Այս ասպարէզին մէջ Ֆրանսա բոլորովին քաշուած է հրապարակէն 1933էն ի վեր, սակայն իր տեղը անցած է Իտալիան որուն անցեալ տարուան արտածումը - (ռազմանաւ) կը հասնի 230.000 ոսկի տոլարի։ Արտածման թիւը փոքր է անոր համար որ Իտալիա անցեալ տարուան մէջ մեծապէս զբաղած էր Եթովպիական արշաւանքով, որուն յաջողութիւնը գրաւած էր իր բոլոր ուժն ու միջոցները։

Բնական է թէ հարցուի, ո՞ւր գացած են այս ռազմանիւթերը, որո՞նք են որ տակաւին այնքան արժան [illegible], կը պատրաստեն նոր պատերազմներ ու կը զինուին։

Այս գնումները մեծ պետութիւնները չէ որ կ'ընեն։ Անոնք ունին իրենց պէտք եղած բոլոր կազմակերպութիւններն ու գործարանները իրենց պահանջին գոհացում տալու համար։

Այս գնումները ընողներն են փոքր պետութիւնները, որոնք թէեւ չունին միջոց՝ զինարաններ շինելու, բայց կը խորհին ներածուած զէնքերով

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԿՈՎԿԱՍԸ ՀԻՒՍԻՍԻ ԵՒ ՀԱՐԱՒԻ ՄԻՋԵՒ

Հանրածանօթ է, որ Ռուսաստանը ճնշելով իր երկրի մէջ բոլոր ոչ-ռուս ազգութիւնները, կը կազմակերպէր հրէական ջարդեր (իրենց համար սահմանուած շրջաններու մէջ), Կովկասի մէջ՝ հայ - թաթարական կոտորածները, Ուկրայնայի մէջ կը հալածէր ոչ միայն դպրոցը, այլ եւ ուկրայնական հրաշալի երգը։ Ռուսերն իրենք կնքած էին Ռուսաստանի անունը՝ «ժողովուրդներու բանտ» եւ ահա այդ Ռուսաստանը շարունակաբար երեւան կուգար Եւրոպայի մէջ Թրքահայերու պաշտպանութեան դերին մէջ եւ կը պահանջէր ստեղծել յատուկ հայկական ինքնավար շրջան քրիստոնեայ ընդհ. նահանգապետի մը իշխանութեան տակ եւ հովանաւորութեամբ մեծ պետութեանց։ Այդ մեծագոյն սադրանքը, որ ուղղուած էր Թրքական կայսրութեան անկախութեան դէմ, ինչպէս կ'երեւի Հայերը անկեղծօրէն եւ լրջօրէն ընդուներ էին իբրեւ պաշտպանութիւն հայ քրիստոնեայ բնակչութեամբ «շրջապատուած թշնամական իսլամական տարրերով», «ինչպէս ընդունուած է ներկայիս արտայայտուիլ հայ - վրացական շրջանակներու մէջ»։ Կարճ հետագիրները նախկին Ռուսաստանի արտաքին նախարարի, որ լեցուցածեն «Ասիական Թուրքիոյ բաժանումը» գիրքը, կ'ըսեն աւելի շատ, քան այն բոլորը ինչ գրուած է Հայերու մասին կովկասեան մամուլի մէջ։ Թերեւս այդ փաստաթղթերը բանան աչքերը մէկ երկու Հայերու եւ ես երջանիկ պիտի ըլլայի այդ համեստ նուաճումին համար։

Մեծ պատերազմի սկզբին փոխուեցաւ Ռուսիոյ գործելակերպը Հայերու հանդէպ։ Պատերազմը կ'ընծայէր նուաճողական լայն հնարաւորութիւններ։ Հայերու շահերու պաշտպանութիւնը սկսած էր խոչընդոտ դառնալ Ռուսաստանի բուն ցանկութիւններուն։ Քիչ է այդ, Հայերը որ ցարդ պաշտպանութեան առարկայ էին, դարձան նիւթ նուաճման։ Ասիական Թուրքիոյ բաժանման բանակցութիւնները դաշնակից պետութիւններու միջեւ սկսան 1915ին, երբ արդէն կը հաւատային իրենց վերջնական յաղթանակին կեդրոնական պետութեանց վրայ։

Մենք այդ գրութիւններէն կ'առնենք այն բոլորը, ինչ որ անմիջականօրէն կապ ունի մեր նիւթին հետ։ Այդ փաստաթուղթերուն շարքը կը սկսի Փարիզի ռուսաց նախկին դեսպան Իզվոլսկիի հեռագրով արտաքին նախարար Սազոնովին (10 յունուար 1915. թիւ 22)։

«ԱՆՁՆԱԿԱՆ։ Հոռ իմ վրայ ուշադրութիւն գրաւեց «Րէչ»ի դեկտ. 5 թիւին մէջ հայկական հարցի վերաբերեալ յօդուածը՝ Միլիուկովի կողմէ։

Պարտք կը համարիմ զգուշացնել ձեզ, որ իմ խօսակցութենէն Տէլքասէի հետ, ես եզրակացուցի թէ ասիական Թուրքիոյ բաժանման պարագային, Ֆրանսան ամենայն հաւանականութեամբ կը պահանջէ ոչ միայն Սուրիական ծովեզրը, այլ եւ Ալեքսանդրէթը, մանաւանդ այն պարագային, երբ Իզմիր տրուի Յունաստանին։

ԻԶՎՈԼՍԿԻ»

Դժբախտաբար Միլիուկովի յօդուածի բովանդակութիւնը չէ բերուած հոդ, բայց Իզվոլսկիի հեռագրին մէջ յատուկ շեշտ կայ Ալեքսանդրէթի վրայ։ Այդ ենթադրել կուտայ, թէ ինչ ախորժակներ գոյութիւն ունէին այն շրջանի ռուսական քաղաքական շրջանակներու մէջ։

Ի պատասխան Իզվոլսկիի հեռագրին, ինչպէս կ'երեւի անհանգստացած էր Փեթերպուրկի չափազանցուած նուաճողական ծրագիրներէն, արտաքին նախարար Սազոնով 19 փետր. 1915 թիւ 937ով կը հեռագրէր Իզվոլսկիի.

«Այսօր համախորհուրդ ֆրանսական եւ բրիտանական դեսպաններու հետ՝ կազմեցինք հետեւեալը,— Վերջին դէպքերու ընթացքը Ն. Վ. Նիկոլան բերած է այն եզրակացութեան թէ Կ. Պոլսոյ եւ Նեղուցներու հարցը պէտք է որոշուի վերջնապէս եւ համաձայն Ռուսաստանի դարաւոր իղձերուն։ Որ եւ է որոշում կ'ըլլայ անբաւարար եւ ոչ - կայուն այն պարագային երբ Կ. Պոլիսը, Վոսփորի արեւմտեան ափը, Մարմարայի, Տարտանէլի, նաեւ Հարաւային Թրակիայի մինչեւ Էնոս - Միտիա գիծը կցուած չըլլան ռուսական կայսրութեան։

Հաւասարապէս նկատի առնելով ռազմավարական անհրաժեշտութիւնը ասիական ափի մէկ մասի՝ Վոսփորէն մինչեւ Սաքարիա գետը, նաեւ վայր մը Իզմիտի ծոցի ափին, Մարմարայի կղզիները, Իմպրոս եւ Թէնէտոս կղզիները պէտք է մաս կազմեն կայսրութեան»։

Ինչպէս կը տեսնէք բանակցութեանց սկզբի շրջանին դաշնակից պետութեանց միջեւ ասիական Թուրքիոյ բաժանման մասին, Ռուսերու ծրագիրը եղած է շատ մեծ, թէեւ մինչեւ Ալեքսանդրէթ չէ հասած։ Սակայն եթէ քարտէսը դիտենք, դժուար պիտի չըլլայ հասկնալ, որ եթէ իրագործուէր այդ ծրագիրը, Ռուսաստանը գերակշիռ դիրք պիտի ունենար ամբողջ հիւսիս - արեւելեան եւ կեդրոնական Անատոլուի մէջ։ Այդ պայմաններու տակ ի՞նչ պիտի ըլլար Հայաստանի վիճակը։

Ֆրանսական կառավարութիւնը հասկցաւ ամբողջ նշանակութիւնը ռուսական յաւակնութեանց եւ իր հերթին դրաւ պահանջներ հողամասերու վրայ, որոնք երկարած էին Ռուսաստանի հետաւոր թիկունքը՝ Փեթերպուրկի ֆրանսական դեսպանը բանաձեւած էր այդ պահանջները մարտ 1915ին, թիւ 1151 հեռագրին մէջ, ուղղուած Սազոնովին, որ այն ժամանակ կը գտնուէր Թագաւորին մօտ, ճակատը։

— «Ես երախտապարտ պիտի ըլլայի Ձեր Վսեմութենէն, եթէ հաճէիք հաղորդել Ն. Կայսր. Վեհափառութեան թէ Հանրապետական կառավարութիւնը, քննելով խաղաղութեան պայմանները, զորս հարկ պիտի ըլլայ թելադրել Թուրքիոյ, կը ցանկայ կցել Սուրիան, մէջն ըլլալով Ալեքսանդրէթի ծոցը եւ Կիլիկիան մինչեւ Տաւրոսի լեռնաշղթան։ Ես երջանիկ պիտի ըլլայի անմիջապէս հաղորդել իմ կառավարութեան Ն. Վ. Վեհափառութեան համաձայնութիւնը այս ցանկութեան առթիւ։ — ՓԱԼԷՕԼՕԳ»

ԹԱՄԳԻՑ ՆԻԿՆԱՑԻ

(2)

պատերազմի։

Ընդհանրապէս այս փոքր պետութիւններն են նաեւ ազգաւոր պետութիւններ եւ իրենց ժողովուրդներէն թէ բոլոր դրամը կուտան զէնք եւ ռազմամթերք գնելու։

Շատ մը փոքր պետութիւններ շատ անհանգստ են եւ կը կարծեն ազգանանհանգստ են եւ կը կարծեն ազգային գործ կատարել հարեւանին հետ, բայց իրականին մէջ խաղալիկներն են զինավաճառ դրամատէրերու։ Անաթոլ Ֆրանս կը գրէր, ժամանակին.

— «Կը կարծեն թէ հայրենիքին համար կը կռուին, մինչդեռ կը մեռնին զինավաճառներ հարստացնելու համար»։

ՀԱՅՄԱԹԻԼՍ

ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ ԵՒ ԿՈՎԿԱՍ

— • —

Կովկասի յաճախակի թիւէն կը քաղենք հետեւեալ գլուխը։ Գրողն է՝ Թամաշ, «Հաշտութեան դաշնագրերու վերաքննութեան հունգարական գաշնակցութեան քարտուղար մըն է» մէջէ։ —

Առաջին հայեացքով տարօրինակ կրնայ թէ ինչպէս պարտուած, կոտորակուած, մեծ պատերազմէն թուլցած Հունգարիան կրնայ հետաքրքրուիլ արեւելեան խնդիրներով եւ ունենայ կովկասեան ժողովուրդներու նման ընդհանուր, իրարու հետ կապուած խնդիրներ։

Ճիշդ է, մեծ է Կովկասը եւ Հունգարիան բաժնող տարածութիւնը ու թերեւս անտեղեակ մարդիկ անոնց յարաբերութիւնները նկատեն երեւակայական, մինչեւ իսկ անիմաստ։ Սակայն եթէ ուշադիր քննելու ըլլան, չեն կրնար չյանդիլ այն եզրակացութեան թէ եւրոպական ժողովուրդներէն Հունգարներն են, որ ունին ոչ միայն կլաւոր, այլ եւ պարտականութիւն խորացնելու եւ ամրացնելու բոլոր նախապէս յարաբերութիւնները Կովկասի հետ։

Մենք կեցած ենք անհրաժեշտ պատմականութեան մը առջեւ, առողջութիւն մը որ կը բխի մեր պատմական անցեալէն եւ մեր մտահոգութիւններէն՝ ապագայի մասին։

Ներկայ ժամանակներու մէջ արեան կապը եւ ծագումը կը զարգացնեն ինքնագիտակցութիւնը մարդոց մէջ, մինչեւ իսկ այն պարագաներուն, երբ անոնք իրարմէ բաժնուած են արհեստական սահմաններով։ Բնական է, որ ոչ Հունգարները, եւ ոչ ալ կովկասեան ժողովուրդները չեն կրնար այսուհետեւ անտարբեր ըլլալ գաղափարական այս նոր հոսանքին հանդէպ, որ կոչուած է ղեկավարելու բոլոր գիտակից ժողովուրդներու քաղաքականութիւնը։ Պարտականութիւնը հրամայականօրէն մեզի կը թելադրէ միացնելու մեր կամքը եւ ուժը։ Քանի որ մենք կորսնելու դատապարտուած չենք, ունինք դեռ վճռականութիւնը երկար դարեր շարունակելու մեր քաղաքակրթական դերը մարդկութեան մէջ։

Պէտք չկայ խօսելու անցեալի մասին. Պատմական ամէն ուղեցոյց, գիրք, կրնայ մեզի տեղեկութիւն տալ Հունգարներու եւ կովկասեան ժողովուրդներու ընդհանուր ծագման մասին։ Կը խօսին մեզի Թուրանական օրրանի մասին, ուսկէ լայն չափով Ուրալ-Ալթայեան ժողովուրդներու, որոնցմէ Հունգարները միայն կրցան տեղ գրաւել կեդրոնական Եւրոպայի մէջ, ստեղծելով պետութիւն, դարձան միջնորդ Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ։

Հունգարիոյ աշխարհագրական այդ դիրքը կը թելադրէ իրեն որոշ պարտականութիւններ։ Ան պէտք է ուշադիր ըլլայ իր կովկասեան եղբայրներու հանդէպ եւ պարտաւոր է բանալ ապագայի ընդհանուր պատասխանատուութիւնը հունգար - թուրք - կովկասեան ժողովուրդներու եկած է արդէն ժամանակը արթննալու։ Ան հրամայել է որ մեր ազգակցութիւնը կրէ իրական հանգամանք եւ դուրս ելլելով միպականութեան եւ գիտական դրականութեան սահմաններէն, ընդունակ ըլլանք նիւթական եւ բարոյական զոհաբերութեանց։

Իսկապէս անթոյլատրելի է, որ մեր բնտանիքի անդամները ենթարկուին արհամարհանքի Եւրոպայի ժողովուրդներու կողմէ՝, որոնք իրենց գիտելեօք մեզմէ մշակոյթով բարձր կ'ուզեն դասել, մինչդեռ իրականին մէջ մեզմէ աւելի վար են իրենց կենցաղային սովորութիւններով եւ աւանդութիւններով, ինչպէս նաեւ իրենց բնտանեկան նիստ ու կացով եւ իրենց հոգեկան յոյզերով։

Կարելի չէ թոյլ տալ, որ մեր եղբայրներու մէկ զգալի մասը վարէ թափառական կեանք եւրոպական զանազան մայրաքաղաքներու մէջ, առանց բարոյական օժանդակութեան։ Պէտք է գնահատենք մեր ազգային արժէքները։ Վերջապէս անհրաժեշտ է արգիլել, մինչեւ իսկ արեան թանկագին գնով, որ մեր հողերը, մեր ժառանգական սեպհականութիւնը, չգառնան աւար ուրիշ ժողովուրդներու։ Մենք պարտաւոր ենք պատուաւոր կենալ մեր ամբողջ ուժով, մեր ընդհանրական կամքով ամէն մէկ ոտնձգութեան դէմ, մեր ժողովուրդներէն որեւէ մէկուն հողերուն հանդէպ։ Մենք մէկ ընդհանուր բնտանիքի անդամներ ենք։ Այդ պատճառով որ եւ է մէկուն անդիմանալը կը նպաստէ մեր թուլացման կամ ոչնչացման։

Ահա ինչ գործնական կերպով Հունգարիա կ'ըմբռնէ իր պարտականութիւնները Կովկասի, արեւելեան բերդի՝ Հունգարեւթուրք - Կովկասեան միութեան հանդէպ։

ՆՈՒԻՐԱԿԸ ՔԱՆԱՏԱ ԳՆԱՑ

— . —

Ամերիկահայ թերթերը կը գրեն, թէ կաթողիկոսական Նուիրակ՝ Գարեգին արք. ամերիկահայ գաղութին մէջ իր առաքելութեան ճախողումէն վերջ, Քանատա անցած է, այդ երկրի հայ գաղութին ալ այցելութիւն մը տալու համար։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ըն․ թեռնլի եւ մելանով։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐ

— • —

Գրեցինք թէ յունուար 6ին ընդհանուր մարդահամար մը կատարուեցաւ բովանդակ Ռուսիոյ մէջ, ուրեմն եւ Հայաստանի մէջ։

Արդիւնքը տակաւին հրատարակուած չէ։

Մարդահամարը կատարուեցաւ մէկ օրուան մէջ, յունուար 6ին, առաւօտեան ժամը 6էն մինչեւ գիշերուան ժամը 12։ Նախապէս բնակչութեան մէջ ցրուած էին հարցարաններ, 14 հարցումներէ բաղկացած։

Քաղուածքներ, այդ հարցարանէն․

Ազգութիւն եւ մայրենի լեզու. — Իւրաքանչիւր քաղաքացի ինք կ'որոշէ իր ազգութիւնը, երեխաներու ազգութիւնը՝ ծնողքը։

Շատեր կը կարծեն թէ ազգութիւն եւ մայրենի լեզու միեւնոյն բաներն են։ Սխալ է.— կը պատասխանէ որ մէկը պատկանի ազգութեան մը, սրուն լեզուն չի խօսիր սակայն։ Օրինակ, Հայը կրնայ իբրեւ լեզու ունենալ թուրքերէնը։

Կրօնք. — Այս հարցումին պէտք է պատասխանել յայտարարելով թէ կրօնական համոզում ունի՞։ Կրօնական որ եւ է համոզում չունեցողը պէտք է ըսէ թէ բանի չի հաւատար, իսկ ունեցողը պէտք է ըսէ թէ ի՞նչ կրօնքի կը պատկանի (ուղղափառ, մահմետական, յուդայական եւայլն)։ Այս հարցին պէտք է պատասխանեն 16 տարեկանէ վեր անհատները։

Ամուսնութիւն. — Մարդահամարի հարցարանին մէջ պէտք է գրել ամուսնութիւնը արձանագրուած կամ ոչ։ Ամուրիները, այրիները, ամուսնալուծուածները պէտք է պատասխանեն միայն «ոչ»։

Ո՞ր պետութեան քաղաքացի. — Այս հարցին ամէն քաղաքացի պէտք է պատասխանէ «խորհրդային քաղաքացի»։

Օտարահպատակները պէտք է տան իրենց երկրին անունը։

ԳՐԵԼ - ԿԱՐԴԱԼ ԳԻՏԵ՞. — Ով որ կրնայ կարդալ, հոգ չէ թէ դանդաղ, կը համարուի «գրագէտ», եթէ նոյնիսկ գրել չի գիտեր։

Դպրոց. — Ճշդել դպրոցին աստիճանը, մարդահամարի ժամանակ՝ հաճախելու համար թէ ո՛րքան աշակերտութիւն կայ։

Աշխատանք. — Ճշդել աշխատութեան տեսակը եւ աշխատանքին վայրը։

Ընկերային դիրքը. — Ճշդել թէ ընկերային ո՞ր աստիճաններուն կը պատկանի, բանուոր, գիւղատնտես, պաշտօնեայ։

Մարդահամարի ժամանակ անհատներու արձանագրութիւնները պէտք է գաղտնի պահուին, օրինակ՝ երբ անհատի մը տարիքը, գրագէտը, կրօնքը, ազգութիւնը եւայլն կը հրապարակուին, դատի կը յանձնուի հրապարակողը։

ՆԱԽՈՐԴ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԸ

1926ին կատարուած մարդահամարին մասին խօսելով, Ժող. տնտեսութեան հաշուական գրասենեակի պետ Վ. Ցովսէփեան կը գրէ. —

Համաձայն 1926ի մարդահամարին, Խորհրդային Միութեան մէջ կար 845 000 տնտեսութիւն, (վարձու աշխատաւոր ընտանիք, Հայաստանի մէջ՝ 13.000։ Ընտանիքի անդամներով, Խորհրդային Միութեան մէջ՝ 2.800.000, Հայաստանի մէջ՝ 48.000։ Այդ շրջանին՝ մանր առեւտուրը 40 առ հարիւր համեմատութեամբ կը գտնուէր անհատներու ձեռքը։

Ներկայիս չկան, ջնջուած են առեւտուրի այդ միջնորդները։

1926ին Խորհրդային Միութեան մէջ կար գործազրկութիւն։ Այդ շրջանին գործազուրկներուն թիւն էր 1 միլիոն։ Ջքաւորներու (միայն իրենց բազուկով ապրողներու) թիւը՝ 882.000, Հայաստանի մէջ՝ 12.500։ Այժմ բոլոր այդ աշխատաւորները մտած են հաւաքական գիւղատնտեսութեան կազմակերպութեանց մէջ։

1926ին Հայաստանի բնակչութեան հարիւրէն 23ը միայն գիտէր գրել-կարդալ, (վերը բացատրուած է թէ ով է գրել-կարդալ գիտցողը, որ «գրագէտ» կը կոչուի Հայաստանի մէջ։ Ներկայիս հարիւրին 90ը գրագէտ է։

Անցեալ տարուան վիճակագրութիւններուն համաձայն, ամէն հողագործ աշխատաւոր ամսական 51 ժամ, ամէն հողագործ աշխատաւորուհի ամսական 30 ժամ կրնայ յատկացնել իր կրթութեան եւ ուսման, մինչ 1922-23ին՝ աշխատաւորը 7 անգամ, իսկ աշխատաւորուհին 27 անգամ պակաս։

Բնակչութեան աճման համեմատութիւնը եւս կը գերազանցէ այլ երկիրներու աճման համեմատութիւնը։ Խ. Միութեան բնակչութեան մօտ 45 տոկոսը խորհրդային վարչաձեւի շրջանին ծնած երիտասարդութիւնն է։ Գերմանիոյ մէջ, 1933ի մարդահամարին համաձայն, 19 տարեկաններուն համեմատութիւնը բնակչութեան մէջ կը կազմէ միայն 30 առ հարիւր։

1926ին Խորհ. Միութեան բնակչութիւնն էր 147 միլիոն բնակիչ, իսկ այժմ մօտ 170 միլիոն։ Այսինքն Խ. Միութեան տասը տարուան աճումը հաւասար է Լեհաստանի ամբողջ բնակչութեան 90 տոկոսին։

ՆՈՐ ՔԱՐՏԷՍՆԵՐ

Ըստ նոր սահմանադրութեան, Վրաստան, Հայաստան, Ազրբէջան, առանձին միաւորներ կը համարուին Խորհ. Միութեան մէջ։ Ասկէ մեկնելով Թիֆլիսի քարտիսագրական գործարանը ձեռնարկած է այդ հանրապետութեանց զատ զատ քարտէսներու պատրաստութեան։ Նոր քարտէսները պիտի տպագրուին, վրացերէն, հայերէն եւ թուրքերէն, առկէ զատ նոյն քարտէսները պիտի տպագրուին ռուսերէն լեզուով։

Քարտէսները պիտի նշանակեն վարչական, տնտեսական բաժանումները։

ԾԻԾԱՂ

Սիրող դերասանները ներկայացում մը սարքած էին, բայց թատրոնը գրեթէ պարապ էր։

Ժողովուրդը շատ ապառէլէն նեղացած, սկսաւ շարունակ սուլել։

Թատերապետը բեմ գալով.

— Պարոններ, ուշադրութիւն ըրէք, թիւով մենք մեզմէ աւելի ենք հոս, յետոյ կը զղջաք։

ՄԱՄՈՒԼ

ՓՏԱԽՏԸ

«Ցուցափեր» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Մոսկուայի վերջին դատավարութեանց առթիւ (4 փետրուար)․

— «13 դիակներ, որոնք դեռ երէկ ամենազօր դէմքերն էին խորհրդային երկիրներու 170 միլիոն ժողովուրդին, դէմքեր՝ որոնք Խորհուրդներու անունով պատգամներ կ'ընտրային, գաղափարական, քաղաքական դրօշներ կը պարզէին, խորհրդային կարգերու փառքը կը պանծացնէին, իրենց կարգին պանծացուելով միլիոնաւորներու ծափերով, փառաբանութեամբ, հպարտութեամբը եւ սիրովն ու պաշտամունքովը։

Ու այսօր՝ փտտուած շան դիակներու նման ու նմանուած, ինչպէս Զինովիեւեան մեծ․․․ւսոյի խմբակը, անարգ փոսի մը մէջ․․․

Այս է կեանքը խորհրդային կարգերուն տակ եւ այս է ճակատագիրը խորհրդային վարիչներուն, որքան ալ հզօր ըլլան անոնք։

Աւելի անարգ կեանքը․ վերելքն ու անկումը, փառքն ու նուաստացումը․ եւ աւելի մօտ կապիտոլը Տարպեան ժայռին, քան հին օրերուն։

Ու մի զարմանաք, եթէ վաղը, հեռագիր մը հաղորդէ մեծաշառաչ տապալումը «գերահանճա՛ր» Ստալինի, որ իր դաժանութեամբ գլեց անցաւ պատմութեան մեծագոյն ոճրագործները։

Պիտի կարդանք ու պիտի տեսնենք այս բոլորը եւ զառնութեամբ պիտի խորհրդածենք ու անցնինք։

Բայց ինչ որ կը կեցնէ մեզ, ինչ որ պիտի ․․․ մարդկութիւնը՝ բարոյական այն կերպարանքն է, որ խորհրդային կարգերուն մէջ կ'առնէ ու արդէն իսկ կը ցուցադրէ մարդ արարածը։ Խորհրդային կարգերը եկան մարդկային կեանքը կերպարանափոխելու, «վերե՛լք» տալու համար անոր, այդպէս ըսին. ու այսօր դեռ հազիւ երկու տասնեակ տարիներու ընթացքին, անկումը եղաւ աննախընթաց ու մարդու բարոյական պատկերը մեզի, աշխարհի կ'երեւայ աղճատուած, ու մինչեւ իսկ անբանացած։

Ի՞նչպէս կ'ուզէք որ այդպէս չըլլար, երբ բոլոր սրբութիւնները ոտնակոխ եղած են, բոլոր գաղափարական նշանաբանները լղրձկուած են ու բոլոր դրօշակները պատռուած։

Երէկի կուռքերը սալայատ․ հաւատաւոր առաջնորդները պարպուած իրենց հաւատքէն, դրօշակիրները՝ դարձած գետնաքարշ «սողուններ», «կատղած շներ», «երկնեռանի սրիկաներ»։

Ու վաղը, խորհրդային թերթերը, գործակալութիւնները եւ օրուան, այսինքն՝ վաղանցուկ ղեկավարները պիտի գան վարկաբեկելու ընդակահարուած դիակները, աւելորդ անգամ մըն ալ, որ եւ է մաքուր կէտ չթողելու համար անոնց վրայ։ Պիտի գան հազար բերաններով պատմելու թէ ինչպէս պաղատեցան, լացին, ոտնարացան, մատնեցին, նուաստեցան եւ աղաչեցի՛ն, աղաչեցի՛ն աղացին․․․ պիտի ըսեն այս բոլորը, իրական ըլլայ կամ ոչ, խորհրդային ահաբեկ ու բարոյալքուած ամբոխներու կեր տալու համար. հաճո՛յքը պատճառելու համար փառքերու խորտակման ու աղարտումին։

Խորհրդային կարգերը այս օրերուն հասցուց իր քաղաքացիներու զանգուածները, որոնք օր մը կը փառաբանեն ու կը ծափահարեն, ու դեռ արիւնը մարը չմտած, կ'ուրանան ամէն բան, եւ մահ ու գնդակահարում կը պահանջեն։

Գնդակահարուեցա՞ն — հրճուանքով կը ծափողջունեն Ստալինը փառաբանելով. ո՞ղջ պահուեցան,— յուսախաբութեան կը մատնուին ու մահապատժի բանաձեւեր կը քուէարկեն։

Կործանեցաւ Հռոմը նաեւ իր բարոյականի աղարտման հետեւանքով, — այսպէս կը կարծեն պատմաբանները. կանդո՞ւն պիտի մնան խորհրդային կարգերը, ուր փտախտը առեր կը գործէ արդէն, տարիներէ ի վեր, եւ միակ ու գերիշխան օրէնքը կը կազմեն ոճիրն ու գնդակահարութիւնը, դաւն ու սադրանքը»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. ԽԱՉԻ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

ԿՐԸՆՈՊԼ. — Յ. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին 6 շաբաթ օրուան թէյասեղանը անցաւ շատ յաջող։

Երեկոյ է արդէն, դպրոցի փոքրիկները կը ճլլան վարժարանի մօտ։ Իրենց տեղերը գրաւած են հայ մայրեր, լսելու համար իրենց ձագուկներուն երգը։ Օրուան նախագահ ընկ. Տ. Սոզոմոնեան հրաւիրեց ժողովուրդը յոտնկայս երգել «Մեր հայրենիք»ը։ Ցետոյ ընկերը պատկերացուց Կ. Խաչի գործունէութիւնը եւ հրաւիրեց ներկաները որ ուժ տան այս կազմակերպութեան։

Դպրոցական փոքրիկները մէջ ընդմէջ երգեցին Կոմիտասի «Ալագեազ»ը եւ «Սոնա եար»ը, ինչպէս եւ «Յառաջ ընթանանք»ը։ Արտասանութիւններ ըրին փոքրիկներ Պերճ Թորոսեան, Գ. Նահապետեան, Հ. Փափազեան, Բարաթ Ղարիպեան, Լ. Սուլաքճեան, Մանուկեան ուրախացնելով ներկաները։ Խօսեցաւ ընկ. Մ. Թորոսեան Կ. Խաչի շուրջ, նիւթ ունենալով հայ ցեղին բաղակցութիւնը քաղուած «Յառաջ»ի մէկ թիւէն (Ց. Ճ. Սիրունի դասախօսութենէն)։

Կ. Խաչի անդամուհիները ներկաները մեծարեցին թէյով եւ խմորեղէնով։ Ողեւորութիւն պատճառեցին նաեւ Գ. Տօզիկեանի ֆոնոթէկները։

Օրիորդներու եւ տիկիններու երգերէն վերջ, աճուրդի դրուեցան մեծ գիշերանոց մը, ․․․ մը, որոնք նուիրուած էին Օր. Ահարոնեանի եւ այրի Տիկ. Կապալեանի կողմէ։ Աճուրդէն գոյացաւ կլոր գումար մը։ Դպրոցի փոքրիկները երգեցին «Յառաջ նահատակ»ը եւ ժողովուրդը զոհ սրտով ցրուեցաւ ուշ ատեն, մաղթելով նոր յաջողութիւններ

Մարկպ

ՎԱՐԹՕՆԻ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Գէորգը դիտակը աչքէն վար առաւ եւ յօնքերը կիտած՝ սկսաւ մտածել։ Քէօշկի ճամբու վրայ երեւցող ձիաւորները ճամբան չեղած էին դէպի Գործոթ եւ արագօրէն կը մօտենային Կանոնաւոր բանակի հեծելազունդէն հարիւրեակ մըն էր այդ, որուն ետեւէն կուգար երկու թնդանօթներ կուպային, երեքական զոյգ ձիեր լծուած երկաթէ կառքերուն։

Առջի գիշեր, երբ Կորթկանի հաւաքը փրթաւ, եւ քիչ ժամանակի մէջ լուրը Բերկրի հասաւ, տեղի միւտիրը անմիջապէս եղելութիւնը հեռագրեց Վան՝ օգնութիւն խնդրելով։ Քաղաքէն, կէս գիշեր չեղած՝ հեծելազունդ մը եւ երկու թնդանօթ ճամբայ հաներ էին դէպի Բերկրի. Ահա այդ կանոնաւոր հեծելազունդն էր որ արշաւ կը մօտենար կռուի վայրին.

Բլուրէն մօտ երկու հազար հինգ հարիւր քայլ հեռաւորութեան վրայ, ձիաւորները կանգ առին՝ ճամբայէն դէպի ձախ թեքուելով։ Հոն փոքր բարձրութեան մը ետեւ տեղաւորեցին թնդանօթները։ Կռիւը ժամանակաւոր կերպով դադրեցաւ։ Հազիւ հոս ու հոն հրացանի ծուխ մը կ'երեւար եւ հեռաւոր թնդիւն մը։ Բազմաթիւ քիւրտ ձիաւորներ հաւաքուեցան թնդանօթներուն շուրջը, ուր բարձրութեան վրայ կեցած հեծելազունդի հրամանատարը կարգադրութիւններ կ'ընէր։

Ժամը չորս անց էր։ Գէորգը կարգադրեց, որ տղաքը հնարաւոր եղածին չափ իրարմէ հեռու դիրքեր բռնեն։ Եթէ միայն մէկ երկու ժամ ալ անցնէր, տղաք խաւարէն օգտուելով կրնային հեռանալ, բայց մինչեւ այդ անշուշտ ծանր կռիւ մը պիտի պատահէր։ Տղոց բռնած բլուրէն մօտ երեք չորս հարիւր քայլ հեռաւորութեան վրայ, թնդանօթներու եւ տղոց դիրքերու միջեւ, բլրակ մը կար, հազիւ քանի մը բարձրութեամբ։ Գէորգը մտադրած, աչքը այդ դիրքին յառած՝ մնացեր էր։

— Նիկոլ, տասնեակը պատրաստ պահէ ինծի հետեւելու,— պոռաց ան՝ միաժամանակ կարգադրելով որ Ուրանցի Յակոբը մօտը գայ։

Խմբի երկու պատասխանատու ղեկավարները մէկտեղ եկան եւ կարճ խորհրդակցութիւն մը ունեցան։ Յակոբը մնաց Գէորգի տեղը, իսկ Գէորգը վար սողալով մօտեցաւ Նիկոլի դիրքին։

Հրացանաձգութիւնը բոլորովին դադրած էր։ Քիւրտ ձիաւորները մեծ շարժման մէջ էին։ Մէկ մասը ձիերը արշաւ քշելով կը բարձրանար Գործոթի սարի լանջերը, դէպի վեր տղոց փախուստի ճամբան կտրելու համար. Ուրիշ խոշոր մաս մը, հեծելազօրի յիսնակի հետ մեծ շրջան մը ընելով, դիրք բռնեց տղոց բլուրի ձախ կողմը, Աղպուլաղի ուղղութեամբ։ Մնացածները թնդանօթներու մօտ մնացին, իսկ հետեւակ կռուողները ձիաւորներու առանց լեցուցին՝ բռնելով ամէն բարձրութիւն եւ քար, որ կրնար որպէս դիրք ծառայել։

Ուրանցի Յակոբը ժայռի տակ պառկած ուշադիր կը հետեւէր թշնամիի շարժումներուն։ Երբ բարձրութեան վրայէն հեծելազօրքի հրամանատարը տեղը փոխելով՝ աւելի մօտաւոր հողաբլուրի մը վրայ դիրք բռնեց, Յակոբի համար պարզ էր, որ կռիւը շուտով պիտի սկսի։ Կուրծքին կախուած սուլիչը շրթներուն տանելով երկու անգամ սուլեց։

— Ուշադրութիւն, ուշադրութիւն, — խումբէ խումբ միեւնոյն հրամանը կրկնուեցաւ.

Ֆէտայիները, շունչերնին բռնած եւ հրացաններու փողերը դէպի թշնամին ուղղած՝ սպասեցին քարացածի պէս։

Ցանկարծ թնդանօթները իրարու ետեւէ գոռացին։ Այդ ազդանշան մը եղաւ Քրտերու համար, որոնք սարսափելի գոռում գոչումով սկսան հրացանները կրակել։ Բայց անոնց արձակած գնդակները բլուրի փէշերուն իսկ չէին հասներ։ Հակառակ ատոր անոնք անընդհատ կը շարունակէին կրակել։ Թնդանօթի գնդակները անախորժ վզզոցով մը անցան բլուրի վրայէն ու խրուեցան սարալանջի կակուղ հողին մէջ։

Ֆէտայիները լուռ մնացին։

Հրացաններու տրաք-տրաքոցի մէջ երկրորդ անգամ մըն ալ գոռացին թնդանօթները։ Ռումբերը բլուրի առջեւ հողի մէջ խրուեցան՝ փոշիի ամպեր բարձրացնելով։ Ջոյգ կողմէն գնդակներու կարկուտ մը կը տեղար բլուրի ուղղութեամբ։

Երբ երրորդ անգամ գոռացին թնդանօթները, ռումբերը չառաջելով բլուրի գագաթը զարկին՝ հողի եւ քարի կտորներու անձրեւ մը թափելով ֆէտայիներու գլխուն։ Ճիշդ այդ պահուն կանոնաւոր զօրքը, հետեւակ եւ ձիաւոր Քրտերը, որոնց թիւը հետզհետէ աճելով անուացն երկու հազարի հասաւ, ամէն կողմէ վրայ տուին։ Գարնան հեղեղ մը լինէր կարծես, որ հունէն դուրս ինկած՝ խելական թափով կ'առաջանար։

Ֆէտայիներու բլուրը գերեզմանատան մը նման լուռ եւ անշարժ կը մնար։

Թնդանօթները անընդհատ կը գոռային։ Քրտերը կը մօտենային՝ անվերջ կրակելով։ Հազար քայլի վրայ էին։ Բազմութիւնը ալիք ալիք կը մօտենար, ձիաւորները առջեւէն, իսկ հետեւակները անոնց ետեւէն։ Կը թուէր թէ ոչ մէկ ուժ կրնար կասեցնել անոնց առաջխաղացումը։

Բլուրը կը շարունակէր լուռ մնալ։

Հրացաններու բոմբիւնէն աւելի Քրտերու աղաղակներն ու հայհոյանքները լեցուցած էին օդը տեւական գոռոցով մը։ Վեց հարիւր քայլի վրայ կը գտնուէին արդէն։ Զգալի տարածութիւն մը առաջացեր էր ձիաւորներու եւ հետեւակներու միջեւ, երբ կրկին լսուեցաւ Ուրանցի Յակոբի սուլիչին ձայնը.

Կարծես թէ յանկարծ դժոխքի դուները բացուեցան։ Թնդանօթներու եւ Քրտերու հրացաններու գոռոցին միացաւ մոսին հրացաններու մետաղական չոր ձայնը։ Ֆէտայիներու համազարկերը իրարու կը յաջորդէին այնքան արագ, որ կարծես զարնան անկարուկ որոտում մը լինէր։ Յարձակողներու առաջապահները իրար անցան։ Ձիաւորները տատանման, սկսան ետ ու առաջ շարժիլ։ Բազմաթիւ ձիեր ինկան, ոմանք առանց ձիաւորի գլուխնին վեր տնկած, աջ ու ձախ սկսան փախչիլ։ Հոս ու հոն սպաննուածներու դիակներ կ'երեւէին, իսկ վիրաւորները փորսող տալով կ'աճապարէին ետ քաշուիլ։

Նիկոլի տասնեակը հրացաններու կրակը կեդրոնացուցած էր հեծելազունդի այն մասին վրայ, որ քրտական հոծ բազմութեան մը գլուխը անցած՝ ուղիղ ճակատէն կը յարձակէր բլուրին վրայ։ Հակառակ դեղեւող շարքերուն, հեծելազունդի երիտասարդ սպան, սուրը քաշած, գունդի առջեւէն կը քշէր իր ձին՝ անձնական օրինակով քաջալերելով հետեւորդները։

— Տօ, Յակոբ, գնդակ մը հասցուր,— պոռաց Նիկոլը։

Մեր Քանաքեռցի Յակոբը, որ զարմանալի մը կատաղութեամբ կը կռուէր՝ բոլորովին մոռցած անօթութիւնը, խմբի լաւագոյն նշանաձիգն էր, Նիկոլի կանչը լսեց եւ վայրկեան մը յարձակողները դիտելէ վերջ, ձիաւորներու մէջէն ջոկեց սպան ու նշան բռնելով հրացանը արձակեց։ Երիտասարդ սպան, յանկարծ սուրը ձեռքէն բաց թողնելով, թեւերը տարածեց ու թաւալգլոր ինկաւ ձիէն, շանթահարուածի նման։ Ձիաւորները, որոնք չորս հարիւր քայլի վրայ էին, կանգ առին, ու վայրկեան մը տատամսելով ձիերու գլուխները դարձուցին ու արշաւ հեռացան, հետեւակներն ալ ետեւէն։

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

քական մրցակցութիւնները, արտաքին եղբայրութեան դաշինքը մեծապէս կը նպաստէ Արեւելքի խաղաղութեան պահպանման: Ներշնչուած՝ Լոնտոնէն, այս համաձայնութիւնը պատկուած է քառն տարիէ ի վեր թափուած ճիգերուն, որոնց սկիզբը գրաւ գնդ. Լօրէնս:

Դաշնագիրը կը տրամադրէ ամէն դիւրութիւն ընծայել Եգիպտոսի, որպէսզի միանայ համաձայնութեան: Արդէն ժամանակ յօդուածով մը դաշինքը բաց կը ձգուի բոլոր արաբական երկիրներուն համար: Պայմանաժամն է տասը տարի, բայց կրնայ երկարաձգուիլ:

Կաթողիկ եկեղեցին կը յարձակի Գերմանիոյ մէջ

Կիրակի օր անհամար բազմութիւն մը խռնուած էր Միւնիխի Ս. Միքայէլ եկեղեցին, իր հաւատարմութիւնը յայտնելու համար արքեպիսկոպոս Ֆաուլհաբերի, Պապին Թագադրութեան 15րդ տարեդարձին առթիւ: Արքեպիսկոպոսը թեմական երդուեալ քարոզ մը խօսելով, բացէ ի բաց քննադատեց կառավարութեան քաղաքականութիւնը. ըսաւ թէ կառավարութիւնը գրաւած է 1933ին Վատիկանի հետ կնքուած պայմանագիրը (Քոնքորտա), որ ստորագրուած էր կատարեալ ազատութեամբ: «Միւս կառավարութիւնները ի՞նչպէս կրնան վստահիլ Գերմանիոյ դիւանագէտներու խօսքին կամ հաւատալ թէ Գերմանիա պիտի պահէ իր դաշնագիրը, երբ ազատօրէն ստորագրուած այս համաձայնութիւնը չի յարգուիր: Բարձր պաշտօնատար մը վերջերս ըսաւ թէ Վատիկանի հետ կնքուած պայմանագիրը հինցած է եւ վերաքննութեան կը կարօտի: 1933ին մենք անոր պէտք ունէինք վստահութիւն հաստատելու համար: Այս ընթացքը շատ կը նմանի այն մարդուն ըրածին որ կ՚ամուսնանայ հարուստ օտարականի մը հետ, եւ յետոյ, երբ Գերմանուհիներ առնելը նորոյթի կարգ կ՚անցնի, կը համբէ իր օտար կինը: Անշուշտ Քոնքորտան ամուսնութիւն կամ համաձայնութիւն չէ, բայց եւ այնպէս հանդիսաւորապէս կնքուած դաշնագիր մըն է որ չի կրնար զրժուիլ մէկ վայրկեանի մէջ: Եթէ Քոնքորտան խզուի, մենք գիտենք որ բոլոր նպաստները պիտի դադրին: Բայց կաթոլիկ քահանայի մը համար Քոնքորտան թուղթի խնդիր չէ: Մենք անոթի չենք մնար առանց պետական նպաստի»:

Արքեպիսկոպոսը իր քարոզը սկսաւ կարդալով Քոնքորտային պայմանները եւ մէկ-մէկ յիշեց թէ որոնք խախտուած են: Ահաւասիկ այդ խախտումները.— Ազատութիւն պաշտամունքի.— Ազատութիւն Վատիկանի եւ իր եպիսկոպոսներուն, ինչպէս եւ քահանաներու եւ եպիսկոպոսներու յարաբերութեանց.— Պահպանում կաթոլիկ դպրոցներու.— Պահպանում մայրապետ-ուսուցիչներու՝ կաթոլիկ դպրոցներու մէջ:

Հաւատացեալները յուզումով լսեցին այս քարոզը:

Ալեքսանտրէթի համաձայնութեան դէմ

Արտաքին նախարար Պ. Իվոն Տէլպոս ժամանակ ունեցաւ ընդունելու Սուրիոյ վարչապետ՝ Ջէմիլ Մէրտամ պէյ եւ ներքին նախարար՝ Սաատուլլահ Ճապրի, որոնք Փարիզ եկած են, բողոքելու համար Ալէքսանտրէթի համաձայնութեան դէմ: Երկու նախարարները Պ. Տէլպոսի հետ քննեցին զանազան քաղաքական խնդիրներ որ կապ ունին այդ համաձայնութեան հետ:

Անգլիոյ եպիսկոպոսները կուսակից զինաթափման

Անցեալ շաբթու Լոնտոնի մէջ գումարուած եպիսկոպոսական բարձր ժողովը, ի մէջ այլոց, քուէարկեց հետեւեալ կարեւոր որոշումը.— Ժողովը կ՚ընդունի եւ կը հաւանի, թէ կառավարութիւնը իրաւունք ունի զօրաւոր, ապահովչէն ուժ մը պահելու, ինչպէս խորհրդարանը արժան համարած է, նկատի ունենալով կառավարութեան քաղաքականութիւնը: Ժողովը այն համոզումը ունի, թէ որքան ատեն որ այս քաղաքականութիւնը շարունակել հարկ լինայ, պետութեան քրիստոնեայ քաղաքացիները պէտք է պէնք կրեն հայրենիքին ծառայութեան համար: Այս գլխաւոր որոշումին կցուած է յաւելուածական մաս մը, այն միտքով թէ այդ որոշումը տրուած է քրիստոնէական հաւատքին սկզբունքին վրայ:

— Անկէ առաջ եկեղեցին 1935ին խաղաղութեան գաղափարին համար առած էր իր որոշումը: Քաղաքական ներկայ ընդհանուր կացութիւնը կը ստիպէ որ պէտք այս անգամ իր որոշումը բարեփոխել: Անգլիոյ Արհեստակցական Միութիւններու պետը, Էրնէստ Պէվին, օտար մամուլին ի պատիւ տրուած հացկերոյթին առիթով, պաշտօնապէս յայտարարեց թէ բոլոր Միութիւնները համամիտ են բրիտանական սպառազինութիւններուն:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ նորածին զաւակներուն տասնըմէկին մէկը մեռնելով սոսկալի 12 ամսուն: Այս բարեբաստիկ առթիւ, որոշուեցաւ ընդհանուր ներում շնորհել թեթեւ յանցանքներու համար, իսկ ծանր պատիժները կրճատել:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԷՋ 70 երիտասարդ Հրեաներ քարերով, բիրերով եւ երկաթ ձողերով յարձակեցան Հրէական գործակալութեան կեդրոնին վրայ, ներդաշնակ վկայականներ պահանջելով: Ցուցարարները ջախջախեցին պատուհանները, եւ բակը նետեցին 6 գրի մեքենաներ, հեռաձայնի գործիքները եւ կարասիները: Ոստիկանութիւնը միջամտելով ձերբակալեց 37 հոգի, բոլորն ալ անդամ՝ վերաքննութեան կուսակից Հրեաներու կուսակցութեան:

ԼԻՈՆԻ մէջ, դնդ. տը լա Ռօքի սարքած միթինկին առթիւ ընդհարումներ պատահեցան ձախակողմեան հոսանքներու հետ: Երկու ոստիկաններ վիրաւորուեցան, մէկը ծանրապէս: Ձերբակալուեցան 12 ցուցարարներ, որոնց մէկը՝ օտար կին մը՝ ապտակ զարկած էր ոստիկանի մը:

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ սաւառնելով Վիէննայի վրայ, զանազան նշաններ ըրաւ եւ յետոյ անհետացաւ: Շատեր կ՚ըսեն թէ մուրճ-մանգաղ էր իրենց տեսածը, իսկ ուրիշներ հետ Թաչի կը նմանցնեն:

ԶՕՐ. ՀԷՕՐԻՆԿ, Փրուսիոյ վարչապետը, Վարշաւա գնաց երէկ, եւ պիտի մնայ քանի մը օր, քաղաքական խնդիրներ քննելու համար: Գլխաւոր օրակարգը Տանցիկի խնդիրն է:

Պ. Միհրան Եսայեան, Տէր եւ Տիկին Քերովբէ Եսայեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Համբարձում Եսայեան, Պ. Վահրամ Եսայեան, Պ. Կարապետ Գույումճեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Գույումճեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկ. Մ. Գույումճեան և զաւակունք սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի կնոջ, մօր, մեծ մօր, քրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿ. ԿԻԻԼԻՆԻԱ ԵՍԱՅԵԱՆԻ

զաւնադէտ մահը որ տեղի ունեցաւ փետրուար 13ին, 54 տարեկան հասակին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ՚ունենայ այսօր, չորեքշաբթի (17 փետրուար) առաւօտեան ժամը ճիշդ 11ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցին, 15, Rue Jean Goujon, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Վէրսայլ, 55, Rue de la Paroisse, ուր տեղի պիտի ունենայ երկրորդ արարողութիւն մը: Հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի Վէրսայլի Սէն Լուի գերեզմանատունը:

Մանիշակ եւ Միքայէլ Էնեզեանները, իրենց զաւակներով յայտնում են բարեկամներին եւ ծանօթներին, առաջինները իրենց սիրելի եւ անմոռանալի աղջկան, իսկ վերջինները իրենց թանկագին քրոջ՝

ԳՈՀԱՐԻԿԻ

վաղաժամ եւ ողբալի մահը, որ տեղի ունեցաւ այսօր ժամը 1ին, (Typhus abdominulis) կարճատեւ եւ ծանր հիւանդութիւնից յետոյ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ 15 յունուար ուրբաթ առաւօտ ժամը 10ին իրենց տնից դէպի Ս. Սարգիս եկեղեցին, իսկ թաղումը այնտեղից ազգային գերեզմանատուն:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

Մարտ 21ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3–12
Salle Poissonnièreի մէջ, 7 Rue du Faubg. Poissonnière
Երաժշտական եւ թատերական ճոխ բաժիններով.
ՃԱԶ — ՊՈՒՖԷ
Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ_ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին երկրորդ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 21 Փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին,
Café Cadetի վերնայարկը, 17 rue Cadet, Métro Cadet
Դասախօս՝ ՏԻԿ. ԷԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ
Նիւթ՝ Նոր օրերու հայ հերոսը (բատ ազգային երգերու)
Մուտք 3 ֆր. սուրճը եւ խմորեղէնը միասին.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՊՈՄՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Պոմոնի «Զաւարեան» ենթակոմիտէի
Շաբաթ, 20 փետրուար, երեկոյեան ժամը 8.30ին, «Վարանդեան» սրահին մէջ, 10 Պուլվար տէ Մարկըրիթ:
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ
ՄՈՒՏՔԸ 4 ՖՐԱՆՔ:

ՎԱՐԴԱՆԱՆՔը Լիոնի մէջ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի Վարանդեան կոմիտէի
27 փետր. շաբաթ երեկոյ
Սիրայօժար մասնակցութեամբ ծանօթ ուժերու
Մանրամասնութիւնները առանձին յայտագրով:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ, ՊՈՄՈՆԻ ԵՒ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՍՍՕԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ
Բեմադրութեամբ ԱՐԵԼԵԱՆ և ԱԴԱՄԵԱՆ Թատերախումբերու
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ
ՊՈՄՈՆԻ ՄԷՋ.— 20 Փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Վարանդեան սրահին մէջ, 10 Պուլվար Մարկըրիթ.
ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՍՍՕԻ ՄԷՋ.— 21 Փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Bar Internationalի թատերասրահին մէջ.
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 21 Փետր. կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse.
Կը մասնակցին՝ ՕՐ. Х. Պ. Պ. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆ, ՔԷՉԷՃԵԱՆ, ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ, ՅԱԿՈԲԵԱՆ, ԹԻՒԹԵԼԵԱՆ, ԹՈՐՈՍԵԱՆ, ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ, ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ, ՊՕՂՈՍԵԱՆ, Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ, ԱՅՎԱԶԵԱՆ, ՍԱՄՍՈՆ եւլն.
Տոմսերու գիներն են՝ Պոմոն 4 ֆր., Պուլ. Օսսօ 5 եւ 4 ֆր., Մարսէյլ 5 եւ 4 ֆր:

ՀԱՆԴԷՍ—ՑԵՐԵԿՈՅԹ Կաւդանի մէջ

ՊԱՆՔ ՕԹՕՄԱՆԻ 41րդ ԵՒ ՓԵՏՐ. 18ի 19րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ
Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «Նիկոլ—Դուման» խումբի կողմէ
Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ
տեղի կ՚ունենայ 21 փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին
դաշնակցութեան տան մէջ (կարտան).
Գեղարուեստական ճոխ բաժին (երգ, արտասանութիւն եւլն.)
ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Հովանաւորութեամբ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
եւ Նախագահութեամբ Պ. ԱՐՄ. ԳՐՈՒՍԹԷՐԻ
կիրակի 28 փետր. կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէսգիշեր,
Aéro-Club de Franceի սրահներուն մէջ,
6 Rue Galilée, Métro Boissière
Նուագախումբ Fernand Bouillon, Attractions.
Գրիճի սեղաններ
Մուտք՝ 15 ֆր., ուսանողներու՝ 10 ֆր.:

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած
Հաւլըրա Գարակէօզեան Հօմի Նախկին Սանուց Միութեան կողմէ
20 Փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս
ՀԱՅ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ՏԱՆ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ.
8 Rue Bossuet, Paris (10e)
Métro Poissonière կամ Gare du Nord
Գեղարուեստական բաժին: Ճոխ պիւֆէ՝ ժողովրդական գիներով:
ԱՐԺԱՆԹԻՆԵԱՆ ՄԵԾ ՕՐՔԷՍԹՐ
Մուտք՝ կիներու 5 ֆր., այրերու՝ 7.50 ֆր.

Առաջին Տարեկան Հանդէս

Ֆ. Կ. Խաչի Իսի – լէ – Մուլինոյի Մասնաճիւղի դպրոցին տարեկան հանդէսը 21 փետրուար կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ: 26, Rue Troyon, Sèvres, մէթրօ Pont de Sèvres.
Գիներ՝ 5 ֆր., անդամներու 3 ֆր., փոքրերու 1 ֆր.:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հայ Արուեստագէտներու Միութեան կողմէ. վաղը, հինգշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին՝ Café Voltaireի մէջ, Place de l'Odéon, մէթրօ Օտէոն: Կը խօսի Պ. Zdanevitch, նիւթ՝ Les edifices circulaires de l'Arménie: Նկարներու ցուցադրութիւն շարժանկարով:

ՊԱՐԳԵՒՆԵՐ

Զ. Ռ. Մ. Մարզականի վիճակախաղին շահած են հետեւեալ թիւերը. — 66, 12, 197, 113, 108, 31, 98, 80, 60, 147, 122, 8, 111, 20, 1, 84, 119: Մինչեւ ապրիլ 15 չառնուած պարգեւները կը մնան Միութեան: Դիմել Պ. Խաչերեանի, 60, Rue Bouffier, Valence:

ԾԱԽՈՒԻ Է

Լաւ ճանչցուած պօթիքի խանութ մը, սափրիչական մեքենայի պատճառաւ: Փոյլմաններու համար դիմել Տերբէկեանին, 13 rue des Dominicaines, Marseille:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ վաղը, հինգշաբթի 18 Փետր. ժամը 21ին, Ecole des Langues Orientalesի մէջ rue de Lille, Paris.
Դասախօս՝ Պ. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ
Նիւթ՝ Արփիար Արփիարեան

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ՝
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 18 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1937
18 FÉVRIER 1937

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3349

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԱՐԵՐԱՅԻՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Ապստամբութիւնները հետեւանք են հալածանքի եւ բռնութեան։ Կը ճնշես՝ կը պայթի։

Ծրագրուած ըլլան թէ տարերային, ապստամբութիւնները կը յաջողին միայն այն ատեն, երբ իրենց հետ ունին զանգուած, գոնէ անոր բարոյական վարկը, եւ նշանախօսք մը հարազատ ու կենդանի։ Այլապէս, եթէ բանակներ իսկ հասնին կռնակէն, երկար չի կրնար տեւել հմայքը։ Այն ատեն լուծ մը հաստատուած կ'ըլլայ ուրիշ լուծի մը տեղ, իր կարգին պայթելու համար, պատեհ ժամուն։

Երբ կը խօսինք փետրուար 18ի մասին, պէտք է միշտ աչքի առջեւ ունենանք անոր հիմնական պատճառը,— բռնակալութիւն մը սանձարձակ եւ հարստահարութիւններ զազանաբարոյ, շատ մը պարագաներու մէջ՝ Թրքաբարոյ։

Մնացեալը երկրորդական է։ Ժողովուրդը գլուխ չի վերցներ լուծի մը տեղ ուրիշ լուծ մը հաստատելու համար։ Ան առնուազն սփոփանք, մեղմացում կը փնտռէ։ Եւ անշուշտ հակառակ պարագան ալ կը նախատեսէ.— ձախողանք, վրիպում կամ յուսախաբութիւն։ Ու կը նախատեսէ, նաեւ, հետեւանքները, նոյնիսկ յաջողութեան պարագային։

Որ եւ է ապստամբութիւն, ըմբոստացում կամ քաղաքացիական կռիւ մարգահանդէս չէ, վերջապէս։ Բայց երբ դանակը ոսկորին հասած է, մարդիկ այլեւս շատ բարակը չեն փնտռեր։

Մահը աչք առած չէ՞ին անոնք որ կը կռուէին Թրքական ամբոխազանգ բռնակալութեան եւ քրոնիկ ջարդերուն դէմ, այլեւս չտեսնելով ուրիշ ճար, ոչ ներսէն, ոչ ալ դուրսէն։

Թող չըսեն թէ բռնատիրութիւնները, աքսորները, գնդակահարութիւնները, հարստահարութիւններն ու օրէնքի կարգ անցած թալանները հալածանք ըլլալէ կը դադրին, եթէ գործադրուին խաչապաշտ կամ բոլշեւիկ բռնակալներու հրամանով, նոյնիսկ հարազատ եղբօր ձեռքով։

Տարիներ առաջ, ցարական իշխանութիւնը փորձեց կողոպտել Կովկասի հայ ժողովուրդին դպրոցական եւ եկեղեցական հարստութիւնները։ Ուրիշ խօսքով՝ խորտակել անոր ինքնուրոյն կերպարանքը, մշակոյթը, ապագան և մէջտեղը ձգել միայն բանուոր հօտ մը։

Ժողովուրդը չհանդուրժեց, գլուխ վերցուց քրիստոնեա՞յ, խաչապա՞շտ, հայասէ՞ր Ռուսին դէմ, եւ արդարութիւն պահանջեց։ Պահանջեց բոլոր միջոցներով։ Եւ երբ աղերսը, օրինական դիմումը, բոլոր պաշտօնական ձեռնարկները ձախողեցան, դիմեց միակ ելքին.— դիմադրութիւն եւ ինքնապաշտպանութիւն։

Եւ անոնք որ կը կարծէին թէ այս ժողովուրդը միայն վերը Աստուած, վարն ալ Կաթողիկոս մը ունի, նախ փռփռեցան, յետոյ ցնցուեցան, ի վերջոյ տեղի տուին յորդահոսան ալիքին առջեւ։

Փետրուար 18ն ալ այսպէս պէտք է բացատրել, անկախ իր կազմակերպութեան մանրամասնութիւններէն կամ ելքէն։

Ո եւ է մէկուն համար գաղտնիք չէ Հայաստանի առաջին կարմիր իշխանութեան ստեղծած կացութիւնը։ Կատարեալ դժոխք, որուն առջեւ նոյնիսկ բոլշեւիկներ սարսուռ զգացին։ Եւ իրադէպներ կը պնդեն թէ Թիֆլիսի մէջ իսկ ծրագրուած էր ետ կանչել կարգ մը հայ բոլշեւիկ ղեկավարներ, երբ տեղի ունեցաւ ապստամբութիւնը։

Անհրաժեշտ չէ մանրամասնութիւններ յիշել, պատկերացնելու համար սարքուած արհաւիրքը,— այն ալ պատերազմի աւերներէն խորապէս ցնցուած, միշտ հալածական եւ հազիւ ոտքի կանգնած ժողովուրդի մը գլխուն։

Տառապանքը եւ յուսահատութիւնը աննկարագրելի խորութեան մը հասած էին մանաւանդ անոր համար, որ, շատերը եթէ ոչ փրկութիւն, գոնէ շօշափելի բարիք մը, սփոփանք մը կը սպասէին նորեկներէն, բայց տեսան ճիշդ հակառակը,— ահ ու սարսափ մը որ ամէնէն թթու հակաբոլշեւիկն իսկ չէր կրնար երեւակայել։

Կարճ — դանակը ոսկորին հասած էր։ Այս մասին վճռել՝ կը նշանակէ ոտքի տակ առնել ամբողջ ժողովուրդի մը տառապանքը։

Եւ արդէն, այն օրերուն, չկար որ եւ է հոսանք, որ դատապարտած ըլլար ըմբոստացումը։ Ընդհակառակն, ամէնէն պահպանողականներն անգամ, ռամկավար-ժողովրդական, հայրենասիրական պարտականութիւն համարած էին կրակ ու բոց թռուցիկներ տպել եւ կամաւորներ հաւաքել։

Եւ իրողութիւն է որ բան մը փոխուեցաւ, այդ օրերուն, իբրեւ հետեւանք համաժողովրդական ըմբոստացումին։

Շարժումը ձախողեցաւ, ինչ որ զարմանալի չէ, նկատի առնելով պարագաները։ Ի վերջոյ ռուսական կարմիր բանակն էր որ Երեւան կ'արշաւէր, եւ ոչ թէ անոր ապաւինած հայկական խառնիճաղանճը։

Բայց եւ այնպէս, յուսահատ ժողովուրդի մը ցասումը արձագանգեց մինչեւ Թիֆլիս եւ Մոսկուա, եւ Լէնինը ինք հարկ դատեց նոր մարզպան մը ղրկել Երեւան, չափաւորութեան եւ խոհեմութեան յորդորներով։

Ու կատարուեցան փոփոխութիւններ որոնք շունչ առնել տուին։

Ժողովուրդին ուզածը չէին այդ փոփոխութիւնները։

Կարելի էր ըսել թէ անոնք տեսակ մը հեգնութիւն կը կազմէին ժողովուրդի անյատակ տառապանքին եւ թափուած արիւնին առջեւ։ Բայց եւ այնպէս, որոշ գոհացում տալու իրողութիւնն իսկ դատապարտութիւնն էր կատարուած սարսափներուն։ Մոսկուան ինքն ալ հաստատեց թէ կարելի չէ անվերջ խաղալ անճար ժողովուրդի մը համբերութեան հետ։

Այսպէս պէտք է դատել փետրուար 18ի խորհուրդը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԱՌԱՔՈՒՄԸ Կ'ԱՐԳԻԼՈՒԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ 27 ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ

Լոնտոնի չէզոքութեան յանձնաժողովը երեքշաբթի օր վաւերացուց մասնաւոր յանձնախումբին ծրագիրը, որ կը տրամադրէ շաբաթ կէս գիշերէն սկսեալ արգիլել օտար կամաւորներու առաքումը դէպի Սպանիա։ 27 պետութեանց պատուիրակները որոշումը անմիջապէս հաղորդեցին իրենց կառավարութեանց։ Նոյնիսկ Փորթուկալ, որ կարգ մը վերապահումներ յայտնած էր, առարկութիւն չըրաւ թուականի մասին։

Գալով Սպանիոյ ծովեզերեայ եւ ցամաքային սահմաններու հսկողութեան հարցին, դեռ չէ կարգադրուած, թէեւ յանձնախումբը առաջարկած էր այդ գործողութիւնն ալ կատարել մարտ 6էն սկսեալ։ Մասնաւորապէս Փորթուկալ կը դժուարացնէ այս գործը, արժանապատուութեան խնդիր յարուցանելով։ Եթէ ցամաքային հսկողութիւնը գործադրուի, միջազգային քննիչներ պիտի տեղաւորուին Սպանիոյ փորթուկալեան սահմանին վրայ։ Փորթուկալ այս պարագան անարգանք մը կը նկատէ իր ազգային պատիւին համար, եթէ նոյն իսկ Ֆրանսա քննիչներ ընդունի իր հողին, իսկ Անգլիա՝ Ճիպրալթարի մէջ։ Չէզոքութեան յանձնախումբը խորապէս ազդուած ըլլալով Լոնտոնի ֆրանսական դեսպանին վերջին ազդարարութիւններէն, այլեւս տրամադիր չէ լսելու Փորթուկալի առարկութիւնները։ Կ'ըսուի թէ մեծ պետութիւնները ճնշում պիտի բանեցնեն, որպէսզի համակերպի։

Ծրագրուած հսկողութեան առթիւ, ամէնէն աւելի գործ պիտի բացուի Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ։ Կ'ըսուի թէ Փորթուկալ ինքն իր գլխուն չի գործեր, այլ կը ներշնչուի Գերմանիայէն եւ Իտալիայէն։ Բայց կը յուսացուի համոզել զայն, մարտանաւերու ցանց մը շարելով իր ծովեզերքին վրայ։

Ընդունելով արգիլել կամաւորներու առաքումը, իւրաքանչիւր պետութիւն իր մասին միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, համաձայն երկրին օրէնքներուն։ Անգլիա արդէն գործադրել սկսած է հին օրէնք մը, որ կը տրամադրէ բանտարկութիւն եւ ծանր տուգանք։ Ֆրանսա դեռ մէկ ամիս առաջ քուէարկեց մասնաւոր օրէնք մը, որ կառավարութեան լիազօրութիւն կուտայ անհրաժեշտ պատիժները տնօրինելու։ Տարակոյս չկայ թէ նորէն բազմաթիւ օտարականներ միջոց պիտի գտնեն Սպանիա երթալու, իբրեւ կամաւոր։ Բայց պիտի դադրի շոգենաւերով լեցուն կամաւորներու առաքումը ռուսական, գերմանական եւ իտալական նաւահանգիստներէ։ Կ'ըսուի թէ աւելի քան 50.000 օտարականներ կը կռուին Սպանիոյ մէջ։

Ֆրանսայի ներքին նախարարութիւնը արդէն միջոցներ ծրագրած է, շաբաթ գիշեր իսկ արգիլելու համար կամաւորներու մեկնումը ֆրանքօ-սպանիական սահմանագլուխէն։ Հաւանական է որ հանրապետութեան նախագահը այսօր կամ վաղը ստորագրէ համապատասխան հրամանագիրը։ Բացի սահմանային հսկողութենէն, ֆրանսական ոստիկանութիւնը մօտէն պիտի հետեւի կամաւորներու զինուորագրութեան կեդրոններուն, ամբողջ երկրին մէջ։

Օրինագիծ գիներու բարձրացման դէմ

Ազգ. անտեսութեան եւ ներքին գործերու նախարարները արդէն մշակած են օրինագիծ մը, որ խիստ միջոցներ կը տրամադրէ գիներու բարձրացման եւ չարաշահութեան դէմ։ Օրինագիծը նախարարական խորհուրդին պիտի ներկայացուի այս շաբթու։

Մինչեւ հիմա նահանգային յանձնախումբերը տնօրինութիւններ կը կատարէին գիներու բարձրացման գործողութենէն վերջը։ Օրինագծին տրամադրութեամբ, այսուհետեւ անհրաժեշտ է նախ արտօնութիւն ստանալ, իսկ արտօնութիւնը պիտի տրուի միայն այն ատեն երբ օրինաւոր համարուի բարձրացումը։ Մէկ խօսքով, կառավարութիւնը կը վերակենդանացնէ 1916ին գործադրուած օրէնք մը, որ միեւնոյն ատեն կը ծառայէր զսպելու չարաշահութիւնը։ Կառավարութիւնը պիտի ջանայ հսկողութեան տակ առնել մասնաւորապէս անհրաժեշտ նիւթերու գինը։

Օրինագիծը շատ խիստ պատիժներ կը նախատեսէ յանցաւորներուն համար։ Ի հարկին հրապարակաւ պիտի յայտարարուի յանցաւոր առեւտրականին անունը, պիտի սահմանուի մէկ ամիսէն մէկ տարի բանտարկութիւն եւ 16էն մինչեւ 100.000 ֆրանք տուգանք (ոսկեդրամ)։ Միեւնոյն ատեն, կառավարութիւնը իր տրամադրութեան տակ ունի երկու միջոցներ, սանձելու համար գիներու բարձրացումը, 1.— Իջեցնել մաքսատուրքերը, 2.— փոփոխել բաժնեցուցակի դրութիւնը։

*** Երեսփ. ժողովը 217ի դէմ 365 ձայնով լիազօրութիւն տուաւ կառավարութեան, մաքսային տուրքերու կարգադրութեան համար։

«Մաքրագործում» Ծայր. Արեւելքի մէջ

Ծայր. Արեւելքի խորհրդային պաշտօնաթերթը, «Աստղ Խաղաղական ովկիանոսի», կը հաստատէ բազմաթիւ հրեայ գործիչներու ձերբակալութիւնը Պիրոպիճանի շրջանին մէջ։ Այդ հրէական ինքնավար շրջանին նախագահէն զատ, ձերբակալուած են ուրիշ երեւելիներ, հետեւեալ ամբաստանութիւններով.— Ճորային կապակցութիւն օտարներու հետ (անշուշտ Ճափոնցիներ).— Հրէական ազգայնականութիւն.— Քանդիչ գործունէութիւն փոխադրութեանց եւ կառուցումներու մէջ.— Խափանում Հրեաներու ներգաղթի՝ Եւրոպական Ռուսիայէն Պիրոպիճան։

Խորհրդային իշխանութիւնը Պիրոպիճանի «Հրէական Տունը» հաստատեց 1928ին, մրցելու համար Պաղեստինի հետ որ Մոսկուայի համար կը կազմէ զինուորական խարիսխ մը բրիտանական աշխարհակալութեան։ Շրջանին «անկախութիւնը» շնորհուեցաւ Սթալինեան սահմանադրութեամբ։ Թէեւ Պիրոպիճան նոյնքան ընդարձակ է որքան Ֆրանսա եւ ունի ախորժելի կլիմայ, բարեբեր հող, գեղեցիկ արօտավայրեր եւ անտառներ, ինչպէս եւ հարուստ հանքեր, հազիւ 8000 Հրեաներ հաւանեցան երթալ հոն հաստատուիլ 1936ին։ Հակառակ ապահարկութեան եւ լայն փոխառութեանց, նախընթաց տարիներու մէջ ալ պատկերը աւելի փայլուն չէր։

Նոյնքան խիստ մաքրագործում կատարուած է նաեւ Սախալին կղզիին մէջ, ուր բազմաթիւ նախկին Թրոցքիականներ աքսորուած էին 1928ին։

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ԹՂԹԱՏԱՐԸ կանոնաւորաբար պիտի բանի Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն միջեւ, յառաջիկայ նոյեմբերէն սկսեալ։ Ամերիկեան կառավարութիւնը 150.000 անգլ. ոսկի յատկացուց իբրեւ նպաստ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԱԽՈԽԵԱՆԻ ՇԻՐՄԻՆ ԱՌՋԵՒ

Մօտ 10 տարի առաջ, Մախոխեան ՅԱՌԱՋի խմբագրատունն էր եկած։

Թափանցիկ մարդու մը կը նմանէր, բիւրեղի նման թափանցիկ,— ճիշդ ինչպէս մարմին մը, որուն մէջէն կ'անցնին ճառագայթները՝ երբ արեւին բռնես։ Ալեւորո՞յթը թէ արեւին հետ իր բարեկամութիւնը,— այդ գոյնը տուեր էին իրեն։

Առաջին իսկ խօսակցութենէն՝ հասկցայ, որ կը հետեւի նորահաս սերունդին գրական փորձերուն,— պըլպզուն անուններու սիրահարը չէր։ Ու դիտել կուտար, որ յետպատերազմեան հայ գրական սերունդը աւելի շատ նկարչական շնորհք ունի քան երաժշտական կամ իմաստասիրական։

Աւելի վերջ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆներու ընթերցումին առիթով կը գրէր.— Ահա նոր բանաստեղծութիւնը ամբողջովին նկարչութիւն ու երաժշտութիւն դարձած։

Իբրեւ ՀԱՑ-ԲՈՑԻ ընթերցող, կը գրէր թէ բժշկութիւնը, այդ խոժոռ գիտութիւնը, բանաստեղծութիւն է դարձած կամ վէպ, ընթերցումը հաճելի։

Շատ կը սիրէր ՅԱՌԱՋը, անոր թարմութեան, երիտասարդութեան, աշխոյժ արտայայտութիւններուն եւ գեղապաշտ խմբագրութեան համար։ Վերջերս կը գրէր թէ Փարիզ պիտի գայ եւ երկու Շ.երուն արմաղան պիտի բերէ երկու կտաւ իր ստեղծագործութիւններէն։

×

ՅԱՌԱՋի խմբագրապետը հին ծրագիր մը ունի.— Գաղութներուն, ինչպէս եւ Ֆրանսայի գաւառներուն նուիրել մէկ մէկ բացառիկ թիւ, այդ թիւերուն մէջ դնելով հայ ժողովուրդը իր շինութիւններով, աշխատանքով, կազմակերպութիւններով եւ նիւթական ու մտաւորական անունով, առատ նկարներով զարդարուած։

Անցեալ ամառ, երբ արձակուրդի գացի Մարսէյլ, միտքս դրեր էի պատրաստել ՅԱՌԱՋի Մարսէյլի թիւը, յետոյ անցնիլ Նիս, այցելութեան երթալ մեր մեծ ծովանկարիչին, մեծարանքի թիւ մը պատրաստելու համար Մախոխեանի փառքով լեցուն։

Ծովը եւ բարեկամները տարին հովին տուին այդ ծրագիրս,— հիմա ո՜րքան կ'ափսոսամ, որ ուրիշ ժամանակի թողուցի այդ ծրագիրը։

×

Իրմէ նկարներ ունիմ, որոնք կը պատմեն սքանչելի ներշնչումը մեծ տարերքին,— ծովո՛ւն, անեզրութեան, անհունութեան, հեղուկ երկնքին, խորհրդաւոր շարժումին, տարերային զայրոյթին։

Մենք, ցամաքի ժողովուրդ, ինչո՞ւ այսքան կը սիրենք ծովը։ Հայկեան հանճարը, որուն բոցավառիլը Թէոդոսիոյ կամ Տրապիզոնի մէջ արկած մըն է եւ ոչ թէ հրաշք մը գեղապաշտական enracinementի, չեմ գիտեր ինչո՞ւ այսքան կը սիրէ ծովը, Արարատեան բարձրաւանդակէն հեղեղի պէս վար կը թափէ, դէպի Միջերկրական կը հասցնէ իր ժողովուրդը։

Տնտեսական պայմաններու մղո՞ւմ միայն, ըսէր Մարքս։

Օ՛ զօրութիւնը իմացական թռիչքին, որ կենսաբանական երեւոյթ մըն է անհունապէս փոքր աշխարհին մէջ, այլ հոգեբանախօսական երեւոյթ մը մարդկային պատմութեան մէջ,— անզսպելի եւ անտեղիտալի, մի՞թէ կը սխալիմ, ո՛վ պանծալի Փաղդէացիներ։

Բայց հայ ժողովուրդը կը սիրէ ծովը՝ ծուփ գոյնին գեղեցկութենէն ու ներշնչումէն անկախ, ծով անուանելով իր լիճերը, իր բանաստեղծներուն (Գողթանի գուսաններէն մինչեւ Ալիշան) երգել տալով ջուրերու թագաւորութիւնը, որովհետեւ ծովը երկունքն է մտքին, խոյանքն է իմացականութեան, թռիչքն է ստեղծագործ ուժին, ճիշդ ինչպէս կը նոյնէ, կը սաւառնի մրրկահաւը հորիզոնին անհունութեան մէջ։

Ո՞վ աւելի իրաւունք ունի, քան մենք, հոգիով ճախրելու, մտքով ազատ թեւաբախումներ կատարելու՝ երբ բիրտ իրականութիւնը կապկած է մեզ։

Ծո՛վ, ծո՛վ, ծո՛վ,— խորան ազատութեան, խորհուրդ յաւիտենականութեան, ներշնչարան վերանորոգ ստեղծագործութեան, վկայարան ցամաքի ունայնութեանց, ըմպանակ լուսեղէնի։ Եւ այդ, դուն, մեծ նկարիչդ Մախոխեան, որ ծովուն փառքը պատմեցիր մեզի, ինչպէս երբեմն Գողթնցիք ծովուն երկունքը կ'երգէին մեր նախահայրերուն, ի՞նչ կ'ուսուցանես մեզի.

— Սիրել ստեղծագործութեան ազատութիւնը, մտածման խորասուզումը անհունութեան մէջ։

Եւ այն հաւատքը թէ կը վերստեղծուի՛ ինչ որ կը քանդուի, ինչպէս ծովը իր զայրոյթին մէջ կը խորտակէ, կը փշրէ բայց յետոյ կը շինէ ալեծուփ եւ արեւաշուրթ մահիկը, ուր յաւերժահարսեր կը պառկին։

Ես այդ իմաստութիւնն է որ կը կարդամ գործիդ մէջ, Մախոխեա՛ն, մեծ արուեստագէտ։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՌՈՒՍԵՐՈՒ ՔԱՂԱԾ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Տարագիրներու զինուորագրութեան մասին

Պ. Մակլաքով, ռուս տարագիրներու կոմիտէին նախագահը, հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդած է տարագիր երիտասարդներու զինուորագրութեան մասին, պատասխանելով «Փոսլէտնիա Նովոսթի» թերթին հարցումներուն.—

« 1923ի օրէնքը, որ կրկնուեցաւ 1928 մարտ 31ին, կը տրամադրէր զինուորական ծառայութեան կանչել, համապատասխան նոյն դասի Ֆրանսացիներու բոլոր անոնք որ կ'ապրէին Ֆրանսայի մէջ եւ որ եւ է ազգութեան (հպատակութիւն) չէին պատկաներ։ Օրէնքին համաձայն անոնք պիտի ծառայէին « օտար գունդերուն» մէջ։ Բացառութիւն կ'ըլլար անոնց համար (համաձայն 12 յօդուածի), որոնք ցանկութիւն կը յայտնէին հպատակ դառնալու։

Երբ այդ օրէնքը հրապարակուեցաւ, մեզմէ ո եւ է մէկը չէր մտածեր թէ պիտի գործադրուէր մեզի հանդէպ։ Խորհրդային իշխանութիւնը տակաւին չէր ճանչցուած եւ մենք կը կոչուէինք Ռուսեր։ Մինչեւ 1935 ռուս տարագիրները ոչ միայն ենթակայ չէին այդ օրէնքին տրամադրութեանց, այլեւ եթէ ուզէինք կամաւորապէս մտնել Ֆրանսական բանակին մէջ, մեզ կը մերժէին, համաձայն 3րդ յօդուածի առաջին կէտին, որ կ'ըսէ թէ խաղաղութեան ատեն Ֆրանսական բանակին մէջ կրնան ծառայել միայն Ֆրանսացիները եւ հպատակ դարձած օտարները։ 1935 դեկտեմբեր 4ին միայն հրապարակուեցաւ զինուորական նախարարին բացատրականը, որով ռուս տարագիրները եւս նկատուեցան «հպատակութիւն չունեցողներ» եւ այդ պատճառաւ ենթակայ զօրակոչի։

Հետաքրքրականը եւ հրահանգիչը այն է, որ այս բացատրականին պատճառ դարձած են երկու ռուս գաղթականներ։ Անոնք դիմած են զինուորական նախարարին, փափաք յայտնելով մտնել Ֆրանսական բանակին մէջ եւ չեն ընդունուած իբրեւ օտարականներ։ Ասոր վրայ անոնք բացատրած են թէ իրենք «ազգութիւն» չունին եւ ուրեմն ենթակայ են 1928ի օրէնքի տրամադրութեան։ Այս առիթով զինուորական նախարարութիւնը հարցում ուղղած է արտաքին

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՓՈՐՁՈՒԱԾ ԼԱՐԱԽԱՂԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Միլանոյի հանդիպումը չափազանց շատ խօսեցուց իր մասին: Եւրոպական մամուլը, անխտիր, զբաղեցաւ անով: Ու կը զբաղի տակաւին: Հակառակ ատոր, սակայն, նոյն այդ մամուլը դեռ չկրցաւ ընդհանրական եզրակացութիւն մը դնել մէջտեղ: Ի՞նչ էր եղած այդ հանդիպումին արդիւնքը: Կողմերէն ո՞րը ինչ նպատակէ առաջնորդուած՝ յղացեր էր զայն: Զիանօ եւ Ր. Արաս ի՞նչ ծալքեր էին քրքրած: Եւ, վերջապէս «տեսակէտներու նոյնութիւնը» կամ «տարակարծութեանց չգոյութիւնը», զոր ջանացին պաշտօնապէս հաղորդել, ո՞րքան կը համապատասխանէր իրականութեան:

Փորձեցէք վերլուծել Միլանոյի տեսակցութեան մասին լոյս տեսած բոլոր յօդուածները, ու պիտի մխրճուիք աւելի անել ճամբու մը մէջ:

Զինակցութեան առաջարկ, — Նեղուցներու պայմանագիրը ստորագրելու համաձայնութիւն, Թուրքիան Սովետներէն անջատելու ձգտում, ուշադրութեան կեդրոնացում Կովկասի վրայ:

Ո՞րն է իրականը ասոնցմէ, ու ո՞րն է լուծումը: Դժուար է պատասխանել, անշուշտ: Կը խորհինք, սակայն, որ ներելի է պրպտումի փորձ մը՝ Միլանոյի լուսաւոր մշուշին մէջ, գտնելու համար մղիչ ազդակները այդ հանդիպումին, հետեւապէս եւ՝ տարբերքն ու կարելիութիւնները անոր:

Հարկ է, թերեւս, փարատել, նախ, չփոթութիւն մը: Հանդիպումէն առաջ այն կարծիքը քշուեցաւ առաջ, թէ Մուսոլինի կ'ուզէ հասկացողութեան գալ Թուրքիոյ հետ՝ լրացնելու համար Հռոմ-Լոնտոն Միջերկրականեան համաձայնութիւնը: Ասիկա տրամաբանական չէր, անշուշտ: Կասկած չի կրնար ըլլալ թէ՝ Հռոմ ու Լոնտոն, բանակցած ատեն, խօսած են նաեւ Թուրքիոյ մասին: Մոնթրէօ, Անտալիա եւ առ հասարակ արեւելեան Միջերկրականը անպայման երկար զբաղեցուցած է զիրենք: Վասնզի, ամէն անգամ որ Իտալիա որոշումներ ստորագրած է, 1915էն ի վեր, Անգլիոյ հետ, Անտալիան դրած է օրակարգի: Այս անգամ յաւելեալ հող մը կար, — Նեղուցներու պայմանագրութիւնը, որ իտալ-թրքական խնդիր չէ, այլ ռուսո-միջերկրականեան: Եւ որովհետեւ մինչեւ Միլանոյի հանդիպումը իտալ-թրքական յարաբերութիւնները լաւ չէին նաեւ ... զեկոյցով, առաւ ուրեմն բնաւ ըմբռնելի չէր, որ անգլիաիտալական համաձայնութեան հետ կապ ունեցող խնդիրներու մասին Իտալիան խօսէր Թուրքիոյ հետ, երբ Անգլիան՝ Մոնթրէօյէն ինչպէս նաեւ Իտալիոյ դէմ Միջերկրականեան ուխտէն ասդին՝ այնքան մօտեցած է Թուրքիոյ:

Անկէ զատ, այլ եւս պարզ է, որ Միլանոյի հանդիպումը արդիւնք է Էնկիւրիի ցանկութեան, որուն համար անշուշտ, նախապէս չօշափումներ կատարած է Հռոմը:

Ուրեմն, եթէ մենք խնդրին մօտենանք Իտալիոյ կողմէ կանխորոշ յարդարումի մը եւ Թուրքիոյ կողմէ յանկարծակի համաձայնութեան մը ակնկալէն, մասամբ քակած կ'ըլլանք այն հանգոյցը, որ իրարու կապեց, գոնէ խօսակցութեան ձեւին տակ, Իտալիան ու Թուրքիան:

Եթովպիոյ ամբողջական գրաւումէն ու Սպանիոյ ներքին կռիւներուն արտասովորական տարողութիւն բռնանալէն կամ տրուելէն վերջ, Իտալիա՝ Գերմանիոյ հետ իր մերձեցումին տուաւ միջազգային տրամադրով քաղաքական գործակցութեան մը բնոյթը: Այդ տրամադիրը, որ կը սկսէր զօրավոր Ֆրանքոյի «մայրաքաղաքէն», երկարեցաւ մինչեւ Թոքիօ, իսկ կեդրոնական Եւրոպայի ու Պալքաններու մէջ սխեմատիկ գործունէութեան մը վերածուեցաւ:

Փոքր Համաձայնութիւնը փաստօրէն փլաւ՝ իրմէ առաջ տապալելով Թիթուլէսքուն ու Նէվթիլը: Պալքաններու ուխտը անուն մը մնաց միայն, Պելկրատի եւ Սոֆիայի վերջնական զուգադիպութեամբ: Կը մնար, ուրեմն,— Ֆրանսայէն զատ,— Թուրքիան անջատել Ռուսիայէն:

Գերմանիոյ տնտեսական կապը ի զօրու չէր այդ նպատակը իրականացնելու: Եւ որովհետեւ Էնկիւրի տեսական մղձաւանջը ունէր եւ ունի՝ իտալական ցանկութեան մը Անտալիոյ վրայ, Հռոմի կողմէ, ուրեմն, մերձեցումի տրամադրութիւն մը կրնար մղել Էնկիւրին անմիջապէս ձեռք երկարելու: Այդ օրերուն, ինչպէս կը յիշուի, Սանճաքի խնդիրը կար: Ռուսիոյ երկու զինակիցները, Ֆրանսա եւ Թուրքիա, դարձեր էին հակադիր կողմեր: Առիթը յարմարագոյնն էր: Հռոմ նետեց ուռկանը՝ յայտնելով թէ ինք նպաստաւոր կերպով տրամադրուած է Թուրքիոյ պահանջքին հանդէպ: Էնկիւրի, որ վարանած էր պահ մը, հանդիպումի առաջարկ ըրաւ կամ հաւանութիւն տուաւ, երբ Ժընեւի մէջ չէր յաջողեր լեզու գտնել եւ Անատոլուի գործակալութիւնը Ֆէվզի Չաքմաքի ու Աթաթիւրքի երկարատեւ տեսակցութիւնները կը հաղորդէր:

Ր. Արաս, ուրեմն, Իտալիոյ հետ խօսակցելու իր որոշումով, կը ձգտէր նեղել Ֆրանսան՝ զայն ստիպելու համար, որ զիջի Սանճաքի խնդրին մէջ:

Ճիշդ է, որ Ր. Արաս յաջողութիւն մը ունեցաւ Ժընեւի մէջ: Բայց, չհասաւ իր նպատակին: Թուրքիոյ մէջ կազմակերպուած խրախճանքները համապատասխան չէին ձեռք ձգուած արդիւնքին: Եւ ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ: Նախ՝ Ազգերու Դաշնակցութեան իրաւական մասնաւոր կացութեան պատճառաւ: Ու, երկրորդ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի մասնաւոր շահերուն իբրեւ հետեւանք արեւելեան Միջերկրականի մէջ: Սանճաքը մէկ մասն է հողատարութեան ենթակայ սուրիական հողերուն: Եթէ զայն անջատէին, խախտած պիտի ըլլային հաշտութեան դաշնագրի հողային պարագան, որով տուած պիտի ըլլային, ինչպէս կ'ըսեն, «գայթակղութեան օրինակ մը» ու պիտի մղէին Գերմանիան որ զայն հիմք ծառայեցնէ եւ ուզէ իր նախկին գաղթավայրերը, քանի որ Սանճաքն ալ, իբրեւ նախկին թրքական հողամաս, Ազգերու Դաշնակցութեան հողատարութենէն կը հանուէր ու կը վերադարձուէր Թուրքիոյ.

Ահա այս բարդ պարագան էր որ Ֆրանսան ու նաեւ Անգլիան դրաւ Թուրքիոյ դէմ, իսկ այս վերջինը, կ'ըսէինք, իր դէմքը ուզեց դարձնել Իտալիոյ: Թերեւս Հռոմը նախապէս ցանկութիւն յայտնած չէր: Բայց այն պատճառները, զորս վերը թուեցինք, իրաւամբ կրնային ենթադրել տալ Էնկիւրիի թէ իր ցանկութիւնը մերժումի չի հանդիպիր: Ուշագրաւ չէ՞ր, այս տեսակէտէն, այն պարագան որ Միլանոյի տեսակցութեան լուրը Ր. Արաս տուաւ Ժընեւի մէջ, իսկ իտալական մամուլը չհերքեց: Թուրքիան, այս կերպով, կը բանար նախընթաց մը՝ դիրքեր բռնելու Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ, ինչպէս ատենօք օսմ. կայսրութիւնը կ'ընէր, Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ:

Եւ սակայն, ներկայիս այդ խաղը ունի լուրջ դժուարութիւններ, եւ Էնկիւրի անզօր է իր վէգը արծթելու: Իրեն համար չափազանց հարկաւոր է, նախ, Իտալիոյ միացումը Մոնթրէօյի համաձայնագրին: Եթէ ընդունինք պահ մը, թէ Միլանոյի հանդիպումին մէջ Իտալիա փորձած չէ Թուրքիան հեռացնել Սովետներէն, ստիպուած ենք ընդգծել, սակայն, որ Իտալիա կրկնակի պատճառներով լրջօրէն շահագրգռուած է Մոնթրէօյի համաձայնութեան այն յօդուածով, ըստ որուն Ռուսիա, Թուրքիոյ հաւանութեամբ, կրնայ իր նաւատորմը Միջերկրական իջեցնել: Նախ որովհետեւ ինք Միջերկրականեան պետութիւն մըն է եւ կը ձգտի այդ ծովուն գոնէ արեւելեան մասին մէջ իր գերակշռութիւնը անխախտ պահել: Երկրորդ՝ որովհետեւ Գերմանիոյ հետ հակաբոլշեւիկ պայքարի մըն է լծուած:

Ուրեմն, երբեք կասկած չկայ թէ՝ Միլանոյի տեսակցութիւնը,— որ առաւելապէս անուղղակի պատճառներու արդիւնք եղաւ,— լայնօրէն շօշափեց այդ կէտը:

Հանդիպումին առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ թէ՝ «ոչ մէկ խնդիր կը բաժնէ իրարմէ երկու պետութիւնները» եւ թէ «անոնց միջեւ կրնան գոյութիւն ունենալ միայն փոխադարձ վստահութեան զգացումներ»: Ընդունինք որ ամէն տեսակցութեան կը յաջորդեն այսպիսի զեկոյցներ: Կը տեսնուի արդէն թէ անբովանդակ նախադասութիւններ միայն կրցած է տալ այդ տեսակցութիւնը: Եւ ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ, քանի որ ոչ Իտալիա կրնայ հրաժարիլ ռուսական նաւատորմը Տարտանէլէն ներս պահելու իր տեսակէտէն, ոչ ալ Թուրքիա կրնայ հրաժարիլ ու գոնէ ներկայ պայմաններուն մէջ, — Միջերկրականի մէջ ի հարկին ռուսական նաւատորմը իր հետ ունենալու իր պահանջքէն: Իրականին մէջ, ուրեմն, «փոխադարձ վստահութեան զգացումը», փոխադարձ անվստահութեան մը սիրալիր հաստատումին ամենաբնորոշ փաստն է: Անկէ պէտք չէ եզրակացնել, անշուշտ, թէ Իտալիա մօտաւոր ծրագիրներ ունի Անտալիոյ մասին: Բայց թէ ունի ապագային համար եւ կը ջանայ զայն իրականացնել,— ոչ մէկ տարակոյս այդ մասին:

Հաւանելի է, միւս կողմէ, որ Հռոմ ուզած ըլլայ շլացնել Թուրքիոյ աչքը՝ Կովկասի մասին հեռանկարներ բանալով անոր առջեւ: Բոլոր անոնք որ հեռաւոր կամ մօտաւոր հաշիւներ կ'ուզեն մաքրել Ռուսիոյ հետ ու կը մօտենան Թուրքիոյ, Կովկասը կը դընեն անոր առջեւ: Անկէ առաջ, միջազգային մամուլը գրեց նաեւ Ճափոնի կողմէ Թուրքիոյ եղած նման առաջարկի մը մասին:

Անկախ այն պարագայէն թէ ինչ է եղած Թուրքիոյ պատասխանը, Կովկասի մասնանշումը օտար մամուլին կողմէ (նոյն իսկ ենթադրութեան ձեւին տակ) ապացոյց մըն է, որ Էնկիւրի, միջազգային քաղաքական օրկաններու համոզումով, տրամադրութիւններ ու ծրագիրներ ունի Կովկասի մասին:

Կը հետեւի, այս բոլորէն, որ Միլանոյի հանդիպումը դրական ոչինչ կրնար տալ ու ոչինչ տուած է: Մեր կարծիքով, Իտալիա, քանի ռուսական նաւատորմը Տարտանէլէն անցքի պարագան կայ, չի ստորագրեր Մոնթրէօյի համաձայնութիւնը: Իսկ Էնկիւրին անկարող է ինքզինքը դուրս հանելու Մոսկուայի ուռկանէն ու թեւարկութենէն:

Մինչեւ ե՞րբ Էնկիւրի կը շարունակէ այդպէս մնալ: Քաղաքական անկախութեան իր ձգտումը մղեց զինքը Մոսկուայի թեւերուն յանձնուելու հարկադրանքին: Յաջողեցաւ: Բայց այդ պետական անկախութիւնը իր հետ բերաւ քաղաքականութեան ենթակայութիւն մը:

Էնկիւրի, կը խորհին շատեր, ճարպիկ է: Երբ Ռուսիոյ նժարը թեթեւնայ՝ ներքին տկարացումի թէ արտաքին ուժերու զօրացումին հետեւանքով՝ ան գիտէ յանկարծ դիրք փոխել եւ մէկն ըլլալ բերանը խղտողներէն:

Ճիշդ է:

Ճիշդ է, սակայն, եւ այն, որ օսմ. կայսրութիւնն ալ նոյնքան ճարպիկ էր, բայց խղտուելու ցանկութեան զոհեց իր հողերուն խղոտ պատառները ...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԵՐԿՈՒ «ՄԱՏԱՄ ՊՈՎԱՐԻ»ՆԵՐԸ

— . —

Ներկայիս գոյութիւն ունին երկու Մատամ Պովարիներ,— մէկը հիւսուած Ֆլոպէրի «Մատամ Պովարին», իսկ միւսը Կաստոն Պաթիի «Մատամ Պովարին».

Եթէ երկու «Մատամ Պովարի»ներն ալ միեւնոյն ծագումը ունին եւ միեւնոյն կեանքը, իրարմէ կը զատուին սակայն հոգեբանական ճամբով.

Ֆլոպէր ուսումնասիրած է Էմմա Պովարիի պարագան, իբրեւ ջղային ախտաբանութեան առաջնակարգ մասնագէտ, իսկ Պաթի՝ իբրեւ հարուստ բեմադիր:

Ցաճախ ըսուած է որ եթէ Էմմա Պովարի ստանար տարբեր դաստիարակութիւն մը, հաշտ՝ իր խոնարհ դիրքին եւ գեղջկական շրջանակին հետ, թերեւս շատ երջանիկ կեանք մը ունենար:

Իբրեւ բժիշկ խօսելով, սխալ է այդ կարծիքը: Էմմա Պովարի հոգեախտաւոր մըն է, կազմախօսապէս անհաւասարակշիռ: Դաստիարակութիւնը եւ կրթութիւնը ոչինչ պիտի կարենային փոխել իր ջլախտին ճակատագրական զարգացման մէջ: Ես տեսած եմ,— ինծի նման՝ ուրիշ բժիշկներ ալ տեսած են,— մանկամարդ աղջիկներ, որոնք գործաւորական խոնարհ խաւերու պատկանելով հանդերձ՝ դարձած են «Մատամ Պովարի»ներ.

Ուրիշներ ալ կը պնդեն թէ բժիշկ Պովարի միջակութիւնն էր, որ Էմման մղեց նետուելու դարպասողներու բազուկներուն մէջ: Բայց Շարլ Պովարի այնքան ալ միջակ բժիշկ մը չէր: Անպայման գիւղական իր միջավայրին մտաւորական մակարդակէն բարձր էր ան: Եւ ոչ մէկ պատասխանատուութիւն ունի Էմմայի ջլախտին զարգացման մէջ, ընդհակառակն նշմարելով որ հոգեկան հիւանդ է իր կինը, աշխատած է դարմանել զայն: Ռուան առաջնորդած է՝ ցոյց տալու համար իր փրոֆէսէօրին, որուն ախտաճանաչութիւնը կ'ըլլայ «ջղային հիւանդութիւն մը».

Տիկ. Մարկրիթ Ժամուա կարճ բայց ուշագրաւ յօդուածի մը մէջ, կը պնդէ թէ բոլոր կիներն ալ «Մատամ Պովարի»ներ են: Կը ցաւիմ բայց թէ կը սխալի արուեստագիտուհին, որ այնքան լաւ կը մարմնացնէ Գաթիի մելամաղձոտ Էմմա Պովարին, ես չեմ բաժներ իր տեսակէտը: Պովարիզմը ջլախտ մըն է, ինչպէս պիտի հաստատեմ քիչ վերջ, եւ շատ քիչ են կիները, որ վարակուած ըլլան ջղայնութեան այդ մասնայատուկ ձեւով:

«Մատամ Պովարի»ները հազուագիւտ են:

Ի՞նչ է, ուրեմն, այն ջլախտը, որով վարակուած է Ֆլոպէրի Էմմա Պովարին: — Մտային անհաւասարակշռութիւն:

Այսօր չէ որ հոգեբոյժները կը ծանօթանան մտային այլասերումի — խարխուլ մտային անհաւասարակշռութեան— տեսութիւններուն: Ահա թէ ինչ կը գրէ Մանեան.—

«Այս անհաւասարակշռութիւնը հիմն է այլասերումին, ան է որ մեզի կուտայ իր այլազան ու բազմազան երեւոյթներուն բանալին: Իր յարափոփոխ վիճակներուն խարխլական ձեւին տակ, այլասերումը մեզի կը յայտնուի իբրեւ տեսակ մը ձեռնախոյս պրոտէոս (յարափոփոխ մարդ): Պէտք է զայն ամուր բռնելու համար, ենթարկել խիստ վերլուծումի մը»:

Հաստատելու համար թէ գոյութիւն ունի մտային այլասերում մը, հարկ է մխրճիլ իւրաքանչիւր անհատի ծննդոց ծառին արմատներուն խորութեան մէջ:

Էմմա Պովարիի անցեալին մէջ կը գտնենք.

«Հայր Ռուոյի աղջիկն էր, քաղքցի աղջիկ մը: Իր հանին հովիւ էր: Ունէր զարմիկ մը, որ քիչ մնաց ոճրագատ ատեան դրկուէր, վէճի մը մէջ բռնած իր եպերելի ընթացքին հետեւանքով»:

Հայր Ռուօ նորմանտացի մեծ ագարակապան մըն էր, բաւական լաւ հաւասարակշռուած:

Էմմա Ռուօ, ընդհակառակն, մանկութենէ եւ պատանեկութենէ սկսեալ, կը յայտնուէր իբրեւ արտասովոր էակ մը:

Տակաւին շատ փոքր՝ սուտ չինելու մարմաջն ունէր, երազամոլ էր, եւ արդէն սկսեր էր մտային անհաւասարակշռութեան նշաններ ցոյց տալ: Վէպին էջերը լեցուն են արտասովոր նկարագրին նկարագրութիւններով:

Ֆլոպէր խիստ եւ մեթոտիկ վերլուծում մը կատարած է, այնպէս ինչպէս պիտի ուզէր Մանեան:

1850ին, այն շրջանին՝ երբ Ֆլոպէր սկսած է գրել իր գլուխ գործոցը, ապահովաբար չէր գիտեր թէ Էմմա մըտային անհաւասարակշռութեամբ վարակուած աղջիկ մըն էր: Մանեան այլասերումի տեսութեան, որ ծնունդ պիտի առնէր ու կազմուէր յետագային, Ֆրանսացի մեծ յիմարաբոյժին Մանեանի օրերուն:

Պարագաներու նկարագրութիւնը մնայ անփոփոխ, տեսութիւնն է որ կը փոխուի: Մանեանի օրով, Էմմա Պովարիի պիտի տրուէր «մտային այլասերում», հոգեկան խոր անհաւասարակշռութեամբ, իր կեանքին եւ մտածումներուն մէջ անկարգութիւն [illegible] ախտաճանաչումը:

Ներկայիս, քիչ մը մոռցուած են Մանեանի տեսութիւնները, եւ Էմմա Պովարիի ախտաճանաչումը այսօր կը կատարուի համաձայն նոր տեսութիւններու: Էմմա Պովարի սքիզոյիտ մըն է (սքիզոյիտ բառը բառ մըն է կազմուած՝ [illegible] եւ պատիկեր [illegible]րէն): Սքիզոյիտ կը կոչուի հոգեկան այն հիւանդութիւնը, որ կ'արտայայտուի իրականութեան հետ կենսական կապի պակասով, ձգտումով մը դէպի մենութիւն եւ երազամոլութիւն,— կեանքէ դուրս: Սքիզոյիտները կ'ապրին «ընդմէջ երկրի եւ երկնի»: Այժմ կարդացէք Ֆլոպէրի սա հրաշալի պարբերութիւնը «Մատամ Պովարի» վէպէն.

«Էակ մըն էր ուրիշներէն վեր, ընդմէջ երկնի եւ երկրի, ամպերու մէջ, գերբնական»:

Էմմա Պովարի կ'ապրի իր երազներուն եւ երեւակայութեան մէջ: Գաւառական սպասեակներուն ետեւէն լսէ երգեհոնի մը ձայնը, վալս կ'ն[illegible] «անվերջանալի պարանաց մը կը դառնար իր գլխուն մէջ, կերթ պարուհի մը զորդի մը ծաղիկներուն վրայ նստած՝ իր մտածումները կ'ոստոստէր նուագին հետ, կ'օրօրուէր երազէ երազ, տխրութենէ տխրութիւն»:

Էմմա ժամերով կը խորասուզուի երազներու մէջ, երբ ինքզինք կը ձգէր իր խոկումներէն տարուած հեղգհեղգ աւելի իյնալով մենամոլութեան եւ տխրութեան մէջ: Ահա այսպէս է սքիզոյիտներուն ալ նկարագիրը:

«Հոգին լեցուն էր տենչանքներով, կատաղութեամբ, ատելութեամբ: Սիրահարած էր Լէոնի [illegible] մենութեան կը ցանկար, որպէսզի կարենար աւելի լաւ վայելել անոր պատկերը» ...

Երազամոլութիւն, [illegible] կեանք՝ երեւակայութեամբ հիւսուած, շրջապատին պատշաճելու անընդունակութիւն, քնէութիւն, ինքնամոլութիւն, վերացում,— յատկանշական կէտերը հին հեղինակներու սահմանած մտային անհաւասարակշռութեան, կամ արդի գաւառականներու սահմանած սքիզոյիտ նկարագրին:

Էմմա, որ այնքան պչրասէր է, ուրեմն այնքան անտարբեր կը դառնայ հանդէպ ամէն բանի, որ բոլորովին [illegible] կ'ուզայ ինքզինք. [illegible]պէր, իբրեւ նուրբ հոգեբոյժ, այնքան արժանագրած է, ապացուցանելու համար թէ Էմմայի մտային վիճակը բնականոն չէ: Առողջ հոգիով կամարդ կին մը օրերով չի նստիր [illegible]ուանց հագուելու:

«Կը տժգունէր, սիրտի բաբախումներ կը զգար: Շարլ տուաւ վալերիան եւ քափուրի լոգանք ընել յանձնարարեց: Ինչ որ կը փորձէին, սակայն, կը թուէր թէ աւելի շատ կը գրգռէին»:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԿՈՎԿԱՍԸ ՀԻՒՍԻՍԻ ԵՒ ՀԱՐԱՒԻ ՄԻՋԵՒ

Ֆրանսական դեսպանին հեռագիրը մեծ գոհունակութեամբ ընդունուեցաւ Փետրուարի մէջ: Անմիջական հարեւանութիւնը Անատոլուի մէջ, եւրոպական մեծ պետութեան մը, ինչպիսին էր Ֆրանսան, Ռուսաստանին հաճելի չէր, բայց եւ այնպէս անհնար էր մերժել նաեւ համաձայնութիւնը Ֆրանսայի այդ հողերու մասին, նկատի առնելով այն չափազանցած ախորժակը որ Ռուսաստանը յայտնած էր սկիզբները հողերու գրաւման առիթով:

Նուաճելու համար Ֆրանսական բաղձանքը, Ռուսաստան յիշեց Հայերը, զորս միշտ կը պահէր պահեստ՝ Թուրքիոյ մէջ կազմակերպելիք ամէն տեսակ ապրանքներու համար: Արտաքին նախարարի օգնական Ներատովի յանձնարարութեամբ, նախարարութեան [illegible], Սազոնովին, 2 մարտ 1915ին.—

«Խնդրեմ յանձնել [illegible]:

«Ֆրանսական զեկոյցին առիթով Ա. Ա. Ներատով կը յայտնէ հետեւեալ մտածումները,— իր կարծիքով հարկ է յայտնել Ֆրանսացիներուն թէ Հայերը մեր առացած տեղեկութիւններու համաձայն, կ'երազեն Մերսինի եւ շրջանի մասին, հայ բնակչութեամբ եւ այդ վայրերու միացումը ֆրանսական առաջադրած պահանջներուն, կրնայ հրահրել յառաջ բերել Հայերու մէջ՝ Ֆրանսայի հանդէպ: Անհրաժեշտ է այս առիթով բացատրել Ֆրանսացիներուն, թէ մենք պարտք կ'ըզգանք իրենց ուշադրութիւնը հրաւիրել այս մասին, որպէսզի չկարենան մեզ մեղադրել թէ ժամանակին իրենց չենք հաղորդած Հայերու ցանկութիւնները: Եզրափակելով Ա.Ա. Ներատով կը կարծէ, թէ անհրաժեշտ է յայտնել Ֆրանսացիներուն, որ եթէ իրենց համար անհրաժեշտ եւ կարեւոր կը համարին Մերսինի կցումը, մենք ի հարկէ չենք ընդդիմանար: — ՊԱԶԻԼԻ»:

Յայտնելով պատրաստակամութիւն չխանգարելու Ֆրանսական յաւակնութիւններուն Կիլիկիոյ մասին, ռուսական կառավարութիւնը լրջօրէն անհանգիստ էր, քանի որ հաւանական կը դառնէր Ֆրանսայի հաստատուիլը Կիլիկիոյ մէջ: Այդ վախերը յառաջ եկած էին ոչ թէ հայկական ցանկութիւնները չիրագործուելուն համար, այլ ինչպէս պիտի տեսնենք յետոյ, կը վախնային որ մի գուցէ հանրապետական Ֆրանսան իր ազատասիրական աւանդութիւններով իբրպէս Հայաստանի մէջ կը հաստատէր ազատ ինքնավար վարչաձեւ, ինչ որ ռուս կառավարութեան կարծիքով կրնար դառնալ քաջ գայթակղութեան կովկասեան ժողովուրդներուն համար եւ կրնար յառաջ բերել լուրջ ազգային շարժումներ Կովկասի մէջ: Այդ նպատակով որոշուեցաւ անգամ մը եւս փորձել ետ կեցնել Ֆրանսան իր Կիլիկեան պահանջներէն, սակայն զարտուղի ճամբաներով: Ատոր համար, արտաքին նախարարութիւնը Փարիզ եւ Լոնտոն դրկեց հայկական պատուիրակութիւն մը ղեկավարութեամբ յայտնի հայ հանրային գործիչ բժիշկ Յ. Զաւրիեւի, որուն Փարիզի մէջ պիտի միանար Նուպար փաշան: Վերոյիշեալ պատուիրակութեան յանձնարարուած էր Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ մէջ կատարել քարոզչութիւն ի նպաստ մեծ Հայաստանի ստեղծման Կիլիկիոյ եւ Մերսինի հետ միասին:

Այս առիթով արտաքին նախարարի օգնական Ներատով հեռագրեց Լոնտոնի եւ Փարիզի դեսպաններուն ապրիլ 4ին 1915ին (թիւ 1721).—

«Հայ գործիչ, ուսուցչապետ բժ. Զաւրիեւը, քաջածանօթ նախարարութեան, կ'երթայ Ֆրանսա եւ Մեծն Բրիտանիա, շահագրգռելու վերոյիշեալ երկիրներու կառավարութիւնները եւ հանրային կարծիքը ի նպաստ Հայերու ցանկութիւններու իրագործման:

Զաւրիեւ կը խնդրէ զինքը ծանօթացնել քաղաքական շրջանակներուն եւ հովանաւորել: — ՆԵՐԱՏՈՎ»:

Հասնելով Փարիզ, բժիշկ Զաւրիեւ, ի հարկէ, ներկայացաւ Իզվոլսկիին, յանձնեց Փետրուարի մէջ հաւանութիւն առացած հայկական տենչերու ծրագիրը: Այսուհանդերձ, Իզվոլսկի որոշեց առանձին հրահանգներ Սազոնովէն: Ան մայիս 4ին, 1915ին թիւ 318ով հեռագրեց.— «Հոս եկած բժ. Զաւրիեւը ներկայացուց ինծի արտաքին նախարարութեան մէջ ունեցած իր խօսակցութեան եզրակացութիւնը: Նոյն գրութեան մէջ, ի մէջ այլոց ըսուած է թէ Ռուսաստանը ցանկութիւն ունի Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ ստեղծելու ինքնավար Հայաստան մը:

Հայաստանի հողերը իբր թէ պիտի տարածուէին ոչ միայն հայկական վիլայէթներու վրայ, այլ եւ Կիլիկիոյ իբրեւ նաւահանգիստ ունենալով Միջերկրականի վրայ՝ Մերսինը, մէջն ըլլալով ողջ Ալեքսանտրէթի ծոցը Տոսմուրթալըքի հետ միասին ... Խնդրեմ ինծի իմացնել թէ ճի՞շդ է որ վերոյիշեալ ծրագիրը հաւանութիւն է առացած ձեր կողմէ եւ ի՞նչ սահմաններու մէջ եւ հոս, պէտք է ջանամ ուժ տալ անոր: Կիլիկիոյ վերաբերեալ կէտը շատ փափուկ կը թուի ինծի, քանի որ Ֆրանսան արդէն յայտնած էր այդ մասին իր կարծիքը: — ԻԶՎՈԼՍԿԻ»:

Նոյն հեռագրի առթիւ Սազոնովի կողմէ տրուած պատասխանը շատ հրահանգիչ է բոլոր անոնց համար որ կ'ուզեն հասկնալ յստակ պարզ եւ հասարակ բառերու: Սոյն պատասխանը [illegible] գեղեցկօրէն կը վկայէ թէ Ռուսաստանի աւանդական ցանկութիւնները, «պաշտպանելու» հայկական իղձերը, որոնց այնքան խոր կերպով կը [illegible]տային եւ տակաւին կը շարունակէ՝ հաւատալ կարգ մը հայկական քաղաքական շրջանակներ, ուրիշ բան [illegible]ղած չէն առաւ կառավարութեան համար, եթէ ոչ հասարակ գործիք [illegible] ռուսական աշխարհակալութեան [illegible]թին խաղերու՝ Թուրքիոյ մէջ:

Ահա Սազոնովի 5 մայիս 1915, թ[illegible] 2307 հեռագիրը Իզվոլսկիի.—

«Հայերու հետ եղած խօսակցութիւնները ունեցած են ակադեմական [illegible] հանգամանք: Մենք ոչ մէկ որոշ ծրագիր չենք թելադրած Զաւրիեւի: Անոր խնդրանքն է եղած, նկատի առնելով Հայոց իղձերը, տեսնել Կիլիկիան ապագայ Հայաստանի սահմաններուն մէջ: Մենք ըսած ենք թէ ի վիճակի չենք այդպիսի առաջարկ պաշտպանելու, քանի որ Կիլիկիոյ մէջ ֆրանսական շահերն են գերիշխող»:

ԹԱՄԳԻՑ ԵԼԵԿՈՍԻ

(3)

Վարդան Մախոխեան

— • —

ՆԻՍ.— Կամիւտաէն վերջ Մախոխեան... Երկու անփոխարինելի կորուստներ որոնց երկար, շատ երկար ժամանակի մը համար ջահը մարեցին հայ գեղարուեստի արդէն աղօտ երկինքին։ Երկու տիտաններ որոնց մահովը հայ միտքը կը զրկուի սահմանափակ իր ամէնէն փայլուն ներկայացուցիչներէն, երկուքն ալ անհասանելի, երկուքն ալ առասպելական ոճի, պաշտելի։

Եթէ առաջինը իր հայրենասէր երգերով ազգին ժամանակակից ամէնէն կարեւոր դէմքը եղաւ, Արարատէն մինչեւ Գոստանդնուպոլիս, Մշոյ դաշտէն Սեւանայ լճին, հայրենիքի կարօտ տանջող սիրելով հայրենիքի հրաշքը Թորոսոն, եւ վերադարձի հրաւէրը, Մախոխեան իր անուրանալի տաղանդով եղաւ գեղարուեստական աշխարհի արտադրողներէն մին։ Վերջին հսկայ արտադրողներէն մին։ Վերջինը թաթխել անարժէք էր։ պատառ ներկի մէջ, ճերմակի կապոյտ, կապոյտի ծիրանի խառնել՝ տեսիլներ յղացնելու համար խռովքի մը որուն ձեռքը դպցնել իսկ կը դժուարանար, նկարել այդ ոչինչը կանգնած մը կտաւի վրայ՝ հոն մարմին տալ անոր, ուր եւ բանաստեղծել վեհափառ ովկիանոսը, անծայրածիր ու վայրագ, ձայն տալ անոր թաւալումներուն, ջուրը երեւցնել սրսկել աթափեցնելու համար լեզուն անոր, այծերու եւ յամառ հանճարին բայց կը տարուի եւ այսպէս հրաշալիք մը արտադրել ու նետել քաղաքակրթական աշխարհի երեսին բանալ համար։ «Ահաւասիկ ցեղին առասպելներէն մանիկ մը, անիրաւուած ազգին բաժինը քաղաքակրթութեան աղնուացման համար», այս եղաւ գործը անզուգական վարպետին։ Ինչ մեծ գործիչ... Գեղարուեստական աշխարհը պէտք է մեզի հետ յաւ մահը անոր զոր «Le maître de la mer» կոչեց եւ որուն գլուխ-գործոցներով իր գեղեցկագոյն թանգարանները զարդարեց։

Հանգիստ իր ոսկորներուն եւ մխիթարութիւն իր վշտահար եղբօր։

Գ. ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ

×

Նկարչական ծանօթ քննադատ Ժորժ Աւրիլ, որ քանիցս գրուատալից յօդուածներ նուիրած է Վարդան Մախոխեանի արուեստին, L'Eclaireur de Niceի մէջ կը գրէ.—

Երէկ տխուր լուր մը առինք,— Նկարիչ Վարդան Մախոխեան մեռած է։

Ծագումով Հայ, Վարդան Մախոխեան ծնած էր Տրապիզոնի մէջ, 31 Մայիս 1869ին։ Ընդհ. պատերազմին

վերջերը հաստատուեցաւ Նիսի մէջ։ Ամէն ամառ կը հեռանար Նիսէն, կը ճամբորդէր այլ ծովեզերքներ ուր կրնար բանալ իր կտաւը, յետոյ կը վերադառնար մեր քաղաքը։ Մախոխեան շատ կը սիրէր Ֆրանսան. քանի մը տարի առաջ Ֆրանսահպատակ դարձած էր արդէն եւ միաժամանակ Պատուոյ լեգէոնի ասպետի շքանշան ստացած։

Այս պատիւով կը նուիրագործուէր տաղանդ մը, որ ծանօթ էր արդէն եւրոպացի արուեստագէտներու, մեծարուած անոնց կողմէ։ Մախոխեան կը կրէր «ծովանկարիչ» տիտղոսը, եւ բոլորովին արժանի էր այդ տիտղոսին, ոչ միայն իր փառաւոր տեսարաններով, ծովէն առնուած, այլ եւ իր խոր ծանօթութեամբ ծովուն զայրոյթին ու ժպիտներուն։ Բնութեան առջեւ խոնարհ եւ համեստ, ան կ'աշխատէր պահպանել բնութեան հզօր իրապաշտութիւնը, միաժամանակ անոր վրայ կ'աւելցնէր իր անձնական յուզումը, որուն ամէնէն խորունկ յատկանիշներն էին մելամաղձոտութիւն եւ խռովքը։ Ներդաշնակ մելամաղձոտութիւնը բանաստեղծներուն, ազնուական խռովքը մարդոց, որ կը բարձրանայ Միսեղծօղին՝ ստեղծագործութեան մէջէն։ Մախոխեանի ծովանկարները թելադրական եւ հզօր էջեր են, որոնց տէրերը,— առանց կարգին բազմաթիւ մեծ թանգարաններ,— կը հպարտանան իրաւամբ։

Անուրանալի վարպետ, օժտուած ճարտար արուեստով մը, ոչ մէկ տեսարանական վարդապետութիւն ունէր, թելադրանքները կը ստանար միայն բնութեան հետ իր երկար եւ համբերատար հաղորդակցութիւններէն։

Անվիճելի տաղանդով օժտուած այս նկարիչը, ուժեղ այս դէմքը, Վ. Մախոխեան, ընկերային իր յարաբերութիւններուն մէջ շատ համակրելի էր, ոչ ոք կը վիրաւորէր, եւ երբ օժանդակութիւն մը կը կատարէր, կ'աշխատէր գաղտնի պահել։

Իր կորուստը խորապէս զգալի պիտի մնայ գեղարուեստական շրջանակներուն մէջ։ Ձայն պիտի ողբան իր բազմաթիւ եւ հաւատարիմ բարեկամները, որոնք զինք կը հրջապատէին իրենց խոր հիացումով։

Փրթի Նիսուա թերթը իր կարգին կը գրէ.—

Խոր ցաւով իմացանք հռչակաւոր ծովանկարիչ Վ. Մախոխեանի մահը։

Նկարիչ էր եւ բանաստեղծ։ Զգայուն հոգի մը, բայց համեստ։ Կտակած էր որ իր թաղումը կատարուի մտերմական նեղ շրջանակի մը մէջ եւ մահը ծանուցուի թաղումէն վերջ միայն։

Ցարգուեցաւ այդ կտակը, եւ մենք, Փրթի Նիսուա, թէեւ հինգշաբթի օրուընէ տեղեակ այս լուրին, լռեցինք։

Այս զգայուն հոգին հիմա կը հանգչի այն քաղաքին մէջ, զոր այնքան կը սիրէր։ Իր մարմինը ամփոփուած է, առժամաբար, ընտանեկան «թաղին» մէջ, մինչեւ որ օր մը վերջնապէս գետեղուի մասնաւոր դամբարանի մը մէջ, արժանի մեծ արուեստագէտի իր անունին։

Խմմա հիւանդ է իրապէս. Ցյօպէր նուրբ զիտող մըն էր, ճշմարիտ հոգեբոյժ մը, Ռուանի հիւանդանոցին վիրաբոյժին արժանի պաւակը։

Խմմա պարբերափոփոխ ջղախտ տագնապներ ալ կ'ունենար։

«Ը չաղակրատէր տենդավառ շատախօսութեամբ մը, բայց այս յափշտակութեան կը յաջորդէին թմրութեան յանկարծական պահեր, երբ կը կենար անխօս եւ անշարժ»։

ՏՈՔԹ. Գ. ՔՈԼՈԼԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՖԻԼԻՊՊԷԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ ՀԱՆԴԷՍԸ

— . —

ՖԻԼԻՊՊԷ.— Փետրուար 7ին, Ֆիլիպէի Մխիթարեանները, իրենց հիմնադրին՝ Մխիթար Աբբահօր ծննդեան 261րդ տարեդարձին առթիւ սարքած էին գեղեցիկ հանդէս մը։ Վարձուած էր քաղաքիս երկրորդ մեծ սրահը, որուն 600է աւելի աթոռները գրաւուած էին ընտրեալ հասարակութեան մը կողմէ։ Ժամը ճիշդ 3ին սկսաւ հանդէսը պուլկ. եւ ազգ. քայլերգներով, «Ծովի Մարիցա» եւ «Մեր Հայրենիք», որ ունկնդրուեցան յոտնկայս։ Ցաջորդեց Ե. Մինասեանի «Marche Méchithar»ը դաշնակի վրայ։ Վարժարանի 50 հոգիէ բաղկացած երկսեռ երգչախումբը ազգ. քայլերգներէն յետոյ՝ ղեկավարութեամբ Հ. Հէպոյեանի երգեց երկու ձայնով Մխիթարեանց եւ Վարդանանց նուիրուած երկու երգեր, Հայաստանի վրայ նոր երգ մը ու Տ. Զուհաճեանի «Երդ ուրախութեան»ը, որ հաճոյքով ունկնդրուեցաւ։

Իսկապէս հաճելի ժամանց մը եղաւ ներկաներուն համար յայտագրին 4րդ թիւը, որ կը կազմէր նուագներու ծաղկեփունջ մը։ 9 — 13 տարեկան 7 տղաք դաշնակի վրայ նուագեցին 4 ձեռքով դասական ու նորագոյն կտորներ, արժանանալով ունկնդիրներու ջերմ գնահատանքին։ Արդարեւ անակընկալ մըն էր այս հանդիսականներուն համար, զի փոքրիկներէն ոմանք հազիւ չորս ամսէ ի վեր, ուրիշներ 8 — 10 ամսէ ի վեր դաշնակի դաս առնել սկսած են Հ. Գր. Հէպոյեանի առաջնորդութեամբ։

Քանի մը արտասանութենէ վերջ՝ վեց աշակերտներու կողմէ յաջողութեամբ բեմադրուեցաւ «փորձութեան ժամը», ներկայ ժամանակէն առնուած բարոյալից թատրը, որ խոր տպաւորութիւն բրաւ ունկնդիրներուն վրայ։ Ասոր յաջորդեց՝ վարժարանի տնօրէն Տօքթ. Հ. Համազասպ Ոսկեանի բանախօսութիւնը՝ «Մխիթարայ ցաւերն ու վշտերը» որ իր համառօտ բայց կուռ բովանդակութեամբ լաւ ընդունելութեան արժանացաւ։ Ողեւորութիւնը կրկնապատկուեցաւ, երբ մանչերէ կազմուած 26 հոգինոց խումբ մը ներկայացուց յատուկ Ցրդ Թիւը՝ Հնդկական պարը, հնդիկ տարազով ու երգով։

Ցայտագրի վերջին թիւը կը կազմէր «ծաղիկներու պարը» (պուլկարերէն), որ նոյնպէս մեծ յաջողութեամբ ներկայացուցին վարժարանի 9 — 14ամեայ աշակերտուհիները։

Հանդիսականները բաժնուեցան ջերմ տպաւորութեամբ։

Թղթակից

ԾԻԾԱՂ

———

Մայրը.— Տղաս եկուր երեսդ ձեռքերդ լուամ որ մաքուր ըլլաս։

Տղան.— (Որ չէր ախորժեր լուացուելէն) Մայրիկ, երանի թէ գիս սեւամորթ ծնած ըլլայիր, երկուքս ալ այդ ձանձրութենէն կ'ազատէինք։

Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ (ԿՈՉ)

— • —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Նկատելով որ գաղութներու մէջ ցրուած պատանիները մեծ մասամբ դպրոց չեն տեսած, կամ կիսատ ձգած եւ գործի մտած են, եւ կամ օտար դպրոց կը յաճախեն, անհրաժեշտ է նախ արթնցնել անոնց հայկական գիտակցութիւնը։

ՆՊԱՏԱԿ.— Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան նպատակն է մշակել տալ հայ պատանիներու բարոյական, մտաւոր եւ ֆիզիքական զարգացման, ազգային եւ քաղաքական դաստիարակութեան։

ԶԲԱՂՈՒՄՆԵՐ.— 1. Իւրենային դասաւանդութիւններ կազմակերպելով, հայ պատանիներուն պիտի տրուին հայերէնի եւ Հայոց պատմութեան, Հայաստանի աշխարհագրութեան դասեր

2. Մեր պատանիները պէտք է սորվին չարքային ցուցադրական եւ առողջապահական մարզանքներ.

3. Ծնամով կազմակերպուած գրասանքներու շնորհիւ (արշաւ, բանակում, շարժանկար, մանկական ներկայացում եւն.) հայ պատանիներ պիտի ուրախանան, զուարթ օրեր պիտի ապրին, արդիական պահանջներու համաձայն։

4. Պատանիներու յատուկ գրոյցներու, դասախօսութեանց եւ ընթերցանութեան միջոցով, պատանիներու մտաւոր զարգացումը պիտի կորացուի.

5. Մեր պատանիները ամէն հինգ ամիսը անգամ մը, ենթակայ են առողջական քննութեան.

Դիմել Շահէնեան Ակումբ., 3 րիւ Էքլիփս։

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԵՆ

ՀԻՒՍԻՍԱՑԻՆ ՍՈՒՐԻՈՅ ՔԻՒՐՏԵՐԸ

— • —

Սուրիական թերթերը կը գրեն —

Հիւսիսային Սուրիոյ Քիւրտերը յայտարարութիւն մը հրատարակեցին պարզելով իրենց դիրքը սուրիական կառավարութեան հանդէպ։

Ցայտարարութիւնը կ'ըսէ.—

«Այն օրէն ի վեր երբ Ալեքսանտրէթի խնդիրը սեղանի վրայ դրուեցաւ կարգ մը գրողիչներ մամուլի մէջ եւ հրապարակաւ կը տարածայնեն թէ քիւրտ պարագլուխներ ժողովներ կը գումարեն սահմանագլուխին վրայ Թուրքեւքրտական դաւադրութիւն մը կազմակերպելու եւ նոյն հայրենիքին մէջ տարակարծութիւններ ստեղծելու համար։ Արդ, բարձրաղաղակ կը յայտարարենք ի լուր աշխարհի թէ հաւատարիմ կը մնանք սուրիական հայրենիքին, բայց կը դատապարտենք քիւրտ պարագլուխներու դէմ գործուած գրգռութիւնները, ընտրութիւններէն առաջ թէ վերջը։

«Ինչ կը վերաբերի այն երեւակայական անցուդարձերուն որոնց մասին կը խօսի սուրիական մամուլը, յայտարարելով թէ գողութիւններ, ոճիրներ ու թալաններ կազմակերպուած են քիւրտ պարագլուխներու ղեկավարութեամբ, անոնք չափազանցուած են եւ անսովոր հանգամանք մը չունին։

Որովհետեւ Քիւրտ Տաղը միշտ նման եղելութեանց թատերավայրը դարձած է անցեալին մէջ։

«Եթէ ուզէին, Քիւրտերը կրնային բռնի ուժով իրենց վրէժը լուծել հօրի ու արեան մէջ խեղդելով ամբողջ Քիւրտ Տաղի շրջանը։ Սակայն անոնք բնաւ չեն մտածած այդ մասին։

«Այժմ կոչ կ'ուղղենք սուրիական ժողովուրդին՝ չհաւատալ երեւակայածին տարածայնութեանց, մանաւանդ որ ներկայիս աւելի քան անհրաժեշտ է հայրենիքի բոլոր տարրերուն միութիւնն ու սերտակցութիւնը ի խնդիր ներքին կազմակերպման եւ անկախութեան։

«Արաբները պէտք է յստակօրէն ըմբռնեն թէ Քիւրտերը հայրենիքի զբաւհըն են, զինուորն ու պաշտպանը միաժամանակ»։

ՄԱՄՈՒԼ

———

ԻՆՉՈ՞Ւ ԱՆՀԱՇՏ ԵՆ

— • —

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 փետր.).

— «Ցուծաստանի եւ մանաւանդ Եգիպտոսի Դաշնակցականներու եւ Ռամկավարներու համերաշխութեան ձեռնարկները չափազանց անհանդստացուցած եւ վրդոված կ'երեւին Պոսթընի Ռամկավար թերթի խմբագիրները, որոնք չեն ալ կրնար ծածկել իրենց բուռն դժգոհութիւնը այդ առթիւ։ Անոնցմէ մէկը նոյնիսկ այնքան հեռու կ'երթայ, որ «ադնուալի տխրութեան եւ արդարամիտութեան պակասի» հետեւանք կը նկատէ Եգիպտոսի եւ Յունաստանի իր ընկերներու համերաշխութեան գովելի փորձերը։

Քանիմը ամիս առաջ, երբ ամենայն Հայոց կաթողիկոսի լիազօր ներկայացուցիչ Գարեգին սրբազանը փորձեց Ամերիկայի մէջ ոչ թէ համերաշխութիւն առաջ բերել, այլ գէթ եղած եկեղեցական պառակտումը վերցնել, Պոսթընի ռամկավար նոյն խմբագիրներն էին որ ըմբոստացան այդ փորձի դէմ, գրգռիչ, անհաշտ կոչեր ու յօդուածներ հրատարակեցին եւ անփառունակ կերպով պարտութեան մատնեցին Գարեգին Սրբազանը։ Ասոր քանի մը ամիս յետոյ Եգիպտոսի համերաշխութեան առթիւ Պոսթընի ռամկավար թերթին բռնած դիրքը ցոյց կուտայ անգամ մը եւս, թէ անոր խմբագիրները անուղղելի մարդիկ են եւ մինչեւ այսօր ալ որ եւ է գնով չեն ուզեր հրաժարիլ իրենց պառակտիչ ընթացքէն։

Աններելի միամտութիւն պիտի ըլլար հարկաւ ո եւ է անկեղծ գաղափարական շարժառիթ փնտռել այս ընթացքին մէջ, քանի որ երեխաներուն իսկ պարզ պէտք է ըլլայ թէ այդ ընթացքը վնասակար է ազգային շահերուն համար։ Ուրիշ առթիւ ըսած ենք արդէն, թէ Խորհրդային կառանի ոստիկանութիւնը իր գործակալներու միջոցով չարաշուք դեր մը կը կատարէ մեր գաղութի ներկայ պառակտումին մէջ։ Սակայն, առէք զատ անկասկած, խոշոր դեր մը կը կատարէ նաեւ ռամկավար չէֆերու անհատական կամ խմբակցական հաշիւը եւ ցաւալի թշնամական տրամադրութիւնը դէպի Դաշնակցութիւնը։

Այդ եւս գաղտնիք չէ, որ առէք չորս-հինգ տարի առաջ ռամկավար կուսակցութիւնը Ամերիկայի մէջ հոգեվարքի մէջ էր։ «Պայքար», «Հ. Կոչնակ»ի նման տեսեական ծանր ճգնաժամ կ'ապրէր եւ փակման կամ կրճատման վտանգի առջեւ կը գտնուէր։ Թերթին դատապարտելի դիրքը հայ ազգային եռագոյն դրօշակին դէմ, ինչպէս եւ պառակտիչ ընթացքը հայ եկեղեցիի գործերուն մէջ ընդհանուր վրդովմունք եւ դժգոհութիւն էին առաջ բերած։ Եւ եթէ չըլլար Ղեւոնդ արք.ի անակնկալ սպանութիւնը, այսօր Ամերիկայի մէջ ռամկավար կազմակերպութիւնը հաւանաբար հասած պիտի ըլլար Հնչակեաններու ողբալի վիճակին։

Սակայն, յիշեալ ցաւալի սպանութիւնը ժամանակի մը համար յետաձգեց ռամկավարներու քայքայման ընթացքը՝ անոնց ձեռքը զրպարտական զրահապատ մը դնելով՝ կիրքեր ու նախապաշարումներ գրգռելու, դիւրահաւատներու եւ միամիտներու ատելութիւնը Դաշնակցութեան հանդէպ հրահրելու եւ այդ կերպով իրենց շուրջը համակրանք ստեղծելու համար։

Այսպէս էր որ ռամկավարները յաջողեցան ժամանակաւորապէս վերակենդանացնել իրենց սեռնող կազմակերպութիւնը, քանի մը տասնեակ համակիրներ շահիլ, հոս ու հոն քանի մը ակումբներ բանալ եւ պարահանդէսներ սարքելով ու վիճակահանութիւններ ընելով ալ փակուելէ ազատել իրենց թերթը։

Արդ՝ որովհետեւ ռամկավար չէֆերը այս բոլոր «յաջողութիւնները» շահեցան եկեղեցին պառակտելու, Դաշնակցութեան դէմ անհաշտ կռիւ եւ պայքար ընելու միջոցով, անոնք կարծած են այն սխալ համոզումը, որ որքան աւելի երկար շարունակեն իրենց այս ապաժամ ընթացքը, այնքան աւելի երկար պիտի կարենան քաշել իրենց ողորմելի գոյութիւնը։

Այս է այն ծածուկ հաշիւը, որ կը ստիպէ ռամկավարները ... Եգիպտոսի եւ Յունաստանի իրենց աւելի փորձուած ու հեռատես ընկերներու օրինակին։ Հաշիւ մը, սակայն, որ ապահովաբար ծանր յուսախաբութիւններ պիտի պատճառէ իրենց շատ շուտով»։

ԾԻԾԱՂ

———

— Ձեր աչքերը շատ զօրաւոր են։

— Ինչո՞ւ հասկցար։

— Այն օրէն ի վեր որ ինծի սուրիւր Ֆրանք փոխ առիք, մէկ քիլոմեթր հեռուէն զիս կը տեսնէք։

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—— o ——

Թաղմիկներու օղակը, որ այնքա՜ն վտանգաւոր կերպով նեղցեր էր բլուրի չորս կողմը, արագութեամբ սկսաւ լայնանալ, մինչ տղաքը անընդհատ կը շարունակէին կրակել։

— Տղաք, եաւէս, ու Գէորգը գիրքէն դուրս ցատկելով՝ բլուրն ի վար վազեց, Նիկոլն ու տասնեակն ալ եւտեւէն.

Դեռ թշնամին խելքի չեկած, տղաքը Գէորգի ղեկավարութեամբ վազեցին չորս հինգ բոպէ եւ գրաւեցին թնդանօթներու ուղղութեամբ գտնուող հողաբլուրը։ Հոն հասած, ով ինչպէս կրցաւ դիրք մը բռնեց։ Անմիջապէս բուռն եւ արագ համազարկերով բակոան ծեծել թնդանօթներու կեցած տեղը, ուր անհնարին իրարանցում մը սկսաւ։ Մինչեւ որ թնդանօթները կրցան հեռացնել ապահով հեռաւորութեան մը վրայ, Գէորգն ու ընկերները առանց նեղութեան վերադարձան նախկին դիրքը։

— Տղայ Ցակոբ,— հոգածու չէչտով մը հարցուց Նիկոլը՝ ընկերոջ կաղալը տեսնելով,— տօ, չլինի՞ թէ վիրաւորուած ես։

— Մէրդ չմեռնի՛, դու մէկ դատարկ սատմօքսիս մասին հարցուր, վէրքը յետոյ։

Ժամը հինգը անցած էր։ Կամաց կամաց իրիկնաղէմի մթնշաղը սկսաւ ծանրանալ երկրի վրայ։ Թշնամիի հրաձգութիւնը կը շարունակուէր։ Տղաք հազիւ երբեմն կը պատասխանէին։

Քիւրտը գիշերուան խաւարով չի կռուիր։ Երբ խաւարը բոլորովին պատեց, անոնք խումբերու բաժնուած, դանդաղ գիւղերու վրայ անշարժ մնացին, հակառակ զինուորական հրամանատարի աղաչանքին, սպառնալիքին, որ ընդհանուր յարձակում մը փորձէ։

Ֆէտայիները երկու սպաննուած ունեցեր էին, երեք հատ ալ թեթեւ վիրաւորներ։ Ինկածներու զէնքերն ու փամփշտակալները վերցնելով՝ անոնք առանց աղմուկի իջան բլուրէն վար։

Ուրանցի Ցակոբի հետ Սաքօն ու Մկօն առաջ անցան եւ դէպի ձորը ուղղուեցան, մինչ Գէորգը խմբի հետ քիչ մը քայլի վրայ կը հետեւէին անոնց։

Ամպամած խաւար գիշեր մըն էր։ Խումբի այդ յանդուգն քայլը կրնար աղետաբեր լինել, եթէ հանդիպում մը ունենային թշնամիին հետ։ Բարեբախտաբար ձորը ամայի էր։ Քրտերը չէին կրնար երեւակայել իսկ թէ ֆէտայիները կրնան ձորը իջնել, մօտենալ գիւղին, ուր հարիւրաւոր Քրտեր իջած էին՝ հանգստանալու եւ գիշերելու համար։

Խումբը քառորդ ժամէ մը հասաւ քանդուած գոմի քով։ Հոդ՝ ձախ թեւի վրայ ձորէն դուրս գալով՝ ան ուղղուեցաւ դէպի Աղպուլաղի լեռնանցքը։ Ճանապարհէն դուրս եկած, լեռներու փէշերով կը քալէին, խորտ ու բորդ գետնի մը վրայ։ Ցերեկը, կռուի ժամանակ տղաք բոլորովին մոռցած էին, որ յոգնած են, որ երկու օրէ ի վեր բան մը չեն կերած։ Բայց անգամ մը լեռնանցքի դժուարին զառիվերը ձեռք առած, կրկնակի խստութեամբ զգացին իրենց յոգնածութիւնը, որ ալ աւելի զգալի կը դառնար անօթութեան հետեւանքով։

Ահագին ծանրութիւն մը վրանին, տղաք արիւն քրտինք մտած՝ գլուխնին կախ կը քալէին, գերագոյն ճիգ մը թափելով իրարմէ ետ չմնալու, ժամ առաջ լեռնանցքը անցնելու։ Եթէ միայն կարողանային ճանապարհով երթալ, այդ թերեւս տանելի լինէր։ Բայց սարերով երթալ, բազմաթիւ ձորեր անցնել, ոտք դրած տեղը չիմանալ, այդ աւելի քան սպառիչ էր, ու խմբի ամէնէն տոկուններու համար իսկ դժուար։

Երկու տեղ ստիպուած կանգ առին՝ քիչ մը հանգստանալու համար, մինչ խումբը ահագին ճանապարհ ունէր կտրելիք, մինչեւ որ հայկական շրջանը հասնէր։ Գործօթէն մինչեւ Աղպուլաղի լեռնանցքը հազիւ երկու ժամուան ճանապարհ լինէր։ Խումբը հինգ ժամէն կտրեց այդ տարածութիւնը եւ երբ լեռնանցքը շրջեցան ու Փիր-Սոլան քրտական գիւղի մօտ Սեւ գետին մօտեցան, այլ եւս շարժելու կարողութիւն չէր մնացեր ոչ ոքի մը-բայ։Գիւղէն կէս ժամ հեռաւորութեան վրայ, գետի եզերքին, տղաքը թափուեցան իրարու վրայ։

Գէորգի եւ Ցակոբի համար պարզ էր, որ այդ պայմաններու մէջ Ղըլճա հայկական գիւղը հասնելու մասին պէտք չէ մտածէին արդէն, այլ պէտք է գոհանային լեռներու մէջ թաքստոց մը գտնելով, օր մըն ալ անօթի մնալը աչք առած։

Կէս գիշերը անցած էր։ Պէտք էր շարժէին, լոյսը չբացուած լեռնային դիրք մը գրաւելու համար։ Հազիւ հազ կարելի եղաւ տղաքը կեկին ոտքի հանել։ Իրենց առջեւ կը բարձրանար երկրորդ լեռնաշղթայ մը, որ Ցաղթայ սարէն բաժնուած՝ կ'երկարի մինչեւ քաղաք, Շահբաղի գիւղի մօտ։

Անհնարին տառապանք մը եղաւ խմբի համար այդ վերելքը։ Ցոգնած, սոված ու քնատ, հայդուկները քթաշրջիկներու նման օրօրուելով քայլ կը փոխէին։ Միայն Ուրանցի Ցակոբը, երկաթէ կամքով օժտուած մարդ մը, ետ ու առաջ կը վազէր՝ խնդրելու, աղաչելու տղոց, որ վերջին ճիգ մըն ալ ընեն, տեղ հասնելու համար։ Իսկ այդ հասնելիք տեղի մասին ոչ ոք, ոչ իսկ Սաքօն ու Մկօն յստակ գաղափար մը ունէին։ Թերեւս, խումբը յաջողէր լուսնցացին հասնիլ Ծարակոնիս, որ զուտ հայաբնակ հարիւր յիսուն տուննոց գիւղ մըն էր, Արճակի լճին հիւսիսային ափին ինկած։ Իսկ եթէ չհասնէի՞ն...

Գէորգը վճռականապէս հակառակեցաւ Ծարակոնիս երթալու առաջարկութեան։ Երկու օրուան ընթացքին Քրտերու հետ ունեցած հանդիպումները ոտքի հանած էին ամբողջ շրջաններու քրտութիւնը։ Կառավարութիւնը աչալուրջ՝ փնտռտուքի ետեւէ էր։ Այդ պայմաններուն մէջ, անշուշտ հայկական գիւղերը մասնաւոր հսկողութեան ենթակայ էին։ Հետեւաբար Ծարակոնիս երթալը պիտի նշանակէր պարզապէս ծուղակն իյնալ, եւ պատճառ դառնալ չէն գիւղի մը աւերման։

Երբ, պահ մը հանգստանալով, խումբը նորէն սկսաւ կամաց կամաց շարժիլ, տղաքը զարմանքով նկատեցին, որ փոխանակ լեռնանցքէն դէպի դաշտ իջնելու, Ցակոբն ու վալաստներ դէպի արեւելք ուղղուեցան, լեռնաշղթային գագաթները քերելով։ Ընդհանուր յուսալքում մը տիրեց։ Տղաքը փափաքելով իրարու կը հարցնէին թէ ինչո՞ւ համար հակառակ ուղղութեամբ կ'երթային վալաստները։ Գլուխնին կախած, յոգնած ոտքերնին դժուարութեամբ փոխփոխելով, բոլորն ալ առանց ձայն ձուն հանելու կ'երթային, անապատի մը մէջ կորսուած կարաւանի մը դանդաղութեամբ։

Երկու ժամ քալելէ վերջ, տաժանելի վերելք մը սկսաւ։ Սարի կողով կը բարձրանային։ Ֆէտային որքան ալ անձնուրաց, երբ դէմ յանդիման կ'ելլէ անկարելիութեան մը, բնականօրէն կ'ընկճուի։ Ֆիզիքական տոկունութեան հետ իր հոգեկան արիութիւնն ալ կը խորտակուի, ու ան կը դառնայ անհատականութիւնը կորսնցուցած ոչխար մը։ Խումբը փոսի մը մէջ կանգ առաւ։ Այլ եւս ոչ մէկ ուժ, յորդոր, աղաչանք կրնար զիրենք տեղերէն շարժել։ Գէշ աղէկ հոգ պիտի անցընէին օրը։

Գէորգն ու Ցակոբը յանձն առին պահակութիւնը, մինչ խմբի տղաքը եզած տեղերնին երկնցան ու քնացան այնպէս, ինչպէս կրնան քնել այդ վիճակի մէջ եղած մարդիկ։ Առոն մը վերջ մանր անձրեւ մը սկսաւ, որ շուտով ձիւնի փոխուելով՝ ճերմակ սաւանի մը տակ ծածկեց երկիրն ու քնացող տղաքը։

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

նախարարութեան, հասկնալու համար թէ արդեօ՞ք ռուս գաղթականները կը պատկանին հպատակութիւն չունեցողներու շարքին։ Նախարարութիւնը տուած է պատկանին հպատակութիւն չունեցողներու շարքին։ Նախարարութիւնը տուած է գրական պատասխան։ Ահա այն ժամանակ կը հրատարակուի դեկտեմբեր 4ի հրահանգը։

Մեր կարծիքով, ռուս տարագիրները չեն կրնար հպատակութիւն չունեցողներու շարքին, հետեւաբար կարգ մը բացառութիւններով դիմած ենք կառավարութեան։ Խնդիրը յանձնուած էր միջնորդական յանձնաժողովին ի քննութիւն եւ մինչեւ յանձնաժողովին աշխատանքներուն լրացումը Թուեներուն զօրակոչը յետաձգուեցաւ։ 1936 հոկտեմբեր 22ին հրատարակուեցաւ (պաշտօնական թերթին մէջ՝ 1936 հոկտ. 28ին) հանրապետութեան նախագահին հրամանագիրը զինուորագրութեան մասին եւ անոր կցուած զինուորական նախարարին հրահանգին մէջ խօսք չկար հպատակութիւն չունեցողներու մասին։ Այդ սակայն երկար չտեւեց։ Ցիշեցին այդ պարագան ալ, աւելի ճիշդ յիշեցուցին այդ մասին եւ ի մեծ զարմանս այդ ալ եղաւ Թուեներու կողմէ։

Միջնորդական յանձնաժողովը վերսկսաւ իր աշխատանքները եւ եկաւ կարգ մը համաձայնութեանց։ Ի միջի այլոց նախարարութիւնը հրաժարեցաւ իր սկզբնական նախագծէն՝ ստիպել մեզ ծառայել հոտար գունդերուն մէջ, սակայն իրաւախոհութիւնը բաւարար չէր մեզի համար։ Ես պիտի չխօսիմ այդ մասին եւ ոչ ալ պիտի քննադատեմ։

Եզրակացութիւնը եղաւ այն որ պաշտօնաթերթի դեկտեմբեր 3ի թիւին լոյս տեսաւ, անստորագիր եւ տառանց թիւի, լրացումը զինուորական նախարարի հոկտեմբեր 22ի հրամանին, որով զօրակոչի կ'ենթարկուէր ոչ միայն «հպատակութիւն չունեցող» այն անհատները որոնք զինուորական տարիքի մէջ էին, այլեւ անոնք որ զօրակոչի ենթակայ պիտի ըլլային 1923էն յետոյ ի կատարումն այդ հրամանի, քաղաքապետարանները սկսան կանչել ռուս տարագիրները արձանագրելու համար ցուցակներու մէջ։ Որ եւ է լրացուցիչ տեղեկութիւն զինուորական ծառայութիւն կատարելու մասին չէր յայտնուած եւ չէր որոշուած։ Այդ առթիւ ծագեցան կարգ մը անախորժութիւններ։ Քաղաքապետարանները պատրաստեցին հարցարաններ օրէնքի տրամադրութեան համաձայն անոնց համար, որոնք չէին կրնար ապացուցանել իրենց հպատակութիւնը (հպատակութիւն) եւ պահանջեցին, որ կանչուածները ստորագրեն, առանց առարկութեան։ Տարագիրները կը դժկամակէին ստորագրել, անպատուաբեր համարելով իրենց համար այդ կոչումը (ազգութիւն չունեցող. Խմբ.) եւ յետոյ կը նկատէին զայն ծուղակ մը իրենց համար։

Պաշտօնեաները չունենալով հրահանգներ, թոյլ չէին տար ստորագրել կարգ մը վերապահումներով եւ մերժողներուն կը սպառնային գործադրել պատասխանատութիւններ, ամէն մէկը իր հնարագիտութեան եւ երեւակայութեան համաձայն։»

(Մնացեալը յաջորդով)

1,500,000,000 ոսկի պաշտպանութեանց համար

Անգլիական կառավարութիւնը Սպիտակ Տետրակ մը հրատարակեց, պարզելով սպառազինութեանց նոր ծրագրին մանրամասնութիւնները։ Այս առթիւ կառավարութիւնը դիտել կուտայ թէ անխոհեմութիւն պիտի ըլլայ յառաջիկայ հինգ տարիներուն համար ազգ. պաշտպանութեան ծախքը հաշուել 1,500,000,000 անգլ. ոսկիէն պակաս (150 միլիառ ֆրանք)։ Բացի միւս պատրաստութիւններէն, 1937 — 38 պիտի շինուին — երեք առաջին կարգի զրահաւորներ, իւրաքանչիւրը 33,000 թոն տարողութեամբ, բացի անոնցմէ որ արդէն շինուին յունուար 1էն սկսեալ, 7 նոր յածանաւ, բացի նախկին 7էն, լրացնելու համար ծրագրուած 70ը, երկու սաւառնանաւ՝ օդանաւեր փոխադրելու համար, նոր սուզանաւներ՝ նաւատորմին համար եւն. Բանակին թիւն ալ պիտի աւելնայ. իսկ օդային սպառազինութեանց համար պիտի շինուին 75 նոր կայաններ եւ պիտի աւելցուի օդաչուներու թիւը, որ այժմ 50,000 է։

Երկու դեսպաններ եւ պիտի կանչուին

Թուրքական դահլիճը լուրջ տագնապ մը կ'անցընէր, քանի մը օրէ ի վեր։ Իտալական եւ գերմանական դեսպանները մասնակցած ըլլալով երկու Երկաթ Թաւակներու (Փալական) յուղարկաւորութեան, անախորժ մթնոլորտ մը ստեղծուած էր։ Բարեբախտաբար կարելի եղաւ փրկել կացութիւնը։ Վարչապետ Թաթարէսքու երեքշաբթի օր ճառ մը խօսելով երեսփ. ժողովին մէջ, յայտարարեց. — «Ես միջազգային սկզբունքներու եւ սովորութեանց խախտում կը նկատեմ երկու օտար դիւանագէտներու մասնակցութիւնը կրօնական հանդիսութեան մը, որ սարքուած էր հովանաւորութեամբ քաղաքական կուսակցութեան մը եւ որ վերածուած է քաղաքական ցոյցի մը»։

Այս հարցը ծերակոյտին մէջ ալ յուզուած ըլլալով, այլեւս անխուսափելի կը համարուի որ գերմանական եւ իտալական դեսպանները ետ կանչուին։ Կ'ըսուի թէ Փորթուկալի դեսպանն ալ նոյն վիճակին մէջ կը գտնուի, մասնակցած ըլլալով ցոյցին։

Ազգ. Վիճակահանութեան պարգեւներ

Երեքշաբթի օր տեղի ունեցաւ ազգ. պարգեւախաղի 1937ի առաջին շարքին վիճակահանութիւնը։ Երեք միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 0.250.744 թիւը։ 56 տոմսակներ որոնց թիւերը միայն մէկ թիւ տարբերութիւն ունին այս թըւանշանէն, կը շահին 30,000ական ֆրանք։

Հետեւեալ չորս թիւերէ իւրաքանչիւր շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք. — 0.179.722, 0.821.647, 0.337.369, 0.777.986, 224 տոմսակներ որոնց միայն մէկ թիւը կը տարբերի այս թուանշանէն, շահեցան 10.000ական ֆրանք։

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500,000 ֆրանք. — 0.830.947, 0.259.072, 0.109.677, 0.619.717, 0.306.976, 0.471.622։ 336 տոմսակներ որոնց միայն մէկ թիւը կը տարբերի այս թուանշանէն, շահեցան 5000ական ֆրանք

42,299 վերջացող թիւերը շահեցան 100.000 ֆրանք։
78.276 վերջացող թիւերը շահեցան 100.000 ֆրանք։
6318 վերջացող թիւերը շահեցան 50,000 ֆրանք։
938 վերջացող թիւերը շահեցան 10.000 ֆրանք։
958 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք։
37 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք։
10 վերջացող թիւերը շահեցան 500 ֆրանք։
9 վերջացող թիւերը շահեցան 100ական ֆրանք։

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԳԱՂԹԱՅԻՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ հարցումներ եղած Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ։ Արտաքին գործերու խորհրդականը պատասխանեց թէ կառավարութիւնը երբեք մտքէն չէ անցուցած Գերմանիոյ փոխանցել որ եւ է բրիտանական գաղթավայր։ Պահպանողական երեսփոխան մը գոհացում չստանալով, հարցուց թէ անցեալ շաբթու բանակցութիւններ կատարուեցա՞ն գերմանական դեսպանին հետ։ Խորհրդականը պատասխանեց թէ չկատարուեցան եւ յիշեցուց անցեալ ապրիլ 27ի յայտարարութիւնը, որով կառավարութիւնը կը յայտնէր թէ որ եւ է զիջում պիտի չկատարուի առանց խորհրդարանին հաւանութեան։

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ծրագրած է, պայքարելու համար համայնավարութեան դէմ։ Ժընեւի եւ Նէօշաթէլի նահանգներուն իշխանութիւնները ծրագիր մը մշակած են, օրէնքէ դուրս հռչակելու համար համայնավարութիւնը։ Ծրագիրը 25,000 ֆր. ֆրանք տուգանք եւ մինչեւ երկու տարի բանտարկութիւն կը նախատեսէ անսաստողներուն համար։

ԶՕՐ. ԿԻՕՐԻՆԿ Վարշաւա հասնելով, անմիջապէս տեսակցութիւն մը ունեցաւ Լեհաստանի վարչապետին եւ արտաքինին հետ եւ յետոյ որսի գնաց։

1934 յունուարի գերման եւ լեհական դաշնագրին ստորագրութենէն ի վեր, վորրորդ անգամն է որ զօր. Կէօրինկ Լեհաստան կ'այցելէ։ Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ գաղտնի կը պահուի ամէն բան։

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ դաշնակցային խորհուրդը 14 օր պայմանաժամ տուաւ, որպէսզի պետական պաշտօնեաները հրաժարին բոլոր բոլշեւիկեան կամ անոնց բարեկամ կազմակերպութիւններէ։

ՈՒԿՐԱՅՆԱՅԻ մէջ նոր ձերբակալութիւններ կատարուած են, համաձայն Վարշաւայէն հասած հեռագրի մը։ Կալանաւորներուն մէջ կը գտնուին բազմաթիւ պատասխանատու պաշտօնատարներ եւ կուսակցական վարիչներ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ երկու յելուզակներ պաշարուելով, կրակ բացին ոստիկան զօրքին վրայ։ Երկու ժամուան հետապնդումէ մը վերջը, մէկը սպաննուեցաւ, միւս երկուքը փախան ինքնաշարժով։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընկերաքաղաքական դասախօսութիւնը այս շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Գարակէօզեանի սրահին մէջ, 45 Րիւ տը լա Ցէֆանս, Իսի լէ Մուլինօ։ կը խօսի՝ ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ.

Կաւալ

Լիոնի Վարանդեան կոմիտէն ընկերական բռնդ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8 ½ին. 181 Cours Lafayette, Զաւգնթանն գ ... [illegible]

ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Ժանթիյիի, Պիւէթոյի, Շուազիի եւ Փորթ տ'Իթալիի, Հայ զինուորներու առժամեայ վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ այս շրջաններու բոլոր հայրենակիցները, 20 փետրուար, շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին Պ. Յովհաննէսեանի սրահը, 13 րիւ Փիէր Քիւրի, Քրէմլէն Պիսէթրը։

ԾԱՆՕԹ — Վերոյիշեալ շրջաններու մէջ յբնակող հայրենակիցներու մուտքը արգիլուած է։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՑԷՆՆԻԼԷՐԻ Հայր. Միութեան տեղական բաժնի տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ այս կիրակի ժամը 2.30ին, Հայ Ակումբին մէջ, 1 Bld. Carnot, Ալֆորվիլ։ Օրակարգ. Համարատուութիւն եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան։ Ոչ ոքի հրաւիրագիր ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այն նկատել։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

VENDREDI 19 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ՈՒՐԲԱԹ 19 FÉVRIER 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3350

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԴՈՒՌԸ ԳՈՑԵՆՔ, ԹՈՂ ԻՐԱՐ ՋԱՐԴԵՆ...

Ամիսներէ ի վեր Լոնտոնի մէջ բազմած է պատկառելի ժողով մը,— չէզոքութեան, իրենց բառով՝ ոչ-միջամտութեան յանձնախումբ: Նպատակը՝ միջոցներ տնօրինել, որպէսզի Սպանիոյ կառավարութիւնը եւ ապստամբները օգնութիւն չստանան դուրսէն: Ուրիշ խօսքով, սահմանափակել կրակը, որ կրնար տարածուիլ իրենց ափերուն վրայ:

«Մենք դուռը գոցենք, թող իրար ջարդեն»: Այսպէս չըսին, անշուշտ, ժողովականները: Բայց իրենց գործելու եղանակը եկաւ յանգեցնել այդ եզրակացութեան:

Սպանիոյ պատերազմը կը շարունակուի 8-10 ամիսէ ի վեր: Ժողովուրդը երկու ահեղ ճակատներու բաժնուած, արիւն կը փսխէ ամիսներէ ի վեր:

Ոչ մարդկային զոհերը կարելի է հաշուել, ոչ ալ նիւթական կորուստները: Ամբողջ քաղաքներ եւ հնադարեան փառաւոր յիշատակարաններ դարձած են աւերակոյտ: Տասնեակ հազարաւոր Սպանիացիներ փախած են հարեւան երկիրներ եւ մանաւանդ Ֆրանսա: Այրիներու եւ որբերու բազմութիւն մը իր սեւ օրը կուլայ աւերակներու մէջ: Անօթութիւնը եւ համաճարակները նոյնքան աւեր կը գործեն որքան սուինները, օդանաւերն ու թնդանօթները: Փոխադարձ վրէժխնդրութիւնը հասած է աննախընթաց կատաղութեան մը, մանաւանդ որ, երկու ճակատներուն մէջ ալ գործօն, յաճախ վճռական դեր կը կատարեն օտարները: Երկու կողմն ալ պատանդներ կը գնդակահարեն հարիւրներով, առանց նկատի առնելու որ եւ է մեղմացուցիչ պարագայ:

Զա՛րկ, որքան կրնաս, այլապէս դուն պիտի զարնուիս:

Ահա ինչ որ տեղի կ'ունենայ Սպանիոյ մէջ, մօտաւորապէս մէկ տարիէ ի վեր:

Ի՞նչ բանեցաւ քաղաքակի՛րթ աշխարհը, փոխադարձ բնաջնջման այս ճակատամարտին առջեւ:

Ժողո՛վ, ժողո՛վ եւ առաւել, մինչեւ որ կրակը սկսաւ կայծեր արձակել նաեւ սահմանէն դուրս:

Ժողով Ժընեւի մէջ, ժողով Լոնտոնի մէջ: Փոխադարձ մեղադրանքներ ու սպառնալիքներ, խուճապային խորհրդակցութիւն եւ ապա յետաձգում անորոշ պայմանաժամով:

Ամիսներ անցան, մինչեւ որ քիչ-շատ հաւանութեան արժանացաւ սկզբունքի խնդիր մը: Շաբաթներ կը սահէին ծանուցագրի մը խմբագրութենէն մինչեւ առաքումը: Եւ շաբաթներ ալ՝ մեծերէն մէկուն եւ միւսին պատասխանը ստանալու համար:

Ֆրանսայի Երեսփ. Ժողովը յունվ. 15ին միաձայն քուէարկեց բանաձեւ մը, որ լիազօրութիւն կու տար կառավարութեան, արգիլելու համար կամաւորներու առաքումը դէպի Սպանիա: Աւելի առաջ, Անգլիա սկսած էր գործադրել 1870էն մնացած օրէնք մը, որ կ'արգիլէ կամաւորներու զինուորագրութիւնը եւ առաքումը:

Լոնտոն կ'ուզէր «բարի օրինակ» հանդիսանալ միւսներուն. մինչդեռ օտար կամաւորները արդէն բանակ մը կը կազմեն Սպանիոյ մէջ, երկու ճակատներուն վրայ:

Ահա ամենավերջին վիճակագրութիւնը, անգլիական աղբիւրէ.— Ի հաշիւ ապստամբներուն կը կռուին 85,000 կամաւորներ, որոնց 30,000ը Իտալացի, 20,000ը Գերմանացի են.: Ի հաշիւ Մատրիտի կառավարութեան՝ 59—60,000, որոնց 28,000ը Ֆրանսացի, 14,000ը Պելժիքացի, 6000ը Ռուս են.:

Ինչպէս հաստատուեցաւ, առաջման արգելքը պիտի գործադրուի շաբաթ կէս գիշերէն վերջը: Ուրեմն այս շաբթուան ընթացքին ալ, մինչեւ շաբաթ կէս գիշեր, շարունակուած պիտի ըլլայ առաքումը, ուղեցնելով «միջազգային վաշտեր»ը ե՛ւ մէկ ե՛ւ միւս ճակատին վրայ: Դեռ ուրիշ խնդիր թէ արգելքէն վերջն ալ հնարքներ պիտի չպակսին, ուրիշ բազմութիւններ հասցնելու համար, աջէն թէ ձախէն:

Մանաւանդ որ, Փորթուկալ որոշ վերապահութեամբ ընդունած է ծովային եւ ցամաքային հսկողութեան համաձայնութիւնը (գործադրելի՝ մարտ 7էն սկսեալ):

Կը հետեւի թէ Սպանիոյ երկու ճակատները, հանրապետականն ու ֆաշականը, շատոնց ապահոված են անհրաժեշտ պաշարն ու համբանքը, անխնայ յառաջ տանելու համար պատերազմը:

Այլեւս իրենց կարողութենէն եւ ճարտարութենէն կախում ունի ելքը: Կրնան ազատօրէն շարունակել փոխադարձ ջարդը, իբրեւ «ներքին խնդիր», կը բաւէ որ չվնասեն «չէզոք»ներու ազդեցութեան եւ շահերուն: Անոնք դուռները փակած են, «մարդկօրէն կարելին ի գործ դնելով խաղաղութեան պահպանման համար»: Մնացեալը իրենց չի վերաբերիր:

Իսկ թէ ո՛ր կողմը կը յաղթէ, անշուշտ այդ մասին ալ խորհած են, քանի որ արդէն կը գտնուինք վճռական ճակատամարտերու նախօրեակին: Ահա օրերէ ի վեր անկարելին կը փորձուի Մատրիտի շուրջը, երկու կողմէն ալ: Ապստամբները կը ճգնին խզել Մատրիտի եւ Վալենցիոյ յարաբերութիւնները, երկաթէ օղակի մը մէջ խեղդելու համար մայրաքաղաքը: Հանրապետական զօրքն ալ, իր կարգին, օրհասական պայքար մը կը մղէ:

Կը թուի թէ այս ճակատամարտին ելքը վճռական պիտի ըլլայ ամբողջ պատերազմի ընթացքին համար:

Մեծերը ասպարէզ տուած են չափուելու, ժամանակին ճարած ըլլալով բոլոր անհրաժեշտ պիտոյքները: Կը մնայ կռուիլ եւ յաղթել, այսինքն արիւն թափել, ինչ որ ոչ քարիւղի կը նմանի, ոչ ալ ածուխի:

Ահա այսպէս կը կոտորուին ժողովուրդները, երբ իրենց ներշնչումը կը ստանան դուրսէն, փոխանակ գիտակցօրէն վարելու իրենց ճակատագիրը:

Սպանիան վերջին օրինակը չէ, բայց կրնայ ամէնէն պերճախօսը համարուիլ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊ ՉԿԱՅ

Առջի օր ատեանի եւ խորհրդարանի շրջանակներուն մէջ զրոյց կը շրջէր թէ վարչապետ Պ. Պլում կը խորհի փոփոխութիւններ կատարել գահլիճին մէջ, աւելի վստահութիւն ներշնչելու համար: Մանաւանդ կը փսփսային թէ պիտի փոխուէին ելմտական նախարարը՝ Պ. Վէնսան Օրիօլ եւ ազգ. տնտեսութեան նախարարը՝ Պ. Սփինասս, իսկ իբրեւ յաջորդներ կը յիշուէին Պ. Պ. Փօլ Ռէյնօ, Ֆլանտէն եւ Փիէթրի, որոնց հետ իբրեւ թէ խօսակցութիւններ ունեցած է անպաշտօն նախարար մը, Պ. Շօթան: Լուրը տարածողները բակ կ'ուզէին թէ վարչապետը մանաւանդ պիտի փոխէ իր ելմտական եւ տնտեսական քաղաքականութիւնը: Այս հաւաստիքներուն վրայ արժեթուղթերու բարձրացում մըն ալ տեղի ունեցաւ ատեանին մէջ:

Այս լուրերը անմիջապէս հերքուեցան վարչապետին գրասենեակէն, իբրեւ ժողովրդական ճակատի թշնամիներուն մէկ խաղը՝ պառակտում սերմանելու: Այս հերքումին վրայ ատեանի գիներն ալ ինկան — ինչպէս կը հաւաստեն ընդդիմադիրները — թէեւ մթնոլորտը նպաստաւոր էր, շնորհիւ Լոնտոնի մէջ գոյացած համաձայնութեան: Փարիզի քաղաքական շրջանակներուն մէջ դիտել կու տան թէ արմատականներու, ընկերվարականներու եւ համայնավարներու կապակցութիւնը այնքան ամուր է որ, «Ֆրանսա կը գտնուի նախարարական տագնապ մը չնախատեսնելու հաղուադէպ կացութեան մէջ»:

Աչ թէ ձախ, երէկ բոլոր թերթերը հրատարակած էին հերքումը: Շրջած զրոյցներուն առթիւ ելմտական նախարարը, Պ. Վէնսան Օրիօլ, հետեւեալ յայտարարութիւնն բրաւ.

Ես ոչ վատ մըն եմ, ոչ ալ բարեկամներս ձգող մը: Մինչեւ վերջը պիտի կատարեմ պարտականութիւնս, համախորհուրդ՝ մեր անվիճելի պետին հետ:

Այս առթիւ կը հերքուի նաեւ այն զրոյցը թէ Պ. Ժոռժ Պոնէ, Մ. Նահանգներու Ֆրանսական նոր դեսպանը պաշտօն առած է բանակցելու նոր փոխառութեան մը մասին:

Մատրիտի բանակը յարձակման ձեռնարկեց

Մատրիտի շուրջը մղուած կռիւները նորէն սաստկացան: Կառավարութեան միջազգային վաշտերը կատաղի յարձակողականի մը ձեռնարկելով, չորեքշաբթի օր եռ մղեցին զօր. Ֆրանքոյի զօրքը, Խարամայի ճակատին վրայ, բայց յետոյ իրենք ալ քշուեցան իրենց նախկին դիրքերը: Միեւնոյն ատեն տեղի կ'ունենար օդանաւերու ճակատամարտ մը, քաղաքին վերեւ, 6000 ոտք բարձրութեամբ: Եօթը օդանաւեր բռնկելով վար ինկան: Ճակատամարտը կը շարունակուի Մատրիտի առջեւ: Զօր. Միախա, կառավարական զօրքին սպարապետը, որ բանակին գլուխը անցած է, նպաստաւոր դիրքի մը մէջ կը գտնուի: Իր զօրքը 18 ժամ անընդհատ կռուեցաւ բաց դաշտի մէջ: Մասնագէտներու կարծիքով, այս վճռական ճակատամարտէն կախում ունի պատերազմին բախտը: Կառավարական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ ապստամբները 9000 հոգի կորսնցուցած են վերջին օրերս, Մատրիտի կռիւներուն մէջ, եւ թէ 15 օդանաւեր վար առնուած են:

Մատրիտ պաշարուած է 1936 նոյեմբեր 7էն ի վեր:

Օտար կամաւորները Սպանիոյ մէջ

Ֆրանսական կառավարութիւնը արդէն իսկ գործի ձեռնարկած է, արգիլելու համար կամաւորներու առաքումը դէպի Սպանիա: Առաջին առթիւ 330 շրջուն պահակներ ղրկուեցան սահմանագլուխ, արգելքը գործադրելու համար: Միեւնոյն ատեն ներքին նախարարութիւնը միջոցներ ծրագրած է, սահմանագլուխը փակելու եւ կամաւորներու զինուորագրութիւնը արգիլելու համար:

Ֆրանսայի մէջ կը հաշուեն թէ 85,000 օտարականներ կը կռուին Սպանիոյ մէջ, ի հաշիւ ապստամբներուն: Այս թիւը բաժնուած է այսպէս.— 30,000 Իտալացիներ, 20,000 Գերմանացիներ, 5000 ուրիշ օտարականներ, 25,000 Մաւրիտանացիներ (Մարոքցի):

Կառավարական զօրքին միացած օտարականներու թիւը կը հաշուեն 59 հազար, այսպէս.— 28,000 Ֆրանսացիներ, 14,000 Պելժիքացիներ, 11,000 Չեխեր, Անգլիացիներ եւ Գերմանացիներ եւ Իտալացիներ, 6000 Ռուսեր:

Կ'ըսուի թէ կառավարութեան միացած «միջազգային գունդ»ին կորուստը եղած է 5000, բայց դեռ ունին 30,000 ռազմիկներ, մեծ մասով Մատրիտի ճակատին վրայ:

*** Կամաւորներու մեկնումը արգիլելու համար, Լոնտոնի չէզոքութեան յանձնաժողովը յանձնարարած է հետեւեալ ծրագիրը.— Անցագիր պահանջել Սպանիա երթալու համար, եւ վիզա չտալ, մինչեւ որ խնդրարկուն բանաւոր պատճառ մը չներկայացնէ.— Անցագիր չտալ գործազուրկներուն.— Երբ անցագիր կը մերժուի տեղէ մը, մանաւոր նշան մը զարնել, որպէսզի դիմողը չկարենայ Սպանիա երթալ ուրիշ երկիրէ մը:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, գերմանական դեսպանը առաջարկեց առձեռնխելի պահել արտասահման փոխադրուած սպանիական ոսկին, մինչեւ որ քաղաքացիական պատերազմը վերջանայ: Ըստ յայտարարութեան յայտնեց 2000 անգլ. ոսկի տրամադրելու, իբրեւ իր բաժինը՝ հսկողութեան համար նախատեսուած ծախքերուն:

Պալքանեան երկիրները եւ Միջերկրականը

Պալքանեան պետութեանց արտաքին նախարարները կը շարունակեն իրենց խորհրդակցութիւնները Աթէնքի մէջ: Չորեքշաբթի օր մանաւանդ զբաղեցան Միջերկրականի հարցով: Թ. Ր. Արաս խօսեցաւ անգլօ-իտալական համաձայնութեան մասին: Կը հաւաստեն թէ պալքանեան չորս պետութիւնները որոշած են գործակցիլ Միջերկրականի մէջ, նախ յարաբերութիւններ հաստատելով Իտալիոյ հետ: Վերջին նիստին մէջ նախարարները պիտի ձեւակերպեն պալքանեան միութեան քաղաքականութիւնը եւ զեկոյց մը պիտի հրատարակեն Միջերկրականի կացութեան կանոնաւորման մասին:

Խորհրդաժողովը որոշեց որ պալքանեան միութեան մնայուն խորհուրդը այսուհետեւ գումարուի տարին երկու անգամ, փոխանակ մէկի: Զբաղեցաւ նաեւ սպանիական հարցով:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍԻՐՏԵՐ ՈՐ ՍԽՏՈՐ ԿԸ ՀՈՏԻՆ

Այսուշ մը գրեց հոս, ուրիշ այսուշ մըն ալ ձայն տուեր է մինչեւ Եգիպտոս, ռամկավարներու «Արեւ»ին (30 յունուար).—

«Յառաջ» թերթին մէջ երեւցած տեղեկատուութեան մը համաձայն՝ Պ. Ա. Խաչիկեան Ժընեւի Գաղթ. Յանձնաժողովին է ներկայացուցեր զինուորագրութեան այս հարցը: Այդ լուրը գաղութին նոր դժգոհութեան առիթ տուած է: Տասներկու եւ աւելի տարիներէ ի վեր տեսանք թէ ինչ կրցաւ ընել Ժընեւ, հա, գաղթականներու համար: Ֆրանսահայ գաղութը Ժընեւէն մինչեւ այսօր միայն յուսախաբութիւններ ունեցաւ, ան Փարիզին կ'ուզէ կապել իր ճակատագիրը: Ան 12 — 13 տարիներէ ի վեր ապրեցաւ զանազան յոյսերով, իր մայր հայրենիքը վերագտնելու ակնկալութիւններով: Անցնող տարիներու շարքը շարդարացուց այդ յոյսը, տարագիր Հայը կապուեցաւ Ֆրանսական իր երկրորդ հայրենիքին, անոր նուիրեց իր աշխատանքն ու քրտինքը: Զօրակոչի հրաւէրը զինցեց առիթ մըն է Ֆրանսահայ գաղութին համար, որպէսզի ան ազատուի իր երաւագուրկ եւ անպաշտպան եւ օտարականի անորոշ դրութենէն»

Ուրեմն պէտք է նորէն յիշեցնել թէ վերէն վար ՍՈՒՏ է այս վերագրումը, եւ քառ, քա՛ռ:

«Յառաջ» գրած էր. բառ առ բառ, յիշելով Հ. Հ. Գաղթ. Գրասենեակին դիմումը՝ Մարդու Իրաւունքի Դաշնակցութեան.

— «Ուրիշ նամակով մը Նանսէնեան Օֆիսին յայտնած է, հոս զինուորցու-ներու բաղձանքը՝ զօրակոչի օրէն իսկ հպատակ ընդունուելու մասին»: (14 յունուար):

Մօտ երկու շաբաթ վերջը, յուն-ուար 26ին, պայրեցնելով Փարիզի կարմրուկ շաքարարկղին խայտառակ խեղաթիւրումը այս հարցին առթիւ, «Յառաջ» յիշեցուց թէ ինչ որ Նանսէնեան Օֆիս կը կոչենք, կը գտնուի Փարիզ, Պուլվառ Ռասփայ, թիւ 38, ենթակայ՝ Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան իրաւասութեան:

Ինչպէս նկնեց բերանը, այս զանեալիքներուն հոգին ալ օխտը կը հոտի:

Այլապէս պիտի ամչնային գրի առնել այսքան վրան – բաց սուտեր եւ ա՞խ - վա՞խ հասցնել մինչեւ Եգիպտոս:

Ի վերջոյ ո՞ւր պիտի յանգի Ֆրանսացիէն աւելի Ֆրանսացի երեւալու, հաւատարմութեան, անձնուիրութեան շողիքներ թափելու եւ ուրիշները կասկածելի ցուցնելու այս պոռնկութիւնը, որ ծագեցաւ երկու տարի առաջ, եւ կ'աճի ու կը բարգաւաճի զինուորագրութեան առնուէն ի վեր:

Ո՞ւր պիտի յանգի, նաեւ, սա միւս պոռնկութիւնը,— իրենք զիրենք Ֆրանսայի ժողովրդական ճակատին կուսակից, Դաշնակցութիւնը ֆաշական կամ, «Հրեղէն խաչ», «Հիթլէրի գործակալ» ներկայացնելու աղտոտ մարզանք:

Եւ այս՝ ոչ միայն բերանացի, այլ եւ գրաւոր: Ոչ միայն ցնդածներու, այլեւ երիտասա՞րդ արիկներու մէջ—ջոցաւ:

— Շառաչուն ապտակ մը միայն կրնար զգաստացնել այս զանելիքները:

— Ապտակը մարդուն համար է, եւ ոչ թէ որդին

ՎԱՀԷ

ՆՈՐ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Փարիզի Հայ Երիտ. Միութիւնը դեկտեմբեր 24ին դիմելով արտաքին նախարարութեան, որոշ եւ լրացուցիչ տեղեկութիւններ խնդրած էր տարագիր երիտասարդներու զինուորագրութեան մասին:

Նախարարութեան քաղաքական գործերու գրասենեակէն հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդած են իբրեւ պատասխան, փետրուար 13 թուակիր գրութեամբ մը քաղելով Պ. Նախարարէն.

1.— ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ 21 — 33 ՏԱՐԵԿԱՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ.—

Գործօն ծառայութեան պարտաւորութիւնները կատարելու համար, պիտի ընդունուին միայն այն երիտասարդները որոնք իրենց տարիքով պէտք է դրօշի տակ կանչուած ըլլային 1936 հոկտեմբերին կամ պիտի կանչուին 1937 հոկտեմբերին:

Անոնք որ դրօշի տակ առնուած պէտք է ըլլային 1936 հոկտեմբերին, պիտի ծառայեն միայն մէկ տարի, իսկ միւսները պիտի ծառայեն այնքան որքան իրենց տարեկից Ֆրանսացիները:

Այն զինուորները որոնք կը պատկանին 1937 հոկտեմբեր 1էն առաջ արձակուած դասերուն, պիտի ենթարկուին միայն պահեստի բանակի զինուորական պարտաւորութեանց:

2.— ՈՐ ԶՕՐԱՄԱՍԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՊԻՏԻ ԾԱՌԱՅԵՆ.—

Այս երիտասարդները իրենց զինուորական ծառայութիւնը պիտի կատարեն այն զօրամասերուն եւ այն պայմաններուն մէջ ինչպէս Ֆրանսացիները:

3.— ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՅԱՏԿԱՑՈՒՄՆԵՐ (ալոքասիոն).—

Այս խնդիրը յանձնուած է առողջապահական նախարարութեան եւ այժմ բարեացակամօրէն կը քննուի այդ պաշտօնատուն կողմէ:

4.— ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔ.—

Հպատակութիւնը պիտի շնորհուի ամենայն իրաւամբ (de plein droit), բայց միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, կրճատելու համար խնդրագրին քննութեան տեւողութիւնը:

5.— ԱՌԱՒԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՕՐԷՆՍԴՐՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ.—

Այս խնդիրը կը քննուի աշխատանքի նախարարութեան մէջ եւ կը կարծուի թէ դիւրութիւններ պիտի տրուին զինուորներուն, իրենց արձակումէն վերջը:

ԾԱՆՕԹ.— Պաշտօնական նամակը վերջին պահուն հետեւեալ լրացուցիչ ճշդումները կը կցէ այս մասին, քաղելով տարբեր աղբիւրէ մը.—

Այն տարագիրները որոնք լրացուցած են իրենց զինուորութեան շրջանը, պիտի չզրկուին Ֆրանսայի մէջ աշխատելու արտօնութենէն: Նոյնիսկ, իբրեւ սկզբունք, զայն պիտի ստանան մեքենաբար: Ձեռնհաս իշխանութիւնը պիտի դիւրացնէ վարձու աշխատանքի մը ստացումը, զինուորին արձակման պահուն: Ծառայութեան շրջանին, դրօշի տակ եղած տարագիրներու օտար աշխատաւորի ինքնութեան թուղթերը պիտի պահեն իրենց արժէքը:

7.— ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՐՏԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ 33ԷՆ ՎԵՐ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ.

Այս դասու տարագիրները ենթակայ չեն որ եւ է զինուորական պարտաւորութեան, խաղաղութեան ատեն:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ նիստերը յետաձգուեցան մինչեւ մարտ 22: Վարչապետը Պոլիս անցաւ, խորհրդակցելու համար Աթաթիւրքի հետ: Քանի մը նախարարական ժողովներ պիտի գումարուին Պոլսոյ մէջ, Աթաթիւրքին առաջարկութեամբ:

ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԵՐԿՈՒ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆՑ ՄԻՋԵՒ

Տեսանք թէ ինչպէս ինկան Ուրարտուն եւ Նինուէն, դարեր ամբողջ իրար տկարացնելէ յետոյ եւ Նոր կայսրութիւններ բարձրացան ասորական կայսրութեան փլատակներուն վրայ։ Ատոնց առաջինը եղաւ մարական կայսրութիւնը, որուն բնական ժառանգորդը հանդիսացաւ Աքեմենեաններու Պարսկաստանը։

Բայց հայկական բարձրաւանդակը բան մը չկորսնցուց իր նշանակութենէն։ Տեսանք թէ իր մէջէն կ'անցնէին Իրանի համար առեւտրական եւ ռազմական նշանակութիւն ունեցող Թաւրիզ-Թիֆլիզ, Թաւրիզ-Էրզրում-Տրապիզոն եւ Թաւրիզ-Էրզրում-Երզնկա ուղիները։ Ատոնցմէ առաջինը պարսկական բանակները կ'առաջնորդէր դէպի հիւսիս՝ կովկասեան տապաստակ ցեղերը զսպելու համար։ Երկրորդը որ Պարսկաստանը հաղորդակցութեան մէջ կը դնէր Սեւ ծովուն հետ, կարեւոր արտածումներուն եւ ներածումներուն համար, մինչեւ այսօր ալ տակաւին չէ կորսնցուցած իր կարեւորութիւնը, հակառակ Անդրկովկասեան երկաթուղիներուն, եւ Պարսկաստանի համար ունի կենսական նշանակութիւն։ Երրորդը աշխարհակալական ուղի մըն էր որ դէպի արեւմուտք ուղղուելով, Սեբաստիոյ, Կեսարիոյ, Անկիւրիոյ եւ Նիկոմիդիոյ վրայով պարսիկ աշխարհակալներու բանակները կ'առաջնորդէր Վոսփոր, եւ իր զանազան ճիւղաւորումներով Փոքր Ասիոյ խորքը։ Հայկական բարձրաւանդակը իր բնական դիրքով կ'իշխէր, Մուսուլի եւ Բաբելոնի վրայով Ալեքսանդրէթ եւ անկէց ալ կիլիկեան կիրճերը կտրելով Դանիւսի ճամբով Իզմիր եւ Վոսփոր յանգող ուղիներուն վրայ։ Բարձրաւանդակի տիրապետութիւնը հիւսիսէն կ'ապահովէր պարսկական սատրապութիւններու դռները՝ Միջագետքը։ Հայաստանի երկաթը եւ պղինձը անհրաժեշտ էին պարսիկ աշխարհակալին՝ անհամար զօրքերուն սուրերն ու նիզակները դարբնելու համար։ Հայաստան կը մատակարարէր Պարսից ամէնէն ընտիր հեծելազօրներու ձիերը։ Եւ վերջապէս Հայաստանը ունէր 40.000 հետեւակէ եւ 8000 հեծեալէ բաղկացած գեղեցիկ բանակ մը, որ կրնար յաղթանակի նժարը հակեցնել Իրանի Շահնշահի կողմը։

Այս բոլոր պատճառներով նախ Մարերը եւ ապա Պարսիկները ստիպուած էին Հայաստանի պարտադրել իրենց թեւարկութիւնը։ Բայց Հայաստանը գիւղին որս մը չէր։ Ըստ Սանտալճեանի Էրիվէնեա անուն Ուրարտացի արկածախնդիր մը, չգոհանալով իր նախնիքներու գործածած Բիանայի Թագաւոր տիտղոսով, ինքզինք հռչակեց՝ Հայաստանի Թագաւոր, Հայկական բանակը միացուց իր սեպհական պահակախումբին եւ լեռ բարձրացաւ։ Աժդահակ մարական զօրեղ բանակով մը եկաւ Հայաստան, հալածեց Էրիվէնեան որ Երուանդ հայկական անուանձեւը ընդգրկած էր, վար իջնել լեռներէն։ Զինքը ճանչցաւ իբր Հայաստանի Թագաւոր, պայմանաւ որ բերդեր չկառուցանէ, տարեկան յիսուն տաղանդ (241.000 Ֆր.) հարկ տայ, մարական արքունիքին եւ պատերազմի ժամանակ իր բանակը դնէ անոր տրամադրութեան տակ։ Սակայն Երուանդ իր յանձնառութիւնները չյարգեց։ Մարերը այս անգամ ալ Կիւրոսը ղրկեցին Հայերու վրայ։ Կիւրոս բարեկամ էր Հայաստանի Տիգրան Թագաժառանգին, այս վերջինը իր հայրը հալածեց Մարերու հետ, եւ երկու կողմերը մշտնջենական կերպով իրարու հետ կնքեցին պաշտպանողական եւ յարձակողական դաշինք մը։

Այս դաշինքին հետեւանքով հայկական 4000 հեծեալ զինուորներ՝ Տիգրանի եւ 20.000 հետեւակներ Եմբասի հրամանատարութեան տակ միացան մարական բանակին, միասին աշխարհակալեցին Փոքր Ասիան եւ Ն. Ք. 546ին Լիւդիոյ Սարդիկէ (Իզմիրէն՝ Քասապա քաղաքին մօտ) մայրաքաղաքը գրաւելով, վերջ տուին աշխարհի ամենահարուստ Թագաւորը համարուած Կրեսոսի իշխանութեան։ Քանի մը տարի յետոյ, պատասխանելով Երեմիա մարգարէի աղեխարշ օգնութիւն հայցող աղաղակներուն, մար-հայկական բանակները կը գրաւէին Բաբելոնը եւ վերջ կուտային Եբրայեցիներու ստրկութեան (Ն. Ք. 539)։

Տիգրանի գահակալութեան վրայ կայ Խորենացիի աւանդավէպը, ուր Տիգրան կռուի կը բռնուի Մարերու հետ, նիզակը կը խրէ Աժդահակի կուրծքը եւ զայն ետ կը քաշէ՝ Մարաց արքային թոքին մէկ մասին հետ միասին։ Մարերը Աժդահակի մահուան ականատես ըլլալով, սարսափած կը փախչին։ Այս պատկերը կը ցուցնէ թէ որ աստիճան անկում կրած էր ռազմական արուեստը։ Ասորիներու քաղաքական թատերաբեմէն անհետանալովը, այլ եւս չկան աշխարհագրական նուրբ ռազմախաղեր, ճակատամարտերը կը նմանին սուսերամարտի. բանակները ռազմագիտական ճամբայ մը կը բռնեն, կը քալեն, մինչեւ որ իրար հանդիպին, պատերազմի դաշտին վրայ իրար կը խառնուին, Թագաւոր, զօրավար եւ զինուոր անխնայ իրար կը կոտորեն, մինչեւ որ մէկ կողմը յաղթական ելլէ։ Եղած ռազմախաղերն ալ ունին փոքրիկ տարողութիւն, կը նմանին աւելի ճատրակախաղի քան թէ իսկական պատերազմի, եւ ասիկա մինչեւ 1870ի Ֆրանքօ-գերմանական պատերազմը, ուր վերջապէս ռազմական գործողութիւնները ստացան աշխարհագրական հանգամանք։ Մինչեւ 1870 ճակատամարտները տեղի կ'ունենային նեղ ճակատներու վրայ կարծէք թէ բանակներուն նպատակն էր հայրենի հողին պաշտպանութենէն աւելի, միայն թշնամի բանակին փճացումն ըլլար, որմէ յետոյ անարգել կրնան յառաջանալ թշնամի երկրի մէջ եւ կամ թէ իրենց հողը մաքրել արշաւող թշնամիէն։ Մենք յաճախ մինչեւ իսկ Նափոլէոն Ա.ի օրով կը հանդիպինք բանակներու, որոնք կը կռուին իրենց հողին վրայ, իրենց կռնակը դարձուցած սեփական սահմանագլխուն։ 1870էն ի վեր է որ կռիւները տեղի կ'ունենան ստորաւարտական հաղորդակցութեամբ, այսինքն իրենց նպատակ ունենալով ճակատ բանել եւ թոյլ չտալ որ թշնամին մտնէ իրենց հողին մէջ եւ յարձակիլ աշխարհագրական հաղորդակցութեամբ, լայն ճակատով եւ նըպատակակէտ ընտրելով հողաժասի մը գրաւումը, որուն հետեւանքով թշնամի բանակը կը դրուի դժուարին եւ անել դրութեան մը մէջ։ Եւ կամ ռազմագիտական նահանջով ջանալ թշնամին քաշել իրեն համար անպաստ հողաժասի մը մէջ։

Մարերը շուտով անհետացան քաղաքական թատերաբեմէն, Կիւրոս ինքզինքը հռչակեց Իրանի Թագաւոր եւ Մարաստանը իր բոլոր աշխարհակալած երկիրներով միասին ինկաւ պարսկական գերիշխանութեան տակ։

Դարեհ Վշտասպեան (Ն. Ք. 520) օրով Հայերն ալ, ուրիշ շատ մը ցեղերու նման գլուխ վերցուցին, Պարսիկները պարտաւորուեցան հինգ ճակատամարտ մղել, Հայոց հետ գլուխ ելլելու համար. առաջին երեքը տեղի ունեցան հայկական հողի վրայ։ Բոլոր պատմաբաններն ալ հայ թէ օտար, համաձայն են այն կարծիքին մէջ, թէ այս ճակատամարտները վերջացան հայկական յաղթանակով։ Գ. ճակատամարտը տեղի ունեցաւ Պոհտան Սուրի վրայ, պարսկական բանակին կը հրամայէր Դադարշիս անուն Հայ մը։ Հաւանաբար Հայերը Պարսիկները նետեցին Հէջբարի, ուր Կորդուաց աշխարհի մարդիկը զրացուցին հայկական բանակի գործը, նոր գահեր խլելով Պարսիկներէն։ «Հայերը որոնք կը գտնուէին Վանի ... եւ անոնց ազգային հերոսի մը հրամանատարութեան տակ, մտան Ասորեստան ու սկսան քալել Բաբելոնի վրայ (Հ. Ս. Տ. Մովսէսեան), ուր հայ կառավարիչ մը ինքզինք թագաւոր հռչակած էր (Էէօ)։ Որպէսզի Դարեհ պարտաւորուի վերցնել Բաբելոնի պաշարումը, Դարեհ Դադարշիշը պաշտօնանկ ըրաւ, անոր տեղ նշանակեց Ոմիսէս անուն Պարսիկ մը, որ կրցաւ Հայերը յաղթահարել. եւ ճանաչուց հայկական բանակը խալածելով անոնց ետեւէն մտաւ Հայաստան եւ վերջնական ճակատամարտի մը մէջ վերջնական կերպով Հայերը ջախջախելով, Հայաստանը դարձուց պարսկական սատրապութիւն մը»։ (Հ. Ս. Տ. Մովսէսեան)։

ԱՐԱՄՈՐԴԻ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԵՐԿՈՒ «ՄԱՏԱՄ ՊՈՎԱՐԻ»ՆԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Այժմ կը հարցնեմ Տիկ. Ժամուային, թէ իրմէ դիտեր կը տեսնէ՞ Էմմա Պովարիի կեանքին մէջ։

Սքիզոֆրէնները խոյս կուտան իրականութենէն, եւ փոխանակ իրենց գործունէութիւնը վարելու դէպի իրական կամ իրագործելի առաջադրութիւնները՝ կը ներամփոփուին եւ իրենք իրենց մէջ կը ստեղծեն երեւակայական աշխարհ մը, անիրական, կեղծ եւ անկարելի կեանք մը։

Էմմա կը դառնայ Ռոտոլֆի հոմանուհին։ Գիտէ՞ր երջանիկ զգալ այլ եւս ինքզինք։ Ոչ, երջանիկ չէ։ Ուրիշ բան է որ կը փնտռէ։

Կը չարչարէ ինքզինք եւ կը չարչարէ իր սիրահարը։

— Երբ կէս գիշերը հնչէ, կ'ըսէր անոր, իմ մասիս պիտի մտածես ..

Այն օրէն ի վեր, որ Էմմա հոմանուհին կը դառնայ Ռոտոլֆի, աւելի խաղաղ, աւելի հաւասարակշռուած է։ Ցունի այլ եւս «ափրոյ ներմղումը», ինչպէս կը գրէ Ֆլօպէր։ Այո, Ֆլօպէր, կէս դար առաջ քան Ֆրէօյտ, իր վէպին մէջ կը խօսի այդ «ներմղումին» մասին, ինչպէս այժմ հոգեվերլուծութեան բոլոր ժամանորդները։

Այնպէս որ մենք կրնանք ըսել, փաստօրէն մէջ, թէ Ֆրոյտիզմին ստեղծողը Ֆլօպէրն է։ Մատամ Պովարի վէպին մէջ, ճիշդ այսպէս, «ափրոյ ներմղում» բառերն է գրած։ Ամէն մարդ կարդաց այդ բացատրութիւնը, բայց ոչ ոք կանգ առաւ վրան։

Փաստ մըն եւս աւելի թէ Էմմա վարակուած էր ջլախտով մը երբեմն հետեւանք զգայական ներմղումի, եւ առհա այդ ջլախտն է որ կը խանգարէ իր հոգեկան խաղաղութիւնը։

Էմմա երջանիկ չի զգար ինքզինք ոչ մէկ տեղ։ Արդէն, երբ կը տեսնէր եւ պատուանական սէրով մը կը սիրէր Լէոնը, փորձութիւնը կը զգար փախչելու Լէոնէն հեռու, «որ եւ է տեղ, միայն թէ հեռու տեղ մը, նոր կեանք մը սկսելու համար այնտեղ, բայց անմիջապէս իր հոգւոյն մէջ կը բացուէր անդունդ մը նոր, մթութեամբ լեցուն»։

Արդէն, Լէոնի մեկնումէն վերջ, Էմմա կը զգայ հիւանդագին տխրութիւն մը.

«Ամէն ինչ իրեն կ'երեւէր ամպամած մթնոլորտի մը մէջ, որ տարտամօրէն կը ծփար իրերու արտաքինին վրայ, եւ վիշտը կը սուզէր իր հոգւոյն մէջ, քաղցր ողբով մը, ինչպէս հովը կը հնչէ լքուած դղեակներու մէջ»։

Վիշտերը, իր երազներուն դառնութիւնները, կեանքի դժուարութիւնները չխելօքցուցին Էմման։ Սքիզոֆրէնին չի բարելաւուիր կեանքի իրադարձութիւններով։

Երջանիկ ապրելու համար, այսինքն պատշաճելու համար ինքզինքին եւ շրջապատին, մարդը պարտաւոր է տանիլ, կրել բազմաթիւ ցանկութեանց ոչ-գոհացումը։ Ընկերային եւ բարոյական պարտադրութիւններու հարկադրանքով։

Արդ, Էմմա չուզեր, չի կրնար հըպատակիլ կեանքի պարտադրութիւններուն։ Կ'ուզէ որ ընկերային բարոյականը պատշաճի իրեն։ Կ'ուզէ հարկադրել ընկերութիւնը, որ պատշաճի իր տենչանքներուն։

Կ'ուզէ մեկնի՛լ, մեկնի՛լ, մեկնի՛լ, ուր որ ալ ըլլայ, բայց մեկնիլ Ռոտոլֆի հետ։

Սքիզոֆրէնները չեն սիրեր մնալ իրենց բնական տեղը, շարունակ իրար շրջապատ կը փոխեն, անդիմադրելի մղումէ մը առաջնորդուած։ Փախստամոլութիւնը ընթացիկ դէպք մըն է սքիզոֆրէններու կեանքին մէջ։

— Տար զիս, կ'աղաղակէ Էմմա իր Ռոտոլֆին, փախցուր զիս, կ'աղաչեմ։

Ռոտոլֆ առողջ մարդ մըն է, չի փախցներ Էմման։

Այս հիասթափութեան հետեւանքով, ամբողջ քառասուն օր, Էմմա անկողին կ'իյնայ, ուղեղային տենդով եւ բանդագուշանքով զգետնուած։

Էմմա, «մէկամաղձոտ թմրութեան» հասանական տագնապէն առողջացած, կը վերսկսի սքիզոֆրէնի իր կեանքը, երազներու կեանքը, անկարող եւ անկարելի կեանքը, առանց հաշուելու կամ բաղդատելու նայելու։ Այժմ հոմանուհին է Լէոնի։ Ոչ սէրը, ոչ երազները, ոչ կեանքի դժուարութիւնները, ոչ ալ խոչընդոտները կրնան փոխել Էմմայի ջլախտին զարգացումը։

Սքիզոֆրէնները, ընդհանրապէս, վերջոյ կ'իյնան կազմալուծական ջլախտի աւելի ծանր տեսակի մը մէջ, — սքիզոֆրէնի, քրոնիկ հիւանդութիւն մը որ կը յանգի խելագարութեան։ Կան սքիզոֆրէններ ալ, որոնք հալածախտի գաղափար եւ բանդագուշանք կ'ունենան։

Էմմա չունեցաւ այնքան ժամանակ, որ տեսնէր իր ջլախտին զարգացումը մինչեւ վախճան։ Կանուխ անձնասպան եղաւ։

Արդարեւ, սքիզոֆրէններ յաճախ անձնասպանութեամբ վերջ կը դնեն ամէն բանի։

Էմմա, երբեւ կատարեալ ինքնակորոյս մը, պարտքը դիզեց պարտքին վրայ, եւ աւելին գումար մը պարտական մնաց վաշխառուի մը, որ բռնել սպառնալ եւ նեղել զինք։ Ամէն մարդու իր արհեստը։ Վաշխառուն հիւանդութիւն չի ճանչնար։ Ան միայն իր դրամը կը ճանչնայ։ Ու նեղը կը դնէ Էմման։ Լէոն ոչինչ կրնայ ընել։ Էմմա կը դիմէ Ռոտոլֆին։ Բայց Ռոտոլֆ դրամ չունի։ Պաղ վերաբերում մը։

— Կեանքն այսպէս է...

Էմմա ընկճուած է։ Ջլախտաւորները շուտով կը յուսահատին, բարոյալքումը յանկարծակի կը պաշարէ զիրենք։ Առողջ մարդը կը դիմադրէ դժուարութիւններուն։ Տկար, հիւանդ, դիւրայոյզ անհատը կ'ընկճուի դիւրութեամբ՝ երբ կը հանդիպի կեանքի իրականութիւններուն անտեղիտալի իրերուն։

Էմմա որ եւ է զսպանակ չունի այլ եւս։ Անյաջողութեան առջեւ խորտակուած է։ Իր հոգւոյն մէջ որ եւ է ոյժ չի զգար։ Դրժումը, սպառնութիւնը, անթիւ տենչանքները կը չարչարեն զինք։

Ֆլօպէր ծանօթ էր Տիկ. Լաֆարժի իրական պատմութեան (ուրիշ ջլախտաւոր մըն ալ այս կինը), եւ Էմմայի ձեռքին մէջ կը դնէ զառնիկը՝ թունաւորելու համար ինքզինք։

Էմմա կը մեռնի, ուրիշ բան չլսելով այլ եւս՝ բայց եթէ իր դժբախտ որդին անմխիթար ողբը, քաղցր եւ անխորհուրդ, ունայնախօս եւ անկապակից, ինչպէս վերջին արձագանգը սէնֆոնիի մը, որ կը վերջանայ, կը մարի։

ՏՈՔԹ. Գ. ՔՕԼՕԼԵԱՆ

Վարդան Մախոխեան

(ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԳԻԾԵՐ)

Ծնած է 1871ին, Տրապիզոն։ Նախակրթութիւնը ստանալէ վերջ ... մէջ, կը մտնէ Սանասարեան վարժարան (Կարին)։ Ծնողքը կ'ուզէր որ Վարդան հետեւէր առեւտրական ասպարէզին եւ մտնէր «Մախոխեան» առեւտրական ծանօթ հաստատութեան մէջ։ Սակայն Վարդան կը մեկնի եւ տակաւին 20 տարու, կ'անցնի Եւրոպա, կատարելագործելու համար իր նկարչական բնածին յատկութիւնները։ Քննութիւն անցնելով կը մտնէ Պերլինի Գեղարուեստից Ակադեմիան, ուր երեք տարի կ'աշակերտի բնանկարի նշանաւոր վարպետ փրոֆ. Գաթիթի եւ ծովանկարիչ փրոֆ. Կ... տէի։ Այնուհետեւ ինքն իր ջանքերովը եւ անխոնջ՝ կը շարունակէ ուսումնասիրութիւնները գեղարուեստի գաղտնիքներու մասին։ Կը ճամբորդէ ... Եգիպտոս, Կովկաս, Հարաւային եւ հիւսիսային Եւրոպա, մասնաւորաբար ծովեզերեայ շրջանները։ Դժբախտաբար կարելիութիւնը չէ ունեցած ճամբորդելու նաեւ Հայաստան ... մէջ, որպէսզի իր կտաւներով անմահացնէր հայրենի երկրին բնական գեղեցկութիւնները։

Պատերազմէն առաջ արդէն ծանօթ նկարիչ մըն էր Գերմանիոյ մէջ, ... կ'անդամակցէր Verein Berliner Kunstler որմէ սովորութիւն էր ընտրել Գերմանիոյ տարեկան մեծ ցուցահանդէսին ... իր յանձնաժողովին անդամները։

Պատերազմէն վերջ կը հաստատուի Նիսի մէջ, ուր հեղինակութիւն ... էր այլ եւս եւ քաղաքին գեղարուեստական շրջանակները հպարտութեամբ կը յիշէին անոր բնակութիւնը իրենց մէջ։

Ինչպէս Գերմանիոյ մէջ, ուր Պերլինի եւ Մյունխենի ցուցահանդէսներուն կ'երեւէր իր նկարներով եւ ... ամէնէն դժուարահաճ քննադատներու գրուատական յօդուածներուն, — յիշենք Քանփելի ... թիւնը, — նոյնպէս եւ Ֆրանսայի մէջ անվերապահ գովեստով մը կը խօսին իր մասին, մասնաւորաբար նկարչական քննադատ Ալֆրէյ ... փառաբանական տողեր նուիրած է իրեն։ Ծանօթ ... են թէ Մախոխեան նոր ժամանակներու Այվազովսքին է։

Քանի մը տարի առաջ Նիսի թերթերէն մին բացառիկ թիւ մը նուիրեց իր գործերուն, որոնց մէջ աչքառու են ... ծովանկարներ եւ ձմեռնային տեսարաններ։

Քաջ ջութակահար մըն էր միեւնոյն ժամանակ։

ՀԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԸ ԵՒ Հ. ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿ.Ը

Հայ Գրողներու Ընկերութեան Վարչութիւնը որ ապահովաբար «մոռցած» էր զիս հրաւիրել զինքը ընտրել տալու համար կանչուած ընդհ. ժողովին, այս անգամ պատիւն ըրած է ինծի ալ ղրկելու հետեւեալ հրաւէրը զոր իբր նմոյշ ուղիղ հայերէնի՝ հոս նոյնութեամբ կ'արտագրեմ, գծագրելով միայն անհրաժեշտ կէտերը.—

«Հ. Գ. Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը հրաւիրէ ձեզ ներկա գտնվել իր գրական ասուլիսին որ տեղի պիտի ունենա 17 փետրվար, ժամը 9ին 8, Rue Bossuet, Սիփիան Ա. Յարութիւնեանի»։

Գիտէ խնդրեմ Հ. Գրողներու վարչութենէն որ փոխանակ ասուլիս սարքելու՝ Հայերէնի դասաւանդութիւն մը կազմակերպէ իր անդամներուն համար, եւ կամ, գէթ Հայերէն գիտցողի մը խմբագրել տայ իր գրութիւնները։

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԿՈՎԿԱՍԸ ՀԻՒՍԻՍԻ ԵՒ ՀԱՐԱՒԻ ՄԻՋԵՒ

Առաջ բերուած փաստաթուղթերէն, դժուար չէ տեսնել, որ ռուսական կառավարութիւնը դաշնագիրներով ոչ մէկ դիւանագիտական օժանդակութիւն է ցոյց տուած Հայերուն։ Սակայն արդար պէտք է ըլլանք ըսելու, որ բժ. Զաւրիեւը եւ Նուպար փաշան Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ տարած են մեծ աշխատանք, կապեր հաստատելով ոչ միայն քաղաքական շրջանակներու, այլ եւ հանրութեան եւ մամուլի հետ։

Հայերու այդ գործօն աշխատանքը մինչեւ իսկ սկսաւ անհանգստացնել Փարիզի եւ Լոնտոնի ռուս ներկայացուցիչները եւ ամէն մէկը զատ զատ դիմեցին Փեթերպուրկ հասկնալու թէ ի՞նչ դիրք բռնելու է, եթէ Հայերը յաջողին իրենց քարոզչութեան մէջ։ Իզվոլսկի 1915 յունիս 1ին, Թիւ 377ով կը հեռագրէր Սազոնովի.—

«Փարիզ գտնուող բժ. Զաւրիեւը եւ Նուպար փաշան տեղեակ կը պահեն զիս իրենց խօսակցութեանց Ֆրանսական պետական մարդոց, քաղաքական գործիչներու եւ լրագրողներու հետ, ցանկալով ընդունիլ տալ անոնց հայկական իղձերը ... Ես կը շարունակեմ միշտ վերապահ մնալ եւ չեմ ցոյց տար որ եւ է օգնութիւն Զաւրիեւի եւ Նուպար փաշայի։ Այն պարագային, եթէ իրօք Թուրքերը տրամադիր ըլլան ընդունելու Հայոց ցանկութիւնները, մի մերժէք յայտնել ինծի թէ ի՞նչ սահմաններու մէջ ընդունելութիւն կը գտնէ մեր կողմէ»։

Ռուս կառավարութիւնը ի հարկէ ծանօթ էր հայկական իղձերու տարողութեան մասին։ Բժիշկ Զաւրիեւի դերը կը վկայէր, որ Հայ գործիչներու ծրագրին մէջ չէր անտեսուած կովկասեան Հայաստանը, ան պէտք է կազմէր մեծ Հայաստանի մասը, այդ պատճառով Իզվոլսկիի հեռագիրը Փեթերպուրկի մէջ խանդավառութիւն չպատճառեց։ Այդ ժամանակէն սկսեալ ամէն առիթով, երբ խօսք կ'ըլլար Հայերու մասին, Ռուսաստանի արտաքին նախարարութիւնը յատկապէս կը շեշտէր թէ խօսքը կը վերաբերի Թրքահայերուն (ընդգծ. հեղինակէն), համաձայն [illegible] 1915 յունիս 3ին (Թիւ 2850). Սազոնով պատասխանեց Իզվոլսկիի.

— «Եթէ հայկական ներկայացուցիչները յաջողին համոզել Փարիզի դաշնակիցները կիլիկեան՝ Ատանան եւ Մերսինը կցելու ապագայ հայկական շրջաններուն, կայսերական կառավարութիւնը միայն գոհ կրնայ ըլլալ, քանի որ կ'իրագործուին Թրքահայերու (ընդգ. հեղ.) ցանկութիւնները, որոնց միջնական հովանաւորն ենք եղած»։

Վերոյիշեալ հեռագրէն ամիս մը յետոյ, ան կը յայտնէ Լոնտոնի դեսպան կոմս Պենքենտորֆին 1915 յուլիս 7 (Թիւ 3476).

— «Հայկական ինքնավար շրջանի ստեղծումը սուլթանի գերիշխանութեամբ, եւ Ռուսաստանի, Ֆրանսայի ու Անգլիոյ հովանաւորութեան տակ կ'ըլլար բնական զարգացումը մեր մշտական բարի տրամադրութեանց Թրքահայերու հանդէպ։ Վերջնական որոշումը սակայն այդ մասին կայսերական կառավարութիւնը տակաւին չէ ընդունած եւ Հայերու հետ եղած բոլոր գրոյցները ՈՒՆԵՑԵՐ ԵՆ ԱՆԱԴԵՄԱԿԱՆ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ (ընդգ. հեղինակէն)։

Զարմանալին այն է, որ պատերազմէն տարիներ առաջ Ռուսաստանն էր, որ կը պահանջէր ստեղծել հայկական յատուկ շրջան մը։

Այդ շրջանի կազմակերպութեան ծրագիրը ռուսական կառավարութիւնը միշտ պատրաստ ունէր իր ձեռքի տակ, եւ հարկ եղած պարագային կ'օգտագործէր, երբ պէտք ըլլար սադրանքներ յարել Թուրքիոյ մէջ եւ հիմա երբ կարծես թէ հայկական յատուկ շրջան ստեղծելու իրագործման խնդիրը գործնական էր օրերու հարց, ռուսական կառավարութիւնը չունէ՞ր որ եւ է որոշում եւ բոլոր խօսակցութիւնները եղած էին դատարկ բառեր միայն։ Վերջնական գնահատումը տալու համար Ռուսաստանի միտական բարեացակամութեան Թրքահայերու հանդէպ (կովկասեան Հայաստանի մասին եւ ոչ մէկ խօսք կայ. Թ. Ե.), կը բերենք քանի մը տող այն զեկուցումէն որ Սազոնով ներկայացուցած է Նիկոլա Բ. կայսեր։ Սոյն զեկուցումը պատասխանն էր այն նախագծի զոր դաշնակիցները ներկայացուցած էին Թուրքիոյ բաժանման առթիւ։

Նախագիծը յայտնի է Սայքս-Փիքօ ծրագիր անունով։

Սոյն ծրագրին համաձայն, դաշնակիցները Ռուսաստանի կ'առաջարկէին Կարինը, Բիթլիսը, Վանը փոքրաթիւ հայ ազգաբնակչութեամբ, իսկ «փոքրիկ Հայաստանը» կուտային Ֆրանսայի, եւ Ֆրանսական գօտին նախագծի համաձայն պիտի դառնար «կեդրոնը հայկական ազգային տենչերու»։ Այդ առթիւ Սազոնովը կը զեկուցանէր կայսեր.—

«Ասիական մեր ընդարձակ սահմանին վրայ, ուր կը բնակին տարբեր եւ անհամերաշխ ազգութիւններ, եւրոպական մեծ պետութեան մը,— թէեւ ներկայիս մեզի դաշնակից — երեւումը եւ ռուս-պարսկական սահմանին մինչեւ անկիւնով մը հաստատուիլը պէտք է նկատել անցանկալի։

Մեզի համար, կը շարունակէ Սազոնով, աւելի շահաւէտ է ունենալ հարաւի վրայ ընդհանուր սահման իսլամական որ եւ է տկար պետութեան հետ, ինչպէս կրնայ ըլլալ արաբական խալիֆայութիւնը կամ Թրքական սուլթանութիւնը» (ընդգ. հեղինակէն)։

Ինչպէս կը տեսնէք, ոչ մէկ խօսք կայ արդէն Հայոց ցանկութիւններու Մեծ Հայաստանի, բայց եւ ընդհանրապէս Հայերու մասին։ Ռուսաստանը, որուն Հայերը այնքան վստահեցան եւ տակաւին կը շարունակեն վստահիլ մինչեւ այսօր, Հայաստան վերապահած էր ռուսական մէկ գաւառի շնորհը, իսկ եթէ այդ ծրագիր չյաջողէր, Ֆրանսական հովանաւորութեան տակ կազմուելիք ինքնավար ... Հայաստանի փոխարէն կը ... Հայերը պահել «փոքրիկ արաբական ... խալիֆայութեան, Թրքական սուլթանութեան» իշխանութեան տակ։

Հայերու այդ վստահութիւնը Ռուսաստանին եւ անոր կրթնած հայկական ... ը սուղ նստան, կարելի է ըսել ... բովանդակ Թուրքիոյ հայութեան։ Արդէն այդ փորձը բան մը սորվեցուցա՞ծ ... Դաշնակցութեան այսօրուան ղեկավարներուն ....։

ԹԱՄԳԻԵ ԵԼԵԿԵԱՆ

(4)

Լուացուցիչ տեղեկութիւններ ՔԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

— . —

ԽՄԲ.— Երէկ հաղորդեր էինք ռուս տարագիրներու Կոմիտէի նախագահ Գ. Մաքլակովի տուած տեղեկութիւնները՝ տարագիրներու զինուորագրութեան մասին: Ստորեւ՝ մնացեալ մասը.—

Պատրաստեցինք յիշատակագիրներ եւ ներկայացուցինք կառավարութեան: Հոն բերած էինք մեր նախկին առարկութիւնները թէ ռուս տարագիրները կարելի չէ ճշգրտօրէն համարել «ազգութիւն չունեցողներ», թէ այդպիսի բացատրութեամբ մը-րանաան կուտայ վտանգաւոր օրինակ պետութեանց, թէ զինուորական ծառայութիւնը քաղաքացիական պարտականութիւն է իր հայրենիքին հանդէպ եւ ոչ օտարականի հետ.: Միեւնոյն ժամանակ «Տարագիրներու Կոմիտէն» ներկայացուցած էր եւ գործնական առաջարկ, որ ռուս տարագիրները իրաւունք ունենան կամաւոր կերպով մտնել ֆրանսական բանակը, բոլոր բնական հետեւանքներով, ինչ որ ցարդ չէր թոյլատրուեր: Մեր կոմիտէն չէր կասկածեր, որ այդ ընելու համար անհրաժեշտ էր նոր օրէնք եւ ի հարկէ խնդիրը վերջնական ձեւ կը ստանար Նախարարական խորհուրդին մէջ: Մենք չեշտած էինք նաեւ այն անել վիճակը, ուր դրուած էին տարագիրները քաղաքացիութեանց առջեւ: Ահա ինչ որ կատարած ենք, թողլով մէկ կողմ մեր բերանացի բանակցութիւնները այդ առթիւ:

Այժմ քաղաքապետարանները փոխած են իրենց գործելակերպը, ոչ մէկին չեն արգիլեր հաստատել թէ իրենք ռուս տարագիր են եւ չեն պահանջեր որ ենթակաները ընդունին թէ իրենք «ազգութիւն չունին»: Սկսուած աշխատանքները կը շարունակուին: Ներկայիս կը կանչեն ոչ թէ արձանագրելու, այլ բժշկական քննութեան ենթարկելու համար: Այն հրահանգը որ անցեալ տարի տրուեցաւ ընդհատելու համար արձանագրութիւնը, այս տարի տակաւին չկայ եւ դժուար թէ ըլլայ, սակայն հարցին կարգադրութիւնը կախուած է անկէ թէ ինչ վերջնական եզրակացութեան կուգան բուն Էութեան: Եթէ կառավարութիւնը ընդունի կամաւորութիւնը, բանակի մէջ մտնելու, այն ժամանակ անոնք որ չեն ուզեր օգտուիլ այդ իրաւունքէն, իրենց արձանագրութիւնը եւ բժշկական քննութեան ենթարկուիլը կը մնան առանց հետեւանքի, իսկ եթէ ընդունին պարտադիր ձեւը, այն ժամանակ չարձանագրուիլը եւ խուսափիլը ոչ մէկ արժէք ունին: Հիմակ ու հիմա կարելի է ըսել մէկ բան,— զինուորական նախարարութիւնը սկզբունքի խնդիրը, (քաղաքական տարագիրները կը պատկանի՞ն «ազգութիւն չունեցողներու» դասին թէ ոչ, նկատի առնելով 1923 թուի օրէնքի 3րդ յօդուածը) յղած է արտաքին նախարարութեան ի քննութիւն: Ու այժմ խնդիրը կը քննուի հոն, սակայն ինչ որոշում ալ տան, հարցը պէտք է քննուի նախարարներու խորհուրդին մէջ. Ենթադրենք որ արտաքին նախարարութիւնը նորէն յանգեցաւ այն եզրակացութեան թէ ռուս տարագիրները կը նկատուին «ազգութիւն չունեցողներ» եւ պարտաւոր են ծառայելու: Սակայն ի՞նչպէս եւ ո՞ւր պիտի ծառայեն, ի՞նչպէս պիտի համաձայնեցնեն այդ նոր պահանջը այն իրողութեան հետ, որ «օտար գունդեր» չկան, իսկ այն սահմանափակումը որ ունինք աշխատանքի իրաւունքի մէջ եւն.— այս բոլոր խնդիրները ոչ միայն կը պահանջեն փոփոխութիւններ օրէնսդրութեան մէջ, այլ եւ առանց կարգադրութիւնը վեր է մէկ նախարարութեան՝ զինուորականին իրաւասութենէն:

Ենթադրենք ուրիշ վիճակ մը,— Նախարարութիւնը հաստատեց թէ մենք «հայրենազուրկներ» չենք, թէ կարելի չէ զօրակոչի ենթարկել մեզ,— այն ժամանակ մենք նորէն կ'ըլլանք այն վիճակին մէջ, ուր որ էինք 1923էն մինչեւ 1935, երբ ուզէինք իսկ ծառայել, չէինք կրնար, առանց հպատակ դառնալու:

Տարագիրներու Կոմիտէն օգտակար կը գտնէ որ իրաւունք տրուի ցանկացողներուն՝ մտնելու ֆրանսական բանակի մէջ եւ դէմ է պարտաւորիչ ծառայութեան: Ատոր համար անհրաժեշտ է, որ փոխուի 1928ի օրէնքին բովանդակութիւնը: Մենք կ'ուզենք նաեւ, որ թոյլ տրուի մտնել ֆրանսական ծառայութեան մէջ եւ անոնց որ կ'ուզեն կամաւոր կերպով ծառայել, սակայն չեն ուզեր ֆրանսահպատակ դառնալ: Ատոր համար ալ անհրաժեշտ է որ փոխուի օրէնքին բովանդակութիւնը:

ՄԵՐ ԾԱՂԿՈՑԸ ԹԻՒԽՐՈՎ

— • —

ԺԱՆԹԻՅԻ.— Մեր թաղին մէջ հինգ տարիէ ի վեր գոյութիւն ունի ծաղկոց մը: Շէնքին վարձքը թէեւ քիչ մը սուղ է թաղին համար, բայց դպրոցի մը ամէն յարմարութիւններն ունի: Շէնքը կը բաղկանայ երեք մեծ սենեակներէ, եւ խոշոր բակէ մը: Իւրաքանչիւր սենեակի մէջ կազմուած է երկու դասարան: Առաջին սենեակին մէջ կան 46 աշակերտներ որոնց վարժուհին է Օր. Գալփկեան, Դպրոցասէրէն: Երկրորդ սենեակը ունի երկու դասարան 34 աշակերտներով, վարժուհին է Օր. Ա. Գասպարեան: Իսկ երրորդ դասարանը ունի 18—20 աշակերտներ, որոնք ամէնէն չափահասներն են: Ասոնց ուսուցիչն է Գ. Ս. Յովհաննէսեան: Ուրեմն մեր դպրոցը կը յաճախեն 98 մանչեր եւ աղջիկներ, իրենց մայրենի լեզուն սորվելու համար: Ահա փոքրիկ ծաղկոց մը որ շնորհիւ «Համազգային»ի շօշափելի օժանդակութեան, միշտ վառ պիտի մնայ: Դպրոցը ունի վարչութիւն մը որ կ'ընտրուի ընդհանուր ժողովին կողմէ: Անդամակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆր. ամսական: Վարչութեան կ'օգնէ Տիկ. օժանդակ Միութիւն մը, որուն անդամավճարն է ամսական մէկ ֆրանք: Այս հինգ տարուան ընթացքին բոլոր վարչութիւնները իրենց կարելին ըրած են նիւթացոյցը հաւասարակշռելու, տակալով բոլոր նիւթական դժուարութեանց: Յունուար 30ին ընդհ. ժողովը լսելով վարչութեան նիւթական եւ բարոյական զեկուցումը, միաձայնութեամբ վերընտրեց զայն մինչեւ 1938 յունուարի վերջը:

Ընդհ. Ժողովը իր խորին շնորհակալութիւնը յայտնեց «Համազգային»ի Ֆրանսայի Կեդր. Վարչութեան, իր ընծայած օժանդակութեան համար: Ժողովը փափաք յայտնեց որ մէկ ֆրանքի գեղչուի անդամավճարը, որպէսզի աւելի շատ հայրենակիցներ արձանագրուին:

Դպրոցին վարչութեան կազմն է.— Նախագահ՝ Գ. Գ. Գորգիկեան, քարտուղար՝ Ա. Յակոբեան, գանձապահ՝ Յ. Համբարձումեան, ընդհ. հաւաքիչ Թ. Թորոսեան, դիւանի նախագահ՝ Հ. Իբրահամեան, քարտուղար՝ Մ. Յովհաննէսեան:

Ախլաթցի

«ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ»Ի ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

— • —

Շատ յաջող անցաւ «Սիփան — Կոմիտաս» երգչախումբի ցերեկոյթ-պարահանդէսը, որ տեղի ունեցաւ կիրակի Աէրօ Գլիւպի սրահին մէջ:

Յայտարարուած ժամէն քիչ յետոյ, բազմութիւնը խռնուած էր սեղաններու շուրջ: Երգչախումբի անդամ-անդամուհիները ամէն ճիգ կը թափէին գոհ ձգելու հասարակութիւնը: Պիւֆէն ալ երգչախումբի կողմէ պատրաստուած ըլլալով, կը կրկնապատկէր անդամներու գոհունակութիւնը:

Նուագախումբը եւրոպական պարերու չարանը արդէն վաղուց սկսած, երիտասարդ զոյգերը կը դառնային անընդհատ: Ժամը 7ին բեմին վրայ երեւցաւ Շարլոյի կերպարանքով ծպտուած Գ. Խաչերեան, զուարճացնելով ներկաները: Յետոյ ներկայացուեցաւ «Ֆինէ բժիշկը», որ անցաւ անհամ, հակառակ դերակատարներու յաջողութեան:

Ճաշէն յետոյ, ժամը 10ին ժամանակներ, վերջապէս առիթը ունեցանք ունկնդրելու երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Գ. Արա Պարթեւեանի:

Երգչախումբին երգի ցանկին վրայ այս անգամ երեք նոր երգեր եւս աւելցած էին՝ «Հայրենի գարուն», «Էս գիշեր լուսնակ գիշեր», «Գինի լից», որ հաճոյքով լսուեցան ներկաներու կողմէ: Միւս խմբերգը՝ «Հայաստան» ուրիշ անգամներ առիթ ունեցած ենք ծափահարելու: Օր. Սօնիա Աբրահամեանց Վահան Թէքէեանէն կտոր մը, շատ զգայուն եւ յուզիչ:

Վերակսած պարերը, մինչ երգչախումբի անդամները կը ջանային բարձրացնել վիճակախաղի տոմսերը: Վարչութիւնը մթնոլորտէն օգտուելով, ուզեց աճուրդի դնել գեղեցիկ պուպրիկ մը, սակայն պարող զոյգերու անհամբերութեան վրայ, առկախուեցաւ որոշուած ժամանակէն առաջ վերջացնել:

Պար եւ պար, այդ էր օրակարգը եւ այդ մթնոլորտին մէջ ալ վերջացաւ պարահանդէսը:

Բացի բարոյականէն, անշուշտ նիւթական շահ մըն ալ ապահովեցին կազմակերպիչները:

Երջուն Թղթակից

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԿԵԱՆՔԸ ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

— • —

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈ.— Հ. Յ. Դ. Ջաւարեան կոմիտէն կազմակերպած էր հայկական շարժանկար մը, ուրբաթ երեկոյ, Գ. Գարակէօզեանի սրահին մէջ: Ժամը 9ին գրեթէ լեցուած էր սրահը հակառակ լուր օր ըլլալուն, թէեւ աշխատանքի պատճառաւ շատեր կը բացակայէին: Շարժանկարին կազմակերպիչը, ընկեր Սեթեան (Մարսէյլէն) առաջին անգամ ցուցադրեց Ֆրանսերէն ֆիլմ մը «Զիկանօ», Մեսրոպեան տառերով: Ներկաները առաջին անգամ կը տեսնէին Մեսրոպեան տառերը պաստառի վրայ: Այս ցուցադրեց ողբ. ընկ. Մ. Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը: Նախ երեւցաւ ողբացեալ ընկերոջ նկարը եւ ներկաները մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգեցին անոր յիշատակը: Յետոյ սկսաւ բուն յուղարկաւորութիւնը, որուն կը մասնակցէին բոլոր կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները ծաղկեպսակներով: Մօտ 3500 հոգինոց բազմութիւն մը կը հետեւէր թափօրին: Պաստառին վրայ յստակ կը տեսնուէին նաեւ բոլոր դամբանախօսները: Այնուհետեւ ցուցադրուեցաւ ներգաղթի կարաւանին մեկնումը Մարսէյլէն: Տեսարանը շատ յուզիչ էր երբ նաւը սկսաւ շարժիլ:

Չորրորդ ցուցադրութիւնն էր Մարսէյլի եկեղեցիին օծման արարողութիւնը, միեւնոյն ժամանակ ընկ. Սեթեան կուտար բացատրութիւններ: Հինգերորդ՝ կատակախաղ մը Զարլի Չէփլինէն, որ ներկաները կուշտ ու կուռ խնդացուց: Ցուցադրութիւնը վերջացաւ կէս գիշերին: Իսկապէս գնահատելի է ընկ. Սեթեանի այս աշխատանքը:

** Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան Ժամանճիւղը կազմակերպած էր ընկերահամակրական ժողով մը շաբաթ երեկոյ, նոյն սրահին մէջ: Խօսեցաւ գնդ. Տ. Բաղտասարեան, պարզելով ներկայ քաղաքականութիւնը եւ պետութիւններու պատրաստութիւնները ապագայ պատերազմի հնարաւորութեան մասին եւ ըսաւ. «Այս քաղաքական ծանր պայմաններուն մէջ մենք Հայերս պէտք չէ մնանք անկազմակերպ, ցիրուցան, այլ եւ պէտք է կազմակերպուինք, հաւաքուինք այս մարտական Միութեան շուրջը, շարունակելու համար Անդրանիկի կտակը՝ «Փորձս կէս մնաց»: Մենք քաղաքական կազմակերպութիւն չենք, բայց քաղաքական նպատակներ ունինք,— ազատ եւ անկախ տեսնել Հայաստանը իր ամբողջական սահմաններով: Այն կազմակերպութիւնները որ կը ձգտին այս ուղղութեան, մենք անոնց կողքին ենք»:

Ներկայ բազմութիւնը տեսնելով, ոգեւորուած ոտքի ելաւ Կեդր. վարչութեան անդամներէն Գ. Դաւիթեան եւ ըսաւ.— «Ընկերներ մենք պէտք չէ մոռնանք Անդրանիկի խօսքը՝ «Փորձս կէս մնաց»: Ահա այս է մեր նշանաբանը եւ օրինակ բերաւ նաեւ Զօր. Ֆօշի խօսքերէն: Յետոյ կոչ ըրաւ բոլորուիլ Միութեան շուրջ: Այս առթիւ արձանագրուեցան վեց - եօթը նոր անդամներ

** Սեբաստիոյ Նահանգային Հայր. Միութիւնը ժողով յայտարարած էր կիրակի կէս օրէ վերջ, նոյն սրահին մէջ: Ներկայ էին 107 հայրենակիցներ: Ժողովը բանալով, նախագահ Գ. Վ. Զէյթունցեան կարդաց նախորդ ժողովի ատենագրութիւնը որմէ յայտնի եղաւ որ Միութիւնը իր առաջին ժողովը ունեցած է 1936 դեկտ. 20ին եւ հաւանեցաւ կերպով առանց նախորդ վարչութեան զեկուցումը լսելու, նոր վարչութիւն է ընտրած եւ երկրորդ ծրագիր — կանոնագրի փոփոխութիւն է կատարած: Ներկայ են եղած 36 հայրենակիցներ: Ներկաները բողոքեցին եւ ուզեցին որ քննուի ծրագիր - կանոնագրի փոփոխութեան հարցը եւն. բայց նախագահը չուզեց լսել եւ յանձնարարեց որ անդամները նստին աջ կողմը, իսկ միւսները՝ ձախ կողմը: Գիտակից երիտասարդներ բողոքեցին, բայց ի վերջոյ տեսնելով որ անօգուտ է, տեղի տուին: Միութիւնը իր 36 անդամներուն վրայ աւելցուց նաեւ քանի մը նոր անդամներ եւ ինքզինք կոչեց Սեբաստիոյ Նահանգային Միութիւն, մինչդեռ նահանգին հայրենակիցներու թիւը հազարներու կը հասնի Փարիզի շրջանին մէջ:

Մուշեցի

ՄԱՄՈՒԼ

ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

— . —

Պուքրէշի Արազը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (7 փետր.).

— «Մեր ընթերցողները կը գտնեն քիչ մը անդին Երուսաղէմէն ստացուած տեղեկութիւն մը՝ որուն համաձայն «Տաւարս» Պաղեստինի հրեայ աշխատաւորութեան օրկանը՝ հրատարակած է զոյգ մը յօդուածներ, որոնք հակահայ բնոյթ մը կը կրեն: Երբայական թերթը Հայերու վրայ կը յարձակի անոնց մէջ՝ մեղադրելով որ Արաբներու կազմակերպած գործադուլին մասնակցած են նաեւ Հայերը: Ի վերջոյ թշնամանքով կը յիշատակէ հայ առեւտրականներու գրաւած դիրքը Պաղեստինի մէջ, եւ աչքին փուշ կ'երեւան շինութիւնները զորս կը կատարէ Երուսաղէմի հայ վանքը:

Զգիտենք թէ պաղեստինեան այդ թերթը որքան կը ցոլացնէ հրեայ հանրային կարծիքը, կամ ինչ ազդեցութիւն ունի իր խօսքը հրէական կանգուածներուն վրայ. Արդէն այդ պարագան շատ ալ չի շահագրգռեր մեզ, որովհետեւ Պաղեստինը հեռու է մեզմէ ու դէպքերուն մօտէն անտեղեակ չենք:

Խօսքի նիւթ կ'ընենք հրէական օրկանին այս արտայայտութիւնը ոչ թէ հեռուէն հեռու վէճի բռնուելու համար անոր հետ, այլ այս առթիւ պարզելու համար տեսակէտ մը՝ որ կը կարծենք թէ աշխարհի վրայ ցանցառ բոլոր Հայերունն ալ է եւ զոր լաւ կ'ըլլայ որ նկատի ունենան բոլոր անոնք որոնք երբ եւ իցէ կը գրագին հայ ժողովուրդին բռնած դիրքով, զանազան երկիրներու մէջ:

Ծրգենք, նախ, հիմնական կէտ մը: Հայ ժողովուրդը մէկն է այն ժողովուրդներէն զորս դէպքերը քշած են յաճախ մայր - երկրէն հեռու: Յոյներուն, Հրեաներուն պէս՝ Հայն ալ յաճախ ձեռք առած է պանդուխտի ցուպը, ու ապաստան փնտռած օտար ափերու վրայ: Ասկէ՝ հայ գաղութներու թիւը աշխարհի բոլոր մասերուն վրայ, ու առ մօտ տասը դարէ ի վեր: Բայց հայ ժողովուրդը ունի բացառիկ յատկութիւն մը,— հայրենիք կը դարձնէ հողը ուր ապաստան տրուած է իրեն: Պահելով հանդերձ իր պապերուն եկեղեցին ու աւանդութիւնները՝ սրտով կը նոյնանայ, կը ձուլուի այն ժողովուրդին հետ, որ իր դիրկը կը բանայ: Այլ եւս չի խնայեր իր քրտինքն ու տքնութիւնը, իր արիւնն անգամ, կը խառնէ իր զոհաբերութիւնը անոր պայքարներուն, ու կ'որդեգրէ անոր ազգային դատն իսկ:

Թող չզարմանան մեր հրեայ պաշտօնակիցները եթէ հայ տարրը Պաղեստինի մէջ Արաբներուն հետ է քալեր ու մասնակցեր անոր հոգերուն: Այդպէս է որ Սուրիոյ մէջ ալ հայ տարրը Արաբներուն դատը որդեգրեց ու անոնց կողքին կեցաւ դեռ վերջերս Սանճաքի վէճին առթիւ: Եգիպտոսի մէջ Հայերը բնիկ ժողովուրդին հետ ձուլուած պիտի գտնէք, ինչպէս պիտի գտնէք Իրանի Հայերը պարսիկ ժողովուրդին ազգային դատին փարած: Հայ ժողովուրդի հիմնական գիծն է աս. այդպէս է որ ան ինքզինքը սիրցուցեր է ամէնուրեք, ու իր հոգին կապեր տեղացի ժողովուրդին: Իր պապերուն հաւատքն ու աւանդութիւններն են եղեր միակ զանազանութիւնը հիւրընկալ ժողովուրդներէն: Բայց ասոնք արգելք մը չեն եղեր որ ան ամէն տեղ սրտանց կառչի իր որդեգրած նոր հայրենիքին:

Նոյնը չըսե՞ր նաեւ հայ տարրին պատմութիւնը այս երկինքին տակ: Դարերու հասարակաց կենցաղ մը կայ, ու հասարակաց տքնութիւն մը բոլոր մարդերու վրայ: Ութ - ինը դար է որ հայ ժողովուրդը այս ափերը կը ճանչնայ: Եթէ առաջին դարերու մասին տարտամ են մեր ունեցած պատմական տեղեկութիւնները, գոնէ վստահօրէն գիտենք այն շրջանը որ Ալէքսանդր-Չէլ-Գունէն կը սկսի եւ կը հասնի մինչեւ մեր օրերը, եւ որուն ընթացքին հայ տարրը ձուլուած է ռումէն ժողովուրդի զանգուածներուն հետ, անոր տքնութիւններն ու պայքարները կիսեց, ու իր համեստ նպաստը բերաւ այս երկրին վերելքին, կարեւոր դեր ունենալով քաղաքական ու զինուորական, մշակութային ու գեղարուեստական մարզերուն մէջ, առանց յիշելու տնտեսական նպաստը որով զինքը կը յատկանշեն հին ու նոր բոլոր ռումէն պատմիչները:

Անհրաժեշտ էր որ անգամ մըն ալ պարզէինք այս ճշմարտութիւնը, որ պէտք էր մեղադրանքներ չտեղային հայ ժողովուրդի գլխուն իր ցոյց տըւած հաւատարմութեանը համար դէպի ասպնջական պետութիւններ»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (205)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Լուսաղէմին ձիւնը դադրեցաւ, երեք ժամուան չափ աւելի թանձրութեամբ նստելէ վերջ: Բարձրացաւ հիւսիսային քամին ու ամպերը պատառ պատառ եղած ցրուեցան՝ երկինքի գունաթափ աստղերը երեւան հանելով: Լուսացաւ: Սառն քամին, թաց դէմքին, պարապ ստամոքսները հետզհետէ արթնցուցին քնացող հայդուկները, որոնք պարզապէս սառած, շարժելու անկարող վիճակի մէջ էին:

— Թեօ՜, մէրդ չմեռնի Հայաստան, դիւէրով վերմակ ձգեցիր վրաս,— ատամները իրարու զարնելով ըսաւ Յակոբը, ի զուր փորձելով պառկած տեղէն ելլել,— հէ՜յ, տօ՛ Նիկօլ.

— Հը՛:

— Տօ՛, փետացեր եմ :

— Հա՛ ...

Նիկոլն ալ արթնցած՝ պայլանքով շուրջ բոլորը կը դիտէր: Էս ո՞րտեղ էին, իսկ էս ձի՞ւնը ... Յակոբը դժուարութեամբ բարձրացաւ ու նստաւ: Ա՜յ թէ ցուրտ ... Այդ անտէր մնալիք ցուրտն ալ մինչեւ ոսկորներու ծուծը անցած էր: Յօդացաւէ տառապող ծերունիի մը նման դժուարութեամբ ոտքի բարձրացաւ եւ սկսաւ շարժել ընդարմացած թեւերն ու ոտքերը, քիչ մը տաքնալու համար:

Հայդուկները իրարու քով երկնցած՝ աղած ձկներու նման կծկուած էին:

Յակոբը, երբ ընկերներու վիճակը տեսաւ, ամէն բան մոռցած՝ սկսաւ բարձրաձայն ծիծաղիլ: Իսկապէս որ տեսարան էր:

Սաքօն ու Յակոբն ալ, ամբողջ գիշերը պահակութիւն ընելէ վերջ, կուշտ կշտի քնացած էին՝ պահակութեան հոգը յանձնելով Մկոյին, որ խմբէն քիչ մը հեռու քարի մը տակ նստած՝ նոյնպէս քնացեր էր:

Յակոբը մէկիկ մէկիկ մօտեցաւ տղոց եւ դեռ քնացողները արթնցուց: Ողբալի պատկեր մը կը ներկայացնէին: Մարմնի անդամները սառած, դէմքերնին կծկուած, կարծես թէ ինչ որ բանի մը մասին կը ծիծաղէին:

— Հը, տղաք, ոտքի ելէք, պար մը, պար մը դառնանք,— ու Յակոբը առանց սպասելու, խուլոտ ձայնը ձգած՝ սկսաւ երգել ու պարել:

Խմբի տղաքը նախ հեգնանքով նայեցան, բայց կամաց կամաց իրենք ալ միացան Յակոբին: Ու շատ չանցած՝ բոլորը ոտքի էին եւ ձեռք ձեռքի տըւած՝ քօչարի պարը կը դառնային:

Պարսկական սահմանի լեռնաշղթային ետեւէն արեւը կամաց կամաց ըսկսաւ բարձրանալ: Ցուրտը մեղմացաւ: Երբ տղաքը պարելով տաքցած նստան, աւելի խայթող կերպով զգացին իրենց սովածութիւնը:

— Տօ, մէկ էդ Թոփալ Սասունայի դէմքին նայեցէք,— պոռաց Առիւծ Գեւօն,— չարուխի նման կծկուեր է:

— Ա՜յ,— մռնչեց Համբօն, որ կարծես բոլորովին խօսելու ընդունակութիւնը կորսնցուցեր էր ...

— Տօ՛, քեզի ի՞նչ եղաւ:

— Անօթի,— ու Համբօն փորը տրորեց ու խղճալի կերպարանք մը առաւ:

Բոլորը մէկէնց սկսան հռհռալ:

Գէորգն ու Յակոբը խմբէն քիչ հեռու նստած՝ կը խորհրդակցէին այդ գիշերուան բռնելիք ճանապարհի մասին:

Խումբը գիշերով եկած էր Ցաղթայ Տաղի փէշին վրայ, լայն ձորի մը մէջ տեղաւորուած էր: Հազիւ թէ աւելի լաւ ընտրութիւն մը կարելի լինէր ընել այդ պայմաններու մէջ: Հեռո՜ւն, ամբողջութեամբ կը տարածուէր Արճակի սիրուն լիճը, ու եզերքներուն կպած գիւղերը: Տղոց դիրքէն դէպի արեւելք կ'երեւէր քրտական ողորմելի գիւղ մը՝ սարի լանջին փակած:

Խումբը թէեւ ճանապարհէն շեղած էր, բայց այդ դիրքին մէջ ինքզինք ապահով կրնար համարել:

Որքան ալ որ տղայոց դիրքը ապահով էր, բայց Գէորգն ու Յակոբը մեծապէս մտահոգուած էին յառաջիկայ գիշերուան ճանապարհորդութեամբ: Կորթկան գիւղի աղբիւրի մօտ պայմանաւորուած էին Մելոյի հետ, Ղըլճայ գիւղը ցերեկելու: Բայց Գործոթի կռուէն վերջ, այլ եւս ոչ մէկ հայկական գիւղ ապահով կարելի էր համարել: Կը մնար, որ խումբը բարձրանար Ղըլճայի սարը: Իսկ այդ կը նշանակէր, որ երեք օրէ ի վեր անօթի մնացած խումբը պէտք է կտրէր անցնէր Խարակոնիսի դաշտը եւ բարձրանար բարձր սար մը, հաց ճարելու շատ աղօտ յոյս մը ունենալով: Ասով մէկտեղ այդ միակ ելքն էր: Ամէն գնով խումբը յաջորդ գիշեր պէտք էր բարձրանար Ղըլճայի սարը:

Ցերեկուան ընթացքին, Խարակոնիսի ընդարձակ դաշտը զարմանալի կենդանութիւն մը առած էր: Անդադրում երթեւեկ մը կար գիւղէ գիւղ: Հետիոտն կամ ձիաւոր Քրտերու խումբեր կ'երեւէին ճամբաներու վրայ, կը բարձրանային սարերը, կ'իջնէին ձորերը, կը մտնէին գիւղերը՝ խմբի հետքը գտնելու համար, որ կարծես հրաշքով մը անյայտացեր էր: Նոյն իսկ բազմաթիւ ձիաւորներու խումբ մը բարձրացաւ Ղըլճայի սարը, պրպտեց ձորերը, առանց սակայն հետք մը գտնելու: Մտքերէն իսկ չէր անցներ, թէ փէտայինները կրնային Ցաղթայ Տաղ բարձրանալ, քրտական շրջան մը, բազմաթիւ գիւղերով շրջապատուած:

Վերջապէս, արեւը մայր մտաւ Փէտայիններու համբերութեան բաժակը լեցնելէ վերջ: Այդ իրիկուն բան մը ուտելու հաւանականութիւնը նոր եռանդ, նոր կորով ներշնչած էր տղոց, որոնք տասնեակներու բաժնուած՝ հրամանի կը սպասէին շարժելու համար:

Սկսաւ մթնել: Ուրանցի Յակոբը եւ Մկօն առաջ ինկան, իսկ խումբը շարժեցաւ հանդարտ քալուածքով մը, սարէն իջնելով, դէպի Խարակոնիսի ընդարձակ դաշտը:

Խումբը այդ գիշեր համեմատաբար կարճ ճանապարհ մը ունէր անցնելիք, մեծ մասով հարթ հաւասար դաշտի մը մէջէն: Բայց հակառակ տեղի մօտիկութեան, վտանգաւոր ճամբայ մըն էր այդ: Արճակի լիճի հիւսիսային կողմէն կ'անցնէր Ցաղթայ սարին տարածուն լեռնաշղթան, որու երկարած թեւը հիւսիսէն եւ արեւմուտքէն եզերելով կը գրկէր լճակը, այնքան մօտ տարածութեան մը վրայ, մանաւանդ լճի արեւմտեան կողմը, որ հազիւ չորս հինգ քառորդկէս հեռաւորութիւն մը ունենար լճէն: Այդ նեղ տարածութեան վրայ իրարմէ քիչ հեռու ինկած՝ կը գտնուէին վերի եւ վարի Ջերմուկ եւ Հաւփշատ քրտական գիւղերը:

Շրջանի քրտութիւնը ոտքի վրայ՝ գիւղական պահակները արթուն վիճակի մէջ կը հսկէին: Փէտայիններու համար այդ գիշերուան ճամբան աւելի քան վտանգաւոր էր: Փոքր անզգուշութիւն մը՝ եւ ահա անխուսափելի կռիւ մը կրնար պայթիլ հայկական շրջանի մէջ. կռիւ մը՝ որու հետեւանքները կրնային աղետաբեր լինել շրջանի հայ ժողովուրդի համար:

Ամէն մէկը խմբի զինուորներէն հրանշաւոր հանդիպումի մը աղետաբեր հետեւանքին գիտակցութիւնն ունէր: Ատոր համար ալ ծայրայեղ զգուշութեամբ կ'առաջանային: Խաւարի մէջ, իրարու ետեւէ ստուերներու նման անձայն կը շարժէին, ու ամենաթեթեւ շշուկ մը իսկ չէր լսուեր անոնց անցած ճամբուն վրայ: Ձախ թեւի վրայ ձգելով Խարակոնիս հայկական մեծ գիւղը, խումբը գետակ մը անցաւ ու շտկուեցաւ ուղիղ դէպի արեւմուտք, ճանապարհի եւ լճի մէջ գտնուող դաշտը կտրելով: Դժբախտաբար պարզկայ, լուսնակ գիշեր մըն էր:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

Օտարները եւ ժողովրդական ճակատը

«Փօփիւլէր» գրքի մը հրատարակութեան առթիւ թուելով ժողովրդական ճակատի կառավարութեան կատարած գործերը, ի նպաստ օտար աշխատաւորներու, ուշադրութեան կը յանձնէ հետեւեալ բարեփոխումները.—

Ա. 1935 փետրուար 5 թուակիր հրամանագրով մը, ինքնութեան թուղթերը արժէք ունէին միայն տրուած նահանգին մէջ։ Մեր ողբացեալ ընկերը, Ռոժէ Սալանկրօ,(ներքին նախարար)առանց այլեւայլի ջնջեց այս անօրինութիւնը, 1936 հոկտեմբեր 14 թուակիր հրամանագրով մը (պաշտօնաթերթ 24 հոկտեմբեր — 1936)։ Այդ օրէն ի վեր, ինչպէս 1935ին, օտարականները կատարեալ ազատութիւն կը վայելեն բնակավայր փոխելու եւ ուրիշ նահանգ երթալու

Բ.— Բանուորական պատուիրակներու ընտրութեան մասնակցելու իրաւունք ունին բոլոր բանուորներն ու բանուորուհիները, իրբեւ ընտրող, առանց ազգի խտրութեան ։

Գ.— Առեւտրականներու տրուած պայմանաժամներէն կրնան օգտուիլ նաեւ օտարները, կարգ մը վերապահումներով ։

Դ.— 1934 յուլիս 19ի օրէնքով, հպատակ դարձած օտարականները չէին կրնար կարգ մը պաշտօններ վարել, առանց լրացնելու տասը տարուան շրջան մը՝ հպատակութեան թուականէն սկսեալ։ 1936 օգոստոս 28էն ի վեր, 1934էն առաջ հպատակ դարձած օտարական մը որ իր զինուորական ծառայութիւնը կատարած է Ֆրանսայի մէջ, կրնայ ստանալ արգիլուած պաշտօնները, եթէ նոյնիսկ 1934ին տակաւին չէ լրացուցած տասը տարուան շրջանը։

Ե.— Շնորհիւ Գ. Մութէի անխոնջ կորովին, 1936 հոկտ. 20ին քուէարկուեցաւ որոշում մը, որ իբրեւ ներքին օրէնք կըվաւերացնէ Ժընեւի 1933 հոկտեմբեր 28ի պայմանագիրը, որ իրաւական վիճակ մը կ'ապահովէ հայրենազուրկներուն ։

Եւ վերջապէս աւելի արագ ընթացք ստացած են հպատակութեան գործողութիւնները.

Անգլիոյ սոցիալական պատրաստութիւնները

ՄԷԿ ՁՐԱՀԱՒԱՐԸ 8,000,000 ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻ

Գրեցինք թէ անգլ. կառավարութիւնը 1,500,000,000 ոսկի պիտի ծախսէ հինգ տարուան ընթացքին, արդիացնելու եւ լրացնելու համար սպառազինութիւնները, ծովային, ցամաքային թէ օդային։ Այս գումարէն 400 միլիոնը պիտի ճարուի փոխառութեամբ, եթէ խորհրդարանը արտօնէ ։

1937ի ընթացքին նաւային շինութեանց համար պիտի ծախսուի 50,000,000 ոսկի։ Մասնաւորապէս պիտի շինուին երեք վիթխարի զրահաւորներ, իւրաքանչիւրը 35,000 թոն տարողութեամբ, որով մինչեւ 1940 Անգլիա պիտի ունենայ հինգ զրահաւոր՝ այս չարքէն։ Այս զրահաւորներուն իւրաքանչիւրը պիտի արժէ մօտ 8,000,000 ոսկի, ինչ որ ամենաստոյգ գինը պիտի կազմէ նոյնիսկ Անգլիոյ մէջ։

ՔԱՂՈՒՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

50,000 ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԱԼՆԵՐ ներում ստացան Իտալիոյ մէջ, գահաժառանգ իշխանին ծննդեան առթիւ։ Առաջին ընդհ. ներումն է այս, յանուն Եթովպիոյ կայսեր։ Հրամանագիրը կը սկսի այսպէս.— « Յանուն Վիթթորիօ էմմանուէլէ Երրորդի, շնորհիւն Աստուծոյ եւ կամօքն ազգին թագաւոր Իտալիոյ եւ Կայսր Եթովպիոյ». Նկատուած էր որ դատապարտուած էին ուսանելի զինուորներու շարժապահութեան համար, բայց խորութիւն չդրուեցաւ քաղաքական եւ քրէական յանցաւորներու միջեւ, որոնք նոյն արժէքն ունէին ֆաշական պետութեան համար։ Ներուեցան մինչեւ երեք տարուան պատիժները, մինչեւ տասը տարուան պատիժներէն զեղչուեցաւ երկու տարի, իսկ տասնէն վեր եղածներու համար՝ չորս տարի. Աքսորը վարչական պատիժ համարուած ըլլալով, դուրս ձգուած է ընդհ. ներումէն.

ԱՆԳԼԻՈՑ երեսփ. ժողովին մէջ Լորտ Գրքոմըն առաջարկեց Գերմանիոյ յանձնել կարգ մը նախկին գաղթավայրերու հոգատարութիւնը։ Կառավարութեան ներկայացուցիչը մերժեց։ Լօրտ (երբեմնի Նօէլ Պըքսթըն) դիտել տուաւ թէ անգլիական քաղաքականութիւնը պատերազմի կ'առաջնորդէ ։ « Մարդկային կեանքի անհրաժեշտ 25 նիւթերէն Մեծն Բրիտանիա ունի 18ը, Գերմանիա միայն չորսը» ։

ԿՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ միջամտեց, համալսարական ուսանողաց ճաշարանին դէմ բացուած պայքարը դադրեցնելու համար։ Ուսանողները անուանելի եւ չատ սուղ կը գտնեն կերակուրները։

ԳՆԴ. ԼԻՆՏՖԼՐԿ, հռչակաւոր օդաչուն, որ Եգիպտոսէն Պաղտատ թռած էր իր կնոջը հետ, փոթորիկի բռնուելով ստիպուեցաւ վար իջնել Սուրիոյ անապատին մէջ ։

750 ՀՈԳԻ ՎԱՌՆԵՑԱՆ Անթունկի թատրոնին մէջ (Մանչուրիա), չինական նոր տարուան առթիւ սարքուած ներկայացման մը պահուն։ Մեծ մասը կիներ ու մանուկներ են։ Ճապոնական զինուորները հազիւ յաջողեցան փրկել մնացեալ 1200 հանդիսականները ։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ազգ. համագումարը տեղի ունեցաւ կիրակի օր։ Վարչապետը այս առթիւ ալ ճառ մը խօսեցաւ, պարզելով կառավարութեան քաղաքականութիւնը։ Ժողովը վստահութիւն յայտնեց բոլոր ընկերվարական նախարարներուն, եւ առ հասարակ դաշինքին վարած քաղաքականութեան ։

ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Ժանթիյիի, Գիւէթրի, Շուազիի եւ Փորթ տ'Իթալիի, Հայ զինուորցանէրու առժամեայ վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ այս շրջաններու բոլոր հայրենակիցները, 20 փետրուար, շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին, Գ. Յովհաննէսեանի սրահը, 13 րիւ Փիէր Քիւրի, Քրէմլէն Պիսէթր։

ԾԱՆՕԹ.— Վերոյիշեալ շրջաններու մէջ չինակող հայրենակիցներու մուտքը արգիլուած է ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ԲԱՆՈՒՈՐՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ (Comité CENTRAL DES CHOMEURS ET CHOMEURES) ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԾ է ԺՈՂՈՎ ՄԸ ԿԻՐԱԿԻ, 21 ՓԵՏՐՈՒԱՐ, ԱՌՏՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 10ԻՆ, BAR FRANCEԻ ՄԷՋ, 66, BLD DE LA PAIX

ՆՊԱՏԱԿԸ.— Միջոցներ խորհիլ, փութացնելու համար Ժընեւի պայմանագրին գործադրութիւնը, ի նպաստ հայ գործազուրկներու, որոնք թշուառութեան մատնուած են, նպաստի դադարումէն ի վեր ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Անկէնի Մ.ճիւղին կողմէ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

M. Paténotre Dénoyersի, Անկէնի քաղաքապետին

տեղի կ'ունենայ 28 փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30էն մինչեւ կէսգիշեր Salle des Fêtesի մէջ, 30 rue du Casino, Enghien.

Կը մասնակցին՝ ՍԻՓԱՆ—ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը

Դերասան ԳՄԲԷԹԵԱՆ, սանուհիներու եւ սիրողներու կողմէ

կը ներկայացուի Պարոնեանի ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԷՆ պատկերներ։

ՊԱՐ ՄԵԾ ՃԱՇ ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ

Մուտք՝ մեծերու համար 7.50 ֆր. փոքրերու համար 3 ֆր։

Gare du Nordէն առնել շոգեկառք ժամը 1,36, 2,26, 3,05 3,30 եւլն.

Հ. Ց. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընկերաժամակրական դասախօսութիւնը վաղը շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Գարակէօզեանի սրահին մէջ, 45 բիւ տը լա ցէֆանս, Իսի լէ Մուլինօ։ կը խօսի՝ ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԱՐՄՐՈՒՆԻ.

ՊԱՆԷՅՕ—ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը, շաբաթ երեկոյ, Ակումբին մէջ, 52 rue Isidor Neujahr, Պանեօ։

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 20 փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Յիամանթօ Ակումբին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն.

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԵՏՐ. 18Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԱՆԻԷՌ—ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ ԱՐԱՄ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍՕՐ, ՈՒՐԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին.

149bis Ave. d'Argenteuil, Asnières

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Հ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ եւ ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԵՏՐ. 18Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Ց. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԵՓՐԵՄ ՅԱՑԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

27 Փետր շաբաթ երեկոյ, **Société Savantes**ի սրահին մէջ։

Ծախսերու մասնակցութեան համար մուտք 2 ֆր.

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

27 Փետրուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ԷՄԻԼ ԶՕԼԱ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ **ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ**

Ղեկավարութեամբ Գ. Յակոբ Թորոսեանի եւ սիրայօժար մասնակցութեամբ Գ. Գ. Ա. Հացագործեանի, Ղ. Գայթանճեանի, Լ. Ալէմեանի եւ տեղական ուժերու։ Օր. Ծովինար Տէր Պետրոսեան կ'երգէ «Լռեց ամպերը».

ՏՈՄՍԵՐ 5, 4 եւ 3 ֆրանք ։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ_ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին երկրորդ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 21 Փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին,

Cafe Cadetի վերի սրահը, 17 rue Cadet, Metro Cadet

Դասախօս՝ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲՐԻԶԱՆԴ

. Նիւթ՝ Նոր օրերու հայ հերոսը (ըստ աւանդական երգերու)

Մուտք 3 ֆր. սուրճը եւ խմորեղէնը միասին.

Առաջին Տարեկան Հանդէս

Ֆ. Կ. Խաչի Իսի – լէ - Մուլինոյի Մասնաճիւղի դպրոցին տարեկան հանդէսը 21 փետրուար կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ ։ 26, Rue Troyon, Sèvres, մէթրօ Pont de Sèvres.

Կը խօսի՝ Պ. ԼԵՒՈՆ ՉՈՐՄԻՍԵԱՆ

գիներ՝ 5 ֆր., անգործներու 3 ֆր. փոքրերու 1 ֆր.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Կազմակերպուած Ալֆորվիլի Ս. Մինասեան ենթակոմիտէին կողմէ

Վաղը, հինգ-շաբթի երեկոյ ժամը 8ին. Հայ Ակումբին մէջ.

1 Bld. Carnot, Alfortville

Սինէ Սէթօ կը ցուցադրէ վերջին ներգաղթի կարաւանը Մարսէյլի մէջ, Ընկ. Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը. Բրատօի (Մարսէյլ) եկեղեցիին օծման հանդէսը, հայրենի յիշատակարան մը, Զիկանօ (տրամ) հայերէն տառերով եւ Շարլօի զաւեշտը։

Մուտք մեծերու 3 ֆր., մինչեւ 10 տարեկան փոքրիկներու 1 ֆր.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՊԱՆԵՕ—ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

21 փետր. կիրակի գիշեր ժամը ճիշդ 8.30ին. Սալ Վէռոնի մէջ, 130 Route d'Orléans, Պանեօ.

Սինէ - Սէթօ կը ցուցադրէ՝

Վերջին ներգաղթի կարաւանի մեկնումը Մարսէյլէն ։

Մ. Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը։

Բրատօի (Մարսէյլ) եկեղեցիին օծման հանդէսը։

Հայրենի յիշատակարան, Հայաստանի քարտէսը իր գաւառներով, հայ գեղջկական աշխատանքներ, նշանաւոր դէմքեր եւայլն...

Զիկանօ կամ սաւդակապետ, (հայերէն տառերով) ։

Շարլօէն զաւեշտ մը։ Շարժանկարի տեւողութիւնը 2.30 ժամ, մուտք՝ 3 ֆրանք ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

20 Փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին. Ցրգ. Թաղապետարանի Salle des Fêtesին մէջ, 6 Rue Drouot. մէթրօ Richelieu-Drouot.

Կը նախագահէ ՏՈՔԹ. ԱՍԼԱՆ

Կը խօսին՝ Պ. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ՝ գերասանական արուեստի մասին,

Պ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ՝ Ներշնչման հարցը գեղագիտութեան մէջ

եւ Պ. ՀՐԱՉ ՍԱՐԳՍԵԱՆ՝ Թատրոնը եւ ընկերութիւնը։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն ՏԻԿ. Ա. ՍԱՐԳՍԵԱՆ եւ յայտնի ֆրանսացի արուեստագէտուհի մը.

Ծախսերու մասնակցութեան համար 2.50 ֆր.

ՍՐՃԱՐԱՆ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԷ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մետրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ . Հեռաձայն Danton : 32 - 16

Արեւելեան եւ եւրոպական խոհանոցային կերակուրներ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ, ՊՈՄՕՆԻ ԵՒ ՊՈՒԼՎԱՐ OSSOԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ

Բեմադրութեամբ ԱԲԵԼԵԱՆ եւ ԱԴԱՄԵԱՆ թատերախումբերու

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ **ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ**

ՊՈՄՕՆԻ ՄԷՋ.— 20 Փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Վարանդեան սրահին մէջ, 10 Պուլվար Մարկրիթ.

ՊՈՒԼՎԱՐ OSSOԻ ՄԷՋ.— 21 Փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Bar Internationalի թատերասրահին մէջ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 21 Փետր. կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse.

Կը մասնակցին՝ ՕՐ. Չ. Գ. Գ. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆ, ՔԷՉԷՃԵԱՆ, ԹԱԴԵՈՍԵԱՆ, ՅԱԿՈԲԵԱՆ, ԹԻՒԹԻՒԼԵԱՆ, ԹՈՐՈՍԵԱՆ, ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ, ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ, ՓՕՂՈՍԵԱՆ, Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ, ԱՅԻՆԵԱՆ, ԾԱՄՍՈՆ եւլն.

Տոմսերու գիներն են՝ Պոմօն 4 ֆր., Պուլ. Օսսօ 5 եւ 4 ֆր., Մարսէյլ 5 եւ 4 ֆր.

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

Հաւքըրա Գարակէօզեան Հօմի Նախկին Սանուց Միութեան կողմէ

20 Փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս

ՀԱՅ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ՏԱՆ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ.

8 Rue Bossuet, Paris (10e

Mètro Poissonière կամ Gare du Nord

Գեղարուեստական բաժին։ Ճոխ պիւֆէ՝ ժողովրդական գիներով։

ԱՐԺԱՆԹԻՆԵԱՆ ՄԵԾ ՕՐՔԷՍԹՐ

Մուտք՝ կիներու 5 ֆր., այրերու՝ 7.50 ֆր.

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻՒ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42-69

կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14 - 20։

Աւատօտները ժամադրութեամբ։

Cabinet de Me Artin KAZANDJIAN

Licencié en droit de la faculté de Paris

Ancien Avocat près les Tribunaux mixtes d'Egypte Conseil Juridique

10 et 12, Rue Richer, Paris Tél.: PROvence 04-64 et la suite

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԴԱՏԵՐ

Իրաւագիտական խորհրդակցութիւններու համար կ'ընդունի ամեն օր բացի կիրակիէ եւ տօն օրերէ ժամը 5 – 7։

Դիմեցէք իրեն եւ գոհ պիտի մնաք։

ՊԱՐԱ ԱՆԴԷՍ

VALENSI ՃԱՇԱՐԱՆԻ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆԸ

8 Rue Buffault, Paris (9)

Կը ծանուցանէ թէ յունուար 26ին Փըթի Ժուռնալի մեծ սրահներուն մէջ իր սարքած պարահանդէսը ունեցաւ աննախընթաց յաջողութիւն։ Ընդառաջ երթալով իր յաճախորդներու եւ բարեկամներու խնդրանքին կազմակերպած է նոր պարահանդէս մը որ տեղի պիտի ունենայ Փետրուար 20ին Փըթի Ժուռնալի սրահներուն մէջ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ ։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆՈՒԱԳ **JAZZ ORSINI**

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՊՈՒՖԷ ղեկավարութեամբ Պ. ՎԱԼԷՆՍԻի

Գիները՝ 15 եւ 10 ֆրանք։

Տոմսերը կը ծախուին **Restaurant Valensi, 8 Rue Buffault** եւ Վալէնսիի մօտ, **12 Rue Popincourt, Paris**

ԵՂԻՇԷ ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD **ORIENT LLOYD**

48 rue de la République **7 rue Auber, Paris**

Մարսէյլ, Tél. C. 47-22 եւ C. 74-51 Tél. Opéra 67-77 67-71

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։

Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար։ Հայ ճամբորդներու համար մատչելի գին։ Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

ՎԱԼԷՆՍԻ ՃԱՇԱՐԱՆԸ ԸՆԴԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

ԲՈԼՈՐԻՆ ԱՉՔԸ ԼՈՅՍ

Անոնք որ ստիպուած էին կարգի սպասել տեղ մը ունենալու համար ՎԱԼԷՆՍԻ ճաշարանին մէջ 8 Rue Buffault, այժմ կրնան վստահ ըլլալ որ հանգստաւէտ պայմաններու մէջ պիտի կրնան Արեւելքը վայելել եւ ԵՐԵՒԱՆ ՕՂԻՆ խմել իր նոր վարձած ընդարձակ ճաշարանին մէջ

41 Rue du Faubourg Montmartre, Paris

Մասնագէտ խոհարար մը պիտի պատրաստէ հայկական համեղ կերակուրներ։ Գիները աժան.

Հարսանիքներու համար կը տրամադրուին փոքր եւ մեծ սրահներ, միայն ճաշասրահով, հարսանիքներու եւ խնջոյքներու սպասարկութիւն

Այցելեցէք անգամ մը։

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ յարկաբաժիններ, ամէն յարմարութիւններով (tout confort). մէկ մեծ սենեակ խոհանոց մէջը՝ 1300 եւ 1650 ֆր. (շարժ եւ ջօֆաժ մէջը ըլլալով)։ Դիմել 13 rue de la Vistule մէթրօ Maison Blanche.

Docteur KOGINSKY

Փարիզեան մասնագէտ

Կը դարմանէ ընդհանուր հիւանդութիւններ, տողդ. սրտի եւ ջղային հիւանդութիւններ. Կ'ընդունի սկսեալ Փետր. 18էն ամէն հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 4—6։ 16 rue de la Défense Issy-les Moulineaux. Seine

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibald

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe LYON.

Dancing-Cigale, պարահանդէս ամէն շաբաթ գիշեր ժամը 8.30էն եւ կիրակի երեկոյ ժամը 3էն, իսկ կէսօրէները ժամը 8.30ին

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme. PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ՍՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 20 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
SAMEDI 20 FÉVRIER 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3351

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՕՐԻՆԱԳԻԾ ԳԻՆԵՐՈՒ ԲԱՐՁՐԱՑՄԱՆ ԴԷՄ

Խիստ պատիժներ ծրագրուած են

Նախարարական խորհուրդը վաւերացուց արդ. տնտեսութեան եւ ներքին գործերու նախարարներուն մշակած օրինագիծը՝ գիներու բարձրացման դէմ:

Օրինագծին Ա. յօդուածին տրամադրութեամբ, փետր. 15էն սկսեալ եւ վեց ամսուան համար արգելեալ պիտի ըլլայ, որեւէ ապրանքի գին բարձրացնել որ կը կատարուի 1936 յուլիս 1ի գիներուն վրայ, անհրաժեշտ պիտոյքներու համար, եթէ այս բարձրացումը չարդարանար նախանիւթե—րու գիներուն յաւելումով եւ ընկերային ծախքերու աճումով:

Դ. յօդուածը ամբողջովին կը վերաբերի պատիժներու: Այսօրէն բարձրացումը ենթակայ է 500էն 100,000 ֆրանք տուգանքի, եթէ կը կատարուի մեծաքանակի գիներուն վրայ եւ 16էն 500 ֆրանքի՝ փոքրաքանակի համար: Զատիկի ենթակայ են բոլոր անոնք որ ապօրէն բարձրացում կը կատարեն ուժով կամ զանազան հանգամանքներով: Տրուած պատիժներու յայտարարու—թիւնը 15 օր պիտի կախուի դատապարտեալի բնակարանին, խանութին կամ արհեստանոցին վրայ, եթէ դատապարտեալը պատուած ըլլայ յայտարարու-թիւնը, 8-15 օրուան բանտարկութեան պատիժ մըն ալ պիտի կրէ: Դատա—րանը կրնայ նաեւ հրամայել որ վճիռը հրատարակուի մէկ կամ աւելի լրա-գիրներու մէջ, պայմանաւ որ հրատարակութեան ծախքը 500 ֆրանքէն աւելի չըլլայ: Կրկնութեան պարագային, տուգանքէն զատ կրնայ տնօրինուիլ բան-տարկութեան պատիժ, մէկ ամիսէն մինչեւ երեք տարի:

Օրինագիծը խորհրդարանին պիտի ներկայացուի այս շաբթու:

** Նախկին վարչապետ Գ. Ֆլանտէն հարցազրոյց մը պատրաստած է, դահլիճին ընդհանուր քաղաքականութեան մասին: Մասնաւորապէս պիտի ծանրանայ վարչապետին հեռաձայնուող յայտարարութեան վրայ, որ կը գտնուի Փարիզի ցուցահանդէսի բանուորներուն ուղղուած կոչին մէջ,— «Անհրաժեշտ է որ դահլիճը քիչ մը շունչ առնէ իր տնտեսական եւ ընկերային քաղաքականութեան զարգացման մէջ»:

«Էքօ տը Փարի» կը գրէ թէ դժգոհութիւնը կ'աճի դահլիճին ելմտական եւ տնտեսական քաղաքականութեան դէմ, ոչ միայն արմատական, այլ եւ ընկերվարական շրջանակներու մէջ եւ թէ յուսախաբութիւններ պիտի պահանջուին: Կառավարութիւնը գիտցած ըլլալով հոլանտական կարգը եւ շուէտական պանիրի դէմ հաստատուած մաքսատուրքերը, ընդդիմադիր թերթը կը կարծէ թէ կառավարութիւնը այս կարգադրութիւնն բրած է, դիւրացնելու համար իր փոխառութիւնները՝ Ամսթէրտամի եւ Սթօքհոլմի մէջ ...

ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԱՌԱՔՄԱՆ ԱՐԳԵԼՔԸ՝ ԱՅՍ ԳԻՇԵՐ

Ոչ անցագիր, ոչ տոմսակ, ոչ ալ ճանապարհականութիւն

Հանրապետութեան նախագահը երէկ, ուրբաթ, ստորագրեց այն հրամանագիրը որ կ'արգիլէ կամաւորներու առաքումը Սպանիա եւ որ դահլիճին կողմէ վաւերացուած էր նախորդ օրը: Այսօր, շաբաթ, կէս գիշերէն վերջ գործադրելի է արգելքը, որով Ֆրանսա լիովին յարգած կ'ըլլայ Լոնտոնի մօ-գովին որոշումները:

Հրամանագիրը կը վերաբերի անխտիր բոլորին, ըլլան Ֆրանսացի, օտար թէ Հպէին: Բոլոր անոնք որ Սպանիա կ'երթան, պիտի համարուին կամաւոր, եթէ չկարենան հակառակը ապացուցանել ֆրանսական իշխանութեանց: Միայն այդ պարագային կրնան անցագիր ստանալ, ստորագրուած՝ Ֆրանսայի արտաքին եւ ներքին նախարարութեանց կողմէ: Ցեռոյ այդ անցագիրը պիտի ցուցնեն սահմանագլխի ֆրանսական իշխանութեանց, որոնք մասնաւոր արտօնագիր մը պիտի տան սահմանը անցնելու, միայն 24 ժամուան համար:

Հրամանագիրը ո եւ է Ֆրանսացիի համար ապօրէն կը հռչակէ ծառայութիւն ընդունիլ Սպանիոյ որ եւ է բանակին մէջ: Պիտի փակուին գինուորագրութեան գրասենեակները: Ծանր տուգանքի ենթակայ են գաղտնի արձանագրութեան փորձերը, բերանացի կամ ուրիշ միջոցներով: Արգիլուած են նաեւ հրապարակային հանգանակութիւնները եւ ուէրները հաւաքումը Սպանիոյ համար, առանց մասնաւոր արտօնութեան: Արգիլուած է, նաեւ չարժէքի, շոգենաւի եւ օդանաւի տոմսակ ծախել Սպանիոյ համար: Տոմսակ կրնայ կտրուիլ միայն սահմանագլուխի կայաններուն մէջ, անոնց համար որ կը ցուցնեն սահմանագլուխ ոստիկանութեան մասնաւոր արտօնագիրը: Սպանիա գացող ֆրանսական նաւերու նաւապետները չեն կրնար ճամբորդ առնել որ եւ է նաւահանգիստէ, առանց տեսնելու ոստիկանութեան մասնաւոր արտօնագիրը:

Տասը քիլոմեթր լայնութեամբ արգիլեալ գօտի մը հաստատուած է ամբողջ ֆրանքօ-սպանիական սահմանին վրայ: Որ եւ է օդանաւ չի կրնար մտնել այս գօտին, բացի պաշտօնապէս ճանչցուած առեւտրական սաւառնակներէն: Կառավարութիւնը աւելցուցած է թէ օդանաւային եւ թէ սահմանապահ ոստիկանութիւնը, որպէսզի խստօրէն գործադրէն այս արգելքը: Մասնաւոր հրահանգներ ղրկուեցան նահանգային իշխանութեանց, որպէսզի ստուգէն գործադրեն հրամանագրին տրամադրութիւնները, մասնաւորապէս կամաւորներու արձանագրութեան մասին:

Այս տնօրինութիւնները նախարարական խորհուրդին ներկայացուցած ատեն, արտաքին նախարար Գ. Իվոն Տէլպոս յիշեցուց թէ միւս պետութիւններն ալ անշուշտ նոյն միջոցները ձեռք պիտի առնեն փոխադարձաբար:

— • —

ՊՈՒՇԿԻՆԻ յիշատակին նուիրուած հանդիսութիւնները կը շարունակուին ամբողջ Խ. Միութեան մէջ: Բոլոր թատրոններու յայտագիրները կազմուած են Պուշկինի խաղերէն: Դպրոցներուն մէջ աշակերտները ներկայացումներ կը սարքեն ի պատիւ բանաստեղծին: Չորեքշաբթի օր Մոսկուայի մէջ հանդիսաւորապէս բացուեցաւ Պուշկինեան ցուցահանդէս մը: Մոսկուայի պատմական թանգարանին 17 սենեակներուն մէջ ցուցադրուած են 6000 առարկաներ որոնք կը ներկայացնեն բանաստեղծին կեանքն ու գործը:

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Կռիւները կատաղօրէն կը շարունակուին Մատրիտի շուրջը: Հեռագիր մը կ'ըսէ թէ ապստամբները յառաջ կը խաղան դէպի Ւսքորիալ, մինչդեռ կառավարական աղբիւրէ կը պնդեն թէ հանրապետական յարձակողականը կը շարունակուի յաջողապէս: Ամէն պարագայի մէջ, երկու կողմերն ալ մոլեգնօրէն կը կռուին, յաղթանակը շահելու համար: Կառավարական զօրքը անկարելին կը փորձէ, որպէսզի չխափանուի Մատրիտ - Վալէնցիա ճամբան.

Վերջին լուրերու համաձայն, զօր. Ֆրանքօ յարձակման ձեռնարկած է երեք գլխաւոր կէտերու վրայ:

** «Փէյմանիթէ» կ'իմանայ թէ գաղտնի համաձայնութիւն մը կնքուած է Գերմանիոյ եւ Զօր. Ֆրանքոյի միջեւ, խորհրդակցաբար գործելու համար, վերջնական յաղթանակէն յետոյ: Իբրեւ թէ Սպանիոյ ազգայնական կառավարութիւնը պիտի բաժնուի Ազգերու Դաշնակցութենէն եւ պիտի միանայ գերմանեւճափոնական ճակատին, կռուելու համար համայնավարութեան դէմ:

Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովը վաւերացուց սպառազինութեանց միլիառի ծրագիրը

Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովը հինգշաբթի օր երկար վիճաբանութիւններէ վերջ, 145ի դէմ 329 ձայնով քուէարկեց կառավարութեան վերագինման ծրագիրը: Այս քուէարկութեամբ կառավարութիւնը արտօնութիւն կը ստանայ կնքելու 100 միլիոն անգլ. ոսկիի փոխառութիւն մը, միմիայն սպառազինութեանց յառաջացնելու պայմանով:

Վիճաբանութեանց ատեն վարչապետն ալ խօսք առնելով, ջանաց հաստատել թէ Մեծ Բրիտանիոյ քաղաքականութիւնը կը համապատասխանէ Ազգանդամոյվին սկզբունքներուն: «Կառավարութեան նպատակն է պահպանել խաղաղութիւնը, ան կ'աշխատի միջազգային շէնք մը շինել այս նպատակով: Կառավարութիւնը գեռ իր յոյսը չէ կորսնցուցած եւ կը ջանայ գլուխ հանել նոր դաշինք մը, փոխելու համար հին Լօքառնոյի տեղը հին Լօքառնոյի պետութեանց հետ. Ամէնէն յուսատու հեռանկարը շրջանային դաշինքներու հեռանկարն է»:

Արմտական եւ ազգ. պաշտպանութեան նախարարները շատ ալ տաք խօսքեր շարառասանեցին Ազգերու Դաշնակցութեան եւ հաւաքական ապահովութեան մասին

** Մինչ Մեծն Բրիտանիա մեծ թափով կը պատրաստուի յատկապէս օդային սպառազինութեան մէջ, իր պատմութեան մէջ նմանը չտեսնուած զոհողութիւններու ենթարկելով ինքզինքը, անդին, միեւնոյն երկրին մէջ այս միջոցիս հանրային կարծիքը տենդագին վիճակ մը կը պարզէ, որպէսզի օդային պատերազմը արգիլուի միջազգային յանձնառութեամբ: Ինչ պատճառով եւ ինչ առիթներուն վրայ ալ Եւրոպա հարկադրուի կռիւ ունենալ, ոչ մէկ հակառակորդ կողմ պէտք է արտօնուի օդային պատերազմ մղել, քանի որ այդպիսի պատերազմ մը քաղաքներու եւ գիւղերու կամ ամբողջ խաղաղիկ բնակչութիւններու փճացումը կը նշանակէ:

Օրժոնիկիձէ յանկարծամահ

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ փետր. 18ին իրիկուան ժամը 5-30ին Քրէմլինի իր յարկաբաժնին մէջ յանկարծամահ եղաւ Կրիկորի Օրժոնիկիձէ, գործավար ծանր ճարտարարութեան, անդամ Քաղաքական Բիւրոյի եւն.:

Հանգուցեալը Վրացի էր եւ իբրեւ կարմիր վարիչ առաջին անգամ փայլեցաւ Կովկասի մէջ, փորձելով Նորահաստատ հանրապետութեանց հիմերը: Մինչ Բերիայի դերը կը կատարէր այն ատեն, իբրեւ կարմիր փոխարքան Կովկասի

Տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը, իր սիրտը կը պայթի ճիշդ փետր. 18ի տարեդարձին օրը,— դէպք մը որ պայթեցաւ իր օրով

Այնուհետեւ հետզհետէ բարձրանալով, եղաւ նախագահ կլէաւկցութեան վերստուգիչ կեդր. Գանձնաժողովին, վարեց ուրիշ պաշտօններ, իսկ մինչեւ իր մահը ամբողջ Խ. Միութեան ծանր ճարտարարուեստի գործավարն էր:

Պալքանեան ժողովը

Ն. Ֆ. Փրէսէ, որ քաջահմուտ է պալքանեան գործերուն, կը յայտարարէ իր վերջին թիւին մէջ թէ Աթէնք գումարուած Պալքանեան պետական ժողովը այս անգամ կարծուածէն շատ աւելի կարեւոր օրակարգ մը ունէր իր սեղանին վրայ: 1936 մարտէն ասդին այսինքն՝ վերջին թէր գումարումէն ի վեր, Եւրոպայի մէջ եւ այլուր նշանակալից դէպքեր եւ քաղաքական փոփոխութիւններ տեղի ունեցան: Իտալիա Եթովպիան գրաւեց: Պուլկարիա եւ Սերպիա «յաւիտենական» բարեկամութեան դաշինք կնքեցին, Իտալիա եւ Անգլիա Միջերկրականի աւազանին շուրջ «պարկեշտ մարդոց համաձայնութիւն»ը ստորագրեցին. Թուրքիա իր Արտա Բիւրոյին Մոսսոլինիին ղրկեց, անոր տրամադրութիւնները շօշափելու: Եւ ահա ճիշդ այդ պատճառներով Աթէնքի մէջ գումարուած պալքանեան պետութիւններուն խորհրդաժողովը փափուկ միանգամայնթանձրացեալ կացութեան մը եւ արդիւնքի մը առջեւ գտնուեցաւ: Պաշտօնական զեկոյցը ինչ ալ ըսէ այս կարճատօտ խորհրդակցութիւններուն իբրեւ հետեւանք, բուն իրողութիւնը այն է որ Իտալիա մասնաւոր կամ բացառիկ կարեւորութեամբ մը կ'երեւի ահա Պալքանի մէջ: Տարակոյս չկայ թէ ամբողջ Պալքանեան Համաձայնութեան եւ Իտալիոյ միջեւ մերձեցումը աւելի կամ նուազ լռելեայն ձգտումը եղած է Աթէնքի խորհրդաժողովին: Արդէն Յունաստան կանուխէն լաւ յարաբերութեան մէջ կը գտնուէր Իտալիոյ հետ: Գորֆուի դէպքը չէ մոռցուած իբրեւ հետեւանք ոչ - բարւոք յարաբերութիւններու: Անգլօ-իտալական համաձայնութիւնը ամէնէն աւելի Յունաստանի մէջ անկեղծօրէն ողջունուեցաւ, որովհետեւ երկուքին Միջերկրականեան պատակտումին մէջ ամէնէն աւելի վտանգուողը Պալքանի մէջ Յունաստանը կ'ըլլար: Միւս կողմէ ամիսներէ ի վեր աշխատանք կը տարուի Եուկօսլավիան եւ Իտալիան իրարու մօտեցնելու համար, եւ մօտ է ժամանակը կամուրջ նետելու Պելկրատի եւ Հռոմի մէջ: Կը մնայ տեսնել, թէ Թուրքիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ ինչ սակարկութիւններով — կանխիկ կամ ապառիկ — կարելի պիտի ըլլայ բարեկամութիւնը խորացնել եւ Մոնթրէօն կլլեցնել Իտալիոյ: Տարակոյս չկայ թէ Իտալիա կը փափաքի անխափան ապահովուիլ Ադրիականի եւ Միջերկրականի մէջ:

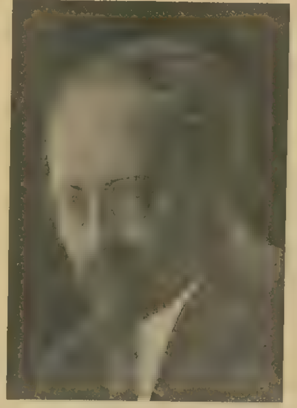

ՓՐԱԹԱՔՈՎ, Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԾԱՆՐ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԻ ՎԱՐԻՉԸ, ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀ ՓԱՐԻԶԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ, ՈՐ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԵՑԱՒ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ, ՈՒՐԻՇ 12 ՄԱՀԱՊԱՐՏՆԵՐՈՒ ՀԵՏ:

Սուրիոյ վարչապետին յայտարարութիւնները

Ինչպէս գրած էինք, վերջերս Փարիզ եկած Սուրիոյ վարչապետ Ճէմիլ պէյ Մէրտամ եւ ներքին նախարարը, Սաատլլա պէյ Ճապրի, իրենց գիտողութիւնները յայտնելու համար Ալեքսանտրէթի մասին կնքուած համաձայնութեան դէմ.— Թրիպոլի ու Նասիոն թերթին թղթակիցը այս առթիւ երկար տեսակցութիւն մը ունեցած ըլլալով, կ'ամփոփենք Սուրիոյ երկու ներկայացուցիչներուն յայտարարութեանց գլխաւոր մասերը (զանց առնելով հարցումները)

— Գիտէք թէ համաձայն ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրին, 1939ին է որ, մեր՝ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամակցելէն վերջ, ի զօրու պիտի ըլլայ գինակցութիւնը: Այն ատեն Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ յարաբերութիւնները պիտի հիմնուին միայն տնտեսական եւ քաղաքական ծրագրի վրայ եւ մեր բարեկամութիւնը ապագրուած բարեկամութիւն մը պիտի չըլլայ, այլ բարոյական հզօր կապերով ուրիշ ժողովուրդի մը կապուած բնական եւ ինքնաբեր զգացումը:

Անշուշտ պիտի զարմանաք իմանալով որ այնքան ալ մեծ չէ Սուրիոյ մէջ շահու դրուած ֆրանսական դրամագլուխը: Հազիւ 5 — 600 միլիոն ֆրանք, անոր ալ մեծ մասը պատերազմէն առաջ շահու դրուած, մինչդեռ Ֆրանսա Եգիպտոսի մէջ ունի աւելի քան 15 միլիառ ֆրանքի դրամագլուխ: Ճիշդ է որ Սուրիոյ մէջ վերջերս կազմուեցաւ մէկ մասնաճիւղը Իրաքի քարիւղի ընկերութեան եւ խորաչափութիւններ կը կատարէ Սուրիոյ զանազան մասերուն մէջ: Տակաւին դժուար է որոշ բան ըսել նախատեսուած քարիւղի քանակի եւ որակի մասին: Սակայն լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Սուրիոյ քարիւղին տեսակը բնտիր է: Երեւան հանուած խաւերը շատ աւելի մօտ են ծովուն քան Իրաքի հորերը: Այս վերջինները իրր 1000 քիլոմեթր հեռու են ծովեզերքէն, մինչդեռ մեր երկրին մէջ երեւան հանուած խաւերը միջին հաշուով 350 քիլոմեթր հեռու են ծովէն: Գլխաւոր խաւերը կը գտնուին Տէր Զօր, միւսները՝ Հալէպի, Համիքէի, Թաքքայի եւն. շրջաններուն մէջ: Ալեքսանտրէթի շրջանին մէջ ալ խաւեր կան, բայց ոչ այնքան կարեւոր:

Այստեղ թղթակիցը բուն Ալեքսանտրէթի վէճի մասին հարցումներ ուղղած ըլլալով, Սուրիոյ վարչապետը պատասխանեց.

— Վէճ մը չէ որ ունինք Թուրքիոյ հետ, այլ կնքուած միջազգային համաձայնութեանց մեկնաբանութեան խնդիր մը: Դժբախտաբար մեկնաբանելու եղանակը կարգ մը վտանգներ կը սպառնայ, թէ տնտեսական, թէ քաղաքական եւ թէ աշխարհագրական տեսակէտով՝ Սուրիայէն անջատել նահանգ մը որ ամէն ատեն սուրիական է եղած, քանի որ Անտիոքը Սուրիոյ մայիմի մայրաքաղաքն է, պարզապէս անոր համար որ սանճաքին մէջ կը գտնուի Թրքական փոքրամասնութիւն մը, մեր կարծիքով հակառակ է մինչեւ հիմա կնքուած բոլոր միջազգային համաձայնութեանց: Սանճաքը ունի ընդամէնը 230,000 բնակիչ, բաժնուած այսպէս.— 80,000 Թուրք, 120 — 125,000 Արաբ, 25,000 Հայ, 5 - 6000 ուրիշ ազգեր: Հոգատարութիւնը մասնաւորապէս նպաստած էր Թրքական փոքրամասնութեան, որ սանճաքին մէջ կը վայելէր իր բոլոր քաղաքական, քաղաքացիական եւ մշակութային իրաւունքները: Այդ ամբողջ շրջանին մէջ Թուրքերէնը կը համարուէր երկրին պաշտօնական լեզուն: Ենկիւրիի դաշնագրէն ի վեր, որ կնքուեցաւ 1921ին, Թուրքերը միշտ յատկապէս նպաստաւորուած են, բաղդատելով Արաբներուն եւ փոքրամասնութեանց վիճակին հետ: Սանճաքին մէջ, տնտեսական գետնի վրայ Արաբն է որ կը տիրապետէ: Թուրքերը տէր են հողերու 48 առ հարիւրին, բայց սանճաքին հարստութեան ... առ հարիւրը միայն կը ներկայացնեն, մինչդեռ Արաբները ունին ամբողջական հարստութեան 75 առ հարիւրը: Մենք չենք ժխտեր սանճաքին փոքրամասնութեանց վայելած իրաւունքները, բայց որ եւ է պատճառ չենք տեսներ որ սանճաքը Սուրիայէն անկախ շրջանի մը վերածուի:

— — • —

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ միապետութիւն հաստատելու շարժումը կը զօրանայ հետզհետէ, կառավարութեան քաջալերութեամբ: «Էօմանիթէ» կ'իմանայ թէ Գերմանիա ազդարարութիւն մը ուղղած է, սպառնալով բանակ մը ղրկել Աւստրիա, եթէ Հապսպուրկ իշխան մը գահ բարձրանայ:

ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԵՐԿՈՒ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆՑ ՄԻՋԵՒ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Պարսիկները շատ մեղմ քաղաքականութիւն մը վարեցին Հայոց հանդէպ, Հայաստանի սատրապները միշտ արքայական ընտանիքէ կ'ընտրուէին Հայերու ազգային զգացումները չվիրաւորելու համար։ Հայկական բանակին պարտականութիւնն էր Պարսկաստանի հիւսիսային սահմանները պաշտպանել ասպատակ ցեղերու դէմ։ Հայկական բանակը մասնակցեցաւ Յունաստանի դէմ գործուած պարսկական արշաւանքներուն։ Հերոդոտոս հետեւեալ կերպով կը նկարագրէ հայ զինուորները. — «Զինուած են Փռիւգիացիներու նման, ունին սաղաւարտ, վահան, նիզակ եւ դաշոյն, իրենց հրամանատարն է Դարեհի փեսան Արտոզմէս»։

Յայտնի է թէ ինչ ծիծաղելի պարտութիւն կրեց պարսիկ արքաներու ասիական մէկ միլիոնոց բանակը, ափ մը Յոյներէ Ատտիկէի եւ Թեսալիոյ մէջ։

Առաջին անգամ չէր որ Եւրոպան կը յաղթէր Ասիոյ, Ն. Ք. ԺԳ. դարուն արդէն Յոյները յաղթած էին ասիական դաշնակցութեան մը Տրովադայի մօտ, ուր ըստ Խորենացիի եւ յոյն պատմաբաններու, հայկական բանակ մըն ալ Զարմայր նահապետի զեկավարութեամբ բնաջնջուեցաւ Աքիլլէսի մարզուժէն։ Միմիայն երկու ասիական ազգ, Արաբները Սպանիոյ վրայով եւ Թուրքերը Պալքանեան թերակղզին վրայով կրցան պահ մը իրենց «սանճաք շէրիֆները» կանգնեցնել Փուաթիէի եւ Վիէննայի դիմաց, բայց անոնց յաղթանակները վաղորդայն չունեցան, եւ վերջին խօսքը մնաց Եւրոպայի։ Այս երկու կարճատեւ բացառութիւններէն զատ, միշտ արեւմուտքը յաղթած է արեւելքին։

Ն. Ք. Դ. դարուն պատահեցաւ կարեւոր դէպք մը որ անկիւնադարձ մը պիտի ըլլար Հայոց պատմութեան համար։ 10.000 յոյն վարձկաններ, որոնք եկեր էին կրտսերն Կիւրոսի հետ կռուելու այս վերջինոյն եղբօր Արտաշէս Ուշեղի դէմ, Կիւրոսի մահէն եւ իրենց զօրավարներուն դաւադրութեամբ սպաննուելէն յետոյ դէպի Սեւ ծով նահանջելու համար Տիգրիսի հովիտէն մտան, Քսենոփոնի հրամանատարութեան տակ, Կորդուաց երկիրը։ Կորդուքները զիրենք ընդունեցին ըստ սովորութեան նետերու եւ քարերու հարուածներով, ստիպելով Յոյները չխնայել ... անոնց մէջ առաջ բռնելու, որպէսզի իրենց բանակը ապահով իր ճամբան շարունակէ։ Յոյները Աղերդի, Բուլանա գետի ակնաղբիւրին վրայով մտան Հայաստան՝ Արամանիի հովիտը։ Հայոց սատրապը Տիրիբազ խոստացաւ ազատ անցք տալ իրենց։ Բայց երբ Յոյները գիշեր մը կը պատրաստուէին գիւղերը գրաւել եւ գիշերել, տեսան հեռուէն բանակատեղի մը լոյսերը, չհամարձակեցան իրարմէ բաժնուիլ եւ գիշերեցին ձիւնին տակ բացօթեայ։ Բայց յաջորդ օրը երբ արթնցան, արդէն Հայերը վերցուցած էին բանակումը եւ հեռացած։

Այս դէպքը կ'ապացուցանէ երեք բան։ Ա) Հայերը հրաման առած էին յարձակիլ Յունաց վրայ, բայց չհամարձակեցան, որովհետեւ Յոյները այդ ատենուան լաւագոյն զինուորներն էին։ Բ) Պարսկաստանի քաղաքականութիւնը շատ ճկուն էր հպատակ ցեղերու համար, որովհետեւ յետագային Պարսիկները հաշիւ չպահանջեցին Հայոցմէ, իրենց բանակին պարտազանցութեան համար։ Գ) Հայկական բանակին տկարութիւնը. որովհետեւ Յոյները այնուհետեւ անվնաս յառաջացան հայկական հողի վրայ, արհամարհելով լայն հիւրասիրութեան, հակառակ իրենց գրգռիչ ընթացքին, — արդարեւ կողոպտեցին Տիրիբազի վրանը, պարտաւորեցին հայ պատանիները սպասարկել իրենց գինարբուքին, գիւղապետի մը աղջիկը առեւանգելով տարին Յունաստան, յարձակեցան Հայուհիներու վրայ եւ շատ անգամ կրակի տուին զիրենք հիւրասիրող տուները։ Այսպէս էին այն ատենուան ամէնէն քաղաքակիրթ ազգերու զինուորները։ Բարեբախտաբար շուտով Բասենի վրայով դարձան Տրապիզոնի ճամբան, ուրկէ նաւերով վերադարձան Յունաստան, եւ Հայաստանը ազատեցաւ քսենոփոնեան պատուհասէն։

70 տարի յետոյ (Ն. Ք. 334), 22 տարեկան Մակեդոնացի մը Աղեքսանդր 30.000 հետեւակով եւ 5000 հեծեալով պիտի անցնէր Տարտանէլը, Գրանիկոսի մօտ Պարսիկները ջախջախելով պիտի գրաւէր Փոքր Ասիան ու Սուրիան, պիտի կործանէր Տիւրոսը որ նաւային կարեւոր խարիսխ մըն էր, պիտի զգար Իսոսի եւ Գէյլանի կիրճերուն եւ Հայոց Տոցին միջեւ անմուած հողամասին ռազմագիտական նշանակութիւնը եւ հոն պիտի հիմնէր Աղեքսանդրէթը, պիտի գրաւէր Գազզան՝ Եգիպտոսի բանալին՝ հանգոյց Երուսաղէմի եւ Եաֆայի վրայով Գահիրէ տանող ուղիներուն, պիտի աշխարհակալէր Եգիպտոսը եւ վերջապէս (Ն. Ք. 331) Արբէլայի մօտ վճռական հարուածը պիտի տար Պարսից Դարեհ Կոտոմանոս արքային 500.000 զինուորներուն, Դարեհ չունէր պիտի առնէր Ատրպատականի սատրապին մօտ եւ անկից պիտի սպաննուէր։ Արբէլայի յաղթանակը Առաջաւոր Ասիան դրաւ Մեծն Աղեքսանդրի տիրապետութեան տակ։ Հայերը առ ի երախտագիտութիւն Դարեհ Կոտոմանոսի հայասէր քաղաքականութեան (նախ քան արքայանալը հեզահամբոյր սատրապ մը եղած էր Հայոց համար) Արբելա ղրկած էին իրենց բովանդակ բանակը, որ Պարսից հետ միասին ջախջախուեցաւ ու այս պարտութեան հետեւանքով Հայաստանն ալ ինկաւ Մեծն Աղեքսանդրի մականին տակ։

Բայց այս վերջինոյն մահէն վերջ, հայ Արդոատ իշխանը (Ն. Ք. 305—280) յոյն փոխարքայ Նէոպտոլէմոսի ամբարտաւանութեան դէմ ընդվզելով զայն դուրս նետեց Հայաստանէն, մինչ Կապադովկիա, յաղթեց Մակեդոնացիներուն եւ Կապադովկիոյ Արիարաթ գահազուրկ թագաւորը վերստին նստեցուց իր գահուն վրայ։ Մեծն Աղեքսանդրի զօրավարները սկսան իրարու դէմ կռուիլ անոր ժառանգութիւնը բաժնելու համար։ Իպսոսի հակառակորդ ճակատամարտէն ետք Հայաստանը ինկաւ Սելեւկեան յոյն տոհմին անուանական գերիշխանութեան տակ։ Սելեւկեանները Հայոց ուժերը բաժնելու դիտաւորութեամբ, Ծոփաց աշխարհը Հայաստանէն անջատելով, հոն հիմնեցին ուրիշ հայկ. թագաւորութիւն մը, բայց այս վերջինոյն Քսերքսէս թագաւորը իր կարգին ըմբոստացաւ, Մեծն Անտիոքոս զայն սիրաշահելու համար իր քոյրը անոր կնութեան տուաւ։ Այս վերջինը տեսնելով որ Քսերքսէս կ'ուզէ կրկին ըմբոստանալ, զայն սպաննեց (Ն. Ք. 200)։

Ն. Ք. 190ին, երբ Սելեւկեան Անտիոքոս թագաւորը Մագնեսիոյ մօտ պարտուեցաւ Հռոմայեցիներէն, երկու հայ զօրավարներ՝ Արտաշէս՝ Մեծ Հայքի եւ Զարեհ՝ Ծոփաց աշխարհի մէջ բարձրացուցին ըմբոստութեան դրօշը եւ վերջ տուին Սելեւկեան գերիշխանութեան։

ՅԱՋՈՐԴԻՒ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Անցեալ ուրբաթ երեկոյ, Փարիզի Foyer International des Etudiantesի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ երաժշտահանդէս մը՝ նուիրուած հայկական եւ ռուսական երաժշտութիւններուն։

Սրահը գրեթէ լեցուցած էին Ֆրանսացիներ եւ Ռուսեր։ Հայե՞ր. վեց—եօթը հոգի։ (Կեցցէ՛ Ազգ. Սահմանադրութիւնը)։ Կը յառաջդիմենք ... յետադիմութեան մէջ։ Եթէ բեմին վրայ նետուած ըլլար «Արշին Մալ Ալան» մը կամ անոր հարազատ եղբայրը՝ «Ուչ լմնի նուէ լմնի» մը եւ կամ «Ասլան Արշակ» մը՝ վստահ եղէք որ կը խուժէին Հայերը։ Ցեղութիւնն ու տխմարութիւնը սկսած են քաղաքներէն, մեծերէն։ Վա՜յ բարձր ու բարակ մանողին։ Իրենց բացակայութեամբ կը շողային մեր երաժշտասէր երիտասարդներն ալ։ Զանոնք կարելի է ձերբակալել պարահանդէսի մէջ։

Թողունք, սակայն, այս կոշտ իրականութիւնը ու տանք, քանի մը գիծերով, մեր տպաւորութիւնները։

Ռուսական բաժինը սկսաւ Մուսորգսկիի «Էթիւտով» եւ Աղեքսանդր Չէրէփինի երկու պակարէլով, որոնք դաշնակահարուեցան Օր. Հաննէթ Հասի կողմէ, տանելի յաջողութեամբ։

Տաղանդաւոր երգիչ Ժոզէֆ Գլումպէրկ (այլ անուամբ Գէն Ապա) երգեց չորս կտոր։

Առաջին երգն էր «Վրաստանի սարերուն վրայ», բանաստեղծութիւնը Պուշկինի եւ երաժշտութիւնը Ռիմսքի Քորսաքովի։

Ահաւասիկ թարգմանութիւնը.

Կը ծածանի մշուշը՝ Երեւանի լեռներուն վերեւ,
Արագվը կը մռնչէ պատուհանիս ներքեւ.
Սիրտ իմ տխուր, սիրտ տրտում, սիրտ թեթեւ ու անհոգ.
Եթէ զգայ սիրտս նորէն՝ որ նա է յուզում.
Կը նշանակէ թէ հարկ է սիրէ՝ ապրելու համար։

Երկրորդ երգն էր «Պարահանդէսին մէջտեղը», բանաստեղծութիւն Թոլսթոյի եւ երաժշտութիւն Չայքովսքիի.

— «Պարահանդէսին մէջտեղը, տեսայ քեզ, սակայն դուն անթափանցելի էիր։ Մինակութեան գիշերներուն մէջ կը տեսնեմ այն տխուր աչքերը, կը լսեմ զուարթ խօսքեր ու երազօրէն կը քնանամ՝ երազելով անկարելին։ Կը սիրե՞մ քեզ ... չեմ գիտեր։ Սակայն, այո, հաւանաբար, կը սիրեմ (յուպլու)»։

Երրորդն էր «Մեր մուրացկանին երգը» երաժշտութեամբ Մուսորգսկիի։

Համեստ՝ դուռներում սնմին վրայ,
Պիտի ըլլամ առանց բառ մը բանլու.
Պիտի տամ ինծի ողորմութիւն,
Ու պիտի երթամ աւելի հեռուն, աւելի հեռուն։

Ծափերուն ջերմութիւնը ստիպեցին որ Գլումպէրկ երգէ չորրորդ երգ մըն ալ կլասունայծ։

Ռուսական այս չորս մեղեդիները երգուեցան թարմութեամբ եւ հզօր բացցրութիւնով։ Երիտասարդութիւն կայ ռուսական երգին մէջ ու տարօրօտ եղերերգութիւն մը։ Ռուս երգը կ'ընծայէ ականջին հեշտանք, աչքերուն՝ տեսիլ ու հոգիին՝ ալիք։ Կը տարածուի ներդաշնակօրէն, կը պաշարէ սիրտերը, կը գրաւէ հոգիները ու կը քշէ դէպի իր տափաստանները, գետաբերանները, խաչի ճանապարհները։

Նուագուեցաւ Քարժինսկիի երկաբաշունչ «Սոնաթ»ը, ջութակահարուհի Տիկ. Լիւսիէն Գուայէի եւ թաւջութակահարուհի Տիկ. Էմմի Գէրժըրոնի կողմէ, Հանդէսին նախաձեռնութիւնը կը պատկանի Տիկ. Գէրժըրոնի։

Օր. Մ. Բաբայեան, մեր բազմավաստակ մշակուհին որուն գործունէութեան դաշտը եղած է այնքան ընդարձակ եւ բեղուն՝ երգեց հինգ երգ։

Հատուած մը երգ — երգեցին, «Երգ երբայական» անունով, Մուսորգսկիի երաժշտութեամբ։ Նոյն հեղինակին «Մանկականք»ը, երեք կտոր, բանաստեղծութիւններն ալ նոյնէն, Օր. Բաբայեան արտայայտեց իր վարպետութիւնը մանկանալով, միամտանալով եւ սրամտանալով։

Կ'արժէ որ տանք այդ երեք կտորներուն թարգմանութիւնը։ Կ'արժէ զանոնք օգտագործել, անունները հայացնելով, մեր մանկապարտէզներուն մէջ։ Ահաւասիկ «Բդէգը».

— Ա՜հ, ստահակ, առիր դերձանս, առիր ասեղս, ամէն բան խառնուած է, գուլպաներս մեղանոտած։ Կորսուէ՛ անկիւնը, չա՞ր։

— Ես բան չըրի։ Կատուն է որ առաւ դերձանը եւ ասեղը։ Ես խելօք Միշէնկան եմ։ Ստնտուն շատ տգեղ է։ Ինչու գիս անկիւնը դրաւ։ Անիկա ա՛լ պիտի չսիրեմ։ Ահաւասիկ»։

Երկրորդ կտորը (Օրօր պուպրիկը քնացնելու համար)։

— «Օրօ՜ր, չէ՞ս ուզեր աչուկներդ փակել։ Օ՛ն, բացիր Թիւբա, թէ չէ գայլը կուգայ ու քեզի անտառ կը տանի։ Քնացիր եւ ըսէ ինծի՝ ինչ որ կ'երազես։ Այցելէ, Քունիդ մէջ, այն կղզին, ուր ծառերը կը կրեն գեղեցիկ պտուղներ, ուր կ'երգեն ոսկի թռչուններ։ Օրօ՜ր Թիւբա»։

Երրորդը «Երեկոյեան աղօթք»։

— Օ՜, Տէր, պաշտպանէ, քու պահպանութեանդ ներքեւ իմ մայրիկս ու հայրիկս։ Ո՜վ բարի Աստուած, պաշտպանէ երկու եղբայրներս՝ Վասէնքան եւ Միշէնքան։

Քաղցր [illegible] պաշտպանէ նիւանը մեծ մայրիկս, տուր անոր երկար ու անվիշտ կեանք։ Անիկա այնքան ծեր է, այնքան բարի, իմ մեծ մայրիկս։ Ո՜վ Տէր, կ'աղաչեմ, պահպանէ նաեւ հօրաքոյրս Գաբիան, մօրաքոյրս Նաթաշան, հօրաքոյրս Մաշան, բոլոր հօրաքոյրներս ու մօրաքոյրներս Վերան, Լիուպան, Վարիան, Սաշան եւ Օլիան, ու Թանիան եւ Նատիան։ Հօրեղբայրներս Բէտիան ու Գոլիան, մօրեղբայրներս Վէլոտիան եւ Կրիշան ու Սաշան։ Ո՜վ բարին Աստուած, առ զանոնք քու պահպանութեանդ ներքեւ։ Պաշտպանէ նաեւ Ֆիլիան եւ Նանիան, Միթիան եւ Բաթիան, ու Տաշան, Բաշան, Սոնիան, Տունիուշքան։ Ամէն։

Օր. Բաբայեան երգեց նաեւ նոր հեղինակին Aux Champignons։

Ռուսական բաժինը վերջացաւ Քարժինսքիի երեք ժողովրդական կտորներով, որ նուագուեցաւ Տիկ. Գէրժըրոնին կողմէ, թաւ ջութակով եւ հեղինակին դաշնակի ընկերակցութիւնով։ Երեք նկարչական կտորներ էին (պատկերներ, պար, ուրուանկար)։ Անծայրածիր ռուսական ցամաքամասէն երեք փոքրիկ նկարներ, որոնց մէջ, սակայն, ներկայ է ու կենդանի ռուս հոգին իր զուարթ եւ հաճելի երեսով։

Հայկական բաժինը սկսաւ Օր. Բաբայեան, մայր թագուհին հայ երգչուհիներուն, երգելով «Քէլէր, ցոլեր», «Գարուն ա» եւ «Շողեր ջան» պարերգը։

Օր. Բաբայեան ձայն էր ու հոգի։ Հրեղէն ձայնն էր Հայաստանեայց աշխարհի սուգին, տխակին, սիրոյն։

Օր. Բաբայեան իր աշակերտ-աշակերտուհիներու միջազգային խումբով, ամբողջ յայտագրին — երկու մասին ալ — կենդանութիւնն էր։

Կը կրկնեմ, — ե՞րբ հայ երաժշտասէրները յարգանքի տուրք մը պիտի մատուցանեն այս խոր ու խոնջ արուեստագիտուհիին.

Աշխոյժ ենք տարին հարիւր տասը պարահանդէս սարքելու մէջ, սակայն, կ'անճրկինք երբ խնդիրը կը պատկանի արուեստագէտ մը յարգելու համար կազմուելիք ցոյցի մը։

Թաւ ջութակահարուհի Տիկ. Էմմի Գէրժըրոն նուագեց «Կռունկ»ը, «Ալագեազ»ը, «Հով արէք»ը եւ «Արեւ բացուաւ»։

Օտարուհիի մը ձեռքին տակ մեր այս սիրելի եղանակները լալ անշուշտ խօսիլ էր։ Օտարուհի՞ մը, մանաւանդ, որ լիովին սիրած ու յարգած էր մեր երաժշտութիւնը եւ ինչպէս բոլոր. նախաձեռնութիւնը ստանձնած երեւոյթին։

Մեր ծանօթ երգչուհիներէն Օր. Իրմա Գիւլպիւլեան, Օր. Բաբայեանի դաշնակի ընկերակցութեամբ, երգեց «Ծիրանի ծառ», «Օրօր» եւ «Կաքաւիկ»ը, թրթռուն եւ զուարթ ձայնով մը, որուն մէջ շնորհ եւ զգացում միր ու ժուժկալ կը փոխփոխէին։

Օր. Գիւլպիւլեան կը յառաջդիմէ միշտ խորանալով հայ երգին մէջ։

Արեւելահայ երգիչ Գլումպէրկ (Գէն Ապա) երգեց «Զինար եար»ը ու մեր գլուխ գործոցներէն «Անտունի»ն։

Առաջին երգը լսած էինք քանիցս իրմէ։ Նորութիւնն էր «Անտունի»ն։

— Սիրտս նման է էն փլած տնին ...

Գլումպէրկ մօտ մըն է որ իր ձայնը կ'ընծայէ մեծ խաչեցեալին։

Հայկական մասը վերջացաւ մեծահամբաւ երաժշտագէտ Տիրան Ալէքսանեանի մէկ կրօնական հնգամասնեայ (Quintette)ով, որ հայ եկեղեցական երաժշտութենէն քաղուած կտոր մըն է, նուիրուած Ս. Կոյսին. Այս միւթիւ կտորը երգեց Օր. Բաբայեանի կրկին քառեակ խումբը, ընկերակցութեամբ թաւ ջութակի եւ ղեկավարութեամբ հեղինակին։

Ամբողջ սրահը վերածուեցաւ մայր տաճարի մը, որուն գմբէթներուն ներքեւ թեւ կը շարժեն հրեշտակները՝ ժողովուրդը ծալլուած ինքն իր վրայ կը լուծուի աստուածարժան աղօթքի եւ փառաբանութեան մէջ։

Հայ գեղջուկ եւ եկեղեցական երաժշտութեան ճակատին վրայ գրուեցաւ նոր դափնեպսակ մը։

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ.— ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ ՆԵՐՔԻՆ ԿԵԱՆՔԻ ՄԷՋ. ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ՆՈՐԷՆ ՑԵՏԱՁԳՈՒՄ.— ՀԱՅ ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ՝ ՄՕՏ 2000 — ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ ԵՒ ԵՐԵԿՈՅԹՆԵՐ

Ինչպէս ամբողջ Յունաստանի, Սէլանիկի մէջ ալ հայկական դպրոցները կը շարունակեն իրենց ընթացքը, համաձայն, կրթական նախարարութեան արտօնութեան։ Տեղական [illegible] յունարէնի կարգին կ'աւանդուի [illegible]րէն լեզուն։

Յունահայ գաղութի կազմական կանոնադիրը տակաւին լրացած չըլլալով թերեւս յառաջիկայ տարի եւս շարունակուի այս տարուան պէս, իբրեւ առժամեայ կարգադրութիւն։

Այդ կանոնագիրը պիտի ճշդէ սահմանները յունահայ գաղութի ներքին կազմակերպական կեանքին, որ այսօր կը ներկայացնէ հետեւեալ պատկերը

	Հին Յունաստան	Ն. Յունաստան եւ կղզիներ (Թրակիա, Մակ.)	Գում.
Համայնքին թիւ	18000	12000	3000
Առաջնորդարան	1	1	
Թաղ. մարմիններ եւ հոգաբարձութիւն	28	12	
Դպրոց եւ մանկապարտէզ (շէնքեր)	18	16	34
Եկեղեցի — մատուռ	8		
Աշակերտ	2800	2200	500
Ուսուցիչ - ուհի	105	85	
Քահանաներ	14	8	
Գիտնէ (միլիոն դրախմի)	7	5	

Կը կարծուի թէ կառավարութիւնը ինչպէս միշտ, այս խնդրին ալ պիտի մօտենայ մեծ բարեացակամութեամբ, նկատի ունենալով Հայերու բացառիկ պայմանները եւ բաղձանքները։

** Նոր իշխանութեան հաստատումէն ի վեր, ինչպէս յունական նոյնպէս հայկական կուսակցութիւնները լռած ըլլալով, առ այժմ չունին ներքին պայքարներ։ Այս պարագան դիւր «զինադուլ»ը սկսած է հետզհետէ սովորութիւն դառնալ։ Անցեալի մէջ անհաշտ ճանչցուած մարմիններ եւ միութիւններ իրարու հետ կը գործակցին այսօր, գաղութը հետաքրքրող զանազան խնդիրներու լուծման համար։ Նախապէս իրարու հակառակորդ թաղային մարմիններ, [illegible] լաւ յարաբերութիւն կը պահեն եւ համաձայնած են ազգային կենսական հարցերու շուրջ։

** Հայ երիտասարդներու զինուորութեան խնդիրը վերջերս ստացաւ տարօրինակ դարձուածք մը։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԿՈՎԿԱՍԸ ՀԻՒՍԻՍԻ ԵՒ ՀԱՐԱՒԻ ՄԻՋԵՒ

Սակայն սուտի եւ կեղծիքի քաղաքականութեան գոհարը կը ներկայանայ Սազոնովի նամակը, գրուած 14 յունիս 1916ին (Թիւ 540) Կովկասի փոխարքայ Մեծ իշխան Նիկ. Նիկոլայեւիչին,—

«Մեծ Հայաստանի գրեթէ ամբողջ գրաւումը մեր զօրքին կողմէ, կը գրէ Սազոնով եւ անոր միացումը ապագայի ռուսական կայսրութեան (sic) (ընդգ. հեղին.) օրակարգի վրայ կը դնէ այս շրջանի ապագայ կազմակերպման խնդիրը ..

Ինչ կը վերաբերի Հայերու լայն ինքնավարութեան, պէտք չէ մոռնալ թէ Մեծ Հայաստանի մէջ Հայերը երբեք մեծամասնութիւն չեն կազմած (ընդգ. հեղին.) պատերազմի ժամանակ փոխուած է նաեւ գոյութիւն ունեցած վիճակը ի վնաս Հայերու։ Անոնք ներկայիս հազիւ թէ կազմեն բնակչութեան մէկ չորրորդը։ Այս պայմաններուն մէջ հայկական ինքնավարութիւնը փաստօրէն կը նշանակէ անարդար ժողովուրդի մեծամասնութեան ստրկացումը փոքրամասնութեան կողմէ։ Միեւնոյն ժամանակ կարելի չէ մերժել այն կարծիքը (ինչպէս կ'երեւի կառավարութեան մէջ կար եւ նման կարծիք) Թ. Ե.), որով կ'առաջարկեն հայկական տարրը զոհել մահմետականներուն ... Հարցին այս ձեւի լուծումը Ռուսաստանը դրած պէտք է ըլլար անյարմար վիճակի մէջ (ինչպէս կ'երեւի միւս պետութեանց առջեւ. Թ. Ե.) քանի որ բոլոր պետութիւններէն Ռուսաստանը ամէնէն աւելի եռանդով կը պահանջէր բարենորոգումներ մտցնել Թուրքիոյ մէջ» ...

Սազոնով կը կարծէր, որ «լաւագոյն կ'ըլլայ գործադրել օրէնքները հաւասարապէս ամբողջ բնակչութեան հանդէպ, գրաւեալ շրջաններու մէջ, Հայերուն տալով որոշ սահմաններու մէջ դպրոցական եւ եկեղեցական ինքնօրէնութիւն եւ իրաւունք գործածելու մայրենի լեզու» (ընդգ. հեղ.)։

Լրացնելու համար քաղուածքը պաշտօնական վաւերաթուղթերու, ուր ճշգօրէն ներկայացուած են Ռուսաստանի ընթացքը Հայերու հանդէպ, անհրաժեշտ է մէջ բերել նաեւ քանի մը տող այն մեծ նամակէն զոր գրած էր Կրիվոշէին, հողագործութեան նախկին գլխաւոր կառավարիչը, արտաքին Նախարար Սազոնովի։

Կրիվոշէինը կը հետաքրքրէր գրաւուած շրջանները, իբրեւ նոր հողեր գաղթականներ տեղաւորելու համար եւ այդ պատճառով ան աչքը յառած էր Հայաստանի վրայ։

«Միւս շրջանը — կը գրէ Կրիվոշէին — տարածուած հարաւ - արեւելք առաջինէն, կը ներկայացնէ Արաքս եւ Եփրատ գետերու վերին հոսանքներու աւազանը, որ սովորաբար կը կոչուի Հայաստան (ընդգ. հեղ.), կ'ըլլայ շատ յարմար ռուս գաղթականներու տեղաւորման համար ... Յայտնելով ձեզ վերը արձանագրուածը, պարտք կը համարիմ դիմել ձեր վսեմութեան, խոնարհաբար խնդրելով նկատի առնել յիշուած մտածումները հաշտութեան յառաջիկայ բանակցութեանց ժամանակ»։

Միթէ կը թուի թէ մէջ բերուած վաւերաթուղթերը բացատրութեան չեն կարօտիր։ Կարդալով զանոնք ակամայ կը ծագի եղերական հարց մը, ինչո՞ւ համար պայքարեցան Հայերը եւ զոհ տուին գրեթէ ամբողջ ժողովուրդը։

Ձեռքս դնելով խղճիս վրայ կ'ըսեմ. — Խելքէ դուրս բան է ներկայ քաղաքական ուղեգիծը կարգ մը Հայերու, — ամէն գնով կառչիլ ռուսական լուծին։ Այս փաստաթուղթերէն յետոյ կը կարծեմ դժուար չէ համաձայնիլ թէ նախկին Ռուսաստանի սահմաններու վրայ չկայ ոչ եւ է ժողովուրդ որ այդքան անխղճօրէն եւ լրբօրէն խաբուած ըլլայ Ռուսերու կողմէ, որքան Հայերը։ Առանց ինկելու «paradoxe»ի մէջ, կարելի է ըսել թէ հայ ժողովուրդը կոտորուեցաւ Թուրքիոյ մէջ, դառնալով զոհ Ռուսաստանի նուաճողական քաղաքականութեան։

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ես արդէն առիթ ունեցայ «Կովկաս»ի դեկտեմբեր թիւին մէջ ընթերցողին ուշադրութիւնը հրաւիրել այն երեւոյթին վրայ, որ Հայաստանի յարաբերութիւնները Ռուսաստանի հետ մէկ կողմէն եւ Թուրքիոյ հետ միւս կողմէն իրենց հիմքին մէջ ունին բոլորովին տարբեր պատճառներ, թէեւ անմիջականօրէն կապուած են իրարու հետ։ Ես նոյնպէս կոչ կ'ընէի կովկասեան հայրենակիցներուս՝ լրջօրէն մտածել Հայերու քաղաքական ուղեգծին, ձգտիլ հասկնալ, կանխաւ չմեղադրել Հայերուն, — որոնք անօրինակ կերպով խաբուեցան, — վերստին վերադառնալու կովկասեան ժողովուրդներու գիրկը, գրաւելու համար արժանի տեղը, իբրեւ մէկ անդամը կովկասեան ժողովուրդներու մեծ ընտանիքին։

Պէտք է ըսել ամէն բան, որպէսզի Հայերը համակուէին այն գիտակցութեամբ թէ պիտի ունենան նոյն վիճակը ինչ որ միւս կովկասեան ժողովուրդները։ Պէտք է հաւատալ անոնց թէ դարաւոր Կովկասցի դրացիներու ընդհանուր միութեան մէջ իրենց կը վիճակուի նոյնը ինչ որ մեզ բոլորիս։ Այդ կարելի է ըսել այն ժամանակ, երբ ըլլանք ամբողջովին անկեղծ եւ սրտաբաց եւ ըսենք թէ ինչ բան կրնանք զոհել մեր ընդհանուր հայրենիքին — Կովկասի համար եւ ինչը ոչ։ Հայերուն համար պէտք է ըլլայ պարզ թէ ինչ մենք կ'ուզենք իրենցմէ եւ [illegible]նոնք ինչի վրայ կրնան յոյս դնել։

Մեր տրամադրութեան տակ եղած աղբիւրները անվիճելի կերպով կը հաստատեն թէ կովկասեան Հայաստանը կարելի է ըսել, միշտ ալ [illegible]տած է ձեռք բերել Հայերու [illegible] ազգային ազատութիւն։ [illegible] այդ պայքարը իրեն յատուկ նպատակ էր դրած ստանալ ինքնավար իրաւունքներ Հայաստանի համար. [illegible]գային այդ պայքարը ձեւակերպուեցաւ հայ քաղաքական կուսակցութեանց մասնակցութեամբ Ռուսաստանի ընկերվարական կուսակցութեանց հետ՝ ընդդէմ միապետութեան։ [illegible] Անոնք, ոչ իբրեւ [illegible]նակ վրաց ընկերվարականներու իրենց նուազագոյն ծրագրին մէջ [illegible]պատակ դրած էին դաշնակցային [illegible]պով կապուիլ Ռուսաստանին։ Հայ[illegible] այդ ձգտումը կը ներկայացնէ [illegible] Դաշնակցութեան, — քաղաքական [illegible]րագրին, ներկայիս մերժուած [illegible]րական արժէք ունեցող [illegible] կուսակցութեան։

ԹԱՄԳԻՑ ԵԼԵՆՅՈՍ

(5)

Տարի մը առաջ, պատերազմական նախարարութիւնը շրջաբերականներ — բով կը հրաւիրէր որպէսզի 1915էն մինչեւ 1907ի ծնունդները, այսինքն՝ 21—29 տարեկան հայ երիտասարդները ներկայանան իրենց գտնուած զինուորական եւ քաղաքային պաշտօնատուներուն, հպատակութեան գործողութիւնները կատարելու համար: Վերոյիշեալ տարիքը ունեցողները բոլորն ալ պիտի ճանչցուէին յունահպատակ: Իսկ հպատակներն ալ իրենց պարտականութիւնը պիտի կատարէին երկրին հանդէպ:

Նոր եւ Հին Յունաստանի բոլոր շրջաններուն մէջ, զինուորցու երիտասարդները, մաս առ մաս ներկայացան պատկան մարմիններուն եւ անցան անհրաժեշտ քննութիւնները, բժշկական, տարիքի ճշդում, հպատակութեան վաւերականութիւններ, եւն.

Մէկուկէս ամիս առաջ միայն անոնք հրաւէր ստացան, որպէսզի ներկայանան զօրանոցները, իրենց զինուորական պարտականութիւնը կատարելու համար: Հրաւիրուեցան նաեւ անոնք որ տակաւին չէին ներկայացած:

Զօրանոց գացող հարիւրաւոր երիտասարդներուն յայտնի եղաւ որ, իրենց հինգ ամսուան կանոնական ծառայութենէն զատ, 12 ամսուան ալ յաւելեալ ծառայութիւն մը պիտի կատարեն իբր տուգանք, որովհետեւ, յառաջացած բացառութիւններու, 1927ին ներքին նախարարութիւնը օրէնք մը հրատարակած էր, որով 1909ի ծնունդներէն սկսեալ բոլոր Հայերու հպատակութեան դիմումները պիտի ընդունուէին: Սակայն կարճ ժամանակ վերջ, այդ օրէնքը կախակայուեցաւ եւ շատ քիչեր միայն կրցան հպատակ դառնալ: Անուղղակի դասալիք նկատուած երիտասարդներու բարոյական եւ նիւթական պատիժը վերցնելու համար կարգ մը դիմումներ կատարուեցան թէ Սելանիկի եւ թէ Աթէնքի իրաւասու իշխանութեանց, որոնք խոստացան արդարօրէն նկատի առնել խնդիրը:

Անոնք որ 1907ի ծնունդ էին, կրցան գնել իրենց ծառայութիւնը: Այդպիսիներու թիւը 100 չանցնիր

Վերջին շաբաթներուն սակայն, երբ դարձեալ դիմումներ սկսած են ընել հայ զինուորցուները, որպէսզի կանոնական արձանագրութիւնը լրացնեն, եւ անցնին զօրանոց, մերժուած են, կամ աւելի ճիշդ, պատասխան բացատրած են թէ առ այժմ ընթացք պիտի չտրուի իրենց: Կ'իմանանք թէ ներքին նախարարութեան գնդումներուն վրայ, դարձեալ կախակայուած կը նկատուի 1927ի օրէնքը Հայերու մասին: Անոնք որ 1936ի շրջանին եւ մինչեւ 1937 յունուար ներկայացան եւ իրենց օրինական դիմումները կատարելով հարկ եղած թուղթերը առին, կը նկատուին հպատակ, ինչպէս եւ անոնք որ զինուորութեան մէջ են:

Նոր դիմումներուն ընթացք չի տրուիր մինչեւ նոր հրահանգ:

Այս խնդիրներու կարգադրութեան եւ դիմումներուն համար հոս մեծ աղմուկներ չեն բարձրանար զինուորցուներու կողմէ, մինչդեռ Ֆրանսայի մէջ իրար անցած են: Հոս ոչ անվերջ ժողովներ, ոչ բանաձեւեր մշակուած, ոչ ալ իրար խաչաձեւող մարմիններ կազմուած են:

Հոս ինքնաբերաբար գործը յանձնուած է իրաւասու ազգային իշխանութեանց, որոնք լուռ ու մունջ կ'աշխատին զինուորցուներու շահերը պաշտպանել:

Յունաստանի մէջ հայ զինուորցուներու թիւը, 21—29 տարեկան (20 տարեկանները պիտի կանչուին ճշդուած թուականին) կը մօտենայ 2000ի, որոնց կէսը արդէն իսկ հագած է զինուորական համազգեստը եւ կը գտնուի զօրանոցներու մթնոլորտին մէջ:

** Ձմեռնային եղանակին հետ բացուած ազգային կեանքի եռուզեռը:

Հ. Մ. Ը. Մ.-ը իր Օրը տօնեց գեղեցիկ յայտագրով մը, ներկայութեամբ մեծ բազմութեան մը, որ իմացաւ թէ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկաուտներու թիւը բարձրացած է 80ի, իսկ մարզական խումբերը տարուէ տարի կը գտնուին վերելքի ճամբուն վրայ:

Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան սարքած թէյասեղան-երեկոյթը, որուն ներկայ էր հայ եւ օտար ընտրեալ բազմութիւն մը, անցաւ մեծ յաջողութեամբ, պատկառելի հասոյթ մը ապահովելով ազգային դպրոցներուն:

Պատրաստութեան մէջ է ի նպաստ ազգային դպրոցներու տարեկան մեծ պարահանդէսը, որ Սելանիկի մէջ ստացած է միջազգային համբաւ, եւ որ տեղի պիտի ունենայ քաղաքիս ամենամեծ սրահին, Մէտիթէրանեան Փալասի մէջ:

Հայ. Գթ. Խաչի Սելանիկի մասնաճիւղի վարչութիւնը եւս տուաւ շատ յաջող պարերեկոյթ մը, որուն փութացած էր խուռն բազմութիւն մը: Երեկոյթը իր բարոյական յաջողութեան հետ ապահովեց նաեւ ակնկալուած նիւթականը, որուն արժանի է իրապէս գործող այս օգտակար կազմակերպութիւնը:

ՎԱՀԱԳՆ

ԵՍ ԳՏԱՅ ՃԱՄԲԱՍ

— o —

Ո՞ւր այդպէս փութկոտ, կը հարցնեմ Լ.ին:

— Ուշացած, շատ ուշացած եմ, կը պատասխանէ մտերիմ ընկերս, քիչ մը թախծոտ: Ու կը լռէ:

— Դէհ, ո՞ւր, Աստուած սիրես: Քու այսօրուան տեսքդ արտակարգօրէն կնճռոտ կ'երեւայ, ըսէ, խնդրեմ, ո՞ւր կ'երթաս... Եթէ հարկ ըլլայ կ'ընկերանամ քեզի, ամէն տեղ:

Պահ մը լռելէ վերջ.

— Հոս, եղբայրս, Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» խմբի վարչութեան կ'երթամ, տարիներէ ի վեր սրտիս մէջ մղած պայքարին վերջ մը տալու:

— Ի՞նչ, կրցա՞ր վերջապէս վճռել այդ.

— Սիրելիս, ինչպէս գիտես, ես ոչ դասալիք մըն եմ, ոչ ապաւարած մը, եւ ոչ ալ կամքէ ու կորովէ զուրկ մէկը: Բայց հայրենիքիս այսօրուան վիճակը, այսինքն մեր գիտցածէն, ըմբռնածէն տարբեր վարչաձեւ մը ունենալը անջրպետ մը բացած է մեր պաշտելի կուսակցութեան եւ երկրի միջեւ, այդ մղձաւանջն է որ կը մաշեցնէր զիս: Կ'ուզէի ամէն բան զոհել հայրենիքիս համար, եւ քաղաքական համոզումը, եւ հանգիստ կեանքը, ի հարկին կեանքս, բաւական էր որ ողջ աչքով տեսնէի վերապրող հարազատներս Սամիկոնեաններու աշխարհէն, որ ապաստանած են Արագածի ստորոտը: Տեսնէի վերածնեալ հայրենիքս, իր կանաչ դաշտերով, իր կենսատու գետերով, իր բարձրաբերձ սարերով, իր պտղաբեր երգերով, իր անլուր տառապանքներով ...Բայց որքան փորձեցի մօտենալ հայրենիքի օգնութեան գործին, ինքնակոչ «հայրենասէրները», գիտե՞ս, մեր ջարդարար ղզլբաշ Քիւրտերու եւ Թուրքերու նման հաւատաքննութեան իրենց «պարտականութեան» մէջ այնքան առաջ գացին որ, կ'ուզէին հրապարակաւ յայտնել տալ հայկական ամէն արբութիւն: Վերջապէս հոգիս այնքան դառնացաւ որ վճռեցի այլ եւս երթալ եւ գրուիլ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ, ապրիլ ու մեռնիլ պայքարի մէջ, ինծի պէս մտածող բազմահազար ընկերներու կողքին: Ամէն բանի հանդուրժեցի հայրենիքի օգնութեան գործին մասնակցելու համար, բայց չկրցայ հայանուն մարդոց յանձնարարութեամբ հայրենիքի գաղափարին դէմ կռուիլ վասն ցնորական երազներու: Հետեւաբար որոշեցի ճամբաս: Եթէ կուգաս, քալէ, չե՞ս գար, մնաս բարով:

— Մի՛ անհամբերեր, զիս ալ գրգռեցիր, սիրելիս, այդ մասին քանի մը խօսք ես ալ ունիմ, անկէ յետոյ կամ միասին կ'երթանք, կամ երկտող մը կը տանիս իմ կողմէն, ժամադրութեան համար: Լսէ՛: Որոշ չափով ծանօթ էի քու հոգեբանութեանդ, բայց հիմա պատմածներդ հայելիի մը նման ցոյց տուին իմ անձս քու անձիդ մէջ, մտածումներով, նոյն իսկ բառերու նշանակութիւններով: Դուն ուզած ես հանդուրժել շատ մը անտանելի ցաւերու յանուն հայրենիքի: Իսկ ես ուզած եմ հանդիսանալ մերձեցման կամուրջ, գէթ իմ փոքր շրջանակիս մէջ, երկու հակադիր ուժերու, Դաշնակցութիւն եւ համայնավարութիւն (քանի որ վերջինս երկրին տէրն է առ այժմ), բայց յաճախ սխալ ըմբռնած են զիս ու վերջերս նոյն իսկ այժմու «Հայաստանասէրները» իրենց խմբական թերթուկին մէջ զիս «դաւաճան» անուանեցին, ինծի վերագրելով չըրածս ու չորածս: Այս առաջին անգամ չէր որ իրենց մուրը ուրիշի երեսին քսողներուն կը հանդիպէի, բայց կը շամառէի սառքեկութեան մէջ: Նախ իբրեւ մնացորդը ամբողջ սերունդի մը, երկրորդ իբրեւ [illegible] ու [illegible] բազմաթիւ [illegible], գորս կ'ուզէի հայրենի կենսատու հողի ածուներուն յանձնել: Բայց այլ եւս տեսնելով հայրենիքիս վրայ տիրող [illegible] Թուրքին ու անկէ հոս փոխող խորչակը, ես ալ քեզի հետ կը վճռեմ ճամբաս այս րոպէին իսկ, մտնելով «Արծիւ»ի թեւերուն տակ, մինչեւ որ իմ քնարս ալ ամբողջանալով դառնան արծուի: Այն ժամանակ ոչ մէկ խոչնդոտ պիտի արգիլէ մեր թռիչքը դէպի Արագած ու Արարատ, Նեմրութ ու Սիփան, Անտոք ու Մոզասար, Իննակեան ու Բիւրակնեան մեր պաշտելի սարերը:

Ըսէ «Արծիւ»ի խմբապետին որ այս [illegible] իբրեւ իրենց [illegible] «Դաշնակցական» անդամատետրը, ես հոն եմ ամբողջ սրտով եւ երկիւղածութեամբ:

ՄԵԼԻՔԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԳՈՐԾԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— • —

Մոսկուայի կառավարութիւնը, 11 յունուար թուակիր հրովարտակով, Հայաստանի կառավարութեան (բնագրին մէջ գրուած է «Հայկական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութեան») կը հրահանգէ, համաձայն նոր սահմանադրութեան 83րդ յօդուածին, կազմել.

1— Թեթեւ արդիւնաբերութեան ժող. գործավարութիւն:

2.— Սնունդի արդիւնաբերութեան ժող. գործավարութիւն:

3.— Անտառային արդիւնաբերութեան ժող. գործավարութիւն:

(Նման հրահանգներ ղրկուած են նաեւ «Վրացական» եւ «Ադրբէջանեան» հանրապետութեանց):

Երեւանի կառավարութիւնը արդէն լրացուած է ըստ վերի հրահանգին: Այսպէս սնունդի արդիւնաբերութեան ժող. գործավար նշանակուած է Արամ Կոստանեան: Անտառային արդիւնաբերութեան ժող. գործավար նշանակուած է Յակոբ Տանեն:

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՄՐՑԱՆԻՇ

— • —

Բանուոր Ռուբէն Մանուկեան, որ Երեւանէն յատկապէս Մոսկուա գացած էր վերջերս՝ մասնակցելու համար մարզախաղի մրցումներուն, շահեցաւ համաշխարհային մրցանիշը ծանրութիւն վերցնելու մէջ: Այս մրցանիշը կը պատկանէր Հիթլի Գերմանացիին

Դեկտեմբեր 29ին Մանուկեան ձախ ձեռքով վերցուց 88.2 քիլօ: Յունուար 24ին մասնակցեցաւ Մոսկուայի շրջանի մարզախաղի ընկերութեանց ողիմպիական մրցումներուն, որոնք տեղի ունեցան Գորլովկի մէջ: Այս մրցումներուն մէջ եւս առաջնութիւն շահեցաւ: Նախ ձախ ձեռքով վերցուց 75 քիլօ, յետոյ 80, ապա 85 քիլօ:

Մրցանիշ ծանրութիւնն էր 90.8 քիլօ, զոր Մանուկեան վերցուց մէկ անգամէն, ամէնէն վերջ: Հիթլիի մրցանիշն էր 90 քիլօ:

Մանուկեան, 1935ի մրցումներուն սահմանեց համամիութենական մրցանիշ մը՝ ձախ ձեռքով վերցնելով 82 քիլօ 800: Յաջորդ տարի իր մրցանիշը կոտրեց վերցնելով 6 քիլօ աւելի:

Այս տարուան իր յաղթանակով կը շահի համաշխարհային մրցանիշը:

ՓՐՈՖ. ԼԵՄԱՆ ՀԱՈՒՓԹ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

— • —

Յունուար 12ին Երեւան այցելեց փրոֆ. Լեման Հաուփթ, որ ծանօթ է իբրեւ խալտագէտ:

Գերմանացի փրոֆէսօրը Թիֆլիզ հրաւիրուած էր քանի մը դասախօսութիւններ տալու համար խալտական պատմութեան եւ մշակոյթին մասին: Այս առիթէն օգտուելով, Հայաստանի Պետ. Համալսարանին տեսչութիւնը հրաւէր ուղղեց այցելել նաեւ Երեւան, շարք մը դասախօսութիւն տալ խալտական պատմութեան եւ մշակոյթին մասին, Գրականութեան եւ Պատմութեան ճեմարանին մէջ:

ՆՈՐ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ

— . —

Երեւանի թերթերը կը գրեն թէ երկրաշարժի թեթեւ ցնցումներ զգալի եղած են դարձեալ, յունուարի վերջին օրերուն:

Յունուար 12ին, Երեւանի շարժագրական կայանին արձանագրութեանց համաձայն, ժամը 9.15ին սաստիկեայ զօրաւոր ցնցում մը տեղի ունեցաւ Երեւանի մէջ, յունուար 7— 8ի ցնցումէն աւելի զօրաւոր:

Այդ ցնցումէն զատ, թեթեւ ցնցումներ տեղի ունեցած են յունուար 10ին, 11ին, 13ին, 14ին, 17ին, 23ին, 27ին: Բոլոր այս երկրաշարժներուն կեդրոնը կ'իյնար Երեւանի շրջանակէն ոչ շատ հեռու:

Երեւանի երկրաշարժը, որ նախ զօրաւոր սկսաւ ու յետոյ քրոնիկ ձեւ առաւ եւ այդ պատճառով լուրջ վախեր պատճառեց բնակչութեան, արտասահմանի օտար թերթերու ստացած հեռագիրներու համաձայն՝ բաւական վնաս հասցուց բնակարաններուն: Երեւանէն հերքուեցաւ այս լուրը

Հայաստանի թերթերն ալ գրեցին թէ ոչ զոհ կայ, ոչ ալ վնաս: Սակայն Խորհ. Հայաստան (14 յունուար) ի վերջոյ կը խոստովանի որ «յունուար 7էն 12 տեղի ունեցած սաստիկ երկրայ ցնցումներու պատճառով, Երեւանի շրջակայ գիւղերուն մէջ վնասուած են մի շարք շէնքեր եւ բնակարաններ»:

Առաջին քննութենէն կը պարզուի որ, կը գրէ նոյն թերթը, մասնաւորապէս մեծ չափով վնասուած են Վաղարշապատի Փարաքար, Զաֆարապատ, Գէօյ-Գմբէթ, Արբաթ, Աշտատաչէն, Զահմէթ, Վարդաշեն գիւղերու տուները եւ Ղամարլուի շրջանի Հաջիզլար, Քայլաու, Ենգիճա գիւղերու բնակարանները (ասոնք Հայաստան աշխարհի գիւղերու անուններ են, չշփոթիք):

Մարդկային զոհեր չկան:

Երեւանի կառավարութիւնը մասնաւոր յանձնաժողով մըն է կազմած, օգնելու համար երկրաշարժէն աղէտահար բնակչութեան: Միւս կողմէ քննութիւններ կը կատարուին, ճշդելու համար գիւղական շէնքերու ու բնակարաններու վիճակը, նախազգուշական միջոցներ ձեռք առնելու նպատակով երկրաշարժին դէմ:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՅ ԳԻՏՈՒՆԻ ՄԸ ՇՈՒՐՋ

— Է —

Անկէ առաջ Յառաջ պատեհութիւնը ունեցած էր խօսելու հայ աստղագէտ Գ. Լեւոն Ասատուրեանի մասին եւ զայն քաջալերելու հրաւէր ուղղած:

Ֆրանսայի Աստղագիտական Ընկերութեան Տեղեկատուի ներկայ տարուան յունուարի թիւին մէջ կը կարդանք թէ Գ. Ասատուրեան նոր գիւտ մը ըրած է աստղային տիեզերքին մասին իր յղացած տեսութեան վերաբերեալ:

Ուրեմն, այս հայ գիտունը, հակառակ իր նիւթական թշուառ վիճակին, կը շարունակէ աշխատանքը որուն նուիրուած է:

Ուրիշ առթիւ մը, նոյն Տեղեկատուն կը գրէր հետեւեալ տողերը.—

«Գ. Լ. Ասատուրեանի գիւտը կը վերաբերի ելեկտրականութեան ազդեցութեան՝ երկնային մարմիններու կազմութեան եւ անոնց շարժմանց մէջ: Մեր պաշտօնակցին կատարած ուսումնասիրութիւնները մեծ մասով կը տարածուին աստեղագիտութեան ընդգրկած հարցերուն վրայ: Իր տեսութեանց մէկ քանի կէտերը կրնան վիճելի ըլլալ, բայց հոն կայ տեսագին աշխատանք մը զոր եթէ հեղինակը շարունակէ սիրայօժար, քաջալերութիւններ պիտի չպակսին»:

Օտար բարձր շրջանակներու այս գնահատութեան համապատասխան քաջալերանք կը պակսի տարաբախտաբար հայ շրջանակներու մէջ հանդէպ Գ. Ասատուրեանի, որ ծերացած եւ ընդհանուր տագնապին հետեւանքով անգործ՝ կը տառապի թշուառութեան մէջ: Թէեւ քանի մը հայրենակիցներ փոքրիկ օժանդակութիւններ կ'ընեն, սակայն հազիւ կը բաւեն անոր բնակարանի վարձքին եւ չեն թոյլատրեր նոյն իսկ օրը մէկ անգամ ճաշելու:

Բախտաւորներու պարտքն է օգնել այս հայ գիտունին որ ուրիշ բան չակնկալեր եթէ ոչ անոր տարրական ապրուստ մը եւ նախնական պայմաններ՝ իր դժուարին աշխատանքը լրացնելու համար:

Իր հասցէն է. 33, Rue de la Charbonnière, Paris (18).

Տ.

ՀԱՅ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻ ՄԸ ՆՈՐ ԳՈՐԾԸ

— . —

Քալիֆորնիոյ համալսարանի ճարտարապետութեան բաժնի ուսուցիչ փրոֆ. Արամ Թորոսեանի մէկ կարեւոր աշխատութեան — «Ներանձութիւն գեղարուեստագիտութեան» — հրատարակութիւնը յանձն առած է Քալիֆորնիոյ Սթէնֆըրտ համալսարանը.

Արամ Թորոսեան տասնեակ մը տարիներ աշխատած է այս կարեւոր աշխատութեան վրայ, որ պատրաստուած է համալսարաններու մէջ իբրեւ դասագիրք-ուղեցոյց գործածուելու համար:

Արամ Թորոսեան բնիկ Վանեցի է. իր կրթութիւնն ստացած է Պոսթընի, Հարվըրտի եւ Քալիֆորնիոյ համալսարաններուն մէջ: Աւելի քան 15 տարի է որ կը դասաւանդէ վերջին հաստատութեան ճարտարապետական բաժինին մէջ. Ամերիկահայ գաղութի ամէնէն բարձր մտաւորականներէն մին է եւ նաեւ ամէնէն համեստներէն, ինչպէս իր եղբայրը՝ բժիշկ Պօղոս Թորոսեան: Գ. Թորոսեան կանոնաւոր կերպով կ'աշխատակցի նաեւ Քալիֆորնիոյ համալսարանի գիտական հանդէսին, «Քալիֆորնիա Քրոնիքլ» փիլիսոփայական եւ գեղարուեստական [illegible]ութիւններով.

Ան երկար տարիներով աշխատակցած է «Հայրենիք» օրաթերթին, եւ վերջերս՝ «Հայրենիք Ուիքլի»ին գրախօսականներով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (207)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Խումբը մինչեւ Ջերմուկ գիւղի տակ հասաւ առանց պատահարի: Հեռուէն հեռու գիւղի շները կ'ոռնային ու պահակները իրարու ձայն կուտային: Հոդ խումբը պարտաւորուած՝ ճանապարհի շատ մօտէն կը քալէր, անմիջապէս լեռ եզերքով: Յակոբն ու Մկօն, որոնք քան երեսուն քայլ մը առջեւէն կ'երթային, յանկարծ տափեցան գետին: Գէորգն ու Սաքօն ալ հետեւեցան անոնց օրինակին, ինչպէս եւ իրարու յաջորդող տասնեակները: Քիչ անդին երեւցան ճանապարհով եկող ձիաւոր Քրտեր, որոնք ծանր ծանր կը քշէին ձիերը Խարականիսի ուղղութեամբ:

Քրտական խուզարկու խմբերէն մէկըն էր, որ այդ տեղուանքը կը պտըտէր Ֆէտայիներու հետքը գտնելու համար: Եկան ու առանց խումբը նկատելու անցան ձիաւորները: Տասը րոպէ մըն ալ սպասելէ յետոյ, Յակոբն ու Մկօն տափած տեղերէն բարձրացան ու սկսան շարունակել ճանապարհը: Խումբը հետեւեցաւ անոնց նախկին կարգով:

Լեռնաշղթան Արճակի լճի հիւսիս-արեւմտեան ծայրէն կուգայ ու պահ մը կը մօտենայ լճին, հազիւ տայլի առատ ճանապարհ մը ձգելով: Այդ ճանապարհը լայն ձորի մը մէջէն անցնելով՝ կ'երկարի դէպի Շէխանի եւ Մարմետի գետը, բայց գետ ձորը չմտած, երկրորդ ճանապարհ մը լճի եզերքով կ'երթայ դէպի Ղզլճայ: Ճամբաներու բաժնուած տեղին վրայ Յակոբը կանգ առաւ, մինչեւ որ Գէորգը եկաւ եւ հասաւ իրեն: Խումբը կրկին տափեցաւ գետին:

— Մէկը Ղզլճայ ճամբելու է հացի համար,— ըսաւ Յակոբը.— Սաքօն զրկենք, հոն ազգականներ ալ ունի:

— Շատ լաւ,— համաձայնեցաւ Գէորգը,— միայն պէտք է զինաթափ ընել ու այնպէս ճամբել: Դուն ի՞նչ կ'ըսես, Սաքօ:

— Ինչպէս որ հրամայէք, ես պատրաստ եմ:

—Ուրեմն առանց զէնքի կ'երթաս, նամակի պէտք չկայ,— հրահանգեց Գէորգը,— Մեզմէ արդէն գիւղի գործադիրին յայտնած կը լինի մեր մասին: Անմիջապէս թող հաց թխեն եւ մեզ հասցնեն լոյսը չբացուած: Իսկ եթէ ուշանան, լաւ է իրիկուան մութով գան՝ չնկատուելու համար: Անշուշտ ինքդ ալ հաց բերողներու հետ կը վերադառնաս.

— Շատ լաւ, Պարոն Գէորգ:

— Տէ, բարի ճանապարհ, շուտով հացը հասցուցէք:

Սաքօն դէպի ձախ շեղելով Ղզլճայի ճամբան ձեռք առաւ, իսկ խումբը անմիջապէս մտաւ ձորը:

Լեռնաշղթան հոդ զարմանալի քմահաճութեամբ մը յանկարծ կը ցածնայ այդ ձորը կազմելով ու կրկին կը բարձրանայ, կազմելով եօթը ութ հազար ոտք բարձրութիւն ունեցող Ղզլճայի սարը: Զօրով սարը բարձրանալ գրեթէ անկարելի էր: Սեղմուած ձորէն պէտք է անցնէր խումբը, ու լեռան ետեւի փէշերէն բարձրանար՝ յարմարաւոր դիրք մը գտնելու համար: Լեռնաշղթան, որ Արճակի լճի արեւմտեան ափով կ'երկարէր, Ղզլճայի կողմէն լերկ ու քարքարոտ, զառիվեր ձեւով մը կախուած էր վար իսկ հակառակ կողմէն աստիճանաբար կը ցածնար ու կը հասնէր Մարմետ գետի հովտին, որ չերեփի կոթի մը նման՝ երթալով կ'ընդարձակէր ու կը կազմէր Կիւմենցի ընդարձակ դաշտը, բազմաթիւ հայ գիւղերով շրջապատուած:

Խումբը անցաւ հանդարտ քալուածքով ձորամիջով ու կիսաշրջան մը դառնալով սկսաւ բարձրանալ սարը:

Հազիւ թէ խումբը ձորաբերնէն դարձած էր, երբ երկու ստուերներ ժայռի մը տակէն դուրս ցատկեցին ու հեռուէն հեռու սկսան հետեւիլ խմբին: Իսկ երբ խումբը կամաց կամաց սկսաւ Ղզլճայի սարը բարձրանալ, լրտեսող ստուերները ետ դարձան, անցան ձորով, ու ուղիղ դիմեցին դէպի Ներքին Ջերմուկ քրտական գիւղը.

ՀԱՅ ԳԻՒՂԻ ՄԸ ԱՒԵՐՈՒՄԸ

Սաքօն ընկերներէն բաժնուած, արագ քալուածքով մը դիմեց դէպի Ղզլճա որ ձորէն մօտաւորապէս ժամուան մը հեռաւորութիւն ունէր: Զուտ հայաբնակ գիւղ մըն էր Ղզլճան, մօտ եօթանասուն տունէ բաղկացած: Լճէն բաւական մը հեռու կը գտնուէր գիւղը, կռնակը տուած երկարող լեռնաշղթային, որ, ինչպէս ըսինք, զառիվայր ձեւով վար կախուած էր: Գիւղէն հազիւ անցանելի կածան մը կը բարձրանար սարի գագաթը, բայց այնքա՜ն նեղ զառիվերով մը եւ վտանգաւոր, որ Ղզլճայի գիւղացիները կը նախընտրէին ահագին շրջան մը ընելով բարձրանալ լեռան գագաթը, ուր կը գտնուէին իրենց արօտատեղին եւ խոտհարքը:

Սաքօն ընկերներէն բաժնուած՝ արագ քալուածքով կէս ժամ վերջ, գիւղին մօտեցած էր: Հեռուէն գիւղի շներու հաչոցը կը լսուէր: [illegible] ճամբայէն շեղելով՝ ան ձորով սկսաւ բարձրանալ գիւղը: Յանկարծ, ճանապարհով արագ մօտեցող ձիաւորներու աղմուկ մը լսեց առջեւէն: Սաքօն ճամբայէն ելաւ ու քարի մը տակ տափեցաւ: Վեց հոգի էին մօտեցող ձիաւորները: Արագօրէն Սաքոյի եղած տեղէն քիչ առաջ անցան ու մէկ ալ սանձերը քաշելով իջան ձիերէն: Ձիաւորները խմբուեցան գլուխ գլխի, ինչպէս կ'երեւէր, խորհրդակցելու համար:

Սաքօն հնարաւորութիւն չունէր գիւղ մտնելու, մինչեւ որ այդ մարդիկը ճամբայէն հեռանային: Կը մնար որ եղած տեղը համբերութեամբ սպասէր.

Ձիաւորները, քանի մը րոպէ ցած ձայնով իրարու հետ խօսելէ վերջ, նստան ճամբու եզերքը, մինչ իրենցմէ մէկը հեռացաւ գիւղի ուղղութեամբ:

Կէս ժամ անցաւ: Սաքօն սաստիկ մտահոգուած էր իր ակամայ ուշացումին համար: Գիտէր խմբի տղոց վիճակը ու կը զգար, որ մինչեւ լուսաբաց տղոց հաց հասցնելը այլ եւս անկարելի կը դառնար:

Դէպի գիւղ հեռացող ձիաւորներու ընկերը վերջապէս վերադարձաւ երկու ուրիշ մարդոց հետ, որոնք հեծնելով ձիերը եւ երկ-երկու ձի ալ ետեւնէն քաշելով հեռացան ձիաւորներու եկած ճամբայով:

Սաքօն զարմացած՝ ինքնիրեն բացատրութիւն մը չէր կրնար տալ այդ խորհրդաւոր անցուդարձի մասին, որ աչքին առջեւ տեղի ունեցաւ: Ինչո՞ւ այդ ձիաւորները չիտակ գիւղ չէին մտած, ինչո՞ւ համար ձիերը դէպի ետ կը ճամբուէին:

Ազատ շունչ մը քաշեց Սաքօն, երբ տեսաւ ճամբու վրայ նստող մարդոց վեր ելլելը եւ դէպի գիւղ ուղղուիլը: Ինքն ալ քիչ մը սպասելէ վերջ, ճամբայ ելաւ, ու քառորդ մը չանցած՝ գիւղ հասաւ, երբ արդէն լուսաստղը բարձրանալ սկսաւ:

Սաքոյի հօր հօրեղբօր աղջիկը Ղզլճայ հարս եկած էր քանի տարի մը առաջ: Սաքօն ամէն քաղաք երթալուն՝ անոնց տունը կը գիշերէր ու տան ծակ ու ծուկին ծանօթ էր: Առանց աղմուկ հանելու, դրան քովի ծակէն թեւը ներս երկնցուց եւ փայտէ սողնակը ետ քաշելով՝ դուռը բացաւ ու չիտակ դէպի թոնրատունը չտկուեցաւ:

— Քա՛, էրիկմարդ, տունը մարդ մտած է...

— Ես եմ, հօրաքոյր,— ձայն տուաւ Սաքօն ու անմիջապէս բացատրեց, որ կ'ուզէ գիւղի Գործադիրը տեսնել, շատ կարեւոր խնդրի մը համար:

Տանտէրը շապիկ վարտիքով դուրս եկաւ տունէն ու շատ չանցած՝ վերադարձաւ երիտասարդի մը ընկերակցութեամբ:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

Իսի լէ Մուլինոյի զինուորցուներուն տրտունջը

Իսի լէ Մուլինոյի զինուորցուներու յանձնախումբը որ ընտրուած էր Դեկտ. 30ին, Մէզոն տիւ Փէօփլի մէջ գումարուած ընդհ. ժողովէն, կը խնդրէ մեզմէ յայտարարել որ Փետր. 14ի իր նիստին մէջ որոշած է ոչ մէկ գործակցութիւն ունենալ Սօսիէթէ Սավանթի մէջ ընտրուած զինուորցուներու ապօրինի յանձնախումբին հետ որ կը փորձէ պառակտել գաղութը յատուկ նպատակներով։ Յանձնախումբս պիտի շարունակէ իր աշխատանքները սերտ գործակցութեամբ երկու օֆիսներուն։ Կը զգուշացնենք Իսի լէ Մուլինոյի հայրենակիցները չխաբուիլ խումբերէն՝ կարգ մը անծանօթ եւ անպատասխանատու անձերու, որոնք հայ աշխատաւորներու եւ հայ զինուորցուներու շահերու պաշտպանի դիմակին ներքեւ կ'ուզեն ձուկ որսալ պղտոր ջուրի մէջ։

ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Ժանթիյիի, Պիւէթրի, Շուազիի եւ Փորթ տ'Իթալիի, Հայ զինուորցուներու առժամեայ վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ այս շրջաններու բոլոր հայրենակիցները, 20 փետրուար, շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին, Գ. Յովհաննէսեանի սրահը, 13 րիւ Փիէր Գիւրի, Գրէմլէն Պիսէթրը։

ԾԱՆՕԹ.— Վերոյիշեալ շրջաններու մէջ չբնակող հայրենակիցներու մուտքը արգիլուած է։

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋՈՒԹԵԱՆ

Գ. ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 29 (ՓԵՏՐՈՒԱՐ)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Արուեստական առողջութիւն (ՏՈՔԹ. Ն. ՏԷՕՒՐ-ՄԷՆՃԵԱՆ).— Ցուրտին մասին (ՏՈՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ).— Հիւծախտին դէմ (ՖՐԱՆՍ. ԱՌՈՂՋ. ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ).— Ի՞նչպէս բուժել այրուածքները (ՏՈՔԹ. ԱՇՃԵԱՆ).— Այլազանումութեան ախտերը (ՏՈՔԹ. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ).— Ճանչել սորվեցէք (ՓՐՈՖ. ՄԱՐՍԷԼ ԼԱԲԲԷ).— Հարցարան (ԽՄԲ.). — Առողջապահական դիտելիքներ։

Ցաջորդ թիւերով պիտի տրուին հետեւեալ կարեւոր յօդուածները.— Հաց ուտե՞լ թէ ոչ.— Կաթ խմելը օգտակա՞ր է.— Ի՞նչ են Ներծոր գեղձերը, եւն.։

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆԸ.— 25 ֆրանք՝ Ֆրանսա։ Արտասահմանի համար 30 եւ 35՝ համաձայն երկիրներու։ Դիմել ՏՈՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ, 17. Rue Damesme, Paris։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Այն բաժանորդները, որոնք մեզի կը վերադարձնեն ՀԱՅ-ԲՈՅԺի թիւ 1ը եւ թիւ 2ը, փոխարէն կը ստանան վեցամսեայ ՀԱՅ-ԲՈՅԺ Գ. տարեշրջանէն։

ՀԱՐՑԱՐԱՆ.— Գաւառէն եւ արտասահմանէն շարունակ հարցումներ կ'ըլլան մեզի՝ իրենց հիւանդութեանց մասին խորհուրդ հարցնելով։ ՀԱՅ-ԲՈՅԺ կը պատասխանէ միայն իր բաժանորդներուն։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տարօն Տուրուբերանի Վիէնի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ՝ հայրենակից ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻի զաւակին մահուան առթիւ, իր ազգականներուն Կարոյին եւ Արմէնին, եւ պարագաներուն։

×

Տարօն Տուրուբերանի Վիէնի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Այրի Տիկին Ս. Պետրոսեանի, իր ամուսնոյն հայրենակից ՋՈՀՐԱՊ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի Տէսինէ[illegible] նահանգի մահուան առթիւ։

×

Տարօն Տուրուբերանի Վիէնի մասնաճիւղը իր անկեղծ եւ խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Այրի Տիկին Զըթոյեանի (Մարսէյլ) եւ իր պարագաներուն, հայրենակից ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ԶԸԹՈՅԵԱՆի (Մուշ-Նորշէն) զաւակին մահուան առթիւ։

ԿԸ ՓՆՏՐՈՒԻ

Գրիգոր Հացագործեան (Խարբերդցի) կը փնտռէ Գ. Նազարէթ Հինտոյեանը (Այնթապցի) որ կը կարծուի թէ ներկայիս Հարաւային Ամերիկա կը գտնուի։ (Միասին Հալէպ գտնուած են հօգեւոր շրջանակի մէջ)։ Իմացնել հետեւեալ հասցէին. M. Krikor Hatsakortsian. 129 rue Lafayette, Vienne (Isère) France

«Արմէնիա»էն կը խնդրուի արտատպել.

Տիկ. Ռօֆիկ Սերոբեան կը փնտռէ իր եղբայրները՝ բնիկ Աքթամաւէնցի Յակոբ եւ Ստեփան Սերոբեանները, որոնք առաջ Ֆրանսա կը գտնուէին եւ Մարսէյլ կը բնակէին։ Գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պարոյր Թիւֆէնքճեանի, Մէզալօն Էկլի. Սելանիկ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ջաւարեան կոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը այսօր շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Դարակէօզեանի սրահին մէջ. 45 րիւ տը լա ցէֆանս, Իսի լէ Մուլինօ։ Կը խօսի՝ ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԱՐՇԱՐՈՒՆԻ։

ՊԱՆՆԷՕ—ՔԱՇԱՆի «Արծիւ» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր, շաբաթ երեկոյ, Ակումբին մէջ, 52 rue Isidor Neujahr. Պանեօ։

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Սիամանթօ Ակումբին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ Կարին խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2էն, ընկ. Գրիգոր Դանիէլեանի բնակարանը։ Կը խնդրուի Ֆէն-Ժիէռի եւ Լավիլթիէօյի ընկերներէն ներկայ գտնուիլ։ Ժողովէն յետոյ կը խօսի ընկ. ՄԱՐԳԱՐ. Նիւթ՝ Աղեքսանդրապոլի դաշնագիրը եւ թուղթեր։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԵՏՐ. 18Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԵԳԻՊՏԱՑԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

27 Փետր շաբաթ երեկոյ, **Sociétés Savantes**ի սրահին մէջ։

Ծախսերու մասնակցութեան համար մուտք 2 ֆր.։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Օրդ. Թագաւորեանի Salle des Fêtesին մէջ, 6 Rue Drouot. Մէթրօ Richelieu-Drouot.

Կը նախագահէ ՏՈՔԹ. ԱՍԼԱՆ

Կը խօսին՝ Գ. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ՝ գերմանական արուեստի մասին,

Գ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ՝ Ներշնչման հարցը գեղագիտութեան մէջ

եւ Գ. ՀՐԱՉ ՍԱՐԳՍԵԱՆ՝ Թատրոնը եւ ընկերութիւնը։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն ՏԻԿ. Ա. ՍԱՐԳՍԵԱՆ եւ յայտնի ֆրանսացի արուեստագիտուհի մը։

Ծախսերու մասնակցութեան համար 2,50 ֆր.։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ_ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին երկրորդ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ վաղը, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին, Café Cadetի վերնայարկը, 17 rue Cadet, Métro Cadet

Դասախօս՝ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

Նիւթ՝ Նոր օրերու հայ հերոսը (ըստ ազգային երգերու)

Մուտք 3 ֆր. սուրճը եւ խմորեղէնը միասին։

Առաջին Տարեկան Հանդէս

Ֆ. Կ. Խաչի Իսի-լէ-Մուլինոյի Մասնաճիւղի դպրոցին տարեկան հանդէսը 21 փետրուար կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ։ 26, Rue Troyon, Sèvres. Մէթրօ Pont de Sèvres.

Կը խօսի՝ Գ. ԼԵՒՈՆ ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

Գիներ՝ 5 ֆր., անգործներու 3 ֆր., փոքրերու 1 ֆր.։

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

Հաուբրտ Գարակէօզեան Հօմի Նախկին Սանուց Միութեան կողմէ

Այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս

ՀԱՅ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ՏԱՆ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ.

8 Rue Bossuet, Paris (10e)

Métro Poissonnière կամ Gare du Nord

Գեղարուեստական բաժին։ Ճոխ պիւֆէ՝ ժողովրդական գիներով։

ԱՐԺԱՆԹԻՆԵԱՆ ՄԵԾ ՕՐՔԷՍԹՐ

Մուտք՝ կիներու 5 ֆր., այրերու՝ 7.50 ֆր.։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Վաղը, կիրակի երեկոյ ժամը 8,30ին, **Sociétés Savantes**ի մէջ

8 Rue Danton, Մէթրօ Օտէոն

Նախագահութեամբ Ալֆորվիլի, Ժանթիյիի եւ Իսի լէ Մուլինոյի քաղաքապետներուն։

Կը խօսի՝ Գ. ՖԷՐՆԱՆ ՎԱՆԺ

Նիւթ՝ Հայկական դատը։

Գեղարուեստական բաժին։ Ծախսերու մասնակցութիւն 3 ֆր.։

ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մայիս 1են Նոյեմբեր 15

Հաւանական է որ իրենց պէտպիսութեամբ տարբերու պալատները գրաւիչ պիտի ըլլան ու միանգամայն հետաքրքրական ճարտարապետական ոճերով՝ որոնց մէջ խառնուած պիտի ըլլան իւրաքանչիւր ազգի յատկանշական նկարագիրը եւ գեղարուեստական արտադրութիւններու ուրոյն դրոշմը։

Առաւելաբար ցուցահանդէսին մասնակցող ազգերու ցանկը.—

1.— Աւստրիա, 2.— Արժանթինի Հանրապետութիւնը, 3.— Բելժիա, 4 — Լեհաստան, 5.— Գերմանիա, 6. Եգիպտոս, 7 — Աւստրալիա, 8. Զուիցերիա, 9 — Էսթօնիա, 10 Էքուաթոր, 11.— Թուրքիա, 12 — Իտալիա, 13.— Իրան, 14.— Ուրուկուէ, 15.— Լեթոնիա, 16.— Լիթուանիա, 17.— Լիւքսէմպուրկի Դքսութիւնը, 18 — Խորհրդային Միութիւն, 19.— Հայթի, 20. — Հոլանտա, 21.— Հունգարիա, 22.— Ճափոն, 23.— Մեծն Բրիտանիա, 24.— Միացեալ Նահանգներ, 25.— Մոնաքօ, 26.— Ցոււնաստան, 27.— Նիկարակուա, 28.— Նորվեկիա, 29.— Չիլի, 30.— Շուէտ, 31.— Չեխոսլովաքիա, 32.— Պելճիքա, 33.— Պուլկարիա, 34.— Պրազիլ, 35 Ռումանիա, 36 — Սիամ, 37.— Վատիկան, 38.— Սպանիա, 39. — Տանըմարքա, 40.— Փորթուկալ, 41 — Քանատա, 42.— Քոլոմպիա, 43. — Քուպա, 44.— Ֆինլանտա։

Իսկ հետեւեալ պետութիւններու առաջարկներն ալ կը քննուին.—

Ալպանիա, Իրաք, Լիպէրիա, Կուատեմալա, Հոնտուրաս, Պոլիվիա եւ Սան Տօմինկօ։

ԼԵՖԷԼԻ ԱՇՏԱՐԱԿԸ

Էյֆէլի աշտարակը եւս նշանակ փոփոխութեան մը պիտի ենթարկուի ասելի զեղեցիկ կերպարանք մը առնելու համար։

Իր առաջին յարկի վրայ գտնուող նրբանցքը ու շրջապատող 1900եան ճարտարապետական զարդերը տեղի պիտի տան արդիական ոճով շինուած պատճանքներու։ Նմանապէս պիտի փոխուին նախկին թատրոնը եւ ճաշարանը։

Աշտարակին լոյսերը հրացայտ բոյլի մը նման պիտի կայծակեն ճանճաճաչող գոյներու հազուագիւտ ներդաշնակութեամբ մը։ Էյֆէլի ձայնասփիւռ կայանէն երաժշտական ընտիր կտորներ պիտի սփռեն նոյնքան հաճելի մթնոլորտ մը։

Չկայ աւելի ակնահաճոյ վայելք մը՝ քան ցերեկ մը կամ գիշեր մը, ցուցահանդէսին մէջ պտտելէ յետոյ տեղաւորուիլ աշտարակին յարկերէն մէկուն վրայ եւ դիտել շրջապատող զմայլելի համայնապատկերը։

Աշտարակին երկու քովնտի կամարներուն տակ, դէմ յանդիման պիտի զետեղուին, մամուլի եւ շարժանկարի, պատկերահանութեան եւ ձայնագրութեան տաղաւարները, իւրաքանչիւրը ծածկուած մէկմէկ մասնաւոր զարդարանքներով։

Անոնք պիտի պատրաստեն յառաջդիմութեան վերջին նոր ստեղծագործութիւնները, արուեստագիտական եւ գիտական առաջարկներու ծաւալումին մէջ։

Հոս հանրութեան ցոյց պիտի տրուի թէ՝ ինչպէս կազմակերպուած է թերթի մը կամ պարբերաթերթի մը տպագրութիւնը։ Նմանապէս շարժանկարի մը ժապաւէնին ամբողջական պատրաստութիւնը, նախանիւթէն մինչեւ իր լուսաձգութիւնը։

Իւրաքանչիւր հաստուած, բաժնուած զանազան սրահներու եւ յարկերու, պիտի դիւրացնէ հրաշալիքներու ցուցադրութիւնը։

ԿՐՕՆ ԶԱԼԸԳԵԱՆ

(Շար.) (6)

ՎԱԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒ ՖՕՆՏԻՆ

Պանեօ-Քաշանի Արծիւ Ենթակոմիտէն 87 ֆր. 50 կը նուիրէ վեթերաններու ֆոնտին, փոխան ծաղկեպսակի ընկ ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻի մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կըընապլի սանաթորիոմին մէջ դարմանուող բոլոր հայ հիւանդները շնորհակալութիւն կը յայտնեն Ֆ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին, որ դրամական բաշխում մը ըրաւ։

Թորոս Քէշիշեան

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 21 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
DIMANCHE 21 FÉVRIER 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3352

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԱ՜Յ ՈՒՇ ՄՆԱՑՈՂԻՆ...

Զարաչափ, մահասփիւռ ազդանշան մը արձակեց Լոնտոն, մէջտեղ նետելով սպառազինութեանց աննախընթաց, խելայեղ վիթխարի ծրագիր մը, գործադրելի հինգ տարիէն:

Տրամադրուած գումարն անգամ սարսուռ կ'ազդէ, իր ահագնութեամբ, — 1,500,000,000 ոսկի: Եւ այս ալ վերջնական չէ, տակաւին: Անբաւական համարելով սովորական եկամուտները, կառավարութիւնը առաջարկեց այս գումարին 400 միլիոն ճարել փոխառութեամբ, եւ անմիջապէս արտօնութիւն ստացաւ:

Որքա՜ն պերճախօս են այս առթիւ կատարուած վիճաբանութիւնները, թէ՛ Խորհրդարանին եւ թէ մամուլին մէջ:

Աջ թէ ձախ, շատ քիչեր կը վիճին սպառազինութեանց անհրաժեշտութեան մասին: Լեզու ելած է մինչեւ անգամ կղերը, որ միրական դեր կը կատարէ անգլեւսաքսոն երկիրներու հանրային կեանքին մէջ:

Տակաւին անցեալ շաբթու էր որ, Լոնտոնի եպիսկոպոսական ժողովը հրապարակաւ կը յայտարարէր թէ «կառավարութիւնը իրաւունք ունի զօրաւոր, սպառազէն ոյժ մը պահելու, ինչպէս արժան համարած էր Խորհրդարանը»:

Տարբեր ձեւերով, նոյն տրամադրութիւնները կը յայտնէր, նաեւ, Արհեստակցական Միութեանց ներկայացուցիչը:

Շատ աւելի պատկերալից տեսարաններ պարզուեցան Երեսփ. ժողովին մէջ, կառավարութեան առաջարկին քննութեան առեն:

Ելմտական նախարարը, Չեմպրլէն, իր երկարապատում ճառին մէջ, չորեքշաբթի օր իրարու եռեւէ շարեց հետեւեալ խօսքերը, բրիտանական սառնասրտութեամբ.

— «Մենք մեր սեփական փափաքով զինաթափ եղանք, մեր ազդեցութիւնը կ'աճի կամ կը նուազի համաձայն մեր զօրութեան. եւ այն ոյժը զոր աստիճանաբար կը ստանանք օրէ օր եւ շաբաթէ շաբաթ, ինքնին ամրապնդիչ ազդակ մըն է միջազգային գործերու մէջ եւ հաւանաբար ամենամեծ պատճառը այն խաղաղութեան որ այսօր կը տիրէ աշխարհի մէջ: Ունենալով այս տեսակէտները եւ համոզուած՝ որ վերազինման մեծ ծրագիրը [illegible] փակման ապահովութեան համար եւ հիմնական ազդակ մը [illegible] ազգերու ապահովութեան, անկարելի պիտի ըլլար ընկրկիլ զայն յաջողցնելու պարտականութեան մէջ: Ու մէկը, ամէնէն պայծառ կամ՝ ելմտական նախարար մը կրնայ թուերու այս տխուր կուտակումը տեսնել առանց զզուանք եւ ամօթ զգալու քաղաքակրթութեան մը որ կը նախընտրէ իր իսկ մէջքը կոտրել, փոխանակ փորձելու իր վէճերը կարգադրել փոխադարձ համաձայնութեամբ եւ իր կորովը յատկացնել այնպիսի գործերու որոնք կրնան բարօրութիւն եւ գոհացում պարգեւել բոլորին: Առ այժմ գոնէ մենք ուրիշ բան չենք կրնար ընել եթէ ոչ սեղմել մեր ակռաները եւ յառաջ տանիլ այն տնօրինութիւնները որոնք չենք կրնար մէկդի դրել»:

Իբրեւ արժանաւոր ժառանգորդը բրիտանական աշխարհակալութեան հիմնադիրներուն եւ քարոզիչներուն, Նախարարը յաջորդ նիստին մէջ ալ պաշտպանեց նոյն տեսակէտները:

Պահպանողական կոճղը, վարչապետ Պօլտուին, ի զուր կը փորձէր համոզել թէ կառավարութեան քաղաքականութիւնը կը համապատասխանէ Ազգաժողովի եւ Հաւաքական ապահովութեան սկզբունքներուն: Չէմպրլէն եւ ազգ. պաշտպանութեան նախարարը շատոնց խուճ քաշած ըլլալով երկուքին ալ վրայ, աւելի բաց կը խօսէին իրենց մտադրութեանց մասին: Այսպէս, մէկը կը բացագանչէր.

— «Ձեզ հասկնալ թէ ինչո՛ւ, որովհետեւ հաւաքական ապահովութեան դրութիւնը ձախողած է առ այժմ, մենք պէտք է հրաժարինք մեր սեփական պաշտպանութենէն»:

Մնաց որ, Պօլտուին ինքն ալ նոյն բաները կ'ըսէր, դիւանագիտական երկդիմի բացատրութեանց մէջ խրելով հանդերձ: «Մենք պէտք է ունենանք օդանաւային ահագին ոյժ մը: Մենք պէտք է ի վիճակի ըլլանք կասեցնելու յարձակումը»:

Այսպէս ուրեմն, Մեծն Բրիտանիա յանուն «ազգային պաշտպանութեան» կ'արձակէ ազդանշան մը, որ պիտի արէ միւսներուն ախորժակը:

Համաձայն հնգամեայ ծրագրին, բրիտանական վերազինումը մանաւանդ պիտի բազմապատկէ ծովային եւ օդանաւային ոյժերը: Ցամաքային բանակը, որ հիմնուած է կամաւոր դրութեան վրայ (7 տարի), կրնայ շատ մեծ փոփոխութիւններ չկրել: Ուրիշ խնդիր, եթէ պարտաւորիչ զինուորութիւն հաստատուի, ինչ որ երբեք չի համապատասխաներ այս կղզեցի ժողովուրդին հոգեբանութեան: (Այժմ կը հաշուեն 220,000 հոգի, խաղաղութեան առեն):

Բայց, նաւատորմիղն ու օդատորմիղը պիտի ստանան տրամադրուած գումարին առիւծի բաժինը, հասնելու համար աննախընթաց բարձրութեան մը, օժտուած՝ ամենավերջին կատարելագործութիւններով: Օդաչուներու թիւը, 30,000, արդէն անբաւական կը համարուի: Նոյնպէս ռազմական օդանաւերու թիւը, որ 3500էն պիտի բարձրանայ առ նուազն 5000ի: Գալով նաւատորմին, արդէն շինած են կամ ձեռնարկած են շինելու եօթը ծովային հրէշներ — զրահաւոր —, իւրաքանչիւրը 8,000,000 անգլ. ոսկի ծախքով:

Երէկ՝ մարզանքներ յանուն սպառազինութեանց կրճատման: Այսօր՝ տենդագին աշխատանք եւ անհաշուելի գումարներ՝ վերազինման համար: Երկու ազդանշաններն ալ՝ նոյն քաղաքէն: Վա՜յ ուշ մնացողին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԼԻԱԶՕՐՈՒԹԻՒՆ ՊԻՏԻ ԽՆԴՐԷ

Պայքարելու համար գիներու բարձրացման դէմ

ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐԸ ՄԻՇՏ ԿՐԱԿ ԿԸ ՏԵՂԱՆ

Գիներու բարձրացման խնդիրը կը շարունակէ մտահոգութիւն պատճառել կառավարութեան, որ արդէն օրինագիծ մը պատրաստած է, պայքարելու համար: Միւս կողմէ ընդդիմադիր մամուլը հետզհետէ կը սաստկացնէ իր պայքարը, պահանջելով փոխել կամ դահլիճը, եւ կամ անոր քաղաքականութիւնը.

Ուրբաթ օր, Երեսփ. ժողովին ընկերվարական խմբակցութիւնը իր ժողովին հրաւիրած էր վարչապետը, կարգ մը լուսաբանութիւններ խնդրելու համար: Վիճաբանութեանց ընթացքին, երեսփոխանները մանաւանդ քննադատեցին ազգ. տնտեսութեան նախարարը, Պ. Սփինասը, դիտել տալով թէ գիներու բարձրացման դէմ պատրաստուած օրինագիծը ոչ միայն շատ ուշ մնացած է, այլ եւ անբաւական է: «Շահագէտները միշտ ալ միջոցներ պիտի գտնեն իրենց օձիքը փրկելու, նոյն իսկ ծրագրուած միջոցները բոլորովին անտեսելու: Այդ միջոցները քաղքենի ժանգոտ զինարանէն առնուած զէնքեր են: Անոնք նախապէս փորձուած են եւ երբեք չեն յաջողած կասեցնել գիներու բարձրացումը: Անոնք արժանի չեն ժողովրդական ճակատի կառավարութեան մը: Անհրաժեշտ է նոր բան մը յղանալ, ազդելու համար ժողովուրդին երեւակայութեան վրայ»:

Վարչապետ Պ. Լէօն Պլում, որուն կ'ընկերանային Պ. Սփինաս, ելմտական նախարարը՝ Պ. Վէնսան Օրիօլ եւ միւս ընկերվարական նախարարները, յայտարարեց թէ ինք միշտ մեծ առջեւ ունեցած է գիներու խնդիրը, բաժնորդագրումներ հաստատած առեն եւ օրը օրին հետեւած՝ ելեւէջներուն: Իր կարծիքով, օգտակար պիտի ըլլայ մշակուած օրինագիծը՝ գիներու այսօրէն բարձրացման դէմ. բայց եթէ որ եւ է պատճառով ձախողի, կառավարութիւնը ձեռքերը պիտի չծալլէ եւ պիտի չընդունի իր տնտեսական ծրագրին պարտութիւնը՝ գիներու անվերջ բարձրացումով: «Կառավարութեան ձեռնարկած փորձին յաջողութեան հանդէպ իմ հաւատքս նոյնքան զօրաւոր է այսօր որքան անցեալ յունիսին, եւ զայն յաջողցնելու վճռականութիւնս այժմ աւելի զօրաւոր է քան այն ատեն: Եթէ ներկայ օրինագիծը ձախողի, կառավարութիւնը պիտի չվարանի, տնտեսական աւելի լայն իրաւասութիւններ խնդրելու համար»:

Վարչապետին բացատրութիւններէն կ'երեւայ թէ ի հարկին շաքարի համար ալ մենաշնորհ պաշտօնատուն մը պիտի հաստատուի, ինչպէս եղած է ցորենի համար, փոփոխութեան պիտի ենթարկուին մաքսատուրքերը եւն:

Ելմտական նախարարն ալ խօսք առնելով, հերքեց իր հրաժարումին զրոյցը, եւ նոյնպէս վստահութիւն յայտնեց վերջնական յաջողութեան մասին: «Ես չեմ վհատած եւ հաստատապէս կը յուսամ թէ պիտի յաղթենք բոլոր դժուարութեանց»:

Վարչապետին բացատրութիւնները գոհացում տուին ներկայ երեսփոխաններուն:

— Նախորդ վարչապետ Պ. Ֆլանտէն, որ հարցապնդում մը պատրաստած է կառավարութեան քաղաքականութեան մասին, առջի օր ճառ մը խօսելով, գնահատեց դահլիճին արտաքին քաղաքականութիւնը, բայց քննադատեց անոր ելմտական եւ ներքին գործերը: Դիտել տուաւ թէ գիներու անվերջ բարձրացումը կը սպառնայ ոչնչացնել բազմութեանց գնելու կարողութեան յաւելման վրայ դրուած յոյսերը: «Պ. Լէօն Պլում ինքն ալ կ'ընդունի դադար մը հաստատելու, քիչ մը շունչ առնելու անհրաժեշտութիւնը: Պիտի կրնա՞յ առնել այդ անհրաժեշտ դադարը, շնորհիւ բանուոր դասակարգին վրայ ունեցած ազդեցութեան, առանց խախտելու իր մեծամասնութիւնը: Այս դադարը պիտի պարզուի յառաջիկայ շաբաթներու ընթացքին, միեւնոյն ատեն պարզելով ամբողջ երկրին ապագան»:

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Շաբաթ կէս գիշերին սկսաւ կամաւորներու արգելքին գործադրութիւնը, համաձայն կառավարական օրէնքին, որուն ամփոփումը հաղորդած էինք երէկ: Այս առթիւ թերթերը քանի մը պատմութիւններ կը հրատարակեն Սպանիայէն փախած կամաւորներու բերնով: Տիժօն հասած զինուոր մը, 24 տարեկան, կ'ըսէ թէ բոլոր Ֆրանսացի կամաւորները եթէ վերադառնալ ուզեն, կեդրոնացման բանակատեղիները կ'առաջնորդուին եւ յաճախ կը գնդակահարուին: Իր պատմութեան համաձայն, Միջազգային զօրաբաժինը 60,000էն իջած է 20,000ի, իբրեւ հետեւանք դասալքութեանց, կորուստներու եւ հրաժարման:

— Փորթուկալ, որ կը դժկամակէր հսկողութիւն ընդունիլ իր հողին վրայ, հաւանեցաւ միայն անգլիացի դիտողներ ընդունելու: Ֆրանսա կը պահանջէ որ այս դիտողներուն թիւն ըլլայ 180 եւ ոչ թէ 60, որպէսզի հաւասարի Ֆրանսայի համար նշանակուած դիտողներու թիւին:

— Պ. Ռօզէնպէրկ, Մատրիտի խորհրդային դեսպանը, պաշտօնանկ եղաւ եւ իրեն յաջորդեց ուրիշ մը: Ռօզէնպէրկ անուն հանած էր իբրեւ գաղտնի խորհրդականը Մատրիտի կառավարութեան:

— Կռիւները կը շարունակուին նոյն կատաղութեամբ: Ապստամբները կը հաւաստեն թէ 50 քիլոմէթր յառաջացած ըլլալով Արականի ճակատին վրայ, կը սպառնան Վալենսիայ եւ Պարսելոնայի հաղորդակցութեանց: Նոյն աղբիւրին համաձայն, ապստամբները վար առած են 14 կառավարական օդանաւեր, Մատրիտի ճակատին վրայ:

Իտալիոյ արգելքը կամաւորներու մասին

Իտալական կառավարութիւնն ալ ընդունած ըլլալով Լոնտոնի ժողովին որոշումները, բոլոր նաւահանգիստներու իշխանութեանց յանձնարարեց արգիլել կամաւորներու առաքումը դէպի Սպանիա: Այս առթիւ մասնաւոր կանոնագիր մը մշակուած է. բայց կը հաւաստեն թէ պիտի չգործադրուի, եթէ ուրիշ որ եւ է շահակից պետութիւն միջոցներ ձեռք չառնէ միեւնոյն ատեն:

Հռոմի մէջ շատ հաւատք չունին ծրագրուած միջոցներու յաջողութեան վրայ եւ շատ դժուար կը գտնեն ետ կանչել Սպանիա գտնուած բոլոր օտար կամաւորները:

ՈՂԲԱՑԵԱԼ ՏՈՎԱՆԿԱՐԻՉԸ, ՎԱՐԴԱՆ ՄԱԽՈԽԵԱՆ
ՈՐ ՄԵՌԱՒ ՆԻՍԻ ՄԷՋ, 1937 ՓԵՏՐ. 11ԻՆ
(Այս լուսանկարը, որուն շատ հաւնած էր ողբացեալ արուեստագէտը, մեզի տրամադրեց «Ֆօթօ Արաքս»)

Ո՞վ էր Օրժոնիկիձէ

Երէկ հաղորդած էինք թէ փետր. 18ին Քրեմլինի պալատին մէջ յանկարծամահ եղած է Կրիկոր Օրժոնիկիձէ, գործավար ծանր ճարտարարուեստի, եւ Վրացի, ինչպէս Սթալինն ու Բերիան:

Խորհրդային մամուլը հրատարակելով կառավարութեան, Կեդր. Կոմիտէի, զանազան գործավարութեանց եւ կուսակցական կազմակերպութեանց ժահագդները, ինչպէս եւ Սթալինի, Մոլոթովի, Քականովիչի, Վորոշիլովի, Քալինինի, Միկոյեանի եւն. յօդուածները, կը պանծացնէ հանգուցեալին յիշատակը

Կրիկոր Կոստանտինովիչ Օրժոնիկիձէ ծնած էր 1866ին: Իր յեղափոխական գործունէութիւնը սկսաւ Կովկասի մէջ, 1903ին, ուր հանդիպելով Սթալինի, դարձաւ անոր բարեկամը եւ ամենէն մտերիմ ընկերը: 1908ին ցկեանս աքսորի դատապարտուեցաւ, սակայն յաջողեցաւ փախչիլ Սիպերիայէն եւ վերսկսաւ իր յեղափոխական գործունէութիւնը, սերտօրէն կապուելով Լենինի հետ: 1912ին ընտրուեցաւ անդամ բոլշեւիկեան կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէին եւ նորէն ձերբակալուելով, աքսորուեցաւ արեւելեան Սիպերիա: Ազատեցաւ հինգ տարի վերջը, շնորհիւ փետրուարեան յեղափոխութեան:

Հանգուցեալը բոլշեւիկեան յեղափոխութեան վարիչներէն մէկը եղած է Փեթրոկրատի եւ Կովկասի մէջ: Ինքն էր որ 1919ին եւ 1921ին՝ վարեց Կարմիր բանակին գործողութիւնները արեւմտեան, հարաւային եւ կովկասեան ճակատներուն վրայ: Ամենէն գործօն եւ վայրագ դերը կատարեց, խորհրդային իշխանութիւնը հաստատելու համար Ազրբէջանի, Հայաստանի եւ Վրաստանի մէջ: Եւ, ինչպէս դիտել տուած էինք երէկ, իր օրով պայթեցաւ փետրուար 18ի ապստամբութիւնը: Այս առթիւ երագէններ կ'ըսեն թէ ինքն իսկ ափ ի բերան մնացած էր, տեսնելով [illegible] բոլշեւիկներու գործած գազանութիւնները.

1926ին Օրժոնիկիձէ ընտրուեցաւ նախագահ կուսակցութեան Կեդր. Վերստուգիչ Յանձնաժողովին, յետոյ գործավար բանուորա-գիւղացիական տեսչութեան, ապա փոխ-նախագահ ժողովրդական գործավարներու խորհուրդին: 1930էն ի վեր մնայուն անդամ էր Քաղաքական Բիւրոյին: Նոյն տարին նշանակուեցաւ նախագահ ազգ. տնտեսութեան գերագոյն խորհուրդին եւ գործավար ծանր ճարտարարուեստի: Անցեալ հոկտեմբերին տօնուեցաւ իր ծննդեան 50ամեակը եւ այս առթիւ փառաբանուեցաւ իր կատարած դերը՝ ճարտարարուեստական մեծ պետութեան մը վերածելու համար Խ. Միութիւնը:

Երկար ատենէ ի վեր կը տառապէր սրտի հիւանդութենէ եւ պնդերակութենէ: Վարակուած էր նաեւ աջ երիկամունքը (ձախը հանուեցաւ 1929ին, հիւծախտէ վարակուած ըլլալով):

«Իւմանիթէ» իր կարգին փառաբանելով հանգուցեալը, կը գրէ անոր կովկասեան գործունէութեան մասին.

— «Սթալինի ղեկավարութեամբ, Օրժոնիկիձէ մասնակցեցաւ Կարմիր Վէրտէօնին՝ Ցարիցինի կռիւներուն եւ յետոյ կազմակերպեց հերոսական դիմադրութիւնը Տէնիկինի դէմ: Ապա ճամբայ մը բացաւ Թիֆլիսի մէջ, ուր կազմակերպեց պայքարը՝ մենշեւիկներու եւ Վրացիներու հակայեղափոխական կառավարութեան դէմ: Աւելի վերջը գնաց Աստրախան, ուր ծանօթացաւ Կիրովի հետ, դառնալով ցկեանս բարեկամ եւ շարունակեց դիմադրութեան կազմակերպումը Տէնիկինի դէմ: 1920ին պաշտօն ստացաւ խորհրդային իշխանութիւն հաստատելու Հիւսիսային Կովկասի մէջ: Նոյն տարուան ապրիլին դրաւեց Բագուն եւ Սթալին զինքը անուանեց «Ազատարար Ազրբէջանի»: 1921ին Կովկասը վերջնապէս փրկուեցաւ աշխարհակալ գործակալներէն, մենշեւիկներէն եւ հակայեղափոխականներէն: Այն ատեն Օրժոնիկիձէ վարձատրուեցաւ Կարմիր Դրօշի շքանշանով: Ինքն էր որ մանաւանդ դժուարին պայմաններու մէջ խորհրդային իշխանութիւնը հաստատեց Կովկասի մէջ: Իր ղեկավարութեամբ կազմուեցաւ կովկասեան դաշնակցութիւնը. Բագուի քարիւղի ճարտարարուեստութիւնը վերակազմուեցաւ եւ ընդարձակուեցաւ: Իր ղեկավարութեան տակ զարկ տրուեցաւ Կովկասի ծանր ճարտարարուեստութեան»:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՍԱՒՐ ՄԸ ԹԵՒԱՒՈՐ...

Փուշկին իր գաղափարներով ըլլալով զաւակը արեւմտեան ազատատենչ սկզբունքներու՝ կը գտնուէր նոյնպէս բոլորովին արեւմտեան գրողներու արուեստի ազդեցութեան տակ։

Պէտք է շեշտել, մանաւանդ մեզ Հայերուս համար այն կարեւորագոյն պարագան, որ մեր կէսը, եւ կարեւոր կէսը իր հզօր ազդեցութեան շնորհիւ միւս կէսին վրայ, ամբողջ արեւելեան հայ նոր գրականութիւնը ծնած ու զարգացեր է ռուսական գրականութեան ազդեցութեան տակ, որով եւ մեզ համար մասնաւորապէս կարեւոր է ճանչնալ թէ՝ այդ իրականութիւնը ըլլայ իր խորքին մէջ, ըլլայ իր ձեւին մէջ, որքան ինքնուրոյն, հարազատ աղբիւրէ է ծծեր իր կենսական հիւթը։

Փուշկինի պարագան մէկն եւ գլխաւոր օրինակն է ուրիշ ոչ նուազ մեծ եւ ազդեցիկ օրինակներուն։

Բնական է, եւ մարդկային, որ իւրաքանչիւր ազգ քիչ մը իրականէն աւելի մեծ տեսնէ իր տաղանդները, ազգասիրական բնազդին գոհացում տալու միտումով։ Ռուսերը, ընկնք, նոյն իսկ հակառակ բանակներ, իւրացնելով իրենց հանճարի ամբողջ կարողութիւնը պիտի ջանան պարտաւորիչ դարձնել նաեւ այլ ժողովուրդներու համար, բայց դժբախտաբար, երբեմն լուրջ քննութեան տակ կը յայտնուի որ Փուշկին հարազատ սլաւ բանաստեղծ ըլլալէն աւելի, ընդհանուր եւրոպական բանաստեղծ մըն է — եւ այդ է պատճառը որ այնքան սիրելի է, յարգելի է իր սահմաններէն ներս եւ ընդհակառակն քիչ նշանաւոր իր սահմաններէն դուրս։

Նոյն իսկ լեզուի բնորոշ առանձնայատկութիւններէն առաջնորդուելով, Փուշկինի գրական կազմութեան ամբողջ շէնքը արեւմտեան մտքի ճարտարապետութեան վրայ է հիմնուած։

Եւ ինչպէս կրնար տարբեր ըլլալ, երբ բնազդով ազնուական զտարիւն չէր, կրթութիւնն էր որ պիտի պատուաստէր սլաւը անոր հոգիին վրայ, իսկ ան, մանկութեան օրերէն սորվեցաւ աւելի ֆրանսական կրթութիւն քան սլաւական, իր ամբողջ համակրութիւնը, աչքն ու ձգտումը աւելի դէպի արեւմուտքն էր, իսկ առերկութիւնն ու մաղձը դէպի սլաւոնականն ու ժամանակի տիրող կարգերն ու սովորութիւնները։ Իր իսկ խոստովանութեամբ, «Եւրոպայի լեզուն ինծի աւելի բնական է քան մերը»։ Նախնական կրթութիւնը ստանալով ճիզուիթներու քով, դպրոցական կեանքէն սքած ան կը կոչուէր «Ֆրանսացի»։

×

Այս համառօտ տողերու մէջ անհնար է վերլուծել անոր ստեղծագործութեանց հիւսուածքը, ցոյցնելու համար ազդեցութիւնը տիրական եւրոպական, մանաւանդ ֆրանսական բանաստեղծութեան մտքին։

Ժամանակն ու միջավայրն ալ զարմանալիօրէն կը նպաստէին հնար եղածին չափ լայնօրէն օգտուելու, հիւսիսի Շամիրամը — Կատարինէ կայսրուհին կը շարունակէր իր առտունին բարենորոգումները եւ որքան ալ ըլլալով բռնակալ, Թուրքիոյ դէմ տարած յաղթանակէն յետոյ, քաղաքներէն լայնօրէն գիտնականները, մանաւանդ ֆրանսական մտաւորականներ, ան էր որ գնեց Տիտրոյի մատենադարանը միաժամանակ տարեկան ամսաթոշակ մը կապելով ֆրանսական չքաւոր հեղինակին, ան էր որ գնեց Ֆէռնէյի Վոլթերեան գրադարանը ու ամբողջ ձեռագիրները Փեթերբուրգ փոխադրեց, ու ահա Փուշկին ազատ մուտք ունի ուսումնասիրելու ժամանակի ֆրանսական հանճարներու գործերը։

Յեղափոխական գաղափարներու զուգընթաց Փուշկին ժամանակի տարփական բանաստեղծներէն ետ չի մնար։ 1814ին էր որ կը մեռնէր Տը Պառնի ֆրանսական գրականութեան մէկ ծաղիկը, քանի մը տարի յետոյ էր որ կը հրատարակուէին Փուշկինի անակրէոնեան տաղերը, եւ ահա տարփական, բաղոսեան, ազատախոհ բանաստեղծութիւնները, որոնք հետզհետէ զարգանալով, անխոնջ ընթերցող Փուշկինը կ՚առաջնորդեն անաստուածութեան մինչեւ անհեթեթական ակնարկներու փառաբանութեան գիրկը։

Գիտէր որ ինքը տգեղ էր, Նեկրերու սերունդէն, մեծցած վայրի ազատութեան մէջ, բայց գիտէր նաեւ որ հաճելի էր երիտասարդ գեղեցկութեան, — ինչո՞վ — «կրքի յայրատ կատաղութեամբ»

Ու տենչանքի այդ ափրիկեան կատաղութեամբ տարփական բանաստեղծութեան հանճարը մոլուցքով, պայծառ վճիտ մեղեդիներով բանաստեղծութեան չքնաղ կտորներ կը ստորագրէ, որոնք յաճախ կը հրատարակուին գաղտնի։ Իր այդ սանձարձակ լեզուն ան ժամանակին իր դէմ կը հանէ ազնուական համարուած դասը։

×

Բնութեան հարստութեան զարմանալի ներդաշնակութիւն, եռուն ու արկածային կեանքի յարած ըլլալով հանդերձ, դժուարութեամբ իրաւունք կը ստանայ վոլթերեան ձեռագիրներու մատենադարանը պարապելու։ Եւ ահա ծնած 18րդ դարու ամենամեծ ալ տաղրոգի գործերու վրայ, ինքն ալ անոր հետեւողութեամբ կ՚ուսումնասիրէ ռուսական մտքի անցեալի պատմութիւնը. միայն ու միայն էութեամբ չէ որ անոր կը նմանի, այլ եւ կ՚իւրացնէ Վոլթէրի լեզուի առանձնայատուկ ձեւը, անոր պարզ ոճը։

Եւ ահա ժամանակի ընթացքին, շնորհիւ աքսորական պայմաններու, նաեւ յաճախակի ճամբորդութեան, մտքին կ՚ուսումնասիրէ ժողովրդի լեզուն, կը կերտէ ոճ մը, որ իր պարզութեամբ, սեղմութեամբ կը հասնի կատարելութեան։

×

Մեր ժամանակի եզիւային տաղանդը միտ մը, Փուշկինի գործերու թարգմանութեան յառաջաբանի մէջ կը խոստովանի «թէ ի զուր կը փնտռէ գտնել այն, ինչ որ ռուսական գրականութեան յատուկ է», այսինքն «անհիարդութիւն, թերատութիւն, յոռետեսութիւն, խառնակութիւն» մէկ խօսքով, «սարօբինականութիւն»։

Որովհետեւ Փուշկինի գրականութիւնը տարբեր է ռուս ուրիշ մեծ ստեղծագործողներու երկերէն. — Ասով, ոչ թէ Փուշկինի արժէքը կը նսեմանայ այլ ընդհակառակն անոր բազմակողմանի հանճարը երեւան կուգայ։

Մէկ կողմէն յեղափոխական գաղափարներուն առաջին շարքերուն Անտրէ Շէնիէի մը, որ ծնաւ Պոլիս, բայց մեռաւ Փարիզ կառափնատին վրայ — բողոքելու համար անհուսաբռաբի չափազանցութեան ու այլանդակութեան դէմ ... միեւնոյն ատեն խոնէկին մը կը ստորագրէր Պայրընեան Childe — Haroldի թափառական ու անհանդարտ տիպարէն ոգեւորուելով։

Նոյէն նոյն հարուստ խառնուածքի արդիւնք, իր դրած տրամաններու մէջ անկարելի է չնկատել Շէյքսփիրեան շունչը, միայն նուազ ընդարձակ...

Թէեւ Տոսթոյեւսկին 1880ին իր խօսած մէկ ճառին մէջ չընդունիր անոր Պայրընէն ազդուած ըլլալը, ինչպէս եւ ցիկամններու հերոս Ալեքօյան կը համարի մէկը միւսի շարունակութիւնը. «Ան կը փնտռէ միշտ, ոչ միայն գոհացումը իր անձնական գոհացման համար, այլ համամարդկային երջանկութիւն, ուսս թափառականը պէտք ունի համաշխարհային երջանկութեան՝ խաղաղելու համար»։

×

Բայց, քիչ մը ինչինչ չէ՞ որ կը տեսնէ Տոսթոյեւսկին Փուշկինի ստեղծագործութեանց մէջ։ Երբ կ՚ըսեն ռուս հոգի, կը նշանակէ մութ, ստեղծուածային, խառնակ, վերացական, մշուշային բան մը, յաւիտենական դժգոհ — բայց ի՞նչէն,— ոչ Համլէթեան իմաստով, տմարդօրէն սպաննուած հօր մը ստուերէն հալածական՝ որբացած վրէժ մը լուծելու մտապատկերով սեւեռուն անձնաւորութիւն մը, այլ համամարդկային երջանկութեան, համաշխարհային արդարութեան ցաւէն տառապող հիւանդ հոգի մը։ Գոգոլի, Տոսթոյեւսկիի եւ Թոլսթոյի գործերուն մէջէն այդ հոգին է որ կուգայ ցցուելու արեւմտեան մտքի առջեւ ու եթէ ոչ գոհունակութիւն, գէթ հետաքրքրութիւն պատճառելու, իր անբնական ուռոյցքով։ Ան գրականութիւնը մշակեր է «կրաւորական հեռուութեան մը իր տիպարներուն մէջ», ողողուած աւելի միստիկ կրօնական մթնոլորտով մը։

Ինչո՞ւ զարմանալ, երբ շատեր կրնան կարծել իսկ, թէ այդ գրողները իրենց «սրբազան տառապանքին» քաղքով տեսակ մը օգնականներ կրնային ենթադրուիլ ցարերու բռնակալ տիրապետութեան. հրաւորական ըղձացումներով տեսակ մը կէս ստուերներու վրայ իշխելը շատ աւելի դիւրին է։

×

Ժամանակները փոխուած են, Ռուսաստանի նորագոյն կարգերը տառապանքի օրերը խաղաղ անցած կը համարին, պէտք էր որ ապաւինէին Փուշկինին, անոր ըմբոստ ոգիին, բողոքող խօսքին, խորտակելու համար կորացած մէջքի կրաւորական դիրքը, տառապանքի սրբութիւնը որով կերտեցին նոր ոգի մը։

Յեղափոխութեան սկզբնական կեղծ գրականութիւնը կրնա՞յ ձերբազատած ըլլալ հռետորական խարուսիկ բառախաղերը, երբ Փուշկինի գործերն ուրիշ շատերուն հետ, կը համարուէին քաղքենի-ազնուականական, յետադէմ գրականութիւն։

Ո՛վ Բելինսկի— 19րդ դարու ամենամեծ քննադատ, արդեօք քու ձա՞յնն է լսելի կ՚ըլլայ, հաշտեցնելու համար բանաստեղծի «արուեստը արուեստին համար» սկզբունքը ընկերային խոհերներով տոգորուած ձգտումներու հետ։

Ներկայ նշանով, յեղափոխական շրջանը այլ եւս ոչ թէ տառապանքի, այլ վայելքի շրջան ըլլալով՝ դուռները կը բանայ ու գրկաբաց կ՚ընդունի հարիւր տարի առաջ ըմբոստութիւնն ու վայելքն երգող բանաստեղծը։

Զարմանալի երեւոյթ, մեր այս նիւթապաշտ դարուն. գաղափարն է որ կը թափ որպէս «սուր մը թեւաւոր» եւ խենդ բանաստեղծ մը այս ասպինձանի փառքով կը ստանէ պետութեան մը կողմէ, որուն կազմութեան հիմքը թէեւ մարքսեան մաթերիալիզմով շաղախուած՝ նոր ուղիներ բանալու նախանշաններ կը ցուցնէ։

Ո՛վ գիտէ, եթէ Վակնէրի Զիկֆրիտ մը հիթլէրեան նոր աշխարհ մը կը կերտէ արեւմուտքի մէջ, պուշկինեան ըմբոստ ու տարփական տաղերն ալ նոր մարդիկ պիտի կերտեն, հիւսիսային պետութեան անծայրածիր սահմաններուն մէջ

ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼԻՔԵԱՆ

ՎՐԻՊԱԿ — Ղ. Մելոյեանի Ա. յօդուածին մէջ, Բ. սիւնակ, վերէն վար 30րդ տողը պէտք է ըլլայ համեմատական գրականութիւնը։

Արձագանգ

Թէ խուլ անտառում գազանն է մռնչում,
Թէ որսորդների փողերն են հնչում,
Թէ գոռում է որոտն ահաւոր
Եւ կամ թէ լսւում բլրի այն կողմից
Մատաղ մի կոյսի
Երգը հեռաւոր,—

Ամէն մի ձայնի պատասխանն յստակ
Ծնւում է յանկարծ օդի մէջ դատարկ։
Ու լսում ես դու
Դղրդիւնն ահեղ որոտումների,
Աղմուկն ու ձայնը զոռ ալիքների.
Հեւքը փոթորկի,
Ու կանչը երկար
Հէ՜ հովիւների։

Քեզ սակայն
Չկայ պատասխան.
Այդպէս ես դու,
Պոէտ։

ՊՈՒՇԿԻՆ

Թարգմ. Ս. ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

Երգ մը մթնին մէջ

Այգերակ մը կը ճաքճքէ իր մրմունջը անըրջային,
Մառնամուշը կը սուզէ իր թեւերը [illegible]
Պա՛հն է տօնի,— ըղձայութեամբ, սեւեռումով
Կուզես կրկին ծեծել բերել ինչ որ յաւէտ պրծա՞ւ ճեզմէ։

Սօսիներումէջէն լայնքի կըշռողայ տըմոյն լուռիքն արծաթ,
Աղամանդի պէս ասողեր ստուերն ի վար կը կախուին,
Հոն երկնամերձ ճամբուն վրայ կը հիւսուի կեանքը թաղուն,
Երաշտահաւը վեհերոտ դէպ անձկալին կը սուրայ բոյն։

Կատարեալին ձըգտումները կը նրւագեն մեր ներսիդին...
Ջերմակ եղեամը կը ծածկէ հունձքին սերմերն ու գետին,
Եւ յըղի տենչը նորագոյն, ցեղեցկագոյն գործերու
Անհաւական շողիւնով կը տոգորէ աշխարհն համայն։

Գեղմ. բրգմ. ԵՏԱՆ

ՀԱՅԵՐԸ զանգուածօրէն կը սկսին հաստատուիլ բիւզանդական կայսրութեան մէջ Զ. դարէն։ Հայոց ծառայութիւնները մեծ եղած են Բիւզանդիոնի համար։

Փրոֆ. Սթրզիկովսկի կ՚ըսէ — «Արտաւազդ, պետը Հայկական զօրաբաժնի Լեւոն Գ.ի (710—745) իշխանութեան ատեն, Պոնտացունի մըն էր (Հայ տոհմիկ գիրքաստան) եւ Հայ ազնուականութիւնը մեծ դեր մը կը կազմէր Կոստանդնուպոլսոյ հեծելազօրքին մէջ»։

ՊԷԹՀՈՎԷՆ

—.—

ԽՄԲ.— Ընդհատուած կամքէ ան կախ պատճառներով։

1810ի մայիսին Պէթհովէն վերջապէս կը հրաժարի Թէրէզ ֆոն Պրունվիքի հետ ամուսնութիւն մը կնքելու յոյսէն։

Նորէն մինակ է։ Բայց այս անգամ ամբ է փառքին, ու վստահութիւն ունի իր անպարտելի հանճարին վրայ։

Ուրախութիւն մը կայ սրտին մէջ, իր ուժին գիտակցութեան ուրախութիւնը

«Ուժը, կ՚ըսէ, ահա բարոյականը սովորական անձերէն զանազանող մարդերուն»։

Նորէն սկսած է անտեսել իր հազուեւորները, իսկ իր վարուելակերպը առաջուընէ աւելի յանդուգն դարձած է։ Գիտէ որ իրաւունք ունի ամէն բան ըսելու, նոյն իսկ ամէնէն բարձրաստիճան անձերուն։

«Ձեզ ճանչնար բարութենէ զատ գերազանցութեան տարբեր նշաններ», կը գրէ 1812ի յուլիսին։

«Ո՛չ մէկ կայսր, ոչ մէկ թագաւոր այնքան գիտակից էր իր ուժին», կ՚ըսէ Պէթթինա Պրէնթանօ, երեւելի իմացականութեամբ օժտուած հմայիչ երիտասարդուհի մը, որուն հանդէպ Պէթհովէնի վկայած պղատոնական տարփանքը մտաւորական մտերմութեան քաղցր ժամեր հայթայթեց իրեն։

«Երբ առաջին անգամ տեսայ զինքը՝ կը գրէ Պէթթինա իր բարեկամ կէօթէի՝ ամբողջ տիեզերքը անհետացաւ աչքիս առջեւէն։ Պէթհովէն ինծի մոռցուց աշխարհը, նոյն իսկ քեզ, ո՛վ կէօթէ ... Չեմ կարծեր որ կը խաբուիմ եթէ ապահովեմ որ այս մարդը արդի քաղաքակրթութենէն շատ յառաջ ընթացած է»։

Վէրթէրի հռչակաւոր հեղինակը փափաքեցաւ ճանչնալ Պէթհովէնը. Անոնք Թէօփլիցի մէջ իրարու հանդիպեցան 1812ին, ու բաւական դէշ հասկցուեցան։

Պէթհովէն ջերմ հիացող մըն էր Կէօթէի հանճարին (*), բայց իր նկարագիրը չափազանց անկախ եւ բուռն էր Ֆաուսթի հեղինակին յարմարելու եւ զայն չվիրաւորելու համար։

Ինքն իսկ պատմած է անոր հետ ըրած իր մէկ պտոյտը, երբ խրոխտ հանրապետականը արժանապատուութեան դաս մը կուտայ Վայմարի մեծ դուքսին խորհրդականին։

«Թագաւորներն ու իշխանները կրնան ընել փրոֆէսէօրներ եւ գաղտնի խորհրդականներ։ Կրնան տիտղոսներով ու պատուանշաններով յղփացնել զանոնք։ Բայց չեն կրնար ընել մեծ մարդեր, աշխարհիս աղբիւսէն վեր բարձրացող միտքեր։ Ու երբ միասին են ինծի ու Կէօթէի նման անձեր՝ այդ պարոնները պէտք է զգան մեր մեծութիւնը

Երէկ՝ տուն վերադառնալու ատեն՝ ճամբան հանդիպեցանք կայսերական ամբողջ գերդաստանին։ Հեռուէն տեսանք զայն։ Կէօթէ թեւէս զատուելով դիրք բռնեց ուղիին եզերքը։ Ի զուր ջանացի համոզել զայն, չյաջողեցայ քայլ մը աւելի ընել տալ իրեն։

Այն ատեն գլխարկս աւելի մխրճեցի գլխուս, թիկնոցս կոճկեցի, ու խոյացայ՝ թեւերս կռնակիս անցուցած՝ ամենախիտ խմբակներէն ներս։

Իշխաններ ու պալատականներ կարգով շարուեցան, Ռոտոլֆ արքեդուքսը գլխարկը հանեց ինծի, կայսրուհին առաջինը բարեւեց զիս։ Զօրերը

(*) «Կէօթէի Երգուածները կ՚երջանկացնեն զիս», կը գրէ ան Պէթթինայի։

Նկատելի է թէ որչափ անձայթաք էր Պէթհովէնի գրական ճաշակը՝ իր անխնամ դաստիարակութեան հակառակ։

Կէօթէէն զատ — որուն մասին ըսած է թէ իրեն կը թուի «վեհափառ, միշտ թէ մաժէօր բոնին մէջ» — եւ անկէ աւելի կը սիրէր գրականութեան սա երեք տիտանները. Հոմերոս, Պլուտարքոս ու Շէյքսփիր։ Ոդիսականն էր Հոմերոսի դիւցազներգութիւններէն ընտրածը։ Շարունակ իրենց գերմաներէն թարգմանութեան մէջ կը կարդար Շէյքսփիրի թատերախաղերը. եւ գիտենք թէ ի՛նչ եղերական վսեմութեամբ երաժշտութեան վերածեց անոր Քորիոլանն ու Փոթորիկը։ Գալով Պլուտարքոսի՝ անձով կը սնանէր, ինչպէս յեղափոխականները։ Իր հերոսն էր Բրուտոս, որուն արձանիկն ունէր սենեակին մէջ։ Կը սիրէր Պղատոնը, եւ կ՚ուզէր անոր հանրապետութիւնը հաստատել ամբողջ աշխարհիս վրայ։

«Սոկրատ եւ Յիսուս տիպարներս եղան», ըսաւ ան տեղ մը։

ԴՈՂՋՅԻ ԾԱՂԻԿՆԵՐ, ՎԱՅՐԻ ԾԱՂԻԿՆԵՐ...

Որտե՞ղ տըրտում էք, դուք խոպան դաշտեր, լերկ, սեւատարած
Բայց որտե՞ղ կեանք կայ ձեր կուրծքին տակը վերազարթնելու,
Որտե՞ղ խայտանք կայ ու որտե՞ղ բոյրի ոգի թագնուած
Ի՜նչքան երանգ կայ, ի՜նչքան գեղ ու թոյր իրրեւ այնելու։

Երկունքն երկնագեղ, հանդարտ ու խաղաղ գիտեմ չուշանար,
Վաղը շուտ կուգայ, արեւը կ՚իջնէ դըռներ կը բանայ,
Ու ներաշխարհի այդ բազմաբեղուն լոյսի սիրահար
Կաթ հատիկները, ոսկի ծիլերով մեզ նուէր կուտայ։

Ու այդ ուլունքին պէս պէս գոյներով կեանքին կը բացուին
Ազա՜տ, առանձի՜ն, մեր լոյս աշխարհին շող, շաղն ըմպելու.
Եւ կանաչորակ նուրբ տերեւներու փունջի մը գրկին
Որպէս մթուրին, ծաղիկն կ՚արթըննայ երկինք նայելու։

Կուգան քով քովի հազար երանգով, թաւիշ ու սընդուս
Շահպրակներ պէս պէս, թիթեռնիկներու թեւին թաթխուած
Ոսկեփոշիով, երկարուած շաղուած, նըման երգերուս
Որ շատ քիչ կեանքով շըրթներուս կուգան, որպէս փըրցուած.

Դաշտի ծաղիկներ, վայրի ծաղիկներ ու՞վ ձեզ չսիրեց
Ու ձեզ չերազեց, ու խոնարհելով. հատ հատ քաղելով
Կանանչ շիւղերով իրար կապելով կուրծքին չսեղմեց
Ցուզուած հոգիով, ներկայ կամ անցեալ սիրոյ յոյզերով։

Որտե՞ղ տըրտում էք դուք խոպան դաշտեր լերկ, սեւատարած
Բայց որտե՞ղ կեանք կայ ձեր կուրծքին տակը վերազարթնելու,
Որտե՞ղ խայտանք կայ ու որքան բոյրի ոգի թագնուած
Ի՜նչքան երանգ կայ, ինչքան գեղ ու թոյր իրրեւ այնելու։

ՆԱԶԵՆԻ ՏԷՐ - ՄԻՔԱՅԵԼԵԱՆ

կը ճանչնան զիս։

Զուարճանալու համար դիտեցի այն թափօրը որ կը տողանցէր Կէօթէի առջեւէն։ Ուղիին եզերքը կը կենար ան՝ խորապէս կորաքամակ, գլխարկ ի ձեռին։

Վերջը գլուխը լուացի, ոչ մէկ բան խնայեցի իրեն»։

Կէօթէն ալ չմոռցաւ այս պատահարը(**)։

Նոյն տարին է որ Պէթհովէն յօրինեց Սեւենթ սըմֆոնի թատերախաղին երաժշտական եւ բացերգութիւնները եւ Արէնրի ուերակները, ինչպէս նաեւ Ռոտոլֆ արքիդուքսին ձօնուած մեծ եռեակը (գործ 97), որ կը ներկայացնէ «ձեւական քանի մը մասնայատկութիւններ՝ իր անվիճելի գեղեցկութենէն զատ, եւ որուն Անտանի(?) կը մնայ վարպետին ամենաչքեղներէն»։

Եօթներորդ համերգութիւնը — զոր Պէրլիոզ Պարին ատատւածացումը կ՚որակէր այնքան իրաւացի — գործ 92 թիւր կը կրէ, սակայն հանրութեան յանձնուեցաւ միայն 1812ին։

Պէթհովէնի պայծառ ամենամայրագոյն համերգութիւնն է այս, մէկն ալ անտարակոյս ամենապարզներէն՝

(**) «Պէթհովէն, կ՚ըսէր Կէօթէ Զէլթէրի, դժբախտաբար բոլորովին անզուսպ անձնաւորութիւն մըն է։ Անշուշտ անիրաւ չէ աշխարհը ատելի գտնելուն, բայց այս չէ իրեն եւ ուրիշներուն համար զայն ախորժելի դարձնելու միջոցը։ Պէտք է ներել իրեն ու գթալ վրան, որովհետեւ խուլ է»։

Ցաչորդիւ՝ ան բան մը չըրաւ Պէթհովէնի դէմ, բայց բան մըն ալ չըրաւ անոր ի նպաստ։ Բացարձակ լռութիւն պահեց անոր երկին ու անունին վրայ։

Իրապէս կը հիանար անոր երաժշտութեան վրայ, բայց կը զարհուրէր անկէ, որովհետեւ կը խռովէր զինքը։ Կը վախնար որ անոր պատճառով չկորսնցնէ այն հոգեկան անդորրութիւնը, որուն տիրացած էր ա՜յնքան նեղութիւններու գնով։

1830ին Վայմարէ անցնող երիտասարդ Ռուազատեղծ Ֆէլիքս Մէնտէլսոնի մէկ նամակը անմեղօրէն կը ճանչցնէ զօրաւոր խելքէ մը սանձուած այս պղտոր ու կրայրքոտ հոգիին խորքը։

«... Նախ եւ առաջ, կը գրէ Մէնտէլսոն, ան չէր ուզեր Պէթհովէնի անունն իմանալ, բայց պարտաւորուեցաւ առոր տեղի տալու եւ մտիկ ընելու սկզբնամասը Ուտ մինչօր համերգութեան, որ տարօրինապէս ցնցեց զինքը։

Զուգեց տոնկա ըմբռնելի դարձնել, ու գոհացաւ ինծի հետեւեալն ըսելով. «Բնաւ որտաշարժ չէ այս, միայն զարմանալի է»։

Պահ մը ետքը յարեց. «Վեհապանծ, խելայեղիչ է, կարծես թէ տունը պիտի փլչի»։

Վրայ հասաւ ընթրիքը, որուն ընթացքին բոլորովին մտածկոտ մնաց, մինչեւ այն պահէն երբ նորէն խօսք բանալով Պէթհովէնի վրայ՝ սկսաւ հարցաքննել զիս.

Աղէկ տեսայ որ արդիւնքը յառաջ եկած էր»...

«իր կշռոյթներուն սանդարամետական զօրութեան շնորհիւ»։

Ասոր անմիջական յաջորդ Ութերորդ համերգութիւնը հիմնուած է փառնքէզի համերգութիւնն է.

«Հսկան, կ՚ըսէ Լանտորմի, կը զբօսնու մանկական խաղերով, ու մերթ ընդ մերթ ճիչով մը կամ ժեստով մը մեզի կը վերյիշեցնէ իր առտփանքներն ու ուժը։

Պէթհովէն Ալլէկրէթթօն կը կերտէ Մալցէլի նուագաչափին թիք-թաքին վրայ, ու ամէն բան լաւ ժպտուն է։ Բայց վերջաւորին՝ դիւապարէ մը մէջտեղ՝ պարբերաբար ինքզինք կը ցուցնէ այն համբաւաւոր ու տրէ-մը, արհաւիրքի նօթը, որ կը նմանի բարկութեան յեղակարծ շարժումի մը այն Աստուծոյն կամ անծանօթ ուժին, որուն առջեւ կը դողայ տիեզերք համբուն»։

Երկար ժամանակ Ութերորդ համերգութիւնը նկատուեցաւ իբրեւ անկարեւոր զուարճալիք մը։ Փոքրիկ համերգութիւնը կը կոչէին զայն։ Վակնէր ամէնէն աւելի օժանդակեց զայն իր իրական տեղը՝ եօթներորդ համերգութեան կողքին վերահաստատելու։

Վերոյիշեալ երկու հրաշակերտներուն մէջ Պէթհովէն ինքզինքը ցուցադրած է թերեւս ամէնէն մերկապարանոց վիճակին մէջ՝ շնորհիւ անզուսպ ու մոլեգին մտայափշտակութիւններուն, աննախատեսուած հակադրութիւններուն, շլմոլեցուցիչ ու վեհապանծ սլացքներուն, տիտանական պոռթկումներուն», որոնք սարսռով կը համակէին Կէօթէն ու Զէլթէրը, եւ Եօթներորդ համերգութեան համար հիւսիսային Գերմանիոյ մէջ ըսել կուտային թէ գինովի մը գործն է։ Այո, գինովի մը արդարեւ, սակայն «իր ուժով ու հանճարով գինովի» մը։

Պէթհովէնի սոյն վայրագ զուարթութեան մէջ կը վերերեւին իր Ֆլանտրացի նախնիքներուն հետքերը։

«Ես եմ, կ՚ըսէ ան, քաղցրահամ գինին մարդկութեան մատռուակող բագոսը։ Ես եմ որ անոր կուտամ աստուածային խելացնորումը»։

Եօթներորդ համերգութեան սկզբնամասն ու վերջամասը երկար ժամանակ զարմացուցին հասարակութիւնը։ Բայց Ալլէկրէթթօն առաջին յաջողութիւն գտաւ անմիջապէս, Պէթհովէնի ամենանշանաւոր կտորներէն մէկը դարձաւ։ Փարիզի մէջ երկրորդ համերգութեան լարկէթթօն տեղը նուագեցին զայն։

Սոյն գործին մէջ խօլ վառնում մը կայ «գերմարդկային զօրութիւններու, առանց նպատակի, հաճոյքի համար. յորդառատ գետի հաճոյք մը»

Ութերորդ համերգութեան մէջ ևս աւելի մը նուազ վեհապանծ, բայց տարօրինակ է», եւ աւելի կը յատկանշէ «եղերերգութիւնը զաւեշտին, ու հերակլեան կորով մը մանկական խաղերուն եւ քմոյչներուն խառնող» մարդը։

Անոր մէջ կան «կրակոտ ու շնորհալի թեմաներ, իսկ արտայայտած գաղափարներուն առատութիւնը եւ գեղեցկագոյն գիւրութիւնը գրական գործ մը կը դարձնեն զայն։ «Գեղեցիկ են իր մօտիւլասիոնները, որոնք պա

ՀԱԶԱՐ ԵՒ ՄԻ ԱՌԱԿԱՒՈՐ ԲԱՆՔ

ԽՄԲ.— Երկու շաբաթէ ի վեր Եր-մոլշեր կը հրատարակենք Գաբրիէլ Այվազովսքիի «Հազար եւ մի առակաւոր բանք»ը։ Ստորեւ կ'ամփոփենք գրքին յառաջաբանը, որ կը պարզէ հեղինակին նպատակը եւ բովանդակութիւնը.—

Առակաւոր խօսքերը ամէն ժամանակ եւ ամէն ազգաց մէջ գործածուած են իբրեւ մէկ մէկ բարոյական վճիռ, պարզ փորձառութեան եւ ուղիղ դիտողութեան, համառօտութիւն ռամկական իմաստասիրութեան, ազգային առաքինութեան եւ զօրաւոր յանդիմանութիւն զանազան մոլութեանց, եւ այսպիսի խօսքերուն չափաւոր մէկ հաւաքումը ընդունելի եղած է միշտ որ եւ իցէ ժողովրդեան իբրեւ տոմար կամ մատեան օրինաց եւ սովորութեան նախնեաց։

Մեր ազգին մէջ այսպիսի առակաւոր խօսքեր շատ կան մեր լեզուովը, մանաւանդ Հայաստանի մէջ, ինչպէս որ յայտնի է, բայց կան անշուշտ նաեւ տաճկացած, այսինքն տաճկերէնէ թարգմանուած հայերէն առածներ, որ աւելի կը գործածուին այն տեղերը՝ ուր որ ազգայինք մինչեւ ցայժմ տաճկերէնը իրենց հասարակաց լեզու գործածած են դժբախտաբար։ Հարկաւ կը գտնուին նաեւ այնպիսի առակներ ու առածներ որ տաճկերէնէ, պարսկերէնէ եւ ուրիշ լեզուներէ հայերէնի թարգմանուած են։ Ասոնք ամէնը մէկտեղ հաւաքելու աշխատութիւնը տարակոյս չկայ որ մեծապէս գովարժանի եւ օգտակար է ճշմարիտ ազգասէրին, այսինքն պարզամիտ ու բարեսէր ժողովրդեան կրթութեան վրայ սէր եւ փոյթ ունեցողին. բայց եւ գուցէ փափկագոյն անհրաժեշտ եւ երկարագոյն ժամանակի կարօտ աշխատութիւն։ Մենք կը ցանկանք որ այս մեր փոքր ձեռնարկութեամբ համարուինք իբր այսպիսի աշխատութեան ճաշակ մի տուած, վասնզի այս «Հազար եւ մի» առակաւոր խօսքերն ու առածները՝ որ մենք միակերպ մէկ ձեռք բերուած, կոկուած ու պարզած մէկտեղ բովանդակեցինք, գուցէ հինգերորդ մասն ալ չեն այնքան ռամկական առակաց եւ առածից՝ որ մեր ազգին մէջ կը գործածուին, թող ուրիշ ազգաց մէջ գործածականներն

Այս առակներուս մէջ շատ անգամ յիշատակած եմք Եփկարայ անունը առաջ ալ պատճառը հասկցնեմք համառօտիւ։

Եփկար իմաստունը մեր ազգին մէջ գրեթէ նոյն համբաւն ունի՝ ինչ որ ունեցեր է Յունաց մէջ Եզովբոսը, Արաբացւոց մէջ Լոգմանը, Տաճկաց մէջ Նասրէտտինը, եւ ուրիշներուն մէջ ուրիշ աւելի կամ պակաս խելացի ու բամբասանք առակախօսներ, թէպէտեւ ստուգութեամբ յայտնի չէ մեզի թէ մեր Եփկարը ո՛ր ժամանակի մարդ է, եւ իր առակները եւ խրատները գրով ալ աւանդի՞ր է թէ ոչ։ Շնորհալւոյն անունովը գտնուած հանելուկներէն մէկու մէջ Եփկարայ անունը այս կերպով յիշուած է.

«Ձիտ ըզադար խիստ է ի յար,
Սիրէ զմարթի ու՛ առէ զրանջար՛
Ես ի՞նչ կարդամ զիւրմէն քեզ նառ,
Խեյօքն ծով է ու Խիկարն»։

Առով կրնայ կարծուիլ թէ Եփկարը Շնորհալիէն առաջ, կամ գէթ նորա ժամանակակից անձ մի է, բայց շատ կարելի է որ այդ հանելուկն ալ Շնորհալւոյն օրերէն յետոյ չարագրուած լինի։ Նմանապէս հին Ռոկեփորիկի մը մէջ համառօտ հատուած մի կայ խրատական խօսքերու, եւ այն խրատները՝ հանդերձ առասպելախառն պատմութեամբ Եփկարայ վրայ՝ տպագրուած են ի Կ. Պոլիս 1807ին «Պրգնձէ քաղաքի պատմութիւնն» անունով գրքոյկին մէջ։ Բայց այնպիսի եւ այնքան միայն աշխատութեամբ անկարելի էր որ այն համբաւը ստանար Եփկարը մեր ազգին մէջ. պէտք է որ ուրիշ շատ գրուոր եւ անգին յիշատակներ թողած լինի նա իւր իմաստասիրութեանը։ Մեզի կ'երեւի թէ մեր ազգին մեծ մասին բերանը մինչեւ ցայժմ պտտող հայերէն առակներուն ու առածներուն գոնէ մէկ մասը Եփկարայ հնարածներն են եւ Նասրէտտին խօճայի անունովը պատմըւած առակներուն եւ նոցա բերանը գրուած առածներուն մէկ մասն ալ Եփկարայ իմաստնոյ հնարածներն են, ինչպէս արդէն յայտնի է որ Զինաց Կոնֆուցէին, Յունաց Եզովբոսին ու Դիոգինէսին, Արաբացւոց Լոգմանին, տաճկաց Նասրէտտինին առակներն ալ իրարու հետ շփոթած են, եւ մէկուն հնարածը միւսին անունովը կը յիշուի, ուստի եւ կարելի չէ համարձակ վճռել թէ այս կամ այն առակն ու առածն Եփկարի՞նն է թէ Եզովբոսին, թէ Նասրէտտին խօջային, թէ ուրիշ ազգային կամ օտար առակախօսի։

Յանկալի է որ առնենք նաեւ գրաւոր աւելի ընդարձակ եւ ստոյգ տեղեկութիւն գտնուի հին ձեռագրաց մէջ նորա անձին եւ առակներուն վրայ։ Եփկար իմաստունը ոչ թէ Ասորեստանեայց Սենեքերիմ թագաւորին ատենադպիրն է եղեր (ինչպէս որ Պղնձէ քաղաքին անհամ ու անծուր պատմութեան հեղինակը հնարեր է), հապա, ինչպէս որ մենք կը կարծեմք, մեր Արծրունեաց Սենեքերիմ թագաւորին օրերուն, այսինքն աւելի 850 տարիի չափ առաջ, Հայաստանի մէջ անուանի եղած զուարճաբան առակախօս եւ ժողովրդական իմաստասէր էր։

ԳԱԲՐԻԷԼ ԱՐՔ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

1874

թատուած են միչտ զարմացնող պարզ ու խիզախ արուեստով մը։

Նօթեներորդ համերգութեան փիթ-թուրը տեսնող 1812 տարին տեսնա նաեւ հէք Պէթհովէնի միչտ բանկող որտին մէջ նոր տարփանքի մը ակիզբն ու վախճանը։

Գահ մը Պերլինցի երգչուհի Աէմլիա Աէպալտ կը թուի մօտիկ ըլլալ գինքը պաշտողին սիրայայտնութիւններ։ Սակայն յանկարծ կը խզէ ամուսնութեան յանդուգն միութիւն մը՝ աւելի սիրալիր տարփածուի մը կինը դառնալու համար.

ՖԻԼԻՓ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ

Ճռակներ

Ծովու մէջ իմ թրջուեր,
Անձրեւէ երկինք չունիմ,
Գլխուս կայծեր են թափեր,
Արեւէ երկինք չունիմ։

Կրտրինըն որ ձիէն ընկնի,
Ցաւկէ նորէն կը նեծնի.
Ես կտրիճը անոր կ'ասեմ
Որ ընկնի՝ նորէն կանգնի։

Օտար ձեռքով ամենայն մարդ
Կրնայ լինել մեծամարտ,
Քաջ նա է որ ազգին համար
Կը մեռնի ուրախ զըւարթ։

Կապուած ցլլուն առջեւէն,
Ջարնող ձիուն ետեւէն,
Իմաստակին ամէն կողմէն
Փախիր, հոգիդ կը հանեն։

Ագահին ու առատին
Ծախսերն մէկ է՝ ռիրելի.
Կարծեմ թէ ծախսն ագահին
Մէկէն մէկ այլ է աւելի։

Մի՛ կենար ագահի տուն,
Ըզքեզ աչքով դուրս կը վարէ,
Թէ իր հացին նայի կտրուն,
Բահով բըրչով դուրս կը վարէ։

Հայու խելքն գլխումն է,
Վըրացունը աչքումն է,
Խոյեցունը ոտքումն է,
Քրդտինը ո՞ր տեղումն է։

Խայրալով ջուր մի՛ կըրեր,
Ջրրին դէմ թի մի՛ քաշեր,
Որկրճքին սեւն դրմելու
Ջուր տեղն օիրտ մի՛ մաշեր։

Հաւատարիմ ծառա՞յ կ'ուզես՝
Տիրասէր՝ չուստ ու արթուն.—
Դրժուար թէ լաւր գըտնես.
Մէկ խատ մի կայ, որ ես դուն։

ԳԱԲՐԻԷԼ ԱՐՔ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

(3)

ԾԻԾԱՂ

Դուշակուհին.— Պարոն, այս բացած թուղթերէս կը տեսնեմ որ գէշ բան մը պիտի պատահի ձեզի։

— Հոգ չէ, բացատրեցէք, տիկին։

— Մանրա ձեր կինը պիտի մեռնի։

— Բայց, տիկին, երեք տարի է որ մեռած է։

— Ուրեմն, ձեր սպասուհին ըլլալու է։

ՑԱՅՑԱՆՔ

ԱՐԵՒԱԳԱԼԻ ԵՐԳԵՐԸ (Եւրոպական ժողովրդութեամբ). Հեղինակ՝ Լեւոն Զիլինկիրեան։ Եմբագրեց եւ հրատարակեց՝ Գէորգ Աճէմեան։ Կաթողիկոսական Մատենաշար Թիւ 1։ Տպարան դպրեվանուց 1937. Անթիլիաս։ Գին 3 ֆր.։ Դիմել K. Adjemian, Catholicossat Arménien, Antélias (Liban).

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

«ԳՈՇ»

Այս է խորագիրը նոր թատերախաղի մը, որ այս օրերուս կը ներկայացուի Հայաստանի մէջ։ Հեղինակը՝ երիտասարդ թատերագիր Լ. Միքայէլեան։

Անհատական խաղին նիւթը, իբր թէ մեր պատմութենէն ներշնչուած.—

Գօշը ծիապանն է Առնակ իշխանին։ Երկար տարիներ ծառայած է իշխանին պալատին մէջ, տառապած անոր զաժան վերաբերմունքէն։ Իշխանազն Մանդակունին կ'առեւանգէ Գօշի սիրած աղջիկը, պալատական սպասուհի վարդանուշը։ Գօշ կ'ուխտէ իր վրէժը լուծել՝ երբ տեղի ունենայ պալատական ձիարշաւը, որ կազմակերպուած էր իշխանին աղջկան՝ Վէհանուշի նշանդրէքին առթիւ։ Գօշ կը ծպտուի եւ ձիարշաւին մէջ պարտութեան կը մատնէ իշխանազն Մանդակունին։ Իշխան Առնակ կը պատժէ Գօշի յանդգնութիւնը եւ կը դատապարտէ գլխատումի։ Վանքին գլխաւոր եպիսկոպոսը, Տաթեւացի, կը միջամտէ, մահավճիռը կը յաջողի փոխել աքսորավայրի եւ Գօշ կը մտնէ վանք։

Այնտեղ Գօշ կը տեսնէ վանքին դաժան պայմանները, եւ հակառակ արգելքներուն և խոչընդոտներու՝ կը յաջողի հաղորդակցութեան մէջ մտնել գիւղացիներուն հետ, զանոնք կը լարէ իշխանին ու վանքին դէմ։ Օր մըն ալ ապստամբ գիւղացիներուն գլուխն անցած՝ կը յարձակի Առնակ իշխանին պալատին վրայ, կը գլխատէ իշխանին կինը՝ Արմենդուխտը, կը սպաննէ իշխանին փեսան։ Սակայն իշխան Առնակ յաջողած ըլլալով փախչիլ, ասքի կը հանէ ամբողջ Վանանդը եւ այլ գաւառներ, կը քալէ Գօշի վրայ։

Գօշ գիրք կը գրուէ անտառի մը մէջ ուր կը հասնի Տաթեւացին, որ օգտուելով գիւղացիներու կրօնամոլութենէն՝ հաղորդութիւն կուտայ եւ կը թունաւորէ Գօշի մարդիկը։

Գօշ մինակ է մնացած։ Վրայ կը հասնի Առնակ, կը ձերբակալէ Գօշը եւ կը սպաննէ։ Խաղաղութեանց ընթացքին կըսպաննուի նաեւ Առնակ իշխանը։

Գիւղացիական ապստամբութիւնը զսպուած է, չարաչար խորտակուած։ Վերջին ապստամբներն են միայն, որ Գօշի անշունչ դիակին վրայ երդում կ'ընեն դուրս չելլել անտառէն, քանի իշխաններ կան երկրի երեսին։

Նիւթը, ինչպէս կը տեսնուի, չինծու է։ Թէեւ հեղինակը փորձեր է պատկերացնել Ժ. եւ ԺԱ. դարերու գիւղացիական ապստամբութիւն մը, բայց որոշ կը տեսնուի որ իր հերոսները չինուած են «լոզունգներու» վրայ։

Ի՞ՆՉ Է ՈՒԷՔՍԻԶՄԸ

Ալեկոծ է Պելժիոյ ընկերային եւ քաղաքական կեանքը։ Նոր տարր մը, — այստեղ մեզ չի հետաքրքրեր թէ ձախ կամ աջ գծի վրայ կը գտնուի,— երիտասարդական թափով կ'ազմէ հրապարակը, այնքան որ դաժլիճն անգամ կը սարսի յաճախ։

Ուէքսի մասին է խօսքը։ Իրենց ազմկարարութեան հետեւ՝ մտաւորական ի՞նչ լուրջ առաջնորդութիւններ ունին այս աղաքը։ Կ'արժէ քննել ուէքսիզմ ժողէ Սթրէլի գիրքը, որ հանդամանքն է պելժ արդի երիտասարդութեան կամ աւետարանը ուէքսիզմին.

Ուէքսիզմը վարդապետութիւն կամ կուսակցութիւն չէ, որովհետեւ ոչ-թիզ չէ, ուէքսիզմը հոսանք մըն է, որովհետեւ տինամիք է։ Կը հետեւի, որ ուէքսիզմը տակաւին բարեշրջութեան մէջ է, օրուան նուաճումներէն ու պարտութիւններէն թելադրուած՝ կ'աշխատի չինել իր աշտարակը պելժիական Բաբելոնին մէջ։

Ժոզէ Սթէլ կը գրէ թէ ուէքսիզմը չի կրնար կուսակցութիւն դառնալ կամ վարդապետութիւն, վասնզի աղով են կուսակցութիւնները կամ վարդապետութիւնները, որովհետեւ՝ անշարժ։ Մտաւորական այդ կազմակերպութիւնները կը կապեն նախասահմանուած գիրքերու, դուրս չեն կրնար ելլել նախագծուած շրջանակներէ, մինչ իրենց շուրջը եւ իրենցմէ դուրս՝ կեանքը կը բարեշրջուի անդադար, ձեւ կը փոխէ շարունակ։ Կուսակցութիւնները կը մնան ինչպէս որ են, իրենք իրենց մէջ, իբրեւ պատկերը մահուան ընդմէջ կեանքին։

Ուէքս, ընդհակառակն, կանգուած է կեանքին ծիրը մէջտեղը, եւ ինչպէս բոյս մը կամ բարախուն հոգի մը՝ կը զարգանայ, կը կերպարանափոխուի, կը բարդանայ եւ կը ծոխանայ։

Ըսուած է թէ ուէքս կաթոլիկ է գիմաղծով, բայց երբեք կղերական, ընդհակառակն ուէքսիսթներ կան որ կը պայքարին կղերականներուն դէմ։ Այլ սակայն ուէքս կ'աշխատի վերանորոգել ընկերութիւնը քրիստոնէական առաքինութիւններով, կազմելու կամ կաղապարելու համար ժողովուրդին հոգին։ Որպէսզի ժողովուրդ մը երջանիկ ըլլայ, չի բաւեր անոր շնորհել կատարեալ օրէնքներ, այլ եւ պէտք է ստեղծել մթնոլորտ մը։ Բարձր քաղաքականութիւնը այն է որ կը կերպարանափոխէ ժողովուրդներու հոգին։ Արդ, այսպիսի փոխակերպութիւն մը իրագործելու համար պէտք է ստեղծել նիւթական պայմաններ եւ ազդել հասարակութեան հոգիին վրայ, բարձրացնել անոր մտաւորական ու մայր եւ կարողութիւններ։ Այսպէս կ'ընէ ոչ միայն Ֆաշիզմը, այլ եւ կոմունիզմը, որոնք կ'աշխատին զօրացնել ճիգին, անհատականութեան եւ հաւաքական գործունէութեան գիտակցութիւնը։ Ուէքսիզմը հակառակ է ապատականութեան անիշխանութեան, կոմունիզմի եւ Ֆաշիզմի տինամիզմին։

Ուէքսը կ'որոնէ իրականը, առողջը եւ գեղեցիկը։ Կը մերժէ մտաւորական ապարդիւն վիճաբանութիւնները, — կանգնած՝ իրականութեան մէջ, պայն հասկնալու եւ բարեշրջելու մով։ Ուէքսին մէջ չկան սեննակի տեսաբաններ, փիլիսոփայ աշտարակի քաղաքագէտներ, մազը չորս մասի բաժնող խելացիներ, գիտական սահմաններու արտագրիչներ։

Ուէքս չի հաւատար մարդոց հաւասարութեան, այլ միայն անոնց արժանիքին։ Չի հաւատար մարդոց ընդոծին բարութեան, բայց կը կարծէ թէ կարելի է բարձրացնել մարդը եւ գեղազանց արժէք մը տալ ամէնէն խոնարհ մարդուն անգամ։ Չի հաւատար պետական բարեգործութեան, բայց կը փափաքի որ պետութիւնը օժանդակէ քաղաքացիներուն, փոխանակ ճնշելու զանոնք։

Ուէքսը հակառակ է սեփականութեան իրաւունքը ջնջելու. Դէմ է ազատականութեան, որ մարդը կը դնէ ընկերութենէն դուրս՝ ամէն գնով զայն հարկադրելով յարգել անհատական ազատութիւնը։

ԱՂԱՒՆԻ Յ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

եւ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Պ. ԹՈՒՇԱԳԼԵԱՆ

Նշանուած

Մարսէյլ, 31 յունուար 1937 Փարիզ

«ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՓՆՏՌԵՄ»

Երիտասարդ հեղինակ մը Ժան Ֆօնթրնուա հրատարակած է գիրք մը «Դրուժանին զպրօցը» խորագրով, ուր իր հետեւեալ խոստովանութիւնը ուշագրաւ է.—

«Մտացի եմ. Կաթինէցի պարտիզպանի մը զաւակն եմ։ Թողլով գիւղս, պետական ծախքով գացի լիսէ եւ համալսարան։ Ցարեցայ 1789 1793ի վարդապետութեանց, Թոլսթոյի եւ Ժիտի։ Դժբախտ եմ։ Աւելի երջանիկ էի իմիններուս քով, ուր ծամծամ կ'ուտէինք, եւ կ'երգէինք։ Բարի ժամանակներ էին։ Դրախտն էր ... գոր կորուսի։ Ինչի՞ կը ծառայէ իմացականութիւնը։ Կ'ատեմ բոլոր իմ վարպետներս՝ մանաւանդ Ժիտը։ Ճամբորդեցի խորհրդային Ռուսիա, մարքսիզմը չյաջողեցաւ երջանկութիւն բաշխել. բնտանիքը եւն. կը վերահաստատեն հոն։ Զինուորանի մէջ երիտասարդութիւնը նոյնպէս դժգոհ է, Ուրեմն նոյն տարրական գինելու է իմացականութիւնն ու մարքսիզմը։ Կը դրժեմ իմացականութիւնը եւ մարքսիզմը։ Կ'ուզեմ երջանիկ ըլլալ. Ի՞նչպէս սակայն. չեմ գիտեր. «պայմանէլով վարպետներս»։ Ինչ կ'ուզէ ըլլայ, բայց կ'ուզեմ երջանիկ ըլլալ։ Վերադարձ դէպի դա՞շտ, վերադարձ դէպի ընկալեալ ձեւե՞րը, սովորութիւ՞ն, առաքինութի՞ւն, չեմ գիտեր։ Վերադարձ դէպի Աստուա՞ծ. Թերեւս, բայց նոր Աստուած մը։ Ես ճանչցայ միայն մեր գիւղի քահանան եւ իր խեղճուկ հետեւորդները։ Բայց 37 տարեկան եմ եւ կ'ուզեմ երջանիկ ըլլալ»։

ԱԶԵՐԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐԸ

Բագուի բանաստեղծներէն Սաբիրի քերթուածները ժողովածուի հայերէնի թարգմանեց Վեսպէր։ Այդ ժողովածուին մէջ զրուած են հետեւեալ կտորները.— Բագուի բանուորներին, Հողի մշակը, Փողը, որոնք ընկերվարական ձգտումներ ունին, ինչպէս նաեւ Սաբիրի մէկ քանի բանաստեղծութիւնները, որոնք տեսակ մը բողոք են անշափահաս ամուսնութեանց, կնոջ ստրկութեան եւ ընդհատակութեան դէմ։ Ժողովածուին մէջ կան նաեւ առակներ, որոնք ցոյց կուտան Սաբիրի կապը ժող. բանահիւսութեան հետ։

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Գիւղի գործակիր մարմնի նախագահն էր երիտասարդը, զոր գիւղացիք, ինչպէս բոլոր գիւղերու մէջ սովորութիւն էր, գործակիր անունով կը կանչէին պաշտօնը նոյնացնելով անձին հետ. Գործակիրը Թոնրատան անկիւնը տանելով Սաքօն երկու խօսքով պատմեց, թէ խումբը այժմ գիւղի տարն է, թէ երեք օրէ ի վեր սոված է, եւ թէ գործակիրը անմիջապէս պաշար ճամբելու մասին պէտք է մտածէ։

— Լաւ ըսիր, սիպերս, մէկ դուրս ելլենք.— եւ առանց այլեւայլի Սաքոյի թեւէն բռնած՝ փողոց դուրս ելան Թոնրատունէն։

Լուսնալ սկսած էր։ Գիւղը կ'արթննար. Ախոռներու եւ մարագներու դռները ճռնչելով բաց ու խուփ կը լինէին. Գիւղացի պառաւներ ու ծերունիներ ձորամիջէն անցնող առուակը կ'իջնային երեսնին լուալու եւ դէպի աղօթարան դարձած՝ առաւօտեան աղօթքը ընելու։

Երկու օրէ ի վեր, Ղզլճան, ինչպէս եւ Հրջանի միւս հայկական գիւղերը, անօրինակ ահ ու սարսափ մը ապրած էին. Հակառակ բանուկ ճանապարհի վրայ չգտնուելուն, տարիներու անցւոր Քրտեր կերած, խմած թափած էին՝ առանց սեւ փող մը վճարելու։ Ըսենք, այդ սովորական երեւոյթ մըն էր հայ գիւղացիին համար որ դարերով ապրած այդ կեանքը՝ բոլոր նեղութիւններու վրայ կը նայէր որպէս անխուսափելի չարիքի մը։ Եթէ միայն այդքանով գոհանային Քրտերը, զեռ ոչինչ։ Անոնք բոլորովին ազատ ներս կը մտնէին որ եւ է տնէ, ամէն ակիւն կը խառնշտկէին եւ առանց այլեւայլի կը վերցնէին որ եւ է աչքի զարնող բան մը եւ դուրս կուգային։

Բողոքե՞լ։ Բայց որո՞ւ բողոքել։ Շատ անգամ կառավարական զապթիէներն ալ կ'ընկերակցէին Քրտերուն՝ թալանէն իրենց պատառ մը իրենց բաժին հանելով։ Այդ քրտական սանձարձակութիւնները ընդհանրապէս տեղի կ'ունենային ամէն անգամ, երբ մօտակայ վայրի մը մէջ Ֆէտայիներու հետ կռիւ մը տեղի կ'ունենար։ Քրտերը, շատ անգամ անկարող լինելով կռուող Հայերու հետ գլուխ ելլելու, կ'իյնային այդ Հրջանի անպաշտպան հայ գիւղերու վրայ ու կ'ընէին՝ ինչ որ քէֆերը կ'ուզէին ընել։

Առջի օր, Ղզլճան աւելի քան քան անգամ խուզարկուեցաւ անցւոր Քրտերուն կողմէ։ Տուները, մարագները, եկեղեցին տակն ու վրայ ըրին։ Ի՛նարկէ, վնասակար բան մըն ալ չգտան։ Բայց եւ այնպէս ամէն հետապնդող խմբի բերանը պէտք էր քաղցրացնել, բուսը բան մը կոխել։ Այդ ամբողջ օրը գիւղի աչքի զարնող երիտասարդները, գեղեցիկ հարսերն ու աղջիկները սարի անմատչելի ծերպերու մէջ անցուցին եւ միայն մթնելուն՝ համարձակեցան գիւղ իջնել։

Լոյսը բացուելուն հետ գիւղացիք դուրս կուգային տներէն, տնհանգիստ, կասկածը աչքերնուն մէջ. արդեօք այդ օրը ի՞նչ պիտի բերէր իրենց հետ։

Գործակիրն ու Սաքօն, եկեղեցիի քովէն անցնելով, գիւղէն դուրս ելան եւ ձորով սկսան բարձրանալ դէպի մարագները։

— Իսկ ո՞ւր կ'երթանք, զարմացած հարցուց Սաքօն, երբ գիւղէն դուրս ելան։

— Սուս, գիւղացիք խապար չունին ... լռասաղէմին Գ. Լեւոնը քանի մը ընկերներով գիւղ մտաւ ...

— Ի՞նչ, ի՞նչպէս ...

— Գործոթի կռուի լուրը քաղաք հասեր է ... կառավարութիւնը խիստ հսկողութեան տակ առած է բոլոր ճամբաները ...

— Հապա Գ. Լեւոնը ի՞նչպէս եկաւ։

— Քիւրտ Ճաֆէրն ու Սաադըը հետը կը վերցնէ, ինքն ու իր երեք ընկերներն ալ անոնց նման քրտական շորերով կը ծպտուին, ու քաղաքէն ազատ համարձակ դուրս կուգան։ Ճամբան քանի մը տեղ զօրքերու ու Քրտերու կը հանդիպին, բայց մենք իրենք իրենց կը ներկայացնեն Հայոց Ձորի կողմերէն եկող Քրտեր, որոնք հաւաքի լուրը առած կռուելու կուգան Ֆէտայիներու դէմ։ Այդպիսով անարգել կը շարունակեն ճամբանին.

— Հիմա ինծի ...

— Հա, Գ. Լեւոնի մօտ կը տանիմ, անձամբ պատմէ ...

Սաքօն զգածուած եւ ուրախութենէն թեւ առած՝ քայլերը արագացուց։ Գ. Լեւոնը պիտի տեսնէր։

Վերջին տարիները, Վասպուրականի յեղափոխական շարժման կեդրոնական դէմքը դարձած էր Լեւոնը, ուրու անձնաւորութեան շուրջ միամիտ գիւղացիութիւնը անհաւատալի առասպելներ հիւսած էր։ Այնպիսի արտասովոր պատմութիւններ կը տարածուէին բերնէ բերան, որ խելքը գլխին մարդ մը չէր կրնար հաւատալ։ Բայց ժողովուրդը սիրով կ'ունկնդրէր անոնց իր երեւակայութեան մէջ ալ աւելի մեծցնելով, գեղեցկացնելով լեռան Ընդհանրապէս յեղափոխականներու զրաւչութիւնը իրենց անյայտ մնացած անձնաւորութեան մէջ էր.ոչ ոք գիտէր թէ որտեղէ՞ն կուգային, ո՞ր տեղացի էին։ Իսկ Լեւոնի մասին ոչ միայն ոչինչ գիտէին, այլ եւ տարիներու ընթացքին շատ քիչեր տեսած էին զինքը։ Տեսնողներէն ոմանք զայն կը ներկայացնէին սարայէլի նման դաժան, երկաթէ չինուած գերբնական մէկը, որ ոչ կ'ուտէր, ոչ կը խմէր, ոչ կը քնանար։ Ուրիշներ տարբեր կերպարանք մը կուտային անոր, աւելի մարդկային, ճգնաւորի նման սակաւապէտ, լռակեաց, բայց կեդրոնացած անսպառելի եռանդ մը, որ դադար չունէր, վիշեր ցերեկ հսկող արթուն աչք մը, ամէն բան տեսնող, ամէն գործի հասնող։ Իր խորհրդաւոր անցեալին նման տարիքն ալ անորոշ էր, մինչ ոմանք կը հաւատային, որ հազիւ քանըչորս քանըհինգ տարեկան լինէր, պակաս չէին մարդիկ, որոնք նոյնքան հեղինակաւոր կերպով Լեւոնի տարիքը կըբարձրացնէին երեսունըհինգի։ Արտաքին կերպարանքն ալ կուգար աւելցնելու եղած խորհրդաւորութիւնը։ Կը պատմէին որ երեխայ եղած ժամանակ թոնիրը ինկած, կիսովին այրուեր էր։ Այդ պատմութիւնը ճիշդ կամ սխալ, բայց անկասկած էր, որ ժամանակին շատ ծանր արկած մը անցուցած պէտք էր որ լինէր։ Դէմքի ձախ կողմը սարսափելիկերպով այրած էր, փայլուն եւ կծկուած մորթին վրայ մազի հետք մը իսկ չէր մնացած։ Ձախ թեւն ու ոտքը կծկուած էին, սակայն, հակառակ կաղալուն, կ'ըսէին որ ոչ ոք կրնար անկէ աւելի արագ վազել։

Ամէնէն աւելի անոր ֆիզիքական ուժը խթանած էր ժողովրդին երեւակայութիւնը։ Առասպելական պատմութիւններ կը պատմէին այդ մասին։ Անգամ մը Լեւոնը խմբով, Վանի մօտ Բերդակ գիւղը կ'երթայ ու ցերեկով գեղականի շորերով ծպտուած դուրս կուգայ գիւղէն, շրջակայ դիրքերը ուսումնասիրելու համար։ Վերադարձին կը հանդիպի երեք Քրտերու, որոնք տոպրակներով աղ շալկած՝ քաղաքէն իրենց գիւղը կը վերադառնան եղեր։ Կիրճի մէջ հանդիպելով Լեւոնին՝ կը ստիպեն որ իրենց բեռները շալկած՝ մինչեւ Հայոց Ձոր երթայ հետերնին։ Լեւոնը առանց դիտողութիւն մը ընելու, կը համակերպի, կը շալկէ երեքի բեռները, ու այնպէս արագօրէն կը սկսի քալել, որ Քրտերը հազիւ հազ ետեւէն կը հասնին։

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

ՑՐՈՒԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ Լոնտոն հասած լուրերու համաձայն, ժամքրագործումը կը շարունակուի անխնայ։ Ձերբակալուած են 2000 հոգի, որոնց մէջ կը գտնուին 50 բարձրաստիճան պաշտօնատարներ՝ կեդրոնական պաշտօնատուներէն, երկաթուղիներու վարչութենէն եւն. Խորհրդային 14 մեծ շրջաններու քար՝ տուղարներէններկուքը ձերբակալուած են։ Խորհրդային երկաթուղիներու 15 շրջանային վերատեսուչներէն ինը ձերբակալուած են իբրեւ դաւաճան։

ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ միեւնոյն լեզուն կը խօսին, յայտարարեց Տոքթ. Կէօպէլս, քարոզութեանց նախարարը, անգամ մը եւս շեշտելով համայնավարութեան դէմ կռուելու անհրաժեշտութիւնը։ Իտալիոյ մէջ իտալերէն կը խօսին, Գերմանիոյ մէջ՝ գերմաներէն. բայց մենք այն խոր համոզումն ունինք թէ Իտալիա եւ Գերմանիա միեւնոյն լեզուն կը խօսին։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԵՒ ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ՄԻՋԵՒ համաձայնութիւն մը կնքուեցաւ, գերման փոքրամասնութեանց մասին։ Այս վերջինները այսուհետեւ պիտի կրնան ծառայել հանրային վարչութեանց մէջ, իրենց հաստատութիւնները աւելի կարեւոր գումարներ պիտի ստանան իբրեւ նպաստ եւ գերման ուսանողներու թոշակները պիտի աւելնան 20 առ հարիւր համեմատութեամբ։ Ցետոյ պիտի ջնջուի գերմանական լեզուի գործածութեան դէմ հաստատուած արգելքը։

ՕՓԵՐԱՅԻ վերաբացումը տեղի կ'ունենայ այսօր, կիրակի, 21 փետրուար։ Նախապէս որոշուած էր չորս ամիս փակել, վերանորոգման համար, բայց 1936 Սեպտ. 13ի հրդեհին պատճառաւ, երեք ամիս եւս ուշացաւ վերաբացումը։

ԱԶԳ. ԳԱՐԳԵՒԱՌԱՂԻ Բ. շարքին վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ Մարտ 9ին։

Փ. ԺԻՒՍԹԷՆ ԿՈՏԱՐ, նախկին նախարար եւ ծերակուտական, որ վերջերս Ֆրանսական գաղթավայրերը ղրկուած էր ուսումնասիրութեան համար, նշանակուեցաւ Ֆրանսական ներկայացուցիչ Ժընեւի Աշխատանքի Գրասենեակին վարչական խորհուրդին։

14,000 ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ գործադուլ հռչակեցին Փէժոյի ինքնաշարժի հաստատութեան մէջ, Մոնպէլիառ, իբրեւ բողոք բանուորի մը տեղափոխութեան։ Բանակցութիւններ կը կատարուին, վէճը հարթելու համար։

Հինգշաբթի օր Փարիզի ցուցահանդէսին մէջ հազարաւոր բանուորներ մէկ ժամ դադրեցուցին աշխատանքը եւ ժողովի գացին, յաւելում պահանջելու համար։

Շնորհակալիք

Մեր սրտագին շնորհակալութիւնները կը յայտնենք Լիոնի Գատ. Ազգ. Միութեան, Հայաստանի Ֆրանսահայոց Առաջնորդ Գեր. Տ. Գարեգին Եպիսկոպոս Խաչատուրեանի, քահանայ Հայրերուն, Հայ Մամուլին, կազմակերպութիւններուն, միութիւններուն, ազնիւ Թաղեցիներուն եւ բոլոր այն հայրենակիցներուն եւ ազգականներուն, որոնք անձամբ, նամակով եւ մամուլով իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին մեր սիրեցեալ հօր, հօրեղբօր եւ ազգականին

Տ. ԱՆԱՆԻԱ Ծ. ՎՐԴ. ՀԱՐԵԼԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ։

Լիոն, 16 փետր. 937

Հարէլեան ընտանիք

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՍԵՐՈՎԲԷ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆԻ ՀԻՆ ՈՒ ՆՈՐ ԵՐԳԵՐ

Ա. Պրակ

Մասնաւոր խնամքով պատրաստուած

Բանաստեղծութիւններու ընտիր հաւաքածոն

Գին 5 ֆրանք

Դիմել՝ ընդհ. գործակալ՝ Յովհաննէս Սարգիսեանին,

23 Rue Pelleport, Paris (20)

ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ՔԵՄԱՆՉԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 7 Մարտ կիրակի գիշեր ժամը 9ին, Թոլիդէի շքեղ սրահին մէջ։

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ.— 20 Մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Salle Chopin (Փլէյէլ)։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՊԱՆԹԷՕ—ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

Այսօր, կիրակի գիշեր ժամը ճիշտ 8.30ին, Սալ Վէռոնի մէջ,

150 Route d'Orléans, Պանթէօ։

Մուտք՝ 3 Ֆրանք։

ERNEST HENTUNEN

ՓԱՍՏԱԲԱՆ

Վկայուած Փարիզի Իրաւագիտական համալսարանէն։ Տոքթորայի քննութիւնը ստացած է Ժընեւի համալսարանին մէջ։ Ունի վկայականներ՝ միջազգային բարձր ուսմանց կաճառէն, իրաւագիտութեան ճեմարանէն Հէլսինկֆորսի (Ֆինլանտա) համալսարանին։

Կը ստանձնէ քաղաքային եւ առեւտրական դատեր, հպատակութեան, ամուսնալուծման, իրաւաբանութեան գատեր Ֆրանսայի, Պելճիքայ, Անգլիոյ, Զուիցերիոյ, Գերմանիոյ, Սկանտինաւեան երկիրներու, Ֆինլանտայի, Պալթեան երկիրներու մէջ։

11 Rue Montyon — Հեռաձայն՝ Prov. 41-14

ընդունելութիւն 20 Ֆր.: — ժամը 9—11 եւ 2—6։

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ԻՋԳԱԼԱՑԵԱՆ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

3 Rue de Palikao, Paris (20)

Հեռաձայն Men 94-84 — Métro Couronnes

Կը հայթայթէ ամէն կարգի նպարեղէններ լաւագոյն որակով եւ ամէնէն աժան գինով։

ԾԱՆՕԹ.— 9 Rue Jouye-Rouveի վաճառատունը կը շարունակէ իր գործառնութիւնը։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe LYON.

Dancing-Cigale, պարահանդէս ամէն շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին եւ կիրակի ցերեկները ժամը 3ին, իսկ գիշերները ժամը 8.30ին

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibald

Docteur ROGINSKY

Փարիզեան մասնագէտ

կը դարմանէ ընդհանուր հիւանդութիւններ, տղոց, սրտի եւ ջղային հիւանդութիւններ։ Կ'ընդունի ակսեալ Փետր. 15էն ամէն հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 4—6։ 16 rue de la Défense Issy-les-Moulineaux, Seine

---

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ–ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին երկրորդ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին.

Café Cadetի վերնայարկը, 17 rue Cadet, Métro Cadet

Դասախօս՝ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲՒԻԶԱՆԴ

Նիւթ՝ նոր օրերու հայ հերոսը (քաղ. տարմական երգերու)

Մուտք 3 ֆր. սուրճը եւ խմորեղէնք միասին։

Առաջին Տարեկան Հանդէս

Ֆ. Կ. Խաչի Իսի – լէ – Մուլինոյի Մասնաճիւղի դպրոցին տարեկան հանդէսը 21 փետրուար կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Պէլլեվթալեան սրահին մէջ։ 26, Rue Troyon, Sèvres, Մէթրօ Pont de Sèvres.

Կը խօսի՝ Փ. ԼԵՒՈՆ ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

գիներ՝ 5 Ֆր., անգործներու 3 Ֆր., փոքրերու 1 Ֆր.

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Այսօր, կիրակի երեկոյ ժամը 8,30ին, **Sociétés Savantesի** մէջ

8 Rue Danton, Մէթրօ Օտէօն

Նախագահութեամբ Ալֆորվիլի, Օռնովիլի եւ Իսի լէ Մուլինոյի քաղաքապետներուն։ Ներկայ կ'ըլլան օտար հիւրեր։

Կը խօսի՝ Փ. ՖԷՐՆԱՆ ՎԱՀԷ

Նիւթ՝ Հայկական դատը։

գեղարուեստական բաժին — նախաքեր ու մասնակցութիւն 3 Ֆր.։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ս. ԺԷՐՈՄ, ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏԶՕ, ՊՕՄՈՆ

Մարսիլահայ դրամ.-օփերէթ խումբը կը ներկայացնէ ղեկավարութեամբ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ եւ մասնակցութեամբ ՏԻԿ. ՍԻՐՈՒՇԻ, ՋԱՐԷՀԻ, Փ. Փ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆԻ, ՔԷՉԷՃԵԱՆԻ եւ ուրիշներու

Գ. ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆՑԻ գլուխ գործոցը

ՊԷՊՕ (3 արար)

Երգերով, պարերով՝ ղեկավարութեամբ Թաթոս ՍՈՒՐԷՆԻ։

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ ՄԷՋ.— 27 Փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին։

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏԶՕԻ ՄԷՋ.— 28 Փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Bar Internationalի թատերասրահը։

ՊՕՄՕՆԻ ՄԷՋ.— 28 Փետր. կիրակի երեկոյ ժամը 9ին, Վարանդեան սրահը, 10 Պուլվար Մարկրիթ։

Գինները ժողովրդական

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

28 Մարտ, Զատկի կիրակի իրիկունը ժամը 9էն մինչեւ լոյս,

84 Rue de Grenelle, Մէթրօ **Rue du Bac**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին հայ եւ օտար արուեստագէտներ. ՕՐ. ՆԻԶԱՄԵԱՆ (երգ, 8 տարեկան ջութակահարուհի ԱՆԺԷԼ ՍԼԻՄ, A. LEVALIER իր exhebitionներով. Փ ԳՐԻԳՈՐ իր ծիծաղաշարժ երգերով եւ խաղերով. հանրածանօթ պարուհի HUGUETTE O'BIA, կանանց մազերու վերջին նորաձեւութիւններու ցուցադրութիւն հայ եւ օտար արհեստակիցներու կողմէ։

Մուտք՝ 8 Ֆր կիներու 6 Ֆր.։

ՊԱՐԱ ԱՆԴԷՍ

VALENSI ՃԱՇԱՐԱՆԻ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆԸ

8 Rue Buffault, Paris (9)

Կը ծանուցանէ թէ յունուար 26ին Փրթի Ժուռնալի մեծ սրահներուն մէջ իր սարքած պարահանդէսը ունեցաւ աննախընթաց յաջողութիւն։ Ընդառաջ երթալով իր յաճախորդներու եւ բարեկամներու խնդրանքին կազմակերպած է նոր պարահանդէս մը որ տեղի պիտի ունենայ Փետրուար 20ին Փրթի Ժուռնալի սրահներուն մէջ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆՈՒԱԳ — **JAZZ ORSINI**

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՊԻՒՖԷ ղեկավարութեամբ Փ. ՎԱԼԷՆՍԻԻ

գիները՝ 15 եւ 10 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին **Restaurant Valensi, 8 Rue Buffault** եւ Վալէնսիի մօտ, **12 Rue Popincourt, Paris**

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՓԱՐԻԶԻ ԵՆԹՇ.Ի ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

28 Փետրուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 14.30ին,

Théâtre Renée Maubel, 10 Rue de l'Orient, Paris

ԿԸ ԲԵՄԱԴՐՈՒԻ **ՎԱՐԴԱՆԱՆՔԸ**

(5 արար եւ 3 պատկեր)

Սիրողական մասնակցութեամբ եւ ղեկավարութեամբ Դերասան Փ. ՌԻԶՈՒՆԵԱՆԻ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆ՝ 10, 7.50 եւ 5 Ֆր.։

Տոմսերուն համար դիմել Հ. Մ. Ը. Մ.ի ակումբներուն մօտ եւ Փ. Ֆիւրքճեանի 258 rue St. Honoré, Գրատուն Հրանտ Սամուէլ 51 rue Mr. le Prince եւ ճաշարան Carlo, 34 rue St. Lazare:

Հաղորդ. միջոցներ.— Métro Place Blanche, օթոպիւս 30 եւլն.։

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՄԵԾ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

7 ՄԱՐՏ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ԻՆ

Sociétés Savantesի սրահին մէջ,

ԴԵՐԱՍԱՆ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

Գ. ՍԱՆԴՈՒԿԵԱՆԻ ԳԼՈՒԽ ԳՈՐԾՈՑԸ

ՊԷՊՕ

Կը մասնակցին՝ ԳՄԲԷԹԵԱՆ, ՏԻԿ. ՄԱՔՍՕՆԱԼՍ, ՕՐ. ՌՕԶ ՄԱՔՍՕՆԱԼՍ, Փ. Փ. Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Ե. ԱԲԳԱՐ եւ Կ. ՔԱՆԹԱՐ

Գիները՝ 5, 7.50, 10 եւ 15 Ֆր.։

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Սամուէլ 51 rue Mr. le Prince, ճաշարան Յօրիկա 61 rue Mr. le Prince, Select Pressing 10 rue Boutebrie, Paris (5) եւ ներկայացման օրը կիչէն։

Ընդհ. հասցէ՝ A. Kempélian, 21 Ave. d'Alembert, Livry-Gargan (S. O.)

Հ. ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

14 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻւ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42 69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։

Աղքատները ձրիաբար ժամադրութեամբ։

Cabinet de Me Artin KAZANDJIAN

Licencié en droit de la faculté de Paris

Ancien Avocat près les Tribunaux mixtes d'Egypte Conseil Juridique

10 et 12, Rue Richer, Paris — Tél.: PROvence 04-64 et la suite

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԴԱՏԵՐ

Իրաւագիտական խորհրդակցութիւններու համար կ'ընդունի ամէն օր բացի կիրակիէ եւ տօն օրերէ ժամը 5 – 7։

Դիմեցէք իրեն եւ գոհ պիտի մնաք։

Maison DARON

Entreprise Générale de Bâtiments

PLOMBERIE-COUVERTURE

Eau, Gaz, appareils sanitaires, lavabo et tout à l'égout

TATOULIAN ARAKEL

Կը ստանձնէ նաեւ շէնքերու նորոգութիւնը եւ շինութիւնը։ Դիմել իր արհեստանոցը 32 Rue Menilmontant, Paris (20)

ՀՍՑԿԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

"NIL BLEU,,

2Place de l'Odéon, Paris (6). Tél. Danton 46-75

Արեւելեան եւ եւրոպական ամէն տեսակ կերակուրներ։

ՕՂԻ ՋԱՆԱԶԱՆ ԱՂԱՆԴԵՐՆԵՐՈՎ.

ՀԱՃԵԼԻ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐ ԱՄԷՆՈՒՆ ՀԱՄԱՐ։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton : 32 · 70

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ՎԱԼԷՆՍԻ ՃԱՇԱՐԱՆԸ ԸՆԴԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

ԲՈԼՈՐԻՆ ԱԶՔԸ ԼՈՅՍ

Անոնք որ ստիպուած էին կարգի սպասել տեղ մը ունենալու համար ՎԱԼԷՆՍԻ ճաշարանին մէջ 8 Rue Buffault, այժմ կրնան վստահ ըլլալ որ հանգստաւէտ պայմաններու մէջ պիտի կրնան Արեւելքը վայելել եւ ԵՐԵՒԱՆ ՕՂԻՆ խմել իր նոր վարձած ընդարձակ ճաշարանին մէջ

41 Rue du Faubourg Montmartre, Paris

Մասնագէտ խոհարար մը պիտի պատրաստէ հայկական համեղ կերակուրներ։ Գինները աժան։

Հարսանիքներու համար կը տրամադրուին փոքր եւ մեծ սրահներ, մէկ միայն Ձօնսոնասխանով, հարսնիքներու եւ խնջոյքներու սպասարկութիւն։

Այցելեցէք անգամ մը։

ԵՂԻՇԷ ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD — **ORIENT LLOYD**

48 rue de la République — **7 rue Auber, Paris**

Մարսէյլ, Tél. C. 47-22 եւ C. 74-51 — Tél. Opéra 67-77 67-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։

Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար։ Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին։ Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

"ՇԻՐԱԿ,,

Արեւելքի միակ իսկական օղին։ Անզուգական։ Անմրցելի։ Անխարդախ։ Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով։ Հայ աւանդական սեղանին զարդը

Studio PHÉBUS

23 Bld. Bonne Nouvelle, Paris

Tél. Louvre 69-83

ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ — ԽՂՃԱՄԻՏ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԴԵՐՁԱԿՆԵՐՈՒ, ԹՐԻԳՕԹԷՕՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ԳՕՆՖԷՔՍԻՕՆԷՐՆԵՐՈՒ

Կը գնենք նպաստաւոր գիներով ամէն տեսակ կերպասեղէնի, բրդեղէնի, թրիքոյի, բամպակեղէնի եւ մետաքսեղէնի կտորներ (déchet)։ Միակ հաստատութիւնը Ֆրանսայի մէջ։ Ենթակայ ձեռնարկութիւն տուէք մեզի։ Ձեր շահը կը պահանջէ ուղղակի արտադրողին ծախել։ Ֆրանսայի ամէն կողմը ունինք ներկայացուցիչներ։ Փարիզի մէջ՝ շրջուն գնորդներ։

Հասցէ՝ **K. TCHADIRDJIANTZ**, 26 Rue d'Enghien, Paris (X)

Tél. Prov. 34 61

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
23
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
MARDI
23 FÉVRIER
1937

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3353

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԱՌԱՋՆՈՐԴ»ՆԵՐ ԱՌԱՆՑ ԹԱԳԻ

Մեծ պատերազմը ծնաւ համայնավարութիւնը, համայնավարութիւնը ծնաւ ֆաշականութիւնը, ֆաշականութիւնը ծնաւ հիթլէրականութիւնը, «Թէքս»ը եւ միւսները: Եւ դեռ շարքը չէ վերջացած:

Վերջին լուրը կը հասնի Վարշաւայէն

Կիրակի օր, գնդ. Ադամ Քօք, որ տարիներով Լեհաստանի եւ-մտական խորհրդականներէն մէկն եղած է եւ այժմ հրամանատարն է լեգէոնականներու, ձայնասփիւռ ճառ մը արտասանեց, պարփողելու համար կառավարութեան նոր ծրագիրը:

Իրականին մէջ, նորութիւն մը չէր պարունակեր ծրագիրը, այլ կը նուիրագործէ 1935էն ի վեր հաստատուած կարգուսարքը, աւելի խտացնելով գոյները:

Այն ատեն, մարաջախտ Փիլսուտսքիի մահէն քիչ առաջ, այդ «բարեփոխուած» սահմանադրութիւնը հիմը կը դնէր ինքնուրոյն դիկտատուրայի մը:

Ինչպէս միւս ֆաշական կոչուած երկիրներուն մէջ, այստեղ ալ գործադիր իշխանութիւնը կը ստանար գերակշռութիւն՝ օրէնսդրականին վրայ: Բուն բառով՝ կը վերածուէր կրաւորական օրգանի մը:

Նոր ծրագիրը աւելի թանձրացեալ վիճակի մը կը վերածէ այս քաղաքականութիւնը, իբրեւ հիմնական խարիսխ ներկայացնելով բանակը եւ կաթոլիկ եկեղեցին: Ազգային միութեան եւ ուժերու բազմապատկութեան աւետարանն է որ կը քարոզուի, իբրեւ «Առաջնորդ» յուցնելով Սպարապետը:

Քանի մը խօսքեր՝ կիրակի օրուան ճառէն, աւելի հասկնալի դառնալու համար.

— «Ազգային կամքը ազգային պաշտպանութեան վրայ կեդրոնացնելու համար, պէտք է մոռնալ բոլոր սին եւ վհատեցուցիչ վէճերը, վարդապետական հակամարտութիւնները, չափազանցուած անհատականութիւնը եւ բաղաքական պայքարները: Մեր գործը կը պահանջէ հաւաքական մեծ ճիգ մը, գլուխ հանելու համար ազգային պաշտպանութեան խնդիրը եւ մեր երկրին զօրութեան առաւելագոյնը»:

Աւելորդ է բացատրել թէ միւս դիկտատուրաներն ալ այսպէս սկսան: Ծրագրին ձեւակերպումը այնքան առաձգական է որ, կրնայ լայն ասպարէզ բանալ միահեծան իշխանութեան մը տիրապետութեան համար: Եւ արդէն այդ ճամբան է որ կը հարթուի, 1935էն ի վեր:

Ծրագրուած քաղաքականութիւնը միեւնոյն ատեն կը ձգտի հաստատել ցեղային գերակշռութիւն, հետեւողութեամբ Հիթլէրի:

Լեհաստան ալ կ'ուզէ թեւատել հրէական զանգուածը, որ տիրական դեր կը կատարէ երկրին մէջ, մանաւանդ տնտեսական ճակատին վրայ, հակառակ շարք մը սեղմումներու:

Կիրակի օրուան ճառին մէջ այս մասին ալ ակնարկներ եղան: Դատապարտելով հանդերձ հակահրէական բռնութիւնները, գնդապետը սահեցուց նախադասութիւն մը որ մեկնութեան չի կարօտիր.

— «Բայց եւ այնպէս կը հասկնանք մեր մշակոյթին օրինաւոր ինքնապաշտպանութեան բնազդը եւ լեհ ժողովուրդին ճիգերը՝ ի խնդիր տնտեսական անկախութեան»:

Ուրեմն թունդ ազգայնական ցեղապաշտ ոգի եւ միահեծան իշխանութիւն՝ իբրեւ «Առաջնորդ» ունենալով սպարապետը:

Ահա թէ ի՛նչպէս, երկիրէ երկիր, կը տեղաւորուի պերկ դիկտատուրան, դահակալութեամբ անթագ արքաներու:

Առաջինը, Իտալիա, արդէն լրացուց 15ամեակը, օրինակ հանդիսանալով ուրիշներու: Մուսոլինի պահեց թագաւորը եւ մինչեւ կայսրութեան բարձրացուց զայն, բայց ո՞վ չի գիտեր թէ ինքն է միակ անվիճելի հեղինակութիւնը, իբրեւ «Դուչէ» (Առաջնորդ):

Երկրորդը, Գերմանիա, աւելի պերկեց օղակները, հաստատելով կարգուսարք մը որ ինքնապէս աննախընթաց է, թէ իր վարչապետութեամբ եւ թէ գործելու մեթոտներով: Այստեղ թագաւորի կամ հանրապետութեան նախագահի մը շուքն ալ չկայ. այլ միայն եւ միայն «Ֆիւհրէր»ը (Առաջնորդ), իբրեւ ամենակալ եւ ամենակարող իշխանութիւն:

Տակաւին յիշե՞նք, հիներէն,՝ Խ. Միութիւնն ու Թուրքիան, որոնք նոյնպէս ունին իրենց անթագ արքաները,— մէկը՝ «հանճարեղ Առաջնորդը», Ստալին, միւսը՝ նոյնքան հանճարեղ «Հայրը», Աթաթիւրք:

Եւ ահաւասիկ նորերը,— Յունաստան, որ 1936 օգոստ. 4էն ի վեր կը կառավարուի ֆաշական – հիթլէրական կարգուսարքով մը, առաջնորդութեամբ Զօր. Մէթաքսասի, Պուլկարիան, ուր նոյնպէս, զինուորական դիկտատուրա՝ հռչակուեցաւ 1935 մայիսին, Աւստրիա, որ միջին ճամբայ մը բռնած է, բայց արդէն կը հակի դէպի միապետութիւն, Ռումանիան եւ Եուկոսլավիան, թէեւ աւելի չափաւոր քան միւսները:

Դիտելի է որ գրեթէ ամէն տեղ ալ հաստատուած դիկտատուրաներուն առաջին գործը կ'ըլլայ օրէնքէ դուրս հռչակել համայնավարութիւնը:

Լեհաստան ալ կեցած է այդ ճամբուն վրայ, եւ կրնայ վաղը նոյնքան անողոք դառնալ որքան Գերմանիան, մանաւանդ երբ նոր կարգուսարքը վերջ դնէ կուսակցութեանց գործունէութեան, ինչպէս Իտալիոյ, Գերմանիոյ, Խ. Միութեան, Թուրքիոյ, Պուլկարիոյ, Յունաստանի եւն. մէջ:

Եւրոպան շատոնց բաժնուած է երկու ճակատներու, աւելի կամ պակաս դունաւորումներով:

Ժողովուրդնե՞րն են որ «Առաջնորդ» կը փնտռեն, թէ ահաւոր երկունք մը «Առաջնորդ»ներ կը ծնի...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԵՐԲԵՔ ՏՐԱՄԱԴԻՐ ՉԷ ՓՈԽԵԼՈՒ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Քիչ մը շունչ առնենք, նոր ոստում մը կատարելէ առաջ»

• Վարչապետ Պ. Լէոն Պլիւմ կիրակի օր շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ Սէն Նազէրի մէջ, ուր վիթխարի միթինկ մը սարքուած էր:

Աչքէ անցընելով ներկայ կացութիւնը, Պ. Լէոն Պլիւմ արտաքաց խոստովանեցաւ թէ կառավարութիւնը նիւթական դժուարութեանց մատնուած է եւ վճռապէս յայտարարեց թէ պէտք է կասեցնել գիներու բարձրացումը, բայց նոյնքան ուժգնութեամբ շեշտեց թէ տնտեսական վերելքը սկսած է:

Վարչապետին այցելութիւնը տեղի ունեցաւ կարգ մը ընկերային եւ հանրօգուտ շինութեանց բացման առթիւ: Իրեն կ'ընկերանային Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը՝ Լէօն Ժուհօ, նախարարներ եւ քաղաքական գործիչներ, որոնք նոյնպէս ճառ խօսեցան: Գիշերը Սէն Նազէր անցընելէ վերջ, վարչապետը Նանթ գնաց, ուր նոյնպէս ճառ մը խօսեցաւ:

Սէն-Նազէրի ճառին մէջ, Պ. Լէոն Պլիւմ չուզեց խօսիլ արտաքին քաղաքականութեան մասին, եւ միայն դիտել տուաւ թէ հաւանական է որ մաքսատուրքերու գծջումին յառաջիկային: Անցնելով օրուան խնդիրներու, բացատրեց թէ կառավարութիւնը եթէ անհրաժեշտ կը գտնէ քիչ մը շունչ առնել ընկերային բարենորոգումներու մէջ, այդ չի նշանակեր թէ կը նահանջէ կամ անձնատուր կ'ըլլայ դրամատիրութեան առջեւ: «Մենք գլուխ հանեցինք օրէնսդրական գործ մը որ սովորական ժամանակներու մէջ տարիներու աշխատանք պիտի պահանջէր: Այդքան արագ արշաւէ մը վերջ անհրաժեշտ է քիչ մը շունչ առնել, նոր յառաջխաղացութիւն մը կատարելու համար: Ժողովրդական ճակատի ծրագրին հիմնական մասն էր տնտեսական վերելքը, ինչ որ իրականացած է: Բայց շատ արագ ընթացանք վերջին ութ ամիսներու ընթացքին: Աշխատավարձերու տեւական բարձրացումը յառաջ պիտի բերէր արժեգնի բարձրացում: Ճիշդ այս դժոխային շրջանակին մէջ կ'ուզէին ձեզ քաշել մեր հակառակորդները, եւ այս է որ կ'արդարացնէ դադարի մը անհրաժեշտութիւնը: Երկրին մէջ գտնուած եւ երկիրէն դուրս հանուած դրամագլուխներուն գումարները եռապատիկն են այն գումարներուն որ անհրաժեշտ են գանձին պէտքերուն համար, այս տարեշրջանի ընթացքին: Մենք միտք չունինք ներողութիւն խնդրելու դրամագլուխէն: Մեր մտքէն չանցնիր անոր օգնութիւնը խնդրել, թէեւ ներկայ պարագային մէջ հարցը մեզի ժողովրդաճակատին չի վերաբերիր, այլ այն երկրին որուն հողը ստանձներ ենք օրինապէս, համաձայն ազգային վճռապետութեան: Մենք ընդհակառակն վճռած ենք յաղթել այն դժուարութեանց որ կը յարուցուին, կ'արծարծուին կամ կը շահագործուին պարագային համեմատ: Մենք պիտի չնահանջենք: Եւ քաղաքականութիւն փոխելու խնդիր չկայ: Մենք զօրաւոր ենք այնքան, որքան որ կը մնանք ժողովրդական ճակատի կառավարութիւն, միտքով թէ ատով»:

Վարչապետը յատկապէս շեշտեց թէ ապրուստի նոր բարձրացում մը ծանրակշիռ հետեւանքներ պիտի ունենայ եւ կոչ ուղղեց բանուորներուն որ յարգեն չպահանջելն եւ յայտնեց թէ «համոզիչ միջոցներու» պիտի դիմեն, յանկուցած պահանջողներուն դէմ: Յետոյ բացատրեց թէ արտադրութիւնը անբաւական է խնդրանքին դիմաց, «թէեւ տակաւին կ'ապրինք զոյգ շուկայի մը մէջ»: Ոչ եւ է ակնարկ ըրաւ Ֆրանքի նոր արժեզրկման մասին:

Պ. Լէօն Ժուհօ իր ճառին մէջ շեշտեց թէ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը կը կազմէ ժողովրդական ճակատին գլխաւոր ուժերէն մէկը եւ այդպէս ալ պիտի մնայ, գլուխ հանելու համար ընկերային արդարութիւնը:

Վարչապետ Նանթի մէջ ալ նոյն միտքերը յայտնեց, դիտել տալով թէ ժողովրդական ճակատին ձախողումը աղէտ մը պիտի ըլլայ երկրին համար:

•• Պ. Մորիս Թորէզ, համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, Լիլի շրջանին մէջ ճառ մը խօսելով, հաւանական գտաւ որ ձուլուին ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութիւնները: Յետոյ յայտարարեց թէ կարելի է կրճատել զինուորական ծառայութեան շրջանը: Ապա քննելով կացութիւնը, տխուր եզրակացութեանց յանգեցաւ: Դիտել տուաւ թէ գործադուլներուն թիւը զգալապէս նուազած չէ, եւ թէ ապրուստը սղած ըլլալով, անոնց վիճակը աւելի ծանրացած է: Ամէնէն վերջը քննադատեց Սպանիոյ դէմ ձեռք առնուած միջոցները (կամաւորներու արգելք եւն.):

ԱԶԳԱՅԻՆ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի օր, գնդ. Քօք ձայնասփիւռ ճառ մը խօսելով, հրաւիրեց ժողովուրդը եւ բոլոր կուսակցութիւնները համախմբուիլ կառավարութեան եւ բանակին շուրջը: Հետեւելով Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ օրինակին, նախապէս հրամայուած էր որ ժողովուրդը ժամը 5.30ին կանգ ու պատրաստ գտնուի, լսելու համար բանախօսութիւնը: Գնդապետը բացորոշապէս յանձնարարեց բոլոր շինարար ուժերը ամփոփել մարաջախտ Սմիկլի-Ռիծի շուրջը, գերագոյն պատասխանատուն ազգային պաշտպանութեան: Առաջարկուած քաղաքական ծրագրին երեք հիմնական կէտերն են,— 1935ի սահմանադրութիւնը, հռոմէական դաւանանքը, «որուն կը պատկանի մեր ժողովուրդին մեծամասնութիւնը» եւ ազգային կեդրոնացումը՝ ազգային պաշտպանութեան շուրջը: Այս առթիւ բանախօսը մատնանշեց համայնավարութեան վտանգները: «Համայնավարութիւնը բացարձակապէս հակառակ է մեր ազգին ոգիին, թէ իր վարդապետութեամբ եւ թէ նպատակներով ու մեթոտներով: Եթէ մեր երկիրը համայնավարութեան յաղթէ, այլ եւս Լեհաստան չի մնար, մինչդեռ մենք մեր արիւնը թափած ենք որպէսզի Լեհաստան ազատ ըլլայ»:

ՕՓԵՐԱՅԻՆ հանդիսաւոր վերաբացումը տեղի ունեցաւ կիրակի գիշեր, նախագահութեամբ հանրապետութեան նախագահին: Թերթերը կը գրեն թէ 1875էն ի վեր, երբ տեղի ունեցաւ օփերային բացումը, ի ներկայութեան մարաջախտ Մաք-Մահոնի եւ Լոնտոնի քաղաքապետին, մէկ ալ 1925ին էր որ այդ պատմական հաստատութիւնը այսքան շքեղ արարողութիւն մը կը տօնէր: Եւ բոլոր ներկաները հրաւիրեալներ էին, մինչդեռ 1875ին եւ 1925ին ժողովուրդը լայն մասնակցութիւն ունէր հանդիսութեանց մէջ:

ՄԱՀԱՓՈՐՁ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՓՈԽԱՐՔԱՅԻՆ ԴԷՄ

Զօրավար մը եւ հովուապետը ծանրապէս վիրաւորուած

Շաբաթ կէսօրին մահափորձ մը կատարուեցաւ Ատտիս Ապէպայի մէջ, Եթովպիոյ փոխարքային՝ մարաջախտ Կրացիանիի դէմ:

Ահաւասիկ դէպքին մանրամասնութիւնները.—

Քաղաքին կեդրոնական հրապարակին վրայ վերջանալու վրայ էր արարողութիւն մը՝ ի պատիւ Իտալիոյ նորածին գահաժառանգին: Մարաջախտ Կրացիանի, արեւելեան Ափրիկէի իտալական օդատորմիղին հրամանատարը՝ Զօր. Աւրէլիօ Լիօթթա, քանի մը բարձրաստիճան պաշտօնատարներ, ինչպէս եւ հաբէշ ցեղապետներ ու եկեղեցականները նուէրներ կը բաժնէին աղքատներուն, օրուան տօնին առթիւ: Յանկարծ, բոցավառ արեւի մը տակ, պայթիւններ լսուեցան: Դեղնորակ ծուխ մը բարձրացաւ պաշտօնական ամպիոնին վերեւ: Կարմիր գորգին վրայ երկու վիրաւորներ փռուած էին ուշաթափ,— զօր. Լիօթթա եւ աբունա Կիրիլոս (Կեւրեզ), Եթովպիոյ հովուապետը: Իսկ ամպիոնին վրայ տախտակի մը կռթնած էր մարաջախտ Կրացիանի, ոտքերէն եւ երեսէն, վիրաւորուած՝ թեւէն եւ կուրծքէն: Քանի մը վայրկեան շփոթութիւն տիրեց եւ ոստիկանութիւնը անմիջապէս ամբոխին մէջ խոյացաւ: Ստուգուեցաւ թէ քանի մը հոգի անընդհատ երթեւեկներէն օգտուելով բազմութեան մէջ մտած եւ քանի մը ձեռնառումբեր նետած էին, նոր դրութեամբ եւ լեցուած՝ վտանգաւոր պայթուցիկով մը:

Վերջին լուրերու համաձայն, փոխարքային վիճակը մտահոգութիւն չի պատճառեր, վէրքերը թեթեւ ըլլալով: Միւս վիրաւորներէն զօրավարը եւ հովուապետը երկար դարմանի կը կարօտին, բայց վէրքերը բուժելի են:

Դէպքը մեծ յուզում պատճառեց Իտալիոյ մէջ: Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան Ատտիս Ապէպայի մէջ: Կ'ըսուի թէ դաւադիրները 27 հոգի են, ինչ որ կը դժուարացնէ անոնց ինքնութեան ճշդումը: Քաղաքական շրջանակներու մէջ արտակարգ նշանակութիւն չեն տար այս դէպքին, զայն վերագրելով ափ մը մոլեռանդներու վրէժխնդրութեան: Վերջերս Ատտիս Ապէպայի կայարանէն Հռոմ փոխադրուած էր Յուդայի Առիւծին արձանը: Կը կարծուի թէ այդ պարագան ալ գրգռած է դաւադիրները:

•• Հիթլէր անմիջապէս հեռագիր մը ուղղելով Մուսոլինիի, խնդակցութիւն յայտնեց մահափորձին ձախողման համար:

2000 ձերբակալութիւն Ատտիս-Ապէպայի մէջ

Նոր հեռագիրներու համաձայն, երկու հազար հոգի ձերբակալուած են Ատտիս Ապէպայի մէջ, իբրեւ հետեւանք մահափորձին: Զինուորական դատախազը անընդհատ կը շարունակէ կասկածելիներուն հարցաքննութիւնը: Հռոմէն յանձնարարուած է անյապաղ դատի ենթարկել յանցաւորները: Ֆաշական զօրախումբեր մաքրած են կարգ մը կասկածելի թաղեր: Երեսուն հազար իտալական զինուորներ կը գտնուին Ատտիս Ապէպայի մէջ:

Պաշտօնապէս կը հերքուին այն զրոյցները թէ մարաջախտ Կրացիանիի վիճակը ծանրացած է եւ մտահոգութիւն կը պատճառէ: Գալով Զօր. Լիօթթայի, ձախ սրունքը կտրուեցաւ, մարմինը փտախտէ փրկելու համար: Իսկ աբունա Կիրիլոսի եւ միւս վիրաւորներուն վիճակը գոհացուցիչ է:

•• Իտալական մամուլը իր բուռն զայրոյթը յայտնելով մահափորձի մասին, կը ջանայ քրէական եւ ոչ թէ քաղաքական հանգամանք տալ անոր:

•• Հռոմէն հռչակաւոր ակնաբոյժ մը ճամբայ ելաւ օդանաւով, որովհետեւ կը վախցուի որ Զօր. Լիօթթայի մէկ աչքն ալ կորսուի:

•. Ատտիս Ապէպայի մահափորձին հետեւանքով ընդհարումներ պատահեցան Ճիպութիի մէջ, Իտալացիներու եւ Եթովպացիներու միջեւ: Իտալական խումբ մը ուզեց վար առնել եթովպական հիւպատոսարանին դրօշը, որ-ճարանները փակուեցան եւ խուճապ մը յառաջ եկաւ: Իտալական եւ եթովպական հիւպատոսարանները պաշտպանութեան տակ առնուեցան:

Ինչո՞ւ կ'ուռճայ «Տէր ու պաշտպան» Ստալին

«Մաթէն», որ մասնաւոր ուշադրութեամբ կը հետեւի խորհրդային անցուդարձին, կը գրէ թէ Ստալին ծրագիրներ կ'որոճայ եւ անձնական ձեռնարկներ կը կատարէ, Խ. Միութեան ամենաբարձր աստիճանին հասնելու համար, համաձայն նոր սահմանադրութեան:

«Հանճարեղ Առաջնորդ»ին առաջին մտահոգութիւններէն մէկն է ապահովել զինուորական գլխաւոր պետերուն աջակցութիւնը: Այդ նպատակով, երբ վէճ կը ծագի մարաջախտներու կամ զօրավարներու եւ կուսակցութեան կազմակերպիչներուն միջեւ, միշտ առաջիններուն կողմը կը բռնէ:

Այսպէս, վերջերս վէճ մը ծագած էր մարաջախտ Պլիւխէրի եւ Ծայր. Արեւելքի շրջանային քարտուղարին միջեւ. Ստալին անձնապէս միջամտեց եւ հրամայեց ետ կանչել քարտուղարը, որուն տեղ անմիջապէս նշանակուեցաւ մարաջախտին բարեկամն ու պաշտպանեալը: Միեւնոյն ատեն մարաջախտին օգնականը՝ Զօր. Սուկորսկի ստացաւ ամենաբարձր պատուանշանը՝ Լէնինի շքանշանը:

Փետրուարի սկիզբը, բոլոր զինուորական շրջանակներու հրամանատարները Մոսկուա հրաւիրուելով, մասնաւոր ունկնդրութեան ընդունուեցան դիկտատորին կողմէ: Այս առթիւ նուէրներ եւ վարձատրութիւններ բաժնուեցան հիւրերուն, համաձայն ցարական արքունիքի սովորութեան: Վորոշիլով ներկայ չէր ունկնդրութեան, որ դարձաւ Ստալինի անհատական մէկ ձեռնարկը: Այս առթիւ աչքի կը զարնէր Մոսկուայի եւ Քիեւի հրամանատարներուն ընծայուած մասնաւոր ուշադրութիւնը:

Փարիզի թերթը ուրիշ կարեւոր պարագայ մըն ալ կը մատնանշէ.— Վերջերս աւելի յաճախ Մոսկուա կը հրաւիրուին կուսակցութեան գաւառական կազմակերպութեանց քարտուղարները, եւ ուղղակի Ստալինի անձնական ընդունարանը կ'երթան, առանց ներկայանալու Կեդր. Կոմիտէին գրասենեակը: Այս լուրերէն կը հետեւցնեն թէ Ստալին «Կարմիր լորտ», Խ. Միութեան տէր ու պաշտպան պիտի հռչակուի մինչեւ մայիս:

Նոյն թերթին կարծիքով, Օրժոնիկիձէի մահը Ստալինը կը զրկէ իր ամէնէն կարեւոր մէկ նեցուկէն, մանաւանդ որ, հանգուցեալը վարիչն էր կուսակցութեան վրացական հատուածին (30 առ հարիւր? Կեդր. Կոմիտէին):

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

«ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՄԵԾ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ»

Ա.

Անթիւ են այն երկերը որ նուիրուած են Ռուսական Յեղափոխութեան ազդակներու եւ զարգացման, վերլուծման եւ մեկնաբանութեան :

Այս աշխատութեանց մեծ մասը կը բաղկանայ անհատական յուշերէ, գրուած՝ անձերէ, որոնք կարեւոր դեր մը կատարած են յեղափոխութեան շրջանին յեղափոխ. շարժման առաջնորդի եւ կամ պաշտօնատարի հանգամանքով, եւ կամ անոնց հետ սերտ յարաբերութիւն ունեցող դէմքերու կողմէ : Այս տեսակէտէն Ռուսական Յեղափոխութիւնը անհամեմատօրէն բախտաւոր գտնուեցաւ քան Ֆրանսականը, որովհետեւ մինչ վերջինը Ֆրանքէն-[illegible]

եւ քարեբախտաբար ասոնց շարքին կը պատկանին ամէնէն կարեւոր դէմքերու գործերը : Այս վերջիններուն մէջ մասնաւոր ուշադրութեան արժանի են գործերը Միւլիւկովի, Կերենսկիի, Թրոցկիի եւ Չերնովի, այն պարզ պատճառով, որ անոնք ոչ միայն ռուսական յեղափոխութեան ամէնէն կարկառուն դէմքերէն են, այլ որովհետեւ անոնք կը ներկայացնեն այն չորս գլխաւոր հոսանքները, որոնք երեւան եկան ռուսական յեղափոխութեան հեղեղատին մէջ, երբեմն միախառնուելով, երբեմն իրար խաչաձեւելով : Այս չորս հոսանքներն էին սահմանադրական - միապետական, [illegible]

[illegible]

նը ոչ միայն ուրիշ պետութեանց հետաւելով շատ զաղտնի կը պահէ իր դիւանական թուղթերը, այլեւ կը մոլորեցնէ հանրութիւնը քմահաճ յայտարարութիւններով, շափազանցութիւններով եւ դիւանագիտական մեքենայութիւններով : Բաւական երկար ժամանակ պէտք է սպասել այս փաստաթուղթերու անեղծ բնագիրներուն ծանօթանալու համար :

Մենք այժմ նկատի ունինք միայն այն շրջանը որ կ՚իյնայ ցարական իշխանութեան անկման եւ բոլշեւիզմի բարձրացման միջեւ : Ինչպէս վերը ըսինք, այս շրջանի մասին լոյս տեսած են բազմաթիւ աշխատութիւններ, որոնց հեղինակներու մէկ կարեւոր թիւին ծանօթ ենք շնորհիւ այն աշխատութեանց, որոնք մատչելի են իրենց անգլերէն թարգմանութեամբ,

կեանքի մասին

Վիկտոր Չերնով իրապէս ռուսական յեղափոխութեան ամէնէն կարկառուն եւ ուշագրաւ դէմքերէն մէկն է : Ան ոչ միայն տարիներով կռուած է ցարականութեան դէմ, այլ եւ ուղղութիւն տուած է Ռուսիոյ երբեմնի ամէնէն ուժեղ կուսակցութեան— Սոցիալիստ-Յեղափոխականներու : Գերշունիի եւ Գոցի հետ ան կը ներկայացնէր Սոցիալիստ - Յեղափոխական կուսակցութեան համար այնպիսի երրորդութիւն մը, որպիսին կը ներկայացնէն Քրիստափոր, Զաւարեան եւ Ռոստոմ Հ. Յ. Դաշնակցութեան համար : Գերշունիի եւ Գոցի մահէն յետոյ, Չերնով դարձաւ կուսակցութեան ամէնէն հեղինակաւոր դէմքը : Ինքը՝ Չերնով կը յիշէ, այս պարագան, ոչ թէ չեշտելու իր կարեւորու-

[illegible]

ՎԻՐԱՅԻՆ ԹԱՏՐՈՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

(Ն. Ֆ. Փրէտէի մասն. թղթակցէն)

Մոսկուա վերջին չաբաթներուն ճշմարիտ գեղարուեստական վայելք մը ապրեցաւ — վրացական թատրոնին ատենաշրջանը : Վրաստանի հովիտներուն բեղնաւորութեան պէս մեծ եղած է վրական մշակոյթին ալ փոխառութեան ընդունակութիւնը : Այս մշակոյթը իր խորքին մէջ, որքան ալ վեր բարձրանար, ինքնայատուկ բան մը ունի, եւ այս ինքնուրոյն գետնին վրայ, ուղղակի Բիւզանդիոնէն, կրօնքի մասին շատ կանուխ սկսուած միջնորդութեամբ, ամբողջացաւ գունագեղ, ասորիեան մը այլանդակ եւ արտասովոր խառ մը : Ցետոյ, ԺԴ. եւ ԺԵ. դարերուն մէջ, վերին Իտալիա, Սեւ ծովեան իր ճենովական գաղթավայրերուն միջոցաւ, իր օժանդակութիւնը բերաւ : Բայց պարսկական ազդեցութիւնը ալ աւելի նշանակալից է -

միայն ճանչնար երբեմնի ազնուականներուն քաղաքական եւ մշակութային առաջնորդութիւնը, այլ եւ բուն հընամենի վրական մշակոյթը ազգայնական հզօր կնիքով մշակոյթի բարձրացուց : Եւ ահա բուն պատճառը եւ բացատրութիւնը աս ինքնուրոյն եւ նշանակալից երեւոյթին, թէ ճշգիւ այդ Վիր ազնուականութիւնն էր որ մեծապէս գործակցեցաւ ռուսական յեղափոխութեան : Անոր շարքերէն էր որ դուրս եկան ոչ միայն ռուս սոց. դեմոկրատ դրութեան կարկառուն վարիչները, ինչպէս Ծորտանիա եւ իշխան Ծերէթելլի, այլ նաեւ անոր կը վերաբերին բոլշեւիկ կուսակցութեան ոչ սակաւ անդամները : Այսօրուան ժողովրդային կոմիսար Օրժոնիկիձէ վրացի ազնուական մըն է : Եւ նոյն իսկ Վրաստանի հին արքայա-

[illegible]

եկաւ, ուր դատախազութեանց շարք մը տուաւ Ռուսական Յեղափոխութեան վրայ

Այժմ ան զբաղած է գրելով «Ռուսական Մեծ Յեղափոխութիւնը» ։ բազմահատոր՝ գործ մը, որուն առաջին 2 հատորներու կրճատուած թարգմանութիւնն է մեր ձեռքին տակ գտնուած հատորը :

ԱՐՄԷՆ. ՔԱՐՏԻՉԵԱՆ

[illegible] ուին : Բայց թագաւորին խղճմտանքը ներսէն ինքզինքը կ՚ուտէ : Իր վեհանձնութիւնը չուզեր դոհել իր հնօրեայ բարեկամը — պուէտը : Ի վերջոյ կը յաղթանակէ վեհանձնութիւնը, թագուհին ինքզինքը կը թունաւորէ

Հիմա խնդիրը նկատենք տարբեր տեսակէտով — սովետական բեմի վրայ ... Թագաւոր, աւելա ալ աղնըւական — նորանշան եւ հազուադէպ երեւոյթ : Բայց վրական թատրոնին

[illegible]

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԿՈՎԿԱՍԸ ՀԻՒՍԻՍԻ ԵՒ ՀԱՐԱՒԻ ՄԻՋԵՒ

Ոչ մէկ կասկած կրնայ ըլլալ, թէ հայկական բոլոր քաղաքական կուսակցութիւնները անցեալին եւ ներկային մէջ եղած են եւ կը մնան խիստ ազգային : Թրքահայերու մէջ, ընդհակառակն, մինչեւ Դաշնակցականները՝ մենք չենք տեսներ ոչ մէկ քաղաքական խմբաւորում : Չէ նկատուած հոն ոչ մէկ քաղաքական ծրագրի բանաձեւում, որ իրեն նպատակ դնէր պաշտպանել առանձնայա-

[illegible]

համարէին կովկասեան Հայաստանը :

Քիչ մը տարբեր կը ներկայանար Թրքահայաստանի աշխարհագրութիւնը, որուն քաղաքական հաւաքացողութիւնը, ինչպէս կ՚երեւայ, մինչեւ անգլիա-ռուսական մրցակցութիւնը Թուրքիոյ մէջ եւ Դաշնակ կուսակցութեան երեւան գալը Թուրքիոյ՝ գոյութիւն չէ ունեցած : Թուրքիոյ մէջ կային Հայեր, կային հոն եւ Յոյներ ու շատ ուրիշներ :

[illegible]

էին Թուրքերու եւ Արաբներու միջեւ :

Թրքահայերուն այդ ժամանակաշրջանին ազգային ինքնապիտակցութեան բացակայութեան երկրորդ պատճառը կը կայանար անոր մէջ, որ անոնք հեռու էին Էջմիածնէն, Կովկասէն ու [illegible]

[illegible]

իր դարաւոր եղբայրներուն՝ կովկասեան ժողովուրդներու հետ :

Այդ Հայերը, ցրուած նախկին օսմ. կայսրութեան անծայրածիր տարածութեան վրայ, բաժան - բաժան էին իրարմէ ոչ միայն աշխարհագրութեամբ, այլ եւ քրիստոնէական դաւա-[illegible]

ժամանակ, երբ մենք Հայերու ազգային յատկանիշներէն մէկը կը համարէինք անոնց հայ - լուսաւորչական եկեղեցիին պատկանիլը, անդին ոչ սակաւաթիւ Թրքահայեր կը պատկանէին հռոմէական կաթոլիկ եկեղեցիին եւ այդ վերջիններուն համար, ինչպէս կը վկայեն աղբիւրները Հայոց մասին, ոչ մէկ հայկական խնդիր գոյութիւն չունէր : Այդ մասին կը վկայեն եւ ռուսական պաշտօնական աղբիւրները, որոնց վրայ մեզի տեղեկութիւն տուաւ Սազոնով, ինչպէս հաղորդեցի նախորդ յօդուածիս մէջ :

Հարց կը ծագի,— ե՞րբ եւ ի՞նչպէս առաջ եկաւ Թուրքիոյ մէջ այսպէս կոչուած «Հայկական Հարցը» :

Զասհմանափակուելով այն նիւթով, որ իմ ուսումնասիրութեանս տակ էր, ես գիմեցի նոյնինքը,երկար տարիներ անձնական բարեկամութեամբ ինծի կապուած հայ հին լրագրողի մը, տա-[illegible]

[illegible] կեանքը կործանեցաւ...

Մինչեւ 1876 (իմ խօսակիցը թիւերու ճշդութեան չէր աշխատիր) Թուրքիոյ մէջ չկար որ եւ է հայկական հարց : Մենք կ՚ապրէինք Թուրքիոյ եւ կը վայելէինք այնպիսի վստահութիւն Թուրքերու կողմէ, որ վերջինները Հայերը կը կոչէին race fidèle (հաւատարիմ ցեղ) : 1876ին Կ. Պոլսոյ մէջ տեղի ունեցաւ մեծ պետութեանց ներկայացուցիչներու համաժողովը, որ պետութիւնները պահանջեցին Թուրքիայէն քաղաքացիական իրաւունքներու հաւասարեցում Թուրքիոյ մէջ ապրող քրիստոնեայ բնակչութեան համար :

ԹԱՄԳԻԵ ՆԼԵԿՈՏ

(6)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՅԲԵՆԱՐԱՆԻ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

— . —

Կրթական գործավարութիւնը մրցում մը բացած է այբենարանի պատրաստութեան համար։

Մրցանակի արժանացած այբենարանը պէտք է լրացնէ հետեւեալ պայմանները.—

1 — Այբենարանը պիտի գործածուի քաղաքի եւ գիւղի տարրական դպրոցներու առաջին դասարաններուն մէջ.

2 — Գրաճանաչութիւնն առաջին դասարանին մէջ պիտի տեւէ մօտ 3 ամիս.

3 — Իւրաքանչիւր տարի ուսուցումը պէտք է սկսիլ նախ տպագիր, յետոյ ձեռագիր.

4 — Այբենարանը պէտք է համապատասխանէ խորհրդային դպրոցի մանկավարժական պահանջներուն (հանրքաղաքական եւ մաթեմատիկական նիւթ, տարրքրական եւ մաւոչելի նիւթ, ատենայի եւ գրաւիչ լեզու, նիւթերու արդիականութիւն).

5 — Այբենարանին սկիզբը պէտք է գրուին գրչական եւ հնչական տեսագրութիւն գիրքին, ապա դժուար տառերը, նախ համեմատաբար շատ դործածական, ապա քիչ գործածական տառերը եւ բառերը.

6 — Այբենարանը պէտք է ունենայ առանձնացուած բառապաշար 1200-1500 բառ.

7 — Այբենարանը պէտք չէ ըլլայ աւելի 4 պրակէն (64 էջ).— պրակը 61 2 — 10 1/2։

Այբենարանի մրցումը կը փակուի փետրուարի մէջ.

Լաւագոյն այբենարաններու հեղինակներուն կը տրուի.

— Ա. մրցանակ՝ 4000 րուբլի։

2 — Բ. մրցանակ՝ 2000 րուբլի։

3 — Գ. մրցանակ՝ 1000 րուբլի։

Այբենարանը պէտք է ունենայ ուղեցոյց մը։ Մրցումին կրնան մասնակցիլ անհատներ, հեղինակներ։

Մրցումին համար ժիւրի նշանակուած են Ս. Շահվերդեան, Մ. Սանթրոսեան, Հ. Մանեան

—

Հռոմէական մը աղջիկը հարսնացնել շատ տարիքոտ Լէզման անուն իշխանի մը։ Բայց մատղաշ աղջիկը սիրահարուած է արդէն իշխանին եղբօրորդւոյն, որ արտասահմանէն նոր վերադարձած է։ Մրցումին մէջ պարտուած միջնորդուհին, վրէժ լուծելու համար կ'օգնէ երկու սիրահարներուն։ Վաճառականը կը կատղի բարկութենէն։ Աղջիկը իշխանին տալ կ'ուզէ։ Բայց իշխանը վեհանձն կը գտնուի, կ'ուզէ որ իր եղբօրորդին իրեն ժառանգորդ ըլլայ եւ վաճառականն ալ կը համոզէ գլուխ ծռել անխուսափելիին։

Կովկասի արդի իրականութեան մէջ կատարուած գործ մըն է այլ եւս վրացական թատրոնը, որ իր բովանդակութեամբ պարզ դէպք մը չէ։ Վրաստանի մէջ այսպէս կը ծնի բնաիր ու կարեւոր գեղարուեստ մը, որ հիմար համբաւ ունի Ֆ. Մխուխեան մէջ եւ օր մը իր սարօքը պիտի անցնի սահմանէն ալ դուրս Կովկասեան կեանքի մէջ վրական մշակոյթը հետզհետէ կը գրաւէ առաջնակարգ դիրք, պահելով իր պարսկական եւ Մօտաւոր Արեւելեան հանգամանքներն ալ, որոնք չեն խաթարեր անոր բնիկ գոյնը։

Շատ հաւանական է որ վրական այս գեղարուեստը Եւրոպայի բեմերուն վրայ պիտի բանայ նաեւ պարսկական եւ Մօտաւոր Արեւելեան գեղարուեստին համար ալ նոր դուռներ։

ՆԿԱՐ ԿԸ ԳՆԵՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

— . —

Մոսկուայի հրահանգով, Լենինկրատի, Մոսկուայի եւ այլ մեծ քաղաքներու թանգարաններուն համար սկսած են նկար գնել Երեւանի մէջ, Հայաստանի արդի նկարիչներուն գործերէն.

Գնումի համար կազմուած է մասնաւոր յանձնաժողով մը, արուեստի գործերու վարչութեան ղեկավարութեան տակ։

Այս յանձնաժողովը գնած է նկարիչ Մ. Սարեանի Խաղողի բերքահաւաքը, Տնակն այգում գործերը, Կոջոյեանի գարգանկարները՝ պատրաստուած Պոէզիա Արմենիի ժողովածուին համար, Գ. Բաշինջաղեանի Ցուղայ, Քու եւ այլ նկարները, Ս. Առաքելեանի Սեւանի տեսարանները, Ս. Աղաջանեանի մէկ դիմանկարը (դերասանուհի Բարոնեանա), Ա. Ղարիբեանի Հին եւ Նոր Երեւանը, ժանտաջուր եւ վիմագիր այլ գործեր, քանդակագործ Ա. Սարգսեանի պատրաստած Նրամբիշա Տիգրանեանի կիսանդրին, քանդակագործ Ս. Ստեփանեանի բանւորի մը կիսանդրին։ Գնուած են նաեւ նկարիչներ Ե. Քոչարի, Թադեւոսեանի, Տ. Խաչվանքեանի, Աբեղեանի եւ ուրիշներու նկարներէն 100 հազար րուբլի արժէքով բազմաթիւ գործեր։

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ ԸՆԴՀԱՆՐԱՊԷՍ ԵՒ ՄԱՍՆԱՒՈՐԱԲԱՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

— • —

Երեւանի համալսարանի դասախօսներէն Ա. Թէրզիպաշեան հետեւեալ շատ պարզ եւ ժողովրդական յօդուածը գրած է երկրաշարժներու մասին.—

Երկրաշարժը, իբրեւ երկրի կեղեւի մշտական շարժումի երեւոյթ, հիմնականին մէջ սերտօրէն կապուած է լեռնակազմութեան ընդհ. երեւոյթին։

Հողի ամէն մէկ երերում կամ ցնցում, որ յառաջ կուգայ երկրի կեղեւին տակը, իբրեւ ուղղահայեաց կամ ալեձեւ ցնցում ու շարժում՝ արդիւնք է երկրի կեղեւի փլուզումներուն, հրաբխային ժայթքումներուն եւ հողաշերտային խանգարումներուն։

Այս հիման վրայ, երեք տեսակ երկրաշարժներ կան.

1 — Հրաբխային երկրաշարժ կամ պայթումի հետեւանքով պատահած երկրաշարժ։

2 — Երկրաշարժ իբրեւ հետեւանք փլուզումներու կամ հողի բաղադրիչ մասերու ջուրի մէջ լուծուելուն։

3 — Երկրաշարժ իբրեւ հետեւանք հողաշերտի խանգարումներուն։

Երկրաշարժի առաջին տեսակը (փլուզում), որ տեղական նշանակութիւն ունի, յառաջ կուգայ ջուրի աւերիչ գործունէութենէն,— ջուրը կը լուծէ, կը տանի հողին բաղադրիչ մասերը եւ այսպէսով կը ստեղծէ ստորերկրեայ պարապներ կամ այրեր, երբեմն հսկայական տարածութեան վրայ։ Փլուզումներէն յառաջ եկած այդ երկրաշարժները կը պատահին այն տեղերը, ուր երկրի կեղեւը հարուստ է աղահանքերով, կիրով, գաճով։ Այդ տեսակ երկրաշարժը մեծ տարածութիւն չի բռներ։ Կրնայ տեղի ունենալ միաժամանակ երկրաշարժի միւս տեսակներուն հետ։

Երկրաշարժի երկրորդ տեսակը կապուած է հրաբխային ժայթքումներու հետ։ Լաւան եւ գոլորշին կը բարձրանան երկրի կեղեւին ճեղքերէն եւ կը հասնին տեղ մը ուրկէ այլեւս անցք չեն կրնար գտնել, ու կը ցնցեն, ճեղք կը բանան, ադկէ՝ երկրաշարժ։ Իսկ երբ հրաբուխը անցք կը բանայ, երկրաշարժը կը դադրի։ Այս երկրաշարժը քիչ տարածութիւն կը բռնէ, նոյնիսկ կրնայ սահմանափակուիլ հրաբխային լերան տարածութեան վրայ։ Նման երկրաշարժները սերտօրէն կապուած են հողաշերտային երկրաշարժներու հետ, որոնց հետեւանքով ճեղքուածքներ յառաջ կուգան եւ կարելի կը դառնայ հրաբխային ժայթքումը։

Վերջապէս, երկրաշարժի երրորդ տեսակը, որ կը կոչուի հողաշերտային, հետեւանք է հողային շերտերու տեղափոխութեան եւ կը ներկայացնէ լեռնակազմութեան երեւոյթին ընդհանուր ձեւը։ Այս տեսակ երկրաշարժը կ'ընդգրկէ երկրաբանական ահռելի տարածութիւններ, ծալքաւոր լեռներու վիթխարի տարածութիւնները, ինչպէս են Կարպատեան լեռները եւ Ալպերը։ Ահա թէ ինչո՛ւ այդ երկրաշարժները տեղի կ'ունենան գլխաւորաբար այն երկիրներուն մէջ, ուր հողը շարունակ կը ցածնայ,— ինչպէս՝ Հոնտոյի հովիտը, Միջերկրականեան ծովեզերքները, Սպանիա, Իտալիա, Յունաստան, Փոքր Ասիա, Չիլի. Ափրիկէ, Կարմիր ծովին եզերքները, Ճափոնի ծովեզերքները, եւ այլն։ Թուսիոյ մէջ՝ Միջին Ասիա, Ղրիմ, Կովկաս, Անդրկովկաս, Անդրբայգալ։

Գանք Հայաստանի երկրաշարժներուն նկարագրին.— Հայաստան ծալքաւոր լեռներու եւ մարած հրաբուխներու երկիր է, այդ պատճառով շատ անգամ հրաբխային սաստիկ ցնցումներու ենթարկուած։

Հայաստան, անցեալ երկրաբանական ժամանակաշրջաններուն, ենթակայ դարձած է երկրաշարժներու եւ հրաբխային ժայթքումներու տարբերութեամբ կը ժայթքէր կազեր, գոլորշիներ։ Հրաբխային Արագած սարը ու լաւա, որոնք կը հոսէին դէպի Արաքս գետը եւ Արփա-Ջայ։ Երեւանի շրջանի շարժագրական ցնցումները արդիւնք են այդ հողաշերտային տեղափոխութեանց։ Հայկական բարձրաւանդակի ինքնատիպ լեռնաշղթան մինչեւ այժմ ալ ենթակայ է տեղական հողաշերտային տարածուն երկրաշարժի։ Այդ տեսակէտով Հայաստան որոշ ինքնուրոյնութիւն կը ներկայացնէ երկրաշարժի աշխարհին մէջ։ Օրինակ, Արարատեան դաշտը, որ ամէն կողմէ շրջապատուած է լեռնաշղթաներով եւ հրաբխային սարերով, կը գտնուի ցած իջած յատակի հին հիմքին վրայ։ Այդ երկրաշարժին կեդրոնը կը գտնուի Արարատեան կրքած Դաշտի սահմանագծին մէջ.

Այս տարուան յունուար ամսուան երկրաշարժները կը վկայեն որ հողաշերտային տեղափոխութեանց ցնցումներ են ու կը բռնեն սահմանափակ տարածութիւն։ Ցնցումները ունէին ուղղահայեաց եւ ալեձեւ նկարագիր։ Ուղղահայեաց ցնցումները կարճ տարածութիւն ունին, քիչ աւեր կը պատճառեն, քան ալեձեւ ցնցումները։ Ուղղահայեաց ալիքը ուղղուած է դէպի վեր։ Ալեձեւ տատանումներու հարուածները կ'ընդգրկեն հորիզոնական ընդարձակ մակերդակներ եւ երբ հարուածը չափաւոր խիտ է, մեծ կործանումներ կը պատճառէ։ Այդ ալիքը ունի հայերէն գլխագիր Տ տառին ձեւը, այսպէս իրենց տեղէն կը շարժէ եւ կը կործանէ շէնքերը։

Նկատուած է որ ալեձեւ ցնցումներու ժամանակ, տուներու այն պատերը, որոնք ուղղահայեաց են ալիքին ուղղութեան նկատմամբ, աւելի քիչ կը կործանին, քան զուգահեռ պատերը, ուստի ալիքին զուգահեռ պատերը աւելի շատ կը վնասուին շարժագրական ալիքի անհամաչափութեան պատճառով։

Հայաստանի վերջին երկրաշարժը իր ցնցումներով հողաշերտային հանգամանք ունէր։ Իր հարուածին ուժով՝ միջակ, հարուածները տեղի կ'ունենային ընդմիջումներով, հետզհետէ աւելի տկարանալով, թէեւ կը շարունակուին տակաւին։

Այլ երկիրներու մէջ այսպիսի երեւոյթները շաբաթներ եւ տարիներ կը տեւեն։ Այդ փոքր երկրաշարժները երբեմն աննշմար կ'անցնին մարդոց համար, միայն շարժագրական կայանն է որ կ'արձանագրէ։

Պէտք է ուսումնասիրել երկրաշարժը, եւ ինչպէս Ճափոնի եւ Ամերիկայի մէջ՝ շինել շէնքեր, որ դիմանան երկրաշարժին։

Ինչե՞ր կ'ըլլան Պաղեստինի մէջ

— • —

Զօրավար Տիլ, որ ամիսներ առաջ Պաղեստին ղրկուած էր իբրեւ հրամանատար բրիտանական զօրքերուն, իր վերջին տեղեկագրին մէջ կը յայտնէ, թէ դեռ ժամանակի մը համար անհրաժեշտ է զինուորական կարեւոր ուժեր պահել, եւ այս պատճառաւ ինք ալ հոն պիտի չդառնայ, մինչեւ որ կացութիւնը պարզուի բոլորովին։ Զօրավարը ա՛յն կարծիքին է թէ տակաւին վախ կայ այն կողմերը։

Միւս կողմէ կ'ըսուի թէ Պաղեստինի մարզպանը պիտի չվերադառնայ Երուսաղէմ, որպէսզի աւելի զինուորական աղդեցութեան տակ գտնուի Պաղեստինը եւ յաջողի զօրավար Տիլի իրաւասութիւնը։ Տակաւին Պաղեստին գտնուող անգլիական արքայական յանձնախումբը եւս մինչեւ Ապրիլի վերջ յետաձգած է իր տեղեկագիրը։

Մինչ այս մինչ այն, անգլիական կառավարութիւնը, միշտ հաւատարիմ նշանաւոր Պալֆուրեան յայտարարութեան, որով Պաղեստինի ապագայ անկախ վարչութիւնը խոստացուած է Իսրայէլի զաւակներուն, պատրաստ է իր քաղաքականութեան այդ գիծը շարունակելու։ Սիոնական նոր կազմակերպութեան իբրեւ ներկայացուցիչ ճանչցուած է Վլատիմիր Ժապօթինսքի, որ Լորտերու ժողովին մէկ մասնաւոր սրահին մէջ, ի ներկայութեան խումբ մը Անգլիացի պատգամաւորներու, երկար ճառ մը խօսեցաւ սիոնական շարժումին գաղափարային սկզբունքներուն վրայ։ Հրէական խնդիրը պարզեց իր բոլոր փուլերուն մէջ, մարմնաւորեց հրէական անկախութեան գաղափարը՝ յիշատակելով բոլոր հին ու նոր բրիտանական պետական մարդոց նպաստաւոր յայտարարութիւնները, եւ ի վերջոյ պահանջեց որ Մեծն Բրիտանիա Անդրյորդանանու հին իսրայէլեան երկրամասերն ալ բանայ հրէական գաղթականութեան առջեւ։

ՄԱՄՈՒԼ

—

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԴԱՂԹԻՆ ՀԱՐՑԸ

— . —

Ինչպէս յայտնի է, Յունաստանի կրթական նախարարը անցեալ տարի առժամապէս արտօնեց որ յունահայ դպրոցները շարունակուին առաջուան պէս։ Այս առթիւ Սելանիկի «Հորիզոն»ը դիտել կուտայ խմբագրականով մը (14 փետր.).

— «Մեր առջեւ տակաւին երկու-երեք ամիս ժամանակամիջոց ունինք։ Մինչեւ մայիսի վերջը, ոչ-պետական բոլոր վարժարաններու վերաբացման համար անհրաժեշտ դիմումները պէտք է կատարուած ըլլան։ Հայ համայնքային վարժարանները, այդ դիմումները ընելու կարելիութիւնը չունին, որովհետեւ օրէնքը, հայկական համայնքներու կողմէ ղեկավարուած վարժարաններու գոյութիւնը չի ճանչնար։ Ինչպէս անցեալ տարի ճանչցուեցաւ, համայնքային հայ վարժարանները կրնան գոյութիւն ունենալ միայն այն պարագային, երբ անոնք կը վերածուին անհատական վարժարաններու եւ հետեւաբար կ'ենթարկուին այս վերջիններուն համար ի զօրու եղող կանոնագրութեան։ Կրնան անոնք գոյութիւն ունենալ այն պայմաններով, որոնք ճշդուած են նախարարութեան կրթական խորհուրդի 15 յունիս 1936 թուակիր որոշումով, որ չեղեալ չէ նկատուած բնաւ եւ ի զօրու կը մնայ տակաւին (բոլոր ճիւղերու դասաւանդութիւնը յունարէնով, կրթական ամբողջ պաշտօնէութիւնը՝ ծագումով յոյն, իսկ հայերէնը, իբրեւ լեզու, միայն 5րդ եւ 6րդ դասարաններու մէջ, պաշտօնական ժամանակացոյցէն դուրս, այն ալ յատուկ արտօնութեամբ, եւն).

Ընթացիկ 1936 — 1937 կրթական տարեշրջանին համար Գ. կրթական նախարարին ըրած կարգադրութիւնը ունէր ժամանակաւոր բնոյթ։ Անիկա, ընդառաջ երթալով մեր խնդրանքներուն, յօժարեցաւ այս տարուան համար միայն չգործադրել կրթական խորհուրդին որոշումը։ Ու շատ բնականաբար, տարեշրջանը անցնելէն վերջ, պիտի գտնուինք դարձեալ անցեալ տարուան կացութեան ու տագնապին առջեւ, եթէ երբեք մինչ այդ, այս երկու-երեք ամիսներու ընթացքին, կարելի չըլլայ ձեռք ձգել խոստացուած վերջնական կարգադրութ...

Հինգ ամիս անցաւ առանց որ եւ է արդիւնքի։ Գ. կրթական նախարարը այնքան բազմազբաղ է, որ ապահովաբար չկրցաւ մեր հարցով ալ զբաղելու եւ այդ մասին վերջնական կարգադրութիւն մը ընելու ժամանակը ունենալ։ Իրաւունք ալ ունի, որովհետեւ, վերջ ի վերջոյ, պետական տեսակէտով, յունահայ վարժարաններու խնդիրը, ընդհանուր խնդիրներու շարքին մէջ, գուցէ հարիւրերորդ տեղն ալ չի բռներ.

Բայց Գ. կրթական նախարարը չզբաղեցաւ մեր այս խնդրով նաեւ այն պատճառով, որ ամէնէն առաջ մենք չհետապնդեցինք զայն այս հինգ ամիսներու ընթացքին։ Ցանցառնքը միայն մեր մօտն է, մասնաւորապէս Աթէնքի Ազգ. Կեդր. Վարչութեան մօտ։ Բոլորս ալ երջանկօրէն կը մոռցանք։ Կարծէք անցեալ տարի, աւելի քան հինգ ամիս տագնապած չէինք յունահայ անորոշութեան մէջ։ Կարծէք օրերն ու ամիսները չեն անցնիր եւ վաղը, մեր այս հաւաքական անհոգութեան երեսէն, նոր եւ գուցէ աւելի ծանր տագնապի մը առջեւ գտնուելու հաւանականութիւնը չկայ։

Անցեալ տարի ալ այսպէս շարժեցանք։

Անցեալ տարի ալ ազդարարուած էր մեզի, օրէնքով սահմանուած պայմանաժամի ընթացքին հետապնդել արտօնութիւն ստանալու խնդիրը։ Մինչ մենք իրար անցանք Յուլիսին միայն եւ անստուգութիւնը տեւեց մինչեւ հոկտեմբեր։

Պէտք է գիտնալ, որ ի վերջոյ ծանրօրէն պիտի տուժենք մեր այս անտարբերութեան եւ դանդաղաշարժութեան երեսէն։ Ու գուցէ, այս անգամ, պիտի գտնուինք անելի մը առջեւ։ Որովհետեւ պէտք չէ անգիտանալ, որ բացառիկ ու բարեացակամ ոգիով եղած կարգադրութիւնները, ի զօրու եղող օրէնսդրութենէն շեղումները տարիներով չեն կրնար կրկնուիլ։ Չեն կրնար կրկնուիլ մանաւանդ յառաջիկայ տարեշրջանին համար, երբ այնքան յստակ ազդարարութիւններ եղած են մեզի յառաջիկայ տարուան համար։ Մակեդոնիոյ նախկին ընդհանուր կուսակալ Գ. Ծիփուրաս, քանի մը ամիս առաջ, իբրեւ անհնազանդ մեզ սաստելէ վերջ միայն արտօնեց Սելանիկի հայկ. վարժարաններուն վերաբացումը եւ ազդարարեց միանգամայն, որ յառաջիկային համար պէտք է օրինական արտօնագիր ունենանք»։

ԾԻԾԱՂ

—

Եազուպ Թղթախաղի մէջ խարդախութիւն կ'ընէր։

Լէվի.— Արդէն նշանաւոր էք այս մասին, հայրդ սնանկացաւ, եղբայրդ բանտն է, մայրդ չեմ գիտեր ինչ։

Եազուպ.— (առանց բարկանալու).

— Ալ բաւական է, Լէվի, հոս թուղթ խաղալու եկանք, ոչ թէ չատախօսելու։

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— • —

Քրտերէն մէկը կը բարկանայ ու ձեռքի փայտը կ'իջեցնէ Լեւոնի գլուխն՝ հրամայելով որ աւելի կամաց քալէ. Ասկէ վերջ պատահածի մասին Քրտերէն ոչ մէկը յստակ գաղափար չունենար։ Երկու զինուած Քրտերու ձեռքէն Լեւոնը հրացանները կը խլէ եւ քարերուն զարնելով փշուր փշուր կ'ընէ ու այնքան կը ծեծէ զանոնք, որ երբ խելքերնին գլուխնին կուգայ, ինքզինքնին կը գտնեն ճամբու մէջ երկնցած, աղի տարրակներն ալ քովերնին։

Անշուշտ դէպքը բերնէ բերան կը տարածուի. երեք քիւրտը չորս կը լինի, չորսը հինգ, ու այդպէս մինչեւ հեռաւոր շրջանները հասնելը, եօթը քիւրտի համբաւ թուով մը կը սահմանափակուի։ Այս եւ ասոր նման բազմաթիւ դէպքեր կը պատմէր ժողովուրդը Լեւոնի մասին, առանց անդրադառնալու պատմութիւններու առասպելական գունաւորումին։ Դեռ կարծես պատմութեան առասպելական հանգամանքն էր որ կ'ոգեւորէր ժողովուրդը։ Դարերով ընկճուած ու արտօրուած օտարի լուծի տակ, հայ գիւղացին հոգեկան պահանջ մը կը զգար ազգային հերոս մը ստեղծելու, պաշտամունքի նոր առարկայ մը, ինչպէս տասնեակ մը դարեր առաջ իր նախահայրերը ըրին՝ աստուածացնելով Վահագնը։

Մասնաւորապէս գիւղական երիտասարդութեան հերոսն էր Լեւոնը։ Անոր խօսքը պատգամ էր, հրաման, անփոփոխելի օրէնք։ Ամէն տեղ անոր անունը կը լսուէր։

Սագօն, որպէս Գործօթի Գործադիր Մարմնի անդամ, թէեւ սերտ յարաբերութեան մէջ քաղաքի եւ Լեւոնի հետ, բայց երբեք զայն չէր տեսած։ Այնպէս որ երբ Ղըլճայի Գործադիրը հեռաւոր մարագի մը առջեւ կանգ առաւ, ու ներս մտաւ, Սագօն սաստիկ յուզուած հետեւեցաւ անոր։

Սովորական մարագ մ'էր յարդով լեցուն։ Խոտի խուրձեր, մինչեւ առիքը դիզուած էին։ Մարագի մէջ մարդ չէր երեւեր։ Երիտասարդ առաջնորդը, պատի կողմէն խոտի խուրձերը մէկդի ընելով՝ անցք մը բացաւ ու ահա Սագօն ինքզինքը գտաւ մարագի ետեւի կողմը, ուր յարդի վրայ քնացած էին խումբ մը զինուած մարդիկ, իսկ ուրիշ մէկ մը, անկիւնը նստած՝ չանթան որպէս յենարան գործածելով՝ նամակ կը գրէր։

— Պարոն Լեւոն, այս երիտասարդը Գէորգի խումբէն կուգայ

Լեւոնը ջղային շարժումով ձեռքի գրիչն ու չանթան կուշտը դրաւ, գլուխը բարձրացուց ու աչքերը ուղղեց դէպի Սագօն։

«Լեւոնը քրտու նման հագնուած էր, քօլօզի շուրջը թանձր մետաքսէ ծոպաւոր փուշի մը փաթթած, որ դէմքի ձախ կողմը կիսովին կը ծածկէր։ Դէմքի ալ երեսը գարմանալի կերպով ծածկուած էր կապտաւուն այտերով։ Բաց կապոյտ աչքեր ունէր։ Երբ աչքերը վրան դարձուց ու զննողաբար վերէն վար չափեց զիս, սաստիկ շփոթեցայ. կեանքիս մէջ այնքան ինքզինքս չէի կորսնցուցած»։

Լեւոնը, բայց մը Սագօն տնտղելէ վերջ, թաւ ձայնով մը հարցուց.

— Գէորգի մօտէն կուգաս, որտե՞ղ է, ի՞նչ վիճակի մէջ է։

Սագօն Լեւոնի կուշտը տեղաւորուեցաւ ու մանրամասնօրէն սկսաւ պատմել խմբի երկու օրուան պատմութիւնը։ Ըսաւ թէ անոնք մէկ բաժնուեցաւ երկու ժամ առաջ, թէ անոնք հիմա լեռնելու են սարի գագաթը, թէ երրորդ օրն է որ սոված են, եւ թէ Գէորգը խնդրեց ամէն գնով հաց հասցնել՝ լուրը չլացուած...

Լեւոնը, մարագի անկիւնը սեղմուած կը լսէր Սագոյի պատմութիւնը առանց շարժում մը ընելու, կարծես քարէ արձան մը եղած ըլլար, միայն ձախ թեւը, որ այրուած էր եւ ծուռ դիրք մ'ունէր, երբեմն ինքնաբերաբար կը քաշուէր դողալով։ Երբ Սագօն խօսքը վերջացուց, Լեւոնը հանդարտօրէն դարձաւ անոր ընկերացող երիտասարդին ու ըսաւ.

— Լսեցի՞ր, չէ՞, Առաքել։ Դժբախտաբար լուրը բացուած է։ Բայց կարելի է մէկ երկու մարդ աննկատելի կերպով ճամբել սարը... Դեռ կանուխ է, գիւղի թոնիրները վառուած չեն։ Տնէ տուն հաց կը հաւաքես, ու որքան ալ որ գտնես, անմիջապէս կը ճամբես տղոցը։ Բաւականաչափ հաց թխել կուտաս, որ երեկոյեան կողմ հետերնիս տանինք։ Հացի խնդիրը կարգադրելէ վերջ, կը վերադառնաս մօտս։ Գիւղացիք թող ռազմական աշխատանքներուն երթան։

Ղըլճացի երիտասարդը անմիջապէս ոտքի ցատկեց, ու ետեւէն խոտի խուրձերը նախկին ձեւով շարեց ու մարագէն դուրս գալով ուղղուեցաւ գիւղ։

— Անշուշտ անօթի կը լինիս, — ընկերաբար ժպտելով ըսաւ Լեւոնը, եւ տանթայի միջէն լաւաշ հաց մը եւ կոտր մը պանիր հանելով դրաւ Սագոյի առջեւ։

Լեւոնը կիսատ մնած նամակը սկսաւ շարունակել, ու մէկ ալ դարձաւ ու հարցուց.

— Ո՞րտեղացի ես

— Գործօթէն.

— Անո՞ւնդ։

— Սագօ,— ու ստամոքսելով վրայ բերաւ,— Գործադիրի անդամներէն։

— Ա՛, գիտեմ, Մղսիի տղան... կուրը ի՞նչպէս սկսաւ։

«Երանի գետինը ոտքերուս տակ ճեղքուէր ու զիս ողջ ողջ կլլէր», զառնութեամբ մտածեց Սագօն, խուսափելով Լեւոնի աչքերուն նայելէ։ Ինչպէ՞ս ըսէր թէ հայրն էր մատնած խումբը։

Լեւոնը ուշադրութեամբ կը նայէր Սագոյի դէմքին։ Անոր աչքէն չվրիպեցաւ երիտասարդի շփոթութիւնը եւ ոչ ալ դէմքի շառագունիլը։

— Ձըսիր թէ ինչպէս սկսաւ, — հարցումը մեղմօրէն կրկնեց Լեւոնը։

— Մատնութիւն եղաւ,— ալ աւելի գլուխը կախելով պատասխանեց Սագօն։

— Ո՞վ մատնեց։

— Հա՛յրս։

Սագօն կը սպասէր որ փոթորիկը պիտի փրթէր, անէծք, հայհոյանք, սպառնալիք, դաւաճանի հասցէին, ու ինք առանց պիտի լսէ՝ առանց պաշտպանութեան բառ մը արտասանել կարենալու։

Երբ քիչ յետոյ, Սագօն, Լեւոնի լռութենէն անհանգստացած, գլուխը վեր վերցուց, տեսաւ որ Լեւոնը ընդհատած նամակը կը շարունակէր, կարծես բոլորովին լսած չլինէր Սագոյի ծանր խոստովանութիւնը։ Այդ լռութիւնը ալ աւելի ծանր էր Սագոյի համար... Ո՞վ գիտէր, թէ այդ պահուն ինչե՞ր կ'անցնէր Լեւոնի մտքէն։ Եթէ միայն ան բարկացած պոռար, անպատուէր, Սագօն գլուխը կախ համբերութեամբ պիտի լսէր, ու ատով իրեն համար հարցը դոցուած պիտի համարէր։ Իսկ այդ տանջող լռութիւնը...

Յանկարծ Լեւոնը գրելը դադրեցնելով, դարձաւ Սագոյին,

— Իսկ դու, հօրդ մատնութենէն վերջ միացար խմբին։

Սագօն առանց պատասխանելու գլուխը կախեց։

— Հայրերու մեղքը որդիք պիտի քաւեն,— աւելի ինքնիրեն խօսելով՝ Լեւոնը շարունակեց ընդհատած աշխատանքը։

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Շաբաթ գիշերուընէ գործադրուած ըլլալով կոմաւորներու առաջման արգելքը, երթեւեկը գրեթէ դադրած է Ֆրանքօ-սպանիական սահմանագլուխին վրայ։

Կռիւները կը շարունակուին կատաղօրէն, Մատրիտի ճակատին վրայ։ Զօր. Ֆրանքօ յանդուգն գործողութեան մը ձեռնարկած է, կտրելու համար Պարսելոնայի եւ Վալենցիայի հաղորդակցութիւնները։ Բուն Մատրիտի շուրջը կռիւները կը շարունակուին առանց վճռական արդիւնքի։ Ապստամբները կը պնդեն թէ Մատրիտ մեկուսացած է։ Կառավարութիւնը 150.000 զինուոր հաւաքած է Վալենցիայի մէջ։

Ալեքսանտրէթի հարցին կարգադրութեան համար

Թուրքիոյ արտաքին գործավարութեան ընդհ. քարտուղարը Ժընեւէն Փարիզ անցաւ, խորհրդակցելու համար Աթաթիւրքի եւ գլխաւոր գործավարներուն հետ, ժընեւ երթալէ առաջ։ Խորհրդակցութիւնները պիտի տեւեն երկու օր։ Թուրք պատուիրակը վերջին հրահանգները պիտի ստանայ, մասնակցելու համար Ազգաժողովի այն յանձնախումբին որ պաշտօն ունի յօրինելու Ալեքսանտրէթի կազմական կանոնագիրը եւ հիմնական օրէնքը։ Կը կարծուի թէ Թուրքիա վճռած է կարելի եղածին չափ շուտ վերջացնել այս խնդիրը։

** Ազգաժողովին քննիչներէն Գ. Հոլլթառ, Նորվեկիացի, հիւանդացաւ Պէյրութի մէջ, Դամասկոսէն դարձին։ Բժիշկները հաստատեցին թէ ժանտատենդէ վարակուած է։

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻՈՆԻ Կրբնոպլի եւ Սէնթ Էթիէնի թերթերը լոյս չտեսան շաբաթ, կիրակի եւ երկուշաբթի, գրաշարները գործադուլ հռչակած ըլլալով։ Կը յուսացուի համաձայնութիւն գոյացնել։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ նոր խռովութիւններ ծագեցան ուրբաթ օր։ Պաշարման վիճակ հրատարակուեցաւ Տիբերիայի շրջանին մէջ, ուր վիրաւորուած էին 30 Արաբներ, 30 Հրեաներ եւ անգլիացի ոստիկան մը։ Հրեայ վերաքննական (ծայրայեղ) հոսանքին անդամներէն 10 հոգի փողոցէն անցած ատեն, ծաղրանքի եւ քարի կը բռնուին արաբ տղոց կողմէ։ Հրեաներն ալ կը պատասխանեն։ Ասոր վրայ խալամները մզկիթէն դուրս խուժելով կը միջամտեն, ուրիշ Հրեաներ ալ կը միանան եւ կռիւը կը սաստկանայ։ Ոստիկանութիւնը կը հարկադրուի կրակ բանալ, բազմութիւնը ցրուելու համար։

40 ՀՈԳԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ, ապահովագրական խարդախութիւն մը երեւան հանուած ըլլալով Պոլսոյ մէջ։ Պէյրութի դատախազը հրամայեց դիակննութիւն կատարել չորս մեռելներու վրայ որոնց կեանքը ապահովագրուած էր ժամանակին։

ՓԱՐԻԶԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ բանուորները չաշխատեցան շաբաթ եւ կիրակի, հակառակ տրուած պատուէրին։ Ընդդիմադիր թերթերը կ'ըսեն թէ տակաւին համաձայնութիւն չէ գոյացած պայմաններու մասին։

60,000,000 ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻ կը նախատեսուի Իտալիոյ ազգ. պաշտպանութեան ծախքը, այս տարուան համար (ցամաքային, ծովային եւ օդային)։ Բանակի նոր կանոնագրի համաձայն, աւելի արագօրէն սպաներ հասցնելու համար, 1500 տեղակալներ եւ հարիւրապետներ աստիճանի բարձրացում ստացան։

· ՁՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ՄԷՋ պայքարը կը սաստկանայ համայնավարութեան դէմ։ Ազգ. ռամկավար կուսակցութիւնը եւ ուրիշ երեք կուսակցութիւններ օրինագիծ մը քուէարկեցին, որով կը պահանջուի կառավարութենէն արգիլել համայնավարներու գործունէութիւնը եւ ծանր պատիժներ տնօրինել անասաստողներուն դէմ։

44 ԳԵՐՄԱՆ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐ պիտի դատուին Մոսկուայի մէջ, իբրեւ խափանարարներ եւ տնտեսական լրտեսներ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

կազմակերպուած Ալֆորվիլի Ս. Մինասեան ենթակոմիտէին կողմէ
25 Փետր. հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, Հայ Ակումբին մէջ,
1 Bld. Carnot, Alfortville
ժողովուրդի խնդրանքին զոհացում տալու համար
Սինէ Սէթօ կը ցուցադրէ վերջին նորագիւտ կարաւանը Մարսէյլի մէջ, Ընկ. Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը, Բրատոյի (Մարսէյլ) եկեղեցիին օծման հանդէսը, հայրենի յիշատակարան մը, Զիկանօ (տրամ) հայերէն տառերով եւ Շարլոյի մէկ նոր գաւեշտը։
Մուտք մեծերու եւ փոքրիկներու 2 ֆր.

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ
Հ. Մ. Ը. Մ.-ի ՓԱՐԻԶԻ ԵՆԹՇ.Ի ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ
28 Փետրուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշտ 14.30ին,
Théâtre Renée Maubel, 10 Rue de l'Orient. Paris
ԿԸ ԲԵՄԱԴՐՈՒԻ **ՎԵՐԳԵՆՍՆՑԸ**
(5 արար եւ 3 պատկեր)
Սիրողական մասնակցութեամբ եւ ղեկավարութեամբ
Դերասան Գ. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ
ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆ 10, 7.50 եւ 5 ֆր.
Տոմսերուն համար դիմել Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկաուտներուն մօտ եւ Գ. Քիւրքճեանի 258 rue St. Honoré, Գրատուն Հրանտ Սամուէլ 51 rue Mr. le Prince եւ ճաշարան Carlo, 34 rue St. Lazare:
Հաղորդ. միջոցներ. — Métro Place Blanche, օթօպիւս 30 եւլն.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գրիգոր Հացագործեան (Խարբերդցի) կը փնտռէ Գ. Նազարէթ [illegible] կարծուի թէ ներկայիս Հարաւային Ամերիկա կը գտնուի։ (Միասին հալէպ գտնուած են հաղեւոր շրջանակի մէջ)։ Իմացնել հետեւեալ հասցէին. M. Krikor Hatzakortsian, 129 rue Lafayette, Vienne (Isère) France:
«Արմենիա»ն կը խնդրուի արտատպել։

Տիկ. Ռօֆիկ Սերոբեան կը փնտռէ իր եղբայրները՝ ընիկ Արթա-

Մանուկի Յակոբ եւ Սեդրակ Սերոբեանները, որոնք առէջ տարի Յունաստան կը գտնուէին եւ Մարսէյլ կը բնակէին։ Գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պարոյր Թիւֆէնքճեանի, Մէզալօն Էկլի, Սելանիկ։

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ
երգիծաթերթ «ՄԵՂՈՒ»
Փարիզի եւ Լիոն Յառաջի գրասենեակի
Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԸՆԿԵՐԱՅԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԵՏՐ. 18Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԵԳԻՊՏԱՑԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
27 Փետր. շաբաթ երեկոյ, **Sociétés Savantes**ի սրահին մէջ։
Ծախսերու մասնակցութեան համար մուտք 2 ֆր.
Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՓԵՏՐ. 18Ի ԱՌԹԻՒ
Փետր. **28**, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Գարակէօզեանի սրահին մէջ,
45, Rue de la Défense, Իսի լէ Մուլինօ
Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ
Կը խօսի՝ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. ԿՆԵԱԶԵԱՆ (երգ), ընկ. ԿԱՐՕ ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ (արտասանութիւն), Գ. ԳԱՐԵԳԻՆ (թառ)
Մուտք 5 ֆրանք, անգործներու եւ երեխաներու՝ 3 ֆրանք

Տարեկան Երեկոյթ-Պարահանդէս

(Դիմակաւոր եւ անդիմակ)

Ֆր. Կ. Խաչի Ս. Լուի ենթամասնաճիւղին կողմէ ի նպաստ հիւանդներու եւ անկարող ընտանիքներու, 27 Փետր. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Ami du Peupleի սրահին մէջ, Route Nationale (ազգային ճամբ), St. Loup.
Կը խօսի Գ. Հ. ՍԻՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժնին կը ներկայացուի «Ուշ լինի նուշ լինի», կէս գիշերէն վերջ պարեր, մասնակցութեամբ Sébastien Boy's Jazzի ղեկավարութեամբ ջութակահար Գ. Ս. Չէօրէքճեանի, քոթիյոն, ճոխ պիւֆէ, մատչելի գիներով

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Անկէնի Մ.ճիւղին կողմէ
ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ
M. Patenotre Dénoyersի, Անկէնի քաղաքապետին
Տեղի կ'ունենայ 28 Փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30էն մինչեւ կէսգիշեր
Salle des Fêtesի մէջ, 30 rue du Casino, Enghien.
Կը մասնակցին՝ ՍԻՓԱՆ—ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը
Դերասան ԳՄԲԷԹԵԱՆ, սանուհիներու եւ սիրողներու կողմէ
կը ներկայացուի Գարեգինի ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԷՆ պատկերներ։
ՊԱՐ ՄԵԾ ՃԱՇ ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ
Մուտք՝ մեծերու համար 7.50 ֆր. փոքրերու համար 3 ֆր.
Gare du Nordէն առնել շոգեկառք ժամը 1.56, 2.25, 3.05 3.30 եւլն.

Օգտուեցէք առիթէն

Մինչեւ մարտի վերջը ծախու են ԿԷՍ ԳԻՆՈՎ հետեւեալ գիրքերը. —

ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԱԺԱՀԱՆ	15 ֆր.
ՄԵԾՆՈՂՆԵՐ	12 ֆր.
ԵՐԳԱՐԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ	10 ֆր.
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՐՏԷՍԸ	20 ֆր.

Չորս հատորին համար պիտի վճարէք միմիայն 25 ֆրանք.
Մէկ կամ միւս գիրքը ընտրելով պիտի վճարէք խկական գինը։
Ստանալու համար դիմել Գրատուն «Յառաջ», G. Tzénkian, 13, Rue des Dominicaines, Marseille.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Զուարթնոց

ՏԱՐԵԳԻՐՔ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏՆԵՐՈՒ
Ընծայուիր ջոկող հատոր մը
ՀԱՄԱԿ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ
(Նախկին «Զուարթնոց»ի էջերու նմանութեամբ եւ 240 էջ)

Անոր հետեւեալ բաժինները. — 1) Հայ գրականութիւն, 2) Օտար գրականութիւն, 3) Գրական ուսումնասիրութիւններ, 4) Գեղար. փիլիսոփայութիւն 5) Ճարտարապետութիւն, 6) Նկարչութիւն, 7) Քանդակ., 8) Երաժշտութ.։ Զատ ազգանուն ճոխ գրաֆիկի մաս մը ուր մանրատառ 40 էջերով տրուած են։ Արուեստի նշմարներ, գրախօսականներ, միջազգային գրակ. շարժումը, Հայաստանի եւ արտասահմանեան հայ մշակ. տարին, յոբելեաններ, գրայգհանդիպումներ, մեր կորուստները եւլն. եւլն.։

Երկարաշունչ աշխատութիւններով իրենց մասնակցութիւնն են բերած. — Գ. Արք. Յովսէփեան, Յ. Օշական, Եր. Յան Պէրպէրեան, Կ. Զարեան, Գ. Մխիթարեան, Շ. Նարդունի, Հրաչ Զարդարեան, Ռուսանիկ. Վէմունի, Եղիշէ Այվազեան, Ն. Յարաֆեան, Վ. Վանեան, Ար. Սրապեան, Որբունի, Թ. Ազատեան եւլն.։ Անտիպ էջեր՝ Յ. Վարանդեանէն, Սիպիլէն, Կոմիտաս Վարդ.էն, Թէոդիկէն, Մատթ. Զարիֆեանէն։ Թարգմանութիւններ՝ Փօլ Վալերի, Փրոֆ. Վիգթորեան, Անտրէ Սիւարէս, Լ. Անդրէեւ:

Հատորը կ'արժէ Ֆրանսա, Սուրիա եւ Պալքաններ 30 ֆր., արտասահման՝ Թղթատարական Կէս սակ ունեցող երկիրներ 35, իսկ լրիւ սակովներ 40 ֆր.։ Դիմել Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆԻ, 1 rue de l'Aqueduc, Paris (10).

Մարսէյլի Խարբերդի Շէյխհանիի Երիտ. Միութեան վիճակախաղէն շահած են հետեւեալ թիւերը. — 187, 124, 120, 508, 183, 363, 513, 082, 058, 316, 060:

Պարգեւները ստանալու համար շահած տոմսերով դիմել մինչեւ մարտի վերջը, նամակով կամ անձամբ M. Magaran, Camp. Roserape, St. Antoine, Marseille.
Վերոյիշեալ թուականէն յետոյ եղած դիմումները նկատի չեն առնուիր:

Երեկոյթ

5 Մարտ, ուրբաթ օր ժամը 20,30ին
8 rue Bossuet, Paris (10)
Նախագահութեամբ ՏՈՔԹ. Վ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆի, պիտի խօսին՝ ՏՈՔԹ. Գ. ՔՕԼՕԼԵԱՆ եւ Ս. ՔԱՐԵԱՆ, նիւթ ունենալով՝ Պոլսոյ Ազգ. Հիւանդանոցը, անոր անցեալը եւ կատարած դերը:
Գեղարուեստական ճոխ բաժին։
Մուտքը ազատ է։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՓՕՆ Տ'ՕԳԼԸ, Մ. Բ.— Գրեցէք զրկել։

ԾԱԽՈՒ Է

Լաւ ճանչցուած սօթիէի (Boilier) խանութ մը, սեփական մեքենայի պատճառաւ։ Պայմաններու համար դիմել Մերիկեանին, 13 rue des Dominicaines, Marseille:

ԿԸ ՎԱՃԱՌՈՒԻՆ

Հ. Յ. Դ. Մատենադարանէն, նպաստաւոր պայմաններով, կը վաճառուին հետեւեալ գիրքերը —

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ՝ Հ. Յ. Դ. Պատմութիւն I հատ.	30 ֆր.
» Հոսանքներ	10
» Հայկական շարժման նախապատմութիւն I և II հատ. միասին	20
» Բողոքը նորագոյն պատմութեան մէջ I հատ.	10
» Համաժողովրդական բանակ	3
» Ազատ Բեթել	3
ՋՈՄԲԱՐՏ՝ Սոցիալիզմը եւ Սոց. շարժումը 19րդ դարում	5
Ե. ՖՐԱՆԿԵԱՆ՝ Մեր փիլիսոփայական Աշխարհայեացքը	2
Ն. ՀԱՆԳՈՅՑ՝ Մտածումներ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին	4
ԼԷՎԻՆՍԿԻ (Թարգ. Կ. Ս.) Ընկ. Միջազգ. եւ Ճնշ. ժողովուրդները	4
ԴՈՒՄԱՆ՝ Նախագիծ ժողովրդ. ինքնապաշտպանութեան	2
Գ. ԳԻՒԶԱԼԵԱՆ՝ Հայ քաղաք. մտքի զարգ. եւ Հ. Յ. Դ.ը	5
ԶԷՅԹՈՒՆՑԻ՝ Զէյթունի անցեալէն եւ ներկայէն	4
ԳՐԱԿ. ՈՒՍ. ՄԻՈՒԹ. Փետրուարի 18	4
Լ. ԳԼՈՒՄ (Թարգ. Լ. Զ.) Գոլշեւիզմը եւ ընկերվարութիւնը	2
ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Հոգեվարքի եւ Յոյսի ջահեր	3
ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Հայորդիները	2
ՔՐ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ՝ Յեղափոխականի մտքերը	4
Գ. ԲՐԱՆԴԷՍ՝ Հայաստանը եւ Եւրոպան	1
Հ. Յ. Դ. (հրատ.) Յեղափոխականներ (Վ. Գօլօշեան եւ Յ. Ագրիպասեան)	12
Հ. Յ. Դ. (հրատ.) Մայիսի 28	4
Հ. Յ. Դ. (հրատ.) Եւրոպացիների կարծիքը Հայկ. Դատի մասին	3
ՄԱՐ՝ Թիւրքական բանտերը	2
Վ. ԱՐԱՐԱՏՍԿԻ՝ Քաղաքական կուսակց. Ռուսաստանում	2
ՖՐԻՏ. ԷՆԳԵԼՍ՝ Գիտական Սոցիալիզմ	2
Ա. Զ.՝ Մեծ առաւօտ	1
ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԻ ՏԱՂԵՐԸ	1
ՀԵՐՈՍԸ	1
ԱՊՍՏԱՄԲ ՍԱՍՈՒՆԸ	1
ՀՕՅՈՒԶԻՆԵՐԻՆ	1
ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳԵՐ	1
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱ	2
ՈՒՂԵՑՈՅՑ ԸՆԿԵՐՆԵՐԻՆ	1
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿՐԹ. ԹԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ	1

Ապսպրանքները կանխիկ, փոստի ծախք չկայ։
Դիմել հետեւեալ հասցէին. — «ՅԱՌԱՋ», ԱՐՑԱԽԵԱՆԻՆ։

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋՈՒԹԵԱՆ
Գ. ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 29 (ՓԵՏՐՈՒԱՐ)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ. — Արուեստական առողջութիւն (ՏՈՔԹ. Ն. ՖԷՅՄ... ՄԷՆՃԵԱՆ). — Ցուրտին մասին (ՏՈՔԹ. Շ. ԱԲՎԱԶԵԱՆ). — Հիւծախտի դէմ (ՖՐԱՆՍ. ԱՌՈՂՋ. ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ). — Ի՞նչպէս բուժել այրուածները (ՏՈՔԹ. ԱՇՃԵԱՆ). — Ալքոլամոլութեան աւերները (ՏՈՔԹ. ԱՆԴՐԷԱ...ԵԱՆ). — Ճաշել սորվեցէք (ՓՐՈՖ. ՄԱՐՍԷԼ ԼԱՊԲԷ). — Հարցարան (ԽՄԲ.) — Առողջապահական գիտելիքներ։

Յաջորդ թիւերով պիտի տրուին հետեւեալ կարեւոր յօդուածները. — ... ուտե՞լ թէ ոչ. — Կաթ խմելը օգտակա՞ր է. — Ի՞նչ են ներծոր գեղձերը, ...

ԲԱԺՆԵԳԻՆԸ. — 25 ֆրանք՝ Ֆրանսա։ Արտասահմանի համար 30 եւ ... համաձայն երկիրներու։ Դիմել ՏՈՔԹ. Շ. ԱԲՎԱԶԵԱՆ, 17, Rue Dame... Paris:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. — Այն բաժանորդները, որոնք մեզի կը վերադարձ... ՀԱՅ-ԲՈՅԺի թիւ 1ը եւ թիւ 2ը, փոխարէն կը ստանան վեցամսեայ ՀԱՅ-ԲՈ... Գ. տարեշրջանէն։

ՀԱՐՑԱՐԱՆ. — Գաւառէն եւ արտասահմանէն շարունակ հարցումներ ... նեն մեզի՝ իրենց հիւանդութեանց մասին խորհուրդ հարցնելով։ ՀԱՅ-ԲՈ... կը պատասխանէ միայն իր բաժանորդներուն։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

ՅԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 24 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
MERCREDI 24 FÉVRIER 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3354

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՄԻԱՆԱ՛Լ, ՄԻԱՆԱ՛Լ, ՄԻԱՆԱ՛Լ»

Ինչպէս իրենց բոլոր ազդանշաններն ու հրահանգները, այս նշանաբանն ալ դուրսէն՝ Կոմկուսէն առնելով, մեր կարմիր թութակները յաճախ կը հոլովեն, բերանացի թէ գրաւոր :

Ո՞վ պիտի ուզէր վիճիլ, ի լուր այսքան սրտառուչ եղանակի մը, — «միանա՛լ, միանա՛լ, միանա՛լ»:

Այս կանչն արձակեց Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութիւնը, անցեալ տարի ապրիլ-մայիսին, երեսփոխանական ընտրութեանց առթիւ: Անոր ամէնէն եռանդուն եւ ճկուն քարոզիչն եղաւ կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը — ղեկավարը — Մորիս Թորէզ, հմայիչ պատգամի մը վերածելով զայն: Եւ մինչեւ այսօր ալ բարձրաձայն կը հնչէ նշանաբանը, — «Միութի՛ւն» — յաւելի ճոխանալով եւ պճնուելով.

Կոչը ուղղուած է ոչ միայն ձախակողմեան աշխատաւորներուն, գիւղացիներուն, արհեստաւորներուն, ուսումնականներուն եւ միջին դասուն, այլ եւ կաթոլիկներու, Հրեղէն Խաչի «մոլորեալներուն» եւ բոլոր անոնց որ կրնան բազմութիւն կազմել:

Ո՛ւր որ երթան Համայնավար առաջնորդները, իրենց ճառին ծանրութիւնը կ'ամփոփեն այս ազդանշանին վրայ, — Միութիւն:

Բառը կը նշանակէ շատ բան, — ազգային միութիւն, ձուլում ընկերվարական եւ Համայնավար կուսակցութեանց, միացում՝ համախմբում բոլոր ժողովրդական ուժերու ։

Անցեալ տարի, ընտրական յաղթանակի եւ յարաճուն յաջողութեանց թափին մէջ, Համայնավար կուսակցութիւնը աւելի գունաւորելով նշանաբանը, նոյն իսկ «Ֆրանսական ճակատ» առաջարկեց: Սակայն շուտով նահանջեց, իրեն դէմ գտնելով անմիջական դաշնակիցը, — ընկերվարական կուսակցութիւնը

Անհրաժեշտ չէ քրքրել միանալու, համախմբուելու այս խանդավառ քարոզութեան ծալքերը, երբ ուրիշ տեղ եւ մանաւանդ աշխարհի մէկ վեցերորդ մասին մէջ ամէն օր կ'ազդարարեն, նոյնքան բարձրագոչ.— Չիք փրկութիւն արտաքոյ համայնավարութեան :

Ֆրանսան Ռուսաստան չէ, իսկ Մոսկուան յատկապէս այս երկրին համար մշակած է ծրագիր մը, որ հակայեղափոխական պիտի համարուէր տարբեր պարագաներու մէջ :

Արդ, ի՞նչ է տարբերութիւնը Թորէզներու քարոզած միութեան եւ մեր կարմրուկ աքլորներու ճճռոցին:

Շատերու մէջէն առնենք միայն մէկ պարագայ, — հայրենիքի գաղափարը :

Ընտրական պայքարի առաջին օրէն, Ֆրանսայի Կոմկուսը մէջտեղ դրաւ կենդանի նշանաբան մը .—

« Մենք կը պահանջենք ազատ, հզօր եւ երջանիկ Ֆրանսա մը»:

Շատեր կը կարծէին թէ պատահաբար արձակուած է այս ազդանշանը, հրապուրելու համար զանգուածները, ընտրական պայքարի թոհուբոհին մէջ: Ուրիշներ զայն կը վերագրէին թիւրիմացութեան ։

Մինչդեռ, ահա տարին կը լրանայ, եւ նշանաբանը աւելի գիտակցօրէն ձեւակերպուած, կը հնչէ ամէն օր եւ ամէն տեղ:

Նոյն գիտակցութեամբ ալ, դեռ անցեալ օր, խօսելով Ալժերիոյ ազատագրման մասին, «Իւմանիթէ» կ'ազդարարէր.

— « Կը պահանջենք ազատ, հզօր եւ երջանիկ Ալժերիա մը »:

Կը տեսնէք որքան ճկուն է բանաձեւը: Ֆրանսական ոգին է, պայծառութեան բնազդը, որ ծամծմել չի տար բառերը, եւ ելք մը կը գտնէ, նոյնիսկ բոլշեւիկեան խրթնաբանութեանց գոլորշիներուն մէջ:

Դառնանք մեր ոչխարներուն ։

Օր մը օրանց լսա՞ծ էք, տեսած կամ կարդացա՞ծ էք, որ հայ կարմրուկ մըն ալ արտասանէ հետեւեալ խօսքը, նոյնիսկ թիւրիմացութեամբ .

— « Մենք կը պահանջենք ազատ, հզօր եւ երջանիկ Հայաստան մը »:

Երեւանի մէջ, երեք բառերէն մէկը պիտի ուտէր արտասանողին գլուխը: Թէեւ, խորհրդային իշխանութեան հաստատումէն իվեր, շատ աւելի քաջ մարդիկ երեւան եկան Հայաստանի բոլշեւիկեան շարքերուն մէջ, քան արտասահմանի ազատ երկինքին տակ:

Գաղտնիք չէ, արտասահմանի հայ կարմրուկները չունին ինքնուրոյն կազմակերպութիւն: Անոնք մասնիկները, հատուածներն են իւրաքանչիւր երկրի համայնավար կուսակցութեան (հայալեզու սեկցիա): Այնտեղ է իրենց լոյսն ալ, աղբիւրն ալ:

Արդ, այս պարագան իսկ բաւական չէ՞ քիչ մը մէկդի դնելու թութակաբանութիւնները, եւ մտածելու, գործելու այնպէս ինչպէս կը պահանջեն հայրենիքին եւ սա տարագիր բազմութեանց շահերը :

Քրէական յանցա՞նք մը գործած կ'ըլլային, եթէ Մորիս Թորէզներու միջոցաւ յիշեցնէին, պատահաբար, թէ մենք ալ կ'ուզենք, — Ազատ, հզօր եւ երջանիկ Հայաստան մը :

Եթէ այսքան մը պայծառատեսութիւն եւ կորովամտութիւն ունենային, անշուշտ իրենց չոր գլուխները քարին պիտի զարնէին, տեսնելով Հայաստանի դէմ կատարուած նոր բարբարոսութիւնը՝ սահմանային Հարցին առթիւ:

Մինչդեռ, ամէնէն տմարդի խաղերը սարքեցին, տապանաքարը աւելի ամուր կնքելու համար ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԾՈՎԱՅԻՆ ԵՒ ՑԱՄԱՔԱՅԻՆ ՀՍԿՈՂՈՒԹԻՒՆ ՍՊԱՆԻՈՅ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Մէկ միլիոն ոսկի ծախք, 1000 պաշտօնեայ

Փորթուկալ վերջին պահուն տեղի տուած ըլլալով, վերջնական համաձայնութիւն գոյացաւ, Սպանիոյ վրայ ծովային եւ ցամաքային հսկողութեան կատարելու համար: Այս գործողութեան առթիւ ծախք նախատեսուած է մէկ միլիոն անգլ. ոսկի, որուն 15 առ հարիւրը պիտի տանձնէ Մեծն Բրիտանիա: Դարձեալ Մեծն Բրիտանիոյ վրայ կ'իյնայ Փորթուկալի եւ Ֆրանսայի սահմաններուն հսկողութեան ղեկավարութիւնը: Երկու երկիրներուն մէջ ալ քննիչներ պիտի տեղաւորուին, արգիլելու համար զէնքի եւ ռազմամթերքի մաքսանենգութիւնը: Երկու գլխաւոր տեսուչներ պիտի նշանակուին վերահսկողութեան համար, երկուքն ալ Անգլիացի: Լոնտոնի մէջ ընդհանուր քարտուղարութիւն մը պիտի հաստատուի, վարելու համար ամբողջ գործը, ծովու թէ ցամաքի վրայ: Ամբողջ գործին համար անհրաժեշտ կը համարուին հազար պաշտօնեաներ, որոնց 150ը Անգլիացի պիտի ըլլան, — մեծ մասով նախկին ծովային եւ մաքսային պաշտօնեաներ, որոնք պիտի գործեն Փորթուկալի մէջ:

Վերջին լուրերու համաձայն, խորհրդային իշխանութիւնը կը դժկամակի ստանձնել Կասքոնիի ծոցին հսկողութիւնը, շատ փոթորկալից գտնելով այդ ծովը. մանաւանդ որ դրացի պիտի ըլլայ Գասքեան կառավարութեան: Ռուսերը առաջարկած են իրենց յանձնել Փորթուկալի հարաւային ծովափին եւ Ճիպրալթարի միջեւ գտնուած շրջանը, ուր բաղդատաբար մեղմ է ծովը, բայց այստեղ ալ Ֆրանսա կը դժկամակի, քանի որ խորհրդային մարտանաւերը շատ մօտ գտնուելով Մարոքի, կրնան կարմիր քարոզութիւններ կատարել:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ

Արտակարգ ցոյցեր նացիներու կողմէ

Երկուշաբթի օր Վիեննա հասաւ Ֆոն Նէօրաթ, Գերմանիոյ արտաքին նախարարը, եւ դիմաւորուեցաւ անհամար բազմութեան մը կողմէ, որուն մէջ մասնաւորապէս աչքի կը զարնէին հիթլէրականները, գերմանացի թէ աւստրիացի: Ասոնք մոլեգնօրէն «կեցցէ՛ Հիթլէր» կ'աղաղակէին եւ ձեռքերը կ'երկարէին ողջոյն տալու համար, առանց նկատի առնելու Աւստրիոյ վարչապետը եւ ուրիշ պաշտօնատարներ: Հիթլէրական դրօշը կը ծածանէր ամէն կողմ: Կայարանէն մինչեւ հիւրանոց հազարաւոր նացիներ իրար կը հրմշտկէին, ողջունելու համար Գերմանիոյ ներկայացուցիչը: Ֆոն Փափէն, Վիեննայի գերմանական դեսպանը, ի զուր չափաւորութեան յորդոր կը կարդար իր բարեկամներուն: Պաշտօնական շրջանակներ 20,000 կը հաշուեն ցուցարարներուն թիւը. իսկ ականատեսներ պարզ հետաքրքիրներն ալ հաշուելով, 100,000ի, նոյնիսկ 200,000ի կը բարձրացնեն թիւը. Կը թուի թէ 50 – 60,000էն պակաս չէր, ինչ որ մեծ թիւ մը չի կազմեր, բաղդատելով Վիեննայի երկու միլիոն բնակչութեան հետ: Գաւառներէն ալ ներկայացուցիչներ եկած էին, իսկ ցուցարարներուն մեծ մասը կիներ էին:

Պաշտօնական կառքերը հազիւ հեռացած էին, երբ հեծեալ ոստիկանութիւնը սկսաւ բռնի ցրուել ցուցարարները: Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան: Գերման նախարարը երկու օր մնաց Վիեննայի մէջ, կարելի եղածին չափ զգուշանալով երեւալէ, որպէսզի ցոյցերը ծայրայեղութեան չյանգին. մանաւանդ որ Աւստրիոյ Հայրենասիրական ճակատն ալ հակացոյց մը սարքեց, «կեցցէ՛ Աւստրիա» աղաղակներով ։

Աւստրիոյ արտաքին նախարարը սեղան մը սարքեց ի պատիւ գերման հիւրին: Այս առթիւ խօսուած բաժակաճառերուն մէջ, երկու կողմերն ալ ողջունեցին 1936 յուլիս 11ի համաձայնութիւնը, որ պիտի օգնէ երկու երկիրներուն սերտ գործակցութեան եւ առկախ հարցերու կարգադրութեան :

*** Վերջին լուրերու համաձայն, Ֆոն Նէօրաթ Աւստրիոյ վարչապետին հետ խօսած ատեն, անոր ուշադրութեան յանձնած է հետեւեալ երկու խնդիրները, — 1. Նացացնել Աւստրիան. — 2. Լուսաբանել միապետութեան վերահաստատման հարցը: (Դոքթ. Շուշնիկ վերջերս յայտնած էր թէ այս խնդիրը Աւստրիոյ կը վերաբերի. բայց Գերմանիոյ մէջ անհանդուրժելի կը գտնեն Հապսպուրկեան գերդաստանին վերահաստատումը Աւստրիոյ մէջ):

*** Ցոյցերու ատեն խռովութիւններ ալ ծագեցան, նացիները եւ Աւստրիոյ հայրենասէրները դէմ դիմաց եկած ըլլալով:

Իտալիոյ խստութիւնները Եթովպիոյ մէջ

Մարաջախտ Կրացիանիի դէմ սարքուած մահափորձին առթիւ, անողոք հետապնդումներ կը կատարուին Ատտիս Աբէպայի եւ ամբողջ Եթովպիոյ մէջ: Դաւադրութեան բոլոր ծալքերը երեւան հանուած չեն տակաւին:

«Հետազօտիչ զօրախումբեր կռիւի մը բռնուեցան Լիճերու շրջանին մէջ (Հիւսիսային Եթովպիա) եւ ոչնչացուցին ապստամբ Ռաս Կասսէ Մարիամի զունդը: Ռասը սպաննուեցաւ, իսկ ուրիշ չորս պետեր գերի բռնուելով, անմիջապէս գնդակահարուեցան: Ռաս Կասսէ լուրջ նեղութիւն կը պատճառէր Իտալացիներուն: Ատտիս-Աբէպայէն փախչելով, միացած էր Ռաս Տէսթային, հրոսախումբեր կազմելու համար: Ամիսներէ ի վեր բազմաթիւ յարձակումներ կը կատարէր եւ իր սպաննութիւնը մեծ յաղթանակ մը կը համարուի Հռոմի մէջ :

*** Կ'ըսուի թէ մահափորձին վիրաւորներէն Աբունա Կիւրեղի վիճակը ծանրացած է: Իտալական թերթերը կը շարունակեն քրէական ոճիր նկատել դէպքը, եւ ոչ թէ քաղաքական մահափորձ :

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Ազգայնական բանակին հրամանատարութիւնը կը հերքէ այն լուրը թէ կառավարական զօրքը Օվիէտօ մտած է: Պաշարուած քաղաքին 5000 պահակները նորէն ետ մղած են 14,000 զինուորներու ահարկու յարձակումը, կիրակի օր: Ճակատամարտը տեւեց երկու օր: Կառավարական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ քաղաքին պահակազօրքը ամրութիւնները լքելով, տանիքները եւ նկուղները ապաստանած է, կռիւը շարունակելու համար: Կ'ըսուի թէ Զօր. Ֆրանքոյի դրկած զօրագունդը յաջողեր է կտրել կառավարական զօրքին հաղորդակ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐԹՆՑԷ՛Ք . .

Ահազանգ մը, այո՛, Հայաստանը սիրողներուն կողմէ ուղղուած Հայաստանի սիրահարներուն :

Կ'արտատպեմ առանց յառաջաբանի.

— « Եթէ հայ գօմիւնիստներ Ամերիկայի մէջ հայ մանուկներու համար պոլշէւիկեան դպրոցներ բանային, ազգային կրթութեան մը հիմերը դընելու համար, ասիկա եւս դասակարգային պայքարի արտայայտութիւններէն մին պիտի նկատէինք: Սակայն, Հայաստանի օգնութեան նպատակով գոյութիւն առած Հօկն է որ, ազգային նպատակներու շուրջ այս երկրին մէջ համագործակցութեան և համերաշխութեան բաղձանք յայտնելով հանդերձ, ժողովուրդին մէջ բաժանում ու պառակտում սկսած է մանուկներէն, եւ շատ ցաւալի է որ, Հօկը, որ կրթական ո եւ է առաքելութիւն չունի արտասահմանի հայութեան մէջ հայ դպրոցներու աշակերտներուն մէջ ապազգայնացում կը յառաջացնէ: Ասիկա կը պատահի ամէն տեղ, եւ մեզի հասած տեղեկութիւնները կը յայտնեն թէ, հակառակ Հօկի վարիչներուն քաղաքական եւ կուսակցական փրափակումնոտ ազատ ըլլալու յայտարարութեանց, համայնավարական սկզբունքներու և հաւատալիքներու համաձայն տեղի կ'ունենայ պզտիկներու իբրեւ թէ հայեցի կրթութիւնը »

«Դաշնակցական մամուլ ի՞նչ: Ո՛չ, ո՛չ: «Մի՛ վախնար. հանգիստ եղիր, բաշի ջան »:

Ամերիկայի Ռամկավարներուն պաշտօնաթերթն է որ կ'արտայ, խմբագրական սիւնակին: Ըստ խորագրին ալ, — «Բաժանումը մանուկներէն կը սկսի» (Պայքար, 21 յունուար):

Հատուած մը եւս, նոյնման համով-հոտով.

— « Ինչո՞ւ համար Հօկն Ամերիկայի մէջ դպրոց կը պահէ՝ եթէ այդ մարմինն հակառակ չէ ազգային կրթութեան, զոր մեր միւս հայ դպրոցները կուտան: Ինչո՞ւ համար Հօկն անբաւական կը նկատէ Ազգային Առաջնորդարանի հսկողութեան տակ բացուած նախակրթարանները: Միթէ Հօկն հակառա՞կ է ազգային դպրոցներու կրթական դրութեան եւ կամ արդեօք Ազգ. Առաջնորդարանի եւ եկեղեցիներու վարչութեան տակ դրուած ըլլալո՞ւն համար է որ, Հօկն առանձին դպրոց կ'ուզէ պահել: Միթէ հայ դպրոցները, հայ ընտանիքը, Հայոց ազգային հաստատութիւնները յետադիմութեան, տգիտութեան, խաւարի ազդակնե՞ր նկատելուն համար է որ իր առանձին դպրոցը կ'ուզէ ունենալ Հօկը ...

Սխալուած ենք մտածել որ, եթէ Հօկը տարուած չըլլար գօմիւնիզմէ, եթէ ան գրաւուած չըլլար ազգային՝ անցեալին եւ ներկային մէջ քամահրելու պոլշէւիկեան մտայնութենէն, եթէ սխալ հասկցուած արդիականութեան եւ արմատական խորհողութեան զոհուած չըլլար մեր ազգային գոյութեան եւ անհատականութեան պահպանութեան գերազանց շահն, այդ մարմինը բնաւ ձեռնարկած չէր ըլլար գործի մը, որ աւելի եւս կը խորացնէ մեր ներքին բաժանումն ու պառակտումը »:

Այսօր զոհացէ՛ք այս աղանդերով, յետոյ աւելի անուշի՛կ պատառներ ճաշակելու համար :

Ամերիկայի ռամկավար եղբայրներ ընդհանուր յարձակողական մը ձեռնարկած է այս միջոցին :

Մարտակոչը ծանօթ է արդէն.

— « Ազգասէրնե՛ր բոլոր գաղութներու, միացէ՛ք Դաշնակցութեան եւ Արտասահմանի համայնավարութեան դէմ »:

'Ուրեմն, հայրենասիրական վսեմ պատուականութիւն մը կատարած կ'ըլլամ, պարբերաբար լուրեր հաղորդելով ... նախատէն:

Ահազանգը հնչած է: Արթնցէ՛ք:

ՎԱՀԷ

Անգլիական զինարշաւը եւ Իտալիոյ վրդովումը

Մեծն Բրիտանիոյ ազգ. պաշտպանութեան ծախքերը՝ 1936 – 1937 տարեշրջանին համար, կը կազմեն 188 միլիոն ոսկիի գումար մը՝ մինչդեռ 1913–14ին 77,100,000 ոսկի էր (բանակ, նաւատորմ եւ օդատորմիղ): 1922 – 23ին ծախքը բարձրացած էր 111 միլիոնի, եւ յաջորդ 12 տարիներու ընթացքին զանազան ելեւէջներ կրելէ յետոյ, 1935 – 36ին յանկարծ հասաւ 136,900,000 ոսկիի: Այս տարուան ըսինք արդէն, — 188 միլիոն: Իսկ յառաջիկայ հինգ տարիներու ընթացքին (1937 – 1942) միջին ծախքը պիտի ըլլայ տարեկան 300 միլիոն ոսկի, որուն 220,000,000 ոսկին սովորական աղբիւրներէն պիտի ճարուի, իսկ 80,000,000ը փոխառութեամբ: Կը յիշուի թէ խորհրդարանը արտօնեց 400 միլիոն ոսկի փոխառութիւն կնքելու :

** Իտալիոյ մէջ լուրջ ուշադրութեամբ կը հետեւին Անգլիոյ վերազինման ճիգին: Թերթերը դիտել կուտան թէ Անգլիա վերադառնալով զինեալ խաղաղութեան մեթոտին, "մնաք բարով ըսած կ'ըլլայ Ազգերու Դաշնակցութեան : Յետոյ առասպել կը նկատեն այն դիտողութիւնը թէ Անգլիա հարկադրուած է սպառազինուիլ, ժողովրդապետութիւնները պաշտպանելու համար Ֆաշականութեան եւ դիկտատուրաներու դէմ :

Լոնտոնի թերթերը պատասխանելով այս հեգնութեանց, կը յիշեցնեն Մուսոլինիի ճառերը՝ «թնդանօթներու եւ գնդացիրներու գերազոյն գեղեցկութեան» մասին, եւ «ութ միլիոն սուիններու վրայ պատուաստուած ձիթենիի ճիւղը »:

** Հռոմէն կը գրեն թէ հաւանական է որ Մուսոլինի մարտ 10ին Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդին առջեւ պարզելով բրիտանական սպառազինութեանց խնդիրը, նոր զոհողութիւն մը պահանջէ ժողովուրդէն :

*** Գ. Կայտա, որ Մուսոլինիի բերանը կը համարուի, իր վերջին խմբագրականին մէջ դիտել կուտայ թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա փաստացի խմբակցութիւն մը կը կազմեն Եւրոպայի մէջ : «Միջազգային գործակցութեան համար պատրաստակամութիւն յայտնելով հանդերձ, անոնք լեցուն ատրճանակ մը կը դնեն Ա. Դ. Խորհուրդի սեղանին վրայ: Այսպէս կոչուած խաղաղասէր Անգլիոյ պատմութեան մէջ, երբեք այսքան վճռական կամք արտայայտուած չէր վերազինուելու : Կը հետեւի թէ բրիտանական կառավարութիւնը որոշ թուական մը ունի աչքի առջեւ, իր պատերազմական պատրաստութեանց լրացման համար, իբրեւ թէ անմիջական սպառնալիքի մը վրդովիչ մղձաւանջին տակ գտնուէր »:

Մի՛ մոռնաք յայտարարել տուրքերը

Ինչպէս ամէն տարի, պարտաւոր էք 1936ի եկամուտը յայտնել ձեր շրջանի տուրքերու վարչութեան, ամէնէն ուշը մինչեւ փետրուար 28 (եթէ առեւտրական էք՝ մինչեւ մարտ 31, հաշիւները փակելով դեկտ. 31ին): Հարցարանները կարելի ճարել քաղաքապետարաններէն: Թերացողները կամ ուշացողները ենթակայ են ծանր պատիժներու ։

ՊԵՐԼԻՆԻ տանտէրներուն յանձնարարուեցաւ ոստիկանութեան յանձնել ցանկ մը՝ իրենց տուներու բնակիչներէն: Այս կարգադրութեան շնորհիւ ոստիկանութիւնը պիտի կրնայ ուզած ատեն մտնել որ եւ է տուն, գիշեր թէ ցերեկ :

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

«ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՄԵԾ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ»

Բ.

Ջերնովի այս կարեւոր գործին առաջին հատորը ռուսերէնով լոյս տեսաւ 1934ին։ Երկրորդ հատորը տակաւին յանձնուած չէ տպագրութեան, բայց թարգմանիչը հեղինակին արտօնութեամբ այս երկու հատորները միացուցած է մէկ հատորի մէջ, գրաւելով ռուսական յեղափոխութեան այն շրջանը, որ կը սկսի ցարական իշխանութեան տապալումով եւ կը վերջանայ բոլշեւիզմի տիրապետութեամբ։

Ընթերցողը առաջին իսկ տպաւորութեամբ պիտի նկատէ որ Ջերնովի այս կարեւոր աշխատութիւնը կը կրէ երկու դրոշմ— ընկերաբանի եւ քաղաքական գործչի։ Ջերնով ընկերաբանի մը առարկայականութեամբ կը հաւաքէ իր փաստերը եւ կը վերլուծէ զանոնք բոլոր այն խնդիրներուն վերաբերմամբ — յեղափոխութեան պատճառներ, ցարիզմը, Տումա, բանակին քայքայումը, եւն., որոնց հետ ինք անձնապէս կապուած չէ։ Այստեղ ընկերաբան - պատմաբանն է, որ կը խօսի։ Բայց այն բոլոր կէտերուն մէջ — որոնք կը գրաւեն գրքին կարեւոր մասը, ինչպէս ժամանակաւոր Կառավարութեան վարած քաղաքականութիւնը, սովետներու եւ նոյն կառավարութեան յարաբերութիւնները, եւ յեղափոխութենէն անմիջապէս յետոյ Ռուսիոյ մէջ երեւան եկած քաղաքական - տնտեսական կացութիւնը եւն. արդէն կը զգաս որ քաղաքական գործիչ Ջերնովն է, որ կը խօսի արդարացնելու եւ պաշտպանելու որոշ դատ մը, որ իրն է, այն է՝ իր եւ իր կուսակիցներու տեսակէտները ճգնաժամային շրջանի մը մէջ։ Այս ենթակայական տարրէն չէ կրցած խուսափիլ Ջերնով, ինչպէս չեն կրցած խուսափիլ միւսները— Միլիւկով, Կերենսկի եւ Թրոցքի, եւ անոնցմէ ոչ մին կրնայ աւելի առարկայականութեամբ մը պարծենալ։ Անձնական այդ տարրը անխուսափելիօրէն կուգայ գրչին տակ ամէն անոնց, որոնք անձնապէս կապուած են խնդրոյ առարկայ դէպքերուն։ Անկարելի է պահանջել այդպիսի հեղինակներէ դուրս գալ իրենց անձնականութենէն, եւ վերէն, ուրիշ մը աչքերով դիտել իրենք զիրենք։ Գերմարդկային բան մը պիտի ըլլար այդ զոր ոչ մէկ մարդկային էակ կրնայ իրաւամբ պահանջել։ Բացարձակ առարկայականութիւն կարելի չէ փնտռել նոյն իսկ անոնց մօտ, որոնք խնդրոյ առարկայ ժամանակին մէջ կ'ապրին։ Կ'ընդունինք որ անձնական, ենթակայական տարրը որոշ չափով կը տկարացնէ հեղինակութեան մը պատմական արժէքը, բայց ընդունելու է նաեւ որ այդ անձնական տարրն ալ ունի իր արժէքը դէպքերը դիտելու այն մթնոլորտին, հոգեբանական մթնոլորտին մէջ, որուն մէջ անոնք տեղի կ'ունենային։ Եւ երբ մենք սկիզբէն ծանօթ ենք այդ իրողութեան, արդէն պաշտպանուած պէտք է զգանք վտանգին դէմ, որուն կրնայինք ենթարկուիլ այլապէս։ Այս ամէնը աչքի առջեւ ունենալով, ապահով կրնանք ըսել թէ Ջերնով գեղեցիկ ծառայութիւն մը, նպաստ մը ընծայած է ամէն անոնց, որոնք կ'ուզեն հասկնալ նշանակութիւնը ընկերային մեծ երեւոյթի մը, որ ռուսական յեղափոխութիւնն է։ Ան ոչ միայն ծանօթ է իր նիւթին, այլ եւ վարպետ մըն է անոր մշակման արուեստին։ Դէպքերն ու դէմքերը անոր գրչին ներքեւ կը ստանան կենդանութիւն մը, որ կը բացակայի շատ մը ուրիշ գրիչներու քով։

Ինծի ծանօթ հեղինակներէն ոչ մէկը այնքան ուժեղ ու պարզ կերպով ներկայացուցած է ցարական կարգուսարքի մեքենային քայքայուած ու վերջնական խորտակումը, որքան Ջերնով, թէեւ ան նոր մեկնաբանութիւն մը չի տար անոնց պատճառներուն, դէպքերուն եւ դէմքերուն։ Մանրամասնութեանց մէջ կարելի չէ մտնել երեւան բերելու ցարի եւ ցարուհիի դիմանկարը, ապա՝ անոնց չար ոգիին՝ Ռասպուտինի այլանդակ պատկերը։ Ջերնով կը հերքէ այն տեսակէտը թէ ցարուհին կ'ուզէր մատնել Ռուսիան յօգուտ Գերմանիոյ։ Ցարուհին մտահոգ էր միայն Նիկոլա Բ.ի գահին պահպանումով։ Կը հերքէ նաեւ այն զրոյցները, որոնք երբեմն այնքան շատ կը կրկնուէին ցարուհիին եւ Ռասպուտինի մտերմական յարաբերութեանց մասին։ Գալով Ռասպուտինի՝ կը ժխտէ այն կարծիքը թէ ան պետական քաղաքականութիւն մը կը մշակէր վարագոյրին ետեւ, եւ այս պատճառով էր որ ան ցարուհիին վրայ ազդելով կը տապալէր այս կամ այն նախարարը, եւ անոնց տեղ դնել կուտար ուրիշներ։ Ռասպուտին, կ'ըսէ Ջերնով, հետաքրքրուած էր միմիայն իր անձով։ Եւ իր ազդեցութիւնը կը գործածէր ցարուհիին մօտ ի նպաստ իր բարեկամներուն եւ ընդդէմ իր թշնամիներուն։ Աւելի անդին Ռասպուտին չէր կրնար մտածել։ Բայց, Ջերնով, կարծես հակասութեան մը մէջ կ'իյնայ ըսելով թէ Ռասպուտին կը ջանար առանձին հաշտութիւն մը յառաջ բերել Ռուսիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ։ Արդեօք այս բարձր քաղաքականութիւնն ալ Ռասպուտինէ կը թելադրուէր այն վախէն թէ պատերազմի շարունակութիւնը կը սպառնար իր անձնական գիրքին։ Ջերնով չի ծանրանար այդ կէտին վրայ, բայց ան կասկած կը հրաւիրէ Ռասպուտինի տարրիր չարժառիթներու վրայ՝ գայն գրեթէ հաշւելով բարոյական ամէն սկզբունքէ ու հասկացողութենէ։

Ջերնով գերազանցած է ինքզինքը Միլիւկովի եւ Կերենսկիի պատկերները գծելու ժամանակ, որքան ալ որ անձնական տրամադրութեանց երանգ մը չզարնի նման փռուած տեսնուի այդ դիմանկարներուն վրայ։ Թրոցքին ալ փորձուեր է նկարել Միլիւկովն ու Կերենսկին, ինչպէս եւ Կամենեւ, Զինովիեւ եւ ուրիշներ, բայց Թրոցքին համբերութիւն չունի նման աշխատանքի համար, գրչի մէկ երկու թեթ հարուածով կ'ամբողջացնէ իր ուրուագծերը կամ ծաղրանկարները։ Ջերնով աւելի կարեւորութիւն կուտայ։ Թրոցքին դէմքեր նկարելու մէջ նկարիչ Ջերնովի մօտ պարզ ծաղրանկարիչ մը կ'երեւի։ Այս կարեւորութիւնը հաւանաբար յառաջ կուգայ այն իրողութենէն, որ Թրոցքի աւելի արժէք կ'ընծայէ դէպքերուն քան դէմքերուն, մինչ Ջերնով չի կրնար անտեսել դէպքերուն հետ սերտ կապ ունեցող դէմքերը, որոնք կը ներկայացնեն մարդկային տարրը ընկերային շարժումներուն մէջ։ Այսպէսով կարելի է բացատրել այն հոգածութիւնը, զոր Ջերնով ցոյց տուած է Նիկոլա ցարը, Տումայի մինչեւ նախագահ՝ Ռոտիանկօ, Միլիւկովը եւ Կերենսկին նկարագրելու ժամանակ — դէմքերու նկարագրութեան մէջ, մանաւանդ վերջին երկուքի պարագային։ Ցատկութիւնները, զորս Ջերնով կը վերագրէ Միլիւկովի եւ Կերենսկիի, աւելի կ'ուժեղնան այն համագրութեան մէջ, որ իրապէս կենդանի նկարի մը տպաւորութիւնը կը թողու ընթերցողին վրայ։

ԱՐՄԷՆ ԳԱՐՏԻՋԵԱՆ

ԳԱՐՇԵԼԻ ՍՈՒՏԸ

— . —

ԽՄԲ.— Այս գրութիւնը կը հրատարակենք տեղի տալով հեղինակին մտահոգ խնդրանքին, այլապէս որ եւ է պատասխանի անարժան է այն զզուելի չերիւրանքը զոր երեք տարի առաջ մէջտեղ նետեց Մշեցի խմբապետը, ուրիշին վնասելու մտադրութեամբ, սակայն իրականին մէջ ցեխին մէջ գլորելով իր անցեալը եւ զինուորի պատիւը։

Հայ ժողովուրդի պատմութեան, յեղափոխութեան եւ խղճիս առջեւ հանգիստ ըլլալու համար, պարտք կը համարիմ յայտնել թէ խմբապետ Սմբատի եւ կարգ մը թերթերու «յայտնութիւններ»ը Գէորգ Չաւուշի եղերական մահուան առթիւ սաստ խեղաթիւրումն են պատմութեան եւ միեւնոյն ատեն նախատինք մը անզուգական Գէորգ Չաւուշի յիշատակին։

Մշեցի Սմբատ, նախկին Ֆէտայի խմբապետներէն, իր յուշերուն մէջ կը գրէ, թէ Գէորգ Չաւուշ սպաննուած է Ռուբէնի կողմէ, կ'ենթէն, Սուլուխի կռիւին մէջ։ Սոյն չինծու տեղեկութիւնները երեք տարիէ ի վեր շրջան կ'ընեն թերթէ թերթ եւ թերթէ թերթ, բայց ալ չափը անցաւ։ Ցարդ լռեցի հաւատալով թէ Սմբատ վերջապէս դարձի կուգայ խղճի խայթէն։ Աւաղ, սխալեցայ ու պարտք կը զգամ միանգամ ընդմիշտ յայտարարել ճշմարտութիւնը, թէ Ռուբէնը պաշտպանութեան չի կարօտիր այս հարցին մէջ։

Դէպքէն երեսուն տարի է անցած, մարդիկ չարակամօրէն, արեւի պէս յստակ եղելութիւնը կ'ուզեն աղաւաղել, սեւցնել պատմութիւնը եւ մուր քսել եռէկի կուռքերուն։ Իբրեւ հայ յեղափոխութեան համեստ մէկ զինուորը, ես ալ բաժին ունեցած եմ Սուլուխի պատմական կռիւին մէջ, եւ հոգիս կ'ընդվզի ի տես այն վատութեան որով մարդիկ կ'ուզեն նսեմացնել յեղափոխութիւնը եւ այն շրջանի գործիչները։

1907ին էր, Սուլուխի մէջ Ֆէտայիները կռիւի բռնուեցան կառավարական զօրքին եւ Քիւրտերու հետ։ Գիւղը պաշարուեցաւ։ Կիները եւ մանուկները հեռացուած էին գիւղէն։

Ֆէտայիները եւ տեղացի զինուած ուժերը հերոսական դիմադրութիւն ցոյց տուին։

Կռիւը կը ղեկավարէին Գէորգ եւ Ռուբէն։

Գէորգ Չաւուշ, Չրօի եւ Մուշէի հետ Քոչուկի տանիք դիրքին մէջ, գիւղին մէկ ծայրն էր, իսկ Ռուբէն մէկ ուրիշ ծայրը, Ռէս Ռաֆէլի տանիքը։

Կռիւը սաստ էր եւ յամառ։ Թուրք զինուորները երկար մաքառելէ յետոյ յաջողեցան մտնել գիւղին մէջ։ Ռուբէն իր տղաներով՝ Սէյտօ Պօղոս, Ցրօնքցիներ էլօ եւ Մխիթար, հակայարձակումի դիմեց Փողոցին մէջ գիրկընդխառն կռիւ մղեցին թուրք զինուորներուն հետ։ Կռուի այդ օրհասական վայրկեանին Գէորգ Չաւուշ ծանր հարուած կ'ստանայ գիւղի միւս ծայրին։ Սէյտօ Պօղոս տեսնելով որ կարեւոր ուժեր կեդրոնացած են Գէորգի դիրքին վրայ, կ'ըսէ Ռուբէնին. — «Երեւի Գէորգ զարնուած է, որ զօրքերը այդքան կ'առաջանան»։ Ռուբէնի կարգադրութեամբ Ցրօնքցի էլօ կ'երթայ Գէորգի մօտ հասկնալու իրողութիւնը։ էլօ կը վերադառնայ եւ կը յայտնէ թէ Գէորգ վիրաւորուած է.

Գէորգի հրացանը կռուի տաք ժամին կ'աւրուի, թշնամին արագօրէն կ'առաջանայ, չար գնդակ մը կը ծակէ Գէորգ Չաւուշի կուրծքը։ Եւ Գէորգ կ'իյնայ վիրաւոր։

Սուլուխի կռուէն տարիներ վերջ ծագեցաւ այս հէքեաթը, թէ Ռուբէն զարկաւ Գէորգը։ Ի՞նչպէս սակայն, երբ Գէորգ եւ Ռուբէն տարբեր դիրքերու մէջ էին ու իրարմէ հեռու, Ռուբէն փողոցի մէջ կը կռուէր Թուրքերուն դէմ, երբ միւս դիրքին մէջ կը վիրաւորուէր Գէորգ։ ՍՈՒՏ ԵՒ ԶԱԶՐԵԼԻ ՍՈՒՏ Է.ՌՈՒԲԷՆԶԶԱՐԿԱԾ ԵՒ ՉԷՐ ԿՐՆԱՐ ԶԱՐՆԵԼ ԳԷՈՐԳԸ։ Ի՞նչ հրէշ պէտք է ըլլայ մարդ, օրհասական այն վայրկեանին, երբ թշնամին կը սպառնայ ոչնչացնել Ֆէտայիները եւ գիւղացիները, երբ հաշուած են վայրկեանները բոլորիս, ընկեր մը սպաննէ իր ընկերը։ Ինչո՞ւ եւ ի՞նչ բանի համար։ Ընդունա՞կ էին Անդրանիկները, Գուրգէնները, Սեպուհները եւ ուրիշ հազարաւորներ այդպիսի անարգ քայլի։ Ոչ, հազար անգամ ոչ։ Կեղծիքը, կիրքը կը խօսի մարդոց մէջ, երբ սուտ գրպարտութեամբ կ'ուզեն սեւցնել Սասնոյ յեղափոխականները եւ անոր առաջնորդ Ռուբէնը։

Ռուբէն չէ կատարած այդ եղրայրասպանութիւնը եւ չէր կրնար ընել։ Վերժառու Ֆէտային տեղն ու տեղը, իր արժանի պատիժը կուտար այդպիսի ընկերասպաններուն։

Կը յայտարարեմ կը վկայեմ իբրեւ մասնակից եւ վկայ այդ կռուին, որ ՎԵՐԷՆ ՎԱՐ ՍՈՒՏ Է եւ ԶՐՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆ ՌՈՒԲԷՆԻՆ ՎԵՐԱԳՐՈՒԱԾԸ։ Սմբատը ներկայ չէր այդ կռուին, ո՞րտեղէն հանեց այդ պատմութիւնը։ Իբրեւ թէ Ղասըմ բէյն է բուն աղբիւրը՝ վկայութեան։ Ղասըմ բէկը չէ մասնակցած այդ կռուին, ներկայ իսկ չէ եղած, թերեւս յետագային հնարած է այդ պատմութիւնը արդարացնելու համար իր դաւաճաններ՝ Չաւէնի, Սէյտօ Պօղոսի եւ Զնգոյի սպանութիւնը։

Սմբատ եթէ տարիներ առաջ գիտէր այդ պատմութիւնը,-իր յուշերկրկրկայէն որ գիտէր, - ինչո՞ւ եւ ի՞նչպէս համաձայնեցաւ անկէ ետք նորէն աշխատիլ Ռուբէնի հետ։ Ցեղափոխականի, մարդու ի՞նչ բարոյական էր, գիտնալ Ռուբէնի «ոճրագործութիւնն» եւ շարունակել աշխատակցիլ անոր։

Ռուբէն Սասունի գործիչն էր, ի՞նչպէս Սմբատ եւ միւս զինուորները իրեն ենթարկուեցան, ի՞նչպէս շարունակեցին միասին գործել Ռուբէնի հետ Տարօն - Տուրուբերանի եւ Հայաստանի հանրապետութեան մէջ։

Չէ՞ն հաւատար այն ժամանակ այդ սուտ զրոյցին, մանաւանդ որ խնդիրը քննուեցաւ իրաւասու մարմիններու կողմէ։ Եթէ մեղաւոր էր Ռուբէնը, ի՞նչպէս Սմբատները, Անդրանիկները, Մուրատները, Սեպուհները մընացին այն ժամանակ Դաշնակցութեան մէջ, ի՞նչպէս հանդուրժեցին Ռուբէնին։ Այն ժամանա՞կ անկեղծ էին թէ հիմա։

Ինչո՞ւ ազդարարեցաւ յեղափոխականի բարոյականը, ինչո՞ւ փոխուեցաւ Սմբատի հոգին։ «Աղճի խա՞յթը» խօսեցաւ, սակայն ինչո՞ւ հիմա, երբ երկիրը մեր ձեռքէն ելաւ, երբ յեղափոխական աշխատանքը դադրած է Աւետեաց Երկրի մէջ, երբ պատասխանատուութեան զգացումը դարձած է պարապ խօսք։ Տարիներ առաջ, ես Սմբատին, տունիս մէջ, քանի մը ընկերներու ներկայութեամբ կ'ըսէի — «Ինչո՞ւ այդպիսի սուտ պատմութիւններ կը գրէ իր յուշերում մէջ»։ Սմբատ պատասխանեց.

— «ԵՍ ԱՅԴ ՉԵՄ ՈՒԶԱԾ ԸՍԵԼ. ՅՈՒՇԵՐՈՒ ԳՐՈՂՆԵՐՆ ԵՆ ԸՐԱԾ։ Ըսած էի որ զրոյցներ կային, կ'ըսէին ժամանակին թէ Գէորգը սպաննուած է իր ընկերներու կողմէ, կուսային Ռուբէնի, Չրօի, Մուշէի, Սէյտօ Պօղոսի անունները»։

Հայրենակից Սմբատ, ո՞րն է ճիշդը քու բաներուդ, ա՞յն որ ըսիր իմ տունիս մէջ, թէ այն որ գրած ես յուշերուդ մէջ։ Տօսէ ճշմարտութիւնը։ Դուն եւ Ռուբէն մահկանացուներ էք, կ'երթաք, կը մնայ պատմութիւնը։ Արդեօք անձնական կիրքը աւելի՞ բարձր է քան խնկելի յիշատակը հերոսներու, անմոռանալի յեղափոխութեան անզուգական Գէորգ Չաւուշի։ Եղիր արդար եւ անկողմնակալ, մէկ ոտքդ գերեզմանին կը նայի, թող պատմութիւնը եւ վաղուան սերունդը ցաւով չյիշեն անունդ։

ՏԻԳՐԱՆ ՏԷՐՕՅԵԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԱԴԱՐՁ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

Վերքի մը սեւ գիծով

— . —

Կը յիշե՞ս, սիրելի Վահէ, տակաւին առաջ կը գրէի թէ՝ խորութիւն չգիտեմ ներփիններուս մէջ, պարբերաբար յուրեր պիտի տամ «Յառաջ»ի՝ հիւղակներէն, տուներէն, արհամանոցներէն, գործարաններէն, հանքերէն եւ գիտնականներէն։

Անշուշտ կարդացիր թղթատար աղաւնիիս հետ գրկած գիրս։ Ահա ուրիշ մը անոր չափ ուշադրաւ, եւ անկէ աւելի բարախուռն։

Երէկ առաւօտ, այս անմաքուր, այս ցուրտ քաղաքի բացառիկ օդէն օգտուելով՝ փորձեցի քիչ մը արեւ փնտռել։ Վերջապէս, վերի բլուրին մէջ լաւ մը փաթթուած՝ սկսայ քալել դէպի այն կողմը, ուր արեւը պարէն վերադարձող աղջկան մը պէս տժգոյն, սառն սառն իր ներկուած այտերը կը ցուցնէր ու կը պահէր։ Որքան քալեցի չեմ գիտեր։ Ցանկարծ կեցեր եմ աչքերս թերթիս։ Ու այդպէս երկար պիտի մնայի եթէ՝ «Ով Մեծասքանչ»էն խօսք մը ականջս չհասնէր

— Քալէ՛, մանչս։

— Ժը վիէն, մամա։

Սթափեցայ։ Ահա սեւ աչքերով, սեւ մազերով, խնձորի նման կարմիր այտերով տղեկ մը մօրը ձեռքէն բռնած՝ եկան ու անցան քովէս։ Հազիւ քանի մը քայլ ու ծուռ հիւղակի մը դուռ, ներս։

Հիմա, կ'ուզե՞ս որ նկարագրեմ այդ հիւղակը։ Քաջ գիտնալով, ո կեանքը ու հեւքը այդպիսի նկատներու համար կը զոհես, փորձ տալ պատկերը։

Ժամերուն հետ հաւասար սեւ, Անձրեւէն սեւցած տախտակէ պատեր։ Պարտէզ մը տան ետեւ կո մը։ Քիչ մը քաղցրութիւն, սիրելիս մտնենք այդ հիւղակի սեմէն ներս։

Ծիշդ դրան ետեւ, տան հայրը քննայի մը առջեւ նստած հաց կը կարէ։ Անդին, վառարանի մը վրայ կերակուր կ'եփի։ Քիչ մը անկիւնը, ննջարանն է։ Անկողին քով մաքուր սեղան մը, որուն վրայ պնակները շարուած են, անշուշտ շարան պէտք է հաշուել։ Բայց նանք, տան մայրը ինչեր չէ հիւսած ինչե՞ր չէ շարած այդ տախտակէ պատերուն վրայ։ Հայկական ձեռագործներ, մէկը միւսէն գեղեցիկ եւ մաքուր։ Հակառակ հիւղակ անունին հրանոտ։ Պատկերը, որ տեղացի համեստ տունէն չի տարբերիր. մակեց զիս։ Եւ ուրախութենէս հարցնեմ.

— Գո՞հ էք ձեր կեանքէն, տիկին

— Ուզենք չուզենք։

— Այո, շատ հպարտ եմ հայրենակիցներուս տան ճաշակին եւ մաքրութեան համար։

— Դեռ այս ոչինչ է։ Երբ որ հայրենիք երթալու բախտն ունենանք, այն ատեն է որ Հայուն ինչ եւ ըլլալը պիտի ցուցնենք օտարներուն։

Ի՞նչ ըսիր այս խօսքերուն, սիրելիս։ Սիրտդ չուռեցա՞ւ։ Երակներուդ մէջ արտակարգ ուժ մը չզգացի՞ր։ Բայց լսէ, դեռ չլմնցաւ։ Հիմա է որ մատս պիտի դնեմ վէրքիդ վրայ։

Տան մայրը, համեստ տանտիրոջ մը, կը խօսի տղեկին հետ.

— Շուտ ըրէ, դպրոցին ժամանակը կը մօտենայ, մանչս։

— Ժը սէ, մամա։

Հայոց լուծւում, Է Ռուբն վաղ կէլիյոր, պրագ օնյարը…

Ա՜խ այս վերջինը, սիրելի Վահէ, կարծես գլխուս դաշոյն մը մխեցին չափ ցաւ ազդեց։ Կատղեցայ։ Երթամ տեղը բարեկամս ըլլար, հաստատ, ինչե՞ր պիտի չընէի։ Բայց ինչ ընեմ, անծանօթի մը վայել ընթացքով մէկ կողմ դնելով՝ հարցուցի.

— Պարոն, աւելի լաւ չըլլա՞ր հայերէն խօսիլ Կ'երեւի թէ ետ ցաք…

— Աֆ էտերսրն, միւսիւ, պէտի բիւլէճեէ զոնուշտիւրմէ պաճըմ պէ Հայ օղլի Հայ ըմ, վէ չօճուզըմ հայ էվլատի։

Դառնութեան փոթորիկ մը անցաւ այդ հիւղակին մէջէն։ Տեսայ որ տան հօր աչքերը կը թրջին։ Կը զգար մեր ընեի յեղուին արժէքը։

Հիմա թոյլ կուտա՞ս, սիրելի Վահէ, որ խօսք մըն ալ ես աւելցնեմ.

Ով որ կ'աշխատի փճացնել այս վէրքը — Թրքախօսութիւն — որ մշակի մը պէս փակած է մեր սառոյց մնին, յեղափոխութիւն կատարած կ'ըլլայ։

Մայրենի լեզու, մայրենի լեզու — կա՞յ արդեօք բան մը այս աշխարհի վրայ որ ըլլայ քեզի քաղցր, ու քեզմէ աւելի նուիրական։

ԳԱՐՄԱՆ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԿՌՈՒԱՍԸ ՀԻՒՍԻՍԻ ԵՒ ՀԱՐԱՒԻ ՄԻՋԵՒ

Համաժողովը «քրիստոնեայ» բնակչութիւն ըսելով նկատի ունէր Պուլկարները, Յոյները, Սերպերը, եւ ոչ մէկը Հայերու մասին չէր մտածեր, քանի որ Հայերու վիճակը, ինչպէս բաւեցաւ վերը, առանձնայատուկ էր, իբրեւ «հաւատարիմ ցեղ»։ Համաժողովի նիստերէն մէկուն ատեն յանկարծ ներս մտաւ մեծ-եպարքոս Միթհատ փաշան եւ հաղորդեց որ վեհափառ սուլթանը հիմա սահմանադրութիւնը որ կը հաւասարեցնէր երկրի բոլոր քաղաքացիները։ Համաժողովին ուրիշ կը մնար եթէ ոչ յայտնել շնորհակալութիւն եւ այլ եւս աւելորդ համարել ժողովին աշխատանքները։ Այս բոլորը սակայն սուտ եղան և շուտով ծագեցաւ պատերազմ Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ իբր թէ ազատագրելու համար Պուլկարները, սակայն դէպքերը եւ պատերազմի ընթացքը ցոյց տուին, որ Պուլկարները միայն պատրուակ էին, իսկ Ռուսաստանի փրագան նպատակն էր գրաւել Կ. Պոլիսը եւ յառաջանալ դէպի Միջերկրական։ Ռուսական բանակները յաջողութեամբ կը յառաջանային, բայց Փլէվնայի անկումէն յետոյ, Անգլիան սկսաւ պահանջել Բ. Դուռէն անմիջապէս ստորագրել խաղաղութիւն Ռուսիոյ հետ, հակառակ պարագային՝ Ռուսերը Պոլիս պիտի երթային։ Սուլթանը շատ լաւ կը հասկնար թէ Անգլիա պիտի չձգէր որ Ռուսաստանը իջնէր Միջերկրական եւ այդ պատճառով չանապարհեց հաշտութիւն կնքել, որպէսզի Անգլիա հարկադրուի գործնապէս ելլել Ռուսիոյ դէմ։ Ռուսերը կը յառաջանային ու կը յառաջանային։ Այդ բոլորը վերջացաւ անով որ Անգլիացիները կեցուցին Ռուսերը եւ պատերազմը Սան-Սթեֆանոյի դաշնագրով…»։

Նուաճողական այդ պատերազմին մէջ, բախտը Պուլկարիային տուաւ անկախութիւն։ Ռուսերն ուրիշ առիթ պիտի չունենային յարձակելու Թուրքիոյ վրայ։ Սակայն նայն Թուրքիան իր հողամասով մնաց խոչընդոտ Ռուսաստանի համար Միջերկրականի ափերը իջնելու։ Չյաջողեցաւ Պատերազմը չլուծեց Ռուսաստանը Կ. Պոլսոյ եւ ահա այդ ժամանակն է, որ Ռուսերը յիշեցին միւս քրիստոնեաները, քանի որ Պուլկարներու անունով սկսած խաղը արդէն վերջացած էր։

Ռուս կառավարութիւնը սկսաւ որոնել միջոցներ օգտագործելու Թրքահայերը, մանաւանդ որ, Դաշնակներու աշխատանքը Կովկասի մէջ լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէր իրեն։ Նպատակն էր ստեղծել սադրանքներ Թուրքիոյ մէջ, միեւնոյն ժամանակ Դաշնակներու աշխատանքը վարել ուրիշ ճամբով, համաձայն իրենց՝ ռուսական կառավարութեան մտադրութիւններու։ Այդ տեսակէտէն Դաշնակցութիւնը, կը ներկայանայ միակ յեղափոխական եւ ընկերվարական կուսակցութիւնը Ռուսաստանի նախկին հողամասին վրայ, որ ինկաւ ցարական կառավարութեան կարթը.հաստատելով աչխոյժ գործակցութիւն՝ վերջինիս հետ Թուրքիոյ մէջ։ Մինչեւ Դաշնակցութեան երեւան գալը Թուրքիոյ մէջ, ոչ մէկ բան խանգարած էր Հայերու խաղաղ համակեցութիւնը Թուրքերուն հետ։ Ամբողջ առեւտուրը, արհեստական արտադրութիւնը, այսինքն երկրին ամբողջ տնտեսական կեանքը կը գտնուէր Հայերու ձեռքը։ Իմ խօսակցիս յայտարարութեամբ, Թուրքիոյ մէջ երբեք չէ եղած կառավարութիւն մը, ուր Հայերը իրենց մասնակցութիւնը բերած չըլլային։ Անոնք յաճախ եղած են ամենապատասխանատու դիրքերու վրայ, երբեմն մինչեւ իսկ արտաքին նախարարութեան գլուխը։

Ես պիտի ուզէի որ ընթերցողը մոլորանքի մէջ չիյնար, նկատի առնելով դատումս Դաշնակցութեան մասին, իբրեւ անգամ Ռուսաստանի ընկերվարական կուսակցութիւններու, ուրեմն մէկ կողմէ գործելով յանուն Բ. Միջազգայնականի եւ միւս կողմէ գործնապէս օժանդակելով ցարական Ռուսիոյ քաղաքականութեան Թուրքիոյ մէջ Հայկական քաղաքական երկուութեան բնոյթի վրայ ես կանգ առի, ոչ թէ Հայերը մեղադրելու, այլ ցոյց տալու համար թէ այդ երկուութիւնը լաւագոյն կերպով կ'արտացոլէ ճշտութիւնը իմ այն կարծիքիս՝ թէ բոլոր հայկական կուսակցութիւնները, մէջն ըլլալով նաեւ Դաշնակցութիւնը, եղած են եւ կը մնան խորապէս ազգային հայկական կուսակցութիւններ։ Դաշնակները ընկերվարական կուսակցութիւններու հետ էին, ցորչափ այդ կուսակցութիւնները պետութեան դաշնակցային (ֆէտէրաթիվ) կառուցման մէջ չտեսան հակայեղափոխութիւն՝ ցարական կառավարութեան հետ, որ անշուշտ Հայերուն խոստացած էր շատ բաներ Հայերու սրտին խօսող Թուրքիոյ մասին։ Դաշնակներուն, իբրեւ հայ ազգայնականներու հաշւոյն այդ կուսակցութիւնը։

1878ին պուլկարական խնդրով վերջացնելով պատերազմը, Ռուսաստան չստացաւ սպասուած արդիւնքը, ինչպէս բռնել արդէն. ան իր ուշադրութիւնը դարձուց Հայերու վրայ եւ Թրքահայերու արթնացման գործին համար Դաշնակները չխնայեցին իրենց ուժը։ Միանգամայն պարզ կը դառնայ, որ Ռուսաստանի մրցակցութիւնը խելապարօրէն նոր եւ նոր նուաճումներ կատարելու, իջնելու տաք ծովերը եւ Հնդկաստան, եւ Անգլիոյ պատնէշ կանգնիլը ռուսական աշխարհակալութեան դէմ մէկ կողմէ, Դաշնակներու աշխատանքը միւս կողմէ, արհեստականօրէն ստեղծեցին Թուրքիոյ մէջ «հայկական հարցը» նթէ Ռուսերը Թուրքիոյ մէջ գտան Հայերը, չարունակելու համար իրենց սադրանքները, Անգլիա եւս չմնաց անգործ։ Լաւ ըմբռնելով Ռուսաստանի ձգտումները, Անգլիա որոշեց անգամ ընդ միշտ Միջերկրականի մուտքի առջեւ դնել մնայուն պահակ մը եւ այդ նպատակով լորտ Պիքոնսֆիլտ Պերլինի դաշնագրին համաձայն գրաւեց Կիպրոս կղզին։ Ահա ատեն կը սկսի այսպէս կոչուած աւանդական անգլեւթուրքական բարեկամութիւնը, չունենալով ուրիշ նպատակ թէ ոչ արգիլել Ռուսերու առաջխաղացումը դէպի տաք ջուրերը, կարծես վերջին ժամանակներս նկատելի է նորէն կենդանանալ։ Ռուսերը ջլատ լօքցան, լրջօրէն սկսան զբաղիլ Հայերով եւ ինչպէս ցոյց տուին արդիւնքները, լոյս ունէին հայկական ուժերուն եւ արեան կաթիլով քաղուած մինչեւ Միջերկրականի ափերը…

ԹԱՄԳԻՑ ԵԼԵԿԽՈՏԻ

(7)

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՅԱՆԿԱԹԻՒՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ

ՎԻԷՆՆԱ, 15 փետրուար

Միջազգային քաղաքականութեան մէջ չունինք առնելու նման բան մը, և մէջ ընդ մէջ կը տեսնուի։ Առաջին յաջորդ մը կը տեսնուի։ Առաջին յաջորդութիւններու վարիչները և ընդհանրութիւններու պետական մարդիկ — Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ — միրարու եռեւէ իրենց միտքը բացատրեցին աշխարհագրական խնդիրներու եւ անոնց լուծումին հնարաւորութիւններուն վրայ։ Իրաւ է որ այս ցոյցերէն ոչ մին վճռական փոփոխութիւններ առաջ չբերաւ, բայց նշանակալի ուժերուն ծայրամասին վրայ, այսինքն Պալքանի մէջ եւ ուրիշ փոքր երկիրներու մէջ հետզհետէ աճեցուն այս վարմունքին հետեւանքով, խաղաղասիրական քաներ մը կը գտնեն։ Այսպէս, Հարաւային Արեւելքի մէջ Թուրքիա եւ Պուլկարիա նոր մղում մը կու տան իրենց քաղաքականութեան։ Եւրոպայի հիւսիսակողմը Ֆինլանտա եւ Մոսկուայի կողմէն, միւս կողմէն ալ Շուէտ-Նորվեկիա, Դանիա մեծ գործունէութեան մէջ են։ Դիւանագէտներու անխոնջ խումբը գործի սկսած է կրկին եռանդով։ Անոնց հիւսած թելերուն եռեւէն երկաթը իրաւ է թէ շատ ուշ է եւ թելերն ալ յայտնի չեն արդէն, բայց մարդկութեան տրամադրութիւնը, համաշխարհային հաւասարակշռութեան ծառայելիք ցանկութիւնը անպայման պիտի յանգին այդ թելերէն յուրին, խաղաղութեան գոյց մը։ Ու մէկը, երբ այսօր թօթափէ պահ մը իր կանխակալ կարծիքները եւ յարակարծութիւնը կամ յոռետեսութիւնը, եւ ակամայ կախէ ընդհանուր աշխարհին վեր բարձրացող պայքարներէն, պիտի կրնայ լսել եւ տեսնել խաղաղութեան ցանկութեան կարգի չեչաը։ Բիզմարք որ մը իր կին՝ գրեց թէ, երբ մարդ իր նպատակին ու ճամբան այլ եւս ալ ոչ բէն, հեռացնէ կամ կորսնցնէ, անկէ մէջէն գուրս ցուէլ համար մէկ պարման կայ միայն — բարի ու անկեղծ բլլալ. ամէն օր աւելի, եւ վստահ եղիր որ վախճանը արգէն բարի կ՚ըլլայ։ Այսպիսի խորհուրդի մը անխոտոր հետեւողութիւնը պատմութեան մէջ ո՛չ մէկ ատեն այնքան անհրաժեշտ դարձած է որքան հիմա մեր օրերուն։

Աշխարհը կը փոխուի — թերեւս չենք զգար, չենք նշմարեր թէ ո՛րքան։ Անիկա ճիշդ է ամէն մարդերու համար, ընկերային, տնտեսական եւ մշակութային, միանգամայն արտաքին քաղաքականութեան տեսակէտով։ Մեծ օրինակ մը ահա այսպիսի փոփոխութեան — Բրիտանական համաշխարհային պետութեան նոր հիմնական կազմակերպութիւնը։ Միլիոնաւոր Հնդիկ ըմբիկներ, փարիաներ եւ կիներ, արտօնուեցան քայլ առնել դէպի քուէատուփերը։ Նրեւակայելի՞ք թէ ինչ անհաւատալի փոփոխութիւն է ասիկա համեմատ երբեմնի Արեւելեան Հնդկաց Ընկերութեան, որ Հնդիկները կը գործածէր իբրեւ պարզ ստրուկ, նոյն իսկ բաղդատմամբ Վիքթորիական ժամանակի երկրածաւալ կեդրոնացումի ոգիին։

Եգիպտոս այսօր գործնականապէս ԱԶԱՏ է եւ ԱՆԿԱԽ — բնիկը ժամանեց հուսկ ուրեմն ա՛յն խոէալին՝ որուն համար Արաբի փաշա ժամանակին կը պայքարէր։ Զինուորական հնաութեան հանդերձ, Զաղլուլ տարագրուեցաւ։ Զինուորականութեան միայն ճանչցուած ծանծան ստահմանադրական կեանքին ամէնէն արդիական խնդիրներով կը տագնապէ եւ տնտեսական վարդապետութեան նորանոր մէթոտներով կը հետեւի։ Համաշխարհային տնտեսական մրցակցութեան վրայ.. Ամէն կողմ նոր դասաւորումներ, ա-ա-ղին չցուած իրաններ, որոնք ակնապէս կը հետապնդեն կատարելագործում. Մեծամեծ պատասխանատուութիւններու գիտակից խոհականութեամբ։ Ուղղէ այն չինդրուի այս բովանդակ նոր լինելութիւնը, որ ապագայի հորիզոնէն կը ցոլանայ, որպէսզի ստեղծագործութիւնը անկաբելի չդառնայ, բան մը անխուսափելի է, խաղաղութի՛ւն։ Եւ խաղաղութեան հրամայական պահանջքը պէտք է լրացում գտնէ, աշխարհը փլուզումէ պահպանելու համար։

Դէպ ի խաղաղութիւն ցանկութիւնը այս ստեղծագործութեան գիտակցութեան արտայայտութիւնն է, որով այսօր կը տոգորուին ժողովուրդներ։ Բոլորը, պահանջը հետզհետէ կը դառնայ ներուժ, ամենօրեայ կեանքին ապահովութիւնը կրկին տեսնելու համար, ինչպէս կ՚ըլլար քիչ շատ յառաջոյն ժամանակներու մէջ։ Ամէն մարդու ներքին խորունկ դրօշմը ըրած է փափաքը՝ որ կարենայ համարտօրէն նուիրուիլ իր աշխատութեան, յանկարծակի քաղաքական եւ տնտեսական բարդութիւններէ անվնաս եւ անվտանգ։ Մարդոց կամքն է ազատագրուիլ մղձաւանջէն այնպիսի լուրերու, որոնք կուգան նորանոր գոտանդներ դուրս խաղաղութեան համար։ Մարդկութիւնը կը բաղձայ կրկին անդորրութիւն վայելել, յառելու համար դէպի վեհ արարուածները, մշակութային եւ գիտական կալուածներուն եւ դէպի յառաջդիմութիւններ տնտեսական եւ քաղաքական աշխատութեան։ Ամէն ժամանակէ աւելի հիմա կ՚արժէ վերյիշել Հումպոլտի այն մեծ խօսքը, զոր արտասանեց Պերլինի Համալսարանին հաստատութեան առթիւ.— Գիտութեան ճշմարիտ եւ միակուռ օգուտը կը կայանայ ազգին մտաւոր ուժերուն ազատ զարգացումին մէջ։ Բայց այս մտաւոր ուժերը խաղաղութեան՝ կը կարօտին, ինչպէս անհատը կը կարօտի, որպէսզի իր կեանքը կարենայ վարել քաղաքական հոգերէ զերծ։ Ասիկա ճշմարիտ է բոլոր երկիրներուն համար, եւ բոլոր ժողովուրդներու մէջ կը տեսնուի ձգտումը՝ հակառակութիւնները ջնջելու, որպէսզի անհատը արդիւնքներու եւ հրովարտակներու վայրի թափէն զերծ կարենայ իր ամենօրեայ աշխատանքին տալ ինքզինքը բարեկարգ պայմաններու մէջ։ Անհանդարտ, պճրաուն, անկայուն աշխարհի մը մէջ դէպի անդորրութիւն եւ ապահովութիւն մարդկութեան այս փափաքը ամէնէն զօրաւոր մղիչ ուժերէն եւ ազդակներէն մին դարձած է այսօր։

Ն. Ֆ. Փ.

ԶԻՆՈՒՈՐՅՈՒՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎ

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻ.— Շաբաթ երեկոյ տեղի ունեցաւ Փորթ տ'Իթալիի, Ժանթիյի, Պիւէթի եւ Շուազիի զինուորցոյններու ընդհ. ժողովը, ներկայութեամբ վերոյիշեալ շրջաններու բոլոր հայրենակիցներու՝ առանց տարիքի խտրութեան։ Ներկաներու թիւը 120ը անցած էր։

Հակառակ ոչ-թաղեցիներու մուտքը արգիլուած ըլլալու յայտարարութեան, դարձեալ քանի մը երիտասարդներ եկած էին Փարիզէն, այս առթիւ որոշուած արտայայտութիւններ ընելու ապաջնդութեամբ։

Ժամը ճիշդ 8.30ին յանուն առժամեայ վարչութեան զեկոյց տուաւ Գ. Ս. Ցովհաննէսեան, որմէ պարզուեցաւ թէ, վարչութիւնը պահած է իր անկախ գործունէութիւնը, եւ չէ ենթարկուած Սուրէթէ Սավանթի վիժուկին, նկատելով զայն ապօրինի մարմին մը՝ ընտրուած միմիայն որոշ տարիքի զինուորցոյններէ, որ իրաւունք չունի խօսելու ընդհ. հայութեան անունով։

Ցետոյ եղան զանազան դիտողութիւններ հարցումներ, որոնց պատասխանուեցաւ ճիշդ եւ անաչառօրէն։

Երբ բուն էութեան խօսելու կարգը եկաւ, չէզոք անունի տակ ծպտուած խառնակիչները սկսան իրենց ամբողջ մաղձը թափել Օֆիսներու հասցէին, ինչպէս նաեւ վարչութեան անդամակալ դիրքին հանդէպ, առանց հասկնալու համայնավարական քննադատութիւնը փառաբանելով իրենց ծանօթ երեւութականներու Պեղոսեանի խոստումները եւ պղպջակները։

Բայց երբ կարգը եկաւ իրենց առաջարկին պատասխանելու, այլայլած ներկաներու ջախջախիչ մեծամասնութեան միաձայնութեան, նախապէս խօսք մէկ բռնած ըլլալով, ձգեցին սրահը եւ մեկնեցան։ Անոնց թիւը հազիւ 25ի կը հասնէր։ Անկաշկանդ հաւատարմութեան տուրքը տալու դաշտին իրենց պետերուն՝ երկրորդ մարմին մը ստեղծելու համար շրջանիս մէջ։

Մնացեալ մեծամասնութիւնը հանդարտօրէն ժողովը շարունակելով, առժամեայ վարչութեան գործունէութիւնն ու ընթացքը գտաւ շիտակ եւ գոհացուցիչ, եւ միաձայնութեամբ հաստատելով զայն իր պաշտօնին մէջ հետեւեալ ցանկութիւնները յայտնեց ու հետապնդուած եւ գործադրութիւն։

1. Ապօրինի նկատել Փարիզի զինուորցոյններու ժողովը՝ ընտրած ու անկէ ընտրուած կեդր. վարչութիւնը՝ իր ընտրութեան ձեւը անհամապատասխան գտնելով իր գործունէութեան եւ անոնց հետ որ եւ է յարաբերութիւն չունենալ։

2. Նկատելով որ զինուորութիւնը համահայկական խնդիր է, որ կը հետաքրքրէ ամբողջ հայութեան դասակները՝ առանց տարիքի խտրութեան, ոչ ոք զրկուելու է ձայնի իրաւունքէ։

3. Մասնակցիլ եւ գործակցիլ այն ժողովներուն եւ մարմիններուն հետ, որոնք կը բաժնեն նոյն տեսակէտնե-րը, եւ կը փափաքին որ արտաքին որ եւ է գիմում կատարուի Օֆիսներու հետ խորհրդակցութեամբ եւ անոնց միջոցաւ կատարուի։

Հայ Զինուորցոյ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՁԵՆԿԻԼԷՐՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Զէնկիլէրի Հայր. Միութեան երեկոյթը տեղի ունեցաւ 13 փետր. Շբ. երեկոյ ժամը 9ին Հայ Ակումբի մէջ։

Հակառակ տեղացող անձրեւին, սրահը գրեթէ լեցուն էր ամբողջութեամբ։

Կը նախագահէր Միութեան քարտուղարը, որ պատմեց թէ ինչպէս 1908ին կարճ ժամանակի մը մէջ, Զէնկիլէրցին իր անխոնջ եւ յամառ աշխատանքին շնորհիւ յաջողած էր գնահատելի ատենամբ մը հասցնել կրթական մակարդակը, ծղտելով իր թաղորնի կողքին ունենալ նաեւ գիշերօթիկ կեդրոնական վարժարան մը եւ հիւանդանոց մը։ Դժբախտաբար քաղաքական դէպքերը վերիվայր յեղաշրջեցին բոլոր ծրագիրները։ Անոր բնակչութեան մէկ տասներորդը ընդհանուր տարագրութենէն ողջ մնացած գիւղացիներ են, Բիւթանիոյ շրջանէն, որ 1934ին Ալֆորվիլի մէջ կազմեցին իրենց Հայր. Միութիւնը եւ սովորական պարտականութեանց հետ կ՚ուզեն հաստատել նաեւ Զէնկիլէրի տունը, Հայաստանի մէջ։

Այս նկարագրութենէն վերջ սկսան արտասանութիւնները։ Նախ տիկին Գերմոնիկ Անմաշեան արտասանեց Ղարիպին հայրենիքի կարօտը. Օր. Խոնարհիկ Աղաճանեան՝ «Հայուհին»։ Գ. Նազար Բապուճեան երգեց «Անուշ զարունը» եւ «Քէլէ քէլէ», Օր. Փեբուզ Քարճեան նախ առանձին, «Ինչ անուշ» եւ, յետոյ Օր. Խ. Այտածեանի հետ հայկական տարազով երգեց ու պարեց «Կոյնողին աղջիկն ու տղան», խիստ յաջող։ Օր. Երջանկուհի Նէշիգարտաշեան պարեց «Շամիլին պարը» նոյնպէս յաջող, Օր. Փ. Քարճեանի հետ ալ «Թամարան»։ Իսկ փոքրիկն Մարի Նազրճեան արտասանեց «Կարօտ» (Թումանեանէ)։ Բոլորն ալ ջերմապէս գնահատուեցան։

Գեղարուեստական բաժնէն վերջ, Տիկ. Գերմոնիկ Անմաշեանի եւ Օր. Զ. Խաչիկի հսկողութեամբ տեղի ունեցաւ վիճակահանութիւն մը։ Այնուհետեւ ներկայացուեցաւ «Պաշտօնս խոնիալ է» զաւեշտը, մէկ արար, որուն համար իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին Տիկ. Խոսրովուհի Այթունեան, Գ. Գ. Գառնիկ Քնար-եան, Վահրամ Մանկասարեան եւ Կարապետ Քէօսէեան

Վիճակախաղէն շահեցան հետեւեալ թիւերը.— 3, 6, 18, 40, 43, 53, 83, 93, 98, 121, 129, 131, 138, 142, 152, 190, 194, 196, 201, 204, 205, 216, 232, 244, 262, 271, 272, 275, 278, 293, 296, 304, 305, 307, 308, 326, 362, 427, 428, 439, 446, 451, 458, 466, 467, 476, 494, 497։

Հայրենակից մը

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

«Ցուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (12 փետր.)։

— «Միլանի հանդիպումին առիթով հրատարակուած պաշտօնական հաղորդագրութենէն կը տեսնուի, որ Իտալիա նիմակ ալ տակաւին տրամադրութիւն չունի ասկէ աւելի հեռու երթալու, իսկ Ռիւշտիւ Արաս պատրաստ է այդքանով ալ գոհանալու։ Երկու նախարարներու բարեկամական եւ մանրամասն թիւններ շօշափող մտքերու փոխանակութենէն յատակութեան ետեւցաւ,— կ՚ըսուի այդ հաղորդագրութեան մէջ,— որ Իտալիա եւ Թուրքիա չեն կրնար բաժնուած ըլլալ իրարմէ որեւէ խնդրով, եւ որ երկու պետութեանց միջեւ կրնան գոյութիւն ունենալ միայն փոխադարձ վստահութեան զգացումներ։ Անկէ զատ ճշդուեցաւ, որ երկուքն ալ օգտակար ու անհրաժեշտ կը նկատեն զարգացնել ի շահ խաղաղութեան յարաբերութեանց եւ յանուն ընդհանուր խաղաղութեան ու կայունութեան։ Այս իմաստով երկու արտաքին գործոց նախարարները համաձայնեցան իրենց դիւանագիտական սովորական ճամբով շարունակել հաղորդակցութեան մէջ մնալ՝ մտքերու փոխանակութեան արդիւնքին գործնական ձեւ տալու համար»։ Գաղով տեսակցութեան առանց ճշդուած խնդիրներուն՝ տեղեկագիրը կ՚ըսէ, թէ մասնաւոր ուշադրութիւն նուիրուեցաւ Մոնթրէօյի պայմանագրին եւ երկու պետութեանց դիրքին արեւելեան Միջերկրականի մէջ։

Համաձայն Ճէօրնալէ Տ՚Իթալիայի, իտալական կեդրոնական պաշտօնաթերթը կ՚իմացուի, որ Միլանի տեսակցութեան պահուն աւելի բան չէ եղած, քան այն՝ ինչ որ յիշուած է պաշտօնական տեղեկագրին մէջ։ Բանակցութիւններ այսուհետեւ պիտի շարունակուին սովորական դիւանագիտական եղանակով՝ կարելի դարձնելու համար Իտալիոյ միացումը Մոնթրէօյի համաձայնութեան։ Ի մէջ այլոց կ՚ըսուի, թէ Ռիւշտիւ Արաս յայտնած է, որ Ժընեւի մէջ միջոց մը կը փնտռէ եղեր Եթովպիոյ խնդիրը եւ այդպէսով վերջացնելու Իտալիոյ աշխատակցութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան։

Իտալական մամուլը, հեռու արեւէ ոգեւորութենէ, կը սահմանափակուի պաղ, գործնական դատողութիւններով Միլանի հանդիպումին մասին։ Այսպէս, կիսապաշտօնական Ճոռնալէ տ'Իտալիա կը գրէ։ «Կարեւորը ճնշ բերուած արդիւնքին մէջ այն է, որ Թուրքիա ընդունեց, թէ իր անվտանգութիւնը Իտալիոյ հանդէպ ապահով է։ Թուրքիոյ համար կասկածելին ամենէն առաջ Լերոս կղզին ամրացումն էր Իտալիոյ կողմէն։ Այդ խնդրին քննութիւնը ... թէ Լերոս — բեւ այդ կղզին Տարտանէլին մօտ կը գտնուի — մէկ մասն է այն ամրութիւններուն, որոնք հաստատուած են պաշտպանելու համար Իտալիոյ առեւտրական շահերը արեւելեան Միջերկրականի մէջ եւ ապահովելու համար կայսրութեան ծովային ճամբաները։ Անգլիա եւս իր կայսրութեան ճամբաներու պաշտպանութեան համար ամրացուցած է Մալթան, Կիպրոսը եւ իր դիրքերը թրքական սահմանին մօտ։ Բայց սահմանային ամրութիւններու մտահոգութիւնը տակաւին չի նշանակեր, որ անոնք յարձակողական դիտաւորութիւններէ ծագած են»։

Անգամ մը, որ այս կէտերը պարզաբանուած են, կ՚ըսէ թերթը, Հռոմի եւ Անգարայի համար դժուար պիտի չըլլայ սովորական դիւանագիտական ճամբով քննել այն խնդիրները, որոնք կը վերաբերին երկու կողմերու մասնաւոր շահերուն, ինչպէս նաեւ՝ պէտք եղած պարագային՝ այդ շահերուն համապատասխան միակերպ ուղեգիծ մը մշակել ընդհանուր խնդիրներու նկատմամբ։ 1928ի իտալեւթուրք համաձայնութիւնը ծագած էր այն ենթադրութենէն, թէ երկու երկիրներու միջեւ ոչ միայն զուտ բացասականօրէն հակառակութիւններ չկան, այլեւ դրականօրէն գոյութիւն ունի գետին մը իրական համագործակցութեան։ Այսօր Եւրոպայի ընդհանուր վիճակը ա՛լ աւելի վճռականօրէն կը պահանջէ հաստատել պետութեանց յարաբերութիւնները շահերու նոյնութեան հիմին վրայ»։

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

Հալէպի «Էքլէր տիւ Նօռ» թերթը կ՚իմանայ թէ ցուցարարներ իրաքեան դրօշ պարզած են եւ գոչած — «Կեցցէ Կազի թագաւորը»։ Անոնք պատանդած են սրինկրատի շրջանը Իրաքի կցուի.

Վերապահութեամբ կը հաղորդենք նաեւ հետեւեալ տեղեկութիւնը.—

Համաձայն լրացներու, Սուրիոյ կեդրոնական կառավարութեան հետապնդած քաղաքականութենէն դժգոհ բնակչութիւնը, Ճէզիրէի մէջ, նկատելով որ երկրի այդ ծայրամասին մէջ որ եւ է օգնութիւն եւ շահ չեն տեսներ կառավարութենէն, կ՚ուզէ ինքնավար դառնալ, մասնաւոր վարչութիւն մը ստեղծելով։

Վերին Ճէզիրէի մէջ կը բնակին Քիւրտեր, Ասորիներ եւ փախստական ցեղեր։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԲԱՆԱԿԸ

Հազարապետ Փիքօ, որ Լիբանանի ու Սուրիոյ բանակներուն կազմութեան պարտականութիւնը ստանձնած է, երկար տեսակցութիւններ ունեցաւ զինուորական գրասենեակի պետին եւ պաշտօնակից անդամներուն հետ։

Հազարապետ Փիքօ ներկայացուցած է իր պատրաստած ծրագիրը Լիբանանի բանակին շուրջ։ Զինուորական գրասենեակին վաւերացումէն վերջ, ծրագիրը պիտի ներկայացուի Լիբանանի կառավարութեան։

Լիբանանի բանակը պիտի բաղկանայ չորս գօրագունդերէ։

Երկու բանակներու՝ սուրիական եւ լիբանանեան, տարազը եւ գէնքը նոյնը պիտի ըլլայ։ Նմանապէս զինուորական կրթութիւնն ու մարզանքը պիտի տրուի նոյն ձեւով։

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Մարաղի երդիքի հնդերէն լոյսը ներս կը սողոսկէր. Զէթի ծխացող ճրագը մարելով՝ Լեւոնը թղթերը յանձնային մէջ տեղաւորեց ու երկնցաւ յարդի վրայ, աչքերը առիքին յառած։

Մարաղը գիւղէն բաւական հեռու էր եւ չինուած էր գիւղի առջեւէն բարձրացող ձորի ալ կողին վրայ։ Անկէ վեր, սեպաձեւ կը սկսէր, քարքարոտ եւ լերկ կողը Ղըլճայի սարին։

Կէս ժամ մը չանցած, մէկ ալ մարաղի դուռը ճռնչելով բացուեցաւ եւ կանացի ձայն մը լսուեցաւ.

— Աւղարի ք. էզա՞ղ էք՝

Դրան անախորժ ճռռոցի վրայ Լեւոնը բարձրացաւ տեղէն, իսկ քնած ընկերները աքթննալով եղած տեղերնին նստան.

— Հա, քուրիկ, ի՞նչ կայ որ,— պատասխանեց Լեւոնը։

— Առաքելը բսաւ որ ... բսաւ որ հասարի ձէնը աշխարհ բռներ է .. Կարակոնքի դաշտը սեւին տուեր է. Սարայի կողմէն, Արճակի կողմէն, Փիրոնլանի կողմէն քրտի ձիաւորը փրթեր կուգայ .. Տահա վերջը չեքեկը

... Աստուած հայ քրիստոնեային քշմէկ էնի Առաքելը բսաւ որ խապար տամ տղերնիդ չարժ մի գայ ...

— Քուրիկ — բայց մը մտածելէ վերջ բսաւ Լեւոնը,— բսէ Առաքելին, որ չուտով հոս գայ։

— Առաքելը բսաւ, որ գեղէն չի կրնար հեռանալ ... Ախպօրս բսեմ՝ Շէկեներայ կողմէն ալ քրտու պայեկաղուք եւ օսմանլուք սուվարի կուգայ... Գե՞ղ պիտի մնան թէ ճամբով անցնին, յայտնի չէ ... Ես ուշացայ...

Կանացի ձայնը զաղրեցաւ։

Մարաղի մէջ տիրեց խոր լռութիւն մը։ Լեւոնը վիրաւոր ձեռքը պատին յենած՝ այնպէս ալ մնաց, բառ երեւոյթին ծանր-մտքերու անձնատուր։

— Փոխանակ այս ծակին մէջ մկներու նման կառորուելու, դուրս գանք, — ու հրացանը վերցնելով ոտքի ցատկեց Ճափարը, բարձրահասակ, չքեղ կազմով երիտասարդ մը։

Լեւոնը կարծես չլսեց ընկերոջ խօսքը։ Աչքերը անորոշ կէտի մը յառած կը մտածէր, մինչ ձախ երեսի այլայլած մորթը գողդղալով կը կծ-կուէր։

— Ի՞նչ էք կեցեր, միասին դուրս գանք,— ընկերներուն դառնալով ըսաւ Ճափարը, որու դէմքը այրթնած, էր ու անհանգիստ չորս կողմը կը նայէր։

— Տե՛ղ,— զսպուած բարկութեամբ հրամայեց Լեւոնը,— կարծես մենք մեզ ազատելու համար եկած ըլլինք հոս, իսկ որ գիւղը փճանա՞յ։

Ճափարը ծեծ կերած շան նման կծկուեցաւ կեցած տեղը։ Հրացանը կրթնցուց պատին ու գլուխը կախած՝ նստաւ ընկերներու մօտ։ Ճափարը 96 թուականի քրտացած Հայ մըն էր, որ վերջի երեք չորս տարին եկած միացած էր յեղափոխականներուն։ Քիչ մը ցուցամոլ էր, քիչ մըն ալ շատախօս. բայց լաւ քրտերէն խօսելուն համար, Լեւոնը միշտ հետը կը պտըտցնէր զայն։

— Կուռօ, ի՞նչ է պատահած,— քրտերէն հարցուց Սատօյը, որ Աղպուլյաղցի Քիւրտ մըն էր, տասնեակորդ վալատ մը։ Այս Քիւրտը տարիներէ ի վեր բախտը կապած էր յեղափոխութեան հետ։

Ճափարը փափսուքով մը պատմեց եղած բաները։ Սատօի պղնձագոյն դէմքին վրայ ջիղ մը իսկ չխաղաց։ Սառնութեամբ ան լսեց, եւ գօտիի մէջէն հանեց չիպուխը, լեցուց ու հանդարտօրէն սկսաւ ծխել՝ հազիւ լսելի ձայնով մը ինքնիրեն բսելով։

— Մարդու ճակտին ինչ որ գրուած է՝ այն կը կատարուի։

Ղըլճայ գիւղը այդ առաւ արթնցաւ ամէն օրուան ազբած մղձաւանջի սարսափով։ Մարդիկ անհանգիստ սրտով դուրս կուգային տներէն, Աստուծոյ բարի լուրին հետ անորոշ երկիւղ մը դիմագրաւելու վախով։ Այդ օրը ի՞նչ պիտի բերէր իրեն հետ, ոչ ոք գիտէր. ու այդ չգիտութիւնը աւելի ծանր կերպով կ՚անդրադառնար իրենց հոգիներուն վրայ, քան եթէ դէմ յանդիման գտնուէին ծանր կացութեան մը։

Ասով մէկտեղ գիւղը անհրաժեշտօրէն իր սովորական կեանքը պիտի ապրէր անցած օրերու նման։ Տաւարը դուրս պիտի հանուէր, գոմը պիտի մաքրուէր, օրուան հացի համար թոնիրը պիտի վառուէր, խոտերու խուրձերը սարէն գիւղ պիտի կրուէին սայլերով քանի ձիւնը չէր նստած, ջաղացքը օր ու գիշեր պիտի բանէր, տան տանիքները պիտի պնդացուէին։ Սեպտեմբեր ամիսը եւ հոկտեմբերի առաջին տասնըհինգ օրերը նախապատրաստական շրջան մըն է, գիմաւորելու համար Հայաստանի խստաշունչ ձմեռը, որ կը տեւէ վեց ամիս, երբ ամէն գիւղ կղզիացած կ՚ապրի, ձիւնի թանձր պատանքով մը ծածկուած.

Գիւղի ծերունի քահանան՝ Տէր Վարդանը լուսաբացին եկեղեցի գնաց ամէն օրուան նման։ Կաղ ժամկոչը կոչ-նակը զարկաւ։ Քանի մը պառաւ կիներ ու ծերուներ, հազիւ երեսնին թրջած ձորամէջի սառը ջրով, յօրանջելով եկեղեցի մտան երկիւղածութեամբ դրան կողքի քարերը համբուրելէ վերջ։

Սովորական կեանքն էր որ կը բոլորէր. Օրուան առաջանալուն հետ, մտահոգ դէմքերը հետզհետէ կը պայծառանային։ Գիւղի գեղեցիկ աղջիկները ու հարսերը ալ վստահ էին որ ամէն օրուան նման լերան ծերպերու, հեղեղատներու խոռոչներուն մէջ պիտի չանցրնէին օրը։ Փոթորիկը անցած լինելու էր։ Ու ի՞նչ վեհափառ գեղեցկութեամբ կը բարձրանար արեւը, հեռուէն, պարսկական սարերու ետեւէն։ Երկինքի նման կապ-կապոյտ Արճակի լիճը իր հանդարտ ջրերուն մէջ կը դրկէր հրճակայ սարերու պատկերը։

«Օրհնեալ է Աստուած, գովեալ է Աստուած»,— ու ծանր աքացով եկեղեցիի անկիւնը, քարի մը վրայ նստաւ ծերունի քահանան, հասակակից ծերունի ընկերներով։

Ու յանկարծ անսպասելի ձեռք մը անցաւ երկրի վրայէն։ Գայծառ արեւը կարծես խաւարեցաւ, լիճը իր կապոյտը կորսնցուց։ Գիւղացիներու հանդարտ սրտերը ծովի նման ալեկոծուեցան։ Տո՛ւմ, տո՛ւմ, տո՛ւմ, թմբուկի թաւ ձայնը բարձրացաւ ու թափանցիկ լայն պարտի վրայ ծանրօ-րէն չորքեցաւ՝ մահաշունչ արձագանգը սարէ սար, ձորէ ձոր հնչեցնելով, տո՛ւմ, տո՛ւմ, տո՛ւմ

Դժոխքը իր հրեշէն դռները լայն բացաւ.

Ղըլճայ գիւղը ինքն իր վրայ կծկուեցաւ։ Վազէ վազ տաւարի եռեւէն մարդ հասաւ գիւղի մօտ բերելու։ Կիներ ու աղջիկներ կուրծքերնին ծեծելով տները մտան. Ծերուներներ գլուխնին չարժելով՝ քուլուեցան հրապարակէն։ Եկեղեցիի քով մնացին քանի մը երիտասարդներ, որոնք մտահոգուած իրարու կը նայէին։ Գիւղի գործադիրը՝ աչքի զարնող երիտասարդ Սուրէնը անոնց մէջէն էր։

Հեռուէն հետու լսուող ճամբաները կը սկսէին կենդանանալ։ Արճակի կողմէն, Սարայի կողմէն, Փիրոնլանի կողմէն ձիաւորները ծայր տուին.Կուռգային մէկով, երկուքով, երբեմն փոքր խմբերով, արագ կը քշէին ձիերը դէպի հոն ուր ... կողմը, հոն, ուր յենալով յանկարծ վառ կ՚ինայ՝ նեղ ձորէ մը վերէ նորէն բարձրանալու համար

Հաւա՞ր ...

ՄԱԼԽԱՍ

Շար.

ցուցումները՝ այս ճակատին վրայ։

Կռիւները նոյն ուժգնութեամբ կը շարունակուին Մատրիտի ճակատին վրայ։ Կառավարական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ ապստամբները 4300 դիակներ ձգած են վերջին կռիւներուն մէջ, մեծ մասով Գերմանացիներ եւ Իտալացիներ։

Օրժոնիկիձէի յուղարկաւորութիւնը

Նոյեմբերեան հերոսին փոխաբերական յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ կիրակի օր, Մոսկուայի մէջ, արտակարգ շուքով։ Առտուն կանուխէն տասնեակ հազարաւոր անձեր ողջունեցին հանգուցեալին աճիւնը, որ դրուած էր արհեստակցական միութեանց մեծ սրահին մէջ։ Պատուոյ պահակները անընդհատ կը փոխուէին։ Վերջին պահակներն եղան Սթալին, Մոլոթով, Քականովիչ, Վորոշիլով, Եէժով, Միկոյեան եւն.։ Ժամը 2-30ին Սթալին, Մոլոթով եւ Քականովիչ աճիւնը պարունակող սափորը դուրս հանեցին Արհեստակցական Միութեանց Տունէն։ Թափորին առջեւէն կ'երթային կուսակցութեան վարիչները, կառավարութեան անդամները, հանգուցեալին ազգականներն ու բարեկամները եւ բազմաթիւ պատուիրակութիւններ զանազան հանրապետութիւններէ, զինուորական պահակախումբ մը եւ հարիւր հազարաւոր աշխատաւորներ՝ սուգի դրօշներով եւ հանգուցեալին կենդանագիրներով։ Կարմիր Հրապարակին վրայ, Լէնինի դամբարանին առջեւ, Մոլոթով խօսեցաւ յանուն կառավարութեան եւ Կեդր. Կոմիտէին, իսկ Վորոշիլով՝ յանուն բանակին։ Երկուքն ալ շեշտեցին թէ թրոցքիականներու դաւաճանութիւնը եւ վերջին դատավարութիւնը փութացուցին Օրժոնիկիձէի վախճանը։ «Մեր ընկերը երբեք միտքէն չէր անցըներ թէ իր գլխաւոր օգնականը՝ Փիաթաքով կրնար այդքան ինկած ըլլալ», բացագանչեց Մոլոթով։ Վորոշիլով յայտարարեց թէ խորհրդային բանակը ամենահզօրն է աշխարհի մէջ, ամենաբարձր արհեստագիտութեամբ, շնորհիւ Օրժոնիկիձէի

Այս ճառերէն վերջ, Սթալին, Մոլոթով եւ միւսները սափորը փոխադրեցին Քրէմլին, ուր կնքուեցաւ Քիրովի աճիւնը պարունակող սափորինքով։ Իսկ դուրսը զինուորները եւ 200,000 աշխատաւորներ թափոր կազմեցին Լէնինի դամբարանին առջեւ։ Յուղարկաւորութեան ներկայ էին նաեւ օտար դեսպանները։

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՔԵՒԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ցոյց մը կատարուեցաւ երկուշաբթի գիշեր, Փարիզի ամերիկեան ակումբին մէջ, Ուաշինկթընի ծննդեան 205ամեակին առթիւ։ Ներկայ էին 300 հիւրեր։ Վարչապետ Լէօն Պլում եւ ամերիկեան դեսպանը ճառեր խօսելով, անհրաժեշտ գտան վերջ տալ նեղ ազգայնականութեան, մաքսային պատուարներու եւ յարաճուն սպառազինութեանց, ապահովելու համար աշխարհի խաղաղութիւնը.

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԹԱԳԱԴՐՈՒԹԵԱՆ առթիւ Լոնտոն հրաւիրուեցան բոլոր պետութիւնները, մէջն ըլլալով Սպանիան (Մատրիտ) եւ Եթովպիան... Երեսփ. ժողովին մէջ Օր. Ռեւլլինսըն, ընկերվարական, պահանջեց որ Անգլիան «Հանարգուին» Զօր. Կէօրինկի ներկայութեամբ, սակայն ժողովականներու աղմուկին մէջ խեղդուեցաւ իր ձայնը։

ԱՆԳԼ. ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ծանուցագիր մը ուղղելով Եգիպտոսի կառավարութեան, պաշտօնապէս հրաւիրեց զայն իր թեկնածութիւնը դնել Ազգերու Դաշնակցութեան անդամակցութեան համար։ Զուիցերիական, յունական եւ իրաքեան կառավարութիւնները արդէն յայտնած են թէ ուժ պիտի տան Եգիպտոսի թեկնածութեան։

ՍԷՆԻ ՋՈՒՐԵՐԸ 67 սանթիմեթր բարձրացած են երկու օրէ ի վեր։ Առայժմ վտանգ չսպառնար ցուցահանդէսին շինութեանց համար, թէեւ երկու վայրերու մէջ աշխատանքները ընդհատուած են։ Այժմ 3 մեթր 40 է ջուրին բարձրութիւնը Վտանգաւոր կրնայ դառնալ երբ 3.60 կամ 3.70 ըլլայ բարձրացումը։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Անկէնի Մ.ճիւղին կողմէ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

M. Patenotre Dénoyersի, Անկէնի քաղաքապետին

տեղի կ'ունենայ 28 փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2 30էն մինչեւ կէսգիշեր

Salle des Fêtesի մէջ. 30 rue du Casino, Enghien.

կը մասնակցին՝ ՍԻՓԱՆ—ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը

Դերասան ԳՄԲԷԹԵԱՆ, սանուհիներու եւ սիրողներու կողմէ

կը ներկայացուի Պարոնեանի ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԷՆ պատկերներ։

ՊԱՐ ՄԵԾ ՃԱՇ ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ

Մուտք՝ մեծերու համար 7.50 ֆր. փոքրերու համար 3 ֆր։

Gare du Nordէն առնել շոգեկառք ժամը 1,56, 2.25, 3,05 3.30 եւլն։

Փրոֆ. Մէյեէի յիշատակին

Նուպարեան Մատենադարանի վարչութիւնը յարգանքի հաւաքոյթ մը կազմակերպած է, նուիրուած մեծանուն գիտնական, հայագէտ եւ հայ ազգին արտադին բարեկամ ողբացեալ փրոֆէսօր ԱՆԹՈՒԱՆ ՄԷՅԵԷԻ յիշատակին, փետրուար 27 շաբաթ օրը, ժամը 4ին, Նուպարեան Մատենադարանին մէջ։

Խօսք պիտի առնեն.— ՇԱՌԼ ՏԻԼ, անդամ Ֆրանս. Կաճառին, ԱԲԲԱՅ ԼՈՒԻ ՄԱՐԻԷՍ, ուսուցիչ Փարիզի Կաթոլիկ Համալսարանին, Պ. ԱՐՇԱԿ ՉՈՊԱՆԵԱՆ, Պ. Մ. Ս. ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ։

Գուէ առ.

ԼԻՈՆԻ Վաղարշեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը, ճինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԵՏՐ. 18Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԵԳԻՊՏԱՑԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

27 փետր շաբաթ երեկոյ, **Sociétés Savantes**ի սրահին մէջ։

Ծախսերու մասնակցութեան համար մուտք 2 ֆր.։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՓԵՏՐ. 18Ի ԱՌԹԻՒ

Փետր. 28, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Գարակէօզեանի սրահին մէջ, 45. Rue de la Défense. Իսի լէ Մուլինօ

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. ԿՆԵԱԶԵԱՆ (երգ), ընկ. ԿԱՐՕ ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ (արտասանութիւն), Պ. ԳԱՐԵԳԻՆ (թառ)

Մուտք 5 ֆրանք, անգործներու եւ երեխաներու՝ 3 ֆրանք

ԻՐԵԿՈՅԹՆԵՐ

կազմակերպուած Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան Վարչութեան կողմէ, իր սեփական Ակումբին մէջ,

8 Rue Bossuet, Paris (10)

Ա.— Վաղը, հինգշաբթի, ժամը ճիշդ 21 ին,

«ՎՐԱՆ ՄԸ ԵՒ ԼԵՌԸ» 20 օր Dauphinéի մէջ,

Պ. Յ. ԵԷՄԷՆԻՃԵԱՆԻ կողմէ

(Լուսարձակ լապտերով ցուցադրուած՝ **projection fixe**)

—

Բ.— Հինգշաբթի, 11 Մարտ, ժամը ճիշդ 21,15ին,

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

կը դասախօսէ՝ Պ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ, նիւթ ունենալով՝

բանաստեղծներ՝ ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ եւ ՎԱՀԱՆ ՄԱԼԷԶԵԱՆ,

Իրենց կեանքն ու գրական գործունէութիւնը։

ԾԱՆՕԹ.— Այս երեկոյթները պիտի ունենան իրենց պարի բաժինը։

Տարեկան Երեկոյթ-Պարահանդէս

(Դիմակաւոր եւ անդիմակ)

Ֆր. Կ. Խաչի Ս. Լուի ենթամասնաճիւղին կողմէ ի նպաստ հիւանդներու եւ անկարող ընտանիքներու, 27 փետր. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Ami du Peupleի սրահին մէջ, Route Nationale (ազգային ճամբ), St. Loup.

Կը խօսի Պ. Հ. ՍԵՐԷՆԿՈՒԼԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը ներկայացուի «Ուշ լինի նուշ լինի», կէս գիշերէն վերջ պարեր, մասնակցութեամբ Sébastien Boy's Jazzի ղեկավարութեամբ ջութակահար Պ. Ս. Չէօրէքճեանի, քոթիյոն, ճոխ պուֆէ, մաուչերի գիներով

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Կազմակերպուած Ալֆորվիլի Ս. Մինասեան ենթակոմիտէին կողմէ 28 փետր. ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Հայ Ակումբին մէջ.

1 Bld. Carnot, Alfortville

ժողովուրդի խնդրանքին զոհացում տալու համար

Սիւէ Սէթօ կը ցուցադրէ վերջին ներգաղթի կարաւանը Մարսէյլի մէջ, Ընկ. Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը, Բրատօի (Մարսէյլ) եկեղեցիին օծման հանդէսը, հայրենի յիշատակարան մը, Զիկանօ (տրամ) հայերէն տառերով եւ Շարլօի մէկ նոր գաւեշտը։

Մուտք մեծերու եւ փոքրիկներու 2 ֆր.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe.LYON.

Dancing-Cigale, պարահանդէս ամէն շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին եւ կիրակի ցերեկները ժամը 3ին, իսկ գիշերները ժամը 8.30ին։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Docteur ROGINSKY

Փարիզեան մասնագէտ

Կը դարմանէ ընդհանուր հիւանդութիւններ, տղոց, սրտի եւ ջղային հիւանդութիւններ։ Կ'ընդունի սկսեալ Փետր. 18էն ամէն հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 4—6։ 16 rue de la Défense Issy les Moulineaux. Seine

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՓԱՐԻԶԻ ԵՆԹԱ.Ի ՄԿԱՌՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

28 Փետրուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 14,30ին,

Théâtre Renée Maubel, 10 Rue de l'Orient. Paris

ԿԸ ԲԵՄԱԴՐՈՒԻ ՎԱՐԴԱՆԱՆՔԸ

(5 արար եւ 3 պատկեր)

Սիրայօժար մասնակցութեամբ եւ ղեկավարութեամբ

Դերասան Պ. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆ՝ 10, 7.50 եւ 5 ֆր.։

Տոմսերուն համար դիմել Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներուն մօտ եւ Պ. Կիւրքճեան 258 rue St. Honoré, Դրատուն Հրանտ Սամուէլ 51 rue Mr. le Prince եւ Պ. Կարօ Carlo, 34 rue St. Lazare։

Հաղորդ. միջոցներ.— Métro Place Blanche, օթօպիւս 30 եւլն.։

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷՔՐՕ ԿԱՌ ՏԻւ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։

Առաւօտները ժամադրութեամբ։

Cabinet de Me Artin KAZANDJIAN

Licencié en droit de la faculté de Paris

Ancien Avocat près les Tribunaux mixtes d'Egypte Conseil Juridique

10 et 12, Rue Richer, Paris Tél.: PROvence 04-64 et la suite

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԴԱՏԵՐ

Իրաւագիտական խորհրդակցութիւններու համար կ'ընդունի ամէն օր բացի կիրակիէ եւ տօն օրերէ ժամը 5 – 7։

Դիմեցէք իրեն եւ գոհ պիտի մնաք։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

VALENSI ՃԱՇԱՐԱՆԻ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆԸ

8 Rue Buffault, Paris (9)

Կը ծանուցանէ թէ յունուար 26ին Փրթի Ժուռնալի մեծ սրահներուն մէջ իր սարքած պարահանդէսը ունեցաւ աննախընթաց յաջողութիւն։ Ընդառաջելով իր յաճախորդներու եւ բարեկամներու խնդրանքին կազմակերպած նոր պարահանդէս մըտը տեղի պիտի ունենայ Փետրուար 20ին Փըթի Ժուռնալի սրահներուն մէջ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆՈՒԱԳ — JAZZ ORSINI

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՊՈՒՖԷ ղեկավարութեամբ Պ. ՎԱԼԷՆՍԻԻ

Դինները՝ 15 եւ 10 ֆրանք։

Տոմսերը կը ծախուին Restaurant Valensi. 8 Rue Buffault եւ Վալէնսիի մօտ. 12 Rue Popincourt, Paris

ԵՂԻՇԷ ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD	[illegible] **LLOYD**
48 rue de la République	**7 rue Auber, Paris**
Մարսէյլ. Tél. C.47-22 եւ C.74-51	Tél. Opéra 67-77 67-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։

Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար։ Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին։ Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

ՎԱԼԷՆՍԻ ՃԱՇԱՐԱՆԸ ԸՆԴԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

ԲՈԼՈՐԻՆ ԱՋՔԸ ԼՈՅՍ

Անոնք որ ստիպուած էին կարգի սպասել տեղ մը ունենալու համար ՎԱԼԷՆՍԻԻ ճաշարանին մէջ 8 Rue Buffault, այժմ կրնան վստահ ըլլալ որ համեմատաբար պայմաններու մէջ պիտի կրնան Արեւելքը վայելել եւ ԵՐԵՒԱՆ ՕՂԻՆ խմել իր նոր վարձած ընդարձակ ճաշարանին մէջ

41 Rue du Faubourg Montmartre, Paris

Մասնագէտ խոհարար մը պիտի պատրաստէ հայկական համեղ կերակուրներ։ Գիները աժան։

Հաւաքոյթներու համար կը տրամադրուին փոքր եւ մեծ սրահներ, միայն ճաշասպասելով, հարսանիքներու եւ խնջոյքներու սպասարկութիւն

Այցելեցէք անգամ մը։

ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մայիս 1էն Նոյեմբեր 15

—•—

Եթէ կար ժամանակ մը երբ մարդիկ միշտ աշտարակաշինութեամբ երկնային անծայրածիր խաւերուն մէջ բարձրանալու ձգտումը ունէին, նոյնը չէ այլ եւս մեր օրերուն, ուր օդաչուութիւնը հրաշքներ կը գործէ։

Պէտք է խոստովանիլ սակայն թէ բարձրանալու մարմաջը մարդկային յառաջդիմութեան հետ զուգընթաց զարգացած է, սկսած Բաբելոնի Աշտարակէն, եգիպտական բուրգերէն, Էյֆէլի աշտարակէն մինչեւ Ամերիկայի երկնասլաց շէնքերը։

Երբ Էյֆէլի աշտարակը, մեծագոյն գերազանցութեան եւ մարդկային հնարամտութեամբ երկնային բարձրաբերձ խաւերուն հասնելու ցոյց մը եղաւ, նոյնը չէ ներկայ պետութիւններու մտահոգութիւնը։ Քանի օդանաւը նուաճումներ կ'ընէ օդին մէջ, այնքան ալ պետութիւնները կը ձգտին հողին տակը թաքստոցներ եւ պատսպարաններ շինել, թունաւոր կազերու մահացու ազդեցութենէն զերծ մնալու համար։

Արդէն ռազմական տեսակէտով, մայրաքաղաքը պաշտպանելու, դերին մէջ արժէք չունի աշտարակը։

Միւս կողմէ ծրագրուած աշտարակին շինութեան համար հարկ պիտի ըլլար ծախսել, գրեթէ նոյնքան գումար որքան այժմու ցուցահանդէսին յատկացուած վարկը։

ԷՅՖԷԼԻ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ելեկտրական լոյսին օգտագործումը օրընթաց յառաջդիմելով, իր գիտական եւ գեղարուեստական առեղծագործութիւնները օրէ օր ճարտարութեամբ կը կիրարկուին զարդարուն արուեստներու մէջ։

Էյֆէլի աշտարակը շնորհիւ իր բարձրութեան, ցայտալոյսերու եւ հրթիռներու ամենագեղեցիկ կոթողը պիտի հանդիսանայ։

Հրարուեստական մէկ պիտի ուղղեն եւ բոցեր աշտարակին սանդուխներէն պիտի արձակուին, հրախաղերով փարթամ երեւոյթներ պարզելով։ Մինչդեռ իր ձայնասփիւռի կայանէն ներդաշնակ համերգութիւնները, լսելի պիտի ըլլան մօտաւորապէս եօթը քիլոմէթր տարածութեան մը վրայ։ 40 ձայնարձակ բարձրախօսերու միջոցաւ։

Հոս եւս լուսազարդութեան գունաւորումի եւ հրարձակութեան հետ միաժամանակ շարժման մէջ պիտի դրուին երաժշտական հոգեղմայլ կոտորներ, արտասովոր զգացումներ ներշնչելով։

Եօթը հարիւր լուսարձակ նորահնար լապտերներ — կազմուած բարձր ճնշումի տակ դրուած սնդիկի շոգիէ— աշտարակին մետաղեայ կառուցուածքին վրայ պիտի ցրուին, դիւթական պատկեր ձեւացնելու համար։

Իսկ իր գիմատուները պիտի փողփողին ութ քիլոմեթր երկայնութեամբ նրբերանգ լուսափողերով։ Ցեստոյ Պ. Ժորժ Քլոտի յղացած լուսարձակ գունդերը պիտի ամբողջացնեն աշտարակին պսակը։

Երեւելի գիտունին այս գունդերը կազմուած են բոլորաձեւ եւ սնամէջ ապակիէ խողովակներով, ուր կ'անցուած են նորուկ (neon) պարունակող փող մը — կարմիր լոյս արձակող — եւ սնդիկի գլորշիէ բաղկացած ուրիշ երկու փողիկներ, հայթայթելով կապոյտ ու կանանչ լոյս մը։ Երկու տարբեր ճառագայթներու ամբողջական խառնուրդէն կարելի է յառաջ բերել ճերմակ լոյսի ճաճանչ մը։

Ուրեմն հրթիռներու, պայթուցիկ, ցայտիչ, փիրուն, ճարճատող, որոտուն, փայլակնացայտ եւ լուսաճաճանչ պոռթկումները, միացած ջրային արտացոլումներու եւ ձայնասփիւռի դիւթական խաղերու, զարմանահրաշ տպաւորութիւն մը պիտի գործեն։

Անպատում տեսարան մը որուն ամբողջական նկարագրութիւնը ոչ բանաստեղծին բոցավառ երեւակայութիւնը կրնայ պատկերացնել, ոչ նկարիչին վրձինը գունաւորել եւ ոչ ալ արդի շարժանկարի ժապաւէնը նոյնութեամբ արտադրել։

ԿՐՕՆ ՉԱԼԸԳԵԱՆ

(Շար.) (6)

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ս. ԺԷՐՈՄ, ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՍՕ, ՊՕՄՕՆ

Մարսիլահայ տրամ-օփերէթ խումբը կը ներկայացնէ ղեկավարութեամբ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ եւ մասնակցութեամբ ՏԻԿ. ՍԻՐՈՒՆԻ, ՉԱՌԻԿԻ, Պ. Պ. ՑԷՐՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ ՔԷՉԷՃԵԱՆԻ եւ ուրիշներու

Գ. ՍԹՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆՑի գլուխ գործոցը

ՊԷՊՕ (3 արար)

Երգերով, պարերով՝ ղեկավարութեամբ Թաթոս ՍՈՒՐԷՆԻ։

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ ՄԷՋ.— 27 Փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին։

Պառ Մանուկի սրահը։

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՍՕԻ ՄԷՋ.— 28 Փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Bar Internationalի թատերասրահը։

ՊՕՄՕՆԻ ՄԷՋ.— 28 Փետր. կիրակի երեկոյ ժամը 9ին.

Վարանդեան սրահը, 10 Պուլվար Մարկէթի

Գիները ժողովրդական

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton : 82 . 75

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Daubenton, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 25 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
JEUDI 25 FÉVRIER 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3355

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ԿՌՈՒԱԽՆՁՈՐԸ

Այսօր, 25 փետրուար, Ժընեւի մէջ կազմուած յանձնախումբը գործի կը ձեռնարկէ, մշակելու համար Ալէքսանտրէթի մասին ծրագրուած կազմական կանոնագիրը: (Գէթ այսպէս կը հաւաստէին անցեալ շաբթու):

Իրաւագէտ-մասնագէտներ են որ պիտի կատարեն այս աշխատանքը, նկատի առնելով Ա. Դ. Խորհուրդին քուէարկած բանաձեւը: (27 յունուար).

Ժամանակին հրատարակած ենք համաձայնութեան պատճէնը: Ցիշողութիւնները թարմացնելու համար, ստորեւ կ'ամփոփենք անոր գլխաւոր կէտերը.—

1.— Ալէքսանտրէթ-Անտիոքի Սանճաքը կը կազմէ առանձին ամբողջութիւն մը: Կը վայելէ կատարեալ անկախութիւն իր ներքին գործերուն մէջ: Արտաքին գործերը կը վարէ Սուրիոյ պետութիւնը, վերապահութեամբ ստորեւ նշանակուած Գ. յօդուածին: Մաքսային եւ դրամական դրութիւնը նոյնն է Սուրիոյ եւ Սանճաքին համար:

2.— Սանճաքին մէջ թուրքերէնը պաշտօնական լեզուն է: Ա. Դ. Խորհուրդը պիտի որոշէ, համաձայն 10րդ յօդուածին տրամադրութեանց, ուրիշ լեզուի մը գործածութեան հանգամանքն ու պայմանները:

3.— Սուրիոյ կողմէ կնքուած ոչ մէկ միջազգային համաձայնութիւն որ կրնայ որ եւ է ձեւով ազդել այդ պետութեան անկախութեան եւ վեհապետութեան վրայ, ինչպէս եւ ոչ մէկ միջազգային որոշում որ կրնայ միեւնոյն հետեւանքները ունենալ, չեն կրնար գործադրուիլ Սանճաքին համար, առանց Ա. Դ. Խորհուրդին կանխայայտ եւ բացորոշ հաւանութեան:

Յաջորդ յօդուածներով կը ճշդուին հետեւեալ կէտերը.—

Ազգաժողովին կողմէ պատուիրակ մը, Ֆրանսացի, պիտի հսկէ նոր կարգուսարքին գործադրութեան վրայ:

Սանճաքը բանակ պիտի չունենայ, ոչ ալ պարտաւորիչ զինուորութիւն կամ զինուորական շինութիւն: Պիտի կազմուի միայն ոստիկանական ուժ մը, սահմանափակ թիւով:

Ֆրանքօ-թուրք դաշնագիր մը պիտի ապահովէ Սանճաքին հողային ամբողջութիւնը: Միեւնոյն ատեն համաձայնութիւն մը պիտի կնքուի Ֆրանսայի, Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ միջեւ, ապահովելով թուրքօ-սուրիական սահմանագլուխին պաշտպանութիւնը եւ «արգիլելով թրքական եւ սուրիական հողերուն մէջ որ եւ է կազմակերպութիւն կամ գործունէութիւն որ ուղղուած է միւս երկրին կարգուսարքին եւ ապահովութեան դէմ»:

Սանճաքին կազմական կանոնագիրը պիտի պարունակէ մասնաւոր տրամադրութիւն մը, ճշդելով Թուրքիոյ վերապահուած իրաւունքները՝ Ալէքսանտրէթի նաւահանգստին վրայ:

Ինչպէս հաղորդած ենք ժամանակին, այս համաձայնութիւնը խոր դառնութիւն պատճառեց Սուրիոյ մէջ: Լուրը հազիւ հաղորդուած, փոթորկալի ցոյցեր տեղի ունեցան գլխաւոր քաղաքներուն մէջ, եւ բողոքի հեռագիր մը ուղղուեցաւ Ժընեւ, Ազգերու Դաշնակցութեան: Անգլիոյ արտաքին նախարարը վճռական դեր մը կատարած ըլլալով համաձայնութեան մէջ, Սուրիոյ երեսփոխանական ժողովին նախագահը չվարանեցաւ յայտարարել, հրապարակաւ.

— « Մենք կը կարծենք թէ Պ. Իտըն բոլորովին անտարբեր՝ Սուրիոյ շահերուն, զոհեց մեր երկրին կենսական մէկ մասը, գնելու համար Թուրքիոյ բարեկամութիւնը: Զարմացանք որ Ֆրանսա տեղի տուաւ թրքական «պլէֆ»ին առջեւ: Թուրքերը պատերազմ չեն ըներ Ֆրանսայի եւ անոր դաշնակիցներուն դէմ... Մենք ժողովուրդներու փոխանակութիւն առաջարկեցինք Թուրքիոյ, բայց այս ծրագիրը սպաննուեցաւ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կողմէ»:

Այս ցոյցերէն անմիջապէս վերջն էր որ Փարիզ եկաւ Սուրիոյ վարչապետը, ընկերակցութեամբ նախարարի մը, յետոյ Ժընեւ երթալու եւ տեղին վրայ պաշտպանելու համար Սուրիոյ շահերը: Ժընեւ կը գտնուի նաեւ սուրիական կոմիտէին վարիչ ոգին, էմիր Շէքիպ Արսլան, որ իր խորին դառնութիւնը յայտնեց Ֆրանսական պատուիրակութեան, եղած զիջումներուն համար:

Ուրեմն, Սուրիոյ ներկայացուցիչները վերջին փորձ մը պիտի կատարեն Ժընեւի մէջ, կարելի եղածին չափ նպաստաւոր սահմանադրութիւն մը ձեռք բերելու համար: Թէեւ հիմնական կէտերը ճշդուած են, բայց չէ՞ որ յոյսը տկարներուն ապաւէնը եղած է, միշտ:

Արդ, ճիշդ այս պահուն, ահա թէ ինչ լուրեր կը հասնին Սուրիայէն:

Զափազանցութիւնները մէկդի դնելով հանդերձ, անդին կը մնայ բաւական բան, հաստատելու համար թէ Թուրքերը կը շարունակեն դաւեր սարքել թէ Ալէքսանտրէթի մէջ եւ թէ սահմանագլուխին երկայնքը, խուճապ ստեղծելու համար:

Կը թուի թէ նոր տագնապի մը մատնուած է ամբողջ հիւսիսային Սուրիան, մինչ ազդին մարդիկ ժողովներով զբաղած են:

Անշուշտ այս դէպքերը պիտի ազդեն Ժընեւի խորհրդակցութեանց վրայ: Աւելի բաց խօսելով, Թուրքերը պիտի ուզեն օգտագործել զանոնք, ոչ միայն շահուած պատառը պահելու, այլեւ նորեր ձեռք բերելու համար:

Ամէն պարագայի մէջ, կը գտնուինք անստուգութեան մը առջեւ որ կրնայ տեւել մինչեւ մայիս, երբ Ա. Դ. Խորհուրդը վերջնապէս պիտի վաւերացնէ Ալէքսանտրէթի սահմանադրութիւնը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ԱՐԱԲՆԵՐԸ ԿԸ ԳԱՂԹԵՆ...

«Հայերը Արաբներէն աւելի՞ հայրենասէր են»

Սուրիոյ վերջին թղթաթերը վրդովիչ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ երկրին կացութեան եւ թրքական դաւերու մասին: Հնարաւորութիւն չունենալով ստուգելու նուազ ու իրաւը, առ այժմ կ'արտատպենք արաբական թերթերուն մէջ երեւցած լուրերը:

Դամասկոսի «Էլ Քապաս» թերթը կը գրէ «Հայերը Արաբներէն աւելի՞ հայրենասէր են» խորագրին տակ.—

Պաշտօնակից մը մեզ յայտնեց թէ Ալէքսանտրէթի եւ Անտիոքի Արաբները սկսած են գաղթել Հալէպ, Հոմս եւ Համա, փախչելով շրջանի Թուրքերու գործունէութիւններէն: Կը կասկածինք այս եղելութեան ճշգրտութենէն: Բայց այնուամենայնիւ կ'ուզենք յայտարարել Ալէքսանտրէթի եւ Անտիոքի Արաբներուն թէ ներկայ պարագաներու մէջ գաղթելու մասին մտածելն իսկ աններելի ոճիր մը կը նկատենք: Թուրքերը ձեր վրայ կը յարձակի՞ն: Փոխադարձեցէք անոնցմէ աւելի ուժով ու կատաղութեամբ: Լաւ դաս մը տուէք ու հասկցուցէք այդ փոքրամասնութեան (կ'ակնարկէ Թուրքերուն) թէ այս երկիրը արաբական է եւ արաբ պիտի մնայ, հակառակ Ժընեւեան համաձայնագրին եւ Թուրքիոյ շնորհուած բոլոր առանձնաշնորհներուն:

Զարհուրած ենք գաղթի տարօրինակ լուրերէն: Եթէ այսօր մէկը կայ որ պիտի վախնար Ալէքսանտրէթի մէջ մնալ, այդ հայ ժողովուրդն է, շրջանի հայկական խղճուկ փոքրամասնութիւնը: Բայց ահա այդ Հայերը բարձրաձայն կը յայտարարեն թէ իրենք աւելի իրաւունքներ ունին այդ շրջանի վրայ քան Թուրքերը եւ թէ իրենք չպիտի հեռանան այդ երկրէն մահուան գնով իսկ: Եւ Արաբները դեռ կը մտածեն փախչի՞լ... իրենք, երկրին տէրերը: Միթէ՞ Հայերը աւելի հայրենասէր են ու արի քան Արաբները:

Պիտի ըմբռնէինք Արաբներու գաղթը, եթէ Թուրքերը իրօք Սանճաքը գրաւած ըլլային: Բայց քանի որ ո եւ է Թուրք չի կրնար սահմանը անցնիլ, առանց սուրիական հիւպատոսէն ստորագրուած անցագիր մը ունենալու, ի՞նչ կը նշանակէ ուրեմն այդ խուճապը:

Բայց տուէք թէ դուք քաջասիրտ մարդիկ էք, Ալէքսանտրէթի Արաբներ»:

Հալէպ եւ ուրիշ վայրե՞ր ալ վտանգուած

« Էլ Շապապ »վերլուծելով Հալէպի շրջանին մէջ մղուած թրքական քարոզչութիւնը, կը գրէ.—

Սուրիոյ հանրային կարծիքը կը մտատանջուի կարգ մը օտար քարոզչութիւններէ:

Զգոհանալով Ալէքսանտրէթէն, Թուրքերը այսօր աչք տնկած են Հալէպի վրայ ուր զաղտնի հաւաքոյթներ տեղի կ'ունենան Սուրիացիները կատարուած իրողութեան առջեւ դնելու համար: Դեռ վերջերս Թուրք բարձրաստիճան անձնաւորութիւն մը յայտարարեց թէ Թուրք կառավարութիւնը պիտի չվարանի Հալէպ քաղաքը պահանջելու, եթէ իր տնտեսական շահերը զինք հարկադրեն այդ պահանջը ներկայացնելու:

Միայն հիւս. Սուրիոյ մէջ չէ որ կը ծաւալի օտար քարոզութիւնը, ան կը տարածուի մինչեւ իսկ Ճէզիրէի Սանճաքին մէջ որ հարուստ է նաւթով: Հոն եւս սուրիական, քրտական ու ասորական համայնքները քարոզիչներու ազդեցութեան տակ, Ալէքսանտրէթի Սանճաքին շնորհուած ինքնավարական իրաւունքներուն յարեւմման իրաւունքներ կը պահանջեն: Սուրիական ներկայ կառավարութիւնը բնաւ պատասխանատու չէ պատահածներուն, սակայն ան պէտք է ալլալուրջ հսկէ եւ կորովի միջոցներ ձեռք առնէ մեզի սպառնացող վտանգներուն դէմ:

*** Սուրիոյ Ներքին Նախարարութիւնը օրը օրին տեղեկագիրներ կը ստանայ Ճէզիրէի կացութեան մասին: Այդ տեղեկագիրները մանրամասն ծանօթութիւններ կուտան Թուրք գործիչներուն անուններուն եւ գործունէութեան մասին ու կը շեշտեն թէ թրքական դրամը շռայլօրէն կը ծախսուի ամբողջ Ճէզիրէի շրջանին մէջ:

Սուրիական կառավարութիւնը հրահանգեց Ճէզիրէի կառավարիչին կտրուկ միջոցներ ձեռք առնել, ամենախիստ կերպով պայքարելու համար թրքական քարոզութեան դէմ:

Առժամեայ վարչապետը հեռաձայնով կանչուած ըլլալով մարզպանութեան կողմէ, կը կարծուի թէ Պ. Քուաթլիի տեսակցութիւնը կոմս տը Մարթէլի հետ սերտ կապակցութիւն ունի այն խստագոյն միջոցներուն հետ որոնք ձեռք պիտի առնուին ֆրանսական ու սուրիական իշխանութեանց կողմէ, պայքարելու համար թրքական գրգռութեանց դէմ Սուրիոյ հիւսիսային շրջաններուն մէջ:

Ազգայնական շրջանակներու մէջ խիստ մտահոգութիւն կը տիրէ հիւսիսային Սուրիոյ մէջ սկսած շարժումներու համար: Կուսակցութեան վարչական մարմինը՝ արտակարգ նիստի է հրաւիրուած՝ քննելու համար կացութիւնը:

Նպաստ Լա Սիոթայի գործազուրկներուն

Պուշ-տիւ-Ռոնի համայնավար ընտրեալներու խմբակցութեան կողմէ Լա Սիոթայի ժողովրդական համախմբումի նախագահ Պ. Սիկրի ուղղուած նամակ մը (19 փետրուար) կը տեղեկացնէ թէ՝ շնորհիւ իրենց յարատեւ աշխատանքին, «այսօր, իմ ներկայութեան, նախագահը հրամայեց համապատասխան վարչութեան՝ Նանսէնեան անցագիր ունեցողները ընդունիլ գործազրկութեան նպաստի համար: Այս խնդիրը խօսակցութեան առարկայ եղած էր վերջերս, նախագահին եւ նախարար Վիէնոյի միջեւ եւ նախագահը հարկադրուած էր ընդունիլ մեր տեսակէտին ճշդութիւնը: Ուրախ ենք որ կրցանք բարւոք վախճանի մը հասցնել այս գործը »:

ՓԱՐԻԶԻ ՍԱԿԱՐԱՆԻՆ մէջ արժեթուղթերը զգալապէս իջան, Լէօն Պլումի կէրակի օրուան ճառին վրայ, որ կը շեշտէր թէ գանձենը աւելի քան երբեք կապուած է ժողովրդական ճակատին եւ պիտի չփոխէ իր քաղաքականութիւնը: Ընդդիմադիրները կը շահագործեն այս պարագան:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԵՌ ԻՆՉԵ՞Ր, ԻՆՉԵ՞Ր ..

Լսեցինք տեսզանգը.— «Ազգասէրներ բոլոր գաղութներու, միացէ՛ք Դաշնակցութեան եւ Արտասահմանի համայնավարութեան դէմ »:

Ազդանշանը «Պայքար»ը տուած էր, ամիսներէ ի վեր: Երէկ նաշակեցինք հատուած մը՝ իր մէկ խմբագրականէն:

Արդ, շատ աւելի բաց կը խօսի ռամկավար յայտնի գործիչ մը, Պ. Ս. Փափազեան, յուզելով միեւնոյն հարցերը

Ի՞նչ է նոր մարտակոչն ալ,— «Ազգասէրներ բոլոր երկիրներու .. »

Լսեցէ՛ք, ուրեմն.

— « Հայկական սփիւռքի ազգային կեանքը խանգարել, քանդել սպառնացող երկրորդ ու մեծագոյն վտանգը մեր մէջ գործող Համայնավար տարրն է: Ասոնք, զանազան միջոցներով ու ծպտումներով, բայց յարատեւ մոլեգնութեամբ, կը ջանան ազգային ոգին տկարացնել մեր ժողովուրդին մէջ, քանդել մեր նախահարց Եկեղեցին, պառակտել ազգային ոգիով եւ ռամկավարական զրութեամբ կառավարուող մեր զանազան կազմակերպութիւնները: Ասոնք, նոյն իսկ կը փորձեն պղտորել Ամերիկայի մէջ ծնող մեր նոր սերունդին միտքը, իրենց լեցած զպրոցներուն մէջ, հայերէն սորվեցնելու պատրուակով, համայնավարական սկզբունքներ կը սորվեցնեն իրենց զաւակներուն ու զանոնք կը նախապաշարեն թէ ազգային ոգիի ու սկզբունքներու դէմ եւ թէ Մ. Նահանգաց կառավարական ու ընկերային դրութեան ու հաստատութեանց դէմ: Իրենց այս ապազգայնացուցիչ ձեռնարկներով հայ համայնավարներ ՀՕԿի, Համի, Կարմիր Խաչի եւն.ի միջոցաւ փոխանակ նպաստելու Հայաստանի վերաշինութեան, որով միայն պիտի արդարանար իրենց գոյութիւնը, կը փորձեն խռովել ու պառակտել գաղութներու ազգային կեանքը »: (Պայքար, 31 յունուար):

Վա՛յ եթէ Դաշնակցական մը գրի առած ըլլար այս խօսքերը

Ռամկավար օրկանին աշխատակիցը կէս նամբան մնացողներէն չերեւար:

Միեւնոյն յօդուածին մէջ, աւելի լայն բանալով օրհնեալ բերանը, դեռ ինչե՛ր կը պատմէ.

— « Հայկական սփիւռքը Հայաստանի կապուած է ոչ թէ իրաւական, այլ բարոյական եւ հայրենասիրական կապերով: Ուրեմն, բարոյական ու հայրենասիրական հասկցողութեանց համաձայն գործող կազմակերպութիւններ միայն կրնան արդիւնաւորապէս գործակցիլ Հայաստանի վերաշինութեան ու արտասահմանի Հայոց ազգապահպանման նպատակներով: ՀՕԿը ասոնց մէջ չէ, որովհետեւ անոր մէջ գործող պաշտպանները, գոնէ Ամերիկայի մէջ, աւելի կարեւորութիւն կուտան համայնավարական քարոզչութեան, քան թէ զուտ վերաշինական ձեռնարկներու: ՀՕՍ ԱՆՈՒՆԸ ՁԵՌՔՈՎ ՀԱՒԱՔՈՒԱԾ ԴՐԱՄՆԵՐՆ ԱԼ, ՄԵԾ ՄԱՍԱՄԲ, ԿԸ ԾԱԽՍՈՒԻՆ ՊՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ՔԱՐՈԶՉՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ: ՀՕԿի ղեկավարներուն մէջ այնքան զօրաւոր է թշնամութիւնը հայ ազգայնական տարրերու, Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ եւ Հայ հաստատութեանց հանդէպ, որքան է՝ բուն Համայնավար կազմակերպութեան անդամներուն մէջ: ՀՕԿի անդամներէն շատերուն մտայնութիւնն այնքան հակառակ է Մ. Նահանգաց ռամկավարական կարգերուն, որքան բուն Համայնավար կուսակցութեան պատկանողներու մտայնութիւնը: ՀՕԿի ղեկավարները կը խօսին ու կը գրեն միեւնոյն աղճատ ու անհարազատ կորճալեզուն, զոր կը գործածեն համայնավար թերթեր ամէն տեղ »:

— Բայց ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ այստեղ, Փարիզի մէջ եւ այլուր, ռամկավարները միշտ մէկ ադիւրէ կը խմեն Հօկին հետ, իրար հոտոտելով իբրեւ հարազատ «Հայաստանասէրներ»:

— Զայնդ քաշէ եւ երգէ, հետեւողութեամբ հայեամի.

Հօկին, Ռամկին զաղտնիքները ոչ
դուն գիտես, եւ ոչ ալ ես,
Վարագոյրը երբ որ բացուի, ոչ Հօկ
մնայ, եւ ոչ ալ Փօկ ...

ՎԱՀԷ

Զէնք ունեցողը կը գնդակահարուի

1400 ՀՈԳԻ ՀՐԱՑԱՆԻ ԲՌՆՈՒԱԾ՞

Ատտիս-Ապէպայէն կը հեռագրեն թէ փետրուար 19ի մահափորձին հետեւանքով ձերբակալուած երկու հազար բնիկներէն բոլոր անոնք որ զէնք ունէին, գնդակահարուեցան: Քանի մը հարիւր հոգի որոնք յաջողած էին ապացուցանել իրենց անմեղութիւնը, ազատ արձակուեցան. Հարցաքննութիւնները կը շարունակուին:

*** Նոր հեռագրի մը համաձայն, ազատ արձակուեցան միայն 300 հոգի, իսկ անոնք որ զէնք ունէին իրենց վրայ կամ իրենց խրճիթներուն մէջ, անմիջապէս գնդակահարուեցան: Շատ քիչեր միայն դատի պիտի քաշուին: Այնպէս որ իրապէս մինչեւ 1400 կը հաշուեն գնդակահարեալներուն թիւը.

Մարաջախտ Կրացիանի միշտ անդողդ եղած է որ եւ է ըմբոստութեան հանդէպ, զաղթային արշաւանքներու ատեն, այնպէս որ զարմանք չեն պատճառեր այս զանգուածային գնդակահարութիւնները: Կը թուի թէ բաւական երկար պիտի տեւէ Հապէշներու զինաթափութիւնը, որովհետեւ հրացանը միայն զէնք մը չէ, այլեւ դասակարգային խորհրդանշան մը՝ բնիկին համար:

Կ'ըսուի թէ ուրբաթ օրուան մահափորձը մէկ մասն էր ըմբոստութեան մը, որուն ազդանշանը տրուած էր հետեւեալ մարտակոչով.— « Ռաս Տէսթա քաղաքին վրայ կը յարձակի»: Այս առթիւ կ'ըսեն թէ ըմբոստ Ռասը Ատտիս-Ապէպայէն 50 մղոն հեռու կը գտնուէր, երբ ռումբ նետուեցաւ մարաջախտ Կրացիանիի դէմ:

Իտալիա պիտի չմասնակցի, եթէ Նէկիւս մասնակցի

Անգլիոյ թագաւորին թագադրութեան առթիւ Եթովպիոյ կայսրն ալ հրաւիրուած ըլլալով, մեծ զայրոյթ կը տիրէ Իտալիոյ մէջ: Պաշտօնական շրջանակները որոշ վերապահութիւն կը ցուցնեն, բայց մամուլը բուռն կերպով կը քննադատէ Անգլիոյ այս ընթացքը, մանաւանդ Միջերկրականի համաձայնութենէն վերջը:

Թերթ մը դիտել կուտայ թէ կարելի չէ միեւնոյն գծին վրայ դնել Իտալիոյ թագաւորին եւ Եթովպիոյ կայսեր մէկ ներկայացուցիչը եւ «սեւամորթավաճառ Թաֆարին» (կ'ակնարկէ Եթովպիոյ կայսեր).

Կը հաստատուի թէ Նէկիւսը ոչ միայն հրաւիրուած է, այլեւ հաւանական է որ Ռաս Տէսթան ղրկէ, իբրեւ ներկայացուցիչ, եթէ կարենայ դուրս հանել Եթովպիայէն . .

Անշուշտ Անգլիացիները ձեւ մը պիտի գտնեն, գոհացնելու համար երկու կողմերը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

«ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՄԵԾ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ»

Գ.

ՄԻԼԻՒԿՈՎ բազմակողմանի, բարձրագոյն ուսումնականն է, որ ունի նուրբ եւ ճկուն միտք, անդորր եւ հաւասարակշիռ, աւելի դասախօս մըն է քան առաջնորդ քաղաքական հոսանքի մը։ Ան ունի որոշ ճաշակ, խառնուածք քաղաքական կեանքի համար, եւ լաւ մարզուած կռուողի մը կարգապահութիւնը ու տիրապետելու կամքը։ Ան չի յուսահատիր ձախողութիւններէն, փիլիսոփայի մը նման կ'ընդունի զանոնք, եւ խնկական մարզիկի մը նման այն անյողդողդ հաւատքն ունի թէ իր վրիժառութեան պատեհութիւնը պիտի ներկայանայ, եւ առաջուց կը պատրաստուի այդ պատեհութեան համար։ Կատարեալ խորհրդարանական տիպար մըն է, գիտէ վիճիլ, եւ մանաւանդ միջամտել երկու հակառակորդ կողմերու, ճարպիկ բանաձեւով մը, որու արուեստին տակ հակասութիւնները կը չքանան, սուր անկիւնները կը յղկուին։ Պէտք եղածին չափ զգուշաւոր է, եւ գիտէ սպասել գործելու յարմար վայրկեանին։ Համբերութեամբ կը սպասէ նպաստաւոր կացութեան, կը տնտեսէ իր ուժը։ Այս շնորհներով օժտուած ըլլալով Միլիւկով մարդն էր խաղաղ ժամանակներու, երբ կեանքը կ'ընթանար սովորական պողոտաներէն։ Այդպիսի ժամանակներու մէջ Միլիւկով պատիւ պիտի բերէր ո եւ է երկրի խորհրդարանին, պետական կազմին։ Բայց Միլիւկովի կը պակսէր մէկ յատկութիւն, որ կտրեց անոր քաղաքական վերելքի ընթացքը։ Ան ամբոխին մարդը չէր, չէր հասկնար ռուս աշխատաւորին, գեղջուկին լեզուն, չէր զգար անոնց հոգեբանութիւնը, եւ չէր կրնար յարաբերութեան մտնել գազանացած ամբոխին հետ։ Այդ իսկ պատճառով Միլիւկով յարմար մարդը չէր յեղափոխական շրջանի մը համար, երբ ոչինչ կայուն էր, ամէն ինչ քաոսային, երբ դրութիւն մը չկար, այլ ամէն ինչ ծփուն եւ յարափոփոխ, երբ օրէնքը չէր որ կը տիրապետէր, այլ ամբոխային քմահաճոյքը, զոր կարելի չէ զսպել խորհրդարանական մեթոտներով։ Անհրաժեշտ էր տարբեր տիպար մը։

ԿԵՐԷՆՍԿԻՆ մասամբ կը մօտենար այդ տիպարին. Կերէնսկիի բնաւորութիւնը ընդոծին, սեփական օրգանական ուժ մը ունի, ամեհի ու դիւրագրգիռ, անհանդարտ եւ միշտ բան մը փնտռող։ Միլիւկովի նման Կերէնսկին ալ փաստաբան էր։ Այդպէս եւ բոլոր քաղաքական առաջնորդները, բայց, մինչ Միլիւկով հաշուող, չափող, կշռող ու ծրագրող էր, Կերէնսկի կ'ապրէր երեւակայութեամբ մը, որ քմահաճ է։ Եթէ Միլիւկով կ'ապրէր բաւականութեամբ ու տրամաբանութեամբ, Կերէնսկի կը վստահէր իր բնազդին, ներշնչմակցութեան, եւ իր առաջատարները, կը լեցնէր իր անհանգիստ երեւակայութեան շունչով, ու կը ձգէր որ անոնք երթան հովին քշած ուղղութեամբ

Այսպէս մինչ Միլիւկովի մէջ ամէն ինչ հաստատուն, կայուն ու սիստեմատիկ էր, Կերէնսկիի մէջ ամէն ինչ հակասական, անտրամաբանական, անկայուն էր, յաճախ քմահաճ, երեւակայական կամ կեղծ։ Եւ եթէ Միլիւկովի քաղաքական բազկերակը զանգաղած էր, Կերէնսկիինը ընդհակառակն շատ արագ կը զարնէր։ Միլիւկովի մէջ տիրական էր տրամաբանութիւնը, մինչ Կերէնսկիի մէջ՝ զգացումը, քմայքը։

Այդ էր պատճառը, որ երբ Միլիւկով իր գործակիցներուն վրայ վերէն կը նայէր, Կերէնսկի կը փնտռէր «հընազանդ ուղեկիցներ», եւ ան համակիր կը զգար անկախ ու մեծ անձնաւորութիւններու ներկայութենէն։ Բայց, Կերէնսկի օժտուած էր թելադրականութեան նշանակելի զօրութեամբ մը, եւ հոգեկան աւատանումի տանող անհուաճելի կարողութեամբ մը։ Իր ամենալաւ վայրկեաններուն՝ ան կրնար ամբոխներուն հաղորդել բարոյական էլեկտրականութեան ահարկու ցնցումներ, կրնար մղել ամբոխները, որ լան, ցնծան, ծունկի գան, սաւառնին, երդուին, զզջան, սրբեն, ու տան, մինչեւ ինքնամոռացութեան աստիճան, որովհետեւ Կերէնսկի ինք այդ պահերուն կը մատնուէր ինքնամոռացութեան։ Միլիւկով անսահմանօրէն բարձր էր Կերէնսկիէն մտաւորապէս, սակայն, Կերէնսկի անսահմանօրէն բարձր էր Միլիւկովէն հոգեկան տարերային ուժգնութեամբ։ Կերէնսկիի այս մեծ կարողութիւնը պակասաւոր էր, պարզ այն պատճառով, որ ան ամբոխին չէր պատկաներ, անոր մէջն ու ոսկորէն չէր, եւ այդ պատճառով անոր արտայայտութիւններն ու շարժումները արուեստական կը մնային։ Իսկական ամբոխավարներն ալ ծնած դերասաններ են, բայց անոնք այն առաւելութիւնն ունին, որ ծնունդն են ամբոխին, անոր մէջն միս ու ոսկորէն ոսկոր են, եւ ամբոխին հետ կը վարակուին անոր յատուկ յոյզերով ու կիրքերով, եւ իրենց թատերական շնորհքներով աւելի ուժգին կը փոխանցեն այդ յոյզերն ու կիրքերը ուրիշներուն, որովհետեւ անոնց թատերական շնորհները արուեստական տպաւորութիւն մը չեն ձգեր։

Ջերնովի գրչին տակ նոյնքան ուժեղ կերպով դուրս եկած են ոչ միայն ուրիշ դէմքեր, ինչպէս իշխան Լվով, ժամանակաւոր կառավարութեան առաջին վարչապետը, Ռոժիանքօ, Դումայի մեծղի նախագահը, Գուչկով, պատերազմական նախարարը՝ Կորնիլով, ատամանը, այլեւ խորտակումը այնպիսի հաստատութեանց, ցարական կառավարութիւնը, կայսերական բանակի մեքենականութիւնը, եւ Դուման։

Ջերնով կը հերքէ Միլիւկովի եւ ուրիշներու տեսակէտը թէ Դուման էր որ սկսաւ յեղափոխութիւնը ընդդէմ ցարիզմի, եւ զօրաւոր փաստերով կը հաստատէ թէ յեղափոխութիւնը տարերային մեծ շարժում մըն էր, որուն կազմակերպութեան մէջ հազիւ թէ յեղափոխական կուսակցութիւններ կամ աշխատաւորական միութիւններ փոքր դեր մը ունէին։ Չկար կազմակերպուած ղեկավարութիւն կամ ապստամբութիւն։ Նիւթական անտանելի պայմաններու տակ ճըզմուած ժողովուրդն էր որ պոռթկաց մէկէն ի մէկ։ Իսկ Դուման, որու անդամները մինչեւ այդ գաղտնի կերպով կը մտածէին կառավարական փոփոխութիւն մը յառաջ բերելու, ոչ միայն այդ պոռթկումին մէջ դեր չունէր, այլ եւ կը դողար տերեւի մը պէս երբ դէմ յանդիման կանգնեցաւ յեղափոխութեան, որուն միակ ուժը, տէրը, ամբոխն էր, որուն շուտով պիտի մօտենային զանազան տարրեր, Յեղ. կուսակցութիւններ, իբրեւ անոր բարեկամները, յետագային դառնալու անոր առաջնորդները։ Իրականութիւնն այն է, որ Դումայի անդամները կը պարտադրուէին կազմելու նոր կառավարութիւն մը՝ զսպելու ամբոխային պոռթկումները եւ խորասուզելու ու հիմնաւորելու ամբոխին նախաձեռնութեամբ ձեռք բերուած յաղթանակը։ Դուման, սակայն, չէր ներկայացներ ժողովրդական լայն խաւերը, գիւղացին ու բանուորը, եւ չէր վայելեր անոնց խոր վստահութիւնը, եւ այդ պատճառով Սոց. Յեղափոխական եւ Սոց. Դեմոկրատ կուսակցութիւններու (մենշեւիկ եւ բոլշեւիկ հատուածներով) գլխաւորութեամբ կը ստեղծուին «գիւղացիներու եւ բանուորներու սովետները», իբրեւ հակակշիռ ուժ մը կառավարութեան, հսկելու անոր վրայ, որ չշեղի յեղափոխութեան նպատակներէն։

Այստեղ է, որ Ջերնով, իբրեւ գըլխաւոր ներկայացուցիչներէն մին «գիւղացիական սովետներու», եւ կամ «յեղափոխական դեմոկրատիային», իր անձնաւորութենէն շատ բան կը խառնէ «ժամանակաւոր կառավարութեան» շրջանին պատկանող հիմքերու եւ դէպքերու նկարագրութեան։

Ջերնով տակաւին այն կարծիքէն է թէ ռուս յեղափոխութիւնը կարելի էր փրկել բոլշեւիզմէն, եթէ չըլլար բարձրական տարրերու կոյր յամառութիւնը, եթէ ժամանակաւոր կառավարութիւնը ընդ առաջ երթար Նախաբոլշեւիկեան սովետներու Գործադիր Կոմիտէի առաջադրութիւններուն, այն է՝ հաստատէր բանուորական յառաջդիմական օրէնքներ, բաշխէր հողը աշխատաւոր գիւղացիներուն, հրաժարէր ցարական կառավարութեան պատերազմական նպատակներէն, ազատութիւն տրուէր Ռուսաստանի բաղկացուցիչ ազգութեանց, եւ նախաձեռնութիւն ստանձնէր վերջ դնելու պատերազմին։ Բայց ժամանակաւոր կառավարութիւնը ոչ միայն ընդառաջ չէր երթար այս առաջադրութիւններուն, այլեւ չէր ճանչնար այն համաձայնութիւնները, զորս բանուորութիւնը սովետներու միջոցով կնքած էր գործատէրերուն հետ, եւ կամ ընդառաջ կ'երթար միայն այն ժամանակ երբ արդէն շատ ուշ էր։ Ժամանակաւոր Կառավարութեան տեսակէտով Հողի բաժանումը, պատերազմական նպատակները, ինչպէս եւ Ռուսաստանի բաղկացուցիչ ազգային տարրերու իրաւունքները, մէկ խօսքով ամէն արտաքին ու ներքին հարց, համառուսական հանգամանք ունէին եւ կրնային լուծուիլ միայն ամբողջ Ռուսիան ներկայացնող Սահմանադիր ժողովի կողմէ, որ կ'ուշանար, եւ ամսէ ամիս կը յետաձգուէր։ Հարցերը, սակայն, անմիջական լուծում կը պահանջէին։ Ժամանակաւոր Կառավարութիւնը ինքզինք իրաւազօր չէր զգար կատարուած ու կատարուող փոփոխութիւնները հաստատելու. Սահմանադիր ժողովը միայն իրաւունք ունէր։ Բայց, նոյն ժամանակաւոր կառավարութիւնը, պուրժուա եւ կալուածատէր ազդեցութեանց տակ, կը ձգձգէր Սահմանադիր ժողովը, յուսալով թէ ժամանակը պիտի լուծէր շատ մը կնճիռներ, կոտրելով յեղափոխութեան թափը եւ չափաւորելով, եթէ ոչ ջնջելով շատ մը չափազանցութիւններ։

ԱՐՄԷՆ ՊԱՐՏԻԶԵԱՆ

Հ.Մ.Ը.Մ.-Ի ՕՐ

ԱՒԱՐԱՅՐԻ ՈԳԻՆ

451 Թուական։

«Ոչ հրեշտակ եւ ոչ մարդիկ, ոչ հուր եւ ոչ սուր» կը պատասխանէին Աշտիշատի ժողովականները Սասանեան բռնակալին, 15 դար առաջ։

Այս գրութեամբ պատռուեցաւ Զրադաշտական կրօնքը պարտադրելու համար Հայաստան ղրկուած հրովարտակը, որուն շարժառիթը զուտ քաղաքական էր անշուշտ — վերջ հայ ժողովուրդի գոյութեան, քաղաքականէն մինչեւ խղճի ազատութիւն։

Եւ երեսունըհինգ տարի անընդհատ Վարդանի եւ իր 1036 հերոսներու ոգին, Աւարայրի ոգին, թեւեր հիւսեց հայ ազգային պայքարի մարտիկներուն։

Մինչեւ որ, 484ին, Նուարսակ գիւղի դաշինքով, հայ ազգային առաջին յեղափոխութեան ժառանգորդները, առաջնորդութեամբ քաջն եւ արթուն Վահան Մամիկոնեանի, Արքայից Արքային ընդունիլ տուին Հայուն իրաւունքները՝ Ազատութիւն եւ Արդարութիւն

Պատմութիւնը կ'ըսէ.

— Նախ դիս Պարսից իշխանութեան հնազանդեցուր, ապա անոնց օրէնքները ինծի պարտադրէ, կը պատասխանէ Վահան, երբ Պարսից Նիխոր զօրավարը դիտողութիւն կ'ընէ իրեն, թէ ինչու գալարափողերով բանակ կը մտնէ, քանի որ այդ պատիւը վերապահուած է միմիայն Արիաց Արքային եւ սպարապետին։

Աւարայրի պատերազմին եւ Վարդանանց զոհաբերութեան յիշատակը, իւրաքանչիւր Հայ մարդ թէ պատանի ջերմեռանդութեամբ եւ հպարտանքով պէտք է պահէ իր սրտին մէջ իբրեւ սրբազան մասունք։

Եթէ կրօնափոխութեան անուան տակ Սասանեանները իրաւունք ունէին իրենց քաղաքական նպատակները հետապնդելու, կրօնքի անունով նոյնքան իրաւունք ունէին մեր ազգի առաջնորդները, ազգը զինել պաշտպանելու իր սեփական եւ արդար իրաւունքները։

Ու Տզմուտի պղտոր ջուրերուն մէջ խեղդուեցաւ 15 եւ ալ աւելի բազում դարերու համար, Հայուն գոյութեան սպառնացող բիրտ ուժը եւ Վարդանանց բոցախառն արեան ջերմութեամբ ուռճացաւ եւ բիւրեղացաւ հայ հոգիի եւ մտքի ազատութեան յուսաշող ոգին

Աւարայրի ոգին անեղծ պահպանումին համար է որ Հ.Մ.Ը.Մ.ի Ֆրանսայի շրջանի սկաուտներու Փարիզի ենթաշրջանը կիրակի օր, 28 փետրուարին, կը ներկայացնէ «Վարդանանցը»։

Արդարեւ աւելորդ եւ բոլորովին անտեղի պիտի ըլլար մեր սկաուտ պատանիներուն, օտար տարեկներն ու տարեկական կազմակերպութիւնները ներկայացնել իբրեւ միակ նախահայրերը սկաուտական կազմակերպութեան, երբ մեր պատմութիւնը դարեր առաջ տուած է Վարդանն ու Աւարայրը, Վահանն ու Նուարսակի դաշինքը, իսկ ժամանակակից շրջաններու համար Դաւիթ Բէկ եւ Անդրանիկ

Սկաուտական գործադիր մարմինը յառաջիկայ տարիներու համար Վարդանանցի օրը պիտի առնէ, անոր տալով համազգային բնոյթ արժանավայել շքեղութեամբ եւ տարողութեամբ վստահ թէ Ֆրանսահայ գաղութը այդպիսի տօնակատարութեան մը համար պիտի բերէ անհրաժեշտ գործօն ու վերաբերմունքը

Աղէկ գալ, կ'առաջարկենք բոլոր գաղութներու Հ.Մ.Ը.Մ.ի վարչութիւններուն, ամէն տեղ եւ կարելի եղածին չափ միաժամանակ տօնել Վարդանանց օրը։

Թող ամէն հայ պատանի տարին անգամ մը յիշատակէ այդ մեծ օրուան [illegible] հոգեւորութիւնն ունենայ։

Եւ թող ամէն Հ.Մ.Ը.Մ.ական տարին երկու անգամ, Նաւասարդի եւ Վարդանանց, օրհնուի յիշէ իր հեռաւոր եղբայրները, որոնք նոյն օրը եւ նոյն պահուն մեր նախնեաց լուսեղէն ոգիով կը պարուրուին։

Չենք կարծեր թէ գտնուին կազմակերպութիւններ որոնք մերժեն Հ.Մ.Ը.Մ.ի թողուլ Վարդանանց տօնակատարութեան նախաձեռնութիւնը, ու անոնք անշուշտ պատրաստ են նաեւ սիրայօժար բերելու իրենց մասնակցութիւնը, դէթ բարոյականը։

Նախքան այդ սպասուած եւ թէ կիրակի օր Փարիզի եւ շրջականներու հայութիւնը խուռներամ պիտի գայ քաջալերելու Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտները։

Ապրի՜ Աւարայրի եւ Վարդանանց ոգին։

ՎԱԶԳԷՆ ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԶԱՐԿ ՏՈՒՆՔ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻՆ

Մեզանից ո՞վ չի նախանձում ազատ եւ անկախ պայմաններում ապրող բազմաքանակ ժողովուրդներին, որոնք բոլոր ամենայնի օգտւում են գիտութեան բարիքներից։ Վերցնենք օրինակի համար շարժանկարի (խօսուն եւ հնչուն) օգուտներն ու վայելչութիւնը։ Դէպքերն ու դէմքերը ամէն տեսակ վիճակում լուսանկարելուց բացի, գիտութիւնը գտել է միջոցը յատուկ մեքենայով, ինչպէս ասում են, լուսանկարչական ճշգրտութեամբ, առնել նաեւ տեղի ունեցող խօսակցութիւնները, երգերը, նուագը եւ մի խօսքով ձայնի հետ կապ ունեցող բոլոր հնչական գործողութիւնները։ Եւ այս բոլորը ուզած ժամանակդ եւ ամենուրեք կարող ես ցուցադրել բազմաթիւ անգամներ։ Ինչպէս նաեւ արտատպել ուզածիդ չափ օրինակներ

Շարժանկարի գիտութիւնը ծնունդ առաւ մի քանի տասնեակ տարիներ առաջ, արդէն հիանալի արդիւնքի է հասել եւ հետզհետէ ենթակայ է աւելի կատարելագործութեան։ Արդէն փորձեր են կատարում շարժանկարները ցուցադրելու բացօթեայ վայրերում, պաստառի փոխարէն օգտագործելով ջինջ եթերը։

Շարժանկարի արուեստը ոչ միայն … թեան է հանդիսանում գեղարուեստի զանազան ճիւղերի կատարելագործման եւ տարածման, այլ եւ … գնահատելի դեր է կատարում այդ … լորը փոխանցելու ապագայ սերունդներին։

Այն ինչ որ մենք այսօր տեսնում … լսում ենք շնորհիւ շարժանկարի … ուեստին, օրինակ, թատրոն, … բորդութիւն, պատերազմական գործողութիւն, ժողովրդական ցոյցեր, … բախճանք, աղէտ, ինչպէս նաեւ նշանաւոր դէմքերի ճառերը եւ զանազան ձեւի մրցումները, այս բոլորը միեւնոյն վիճակի մէջ, ուզած վայրկեանին կարող ես տեսնել եւ լսել նաեւ … հետեւեալ սերունդները, դարէ դար.

Շարժանկարը այն առաւելութիւնն ունի, որ ամէն ինչ կ'առնէ ու կ'… ամենայն հարազատութեամբ։ Մարդ մեքենայի պէս առարկայական լինել չի կարող։ Որքան էլ մեծ տաղանդ … նենայ, չի կարող դէպքերն ու դէմքերը նկարագրել այնպիսի հարազատութեամբ, որ յատուկ է առնել լուսանկարչական մեքենային։ Մենք … յերս էլ պէտք է ջանանք օգտուել շարժանկարի բարիքներից եւ բոլոր հայ գաղութներում հիմք դնենք հայ շարժանկարի գործին։ Մենք էլ … գաղութներում պէտք է աշխատենք պատրաստել հայկ. շարժանկարներ մեր անցեալից ու ներկայից, օգտուելով մեր բոլոր կարող ուժերից

Լուսանկարչական մեքենային, ինչպէս բոլոր, նոյնպէս եւ մեր ժողովրդի այնքան փոթորկալից անցեալ պատմութիւնը գրուել է մեծ մասամբ պատահական անձերի ձեռքով, … ճախ առանց վաւերական առաւելութեան … գուրկ առարկայութիւնից եւ յաճախ … ղականութիւնից, որոնց պատճառով մեր պատմութիւնը ունի մի շարք պակասաւոր կողմեր. Մենք ձայնալ կարող ենք ժապաւէնի վրայ առնել գաղութների կարեւոր անցուդարձը, նշանաւոր թատերական երկերը, պատմական դէպքերը — անցեալի ու ներկայի, երաժշտութիւնն ու պարերը, սովորութիւններն եւն։

Ահա լաւագոյն միջոցը ոչ միայն Հայ, այլեւ օտար հանրութիւնը շարժանկարի միջոցով ծանօթացնելու հայկական մշակոյթի (անցեալի եւ ներկայի) բոլոր ճիւղերին։ Դժբախտաբար այս կարեւոր մարզում ցարդ շատ քիչ աշխատանք ենք կատարել

Վերջին տարիների ընթացքում Փարիզում պատրաստուեցան երկու հայկ. շարժանկարներ — «Անդրանիկը» Ա. Շահխաթունիի, «Հայաստանը» Ն. Զորայեանի եւ «Հայկական հարսանիքը» Գ. Ալէմշահի, որոնց նիւթապէս եւ բարոյապէս աջակցել … կազմակերպութիւններ եւ անհատներ։

Արդի մեր գաղթականական պայմաններում խոշոր շարժանկարներ պատրաստելը շատ դժուար է, վասն զի կապ ունի մեծ դրամագլուխների հետ։ Բայց անկարելի չէ առայժմ համեստ չափով հիմք դնել բազմաթիւ գաղութներում հայկական շարժանկարի գործին եւ յետոյ սերտ կապակցութիւն հաստատել զանազան հայ շարժանկարի ընկերութիւնների միջեւ։ Այս միջոցով է որ կարելի կը լինի հայկ. շարժանկարների տարածման զարկ տալ եւ բարոյականի …

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԿՈՎԿԱՍԸ ՀԻՒՍԻՍԻ ԵՒ ՀԱՐԱՒԻ ՄԻՋԵՒ

Թուրքաստանի այս մտադրութիւններն ահա չհասկցան Դաշնակները, միակ պատասխանատուները Հայաստանի աւերին, հայութեան մէջ իրենց կատարած քաղաքական գերակայութեան պատճառաւ. Անոնք պատասխանատու են հայկական քաղաքականութեան սխալ հետեւանքներուն համար մեծ պատերազմի ընթացքին, նաեւ նախորդ երեք տասնեակ տարիներու գործերուն։ Պէտք է նշել, որ Հայերու քրիստոնէութիւնը միայն մարդ գոյր էր Թուրքաստանի համար։ Գլխաւոր կարեւորութիւնը կը տրուէր ոչ թէ երկրի քրիստոնեայ բնակչութեան, այլ տեղագրութեան այն վայրերուն, ուր Հայերը կ'ապրէին։ Հայաստանը ըլլալով մասնատուած լեռներով եւ լեռնաշղթաներով, կը ներկայացնէր բացառիկ ռազմագիտական արժէք բոլոր յափշտակիչ պետութեանց համար, որոնք կոչուած ունէին իշխելու դէպի արեւելք եւ հարաւ-արեւելք։ Ինչպէս յայտնի է, այդ երկրամասին տիրելու համար նախապէս ալ մղուած են կըռիւներ աշխարհակալներու միջեւ։ Ինչպէս տեսանք, Սազոնով իր զեկոյցին մէջ առ Նիկոլա կայսր՝ մասնաւոր ուշադրութիւն դարձուցած էր «Հայկական խնդրոյ» այդ կողմին վրայ։

Ահա այսպէս անգլիառուսական մրցակցութեան պատճառաւ Փոքր Ասիոյ մէջ յստակօրէն երեւան եկաւ 1878ին — ծնաւ եւ աճեցաւ այն հարցը որ յայտնի է «Հայկական Խնդիր» անունով։

×

Այսպիսով բաւական էր փոքրիկ ակնարկ մը ձգել Հայոց հարցի ծագման պատմութեան վրայ Թուրքիոյ մէջ, հասկնալու համար հարցին բուն էութիւնը։ Մեծ պետութիւնները, առաջին հերթին Թուրքաստանը, ինչպէս այդ հաստատուած է, քօղարկելով հայկական ինքնավարութեան դրօշով, կը հետապնդէին մասնաւոր նպատակներ, — բաժնել օսմանեան կայսրութիւնը։ Սոյն պայքարին մէջ, ի մեծ դժբախտութիւն մեզ բոլորիս եւ ի դժբախտութիւն իրենց՝ Հայերուն, իրենք դարձան միայն հասարակ զէնք մը օտար ուժերու ձեռքին մէջ։ Կարճ խօսքով, այն ինչ որ Հայերը կը կարծէին որ յայտնի պայքար Հայոց անկախութեան համար, իրականին մէջ եղաւ պայքար Թուրքիոյ բաժանման եւ Թրքական անկախութեան ջնջման։ Դժուար չէ հասկնալ թէ կայ մեծ տարբերութիւն անկախութեան պայքարին եւ այն պայքարին միջեւ որ կը հետապնդէ քաղաքական մահը հին կայսրութեան մը։ Ուրիշ բան է ձգտիլ ազատիլ այդ երկրէն, ուրիշ խնդիր հետապնդել քաղաքական մահը այդ երկրի (ընդգծումը հեղինակինն է)։ Ըլլալով գործիք Թուրքաստանի ձեռքը, Հայերը գիտակցօրէն թէ անգիտակցօրէն իրենց պայքարը կը տանէին վերջին ճամբով։ Ստեղծուած էր ողբերգական վիճակ մը եւ Հայերը դժուարաւ պիտի կրնային ազատիլ պետութեանց այդ քաղաքականութենէն՝ որ կը հետապնդէր Թուրքիոյ քաղաքական մահը։ Այդ վիճակին ողբերգութիւնը բարդացաւ անսովոր կերպով եւ Հայերը դարձան ուղղակի գործօն տարր — հարուածող բռունցք։

×

Թուրքաստանը ցանկալով ապահովել Հայերու օժանդակութիւնը Թուրքիոյ մէջ, համաձայնութեան եկաւ կովկասեան հայ ղեկավարներուն հետ, խոստանալով ազգային-վարչական ինքնավարութիւն, եթէ Թուրքաստանի կողմը բռնէին

Այդ պատճառաւ Հայերը աւելի ընդլայնեցին իրենց աշխատանքները Թուրքիոյ մէջ։ Հայերը 20 տարուան ընթացքին կրցան «հաւատարիմ ցեղէն» դառնալ վտանգաւոր տարր պետութեան համար։ Սուլթան Ապտիւլ-Համիտ խաղաղութիւնը կորսնցուց։ Հզօրագոյն Թուրքաստանը ամբողջ ժամանակը սպառնալիքներ կը լարէր Հայերը պաշտպանելու դիմակին տակ, ինչպէս առաջ Պուլկարները եւ Յոյները։ Այդ պատճառով Սուլթանը յղացաւ եւ գործադրեց միտք, — «վերջ տալ հայկական հարցին, կոտորելով Հայերը»։ [illegible] Փիւրոնները ստացան համապատասխան հրահանգներ եւ 1895ին սկսան Թուրքիոյ մէջ հայկական կոտորածները։

Բնորոշ պատկերը այդ սարսափելի օրերու թարմ են ականատեսներու յիշողութեանց մէջ։ Մեծ պետութիւնները եղան անտարբեր, մասնաւորապէս բոլորի ուշադրութիւնը գրաւեց Ռուսիոյ անտարբերութիւնը։ Կ'ըսէին թէ անոր ներկայացուցչական մարմինները Պոլսոյ մէջ ոչ մէկ Հայ ապաստանեցին, մինչդեռ միւս դեսպանատուները կ'ազատէին Հայերը ինչքան որ կրնային, պահելով դեսպանատուներու մէջ։ Կ'ըսեն թէ երբ այդ երկու դէպքերու մասին զեկուցանեցին Փեթերպուրկ, իշխան Լոբանով-Ռոստովսկին, ան իբրեւ թէ բռնելով գըլուխը՝ ջղագրգիռ գոռացեր է.

— «Ո՞վ թոյլ տուաւ այդ յիմարներուն, սրիկաներուն (Թուրքերուն) որ կոտորածներ սարքեն Պոլսոյ մէջ, դեսպաններու աչքերուն առջեւ»...

Եւ իբր թէ նոյն օրը իշխանը մեռաւ կաթուածէն։ Այսպիսով Կ. Պոլսոյ օտար շրջանակներու մէջ յամառօրէն կը կասկածէին թէ 1896ի դէպքերը տեղի ունեցան այն շրջանի ռուսական կառավարութեան գիտութեամբ։

Մենք դատաւոր չենք ուզեր ըլլալ, հաստատելու համար թէ ինչքան ճիշդ էին կասկածները, բայց կան Փարիզի մէջ ականատեսներ, որոնց խօսքերէն առած ենք այդ պատմութիւնը։ … կանչականը այն է, որ այդ կասկածները կը տեւեն նաեւ հիմա, … բերուն Առարկայօրէն մօտենալով սոյն խնդրին եւ նկատի առնելով … պարագան թէ Թուրքաստանը երբեք չ… մտածած հայկական ձգտումներու մասին, թէ ան լրջօրէն կը վախնար հայկական ինքնավարութենէն … իսկ Թուրքիոյ մէջ, Կովկասի մօտ, … ինչպէս կը հաստատեն արտաքին նախարարութեան գաղտնի վաւերաթղթերը, յստակօրէն թշնամաբար … տրամադրուած եղած հայկական ինքնավարութեան գաղափարին, թող մեզ չհամարին, եթէ ըսենք, որ Աբ… տիւլ Համիտեան ծրագիրը Հայերու մասին՝ կը համապատասխանէր ռուսական շահերուն, ինչ որ արդէն արտայայտուած էր իշխ. Լոբանով-Ռոստովսքիին կողմէ. — «Հայաստանը առանց Հայերու»։

ԹԱՄԳԻԵ ՕԼԵԿՍԵՏ

(8)

օգտուել նաեւ նիւթապէս։ Պարզ է որ վերեւ յիշուած երեք հայկ. շարժանկարները աւելի լայն տարածում կ'ունենային, եթէ բոլոր հայաշատ գաղութներում ունենայինք շարժանկարի ընկերութիւններ։ Անհատական միջոցները անբաւական են մեծ եւ տեւական ձեռնարկների համար։

Որպէս նոր ապացոյց՝ կատարուած փորձիկ գործերն էլ արժանի են գնահատանքի։

Չգիտեմ թէ ուրիշ հայաշատ գաղութներում հայկ. շարժանկարներ պատրաստուե՞լ են թէ չէ։ Մարսէյլի մէջ մեր երիտասարդ ընկեր Երուանդ Ազթեանը, իր անհատական ջանքերով պատրաստել է վերջին հինգ տարիների ընթացքում երեք վաւերական (դոկումենտալ) հայկ. շարժանկարներ, որոնք ցուցադրուել են Մարսէյլի եւ մօտակայ հայաշատ վայրերում, ինչպէս նաեւ Հարաւ. Ամերիկայի հայկ. գաղութներում։ Վերջերս ընկ. Ազթեան Փարիզ եկած լինելով, բախտ է ցուցադրել Փարիզի եւ արուարձանների մէջ իր պատրաստած եւ մի երկու երկու օտար շարժանկարներ. նիւթերը արդէն ծանօթ լինելով, գանց կ'առնեմ.

Որպէս օրինակ յիշեմ Մարսէյլի եկեղեցւոյ օծումը, ողբացեալ Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը, եւ ներգաղթի շարժանկարը, որ քաշուած է անցեալ տարի Մայիսին, երբ որ 1800 հոգինոց կարաւանը ժամանեց Ֆրանսայի զանազան վայրերից Մարսէյլ եւ շոգենաւով մեկնեց Հայաստան

Սրանք բոլորը մեզ համար պատմական արժէք ներկայացնող վաւերական աւանդներ են, լուսանկարչական մեքենայով առնուած, եւ ուրեմն զերծ որ եւ է կասկածից եւ զանազան տեսակ ենթադրութիւններից։

Մեր պարտականութիւնն է ընկ. Ե. Ազթեանին հնարաւորութիւն տալ իր ձեռնարկը ընդարձակելու, ժապաւէնի վրայ առնելով Ֆրանսահայ գաղութի կարեւոր վայրերը, դէպքերն ու դէմքերը.

ԲԻՆՕ

ՄԵՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ

ՄԿՐՏԻՉ ՊՈՂՈՍԵԱՆ

— . —

«Ազդարար»էն ցաւով կը տեղեկանանք թէ Պէյրութի մէջ յանկարծամահ եղած է գաղթականական Մկրտիչ Պողոսեան, փետր. 6ին.

Պողոսեան, բնիկ Նիյտէյի, 69 տարեկան, մօտաւորապէս 40 տարի առաջ ճամբայ ելած էր Պէյրութ եւ երկար տարիներ վարած ուսուցչական պաշտօն ամերիկեան քոլէճին մէջ։ Զաւարեանի Պէյրութ այցելութեան օրերուն Պողոսեան շփման մէջ գտնուած է անոր հետ եւ առաջին անգամ ըլլալով հիմը դրած կուսակցական կազմակերպութեան Պէյրութի մէջ։

Մինչեւ վերջ, Պողոսեան մնացած է հաւատաւոր Դաշնակցական մը եւ չի ուրի կատարած իր կուսակցական պարտականութիւնները։

Ընդհ. պատերազմի օրերուն Մ. Պողոսեան թանկագին ծառայութիւններ մատուցած է հայ ժողովուրդին։

ԽՈՍՏՈՎԱՆԵԼՈՒ ՄԱՐՄԱՋԸ

ԵՒ ՌՈՒՍ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆՆԵՐԸ

— . —

Մոսկուայի վերջին դատավարութիւններուն առթիւ, շատերուն զարմանք պատճառեց տարօրինակ մարմաջը բան մը աւելի «խոստովանելու», տարբեր բացատրութեամբ մը՝ ինքզինք մեղադրելու.

Եւ թերթերու մէջ երեւցան զանազան ենթադրութիւններ,— մինչ ինչպէս պատմական խորհրդակցութիւններու ժամանակ։ Իբր թէ խոտեր կամ դեղաբոյսեր կան, որոնց ջուրը խմողը այ, բան չի մնար, կը պարպէ հոգին, կ'ըսէ ամէն բան։

«Մաթէն» եւս շատ զբաղեցաւ այս «ճեպընթաց» խոստովանութիւններով, որոնք «անձնապաշտութիւն փորձողներու տպաւորութիւնը» կը ձգէին։

Ըմբռնելու համար «աւելի առաջ խոստովանելու» մարմաջով մը պոռչկալող այս կոմունիստ ամբաստանեալներու հոգին, անհրաժեշտ է ուսումնասիրել սլաւ հոգին, հիւանդագին միսթիսիզմով մը թաթաւուն, իրենքզիրենք խարազանող մազոխիսթներու նման իրենքզիրենք մեղադրելու հաճոյքին ծարաւով տոչորուն։

Կամ պարզապէս պատմել Պաքունինի պարագան.—

Պաքունին սկսեր էր խռովել Նիկոլա Ա.ի քունը,— Եւրոպայի մէջ ուժգին պայքար մը կը մղէր ցարական Ռուսիոյ դէմ, եւ անխախտական իր սկզբունքներով կը թունաւորէր զանգուածները։ Տրէզտենի ապստամբութեան առթիւ, որուն մասնակցեր էր, 10 մայիս 1849ին Պաքունին կը ձերբակալուի Շէմնիցի մէջ եւ 10,000 ռուբլիով Գերմանացիներուն կողմէ կը ծախուի ցարին։ Ձերբակալուածին ազգականները կը խնդրեն ցարէն, որ խնայէ Պաքունինի կեանքին։ Ցարը սատանայական յղացում ունեցաւ իր մօտ հրաւիրելու հռչակաւոր յեղափոխականը եւ դէմ առ դէմ սակարկելու իր ազատութիւնը։ Կոմս Օրլով ցարին կը ներկայացնէ բանտարկեալը, որուն Նիկոլա Ա. ազատութիւն կը խոստանայ, պայմանով որ «զղջման գիր մը գրէ, ինչպէս զաւակ մը պիտի գրէր իր հոգեւոր հօրը»։

Եւ Պաքունին կը գրէ այդ նամակը.

— «Գիտակից եմ ոճիրներուս ծանրութեան, զոր երբեք պիտի չծածկէի, ոչ ալ պիտի աշխատէի նուազեցնել դատաւորաց առջեւ, կը խոստովանիմ որ ոճիրներս անթիւ են եւ չա՛փ։

Դուք ծանօթ էք իմ ոճիրներուս եւ ատիկա բաւական էր, որ դուք զիս դատապարտել տայիք, համաձայն օրէնքներուն, ամենախիստ պատիժներու։

Գրեցի, ճառեցի, գրգռեցի Ձերդ դէմ, որքան կրցայ։ Հրաման ըրէք որ ես դատեմ ինքզինքս եւ ես տամ իմ պատիժս, Վեհափառ, որովհետեւ Ձեր դատաստանը շատ օրինական պիտի ըլլար եւ Ձեր պատիժը՝ արդար։ Իմ ոճրապարտ ծրագիրներս ապարդիւն անցան ոչ թէ որովհետեւ չուզեցի իրագործել, այլ անոր համար որ չկրցայ իրագործել։

Ես մոլորած էի եւ ինձ հետ մոլորութեան մէջ ձգեցի բազմաթիւ ուրիշներ։ Որպէս համոզուած եմ, որ ոճիր էր ինչ որ ըրի Ձեզի դէմ եւ Ռուսիոյ դէմ։ Եւ իմ այս ոճիրներս արժանի են ամենածանր պատիժներու։

Ես ամբողջովին լեցուած էի յեղափոխական ծարաւով, եւ ամէնէն կարմիրն էի հանրապետականներուն մէջ։

Ահա իմ կեանքս ոճիրներով լեցուն։ Այժմ ինձ կը մնայ շնորհակալութիւն յայտնել Աստուծոյ, որ զիս կեցուց ճամբու մը վրայ որ կ'առաջնորդէ ամէն ոճիրի։

Տէ՛ր, ես մեծ ոճրագործ մըն եմ, արժանի չեմ ներումի։ Գիտեմ ատիկա, եւ եթէ մահուան դատապարտուիմ, ուրախութեամբ պիտի ողջունեմ այդ պատիժը, որուն արժանի եմ»։

Եւ այսպէս 200 էջ։ Խոստովանութեան գիրք մը, ուր մէկիկ մէկիկ մատնացոյց կ'ըլլան նաեւ իր ընկերները, որոնք երբեմն կ'որակուին «գող» կամ «պոռնիկ», մանաւորապէս Փարիզի յեղափոխականները, որոնք «գինեխումբերը կ'անցընեն պարահանդէսներու մէջ, պչրուհիներու հետ թեւանցուկ»։ Եղեր կան, ուր ցարը կը կոչուի «փառապանծ», «ամէնէն վեհանձն վեհապետը, որուն առջեւ կը դողան միլիոնաւոր մարդիկ»։ Եւ դեռ ուրիշ [illegible]։

Ըսուեցաւ թէ Պաքունինի այս զղջման գիրը ցարին կողմէ գրուած է, եւ Պաքունին զայն ստորագրած՝ միայն դուրս ելլելու համար բանտէն եւ Ռուսիոյ սահմաններէն։ Այդ չէ կարեւորը։ Պաքունին, իր գլխուն փրկութեան համար գրած կամ միայն ստորագրած է «խոստովանութիւններու» ահաւորն ու անմախորթացը, Թատէկ եւ ընկերները պարզապէս կրկնած են այս «զղջումը» թերեւս խորհելով որ կ'արժանանան Պաքունինի բախտին.— Բայց Ստալին աւելի անգութ եղաւ,— ոչ այնքան Թատէկի, որքան Զինովիեւի համար,— քան Նիկոլա Ա. ցարը Համայն Ռուսիոյ։ Սակայն խոստովանելու այս տենդին մէջ ի՞նչ նորութիւն կը գտնէք։ Թատէկ ծանօթ էր խոստովանելու այդ ախտին.— Երբ օր մը իրեն ցոյց կուտան Պաքունինի խոստովանութիւնները, Թատէկ կ'արդարացնէ զայն, ըսելով. «Պաքունին, ցարական բանտերուն մէջ, իրաւունք ունէր ստորագրելու նման զղջումի գիր մը, որպէսզի կարենայ ազատութիւն գտնել»։ Երեւի, Թատէկ, հետեւելով նոյն դպրոցին, կարծեց իրաւունք ունենալ «Ստալինեան դատարաններուն» առջեւ եւ աւելի ծանր մեղադրել ինքզինք՝ փրկելու համար իր գլուխը։ Եւ բոլոր անունք բաներ, որոնց համար, ինչպէս ըսեր է Պաքունին, բառ չէր գտներ որակելու աւելի ծանր չափով մը։

Վասնզի ինչպէս Պուշկինի խօսքը կ'ըսէ

«Թող Աստուած մեզի խնայէ ռուսական յեղափոխութիւնը, որ անողորմ է եւ խելակորոյս»։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՕՐՋՈՆԻԿԻՁԷԻ ՄԱՀԸ

— . —

«Մաթէն» հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ Օրջոնիկիձէի մասին.—

Օրջոնիկիձէի մահը ծանր կորուստ մըն է Ստալինի համար։ Որովհետեւ Օրջոնիկիձէ, այլ անուամբ Սերգօ, մէկն էր Քաղբիւրոյի այն հազուագիւտ անդամներէն, որոնց անձնուիրութեան Ստալին կրնար վստահիլ։ Օրջոնիկիձէ, ազնիւ [illegible], պետն էր վրացական հատուածին, որ 30 առ հարիւր համեմատութիւն մը կը ներկայացնէ կոմունիստ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէին մէջ։

Հակառակ իր բարձր դիրքին, Օրջոնիկիձէ մնաց գիւղացի մինչեւ իր մահը։ Թիֆլիզի մէկ հիւանդանոցին մէջ կը ծառայէր իբրեւ հիւանդապահ, երբ 1906ին յարեցաւ կոմունիստ կուսակցութեան։ Քանիցս ձերբակալուած է, ի վերջոյ փախած արտասահման։ Լոնժիւմոյի մէջ հետեւեցաւ Լէնինի կազմակերպած բոլշեւիկեան դասընթացքներուն։ Իր յուշերուն մէջ, Լէնին կը խոստովանի որ Օրջոնիկիձէ «մտային զարգացման տեսակէտով բացառիկ ազգասիրութիւն մը» կը ներկայացնէր, եւ Լէնին մինչեւ վերջ որեւէ փաստ մը չունեցաւ իր այդ կարծիքը փոխելու։

Եւ եթէ Օրջոնիկիձէ կրցաւ կոմունիստ կուսակցութեան բարձր դիրքերուն հասնիլ, ատիկա կը պարտի այն բարեկամութեան որով կապուած էր իր հայրենակից Ստալինի։ Իր այն թերութիւնը, որ յուսահատութիւն կը պատճառէր Լէնինի, թանկագին առաւելութիւն մը համարուեցաւ Ստալինի կողմէ, որովհետեւ կարմիր դիկտատորը որ եւ է վախ զգալու պատճառ մը չունէր իր վրացի «անգրագէտ» հայրենակիցէն։

Սերգօ «փայլելու» մէկ առիթ միայն ունեցաւ,— Վրաստանի անկախութիւնը տապալելու մէջ։

Ստալինի հրահանգով,— այդ շրջանին՝ «ազգութեանց կոմիսար»,— Սերգօ ինկաւ Վրաստանի վրայ, ռուսական 11րդ բանակին հետ, առանց պատերազմ յայտարարելու։ Եւ Վրաստան դարձաւ խորհրդային «հանրապետութիւն»։ Սերգոյի այս գործունէութեան մէջ կարեւոր բաժին մը ունի նաեւ Մտիվանի, որ այս պահուս ուրիշ բան կը [illegible] անշուշտ խորհրդային բանտերուն մէջ, գնդակահարեալ իր ընկերներուն վախճանին [illegible]։

1923ին քիչ մնաց որ խորտակուէր Սերգոյի ասպարէզը։ Կոմունիստ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի մէկ նիստին մէջ, վիճաբանութեան մը ընթացքին, երբ պակսեցաւ իր լեզուն՝ Օրջոնիկիձէ նետուեցաւ ընդդիմախօսին վրայ, Զէչլվիլի, զոր դէմքին ապտակեց եւ աչքը պայթեցուց։ Լէնին, կատղած, գրաւոր հրաման տուաւ վտարել Օրջոնիկիձէն եւ դատարանի յանձնել։ Երկու օր վերջ Լէնին անդամալուծուեցաւ եւ Ստալին առիթ ունեցաւ փրկելու իր պաշտպանեալը։

Լէնինի մահէն վերջ Սերգօ անարգել բարձրացաւ կուսակցութեան բարձր դիրքերէն վեր։ Ստալին զինք անուանեց Քաղբիւրոյի անդամ, Վերստուգիչ Յանձնաժողովի նախագահ, իսկ Քոնիպիշեւի խորհրդաւոր մահէն վերջ նախագահ ազգ. տնտեսութեան Գեր. Խորհուրդին։ Օրջոնիկիձէի օժանդակութիւնը թանկագին եղաւ այն պայքարին մէջ, զոր Ստալին վարեց՝ տիրանալու համար իր այժմու դիրքին։ Իբրեւ ծանր արդիւնաբերութեան գործավար, շարունակ կը ճամբորդէր ու բրտութեամբ եւ անխնայ կը տապալէր բոլոր անոնք, որ թշնամի էին իր մեծին։ 1934ին, կոմունիստ երիտասարդ դաւադիրներու խմբակ մը արկած մը կազմակերպելով՝ գծէն դուրս հանեց սրարշաւ վագոն չոգեկառքը, որուն մէջ կը գտնուէր Օրջոնիկիձէ։ Բայց Օրջոնիկիձէ անվնաս ազատեցաւ «արկածէն»։

Եւ անդարձ կը մեկնի այնպիսի պահու մը, երբ Ստալին այնքան պէտք ունէր իրեն, խորհրդային աշխարհի «Առաջնորդը» դառնալու երազին իրագործման համար։

ՄԱՄՈՒԼ

«ԿՌՈՒՆԿ, ՄԵՐ ԱՇԽԱՐՀԷՆ ԽԱՊՐԻԿ ՄԸ ՉՈՒՆԻ՞Ս»

— . —

Աթէնքի «Նոր Օր»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (14 փետրուար).

— «Երեւանի կառավարութեան պաշտօնաթերթ «Խորհրդային Հայաստան»ի մէջ դժբախտաբար շատ քիչ նիւթ կը գտնենք, որ կապ ունենայ մեր երկրի կեանքին հետ։ Առաջին էջը սովորաբար յատկացուած է [illegible] յօդուածներու, ընդհանրապէս քաղաքական ու միջազգային բովանդակութեամբ, երկրորդ էջին մէջ, լայնքին ու երկայնքին տարածուած է Հայաստանի Կոմունիստական կուսակցութիւնը. Երրորդ էջին մէջ՝ ժողովներ, բանաձեւեր, բանուորական շարժում եւայլն։ Միայն չորրորդ էջին մէկ երկու սիւնակներուն մէջ է որ պիտի գտնէք գաղութահայութեան քիչ մը հատուկտոր լուրեր, որոնց արժանիքը կ'ըլլանք։ Ինչպէս կը տեսնէք, մենք ալ շատ յանցաւոր չենք, եթէ յաճախ կը մոռնանք Հայաստանը։

Երեւան կարեւորութիւն չի տար մեզի, առաջ չի տրամադրեր, որ պէտքի օգտագործենք։

Հայաստանի հրատարակչականը հազարաւոր գիրքեր հրատարակած է, որոնց երեսն անգամ չենք տեսած։ Կարծես մանաւոր ճեղք մը կայ Հայաստանի մէջ, որպէսզի ան կտրուի գաղութահայութենէն եւ կապ ու յարաբերութիւն չունենայ անոր հետ.

Ուրիշ կերպով կարելի չէ բացատրել Հայաստանի կառավարութեան ընթացքը։ Ինչ կրնանք ընել հակառակ մեր բարեացակամութեան եւ ցանկութեան, քանի Երեւան հեռու կը փախի մեզմէ, դէմքը կը պահէ եւ իր փառքը կը փնտռէ չքեղ ծիկուացման մէջ։

— Ի՞նչ լուր Հայաստանէն։

— «Կռունկ, մեր աշխարհէն խապրիկ մը չունի՞ս» կը հարցնենք մենք ալ ու կը սպասենք պատասխանի։ Բանաստեղծը այդ հարցումը ըրած էր այն օրերուն, երբ ոչ Հայաստան կար, ոչ կառավարութիւն, ոչ ալ կենդանի իրողութիւն։ Այդ օրերուն, այդ հարցումը հասկնալի էր որ պատասխան չպիտի ունենար. Իսկ այսօ՞ր։

Ինչո՞ւ չեն պատասխաներ, ինչո՞ւ չեն խորհիր որ այդ Հայաստանով հետաքրքրուող եւ անոր կարօտով տառապող հարիւր հազարաւոր բազմութիւններ մխիթարութիւն կը փնտռեն տրուելիք պատասխանին մէջ։

Մեր պարտականութիւնն է փնտռել ու սիրել Հայաստանը, հետաքրքրուիլ անոր կեանքով, մշակութային շարժումներով, գեղարուեստով, բանուորական ու արհեստակցական կազմակերպութիւններու գործունէութիւնով։ Բայց Երեւանի ալ պարտականութիւնն է, նուիրական ու սուրբ պարտականութիւնը, [illegible] մեր հետաքրքրութեան, տեղեակ պահել մեզ երկրի կեանքէն ու անոր յառաջդիմութիւններէն։

Այլապէս, միջազգային ու քաղաքական անցուդարձերը մեզ պիտի զբաղեցնեն, մեզ պիտի քշեն տանին ու մենք սրտի կսկիծով, պիտի կրկնենք բանաստեղծին հետ.

— «Կռունկ, մեր աշխարհէն խապրիկ մը չունի՞ս...»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴՌՆԷ ԴՈՒՌ, ՓՈՂՈՑԷ ՓՈՂՈՑ

ԼԻՈՆ, 21 փետր. (Ցառաջ).— Փողոցներու մէջ «գործ» փնտռողները նորէն հրապարակ են ելեր։ Ստախանովեան տեմպով բանուած դուռնէ դուռ ման կուգան ... Գիտէ՞ք ինչու համար։— Քուէ հաւաքելու համար, տեղին համեմատ կամ փչելով Օֆիսներուն դէմ եւ կամ հաւաքական հպատակութիւն պահանջելով։

Ամէն տուն եւ ամէն տեղ կը մտնեն ստորագրութիւն կը հաւաքեն, ոչ միայն քաղաքին մէջ, այլ եւ գիւղերը, աւանները, հեռաւոր մենաստաններու մէջ ինկած ագարակները ... Ղալմաղալ ամէն կողմ։ Այս բոլորը ի՞նչի պիտի ծառայեն։ Օր մը կ'իմանանք։

Մենք զուսպ ու պաղարիւն կը հետեւինք այս իրարանցումին, որ կը ձգտի ձիարձակարանի մը վերածել հայկական կեանքը։

Փողոցը աքլորովն է հպարտ։
Աքլորը՝ իր փողոցով.

Արթուն Գահակ

ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փետր. 5ին Գահիրէի «Արուեստի Բարեկամներու Ընկերութեան» կեդրոնին մէջ (Տիգրան փաշայի պալատը) բացուեցաւ նկարիչ Ս. Խաչատրեանի իրանական որմանկարներու ցուցահանդէսը։ Բացումը տեղի ունեցաւ կրթական նախարարին կողմէ, ի ներկայութեան բազմաթիւ պաշտօնական անձերու, մամուլի ներկայացուցիչներու, եւ արուեստասէր հրաւիրեալներու։

Ներկաները, մեծ մասով օտարականներ, երկարօրէն դիտեցին եւ հիանալէ ետք, իրենց գնահատութիւնը յայտնեցին հայ տաղանդաւոր նկարիչին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2'1)

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

— Վատ է, վատ։ Կ'երեւի տղոցը հաշը գտած են,— խօսք Առաքելին ուղղեց երիտասարդ մը,— արդեօք ո՞րտեղ թաքնուած են մերոնք

Առաքելը, առանց պատասխանելու, անդեկութիւն մը չունեցողի նման ուսերը թօթուեց։ Ուշադրութեամբ նայեցաւ Մխիներ հայկական գիւղի կողմը, որ հազիւ մէկուկէս երկու ժամուան հեռաւորութիւն ունենար։ Այդ գիւղի տակով կ'անցնէր Սարայի գլխաւոր ճամբան, որ Արճակի լիճին մօտեցած՝ թեւ մը կ'երկնցնէր դէպի Ղըլճաւ. Այդ Ճանապարհը գիւղէն հազիւ քանի մը հարիւր քայլ վարէն կ'անցնէր, լճակի եւ գիւղի մէջտեղէն, ու կ'երթար կը միանար Կոճի ճանապարհին։ Գլխաւոր ճանապարհի վրայ կ'երեւէր բազմութիւն մը։ Անոր արագ շարժելէն Առաքելը ենթադրեց թէ ձիաւորներ են։ Ձիաւորները ի՞նչ ուղղութիւն պիտի բռնէին։ Արճակի ճամբայով պիտի երթային, թէ դէպի Ղըլճաւ պիտի ծռէին։

Առաքելի երկմտութիւնը երկար չըտեւեց, բազմութիւնը ուղղուեցաւ դէպի Ղըլճաւ։

— Պետրոս, վազէ քահանային ու բէկին լուր տալու։ Թող գիւղէն դուրս դիմաւորելու ելլեն։ Տղաք, դուք ալ տները մտէք։ Աղջիկ ու հարս ձորով թող Կարկառ քարերը բարձրանան։ Այսօրուան օրն շատ չեմ հաւնիր, առտու կանուխ ձախ աչքս խաղաց։

Լեւոնին քովէն դուրս գալով՝ Առաքելը հազիւ քառասուն հատ լաւաշ հաց կրցած էր մէկտեղել ու երիտասարդի մը հետ ճամբել սարը՝ սպասելով թոնիրներու վառուելուն։ Երբ անսպասելի կերպով հաւարը փրթաւ, Առաքելը իր երիտասարդ կինը կանչեց, Լեւոնի խմբի մասին յայտնեց ու զայն մարագը ուղարկեց Լեւոնին լուր տալու համար։ Այդ երկուքէն զատ ոչ ոք գիտէր Լեւոնի գիւղը գտնուելու մասին, իսկ Գէորգի խմբի ուր գտնուիլը՝ Առաքելը ոչ ոքի յայտնած էր։

Քահանան, բէկը եւ գիւղի ծերունիներէն երկուքը, Շամբուլենց Օհանէս ամուն եւ Բարսեղ Գիծան, երկար տարիներ Պոլիս, Պուլկարիա, Ռումանիա եւ Ռուսաստան ապրած ծերուկ մը, չորրորդով ուղղուեցան դէպի ճանապարհը, որ ինչպէս արդէն ըսինք, գիւղէն քանի մը հարիւր քայլ վարէն կ'անցնէր.

Ձիաւորները երկու հարիւրէ աւելի էին։ Բլուր մը շրջանցելով վերջապէս գիւղի մօտ երեւցան։ Ձիաւորներու առջեւէն կուգային քաղաքէն ճամբըուած Ալայ բէկը յիսուն զափթիաներով, եւ Շաւեցի Քեամիլ բէկը իր հարիւր յիսունէն աւելի ձիաւորներով։ Երբ հասան այնտեղ, ուր Ղըլճաւի ճամբան կը զատուէր գլխաւոր ճամբայէն, քահանան ու իր ընկերները առաջ անցան ու մինչեւ գետին խոնարհութիւն ընելով՝ խնդրեցին որ գիւղ մտնեն ու մէկ երկու ժամ հանգստանան։ Ըսին, թէ Ղըլճաւի հիւրասիրական համբաւին անպատուութիւն պիտի ըլլայ, եթէ առանց գիւղ հանդիպելու անցնին։

Ալայ բէկն ու Քեամիլ բէկը, լաւ գիտնալով այդ բռնազատեալ հիւրասիրութեան արժէքը, բոլորովին սառնօրէն լսեցին ծերունի քահանային խօսքերը։

— Հա, սեւագլուխ, մենք ալ կը մտածէինք մէկ երկու ժամ հանգստանալ ձեր գիւղը,— ու Ալայ բէկը՝ առանց կարեւորութիւն տալու դիմաւորելու եկողներուն՝ ձիուն գլուխը դարձուց դէպի գիւղը եւ հրամայեց, որ բացի սարը ձիաւորներէ մնացածները շարունակեն ճանապարհը դէպի Կոճ։

Քեամիլ բէկն ալ հինգ ձիաւոր վերցուց հետը եւ հետեւեցաւ ընկերոջը, որ խորհրդաւոր ձեւով մը աչք ըրած էր իրեն։ Այդ երկուքը շատ լաւ կը հասկնային իրար. հին բարեկամներ էին։ Ըսենք՝ շատ մեծ իմաստութեան մըն ալ պէտք չկար, որ երկուքը իրար հասկնային. ամէն ինչ պարզ էր, երբ խնդիրը կը վերաբերէր այդ պայմաններու մէջ հայ գիւղ մը մտնելուն։

Ալայ բէկը Գոնիացի Թուրք մըն էր, կարճահասակ, լեցուն եւ ժիր կազմով մարդ մը։ Ծաղիկ հիւանդութիւնը դէմքը աւրած էր, ձախ աչքն ալ փճացուցած, ատիկա կ'աւելցնէր բնականէն դաժան խառնուածքին, որուն վրայ երբեք ժպիտ մը ծաղկած չունէր։ Ժամանակով յայտնի աւազակ մը, կառավարութիւնը, տարիներով հալածելէն վերջ, երբ տեսած էր թէ գլուխ պիտի չկրնայ ելլել անոր հետ, կայսերական ափը շահ.մէ (ներում) մը բերել տուած եւ զինքը [illegible] գլխաւոր նշանակած էր։ Հայ յեղափոխական շարժումը երբ ծայր առաւ իննսունական թուականներուն, ժանտարմական պետի հանգամանքով այդ մարդը փոխադրուեցաւ Վանի նահանգը յեղափոխութիւնը ճմլելու առաքելութեամբ։

Կառավարութիւնը գոհ էր Ալայ բէկի աշխոյժ [illegible]։ Ժանտարմներու խմբով, ան գաւառէ գաւառ կը շրջէր [illegible] զինուած։ Իր անունն սարսափ իրմէ առաջ կը վազէր հայկական շրջաններու մէջ։ Քեօռ Ալայ բէկը Վասպուրականի հայ գիւղացիութեան հոգեառ հրեշտակն էր։

Քահանայի ընդարձակ օտան իջան հիւրերը։ Ալայ բէկն ու Քեամիլ բէկը դէմ դիմաց՝ ծալապատիկ նստեցան, բուխերիկի երկու կողքերուն։ Անոնցմէ քիչ վար Տէր Վարդանը նստեցաւ ծնկաչոք, մինչ գիւղացիներու բազմութիւնը դրան առջեւ ձեռքերնին կրծքերնուն վրայ դրած՝ լուռ մտիկ կ'ընէր։

— Է, նորէն բարով եկաք, հազար բարով եկաք,— բիսմիլլահ ըսելով խօսեցաւ Տէր Վարդանը, ու դառնալով դէպի գեղականը,— ծօ, տղաք, շուտով ոչխար մը մորթեցէք։

— Սեւագլուխ,— ակռաներու արանքէն սուլեց Ալայ բէկը,— հը՞, մատո՞ղ կը մորթես ... չիտակն ըսէ՝ մեզի՞ թէ անոնց համար.

— Անո՞նք, ի՞նչ անոնք,— որպէս թէ չհասկնալով պատասխանեց քահանան,— փառք Աստուծոյ, ձեզմէ զատ հիւր չունինք գեղին մէջ։

— Հըմ,— ու Ալայ բէկի ողջ մնացած աչքը հուրի նման դարձաւ բանին մէջ,— այդ մասին յետոյ կը խօսինք։ Ծօ, աւանակներ, գեղին մէջ մաստիքա չկա՞յ որ թան էք բերած։ Շան զաւակներ, մեզ գեղակա՞ն կարծեցիք,— եւ ապտակ մը հասցուց երիտասարդին, որ պղնձէ թասով թան կը հրամցնէր։

— Տղա՛ք,— որպէս թէ բարկացած պոռաց Տէր Վարդանը,— ի՞նչ կեցեր կը նայիք, շուտով մաստիքա բերէք, ոչխարի ճիկեարն ալ ձեռաց խորովեցէք, մինչեւ որ կերակուրը պատրաստուի։ Տէ՛, շուտ շարժեցէք։

Տէր Վարդանը կ'աշխատէր ուրախ ձեւանալ, բայց ներքուստ հոգին կը զայրանար՝ անհնարին սարսափէ մը բռնուած, մանաւանդ երբ հայեացքը կը հանդիպէր միականի հրամանատարի չարագուշակ դէմքին։

Քեամիլ բէկը միջին տարիքի, մեծ կազմով տղամարդ մըն էր, որուն վրայ ամէն բանէ աւելի աչքի կը զարնէին երկար պեխերն ու մէկ ալ հորթային, խոշոր աչքերը. Բէկը սաքուի անկիւնը ծանրօրէն տեղաւորուած էր եւ հազիւ երբեմն խօսակցութեան կը խառնուէր։

Երկու հիւրերը անյագօրէն իրարու ետեւէ կը կլլէին մաստիքայի բաժակները ու թեւերնին վեր ոլորած՝ մատներով կը վերցնէին խորովածի բեզոտ պատառները։ Քանի բաժակները իրարու կը յաջորդէին, Ալայ բէկի դէմքը չարագուշակ մթութիւն մը կը ստանար, իսկ Քեամիլ բէկը՝ չափչփելով խորովածի պատառները վար կուտար բաւականութեամբ, ու կարմրած դէմքի վրայ խոշոր աչքերը անասնական ցանկութեամբ կը փայլէին։

ՄԱԼԽԱՍ
(Շար.)

Երկու նախարարներ ձիւներուն մէջ մնացած

Օդանաւային նախարար Պ. Քօ եւ Զբօսանքներու փոխ - նախարար Պ. Լէօ Լականժ, որոնք Սավուա գացած էին չորս երեսփոխաններու, երկու նահանգապետներու, եւ խումբ մը քաղաքապետներու եւ ուրիշ պաշտօնեաներու հետ, թուով 40 հոգի, արտաքին աշխարհէն կտրուեցան երկուշաբթի օր եւ քիչ մնաց որ զոհ երթային խմբովին։

Ահա դէպքին մանրամասնութիւնները.— Երկու նախարարները եւ իրենց հետեւորդները Շամոնիի ազգի միջազգային փորձերը տեսնելէ վերջ, երկուշաբթի օր ճամբայ ելած էին այցելելու համար Ֆրանսայի ձմեռնային կայանները։ Իրենց նպատակն էր ուսումնասիրել պայմանները եւ ձմեռնային զբօսանքի կայաններ հաստատել համեստ կարողութեան տէր քաղաքացիներու համար։ Խումբը քալխիրներով ճամբայ ելաւ թանձր ձիւնին մէջէն, իբրեւ առաջին կայան ունենալով Վալ տ'Իզէր, համանուն հովիտին կատարը։ Եւ ահա, այս գիւղէն քիչ անդին, ահռելի չառաչիւնով մը, ձիւնակոյտ մը թաւալեցաւ ժայռի կատարներով եւ արմատախիլ ծառերով, եւ ինկաւ վերջին քալխիրին ետին, 100 մետրօ հեռաւորութեամբ։ Այնպէս որ, եթէ քանի մը վայրկեան ալ ուշացած ըլլային, բոլորը մէկ մեռած պիտի ըլլային ահռելի տանջանքներով։ Միեւնոյն օրը ուրիշ ձիւնակոյտեր ալ փրթան, այնպէս որ հաղորդակցութիւնները բոլորովին դադրեցան։ Այլեւս անկարելի էր ետ դառնալ, ուստի կարաւանը ճամբան շարունակեց դէպի Վալ տ'Իզէր, բայց հեռագրի եւ հեռաձայնի հաղորդակցութիւններն ալ կտրուած ըլլալով, չկրցան աւելի յառաջ երթալ եւ դէշ - աղէկ տեղաւորուեցան գիւղին մէջ, 1900 մեթր բարձրութեան վրայ։ Շրջակայ գիւղերէն օգնութեան հասան ձիւները մաքրելու եւ ճամբայ բանալու համար, բայց սարսափելի ձիւնամրրիկ մը կը խափանէ աշխատանքները։ Եթէ կարելի չըլլայ ճամբայ բանալ, փափուղի մը պիտի փորեն, արկածեալները ազատելու համար։

ՎԱՏԱՀՈՒԹԵԱՆ ՔՈՒԷ

Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութեան մասին

Երեսփոխանը երեքշաբթի օր լսելով արտաքին նախարար Պ. Իվօն Տէլպոսի զեկուցումը արտաքին քաղաքականութեան մասին, վստահութիւն յայտնեց, 1ի դէմ 213 ձայնով։ Վիճաբանութիւնը բացուեցաւ կարգ մը հարցապնդումներով, որոնց բոլորին ալ պատասխանեց նախարարը։ Սպանիական պատերազմին առթիւ Պ. Տէլպոս յոյս յայտնեց թէ կրնայ վերջանալ միջազգային միջնորդութեամբ մը։ «Եթէ ուրիշ պետութիւններ զադրին կրակը փչելէ, յոյս կայ որ կռիւը արագօրէն մեղմանայ»։ Անգլօ-իտալական համաձայնութեան առթիւ մտահոգութիւն յայտնած ըլլալով, նախարարը յայտարարեց թէ Ֆրանսա օրը օրին տեղեկութիւն ստացած է բանակցութեանց ընթացքի մասին։ Բացատրեց թէ համաձայնութեան գլխաւոր նպատակն եղած է կարգադրել Եթովպիոյ պատերազմէն ծագած խնդիրները։ Բայց խոստովանեցաւ թէ Միջերկրականի մասին ընդհանուր համաձայնութիւն չի կրնար ըլլալ առանց Ֆրանսայի, թէեւ առ այժմ անկարելի է այդպիսի համաձայնութիւն մը, սպանիական պատերազմին հետեւանքով։ Վերջապէս հաստատեց թէ անգլօ-ֆրանսական գործակցութիւնը երբեք այսքան սերտ եղած չէր։ Ինչ կը վերաբերի Գերմանիոյ, նախարարը ժամանակը եկած կը համարի, Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ մէջ արտայայտուած խաղաղասիրութիւնը գործի վերածելու։ « Այդ աշխատանքը աւելի պիտի դիւրանայ այն օրը երբ խաղաղասիրական յայտարարութիւնները չխեղդուին զէնքերու շառաչումով »։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՕՏ 100 ՂՊՏԻ ՎԱՆԱԿԱՆՆԵՐ գործադուլ հռչակեցին Ս. Մարիամ վանքին մէջ, որ կը գտնուի անապատին մէջ, Գահիրէէն 200 մղոն հեռու, եւ դարերու հնութիւն ունի։ Վանականները այս միջոցին դիմած են, բողոքելու համար վանահայրերուն դէմ որ մէկ ամիս առաջ վանքը ձգած եւ Գահիրէ գացած է։ Ըստ ընկալեալ սովորութեանց անհանդուրժելի կը համարուի վանահայրին այս ընթացքը։ Վանականները դուռները ամուր փակելով, թոյլ չեն տար որ մէկը ներս մտնէ կամ դուրս ելլէ, ցորչափ վանահայրը չէ հրաժարած։

ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԱՌԱՔՈՒՄԸ ԱՐԳԻԼԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ, իտալական կառավարութիւնն ալ բացառիկ օրէնք մը հրատարակեց։ Առաջին յօդուածով մէկէն երեք տարի պատիժ կը սահմանուի անոնց որ Սպանիոյ համար կամաւոր կ'արձանագրուին կամ կը քաջալերեն զինուորագրութիւնը։ Երկրորդ յօդուածով մէկ ամիս բանտարկութիւն եւ 40 ոսկի տուգանք կը սահմանուի զացողներուն։ Օրէնքը գործադրելի է թէ Իտալացիներուն եւ թէ օտարներուն համար։

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ կռիւները կը շարունակուին կատաղօրէն։ Կառավարական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ զօրքը մտած է Օվիէտոյի փողոցներուն մէջ եւ կը տիրապետէ գլխաւոր բլուրներուն վրայ։ Գերինեռ կը պատմեն թէ կառավարական զօրքը 4000 հոգի կորսնցուցած է այս ճակատին վրայ, երեք օրուան մէջ։ Ապստամբները յաջողութիւններ կը ծանուցանեն Մատրիտի ճակատին վրայ։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ Վիէննայէն մեկնեցաւ։ Աւստրիոյ հայրենասէրներուն կողմէ սարքուած ցոյցի մը մէջ, ինչ որ գէշ տպաւորութիւն գործեց։ Կ'ըսուի թէ նախարարը ձախողած է իր առաքելութեան մէջ

ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՕՐԷՆՔԻ ԴՈՒՐՍ հռչակուեցաւ Նէօշաթէլի նահանգին մէջ (Զուիցերիա), 34ի դէմ 55 ձայնով։ Ժընեւի մէջ ալ նմանօրինակ ծրագիր մը մշակուած է եւ պիտի քննուի մօտերս։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ժամանակին հասցնելու համար նոր կոչ մը ուղղեց վերատեսուչը, Աշխատանքի Տան հիմնարկէքը կատարելով։ Տակաւին կարգադրուած չէ շաբաթ եւ կիրակի օրերն ալ աշխատելու խնդիրը

Տէր եւ Տիկին Հայոց Ֆրէնկիւլեան եւ զաւակունք սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի որդւոյն՝

ԻՍԿԷՄԻԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ 23 փետրուար երեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 6ին։

Թաղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, հինգշաբթի 25 փետր. կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին իր բնակարանը, 44 Պուլվար Գօմոն, Սէն Ժիւլիէն։

Մարմինը պիտի ամփոփուի Սէն Ժիւլիէնի գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

Հ. Յ. Դ.

Գուսառ

Վիէնի կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, «Խաժակ» Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԳՈՄՕՆ (Մարսէյլ) Զաւարեան Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը, վաղը, ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական ֆաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԵՏՐ. 18Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԵԳԻՊՏԱՑԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
27 Փետր շաբաթ երեկոյ, **Sociétés Savantes**ի սրահին մէջ։
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ ՀԱՅԿ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
ԵՒ ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 2 Ֆր.

ՓԵՏՐ. 18 ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէի կողմէ մասնակցութեամբ Ռոմանի, Սէն Ժուլէի, Փօն տ'Օպնայի խումբերուն Կիրակի, 28 Փետր. կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Սիամանթօ Ակումբին մէջ կը հրաւիրուին ընկերները եւ համակիրները։ Մուտքը ազատ է։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

կազմակերպուած Ալֆորվիլի Ս. Մինասեան ենթակոմիտէին կողմէ
1 Մարտ երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, Հայ Ակումբին մէջ.
1 Bld. Carnot, Alfortville
ժողովուրդի խնդրանքին գոհացում տալու համար
Սիւէ Սէթօ կը ցուցադրէ վերջին ներգաղթի կարաւանը Մարսէյլի մէջ, Ընկ. Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը, Բրասօի (Մարսէյլ) եկեղեցիին օծման հանդէսը, հայրենի յիշատակարան մը, Զիկանօ (տրամ) հայերէն տառերով եւ Շարլօի մէկ նոր զաւեշտը։

Մուտք մեծերու եւ փոքրիկներու 2 Ֆր.

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կ. Խաչի Շավիլի Մ. Ճիւղին կողմէ
Կ. Խաչի Օրուան առթիւ
Մասնակցութեամբ Համազգայինի Մ. Ճիւղին, ի նպաստ տեղւոյն մանկապարտէզին։
28 փետրուար Կիրակի ժամը 3ին, տեղւոյն Մասսոն-Դիպրոցին մէջ։
(4, րիւ տէ Թրուա Շանթիէ)
Բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական բաժին
Մուտք մեծերու 3 փրանք, փոքրերու 1 փրանք։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Անկէնի Մ. Ճիւղին կողմէ
ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ
M. Patenotre Dénoyersի. Անկէնի քաղաքապետին
տեղի կ'ունենայ 28 փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30էն մինչեւ կէսգիշեր Salle des Fêtes ի մէջ, 30 rue du Casino, Enghien.
կը մասնակցին՝ ՍԻՓԱՆ—ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը
Դերասան ԳՄԲԷԹԵԱՆ, սանուհիներու եւ սիրողներու կողմէ կը ներկայացուի Պարոնեանի ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԷՆ պատկերներ։
ՊԱՐ ՄԵԾ ՃԱՇ ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ
Մուտք՝ մեծերու համար 7.50 Ֆր. փոքրերու համար 3 Ֆր.
Gare du Nordէն առնել շոգեկառք ժամը 1,56, 2,25, 3,05 3,30 եւայլն

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սելոզեան ընտանիքը շնորհակալութիւն կը յայտնէ ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին ԲԱՐՍԵՂ ՍԵՐՈԲԵԱՆԻ մահուան առթիւ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սէօյլէօզի Հայր Միութեան «Արեւելք» Թատերախումբը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր ընկերներէն Պ. Գ. ՋԱՄԱՄԱՆԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ իր մօրը՝ Տիկ. Լուսիկ Ջամասանեանի, եղբայրներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆԻ Ֆրանս. Բանակի Նախկին Հայ կամաւորներու Միութեան ընդհանուր ժողովը, կիրակի փետր. կէսօրէ յետոյ ժամը 2.30ին, Թիւ Տիւնուար. Պ. Ռ. փափագելի սրճարանին ներքնասրահին մէջ: Կայանալ անդամատետրով.

ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մայիս 1էն Նոյեմբեր 15

—— o ——

ՈՒՏԵՍՏԻ ՏԱՂԱՒԱՐԸ

Շան տը Մարսի պարտէզներուն մէջտեղը, պիտի յատկացուի ընտրուած ուտեստի վերաբերեալ արտադրութիւններու բաժնին։

Հաւաքական եւ միահամուռ ցուցադրութեան մը սկզբունքը պիտի տիրապետէ այս բաժինին մէջ եւս. ուր անուշեղէն բերքերու ներկայացումը յանձնորէն պիտի նպաստէ հետաքննդրուած գեղեցկագիտական ու ախորժաբեր նպատակին։

Իսկ իրենց յատկացուած տաղաւարներու ներքնամասերը նկարուն յիշատակութիւններով պիտի պատկերացուին, ներկայացնելով միեւնոյն ատեն զանազան ախորժահամ ուտեստեղէններու եւ ըմպելիներու պատրաստութիւնը։

Համբաւաւոր գինիներու կազմութիւնը բոլոր իրենց մանրամասնութեամբ պիտի ներկայացուին, շարժանկարով կամ պատկերներով։ Ինչպէս նաեւ խնձորօղիներու, գարեջուրներու, պահածոներու, եւն. մշակութիւնը եւ պատրաստութիւնը։

ՍԷՆ ԳԵՏԸ

Ցուցահանդէսին առանցքը պիտի կազմէ Սէնը, որ աւելի քան չորս քիլոմեթր երկարութեան մը վրայ կենդանարար փայլ մը պիտի տայ այս ցուցադրութեան՝ իր մշտահոս եւ զովացուցիչ ջուրերով։

Մերթ արեւի ճառագայթներով, մերթ գիշերային զօրաւոր լոյսերու շողերով, իր յարածուփ ջուրերը պիտի ցոլան ճաճանչագեղ։

Գետեզերքը երկարող բոլոր շինութիւնները, Վենետիկեան զմայլելի հեռապատկերներու պատրանքը պիտի տան։

Աւելցուցէք այս հրապուրիչ հոծ ժայռապատկերին վրայ, գետափունքի կարգաւոր ծառերու կանանչութիւնը, որոնք անխաթար պիտի մնան։ Թէեւ այս պատճառաւ արամադրուած վայրը նեղուած կը թուի. սակայն ժամանակաւոր փարսացիկներով, կամրջակներով ու խարխափուած նաւերով, կարգ մը տաղաւարներ գետին վրայ պիտի հաստատուին։ Եւ այսպէս, նախնական շրջանակը պահպանուած, բնական կանանչութիւնները իրենց զրաւիչ հրապոյր պիտի աւելցնեն։

Միւս ցուցահանդէսներուն նման, հոս եւս ուրախառիթ լուսավառութիւնները, հրավառութիւնները ու պայծառ ցուցիկ հրթիռներ այլապէս կախարդական հրապոյրներ պիտի ցանեն։

Բարձրանանք դէպի Սէնի ափունքը, ուր կարգաւորուած գոյներու ներդաշնակութեամբ պիտի ատրճանաւորուին ճարտարապետական կարեւոր տաղաւարները, — պողպատ, ձգաթէժ, օդային կաղ եւն. եւն.։

Պատկերը ամբողջացնելու համար գիշերը առոնց մէջ, հոս ու հոն, երեւակայելէ լուսավառ ցայտաղբիւրներու եւ ջրվէժներու ցանց մը՝ ինչպէս նաեւ լուսաշատրակը ու Էյֆէլի աշտարակը, որոնց նրբերանգ գոյներու յարափոփոխ պէսպիսութիւնը հանդիսաւոր վայելք մը պիտի ըլլայ դիտողներուն։

Երկու գետեզերեայ լուսազարդ ճեմավայր — պողոտաները պիտի երկարին նոյն տաղաւարներուն առջեւէն, ցուցահանդէսին մէկ ծայրէն միւսը։ Ասոնց մէջ մտն եկող խանդավառ բազմութեան խրախճանքը աւելի վսեմ փայլ մը պիտի տայ այս գեղատեսիլ պատկերին.

Այսպէս ջուրի եւ լոյսի խաղերը իրենց պէսպիսի կերպարանափոխութեամբ առաւելապէս պիտի օգտագործուին հնարամիտ ճարտարապետներու եւ գիտուններու կողմէ։

ՍԷՆԻ ԳԵՏԻ ՋՐԱԹՈՒՄԲԵՐԸ

Սէնի մէջ այլեւայլ տարածութեան վրայ սուզուած բազմակերպ ջրաումբերը (թորփիլ) որոշ պահերու ժամական 1800 խորանարդ մէթր ջուր պիտի ցայտեցնեն, զանազան ուղղութիւններով, որպէսզի նրկարուն երեւոյթներ պարգեւեն։ Միւս կողմէ մասնաւոր թնդանօթներով հրթիռներ պիտի արձակուին եւ գունափոխ լուսափիւններ դիւթական տեսարաններ պիտի պարգեն։

ԴԱՒԱԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԸ

Էյֆէլի Աշտարակին ձախ կողմը եւ դէպի Սէնին եզերքը դաւառային կեդրոնը պիտի ներկայացուի 5 հէքթար տարածութեան մը վրայ։

Հոս եւս ճարտարապետներու սահմանած գործը խրթին էր։ Ոռոգեւ. պէտք էր համախմբել, յարաբերաբար սահմանափակ հողի մը վրայ, ֆրանսական գաւառներու ինքնուրոյն դրոշմը կրող թաղամասերը, երբ անոնց իւրաքանչիւրը կրնար լայնածաւալ տարածութիւն մը գրաւել։ Բայց ստաժանելի աշխատութիւններէ վերջ, արուեստագէտները մանրանկարիչի նրբիմաց հասկացողութեամբ իրենց վստահուած գործը խորաթափանց հմտութիւնով մը իրագործեցին։

Ուրեմն, մեծ կարգապահութեան տեղէ մը մղուած է որ՝ ֆրանսական գաւառներու բազմազանութիւնը պիտի բիւրեղացուի, իրենց յարակից կազմուածքներով, որոնք կեդրոնական խաչոր հրապարակի մը շուրջը պիտի համախմբուին։

Կորուած մանր փողոցներուն, քառուղիներուն եւ մեծ հրապարակին շէնքերը գաւառային արդիական ճարտարապետութեամբ մը զեղուն՝ պիտի մարմնացնեն իւրաքանչիւր շրջանի յատկանշական մասերը, այնպէս, ինչպէս որ ֆրանսական ազգային կեանքի նոր պայմանները կազմեցին։

Այս նախափորձին իրագործման տեսակէտով եւ միեւնոյն ատեն բարեկան դժուարին ձեռնարկ մը պիտի ըլլայ՝ բոլոր արուեստագէտներու համար որոնք ոչ մէկ խնամք պիտի խնայեն։

Երբ հիւսիսային քաղաքներէն սկսեալ փոխայի գիւղաքաղաքները անցնինք, գետիներ պիտի բարձրանայ հողագործներու այլազան եւ նկարուն երեսներով, պատեհութիւն տալով համար անակնկալ հետանկարներու։

Այսպէս, այս մանրակրկիտ գաւառ որ, խտացուած՝ պիտի բովանդակէ Արեւ. Հիւսիսային դաշտավայրերը, Արեւելեան լեռնաձորերը, Ալպեան եւ Պիրենեան լեռնաշղթաներու տեսարանները, Միջերկրական եւ Մանշի ծովափերը, դէպի Արեւմուտք Լուարի բաւային եւ հիւսիսային մասերը, կեդրոնական Ֆրանսան, Իլ տը Ֆրանսը

ԿՐՕՆ ՉԱԼՂԵԱՆ

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԼԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 26 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
VENDREDI 26 FÉVRIER 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3356

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿԱՐ ԽՕՍՔ

ԵՐԻՑՍ ԹՇՈՒԱՌ ԹՇՈՒԱՌԱԿԱՆՆԵՐ

Առենէ մը ի վեր հոս մը կուգար Փարիզի մէկ արուարձանէն, — Իսի լէ Մուլինօ : Ընկերներ եւ չէզոք երիտասարդներ կը պատմէին բաներ, որոնց դժուար էր հաւատալ :

Դեռ երկու օր առաջ, նամակ մը ստացանք Թաղին Երիտ. Միութենէն, որ պարզելով ափ մը չուէրթներու խաղերը, կ'ազդարարէր «զգուշանալ հայ երիտասարդութեան եւ անոր արժանապատուութեան հետ խաղալէ»: Միեւնոյն ատեն կը յանձնարարէր «հրաժարիլ զինուորցու բառը չահագործելէ», քանի որ արդէն յանձնախումբ մը կազմուած է, մասնակցութեամբ հինգ տարբեր կազմակերպութեանց :

Մենք չաճապարեցինք մամուլին յանձնել այս նամակը, սպասելով լրացուցիչ տեղեկութեանց :

Եւ ահա սեղանի վրայ ունինք անսպասելին :

Իսի լէ Մուլինոյի համայնավար քաղաքապետ, Պ. Քրէսօն, որ միեւնոյն ատեն անդամ է նոյն շրջանի վարիչ մարմնին, իր ընկերոջ՝ Պ. Կասմէժի հետ հրատարակեր է կոչ մը, ուղղուած «Իսի լէ Մուլինօ բնակող բոլոր մեր հայ ընկերներուն»:

Առաջին ակնարկով, կոչը կը Թուի չատ բարեմիտ,—«համախմբել բոլոր հայ բանուորները, առանց դաւանանքի խտրութեան:

Բայց այս արտաքին երեսն է միայն:

Բուն բովանդակութիւնը կը կազմեն Թունաւոր կալեր, որոնց պատասխանատուն ոչ քաղաքապետն է, ոչ ալ իր ընկերը, այլ հանրածանօթ խումբը երիցս Թշուառ Թշուառականներու, որ կը կոչուին հայ բոլշեւիկ :

Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ անոնք բան պակաս ձգած չեն, իրենց բարեմիտ հովանաւորները նախապաշարելու, մոլորեցնելու, խաբելու, եւ անոնց ստորագրութեան տակ բռնել տալու բաներ որոնք ոտքի վրայ քուն բերելու կը ծառայեն :

Կոչը կը սկսի ծանրակշիռ յայտարարութեամբ մը.— «Վերջերս չատ ծանր իրողութիւններ պատահած են Իսիի մէջ»:

Ու կը պատմէ.

— « Հակաֆաշական հայ բանուորներ իրենց ժողովին մէջ յարձակում կրած են ուրիչ Հայերու կողմէ որոնք խառնուած են իրենց կազմակերպութեան ֆաշական վարիչներուն զրպարտութենէն: Այս վարիչները հակաֆաշականներուն դէմ կանգնած են, որովհետեւ այս վերջինները կը զօրուին ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻ եւ անոր կառավարութեան կողքին, Ֆրանսայի հակաֆաշական ժողովուրդի հետ որ կը պաշտպանէ զիրենք եւ կը նկատէ իբրեւ եղբայրներ »:

Մենք լուր չունինք ակնարկուած յարձակումէն: Իսկ ինչ որ կ'ըսուի անկէ անդին, մեղադրանք մըն է որուն տակ իր ստորագրութիւնը դնելու համար տասն անգամ պիտի մտածէին Իսիի քաղաքապետը եւ իր ընկերը, եթէ ծանօթ ըլլային հայկական կեանքին եւ կամ հայերէն գիտնային:

Ինչպէս կ'երեւայ, «մոխիրը ստորոգ»ները յաջողութեամբ կատարած են իրենց պաշտօնը, վարչելի բանսարկութիւններ փսփսալով անիրազեկ բարեկամներու ականջին:

Այս պարագան աւելի կը հաստատուի, երբ կը կարդանք Թուոցիկին յաջորդ հատուածը.

— « Այս ֆաշական վարիչները գործակցած են եւ կը գործակցին ռատիկանական վերատեսչութեան, զաղղական միջոցներ տնօրինելու համար ամէնէն քաջերուն դէմ: Անոնք Լավալի կառավարութեան եւ միւս յետադիմական կառավարութեանց կողքին եղած են, կառավարութիւններ որոնք աւելի դժուարացուցին բանուորներու եւ մասնաւորապէս ներգաղթած բանուորներու կեանքը: Եւ այսօր, կը պայքարին ներկայ կառավարութեան դէմ, — մէկը որ քանի մը իրաւունքներ շնորհեց ներգաղթած բանուորներուն, թէեւ անբաւական ըլլան »:

Այս դեռ ոչինչ: Կոչը կը պատմէ տակաւին.

— « Այդ նոյն վարիչները մահուան սպառնալիքներ բրած են մեր բարեկամներուն: Արդէն իսկ ունեցած ենք սպանեալ ընկերներ: Զրպարտութիւններ կ'ըլլան, — համայնավարները դաւաճաններ են, լրտեսներ են: Ո՛չ, հայ համայնավարները կը սիրեն իրենց երկիրը, ցեղը, մշակոյթը: Անոնք եղբայրական ձեռք կը կարկառեն բոլոր հայ բանուորներուն որոնց երջանկութիւնը կ'ուզեն »:

Եւ, իբրեւ եզրակացութիւն, Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնը արթնութեան կոչ մը կ'ուղղէ, «ի դերեւ հանելու համար այս եղբայրասպան քաղաքականութիւնը »:

Ցայտարարութեան լեզուն քիչ մը կը ճկի, գրեթէ կ'անուշնայ այնուհետեւ, կ'ոգեկոչէ մեր կրած ջարդերը, ոճիրները, դժբախտութիւնները, եւ միութեան կոչ կ'ուղղէ, անխտիր բոլորին, որպէսզի պայքարին կող կողի Ֆրանսայի ժողովրդական ճակատին հետ:

Չի մոռնար Խորհրդային Հայաստանն ալ.

— « Իրենց միութեամբ եւ պայքարով է որ խորհրդային Հայաստանի ձեր ցեղակից եղբայրները ընկերվարութիւն կը կառուցանեն եւ դէպի երջանկութիւն կ'ընթանան »:

Աւետաբեր հաւաստիք մըն ալ,— « Բովանդակ աշխարհի համայնավարները կ'ուզեն օգնել ձեզի՝ ձեր պահանջները ստանալու եւ ձեր հայրենիքը վերագտնելու համար »:

Եւ ահա վերջաբանը, այս փաղաքշանքներէն յետոյ.

— « ԲԱՑԵ ՑԱՐՏԵ ԿԸ ՀԱՄԱՐԻՆՔ ԱԶԴԱՐԱՐԵԼ ՊԱՐՈՆ ՀԻԹԼԷՐԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ, ՈՐ ՍՈՂՈՍԿԱԾ ԵՆ ՁԵՐ ՄԷՋ, ԹԷ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ ՑԱՐՁԱԿԱԾ Կ'ԸԼԼԱՆ, ԵԹԷ ԴՊՉԻՆ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐԻ ՄԸ ԵՒ ՄԵՆՔ ԳԻՏԵՆՔ ԿՐՆԱՆՔ ՎԱՐ ԱՌՆԵԼ ԻՐԵՆՑ ԴԻՄԱԿՆԵՐԸ »:

Ուրեմն հո՞ս կ'ուզէին յանգիլ մեր կամկար դաւադիրները: Կը խօսինք վաղը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ ԿԸ ՔՆՆԷ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՕՐԻՆԱԳԻԾԸ ԳԻՆԵՐՈՒ ԲԱՐՁՐԱՑՄԱՆ ԴԷՄ

Շաբաթը 40 ժա՞մ թէ տարին 2000 ժամ

Այսօր, ուրբաթ, երեսփ. ժողովը կը սկսի քննել գիներու բարձրացման դէմ կազմուած օրինագիծը, որուն գլխաւոր նպատակն է մասնաւոր ատեաններ հաստատել, արագօրէն եւ խստօրէն սանձելու համար չարաշահութիւնները. Օրինագիծը, որուն տրամադրութիւնները հաղորդած էինք ժամանակին, թեթեւ փոփոխութիւններ կրած է մանրամասնութեանց մէջ, բայց գլխաւոր սկզբունքները հաստատուած են երեսփ. ժողովի օրէնսդրական յանձնախումբին կողմէ: Ինչպէս կ'երեւայ, ընդդիմադիրները առիթէն պիտի օգտուին, քննադատելու համար կառավարութեան քաղաքականութիւնը: Բայց տարակոյս չկայ թէ օրինագիծը պիտի վաւերացուի: Անշուշտ Ծերակոյտը աւելի մանրակրկիտ քննութեան պիտի ենթարկէ զայն :

Գիներու բարձրացման առթիւ, նախկին վարչապետ Ֆլանտէն հարցապնդում պիտի ուղղէ կառավարութեան տնտեսական եւ ելմտական քաղաքականութեան մասին:

Այս առթիւ մասնագէտներ դիտել կուտան թէ Ֆրանսայի ներկայ գինը միայն 5 առ հարիւր աւելի են միջազգային մակարդակէն, բայց անհրաժեշտ կը համարուի արագ միջոցներ ձեռք առնել եւ կեցնել բարձրացումը, քանի դեռ զգալի չեն շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի եւ Ֆրանքին արժեզրկման հետեւանքները: Հակառակ պարագային, կը վախցուի որ գիներու բարձրացումը 25 առ հարիւրի հասնի, համեմատելով համաշխարհային գիներուն հետ:

Եթէ արժեզրկման հետեւանքով եղած բարձրացման առաջքը չառնուի, չատ մը արմատականներ կը խորհին թէ շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի հետեւանքով եղած յաւելումը կարելի է կեցնել, աւելի առաձգական մեկնութիւն մը տալով օրէնքին: Դիտելի է որ աշխատանքի նախարարը վերջերս այնքան ալ Թոյլատուութիւն չի ցուցներ 40 ժամուան աշխատանքի օրէնքին գործադրութեան համար. բայց արմատականները կը Թելադրեն որ կառավարութիւնը չատ աւելի ճկուն ընթացք մը բռնէ եւ օրէնքին գործադրութիւնը բոլորովին զգայնցնէ եղանակի վերաբերեալ արհեստներու համար :

Այս առթիւ, արմատական երեսփոխանի մը՝ Փօլ Էլպէլի ծրագիրը մեծ ուշադրութիւն գրաւած է քաղաքական շրջանակներու մէջ: Պ. Էլպէլ կ'առաջարկէ աշխատանքի ժամերը սահմանափակել ոչ թէ շաբաթական 40 ժամով, այլ տարեկան 2000 ժամով, գործատէրերուն եւ բանուորներուն ձգելով որոշել իւրաքանչիւր չարթուան ժամերը,— երբեմն 40էն աւելի, երբեմն պակաս, համաձայն եղանակի պահանջներուն :

*** Մանր առեւտրականներու աջնտիքան կառավարութեան դիմելով, կը պարզէ 40 ժամուան օրէնքը նոյնութեամբ գործադրելու դժուարութիւնները եւ առաջարկներ կը ներկայացնէ :

«Վե՛րջ տուէք ֆրանքեւ-խորհրդային դաշինքին»

Չորեքշաբթի օր ուշագրաւ վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ Լորտերու ժողովին մէջ: Աշխատաւորական լորտ մը, Արնօլտ, պահանջեց որ կառավարութիւնը իր արտաքին քաղաքականութիւնը ներդաշնակէ իրականութեան պահանջներուն հետ: Իր կարծիքով, Ազգերու Դաշնակցութիւնը անկարող է կատարելու իր վրայ դրուած պարտաւորութիւնները, իսկ հաւաքական ապահովութիւնը պարզապէս ցնորք մըն է: Անկէ յառաջ երթալով, լորտը դիտել տուաւ թէ կառավարութիւնը իրաւունք չունի անգլեւֆրանսական մերձեցումը զինակցութեան մը վերածելու, պէտք է վճռապէս խաղաղասիրական քաղաքականութեան մը հետեւի, չմտնէ եւրոպական յանձնառութեանց տակ: Ուզվերջապէս չեշտեց թէ արտաքին նախարարը պարտաւոր է աւելի ուշադրութեամբ լսել Գերմանիոյ առարկութիւնները՝ ֆրանքեւ-խորհրդային դաշինքին դէմ: Ու բացատրանչեց

— « Ցաւալի գոյութիւն ունի այդ դաշինքը, համաձայնութիւն պիտի չգոյանայ եւրոպական պետութեանց միջեւ: Անհաչտելի է Ազգաժողովին եւ Լոքառնոյի դաշնագրի ոգիին հետ: Ան չհեւ-խորհրդային դաշինքին հետ կը կազմէ մասնակի պաշարումը Գերմանիոյ: Պ. Իտըն պէտք է իմացնէ Ֆրանսայի թէ պարտաւոր է վերջ դնել այս դաշինքին: Այդ պարագային երեք արգիւնքներ պիտի ստանանք.— առաջին՝ ժեծապէս պիտի բարւոքին անգլեւգերմանական յարաբերութիւնները. յետոյ կարելի պիտի ըլլայ խաղաղութիւն հաստատել արեւմտեան Եւրոպայի մէջ առնուազն 25 տարի եւ վերջապէս մեծապէս պիտի դիւրանայ Եւրոպայի քաղաքական կացութեան լուծումը »:

Պահպանողական լորտ մըն ալ խօսք առնելով, ուժգնօրէն յարձակեցաւ ֆրանքեւխորհրդային դաշինքին վրայ: Ան ալ մասնաւորապէս չեշտեց թէ արտաքին նախարարը լաւ կ'ընէ եթէ իր մտերմական խօսակցութեանց ընթացքին հասկցնէ Ֆրանսայի թէ անհրաժեշտ է վերջ դնել այդ դաշնագրին: Եւ Թելադրեց աւելի ուշադրութիւն ընծայել Գերմանիոյ, փոխանակ այնպէս կարծելու թէ այդ երկիրը տակաւին կապուած է Վերսայլի դաշնագրով :

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Լուրերը միշտ հակասական են: Երկու կողմերն ալ յաղթանակներ կ'աւետեն, ըստ սովորութեան: Կռիւները կատաղօրէն կը շարունակուին վեց ճակատներու վրայ,— Պիլպաօ, Օվիէտօ, Թէրուէլ, Մատրիտ, Քորտովա եւ Ալմերիա: Ապստամբները չորս օր եւ երեք գիշեր փողոցային արիւնալի կռիւներ մղելէ վերջ, Օվիէտոյի մէջ, տակաւին կը պահեն քաղաքը, որ պաշարուած է ամիսներէ ի վեր: Կ'ըսուի թէ կառավարական զօրքը 6000 մեռեալ ձգած է այս ճակատին վրայ: Նոյն աղբիւրին համաձայն, ապստամբները յաջողած են կարել Մատրիտի հաղորդակցութեանց վերջին գիծը:

Լոնտոնի մէջ տարածուած լուրի մը համաձայն, անցեալ հինգշաբթի եւ ուրբաթ օր, կամաւորներու արգելքին գործադրութենէն առաջ, 10,000 իտալացի կամաւորներ ցամաք ելած են հարաւային Սպանիոյ զանազան մասերուն մէջ:

—•—

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ տոմսերը անբաւական համարուած ըլլալով, 1,200,000էն 1,500,000ի պիտի բարձրանան մարտ 5էն սկսեալ: Երեք միլիոնի մեծ պարգեւը պիտի մնայ, բայց միջանկեալ պարգեւներուն թիւը պիտի աւելնայ :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԸՆԹԱՔԱՐՏՈՒՂԱՐ !

Թերթի մը մէջ կը հանդիպիմ այս բացատրութեան.— Ֆրանսայի արտաքին գործերու ԸՆԹԱՔԱՐՏՈՒՂԱՐ վիճեռ :

Երբ մէկ անգամ է. կրնաք «սխալմունք» սեպել, իսկ երբ կը կրկնուի՞:

Վարժապետ եղած չեմ, եւ սակայն ...Նկուր եւ համբերէ :

Ու բացատրէ թէ երբ Secrétaire d'étatն նախարար կը թարգմանենք, Sous-Secrétaire d'étatն ալ անոր օգնականն է, դեր - նախարար. կամ, ընթացիկ բառով՝ խարհրդական (միւսթէշար): Անգլիական նախարար կ'ունենայ նաեւ ընդհ. քարտուղար, որ բոլորովին ուրիշ բան է :

Այս առթիւ, նորէն միտքս կ'իյնայ սա մեր Ամերիկայի թերթերուն յամառութիւնը, տասնը սեռի, տարիքի եւ դաւանանքի խտրութեան :

Չեմ գիտեր առաջին անգամ ո՛վ ռոբվեցուց, բայց անոնք մինչեւ այսօր ալ, աննման համբերատարութեամբ մը, կը յամառին «քարտուղար» դարձնել Մ. Նահանգներու դահլիճին բոլոր անդամները,— «պետական քարտուղար»! (Secretary of State կամ State Secretary, որ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆ է), Աշխատանքի քարտուղար», «Ռազմային քարտուղար», «զանձային քարտուղար» եւն

Մի հարցնէք թէ այն ատեն, ի՛նչ կը կոչուի քարտուղարին քարտուղարը...

Այս մոլութիւնը այնքան մեծնացած է որ, անցեալ օր երբ լուր մը կ'արտատպէի ամերիկահայ թերթէ մը, հանդիպեցայ հետեւեալ հատուածին.—

« Կառավարութիւնը որոշեց ՊԵՏԱԿԱՆ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔԻՆ միջոցաւ դիմում կատարել օտար պետութեանց »

եւայլն :

Զօրութեամբ հասկցայ թէ՝ ինչ որ «պետական բաժանմունք» են թարգմաներ, Մ. Նահանգներու արտաքին գործերու նախարարութիւնը կամ պաշտօնատունն է, անգլիերէն՝ State department, ինչպէս կ'ըսեն Home department (ներքին գործերու պաշտօնատուն).

Ի՞նչ մեղք պահեմ, եթէ Ամերիկա գտնուէի անպատճառ մրցանակ մը կը հաստատէի, այս քանի մը տարրական բացատրութիւնները ճիշդ գրել տալու համար :

Թո՛ղ լեզուին նոխացումն ու զարգացումը զոնէ եղածէ կարենայինք պահել...

ՎԱՀԷ

ՏԽՐՈՒՆԻ

Մարսէյլէն եռաձայնով մեզի կը հաղորդեն թէ ընկեր Հայկ Սէրէնկիւլեան դժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր երկրորդ զաւակը, Վիգէն, որ դեռ չէր լրացուցած վեց ամիսը :

Մեր խորին ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Սէրէնկիւլեանի եւ պարագաներուն :

ՆՈՐԷՆ ՎՐԴՈՎԻՉ ԶՐՈՅՑՆԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

Երէկ, արաբերէն թերթերէն քաղելով, հրատարակած էինք շարք մը վրդովիչ զրոյցներ՝ Ալէքսանտրէթի եւ առ հասարակ Սուրիոյ մասին: Ահաւասիկ ուրիշ զրոյցներ ալ, նոյն շրջանակէն.—

Դամասկոսի «Էլիֆ - Պա » Թերթին կը գրեն Հալէպէն.—

Քաղաքիս մէջ բազմապիսի բոլ բաներ շրջան կ'ընեն: Տէր - Զօրի բնակիչները մեծ ցոյցեր կ'ընեն, պարզելով Իրաքի դրօշը եւ կրելով Իրաքի Թագաւոր Կազիի նկարը: Անոնք կ'ուզեն միանալ Իրաքի: Կ'ըսուի նաեւ թէ Ճէզիրէի Սանճաքին մէջ կացութիւնը չատ վատթարացած է: Թրքական քարոզութիւնը այդ շրջաններուն մէջ այնքան սաստկացած է որ, եթէ շարունակուի, չատ գէշ հետեւանքներու պիտի յանգի: Բնակիչները, ազատուելու համար թրքական սպառնալիքներէն, կ'ուզեն Իրաքեան հպատակ դառնալ:

Հալէպի « Էլ Տէսթուր » Թերթը կը գրէ Թէ Հալէպի մէջ կը չատնան բոլ բաները, որոնց համաձայն Թրքական բանակը հազիւ հինգ քիլոմեթր հեռու կը գտնուի Հալէպէն: Համաձայն բոլ բաներու, իբր թէ, ժընեւի մէջ, Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ գոյացած է գաղտնի համաձայնութիւն մը: Այդ գաղտնի համաձայնութիւնը մինչեւ Բաղեպ ամբողջ տարածութիւնը Թրքական հսկողութեան տակ կը Թողու :

Հալէպի բնակչութեան կէսը հաւատացած է այս զրոյցներուն եւ մատնուած սարսափի :

Սահմանային շրջաններու մէջ նշմարուած շարժումները չատ ուշագրաւ են: Թուրքերը չափազանց խռոխտ կ'երեւան: Թրքական սահմանապահներ մեծ Թոյլտուութիւններ ցոյց կուտան Թուրքերուն :

Ըստ «Էլ Տէսթուրի» Սուլթան փաշա Աթրաշ, Անգլիացիներու հետ համաձայնութիւն գոյացուցած է ձէպէլ Տրիւզը միացնելու համար Անդրյորդանանի :

*** Փետրուար 15ին չատ ցաւալի միջադէպ մը պատահեցաւ Պալ - Էլ - Ճրնէյնի մէջ:

Երկաթ Շապիկաւորները Թափօր մը կազմելով երբ մարզանքի կ'երթային, Պապճրնէյն Թաղին մէջ, Ֆրանսացի սպայ մը իր ինքնաշարժով կ'ուզէ ճեղքել անոնց շարքը եւ անցնիլ: Երկաթ Շապիկաւորները անցք չեն տար, հակառակ ինքնաշարժի կրկնակի սուլոցներուն: Սպան, սակայն, բարկացած, յառաջ կը քշէ իր ինքնաշարժը: Երկաթ Շապիկաւորներ այս անգամ կը յարձակին Ֆրանսացիին վրայ եւ զայն սուկալի կերպով կը ծեծեն: Ոստիկաններ կը հասնին եւ ի զուր կը ջանան սպան ազատել յարձակողներու ձեռքէն: Ամբոխը այս անգամ կը յարձակի ոստիկաններու վրայ եւ քանի մը հոգի կը վիրաւորէ: Սպան ծանր վիճակի մէջ կը փոխադրուի հիւանդանոց: Ֆրանսական շրջանակներ չատ գէշ ազդուած են այս միջադէպէն :

Այս դէպքին առթիւ ձերբակալուեցան, առաջին օրը, 27 հոգի: Առաջքն առնելու համար անախորժ դէպքերու, պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ կառավարութեան եւ պահանջեց որ ձերբակալութիւններն ու քննութիւնները վերջ գտնեն :

Մէկ օր յետոյ պատահեցաւ ցաւալի միջադէպ մը եւս: Երեք Երկաթ Շապիկաւորերու եւ Ֆրանսացի սպայի մը միջեւ կռիւ մը ծագեցաւ: Սպան բողոք ներկայացուց, յայտնելով որ առանց պատճառի յարձակման ենթարկուած եւ ծեծուած է երկաթ չապիկաւորներու կողմէ: Ասոր վրայ, զինուորական ջոկատներ հրաման ստացան զինեալ վիճակի մէջ պտտելու քաղաքի մէջ:

—•—

ԹՐՔԱԿԱՆ ԶՕՐՍ ՍՈՒԶԱՆԱՒՈՐ պիտի շինուին Քրուփի գործարանին մէջ, համաձայն Լոնտոնի Թերթերուն տեղեկութեանց :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԱԹԷՆՔԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Երեք տարի առաջ մեծ ճիգեր թափուեցան կազմելու համար ընդհանուր համաձայնութիւն մը, որուն իրենց մասնակցութիւնը բերին պալքանեան թերակղզիին բոլոր պետութիւնները: Հակառակ թափուած ճիգին, անհնար եղաւ, սակայն, պալքանեան վեց պետութիւններն ալ համախմբել համաձայնութեան մը շուրջ: Ալպանիան մնաց մեկուսի, որովհետեւ, պալքանեան ուխտի կազմութեան օրերուն, Իտալիան էր որ չէր կուսեր այդ ձեռնարկին, իսկ Ալպանիան, ինչպէս ծանօթ է, ենթակայ էր ու է Իտալիոյ:

Ձեռնպահ մնաց նաեւ Պուլկարիան, — Պալքաններու միակ պարտեալ երկիրը, որ, անտարակոյս, ունէր իր վերապահութեան շատ հասկնալի պատճառները:

Ուրեմն, պալքանեան չորս պետութիւնները կազմեցին ուխտը, ու 1934 փետրուար 9ին Աթէնքի մէջ ստորագրուեցաւ համաձայնութիւն մը: Անոնք չմոռցան բաց դուռ մը թողուլ, սակայն, աւելցնելով յօդուած մը, ըստ որուն պալքանեան ուրիշ երկիրներ ալ կրնային գալ միանալ ստորագրուած համաձայնութեան:

Աւելի վերջ պարզուեցաւ, սակայն, որ այդ ուխտը իր մէջ ունի գաղտնի յանձնառութիւններ, որոնք իրականին մէջ, զուխարծ կը վերածէին զինակցութեան:

Նոյն տարին, նոյեմբերին, լրացուեցաւ համաձայնութիւնը, ու անկէ յետոյ չորս երկիրներու արտաքին նախարարները սկսան իրենց հերթական ժողովներուն:

Բացառաբար միայն 1936ի մէջ էր որ պալքանեան ուխտի չորս պետութիւններու սպայակոյտի պետերը Պուքրէշի մէջ հաւաքուեցան: Այդ մասին արտայայտուած ենք արդէն:

Այսպէս կամ այնպէս, 1934—36 շուրջ երկու տարի պալքանեան ուխտը դարձաւ խաղաղական ամբողջութիւն մը, որ իր ձգտումները կը նոյնացնէր յաղթականներու քաղաքականութեան՝ Պալքաններու թէ ընդհանրապէս Եւրոպայի մէջ:

Մասնաւորապէս 1934ին, սակայն, սուր հանգամանք էր ստացած վերաքննական - հակավերաքննական հոսանքներու պայքարը դիւանագիտական աշխարհի մէջ, ու պալքանեան ուխտը ջերմօրէն փարած էր վերջին հոսանքին, գլխաւորութեամբ Ֆրանսայի: Անիկա ունէր նաեւ ուրիշ որոշում մը,— միջազգային կեանքին մէջ ինք պիտի ունենար «իր քաղաքականութիւնը որ ոչինչով պէտք էր զանազանուէր նոյն ուխտի ամէն մէկ անդամի մասնաւոր քաղաքականութենէն»:

Անիկա կը նշանակէր, ուրեմն թէ ուխտի բոլոր անդամները կը հետապնդէին միեւնոյն քաղաքականութիւնը:

Կարելի է ըսել, որ երկու տարի շարունակ, պալքանեան ուխտը հաւատարիմ մնաց իր որոշումին: Ատոր պատճառը այն էր, որ արտաքին ազդակներ չկային, տակաւին, ուխտին այս կամ այն պետութիւնը մղելու, որպէսզի մասնաւոր քաղաքականութիւնը չեղեցնէ ընդհանուր քաղաքականութենէն:

Երկու տարուան այդ կեանքը, սակայն, փաստ մը չէր որ երրորդ ու չորրորդ տարիները եւս պալքանեան ուխտը պիտի կարենար քաղաքական նոյն միասնականութիւնը ի յայտ բերել:

Ընդհակառակն, դէպքերը այնպէս մըն են դասաւորուեր այժմ, որ ուխտին անդամներէն մէկն ու միւսը ընտիրուած է ունենալու իր ուրոյն ու նախկինէն տարբեր քաղաքականութիւն մը: Իսկ ատիկա խախտումն է այն հիմքին որուն վրայ է կառուցուած պալքանեան ուխտը:

Ցուցատանք վարչապետը, Պ. Մեթաքսաս, պալքանեան ուխտի Պելկրատի ժողովէն վերադարձաւ՝ այդ ուխտը գովելով իր արտապալքանեան յանձնառութիւններէն: Այդ օրերուն Եուկոսլաւիան ու մասնաւորապէս Թուրքիան խոյական ձգտումներու մասնակցութիւնը կ'ալրէին:

Այսօր, Եուկոսլաւիան կրցած է կամուրջ մը ստեղծել իր եւ Իտալիոյ միջեւ:

Սթոյատինովիչ, Եուկոսլաւիոյ վարչապետ - արտաքին նախարարը գրեթէ անտեսեց ուխտի նախորդ ժողովը, հոն ղրկելով, յանուն իր երկրին, իր փոխանորդը միայն:

Վերջին տարուան ընթացքին, Գերմանիա անտեսապէս իջաւ Պալքաններ: Իտալիա դարձաւ կայսրութիւն: Հակառակ նակատը սկսաւ իր օղակին մէջ առնել արեւելեան Եւրոպայի ու պալքանեան երկիրները: Ռումանիան նետեց Թիթուլէսքօն, — ինչ որ կը նշանակէր հրաժարիլ անոր սովետական քաղաքականութենէն: Եուկոսլաւիա չհետեւեցաւ Փոքր Համաձայնութեան միւս երկիրներու քայլին,— ոչ միայն չզինակցելով Ռուսիոյ հետ, այլ եւ դիւանագիտական կապ իսկ չհաստատելով (այդպէս է ցարդ):

Ուրեմն, փաստօրէն, քաղաքական ուղղութեան տեսակէտէն, Փոքր Համաձայնութիւնը մնաց անուն մը միայն: Իսկ ատիկա, իր կարգին, անդրադարձաւ պալքանեան ուխտի միասնականութեան վրայ:

Աւելցուցէք ասոր վրայ Պուլկարիոյ մերձեցումը եւ յաւիտենական բարեկամութեան ուխտը: Բարեկամութիւն մը, որ հիմնովին կը փոխէ երկու երկիրներու այն յարաբերու- [illegible] պէտք է ընդգրկէ քաղաքականութիւն մը որ համապատասխանէ զինքը կազմող ամէն մէկ պետութեան մասնաւոր քաղաքականութեան:

Կը տեսնուի, որ ուխտին քաղաքական հիմքը զգալապէս խախտած է, ինչպէս կ'ըսէինք

Ու խախտած է պալքանեան ու արտապալքանեան քաղաքականութեանց կրկնակ պատճառներով:

Արտաքին ու ընդհանուր քաղաքականութեան մէջ Եուկոսլաւիա չընթանար Ռումանիոյ եւ Թուրքիոյ ուղղութեամբ: Առաջինը սերտօրէն կապուած է Ռուսիոյ: Երկրորդը երեւոյթները կը ջանայ փրկել: Դեռ քանի մը օր առաջ, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը խորհրդարանին մէջ կը ստիպուէր լռութեամբ անցնիլ այն հարցումին վրայէն թէ «նեղուցներու նոր պայմանագրութեան համաձայն ռուսական լայն իրաւասութիւններ վտանգ մը չէր Ռումանիոյ համար», իսկ Թուրքիոյ մասին եղած հարցումին կը պատասխանէր — «Ինծմէ պէտք չպահանջէք որ յայտարարեմ թէ նեղուցներէն մեր ազատ անցքը ապահովուած է տեւականօրէն եւ ամէն պարագայի տակ: Ու. որովհետեւ կան աշխարհագրական իրականութիւններ, որոնք աւելի զօրեղ են քան որ եւ է համաձայնագիր, ինչքան ալ այս վերջինը լաւ պատրաստուած ըլլայ: Բայց, Ռումանիա երջանիկ է որ զինակից է զօրեղ ու միանգամայն խաղաղասէր Թուրքիոյ: Ու վստահ է որ Թուրքիան տեւականօրէն պիտի մնայ հաւատարիմ այն պաշտօնին որ իրեն վստահուեցաւ, նեղուցներէն անցքի ազատութիւնը պահելով միշտ: Ռումանիոյ շահերուն ամէնէն ուժեղ ապահովութիւնը կը կայանայ Թուրք հանրապետութեան հետ բարեկամ ու զինակից մնալուն մէջ»:

Այսպէս չէ, սակայն, Պալքանեան երրորդ պետութեան յարաբերութիւնը Թուրքիոյ հետ: Սթոյատինովիչի այցելութիւնը՝ Էնկիւրի, պահ մը կարծել տուաւ թէ երկու երկիրներու բարեկամութիւնը անգամ մը եւս կը զօրանայ: Սխալ: Օրը օրին ջանացինք պարզել թէ այդ այցելութիւնը կուգար ոչ թէ զօրացնելու, այլ տկարացնելու անոնց քաղաքական գործակցութիւնը, եւ թէ ան ամբողջովին կապ ունէր սերպեւ-պուլկար ուխտին հետ: Դէպքերը եկան հաստատելու այս պարագան:

Միշդ է որ այդ ուխտը կնքուեցաւ պալքանեան ուխտի միւս երկիրներու հաւանութեամբ բայց, եղածը օրինական ձեւակերպութիւն մըն էր միայն: Բիւշտի Արաս յայտարարեց, Միլանէն Պելկրատ անցած ատեն, թէ Թուրքիա սերպեւ-պուլկար համաձայնութեան մէջ կը գտնէ ազդակ մը Պալքաններու մէջ խաղաղութեան ամրացումին: Իրականին մէջ, սակայն, այդ համաձայնութիւնը երբեք հաճելի չէր Էնկիւրիի եւ, միանգամայն, ապացոյց մըն էր, թէ Փոքր Համաձայնութեան ձեւական ու երեւութական գոյութիւնը պահող Եուկոսլաւիան փաստօրէն ու իր քաղաքական ուղեգիծով հեռանալէ վերջ անկէ, փաստօրէն ու քաղաքական ուղեգիծով կը հեռանայ նաեւ պալքանեան ուխտէն, պահելով անոր ձեւական ու երեւութական գոյութիւնը:

Ահա, ուրեմն, քաղաքական այս պայմաններուն մէջ է որ գումարուեցաւ պալքանեան ուխտի խորհրդաժողովը, անցեալ շաբթու, Աթէնքի մէջ:

Ճառերը որ խօսեցան այս առթիւ ու հաւաստիքները որ շռայլուեցան՝ փոխադարձ գործակցութեան եւ խաղաղութեան ամրացման համար, դիւանագիտական ձեւակերպութիւններ են, որոնց վարժուած է նախապատերազմեան թէ յետպատերազմեան քաղաքական աշխարհը:

«Խաղաղութիւնը» — այս է արտայայտուած բոլոր ցանկութիւններուն խտացումը

Իսկ այդ «խաղաղութեան» մասին ըմբռնումները կը տարբերին:

Կը տարբերին, որովհետեւ ոմանք զայն կ'ըմբռնեն գոյավիճակի պահպանումին, իսկ ուրիշներ՝ նոյն այդ գոյավիճակի գոնէ խաղաղ փոփոխումին մէջ:

Ու այստեղ է ծածկուած նաեւ պալքանեան ուխտի ներքին ճաքճատումին պատճառը:

Էնկիւրի մեծապէս ճիգ թափեց զայն կազմելու համար: Ճղակտոր եղաւ որ Պուլկարիա եւս մասնակցի: Ժպտեցաւ, սպառնաց, խօսեցաւ, անօգուտ: Երեք տարին բաւական եղաւ, որ Ուխտին ամէնէն ուժեղ պետութիւնը՝ Եուկոսլաւիան՝ իր դէմքը դարձնէ: Ու Բ. Արաս պարտաւոր այդ ճակատին վրայ, Միլանէն շունչը առաւ Պելկրատ՝ գոնէ Սթոյատինովիչի ներկայութիւնը ապահովելու համար Աթէնքի մէջ եւ փրկելու համար այն ինչ որ կը մնար «պալքանեան չորս երկիրներու զինակցութենէն»: Ու սակայն, չմոռնանք որ սերպեւ-պուլկար ուխտին կնքումն ու Արասի այցելութիւնը տեղի ունեցաւ Սթոյատինովիչի Էնկիւրի կատարած այցելութենէն վերջ:

Այցելութիւն մը որ ծառայած էր միայն ստուգելու թէ Թուրք քաղաքական նաւը դեռ կը յածի՞ սովետական ջուրերու վրայ: Պելկրատ՝ խորապէս համոզուած թէ Էնկիւրի մնալով հանդերձ թթու ազգայնական, քաղաքական կեանքի մէջ ազդակ մըն է «սովետական քաղաքականութեան», որոշապէս ու վերջնապէս ճշդեց իր դիրքը: Ու անոր համեմատ խօսեցաւ Աթէնքի մէջ:

Իսկ խորհրդաժողովէն մնացին միայն ճառեր եւ զեկոյց մը:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

«ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՄԵԾ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ»

Դ.

Ամէն ինչ «Սահմանադիր Ժողովին» ձգելու քաղաքականութիւնը արդիւնք էր այն իրողութեան, որ «Ժամանակաւոր Կառավարութիւնը» քաղքենի էր իր խորքին մէջ, եւ ոչ թէ անկեղծ էր իր այն արտայայտութեանց մէջ թէ հարցերը կրելով համապատասխան բնոյթ, լուծուելու էին բովանդակ Ռուսիոյ ժողովուրդին կամքով: Ու ան չմտահոգուեցաւ ժողովրդավար տարրերու կազմակերպութեամբ, այլ ձգեց խնդիրը արդէն գոյութիւն ունեցող տեղական մարմիններու (զեմստուոներու), որոնք խոր արմատներ ձգած չէին ժողովրդական լայն խաւերու մէջ: Ժողովրդապետութեան կազմակերպութիւնը Ժամ. Կառավարութեան կողմէ՝ պիտի փրկէր երկիրը իր քաոսային կացութենէն, պիտի ամրացնէր նոյն ժամանակաւոր Կառավարութեան հեղինակութիւնն ու քաղաքական կարեւորութիւնը: Բայց Ժամ. Կառավարութեան անդամները կը մոռնային թէ «բռնութիւնը կ'ապրէ պարապութեան», եւ «կեանքը չի կրնար սպասել օրէնքներու, որոնք շատ դանդաղօրէն կը հասունան»: Ամէն ինչ «Սահմանադիր Ժողովով» լուծելու քաղաքականութիւնն էր պատճառը, որ հաց, հող ու խաղաղութիւն պահանջող ռուս ժողովուրդը եւ ազատութեան ձգտող ժողովուրդները շուտով դարձան դէպի բոլշեւիզմ, որ կը խոստանար անոնց բոլոր պահանջներուն գոհացում տալ անմիջապէս: Ճակատագրական դեր կատարեց Ժամ. Կառավարութեան այս անփութութիւնն ու անտարբերութիւնը: Սահմանադիր Ժողովը, կ'ըսէ Ձերնով, պէտք է գար ոչ թէ նոր սկզբունքներ գծելու, նոր հիմեր դնելու, այլ հաստատելու ինչ որ արդէն կատարուած էր յեղափոխութեան ընթացքին: Ամբողջ հարցը կը կայանար այն կէտին մէջ թէ ի՞նչպէս պիտի կատարուէր յեղաշրջումը, — անիշխանակա՞ն թէ կազմակերպուած ձեւով: Անիշխանութիւնը տիրեց՝ կազմակերպութեան բացակայութեան պատճառով: Ի զուր կ'անցնին Ձերնովներու, Տերեշթենկոներու, Գուչկովներու եւ բոլոր այն տարրերուն պահանջները թէ անհրաժեշտ է արագ եւ վճռական կերպով ընդառաջ երթալ յեղափոխական զանգուածներու պահանջներուն: Բայց Ժամ. Կառավարութիւնը կը մնայ անտարբեր հանդիսատեսի դերին մէջ եւ կը սպասէ Սահմանադիր Ժողովին: «Ռուս պահպանողականութեան Մեր Գայլը» հռչակ ստացած Զօր. Կրիվոշայնի նման մարդը անգամ կը նկատէր թէ «Ժամ. Կառավարութիւնը չափազանց աջ է, պահպանողական», եւ չի վայելեր ժողովրդական ըմբոստ տարրերու վստահութիւնը եւ չի կրնար գործադրել իր հեղինակութիւնը: Արժէք չունի «Սոց. Յեղ.» Կերէնսկիի ներկայութիւնը կառավարութեան մէջ, որովհետեւ անոր ետին կանգնած չէ զօրաւոր կուսակցութիւն մը, թէեւ անուանապէս կը վայելէ Սոց. Յեղափոխականներու վստահութիւնը, եւ փոխնախագահներէն մին է Փեթերպուրկի Սովեթին: Կերէնսկի յետոյ պիտի շեշտէր որ ինք «ամէնէն պահպանողական» անդամն էր Ժամ. Կառավարութեան... Շատ ուշ կը կազմուի խառն կառավարութիւն, որ պիտի հաշտեցնէր սովեթներու Գործ. Կոմիտէի եւ Ժամ. Կառավարութեան տեսակէտները: Ու միջնորդ կուգայ Կրիլովի կառքը: Ձերնով, իբրեւ երկրագործական նախարար կը պահանջէ հողերու բաշխումը գիւղացիութեան: Կալուածատէր իշխան Լվով եւ Ժամ. Կառավարութեան միւս պուրժուա անդամները կը հակառակին ամէն գնով: Ձերնով կը հրաժարի: Ժամ. Կառավարութիւնը կը կորսնցնէ զանգուածներու փոքր վստահութիւնն իսկ:

1917ի յեղափոխութեան գլխաւոր նկարագրութիւնը իր դանդաղաշարժութիւնն էր, յետամնացութիւնը, բայց այդ, կերպով մը, արձագանգն էր Ռուսիոյ պատմական զարգացման յետամնացութեան: Այսպէս ցարը ժամանակին չկազմեց պատասխանատու նախարարութիւն մը եւ ժամանակին չհրաժարեցաւ: Առաջին պարագային՝ իր գահը պիտի պահէր, երկրորդին՝ Ռուսիոյ միապետութիւնը: Ուշ մնացին Գուչկովները, Միլիւկովները, Տերեշչենկոները, եւ չկրցան կանխել յեղափոխութիւնը բիւրոկրատական յեղաշրջումով [illegible] ղալրէժան քաւով: Ասոր յեղափոխութիւնը, որ արդէն ուշացած էր, կուզ ցուցադրել իր յետամնացութեան, դանդաղաշարժութեան փաստերու շարքը: Դանդաղ շարժեցաւ աշխատաւորական, գիւղացիական, ազգային հարցերու մէջ: Չկար սակայն պաղական հարց մը, որ ան չյանձնէր «Սահմանադիր Ժողովին». Սահմանադիր Ժողովի շարունակական ձգձգումը թաղեց ու պատկեց բոլոր նախկին ձգձգումներուն, յապաղումներուն, եւ բոլշեւիկները ձեռք առին անոնց ամէնէն ուժեղ զէնքը: Այդ իրողութեամբ անոնք կը ջանային ժողովուրդին, ամբոխային զանգուածներուն հասկցնել թէ Սահմանադիր Ժողովը միտումնաւոր կերպով կը ձգձգուէր, թէ՝ Կատետները նկատելով որ ձախ կուսակցութիւնները կ'աճէին մինչ իրենք կը տկարանային, չէին ուզեր Սահմանադիր Ժողով գումարել ռազմական յաղթանակէ մը առաջ, որովհետեւ կ'ակնկալէին, կը յուսային թէ այն ժամանակ աջ դաշնական կուսակցութիւնները պիտի կրնար գրաւել յեղափոխական ոգեւորութեան տեղը, թէ Կորնիլովը հրապարակած էր այս նշանաւոր «Յաղթական մէջէն ելլելը տամին կի Սահմանադիր Ժողով», թէ յարձակողական (Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ դէմ) ամբողջ ծրագիրը պարապ յաղթանակի յոյսով տոգորուած էր, նորոգել մը եւ կամ «զինուորական գործողութեանց բոցավառ թիւն մը» ստեղծելու բաղձանքէն, պիտի արդարացնէր «առաջնակարգ յաղթականութիւն մը» Սահմանադիր Ժողովին համար: Օթէ բոլշեւիկներու այս աղմկոտ արշաւը պատմութեան կողմէ պիտի ընդունէր «խոշոր սուտ» մը, անոր համար որ նմանութիւն չկար այդ յայտարարութեանց մէջ, այլ անոր համար որ բոլշեւիկները իրենք իրենց սիրտին մէջ արդէն ջնջած էին Սահմանադիր Ժողովը, եւ միայն կ'ամբաստանէին ուրիշները այն բանով, զոր իրենք կը պատրաստուէին ընելու:

Այսպէս Ձերնով կը հաւատայ թէ ռուսական ժողովրդավար հոսանքը, որուն գլխաւոր ներկայացուցիչներն էին իր գլխաւորած Սոց. Յեղափոխական կուսակցութիւնը եւ Սոց. Դեմ. կուսակցութեան մենշեւիկ հատուածը, պարտաւորուած էր կռուիլ նախաբոլշեւիկեան սովետի միջոցով երկու ճակատի վրայ — մէկ կողմէն Ժամ. Կառավարութեան յամառութեան ու կուրութեան դէմ, որով անշարժութեան ու անտարբերութեան մատնուած էր— վիճակ մը զոր Ձերնով կը կոչէ «կառավարական տոտալ թիւն», Միւս կողմէ ան սովետներու մէջ կը կռուէր բոլշեւիկ մը անհարակից ներուն դէմ: Ռուս ժողովրդավար հոսանքը, յանձին դեմոկրատ ընկերվարական կուսակցութեանց, կը կռուէր երկու տեսակ բոլշեւիզմի դէմ, պահպանողական բոլշեւիզմի, որուն ներկայացուցիչներն էին Միլիւկովները, Լվովները, Կորնիլովները եւն.— եւ արմատական բոլշեւիզմի, որուն ներկայացուցիչները ծանօթ են՝ յանձին Լէնինի, Տրոցկիի եւ իրենց ընկերներուն:

ԱՐՄԷՆ ՊԱՐՏԻԶԵԱՆ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԿՈՎԿԱՍԸ ՀԻՒՍԻՍԻ ԵՒ ՀԱՐԱՒԻ ՄԻՋԵՒ

Այդ ձեւի կասկածներ ունէին երբեմն նաեւ կարգ մը հայ քաղաքագէտներ, քանի որ Հայերու այդ ողբերգական դէպքերէն յետոյ, ինչպէս կը յայտնէ փրոֆ. Պուրկօ-Կրեւժին, խզեցին բոլոր կապերը ռուսական տիրող շրջանակներու հետ եւ բաւական երկար ժամանակով:

Ռուս-հայկական համագործակցութիւնը վերսկսաւ 1913ին: Մինչ այդ բաւական ժամանակ էր անցած, մոռցուած էին 1896ի Հայերու կողմէ ստացուած վէրքերը եւ տառապանքները: Դաշնակցական կուսակցութիւնը նորէն սկսաւ հաւատալ Ռուսիոյ ազատարար դերին:

Այս անգամ ճակատագրական դարձան պարագաները Հայերու համար: 1914ին մեծ պատերազմին Դաշնակները գործօն մասնակցութիւն բերին, ձգելով Ռուսիոյ կողմը: Թուրքիոյ հայ ազգաբնակչութիւնը սկիզբները մնաց հաւատարիմ, սակայն Դաշնակները վարեցին հոն խիստ եռանդուն աշխատանք՝ մղելով Հայերը դասալութեան թրքական բանակէն: Այդ դասալիքներէն կը կազմակերպուէին զօրամասեր եւ կը ղրկուէին ճակատ՝ Թուրքերու դէմ: Այսպիսով Հայերը իրենք զիրենք դրին անյոյսի վիճակի մէջ, որ թրքական կառավարութիւնը զիրենք համարեց հայրենիքի դաւաճաններ: Անոնք ռուսական սահմանի մօտ էին, այն տեղերը ուր Հայերը կեդրոնացած էին: Դէպքերը այնպէս դասաւորուեցան որ սուլթանական կառավարութիւնը դիմեց շատ խիստ պատիժներու, որոնք յանգեցան մասամբ հայ ժողովրդի ոչնչացման, մասամբ տեղահանման արեւելեան նահանգներէն, անմիջականօրէն սահմանակից ռուսական հողերու, որտեղէն կ'անէին դասալիքները խռնելով խումբերը: Տարագրուածներէն քիչերը կենդանի մնացին: Ցաւ ի սիրտ խնդիրը ատով չվերջացաւ: 1920ին Թուրքիան մահացու կերպով պարտուած, գրաւուած էր դաշնակիցներու կողմէ: Զօր. Մուսթաֆա Քեմալ փաշա, Տարտանէլի յաջոնի պաշտպանը, քաշուած Անատոլուի խորքերը, բարձրացուցած էր ազատագրութեան դրօշը եւ սկսած ազատագրական պատերազմը դաշնակիցներու դէմ: Դաշնակները փոխանակ բանականութեան անսալու, վրէժի զգացումէն մղուած նորէն սկսան աշխատիլ Կիլիկիոյ մէջ, որ գրաւուած էր Ֆրանսացիներու կողմէ: Սասանելով վերջիններու համաձայնութիւնը, Կիլիկիոյ Հայերը փոխանակ հանդիստ նստելու, կազմակերպեցին կարգ մը պատժիչ արշաւանքներ Թուրքերուն դէմ: Աննպատակ ձեռնարկ, սակայն վրէժի ծարաւը վեր էր բանականութենէն.

Պատերազմը վերջացաւ Մուսթաֆա Քեմալի յաղթանակով եւ Լօզանի դաշնագրով: Անբախտ Կիլիկիոյ Հայերը հարկադրուած էին ֆրանսական նահանջող բանակին հետ ձգել իրենց դարաւոր բոյները, տարագրուիլ, ինչպէս եւ մենք, Արեւելքի զանազան երկիրները կամ Եւրոպա: Այսպէս ողբերգական եւ ոճրապարտ եղանակով մը պետութիւնները վերջ տուին «Հայկական Խնդրին» Թուրքիոյ մէջ:

Ով որ սիրտ ունի կարդալու Հայոց այդ պատմութիւնը, չի կրնար չզգալ որ շնորհիւ խելառ քաղաքականութեան մը, որու նպատակն էր ոչնչացնել Թուրքիան, այնպէս դաժանօրէն տուժեց տարաբաղդ հայ ժողովուրդը, որուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը երբեք չէ ունեցած հրէշային այդպիսի ծրագիրներ եւ դժուար թէ կասկածի թէ ինչ խելագար արկածախնդրութեան մը զինքը կը մղեն Ռուսաստանն ու Դաշնակները:

Հայկական պատմութեան այդ տխուր էջը ակամայ պատմեցինք, ու կ'ուզենք անգամ մը եւս դիմել Կովկասի մեր հայ եղբայրներուն եւ թախանձագին խնդրելու որ յետադարձ ակնարկ մը նետեն դէպի անցած ճամբան, լեցուն ճակատագրական սխալներով, քննեն Հայերու վիճակը ընդհանրապէս եւ մասնաւորապէս Կովկասի մէջ եւ գրաւեն այնտեղը կովկասեան ժողովուրդներու ընտանիքին մէջ, որ իրենց կը պատկանի ամենայն իրաւամբ: Մեր բազմաթիւ դիմումներուն առթիւ, կողք կողքի ըլլալու կովկասեան ժողովուրդներու հետ, հայ պատասխանատու գործիչներէն մէկը՝ Ջամալեան կարգ մը պայմաններ առաջարկեց մեզի: Պիտի ջանանք առարկայօրէն քննել այդ պայմանները, եւ նոյնպէս ըսել թէ ո՞ւր կը հրաւիրենք մենք Հայերը եւ ի՞նչ խնդիրներու մէջ անոնց հետ կ'ըլլանք:

(9) ԹԱՄԳԻՑ ԵԼԵԿՆԱՏԻ

Եգիպտոսի բանակին կազմութիւնը

Եգիպտական կառավարութիւնը սկսաւ քննել բրիտանական զինուորական պատուիրակութեան տեղեկագիրը՝ բանակին վերակազմութեան համար: Տեղեկագիրը կ'առաջարկէ կազմել 20,000 հոգինոց բանակ մը, մեքենայացեալ կարգուսարքով: Այս առթիւ հարկ պիտի ըլլայ ծախսել 7 միլիոն ոսկի, մանաւանդ զինուորական պիտոյքներ գնելու համար Անգլիայէն, համաձայն դաշնագրին տրամադրութեանց: Տարակոյս չկայ թէ Եգիպտոսի կառավարութիւնը նոյնութեամբ պիտի ընդունի անգլիական պատուիրակութեան տեղեկագիրը

Միւս կողմէ որոշուած է Անգլիա ղրկել զանազան մասնագիտական մարմիններ, բաղկացած՝ սպաներէ որոնք յետոյ Եգիպտոս վերադառնալով պաշտօնավարութեան դասեր պիտի տան զինուորական վարժարանին մէջ:

Եգիպտոսի բոլոր քաղաքներուն մէջ հանգանակութիւն բացուած է, թէ բնիկ ժողովուրդին եւ թէ օտար գաղութներուն մէջ, ազգ. պաշտպանութեան դրամագլուխ մը ճարելու համար: (Եգիպտոսի ազգ. առաջնորդարանն ալ նուէր մը հրատարակեց, 100 անգլ. ոսկի նուիրելով): Մեծ գումարներ հաւաքուած են մինչեւ հիմա: Սուէզի ջրանցքի ընկերութիւնը եւ եգիպտական Քրէտի Ֆոնսիէն, որոնք մեծ մասով ֆրանսական հաստատութիւններ են, 15,000ական ոսկի տուին:

Եգիպտոսի ներկայ բանակին թիւն է 12,000, որ մեծ արժէք մը չունի ռազմագիտական տեսակէտով եւ մինչեւ հիմա ծառայած է օգնելու ոստիկանութեան, ներքին խռովութիւնները զսպելու համար:

*** Անգլիոյ պատերազմական նախարարութիւնը մասնաւոր կարգադրութիւններ ըրաւ, որպէսզի Եգիպտոսի սպայակոյտին անդամները զինուորական դասընթացք մը բոլորեն Լոնտոնի մէջ: Եգիպտական կառավարութիւնը որոշեց որ 11 անգլիացի սպաներ եւս միանան զինուորական (անգլիական) պատուիրակութեան, որուն անդամներուն թիւը պիտի ըլլայ 20:

Հաց եւ աշխատանք
ԿԱՐՄԻՐ ԴՐԱԽՏԻՆ ՄԷՋ

Ֆրանսացի ընկերվարական մը, Քլէպէր Լըկէ, ընդհ. քարտուղար Հիւսիս- շրջանի հանքագործներու միութենականին, որ վերջերս Ռուսաստան գացած էր պատուիրակութեան մը հետ, հրատարակեց, նոյն իսկ մը ընդվզեցուցիչ տեղեկութիւններ կուսակցական յօդուածի մը մէջ, զոր վերջերս հրատարակեց Փոփիւլէր թերթին Լիլի տպագրութիւնը:

Ռուսիոյ մէջ, կ'ըսէ Քլէպէր Լըկէ, հանքագործ բանուորը պարտաւոր է աշխատիլ այնքան որ կարենայ իր արտադրութիւնը հասցնել նախապէս որոշուած չափի մը: Երբ սահմանուած չափով արտադրէ, կը ստանայ պայմանական աշխատավարձը: Եթէ իր արտադրութիւնը նախապէս սահմանուած չափին 80 առ հարիւրը կը կազմէ, աշխատավարձն ալ կը ստանայ 80 առ հարիւր համեմատութեամբ, եւ այսպէս աւելի քիչ կամ աւելի շատ, համաձայն իր արտադրութեան: Այս օրէնքը կը կիրարկուի բոլոր բանուորներուն համար: Պատճառաբանութիւնը պարզ է.— Որպէսզի բանուորը ջանայ շատ աշխատիլ: Աշխատավարձերու անհաւասարութիւնը, որ ժամանակ մը քաղքենիական եւ դրամատիրական երկիրներու աւանդութիւն կը համարուէր, ներկայիս Ռուսիոյ մէջ այնպիսի կամայականութիւններու ենթարկուած է, որ մարդ կը զարմանայ թէ ինչպէս կ'ապրին այն բանուորները, որոնք աշխատավարձի ամէնէն ցած չափով կը վարձատրուին:

Գորլովկայի հանքերուն մէջ, աշխատավարձերը բաժնուած են 10 աստիճաններու,— բանուորներ կան որ կը ստանան օրական 3 րուբլի 70էն մինչեւ 10 րուբլի 50 (մէկ րուբլին 3 ֆրանք է):

Երբ կը հարցուի թէ ինչո՞ւ այս անհաւասարութիւնը, կը պատասխանեն. —Աշխատավարձը ճշդուած ժամանակ, բանուորին պայմանները չեն որ նկատի կ'առնուին, այլ արտադրութեան պահանջը եւ օգտագործումը

Գործարաններու եւ հանքերու վարչութիւնը իր տրամադրութեան տակ ունի տարեկան որոշ գումար մը, որ պէտք է գործածէ մեքենաներուն, տուրքերուն, ընկերային կազմակերպութեանց համար, յետոյ՝ բանուորներուն: Բայց դեռ գործարաններու եւ հանքերու վարչութեան մէջ կան անձեր, որ մեծ գումարներ կը ստանան, ամսական մինչեւ 2000 րուբլի, մինչ բանուորները՝ 80, 120 եւ 150 րուբլի:

Քլէպէր Լըկէ կ'ըսէ թէ գիտել տուինք Գորլովկայի հանքերու վարչութեան, թէ մարդկային չէ այդ չնչին գումարներով աշխատցնել բանուորները, թէ ընկերվարական երկրի մը մէջ աշխատավարձն ալ պէտք է հաւասար ըլլայ: Կը պատասխանուի իրեն թէ աշխատավարձի անհաւասարութիւնը անհրաժեշտութիւն մըն է, աւելի աշխատելու տրամադրութիւն ստեղծելու, աւելի արտադրելու ճիգ ցոյց տալու, եւ կատարելագործուելու համար:

Ու ֆրանսացի ընկերվարականը կ'ընդվզի յայտարարելով թէ դրամատիրական երկիրներու մէջ առկէ աւելի լաւ, մարդկային պայմաններ ստեղծուած են բանուորներուն համար: Ռուս բանուորներու ստացած աշխատավարձը բաւական չէ ապրելու համար, կիներ եւ այրեր կան, որոնք օրական կը ստանան միայն 5—7 ր., —ընտանիքով բնակարանները 10—12 րուբլի,— ինչ որ չի բաւեր անոնց ապրուստին: Զաւկի տէր ընտանիքներու յատուկ պետական նպաստներ ալ չկան:

Քլէպէր Լըկէ կը պատմէ թէ այցելած է բանուորի մը բնակարանը, ուր այր ու կին, երկուքն ալ աշխատաւոր,— կ'ապրէին ճակնդեղի եւ գետնախնձորի տերեւներէ պատրաստուած բուսաթանով մը: Ուրիշ ի՞նչ կարելի էր ուտել, այդքան չնչին աշխատավարձով մը:

Ֆրանսացի ընկերվարականը յետոյ կը նկարագրէ բանուորներու բնակարանները,— խեղճուկ հիւղակներ, լոյսէ եւ արեւէ զրկուած:

Կը կրկնեմ ինչ որ ըսած եմ քանիցս, —կը շարունակէ Քլէպէր Լըկէ,— Ռուսերուն մեծագոյն արժանիքն այն է որ հսկայ յեղափոխութիւն մը կատարեցին եւ փորձեցին դուրս ելլել այն թշուառութենէն, որուն մէջ մղած էր զիրենք յեղափոխութիւնը: Սակայն 20 տարի անցաւ: Սխալ չէ ըսել թէ ընկերային տապալէլի մէջ երկար յապաղում մը տեղի ունեցաւ, թերեւս անոր համար որ Ռուսերը շատ բան զոհեցին այլազան բաներու, բայց շատ քիչ բան զոհեցին էական բաներու համար, որոնց ակնարկեցի յօդուածովս:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՊԱՆԵՒՕ, (Ցառաց).— Սինէ Սեթօ, ինչպէս ուրիշ տեղեր, մեր շրջանի մէջ ալ ներկայացուց «Հայկ. Շարժանկարը»:

Կիրակի գիշեր Սալ Վէօնի սրահը ամբողջութեամբ լեցուած էր հետաքրքիր հասարակութեամբ:

Առաջին առթիւ ներկայացուեցաւ «Զիկանոշն կամ «Աւագակապետը», ուրկածախնդրական դրամ մը, ընդգծմ բնականութեան եւ անարդարութեան, գերակատարութեամբ Երեւանի դերասաններու:

Ժապաւէնին հայերէն տառերով բացատրութիւնները աւելի հետաքրքրական դարձուցած էին նիւթը:

Ներկայացման գլխաւոր մասը կը կազմէին հայկական կեանքէ առնուած քանի մը դէպքեր,— Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց եկեղեցիին օծման արարողութիւնը, հակառակ իր քիչ մը մեծութեան, գնահատելի էր, իսկ ընկ. Միքայէլ Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը իսկապէս յաջողութեամբ շարժանկարուած: Պաստառին վրայ կ'երեւէին ծանօթ դէմքեր, մինչ անծայրածիր թափօրը, յամրաքայլ կը հետեւէր ուսամբարձ դագաղին: Գերեզմանատան մէջ դամբանականներ իրարու կը յաջորդէին, արգիլուած ըլլալով լուսանկարելը, արագ արագ կ'անցնին պատկերները Ցաւոք էր, նաեւ ներգաղթողներու մեկնումը Մարսէյլի քարափէն: Ծանօթ մեկնողներու դէմքերը յանկարծ բարձրացուցին կը մտնէին սրահը, ճիչեր ամէն կողմէ, մինչ ՍեԹօ լրացուցիչ բացատրութիւններ կուտայ:

«Հայկական յիշատակարանը ու «Հայ գիտուններու դէմքերը» ներկաներու գոհունակութիւնը կը կրկնապատկեն, ջերմ ծափերու մէջ: Ներկայացումը վերջացաւ Ծարլոյի մէկ զաւեշտով:

Գովելի են «Սինէ Սեթօ»ի աշխատանքները, մանաւանդ ներկայ դժուարին պայմաններուն մէջ:

Թղթակից

Հ. Գ. Հ. ՍԱՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Շաբաթ 20 փետրուար, տեղի ունեցաւ Հ. Գ. Հ. նախկին Սաներու Միութեան տարեկան մեծ պարահանդէսը ի նպաստ իր օգնութեան սնտուկին, Բարեգործականի Ցան սրահներուն մէջ, հոծ եւ ընտիր բազմութեամբ: Ժամը 11էն առաջ ձգելու տեղ չկար սրահին մէջ. Ժամը 9.30էն սկսեալ եւրոպական պարերը ընաւիր նուագախումբի մը առաջնորդութեամբ:

Միութեան նախագահ Պ. Աստուր Աստուրեան խօսք առնելով, միութեան կողմէ շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն, որ մեծ բազմութեամբ եկած էին քաջալերել միութեան սոյն ձեռնարկը: Ցետոյ վերսկսան պարերը փոխակիրի կարգապահութեամբ, տեւելով մինչեւ լոյս: Մէջ ընդ մէջ տեղի ունեցան հայերէն ու ֆրանսերէն մեներգներ, արտասանութիւններ, ու պարի մրցումներ երկու նորհալի փոքրիկ պարուհիներու կողմէ, բոլորն ալ արժանանալով ջերմ ծափերու: Զիրձապէս գնահատուեցան Պ. Կ. Խաչատրեանի մեներգները ընկերակցութեամբ նուագախումբին: Երեկոյթին ներկայ էր նաեւ «Հօմի» նախկին տնօրէնուհի Տիկին Ա. Դաւիթեան:

Երեկոյթին վերջաւորութեան տեղի ունեցաւ միութեան վիճակախաղ մը եւ շահողները ստացան գեղեցիկ առարկաներ:

Ժամը առաւօտեան 5.30էն լրացաւ երեկոյթը, ու ներկաները բաժնուեցան, տանելով իրենց հետ լաւագոյն յիշատակներ: Վերջին պահուն, ուրախութեամբ կ'իմանամ թէ բարոյական յաջողութեան կողքին կազմակերպիչները ունեցած են նաեւ նիւթական յաջողութիւն, կլորիկ գումար մը ապահովելով միութեան սնտուկին: Սրտանց կը շնորհաւորենք վարչութեան ժրաջան անդամները, իրենց այս փայլուն յաջողութեան համար:

Լ. Բարաճեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԿՕՇԻԿԸ, ԳՕՒԼՊԱՆ ԵՒ ՏԱՐԱԶԸ

Տենդագին յառաջ կը տարուին Անգլիոյ գահակալին թագադրութեան հանդիսութեանց պատրաստութիւնները: Նոր թագաւորը կը սիրէ աւանդութիւնները, այնպէս որ բան մը պակաս պիտի չըլլայ հնաւանդ սովորութիւններէն.

Երբ Եռուարդ Ը. թագաւորը գահ բարձրացաւ, կազմուեցաւ պալատական յանձնախումբ մը, որ պաշտօն ունէր պատրաստել թագադրութեան հանդիսութեանց յայտագիրը: Երկարօրէն աշխատանք մը, երբ նկատի ունենանք որ պէտք է յարգել բոլոր հին աւանդութիւնները, ժառանգական իրաւունքները եւ ճշդել յատուկ մանրամասնութիւնները: Այս յանձնախումբին նախագահելու իրաւունքը կ'իյնար, ժառանգաբար, Նորֆօքի դուքսին: Երբ տակաւին Եօրքի դուքս կը կոչուէր, նախագահութեան կանչուած էր արդի թագաւորը, որ պարագաներու բերումով իր իսկ թագադրութեան ծրագիրն էր որ պատրաստեց: Այժմ ինք քաշուած է յանձնախումբէն եւ ուրիշներ են որ կը զբաղին իր թագադրութեան հանդիսութեանց պատրաստութիւններով

Յանձնախումբը երկար խորհրդակցութիւն մը կատարեց վերջերս, ճշդելու համար թէ ո՞վ թագաւորին պիտի մատուցանէ իր սպիտակ ձեռնոցները,— այդ իրաւունքին տէր կը ներկայանային Շրիւսպըրիի կոմսն ու Նիւքասլի դուքսը: Ի վերջոյ որոշուեցաւ այդ պատիւը տալ դուքսին, բայց իբրեւ մխիթարութիւն՝ կոմսին ալ իրաւունք տրուեցաւ սպիտակ գաւազան մը կրելու հանդիսութեանց ժամանակ:

Աւանդութիւնը կը պահանջէ, որ ձիւնագնդակ մը մատուցուի թագաւորին,— այդ պաշտօնը յանձնուեցաւ կոմս Կրէն Նորթընի:

Երկար վիճաբանութիւններու տեղի տուաւ նաեւ գորգ փռողի իրաւունքին ճշդումը,— ո՞վ պիտի փռէ գորգը, որուն վրայէն պէտք է քալէ թագաւորը:

Իր իրաւունքը ի վերջոյ արժեցուց, փաստացի՝, Սըր Ուօլթըր:

Կարեւոր հարց մըն էր նոյնպէս «Զարթի՛ր, արքա՛յ» կանչելու իրաւունքին ճշդումը: Սենեկապետը, թագադրութեան առտուն, պիտի մտնէ արքայական ննջարանը, եւ թագաւորը քնացած ըլլայ թէ արթուն, պիտի արտասանէ մեծ ճառ մը,—«Զարթի՛ր, արքայ …»,— որպէսզի արթննայ թագաւորը, եւ անոր պիտի բացատրէ ծագող օրուան կարեւորութիւնը:

Թագաւորը, վարձատրելու համար զայն, պիտի նուիրէ իր մահիճը, որուն վրայ քնացած էր այդ գիշեր: Կարգով նորա պիտի մտնեն միւս սենեկապանները, որոնք թագաւորին պիտի հագցնեն իր գուլպաները, կօշիկները, շապիկը, տաբատը,— եւ թագաւորը, ի վարձատրութիւն, անոնց պիտի նուիրէ մէկ մէկ շապիկ, զոյգ մը գուլպայ եւ տաբատ մը: Իսկ այն սենեկապանը, որ թագաւորին ուսերուն վրայ պիտի ձգէ կայսերական ծիրանին, պիտի ստանայ թաւշեայ պատմուճան մը:

Եդուարդ Խոստովանող թագաւորէն ի վեր, Անգլիոյ թագաւորները կը բազմին գահու մը վրայ, որուն չորս ոտքերը կը նմանին առիւծի թաթերու,— այդ թաթերէն մէկուն մէջ կը գտնուի, կ'ըսեն, Յակոբայ քարը: Ըստ աւանդութեան, երբ Աստուած երեւցաւ Յակոբի, ան նստած էր քարի մը վրայ, զոր վերջէն Մովսէս Սպանիա տարաւ, ապա փոխադրուեցաւ Իրլանտա: Այնուհետեւ բոլոր Իրլանտացի թագաւորները նստան այդ վէմին վրայ: Հիմա կարգը Ճորճ Զ.ին է:

Թագադրութեան պահուն, Անգլիոյ վեհապետին պիտի յանձնուի հինգ սուր,— Գթութեան սուրը, Պետութեան սուրը, Զոհաբերութեան սուրը, Երկրային արդարութեան սուրը եւ Աստուածային Արդարութեան սուրը: Ամէնէն վերջը, եկեղեցին արքային կը շնորհէ հին Աստուածաշունչ մը, իբրեւ խորհրդանշան Ազգերու Իմաստութեան:

Եւ ահա թագաւորին առջեւէն թափօրի ձեւով կ'անցնին եկեղեցւոյ բարձրաստիճան սպասաւորները, արքայական ընտանիքը, իշխանները եւ ազնուականները: Երբ թագաւորին առջեւէն կ'անցնին, պարտաւոր են համբուրելու արքային աջ ձեռքը, իսկ իրենց ձախ ձեռքով շօշափելու ականակուռ թագը:

Բրիտանական մարգարտայեռ թագը, իր անման եւ հազուագիւտ քարերուն շարքին, ունի նաեւ շափիւղայի մեծ կտոր մը, որ կը կոչուի «Ափրիկէի աստղը»: Այս քարը թագին ագուցուեցաւ Կարոլոս Բ.ի հրամանով: Թագին վրայ կայ նաեւ անգին կարկեհան մը, որուն համար սպանուեցաւ թագաւոր մը:

Ճորճ Զ.ի թագադրութենէն անմիջապէս վերջ կը սկսի թագուհիին թագադրութիւնը, նոյնքան աւանդական մանրամասնութիւններով:

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ԼԵԶՈՒՆ

«Պայքար», Ամերիկայի ռամկավարներու օրկանը, կ'ողբայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (5 փետրուար).

— «Ամէնէն ցաւալի իրականութիւնը, մեզի համար, առ է որ՝ Խորհ. Հայաստանի մէջ արտադրուած եւ այդ ուղղագրութեամբ գրուած գիրքերը կարդացող մարդ չկայ արտասահմանի մէջ, եւ մինչեւ անգամ անոնք, որոնք Խորհ. Հայաստանի հրատարակութեանց քանակէն, ոմանց ալ որակէն խանդավառուած, գրական նոր վերածնութիւն մը կ'ողջունեն, ներկայի գործունէութիւնը գնահատելով Ոսկեդարու արտադրութենէն,— չեն կարդացած եւ եթէ ուզեն ալ՝ չեն կրնար դիւրութեամբ եւ հաճոյքով կարդալ նոր ուղղագրութեամբ գրուած երկերը: Բարեբախտութիւն մըն է որ՝ լաւ գրողներու բանաստեղծական եւ վիպական երկերու լեզուն աւելի հեշտ ու մաքուր է, խճողուած չըլլալով այն օտար բառերով որոնց աւելի ներդաշնակ ու գեղեցիկ հայերէնը ունինք: Մանաւանդ Հայաստանի թերթերուն մէջ, երկարապատում քաղաքական եւ ընկերային տեսութեանց մէջ թխմուած օտար բառերը մարդ չի հասկնար թէ ո՞ր լեզուի հնչումին համաձայն գրուած են. ֆրանսերէն բառեր կան որոնց ինչ ըլլալը ֆրանսացի մը պիտի չկրնայ հասկնալ Հայաստանի գրողներուն անոնց տուած հնչումէն. հարկ է գուշակութեամբ հանել անոնց իմաստը: Մենք բնաւ հակառակ չենք օտար գիտական բառերու եւ որոշ բացատրութեանց գործածութեան, երբ անոնց ճիշդ հայերէն բառերն ու բացատրութիւնները չունինք, սակայն այս բառերը գոնէ գրուելու են այնպէս ինչպէս զանոնք գործածող ժողովուրդը կը հնչէ:

Բոլորս ալ գիտենք՝ որ հայերէնի ուղղագրութիւնը փոփոխութեան պէտք ունի, Եւրոպայի որ եւ է բարձրօրէն քաղաքակրթուած ազգի լեզուին նման. սակայն ուղղագրութեան փոփոխութիւնն ըլլալու է գլխաւորաբար ներդաշնակութեան, համառօտութեան եւ յստակութեան համար: Հայաստանի նոր ուղղագրութիւնը այս յատկութիւններէն զուրկ է: Մեր ականջներուն չափազանց խորթ կը հնչեն նորին կազմութենէ զուրկ իրենց բառերը: Այս երկար տարիներու ընթացքին թերեւս մէկ հատ հայ իմացական, գրագէտ գտնուած չէ արտասահմանի մէջ, որ հաճոյքով կարդացած ըլլայ նոր ուղղագրութեամբ գրուած որ եւ է երկ. Զարչարանք ու տառապանք է Հայաստանի թերթերուն ընթերցումը, զոր մեզմէ ոմանք հարկադրուած են կատարել, սակայն, այս գրութիւնները կարդալէ վերջ աւելի խորապէս կը զգանք թէ չենք կարող հաղորդուիլ գրողներու մտածման հետ: Կարծես թէ տարբեր ժողովուրդներ ենք անոնք եւ խորթ լեզու մը կը խօսին: Անտարակոյս, բոլշեւիկները պիտի պարծին իրենց տարբեր ըլլալուն համար, բայց մենք հպարտ չենք անոնց այս հոգեբանութեան եւ մտայնութեան համար: Լեզուն պէտք է միութեան կապ ըլլայ եւ ոչ թէ բաժանումի, խորթութեան ազդակ:

Զարմանալի չէ ուրեմն որ, արտասահմանի մէջ թուղթ մրոտող բոլշեւիկ հայեր ալ, այս տարբերութիւնը չշեշտելու ձգտումով, մեր հայերէնը կը գրեն ուղղագրութեան քմահաճ փոփոխութիւններով: Ոչ միայն Նիւ Եորքի Հայաստան կոմունիստ թերթը, այլ այն Հայր. Միութիւնները, Հօկերու եւ Կ. Խաչի պաշտօնեաները Հայաստանի ուղղագրութիւնը մասամբ կը կապկեն: Իրենց ընթերցողներէն անընթեռնլի ըլլալու վախն է միայն որ զիրենք կ'արգիլէ երկրին մէջ գործածուած նոր ուղղութիւնը լման մը որդեգրելէ: Զենք ըսեր թէ ամէն փոփոխութիւն գէշ է այս նոր ուղղագրութեան մէջ. կան կարգ մը բանաւոր եւ անհրաժեշտ բարեփոխութիւններ, որոնք պիտի պահուին լեզուին մէջ, բայց չարափոխութիւնները ջնջուելու եւ անհետանալու են»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (22)

ԶԱՐԹՕՆՔ
(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Տէր Վարդանը եւ Շամքօնենց Օհանէսը, ծնկաչոք նստած հիւրերու առջին, կը սպասարկէին անոնց, մինչ ալէի զարնող գեղականները պատկառանքով պատի տակ շարուած՝ ահ ու դողով ժամ առաջ անոնց հեռանալուն կը սպասէին:

— Հայերը խորոված պատրաստելու մէջ վարպետ են,— ոսկոր մը կրծելով ըսաւ Քեամիլ բէկը,— կ'ըսեն թէ, խորովածը մարդ Կովկասի մէջ ուտելու է…

— Հա,— մռայլ դէմքը վեր վերցնելով ըսաւ Ալայ բէկը,— Հայերը Կովկասէն բերին այս կերակուրը եւ շատ մը ուրիշ նորութիւններ…ի՛, տէր տէր, ըսէ նայինք, ազգի գործերը ի՞նչ կ'երթան … Ձեր Պ. Լեւոնի ձիւը լա՞ւ է… զէնքի դրամ հաւաքեցի՞ք … Հը՞, սեւագլուխ, ընդհ. ապստամբութիւնը ե՞րբ կը սկսիք, ե՞րբ մեզի պիտի կոտորէք եւ Հայաստանը ազատէք …

Միականի Ալայ բէկի աչքը կարծես թէ ծակող սուր գամ մը ըլլար. ոչ ոք կրնար աչք աչքի նայիլ անոր: Անզուսպ կատաղութեամբ մը կը նայէր չորս բոլորը շարուած Հայերու դէմքերուն՝ պատճառ մը, պատրուակ մը փնտռելով իր ի՛նչ մարդ ըլլալը ցոյց տալու: Սաքուի մէջ մեռելային լռութիւն մը տիրեց, երբ Ալայ բէկը խօսքը վերջացնելով՝ խոլոր թաժակ մը մասթիքան պատարկեց եւ հարցական դէմքով դարձաւ քահանային.

— Հը՞, սեւագլուխ, չխօսի՞ս…

Տէր Վարդանի շրթները ճերմկած՝ կը դողային, անկարող բառ մը արտասանելու: Գեղականները պատին տակ կծկտեցան, միայն բէզը սիրտ ըրաւ խօսելու.

— Բէկ, մենք քու ոտքի փոշին ենք, մենք ի՞նչ գործ ունինք զէնքի, ապստամբութեան, ազգի գործերուն հետ … Եթէ փոր մը հաց ունենանք ուտելու, մենք գոհ կ'ըլլանք եւ գիշեր ցերեկ կ'աղօթենք վեհափառ սուլթանի…

— Լաւ՛, շուն.

Ալայ բէկը չթողուց որ բէզը խօսքը վերջացնէ, ձեռքի բաժակը կատաղութեամբ նետեց բէզի դէմքին՝ թեթեւ պատռուածք մը բանալով անոր քունքին քով:

— Ինծի Քէօռ Ալայ բէկ կ'ըսեն, շո՛ւն, դուն որո՞ւ հետ կը խօսիս: Ձեր օրօրոցի ծծերէն մինչեւ ծերունին անհաւատարիմ, ապերախտ շներ էք … Ձեր քօքը այրելու է, որ մեր երկիրը խաղաղի …— եւ ողիի դառնալ հիւը նետեց դէպի գեղականները՝ մռնչելով,— մաթիլա …

Դուրսը, եկեղեցիի առջեւ գտնուող փոքր տարածութեան վրայ, երկու հիւրերու հետեւորդները, սուվարիները ու քիւրտ զոլամները բոլորուած էին սեղանի շուրջը, մինչ գիւղի երիտասարդները կը ծառայէին անոնց: Գիւղի ճանապարհէն անկարուկ կերպով կ'անցնէին ձիաւոր ու հետեւակ Քրտեր: Անոնցմէ ոմանք գիւղ բարձրանալով առանց հրաւէրի մօտեցան սեղանին: Ամբողջ գիւղին մէջ կին մը չէր երեւար. բոլորը քաշուած էին տուները: Նոյն իսկ փոքր երեխաներն ալ առջի բերան փողոցէն քաշուեցան՝ ահ ու սարսափի մատնուած: Բայց կամաց կամաց անոնք աներէն դուրս եկան ու իրենց տան դռներու առջեւ սկսան խաղալ, իսկ աւելի համարձակները մօտեցան եկեղեցիի բակին, աւելի մօտէն տեսնելու համար այդքան մեծ թիւով թուրք զինուորները, որոնց գալը սովորական երեւոյթ մը չէր Ղըլճայի համար:

Յանկարծ Ջերմուկ գիւղի կողմէն հատ հատ հրացանի ձայներ լսուեցան: Ասոր յաջորդեց քանի մը րոպէի դադար մը, ու ապա՝ բազմաթիւ հրացաններու խառն ի խուռն ձայներ:

— Բէկին խապար տալու է,— ոտքի ցատկելով ըսաւ տարեց զինուոր մը, որու թեւի վրայ կարուած երիզէն կարելի էր ենթադրել, որ չաւուշ մըն է:

Չաւուշը անմիջապէս Տէր Վարդանի տունը մտաւ ու սաքուի ծայրին վրայ կանգնեցաւ՝ թէմէննահ ընելով.

— Ի՞նչ կայ, չաւուշ:

— Ջերմուկի կողմէն հրացանի ձայներ կը լսուին,— թէմէննահ կրկնելով պատասխանեց չաւուշը,— ի՞նչ հրաման ունիք:

— Ձիերուն խոտ ու գարի տրուեցա՞ւ,— հարցուց Ալայ բէկը՝ բաժակը շրթներուն տանելով:

— Հրամանք եւ:

— Լաւ, պատրաստ սպասեցէք:

Ալայ բէկի չարագուշակ դէմքը փայլեցաւ ուրախութեամբ: Խորհրդաւոր ակնարկ մը փոխանակեց Քեամիլ բէկի հետ ու բոլորովին անսպասելի կերպով տէրտէրին դառնալով ըսաւ.

— Սեւագլուխ, դուրսը հարսանիքը սկսեր է … Տեսնենք այս անգամ ձեր ջան ֆէտայիները ձեռքէս ի՞նչպէս պիտի ազատեն,— ու շեշտակի սարսափած քահանային նայելով՝ տիրական ձեւով մը հարցուց,— Քանի՞ զէնք ունիք գիւղին մէջ:

— Աման բէկ, ոտքդ պագնեմ,— հազիւ կրցաւ շնչել ծերունի քահանան, — ի՞նչ զէնք …

— Գիւղի համայնական զէնքերը,— համայնական բառը հայերէն արտասանելով գոռաց Ալայ բէկը,— քսան րոպէ ժամանակ կուտամ զէնքերը բերելու: Թէ չէ գիւղը խարապա կը դարձնեմ …

— Աստուծու սիրուն, բէկ …

— Ձայնդ,— զայրացած մռնչեց Ալայ բէկը, որուն աչքը կարծես բունէն դուրս պիտի ցատկէր,— ձա՛յնդ, սեւագլուխ … հայտէ՛, բոլորդ ալ առջեւս կորսուեցէք, դուրս ելէք, քսան րոպէ ժամանակ ձեզի …,— ու գրպանէն ժամացոյցը հանելով առջեւը դրաւ:

— Ամմա մեծ վարպետութեամբ շարժեցար,— իւղոտ մատները լիզելով խօսեցաւ Քեամիլ բէկը, երբ գիւղացիները հեռացան սաքուէն.— խօսք չուզեր, այս շները քամելու ձեւը սորվեր ես …

— Հապա պարա՞պ տեղը մազ մօրուք ճերմկցուցի ասոնց մէջ … Հիմա պիտի տեսնես թէ ի՞նչ ճիֆղի ոսկիներ լոյս աշխարհ պիտի ելլեն: Հա՛, չաւուշ, նորէն ի՞նչ կայ,— հարցուց դրան սեմին վրայ տեսնելով չաւուշը:

— Բէ՛կ, հրացանաձգութիւնը կը տարածուի: Մխկներու կողմէն ալ շարժում կայ … Սուվարի մը կ'անցնէր դէպի քաղաք. ըսաւ, որ էս սարի վրայ թաքնուած են ֆէտայիները: Մենք ամէն կողմէ պաշարած ենք սարը:

— Ղըլճայի՞ սարը,— ուրախութենէն ձեռքերը իրարու շփելով ըսաւ Ալայ բէկը՝ աչք ընելով ընկերոջը,— լաւ, դուրս գնա՛: Արթուն հսկեցէք գիւղի վրայ: Կասկածելի բան մը, որ աչքիդ հանդիպի, մնացածը դու գիտես …

— Հրամանք եւ, բէկ,— ու չաւուշը դուրս ելաւ:

Տէրտէրի թոնրատան մէջ հաւաքուած գիւղացիները փսփսուքով մը կը խօսէին իրարու հետ: Կռիւը իրենց սարի վրայ էր: Այդքանը բաւական էր որ գիտակցէին գիւղին գլխուն կախուած ահաւոր վտանգին: Չնչին առիթ մը բաւական էր իրենց չէն Ղըլճան մոխիրի վերածելու համար: Եթէ նոյն իսկ առիթ ալ չըլլեր, պատրուակ մը ստեղծելը դժուար բան մը չէր Ալայ բէկին համար:

— Ախպրտինք, տանք, ինչ ունինք՝ տանք,— ծանր ու մեծ կը խօսէր Շամքօնենց Օհանէսը, որ գիւղի մէջ հեղինակութիւն կը համարուէր,— պալքի էդ շանը բերանը քաղցրանայ ու էս փորձանքն ալ անցնի մեր գլխէն:

— Ցանք, լաւ կ'ըսես, ամմա որտեղէ՞ն տանք, բան մնացե՞ր է որ տանք,— խեղճ ու կրակ գիւղացի մըն էր խօսողը:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդը

Երկուշաբթի օր պիտի գումարուի Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդը, քննելու համար միջազգային, ներքին, ելմտական եւ գինուորական կացութիւնը: Արտաքին քաղաքականութեան մասին զեկուցում մը պիտի ներկայացնէ Կոմս Ջիանօ, խօսելով անգլօ-իտալական յարաբերութեանց, Աւստրիոյ, Գերմանիոյ, Փոքր Համաձայնութեան, ինչպէս եւ Թ. Ի. Արաբի հետ եղած խօսակցութեանց մասին: Ներքին քաղաքականութեան առթիւ, կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարը տեղեկագիր մը պիտի ներկայացնէ: Այժմէն կը հաղորդեն թէ կուսակցութիւնը 1,350,000 անդամ աւելի ունի անցեալ տարուան վրայ: Կրթական նախարարը իր տեղեկագրով պիտի հաստատէ թէ՝ հակառակ բազմազան դիւրութեանց եւ պետական օժանդակութեան, ժողովուրդին աճման համեմատութիւնը չարունակ կը նուազի: Այս առթիւ շարք մը միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, որոնց մէկ մասը թունդ յեղափոխական կը համարուին:

Ելմտական նախարարը պիտի ներկայացնէ տնտեսական կացութիւնը, իսկ գինուորական կացութեան առթիւ, սպառազինութեանց նոր ծրագիր մը պիտի ներկայացուի, պատասխանատուութիւնը ձգելով Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներուն վրայ, որոնք արագօրէն կը վերազինուին

Իտալացիներ դէպի Եթովպիա

Եթովպիոյ գրաւումէն ի վեր, իտալական կառավարութիւնը կը հետեւի գաղութաշխատական վարդապետութեան, ազնուականներու եւ սեւերու յարաբերութեանց մէջ: Ցանուն կայսրութեան գերագոյն շահերուն, սեռային խիստ կարգապահութեան մը կը պարտադրուի արեւելեան Ափրիկէ հաստատուած Իտալացիներուն: Արգիլուած է որ եւ է կենակցութիւն Հապէշուհիներու հետ, ինչ որ ալ ըլլան անոնց հմայքն ու գեղեցկութիւնը: Կայսրութեան հիմնադիրները չեն ուզեր որ մէջտեղ գայ խառնածին սերունդ մը, որ կրնայ վտանգաւոր դառնալ ապագային համար:

Արդ, Եթովպիա գտնուած սպիտակամորթ կիները չեն բաւեր պաշտօնեաներու, զինուորներու, բանուորներու անհագին բազմութեան: Ուստի, արտակարգ ճիգեր կը թափուին, Իտալացի ընտանիքներ հաստատելու համար Եթովպիոյ մէջ:

Այսպէս, անցեալ օր Ճենովայէն ճամբայ ելաւ շոգենաւ մը, Եթովպիա տանելով 1300 կիներ, որոնց ամուսինները հոն հաստատուած են արդէն: Իտալական մամուլը ջերմապէս կը գնահատէ այս ձեռնարկը, յորդորելով որ ուրիշներ ալ երթան տեղաւորուին:

ՁԻՒՆԱՑԱՆ ԱՒԵՐԸ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՁԻՒՆԻՆ ՄԷՋ ՄՆԱՑԱԾ երկու նախարարները որոշ տեղ մը օգնով կոտրելէ վերջ, Սէն Շանպէռի հասնելով, կառախումբ նստան եւ Փարիզ վերադարձան ողջ առողջ:

ՍԷՆԻ ՑՈՐԴՈՒՄԸ վտանգաւոր կէտին հասաւ, իբրեւ հետեւանք վերջին անձրեւներուն: Ցորդած են նաեւ Մառնը, Իօնը եւ ուրիշ գետեր, իսկ գաւառներու մէջ՝ Ռօնը, Սօնը, Մօզէլը միշտ կը բարձրանան:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԹԵՐԹԵՐՈՒՆ գրաշարներն ալ գործադուլ ըրին, պահանջելով որ շաբաթական 40 ժամը բաժնուի հինգ օրուան վրայ, մինչ գործատէրերը կը պահանջեն վեց օր: Գալով աշխատավարձքին, լրագրապետները կը մերժեն իրաւարարութիւնը, առարկելով թէ հաւաքական պայմանագիրը ճշգօրէն չէ յարգուած բանուորներուն կողմէ, որոնք պարտաւոր էին նախապէս լուր տալ, աշխատանքի որ եւ է դադարումէ առաջ:

ՄԱՐԱՋԱՆՏ ԿՐԱՑԻԱՆԻ, որ մահափորձի մը ենթարկուեցաւ անցեալ ուրբաթ օր, թոքատապէ բռնուած է, համաձայն մասնաւոր հեռագրի մը: Նոյն աղբիւրին համաձայն Ջոր. Լիոթթայի երկրորդ սրունքն ալ կտրուած է, իսկ մէկ աչքն ալ վտանգուած: Պաշտօնական վիճակ հրատարակուած է Ատտիս-Ապէպայի մէջ, ուր Իտալացիները 30.000 զինուոր ունին 90.000 բնիկներու դէմ:

ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԵԱՆ երկու բանուորներ՝ արեւելեան Սիպերիոյ մէջ, իբրեւ խափանարար: Բացառութիւն ըլլալով, երկուքն ալ մինչեւ վերջը ուրացան իրենց վերագրուած յանցանքը, առանց վարակուելու Զինովիեւներու, Թուխաչեւսկիներու եւն. օրէնքէն:

300 ԱՏԱՂՁԱԳՈՐԾՆԵՐ կը փնտռուին Փարիզի ցուցահանդէսին համար. Վճարումն է՝ 9 ֆրանք 90, գիշերուան ժամերուն համար՝ 35 առ հարիւր յաւելում, կիրակի եւ տօն օրերու համար՝ 25 առ հարիւր, շաբաթ եւ կիրակի գիշերներուն համար՝ 50 առ հարիւր: (Մաթէն

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Անկէնի Մ.ճիւղին կողմէ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

M. Patenotre Dénoyersի, Անկէնի քաղաքապետին

տեղի կ'ունենայ 28 փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30էն մինչեւ կէսգիշեր Salle des Fêtesի մէջ, 30 rue du Casino, Enghien.

կը մասնակցին՝ ՍԻՓԱՆ—ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը

Դերասան ԳՄԲԷԹԵԱՆ, սանուհիներու եւ սիրողներու կողմէ

կը ներկայացուի Գարմնանի ՄԵԾԱԳԱՏԻ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԷՆ պատկերներ

ՊԱՐ ՄԵԾ ՃԱՇ ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ

Մուտք՝ մեծերու համար 7.50 ֆր. փոքրերու համար 3 ֆր.

Gare du Nordէն առնել գնացքները ժամը 1,56, 2,35, 3,05 3,30 եւլն.

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

Վիէնի կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները. վաղը շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, Ակումբի մէջ կարեւոր օրակարգ:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ) ընկեր կարօ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 28 փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Լա վիստ. ընկեր Գալուստ Վարդանեանի բնակարանը:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԵՏՐ. 18Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԷԳԻՊՏԱՑԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

27 Փետր շաբաթ երեկոյ, **Sociétés Savantes**ի սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ ՀԱՅԿ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ԵՒ ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Ծախսերու մասնակցութեան համար մուտք 2 Ֆր.

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՓԵՏՐ. 18Ի ԱՌԹԻՒ

Փետր. 28, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Գարակէօզեանի սրահին մէջ, 45, Rue de la Défense. Իսի լէ Մուլինօ

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին Օր. ԿՆԵԱԶԵԱՆ (երգ), ընկ. ԿԱՐՕ ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ (արտասանութիւն), Գ. ԴԱՐԵԳԻՆ (թառ)

Մուտք 5 ֆրանք, անգործներու եւ երեխաներու՝ 3 ֆրանք

ՓԵՏՐ. 18 ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէի կողմէ մասնակցութեամբ Ռոմանի, Սէն Ժուլէի, Փօն տ'Օպնայի խումբերուն կիրակի, 28 Փետր. կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին. Սիամանթօ Ակումբին մէջ կը հրաւիրուին ընկերները եւ համակիրները: Մուտքը ազատ է:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

27 Փետրուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ԷՄԻԼ ԶՕԼԱ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Ղեկավարութեամբ Պ. Յակոբ Թորոսեանի եւ սիրայօժար մասնակցութեամբ Պ. Գ. Ա. Հացագործեանի, Ղ. Գայթանեանի, Լ. Ալէմեանի եւ տեղական ուժերու: Օր. Ծովինար Տէր Պետրոսեան կ'երգէ «Լռեց ամպերը»:

ՏՈՄՍԵՐ 5, 4 եւ 3 ֆրանք:

Իսկ Վիէնի մէջ. Փետր. 28ին. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Ռ. Ա. Կ. Ակումբին մէջ. կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Խաժակ Ակումբի վարչութեան կողմէ: Մուտք՝ 3 եւ 4 Ֆր.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Նախաձեռնութեամբ Անիէռ Պուա-Քոլոնպի Արամ ենթակոմիտէի

Այս կիրակի. փետր. 28ին, ժամը ճիշդ 8ին, 149bis Ave. d'Argenteuil

Սէնէ Սէթօ կը ցուցադրէ վերջին ներգաղթի կարաւանը Մարսէյլի մէջ. Ընկ. Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը. Բրասօի (Մարսէյլ) եկեղեցիին օծման հանդէսը, Հայրենի յիշատակարան մը. Ջիկանօ (արամ) հայերէն տառերով եւ Շարլոյի մէկ նոր շարժանկարը.

Մուտք 3 Ֆր.

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կ. Խաչի Շավիլի Մ. ճիւղին կողմէ

Կ. Խաչի Օրուան առթիւ

Մասնակցութեամբ Համազգայինի Մ. ճիւղին, ի նպաստ տեղւոյն մանկապարտէզին:

28 փետրուար Կիրակի ժամը 3ին, տեղւոյն Մասոն-Դյուրոցին մէջ:

(4, րիւ տէ Թրուա Շանթիէ)

Բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական բաժին

Մուտք մեծերու 3 ֆրանք, փոքրերու 1 ֆրանք:

Տարեկան Երեկոյթ-Պարահանդէս

(Դիմակաւոր եւ անդիմակ)

Ֆր. Կ. Խաչի Ս. Լուի ենթամասնաճիւղին կողմէ ի նպաստ հիւանդներու եւ անկարող ընտանիքներու, 27 փետր. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Ami du Peupleի սրահին մէջ, Route Nationale (սինէմային քով) St. L...

Կը խօսի Պ. Հ. ՍԵՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը ներկայացուի «Ուշ լինի նուշ լինի», գիշերէն վերջ պարեր, մասնակցութեամբ Sébastien Boy's Jazzի ղեկավարութեամբ ջութակահար Պ. Ս. Զէօրէքճեանի, քոթիյոն, ճոխ պիւֆէ, ...գիներով.

Թատերական Ներկայացում

Ֆ. Կ. Խաչի Գօրտոյի Մասնաճիւղին կողմէ

կը ներկայացուի «ԱՇՈՒՂ ՂԱՐԻԲ»ը

Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին,

Հ. Յ. Դ. Բարսեղ Եաճպաշ Ակումբին մէջ,

Մասնակցութեամբ փորձուած ուժերու.

Երաժշտական մասը՝ ղեկավարութեամբ Պ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆի.

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՓԱՐԻԶԻ ԸՆԹՇ.Ի ՄԿԱՌՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

28 Փետրուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 14.30ին,

Théâtre Renée Maubel, 10 Rue de l'Orient. Paris

ԿԸ ԲԵՄԱԴՐՈՒԻ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ

Սիրայօժար մասնակցութեամբ եւ ղեկավարութեամբ Դերասան Գ. ՈՒՋՈՒՆԵԱՆի

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆ՝ 10, 7.50 եւ 5 Ֆր.

Տոմսերուն համար դիմել Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներուն մօտ եւ Գ. Փիլիպոսեան 258 rue St. Honoré, Գրատուն Հրանտ Սամուէլ 51 rue Mr. le Prince եւ ...շարան Carlo, 34 rue St Lazare

Հաղորդ. միջոցներ. — Métro Place Blanche. օթօպիւս 30 եւլն.

ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մայիս 1էն Նոյեմբեր 15

Գաւառներու ուշագրաւ տիպարները տեսնելով, Ֆրանսայի բազմակերպ կլիմաներ ունեցող շրջաններու մասին պիտի կարենանք հակիրճ գաղափար մը կազմել:

Նավարրայի գիւղերը, Սէնի գետեզերքը պիտի համախմբուին 300 մեթր երկարութեան մը վրայ, ուր պիտի ներկայացուին տարբեր երկիրներէ սակաւաթիւ բնիկ ձկնորսներու եւ նաւատորմիղներուն տուները ու խրճիթները:

Փարիզ ալ, առաւել կամ նուազ, պիտի սատարէ այս տեսարաններուն, իր երկնակամարին յարափոփոխ յատկութեամբ, մերթ մթագոյն՝ երբ նրբատեղ Հիւսիսային հողամասերու կլիման, մերթ արեւոտ՝ երբ Միջերկրական ծովեզերք մը կամ գաւառամաս մը ներկայացնէ.

Ուրեմն իւրաքանչիւր երկիր, բառին յստակագոյն իմաստով, պիտի ստանայ ինքնատիպ դրոշմ մը, այնպէս որ չըջապատող գեղեցկութիւնը կատարեալ ըլլալու համար ամէն ինչ նկատի առնուած է:

Հոս ու հոն, աւանդական տարազներ հագած երաժիշտներ եւ աշուղներ, պիտի երգեն ուածեն իրենց գաւառային ուրոյն նուագներով, նախնական եւ արդիական երաժշտութիւններ՝ որոնք միացած պարերու եւ խնջոյքներու ոգեւորութեան թափը պիտի աւելցնեն:

Ուզողը պիտի կարենայ ճաշակել իւրաքանչիւր երկրի մասնայատուկ արտադրութիւնները, ինչպէս նաեւ իրենց աւանդական համեմուած կերակուրները: Իսկ հացար ու մէկ տեսակ գինիները եւ բազմապիսի ըմպելիներ պիտի ոգեւորեն մթնոլորտը:

Ամբողջացնելու համար մէջ բերենք ցուցահանդէսի վերատեսուչին՝ Պ. Էտմոն Լապէի, ճառին մէկ մասը.— «Մեր նահանգներու տուները երբեմն ճարտարապետութիւններէն միայն իրենց հիմնական գիծերը փոխ պիտի առնեն, անոնք որ փորձառութեամբ գտնուած էին պատշաճագոյնը կլիմային եւ երկրի գոյնին պահանջքներուն ... Այս իւրաքանչիւր տունէ-րուն ներքնամասերը աւելի շատ աշխարհիկ խնամքի առարկայ պիտի ըլլան Հոն պիտի տեսնենք գեղջկական գործեր, անօթներ, հիւսուածքներ ուր ձեռնարուեստական աշխատանքը, այնքան մանրակրկիտ գործածութիւն եւ այնքան թարմ սէր կը յայտնէ»

✕

Որքան, ցամաքային, ջրային եւ օդային փոխադրական միջոցները ամբողջովին յառաջդիմութիւններ կ'ընեն, այնքան ճամբորդելու տենչը մարդոց մէջ նուաճումներ կը գործէ: Այնպէս որ հեռաւորութեան գաղափարը մեր մոլորակին վրայ օրէ օր կը չքանայ:

Ցուցահանդէսին կազմակերպիչները հիմօրէն կ'ուսումնասիրեն ծրագիր մը՝ որուն համաձայն օտար այցելուները ընդունելու եւ անոնց պէտք եղած դիւրութիւնները տալու համար կարեւոր նաւահանգիստներու մէջ մասնաւոր յանձնախումբեր պիտի կազմուին:

Արդէն աշխարհի ամենամեծ նաւուն, «Նորմանտի»ին չինութիւնը նախատեսուած էր ոչ միայն ֆրանսական ճարտարարուեստին, գիտութեան եւ արուեստին գերակշռութիւնը ապացուցանելու, այլ եւ թափ մը տալու համար ճամբորդութեան օգտաշատ գործին:

Ստորեւ կուտամ ցուցահանդէսի վերատեսուչ Պ. Էտմոն Լապէի բանախօսութեան մէկ մասը, որ դատապարտելով օտարատեցութեան չարիքը կը յորդորէ Ֆրանսացիները, որպէսզի իրենց աւանդական ասպնջականութեան վայել ընթացք մը ունենայ ամէն գիտակից քաղաքացի

— «Օտարատեցութիւնը ես միշտ նկատած եմ տեսակ մը բարբարոս զգացում:

Արդ՝ սարսափով կը հաստատեմ որ, այս զգացումը աւելի քան երբեք զօրաւոր է այսօր

ԿՐՕՆ ՉԱԼԸՉԵԱՆ

(Շար.) (9)

Խմբագրատան կը հրաւիրուի Պ. Կրօն Չալըչեան:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Domremy, PARIS (13)

Թատերական Ներկայացում

Կազմակերպուած Սէն թ'Էթիէնի Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ

27 Դեկտեմբեր, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին

ՍԱԼ ԺԱՆՏԱՐՔի մէջ (Փլաս Շաւանելի մօտ)

Գիներ՝ 4 եւ 3 Ֆրանք

ԾԱՆՕԹ.— Մօտ ատենէն պիտի ներկայացուի նաեւ Սէն Շամոնի մէջ:

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբի փորձերը տեղի կ'ունենան 8 rue Bossuet, Հայ երիտասարդաց Ակումբին մէջ, Métro Poissonnière կամ Gare du Nord, ամէն ուրբաթ երեկոյ ժամը 21ին: Արձանագրուիլ փափաքողները դիմեն նոյն օրը.

Վարչութիւնս որոշած է 5 Մարտ ուրբաթ օրը եւ յետագային ամէն ամսուան առաջին ուրբաթը գեղարուեստական պարանցիկ երեկոյթներ սարքել, որոնք պիտի սկսին երաժշտական դասախօսութիւններով ժամը 21—24.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 27 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
SAMEDI 27 FÉVRIER 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3357

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԸ ՄՆԱՅ ՄԷԿ ՄԷԿ ԼԱԶԱԿ ՃԱՐԵԼ

Գայլին անունն է եղած,
Աղուէս կայ որ մարդ կ'ուտէ,
Քրդուին անունն է եղած,
Ազգէն մարդ կայ՝ մա՛րդ կ'ուտէ :
(Ժողովրդական առած)

Այսպէս, ուրեմն, Իսի լէ Մուլինոյի հայ բոլշեւիկները խու-ճապի մատնուած, յեղապատառ օգնութիւն աղաղակելով յաջողեր են ապահովել շրջանին համայնավար կազմակերպութեան շուքը :

Կարդացէք, եղէկ, հայ բանուորներուն ուղղուած կոչը, որուն տակ դժբախտաբար ստորագրած է նաեւ քաղաքապետը, Պ. Քրէ-ան, թէեւ ոչ այդ հանգամանքով, այլ իբրեւ անդամ վարիչ մարմնի :

—«Կ'ազդարարենք թէ Ֆրանսայի համայնավ. կուսակցութեան վրայ յարձակած կ'ըլլան, եթէ դպչին հայ համայնավարի մը···»:

Կը մնայ մէկ մէկ լաչակ ալ ճարել այս արի հովանաւորեալնե-րուն, միջազգային հանգամանքով մը. «Յառաջ»ն ալ պատ-րաստ է մասնակցելու :

Բայց ասոնք չէի՞ն որ, դեռ քանի մը ամիս առաջ, հպարտօրէն կ'աւետէին ի լուր աշխարհի.— «Բացի նիւթական օգնութենէ, ֆրանսահայ աշխատաւորութիւնը մինչեւ հիմա Սպանիա ղրկած է մօտաւորապէս 100 հոգի», (Ձանգու, 11 դեկտ. 1936) :

Տարօրինակ չէ՞, հարիւր քաջեր ղրկել Սպանիա, ճակատելու համար Մարոքեանցիներուն դէմ, եւ ահա սարսափի մատնուիլ, «մահուան սպառնալիքներ» տեսնել իրենց տարեկից եւ բախտակից երիտասարդներու նայուածքին մէջ···

Կատակը մէկդի, անգամ մըն ալ կը հաստատուի թէ ոչինչ սոր-ված են Կոմկուսի հայախօս կամ հայալեզուեան բջիջներու ան-դամները, հակառակ աւելի քան տասը տարուան դասընթացքի մը, որ բացուեցաւ ու զարգացաւ այս պողոտաներուն վրայ :

Այլապէս, անոնք պիտի կարմրէին, նոյնիսկ մէկ անգամ կար-դալով իրենց փախած բանաստեղծութիւնները, հայերէն թէ ֆրանսե-րէն :

Ուրեմն հայ աշխատաւորներուն մէջ կան ֆաշականներ եւ հա-կաֆաշականնե՞ր : Այո՞ .

Այն ատեն բարեհաճեցէք բացատրել ձեր հովանաւորներուն թէ Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնն ալ ֆաշական է, քանի որ կը պահանջէ ճիշդ այն ինչ որ «հայ ֆաշականները».— Ազատ, հզօր եւ երջանիկ Ֆրանսա (Հայաստան) :

Եթէ քացախէն դարձած այս գինիները — հայ կարմրուկները — կամ անոնց ուղեկիցները չնարհն ունենային գոնէ Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան թերթերը, գիրքերը, ճառերը կար-դալու եւ ՄԱՐՍԵԼՈՒ, իրենց բերանը պիտի կոնծէր՝ «հայ ֆա-շական» բառը արտասանած ատեն:

Արդարեւ, կա՛մ ապուշ են, եւ կամ սրիկայ՝ անոնք որ «ֆաշա-կանութիւն» կը փնտռեն հայկական կեանքին մէջ, այդ բառին մի-ջազգային — քաղաքական ըմբռնելով իմաստով:

Երկու պարագաներուն մէջ ալ, մեր անարժան հակառակորդ-ները չունին իրաւունք «մեղմացուցիչ» ներողամտութեան: Մանա-ւանդ որ, սկիզբէն ի վեր բան գործ ըրած են այդ գարշելի եւ գրը-գռիչ խեղաթիւրումը փոխանցել Ֆրանսացի կամ ուրիշ օտար բա-րեկամներու, այստեղ եւ ամէն տեղ:

Այդ նոյն ամբարիշ, գարշահոտ հոգեբանութիւնն է որ գրել կուտայ, ֆրանսերէն բառերով, Ֆրանսացիներու ստորագրու-թեան տակ, բայց հայկական ներշնչումով,— թէ հայ ֆաշական վարիչները «Լավալի կառավարութեան եւ միւս յետադիմական կառավարութեանց կողքին եղած են», թէ «գործակցած են եւ կը գործակցին ռուսիկանական վերատեսչութեան», թէ «կը պայքա-րին ներկայ կառավարութեան դէմ» եւայլն, եւայլն :

Մենք պատիւ պիտի չընենք ձեզի պատասխանելու, այս զիշերա-ջան բանդագուշանքներուն սաթիւ: Մենք պատասխան չունինք հասարակ լաչակաւորներու, որոնք պատաւ պէս բերան կ'առնեն, կը գրգռեն, յետոյ վայնասուն կը փրցնեն :

Այն որ ջուրը կը նետուի, անձրեւէն վախնալու չէ:

Ծեծե՞ր են ձեզ: Կը ցաւինք: Սակայն, բարեկամաբար կը յանձնարարենք մարդու չպատմել: Մանաւանդ բերան չբանալ Ֆրանսացի յեղափոխականներու առջեւ: Տաք - պաղ տեսած քա-ղաքացիներ են անոնք, եւ գիտեն թէ որ եւ է դէպք, ինչպէս եւ ծե-ծը, սկիզբ մը եւ վախճան մը կ'ունենայ :

Մեզի համար գաղտնիք չեն ձեր սարքած տեսարանները եւ յե-տոյ արձակուած վայրերան կանչերը :

Ի՞նչպէս կը պատահին այս տխուր դէպքերը:

Երբ «չօմաժ»ը կը զանձես, օրն ի բուն սրճարանէ սրճարան մաս կուգաս, եւ հանդիպողը «Հրեղէն Խաչ», «ֆաշական» կը կան-չես, ԱՅՆ ԱԼ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ .

Երբ հարեւաններու հետ վէճ մը կը սարքես, եւ նեղը մնալով «օգնութի՛ւն, ֆաշականները կոխեցին» կ'աղաղակես, դարձեալ Ֆրանսերէն,— անշուշտ ապատծը ոչ համբոյր է, ոչ ալ «փէշքէշ»:

Ո՞ր օրուան համար բսեր են հիները,— «ընողաց, գտնողաց»:

Սխալ չհասկնաք: Մենք երբեք չենք մաղթեր որ բախտակից եղբօր ձեռքեր բարձրանան ձեր գլխուն :

Բայց, մի՛ զարմանաք, եւ օտարին առջեւ մաղեր փետտելու ձեւեր մի՛ առնէք, երբ ձեր տխմարութեան, բանսարկութեան կամ անկրթութեան իբրեւ պատասխան՝ տաքարիւն շարժումէ մը կը փորձուի ձեր գլխուն: Կարելի չէ միեւնոյն կաղապարին մէջ սան-ձել ամէն խառնուածք :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐԸ ԳԵՐԻ ԲՌՆԵԼՈՎ ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐԵՑԻՆ ՌԱՍ ՏԷՍԹԱՆ

Ռաս Տէսթա, Եթովպիոյ վերջին ապստամբապետը եւ արքայից արքային փեսան, որ մինչեւ հիմա կը դիմադրէր, փետրուար 25ին գերի բռնուելով ան-միջապէս գնդակահարուեցաւ :

Անցեալ մայիսին, երբ Ատտիս - Ապէպան ինկաւ, Ռաս Տէսթա, որ ծանր պարտութիւն մը կրած էր մարաջախտ Կրացիանիէն, ապաստանեցաւ մայրա-քաղաքին հարաւակողմը, Լիմերու շրջանին մէջ, 3000 զինուորներու հետ: Վերջին չորաթներու ընթացքին ուզած էր վճռական հարուած մը փորձել մայրաքաղաքին դէմ, ինչ որ յուսահատական ձեռնարկ մը կը համարուէր, բաղդատելով իտալական ուժերուն հետ (30,000 հոգի): Ամէն պարագայի մէջ, Ռաս Տէսթա փետրուարի կէսուն իր ռազմիկներով հասած էր Ատտիս Ապէպա-յէն մինչեւ հարիւր քիլոմեթր հեռու: Բայց փետրուար 19ին յարձակում կրեց իտալական զօրամասի մը կողմէ: Նոյն օրը խումբ մը բնիկներ մահափորձ մը կը կատարէին մարաջախտ Կրացիանիի դէմ: Կարճ խօսքով, Ռասը ծրագրած էր վերջին փորձ մը կատարել իտալական գրաւման դէմ. բայց իտալական զօր-քը շուտով պարտութեան մատնեց իր զինուորները: Ռասը յաջողեցաւ փախչիլ բարձրաբերձ լեռնաշղթայի մը մէջ, բայց հետապնդուելով գերի բռնուեցաւ եւ անմիջապէս գնդակահարուեցաւ :

Ռաս Տէսթայի անհետացումով կը փակուի ապստամբական շարժումը, ցնոր տնօրինութիւն :

*** Ռաս Տէսթա հաւատարիմ աջակիցն էր Ռաս Թաֆարիի, երբ ան պայ-քար կը մղէր Լիժ Եասուի դէմ, Եթովպիոյ գահուն համար: Երբ Թաֆարի գահ բարձրացաւ, իբրեւ Հայլէ Սելասիէ, Ռաս Տէսթայի շնորհեց Սիտամոյի նա-հանգապետութիւնը: Եւ Ռաս Տէսթա տեղական սովորութեան համաձայն սկսաւ տուրք եւ զինուոր հաւաքել, իր անձնական հարստութիւնը եւ ուժը աճեցնելու համար: Զորս տարի առաջ, երբ դեռ կառավարիչ էր Սիտամոյի, Նէկիւսին կողմէ Ռուզվելթին դրկուեցաւ մասնաւոր պաշտօնով :

*** Ռաս Տէսթա Եթովպիոյ վերջին յոյսն ըլլալով, կը կարծուի թէ այլեւս ժամանակի խնդիր է Եթովպիոյ գրաւման վերջնական հանաչումը՝ բոլոր պե-տութեանց կողմէ :

Ռասը գերի բռնուելէ վերջ գնդակահարուեցաւ տասնց որ եւ է դատաս-տանի, շատոնց վերջացած ըլլալով անձնատրութեան համար շնորհուած պայ-մանաժամը: Գնդակահարութեան լուրը չատ ծանր տպաւորութիւն գործեց Նէկիւսին վրայ, որ Լոնտոն կը բնակի: Արքայական կայսրը անմիջապէս իր սենեակը փակուեցաւ, խմանալով ծանր լուրը · եւ քարտուղարը յայտնեց թէ Նէկիւսը սոսկալի հարուած մը եղաւ կայսեր համար»: Կայսրուհին ալ իր սենեակը առանձնացաւ ռաս Տէսթայի կնոջ եւ զաւակներուն հետ: Լոնտոնի եթովպական գեսպանատունէն կը հաղորդեն թէ Նէկիւսը, որ կը խորհէր Ռաս Տէսթան պատուհասուոր ղրկել Անգլիոյ թագաւորին թագադրութեան առթիւ, հաւանական է որ անոր փոխարէն նշանակէ իր թիկնապահը՝ Ռաս Քասա:

*** Մարաջախտ Կրացիանի, որ տակաւին կը դարմանուի, ընդարձակ տե-ղեկագիր մը ուղղեց Մուսոլինիի, Ռաս Տէսթայի գնդակահարման եւ յարակից դէպքերու մասին:

*** Իտալիոյ քարոզութեանց նախարարը զեկոյցով մը «հերքումի անար-ժան» կը համարի այն լուրը թէ Ատտիս - Ապէպայի մէջ ձերբակալուած 2000 բնիկներէն 1400ը գնդակահարուած են:

16,000 կորուստ չորս օրուան մէջ

Կռիւները անընդհատ կը շարունակուին Սպանիոյ գլխաւոր ռազմաճա-կատներուն վրայ: Կառավարական զեկոյցը կ'ըսէ թէ հանքագործները յաջողած են Օվիէտօ մտնել եւ յառաջանալ մինչեւ Փլասա Ամերիկա, ծանր կորուստներ պատճառելով պաշարեալներուն: Իսկ ապստամբները կը յայտարարեն թէ կա-ռավարութեան չորս օրուան գրոհը կանգ առած է: Միեւնոյն ատեն պաշար-ուած քաղաքին հրամանատարը կը ծանուցանէ թէ պիտի դիմադրեն: «Այժմ ունինք պէտք եղած զինուորն ու ռազմանիւթը, եւ մղելու համար կարմիր-ները »:

Երկուշաբթի օրէն ի վեր, կառավարական զօրքը անդադար գրոհ կուտայ այս պաշարուած քաղաքին վրայ: Երկու կողմերն ալ սարսափելի կորուստներ կրած են: Իրազեկներ մինչեւ 10,000 կը հաշուեն յարձակողներուն կորուստը, իսկ 6000 հոգի՝ պաշարուած զինուորներուն եւ քաղաքացիներուն կորուստը:

Կառավարական աղբիւրէ յաջողութիւններ կ'աւետեն ուրիշ ճակատներու վրայ: Մատրիտի առջեւ կռիւները կը շարունակուին ուժանակներով: Թղթա-կից մը կը հեռագրէ թէ մարդոց եւ ձիերու դիակները իրար խառնուած՝ աջ եւ ձախ կը նետուին: Աննկարագրելի տեսարաններ կը պարզուին ամէն օր, բոլոր ճակատներուն վրայ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ երէկ սկսաւ քննել զէնքերու բարձրացման դէմ պատ-րաստուած օրինագիծը: Այս առթիւ դէմ դիմաց եկան նախկին վարչապետ Պ. Ֆլանտէն եւ Պ. Լէօն Պլում: Ընդդիմադիրները կատարեալ ճակատամարտ մը սարքած էին, սակայն ձախակողմեան հոսանքները որոշեցին վստահութիւն յայտնել կառավարութեան:

ՕԵՐԱԿՈՅՏԸ մերժեց լիազօրութիւն տալ կառավարութեան, մաքսային տուրքերը ի հարկին փոփոխութեան ենթարկելու համար:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ Լոնտոն հասած լուրերու համաձայն, Սթալին կը պատ-րաստուի «մաքրագործել» արտաքին գործերու պաշտօնատունը եւ կարգ մը դեսպանութիւններ: Եակոտա, Ձեկային նախորդ վարիչը, որ ձերբակալուած է, իբրեւ թէ ծանրակշիռ խոստովանութիւններ ըրեր է կարգ մը խորհրդային դեսպաններու մասին: Կ'ըսուի թէ Սթալինի դէմ ուղղուած նոր շարժումին վարիչներն են Պուխարին, Ռիքով եւ նոյնինքն Եակոտա, եւ ոչ թէ Թրոցքի:

ԾԱՆՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ծագեցան Սիտի-Պէլ-Ապպէսի մէջ (Ալժերիա), ազգայնականներու եւ համայնավարներու միջեւ: Մէկ հոգի սպաննուեցաւ, 15 հոգի վիրաւորուեցան :

ՍԷՆԻ ՅՈՐԴՈՒՄԸ կը շարունակէ մտահոգութիւն պատճառել: Կը վախ-ցուի որ նաւագնացութիւնը դադրի: (Վտանգի սահմանն է 4 մեթր 38 սան-թիմեթր): Կարգ մը արուարձաններու մէջ պարտէզները եւ մառանները ողող-ուած են: Սէնի աւազանին մէջ, Կռան Մօռէն եւ Մառն կը շարունակեն արագօ-րէն բարձրանալ: Փոնթուազի մէջ Ուազ գետը բարձրացած է 5 մեթր 40ի, ո-ղողելով հարեւան գաւառ մը:

Գուատի մէջ, Ռօնը եւ Սօնը եւս յորդումի վտանգաւոր կէտին հասած են:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ԴԵՌ ՋՈ՞ՒՐ ԿԸ ՎԵՐՑՆԷ

Մ. եւ Ք. Ք. Դաշնակցութեան խաղած տեղեկութիւնները

Ինչպէս հաղորդած ենք ժամանակին, Հ. Հ. Գաղթ. Գրասենեակը վերջերս դիմում կատարած էր Մարդու եւ Քաղաքացիի Իրաւունքներու Դաշնակցու-թեան, անոր աջակցութիւնը խնդրելով տարագիր երիտասարդներու զինուո-րագրութեան առթիւ

Միութիւնը անհրաժեշտ ձեռնարկները կատարած ըլլալով, հետեւեալ նամակը ուղղած է Գրասենեակի վարիչ ընկեր Ա. Խատիսեանի, փետրուար 20 թուականով .—

«Բարեհաճած էիք մեր ուշադրութիւնը հրաւիրել այն կառավա-րական ծրագիրներուն վրայ որ կը վերաբերին հայրենազուրկնե-րու զինուորական ծառայութեան :

« Մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, զինուորական իշ-խանութիւնները այժմ ձեռնարկած են ցուցակագրելու այն երի-տասարդները որ կրնան զինուորական ծառայութեան կանչուիլ ի հարկին·ԲԱՑՑԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՆՉԵՒ ԱՅՍՕՐ ՉԷ ՈՐՈՇԱԾ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ ՄՏՑՆԵԼ ԶԱՆՈՆՔ: Ան կ'ուզէ միայն տեղեկու-թիւններ քաղել զինուորցուներու թիւին եւ անոնց ֆիզիքական ըն-դունակութեանց մասին :

« ՄԵԶԻ ԿԸ ՅԱՅՏՆԵՆ ՈՐ ԵԹԷ ԵՐԵՒԱՆ ԳԱՅ ԹԷ ԶԻՆՈՒՈՐ-ՑՈՒՆԵՐԸ ՇԱՏ ՔԻՉ ԵՆ ԵՒ ԱՆՈՆՑ ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻ-ՏԻ ԶԿՐՆԱՅ ԿԱՐԵՒՈՐ ՈՒԺԵՐ ԱՒԵԼՑՆԵԼ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱ-ԿԻՆ ՎՐԱՅ, ԾՐԱԳԻՐԸ ԱՆՏԱՐԱԿՈՅՍ ՄԷԿԴԻ ՊԻՏԻ ԴՐՈՒԻ ,

« Ինչ որ ալ ըլլայ, մենք կը հետեւինք հարցին եւ անշուշտ, ե-թէ կառավարութիւնը որոշէ զինուորական ծառայութիւն պար-տադրել այդ երիտասարդներուն, մենք պիտի չթերանանք անոնց համար պահանջելու առաւելութիւններ՝ իբրեւ փոխարինութիւն իրենցմէ պահանջուած պարտաւորութեան »:

*** Այս առթիւ կը խնդրուի մեզմէ ծանուցանել թէ Գաղթ. Գրասենեակը հպատակութեան համար դիմումներ կը կատարէ միայն անոնց համար որ 21 — 33 տարեկան են, ենթակայ զինուորութեան եւ արդէն խնդրագիր տուած: Ցաճախ կը պատահի որ մինչեւ 45 տարեկաններ դիմում կը կատարեն իրենց եւ իրենց ընտանիքին համար :

*** Դարձեալ կը խնդրուի ուշադրութեան յանձնել հետեւեալ կէտը.— Գաղթ. Գրասենեակին միջոցաւ Նանսէնեան դրոշմաթուղթի տուրքէն զերծ մնալու համար, համաձայն Նանսէնեան Գրասենեակի նոր կարգադրութեան՝ կը պահանջուի կարօտութեան վկայական (սէրթիֆիքա տ'ինտիժանս), իրենց շրջանի քաղաքապետութենէն կամ համայնքին պետէն, այլապէս խնդրանքնե-րը անհետեւանք կը մնան :

Թուրքիա 41 շոգենաւ կ'ապսպրէ

Գերլինէն կը գրեն թէ Թուրքիա 41 շոգենաւ ապսպրած է Համպուրկի Պլոմ եւ Ֆոս ընկերութեան եւ Քրուփի, ճամբորդներու եւ բեռներու փո-խադրութեան համար: Շոգենաւերէն տասը պիտի ունենան 5000ական թոն տա-րողութիւն, երեքը՝ 2400 թոն, 8ը՝ 1600 թոն (Մարմարայի մէջ նաւարկելու համար) եւն.: Մեծ նաւերը պէտք է յանձնուին 1939ի վերջը, իսկ ամբողջ ա-պսպրանքը լրացած պիտի ըլլայ 1941ի վերջը: Վճարումները պիտի ըլլան մա-սամբ դրամով եւ մասամբ հում նիւթերով:

*** Իրանի կառավարութիւնն ալ վայրաշարժներ եւ շոգեկառքի վերաբեր-եալ նիւթեր ապսպրեց գերմանական հաստատութեան մը :

Իտալիոյ յառաջիկայ ռազմափորձերը

Պաշտօնական զեկոյցի մը համաձայն, Իտալիոյ յառաջիկայ ռազմափոր-ձերը տեղի պիտի ունենան Սիկիլիոյ մէջ, օգոստոսի ընթացքին: Պիտի ըլլան օդանաւային, ցամաքային եւ ծովային. Մուսոլինի եւս ներկայ պիտի ըլլայ, այս առթիւ պտտելով կղզին :

1935ի ռազմափորձերը տեղի ունեցան Իտալիոյ հիւսիսակողմը, Պրէննէրի շրջակաները. 1936ի փորձերը՝ կեդրոնական Իտալիոյ մէջ, Ավէլլինոյի շրջա-կաները: Գլխաւոր նպատակն էր փորձել մեքենաշարժ կազմակերպութիւննե-րը: Իսկ Սիկիլիոյ ռազմափորձերը տարբեր հանգամանքներ պիտի ունենան ; Կարելի է ըսել թէ պիտի ըլլան իսկ եւ իսկ միջերկրականեան: Ուշագրաւ է որ այս կարգադրութիւնը կ'ըլլայ ճիշդ այն ատեն երբ Անգլիա վերազինման ձեռ-նարկած է աննախընթաց ստեղծանով մը: Եթովպիոյ պատերազմէն ի վեր, Իտալիա մասնաւորապէս զօրացուցած է իր դիրքերը Միջերկրականի մէջ: Սիկիլիա բացառիկ արժէք մը կը ներկայացնէ ռազմագիտական տեսակէտով, մանաւանդ որ համանուն նեղուցէն կ'անցնին բոլոր նաւերը արեւմտեան եւ արեւելեան Միջերկրականի, Ճիպրալթարի եւ Սուէզի միջեւ :

Ո՞վ առաջ սկսաւ վերազինումը

Իտալական թերթերը կը շարունակեն քննադատել Անգլիան, որ իր վերա-զինման մեղքը ձգած էր ուրիշներուն վրայ: Իտալացիները չեն ժխտեր Անգլիոյ վերազինման իրաւունքը՝ իր ապահովութեան համար, բայց նենգու-թիւն կը նկատեն անոր այն հաւաստիքը թէ այս սպառազինութիւնները պիտի ծառայեն հաւաքական ապահովութեան, Ազգերու Դաշնակցութեան եւ ժողո-վրդապետական կարգուսարքի պաշտպանութեան: «Ճիօռնալէ տ'Իտալիա» կը փորձէ թուանշաններով ապացուցանել թէ Մեծն Բրիտանիան էր որ զինաթափ-ման աղդանշանը տուաւ1918էն իսկ:«Գերմանիոյ զինուորական ուժին խորտա-կումէն եւ Աւստրիոյ, Հունգարիոյ, Պուլկարիոյ պարտադրուած զինաթափու-թենէն վերջ, Մեծն Բրիտանիա յանկարծ 50 առ հարիւր աւելցուց իր զինուո-րական ծախքերը, բաղդատելով նախապատերազմեան ծախքերուն հետ: Այն-պէս որ, բոլորովին սխալ է ըսել թէ Մեծն Բրիտանիան է որ քչուեցաւ ուրիշ-ներու զինարշաւի հոսանքէն: Ընդհակառակն, վիճակագրութիւնները կը հաս-տատեն թէ Մեծն Բրիտանիան է որ ամէնէն աւելի վերազինուած է 1918էն ի վեր, եւ ատով իսկ հարկադրած է միւս պետութիւնները՝ նոյն ընթացքին հե-տեւելու, համապատասխանելու համար իրականութեան պահանջներուն :

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ խորհրդարանը օրէնք մը քուէարկեց, աւելցնելու համար նորագիր զինուորներու թիւը, որ տարեկան 75,000 է այժմ :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

«ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՄԵԾ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ»

(Ն. եւ վերջին մաս) 6

Պահպանողական բոլշեւիզմի ներկայացուցիչները յամառօրէն կոյր ձեւացան եւ չտեսան յեղափոխութեան ընթացքը, արհամարհեցին ժողովրդական ըմբոստ զանգուածները եւ չուզեցին անսալ ժողովրդավար տարրերու առաջարկութեանց որոշ զիջումներ ընելով՝ արմատական բոլշեւիզմի յառաջխաղացքը կասեցնելու։ Երկու կողմերն ալ կը պահանջէին ամէն ինչ կամ ոչինչ։ Յեղափոխական շրջանի մէջ դժուար է պահել ամէն ինչ. անհրաժեշտ է կարգ մը զիջումներ կատարել որոշ իրաւունքներ փրկելու համար։ Բայց նոյնքան բացայայտ է թէ յեղափոխական շրջանի մը մէջ, ժողովրդական հոծ զանգուածները, որոնք զուրկ են որոշ իրաւունքներէ, ընդունակ կը դառնան ամէն ինչ փճացնելու, եթէ իրենց որոշ, տարրական պահանջներուն գոհացում չըտրուի, եւ անոնք պարտաւոր են հետեւելու անոնց, որոնք կը խոստանան զայն դարձնել տէր ամէն իրաւունքի։

Պաշտպանելով հանդերձ «Յեղափոխական ժողովրդապետութեան» տեսակէտները եւ պահանջները, Չերնով կ՚ընդունի թէ անոր ղեկավարները, ժողովրդավար ընկերվարութեան ներկայացուցիչներն ալ մասամբ մեղապրելի են իրենց պարտութեան համար, որուն գլխաւոր պատճառն էր իրենց «վարչական փորձառութեան պակասը»։ Չերնով նոյն իսկ ինքզինք կը մեղադրէ իր որոշ կէտերու մէջ ցոյց տուած վարանոտ ընթացքին համար։ Արդեօք նոյն «ռուսական պատմական զարգացման յետամնացութեան» արձագանգը չէ՞ր Սոց. Յեղափոխականներու եւ Սոց. Դեմ.ներու շատ մը որոշումներն ու քայլերը, որոնց կաբեւորագոյնն էր «աշխատաւորական կառավարութեան» մը ստեղծումը, որ, սակայն, ընդունուեցաւ Սոց. Յեղափոխական կուսակցութեան կողմէ բոլշեւիզմի յաղթանակէն երեք շաբաթ յետոյ 1917 նոյ. 14ին։ Չերնով կրնայ չըմեղանալ այն բանով, որ ինքն է այդ որոշումը բանաձեւողը, եւ որոշումը ներկայացուած էր բոլշեւիզմի յաղթութենէն շատ առաջ, մէկէ աւելի անգամներ եւ մերժուած։

Այս ամէնով հանդերձ՝ Չերնով կը մերժէ ընդունիլ այն տեսակէտը թէ ցարական կայսրութեան տապալումը եւ բոլշեւիկեան յեղափոխութիւնը մէկ անբաժանելի պատմական գործողութեան մը, երեւոյթի մը երկու փուլերն էին, եւ Ժամ. Կառավարութիւնը ինքն իր մէջ չի ներկայացներ որ եւ է արժէք ռուսական պետութեան քաղաքական զարգացումին, հոլովոյթին մէջ, ինչպէս կը չէշտէ ուրիշ ռուս հեղինակ մը, Բորիս Նոլդէ։

Չերնով ինքն ալ թէ Տրոցքիի եւ Նոլդէի հետ համաձայն է, որ 1917ի մարտի ժամանակաւոր կառավարութիւնը ժամանակավրէպ մըն էր։ Բայց, ան կը հաւատայ թէ դեմոկրատիկ ընկերվարութիւնը յանձին Սոց. Յեղ. եւ Սոց. Դեմ. կուսակցութեան, կամ ուրիշ խօսքով՝ Չերնովի եւ Ծերեթելիի գլխաւորութեամբ կազմուած կառավարութիւն մը պիտի կրնար փրկել Ռուսիան բոլշեւիզմէն՝ ընդառաջ իրենց աշխատաւորութեան, գիւղացութեան եւ Ռուսիոյ սահմաններուն մէջ ապրող ազգութեանց պահանջներուն առանց Սահմանադիր Ժողովին սպասելու, մինչ հակառակ տեսակէտ ջատագովողներ կ՚ըսեն թէ ռուսական յեղափոխութեան տրամաբանական եզրակացութիւնն էր բոլշեւիկեան դիկտատուրան։

Իր այս տեսակէտը հիմնաւորելու համար Չերնով կ՚աշխատի հերքել նաեւ այն շատ տարածուած կարծիքը թէ յեղափոխութեան ծագման օրէն իսկ սովետներու ներքին շրջանակին մէջ կը մղուէր կատաղի կռիւ մը ընկերվարական տարրերու բոլշեւիկ եւ մենշեւիկ հատուածներուն միջեւ։ Բայց իրողութիւնն այն է, որ բոլշեւիկեան հատուածը սովետներու մէջ սկիզբէն շատ չնչին, գրեթէ զանցառելի տարր մը կը ներկայացնէր, եւ այդ տարրը ոչինչով կը տարբերէր միւս ընկերվարական տարրերէն։ Բոլոր տրուչումները կ՚անցնէին անհատապաշտ առանց հատուածական բաժանումներու, որովհետեւ ոչ միայն չէզոք, այլ եւ նոյն իսկ որոշ կուսակցութեանց անդամները դէմ էին հատուածականութեան ոգիին, ինչպէս կը վկայէ Մոսկուայի սովետի անդամ սկանտոր բոլշեւիկ մը։ Տրոցքին ինք իր երկրին մէջ կը յայտնէ թէ շատ մը կարեւոր քաղաքական քաղաքներու մէջ բոլշեւիկները մենշեւիկներէն բաժնուեցան 1917 մայիսին, իսկ Բագուի, Կոստրոմայի եւ ուրիշ նման կարեւոր կեդրոններու մէջ անոնք չարունակեցին իրենց գործակցութիւնը մինչեւ 1917 յունիսի վերջերը։ Աւելին, նոյն իսկ Փեթերպուրկի մէջ, ուր բոլշեւիկ կուսակցութիւնը ամէնէն աւելի ուժեղ էր, անոնք բանակցութիւններ կը կատարէին մենշեւիկ եւ բոլշեւիկ հատուածներու վերամիացման համար։ Լէնինի ժամանումէն առաջ ինչպէս եւ քաւական ժամանակ յետոյ՝ բոլշեւիկ պարագլուխները, նոյն իսկ հակառակ Լէնինի հրահանգներուն կը գործակցէին մենշեւիկներուն. Լէնինի առաջին ճառը ուղղուած Փեթերպուրկի Սոց. Դեմոկրատ եւ մարքսիստ պարագլուխներուն, որուն բացայայտ նպատակն էր պառակտել մենշեւիկները եւ բոլշեւիկները, հեղնուեցաւ եւ ծաղրուեցաւ այնպիսի հին բոլշեւիկներու կողմէ ինչպիսիք էին Գոլտէնբերգ եւ Բոգդանով (Մալինովսկի)։ Առաջինը խօսք առնելով այսպէս պատասխանեց Լէնինի.

— «Լէնին իր թեկնածութիւնը ներկայացուցած է Եւրոպայի մէջ գտնըւող գահի մը, որ թափուր կը մնայ վերջին 30 տարիները։ Բակունինի գահն է այդ։ Լէնինի նոր բառերը կը պատմեն նախնական անիշխանականութեան հին պատմութիւնը։ Սոց. Դեմոկրատ Լէնինը, մարքսիստ Լէնինը, մեր մարտական Սոց. Դեմոկրատիայի առաջնորդ Լէնինը ոչ եւս է»։

Բոլշեւիզմի ձախ թեւի ներկայացուցիչներէն Բոգդանով, չափազանց զայրացկոտ կերպով ոտքի ելաւ եւ Լէնինի երեսին պոռաց թէ անոր ճառը խելագարի մը զառանցանքն էր, եւ զզուանքով ու արհամարհանքով անարգեց Լէնինի ճառը ծափահարողները աղաղակելով.

— «Մ՚արդ ամօթ զգալու է այսպիսի ափեղցփեղութիւններ ծափահարելու համար, դուք ձեզ խայտառակեցիք եւ դուք մարքսիստներ էք»։

Այսպէս էր սկզբնական շրջանին իրողութիւնը. Այսօրուան դիկտատոր Ստալինը ինք 1917 մարտ 24ին, իր կուսակցութեան համագումարին մէջ կը յայտարարէր թէ «այժմ ժամանակը չէ բանադատելու դէպքերու ընթացքը, եւ մեզմէ կտրելու քաղքենի խաւը, որու հետ յետագային անխուսափելիօրէն պիտի կտրենք մեր կապերը»։

Բոլշեւիկ եւ մենշեւիկ տարրերը այնպէս սերտօրէն ղրկախառնուած էին սկզբնական շրջանին եւ կ՚ուզէին ժամանակաւոր կառավարութեան միջոցով խորացնել յեղափոխութեան յաղթանակներն ու նուաճումները, որ երբ Լէնին յաղթանակեց ու վերջնական բաժանումը տեղի ունեցաւ, շատ մը բոլշեւիկներ մնացին մենշեւիկներու հետ, եւ ընդհակառակն շատ մը մենշեւիկներ մնացին բոլշեւիկներուն մէջ։ Սկիզբէն ոչ մէկ ընկերվարական հատուածի կողմէն պահանջ կար ընկերվարական կառավարութիւն մը կազմելու համար։

Ո՞ւր է գաղտնիքը բոլշեւիկեան ընթացքի քաղաքականութեան այդ յանկարծական դարձին։ Վերագրե՞նք զայն Լէնինի անձնական հեղինակութեան։ Ոչ, կ՚ըսէ Չերնով, ոչ մէկ մարդ կրնայ արմատական փոփոխութիւններ յառաջ բերել ամբողջ կուսակցութեան մը տրամադրութեան մէջ Միլիւկովի շուրջ յարուցուած ճգնաժամի շրջանին իսկ. Լէնին ինքը տակաւին դէմ էր քաղաքական իշխանութիւնը Պլանկիստներու յատուկ միջոցներով ձեռք առնելուն ... Վերջնական հոսանքներու ճամբաներու երկճղումը արդիւնքն էր յետագայ դէպքերուն ընթացքին որ տեսանք թէ ինչպիսի քաոսային կերպարանք մը առաւ ժամանակաւոր Կառավարութեան ձգձգող քաղաքականութեան պատճառով.

Ամբոխներ անհամբեր էին ... ու դէպքերը կը յաջորդէին իրարու դլխապտոյտ արագութեամբ։

Եւ ի՞նչ դերք բռնած էին զանազան տարրեր այս քաոսային կացութեան ու փոթորած ամբոխներու դիմաց.

«Կերենսկիի նման դեմոկրատները յուսահատած էին եւ կը կանչէին ողորմական շեշտով մը, — «Ո՞վ էք դուք, ապա ժողովո՞ւրդ մը, թէ ապստամբած գիրիններու անկերպարան ամբոխներ»։

«Ծայրայեղականներու ներկայացուցիչները դժկամակութեամբ ընդունած էին քաղաքական ժողովրդապետութիւնը, սակայն կը սպասէին այն գաղափարէն.թէ ան կրնար փոխակերպուիլ համայնավարական ժողովրդապետութեան, որուն ներքին բաղադրութեան եւ դրամագլուխի իրաւունքները պիտի ստորադասուէին աշխատանքի իրաւունքներուն։ Եւ անոնք պատրաստ էին փախելու երկրէն կամ աջակցելու ո եւ է մէկուն, որ զօրաւոր ձեռքով մը պիտի կրնար վերջ մը դնել յեղափոխութեան։

«Կամակոր զինուորականներ, ինչպէս Կորնիլով, ի պատասխան այս ընկերային հրամանին, կը ձգտէին իշխանութեան, ծածկելով իրենց միապետական էութիւնը այն հրապարակային խոստումներով թէ ռամիկը վրայ տարուած յաղթանակով մը պիտի առաջնորդէին Ռուսիան դէպի Սահմանադիր Ժողով։

«Սովետներու մէջ մեծամասնութիւն կազմող կուսակցութիւնները, — Սոց. Յեղ. եւ Սոց. Դեմոկրատ — որոնք ձեռք ձեռքի տուած էին ընդլայնելու եւ խորացնելու ժողովրդապետութիւնը, քաղաքական եւ անտեսական, անհամաձայն էին կարելիութեանց մասին։ Դէմ յանդիման կանգնած ազմկոտ, ամբոխային չափազանց յանդուգն քայլ մը կրնար իրենց դէմ հանել երկրին մասւորական բարձր խաւը, եւ աջակցիլ յեղափոխական կառավարութեան։

«... Բոլշեւիզմը մէկ հարուածով մեծապէս պարզեցուցած էր իր գործը։ Երկրի մը, որ զարերով ապրած էր բացարձակապետութեան մը տակ, ան չառաջարկեց վերածնունդ եւ վերակրթութիւն ժողովրդապետութեան. բացարձակապետութեան ճիշդ հակառակ դրութեան մը մէջ։ Ընդհակառակն առաջարկեց անոր մտնել նոր, բարեզործ, լուսաւորեալ բացարձակապետութեան մը իշխանութեան ներքեւ, որ բարեկամ պիտի ըլլար բանուորներուն,եւ իր առաջնորդութեամբ պիտի լրացնէր «յեղափոխութիւնը վերէն»։ Ան առաջարկեց տնտեսական հաւասարութիւն եւ ընդհանուր բարօրութիւն ի գին խարէական ազատութեան մը, փոխանցուած դիկտատորական կառավարութեան մը, որ պիտի կոչուէր պրոլետարիատի դիկտատուրա բարձրահնչուն տիտղոսով։

«Այս նշանախօսքերու հմայքը, հակադրուած Ժամ. Կառավարութեան յարատեւ ամլութեան, վճռեց բոլշեւիզմի յաղթանակը», կ՚եզրակացնէ Չերնով։

ԱՐՄԷՆ ՊԱՐՏԻԶԵԱՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԻ ՅԱՋՈՂԻՐ

— . —

Քանի մը տող եւս երիտասարդական ընդհ. միութեան ձախողման պատճառներուն մասին։

Ընկեր Միրզէ («Յառաջ»ի փետր. 16) կը թուէ ձախողման քանի մը պատճառները։ Օրինակ հայրենիք, դրօշակ, ներկայ պայմաններ եւն.։ Այո, կարելի է այս կարեւոր խնդիրները աչքի առջեւ ունենալ միշտ, երբ պատճառներու մասին քննութիւն կը կատարուի։ Բայց քանի որ չունինք հայրենի հողը մեր ոտքերուն տակ, կամ օտար միջավայրերու մէջ ինկած ըլլալով, պէտք է ջնջուի՞ն անշարժութեան դատապարտուինք մենք երիտասարդներս . .

Այս թերթին խմբագիրը եւ ուրիշներ, երբ հարցը հրապարակ դրին, անշուշտ նկատի ունէին որ մենք հայրենիքէն խլուած ու նետուած էինք օտար երկիրներու շատ աննպաստ պայմաններու մէջ։ Բայց անոնք այս բոլորը նկատի ունենալով մէկտեղ, կը կարծէին թէ այդ պատճառ մը չէր որ մենք երիտասարդութիւնս չկազմակերպուինք մեր ինքնապաշտպանութեան համար։

Ես կը կարծեմ թէ միայն ատոնք չեն ձախողման պատճառները։ Կան ուրիշ բաներ ալ, որոնք մեզ այսօրուան վիճակին են ենթարկած։ Եւ այդ պատճառները, ինչպէս ըսած էի անցեալ անգամ, պէտք է փնտռել մեր հոգիներուն մէջ...

Հարցը ոչ «բարդ» է եւ ոչ ալ «խոր ուսումնասիրութեան կը կարօտի»։ Եթէ այդքան կարեւոր ուսումնասիրութեան հարց մը ըլլար, կարծեմ, խնդիրը մէջտեղ նետողները այդ ալ կը կատարէին ժամանակին, եզրակացնելու համար թէ «չէկլէկիք ճամբայ մըն է, որուն համար զուր է չունչ եւ մելան սպառել։» ...

— Երիտասարդութիւնը խանդավառութեան ու ոգեւորութեան շրջան մը կ՚ապրէր, երբ այս հարցը մէջտեղ դրուեցաւ։ Կարեւոր թիւով երիտասարդներ լեցուած էին կազմակերպութիւններէն ներս, եւ ամէն օր զանազան անուններու տակ երիտասարդական միութիւնը կը կազմուէին, իրարմէ անջատ, թէեւ շատերուն նպատակներն ու գործելակերպերը իրարու կը համապատասխանէին։

Ահա այս շրջանին էր գրեթէ, որ ընդհ. երիտասարդական միութեան մը գաղափարը ծագեցաւ «Յառաջ»ի խմբագրին ու ուրիշներու մտքին մէջ, տեսնելով այս վարդագոյն պատկերը այն օրերու ...

Բայց եկուր տես որ, այս բոլորը երկար չտեւեցին եւ «Անգլիացիի պէս սկսանք ու Հայու պէս ալ վերջացուցինք» ... Հետզհետէ երիտասարդութեան եռուզեռը կը մեռնէր, կազմակերպութիւններու շարքերը կը դատարկուէին։ Կազմուած միութիւնները մէկը միւսին ետեւէ կը մեռնէին։ Մէկ խօսքով վհատութեան շրջան մը սկսաւ որ կը տեւէ մինչեւ այսօր։

Գործին քարոզիչները մեծ յոյսեր կը սնուցանէին, տեսնելով այդ շրջանի խանդավառութիւնը։ Մանաւանդ կը տեսնէին թէ ինչպէս կը կազմակերպուէին ուրիշ ազգերու երիտասարդութիւնները, անշուշտ, առանց մոռնալու անոնց եւ մեր պայմանները . .

Այստեղ փակագծի մէջ ըսեմ, թէ երբ կը խօսիմ այս միութեան շուրջ, նկատի չունիմ համայնավար հովերով տարուած երիտասարդութիւնը, քանի որ խնդիրը ինքնապաշտպանութեան համար է։ Անոնք ատոր պէտքը չեն զգար ... ու կը վազեն միայն կարմիր դրօշին ետեւէն

Այդ միութեան ձախողման պատճառներուն ամէնէն գլխաւորը հաւատքի, կամքի եւ յոյսի պակասն է մեր երիտասարդութեան մէջ։ Անհատական որ եւ է գործի մէջ, այս երեք կարեւոր բաները կը գտնեն մեր երիտասարդութեան մօտ, բայց երբ խնդիրը հաւաքականութեան կուգայ, հաւատք, կամք եւ յոյս մէջտեղ չեն գար ... «Օֆ, բոլորը պարապ բաներ են» ... ըսելով հեգնօրէն կը քաշուին, կը մեկուսանան։ Եւ այսպէսով անդունդը երթալով կը խորանայ, եւ օր մըն ալ մեզ բոլորս կուլ պիտի տայ իր երախին մէջ ... Ահա թէ ինչո՞ւ չի յաջողիր

Շատերը կը գիտակցին այս ողբերգութեան, բայց կարծես ոյժ չունին շարժելու։ Մնաց է հաւատքը, որմէ պիտի ծնէր կամքը մեր մաքուր յոյսին համար, այսօր կազմակերպուելու, կուռ երիտասարդական միութեան մը դրօշին տակ, մեր ինքնապաշտպանութեան համար։

ԶԱՐՄԻՆ

Ի ՊԷՏՍ ԶԿՐԳԱՑԵԼՈՑ

— . —

Սիրելի Արազ.— Հին քնարերգուները սովոր էին, բուն նիւթին անցնելէ առաջ, սկսելու սա հատուածով. —Յաստուածոց առցուք սկիզբն (աստուածներէն սկսինք)։ Ասիկա տեսակ մը հմայք էր անոնց համար՝ ներշնչուելու, միանգամայն բարեպաշտիկ պարտականութիւն մը կատարելու։ Թոյլ տուէք, ուրեմն, սիրելի Արազ, Փարիզի մէջ ձեզ խանդավառող Թուրքէնին սաղմոսարանով սկսելու այսօրուան տարազս։ Երգը, իր բոլոր եղանակներով եւ փոփոխակներով, Հայ Միտքին յոյժ գեղեցիկ արտայայտութիւններէն մին եղած է։ Ըմբերծիկ, երկնահրապոյր իր սլացքը այս մարդին մէջ մրցողներէ աւելի կրնայ նախանձողներ ունենալ հին ու նոր ազգերուն մէջ։ Գիտէք արդէն ամէնքդ որ եկեղեցական տաղերգութիւններու, ստեղիներու, ժողովրդական ցուցքերու, հովուերգական սրտաճմլիկ տըլայտանքներու տեսակէտով՝ Հայ երգը իր նմանը, իր չափը չունի ոչ ուրեք։ Բայց թողունք վարդապետականը եւ անցնինք նիւթին։ Թուրքէնին քըմահչէն հայերցի բառով որակելու համար, լաւագոյն է առնել Դաւիթը իր սաղմոսարանով։ Սաղմոս (psalme) կը նշանակէ երգ, եւ քիչ է թիւը անոնց՝ որ չգիտնան թէ Դաւիթ, ինչպէս բոլոր իր ժամանակակից երգիչներուն գործերը գլխաւորաբար այն էր՝ որ կը կոչուէր սաղմոսարան — քնարի, վինի, սաւիղի, սազի տեսակ մը, տաւղի, աւելի կամ նուազ բազմաղի, բովանդակիչ բառով նուագարան, իր պարզուկ ձեւէն սկսեալ մինչեւ այսօրուան զանազան զարմանազան դրուագներով փարպրուած, փղոսկրացած գործիները։ Անոնք ընդհանրապէս կը կոռւէին մատներով, մասնահար հպումով կը տատանէին լարերը, աղիքի կտորները, գեղարուեստորէն ագուցուած, ձգտալարուած անդուստ ի վերուստ մինչեւ ի վայր։ Նուրբ ու ճկուն ծղօտ մը ժամանակին հետ փոխանակեց մատներուն, եւ ծընաւ կոնտոցը աջանչելի, որ ճարտարին մատներով յուզումը կը տանի բոււ կամս սփռել, ցանել միտքերուն եւ սիրտերուն մէջ։

Այս տեսութեամբ Թուրքէնի քէմանչէն հնահար սաղմոսարանն է, իր բազմատարիկ անուններով — տաւիղ, վին, քնար, ջնար, որոնք միայն սովորած էին հպատակելու մատի կամ կոնտոցի (կնտնտոց) հարուածներուն, ճիշդ այնպէս ինչպէս, ըստ հին առասպելին զարձեալ, Մեմնոնեան արձանը յուշիկ կը նուագէր ինքնին, նորախայծ արեւուն ճառագայթներուն տակ։ — Ֆրանսերէն luth, գերմաներէն leier (lyre) պարզապէս ընդհանուր միտքով առնուած քնարն է, որմէ նաեւ lyrisme, lyrique (քնարերգութիւն, քնարերգական), որ ապա զարձաւ եղաւ, վեր կամ վար շրջելով, փողը կարճելով կամ երկայնելով, արդի ջութակը, վինը, violon, զոր ճարտարօրէն ածողը արդի գեղարուեստական աշխարհին մէջ կը նկատուի լաւագոյն նուագածուն, սազերգուն, սաղմոսերգուն, այլաբանական անունով աշուղը, որ կը նշանակէ սիրերգու, տարփերգու։ Բայց յաղագս Ռուազածույն երեւելոյ այսքան բանք։

Ցղաքը աւելի պարզ դառն կը պատեն։ Ես կը վախնամ մանաւանդ Թաշիկեանին ցասումէն, թողլով նոյն իսկ Կարօ Մխիթարին, Միրզէին եւ այլոց նմանեաց սպառնալիքը ..

Դիտա՞ծ էք արդեօք, սիրելի Արազ, մարդկային մարմինին անդրադարձ (reflexe) շարժումները գրեթէ համակօր, համարուն բառերով կ՚արտայայտուին հայերէն լեզուին մէջ. զանոնք արտասանելով կը զգանք միեւնոյն ատեն անոնց ստուեր մեր մարմինին մէջ — սարսուռ, սասանութիւն (երկրի), տատանում, թրվռում, խինդ, խնծիղ, ցնծալ (կարծես ծնծղայ կը զարնուի մեր ներսը երբ կը ցնծանք...), ծիծաղ, (երբ շրթունքը կ՚ալեվլէի եւ դիմագիծերը թալ թալ կը խաղան), ծեքծեքում, երբ մեր իրանը կը շարժուի ծղիներին վրայ, թեքում, երբ կը հակի կը վերանայ, հեգել՝ երբ մանուկը նոյն ձեւով կը կակազէ կամ կը թոթովէ — հեգ-հեգ, կամ երբ արտասուալին կը հեկեկայ — հեգել, հեկեկալ։ Կարելի չէ վերջապէս սահմանէն դուրս վանել բանաստեղծութիւնը, որ Հայ գաղթականին պէս բժշկներու ատարկայ չի նկատուիր վերջապէս։ Տարբեր կերպով անդրադարձ շարժումներ, հաւատարիմ, պատկերալից նշաններ են անշուշտ հեծեծանք, հծծիւն, հառաչ, թառանչ, հեծիւն, կաղկանձ, եւ բոլոր հետեւորդ նմանաձայն բառերու լեզէոնը՝ որոնք բնական զգայնութիւնը կ՚արտաբերեն — ուրախութիւն, վախ, վիշտ, զարմանք,երկրայութիւն (կասկած, կմկմալ) կոչուած զգացումներու պահուն։ Նոյնը չէ՞ միթէ պարագան՝ վէրքի մը ցաւը զգալով — խղխայթել, կոտտալ, ինչպէս արտփիւնը եւ բաբախումը, նաեւ պարկը՝ զարնելու ձայնին բնական արձագանգը, որուն թեթեւակին կը կոչենք թիք-թաք։ Այլովքն հանդերձ։

Չզուշանանք իյնալէ նմանաձայնութեան կալուածին մէջ՝ զոր պըպտեցինք կանխաւ։

Հ եւ Խ գիրերուն մերձաւորութեան փայլուն մէկ ապացոյցն է խոր — հոր։ Անկէց զատ, ամէնքս գիտենք, թէ ինչպէս բազում հայորդիներ Հ գիրով կ՚արտաբերեն այնպիսի բառեր՝ որոնց սկզբնատառը Խ է։ Արդէն հին գրականին մէջ կայ հարամանի կամ խարամանի (Արիական ցեղին իրանեան խումբին չար ոգիները — Ահրիման) հաւասարապէս գրուած հ կամ խ տառով։ Կայ նաեւ ռամկօրէնի մէջ խնոցի կամ հնոցի, ինչպէս նաեւ խարել, հափափել (rapt) — խաբելով կողոպտել։

Ունինք գին յետադաս, գին — արժէք բառէն գործածուած իբրեւ մասնիկ՝ կարգ մը գոյականներու վրայ, իբրեւ ածական, օրտագին, յալագին, տենդագին, գորովագին։ Հին գրականին մէջ այս մասնիկով վերջաւորած քանի մը բառերուն ծայրը ս աւելցնելով՝ կը գործածէին իբրեւ մակբայ։ Այսպէս՝ սրտագինս, տենդագինս (կերպով նշանակութեամբ — սրտագինս փարիլ, տենդագինս զինուիլ)։ Ինչպէս՝ գոյն մասնիկով բառեր — լաւագոյնս, հզօրագոյնս (արքէ օրհուսակաին հզօրագոյնս կուռին)։ Այլովքն հանդերձ։

Մասնաւոր ուշադրութեան կրկին առիթ կրնանք ընծայել ունդ մասնիկին, որով չինուած գրահուած բառերը գտղացած, իրար եկած, խմբուած, գրեթէ անբաժան խմաստ մը կը ներկայացնեն։ Անոնք նախ հունտ կան ունդ, որմէ հնտացու կամ ընդեղէն ապա— ծնունդ, սերունդ, զաւակ կամ զունտ (ըստ իմաստին), եղունգ (եղած, ուռած), կուռդ (կլորցած գունտին պէս, որմէ նաեւ կնդակ կամ կնտակ — մազերը թափած «կլորցած գլուխ (քէլ)։ Արդեօք նաեւ անդու... ան ժխտական մասնիկ, իսկ զունդը յատակ, թունդ — թնդալէն հետ ... ռատոր առնչութեամբ։

Շարն ընդհուպ։

ՏԱՐԱՅ

Տր. Կ. Խաչի

Բ. դասախօսութիւնը

— . —

Փարիզի մասնաճիւղին Բ. դասախօսութիւնը այլապէս շահեկան եւ գեղեցիկ նիւթի մը շուրջ անցի ունեցաւ. 21ի կիրակին, բ... ուած բազմութեան մը ներկայութեան։ Յաւալի է որ այսքան խնամով ... պատրաստուած նիւթեր ... ունկնդրութեան եւ ժամանակ կը խլեն ... Միութեան անդամներէն եւ թէ դասախօսներէն, հազիւ քանի մը տասնեակ հասարակութեան ... միայն ... կ՚ըլլան, մինչդեռ մասնաւորապէս ... երիտասարդութիւնը որ միշտ ... հոգի եւ զանգուածի գին է ... ինքն իրեն, երբեք չի հետաքրքր... եւ ամէն մէկը դրան... առանձ... իր ... համբով կ՚երթայ։

Կիրակի օրուան նիւթը՝ «Նոր օրերու հայ հերոսը», պէտք էր սրահ ... չէր հոծ թիւով երիտասարդներ ... տանիններ նոյն իսկ, մինչդեռ զարմ... «հին սերունդի» ներկայացուցիչներն էին որ կը փայլէին քանի մը խանդավառ տղոց կողքին։ Օրուան նախագահն էր Տիկ. Շահլամեան ... դասախօսութիւնը ամփոփ ձեւով ներկայացուց հայ կնոջ դերը, երբեմն ... րական հանրային ասպարէզի. Նոր սերունդ հարուստ է զգացումներով ... անոր առաքինութիւններու բաց ... են, պէտք է լուսաւորել միտքն ... ահա ան կը դառնայ մեր ազգին ... կուսայ իրմէ պահանջուածը ... աշխատանք մը որուն կը ձգտի Կ. ... չը, ինչպէս ուրիշ միջոցներով նոյ... պէս այս դասախօսութիւններով ... Յետոյ հրաւիրեց օրուան դասախօս...

Տիկ. Էլլէն Բիւզանդ կրցած էր ... նիւթը պատրաստել խնամով, լաւ ... սաւորումով եւ, ինչու չէ, քիչ մըն ... բանաստեղծական շունչով այնպէս ... ոչ միայն մեծ հաճոյքով ունկնդր... ցաւ ներկաներէն, այլ եւ ոգեւորուա... վեհացման մը դուռ բացա... խօսքի մելով գրեթէ բոլորը։ Նոր ... րերու հայ հերոսը, բառ ... երգերու պատկերացումն էր հայ ժ... ղովուրդի այն ազատատենչ ... փառապաշտ, խիզախ ու խանդավառ ... ոգին, որ սկսած հին հին դարերէն ... մինչեւ մեր օրերը, անցած է ... պատմութեան մէջէն ոսկի թելի պէս ... եւ պահպանած է զայն եւ ... տուած անոր։

Հայ ժողովուրդը իր հերոսներ... պատկերացուցած է իր երգերով՝ ... տաքին գեղեցիկ ձեւով, լեռներու ... րուն է գրեր իր հերոսին սրտին ... բնապաշտ յանձնելով ինքզինք անոր ... վեհ պաշտպանութեան, անոր խոր... մեծանձնութեան։

Զարքաշութեան ու զրկանքի կեա... քին է դատապարտած մեր ժողով... դը իր հերոսները։ Զուարթ երգեր ... ուրախ եւ խանդավառ զրկած է ... կռիւի ճակատը։ Կամաւոր, ինքնա... տոյց զինուոր է երեւակայած ... իր հայրենիքին նուիրուած։ Եւ ... պէս ան երգած է զարձեալ հերոս... հոգին, անընկճելի, հայրենասէր... նութեան դէմ ըմբոստ։

Ատրեւմ գեղեցիկ պատմուածքը ... գած է հայ ժողովուրդի հերոսը, ... պետ ռեկարին, մանուկին, կնոջ ... անպաշտպանին առջեւ։ Եւ վերջապէս ... դղջացողը չէ իր նուիրումին համար ... ոչ բանտի մէջ, ոչ զնտանին խորը ... ալ կախաղանին առջեւ։

Ցարգելի դասախօսը ժողովրդական ... եւ ժողովրդականացած երգերէ ըրած ... մէջբերումներով ցոյց տուաւ ... կերպարանքը որ ունի «Նոր օրերու հայ հերոսը», ըստ ժողովուրդի բա... ձանքին. համապատասխան անոր ... տումին եւ այն իտէալին որ դարերու ... եղեր է իր մղիչ ուժը, իր կեանքին ... մասը, իր տեւականութեան գաղտ... նիքը եւ իր այսօրուան գոյութեան ... պատճառ Դասախօսը վերջացուց ... այն եզրակացութեամբ թէ ինչպէս ... անցեալին, նոյնպէս նոր օրերու ... հերոսները եղեր են միշտ ներշնչման ... ազդակներ բոլոր ժողովուրդներու ... մար, եւ անոնց իտէալին ու ... կենդանի եւ արտայայտիչ պատկեր...

Ներկաները ջերմ ծափերով իրենց շնորհակալութիւնն յայտնեցին դասախօս տիկնոջ։ [illegible] պատրաստողական(?) [illegible] թեան ցոյց տուաւ գոհացնելու իր նիւթին հետ կապ ունեցող հարցումները։ Նախագահը առաջարկեց խօսիլ ընդհանրապէս տարածուած տպաւորութիւններու մասին եւ սկսաւ գրողէն(?) թէր ու դէմ։ Մասնաւորաբար երիտասարդ ունկնդիրի մը այն հարցը թէ ո՞րքան համապատասխան է հերոսներու տանջումը, իրական թէ հէքեաթային, ներկայ ժամանակներու համար» մեծ հետաքրքրութիւն պատճառեց։

Տիկ. Վիլէն պատասխանեց գոհացուցիչ եւ պատկերաւոր ձեւով մը, յիշելով նոյն իսկ թէ ինչպէս «Փետր. 18ը» այսօր Հայաստանի մէջ մայրիկներու բերնով կը պատմուի մանուկներուն, իբրեւ հեքիաթական դրուագ մը մեր յամառութեան(?)։

Ա. Ազատ

ԿԱՆԱՆՉ ՏԵՐԵՒ ՄԸ ԻՆԿԱՒ

Այս ամիս, Փարիզի մէջ օտար ու ցուրտ հողին յանձնեցինք երիտասարդ մտաւորական մը, Բարսեղ Սնորեանը.

Բնիկ Սեա-Փազարցի, բայց մեծցած, ուսած էր Պոլսոյ մէջ, ուր փայլուն քննութեամբ մը աւարտեց Կեդր. Վարժարանը։ Լաւ պատրաստուած էր մտաւորապէս, գրական խմոր ունէր՝ բայց չէր գիտեր, աւելի տարուած՝ գիտութեան հմայքով Փարիզ եկաւ ծնողքին հետ, ուր կորսնցուց հայրը, յետոյ մայրը, — բայց այդ կրկնակ սուգին տակ առանց ընկճուելու՝ ան կրցաւ մտնել հանրօգուտ շինութեանց վարժարանը եւ աւարտել ճարտարագէտի տիտղոսով։

Անձնուէր զինք եւ [illegible] գրաւելու ընդունակ՝ հողը պակսեցաւ իրեն, ինչպէս մեր հայրենազուրկ մտաւորականներուն, որպէսզի արժեցնէր իր տաղանդը։ Օժտուած էր սուր միտքով, ճաշակն ունէր գեղեցիկ դպրութեանց, սակայն կեանքի դաժան պայմանները թոյլ չտուին իրեն՝ ծաղկելու իր բուն ասպարէզին մէջ, եւ նետուեցաւ գործի հրապարակը։

Զարաչար աշխատանք, ոչ գիշեր կայ, ոչ ցերեկ, — տաժանելի պայմաններու մէջ հեւասպառ վազք։ Կազմով տկար էր, աւելի եւս դիւրաբեկ դարձաւ՝ ստիպուած աշխատելու, եւ ոչ թէ իր հանգիստը նայելու։ Քանի մը տարի առաջ, երբ անհասկնալի տկարութեան մը պատճառով Ֆրանսական հիւանդանոց դրուեցաւ բարեկամներու յանձնարարութեամբ, փրոֆ. Աչար իր զաւկին պէս խնամեց զայն եւ այնքան հոգածութիւն ցոյց տուաւ այս համակրելի երիտասարդին, որ զայն դրաւ մասնաւոր դարմանատան մը մէջ, քննեց զննեց եւ կրցաւ ճշդել հիւանդին տկար գործարանը։ Եւ առողջացած, Սնորեան կը մեկնէր հիւանդանոցէն, փրոֆէսօրին թելադրանքով որ ամիսէ ամիս վերադառնայ իր մօտ, երբ որ եւ է տկարութիւն զգայ։

Վերջերս կրիզ մը յանկարծական անկողին գամեց զինք եւ քանի մը օրուան մէջ տարաւ։

Կանանչ տերեւ մըն էր, որ ինկաւ։ Երբ այնքան ընդունակութիւններ ունէր, երբ փթթումի այնքան մեծ կարելիութիւններ ցոյց կու տար, իր մահը անշուշտ խորապէս պիտի ճնշէր զինք ճանչցողներուն վրայ։ Մտաւորականներու մէկ օրէն միւսը չէ որ կը հասնին, ահա թէ ինչու զգալի կը դառնայ անոնց կորուստը։

Թող իր կանանչ գերեզմանին վրայ համակրանքի այս տողերը յիշատակի ծաղիկներ ըլլան, որպէսզի չմոռցուի իր անունը.

Ն.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Փետրուար 18

ԿԱՐՏԱՆ, 22 փետր.— Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Կարտանի Նիկոլ-Դուման խումբի եւ մասնակցութեամբ Էքսի Քեռի խումբի, մեծ պատրաստութեամբ տօնուեցաւ փետր. 18ը եւ Պանք Օթոմանի 41րդ տարեդարձը։ Բեմին աջ ու ձախ կողմերը կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական դրօշները։ Ժամանակէն առաջ խուռն բազմութիւն մը լեցուած էր սրահը եւ անհամբեր կը սպասէր հանդէսի բացումին. Օրուան պատշաճ քանի մը խօսքերով հանդէսը բացաւ ձեր թղթակիցը, շեշտելով զոյգ տօներու պատմական արժէքն ու դերը հայկական ազատամարտի ճամբուն վրայ։ Յետոյ երգչախումբը երգեց «Մեր հայրենիք»ը յոտնկայս։ Գեղարուեստական բաժինը շատ ճոխ էր։ Աւելորդ կը նկատեմ գիծ առնել այն բոլոր արտասանութիւններն ու երգերը, որոնք ամէնքն ալ յաջող էին եւ որոնց թիւը կը հասնէր 20ի։ Սակայն իբրեւ նորութիւն գոնէ մեր շրջանի հասարակութեան համար, կ'արժէ աւելցնել թէ Օր. Ենբուղ(?) եւ քոյրը Զուարթ, իրենց մեներգներով նոր փայլ ու յաջողութիւն մը բերին մեր ձեռնարկին։ Ուրախ ենք որ մեր քոյրերն ալ կը բաժնեն օրուան պահանջներն ու կացութեան արտակարգ երեւոյթը, այլասերման տեսակէտով։ Այս առթիւ ալ Օր. Փափազեան, որ իր աշակերտներով մեր հանդէսներուն զարդը կը կազմէ, մանկական ձայներով կ'ոգեւորէր սրահը։ Օրուան բանախօսը ընկ. Հ. Աէքէնեիւլեան(?) յատկապէս հրաւիրուած Մարսէյլէն, խնամքով պատրաստուած ընդարձակ դասախօսութիւն մը կատարեց Պանք Օթոմանի եւ Փետր. 18ի տօներու շուրջ։ Ընդհ. ակնարկով մը վերլուծումն ըրաւ բոլոր այն քաղաքական իրադարձութեան եւ հայ ժողովուրդին սպառնացող վտանգներու մասին, որոնք սկսած էին գործադրուիլ Թրքահայ զանգուածներու վրայ։ Խօսեցաւ նաեւ Ռ. Հայաստանի մասին, օրինակներ յիշեց հոն տիրող կարգուսարքէն։ Անդրադարձաւ նաեւ ներկայ քաղաքական կացութեան եւ յիշեցուց թէ պէտք է ուժ տալ Դաշնակցութեան, իբրեւ միակ քաղաքական կազմակերպութիւնը, որ անսասան կը հետապնդէ հայկական դատը։ Առհնախօսութիւնը(?) մեծ ազդեցութիւն գործեց ներկաներուն վրայ։ Էքսի Քեռի խումբի ընկերները ներկայացուցին զաւեշտ մը, «Բալուցի Համի Պապին ղէպի Ամերիկայ ճամբորդութիւնը»։ Խաղը անցաւ շատ յաջող։ Գեղարուեստական բաժինի լրացումէն յետոյ ժողովուրդը մեկնեցաւ։ Ընկերներ ու համակիրներ հաւաքուած դաշնակցական սեղանի շուրջ երգ ու ճառ, կատակաբանութիւններ, բաժակաճառեր, կենացներ բոլորն տօնի յիշատակին, տաք ու եռուն։ Սրահը կը թնդար յեղափոխական երգերու տարափին տակ։ Իրիկուան ժամը 9ին վերջացաւ խնճոյքը։

Լ. Գեղունի

ԿԵԱՆՔԸ ԱՎԻՆԵՈՆԻ ՄԷՋ

ԱՎԻՆԵՈՆ, 20 փետր. (Յառաջ) — Մեր գաղութը կը բաղկանայ 250—300 հոգիէ, ցրուած քաղաքի զանազան մասերու մէջ։ Մեր հայրենակիցները կ'աշխատին թուղթի, երկաթի եւ այլ գործարաններու մէջ։ Ունինք նաեւ բաւական թիւով հայ արհեստաւորներ, դերձակ, կօշկակար, սափրիչ։ Հայրենակիցները գոհ են իրենց վիճակէն։ Շատերը գործերու չեն եղած ժամանակ իրենց խնայած կոկիկ գումարներով տուներ շինած են։ Ունինք 11—12 սեփականատէրներ։ Մէկ բնակարանը միջին հաշուով կ'արժէ 50—60,000 ֆրանք։ Կան հայրենակիցներ, որ հող գնած են բայց հազիւ տունի մը հիմերը դրած, կէս ճամբան մնացած են, վերահաս տագնապին հետեւանքով։ Իբրեւ անգործ ունինք երկու երեք հոգի, 55—58—60 տարեկան հայրենակիցներ։

Փետր. 15ին դժբախտ լուր մը առինք։ Շէ Տամ «Ֆաւոռ»ի(?) գործարանը ազդ մը փակցուցած էր, ծանուցանելով թէ 110 գործաւորներէ միայն 101ի գործ ունի, անորոշ ժամանակի մը համար։ Այս գործարանին մէջ բաւական թիւով Հայեր կ'աշխատին, մեծ մասը ընտանիքով բնակարան, 3-4 զաւակներու տէր։ Իբրեւ քաղաքական կազմակերպութիւն ունինք միայն Հայ Յեղափոխ. Դաշնակցութեան Մուրատ խումբը, որ կը վայելէ գաղութիս համակրութիւնը։ Այս խումբն է որ հայկական ոգին վառ կը պահէ, տօնակատարութիւններով եւ ուրիշ հանդէսներով։ Ունինք նաեւ Հոկի(?) մասնաճիւղ մը, միշտ հետամուտ մութ խաղերու, ինչպէս եղաւ զինուորագրեալներու հարցին մէջ։

Ունինք բաւական թիւով պզտիկներ որոնք բախտին ձգուած են։ Կան ընտանիքներ որ իրենց պզտիկները Հայ կը մեծցնեն։ Հակառակ այս ցաւալի վիճակին, ամէն պզտիկ հայերէն կը խօսի։ Ունինք մարզական խումբ մը՝ «Արաքս», ինչպէս մկրտեց «Յառաջ»ի խմբագիրը, որ հոս եկած էր Դաշնակցութեան օրուան առթիւ։ Անցեալ կիրակի կարեւոր մրցում մը ունեցաւ ֆրանսական կարեւոր խումբի մը դէմ եւ յաղթեց 2—0ով։ Նոանց եւ յաջողութիւն կը մաղթենք մեր սիրելի մարզիկներուն։

** Յովսէփ Ֆաչայեան ոչ թէ «Հրաժարած» է Մուրատ խումբէն, ինչպէս կը գրէր փետր. 19ին, հնչակեան թերթը, այլ վտարուած՝ 1936 դեկտ. 15ին, իր հակակարգապահական եւ հակակուսակցական ընթացքին համար։

Լեւոն Օվիկեան

ԷՅՖԷԼԻ ԱՇՏԱՐԱԿԸ 50 ՏԱՐԵԿԱՆ

Այս տարի 50 տարեկան եղաւ Էյֆէլի աշտարակը, որ պահապանի մը նման կը հսկէ 1937ի ցուցահանդէսի աշխատութիւններուն վրայ.

Նման ցուցահանդէսի մըն էր, 1889ին, որ սրունքները լայն բացած՝ կանգնեցաւ անդրաշխարհեան հսկայի մը պէս եւ ողջունեց ցուցահանդէսին այցելուները, (հիմնարկէքը կատարուած է 26 յունուար 1887ին)։ Այս չորրորդ ցուցահանդէսն է ուրեմն որ կը բանայ։

Երկու տարուան մէջ անած(?) այս հսկային վրայ ծախսուած է 7 միլիոն 800.000 Ֆր.։ Սակայն այնուհետեւ քանի՜ միլիոններ ծախսուեցան, որպէսզի պահպանուի հսկային առողջութիւնը։ Ճիշդ է, աւելի դիմացկուն քան ոսկորը՝ շինուած է երկաթէ, բայց երկաթն ալ կը կարօտի խնամքի, դիմանալու համար ցուրտին, անձրեւին, հովին ու փոշիներուն ուժերին։ Եւ ատոր համար մինչեւ այժմ գործածուած է 35 թոն ներկ։ Յետոյ մեծ թիւով պաշտօնէութիւն մը կը պահէ իր ոսկերոտիքին, ներողութի՜ւն, իր երկաթեայ կմախքին պաշտպանութեան համար։ Տարեկան կ'ուտէ 1 միլիոն 200.000 ֆրանք։

Իր գագաթը օդերեւութաբանական կայան մը կայ, ամպերուն մէջ կորսուած, զոր հովը կը ծեծէ չարունակ։ Հովը այնքան կը չարչարէ գագաթի դրօշակը, որ տարին 20—30 անգամ հարկ կ'ըլլայ նոր դրօշակ մը դնել։ Հովին սաստկութենէն գագաթն ալ 10—12 սանթիմեթր կը ծռի յաճախ։ Քանիցս կայծակ ինկած է աշտարակին վրայ, բայց շնորհիւ շանթարգելին՝ ոչ մէկ վնաս հասցուցած է։ Ելեկտրական ալիքը անդադար կը շրջի երկաթեայ ցանցին մէջ, լոյս եւ շարժում տարածելով, մինչ ձողերը կը թրթռան, միջոցին մէջ կախուած եւ ուղեան տաւիղի մը թելերուն նման։

Մինչեւ այժմ, 1889ի ցուցահանդէսէն ի վեր Էյֆէլի աշտարակը բարձրացած են 16 միլիոն հոգի, որոնց մէջ բազմաթիւ նշանաւոր մարդիկ, ինչպէս արձանագրուած է իր ոսկեմատեանին մէջ։

Հ. Մ. Ը. Մ.

«ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ»

Վաղը կիրակի օր 28 փետր. Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտական խումբը գեղավարութեամբ դերասան Պ. Ուզունեանի Թէաթր Ռընէ Մօպէլի մէջ կը ներկայացնէ «Վարդանանց»ը։

Այս խաղին բնագիրը կը տարբերի մինչեւ հիմա ներկայացուած համանուն գործերէն, մեր բարեկամը չորս հեղինակներու երկերէն կազմած է նոր գործ մը։ Պ. Ուզունեան պիտի կատարէ Վասակ Սիւնիի դերը, հին Հ. Մ. Ը. Մական Արամ Գէորգեան՝ Պարսից շահը, իսկ Փարիզի աւագ խմբապետը Ս. Սերոբեան՝ Վարդան Մամիկոնեանի դերը։

Փարիզի հասարակութեան կը մնայ քաջալերել Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտական խմբակցութեան այս գեղեցիկ ձեռնարկը։

Կարօ Նիկոլեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ինչպէս կ'երեւայ, ռամկավարները ծրագրեալ պայքար մը բացած են համայնավարութեան դէմ, երկար ատեն «սիլի-պիլի» երգելէ վերջ։ Երեւի օդն ամպոտ կը տեսնեն։ Առիթ ունենք նմոյշներ ներկայացնելու Ամերիկայի «Պայքար»էն։ Ահաւասիկ նոյն նմոյշ մըն ալ Եգիպտոսի «Արեւ»էն (խմբագրական փետր. 15ի).

— «Համայնավարութիւնը, իբրեւ ընկերային եւ տնտեսական վարդապետութիւն, վիճելի է եւ թէր ու դէմ կարծիքներ կարելի է յայտնել։ Անոր փորձարկութիւնն ալ, որ կը կատարուի Խ. Միութեան մէջ, նիւթ է այսօր քննադատութեանց. Այդ փորձարկութեան լոյսին տակ, որ այնքան տխուր գոյներով կը ներկայանայ մանաւանդ Մոսկուայի վերջին դատավարութիւններէն յետոյ, համայնավարութիւնը հետզհետէ աւելի խոտելի կը դառնայ եւ նոյնիսկ, անոնք որ պահ մը մարդկային ընկերութեան մէջ հաւասարութեան, ազատութեան եւ արդարութեան սկզբունքներուն իրագործումը կարելի կը նկատէին այդ ճամբով, չեն ծածկեր իրենց յուսախաբութիւնը, ինչպէս ըրին Ժիտ եւ ուրիշներ։ Վերջերս «Ժուռնալ»ի տաղանդաւոր երգիծագիրը Քլէման Վոթէլ կ'առաջարկէր շատ կորուկ — տրամաբանական ալ — միջոց մը, Ֆրանսայի աշխատաւոր դասակարգը «բուժելու» համար համայնավարական «միքրոպ»էն վարակումէն։ — Հարիւր գործաւոր, կ'ըսէր Վոթէլ, ղրկելու է Ֆրանսայէն Խ. Միութեան երկիրները տարի մը հոն աշխատելու համար, եւ հարիւր գործաւոր ալ բերելու է Խ. Միութեան երկիրներէն, Ֆրանսայի մէջ աշխատելու համար։ Տարի մը յետոյ Ֆրանսայի գործաւորներէն ոչ մէկը պիտի ուզէ մնալ Խ. Միութեան մէջ, իսկ ոչ մէկ ռուս գործաւոր պիտի ուզէ Ֆրանսայէն վերադառնալ Խ. Միութեան երկիրները։

... Արդարեւ, այսօր Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Հիւսիս. Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներուն նման ռամկավարական եւ ազատ երկիրներու մէջ համայնավարները թերթեր կը հրատարակեն, ընդդիմութիւն — նոյնիսկ խափանարարութիւն — կ'ընեն օրուան կառավարութեան դէմ, գործադուլներ կը կազմակերպեն, նոյնիսկ երբեմն «փողոց կ'իջնեն» եւ բռնութեանց կը դիմեն։ Սակայն այդ պատճառով համայնավար պետերէն ոչ ոք կախաղան հանուած կամ գնդակահարուած է ցարդ։ Շատ շատ ապօրինի եւ բռնութեան արարքներ գործողներ պատժուած են շատ թեթեւ պատիժներով, որոնք երբեւիցէ բաղդատութեան չեն կրնար դրուիլ Խորհ. Միութեան երկիրներու մէջ տրուող պատիժներուն հետ, որոնց նուազագոյնը Սիպերիա աքսորումն է, կամ անօթութեան դատապարտելով մահացումը, եթէ գնդակահարութեան չերթայ գործը ...։ Խ. Միութեան մէջ ընդդիմութիւնը արգիլուած է նոյնիսկ համայնավար կուսակցութեան ծոցին մէջ։ Համայնավարութիւնը կարծիքի արտայայտութեան ազատութիւնը կաշկանդելով, նոյնիսկ իր կուսակիցները կը մղէ դաւադրութեան։ Որով հետեւ ուր որ միտքը ճնշուած է, հոն անխուսափելի է ընդվզումը, որ պիտի յանգի դաւադրութեան։

Դրամատիրական երկիրներու մէջ, սակայն, համայնավարները դաւադրելու պէտք չունին, քանի որ ազատութիւն տրուած է իրենց խօսելու եւ գործելու, պայմանով որ հաստատուած եւ բաւականանան միայն իրենց համոզումները արտայայտելով օրինաւոր միջոցներով, ինչպէս կ'ընեն ուրիշ տեսակ կարծիքներ եւ տեսութիւններ ունեցողները։

Դժբախտաբար, համայնավարութիւնը չի բաւականանար իրեն տրուած պատեհութեամբ, եւ դաւադրական գործունէութեան նուիրուած է դրամատիրական երկիրներու մէջ, տիրող իրաւակարգը տապալելու եւ անոր տեղ «բռնապետութիւններու» բանակալութիւնը(?) հաստատելու համար, հուրով ու սուրով, ինչպէս եղաւ Խ. Միութեան մէջ եւ ինչպէս փորձուեցաւ Իտալիոյ, Գերմանիոյ, Հունգարիոյ մէջ։ Այդ փորձերը բացի Խ. Միութենէն, չարաչար ձախողեցան եւ ծնունդ տուին խոր հակազդեցութեան մը, որուն մէկ արտայայտութիւնը եղաւ Ֆաշիզմը։

... Եգիպտոսի կառավարութիւնը այժմ կը մշակէ օրէնք մը, որուն համաձայն համայնավարութիւնը կը նկատուի ոճիր մը, եւ այն Եգիպտացիները որ, նոյն իսկ արտասահմանեան երկիրներու մէջ, օգտուելով տեղական ազատութիւններէ, կ'անդամակցին օտար համայնավարական կազմակերպութեանց, այս երկիրը վերադառնալէ յետոյ պիտի դատուին [illegible] ատեանին առջեւ եւ պիտի պատժուին, իբրեւ պետական ապահովութեան դէմ դաւողներ։

Եգիպտոսի մէջ վստահ ենք որ չկայ մէկ հատիկ Հայ, որ պիտի ուզէր գործել, գիտակցաբար կամ անգիտակցաբար նման ոճիր մը»։

Տէր եւ Տիկին Պետրոս Երանոսեան ուրախութեամբ կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց անդրանիկ զաւկին՝ ԱՐՈՒՍԵԱԿԻ։

Կրընոպլ, 24 փետրուար 1937

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԵՐԿԱԹԵԱՅ ՊԱՀԱԿՆԵՐՈՒ չորս գլխաւոր վարիչները ձերբակալուեցան վարչապետին հրամանով։ Պ. Թաթարեսքու դահլիճին մէջ փոփոխութիւններ կատարած ըլլալով, անձամբ կը հետեւի ներքին(?) գործերուն եւ յայտարարեց թէ անողորմաբար պիտի զսպէ բոլոր ծայրայեղութիւնները։ Իտալական եւ գերմանական դեսպանները, որոնք ներկայ եղած էին երկու ֆաշական գործիչներու յուղարկաւորութեան, կը դժկամակին իրենց երկիրները վերադառնալ։ Վարչապետը Պուքրէշ կանչեց Պերլինի եւ Հռոմի ռումանական դեսպանները, որպէսզի միւսները հարկադրուին հեռանալ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

ՎԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Ախպարիկ, շատ խօսելու ժամանակը չէ. վերջին փոփոխութիւնը զգուշ(?) չընեն, ահա իմ բաժինս, ու Բարսեղ Պիծան ծոցէն քսակը հանելով՝ երկու ոսկի դրաւ [illegible] առջին։

Կամաց կամաց քսակներու բերանները բացուեցան։ Քառասուն ոսկիի գումար մը հաւաքուեցաւ։ Բէսը(?), ոսկիները կարմիր թաշկինակի մը մէջ հանգուցելով, քահանայի, Բարսեղ Պիծայի եւ Շամքօնենց Օհանէսի ընկերակցութեամբ վերադարձաւ սաքուն, ուր երկու պատուաւոր հիւրեր անհամբեր կը սպասէին իրենց վերադարձին։

Օսման Զավուշը հին փորձուած աղուէս(?) մըն էր։ Պետական աղօրմելի ռոճիկ, որ ամիսներով չէր ալ առած, ոչ զինքը եւ ոչ ալ իր ընտանիքը կրնար ցամաք հացով ողջ պահել։ Հետեւաբար, ապրուստի իր միակ միջոցը կը մնար հայկական գիւղերու մէջ ձեռքի տակէ վերցուցած կաշառքը. Իսկ կաշառք վերցնելու համար պատճառներ միշտ կային ու կային, իսկ եթէ չլինէին անգամ, հնարելը աւելի քան հեշտ էր։ Թրքական առածը կ'ըսէ՝ «գայլը ամպոտ օրը կը սիրէ»։ Օսման Զավուշն ալ մասնաւորապէս այն օրերը կը սիրէր, երբ յեղափոխականները հետապնդելու համար շրջանները կը ճամբուէր։

Մեծաւորի քովէն դուրս գալով՝ Օսման Զավուշը սկսաւ լրջօրէն մտածել իր մասին։ Ալայ բէկն ու Քեամիլ բէկը իրենց կոկորդը աղալու ետեւէ էին, ինչո՞ւ ինքն ալ պիտի չմտածէր իր մասին, մանաւանդ որ ութ ամիսներէ ի վեր ռոճիկ չէր ստացած։ Նման պատեհութիւն մը ամէն ատեն ձեռք կարելի չէ անցընել։ Հայ գիւղացիները սարսափած էին։ Հրացանաձգութիւնը ընդհանուր բնաւորութիւն կը ստանար։ Անոր կը միանար հետուէն լսուող թնդանօթներու գոռոցը։ Ամէնէն յարմար ժամանակն էր գիւղացիին սարսափը շահագործելու։ «Աւանակ մը միայն», ինքնիրեն կը խորհրդածէր Օսման Զավուշը, «այսպիսի առիթ մը կրնայ ձեռքէ փախցնել։ Վալլահի պիլլահի ես աւանակ չեմ»։

Գիւղի առաջաւորները հազար ու մէկ աղաչանքով Քեօռ Ալայ բէկի սիրտը շինեցին, որպէսզի բարեհաճի քառասուն ոսկին իբր նուէր ընդունիլ։ Պէտք եղաւ որ Քեամիլ բէկին ալ միջնորդէ, դեռ առաջ չափ ցորեն ալ խոստանալով գիւղացիներու կողմէն։ Ալայ բէկը խոստում առնելով որ քանի մը օրէն գիւղացիք ցորենը քաղաք, իր տունը պիտի հասցնեն, խնդիրը անուշ տեղը կապեց։

Մինչ սաքուի մէջ այս վրան-բաց կատակերգութիւնը կը խաղցուէր, դուրսը՝ հանճարեղ Օսման Զավուշը իր ջաղացքը դարձնելու ջուր գտաւ. Եւ շատ ալ հեշտ կերպով։ Եղածը չեղածը, երեխայի մը ձեռքի խաղալիկ սուլիչն էր, դատարկուած փամփուշտի խողովակ մը, փայտի մը ծայրը հաստատուած։ Բայց այդքանն ալ բաւական էր Օսման Զավուշի համար, որ երեխայի ձեռքէն սուլիչը վերցնէր ու սկսէր գոռգոռալ, թէ գիւղացիք կառավարութեան դէմ ապստամբեր են, թէ դատարկ փամփուշտը մօսին հրացանի փամփուշտ մըն է, թէ միայն ֆէտայիները այդ հրացանը կը գործածեն, հետեւաբար գիւղացիները անոնց հետ կապ մը ունին, եւ թէ գիւղի մէջ խուզարկութիւն մը լինի ո՛վ գիտէ թէ ինչե՛ր երեւան պիտի բերէ։

Գիւղացիք ճարահատ Օսման Զավուշի բերանն ալ քաղցրացուցին, ափին մէջ չորս ոսկի սեղմելով։

Երբ կէս ժամ վերջը Ալայ բէկն ու Քեամիլ բէկը իրենց հետեւորդներով հեռացան գիւղէն, նոր միայն գիւղացիք ազատ շունչ քաշեցին՝ փորձանքը անցած համարելով։ Այդպէս չէր մտածեր սակայն Բարսեղ Պիծան։

— Տղա՛յ, Առաքել, էս խմորը շատ ջուր կը վերցնէ, — խօսակիցը անկիւն մը քաշելով ըսաւ Բարսեղ Պիծան, — փորձանքը ասէք վերջն է։ Եթէ այսինչը ծեծ ուտեն ֆէտայիներէ, գիւղի մէջ քարը քարի վրայ պիտի չթողնեն։ Վախնամ՝ մեր կիւզելիմ Ղըլճան մոխիրի վրայ նստի ...

— Ի՞նչ ընենք, Բարսեղ Պիծա, մեր ունեցած քանի մը կոտր զէնքերով ի՞նչ կրնանք ընել ...

— Չէ, այդ զէնքերուն ձեռք մի՛ տաք, թող իրենց տեղը մնան ... Եղած չեղածը մէկ բան է, հազարաւորներու դէմ ի՞նչ կրնանք ընել։ Միայն պատրաստ գտնուելու է, դէպքի մը պարագային սարը բարձրանալու համար։

Բացի հրացաններու անընդհատ գոռոցէն, Ղըլճայէն ոչ ֆէտայիներու դիրքերը կ'երեւէին եւ ոչ ալ պաշարող Քրտերն ու պետական հեծելազօրքը։ Թէեւ Ղըլճան դուրս կը մնար կռուի անմիջական շրջանէն, բայց մէկ կողմէն միւսը երթեւեկող Քրտերու խումբեր անընդհատ Ղըլճայի ճանապարհով կ'անցնէին։ Իսկ այդքանը, ան ալ կռուի պարագային, աւելի քան լուրջ վտանգ մը կը ներկայացնէր հայկական գիւղի մը համար։

Առաքելը քայլերը ուղղեց ձորով դէպի մարագները, անգամ մը Լեւոնի հետ խորհրդակցելու համար։ Անոր ներկայութիւնը նոյն իսկ Բարսեղ Պիծայէն գաղտնի պահած էր։

Առաքելը մարագ մտնելով սկսաւ պատմել գիւղի մէջ անցած դարձածը, Ալայ բէկի գալն ու երթալը, գիւղի ճանապարհով անցնող Քրտերու բազմութիւնը։ Լեւոնը լարուած ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր, առանց ընդմիջելու։ Ըստ երեւոյթին, ծանր մտքով մը տարուած էր ան։ Ձախ երեսի այրուած մորթը զարմանալի կերպով կը դողդղար ու կը կծկուէր, մինչ վնասուած թեւը պարբերաբար, ջղայնօրէն կը ցնցուէր։ Երկար ատեն լուռ մնաց կարծես դժուարանալով խօսիլ։

Մարագի մէջ, հազիւ թէ դրսի հրացաններու պայթումի ձայնը խուլ կերպով կը լսուէր։

— Իսկ կռուէ՞ն ինչ լուր, — Լեւոնը վերջապէս գլուխը բարձրացնելով հարցուց։

— Ոչ մէկ լուր ունինք. արար աշխարհ հրացանի ձայներով լեցուած է ... Ճամբաները հետեւակ եւ ձիաւոր Քրտերով սեւցած՝ ամէն կողմէ կը թափին հարիւրներով ... Շատ մեծ կռիւ պիտի լինի ... Թնդանօթի ձայն ալ կուգայ Կիւտէնցի(?) կողմէն։

Հազիւ նշմարելի ժպիտ մը խաղաց Լեւոնի դէմքին վրայ։ Վերջապէս, Գէորգը սրտին ուզածին պէս կռիւ մը պիտի ունենար, թէեւ անժամանակ։ Վերջի ամիսներու ընթացքին, յեղափոխական ղեկավարները ամէն կերպ կ'աշխատէին խուսափիլ կառավարական ուժերու հետ չափուելէ։ Նախապատրաստական աշխատանքներու շրջան մը կը համարէին այդ ամիսները, գարնան ընդհանուր ապստամբական ձեռնարկ մը փորձելու համար։ Լեւոնը, Վասպուրականի աչքի զարնող ղեկավարներէն մէկը, ամէն գնով այդ ձմեռ խաղաղ անցընելու կողմնակից էր։ Ասով մէկտեղ, եթէ կռիւ մը անխուսափելի կերպով խումբի մը վզին փաթթուէր, պէտք էր որ ֆէտայիները իրենց արժէքը ցուցադրէին առաւելագոյն չափով։ Լեւոնը ուրախ էր, որ Գէորգի նման փորձ խմբապետ մը կը գտնուէր տղոց հետ։

Անխուսափելին կատարուած էր, կռիւը դժբախտ պատահարով սկսած՝ ընթացքը պիտի առնէր, կը մնար որ ալ աւելի չտարածուէր, ընդգրկելով մօտի շրջանները։ Բայց մանաւանդ Լեւոնը կը մտածէր ամէն գնով փրկել Ղըլճան, այդ զուտ հայաբնակ գիւղը, որ ապագայի շարժման ժամանակ այդ շրջանի ապստամբութեան գլխաւոր խարիսխը պիտի լինէր։

— Գիւղացիք ի՞նչ կը խորհին, — հարցուց Լեւոնը մէկ երկու բոպէ լռելէ վերջ։

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

ՏԱՍԸ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐ վտարուեցան Խ. Միութեան, իբրեւ դաւադիր-ներ Դեռ գաւառ տակ են ուրիշ 33 Գերմանացիներ:

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ կազմական կանոնագրին մշակման համար, փետրուար 25ին գործի ձեռնարկեց Ազգաժողովին նշանակած յանձնախումբը, նախագահութեամբ Գ. Գուրգէնի:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՇՈԳԵՆԱՒ ՄԸ ծիպրալթարէն Մարսէյլ գացած առեն ականի մը զարնուեցաւ, Սպանիոյ հիւսիսային արեւելեան կողմը: Ունէր 100 ճամբորդ եւ 117 նաւաստի

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Անկէնի Մ.ճիւղին կողմէ
ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ
M. Patenotre Dénoyersի. Անկէնի քաղաքապետին
տեղի կ'ունենայ 28 փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30էն մինչեւ կէսգիշեր
Salle des Fêtesի մէջ. 30 rue du Casino, Enghien.
կը մասնակցին՝ ՍԻՓԱՆ—ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը
Դերասան ԳՄԲԷԹԵԱՆ, սանուհիները եւ սիրողները կողմէ
կը ներկայացուի Պարոնեանի ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԷՆ
պատկերներ:
ՊԱՐ ՄԵԾ ՃԱՇ ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ
Մուտք՝ մեծերու համար 7.50 Ֆր. փոքրերու համար 3 Ֆր.
Gare du Nordէն առնել գնացքները ժամը 1,56, 2,25, 3,05 3,30 եւլն.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

27 Փետրուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ԷՄԻԼ ԶՕԼԱ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Ղեկավարութեամբ Գ. Յակոբ Թորոսեանի եւ սիրայօժար մասնակցութեամբ Գ. Գ. Ա. Հացագործեանի, Ղ. Գայթանճեանի, Լ. Ալէմեանի եւ տեղական ուժերու: Օր. Սովինար Տէր Պետրոսեան կ'երգէ «Լռեց ամպերը»:

ՏՈՄՍԵՐ 5, 4 ԵՒ 3 ֆրանք:

Իսկ Վիէնի մէջ, Փետր. 28ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Ռ. Ա. Կ. Ակումբին մէջ, կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Խաժակ Ակումբի Վարչութեան կողմէ: Մուտք՝ 3 եւ 4 Ֆր.:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կ. Խաչի Շավիլի Մ.ճիւղին կողմէ
Կ. Խաչի Օրուան առթիւ
Մասնակցութեամբ Համազգայինի Մ.ճիւղին, ի նպաստ տեղւոյն մանկապարտէզին:
28 փետրուար կիրակի ժամը 3ին, տեղւոյն Մառու-Դպրոցին մէջ:
(4, բիւ տէ Թրուա Շանքիէ)
Բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական բաժին
Մուտք մեծերու 3 ֆրանք, փոքրերու 1 ֆրանք:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Հովանաւորութեամբ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
եւ Նախագահութեամբ Գ. ԱՐՄԳՐՈՒՍԹԵՐԻ
կիրակի 28 փետր. կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէսգիշեր.
Aéro-Club de Franceի սրահներուն մէջ.
6 Rue Galilée, Métro Boissière
Նուագախումբ **Fernand Bouillon, Attractions.**
Գրիճի սեղաններ
Մուտք՝ 15 Ֆր., ուսանողներու՝ 10 Ֆր.:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Հռիփսիմէ Ալիքսանեան կը փնտռէ իր եղբայրը Կարապետ Ալիքսանեան որ Ցուխաստանի որբանոցն էր: 1927 կամ 1928ին հարիւրի մօտ որբերու հետ փոխադրուած է Եգիպտոս: Մինչեւ այսօր լուր չունինք իր մասին: Իր հասցէն իմացնել իր քրոջ Հռիփսիմէ Ալիքսանեանի, 103, Rue Mazéna, Lyon France:

ԾԱԽՈՒԻ Է

Լաւ ճանչցուած պոթիէի (Bollier) խանութ մը, ապահովական մեկնումի պատճառաւ: Պայմաններու համար դիմել Մերիկեանին, 13 rue des Dominicaines, Marseille:

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Լեգէոնական Միութեան ընդհ. ժողովը, վաղը, կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին, Bar du Globe 37 Bld. Dugommier: կը խնդրուի ներկայ ըլլալ անդամատոմսով:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԵՏՐ. 18Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԵԳԻՊՏԱՑԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
Այսօր, շաբաթ երեկոյ, **Sociétés Savantes**ի սրահին մէջ:
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ**
ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ ՀԱՅԿ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
ԵՒ ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ
Ծախսերու մասնակցութեան համար մուտք 2 Ֆր.:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՓԵՏՐ. 18Ի ԱՌԹԻՒ
Փետր. 28, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Գորակէօզեանի սրահին մէջ, 45, Rue de la Défense, Իսի լէ Մուլինօ
Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. ԱՇՈՏ - ԱՐՇՐՈՒՆԻ
Կը խօսի՝ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. ԿՆԵԱԶԵԱՆ (երգ), ընկ. ԿԱՐՕ ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ (արտասանութիւն), Գ. ԳԱՐԵԳԻՆ (թառ)
Մուտք 5 ֆրանք, անգործներու եւ երեխաներու՝ 3 ֆրանք

ՓԵՏՐ. 18 ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէի կողմէ մասնակցութեամբ Ռոմանի, Սէն Ժուլէի, Փօն տ'Օպնայի խումբերուն կիրակի, 28 Փետր. կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին. Սիամանթօ Ակումբին մէջ
կը հրաւիրուին ընկերները եւ համակիրները: Մուտքը ազատ է:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Նախաձեռնութեամբ Անիէռ—Պուա-Գոլոմպի Արամ Երթակովիտէի վաղը կիրակի. փետր. 28ին, ժամը ճիշդ 9ին, 149bis Ave. d'Argenteuil Սինէ Սէթօ կը ցուցադրէ վերջին ներգաղթի կարաւանը Մարսէյլի մէջ. Ընկ. Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը, Բրասոի (Մարսէյլ) եկեղեցիին օծման հանդէսը, հայրենի յիշատակարան մը. Զիկանօ (տրամ) հայերէն տառերով եւ Շարլոյի մէկ նոր շարժանկարը:
Մուտք 3 Ֆր.

ԱՊԱՀՈՎԵՑԷՔ ՁԵՐ ՏՈՄՍԱԿՆԵՐԸ ՆԱԽՕՐՕՔ

ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ՔԵՄԱՆՉԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆԻ

Նուագահանդէսը Մարսէյլի մէջ

Մասնակցութեամբ յայտնի դաշնակահարուհի Տիկ. ՌՈՒԲԷՆԻ
Տեղի կ'ունենայ 7 Մարտ, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին,
Բոլիզէի շքեղ սրահին մէջ, 21 Bld. Dugommier.
Գիտի նուագէ՝ հայկական, պարսկական, ռումանական, ռուսական եւ կովկասեան եղանակներ, որոնք գնահատուեցան ամէն երկրի մէջ.
Ներկայ կ'ըլլան բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ.
հայ եւ օտար քննադատներ:
Գիները՝ 15, 10 եւ 7 Ֆր.:
Տոմսերը կը ծախուին՝ Թումայեան եղբ. 38 Ave. Camille Pelletan.
Տէր-Վարդանեան եղբ. 51 Rue St. Bazile. Մանուկեան եւ Համալեան 3 Rue de la Phare եւ Դերասան Յ. Ղազարեանի մօտ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ս. ԺԷՐՈՄ, ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕ, ՊՕՄՈՆ
Մարսէյլահայ դրամ.-օփերէթ խումբը կը ներկայացնէ
ղեկավարութեամբ ՂԱԶԱՐԵԱՆի
եւ մասնակցութեամբ ՏԻԿ. ՍԻՐՈՒՇԻ. ԶԱՌԻԿԻ, Գ. Գ. ՑԻՐՎԱՐԴԱՆԵԱՆի, ՔԷՇԻՇԵԱՆի եւ ուրիշներու
Գ. ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆՑի գլուխ գործոցը

ՊԷՊՕ (3 արար)

երգերով, պարերով՝ ղեկավարութեամբ Խաչիկ ՍՈՒՐԷՆԻ:
ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ ՄԷՋ.— 27 Փետր. շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին:
Պառ Մանուկի սրահը:
ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ՄԷՋ.— 28 Փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին,
Bar Internationalի թատերասրահը:
ՊՕՄՕՆԻ ՄԷՋ.— 28 Փետր. կիրակի երեկոյ ժամը 9ին,
Վարանդեան սրահը, 10 Պուլվար Մարկրիթ:
Գիները ժողովրդական

Տարեկան Երեկոյթ-Պարահանդէս

(Դիմակաւոր եւ անդիմակ)

Ֆր. Կ. Խաչի Ս-Լուի ենթամասնաճիւղին կողմէ ի նպաստ հիւանդներու եւ անկարող ընտանիքներու, 27 փետր. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Ami du Peupleի սրահին մէջ, Route Nationale (ազգային ճամբ) ,St. Loup
Գեղարուեստական բաժնին կը ներկայացուի «Ուշ լինի նուշ լինի», կէսգիշերէն վերջ պարեր, մասնակցութեամբ Sébastien Boy's Jazzի ղեկավարութեամբ ջութակահար Գ. Ս. Չէօրէքճեանի, քոթիյոն, ճոխ պիւֆէ, մատչելի գիներով:

Թատերական Ներկայացում

Ֆ. Կ. Խաչի Գօրտոյի Մասնաճիւղին կողմէ
կը ներկայացուի «ԱՇՈՒՂ ՂԱՐԻԲ»ը
Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին,
Հ. Յ. Դ. Բարսեղ Շահպազ Ակումբին մէջ,
Մասնակցութեամբ փորձուած ուժերու.
Երաժշտական մասը՝ ղեկավարութեամբ Գ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆի.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած Սեւրի Մուրատեան վարժարանի շրջանաւարտ թատերասէրներու կողմէ
28 փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ, 26 rue Troyon. Sèvres
մէթրօ Pont de Sèvres
Գ. Վ. ԹԱՀՄԱԶԵԱՆ
կը ներկայացնէ
ՖԷՐՆԱՆ ԵՒ ԱԼՖՐԷՏ
(դրամ)
եւ **L'Huissier** (զաւեշտ)
ֆրանսերէն լեզուով,
(Հեղինակ՝ Վ. Թահմազեան)
Տոմսերը կը ծախուին Veto. 7 rue Etienne-Dolet. Paris (20).
Մուրատեան վարժարան 26 rue Troyon, Sèvres (S. et O.) եւ Հրանտ Սամուէլ գրատուն 51 rue Mr le Prince. Paris (5)
Գիներ՝ 10, 7 եւ 5 ֆրանք

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ Սոֆիա Իսահակեանի

Ռուսական Պետական Օփերայի երգիչ
Մասնակցութեամբ ՏԻԿ. ԱՐՓԻԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆի
եւ դաշնակահարուհի ՏԻԿ. ԼԻՏԻ ՎԱԶԱՆԱՅի
9 Մարտ երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9.15ին
Foyer Musical Russeի մէջ. 26 Ave. de Tokio. մէթրօ Iéna
Գիներ՝ 15, 10 եւ 7 Ֆր.:
Տոմսերը կարելի է հայթայթել Հ. Սամուէլ գրատունէն 51 rue Mr. le Prince. Փարիզ եւ Foyer Musical Russeէն:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մայիս 1էն Նոյեմբեր 15

« Ազգերը ոչ միայն իրենց սահմանագլուխները կը փակեն, այլ նաեւ իրենց սիրտերը: Ժողովուրդները ընկճուած ներկայ տագնապէն, կասկածով կը նային իրարու. Իւրաքանչիւրը կը փախնայ եւ կ'արհամարհէ իր դրացին: Նոյնիսկ Ֆրանսայի մէջ, Մոնթէնյի, Տէքարթի, Տիտրոյի եւ Միշլէի երկիրը, ողբալի տեսլութիւն մը կը բռնէ ինչպէս գարնան հարսնածաղիկները: Անշուշտ, մեր շահերը պաշտպանելու իրաւունք ունինք, բայց չենք կրնար զանոնք պահպանել առանց անցքացնելու մեր հայրենիքը, առանց փոփոխարկելու մեր աւանդական մարդասիրութիւնը, առանց վնասելու մեր այցելուները, առանց ամայութեան մը վարուելու եւ կեղեքելու մեր հիւրերը, առանց մեր ակման ցոյց տալու, ամէն խօսքի առնե:

Մենք ամէն ժամանակէ աւելի, պէտք ունինք դաշնակիցներու եւ բարեկամներու: Ամէն առնէ աւելի մեզի անհրաժեշտ է արծարծել հին հաւկրանքները, ժեղմացնել մեր նախկին կիրքերը, ջնջել թիւրիմացութիւնները: Ամէն առնէ աւելի պէտք ունինք գիւտանազէտ եւ կենցաղագէտ ըլլալու: Եւ հաւատութիւնը նոր մտագործած սովորութիւն մըն է: Վտանգաւոր նորոյթ մըն է որ մեզի թէ բարոյապէս եւ թէ նիւթապէս առեղ պիտի նստի ... »

ԿԱՐԱՊՆԵՐՈՒ ԿՂԶԻՆ

Ինչպէս 1931ի Գաղթային ցուցահանդէսին, այս անգամ եւս գաղթավայրերու փառքին արժանի վայր մը սահմանուած է Կարապներու կղզիին եւ մերձակայ շրջանակներուն վրայ:

Ասիկա ոչ միայն ցոյց մը պիտի ըլլայ ժողովուրդին հասկցնելու թէ Ֆրանսա հարիւր միլիոնէն աւելի բնակչութիւն մը ունի, այլ եւ կը ձգտի քաղաքացի հանրութեան մէջ գաղթային մտայնութիւն մը ներմուծել:

Կարապներու կղզին կը գտնուի Սէնի վրայ եւ Կոքնէյի ու Փասիի կամուրջներուն միջեւ: Ան ցուցահանդէսին պիտի կցուի դարաստանով մը եւ սանդուխով մը, որ պիտի յանգի Փասիի կամուրջին կեդրոնը:

Սոյն կղզին եւ իր յարակից մասերուն մէջ է որ՝ պիտի հաստատուին ֆրանսական անդրծովային սատարուածներու ամբողջութիւնը, ծովային գաղթավայրերը, հովանաւորուած երկիրները եւ պաշտպանեալ հողամասերը:

Քարտէսներու եւ բազմաթիւ պատկերներու միջոցաւ՝ իւրաքանչիւր գաղթավայրի աշխարհագրական դիրքերը ցոյց պիտի տրուին, ինչպէս նաեւ անոնց անթիւ եւ անհամար արտադրութիւնները, հանքային կամ երկրագործական:

Կղզին տարածութիւնը բաւարար չըլլալով, հնարամիտ միջոցներով պէտք Սէն գետը պիտի երկարի, շնորհիւ արուեստական տարահարթակներու, որոնք պիտի կանգնին կամրջակներու, նաւակներու, հաստախարիխներու եւ ցիցերու վրայ:

Նման լճարնակ քաղաքներու, այս բոլորը պիտի կազմեն գաղթավայրերու կղզեխումբ մը, ուր իւրաքանչիւր տարաշխարհիկ երկիր, պիտի ներկայացուի իրեն յատուկ նաւակներով եւ կուրքերով:

Իսկ նաւահանգիստները եւ փայտաշէն բնակարանները, իրենց այլազան երեւոյթներով պիտի ճոխացնեն դաշտային կեանքը:

Ասոնք Կարապներու կղզիին փոքր շրջանակին մէջ խտացուած՝ պիտի վերահաստատուին մանրակրկիտ շինութիւններու ինքնատպութեամբ.

Ինքնուրոյն միջավայրով, ափրիկեան, ասիական, ամերիկեան եւ ովկիանոսեան գաղթավայրերը պիտի պատկերացնեն տեղացի բնիկներուն բարքերը:

Այս տարօրինակ պատկերը ամբողջացնելու համար, երեւակայեցէք հոս ու հոն ցրուած բնիկ երաժիշտներու խումբեր, որոնք յաճախ թմբուկի մը առջեւ անդադրում միամիտ եւ թախծալին երգեր պիտի արտասանեն իրենց անգային ձայներով: Նուագներու եւ երգերու անվերջ միօրինակութիւն մը որ խղճմտանքի ձայնի նըման հետանալէ վերջն իսկ պիտի արձագանգէ մարդուս ականջին մէջ: Արտակարգ զգացում որ ի վերջոյ հաճելի եւ խորհրդաւոր տպաւորութիւն մը կը թողու:

Ինչպէս կը տեսնուի գաղթավայրերու այս խառնարանին մէջ, պիտի կարենանք քանի մը վայրկեանի անգամ հողամաս ու տպաւորութիւն փոխել: Ութեան աշխարհի շրջանը կատարած պիտի ըլլանք, առանց երկար ճամբորդութիւններու տաղտկալի հոգերուն ենթարկուելու:

ԿԻՐՕՆ ՉԱԼԸԴԵԱՆ

(Շար.) (10)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Դարբինեան ընտանիքը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Հայկ Սէրէնկիւլեանի իրենց փոքրիկին դառնագէտ մահուան առթիւ:

×

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Ֆրանսայի շրջանի կեդրոնական վարչութիւնը իր եւ իր բոլոր մասնաճիւղերու կողմէ ցաւակցութիւն կը յայտնէ Միութեան կեդր. վարչութեան ատենապետ Գ. ՆՇԱՆ ԹԷՔՊՕՅԵԱՆի որ փետրուար 19 ուրբաթ երեկոյ, օթօմոպիլի արկած մը ունեցաւ: Կը մաղթենք արագ ապաքինում:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 28 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
DIMANCHE 28 FÉVRIER 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3358

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԲԱՂՆԻՔ...

Եթէ սովորութիւն ունիք հետեւելու այս գաղութի ազգային կոչուած կեանքին,— գոնէ վերջին ամիսներու ընթացքին,— անպատճառ ձեր բերնէն թռած ըլլալու է այս բացագանչութիւնը:

Արդարեւ, կարելի չէ ուրիշ բառով բնորոշել կարգ մը երեւոյթներ ու իրողութիւններ, որոնք միեւնոյն աղբիւրէն կը ներշնչուին, հակառակ բոլոր ծպտումներուն:

Աղբիւրը մէկ, նպատակն ալ մէկ է: Շատ բարեմիտ՝ եթէ նկատի առնենք միայն արձակուած նշանախօսքերը, բայց հիմնովին թերիւս կամ խարդախ, երբ կը քննէք անոնց գործադրութեան եղանակները:

Մանաւանդ որ, բուն մղիչ ազդակն ալ՝ կուսակցական կիրքն է, գլխաւորն վարկաբեկելու, գրգռելու, եւ մթնոլորտ ստեղծելու տխո՛ւր քաջագործութիւնը:

Այս տեսակէտէն, մասնաւորապէս աշխուժացած են մեր կարմրուկները: Կը պոռան, կը ճչան, կը ճառեն, կը բանաձեւեն,— արծարծելու համար այնպիսի հարցեր որոնց դէմ ծրագրեալ պայքար մղած են տարիներով:

Օրինակ՝ այս գաղութին կազմակերպութիւնը:

Առաջ՝ լսել անգամ չէին ուզեր, եւ, 1926ին, երբ առաջին փորձ մը կատարուեցաւ ներքին կազմակերպութեան մը հիմերը գնելու,— Երեւանէն եկած լիազօր մըն էր որ խանգարեց, մեղսակիցներ ալ ճարելով տեղին վրայ:

Եւ այնուհետեւ միշտ իրենց հիմնական նպատակն եղաւ ձախողեցնել, առնուազն վարկաբեկել ինչ ձեռնարկ որ կրնար փորձուիլ այդ ուղղութեամբ:

Ինչո՞ւ,— եթէ այս գաղութը եւ ուրիշներ ալ կազմակերպուին, պիտի դառնան պատուանդան՝ Դաշնակցութեան եւ միւս «ազգայնական» կուսակցութեանց, դաւադրելու համար Երեւանի դէմ...

Մինչեւ այսօր ալ, այս եղանակն է որ կը հնչէ Ամերիկայի մէջ, ուր ռամկավարները, ընդառաջ արթնցած իրենց քունէն, «ազգային ճակատ» կ'երազեն ... մէկդի ձգելով Դաշնակցութիւնը եւ համայնավարները:

Արդ, ժամանակները փոխուեցան,— անշուշտ Հայաստանի մէջ ալ բան փոխուեցաւ — եւ հիմա երիտասարդական ինչպէս և ազգային-ժողովրդական կազմակերպութեան ամէնէն եռանդուն ախոյեանները դարձեր են մեր բլիթակուլները:

Ու լսէք իրենց սրտառուչ կանչերը, այս առթիւ,— Դաշնակ, հնչակ, ռամկավար չէզոքականներ, յառա՜ջ դէպի գործ»: «Ամէն բան Ֆրանսահայ աշխատաւոր ժողովուրդին միութեան համար: Ամէն բան Ֆրանսահայ աշխատաւոր ժողովուրդին միութեամբ»:

Նշանախօսք մը՝ բառացի թարգմանուած Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան ծանօթ ազդանշանէն,—«Ամէն ինչ ժողովրդական ճակատին համար, ամէն ինչ ժողովրդական ճակատին միջոցաւ»: Եւ, «միութիւն, միութիւն, միութիւն»:

Գէ՞շ ծրագիր է: Ոչ: Միայն թէ լաւ սերտած չըլլալով դասը, բաբիկէ աւելի չարիքի դուռ կը բանան:

Առաջ, երբ դուն կը շօշափէիր այս հարցը, «դաւադրութիւն» էր: Հիմա, երբ օտարն է որ գործնական օրինակը կուտայ եւ իր ականջին ալ կը փսփսայ, «դաւ»ը կը դառնայ հայրենասիրութիւն:

Այս ալ նշանակութիւն չունի:

Հոգ չէ, թող արթննան, թող բան մը սորվին եւ օտարէն սորվին:

Բայց, լա՛ւ եւ լման սորվին, փոխանակ բառ մը աջէն, նախադասութիւն մը ձախէն գող ընելու եւ արտասանելու, ճիշդ այնպէս ինչպէս կ'ըլլան, առ հասարակ, արտասանութիւնները մեր «շըքեղ եւ աննախընթաց» հանդէսներուն մէջ:

Արդ, ի՞նչ են օրինակած, անոնք, Ֆրանսայի «ժողովրդական ճակատ»ի ծրագրէն, որ շատ մը տեսակէտներով կրնայ ներշնչման աղբիւր մը դառնալ մեր հանրային կեանքին վերանորոգման համար, ինչպէս բացատրած ենք դեռ շա՛տ առաջ:

Միայն տառը, միայն ձեւերը: Եւ տառը համար ալ, սայթաքումէ սայթաքում կը գլորին, խիկարէս արեւելեան բաղնիքի մը վերածելով ե՛ւ իրենց ժողովները, ե՛ւ մամուլը ե՛ւ իրենց հետ կապուած հանրային կեանքը:

Այսպէս, մինչ Ֆրանսայի ժողովրդական ճակատին երեք բաղկացուցիչ կուսակցութիւնները նուազագոյն սահմանին իջեցուցած, նոյն իսկ դադրեցուցած են փոխադարձ անուանարկութիւններն ու հակառակութիւնները, մեր խեղճուկրակ աքլորները կը շարունակեն ապարէզ կարդալ այս ժողովուրդի կենդանի ուժերուն, գլուխն ըլլալով Դաշնակցութիւնը:

Այո, անոնք առնէ մը ի վեր անճարակ վարպետութիւն մըն ալ կը փորձեն,— «չէֆ» եւ չարք:

Բայց, ամէնէն առաջ իրենք են որ կը ծիծաղին այդ գիւտին վրայ: Անոնք շատ լաւ գիտեն թէ Դաշնակցութիւնը ոչ կոմկուս է, եւ ոչ ալ Սթալինապետութիւն, իր շարքերը բթացնելու եւ ծունկի բերելու համար հանճարափա՛յլ առաջնորդներու, լուսաշո՛ղ արեւներու եւ բացեղէ՛ն գլխներու առջեւ, որոնք մէկ օրէն միւսը կը դառնան դաւաճան, լկտի, սրիկայ, պոռնիկ, եւն: Անոնսուաղն կատղած չուն ...

Ուրեմն, «ժողովրդական ճակատ» հեգելով հանդերձ, «Հայկոմկուս»ը դարձեալ նոյն մարզանքներն է որ կը կատարէ,— չափուիլ Դաշնակցութեան հետ, իրար խառնելով զինուորութիւն, հըպատակութիւն եւ ուրիշ հրատապ հարցեր:

Այս դեռ ոչինչ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐՈՒ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔՆԵՐԸ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

«ԴՈՒՔ ԱՅՍ ԵՐԿԻՐԸ ԱՂԷՏԻ Կ'ԱՌԱՋՆՈՐԴԷՔ»...

Բայց եւ այնպէս ժողովը վստահութիւն յայտնեց 211ի դէմ 361 ձայնով

Ուրբաթ օր յուզումնալից նիստ մը ունեցաւ երեսփ. ժողովը, կէս օրէն մինչեւ կէս գիշեր, իբրեւ հետեւանք ընդդիմադիրներու մէկ նոր յարձակողականին, որուն գլուխը կը գտնուէր նախկին վարչապետ Պ. Ֆլանտէն: Իբրեւ գլխաւոր հարցադրողը, Պ. Ֆլանտէն շատ սեւ նկարագրեց երկրին ելմտական եւ տնտեսական վիճակը եւ եզրակացուց թէ Լէօն Պլումի «փորձը» ձախողած է: Երկրորդ յարձակումը գործեց ազգայնական մը, Ֆէրնան Լօռան, աւելի յառաջ երթալով: Խօսեցան ուրիշներ ալ: Բոլոր յարձակումներուն պատասխանեց Պ. Լէօն Պլում, եւ ժողովը կէս գիշերին վստահութեան բանաձեւ մը քուէարկեց 211ի դէմ 361 ձայնով:

Պ. Ֆլանտէն առաջին խօսքն առնելով, չէչտակի հարցուց վարչապետին թէ ինչ պիտի ընէ, պահ մը «դադար» տալէ յետոյ կառավարութեան ընկերային բարենորոգումներուն եւ նոր ծախքերու, ինչպէս յայտնեց հրապարակաւ: «Գործադրելութեան ազգ. անտուկ, երկրագործականապահովագրութիւն, հանգստեան թօշակ՝ ծերացած աշխատաւորներու,— այս բոլորը լաւ, բայց ո՞ւր պիտի գտնէք համապատասխան գումարները: «Դադարէն», շունչ առնելու շրջանէն վերջ կարգը պիտի գայ դուտ ընկերվարութեան: Եւ դուք զայն կը պատրաստէք այն նուրբ արուեստով որ ազատելու շատերին յոյս կը ձգէ ձեր կալանաւորներուն: Մենք կը կարծենք թէ դուք դէպի աղէտ կ'առաջնորդէք այս երկիրը եւ այդ աղէտին մէջ պիտի կործանի հանրապետական կարգուսարքը: Գիները արագօրէն կը բարձրանան եւ նոյնքան արագութեամբ կը սրբեն կը տանին զանգուածներու գնելու կարողութիւնը որուն ապաւինած էր կառավարութիւնը՝ բարգաւաճումը վերահաստատելու համար: Պետական գանձը ծանր դժուարութեանց մատնուած է, եւ արդէն իսկ հրահանգներ տրուած են, կարելի եղածին չափ ուշացնելու համար պետական վճարումները: Կառավարութեան համար անկարելի է փոխ դրամ գտնել Ֆրանսայի մէջ, եւ մեծ դժուարութեան կը հանդիպի, փոխառութիւններ գտնելու համար արտասահմանի մէջ: Անգլիական երկու մեծ դրամատուններ մերժեցին մասնակցիլ երկաթուղիներու վերջին փոխառութեան, հակառակ ոսկիի երաշխաւորութեան: Դուք իրենք չուզեցիք փոխառութիւն կնքել երկար պայմանաժամով, այլ հազիւ միջին պայմանաժամով: Հրապարակ հանուած փոխառութիւնները դառնութիւններ պատճառեցին նոյնիսկ կարճ պայմանաժամով եղած առնէն, հակառակ բարձր տոկոսին: Եթէ նուազագոյն վստահութիւն տիրէր Անգլիոյ մէջ, անգլիական դրամատունները ձեռքէ ձեռք պիտի խլէին ձեր մուրհակները: Մինչդեռ միւս բոլոր արժեթղթերուն դրամները դին կը բանեն Լոնտոնի մէջ»:

Նախկին վարչապետը յետոյ ջանաց ապացուցանել թէ անհիմն է ելմտական նախարարին լաւատեսութիւնը՝ ելմտական կացութեան բարւոքման մասին, թէ բիւտճէին մէջ ոչ խնայողական նկատումներու սահմանները աւելցած են, ոչ ալ տուրքերու եկամուտները, թէ շաբաթական 40 ժամուան գործադրութիւնը երկաթուղիներու մէջ՝ 1500 միլիոն ֆրանքի բաց մը պիտի ձգէ, որ պիտի աւելնայ նախատեսուած յաւելումը: «Եթէ ազատական ազատութիւնը չշարունակուի, անհրաժեշտ պիտի չդառնա՞յ աւելցնել գործադրութեան եղանակները: Իսկ պետական պաշտօնեաները միշտ նկուն վիճակի մէ՞ջ պիտի մնան: Ցետոյ թուանշաններ շարելով դիտել տուաւ թէ շատ չանցած կառավարութիւնը պիտի հարկադրուի ուղղակի դրամ քաշել Պանք տը Ֆրանսէն: «Եթէ նոր գումարներ քաշուին դրամատունէն, նոր հարուած մը պիտի ըլլայ ֆրանքին եւ հանրային վստահութեան համար: Առեւտրական կշիռին բացն ալ կ'ազդէ հրապարակին վրայ: Նախանիւթերուն գինը շարունակ կ'աւելնայ, ինչ որ նոր բաց մը յառաջ կը բերէ: Իսկ ցուցահանդէ՞սը (ձայն մը.— ենթադրելով որ բացուի...) կրնանք երկու միլիոն օտար այցելուներ նախատեսել, մարդ գլուխ 2000 ֆրանք հաշուելով, կ'ընէ չորս միլիառ ֆրանք: Ի՞նչ կ'արժէ այս. կարելի՞ է ասով գոցել առեւտրական կշիռին բացը: Օրէ օր կը պակսի ոսկեդրամ-պահեստը, արդէն իջած է 57 միլիառ 355 միլիոնի: Ահա կատարուած փորձին արդիւնքը: Գործադրութիւնը երբեք չի նուազիր. ընկերային տագնապը կը շարունակուի»:

Ճառը վերջացաւ աջերու «կեցցէ»ներուն եւ ձախերու բուռն բողոքներուն մէջ:

Միւս ընդդիմադիրը, Ֆէրնան Լօռան, բացատրութիւն պահանջեց «դադար»ի մասին, եւ շեշտեց թէ անհրաժեշտ է դադրեցնել ոսկիին փախուստը սահմանէն դուրս: Հիմնուելով Թայմզի տեղեկութեանց վրայ, ըսաւ թէ օրական 200 միլիոն ֆրանքի ոսկի կը փախչի երկրէն: Ելմտական նախարարը դիտել տուաւ թէ ճիշդ չէ:

– Ցանձնաժողով մը կազմեցէք եւ պիտի տեսնենք թէ պիտի համարձակի՞ք տալ:

Պ. Վէնսան Օրիոլ ուժգնօրէն պատասխանելով, դիտել տուաւ թէ ելմտական գաղտնիքներ դուրս կը հանէ: Ֆէրնան Լօռան պատասխանեց թէ «գաղտնիքները» օտար թերթերէն եւ մասնաւորապէս «Թայմզ»էն քաղած է, «կրնաք դատ բանալ անոր դէմ»: Ցետոյ բացատրեց թէ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը առանձին վերահսկողութիւն մը հաստատած է ժողովուրդին վրայ եւ բողոքեց անոր տրուած առանձնաշնորհեալ դիրքին դէմ: «Կառավարութիւնը ուրիշ միջոց չունի եթէ ոչ ներքին փոխառութիւն կնքել, ինչ որ կ'ենթադրէ վստահութիւն: Արդ, վստահութիւնը խախտած է: Հարկ է անմիջապէս փոխել քաղաքականութիւնը»:

«Կացութիւնը աւելի լաւ է այսօր», կ'ըսէ վարչապետը

Նախկին նախարար Պ. Փօլ Ռէյնօ եւս կարգ մը քննադատութիւններ ուղղեց, աւելի բարեացակամ, դիտել տալով թէ պետական վարիչները կոչուած են առաջնորդելու, ոչ թէ հետեւելու: Ասոր բեմ ելաւ Պ. Լէօն Պլում, որ եղած քննադատութեանց պատասխանեց վճռականօրէն, թէեւ յոգնած երեւոյթ մը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՕՐԻՈՐԴ ՄԸ ՓԱՓԿԱՍՈՒՆ...

Հայուհի մը փափկասուն, Օր. Սիրվարդ Մկրեան, որ երբեմն բանաստեղծութիւններ ալ կը գրէ, չտեսնուա՛ծ բախտի մը արժանացեր է վերջերս:

Ինքն է պատմողը, իբրեւ անձնական վաւերական աղբիւրը, Միլանոյէն Պոլսոյ «Նոր Լոյս» թերթին ուղղուած նամակով մը (3 փետրուար).

— «Ճիշդ հիմա կը վերադառնամ Օթէլ Քոնթինանթալէ, ուր բախտաւորութիւնը ունեցայ ընդունուելու, երբ Պոլսական թերթի մը թղթակիցը, Թուրքիոյ արտաքին գործոց Բիւշտիւ Արասի կողմէ: Ուրախութիւնս եւ յուզումս մեծ են:

Միլանոյի թրքական հիւպատոսը առաջնորդեց զիս նախարարին յարկաբաժինը, ուր Բիւշտիւ Արաս ընդունեց զիս այն շնորհալի քաղաքավարութեամբ որ բարձրաստիճան Թուրքերու յատուկ է միայն:

— Ո՞ր թերթին ներկայացուցիչն էք, ըսաւ ժպտելով, ու թրքական քաղցրաբոյր սիկառ մը հրամցնելով:

— Հայ թերթի մը՝ «Նոր Լոյս»ի, էքսէլանս, ըսի, եւ մեր պզտիկ ազգին կարեւոր թերթերէն մէկն է, աւելցուցի:

— Ինչո՞ւ այդպէս կ'ըսէք, ըսաւ քաղաքավարութեամբ:

— Ցուզումս մեծ է ձեզ տեսնելուս, շարունակեցի, տասնըհինգ տարի է Իտալիա կը գտնուիմ, եւ ինչ մեծ բախտաւորութիւն է ինծի համար Թուրքերէն խօսիլ մեծահամբաւ հայրենակիցի մը հետ, մանաւանդ ինչ բարձր պատիւ է թերթիս համար, որուն անմիջապէս պիտի հաղորդեմ այս ուրախալի լուրը, փաշա հազրէթլերի, ըսի, ու անդրադառնալով անմիջապէս թէ հիմա այլեւս չեն գործածուիր այդ տիտղոսները, ոհ, կը ներէք, ըսի, կարծեմ պէտք չէ որ այսպէս կոչեմ ձեզ:

Խնդաց երկարօրէն, ու ըսաւ.

— Գրեցէք, գրեցէք ձեր թերթին թէ շատ գոհ կը վերադառնամ:

Իրօք ալ Բիւշտիւ Արաս շատ լաւ տպաւորութեան ներքեւ էր, ու յայտնապէս գոհ կ'երեւէր ձեռք բերուած արդիւնքէն (տեսակցութիւն նախարար Չիանոյի հետ):

Այսպէս, մէկ քանի վայրկեան եւս մնալէ վերջ, հրաժեշտ առի Նորին Վսեմութենէն, շնորհակալութիւններս յայտնելով ինծի ընծայուած պատիւին համար»:

Ճիշդ երեք անգամ կարդացի այս չքնա՛ղ նկարագրութիւնը, չհաւատալով աչքերուս:

Ու մտանես բնազդաբար քաղցրաբո՛յր սիկառ մը փնտռեցի, անոր ծուխերուն մէջ խառնելու համար ըզգացած տպաւորութիւններս, որոնք իսկապէս որ «զգայացունց» հանգամանք ունէին:

Դժբախտաբար ոչ ծխախոտ կար, ոչ ալ սենեակին մէջ ուրիշ մէկը որ ունենար:

Ճարահատ, գլուխս ձեռքերուս մէջ առի եւ սկսայ մտածել.—

Թերեւս առաջին անգամ է որ գրագրող եւ բանաստեղծ Հայուհի մը կը հանդիպի թուրք նախարարի մը, 15 տարուան պանդխտութենէ մը վերջ:

Կը հանդիպի, եւ ինչպէս «թագաւորին ծիծը տեսած» տղեկ մը, ուրիշ բան չի զգար, եթէ ոչ,— «մեծ ուրախութիւն եւ յուզում»:

Եւ, ուրիշ խօսելիք չի գտներ, եթէ ոչ յայտարարել ի լուր աշխարհի.

— «Ի՜նչ մեծ բախտաւորութիւն է ինծի համար թուրքերէն խօսիլ մեծահամբաւ հայրենակիցի մը հետ»:

Ու միտքս կ'իյնայ եղերական երգը, որ նոյնպէս Եւրոպա ու Ամերիկա բռնեցին տարիներով, ճառեր խօսեցաւ, գիրքեր գրեց, նոյնիսկ հալածուեցաւ, բայց մէկ օր չփնտռեց բարձրաստիճան կամ սովորական Հայու մը հետ խօսելու «մեծ ուրախութիւնն ու յուզումը»:

Եւ տակաւին չեն հաւատար, երբ կ'ըսենք թէ «ազգերնի՛ս կը յառաջդիմէ», նոյնիսկ Եւրոպա փոխադրելով Թուրքին շնչած «փաշա հազրէթլէրի»ն, անոր քաղցրաբո՛յր սիկառներուն եւ «սալբանոթ»ներուն հետ...

ՎԱՀԷ

Ախալքալաքի Հայաստանի միանալ կ'ուզէ

Ցուսաբերի մէջ կը կարդանք (16 փետրուար).

Հաւաստի աղբիւրէ կը տեղեկանանք, թէ Ախալքալաքի հայութիւնը դժգոհ է Խ. Միութեան նոր սահմանադրութենէն, որ այս շրջանը, ինչպէս ծանօթ է, կը կցէ Վրաստանի:

Գաւառի բնակչութիւնը մօտ 100,000, որուն 95 առ հարիւրը Հայ է, դժգոհ եղած անիրաւութենէն, շարժում մը սկսած է եւ միջոցներու դիմած, Հայաստանի իր կցումը պահանջելու համար:

Այս շարժումին գլուխն անցած են ծանօթ եւ համոզուած պոլշեւիկներ, որովհետեւ եղած անիրաւութիւնը կը համարուի տմարդի եւ շրջանը իր բնակչութեամբն ու աշխարհագրական ու տնտեսական դիրքովը, բնական շարունակութիւնը Հայաստանի:

Ալէքսանտրէթի սահմանային հիմնական օրէնքը

Ինչպէս գրած էինք, Ազգերու Դաշնակցութեան մասնագէտներու յանձնախումբը փետրուար 25ին իր առաջին նիստը գումարեց Ժընեւի մէջ, մշակելու համար Ալէքսանտրէթի սահմանադրութիւնը: Ցունուար 27ին, Ա. Դ. Խորհուրդը ճշդած էր սկզբունքները, եւ հիմա պիտի յօրինուին իրաւակարգը, հիմնական օրէնքը եւ գործադրութեան եղանակները: Ցանձնախումբին նախագահ ընտրուեցաւ Պելժիացի Պ. Պուրքէն, փրոֆէսէօր Ժընեւի համալսարանին մէջ: Ֆրանսայի կողմէ կը մասնակցին Պ. Ռօպէռ տը Քէ, որ քաջածանօթ է Արեւելքի գործերուն, Պ. Իւպէռ՝ իրաւագէտ խորհրդական արտաքին գործերու նախարարութեան, Պ. Տիւրիէօ՝ Սուրիոյ մարզպանին պատուիրակը Ալէքսանտրէթի մէջ, որուն անունը շատ կը յեղյեղեն Թուրք թերթերը (դերով՝ Տորիօ): Ցանձնախումբին միւս անդամներն են մէկ Անգլիացի, մէկ Հոլանտացի եւ Թուրքիոյ ներկայացուցիչը՝ Նուման Մէնէմէնճիօղլու: Տեղեկաբերն է Շուէտի մնայուն պատուիրակը, Պ. Վէսթման:

Թրքական պատուիրակութիւնը յանձնախումբի սեղանին վրայ դրաւ գրաւոր նախագիծ մը՝ Սանճաքին իրաւակարգի եւ հիմնական օրէնքի մասին:

Իտալիա եւ Գերմանիա Եթովպիոյ մէջ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ իտալա-գերման տնտեսական գործակցութիւնը հետզհետէ կը հիմնաւորուի Եթովպիոյ մէջ: Այս գործակցութիւնը հաստատուած է 1936 դեկտեմբեր 12ին: Գերմանիա այժմ կը մասնակցի չորս իտալական ընկերութեանց, շահագործելու համար Եթովպիան: Բաւական թիւով գերմանացի մասնագէտներ պիտի ղրկուին Եթովպիա: Զօրաւոր ընկերութիւն մը պիտի շահագործէ ածուխի, երկաթի, պղինձի եւ թանկագին մետաղներու հանքերը, արեւմտեան նահանգներու եւ Հարրարի մէջ:

Գերմանացիները առ այժմ այնքան ալ շահաւոր չեն գտներ այս գործակցութիւնը. բայց լաւատես են ապագայի մասին: Կը յուսան թէ ժամանակի ընթացքին, շնորհիւ Իտալիոյ հետ կնքուած համաձայնութեան, պիտի կրնան կարեւոր ազդեցութիւն մը ապահովել արեւելեան Միջերկրականի մէջ եւ Կարմիր ծովու ափերուն վրայ:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՊ

—o—

Ժողովուրդը եւ գրականութիւնը, ի՛նչպէս մօտեցնել իրարու, ի՛նչպէս ճանչցնել մէկը միւսին եւ սիրելի դարձնել իրարու:

Մտածելու խնդիր է: Բարդ, հին՝ բայց միշտ նոր ու այժմէական:

Ժողովուրդը, յաճախ առիթը կ'ունենանք հաստատելու, հեռու է մեր գրականութենէն, չըսենք օտար, բայց իբրեւ զանգուած՝ անտարբեր է անոր հանդէպ:

Մամուլի մէջ, հաւաքոյթներու եւ դասախօսութեանց ընթացքին, անհատական խօսակցութիւններու պահուն, ինչպէս նաեւ գրական գործերու հրատարակութեանց, անոնց սահմանուած ճակատագրին առջեւ, յաճախ առիթը կը տրուի մեզ հաստատելու ժողովուրդի տրամադրութիւնը: Տրամադրութիւն՝ որ ոչ միայն «Թշնամական» չէ այլ եւ «բարեկամական» է: Այսինքն՝ սիրալիր է անոր հանդէպ, քաղաքավար ու փափկանկատ որքան: Բայց այսքան միայն:

Ժողովուրդի այն մասը, որ գաղափարապաշտ է առաքեան մը եւ գուրգուրալից՝ ազգային արժէքներու հանդէպ, ան իսկ սերտ կապ չունի յատկապէս հայ զուտ գրականութեան հետ: Բարեկամ է, ըսինք, բայց իր բարեկամութիւնը գործօն չէ: Համաձայն է անշուշտ գրական մշակումին. կը գնահատէ մշակներն ու մշակոյթը, բայց իր գնահատանքը շօշափելի չի դառնար: Այսինքն՝ չի կարդար, չի լսեր եւ, հետեւաբար, չի գնահատեր: Բակ կ'ուզէնք իրեն համար անզանցառելի, անհրաժեշտ պահանջ մը չէ գրական կամ արուեստի գործը, եւ հետեւաբար, դիւրաւ զանց կ'առնէ զայն:

Ընթացիկ բացատրութեամբ մը խօսելով՝ «մենք չենք հասկնար», կ'ըսեն շատեր. լեզուն «գրաբար» կը գտնեն, ոճը «բարձր», բովանդակութիւնը «անհետաքրքրական»...

Եւ այսպէս, գրականութեան ու արուեստի շրջանակը կը սեղմուի ու կը նեղնայ:

Ժողովուրդը «չի հասկնար», եւ հետեւաբար կը դառնայ «համակիր» միայն, այսինքն անտարբեր եւ անգործօն:

Եւ գրողը ինքը կը դառնայ եւ ստեղծագործողը գրականութեան, եւ կարդացողը, եւ գնողն ու ծախողը...

Հնարաւո՞ր է այս պայմաններու մէջ ծաղկումը գրականութեան եւ ծաւալումը անոր: Կարելի՞ է յոյս ունենալ հայ մշակոյթի զարգացման ու անոր մակարդակին բարձրացման:

Անկարելի է յառաջդիմական որ եւ է քայլ առանց համակրական, քաջալերական ջերմ մթնոլորտի եւ մանաւանդ գործնական աշխատակցութեան:

Մինչեւ որ գիրը չդառնայ ժողովուրդին աչքին լոյսը, մինչեւ որ թերթը, գիրքը, դասախօսութիւնը, նկարը, երաժշտութիւնը չդառնան բազմութիւններու կարօտը, հոգեկան ծարաւի առարկան եւ անհրաժեշտ, փնտռուած պահանջը, պարտանք է անոնց մշակման ու զարգացման մասին մտածելը:

Ժողովուրդի մը հոգին, ցեղի մը խորագոյն արժէքը կ'արտայայտուին բեկոր առ բեկոր իր բանաստեղծութեան, վէպին, երգին ու նկարին մէջ ու մինչեւ այն ատեն կը մշակուին անոնցմով: Առանց անոնց հետ հաղորդակցութեան, սերունդները կը դառնան բունէն կտրուած ու հովերուն նետուած հիւղ: Առանց անոնց աւիշին, հասածներն իսկ արագ ընթացքով կը խրին զգայական ու հոգեկան զօսացումի մէջ, անընդունակ՝ զգալու ու մտածելու եւ, մանաւանդ, անընդունակ՝ ներշնչելու իրենց յաջորդները, ոգեւորելու իրենց հոգածութեան տակ գտնուող սերունդը:

Անշուշտ, կարելի չէ բոլորովին անտեսել իրենց զանգատները՝ լեզուի, ոճի ու արուեստի մասին. կը պահանջեն որ «պարզ» ըլլան անոնք. «ժողովրդական», հայ տիպերով ու կեանքով: Բայց, մի՞թէ ատոնք են պատճառ իրենց անտարբեր կեցուածքին գրականութեան հանդէպ: Չէ՞ որ կեանքի ամէնէն բարդ երեւոյթներու առջեւ զանգատողները կ'ունենան միջոցը լեզու գտնելու. կը լուծեն կնճիռները եւ կը հարթեն խոչընդոտները:

Գրողները թող մտածեն եւ թող ընեն կարելին՝ զանգուածին հասնելու. բայց զանգուածն ալ, այն՝ որ հոգեկան ու մտաւոր խռովք ունի, թող իր կարելին ընէ ըմբռնելու իրեն տրուածը. մտածելու ջանք ընէ, սորվելու ջանք եւ հասնելու, թափանցելու աշխատանք:

Վերելքի, հասնելու, լուծելու հաճոյքը պէտք է ունենալ եւ զգալ, խուսափելով դիւրին վայելքէն, որ դիւրութեամբ ալ դատապարտուած է կորուստի:

Մնաց որ, այս զանգատները երկրորդական են եւ յաճախ պատրուակ՝ մեր անհետաքրքրութիւնը ծածկելու. մեր անտարբերութիւնը արդարացնելու: Որովհետեւ, եթէ «դժուար» են Զրագեան մը եւ Օշական մը, Մեծարենց մը կամ Վարուժան մը, «դիւրին» են Զօհրապն ու Զարդարեանը, Համաստեղն ու Զարեանը, որոնք քիչ տարբերութեամբ, նոյն ճակատագիրը կ'ապրին, եւ որոնց գործերը կը մնան դէզերով եւ կը խօսին նեղ շրջանակներու միայն:

Տագնապը, մեր, ոչ թէ լեզուէն, ոճէն կամ մշակուած նիւթէն կուգայ, այլ մեր հոգեկան ու մտաւոր պահանջներու չքաւորութենէն:

Ի՞նչ պիտի ըլլար պատկերը հայ կեանքին, եթէ մարզական կեանքին հանդէպ եղած այնքան բարեբար հետաքրքրութիւնը նոյն ուժգնութեամբ ըլլար նաեւ մեր ժողովուրդի ու մշակոյթի արժէքներու հանդէպ: Եթէ շարժանկարի հանդէպ եղած հետաքրքրութեան քառորդը ցոյց տրուէր մեր գրականութեան ու արուեստին հանդէպ:

Կը բացատրենք անշուշտ երեւոյթը. կուտանք արդարացման տուրքը՝ ժամանակին, մեր պայմաններուն եւ ժողովուրդի այլ մտահոգութիւններուն. բայց չ'ենք կրնար չմտանանչել այն պարագան, որուն վրայ կեցած ենք: Գրականութիւնը կ'ապրի, կ'աճի եւ, հետեւաբար, կ'ապրեցնէ եւ կ'աճեցնէ, ընդհանուր, համակիր, տաք մթնոլորտի մէջ: Գանգատութեան մէջ՝ ան, լայն առումով հայ մշակոյթը, կը մնայ մեր հայրենի հարստութիւնը, անով պէտք է ոգեւորուինք, անոր համար պիտի զոհենք եւ անով պիտի համախմբուինք ու կշտանանք: Մեր աչքին լոյսը, մեր հոգիին սնունդը ան պիտի դառնայ, հայ գիրը, եթէ կ'ուզենք, որ պահենք մեր ցեղային առողջութիւնը եւ նաեւ տեսնենք վաղուան փառքը: Վարդապետ մը, Մեծարենց, զոր «սուրբ» կոչեց մեր ժողովուրդը. շարունակ պէտք է մեզ հետ ըլլայ, մեր տուներուն մէջ, մեր գըրքերէն ներս, մեր սեղաններուն շուրջ:

Եւ չմոռնա՛նք, որ ամէն գիրք Մեծարենցին յուշ մըն է, ամէն գրող՝ աշակերտ մը անոր եւ ամէն ընթերցող եւ ունկնդիր՝ սան մը անոր. եւ բոլորս՝ հայ ցեղին զարմն ու զաւակը:

Ինչպէս հայ գրականութիւնը ձայն մը, երգ մը այդ նոյն ցեղէն:

Խո՞ւլ պիտի մնանք, թէ ունկնդիր այդ ձայնին:

Այս պատասխանէն կախում ունի մեր ճակատագիրը մեր այս հայրենազուրկ օրերուն:

(Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի)

ՊԷԹՀՕՎԷՆ

—.—

ՆԻՒԹԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆ

1814 տարին կը կազմէ Պէթհովէնի փառքին գագաթնակէտը:

Վիէննայի վեհաժողովին՝ ան հըպարտութեամբ կ'ընդունի բոլոր Եւրոպայի իշխաններուն կողմէ իրեն մատուցուած յարգանքները: Գործօն դեր մը կը կատարէ տրուած համերգներուն մէջ:

Պաշտօնական երաժիշտն է:

Անկախութեան պատերազմը հրահրած էր զինքը:

1813ին համերգութիւն մը կը յօրինէ Ուէլլինկթընի Ցաղթութեան վրայ, ու 1814ին սկիզբը՝ ռազմական խմբերգ մը՝ Գերմանիոյ վերածնունդը:

28 նոյ. 1814ին Թագաւորներէ բաղկացած հասարակութեան մը առջեւ կը ղեկավարէ հայրենասիրական սաղերգ մը՝ Փառաւոր պահը, եւ 1815ին՝ Փարիզի գրաւումին առթիւ՝ կը յօրինէ խմբերգ մը՝ Ամէն բան լմնցած է:

Սոյն պատարագավայել գործերը աւելի նպաստեցին իր համբաւին քան բոլոր իր միւս հեղինակութիւնները:

Ֆրանսացի Լըթրոնի մէկ գծագրութեան հետեւողութեամբ Հէօֆէլի փորագրած պատկերը եւ 1812ին դէմքին վրայէն Ֆրանց Քլայնի կաղապարած վայրագ դիմակը կենդանի պատկերը կուտան այդ ժամանակուան Պէթհովէնին:

«Կամքը, կ'ըսէ Ռոլան, Նափոլէոնեան կամք մըն է տիրապետող գիծը սեղմուած կզակներով, բարկացայտ ու թախծոտ խորշոմներով այդ առիւծի երեսին:

Անոնց մէջ կը ճանչցուի այն մարդը, որ կ'ըսէր Նափոլէոնի մասին՝ Ենայի ճակատամարտէն ետք. «Ի՜նչ դժբախտութիւն, որ այնքան ռազմագէտ չեմ որքան երաժիշտ եմ: Պարտութեան պիտի մատնէի զայն»:

Բայց այս աշխարհիս վրայ չէր իր թագաւորութիւնը:

«Ոգին մէջ է կայսրութիւնս», կը գրէ Ֆրանց ֆոն Պրունշվիքի:

Այս փառքի ժամուան կը յաջորդէ մտահոգութիւններու եւ թշուառութիւններու ամենատխուր շրջանը:

Նաեւ նիւթական թշուառութիւնը:

Կեանքին վերջին տարիներուն ընթացքին Պէթհովէն շարունակ տառապեցաւ դրամական անձկութենէ:

Շատոնց փորձած էր կայուն գիրք մը շինել: 1808ին նոյն իսկ լըջօրէն խորհած էր հեռանալ Վիէննայէն — «աշխարհիկ ու միջակ միտքով այդ արուեստակեալ քաղաքէն», զոր Վակնէր իր արհամարհանքով խարանած է այնքան խստօրէն — երթալ հաստատուելու համար Վէսթֆալիոյ թագաւոր Ժէրոմ Պոնափարթի արքունիքը:

Բայց Վիէննա կը վխտար երաժշտական ազնուականներով, եւ արդար է ըսել թէ հոն միշտ գտնուեցան Պէթհովէնի մեծութիւնն զգացող ու զայն կորսնցնելու ամօթը իրենց հայրենիքին խնայելու նկրտող ազնիւ երաժշտասէրներ:

1809ին Վիէննայի երեք ամենահարուստ ազնուականները՝ Պէթհովէնի աշակերտ Ռուտոլֆ արքեդուքսը, Լօպքովից ու Քինսքի իշխանները՝ ըստանձնած էին 4000 Ֆիորինի տարեթոշակ մը տալ իրեն՝ պայմանով որ Աւստրիա մնայ:

Սոյն թոշակը իրեն ընդհատութեամբ պիտի չտրուէր դժբախտաբար:

Քինսքի իշխանը կը մեռնի 1812ին, ու Պէթհովէն ստիպուած է ժառանգորդներուն դէմ բանալու դատ մը, զոր կը շահի 1814ին, բայց որուն տեւողութեան ընթացքին բան մը չի ստանար Քինսքիի անձնական օժանդակութիւնը ներկայացնող 1800 Ֆիորինէն:

Վճարումներուն մէջ միշտ անկանոն, Լօպքովից իշխանը կը մեռնի 1816ին, ու թոշակին 700 Ֆիորինի այս բաժինը այլեւս կորսուած է Պէթհովէնի համար, որ կը գրէ 1818ին.— «Մուրացկանի աստիճանին հասած եմ գրեթէ, ու հարկադրուած եմ անհրաժեշտէն զրկուածի երեւոյթն առնելու»:

Նոյնպէս կ'ըսէ. «Գործ 106 Սօնաթը յօրինուեցաւ տխրօրական պայմաններու տակ: Դժնդակ բան է հաց ճարելու համար աշխատիլ»:

Գերմանացի անուանի նուագապետը — Ջութակահար Շփօհր կը պատմէ թէ ան յաճախ չէր կրնար դուրս ելլել՝ կօշիկները ծակ ըլլալով:

Խոշոր պարտքեր ունէր իր հրատարակիչներուն, հեղինակութիւններն ալ ոչ մէկ շահ կը բերէին իրեն:

Հանգանակութեամբ գրուած իր համերգային մեծ պատարագը կը գտնէ միայն եօթը բաժանորդ, որոնց մէջ ոչ իսկ մէկ երաժիշտ:

Հազիւ 30 կամ 40 դուկատ կը ստանար իր զմայլելի Սօնաթներուն փոխարէն, որոնց իւրաքանչիւրը երեք ամսուան աշխատանք կը պահանջէր իրմէ:

Կալիցին իշխանը իրեն կ'ապսպրէ ԺԲ. ԺԳ. ԺԵ. քառեակները.. «Թերեւս իր ամէնախորազգած հեղինակութիւնները, որոնք արիւնով գրուած ըլլալ կը թուին».. եւ չի վճարեր անոնց փոխարժէքը:

[illegible] Պէթհովէն բարոյական մեծ թշուառութեան մէջ կը գտնուէր:

Կորսնցուցած էր իր վաղեմի բարեկամները: Նուազ խանդավառանք մը կը տածէր իր նոր բարեկամներուն հանդէպ:

Առիթով մը կը գրէ, 1816ին.— «Ոչ մէկ բարեկամ ունիմ, ու մինակ եմ աշխարհիս երեսին»:

Հասարակութիւնը կը սկսի զատուիլ իրմէ: Վիէննա նկարագրով փոխուած էր 1814ի Վեհաժողովէն ետք:

Քաղաքականութիւնը կը դրաւէր ընկերութեան միտքը: Երաժշտութիւնը իտալականութենէն նուաճուած էր վերստին, նորոյթն ալ՝ ամբողջովին ռոսինիական՝ Պէթհովէնը խմաստակ կը յորջորջէր:

Սոսկալի սաստկացած էր այս վերջինի խլութիւնը: Իր նամակներուն հետ միայն գրաւոր յարաբերութիւններ կ'ունենայ 1815ի աշունէն ի վեր: Պէրլինի արքայական մատենադարանը պահած են իր խօսակցութեան տետրերը, որոնց ամենահինը 1816էն է, եւ որոնք տասնըմէկ հազարէ աւելի ձեռագիր էջեր կը կազմեն:

Սրտակեղեք է Շինտլէրի ներկայացումին հրապարակային փորձին պատմութիւնը:

«Պէթհովէն ուզեց ղեկավարել հրապարակային փորձը, կ'ըսէ Շինտլէր: Առաջին արարին զուգերգէն իսկ ակներեւ էր թէ ան բան մը չէր իմանար բեմին վրայ անցածէն:

Մեծապէս կը յամրացնէր ամանակը: Եւ՝ մինչ իր ցպիկին կը հետեւէր նուագախումբը՝ երգիչները ամանակը կ'արագցնէին իրենց կարգին:

Ընդհանուր շփոթութիւն մը յառաջ եկաւ:

Սովորական նուագապետը՝ Ումլաուֆ՝ պահ մը դադար առաջարկեց՝ առանց պատճառն ըսելու: Եւ՝ երգիչներուն հետ փոխանակուած քանի մը խօսքերէն ետք՝ ամէնքը վերսկսան:

Նոյն անկարգութիւնը կրկնուեցաւ:

Հարկ եղաւ երկրորդ դադար մը:

Ակներեւ էր Պէթհովէնի ղեկավարութեան տակ շարունակելու անկարելիութիւնը: Բայց ատիկա ի՞նչպէս հասկցնել իրեն: Ոչ ոք սիրտ ունէր ըսելու. «Քաշուէ, հէք դժբախտ, չես կրնար ղեկավարել»:

Պէթհովէն՝ մտայոյզ՝ աջ ու ձախ կը դառնար, կը ջանէր կարդալ զանազան դէմքերու արտայայտութեան մէջ, ու հասկնալ թէ ուրկէ կուգար արգելքը:

Ամէն կողմէ լռութիւն: Ցանկարծ զիս կանչեց հրամայող ձեւով մը: Երբ քովը հասայ՝ տետրակը ներկայացնելով նշան ըրաւ որ գրեմ:

Աս խօսքերը գրեցի. «Կը պաղատիմ որ չշարունակէք: Տունը պիտի հասկցնեմ թէ ինչու»:

Գետնայարկ ցատկեց մէկ ոստումով՝ «Շուտ երթանք» պոռալով ինծի: Մինչեւ տունը վազեց, ներս մտաւ ու ինքզինքը բազմոցին վրայ նետեց յուսահատ՝ ձեռքերովը դէմքը ծածկելով: Այսպէս մնաց մինչեւ ընթրիքին ժամը: Սեղանին անկարելի եղաւ բառ մը կորզել բերնէն: Ամենախոր ու ծայրայեղութեան ու տուայտանքի արտայայտութիւնը կը պահէր:

Մեկնիլ ուզեցի ընթրիքէն ետք. բայց վար դրաւ զիս՝ մինակ չմնալու փափաք յայտնելով:

Մեր բաժանումի պահուն խնդրեց որ իրեն ուղեկցիմ մինչեւ իր ականջի համբաւաւոր մասնագէտ բժիշկին տունը...

Պէթհովէնի՛ս հետ ունեցած յարաբերութիւններուս բոլոր տեւողութեան ընթացքին՝ չեմ գտներ մէկ օր որ բաղդատելի ըլլայ նոյեմբերեան այդ յարաճէտ օրուան հետ...

Սրտէն զարնուած էր, ու՝ մինչեւ իր կեանքին վերջը՝ ապրեցաւ այն սահուոր տեսարանին տպաւորութեան տակ»:

Անկէ երկու տարի ետք՝ 7 Մայիս 1824ին՝ խմբերգաւոր համերգութիւնը ղեկավարած, կամ՝ ըստ յայտագրին, նուագահանդէսին ղեկավարութեան մասնակցած միջոցին՝ ան բան մը չէր իմանար զինքը ծափողջունող ամբողջ սրահին դղրդիւնէն:

Միայն այն ատեն կրցաւ զայն երբ երգչուհիներէն մէկը՝ ձեռքէն բռնելով՝ հասարակութեան կողմը դարձուց զինքը, որով յանկարծ տեսաւ ոտքի կեցած, իրենց գլխարկները երերցնող ու ձեռքերը թափահարող ունկնդիրները:

Անգլիացի ուղեւոր մը՝ Րըսէլ, Պէթհովէնը դաշնակին առջեւ տեսնելով 1825ին՝ կ'ըսէ թէ ստեղները չէին հնչեր անոր մեղմօրէն նուագել ուզած պահուն, եւ գրաւիչ էր այս լռութեան մէջ անոր երեսին ու ջղայնացած մատներուն վրայ զինքը ոգեւորող յուզումին հետեւիլ:

Ինքնամփոփուած, մարդերուն մէջ նացորդէն զատուած՝ ան մխիթարութիւն կը գտնէր միայն բնութեան մէջ. — «Երկրիս վրայ՝ կը գրէ Պէթհովէն՝ ոչ ոք կրնայ գիւղը սիրել իմ չափ... Մարդէ մը աւելի կը սիրեմ ծառ մը... Ամենազօր Տէր, երջանիկ եմ անտառներուն մէջ, ուր ամէն ծառ քեզմով կը խօսի: Աստուած իմ, ի՜նչ փառաւորութիւն: Անդորրութիւն՝ քեզ պաշտելու համար»:

ՖԻԼԻՊ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ

ՀՐԱԺԵՇՏԻ ԳԱԶԵԼ

—•—

Ամէն վայրկեան սիրով տրտում ասում եմ ես՝ մնաս բարով,
Բորբ արեւին իմ բոց սրտում ասում եմ ես՝ մնաս բարով:

Մնաս բարով — ասում եմ ես բոլոր մարդկանց չար ու բարի,
Տանջուող ու սրբ Ադամորդուն ասում եմ ես՝ մնա՛ս բարով:

Մնա՛ք բարով — ասում եմ ես ընկերներիս մօտ ու հեռու
Ոսոխներիս չար ու արթուն ասում եմ ես՝ մնա՛ք բարով:

Երկնի մովին, կանաչ ծովին, անտառներին խոր ու մթին,
Գարնան ամպին յոյս — ոլորտում ասում եմ ես՝ մնա՛ք բարով:

Մարգարտաշար իմ յուշերին, իմ գիշերին, իմ փշերին,
Արտուտներին ոսկի տրտում ասում եմ ես՝ մնա՛ք բարով:

Ծաղիկներին դեռ չբացուած, հոգիներին դեռ չկիզուած,
Մանուկներին վառ — խլրտուն ասում եմ ես՝ մնա՛ք բարով:

Գնում եմ ես մի մութ աշխարհ, հեռու երկիր, էլ չեմ դառնայ,
Բարի յիշէ՛ք ինձ ձեր սրտում, մնա՛ք բարով, մնա՛ք բարով:

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ

ՕՏԱՐ ԷՋԻՐ

ՀԱՄՐ ԱՍՊԵՏԸ

—o—

Զիլիա դուքս, ազնուազարմ տիկին մը, մատղաշ տարիքին մէջ այրիացած, գրեթէ կանոնաւոր պաշարումի մը ենթարկուած կը տեսնէ ինքզինքը Մաճառ ասպետի մը կողմէ, որուն անունն է Փէթէր Ակարտի: Կինը կը բընակի Մօնզալիէրիի իր սեփական մէկ դղեակին մէջ: Չի կրնար պատուհանէն վար նայիլ, ուր մնաց որ ոտքը դուռնէն դուրս կը հանէ, առանց հանդիպելու անոր բոցառոյր սիրավառ նայուածքին: Բայց այս մոլեկան հետապնդումը ի զուր կը բախի Զիլիայի ջերմեռանդն առաքինութեան ամրոցին դէմ, թէեւ իր մտերիմ երկու բարեկամուհիները՝ Ճանէթթա եւ Մօնա Մէա՝ արդէն իսկ յարաբերութեան մէջ են սիրահարին հետ: Ակարտիի հաւատարիմ պաշտօնեան՝ Փէֆօ, այս երկու կիներուն խորհուրդով, գոհարավաճառ կը ձեւանայ եւ հնարքով մը տուն կը մտնէ, եւ կը յաջողի գեղանի կնոջ ծախել փառայեղ կարկենան մը, նախ առաջարկուած իբր նուէր, բայց խոտեւ, նոյն իսկ զայրոյթով մերժուած Զիլիայի կողմէ: Ամէն պարագայի մէջ, սակայն, ճարտար միջնորդը այնչափ կը յաջողցնէ որ Ակարտի, ի ներկայութեան իր բարեկամուհիներուն եւ դէթ մէկ վայրկեան միայն, ընդունուի, անձամբ համոզուելու համար իր ծայրագոյն ճիգերուն անհնարութեան մասին:

(Սրահ մը Զիլիայի դղեակին մէջ: Բոլոր մոմերը կը վառին, նոյն իսկ ջահերը, ինչ որ տօնական դրոշմ մը կուտայ այդ տեղին: — Ասպետ Փէթէր եւ իր բարեկամը Փէֆօ, սպասաւոր Փիէթրոյի առաջնորդութեամբ, ներս կը մտնեն):

ՓԻԷԹՐՕ

Կը հաճի՞ք, Տիար Ասպետ, հոս սպասել, մինչեւ տիրուհիս մէջտեղ ելլէ:

ՓԷԹԷՐ

Պիտի սպասեմ

(Փիէթրօ կը մեկնի, Զիլիայի դուռը զարնելէ վերջ)

Այո, սիրով կը սպասեմ, համբերութեամբ կը սպասեմ, ինչպէս Թովմասը իր աւուրին, զոր երկինք կը ղրկէ իրեն: — Այսօր եւ ամէն օր — յաւիտեան կը սպասեմ ես:

ՓԷՖՕ

Մի նեղուիր, մերձ է կատարած:

ՓԷԹԷՐ

Մանկութեան իմ մտերիմ, ընկերդ իմ վաղեմի:

(Կ'ողջագուրէ զայն)

Ա՜խ, ի՜նչ բախտ որ անոր նայուածքը պիտի շնորհուի ինծի: Չեմ կրնար ըմբռնել այս երջանկութիւնը:

(Ականջ կախելով, յետոյ ձորէն վրդովուած)

Չի գար: Կը տեսնես: Անօգուտ կը թուի գեղեցիկ ժամանակը ....

ՓԷՖՕ

Արդուզարդ կ'ընէ, ա՛լ աւելի պայծառ քեզ թակարդելու համար:

ՓԷԹԷՐ

Ի՜նչ մեծ մեծ կը խօսիս:

ՓԷՖՕ

Բարեկամ, դուն չես գիտեր, այս կիները կը վերաբերին այն պատուական կիներուն, որոնք, իրենց պարկեշտութեան, պատկառանքին, անուններուն վրայ հպարտացած, երբեք չեն շեղիր պարտականութեան շաւիղէն — բայց հաճելի ըլլալու, անձնիւ տեւելու համար ալ ստոյգ նախանձախնդիր են:

ՓԷԹԷՐ

Կը կասկածիմ անոր մասին:

ՓԷՖՕ

Բնաւ երբեք: Բայց պէտք է գիտնաս դուն սակայն — (Քիչ մը նրկդիմի), պատուական գինուոր: Ետքանք են ամէն կողմ այս պզտոր կիները, որքան ալ խնճի պէս դուն սիրես — կրնայ գործը դէշ վախճանել — ո՛վ դուն անհամբեր նուազող: Այս տեսակ կիները ձեռքի պէս մատի վրայ կը փաթթեն:

ՓԷԹԷՐ

Միթէ ես տղա՞յ եմ:

ՓԷՖՕ (ժպտելով)

Այո՛:

ՓԷԹԷՐ

Հզօր ձեռքով ես արդէն գրաւած եմ բազմաթիւ մարտկոցներ: Վա՛յ յաղթուած քաղաքին: Նուաճումի բոցը մարելուն պէս՝ նշան կուտայի աւարառութեան: Ցետոյ կը գրաւէի սիրտը շատ մը աղջիկներու, կիներու: Բայց հոս հիմա աւելորդ է ժամավաճառ ըլլալ այնպիսի բաներու համար: Այս մաքուր կրակը ուրիշ տեսակ է: Առաջին անգամ ըլլալով կաթոգին է ինծի համար կինը: Առաջին անգամ ըլլալով կ'այրիմ, անով կը տոչորիմ: Ճակատամարտի դաշտերը հիմա հոս բուրաստան մը դարձած են: Ծաղիկի կոկոններ կը պճնազարդեն ցամաք գետինը — պսա՛կ մը, փո՜ւնջ մը սիրոյ:

ՓԷՖՕ

Բայց ուշադրութիւն ըրէ, պզտիկ. ճիշդ ատենն է որ խորհիս թէ կինը աղուէս է, եւ Զիլիա կին է: Ես յարմար ատենին զգացի ասիկա անոր վրայ: Տեսիր զինքը ինչպէս ես տեսայ — ի՜նչպէս վեր կը նետէ իրանը, ի՜նչպէս կը փրփրի խօսած ատենը, վայրկեան մը կուգայ որ կը պարզիս իրմէ: Իրաւ է թէ դիւրին կտոր չէ զայն գրաւելը:

ՓԷԹԷՐ

Կը տեսնէ թէ որքան կը տառապիմ եւ կ'ողորմի ինծի:

ՓԷՖՕ

Այո՛, եթէ ան դեռ կանանչ պտուղ աղջիկ մը ըլլար: Բայց ան արդէն ծաղկած ուռճացած կին է: Աւելի քան կին, որովհետեւ այրի ալ է: Ան փորձառու է սիրոյ պարին մէջ եւ շատ լաւ գիտէ բոլոր եղանակները: Արդէն հոտ մը ղրկած է գերեզման: Ո՛վ գիտէ ինչ պայմաններ պիտի դնէ, երկրորդի մը պատճառաւ արցունք չթափելու համար:

ՓԷԹԷՐ

Չի կրնար ան պահանջել բան մը զոր չտառանայ: Բայց կը թուի թէ ան կը մօտենայ — գնա՛ դուն շուտ:

ՓԷՖՕ

Ի սրտէ կը մաղթեմ բարեբախտութիւն մը: Եւ եթէ մինչեւ առտու ալ տեւէ, վարը պիտի սպասեմ, մինչեւ որ տէրս կանչէ ինծի: (Փէֆօ կը հեռանայ: Փիէթրօ կը բանայ Զիլիայի սենեակին դուռը: Զիլիա ներս կը մտնէ, իր ետեւէն երկու բարեկամուհիները: Զիլիա ճոխապաճոյճ պճնութեամբ ճառագայթուն):

ՓԷԹԷՐ

Տիրուհի՛:

ԶԻԼԻԱ

Բարեւ ասպետ: Սպասցուցի քեզ (1)

(Շար.)

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՄՆԱՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆ

Մերկացան ծառերը, անտառը մերկացաւ,
Պաղեցին լեռները եւ օդը ծանրացաւ …
Ու շողը փոխւում է լուսափայլ ձիւնի,
Ցմեռն է սարերում, գալու է նա հիմի:
— Մերկացող այգինե՛ր, լիքն էիք մրգերով,
Դուք, դաշտեր գատարկուած, ո՞ւր է ձեր բերքը ծով:
Ձեր անուշ բուրմունքը ո՞րտեղից ծծեմ ես:
— Մառաններն մտիր, մեր խինդը կը տան քեզ,
Այնտեղ է ոսկեգոյն կալսանը խաղողի,—
Մեղրածո՞ր, կենսաբեր բերկրանքը մայր հողի:
Դու մտիր գիւղ ու շէն, որ լիքն են վառ գինով
Եւ հարուստ, անհատնում ծիրանի ցորենով:
Այնտեղ է մեր շունչը, բոյրը մեր դիւթական,—
Սրտերում վառում է կրակներ խնդութեան …

ՑՈՎՀ. ՇԻՐԱԶ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

Ազատ Հայաստան

— · —

Մեր սերունդը էն սերունդն է, որ գեռ երէկ ազատ Հայաստան էր երազում:

Ազատ Հայաստան էին երազում Թուրքահայը, Ռուսահայը, Պարսկահայը եւ բոլոր հեռաւոր գաղութները:

Ազատ Հայաստան էին երազում հայ ժողովրդի բոլոր խաւերը առանց սեռի եւ հասակի խտրութեան:

Ի՛նչ ասես որ չէր տալ գրեթէ ամէն մի Հայ, միայն թէ աչքով տեսնէր Ազատ Հայաստանը:

Ու յանկարծ …

Արդէն իրականութիւն է երէկուան մեծ երազը,— ազատ է Հայաստանը, ամբողջ աշխարհքի կողմից ճանաչուած ինքնուրոյն Հանրապետութիւն է նա, իր եռագոյն դրօշակով կանգնած է միւս պետութիւնների շարքում:

Բայց հին առասպելներում թաղնուած մի ճշմարտութիւն կայ, մի օրէնք, թէ ամէն մի աստուածային նորածին ունի իրեն թշնամի ուժերը,— վիշապները, որոնք հետեւում են, որ կարողանան նրան կլանել, քանի դեռ մանուկ է, քանի դեռ չի հասունացել ու ամրացել:

Մայր - Հայաստանի նորածին ազատութիւնն էլ ունի իրեն վիշապներ:

Էդ վիշապներից մէկի անունն է կաշառք, որ իր չոր ճանկերը մեկնել է մեր աստուածային նորածնի՝ մեր նոր Ազատութեան կոկորդին, եւ Մայր - Հայաստանը մի ձեռքով բարձր բռնած իր նուիրական դրօշակը՝ միւս ձեռք մեկնում է իր զաւակներին, ամէն տեղի Հայերին,— փոխառութեան …

Նա փոխառութիւն է ուզում, որ ուժ առնի՝ կարիք վիշապից փրկելու եւ պաշտպանելու մեր նորածին ազատութիւնը:

Մի՞թէ մի Հայ կարող է անմասն մնալ էս փոխառութեանը:

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

2 օգոստ. 1920

ՀԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՅԱՐՈՒԵՍՏԱՍԷՐ ՀԱՅԸ

—?—

Նկարիչի մը աշխատանոցին մէջ հաւաքուած էին խումբ մը հայ արուեստագէտներ — քանդակագործ, երգիչ, երաժիշտ, գերասան: Տաք տաք կը վիճէին արուեստագիտական հարցերուն մասին: Յոռետեսութիւնը, յանկարծ, անկիւնադարձ մը ունեցաւ եւ կանգ առաւ հայազգի ջոջ արուեստաէրի մը վրայ որ կը կոչուի Մանուկ Գաբրիէլեան:

Նկարիչներէն մին բսաւ.

— Գաբրիէլեանը, մօտաւորապէս տարի մը առաջ, օր մը այցելեց աշխատանոցս: Հիացաւ նկարներուս վրայ եւ հրաւիրեց գիս ճաշի: Կերանք, խմեցինք, մտերմացանք: Կը յուսայի որ, առնուազն մէկ երկու նկար պիտի գնէ եւ պիտի քաջալերէ նիւթական վիճակս գոնէ մէկ երկու ամսուան համար: Գինեփ խօսք չըրաւ, սակայն, չարունակեց իր յարեկամութիւնը եւ չորս հինգ անգամ հրաւիրեց ճաշի, առատօրէն ծախսելով: Քանի մը ամիս վերջ, օր մը բսաւ.

— Քանի մը նկար կրնա՞ս գրկել մեր տունը:

— Հաճոյքով, բսի, բայց որո՞նք եւ քանի՞ հատ …

— Եթէ կ'ուզես ոչ թէ տասը հատ մը գրկէ, ընտրութիւնը քեզի կը թողում: Գիտես որ կը սիրեմ քու նկարած լուսնի խաղերը լճակի վրայ, անտառի ճամբաները, անոյշ գիւղանկարներդ:

Հետեւեալ օր փոխադրել տուի ճիշդ տասը նկար: Քանի մը օր վերջ շնորհակալութեան երկտող մը ստացայ, կիսովին՝ ափ ի բերան մնալով: Սակայն, չէի կրնար հաւատալ որ պիտի չվճարէ: Երկու ամիս վերջ, կրկին ճաշի հրաւիրուեցայ իրմէ: Բաւական խմելէ վերջ հասկցուց թէ մէկ մեծ նկարս որ կը ներկայացնէր Պլուայի պալատին մէկ թեւը, չեմ դրկած իրեն, ու փափաք յայտնեց զայն ալ ունենալ: Ես ալ հարցնելով թէ այդ նկարը ունենալէ վերջ պիտի ընէ վճարումը՝ հետեւեալ օրն իսկ գործս փոխադրեցի իր բնակարանը: Նորէն շնորհակալութեան երկտող մը ստացայ եւ այսքան: Անկէ ի վեր ճաշի ալ չհրաւիրուեցայ: Բան մը չգրեցի բան մը չըսի, չբողոքեցի իրեն: Վստահ էի որ նկարներս հոն պիտի չտայ: Եւ յետոյ կրնար գայթակղութիւն հանել բսելով — «Ես այդ անօթի նկարիչը քանի անգամ կերակրեր եմ, այդ ապերախտին փորը կշտացուցեր եմ ու ան ալ ինծի քանի մը չնչին նկարներ նուիրեր է եւ հիմակ շանթած կ'ընէ, դրամ ուզելով»: Հաւանական այս խօսքերը լսելու վախէս բառ մը չարտասանեցի: Ու շատերու բերնէն շարունակեցի լսել.

— Ի՞նչ արուեստասէր մարդ է Գաբրիէլեան Մանուկը, պարզապէս խենթ մըն է արձանի, նկարի, գրքի, ինչպէս նաեւ թատրոնի եւ երաժշտութեան: Օ, եթէ ամէն Հայ անոր քառորդին չափ արուեստասէր ըլլար …

Անգամ մը, հաշիւ մը ըրի թէ որքան ծախսած է ինծի համար, ճաշերու ընթացքին: Մօտաւորապէս երկու հարիւր ֆրանք: Գոնէ այդ գրամը ինծի տար, ճաշերուն փոխարէն: Գոնէ վճարած կ'ըլլար նկարներուս կտաւներուն եւ ներկերուն փոխարժէքը, առանց հաշուելու չինուած շրջանակները:

Քանդակագործը նոյնպէս պատմեց թէ ինքն ալ, քանի մը անգամ, ճաշի հրաւիրուած է ու իրմէ, ձեւով մը, առած է երկու արձան, պարզարելու համար իր բնակարանը, անշուշտ առանց ոչինչ վճարելու: Եւ աւելցուց.

— Աւետիսեանը յաճախ կ'այցելէ իրեն: Օր մը, տեսնելով իր սենեակներուն մէջ հայ արուեստագէտներու գործերը, կ'ըսէ — «Պարոն Գաբրիէլեան, բաւական գործ ունիք հայ արուեստագէտներէն»: Ու ծանօթ արուեստասէրը կը պատասխանէ ապետօրէն — «Մօն շէր, պէտք է քաջալերել մերիններըը»:

Կարգը երգչինն էր.

— Երկու տարի առաջ էր, օր մը գտաւ գիս մեր այդ նշանաւոր արուեստասէրը եւ բսաւ.

— Երեկոյթ մը կազմակերպած եմ տանս մէջ եւ կը փափաքիմ որ ներկայ ըլլաս ու հինգ - վեց կտոր բան երգես: Անշուշտ դաշնակահար մըն ալ կը ճարես ու հետդ կը բերես:

Ես ալ Սիսակը, իբր դաշնակահար, հետս առնելով գացի երեկոյթին: Միջոց տասնըվեց հոգի երգել տուին ինծի: Կատարեալ երգահանդէս մը: Առտուան կէս մեցի ճամբու դրաւ անոյշ խօսքերով եւ շնորհակալութիւններով: Սիսակը փաճոււ օժիթս ու ակռաւ պահանջել իր արդար իրաւունքը: Ըսի թէ բան մը չեմ ստացած որ վճարեմ: Զըհաւատաց ու սկսաւ նախատել գիս եւ ամբաստանել իբրեւ գող: Պէտք եղաւ որ դրպաններս իրեն ներկայացնեմ: Այս անգամ Սիսակը, որ ինծի պէս բացարձակ անկուսի մըն էր, վերադարձաւ Գաբրիէլեանին մօտ ու իր վարձը պահանջեց: Գաբրիէլեանը ճամբեր է զինք, «րսելով.

— Բան մը կ'ընենք:

Ու բսաւ: Կուտ մը չվճարեց ոչ Սիսակին, ոչ ալ ինծի: Դրամը իր մօտ պահելն ալ բան մը ընել է եւ կարեւոր բան մը ընել:

Երկրորդ նկարիչ մըն ալ պատմեց իր նորավէպը

— Գաբրիէլեանին մէկ բարեկամը Փարիզ եկած էր Գահիրէէն իր կնոջը հետ: Գաբրիէլեան գտաւ գիս ու առաջարկեց որ իր բարեկամին ու կնոջը խունկի դիմանկարներ շինեմ: Անշուշտ յանձն առի: Գործը վերջացուցի, սպասելով վարձատրութեանս: Եգիպտաբնակները մեկնեցան, միասին տանելով նկարները: Դիմեցի Գաբրիէլեանին, որ բսաւ.

— Դժբախտութիւն, բուրե կամս, մեծ դժբախտութիւն: Գահիրէաբնակ բարեկամս անհետացեր է ու իր կինն ալ մեռեր: Ես, սակայն, գրպանէս հազար ֆրանք կուտամ քեզի:

Վերջէն իմացայ որ երէք հազար ֆրանք գանձած է իր բարեկամէն ու երկու հազարը գրպանն է:

Յօսքը դերասանինն է.

— Ես Պոլսէն կը ճանչնամ Գաբրիէլեան մեծ արուեստասէրը: Բնաւ չեմ մոռնար, օր մը, գրեթէ ամբողջ թատերական խումբը գարեջրատուն մը տարաւ եւ երեք ժամ խմցուց: Դուրս ելլելու առենիս, սակայն ինծմէ օթեակի մը սանակ մը ուզեց: Իր ծախսած դրամով երկու օթեակ կրնար վարձել, սակայն, ան հաւատարիմ իր հայկական սկզբունքին՝ արուեստագէտներուն կը կերցնէր, կը խմցնէր՝ սակայն չէր վճարեր: Ասիկա ազգային հիւանդութիւն է ու այս ախտը դարմանող ոչ մէկ դեղ ունինք մենք:

Երաժիշտ մը բսաւ.

— Եւ ըսել թէ Գաբրիէլեան արուեստասէր Հայ է, հապա ի՞նչ են ոչ-արուեստասէր Հայերը:

Մէկը պատասխանեց.

— Տակաւին շնորհակալ ըլլանք Գաբրիէլեանին որ մեղմով կը հետաքրքրուի, կը խօսի, կը ճաշէ ու կը կոգոտէ մեզ: Ասիկա ուրիշ դար կը խօսի մեր մասին, կը գովէ, կը փառաբանէ ու ռէքլամ կ'ընէ: Երանի՛ թէ ամէն Հայ Գաբրիէլեանին կէսին չափ այս արժանիքները ունենար: Ես, իմ մասիս, կը նախընտրեմ արուեստասէր գողերով շրջապատուիլ քան գոռոզ անտարբեր պարիկչաներու մէջ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Կարօտս

Այնտեղ կաթոգին Մայր - Հայաստանում
Մեր գիւղն է նստած մի լերան ծնչում,
Իմ սիրտն այնտեղ է միշտ հանգստանում,
Իմ երգը միայն այնտեղից հրնչում:
Ա՜խ, հայրենի գիւղ,
Ա՜խ, պապական խուղ,—
Օ՛, ի՞նչպէս կ'ուզեմ հոզով անարատ
Ես մէկ էլ ապրել քո սուրբ յարկի տակ,
Մէկ էլ ճաշակել սէրըդ գթառատ՝
Որպէս քո գրկի հարազատ զաւակ:
Կարօտդ իմ մէջ
Այրում է անշէջ,—
Օր օրի յցնում սիրտս հուր - կսկիծ,
Ես, որպէս մէկը՝ կարօտ պանդխտի,
Ի՞նչպէս կ'ուզէի տեսնել ինձ քո ինձ՝
Եկած քո դուռը սրբազան ուխտի:
Հէնց էն գլխից՝ ես
Պաշտել եմ միշտ քեզ,—
Քո հողը լիզել, սարերըդ սիրել,
Քո օդը ծըծել, էնպէս մեծացել,
Քո սարն ու դաշտը, անտառները սէգ
Պաշտել եմ անկեղծ, խնկարկել մէկ - մէկ:
Ա՜խ, իմ գեղեցիկ,
Չքնա՜ղ հայրենիք … .

Ց. ԱՂԱԲԱԲ

Հազար եւ մի առակաւոր քանի

— • —

Մատաղի մսով
Շուն չի գիրանար.
Ժամու փողերով
Մարդ չի մեծանար:

×

Անհաստատ մարդուն համար
Ամէն տեղ գործ կը պակսի.
Մի՛ լինիր գլորուող քար,
Ձես լինիր հիմ դարպասի:

×

Քանի մէջտեղն էր սեղան,
Ամէն մարդ ինձ հարեւան,
Գլխիս որ փորձանք եկաւ՝
Բոլորն եղան ցիրուցան:

×

Թէ բըշնամիդ մրջիւն լինի,
Մեղաւո՞ր ես նէ վախեցիր,
Թէ բըշնամիդ առիւծ լինի,
Դուն անմե՞ղ ես, անվա՛խ կացիր:

×

Թէ ուրիշին փոս կը փորես,
Նայէ որ շատ չը խորես,
Որ երբ դուն մէջը գլորուես՝
Ողջ մընաս՝ ողջ դուրս ելնես:

×

Կուրին առաջը ծիւն դրին,
Ասաց, ո՛հ թէ ի՞նչ սեւ է.
Տըզէտին քով գիտուն բերին,
Ասաց, վա՛հ թէ ի՛նչ խեւ է:

×

Թռչունը կուտով բռնես,
Մարդը արծաթով բռնես,
Գողն որքան վարպետ լինի՝
Տես որ խօսքերէն բռնես:

×

Բան թէ պատմես՝ դուն մի՛ խրնդար
Հաւնոցի հաւերուն պէս,
Որ ձուն կ'ածեն այլոց համար,
Ու կրչկրան թէ ապի՛ տես:

×

Պառնին մէջ Մըրի պոզպատ,
Ի՞նչ օգուտ:
Քըսակի մէջ ոսկի արծաթ,
Ի՞նչ օգուտ:

×

Տըմարդին ո՞վ է խիկար:—
Լաւ է չը ճանչնաս՝ եղբայր.
Դըզալով կը կերցնէ
Ու կոթովը աչք կը հանէ:

×

Լաւ է այս աւուր ընկուզը
Քան թէ վաղուան «խարբուզ»ը,
Այս աւուր հաւու ձագը
Քան թէ վաղուան գէր սագը:

×

Անճարը կերել է բանջարը,
Իր կըշտին զարկել է դանչարը,
Մէկն որ տէր տիրական չունի,
Ի՞նչ կը լինի նորա ճարը:

×

Ցոյսըդ սարին վերան էր,
Սարին վերայ ձիւն եկաւ.
Ցոյսըդ ծառին վերան էր,
Բռնած ճիւղըդ վար եկաւ:

×

Ճանապարհին
Հացը բեռ չէ,
Կեղծաւորին
Լացը սէր չէ:

×

Տառան երբ տէր եղաւ,
Աշխարհըս անտէր եղաւ.
Թէ բոշան փաշա լինի,
Քո մտոնին «մաշա» եղաւ:

×

Ցաւ կայ՝ կը թակէ ու կ'անցնի,
Ցաւ կայ՝ կը ծակէ ու կ'անցնի.
Ի՞նչ անեմ ես այն ցաւին
Որ ոչ քակէ անցնի:

×

Տըղան կարծէ թէ տաս տարին
Անցնելիք բնաւ չունի.
Խենթը կարծէ թէ տասն ոսկին
Հատնելիք բընաւ չունի:

×

Աղցանին աղ շատ պիտի,
Եղ դրնողն առատ պիտի,
Վըրան քացախ լեցնողն
Վախկոտ ու ծըլատ պիտի:

×

Նախ տես՝ ապա զարմացիր,
Նախ տուր՝ ապա պահանջիր,
Նախ կեր՝ ապա գոհացիր,
Նախ ցանիր, 'ւ ապա հնձիր:

ԳԱԲՐԻԷԼ ԱՐՔ. ԱՅՎԱԶՈՎՍՔԻ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԴԷՊԻ Ո՞ՒՐ Կ'ԻՐԹԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

— о —

Վերջերս Էնթրանսիժան թերթը հարցարան մը բացած էր այս խորագրին տակ, ուզելով հասկնալ օրուան դէմքերուն կարծիքը նոր գրականութեան դիրքին եւ ուղղութեան մասին:

L'Assaut շաբաթաթերթին մէջ, որ կը ներկայանայ իբրեւ պարբերաթերթ «գրական եւ քաղաքական պայքարի», աշխատակից մը կը բանաձեւէ իր դիտողութիւնները այդ հարցին մասին.

— Մեր վիպագիրներէն շատեր կը գտնուին Պալզաքի ազդեցութեան տակ: Ուրիշներ իրենց վարպետը կը նկատեն Ալէն Ֆուրնիէն, ոմանք ալ՝ Տիքընսը:

Այս ոստոստուն պատկերը նաեւ բանաստեղծներու ազդեցութեան գօտիին մէջ: Կը հետեւի թէ ֆրանսական արդի, աւելի ճիշդ կ'ըլլար ըսել՝ մատաղատի գրականութիւնը կ'ապրի անիշխանական շրջան մը: Բայց բոլորովին բացասական գիծ մը չէ այս,— թերեւս այդ անիշխանութենէն, որոնումներու այդ փորձերէն դուրս գայ լուսեղ ու բարախուն գրականութիւն մը:

Եթէ գրական դիմագծի տեսակէտով գոյութիւն ունի այլազանութիւն մը, միւս կողմէ բոլոր գրողները իրարու կը նմանին իրենց ընկերային կեցուածքով: 1925էն, նորահաս սերունդը անտարբերութիւն մը ցոյց կուտար քաղաքական եւ ընկերային հարցերու մասին,— գրօսախաղ եւ գրամ փառատիլ, ահա տասը տարի առաջուան պատկերը: Երիտասարդները եթէ կը հետաքրքրուէին գրականութեամբ, ատիկա իրենց համար կը նկատէին գրօսախաղ մը, կամ իրենք զիրենք կը նուիրէին գործի ասպարէզին: Այդպէս չէ արդի երիտասարդութիւնը:

Նախ երեսունէն վար ամէն երիտասարդ քաղաքականութիւն կը խաղայ իր գրական գործերով, կամ իր գրական գործերուն առընթեր: Կը նշանակէ թէ սերունդը տոգորուած է պայքարի շունչով: Ետոյ կը վխտան փորձագիրները (essayiste),— ուսումնասիրելու, վերլուծահատելու, քննադատելու տենդը: Բացասակա՞ն է այս երեւոյթը,— ոչ անշուշտ, եթէ սերունդը ընդունակ ըլլար խորանալու: Իրենց տարիքին իսկ կը մտնէ թէ հմտութեան ի՛նչ պաշար ունին, չի բաւեր ճաշակ ունենալ, անհրաժեշտ է նոյնպէս ծանօթութիւններու բեռ մը, պրպտելու համբերութիւն, թափանցելու կարողութիւն, քակելու եւ համադրելու, փիլիսոփայական ենթահողը բանալու յարմարութիւն: Ոմանք կրողին մէջ քննադատին գերիշխանութիւնը պակասութիւն մը կը համարին, առարկելով որ քննադատութիւնը կը ցամքեցնէ երեւակայութեան աղբիւրը: Ընդհակառակն, Օսկար Ուայլտի մէկ փարատոքսով կարելի է դիտել տալ թէ «երեւակայութիւնը կ'ընդօրինակէ, իսկ քննական ոգին կը ստեղծագործէ»: Նոր սերունդին վերլուծումի այդ տենդը յոյս կը ներշնչէ՞ գեղեցիկ լուսապատկերներ բանալու,— այո, եթէ հիասթափութեան մէջ չիյնան:

Արդի վիպագիրներուն մէջ կը նշմարուի աւելի հոսանք մըն ալ,— հաւատարմութեան պայքար մը ընդմէջ իրապաշտութեան եւ հէքեաթին,— զուգահեռ ձգտում մը եւս բարոյախօսութեան, միջնադարեան գոյնով: Զկայ բուն պատմուածքը, միայն ոսկորով:

Աւելցնենք գիծ մըն ալ,— նորահաս սերունդը, թէեւ յարած այս կամ այն կազմակերպութեան, կը մտնէ յարգանքով պակաս մը հանդէպ կազմակերպութեան հանգամանքին: Ու շատեր կը տատանին կարգապահութեան եւ անիշխանութեան միջեւ:

Քիչ մը չի՞ յիշեցներ մեր նոր սերունդը:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—— о ——

— Հարսներու եւ աղջիկներու մէկ մասը գիւղէն վեր, ծերպերու եւ քարերու մէջ պահուած են … ոչ ոք աշխատանքի գնաց … տաւարը գիւղին մօտ բերինք … Բայց Աստուած չընէ, եթէ բան մը պատահելու լինի … գիւղը լեցուն կին ու երեխայ …

— Գիտե՛մ, գիտեմ … Առաքել, վերադարձիր գիւղ … կամաւորները պատրաստ կը պահես … քանի՞ դէնք ունիք:

— Տասնչորս հրացան, երեք մաուզէր ատրճանակ, ութ հատ ալ վեցհարուածեան մանր ատրճանակներ …

— Լա՛ւ: Կը հասկնա՞ս, Առաքել, առայժմ վտանգ մը չկայ, բայց երեկոյեան կողմ … խնդիրը կը տարբերի, քրտական խուժանը ամէն ծայրայեղութեան դիմելու ընդունակ է, մանաւանդ եթէ կռուի մէջ բազմաթիւ զոհեր տուած լինի, եթէ դէպքը կողոպտելով ու թալլելով սահմանափակուի, պէտք է համբերել, ոչ մէկ ընդդիմութիւն …

— Այդ պարագային, Պ. Լեւոն, աւելի լաւ չէ՞ր լինի, որ այժմէն գիւղը թողած՝ հեռանայինք դէպի սարը:

— Անշուշտ աւելի լաւ կը լինէր, բայց անկարելի պիտի լինի աննկատ կերպով հեռանալ, ու կը վախնամ որ եկող գացող Քրտերը տեսնելով՝ հաբայ փրցնեն ու վրայ տան … ո՞վ գիտէ, թերեւս փոթորիկը անցնի առանց գիւղին հանդիպելու …

— Կը կարծե՞ս … կռուի վայրին այսքան մօտիկ գտնուելով՝ գիւղը փորձանքէ ազատի:

— Առաքել, դժբախտաբար չեմ կարծեր, միայն յուսամ … ամէն պարագայի կռուի պատճառ պէտք չէ տանք, պէտք է համբերել որքան որ մարդկօրէն կարելի է տանիլ:

— Իսկ դու՞ք, եա՞ղ պիտի մնաս: Հապա եթէ գիւղին մէջ բան մը պատահելու լինի՛ …

— Այդ մասին մի մտածեր, երկու բարեկէն կը հասնիմ: Գնա գիւղ, մեծ քանակութեամբ հաց պատրաստէ, աշխատելու է առիթ չտալ: Մ'վ գիտէ, թերեւս փոթորիկը անցնի …

Թէ ո՞րքան Լեւոնը կը հաւատար իր բառերին, դժուար է ըսել: Բաւական ժամանակ ապրած լինելով Վասպուրականի մէջ, ան մօտէն ծանօթ էր Թուրքի եւ Քրդի հոգեբանութեան: Կռուի մը պարագային, մանաւորապար եթէ կախը հայկական գիւղերու մօտ տեղի ունենար, շրջակայ գիւղերը լուրջ վտանգի տակ կը գտնուէին, բոլորովին անկախ այն բանէն, թէ այդ գիւղացիք կռուի հետ կապ ունէի՞ն թէ ոչ: Հայ լինելը, ինքնին բաւական մեծ յանցանք կը համարուէր, իսկ կռուի մը ընթացքին Թուրքի եւ Քրդի վրէժխնդրութեան զգացումը ոչ մէկ սահման կը ճանչնար, մանաւանդ երբ այդ զգացումին հետ անպատիժ կերպով թալլելու, կողոպտելու պատեհութիւնն ալ կ'աւելնար:

Այդ պայմաններու մէջ հազիւ թէ Լեւոնը հաւատար, թէ փոթորիկը կրնայ անցնիլ առանց վնասելու Ղզլճան: Առաքելի երթալէն վերջ, Լեւոնը արթնցուց իր ընկերները եւ երկու խօսքով բացատրելով կացութիւնը, պատուիրեց պատրաստ գտնուիլ, իսկ Սաքօյին որ բոլորովին անգէն էր, իր տառեղ ատրճանակը տուաւ՝ ինք բաւականանալով ձեռքի հրացանով:

Դժբախտաբար, Լեւոնի յոռի ենթադրութիւնը շուտով իրականութիւն դարձաւ: Մինչեւ կէս օր, Ղզլճայի ճանապարհով անցնող Քրտերը, շուտով կռուի վայրը հասնելու ցանկութեամբ, գիւղ չէին հանդիպեր եւ հապճեպով կ'անցնէին: Հրացաններու ձայներէն եւ թնդանօթներու անընդհատ գոռոցէն կարելի էր եզրակացնել, թէ կռիւը հետզհետէ կատաղի կերպարանք մը կը առնէր: Արճակի եւ Խարակոնիսի ճանապարհներուն վըրայ անկարուկ կերպով կ'երեւային հեռաւոր շրջաններէ եկող հետեւակ ու ձիաւոր Քրտերու երկար շարաններ, որոնց վերջը չէր երեւնար սակայն:

Ղզլճան ճամբուն վրայ ինկած աւերակ գիւղի մը տպաւորութիւնը կը ձգէր: Բացի մէկ երկու ծերունիներէ, որոնք եկեղեցիի կուչտը պպզած էին, դուրսը ոչ ոք կ'երեւէր: Կին ու երեխայ, ահ ու սարսափով համակուած, տները քաշուած էին: Առաքելն ու իր երիտասարդ ընկերները Բարսեղ Պիծոյի տան մէջ, անհամբերութեամբ կը սպասէին կռուի ելքին, որ ճակատագրական նշանակութիւն պիտի ունենար գիւղի համար:

Կէսօրէ վերջ, մէկ մէկ երեւցան փոքր խմբերով Քրտեր, որոնք կամ վիրաւոր մը եւ կամ սպաննուած Քիւրտ մը կը տանէին իրենց գիւղերը: Նոյած սպաննուածի գերքին, նոյն համեմատութեամբ ալ կը բազմանար հետեւորդներու թիւը: Մէկ ալ Ջերմուկ գիւղի կողմէն երեւցան բազմաթիւ ձիաւորներ, որոնք շատ կամաց կամաց կը յառաջանային ճանապարհով: Հակառակ անոնց հեռաւորութեան, եկեղեցիի կուչտը նստած գիւղացիները որոշ կերպով կը լսէին Քիւրտ երգիչի կլկլացող ձայնը:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

ունէր։ Ինչպէս միշտ, Պ. Լէօն Պլում այս առթիւ ալ չէլտեց թէ իր քաղաքա-կանութիւնը կը ներկայացնէ մեծամասնութեան կամքը։ Մասնաւորապէս խօս-քերն ուղղելով Պ. Ֆլանտէնի, յայտարարեց թէ ինք ձախողած չի նկատեր իր փորձը։ «Ես կը կարծեմ թէ մենք իրաւունք ունինք հաստատելու թէ կացու-թիւնը աւելի լաւ է այսօր (ծախեր՝ ձախէն, ծիծաղներ՝ աջէն)։ Այո, կացու-թիւնը աւելի լաւ է այսօր։ Երկիրը կը վերադառնէ իր տնտեսական առողջու-թեանը »։

Այս միջոցին անտանելի աստիճանի մը հասած էր աջերու յարուցած ժխո-րը։ Վարչապետը նեղսրտելով յայտարարեց.

— Եթէ պիտի չկրնամ խօսիլ, վար կ'իջնեմ բեմէն։

Ցետոյ շարունակելով, հաստատեց թէ գործազրկութիւնը նուազած է 15 առ հարիւր համեմատութեամբ եւ մասնակի գործազրկութիւնը գրեթէ անհե-տացած է։ Ինչ կը վերաբերի ոսկիի փախուստին, «այդ բանը տեղի չունեցա՞ւ Ֆլանտէնի եւ Լավալի նախարարութեանց օրով։ 19 միլիառ Ֆրանքի ոսկի դուրս ելած էր վեց շաբթուան մէջ։ (Ֆլանտէն դիտել տուաւ թէ 19 միլիառ չէ, այլ 9 միլիառ)։ Մի՛ ուրանաք իրականութիւնը։ Հարկ է բանալ աչքերը։ Այո, փոփոխութիւն մը տեղի ունեցած է, ինչո՞ւ կ'ուրանաք։ Տեղի ունեցած է նաեւ բարոյական ինչպէս նիւթական ձեւափոխութիւն մը, որովհետեւ այս ժողովուրդը նորէն գտած է իր ինքնավստահութիւնը »։

Ապա երկարօրէն բացատրեց թէ ինչ բան կ'ուզէ առժամեայ դադար մը հռչակելով, քիչ մը շունչ առնելու համար։ «Մեր ընելիքը այն է ինչ որ ար-ձանագրուած է Ժողովրդական Ճակատի ծրագրին մէջ։ Մենք յանձնառութիւն մը ունինք կուսակցութեանց միջեւ։ Նոր ծրագիր չկայ։ Որ եւ է նոր ծրագիր պէտք է քննուի եւ վճռուի բաղկացուցիչ կուսակցութեանց կողմէ։ Եթէ ես անհրաժեշտ գտնեմ ազգային միութեան դահլիճ մը կազմել, պիտի ընեմ, բայց ես սրտմտալիր չեմ այդ կերպարանափոխութեան։ Հարցը քննելով ազգային տեսակէտէն, ես կը կարծեմ թէ մեր կառավարութիւնը միակ հնարաւոր ազ-գային կառավարութիւնն է եւ թէ Ժողովրդական Ճակատի կառավարութիւն մը միայն է որ պիտի մնայ լիովին ազգային կառավարութիւն մը։ Մենք եր-բեք չենք եղած պատահական կառավարութիւնը։ Մենք Ֆրանսայի կառավա-րութիւնն ենք եւ միշտ գործած ենք իբր այդ։ Մենք կը կարծենք թէ իրաւունք ունինք, առանց պաղատելու, Ֆրանսական հարստութեան եւ աշխատանքի բո-լոր տարրերուն աջակցութեան, գլուխ հանելու համար մեր գործը որ նուի-րուած է արդարութեան եւ ապահովութեան »։

Այն ճառէն վերջն ալ, վիճաբանութիւնները շարունակուեցան մինչեւ կէս գիշեր։ Այս առթիւ նորէն խօսք առնելով, Պ. Ֆլանտէն յայտարարեց .

— «Վարչապետը չպատասխանեց որ եւ է քննադատութեան եւ կասկա-ծելի է որ հանրային կարծիքը գոհ ըլլայ։ Դուք վստահ էք ձեր յաջողութեան վրայ. դէպքերը պիտի պատասխանեն, դատելով մեզ ալ, ձեզ ալ։

Արմատական խմբակցութեան ներկայացուցիչը գնահատելով կառավա-րութեան քաղաքականութիւնը, դիտել տուաւ թէ կարելի է քիչ մը մեղմացնել կարգ մը օրէնքներ, «ինչպէս օրինակ շաբաթական 40 ժամը, որուն գործա-դրութիւնը դժուար է »։

Ի վերջոյ քուէարկուեցաւ վստահութեան բանաձեւը ։

ՑԱՆԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԿԱՄՈՒՏԻ ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ՑԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐՆ Է ԱՅՍՕՐ, 28 ՓԵՏՐՈՒԱՐ։ ՄԻ ԹԵՐԱՆԱՔ, ՈՐՊԷՍԶԻ ՑԵՏՈՅ ՋՏՈՒԺԷՔ։

ՊԷՑՐՈՒԹԷՆ կը հեռագրեն թէ ազգայնականները երիտասարդական ցոյց մը կազմակերպեցին Լաթաքիոյ մէջ, Պայրամի առթիւ։ Ցոյցը հանդարտու-թեամբ սկսաւ, սակայն յետոյ յանկեցաւ ընդհարումի մը, զօրքին եւ Երկաթ-Շապիկաւորներու միջեւ։ Ութ ցուցարարներ վիրաւորուեցան, մէկը ծանրա-պէս ։

ՊՈԼՍՈՅ « ԱԶԴԱՐԱՐ »Ը գաղարման դատապարտուած է կառավարու-թեան հրամանով, երեք շաբաթէ ի վեր ։

ՋՈՒԻՑԵՐԻՈՅ կառավարութիւնը մասնաւոր ցնկոյցով մը կը յայտնէ թէ Հիթլէր փետրուար 23 թուակիր պաշտօնագրով մը ամէն երաշխաւորութիւն կ'ընծայէ Զուիցերիոյ չէզոքութեան պահպանման համար, ինչ որ չէր ըրած մինչեւ հիմա ։

ՍԷՆԻ ՑՈՐԴՈՒՄԸ վտանգի աստիճանն ալ անցաւ երէկ։ Եթէ անձրեւները շարունակուին, կը վախցուի որ օրական 20 սանթիմ աւելի բարձրանայ ։ Պաշտպանողական բոլոր միջոցները ձեռք առնուած են։ Կարգ մը արուար-ձաններու մէջ պարտէզները եւ մառանները ողողուած են արդէն ։

Վերջին լուրերու համաձայն, Լիոնի մէջ Ռօնը հետզհետէ կ'իջնէ, իսկ Ա-վինեոնի մէջ ջուրերը կը բարձրանան ։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ հրաժարեցաւ Սպանիոյ ծովեզերքին-րուն վրայ հսկողութիւն կատարելու պարտականութենէն ։

ԼՈՒՑԿԻՆԵՐՈՒՆ գինը պիտի իջնէ մարտ 1էն սկսեալ, 40 սանթիմնոցը՝ 30ի, 25նոցը՝ 20ի, 1.50նոցը՝ 1.40ի եւն.։

ՎՃԱՐՈՎԻ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ օրէնք մը կը մշակուի Անգլիոյ մէջ, հետեւո-ղութեամբ Ֆրանսայի։ Վարչապետը չարք մը տեսակցութիւններ ունեցաւ Ար-հեստակցական Միութեանց վարչական խորհուրդին հետ ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Պոմոնի «Ջաւարեան» ենթակոմիտէն յանուն իր խումբերուն իր խորին ցաւակցու-թիւնները կը յայտնէ ընկեր եւ ըն-կերուհի Սէրէնկիւլեաններու իրենց զաւկին՝ փոքրիկն Վիգէնի դառնա-կսկիծ մահուան առթիւ:

X

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տէր եւ Տիկին Յովհ. Տէօքմէճեան իրենց խորին ցաւակ-ցութիւնները կը յայտնեն ընկեր եւ ընկերուհի Սէրէնկիւլեաններու իրենց զաւկին՝ փոքրիկն Վիգէնի դառնա-կսկիծ մահուան առթիւ:

ԽՄԲ.— Կը ցաւինք յայտնելու թէ Փետր. 25ի թիւին մէջ հրատա-րակուած մահազդը կը վերաբերէր այս զոյգին, բայց հեռաձայնի մի-ջոցաւ հաղորդուած ըլլալով, տեղի տուած էր զգալի թիւրիմացու-թեան մը։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Պատան. Միութեան ժողովներ

Պատանեկան Միութեան «փոթորիկ» խումբի ժողովը տեղի պիտի ու-նենայ երեքշաբթի (մարտ 2) երեկոյեան ժամը 8ին։

«Կայծակ» խումբի ժողովը՝ (մարտ 3) չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8ին։

«Անդրանիկ» խումբի ժողովը՝ (մարտ 4) հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՓԵՏՐ. 18Ի ԱՌԹԻՒ

Փետր. 28, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Պարակէօզեանի սրահին մէջ, 45, Rue de la Défense, Իսի լէ Մուլինօ

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. ԿՆԵԱԶԵԱՆ (երգ), ընկ. ԿԱՐՕ ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ (արտասանութիւն), Պ. ԳԱՐԵԳԻՆ (թառ)

Մուտք 5 փրանք, անգործներու եւ երեխաներու՝ 3 փրանք

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Նախաձեռնութեամբ Անիէր—Պուա-Քոլոմպի Արամ ենթակոմիտէի

Այսօր, կիրակի, փետր. 28ին, ժամը ճիշտ 9ին. 149bis Ave. d'Argenteuil Մինչ Սէթօ կը ցուցադրէ վերջին նորագոյն կարաւանը Մարսէյլի մէջ, Ընկ. Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը, Բրասոյի (Մարսէյլ) եկեղեցիին օծման հանդէսը, հայրենի յիշատակարան մը, Զիկանօ (արամ) հայերէն տառերով եւ Շարլօյի մէկ նոր շարժանկարը։

Մուտք 3 Ֆր.:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

կազմակերպուած Ալֆորվիլի Ս. Մինասեան ենթակոմիտէին կողմէ 1 Մարտ երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, Հայ Ակումբին մէջ,

1 Bld. Carnot, Alfortville

Մուտք մեծերու եւ փոքրիկներու 2 Ֆր.

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Անկէնի Մ.ճիւղին կողմէ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

M. Patenotre Dénoyersի. Անկէնի քաղաքապետին

տեղի կ'ունենայ այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30էն մինչեւ կէսգիշեր Salle des Fêtesի մէջ, 30 rue du Casino, Enghien.

Կը մասնակցին՝ ՍԻՓԱՆ—ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը Դիրավար ԳՄԲԷԹԵԱՆ, սանուհիներու եւ սիրողներու կողմէ կը ներկայացուի Պարոնեանի ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԷՆ պատկերներ։

ՊԱՐ ՄԵԾ ՃԱՇ ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ

Մուտք՝ մեծերու համար 7.50 Ֆր. փոքրերու համար 3 Ֆր.

Gare du Nordէն առնել շոգեկառք ժամը 1,56, 2,25, 3,05 3,30 եւլն.

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կ. Խաչի Շավիլի Մ.ճիւղին կողմէ

Կ. Խաչի Օրուան առթիւ

Մասնակցութեամբ Համազգայինի Մ.ճիւղին, ի նպաստ տեղ-ւոյն մանկապարտէզին ։

28 փետրուար Կիրակի ժամը 3ին, տեղւոյն Մատուռ-Դպրոցին մէջ։

(4, բիւ տը Թրուա Շանթիէ)

Բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական բաժին

Մուտք մեծերու 3 փրանք, փոքրերու 1 փրանք:

ԱՊԱՀՈՎԵՑԷՔ ՁԵՐ ՏՈՄՍԱԿՆԵՐԸ ՆԱԽՕՐՕՔ

ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ՔԵՄԱՆՉԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆԻ

Նուագահանդէսը Մարսէյլի մէջ

Մասնակցութեամբ յայտնի դաշնակահարուհի Տիկ. ՌՈՒԲԷՆԻ

Տեղի կ'ունենայ 7 Մարտ, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին,

Բօլիգէի շքեղ սրահին մէջ, 21 Bld. Dugommier.

Պիտի նուագէ՝ հայկական, պարսկական, ռումանական, ռուսական եւ կովկասեան եղանակներ, որոնք գնահատուեցան ամէն երկրի մէջ։

Ներկայ կ'ըլլան բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ, հայ եւ օտար քննադատներ։

Գինները՝ 15, 10 եւ 7 Ֆր.:

Տոմսերը կը ծախուին՝ Քումայեան եղբ. 38 Ave. Camille Pelletan, Տէր-Վարդանեան եղբ. 51 Rue St. Bazile, Մանուկեան եւ Համալեան 3 Rue de la Phare եւ դերասան Յ. Ղազարեանի մօտ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ս. ԺԷՐՈՄ, ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕ, ՊՕՄՈՆ

Մարսիլահայ դրամ.-օփերէթ խումբը կը ներկայացնէ ղեկավարութեամբ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ եւ մասնակցութեամբ Տիկ. ՍԻՐՈՒՇԻ, ՉԱՌԻԿԻ, Պ. Պ. ՖԷՐՎԱՐԽԱՆԵԱՆԻ, ՔԷՉԷՃԵԱՆԻ եւ ուրիշներու

Գ. ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆՑԻ գլուխ-գործոցը

ՊԷՊՕ (3 արար)

Երգերով, պարերով՝ ղեկավարութեամբ Թադէոս ՍՈՒՐԷՆԻ։

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ՄԷՋ.— 28 Փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Bar Internationalի թատերասրահը։

ՊՕՄՕՆԻ ՄԷՋ.— 28 Փետր. կիրակի երեկոյ ժամը 9ին, Վարանդեան սրահը, 10 Պուլվար Մարկրէթ։

Գինները ժողովրդական

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՄԵԾ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

7 ՄԱՐՏ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇՏ 8.30ԻՆ

Sociétés Savantesի սրահին մէջ,

ԴԵՐԱՍԱՆ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

Գ. ՍԱՆԴՈՒԿԵԱՆԻ ԳԼՈՒԽ ԳՈՐԾՈՑԸ

ՊԷՊՕ

կը մասնակցին՝ ԳՄԲԷԹԵԱՆ, Տիկ. ՄԱՔՍՕՆԱԼՍ, Օր. ՌՕԶ ՄԱՔՍՕ-ՆԱԼՍ, Պ.Պ. Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Ե. ԱԲԳԱՐ եւ Կ. ՔԱՆԹԱՐ:

Գիները՝ 5, 7.50, 10 եւ 15 Ֆր.։

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Սամուէլ 51 rue Mr. le Prince, ճաշարան Ցօրիա 61 rue Mr. le Prince, Select Pressing 10 rue Boutebrie, Paris (5) եւ ներկայացման օրը կիշէն:

Ընդհ. հասցէ՝ A. Kempélian. 21 Ave. d'Alembert, Livry-Gargan (S. et O.)

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՓԱՐԻԶԻ ԵՆԹՇ.Ի ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշտ 14.30ին,

Théâtre Renée Maubel, 10 Rue de l'Orient, Paris

ԿԸ ԲԵՄԱԴՐՈՒԻ **ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ**Ը

Սիրայօժար մասնակցութեամբ եւ ղեկավարութեամբ Դերասան Փ. ՌԻԶՈՒՆԵԱՆԻ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆ՝ 10, 7.50 եւ 5 Ֆր.։

Հաղորդ. միջոցներ. — Métro Place Blanche, օթօպիւս 30 եւլն.։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած Սեւրի Մու-րատեան վարժարանի շրջանա-ւարտ թատերասէրներու կողմէ

28 փետր. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ, 26 rue Troyon, Sèvres մեթրօ Pont de Sèvres

Պ. Վ. ԹԱՀՄԱԶԵԱՆ կը ներկայացնէ

ՖԵՐՆԱՆ ԵՒ ԱԼՖՐԵՏ (դրամ)

եւ **L'Huissier** (զաւեշտ) ֆրանսերէն լեզուով,

(Հեղինակ՝ Վ. Թահմազեան)

Տոմսերը կը ծախուին Veto, 7 rue Etienne-Dolet, Paris (20), Մուրատեան վարժարան 26 rue Troyon, Sèvres (S. et O.) եւ Հրանտ Սամուէլ գրատուն 51 rue Mr. le Prince, Paris (5)։ Գինը՝ 10, 7 եւ 5 Ֆրանք:

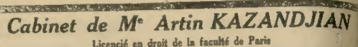

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)